

sanguinem præsumat accipere? Ad quod dicitur quia non debuit Novum incipere Testamentum, nisi prius finito Veteri Testamento: idque ostenditur ubi dicit: *Desiderio desideravi pascha inducere vobiscum, antequam patiar* (Luc. xxii, 15); et item: *Mandatum novum do vobis. ut diligatis invicem, sicut dilexit vos Dominus Deus* (Joan. xiii, 34).

Tribus modis diaboli hominem percudit, videlicet

A in fronte, in latere, in tergo. In fronte, cum volenti alicui aliquid bonum opus incipere, in ipsa intentione suggerit aliquam extolentiam, dum putat se bene facturum, ac deinde gloriatur interius. In latere, ut dum agit, mente exaltatur. In tergo quoque, cum priusquam actum fuerit, videns sese recognoscens, tandem confessionem in ultimis facit.

DE PSALMORUM LIBRO EXEGESIS.

PRÆFATIO PRIMA.

In primo libro Paralipomenon legitur, cum propheta David devota Domino ætate senuisset, quatuor millia juvenum ex Israelitico populo delegisse, qui Psalmos, quos ipse Domini aspiratione protulerat, organis, citharis, nablis, tympanis, cymbalis, tubis, propria voce in magnam juranditatem supernæ gratiæ personarent. Ex quo numero indita nomina frequenter in titulis invenimus, ut Idithun, Asaph, filii Chore, et his similia: non quia ipsi (ut quidam volunt) auctores fuerint psalmodum, sed quoniam præpositi artificibus, administratores earum rerum probabiles existerunt, ut honorem de tali commemoratione sumentes, qui officio sancto devotis mentibus serviebant, maxime quia et nomina eorum intellectus rerum congruos indicare noscuntur. Hæc Cassiodorus. Item Hieronymus: « Scio, inquit, quosdam putare Psalterium in quinquaginta libros esse divisum, ut ubicunque apud Septuaginta Interpretes scriptum sit: *יָצַונוּ יָצַונוּ*, id est, Fiat, fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur, Amen, amen. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, et maxime apostolorum, qui semper in Novo Testamento Psalmodum librum nominant, unum volumen asserimus. Psalmos quoque omnes eorum testamur auctorem, qui ponuntur in titulis, David scilicet et Asaph, et filiorum Chore, Eman Ezraitæ, Moysi et Salomonis, et reliquorum, quos Esdras uno volumine comprehendit. Nam et titulus ipse Hebraicus *סֵפֶר דָּוִד* quod interpretatur volumen hymnorum, apostolicæ auctoritati congruens, non plures libros, sed unum volumen ostendit. » Item Hilarius: « De his autem qui sine auctorem nominibus sub diversis superscriptionibus habentur, antiquorum virorum ista traditio est, quod ex eo psalmo cujus auctor in superscriptione præponitur, qui deinceps sine auctorem superscriptione succedunt, ejus existimandi sunt qui ante prioris psalmi auctor inscribitur. » Non est autem ignorantium indiscretum apud Hebræos numerum esse psalmodum, sed sine ordinis adnotatione esse conscriptos. Non enim illi: primus, aut secundus, aut tertius, aut quinquagesimus, aut centesimus

B prænotantur, sed sine discrimine aliquo ordines numerique permixti sunt. Esdra enim, ut antiqui traditores serunt, incompósitos eos, et pro auctorem ac temporum diversitate dispersos, in volumen unum collegit et retulit. Sed Septuaginta seniores secundum Moysi traditionem ad custodiam legis et doctrinam in synagoga manentes, posteaquam illis a rege Ptolemæo transferende ex Hebræo in Græcum sermonem totius legis cura mandata est, spiritali et celesti scientia virtutem intelligentes, in numerum eos atque ordinem redelegerunt, singulis quibusque numeris pro efficientia et absolute perfectione, perfectum et efficientem psalmodum ordinem deputantes. Denique tertius psalmus secundum historiam, quinquagesimo posterior est, sed certi sacramenti gratia prælatus: quinquagesimus quoque psalmus juxta historiam, quinquagesimo primo posterior est: sed quinquagesimi primi numeri virtus et perfectio exigebat, et Doeg Idumæi impoenitens, in David odium antèrius postponi, et posteriorem antèferri, ut remissio peccatorum collocaretur in numero quinquagesimo: et pœna perfidiæ numerum constitutæ remissionis excedens careret venia, cum tempus et numerum pœnitentiæ perdidisset. Nam cum quinquagesimo, in quo est sabbatum sabbatorum, secundum Jubilæi anni præformationem peccatorum remissio sit constituta, constanter hic psalmus, in quo est pœnitentiæ antelata, et peccatorum remissio postulatur, in ordine hujus numeri collocatur. Tribus vero Psalmodum liber quinquagesimis continetur, et hoc ex ratione et numero beatæ illius nostræ expectationis existit. Qui enim singularum quinquagesimarum consummationem diligenter advertat providentiam dispositorum in hunc ordinem psalmodum, cum dispensatione nostræ salutis conveniri reperiet. Primo siquidem in novum hominem per peccatorum remissionem nascimur. Deinde post pœnitentiæ remissionem, regnum Domini futurum in sanctæ illius civitatis Jerusalem tempora speramus, ad ultimum consummata in nos celesti gloria, debitas Deo laudes universitas spirituum prædicat. Amen.

ENARRATIO, QUALITER SPIRITUS SANCTUS PSALTERIUM DICTAVERIT.

David filius Jesse, cum esset in regno suo, quatuor legit quos psalmos facerent, Asaph, Eman, Ethan et Idithun. Novem sunt ipsius David, lxxii ipsius David, xxxii non sunt superscripti: duodecim in Asaph, duodecim Idithun, et novem filiorum Chore: duo in Aggæo et Zacharia: unum Moysi, et unum Salomon. Ergo lxxxviii dicebant psalmos, et a synphula et cithara percutiebatur Abiud, cum David reducisset arcam Dei in Jerusalem post annos quadraginta revocata ab Azotitis, et mansit in domo Aminadab: hanc imposuit in subjugali noto, et abduxit in Jerusalem, et electis ex

omni genere filiorum Israel lxx viros. Ex tribu autem Levi cclxxx viros, ex quibus quatuor viros principes præesse cantionibus constituit, Asaph et Ethan, Eman et Idithun. Unicuique eorum dividens lxx viros subclamantes laudem canticorum Domino: et unus quidem eorum seriebat cymbala, alius cynthia, alius cithara: alius vero tuba cornea exaltans. In medio autem illorum stabat David, tenens ipse Psalterium: arcum autem antecedeabant septem chori, et sacrificia vitalium. Populus autem universus sequebatur arcam. Sunt itaque universi psalmi cl. Quorum quidem, ut supra dicitur

mus, norm fecit ipse David. LXXII in David, XXXII non sunt suprascripti, duodecim in Asaph, d'ollecim in Idithun, Norem filius Chore, duo Aquaro et Zacharie, Moysi unum, et Salomoni unum. Fiunt ergo om-

nes psalmi David filii Jesse regis Israel numero CL, diapalmata CC et unum extra numerum, id est, psalmus David proorie sibi scriptus.

PRÆFATIO ALTERA.

Quoniam illo auxiliante, sine quo omnis actio et intentio cassa est, Psalterium incipituri sumus, pauca quæ tradenda cognovimus, compendiose pro posse prælibemus. Sciendum igitur quod omnis divina Scriptura aut pertinet ad historiam, aut ad mores, aut ad mysterium. Hæc autem divisio non sic accipienda est, quin partes ejus aliquando permisceantur. Reperitur enim in historia plerumque moralitas et mysterium, ut in Genesi, et in pluribus libris Veteris Testamenti, cujus, ut dicitur, nullum a mysterio vacat verbum. Reperitur quoque in moralitate historia et mysterium, ut in pluribus Augustini sermonibus, et aliorum sanctorum Patrum multa historialiter, et secundum mysterium, id est spiritualiter sensum dicuntur. Reperitur etiam in mystica Scriptura moralitas et historia, ut in ipso ad quod tendimus Psalterio et in prophetis pluribus. Verumtamen secundum ingenia diversorum diversis modis ipsis Scripturis utentium dicitur hoc. Quidam enim secundum solam historiam agunt, ut rudes sacerdotes, quando simpliciter populo secundum litteram Evangelia tantum exponunt; quidam autem secundum mores tantum, ut de eisdem Evangelis sacerdotes in scientia profectiores, quidam vero secundum mysterium, ut qui a Deo profecti sunt, ut eis secreta divinarum Scripturarum pateant, quæ aliis oculata sunt. Itaque quod prædicta divisio sit, scilicet quod divina Scriptura, aut est historialis, ut Genesi; aut moralis, ut sermones; aut pertinet ad mysterium. Quæ pars præcipue ad prophetiam spectat. Definuit autem sic prophetia: prophetia est divina inspiratio quæ rerum eventus aut per visiones aut per facta, aut per quorundam dicta immutabili veritate demonstrat. Per visiones, ut Ezechiel, Daniel, et beato Joanni in extasi positus divina inspiratio per quasdam imagines futura præmonstravit. Per facta, ut in immolatione Abraham, qui monitus a Deo proprium immolare filium, nec dubitans quin qui contra naturam generationis humanæ sibi dederat filium in senectute, ipsum posset a morte resuscitare; et cum imperata properaret perficere, cœlesti rursus nuntio parere jubente, post tergum respexit, atque arietem oblatum sibi vidit, quem assumptum pro filio immolavit. In qua immolatione divina inspiratio hoc præmonstravit quod in Salvatore nostro Jesu Christo in unitate veræ carnis atque divinitatis adfuturo, sola humanitas pro salute mundi pati, divinitas vero juxta atque intemerata deberet reservari. Quæ recte per Isaac, qui risus vel gaudium interpretatur, intelligitur; quoniam ipsa pro humanitatem assumptam pacem et gaudium contulit angelis et hominibus. Recte quoque humanitas Christi per arietem intelligitur, de quo alibi legitur: *Sicut ovis ad occisionem ductus est*, etc. Potest quoque prophetia per facta in Jacob accipi, qui transpositis manibus Manassen et Ephraim filios Joseph benedixit, dexteram superponendo Ephraim minori, sinistram vero superponendo Manassi majori. In quo divina inspiratio duorum populorum ex diverso semine futurorum qualitatem, scilicet quales futuri sint, præmonstravit: quorum alter qui per Manassen, qui oblitio interpretatur, intelligitur, reprobatu fuit; alter vero per Ephraim, qui fructificans dicitur intellectus, electus fuit. Prophetia autem per dicta est, ut quod in Moyse de Christo legitur: *Suscitabo de fratribus vestris prophetam, tanquam me ipsum audite*, et in Psalterium,

et quorundam dicta prophetarum. Fit autem inspiratio prædicta duobus modis: aut gratia, aut permissione: gratia, ut in Moyse, et in cæteris bonis; permissione, ut in Sbylla vate, et in infidelibus philosophis, qui multa divino instinctu de Christo prælixerunt. Quorum eloquia per argentea vasa et aurea, quæ Israeliticus populus a nigris Ægyptiis motus sumpsit, intelliguntur; quia ipsorum dictis et se sententiis ab Israel, id est, a fidelibus, divina pagina velut argento et auro ornatur. Dividitur vero prophetia per dicta, in præteritum, præsens et futurum. De præterito est, ut liber Genesis. Non enim mens alienus hominis tanto post tempore nati ad memorantium aut errandum ordinem primæ creationis rerum, ut illic Moy es facit per se, sufficere sine divina possit inspiratione. De præsenti autem illud beati Joannis de Christo: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Et idem Elisabeth in occursum gloriæ Virginis dicit: *Unde mihi, quod veniat mater Dei ad me?* De futuro vero est, ut Psalterium, et quæcumque de primo et de secundo Christi adventu et Ecclesiæ statu prædicta sunt. Dividitur quoque prophetia per dicta, quantum ad præsens propositum sic: prophetia per dicta agens de Christo, aliquando loquitur de ejus divinitate, ut ubi dicitur: *Dominus dicit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Tecum principium*, et in similibus. Aliquando loquitur de ejus corpore, id est de fidelibus, qui ejus membra dicuntur esse per similitudinem; quia ab ipso tanquam membra a capite reguntur. Aliquando de ejus humanitate, ut cum dicitur: *Astiterunt reges terræ*, et in similibus. Hæc autem prophetia loquens de corpore, aliquando introducit aliquem perfectum orantem, ut in *Te decet*, etc., introduxit Moyses. Aliquando introducit aliquem inferiorem, ut aliquam animam peccantem, aliquando introducit ipsum caput, quod ea affectione qua semetipsum tradidit pro nobis, et nos faceret hostiam servem Deo Patri. Sæpe loquitur de membris tanquam de se, ut ubi dicitur: *Deus Deus meus quare*, etc. Sicut lingua menti aliquando pro se loquitur, ut cum dicit: *Sciassa sum*; aliquando ex conjunctione et affectione membrorum, loquitur de ipsis, tanquam de se, ut cum pro pede dicit: *Quare calcas me?* Sciendum quoque quando prophetia loquitur de Christi humanitate, recte dicitur de Deo loqui. Quid enim est aliud loqui de illa carne, quæ sine carnali delectatione concepta, sine dolore nata, sine peccato in medio peccati est conversata, quam loqui de divinitate. Item cum prophetia quæ de corpore loquitur, quosdam psalmos inscribat ipsi David: hic magnificentum nomen quod interpretatur manu fortis, vel visu desiderabilis, attribuendo membris ex vicina conjunctione capitis, cui proprie convenit ut vocetur David, non merito loquendo de talibus de divinitate loqui dicitur? Potest atque. Nunc ad titulum accedamus.

Intitulatur autem hic liber apud omnes tam Hebræos quam Græcos atque Latinos, totius respectu, *liber hymnorum*, Soliloquiorum de Christo. Hymnus est proprie laus Dei, hebræe scripta. Constat enim totum Psalterium in Hebræo metrico compositum. Unde proprie in Hebræo dicitur liber hymnorum. Apud nos vero, et fortasse apud Græcos, non servat, impediende translatione, metrum. Dicitur tamen apud nos recte liber hymnorum, quia licet non teneat metrum, tenet tamen id quod est præcipuum, scilicet

quod in omni parte tam apud nos quam apud Hebræos laude Dei est conspicuum. Liber vero Soliloquiorum de Christo non ideo dicitur Psalterium, quod de solo Christo apud aliquos in omni parte sua loquatur, cum etiam interdum, ut superius ostendimus, de corpore, id est de Ecclesia, loquatur; sed quæ præcipue et maxime de ejus divinitate vel humanitate loquitur, ideo dicimus quod emphatice sic nomen dicitur. Sicut in Evangelio Judæorum pater Abraham vocatur, non quia sit pater in fide multarum gentium credentium; sed quia ipsi præcipue in ejus paternitate gloriabantur, cum carnalis pater eorum esset. Potest etiam, si quis altius speculetur, Psalterium dici de solo Christo loqui, quia ubi etiam de corpore loquitur, ex magna conjunctione corporis et capitis, ut supra diximus, de ipso Christo per membra loquitur.

Sciendum Psalterii translationes esse duas apud Latinos in usum atque honorem, Romanam scilicet, et Gallicam. Romana est, quæ utitur Romani et plebæque Italici, quæ de Græco in Latinum a Symmacho et Aquila sumpta est secundum Septuaginta Interpretes Ptoemari regis. Gallica vero est, quæ præcipue Galli utuntur. Hæc autem præcipua est sumpta rogatu Damasi papæ a beato Hieronymo, de Hebræo in Latinum ad intentionem. Fecerat enim Hieronymus prius aliam translationem, similiter de Hebræo sumptam ad litteram, verbum scilicet ex verbo transferens simpliciter, quæ parum perfecta erat, lingua disparitate. Sunt autem factæ apud Latinos plures alie translationes, quarum nulla in usu est. Inscrubitur quoque liber iste, totius respectu, apud Hebræos *Nablat*, apud Græcos vero atque Latinos Psalterium. Est autem psalterium proprie musicum instrumentum admodum litteræ Delta, quæ triangulata est, formatum, superius habens ventrem concavum. Cui decem chordæ desuper regulariter exteriores cum vel digitis tanguntur, vel plectro percutiuntur, a parte superiori reddit sonum melos, et dulcem sonum. Vocatur vero liber iste Psalterium hac similitudine, quia sicut illud musicum instrumentum de superiori parte reddit sonum, ita liber iste de superioribus sonat: id est, super ecclesia et divina nobis demonstrat, quia docet nos quæ de Christi humanitate vel divina natura fideles scire oportet. Docet etiam decem principalia præcepta per decem chordas musicæ instrumenti significata, in quibus omne Novum et Vetus Testamentum comprehenditur. Quorum decem præceptorum tria pertinent ad Dei dilectionem, septem ad hominum dilectionem, quæ in duobus tabulis distincta, Moysi data fuerunt. Tria autem quæ pertinent ad Dei dilectionem, hæc sunt: *Domine Deus tuus unus est*. Quod sic exponitur: *Ne fornicaris post deos alienos et variabiles*, id est, ne adores idola mutabilia et varia, quia Deus tuus quem adorare debes, unus est: id est, semper manet, id est, nec variari in Jovem et Apollinem, et cætera demonia potest hujusmodi. Secundum mandatum, *Ne accipias nomen Dei tui in vanum*: id est, ne credas Verbum propter te incarnatum tantum creaturam, et non creatorem esse: quod hoc nomen Christus in vanum accipere esset, nam ut testatur Ecclesiastes, omnis creatura quæ sub sole est, vanitas est. Tertium mandatum est, *Observa sabbatum*, id est, spiritualiter sabbatiza. Ille spiritualiter sabbatiza, qui divinitus inspiratus, quicquid agit hujus vite tempore, totum facit pro adipiscenda futura requie. Vita enim præsens per septem, diens quibus Dominus operatus est cuncta quæ in mundo sunt designatur. Per septimum vero, id est sabbatum, quæ postquam quæ fecerat bona, vidi, quævi, requies futura designatur. Debet ergo quisque in sex diebus, id est in hac præsentis vite sic operari, ut ab æterna requie non metuat expelli. Hinc bene liber Genesis cum in sex diebus mane et vespere describat, dicens: *Et factum est mane dies unus*, et in cæteris similiter; in septimo, id est in sabbato, tacet de nocte, per quam

adversitas designatur: quia in futura requie, quæ per sabbatum intelligitur, gaudium æternum sine omni adversitate vel tristitia possidetur. Carnaliter vero sabbatizat, qui sive opere, sive quiescat, ad solam terrenam jucunditatem et requiem festinat. Mandata seculi quæ pertinent ad homines, hæc sunt: *Honora patrem et matrem, non occides, non mæhaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces uxorem proximi tui, non concupisces rem ejus*. In quibus omnibus hæc summa colligitur, ut nullus faciat alteri, quod sibi non vult fieri. In primo vero impietas in parentes remouetur, quod ideo præmissum inter hæc seculi fuit: quia principium est dilectionis proximi. In propriis enim partibus quisque si vere eos diligit, proximum diligere discit. Significant autem tria præcepta de Deo sanctam Trinitatem, septem vero nostram quæ in mundo, qui septenario numero est, conversationem. De his decem præceptis dictum est: *Esto concupiscentis adversario tuo, dum forte cum eo es in via, ne si vicinit te, tradat te iudici, iudex autem tradat te tortori*. Adversarius noster sunt hæc decem præcepta, quæ ea quæ nos assidue facimus, contradicunt. Cum quibus in hac vita quæ designatur per viam, debemus consentire cessando a quibus illa jubent nos cessare, si volumus futura tranquillitate vivere: quia superius quid sit psalterium, exposuimus, quod etiam sit psalmus, dicamus. Psalmus proprie est ita consona melodia quæ ex chordis musicæ instrumenti, id est, psalterii, digitis aut plectro cæcis redditur. Dicuntur autem partes hujus libri psalmi, quia docent nos hymnare vel psalmizare, id est, ut ceteris solertia, quasi digitis chordas, decem præcepta pulsantes, dulcem psalmum, id est, nos ipsos per illorum executionem atque operationem dulces conditori nostro reddamus melodias. Ponitur enim psalmus in divina pagina pro suavi et dulci operatione. Sciendum quod psalterio musicæ instrumento cithara est contrarium, quæ concavitatem quam psalterium habet superius, inferius habet. Solet autem in divina pagina pro mortificatione carnis accipi cithara, quæ ab inferioribus sonat. Pro vivificatione vero spiritus psalterium, quod a superioribus sonat, quia nos si volumus vivificari in spiritu, oportet ut primum ab inferioribus dulcem Deo reddamus sonum, carnem nostram subtractis deliciis mortificando, et quæ nobis subtrahimus, pauperibus dando: deinde a superioribus animam, scilicet mortificatis vitiis, virtutibus exornando, et in contemplatione ponendo. Notandum quoque quod singuli psalmi præter primum, propriis titulis inscribuntur, ab Esdra scriba appositis. Esdras enim scriba cum de Chaldaeorum captivitate cum populo Israelitico redisset in Judæam, et civitatem regiam Jerusalem invenisset, scilicet combustam, et ornamento templi atque libri penitus spoliatam, hæc pro heretico, id est psalterium, ut multa alia memoriter integre tenuit, et psalmos ut ita sunt ordinavit, et titulos tam toti libro quam singulis psalmis apposuit. Hujus ordinationis causam atque notitiam beatus Augustinus soli Spiritui sancto fatetur relinquendam. Videtur enim quod David qui eos composuit, non sic eos ordinaverit, propter historiarum transpositionem, quæ in psalmis quibusdam juxta hunc ordinem reperitur. Dicit autem quodam quod ideo Esdras psalmos aliter quam historia habeat, ordinaverit, ut non historice, sed mystice accipiantur. Unde etiam quibusdam de historia tralio apposuit, quibusdam non. Intitulavit autem quosdam nominibus quatuor præcentorum, quos David psalmodice coram archa Domini præfecit. Legitur enim in libro Paralipomenon in Hebræo, quod David cum reduceret arcam Domini reddam a Philisæis, de domo Amnadab in Gabaa Jerusalem, ut in tabernaculo quod præparaverat, cum periret, quæ autem illa veterum præcentorum de Israel elegerit, qui et propria voce et omni musicæ instrumento coram archa necessarios dulci melodia in psalmis his secum jubiaverunt Domino.

Quibus cantoribus præfecit, ut consona esset melodia, et præcentores. Deinde his omnibus quatuor in præcedendo apposuit magistros, Asaph, Ethan, Eman, Idithun, jam significante Spiritu sancto, quod cooperante illo de quo psalmi compositi erant, id est, Christo catholica Ecclesia de cunctis mundi partibus et pluribus lingua et moribus dissonis gentibus, quasi consonam Deo esset redditura melodiam, et in fidei et Christianæ religionis identitate. Per quaternarium enim numerum tam in cantoribus quam in magistris, quatuor mundi partes designantur, perinde vero perfecti ex illis in Ecclesia collecti. Horum autem quatuor præcentorum nominibus Esdras quosdam psalmos intitulavit, vel quia ipsi adjutores in ipsorum melodia fuerunt, vel, quod melius est, quia ipsa nomina secundum interpretationem et mysterium suum psalmis ipsis conveniunt. Propter quam causam quidam psalmi quibusdam aliis nominibus, ut Aggei, Zacharie, Moysi, sunt intitulati: non vero, ut quidam dicunt, quod illi psalmos composuerint, quos omnes solus David composuit. Sciendum hanc prophetiam, id est Psalterium, ideo plus omnibus aliis in Ecclesia frequentari, quia plura de Christo

et Christiana religione continet mysteria, et quia a patribus Veteris Testamenti in simili usu sit habita.

Nec prætereundum quod in hac prophetia sicut et in aliis quædam futura dicuntur per præteritum: quod ideo fit quia Spiritui sancto qui ea revelat, nihil est futurum, et quia apud nos nihil est tam certum quam præsens vel præteritum. Si quis causam et intentionem hujus operis requirat, breviter utrumque sic colligat: Quia mortis illius gravissimæ, quam primus pater tradux peccati toti communiter mundo intulerat, cui pereunti nec angelus, nec philosophus, nec creatura aliqua subvenire poterat: beato patriarchæ David carnem assumpturum, et Ecclesiam sacramento sui corporis et sanguinis structurum, Deus Pater per Spiritum sanctum plus omnibus et apertius quandoque finem adfuturum præmonstravit. Idcirco vir ille sanctissimus hunc librum sub prophetia illius futuræ salutis composuit, intendens ad humani generis consolationem, et Christianæ religionis instructionem. Nunc ad librum accedamus.

INCIPIT EXEGESIS.

IN PSALMUM PRIMUM.

ARGUMENTUM.

Omnis generaliter ad studia virtutum incitat, simul adjungens quæ merces bona, quæ mala gesta sequatur. Tertullianus in libro de Spectaculis asserit hunc psalmum et de Joseph posse intelligi, qui corpus Domini sepelivit, et de his qui ad spectacula gentium non conveniunt.

EXPLANATIO.

Primus psalmus ideo non habet titulum quia capiti nostro Domino Salvatori, de quo absolute dicturus est, nihil debuit præponi. Nam licet et alii psalmi de ipso multa dicant, nemo tamen de ejus qui fuit in terris conversatione sic loquitur: et quoniam ad hunc quæ dicenda sunt, cuncta respiciunt, merito caput sancti operis ponitur. Nam quidam tituli, quidam præfationis locum eum tenere dixerunt. Totius psalmi hujus prophetæ referre narratur textus. In prima parte vitam sanctæ incarnationis exponit: secunda vero peccatorum nequitias in futuro judicio debitas recipere commemorat ultiones.

COMMENTARIUS.

Primus psalmus duabus de causis caret titulo, vel quia ipse titulus et principium est aliorum, vel quia vicinius et apertius juxta quod inter homines conversatus est, loquitur de illo, id est de Christo, qui secundum divinam essentiam omni caret principio, et a quo omnia sumunt principium. Est autem hæc primi psalmi intentio, hortari fideles, ut a triplici morte animæ exemplo capitis festinus resurgere, id est ut, in quantum possint, a regione dissimilitudinis, in qua per primum parentem traducti sunt, disteant redire, et in peccati immunitate capiti suo se sociare. Omnis mors animæ fit tribus modis, scilicet aut delectatione tantum, aut delectatione et consensu, et peccati perpetratione. Delectatio voluntas peccandi quæ fit in anima ex titillatione et fomite, et aptitudine peccandi, quæ in nobis est, et ex suggestione, id est incitatione mentoris diaboli superveniente: et hoc est prima mors animæ. Secunda vero est consensus, quando nos ad peragendum, quantum possumus, extrinsecus nos applicamus. Tertia autem est ipsius peccati actio. Quæ dividitur in duo, scilicet in actionem simplicem, et in frequentem, sicut et præmissa duo, et hoc dictum

est de voluntariis peccatis. Dicuntur autem hæc tria mors animæ, quia per ea anima ab eo qui vita et maritus ejus est, recedit, id est a Deo, et sociatur morti, id est diabolo. Designantur vero hæc tres mortes animæ per tres mortuos a Domino resuscitados. Per puellam enim in domo archisynagogi Jaii filiam, manus erectione suscitatum, delectatio designatur, quæ quæ si pudica est, quia nondum exterius apparet, nec exemplum præbet. Unde et in domo manens suscitatur, quando ad satisfactionem de ipsa venit, et leviter elemosynis scilicet et aliis talibus purgatur. Per adolescentem vero lascivum atque in domo matris antequam suscitaretur elatum, intelligitur consensus, qui in exteriori applicatione positus, exemplum dat cernentibus. Unde jam nisi gravi pœnitentia peccatum hoc deletur, quæ per hoc intelligitur, quia manus huic a Domino non porrigitur, sed quodam quasi pulsu et gravitate ei dicitur: *Adolescens, tibi dico, surge*. Per Lazarum vero quadriduam in sepulcro et fetidum intelligitur et acies simplex et consuetudo peccandi. De consuetudine quæ dicitur: *Compuerunt jumenta in stercore suo*. Quæ non nisi recta et ponderosa satisfactione absolvitur, quod per vocis clamorem et fremitum spiritus Domini in hujus suscitatione intelligitur. Per has tres mortes tradux peccati Adam a Deo moriendo recessit, quod in primo hujus psalmi versu Prophetæ innuit. Potest vero totus hic psalmus aut in voce capitis legi de se ac membris ejus loquentis, aut in voce Prophetæ, in persona capitis loquentis. Quasi dicat: Præcessit olim in humano genere quidam miser et infelix, nulli imitandus, tradux scilicet peccati Adam, qui abiit in regionem dissimilitudinis a suo creatore in peccatis pluribus delectando, et scilicet consensus delectationi adhibendo, et sedit peccata sua peragendo, et exemplum posteris existendo. Adfuturus est autem quidam beatus, id est in omni bono auctus, cui data est gratia Spiritus sancti sine mensura, et ideo vere imitandus, Christus scilicet existens vir: id est, fortis nulli succumbens tentationi, non abiit a Deo suo voluntate etiam peccati aberrando, nec stabit consentiendo, nec sedebat alios suo exemplo peccare docendo. Nota ordinem verborum. Remoto enim a Christo abire etiam voluntate constat remota esse stare et sedere. Et ideo ne superfluat, ad membra referamus, sicut quæ de Adam affirmavimus, in posteris sibi consimilibus

accipere possumus. Ut si dicatur: Adfuturus vir, id est Christus, non abiit etiam voluntate quantum ad se, aut si abiit in aliqua suorum voluntate, id est delectatione, non stabit ille, id est consentiendo, sed redibit ejus auxilio delectationem mortificando. Aut, si quis forte suorum stabit consentiendo, non sedabit peccatum peragendo, et exemplum præbendo, sicut Adam abiit in se et in suis delectando, consentiendo, exemplum peccandi dando. Notandum quod dicat, Consilium impiorum. Impios vocat deceptorem serpentem, et Evam deceptam. Consilium vocat, quod Eva credidit serpenti, quod quam cito ipsa et vir ejus comederent de fructu ligni scientiæ boni et mali, essent sicut dii. In quorum consilio quia Adam positus fuit, id est quia ipsis acquievit, inobediens Creatori existitit, triplicemque mortem amixens, quam supra notavimus, incurrat. Viam quoque peccatorum possumus accipere mala opera eorumdem, id est Evæ et serpentis, id est contra Deum agere et loqui. In quo eis Adam conformis fuit, vel etiam per viam peccatorum, mala opera quorumlibet, qui exemplo ipsius Adæ peccatores facti sunt, accipere possumus. Per cathedram vero pestilentiae exemplum peccati recte accipitur. Cathedra enim magisterium significat. Et qui magistri sunt, facile alios suo exemplo ad malum vel bonum attrahunt. Pestilentia vero est morbus late pervigatus, omnes aut pene omnes involvens. Sic quoque peccatum per Adam exemplificatum multis involvendo nullum liberum præternittit, nisi quem liberat ille cui etiam abire in voluntate non convenit. Sciendum quod Adam non sicut Eva deceptus fuit, ut crederet se sicut Deum unquam futurum; sed quia, ut legitur, maluit non turbare uxorem, resistendo ejus persuasioni, quam obedire præceptis Creatoris. In hoc quoque deceptus fuit, quia peccatum confiteri noluit, sed culpam in auctorem reflexit, dicens: *Uxor quam dedisti mihi sociam, dedit mihi comedere*: sicut Eva quoque per serpentem se excusare voluit, dicens: *Serpens persuasit mihi*. Potest et aliter versus expositus legi, ut singula quæ a Christo negabimus, singulis primo terreno datis conferamus, juxta quod intentio erit hujus psalmi, hortari nos, ut sicut portavimus imaginem terreni hominis, portemus et cælestis. Et dicitur in voce prophete similiter sic: Oim præcessit quidam miser et infelix, qui abiit, id est, a præceptis Creatoris per inobedientiam apostatando recessit: et ideo stetit in via peccatorum, id est actus pravæ consuetudinis postea frequenter implevit, et in cathedra pestilentie sedit, id est, pravam doctrinam docuit, et ambitiosus terrenorum existitit. Adfuturus est autem alter, qui nec a præcepto aliquo aberrabit, neque actus pravos implevit, nec pravam doctrinam docebit, nec ambitiosus velut ille fuit erit. In hac sententia consilium impiorum, et via peccatorum accipitur quantum ad Adam, ut dictum est superius: quantum vero ad Christum, et hic et superius consilium impiorum malorum opera vocatur, a quibus ipse immunis fuit, licet inter ipsa versaretur. Viam autem peccatorum aut hunc mundum, aut viam peccatorum possumus accipere, in quam viam Christus venit nascendo, id est, inter peccatores conversando: sed non ibi stetit, quia nulla secularis illecebra eum detinuit, imo, ut alibi legitur, ut gigas fortis et velox, in hac via cucurrit. Adam dicitur pravam doctrinam dedisse, quia non solum male facere exemplo, sed etiam maledicere monstravit posteris verbo: Christus autem e contra salutiferam doctrinam contulit mundo. Adam ambitiosus fuit, Christus oblatum sibi regnum accipere noluit. Legitur enim quod cum satiaret in deserto quinque milia hominum de quinque panibus et duobus piscibus, voluerunt illa millia, ut nullam amplius sentirent terreni cibi necessitatem, ipsi sibi carnaliter proponere regem. Quod ille contemnens, atque exhortans eos ad postulandum spirituale regnum dicit: *Operumini cibum qui non perit, sed qui permanet.*

A Regia vero potestas, per quam dominatio accipitur, atque mala doctrina, merito dicitur pestilentia, quoniam utrumque multos involvit. Nullus enim vere est qui careat amore dominandi. De pravæ quoque doctrinæ persuasionem dicit Apostolus: *Cujus sermo ut caner serp.* Impii idololatræ atque infideles proprie dicuntur, peccatores vero dicuntur scripturæ legis prævaricatores, licet non aliter accipiantur.

Sed in lege Domini. Quia non sufficit alicui ad heatitudinem abstinere a malo, quin opereatur hominum, ideo ad probandum virum perfectum et vere beatum adfecturum subdit: *Sed in lege Domini*. Quod potest accipi in membris, ut in capite: et quantum ad ultimam sententiam, referuntur hic contraria contrariis. Quantum enim ad abire a præcepto, dicitur in lege esse; quantum vero ad stare et sedere, meditari in lege juxta vero primam sententiam est sententia simpliciter posita: Et secundum est quod aliud est esse in lege, aliud sub lege: in lege enim passus, est voluntarie secundum legem agere; sub lege esse, est agi atque premi a lege. Hic igitur servitus est, illic libertas; hic servilis timor, illic filialis dilectio. Dicitur ergo recte de Christo quod voluntas ejus, id est affectio ejus, erit in lege Domini Patris implenda, qui dicit: *Non veni solvere legem, sed adimplere*; et, *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris*, etc. Potest quoque, esse in lege, membris attribui, qui non timore sed amore legem implet, juxta quod dicitur: *Lex non est posita justis*, etc. Meditari in lege, est filiali dilectione in lege perseverare. Per diem autem et noctem, aut omne tempus accipiemus, aut per diem prosperitatem, per noctem vero adversitatem; et vocabimus in Christo totum tempus a nativitate usque ad passionem, prosperitatem: ipsam vero passionem dicemus adversitatem. In membris vero, tempus persecutionis, adversitatem; tempus quietis a persecutione, prosperitatem. In utroque enim tempore et caput et membra a lege Domini non recesserunt. Ut ab ista, *Quicumque pro*. Et item ab hac: *Qui legitime certaverit, coronabitur*. De die pro perlati Christi dicitur: *Abraham vidit diem meum, et gavisus est*. Item de nocte adversitatis: *Et usque ad noctem increpauerunt*, etc.

Et erit tanquam lignum. Hic versus de solo capite potest legi, vel de membris cum capite, si simpliciter insistamus. Juxta quod sic dicitur: Quia hic vir tantus futurus erit in se, et talis in suis, ut prædictum est, ideo erit et ipse et sui tanquam lignum, id est comparabile arbori positæ in irriguo loco, quæ tempore fructus tempestivus emittit frondes et flores, et fructus reddit uberiores. Quod proprie convenit ipsi capiti, de quo dicitur quod puer adhuc sederit in medio doctorum, et exposuerit eis Scripturas: et etiam membris, sicut apostolis, qui non longo exercitio doctrinæ quod sciebant didicerunt, sed ut aspirati divino igne fuerunt, statim frondes id est verba prædicationis emisissent, et nullorum verba unquam tantum fructum lecerunt, sicut ipsius capitis et ipsorum membrorum. Si vero ad solum caput hic versus referatur, sic continuabitur: Non mirum si hic vir adfuturus talis erit, qui neque abiit, sed potius erit in lege Domini: quia erit tanquam merito illud verum lignum vitæ, positum in medio Ecclesiæ, et significatum a materiali in medio paradisi posito: quod lignum secundum humanitatem plantatum est secus, id est juxta decussus aquarum: id est adjunctum et adunitum est sapientiæ Dei Patris, scilicet Verbo. Quæ sapientia est decursus aquarum, quia ab ipsa decurrunt in quæque subjecta sibi membra aquæ, id est spiritualia dona. Necessè est enim cum sapientia Patris, id est Filii, sit consubstantialis Patri, quod spiritualia decurrant a Filio, sicut a Patre, de quo dicitur: *Omne donum perfectum*, etc. Vel aliter, ut de humana et divina natura unita dicatur. Quod lignum illud, scilicet unitum est plantatum, id est sic cooperante Spiritu

sancto preparatum, ut sit secus, id est juxta decursus aquarum, id est plenarie recipiat decursus aquarum, id est irrigationem spiritualium donorum: plenarie enim in illo homine omnis gratia Spiritus fuit de quo legitur: *In quo habitat*, etc.; et item: *Non Deus spiritum dat ad mensuram*. Vel aliter, *quod plantatum*, id est natum et positum est *secus*, id est juxta *decursus aquarum*, id est inter populos dilatantes per vitia, velot inter agros medicus. Unde dicitur: *Non veni ut are justos*, et reliqua. Vel aliter: Quod lignum humanitatis scilicet plantatum est, id est, conceptum est in utero Virginis, *secus decursus aquarum*, id est secundum adumbrat omnem integram sancti Spiritus, quæ omnia incentiva vitiorum in ea desiruxit. Unde dictum est: *Spiritus sanctus superveniet in te*, et reliqua. Sciendum quod tribus modis in divina pagina accipitur aqua, scilicet aut pro spiritualibus donis, juxta quod dicitur: *Fluvium impetus*; et, *Aqua quam ego dederò*. Aut pro populis, ut in Canticis: *Aque multe*, etc. Aut pro blanditiis, unde dicitur: *Non me demergat tempestas*, etc. Spiritualia autem dona hæc ratione dicuntur aqua, quia sicut his materialibus aquis nostrum exterius, id est corpus lavatur, ita per ipsa spiritualia dona nostrum interius, id est anima, laetatur. Populi vero ideo aquæ dicuntur quia semper in fluxu sunt, et quantum ad instabilitatem propriæ vitæ, quæ semper præterit, et quantum ad vitia, per quæ defluunt. Blanditiæ quoque hæc ratione dicuntur aquæ, quia sicut aqua a liquidum est, ita sæpe blanditiæ multorum molliunt animum et frangunt. Nota quod dicitur: *Quod fructum suum dabit in tempore suo*. Tempus suum illius ligni, id est Christi, ad fructificandum dicit fuisse, postquam ipse Christus clarificatus est resurrectione et ascensione. Tempus enim non suum ad fructificandum fuit illud de quo dicitur: *Nondum erat Spiritus sanctus datus, quia Jesus nondum erat clarificatus*. Quod non ideo dicitur quia ipse Christus ante clarificationem fructum dedit, mortuos suscitando, infirmos sanando, plures prædicatione sua convertendo, sed quia parvus ille fuit fructus, respectu illius quem post clarificationem in apostolis dedit, cordibus eorum Spiritu sancto desuper merso, illuminatis atque confirmatis, per quos apostolos Ecclesiam toto orbe constituit, cum sonus prædicationis eorum in omnem terram et in fines orbis terræ exivit. Christus dicitur lignum vitæ hæc similitudine, quia sicut Adam et Eva nisi peccassent gustantes de fructu materis ligni vitæ in paradiso positi, immortales fierent, ita quicumque spiritualiter et digne Christum gustant, in anima immortalis manent, ipso attestante cum dicit: *Quicumque digne manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem meum, mortem non gustabit in æternum*, etc.

Et folium ejus non. Folium Christi vocat verba prædicationis hæc similitudine, quia sicut in arbore folium præcedit, et sequitur fructus, ita verba prædicationis Christi fructus subsequens est, salus scilicet multorum. Quod folium, id est quæ verba non defluent, id est, non inefficacia erunt, quia semper afflicti fructificabunt. De his veris dictum est: *Omnis caro fenum, et claritas ejus tanquam flos senis. Exsiccatum est fenum, et cecidit flos, verbum autem Domini manet in æternum*. Et item: *Cælum et terra transibunt, etc.* Et item: *Verbum meum non revertetur ad me vacuum, sed fructificabit quocunque mittam illud*.

Et omnia. Per omnia accipit tam dicta quam facta quæ Christus laet in se et in suis, quæ sicut in se bona erunt, ita etiam in ipsis fidelibus prosperabuntur, id est ad prosperum deducuntur exitum. Possumus etiam dicere insistamus quod etiam mala secundum usum hominum, quæ et quæ Christus faciet, id est fieri permittet a diabolo in suis, ad ipsorum prosperitatem fient. Licet enim videatur nocuisse Petro, quod Dominum negavit, multum tamen proluo, cum ipse correctus quater aliorum fragilitati

A deberet misereri in se ipso didicit. Sic in cæteris.

Non sic impii, non sic. Sicut quæ hæcenus dicta sunt, pertinent ad dehortationem atque terrorem malorum. Et accipit hic impius tam falsos Christianos, quam incredulos. Quasi dicat: Pii per omnia tam dicta quam facta quæ in eis fient, prosperabuntur; sed impii non sic erunt, id est neque in dictis neque in factis prosperabuntur. Repetitionem ponit ad confirmationem, quod vere mali punientur, quod paucis verum videbatur. Unde dictum est: *Justitia justii super eum erit, et impietas impii super eum, dicit Dominus*. Non prosperabuntur impii, sed erunt tanquam pulvis, id est comparabiles pulveri: quia sicut terram solubilem sine humore et gravitate, quæ pulvis dicitur, materialis ventus a solida terra separat et projicit; ita eos qui sunt pulvis, id est carent affectione charitatis, id est dilectione Dei et proximi, in quo inobedientes sunt præceptis Dei, unde necesse est ut sint elati, *projicit ventus, id est elatio eorum a facie*, id est a præsentia veræ terræ reprobationis, id est cælestis Jerusalem, ubi soli boni erunt. De qua dicitur est: *Credo videre bona Dei*. Et item: *Beati mites, quoniam, etc.*, vel a facie terræ, id est a repræsentatione, id est stabilitatis in Deo: id est, in ipsis non repræsentabuntur, nec videbuntur præcepta Dei, quæ stabilitas bonorum sunt, quia ipsos stabiles contra tentationes hosticas reddunt; vel a facie terræ, id est a pulchritudine et clarificatione propriæ carnis. Licet enim resurgant impii, non tamen recipient carnem suam clarificatam, quia resurrectio eorum non erit eis ad gloriam, sed ad ignominiam. De hac terra dicitur: *Expecta Dominum, etc., ut hæreditate capias terram*. Qui enim in hac vita adventum Domini expectat patienter, tolerando flagella, a via, id est a præceptis ejus, non aberraverit: ille tandem in resurrectione terram, id est carnem suam, quæ non potest ei auferri et perturbari, recipiet hæreditatem, id est, clarificatam, ut neque eam amplius amittere, neque perturbari in ipsis possit. Quia erunt tanquam pulvis omnes impii, ideo neque vere impii, id est idololatræ resurgent ut sint in judicio, quia non venient ad iudicium. De his enim dictum est: *Impius jam judicatus est, et, Qui sine lege peccaverint, sine lege peribunt. Neque peccatores, id est scriptæ legis prævaricatores, id est falsi Christiani, non erunt in consilio justorum, id est in neutro judicio, justorum scilicet, ut vel judicent, sicut quidam justii, id est apostoli et martyres, etc., vel ut judicentur ad salutationem: sicut quidam ex justis, quibus dicetur: Venite, benedicti Patris mei, et reliqua. Hoc appositum est ad depressionem falsorum Christianorum, ne ipsi audientes incredulos non venire ad iudicium, quia legem non susceperunt, se autem scirent venturos propter Christianitatis sacramenta: quæ quamvis indigne susceperint, putarent tamen quod vel ipsi judicare delectant, aut saltem sic judicari ut salvarentur, et accipiuntur hic impii et peccatores propriæ. Consilium ponitur pro judicio, quia omne iudicium quod rationabiliter fit, agitur per consilium. Sciendum plures diversitates futuras resurgentium. Alii enim ita resurgent ut veniant ad iudicium, alii ut non veniant ad iudicium, quia jam judicati sunt. Venientium alii judicabunt, alii judicabuntur. Eorum qui judicabuntur, alii salvabuntur, alii non: quæ diversitas in prædicto versu notari potest.*

Quoniam novit Dominus. Quoniam dictum est quod mali aut non venient ad iudicium, aut si venient, non erunt in consilio justorum, intellectum est, per oppositum, bonis quod illis negatur esse concessum. Subdit causam ad utrumque. Quasi dicat: Ideo boni hæc habebunt, et mali carebunt, quia ille qui Dominus est absolute, et cujus remunerare est, novit viam justorum, id est, approbat opera eorum; unde dicitur: *Novit Dominus quæ sunt ejus*; et quia iter impiorum, id est opera malorum, quæ ipsi frequentant (quod pariter innuit) deberet de-

erre : Non novit, id est reprobat : sed ut magis ipsos deterreat, ponit quod planius est, et quod necessario consequitur, peribit scilicet. Sicut enim scire Dei pertinet ad esse et ad salvationem, sic nescire, ad non esse et ad perditionem. Nescire Domini ponitur pro reprobare, juxta illud : *Amen dico vobis, nescio vos*. Non enim potest dici Deus, qui omnia scit, aliquid nescire, quasi ignorans, sed nescire ejus est reprobare, id est non defendere quidquid dignum est perire. Possumus quoque viam justorum dicere caput justorum, id est Christum, quem Deus Pater approbat, *quia omne judicium dedit Filio*; et sicut ipsum approbat, ita qui enim imitantur approbavit; unde dictum est : *Volo, Pater, ut ubi ego sum, ibi, etc.* Et item : *Ubiunque fuerit corpus, congregabuntur et aquilæ illuc*. Iter quoque impiorum est caput eorum, id est diabolus, quem omnes sui comitabuntur in perditionem, et in illum ignem de quo dictum est : *Qui preparatus est diabolo et angelis ejus*. Potest quoque hic versus ultimus primus legi, et prior ad istum velut causa subdi. Juxta quod continuabitur sic : Ideo pii prosperabuntur, impii non sic, id est non prosperabuntur, quia novit Dominus viam illorum, et iter impiorum non novit, quod peribit; et quare pereat, prior versus ostendit. Quasi diceret : Ideo scilicet, quod iter impiorum peribit, erit eo quia ipsi impii, tam idololatræ quam falsi Christiani, non resurgent in hac vita, per primam, id est ponendo se in judicio, ut damnentur scilicet in se quæ damnanda sunt, et prorent quæ probanda sunt. Et quia in hac prima resurrectione non resurgent, ideo ipsi peccatores, id est impii, non erunt in consilio justorum, id est in conventu justorum in futura resurrectione. Dux enim sunt resurrectiones, altera prima, altera secunda. Prima est in presenti, quando aliquis a morte vitiorum per poenitentiam in anima resurgit; secunda erit in die judicii, quando, boni per immutabilitatem et impassibilitatem carnis, ita in carne resurgent, ut nec ipsa carne aliquid amplius pati possint. Hanc autem secundam resurrectionem nullus habebit, nisi qui primam habuerit. Necessè est enim ut qui expers fuerit primæ, expers sit et secundæ.

IN PSALMUM II.

ARGUMENTUM.

Generalem David querimoniam facit ad Deum, quod regno sibi desuper dato, et gentes et populi Israel inviderint, commovere ad omnium correctionem dirigens. Aliter Christus de passione et potestate sua dicit. Lege apud Lucam.

EXPLANATIO.

David interpretatur manu fortis sive desiderabilis, quod nulli aptius convenire quam omnipotenti Christo, qui est veraciter fortissimus, et summo desiderio requirendus. De cujus passione loquitur propheta, et ipse Dominus sua verba dicturus est. Verum apud Hebræos nec iste psalmus habet titulum, sed priori adjunctus unum psalmum facit, qui et a beatitudine incipiat, et in beatitudinem consummetur. Quatuor membris psalmus iste dividitur. In primo loquitur propheta de Judæis, propter passionem Christi. Secundo verba sunt de mendacio judicium. Tertio dicta sunt Domini Salvatoris de omnipotenti regno, et de inenarrabili generatione sua, quantum potest parvitas humana relinquere. Quarto propheta relinquitur monens populos ut ad fidem Christianam agnita Domini majestate conveniant.

COMMENTARIUS.

Quare fremuerunt gentes. Introducitur hic per prophetam caput Judæos et gentes objurgans, quod non advertentes medicum salutis, irrationabilem fremitum et impetum in ipsum facturi in ejus passione erant. Et loquitur hic de passione sua et suorum, et de regni sui obtentione hoc modo : *Quod Judæi enim validissimam causam paraverunt,*

ne ipsi amitterent locum et gentem, et ne mundus post ipsum iret, scilicet mortem ejus, validissima causa fuit cur ipsi amitterent locum et gentem, quando destructi a Tito et Vespasiano, per totum orbem in captivitatem dispersi sunt, et quare totus mundus post ipsum iret. Nisi enim ipsi Judæi ipsum non resurrecturum putarent, non eum crucifixissent : sed ipse, quia mortuus est, resurrexit; et quia resurrexit, ascendit, et Spiritum sanctum transmisit, qui corda apostolorum ita illustravit, ut doctrina eorum ubique diffusa, totum pene orbem ipsum faceret sequi. In quo toto hoc omnia bene innuitur, quia non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Videtur autem hic psalmus esse idem cum superiori, quia ad idem, id est ad caput refertur, et quodam modo de eodem et hic et ibi agitur, sed plane ab illo diversificatur, tum per titulum qui huic apponitur, tum per aliam intentionem quæ huic datur. Est enim ejus psalmi intentio, hortari fideles exemplo capitis, ut in presenti sint compatientes, ut tandem in futuro sint conregnantes : dicit enim Apostolus. *Quod si compatimur, et conglorificabimur*. Hæc autem intentio plene a superiori differt et ab ea quæ fuit hortari, resurgere a triplici morte animæ; et ab ea quæ est, ut sicut portavimus imaginem terreni hominis, portemus et imaginem celestis. Nec illud obest huic diversitati, quod in Actibus apostolorum hic psalmus a Petro primus dicitur. Nam primus dicitur, non quantum ad priorem, qui quasi titulus est omnium aliorum, et ideo titulus caret; sed quantum ad intitulatos psalmos sequentes, quorum ipse primus taliter intitulatur, *Psalmus David*. Psalmus juxta quod nomen est verborum, sic definitur : *Psalmus est hymnus alicujus metri lege compositus, quod ad similitudinem organici instrumenti supernam cognoscitur nobis indicare virtutem. Quod recte competit verbas hujus psalmi. Nam et metricæ et in Hebræo composita sunt, et supernam indicant virtutem quia indicant nobis passionem Christi et ejus resurrectionem, per quæ ipse regnum quod super omne regnum est, obtinuit. Sic in cæteris. Accipitur quoque psalmus pro actione, hæc similitudo quia sonus instrumento musico, qui proprie psalmus dicitur, per nostram actionem fit, quando chordas digitis aut plectro percutimus, juxta quod utrumque potest hic exponi titulus. Psalmus, id est verba sequentia, quæ supernam virtutem indicant, aut actio quæ in ipsis verbis notatur taliter, scilicet agere de passione, de regni obtentione attribuitur non historiali, sed vero David, id est Christo, qui vere manu fortis est, quia diabolum alligavit, et spolia ejus, id est Petrum et Paulum, et cæteros tales, quos ipse in primo parente captivaverat, ei abstulit, et in ornamenta domus suæ distribuit, quando illis in Ecclesiam translati, alii gratiam linguarum, alii gratiam sanitatum, alii tale aliquid dedit. Est quoque Christus vere visu desiderabilis, cujus conspectu reficiuntur angeli, et de quo dicitur : *Cujus vultum desiderat universa terra, et Speciosus forma præ filiis hominum*. Quod etiam de humanitate ejus potest dici. Nihil enim in ipso etiam secundum carnem fuit quod vere non reliceret, et quod vere amplexandum non sit, quia et totus a peccatis immunis fuit, et omni virtute abundavit, quod de nullo alio potest dici. Continuatur autem hic psalmus superiori, si in voce capitis ille legatur transmutatione de tertia persona in primam facta, ut sæpe fit, sic : Ego per quem prosperabuntur, et in dictis et in factis omnes imitatores mei, adsum, vocando. justificando, magnificando, et omnia bona faciendo. Quare ergo gentes contra me fremunt? Si vero in voce prophetæ superior psalmus legatur, sic continuabitur : Ego de quo propheta meus tot et tanta prædixit, scilicet quod nec cogitatione abiream, sed in lege ejus totus essem, etc., adsum omnia bona omnibus conferre paratus. Quare ergo gentes, id est*

gentiles, in passione contra me fremant, et populi, id est, Judæi quare contra me inania meditantur. Quasi dicat, Ob vilem, imo ob nullam causam hoc fecerunt. Gentes, milites Pilati dicit, qui et Romani et gentiles erant, et qui Dominum lingua, Judei manibus crucifixerunt. Qui nihil aliud causæ in ipsum habuerunt, nisi quod Judæi Christum accusantes, quia se regem diceret, dixerunt: *Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari*. Quæ causa nulla fuit. Nam audierant et Judæi et gentes tale quid ab eo, per quod intelligere possent, quem regem Christus se diceret, cum dixisset: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: et quæ sunt Dei, Deo*. Populos, id est Judæos dupliciter meditari inania dicit, vel quia non advertunt quam salutifer sit ejus adventus, sed expectant Messiam adhuc venturum, quod inane fuit, quia jam venit. Quod quidam in Evangelio manifeste comprobant, qui ipsum videns, dixit: Vere aut duo sunt, aut hic est. Et quia putaverunt quod non amitterent locum et gentem, si ipsum interficerent, neque mundus post ipsum iret. Quod inane fuit, ut supra dictum est. Vel quod putaverunt se non crucifigere Jesum cum dixerunt: *Nobis non licet quemquam interficere*, quod inane fuit: *linguæ enim eorum gladius acutus*.

Asisterunt reges terræ. Non solum minores in me et meos fremebunt (sic) sed etiam superiores: quia reges terræ, id est, inhiantes terrenis et cælestia non attendentes, astabant, id est, ad se stabant, et consentientes erunt in persecutione mea, id est meorum, et principes, id est tyranni regibus inferioribus, conveniunt in hoc unum ut sint adversus Dominum, id est Deum Patrem: et hoc ideo quia erunt adversum me Christum ejus, me et meos persequentes. Unde dictum est: *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem*. Ipse dico omnes et inferiores et superiores dicentes contra me et meos:

Dirumpamus vincula. Id est instituta eorum, ne nos alliget Christiana religio, et *projiciamus a nobis jugum*, id est dominium ipsius prælationis Christi et suorum. Quasi enim quoddam jugum et dominium prælati Ecclesiæ in subditos, quos instruunt, habere videntur. De quo jugo dictum est: *Jugum enim meum suave est*, et reliqua. Quantum ad passionem Christi, accipio superiores reges gentium, Herodem primum, qui inter pueros voluit interficere Jesum; et Herodem secundum nepotem ejus, qui etiam interfectioni consentit. De quo in passione Christi legitur: *Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in die illa*. Principes vero item, quantum ad Christum, prælatos Judæorum accipio, Pilatum scilicet, Annam, Caipham. Carebant enim tunc Judæi rege, juxta illud: *Non auferetur sceptrum de Juda*, et reliqua. Quantum vero ad membra Christi, reges Nerone et sibi similes: principes vero quoslibet tyrannos, inferiores regibus, persecutores sanctorum accipio. Potest et aliter, *Dirumpamus vincula eorum* legi, ut sit exhortatio Christi ad membra sua contra persecutores. Quasi dicat: Ipse et superiores et inferiores convenient contra nos deceptionibus et persecutionibus suis, ad se trahere: nos autem *dirumpamus vincula*, id est blanditias, eorum, quibus voluerunt nos flectere contemnamus et *jugum ipsorum*, id est minas et tribulationes, quas nobis inferent, *projiciamus*, id est negligamus.

Qui habitat in cælis. Juxta proxime dictam sententiam sic continuabis: ideo *projiciamus jugum ipsorum*, non acquiescentes ut a fide nos detrahant, quia Dominus irridebit eos, id est, quandoque ad eandem fidem perducet eos. Juxta primam vero sententiam sic continuatur: Stabant quidem reges et principes contra nos, sed nihil proficiunt, quia ille qui est habitator cælorum, id est justarum animarum, Dominus scilicet Pater, irridebit, id est irrisibiles, quantum ad priorem statum faciet eos, cum etiam in passione quosdam ex illis assumet: ut latronem, et illum qui dixit, *Vere Filius Dei erat iste*: et centu-

riorem, de quo legitur in passione, et alios plures, faciendo ut qui prius videbantur præesse, postea gaudeant subesse; et qui fuerant inimici, fiant amici: quod, quantum ad illorum primam stultitiam, erit quasi irrisio. Et quos hic irridebit, assumendo subsannabit, id est, dignos subsannatione, id est contemptui, faciet in futuro. Vel potest esse repetitio in præsentem ad exaggerandam ignorantiam, juxta quod proprie poterunt accipi subsannatio et irrisio. Est enim irrisio proprie in dictis ignominia: subsannatio vero contemptus ille, qui narium corrugatione fit, notatur. Erit ergo quasi dicatur: Tale quid eos facere faciet, quod et irrisibile erit in dictis et gestu corporis. Cæli congrue dicuntur justorum animæ. Dicit enim Salomon, quod *anima justi est sedes sapientiæ*. Constat quoque quod sapientia Deus est. Cum igitur Dei sedes cælum est, juxta quod ipse dicit, *Cælum mihi est sedes, terra autem scabellum pedum meorum*, valde congruum est quod si anima Dei sedes est, ut Salomon comprobant, anima quoque dicatur templum.

Tunc loquetur. Vere subsannabit eos in futuro, quia *loquetur ad eos in ira sua*, id est, irreflexibili et irrevocabili, tunc quando manifesta erit ejus ira, quæ nunc est occulta, scilicet cum exprobrabit eis dicens: *Esurivi, et non dedistis manducare*, et reliqua. *Et conturbabit eos*, id est, et conturbatos et confusos reddet eos in furore suo, cum dicit in severissima sententia: *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Sciendum quod ira non est accipienda motus al. quis in Deo, sicut in homine. In homine enim proprie ira est motus animæ diligentem legem, contra animam non diligentem legem. Reliqui enim motus irrationabiles furor, non ira, dicendi sunt. Hac autem ira sæpe apud homines plura bene judicantur. Unde ad hanc similitudinem dicitur ira in Deo vis illa, quæ justissime vindicat subjectam creaturam, non cum motu, sed cum tranquillitate. Dicit enim Salomon de Deo: *Domine Deus Sabaoth, tu judicas omnia cum tranquillitate, et justissime disponis*. Dicitur tamen hæc vis cum tranquillitate ira in Deo, quantum ad illos qui patiuntur, quia ipsis Deus motus esse videtur. Est autem Dei ira duplex: una præsens et occulta, altera manifesta et futura. Occulta et præsens est, quando prava mens hominis in hac vita datur inter interiores tenebras, id est, deprimitur cæcitate. De qua dictum est. Cæterum nescit se puniri impius, nisi cum luit nolens, quod perpetravit volens. Manifesta autem in futuro erit, quando mali in tenebras exteriores, id est, in gehennam ignis manifeste et irrecuperabiliter dabantur, quod utrumque in libro notatur. Per tunc enim manifesta ira dicitur, per sua irreflexibilis. Quidquid enim apud Deum semel damnatur, æternaliter damnatur. Unde merito in præsentem locus tantum misericordiæ esse dicitur. Nullus enim in futuro misericordiæ assequetur, nisi qui promeruerit hic eam.

Ego autem constitutus. Hic aperte de regni obtentione loqui incipit. Quasi dicat: Gentes et populi et principes contra Patrem stabunt, et contra me volentes me deprimere et destruere, et per me Patrem. Ego autem exaltabor, quia ita certus sum quod constituar rex ab eo, id est, a Domino, quasi jam constitutus sum rex. Et hoc *super sanctum montem ejus*, qui est Sion, id est, super Ecclesiam, ad hoc ut prædicem ipsi Sion præceptum et voluntatem ejus, id est, Patris. Sion mons quidam altus est, omnium positus intra Jerusalem, unde a longe solebant accipere et prævidere hostes, vel quoslibet adventientes, et interpretatur specula. Unde tum propter significationem, tum propter interpretationem recte hæc nomen Sion convenit Ecclesiæ, id est, fidelibus, quia et alti sunt eminentia virtutum, et firmi fundamento, id est, stabilitate fidei, sicut mons et altus et firmus est; et inspicere debent quæ a longe sunt, id est, futura, non præsentia; anteriora, non posteriora, sicut a Sion longe posita inspiciebantur. De

his enim dicit Apo-tolus: *Nos enim revelata specie A* effusionem temeritatis, et non ad custodiam sancti-
speculamur gratiam Dei.

Dominus dixit ad me: Filius. Quasi dicat: Quo-
 rum hoc dico, quod rex constitutus sim. Ideo scilicet hoc dico, quia Dominus Pater præcepit mihi ut incarnarer, et ipse mihi gentes traderet, ut exco-
 terem eas tanquam hæreditatem. Quod sic in libro habetur: *Dominus Pater dixit mihi Verbo suo, quod in quantum ei æqualis eram, nihil ab eo postulare poteram.*

Postula a me. Id est, fac te talem, qui possis postulare, id est humanam naturam assume. Ego dabo tibi gentes hæreditatem, id est, ut eas excolas tua doctrina, et ipsæ te bonis moribus pascant. Sicut enim aliquis hæreditatem excolit, et ipsa eum pascit, ita gentes dicuntur hæreditas Christi, quas ipse excolit prædicatione, et cujus bonis ipse pascitur, id est, delectatur. Unde alibi dicit: *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei.* Et non paucas gentes tibi dabo, sed etiam terminos terræ, id est gentes, quæ sitæ sunt in extremis terminis terræ, dabo tibi in possessionem. Possessionem et hæreditatem dico tuam, id est, ad te pertinentem, quia tu es Filius meus, non adoptivus, sed proprius, quia ego genui te, non temporaliter, sed hodie, id est, in æternitate. Licet per nullas vocum quas habemus proprie loqui de Deo possimus, tamen quæ præsens tempus significant, ut hodie, proprius ad loquendum de divina essentia, cui omnia præsentia sunt, accedunt. Propter quod hodie ad notandam ejus æternitatem, quæ tota simul præsens est, positum est. Terminos terræ aliter accipere possumus, scilicet solos perfectos, qui vera possessio Dei dicuntur, quia adeo se a terrenis elongaverunt, quod nihil in eis retinuerunt, nisi quantum ad supplendam necessitatem vix sufficit.

Reges eos in virga ferrea. Ideo dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, quia tu eris dignus hæres, quia scilicet tu reges eos in virga, id est in justitia, quæ propter rectitudinem significatur a virga ferrea, id est, irreflexibili. Quidquid enim apud Deum semel justum vel injustum est, semper est justum vel injustum. Et ideo justitia ejus irreflexibilis est, non commutabilis ut justitia hominum. Et confringes eos existentes tanquam vas figuli, id est, conteres in eis carnales concupiscentias, et lutulenta negotia veteris hominis, et quidquid a veteri limo inortum est atque contractum. Deus quasi noster figulus est, quia nos fecit, et nos sumus sicut figuli, quia sicut figulus postquam aliquid in vase præter libitum suum fit, ut in melius mutet confringit, ita Deus correctione et admonitione sua, quod præter ejus creationem ex vitis nobis adhæsit, confringit, et in melius restituit.

Et nunc reges intelligite. Hic exhortatio capitis incipit ad fideles, ut patientes sint, et ex nimia familiaritate et benigna affectione ad eos convertitur. Quasi dicat: Deus pater subiciet vos mihi, et in hæreditatem dabit, et vos per hanc subjectionem, et per hoc servitium nunc facti reges, vos ipsos scilicet et alios regentes. Unde alibi dicitur quia *Deo servire, regnare est.* Intelligite, id est intelligenter agite, scilicet, quid vos qui servi estis, Domino debeatis considerare. Quis enim dignior intellectus, quam scire quid creatura Creatori, quid servus Domino, quid homo debeat Deo? Nullus scit. Et vos qui judicatis terram, id est, qui potestatem habetis judicare terrenitatem, id est, damnare in vobis, et in aliis quæ damnanda sunt. *Erudimini,* id est, eruditionem, id est, flagella Dei assume. De quibus dictum est: *Flagellat pater filium quem diligit.*

Servite Domino. Exponit quid per intelligere accipiat. Et ideo posuit *Servite*, ne superbirent, quia reges eos dixit. Quasi dicat: Licet vos reges vocaverim, tamen servite Domino ut servi, quod intelligitur agere est, et hoc non in elatione, sed in timore; et hoc non in timore servili, sed exultate, id est, hoc exultanter agite. Et ne hanc exultationem verterent ad

effusionem temeritatis, et non ad custodiam sancti-
 tatis, subdit *Cum tremore*, et pertinet timor ad animum, tremor ad corpus.

Apprehendite disciplinam ejus. Rursus exponit quid sit erudiri. Quasi dicat: Si vultis scire quid sit erudiri, *apprehendite*, id est, desiderate capere etiam fugientem disciplinam, id est, flagella Patris vestri, quibus disciplinati et probati efficiemini. Quam debetis apprehendere, non solum ut futuras pœnas effugiatis, quæ valde timendæ sunt, sed etiam amore justitiæ. Quod sic dicit *Ne quando*, id est, ut aliquando Dominus Pater non irascatur vobis, id est, per vim illam qua justissime vindicat in subjectam creaturam, *det vos in interiores tenebras*, id est, in cecitatem mentis. *Et sic pereatis de via justa*, id est, per mentis cecitatem recedatis a justitia. Quod quam grave sit, novit ille, qui persensit quanta dulcedo sit in justitia.

Cum exarserit. Illud apponit, ne parum videretur perire a justitia. Quasi dicat: Valde grave est perire vel delicere a justitia Domini, quia cum ira ejus, id est, cum vis illa qua justissime vindicat, quæ nunc occulte ardet in illis, quos in præ-enti dat in interiores tenebras, id est, in cecitatem mentis; cum illa, inquam, exarserit, id est, manifeste arserit, dando illos in tenebras exteriores, id est, in gehennam: deberet dicere *æternaliter damnati sunt*, vel si quid pejus posset; sed ut aggravet illud, contrarium ponit, scilicet, quia *beati erunt omnes qui confidunt in eo*, id est, in Domino. Unde consequitur quod infelices sunt qui non confidunt in eo. Confidere in Domino dicuntur, qui talia jam fecerunt, aut adhuc facient propter quæ æquum sit eos remunerari a Domino.

IN PSALMUM III.

Psalmus David, cum fugeret a facie Absalom filii sui.

ARGUMENTUM.

Potest Ezechie convenire, qui circumdatus Assyrio exercitu Dominum invocaverit. Aliter: vox Christi ad Patrem de Judæis.

EXPLANATIO.

David Christum accipe, Absalom Judam Iscariotem, a cujus facie Christus fugit, vel corporaliter in monte Oliveti recedendo, vel spiritualiter suæ cognitionis et dilectionis lumen abscondendo. Et bene propter sacramenti concordiam uterque persecutor uno suspendii tormento perit. Notandum autem, hunc psalmum post quinquagesimum, et multos alios qui ad Sauli insidias pertinent, fuisse cantatum; sed certe mysterii gratia præpositum, qui et is qui de tridua resurrectione memorat, tertius ponit, et ille qui quinquagesimus debuit, qui remissionis et penitentiae fructus ostendit. Totus hic psalmus ad personam Christi aptatur. Primo modo ad Patrem loquitur, persecutoribus exprobrans qui irreligiosa contra ipsum verba loquebantur; secundo loco fidelis populus ne mortem formidet, instruitur, quando eum exemplo auctoris sui spe resurrectionis certissime consolatur.

COMMENTARIUS.

Domine, quid multiplicati sum. Iste psalmus sic intitulatur: *Psalmus David cum fugeret a facie Absalom filii sui.* Legitur in historia, in libro Regum, quod post perpetratum adulterium et homicidium Uriæ a David, cum ipse David nondum regnaret super totum Israel, sed in Judæa tantum, Absalom filius ejus, quia Amone fratrem suum, causa Thamar sororis suæ, quam ille commaculaverat, interfecit, gratiam patris, David scilicet, amisit. Postea vero per Joab restitutus in gratiam patris, currus et equites sibi comparavit undique, atque paulatim cœpit affectare regnum patris, quousque tandem aperte regem se fecit clamari, atque patrem de regno fugavit. Quo facto viri Juda, qui cum patre erant, tandem collecti sunt, ut contra Israeliam, quem ille coadunaverat,

pugnarent. Et cum egrederentur ad pugnam, pater stans in porta civitatis, diligenter singulos rogavit, ut Absalom puerum quem diligebat servarent sibi. Postquam vero exercitus congressi sunt, post paulo fugit exercitus Absalom. Cumque ipse etiam fugeret, Absalom transiens super quamdam frondosam quercum, quia crinitus erat, inter densos ramos capillis hæsit, atque mula quam equitavit fugiente pendit. Quod videns quidam miles patris, Joab principi militiæ nuntiavit, atque Joab jubente rediens necis vulnere illum perforavit. Quod audiens David incredibili ætenu, ut historia refert, mortem ejus deploravit. Ex historia hac sumptus est iste psalmus in persecutione eadem a David compositus, non quod historice agat de historialis David persecutione, sed quod mystice agat de spiritali David a Juda filio suo illata persecutione. Est enim per illum historiale David spiritalis David, id est, Christus, intelligendus. Per Absalom filium ejus Judas spiritalis filius istius. Qui recte potest dici filius, juxta illud: *Non possunt filii sponsi lugere, quando cum ipsis est sponsus.* Quod de apostolis dictum est. Per hoc vero quod ille historia's David fugatus a filio suo fugit a facie illius, fuga hujus spiritalis David accipienda est, qui a facie filii sui persequentis Judæ fugit, et historialiter et mystice. Historialiter, cum in nocte, qua traditus est Juda ad Judæos abeunte, ipse cum discipulis in montem recessit, ubi solus oravit. Mystice vero ab ipso fugit, cum virtus et sapientia Dei mentem ejus deseruit. Fugit cum mentem illius illustrare destitit, et cum post buccellam panis in cœna receptam indignè Satanas mentem ejus pervasit. Per suspensionem quoque Absalom, suspensio Judæ intelligenda est. Quem cœlo et terræ perosum, nec cœlum nec terra retinuit, sed inter utrumque proprio suspensio dignum factis exitum pertulit. Per hoc vero quod historialis David persecutionem filio, illo defuncto evasit, intelligitur quod Christus, perditio Juda traditore suo, omnem tribulationem et angustiam evasit, cum post passionem suam clarificatus est, resurrectione, ascensione, ad Patris dexteram consensione. Interpretatur autem Absalom, *pax patris*, quod valde mirum, et secundum historiam et secundum mysterium potest videri, cum et historialis Absalom suum patrem tanto studio persecutus sit, et cum mysticus Absalom, id est, Judas spiritualem patrem tanta sævitia exacerbaverit. Sed alicui diligentius perscrutanti, non videbitur mirum. Pax patris enim non refertur ad filios, sed ad patres. Et bene cum historiale patrem David tantam habuisse pacem in filium Absalom, licet persequentem legatur, quod exercitum egredientem ad prælium quasi virum de cura ejus rogavit, et mortem ejus tanta affectione deslevit, ut diceret: *Absalom fili mi*, et reliqua; inveniatur quoque spiritalis David immensam in Judam habuisse pacem traditorum, cum et ejus nefanda consilia cognoscens, ejus præsentiam pertulit, nec a sacratissima cœna, in qua figuram sacrosancti corporis sanguinisque sui discipulis tradidit, ipsumque exclusit, atque pacis osculum illi tradenti se non negavit, cum tamen celeritate cogitationis interno bello nequam ille vastaretur. Supradictus sic exponitur titulus: Psalmus, id est, sequentia verba quæ psalmus dicuntur, quia supernam nobis ad similitudinem musici instrumenti indicant virtutem, illa, inquam, verba cum intellectu suo et propria significatione, attribuuntur David, non historiali, sed vero; verba dico, facta et significata talem intellectum apud nos habitura, qualem et tunc, quantum ad Spiritum sanctum, cui omnia præsentia sunt, habuerunt, scilicet, de persecutione quam Christus a Juda filio suo erat passurus; significata, inquam, tunc, cum historialis David fugeret a facie filii sui persequentis eum historialiter. Sciendum quod hic psalmus superiori debet continuari, tum quia capitis vox est, sic ut superior, cum quia loquitur de eadem re. Agit enim de Christi

A persecutione et ejus clarificatione, quod idem valet quod et passio Christi, et regni obtentio, unde ille locutus est; tum etiam quia eandem intentionem quam ille in majori parte habet. Sicut enim superius psalmi intentio fuit hortari nos ad compassionem, ut perveniremus etiam ad conglorificationem, ita et hujus est eadem. Sed in hoc tamen differt, quia ibi simpliciter hortatus est ad quamcunque compassionem, hic autem in tantum aggravat, quia hortatur nos ut non desiciamus in passione, quantacunque persecutio imminet, etiamsi multa millia persecutorum nos circumveniant. Et hoc ad exemplum capitis nostri, in quem tam vehementer et tanta facta est persecutio, ut non deesset de numero discipulorum quidam vel etiam multi additi numero persecutorum. Potest enim conjectari quod non solum Judas traditor de discipulis Christi in ejus persecutione de se defecerit, sed quod etiam adhuc quidam alii ex illis prius Dominum sequentibus et in eum credentibus in eadem forte persecutione consenserint. De quibus legitur: *Et scandalizati ferme abierunt retrorsum illi septuaginta duo.* Continuatur autem sic: Ego de quo tot et tanta prædicta sunt, adsum, omnia bona omnibus conferre paratus, omnibusque mederi volens. Unde benigne ab omnibus suscipi, et a nullo debere persequi. Persecutores autem tam ex Judæis quam ex gentibus, tam majores quam minores, tam mei quam alieni tanto studio cocervati fremebunt contra me, ut non desit in numero discipulorum qui adderetur numero persecutorum. Sed, o Domine Pater, propter quod in tantum multiplicabuntur tribulantes me? Quasi dicat: Ad magnam gloriam meam, et ad immensam confusionem ipsorum patiens hoc fieri. Hæc omnia, quantum ad prophetam, intelligenda sunt de futuro, sicut et superiora. Vere multi erunt tribulantes me. Nam *multi insurgunt*, non pro me defendendo, quod debent, sed *adversum me*, id est, contra me, et pro se, id est, pro loco et gente.

C *Multi dicunt animæ meæ.* Vere multi erunt contra me, quia multi ad damnationem animæ meæ, id est, vitæ meæ, scilicet, ut interficiam me, dicent, inquam, de me loquentes: *Non est salus in Deo ejus.* Quasi dicat: Hunc Christum non salvabit Deus ille, in quem ipse confidit, ut resuscitet illum. Dixerat Christus ante passionem in pluribus sermonibus Deum Patrem a mortuis eum suscitaturum. Et cum de se loquens dixit: *Tradetur gentibus ad illudendum.* Et item: *Solvite templum hoc*, et reliqua, et multa talia. Quod Judæi non credentes, et ideo in morte pentus damnare eum putantes, quod vere facerent, si non resurgeret, ipsum crucifixerunt. Si enim resurrectorum sperarent, nunquam ad resurrectionis glo iam crucifigendo perducerent.

D *Tu autem, Domine.* Ipsi dicent quia tu non salvabis me suscitando, sed tu manifesta habes, Domine Pater, mentiri eos, quia sicut suscepisti me hominem sine dolore natum, sine carnali deiectione conceptum, a virginis utero per Verbum tuum mihi adjunctum, ita suscipies me de sepulcro resuscitando me. Et ita certus sum quod vere suscipies me, quasi jam susceptor meus sis; quod id eo confido, quia cum ego mihi ignominia, nihil ex me nisi opprobrium vitii habens, tu es gloria me faciendo immunem a peccatis. *Et eris exaltans caput meum*, id est, mentem, sive spiritum meum in passione, ut nequaquam ipsam abhorreat, sed hilariter atque cupide eam suscipiat. Unde dictum est: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Caput accipitur pro mente pluribus in locis sacræ Scripturæ; ut ubi dicitur: *Ulcum peccatoris non impinguet caput meum;* et item: *Hoc faciens congeres carbones super caput ejus.* Potest quod in Apostolo legitur huic applicari, scilicet, quod *caput mulieris est vir, viri vero caput Christus.* Per mulierem enim intelligitur vitia, vel sensualitas designatur; per virum dignior pars mentis ratio, scilicet, quæ caput est vitiositatis, quia ipsa

sicut caput cætera membra regit, quando ipsa ratio ita regitur a capite suo, id est, Christo, ut non deviet in aliquo. Potest *gloria mea*, et *exaltans caput meum*, aliter legi, ut dicatur: Ita suscipies me de sepulcro, ut sis gloria mea, id est, glorifices me per immortalitatem, et per impassibilitatem, et post glorificationem sis *exaltans caput meum*, id est, exaltes me, qui caput meorum sum per consessionem ad dexteram tuam.

Potest etiam *susceptor meus* sic exponi: Tu es *susceptor meus*, id est, defensor meus, id est, suscepti causam meam ad agendum contra inimicos meus: tu, dico, *gloria mea*, id est, in quo solo mihi gloriandum est, et non in me. Unde dictum est: *Qui gloriatur in Domino, gloriatur*. Et item: *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, neque fortis in fortitudine, neque dives in divitiis; sed gloriatur tantum scire me, et nosse me, dicit Dominus*. In hac sententia *exaltans caput* non mutatur.

Voce mea ad Dominum clamavi. Merito suscipies me glorificando et exaltando, quia ego, in quantum potero, me idoneum ut suscipiar reddam. Quia ego clamabo non ad aurum, non ad argentum, sed ad te, Domine, ut a te suscipiar, et te præmium habeam. Clamabo, inquam, et hac voce, id est non voce exteriori, quæ strepitu verberati aeris fit, sed voce cordis. Quæ licet hominibus silet, Deo tamen clamor est, et qua non minus aliquid orando impetratur, licet nulla vox e corpore reddatur, si nullæ terrenæ cogitationes ab affectu orationis intercedant, sed tota mentis affectio ad eum intendat. Dicitur autem hæc talis vox, id est, huiusmodi mentis applicatio, propter vim ipsius affectionis clamor ad Dominum, quod nequaquam frustratur, sed semper exauditur. Hac voce clamat, qui corde clavo ab omni affectione terrena, tota mentis affectione non ad aliquid terrenum, sed ad Deum aspirat, ut ipsum præmium recipiat. Ille vero non hac voce clamat, qui magis terrena quam Deum desiderat, et ideo Deum non pro se ut ipsum præmium habeat, sed pro ipsis terrenis postulat. Qui infelicius est cum exauditur, quam si non exaudiretur. Quanto magis enim quæ desiderat nociva commoda recipit hic, tanto gravioribus in futuro urgetur incommodis. Unde de voce prædicta recte dicitur: *Tu cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*. Quid enim orando cubiculum intrare; et ostium claudere aliud est quam se in mentem recipere, et ostium, id est, sensus, a terrorum respectu removere, et soli divinæ contemplationi tota intentione vacare.

Et exaudivit me. Quia ego taliter clamabo, ideo ipse Dominus Pater exaudiet me, resuscitando me. Exaudiet dico *de monte sancto suo*, id est, de memetipso, qui sum sanctus mons ejus. Hoc dictum est de Christo, secundum quod duplex natura in eo est. In eo enim est et cui conveniat postulare, humana scilicet natura, et cui convenit ad exaudire, divina scilicet natura. Hominis enim est postulare, Dei autem exaudire. Dicitur autem ipse Christus mons, propter eminentiam virtutum. Juxta quod per prophetam dictum est de illo: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium*. Vel aliter: *Exaudivit me in resurrectione de suo sancto monte, vel aliter: Exaudivit me de monte sancto suo*, id est, propter justitiam suam, sive meam, quæ mons propter eminentiam dicitur, juxta illud: *Justitia tua sicut montes Dei*. Justum enim fuit, et quantum ad Patrem qui vere justus est, et quantum ad Filium ejus Christum, qui sine causa mortis traditus est, ut Filium ipsum innocenti damnatum resuscitaret. Vel exaudivit me in resuscitatione de suo sancto monte, id est, propter humilitatem assumptæ carnis, quia ego ejus præcepto ac voluntati ejus obediens assumpsi de Judæis, qui propter legis eminentiam et sa-

cramenta multa quæ eis singulariter concessa sunt, nonis Dei olim dicti sunt, ad differentiam.

Ego dormivi, et soporatus sum, et exurrexi, quia Dominus suscepit me. Ostendit qua exorditione Deus Pater in sum exaudiverit, hac, scilicet, quia potestatem dedit mihi *ponendi animam meam, et iterum sumendi eam*. Quasi dicat: *Ego dormivi*. Insiste vim pronomini. Non Judæi scilicet persequentes ad passionem coegerunt me, sed ego propria sponte mea dormivi, id est, passionem subivi. Dormire enim proprie quies illa est quæ antecedit somnum, sicut exsurgere proprie est post somnum, quando nec vis ille penitus, nec sopitus aliquis est; et ideo ponit dormitionem pro passione, quæ mortem antecedit; somnum vero pro ipsa morte, cum dicit: *Dormivi*, id est, propria voluntate passionem pertuli, et *soporatus sum*, id est, soporem mortis post passionem adii. Et tamen post triduum a morte *exurrexi*, ideo, quia Dominus Pater vel divina natura ab inferis destructis rediens ad resumendum propriam carnem suscepit me, de sepulcro, scilicet, resuscitando me. Vel quia Dominus Pater suscepit ad agendum causam meam, ut supra dictum est.

Non timebo millia populi circumdantis me. Quia Dominus Pater vel me suscipiet de sepulcro, vel causam ad agendum meam, ideo non timebo ego *millia tumultuantis populi circumdantis me* in passione mea, non ad imitandum, sed ad insultandum. Legitur enim quod crucifixo Domino multa millia hominum, qui pro festivitate paschali convenerant Jerosolymam, exierunt ad eum tantum causa spectaculi, aut etiam insultationis causa, vel derisionis, pauci vero causa commiserationis, boni, scilicet, qui numero pauci et occulti erant. Unde dictum est: *Circumspexi, et non erat qui me adjuvaret*. Et item: *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum*.

Exurge, Domine, salvum me fac, Deus meus. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa: *dentes peccatorum contrivisti*. Hoc orat caput pro membris, id est, pro fidelibus, ut tanto magis exhortetur eos, ut hic compatiantur, et tandem conglorificentur. Quasi dicat: Tu, Domine Pater, qui facis me non timere innumerabiles persecutores meos, exurge etiam in meis, id est, exurgere fac meos, quia tunc salvi erunt. Unde dictum est: *Quicumque perseveraverit usque in finem, salvus erit*. Et debes exurgere in meis, quia tu qui omnium Deus es potestate, meus Deus es, id est, meorum es voluntate; ipsi non Jovem, non Apollinem, sed te solum Deum suum esse volunt. Exurge dicitur Domino non dormienti, vel recumbenti, sed quia nos torpentes carnis fragilitate exurgere facit animi corroboratione. Est enim mors divinæ Scripturæ Deo quæ in nobis facit attribuere. Unde dicit Apostolus: *An vultis experimentum ejus qui in me loquitur Christus? Loquitur ponit, pro, loqui facit; et alibi dicitur: Spiritus postulat pro nobis*, id est, postulantes nos facit.

Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua. Ideo debes eos qui te Deum suum faciunt salvare, o Pater, quia ipsi sunt servi tui, et tu es Dominus eorum, et ad dominum pertinet ut servum qui se salvare non potest salvet. Unde dictum est: *Non sibi, sed domino gravis est, quæ servit egestas*. Et quia tuum salvare est illos, inde benedictio non quælibet, sed tua, id est, ad te pertinens, scilicet, incrementum virtutum, quod a te tantum suscipitur, sit *super populum tuum*, id est, super illos qui se faciunt non suum populum, sed tuum, quærentes, scilicet, non quæ sua sunt. Benedictio Dei accipitur proprie pro augmento virtutum, juxta illud: *Benedicat nos Dominus Deus noster*, etc. Sicut e contra maledictio ejus accipitur pro diminutione virtutum.

Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi. Probatio præmissa a contrario, quod vere Deus benedicit populo suo, quia maledicet e contra populo non suo. Quod sic dicit: Tu, Domine Pater, non

solum percutie: omnes adversantes mihi tam in me quam in meis, dando eos cum principe suo diabolo in gehennam in die iudicii; sed etiam jam percussisti eos percussione interiori, scilicet, dando eis cæcitate[m] mentis. Et merito, quia sine causa adversantur mihi, ideo contrivisti, id est, debilitasti et inefficaces fecisti dentes eorum, quia peccatores erant; vel non tantum ipsorum, sed omnium etiam peccatorum; sicut e contrario exacuisti dentes bonorum. Quæ sententia locum habebit, si specialiter adversantes Christo persequentes eum in passione accipiamus. Dentes alii bonorum, alii malorum. Dentes malorum sunt dissuasoria verba, Christo et fidelibus detrahentia. Quibus sæpe quosdam minus cautos de corpore Christi, id est, de Ecclesia, velut dentibus veris aliquid minuitur, præcidunt, et cum membra sua in corpore diaboli eos faciunt. Dentes quoque malorum dicuntur prælati iniquitatis, qui et minis suis et auctoritate sui exempli sæpe quosdam Christo detrahunt, et diabolo conjungunt. De his malis dentibus meminit Apostolus dicens: *Videte ne invicem mordeatis, ne ab invicem consumamini.* Dentes vero bonorum, sunt et persuasoria verba et dulcia doctrinæ bonorum, quibus tanquam partes de corpore diabolo auferunt, cum infideles quoslibet convertunt. Et etiam sancti Ecclesiæ prælati, qui quod verbo docent opere complentes, tum doctrina, tum exemplo bonæ vitæ, plures diabolo subtrahunt, et Christo conjungunt. De quibus in Canticis dictum est in voce Christi ad Ecclesiam: *Dentes tui sicut greyes detonsurarum ascenduntium de lavacro, quæ omnes gemellos pariunt, et non est sterilis in eis.* Quod sic exponitur: Perfecti in Ecclesia qui dentes dicuntur, qui et sana doctrina sua et bonæ vitæ exemplo corpus diaboli conterunt. Ipsi auferentes plures, quos in viscera Ecclesiæ transfundunt, sunt similes gregibus detonsurarum ovium, quia sicut oves detonsæ onus velleris deponunt, ita ipsi sarcinam terrenarum curarum abjecerunt. Et sunt ascendentes de lavacro, quia a peccatorum sordibus in baptismo mundati sunt. Et *omnes pariunt gemellos fetus*, quia duo præcepta quibus omnis lex et propheta continentur fructum suum exsequentes ea ope faciunt, ita quod *inter eos nullus est sterilis*, id est, vacans a fructu bonorum operum. Potest quoque hic psalmus in persona capitis lectus legi totus in voce Ecclesiæ. Quæ Ecclesia inter sævientes procellas tribulationum loquatur ad Dominum Deum suum, ostendendo quod non debeat desicere in tribulationibus, cum et ad glorificationem suam augendam sibi date sint, et ipsum habeat consolatorem et adiutorem suum, qui ipsum ab omni angustia sua liberabit, intendens membra sua hortari per hoc, ut constantem in tribulationibus patientiam habeant. Quasi dicat: *Domine, propter quid ubique terrarum multiplicati sunt qui tribulant me?* Nonne ad magnam perfectionis meæ cumulum hoc tua permissione factum est? Vere est. Quapropter non deberent me deterere.

Multi insurgunt. Vere multiplices sunt tribulantes, quia multi insurgunt adversum me, volentes Christianum nomen delere, et dicunt illi multi ad damnationem animæ meæ, id est, ut me a fide devocent. Quod si perficerent, vere damnaretur anima mea, dicunt, inquam, de me inter se unus alteri: Persequantur hanc Ecclesiam, quia *non est salus ipsi posita in Deo ejus*, id est, Deus ille quem se adiutorem habere confidit, non salvabit eam defendendo ipsam. Nequaquam enim persecutores populantem Ecclesiam destruerent niterentur, si Deum de propectu ejus atque salute curare putarent.

Tu autem, Domine. Dicunt quidem persecutores mei, o Domine, quod tu non salvabis me; sed mentuntur, quia *tu es susceptor meus*, id est, Verbo tuo incarnato suscepisti naturam meam, ut me salvares, vel suscepti causam meam agendam, tu, dico, *gloria mea*, id est, in quo solo, non in me, qui sum

mihi ignominia, est mihi gloriandum; vel futurus gloria mea, quia glorificabis me confessione; quod inde scio, quia jam exaltasti illum qui est caput meum, id est, Christum, confessione, qui me trahet ad eandem gloriam ubi ipse est.

Voce mea ad Dominum. Istud non mutatur. Accipitur enim clamare hic sicut superius exposuimus. Mons quoque sanctus Christus hic dicitur, de quo dictum est: *Erit in novissimis diebus*, etc.

Ego dormivi. Vere exaudivit me Dominus, quia *exurrexi*; de morte vitiorum surrexi, non per me, sed quia Dominus, Verbum scilicet Patris, suscepit me, id est, naturam meam, vel suscepit causam meam agendam. Quod necesse fuit ut resurgerem, quia ego dormivi, oppressa levioribus peccatis, venialibus scilicet.

Et soporatus sum. Id est, criminalium peccatorum soporem passa sum. A quibus per me exurgere nullo modo poteram. De hac exsurrectione dictum est: *Surge qui dormis, exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus.*

Non timebo millia populi. Quia Dominus suscipiendo exurgere me a morte vitiorum fecit, ideo non timebo ego millia persecutorum meorum. Et ut [*Fortè me*] timeam, *exsurge Deus*, id est, qui hactenus jacuisti paucis tantum notus. Unde dictum est: *Notus in Judæa Deus.* Exsurge modo in multorum notitia, ut et persecutores tui te cognoscant; et sic *salvum me fac*, ipsos a persecutione cessare faciendo, quod tunc est facere, quia tu es Deus meus, et non alius.

Quoniam tu percussisti omnes. Vere exsurges in notitia persecutorum meorum, quoniam tu jam percussisti omnes adversantes mihi, id est, aliquos de omni genere persequentium me bona percussione, percutiendo scilicet, et mortificando in eis vitia. Et *contrivisti dentes peccatorum*, id est, maledicæ verba et pravam vitam, per quæ præcidebant minus cautos de corpore Christi, destruxisse in multis peccatoribus, faciendo quosdam qui fuerant persecutores bonos prædicatores.

Domini est salus, et super populum. Hujus nec continuatio, nec expositio mutatur. Tertio quoque modo psalmus prædicium potest legi, in persona scilicet alicujus membri Ecclesiæ, id est, alicujus fidelis circumvallati turbis innumeris vitiorum, et terrenarum affectionum. Qui quia mentem ejus resistentem coæservatio vitiorum et noxiarum delectationum insultante diabolo et angelis ejus, per pravas suggestiones deducere nititur in legem peccati et mortis, id est, in desperatione loquitur, orando et miseriam suam conquerendo ad Deum Creatorem suum, ut ipsum commoveat ad commiserandum sibi, atque subveniendum, ita dicens: Domine Pater, propter quid hostes animam meam tribulantes atque affligentes adeo multiplicati sunt, ut me prorsus in mortem deducere nitantur? Quasi dicat: Propter summum peccatum meum atque miseriam meam, hoc est, quapropter ut subvenias mihi necesse est. Et vere multi tribulant me, quia multi, id est, vitia multa et concupiscentia pravae insurgunt adversum me, id est, ut opprimant animam meam, dicentia non verbis, sed in effectu rei, sicut panis bonus licet non verbis, tamen in te loquitur pistorem suum esse bonum, dicentia, inquam, ad damnationem animæ meæ, ut eam scilicet desperare cogant, quod non sit salus ipsi animæ in Deo ejus, id est, quod jam amplius non cures, vel non possis salvare eam, tu qui es Deus, id est, Creator ejus. Cætera quæ sequuntur eodem modo in hac sententia de corpore, id est, Ecclesia, dicta sunt accipiuntur, hoc solo servato, ut sicut ibi in toto, hic in parte accipiantur. Et præterea *millia populi* persequentis, quod inferius dicitur: non ad exteriores hostes, sed ad interiores in hac sententia referuntur, id est, ad vitia et ad pravas cupiditates, quæ recte populus dicitur, quia tumultum et rixam in anima faciunt.

IN PSALMUM IV.

In finem David Canticum.

ARGUMENTUM.

Ezechias contra æmulos suos de auxilio Domini gloriatur, corripiens eosdem, ne in mendacio confidant : sed desinentes a malis cogitationibus, semper Deo serviant. Aliter Propheta increpat Judæos. Aliter Arnobius exponit, quia Deus justitiæ exaudivit in cruce positum filium suum, contra quem irascentes Judæi peccant usque hodie.

EXPLANATIO.

Finis legis est Christus, ad justitiam omni credenti, qui est omnium bonorum gloriosa perfectio; sive, ut quibusdam placet, pro nobis dictum est, in quos sæculorum finis adventit. Psalmus autem est organum musicum, capite sonorum, quo divina præconia canebantur; canticum, quod supernas laudes humanis vocibus personabat; sed hæc ideo videntur esse sociata, quia et instrumentis musicis et choris psallentium sacrificiis cælestibus consona vociferatione canebantur, sic istis verbis omnibus commemoratur de Domino Christo canticum istud esse dicturum. Per totum psalmum verba sunt sanctæ matris Ecclesiæ. In prima parte rogat ut ejus audiat oratio, increpans infideles, qui colentes falsos deos, culturam veri Domini negligebant. Secunda commonet generalitatem, ut, relicta superstitione fallaci, sacrificium justitiæ debeat immolare, et ut gentilium mentes facta promissione converteret, ingentia commemorat præstitisse Dominum beneficia Christianis.

COMMENTARIUS.

Cum invocarem exaudivit me Deus. Psalmus hic taliter intitulatur : *In finem psalmus cantici David.* Finis dupliciter in Scripturis accipitur, scilicet, aut pro consumptione, aut pro consummatione, id est, pro perfectione. Pro consumptione, ut cum dicimus : Panis finitus est, id est, consumptus est. Pro perfectione vero, ut cum dicimus : Tela finita est, id est, perfecta est. In hac igitur significatione pro perfectione, scilicet, finis, Christo convenit, quod est verus finis, et perfectio umbræ veteris legis. Unde dictum est : *Finis legis Christus est ad justitiam omni credenti.* Apponitur autem in finem hæc determinatio titulis quorundam psalmorum ad finalem David, id est, ad Christum, denotandum, qui et finis legis est; et finis etiam res; ectu historialis David, quæ ejus umbra et figura fuit, dici potest. Significatur vero Christus titulis in quibusdam hac determinatione aliquando propter se, cum psalmus proprie capitis est, ut hic. Aliquando vero pro toto corpore, id est, Ecclesia, vel pro aliquo membro Ecclesiæ, id est, fideli aliquo, si psalmus cujus titulus ille fuerit, sit aut vox totius Ecclesiæ, aut unius tantum membri, id est, alicujus fidelis animæ, ut multi inferius invenientur. Possunt tamen et Ecclesia, et quodlibet membrum finis dici, respectu illius populi, qui sub lege fuit, sicut Christus respectu illius David, quia et totus ille populus umbra populi Ecclesiæ fuit, et partes illius partium istius. Psalmus quoque, ut supra dictum est, proprie dicitur illa consona melodia quæ in musico instrumento, id est, psalterio, cum chordæ pulsantur de superiori parte, redditur. Canticum proprie est, quando aliquis in laudibus Dei cum lætitia utitur libera voce, nullo sono musici instrumenti concinente. Quæ vox jucundior sono instrumenti ejus, quia et melodiâ illam quam sono, et præterea voces expressas habet. Psalmus autem cantici est, quando præcedente sono musici instrumenti libera vox sequitur, atque ei in melodia associatur, sicut e contrario canticum psalmi dicitur, quando præcinente choro organum ad cantus melodiâ leniendam subsequitur, quod in quibusdam Ecclesiis solet fieri. Valde enim dulcest, quando hoc utrumque, verba scilicet et vox

A libera, et sonus instrumenti quocunque ordine associatur, et longe suavius quam si alterutrum per se accipitur. Ad alterius itaque horum similitudinem, illius, scilicet, ubi psalmus præcedit, et subsequitur canticum, dicuntur verba hujus psalmi : *Psalmus cantici*, quia et supernam nobis indicant virtutem, quod notat psalmus, et quia quæ indicant ad magnam jucunditatem et delectationem pertinent, quod notat canticum. Agunt enim de Christi clarificatione, facta in resurrectione, ascensione, confessione, quæ a nobis valde jucunda atque delectabilia reputanda sunt, quoniam in ejus resurrectione atque clarificatione certitudo nobis data est, quod et resurgemus et conglorificabimur, si ipsum tantum Christum imitabimur. Potest quoque, si quis diligenter consideret, hic etiam ordo verborum notari. Præcedit enim in his sequentibus verbis de Christi invocatione ad Deum Patrem ante clarificationem, quod potest intelligi per psalmum; subsequitur vero de ipsa clarificatione, quæ multo jucundior est invocatione, et ideo intelligitur per canticum, quia jucundior vox quam psalmus est, ut supra dictum est. Exponitur autem, ut brevier dicatur, supradictus sic : Hæc sequentia verba quæ sunt *psalmus cantici*, ut expositum est, attribuuntur David, non historiali, sed relato in finem, id est, finali David, scilicet, Christo, qui finis legis est. Est enim hic totus psalmus vox capitis, attributa ei post resurrectionem. In quo psalmo intendit hortari fideles, ut nunc interim orent et laborent pro adipiscenda resurrectione prima, id est, ut a vitiis hic resurgant, ut tandem exaudiantur pro resurrectione secunda, atque ad ipsam pertingant. Et hujus exauditionis se ipsum proponit nobis exemplum, qui quia digne invocavit, exauditus est, ut et nos dignè invocare studeamus, ut sic exaudiamur. Si quis autem a nobis querat an in Christo fuerit resurrectio prima, sciat minime in eo fuisse. Non est enim resurgere, nisi cadentis; Christus vero nullo modo cecidit, quia neque actualiter, neque originali er. Quod actualiter non ceciderit, patet. Patet quoque quod nec originaliter. Soli namque illi casum originalis peccati patuuntur, qui per pœnam ipsius originalis peccati, id est, per concupiscentiam generantur; Christus vero per concupiscentiam generatus non est, quia sine carnali delectatione de Spiritu sancto conceptus est. Christus ergo originalis peccati sane expertus dicendus est. Dicunt tamen quidam carnem Christi casum originale quodam modo attigisse, materialiter scilicet, non personaliter. Omnis enim caro in Adam casum communiter pertulit. At tamen illa caro, quæ Verbo adjuncta est licet casum attigerit, quantum ad materiam, quia de peccati carne nata est, tamen, quantum ad personam Christi, casus omnis expertus judicanda est. Et hi tales immunitatem a peccato primam resurrectionem in Christo dicunt accipiendam esse; prima vero sententia probator est. Continuat autem taliter hic psalmus : Ego quidem de quo prophetæ tot et tanta prædixerunt, adsum vocando, ad filium vocatos justificando, Deum Patrem pro resurrectionis clarificatione invocando. Et vos, o fideles, exemplo meo invocare, quia si invocaveritis, exaudiemini : sicut et ego exauditus sum; quod sic dicit : Deus auctor justitiæ meæ exaudivit me clarificando me resurrectione. *Cum invocarem*, id est, quia eum in me, non aurum, non aliquid aliud vocavi, in ejus scilicet voluntate persistendo, et in nullo a præceptis ejus aberrando. Aliud enim est vocare Deum, aliud invocare. Ille Deum invocat, qui ipsum Deum in se vocat, propter se eum et non propter aliud, et quia adimplet quæ præcipiuntur. Ille vero vocat, qui dicit, *Domine, Domine*, et non facit quæ præcipiuntur, et Deum non propter Deum, sed propter aliud vocat. Justitiæ meæ Deus dicit, ad retundendam superbiam nostram, qui de nobis præsumimus, quod ille qui cœqualis in divina natura erat Patri, lacere de se temerarius judicavit.

In tribulatione. Convertit se caput ipsum ad Deum Patrem familiariter, quasi dicat: Vere exaudisti me, quia dilatasti mihi posito in tribulatione, id est, de angustia tribulationum deduxisti me in latitudinem gaudiorum. Quod dupliciter accipi potest, scilicet, quod vel post tribulationem passionis deduxerit eum in latitudinem gaudiorum, id est, super cœlestia bona quæ et ampla et æterna sunt; vel ipsum positum in tribulatione peccatorum, id est, natum inter peccatores, et conversatum inter eos, deduxit Deus Pater in latitudinem gaudiorum, id est, in plenariam gratiam virtutum, quia et immunis a peccato fuit, et omnem virtutem in se habuit. Unde dictum est: *In quo habet omnis plenitudo divinitatis.* Et item: *Benedixit te Deus Deus tuus, præ participibus tuis,* etc. *Non dat Deus ad mensuram Spiritum suum,* et plura talia. Angustia pertinet ad tribulationem, sicut latitudo ad gaudium. Nam sicut gaudium mentem dilatat, ita tribulatio angustat. Unde dictum est: *Tribulatio et angustia in omnem animam operantis malum.* Nam sequitur tribulationem angustia. Vel aliter: *Dilatasti mihi,* id est, dilatatum et amplum cor in charitate dedisti mihi, in tribulatione, id est, in passione, scilicet, ut non solum charitas cordis mei extenderetur per omnes amicos, sed etiam ad inimicos. Oravit enim in passione Dominus noster pro inimicis, dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quod faciunt.* De hac dilatatione dicitur: *Arcta via est, quæ ducit ad vitam.* Hac non curritur, nisi dilatato corde. Solis enim illis qui hanc habent dilatationem, et sic veram proximi dilectionem, sine qua divina haberi non potest, via vitæ quæ aliis arcta est, spatiosa et pervia est, quia omni impedimento carent. Vel aliter: *Dilatasti mihi,* id est, latum et amplum cor dedisti mihi, scilicet, ut in ipsa tribulatione gloriarer, sciens bonum magnum ex ea me consequi. Unde dicit Apostolus: *Non solum patimur, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit.*

Miserere mei. Hic caput orat pro membris, ut Deus Pater exaudiat ea, nunc interim orantia pro prima resurrectione, ut tandem perveniant ad secundam. Et loquitur de ipsis quasi de se, ac si dicat: Tu, Pater, qui me exaudisti, miserere etiam mei, id est, nicorum, et tali miseratione, ut exaudias orationem meam, id est, ipsorum meorum, nunc interim pro prima resurrectione.

Filii hominum. Nunc se convertit ad membra, id est, ad ipsos fideles, hortando eos, ut se tales præparent, qui sint digni exaudiri. Quasi dicat: O vos filii, non unius hominis, id est, Christi, quem imitari debetis, sed qui hactenus fuistis filii hominum, vel terrenorum parentum, portando scilicet imaginem illorum, et faciendo mala opera eorum; deponite jam, ut exaudiamini, gravitatem cordis in cupiditatis terrenorum, quæ pondus sunt, non subsidium, et quæ mentem a cultu veri Dei retrahunt, atque idolis servire faciunt. Nam *usquequo,* id est, quandiu vultis esse *grati corde,* id est, cor gravatum his vanitatibus habere, et divinæ propitiationi locum in vobis non facere cordibus, non sursum erectis, sed ad infima dejectis. Quasi dicat: Si hactenus nullo vobis subveniente a veritate aberrastis, saltem hunc me medicum cognoscite. *Ut quid diligitis vanitatem.* Vere habetis grave cor; nam *diligitis vanitatem, et quæritis mendacium,* id est, quæritis beari in vanis et mendacibus, id est, in terrenis bonis, sectando hæc posteriora et falsa bona, tanquam bona, tanquam vera, et anteriora bona, scilicet supercœlestia. Sed *ut quid,* id est, propter quam utilitatem facitis hoc frustra, quasi dicat: Quæritis beatitudinem in vanis et mendacibus, quia non nisi sola veritas eam dare potest. Terrena dicuntur vana, quia transitoria et labilia velut umbra sunt. Unde Ecclesiastes: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, quæcunque homo operatur*

A sub sole. Dicuntur etiam mendacia, quia quod promittunt, sufficientiam scilicet et opulentiam, non dant. Unde apparet, quia beatitudinem non ferunt.

Et scitote, quia. Quasi dicat: Et ut amplius non quæritis beatitudinem in vanis, *scitote me,* id est, considerate me, non jam scilicet carnalem, non fragilem, sed immortalem, incorruptibilem, exaltatum super omnes cœlos, quia de vanis non curavi. *Scitote,* inquam, me, quia propositus sum vobis exemplum. Nam Dominus Pater me sanctum suum, id est quem ipse immunem fecit a peccatis, et non curantem vana, scilicet sanctum sanctorum, Deum deorum, *mirificavit,* id est, quasi quoddam mirabile et desiderabile proposuit vobis, ut vos videntes me clarificatum resurrectione, conregnatione me imitari studeretis, laborantes hic pro resurrectione prima, ut vos tandem susciperet secunda. *Mirificavit congrue dicit:* quid enim magis mirum vel desiderabile rei mortali, passibili et transitorie, quam quod est immortale, impassibile et æternum videri debet, nihil scilicet.

Dominus exaudiet me. Item transfert se ad illos, loquens de illis tanquam de se. Quasi dicat: Sicut me mirificavit Dominus Pater, eodem modo mirificabit vos, si imitati fueritis me. Nam exaudiet vos pro clarificatione secundæ resurrectionis, *cum ego clamavero,* id est, cum ego clamare vos voce cordis faciam, pro prima resurrectione, tendentes ad illum, id est, nihil præter ipsum postulantes, sicut nec ego feci. Clamare se recte dicit, in illis quos clamare facit. Nam clamor ille suus est, juxta illud quod alibi dicit: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

Irascimini et nolite. Quasi dicat: Et ut exaudiri mereamini, *irascimini vobis de præterito,* id est, vos qui judicatis aliena peccata, iudices vestri sitis, punientes vos ipsos de præteritis malis, et de reliquo *nolite peccare,* id est, cautelam peccandi in futuro habeatis. Et si qua correctione digna dicitis, in mentis vestræ cogitatione, illa sint tantum in *cordibus vestris,* id est, non ad vocem etiam prorumpant, et pro eisdem tamen *compungimini* ad penitentiam et fletum in *cubilibus vestris,* id est, in cubilibus vestris. *Cubilibus* convenienter ponit; nam concubilia proprie sunt lecti ferarum, sic et corda nostra non sedes rationis, sed quasi ferina receptacula sunt, quando hujusmodi cogitationes recipiunt, quæ per se solas dignæ correctione sint, licet etiam ad vocem non prorumpant.

Sacrificate sacrificium. Quasi dicat: Ita dico ut irascamini præteritis peccatis, ut sacrificetis sacrificium, id est, mortificetis propria vitia vestra, faciendo dignos fructus penitentiae, tantum scilicet pro singulis vos affligentes, quantum digna expetit penitentia, quod erit *sacrificium justitiæ,* id est, justum sacrificium. Nam nihil justius est, quam qui punit aliena peccata, ut puniat propria, et ut quisque tantum se affligat, quantum scelerata ejus meruit conscientia, et sic se ipsum faciat Deo suave sacrificium. Potest illud quoque cum præcedenti versu aliter legi, si *Irascimini* non ad præterita vitia referatur, sed ad illicitos motus, qui ne fiant in nobis, evitare non possumus. Ex pena enim originalis peccati est hoc, quod in potestate nostra non sunt illiciti motus, sed tunc maxime insurgant in nobis, quando minus vellemus pro suggestionibus diaboli, et per fomitem peccati, qui inest nostræ carni. Et ideo eos ne ad actum perveniant, coercere debemus. De his enim dicit beatus Paulus: *Est peccatum in vestro mortali corpore, sed non regnet,* id est, non perducatur ad actum. Tunc enim regnant illiciti motus cum perducuntur ad actum. Quod caput nostrum, id est Christus præcipit cavere. Quasi dicat: Ut vos filii hominum exaudiamini a Deo Patre de secunda resurrectione, *irascimini et nolite peccare,* id est, si quando ira vel aliquis illicitus motus in vobis per suggestionem diaboli surgere incæperit.

Iram enim pro reliquis omnibus ponit: *nolite peccare*, id est, illos motus qui quasi per se peccatum non sunt, ad grave peccatum peragendo nolite perducere. Et quæcumque pertinentia ad bonum extra dicitur, illa sint in *cordibus vestris*, id est, ea ex corde dicite, ne sitis populus ille, de quo dicitur: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Et compungimini in cubilibus vestris*, id est, compunctionem semper habete in cordibus vestris ad custodiam sanctitatis, ut *qui stat videat ne cadat*. Et præterea ut perfecti sitis, *sacrificate sacrificium iustitiae*, id est, bona opera facite, et virtutes assumite, quod iuste debetis facere, et per quod reddetis vobis Deum placatum, tanquam per aliquod sacrificium, et sic postquam sacrificaveritis, *sperate in Domino*. Nota non esse sperare, nisi præcedat sacrificare. Nisi enim aliquis vel sacrificet, se mortificando in-vitutus, quod prior sententia habuit, non est quod speret in Domino. Sperare in Domino, est cum vera de beneficiis conscientia fiducialiter remunerationem verorum et futurorum bonorum a Domino expectare. Spes enim tantum est de futuris et veris bonis. De futuris idcirco, quia nullus quod præteritum est, vel præsens sperat, sed tantum quod futurum est. De veris bonis autem ideo tantum est, quia dicit Apostolus: *Spes non confundit*. Quod falsum esset, si aut de falsis bonis, aut de malis spes esse posset. Ponitur tamen aliquando improprie sperare protimere. Sunt autem bona futura et vera, vero diligenda atque desideranda, quia non fallunt; terrena vero quia decipiunt et vana sunt, ad solam necessitatem appetenda sunt; sed quia multi sunt qui dubitant de veris bonis an sint, aut quod sint, omnes scilicet qui terrena affectant, subiungit eorum interrogationem de veris bonis, ut irrationabiles eos ostendat, comprobando quod vere vera sint bona. Quæ interrogatio talis est: *Quis ostendit nobis vera bona?* Quasi dicant: Nolumus credere esse illa vera bona, quæ nullus aut rediens ab inferno, aut a cælo nobis ostendit.

Signatum est. Probat quod taliter interrogantes sint irrationabiles, et loquitur hic ipsum caput in persona alicujus membri, id est, fidelis. Quasi dicat: Ipsi dicunt quia nullus ostendit illa bona, et mentiuntur, quia naturaliter a Deo omnibus sunt ostensa. Nam, o Domine Pater, lumen, id est claritas vultus tui, id est, ratio et intellectus, per quæ clare nobis ostenditur voluntas tua, scilicet quæ bona tu velis nos appetere; illud, inquam, *lumen signatum est super nos*, id est impressum superiori nostro, scilicet, animæ meæ, per quod dedisti, id est, ostendisti esse lætitiæ mihi in corde meo, id est, tantum lætandum esse in bonis animæ meæ, et non in bonis corporis. Vel aliter: *Lumen vultus tui signatum est super nos*, id est, luminosus vultus tuus impressus est nostræ animæ, ut sit dictum ad similitudinem, quasi vultus Dei ita expresse sit in anima nostra, sicut in aliqua statua expresse est alicujus vultus imago. Juxta quod dictum est: *Format Deus hominem ad imaginem et similitudinem sui*. Imago enim Dei in anima nostra est, ratio et intellectus. Similitudo vero ejus est, pietas, justitia, humilitas, et cæteræ virtutes, quas ut boni essemus, sicut ipse naturaliter animæ nostræ inseruit, cætera non mutantur.

A fructu frumenti. Tu, Domine, naturaliter ostendisti hominibus quæ sint vera bona, sed mali hoc non advertunt, quia multiplicati, id est dissipati, et in multas partes distracti sunt cogitationibus suis. *A fructu*, id est, propter abundantiam frumenti, non tui, sed illius qui dicit: *Ego sum panis vite, qui de cælo descendi*. Sed sui, id est, terreni, frumenti. Et a fructu vini, sui, scilicet, id est terreni, quod dementat et inebriat corpus non tui vini, quod dementat animam, et a fructu olei sui, non tui. Vinum Christi est calix passionis Christi, id est, imitatio ejus, quod dementat animam, quia facit eam sentire mortem, et non sentire tormenta ejus. De hoc vino satis

A hiberat egregius martyr ille Laurentius, qui cum jam assatus esset, tyranno tamen cruciantem se insultabat dicens: *Assatus sum*, et reliqua. Bibebat quoque de eodem Apostolus, cum dicebat: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo*. Oleum quoque Christi sunt spiritualia dona, quibus mulcet et mitigat eos quibus confert ea. De quo dictum est: *Benedixit te Deus oleo exultationis, et impingnavit in oleo caput meum*. Oleum autem malorum potest dici et materiale oleum, quo ipsi ditescere quæruunt, et adulationes, de quibus mulcentur, et quibus gaudent. De quo oleo dicitur: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*.

In pace in idipsum. Illi mali non advertunt vera bona, quia dissipati sunt; ego autem cui tu ostendisti ea, *dormiam*, id est, retraham me a cura et miseria hujus sollicitæ vite mundanæ, in presenti et in futuro *requiescam* æternaliter, existens in pace, nunquam valente recipere oppositum, sed semper eunte in idipsum pacem, paci continuando, et non intromittendo bellum.

Quoniam tu, Domine. Vere requiescam in futuro in æterna pace, quia tunc, o Domine Pater, dabis mihi vera bona, qui hic et in presenti voluisti et præcepisti me non esse in re, et sine spe, sicut mali sunt, sed *singulariter*, id est tantum voluisti me hic esse in spe, ut in futuro essem in re.

IN PSALMUM V.

In finem pro ea quæ hæreditatem consequitur.
Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Ezechias post infirmitatem gratias agit Domino, et adorat in templo. Aliter: vox Christi ad Patrem.

EXPLANATIO.

In finem, id est pro Ecclesia, quæ Christo resurgente bonorum spiritualium dona percepit, quæ et ipsa nonnunquam Domini vocatur hæreditas, cujus pretio est sanguine comparata. Unde dictum est: Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Totus hic psalmus a persona Catholicæ profertur Ecclesiæ, quæ prima sectione orationem suam poscit audiri, hæreticos et schismaticos prædicans a Domini muneribus excludendos. Secunda sectione per intellectum Scripturarum divinarum recto tramite dirigi se ad illam felicem patriam divino munere deprecatur, perfidos inde asserens feri funditus alienos; ad postremum commemorans præmia beatorum, ut una prædicatione et malos prædicta pœna converteret, et justos promissa præmia conciliarent.

COMMENTARIUS.

Verba mea. Hujus psalmi titulus talis est: *In finem pro ea quæ hæreditatem consequitur*. Hæreditas Ecclesiæ est Christus, qui pascet eam in futuro, quando ipse erit omnia in omnibus; et est idem Christus vita æterna ejus, designata per terram illam de qua dicitur: *Credo videre bona Dei*, etc., et: *Beati mites, quoniam possidebunt terram*. Ipsa quoque Ecclesia est hæreditas Christi, quia ipse excolit eam doctrina sua, et ipsa pascit eam bonis operibus suis, quibus ipse tanquam bono cibo delectatur. Unde ipse alibi dicit: *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei*. Ea vero quæ hæreditatem consequitur est Ecclesia quæ vocata ad hæreditatem illam, quam supra diximus, ut et ipsa fiat hæreditas laborat, Deum suum orando, atque multipliciter insistendo ut eam assequatur aliquando. Vel, ut quidam libri habent, *jam suscepti hæreditatem illam*, si non re, saltem spe. Unde dicit Apostolus: *Sæpe enim salvi facti sunt expectantes redemptionem corporis nostri*. Pro hac Ecclesia, id est, in persona ejus factus est sequens Psalmus. Exponitur autem, ut breviter dicat, prædictus titulus ita: Verba sequentia quæ dicitur psalmus, quia supernam indicant virtutem, composita a David propheta, referuntur in finem,

id est, ad Christum, qui et finis est illius David, et finis legis, ut supra dictum est, et hoc *pro ea quæ hæreditatem assequitur*, id est, ideo referuntur hæc verba ad Christum, quia sunt dicta pro ea, id est, vice ejus quæ, vocata ad hæreditatem, assequitur ipsam hæreditatem, id est, in voce Ecclesiæ, quæ corpus ejus est. In Christo enim continetur caput et corpus, et singula membra. Et ideo, ut supra diximus, in superiori titulo aliquando quædam per corpus, ut prærens psalmus, qui est vox corporis, id est, Ecclesiæ, aliquando quædam per unum membrum, ut psalmus qui istum sequitur in voce cujuslibet penitentis animæ. Intentio in hoc psalmo est hæc: Ecclesia posita inter varia vitæ præsentis implicamenta, volentia eam retrahere, ne ad hæreditatem ad quam vocata festinat, perveniat, intendit orando multipliciter, insistendo exorare Deum suum, ut ejus auxilio atque ducatu valeat implicamenta hujus sæculi devitare, atque ad hæreditatem suam, id est, ad ipam pervenire, dicens ita: Domine, quam habere hæreditatem desidero, et cujus hæreditas esse volo, *percipe auribus verba mea*, id est, talem effectum auxilii erga me expectantem exhibeas, ut videaris auribus percepisse verba mea. Ad hanc enim similitudinem hoc dictum est, quia quando aliquis agit quod rogatur, videtur percepisse verba rogantibus auribus. Non vero quod Deus Pater, qui totus oculus, totus auris est, aliquas aures ut creatura habeat, et quia improprie hoc dixerat, quomodo recte intelligendum sit determinat. Subdit quantum ad verba clamorem qui pertinet ad animi vividam intentionem, in qua se intendat sicut corpus in exteriori clamore, ut per hoc innuat se superius accepisse verba, non quæ fiunt verberati æris strepitu, sed quæ fiunt voce cordis. Quantum vero ad *percipe*, ponit intellige, quoniam intellectus proprie ad clamorem animi pertinet, sicut aures ad verba corporis.

Intende voci orationis meæ. Id est, intentum me fac voci orationis meæ, ut non remissius orem, vel te fac intentum orationi meæ, in effectu compledo ipsam. Quod facere debes, quia tu *rex meus et Deus meus*, id est, quia ego et te et regem meum esse volo, et Deum meum te constituo. Christus Deus noster rex secundum humanitatem, secundum quem conversatus inter homines, nos doctrinæ et vitæ exemplo rexit innocentia, et in cæteris virtutibus. Unde dicitur: *Pavit eos in innocentia cordis sui, et intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Deus autem noster dicitur, secundum creationem; nam Dei est creare.

Quoniam ad te orabo. Ideo rogo ut clamorem meum intelligas, quoniam non petam nisi quod conveniens sit. Nam ego orabo, non ad aurum, non ad argentum, non ad aliquid obtinendum, sed ad te solum, ut te hæreditatem habeam. Et ideo tu exaudies verba mea, *ut me expeditas mane*, id est, quando depulsis tenebris vitiorum et infidelitatis, lux veri solis clarescet, vel *exaudies vocem meam*, factam in me, id est, in sedulitate. Mane enim pro sedulitate ponitur, quia qui seduli sunt in officiis, mane ad opera surgere solent, vel *exaudies vocem*, quod si feceris, manifestum erit in mane, id est, in sancto adventu tuo, in quo erit in mane, quia incipiet tibi claritas bonis sine fine, cui nunquam jungentur tenebræ.

Mane astabo tibi. Et quia tu *exaudies vocem*, ideo ego *astabo tibi*, id est, juxta te stabo, et prærens tibi ero mane, id est, in secundo tuo adventu, quasi tibi familiaris; vel invenies me stantem et vigilantem, non jacentem et dormientem, in illo mane, id est, in tuo secundo adventu. Unde dictum est: *Vigilate quia nescitis qua hora, etc.* Et item: *Stare justi, vigilate, orate, confortamini in Domino, et omnes vestra in charitate sint.* Et item: *Videbo*, id est, cognoscam, que nunc impedita carnalibus videre non possum, scilicet, *quod tu Deus* qui in præsentem videris velle iniquitatem, quia pateris malos permi-

sceri bonis, non tamen vis iniquitatem, quod ostendes tunc manifeste, cum agnos ab hædis separabis. Potest etiam præsentia juxta alias sententias de mane hoc dici, ut si dicatur mane, id est, depulsa nocte vitiorum et luce veri solis clarescente, vel existens in mane, id est, in sedulitate orandi astabo tibi. Quanto enim aliquis magis clare veritatem inspicit, vel quando sedulior circa ipsam est, magis astat ei, etiam in præsentem. Et ita *astabo*, quod videbo etiam hic in præsentem, quod cuilibet videre non contingit, scilicet quod tu qui videris velle iniquitatem, quia corporaliter iniquos justis colibitare pateris, non tantum vis iniquitatem, quia sicut in futuro eos corpore et mente separabis, ita etiam hic eos mente ab invicem dividis, malorum scilicet mentem excecando, bonorum vero mentem illuminando.

Non habitabit. Vere non vis iniquitatem, quia neque malignus, id est, deceptor in futura requie habitabit juxta te, neque aliqui injusti permanent ante oculos tuos, quia licet quidam injusti, legis scilicet prævaricatores veniant ante te in judicio, tamen *non permanent* aliqui ex ipsis *ante oculos tuos*, id est, in gloria. Unde dictum est: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.*

Odisti omnes. Vere non permanent injusti ante te, quia tu *odisti*, id est, reprobasti omnes operarios peccati. Quod probat et a minori et a majori dicens, quia *perdes omnes etiam loquentes mendacium.* Minus est enim loqui mendacium, quam operari peccatum; majus vero perdere, quam odisse. Dicit Salomon de mendacio quia *omne os quod mentitur, occidit animam.* Sciendum tamen duo esse mendacia, quæ licet a culpa penitus libe a non sint, parvam tunc culpam habent. Quorum alterum sit causa jocandi, ut quando alicui puero dicitur de magistro ejus absente: Magister venit, ut cum perterrefaciamus. Alterum vero est officiale, id est, sit causa benevolentia, ut si illum quem alius assequitur districto gladio, cum eum sciamus latitare, negabimus eum vidisse, volentes eum liberare. Quod licet bonum videatur, tamen peccatum est, quia mendacium est. Et ideo est vitandum, quia mendacium est mors animæ. Potest enim et ille a Deo ad quem pertinet liberari, et nos veritatem tacentes non incurrere mortem animæ. Tacere namque veritatem non est peccatum, quod male apparet, quia Christus qui solus non peccavit veritatem tacuit, cum dicit: *Multa habeo.* Volunt quidam claudere inter mendacia illa, in quibus est duplex voluntas, ut si quis alicui sibi gladium committenti promitteret se reddere ei, quam cito reposeret, postea vero illi poscenti gladium ad hoc, ut vel se vel alium interficeret, se reddere denegaret, ut illius furorē compesceret: hic duplex voluntas esset, quia priore voluntate manente alia accessisset; nec esset dicendum hoc mendacium, quia non hic quod promissum fuisset negaretur scilicet, quanquam cito committens bono animo reposeret ille cui commisit, sibi statim redderet. Sic et in cæteris.

Virum sanguinum. Probat aperte quod Deus odit operarios iniquitatis, quia ovis virum sanguinum, id est, homicidam. Item probat a pari atque a parte quia perdet mendaces, quia abjiciet, id est, ex hæreditatibus dolosum. Dolosus est qui aliud promptum in lingua habet, aliud gerit clausum in pectore, et est par ad mendacem. Omnis enim dolosus mendax, et omnis mendax dolosus, si uterque in dictis accipiatur. Abominari vero, id est, exhereditare, se habet ad perdere ut pars, et est tractum a filiis abominabilibus, id est, exhereditatis, qui quia aliquo modo abominaverunt, scilicet, aut verberando proprios parentes, aut aliquid tale faciendo contra jus hominum, solent abominari, id est, exhereditari. Sic et Deus exhereditabit, id est, expertes supernæ hereditatis faciet, *dolosum et virum sanguinum.* Verus homicida, qui et sciens et volens aliquem inter-

ficit, dicitur vir non tantum sanguinis, sed sanguinum, quia duorum sanguinem ludit, et illius quem interfecit, et suum. Seipsum prius interficit proprium sanguinem effundendo, id est, vitam animæ suæ perdendo. Dicit enim Augustinus quod *omnis homo prius peccat in seipsum, quam in alterum.*

Ego autem. Illi quidem exhereditabuntur, sed ego recipiam hæreditatem, quia, o Domine, *ego introibo in domum tuam*, id est supernam requiem, quæ est cælestis Jerusalem, constructam vivis lapidibus et firmis. Ingrediar, ut flammam lapidis in ædificio ejus, et te hæreditatem possideam; vel *introibo in domum tuam*, id est in ecclesiastica instituta, quæ sunt domus tua, id est, a te constituta, intrabo servando ea, et hoc non per me, sed *in multitudine misericordiarum tuarum*, id est, per Christum Filium tuum, per quem multam misericordiam exhibuisti, quia et cælestia et terrena per ipsum reconciliata sunt; vel *in multitudine misericordiarum tuarum*, id est, per multam misericordiam tuam, scilicet per tuam vocationem et justificationem, vel *in multitudine misericordiarum tuarum*, per multos a te misericorditer salvatos. Intrat enim Ecclesia per multos fideles in domum Dei tanquam per membra sua, qui fideles, quantumcumque justi sint, divina misericordia salvantur. Nullus enim unquam erit tam justus, qui per sola sua merita salvetur. *Introibo*, inquam, *in domum tuam*, et postmodum *adorabo* te voce, scilicet cordis, id est, idoneum me faciam tibi. *Accedens ad tuum templum sanctum*, id est, conformarem me in innocentia nitendo me Christo, qui per te factus est sanctum templum, scilicet, in quo habitaret *omnis plenitudo divinitatis*; vel *adorabo* tendens ad *tuum sanctum templum*, in quo tu digneris habitare. Habitat enim Deus in cordibus fidelium. Unde Salomon dicit: *Anima justii est sedes sapientia.* Adorabo, inquam, non in elatione, sed timore; non servili, sed tuo, id est, legali, pertinente scilicet ad custodiam sanctitatis. Noto quod dicit: *Adorabo ad templum.* Omnis fuit præceptum Israelitico populo, ut saltem semel in anno conveniret Jerusalem, ut adorarent ibi in templo Domini. Est autem Jerusalem in montibus posita, per quod significabatur quemdam venturum hominem in cujus veneratione atque fide multæ gentes conventura erant, id est Christum, qui recte per templum Jerusalemis, quod in montibus erat, signifi abatur, quia de eo scriptum est: *Erit in novissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montis.*

Domine, deduc me. Sic continuatur: Ut ego valeam introire in domum tuam, et *adorabo ad templum*, ideo, o Domine, *deduc*, id est, de virtute in virtutem gradatim duc me Ecclesiam positam in justitia non humana, quæ non est recta, quia malum pro malo reddit, sed in tua quæ recta est, quia præcipis non solum bonum pro bono reddere, sed etiam bonum pro malo; unde dictum est: *Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt.* Et iterum: *Cum esurierit inimicus tuus, ciba illum*, et cætera. *Deduc me*, inquam, et ita hoc agas, ut dirigas viam meam, id est, directa facies opera mea, ita ut sint in *conspectu tuo*, id est, ut placeant tibi. Quod necessarium est ut facias *propter inimicos meos*, id est, quia circumventa sum a pluribus inimicis, qui me de via recta ac veritate volunt devocare.

Quoniam non est. Vere propter inimicos oportet ut me dirigas, quoniam illi tales sunt in ore quorum non est veritas; et ideo quidquid in bi persuadet, falsum est. Et non mirum si in ore non est veritas, quia in corde eorum non est nisi vanitas, id est, quæcumque cogitant, sunt vana: id est, ad terrena (quæ vana sunt) perinencia, et non ad vera bona.

Sepulcrum patens est. Vere in ore eorum non est veritas, quia *guttur eorum*, id est, vox eorum est sicut *patens sepulcrum*. Insiste similitudinem. Sicut omne sepulcrum patens aut ad hoc patet ut cadaver recipiat, aut, si jam recipit, fetorem emittat: ita

A quidquid mali bonis dicitur, aut ideo dicitur, ut pravis persuasionibus suis bonos sibi conformet, et sic eos in morte sepeliant, aut ut per venenosa aut irrisoria verba sua fetorem, id est, conturbationem atque molestiam, eis ingerant. Unde recte dicit Ecclesia: *Quia guttur, id est, quia locutio inimicorum suorum rii apud eum sicut patens sepulcrum*, id est, vel ad hoc fiat ut eam in morte sepeliat, aut per turbationem opprobriis et maledictis ei ingerat. Guttur ponitur pro voce, quia aer qui pulsu pulmonis de gutture egreditur, plectri linguæ verberatione atque palati percussione fit vox.

Linguis. Non solum nunc guttur inimicorum meorum est patens sicut sepulcrum, sed etiam semper dolose agebatur contra me, ut me a veritate detraheret. Linguis non tuis, sed suis, id est, venenatis. Et ideo, o Domine, *judica illos*, id est, justa pœna affice illos, scilicet ut qui in sordibus esse volunt, sordescant adhuc, ut tantum majorem damnationem incurrant. Quod necesse habes facere, quia es Deus, unde oportet quod justus iudex sis.

Decidant a cogitationibus suis. Exponit qualiter intelligit eos debere judicari. Quasi dicat: Ita Domine judica illos, id est, ut graviores casum in majora vitia patiantur a *cogitationibus suis*, id est, propter cogitationes suas pravas, a quibus respicere nolunt. Et illos qui te expulerunt a se, nolentes te hæreditatem habere, expelle a te magis et magis, subtrahendo eis cognitionem veritatis, et detruendo eos in ignorantia cæcitatem. Et hoc facias secundum multitudinem impietatis eorum, id est, secundum quod promeruit multa impietas eorum. Justum est enim ut qui te multum expulerunt, multum expellantur. Et oportet ut et expellantur, quoniam, o Domine, ipsi hippocentes oculos ad lucem tuam cernendam habentes, et nolentes in suo febricitante palato gustare, quam dulcis, sed tanquam amarum cibum et potum acidum te rejicientes irritaverunt: id est, ad terram te provocaverunt. Habet alia translatio, *Quoniam amaricaverunt te, Domine*, quod satis congruat huic sententiæ. Potest *judica* superius in bono accipi, et sic totum hoc ad bonum ipsorum inimicorum legi, quasi dicat Ecclesia ora s pro illis, ut exemplum det orandi pro inimicis: Quandoquidem, o Domine, ita perditii sunt inimici, quod nec in ore nec in corde eorum est veritas, ut liberes me ab eis, judica in bono iudicio: scilicet desine in eis quod sunt, id est malum, et fac quod non sunt, id est, bonum, ut qui sunt impii fiant pii, et inimici fiant amici. Unde dictum est: *Verte impios, et non erunt.* Judica dico: nam potes facere, quia Deus es, et ita judica illos, ut decidant a pravis cogitationibus suis; et hoc non parum, sed *expelle eos*, Domine, ab illis cogitationibus *secundum multitudinem impietatum eorum*: id est tantum, quantum indiget multa impietas eorum. Qui enim multum peccaverunt, multa indigent correctione; et debes eos expellere, *quoniam irritaverunt te*: id est, quia ipsi volentes se præterre, et præesse, ad hanc iram provocaverunt te, ut tu facias eos subesse.

Et lætentur omnes qui sperant. Ideo rogo ut convertas inimicos meos, Domine Pater, ut et ipsi postquam conversi fuerint, et omnes qui in te confidentes sperant, id est, in præsentem tantum in spe, et non in re esse quærunt, in futuro lætentur tecum in æterna requie. Juxta aliam sententiam sic continuatur: *Inimici qui lem damnantur, omnes vero qui sperant in te lætentur.* Et vere lætabuntur, quia *exultabunt*, exultatione eunte in æternum, id est, æterni in futuro, et nunc interim ad custodiam et consolationem eorum habitabunt in mentibus eorum. Et quia tu habitabis in eis, ideo ipsi *gloriantur in te*, id est, in futuro, ut sit repensio; vel etiam in præsentem gloriam atque lætitiâ mentis habebunt *in te omnes qui diligunt nomen tuum*, non suum, sicut Adam fecit, qui sibi hoc nomen Deus exoptavit, sed *diligunt nomen tuum*: id est, volum ut tu judicaris dominus eorum, et ipsi servi tui sint. Ille enim diligit nomen

Di, qui se non vult subtrahere a servitio Domini, et qui mavult pendere a Domino, quam ex se esse. Quod quia Adam noluit, damnationem incurrit.

Quoniam tu bened. Vere in te gloriabuntur, quoniam tu benedixisti, id est, incrementum in virtutibus das, in presenti iusto, per quod ad æternam gloriam perveniat. Jubes enim quod vis, et quod jubes tu ipse facis. Unde patet quod memor es illius præcepti, quo dicitur, *Sine me nihil potestis facere.*

Domine tu scuto. Ostendit per effectum quod vere Dominus benedicit iusto. Quasi dicat: Non est dubium, Domine, quin tu benedices iusto: nam coronasti nos jam, id est, sicut corona multitudinis circumstantis aliquem protegit. Ita tu Domine nos, id est me Ecclesiam cum omnibus meis protexisti jam in baptisate ab impugnationibus diaboli, et coronabis, id est, proteges nos in futuro ab æterna damnatione, bona voluntate tua, id est gratia et misericordia tua existente nobis hic et illic ut scuto.

IN PSALMUM VI.

In finem hymnus pro octava David.

ARGUMENTUM.

Ezechias infirmatus invocat Dominum, causans fragilitatem humanæ naturæ. Aliter: vox Christi ad Patrem. Lege ad Lazari resurrectionem. Nota ordinem dispositionis mysticæ, quia quinto psalmo mane hereditas danda promittitur, in sexto resurrectionis iudicii pertimescitur.

EXPLANATIO.

IN FINEM jam notum est; hymnus est laus Divinitatis metri alicujus lege composita. Pro octava, Domini significat adventum, quando finita sæculi hebdomade ad iudicandum venerit mundum: unde psalmus iste cum tremore maximo fecit initium. Quatuor modis in hoc psalmo vir confidens: In exordio benevolam sibi iudicem facit, animum ejus demulcens a potestate iudicii, ab infirmitate sua, a consuetudine parcendi. Secunda divisio narrat arumnas proprias, quibus afflictus et contristatus ingemiscit. Tertia sequestrat se a malis, quod bono iudici noverat esse gratissimum, ut ab illis mens redderetur aliena, quibus et ipsa justitia probatur adversa. Ad extremum conturbat et repudiat omnes iniquos, quoniam cum ipsis habere volebat ullatenus portionem.

COMMENTARIUS.

Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Iste psalmus hoc modo intulatur: In finem carminibus pro octava psalmus David. Diem iudicii quidam erronei octavam vocaverunt, quantum ad septem millia annorum, quæ ab Adam inceperunt, quibus quasi diebus septem finitis proculdubio diem iudicii sequi dixerunt, et sic se et alios certos de illa die fecerunt. Sed inconveniens tamen oritur; Scriptura enim falsificatur, quæ dicit: *Non enim est vestrum nosse tempora, etc.*; et item: *Dies Domini tanquam fur veniet*; et rursus: *De illa hora, et de illa die nullus scit, nisi solus Pater, nec angelus, nec virtus, nec ipse Filius novit.* Sed cum Filium nulla occulta Patris lateant, sciendum est, quod diem illam quantum ad se non ignorat, sed tamen dicitur nescire: quia discipulos suos quibus multa alia revelavit, illam nescire fecit; sicut dicitur, *Tentat vos Dominus, ut sciat: id est, ut vos scire faciat.* Remota autem illa temeraria computatione dies iudicii potest optime octava vocari hac ratione, quia transactis his temporalibus rebus, quæ per septenarium numerum dierum voluntur, et ideo pro septem diebus accipiuntur, sequitur illa dies octava, id est dies iudicii, in qua animæ, adepta æternitate, nihil jam debent tempori vel mutationi. Alio et modo octava dicitur, scilicet quantum ad sex dies, per quos labor hujus vite intelligitur, et quibus Dominus laborasse legitur; et quantum ad sextum diem, id est ad requiem illam, in qua iustorum animæ qui mortui sunt positi, expectant communem resurrectionem, ut geminam solam immortalitatis ibi recipiant, qua expectatione

fluita, cum sex prædictis diebus, id est, cum labore hujus mundi, procul dubio sequitur dies octava, id est dies iudicii. Aliter etiam potest vocari dies octava, scilicet quantum ad carnalem generationem et spiritua-lem, quæ carnalis generatio pertinet ad quaternarium numerum: spiritualis ad ternarium. Ideo autem carnalis pertinet ad quietem non propter corpus, quod constat ex quatuor elementis, vel ex quatuor qualitatibus, quia corpus est siccum, calidum, frigidum et humidum, vel propter quatuor humores, qui sunt in unoquoque homine. Spiritualis autem pertinet ad ternarium numerum, quia ad spiritum, id est ad animam pertinent tres vires: scilicet ratio, irascibilitas et concupiscibilitas. Quibus adhuc duo adduntur, scilicet virtus et doctrina. Doctrina ad illuminandam rationem, virtus autem ad refrenandam irascibilitatem et concupiscibilitatem. Carnalis generatio ab Adam incepit, et usque ad Moysen, id est usque ad legem, et etiam sub Moysen, id est sub lege usque ad Christum duravit. Etsi enim viri quidam religiosi mundo subditi sub lege fuerunt, tamen quia spiritualia futura per carnalia, id est per quasdam carnales observantias præsignabant, carnalis generatio dicti sunt. Spiritualis generatio a Christo incepit, quando de carnali circumcissione ventum est, vel transitus factus est ad spiritualem circumcissionem, quando de umbra ad rem transitus factus est. Et peractis carnalibus officiis quæ pertinent ad carnem et ad vetus testamentum, et spiritualibus quæ pertinent ad spiritum et novum testamentum, in quibus omnibus debemus considerare septenarium numerum, ad carnem quidem referendo quaternarium numerum, ad spiritum vero ternarium, sequitur dies octava, in qua die meritis singulorum reddetur, quod debetur; et quæ dies transfert sanctos ad æternam salvationem, malos vero ad æternam damnationem. Quam damnationem timens quælibet fidelis anima, et optans æternam salvationem, et ideo præterita peccata remittens, et ea ingemiscens sic instat, sic agit cum Domino Deo suo, sicut in psalmo invenitur. Sed prius titulus exponatur. Iste psalmus David historialis habitus in carminibus id est in divinis laudibus refertur in finem, id est Christum, et hoc ideo, quia factus est pro octava, id est in voce alicujus fidelis animæ timentis octavam diem, id est diem iudicii, quæ membrum ejus est. Quæ anima orat in hoc mundo sanari, ut non metuat in die illa argui vel corripi. Hinc potest intentio leviter concipi. Loquitur autem se: Domine, ure, seca in hoc sæculo, ne arguas me, id est, damnes me in furore tuo; id est, in illa ira, quam tu ostendes impiis in die iudicii. Arguere pro comprobare, pro accusare ponitur, et pro damnare, ut hic; et etiam non corripas me: id est, nullum peccatum in me invenias, propter quod me dignum correctione in igne purgatorio ostendas. Omne enim peccatum, quod facit homo, aut ipse punit aut Deus.

Miserere mei, Domine, quoniam. Et ut me non arguas, neque corripas, miserere mei in hoc sæculo: id est, manum tuam medicabilem mihi suppone, quia infirmus sum, id est, quia medicina exeo pro mentis infirmitate. Quod sequitur, idem est cum superiori. Sana me, id est, miserere mei, quia conturbata sunt ossa mea: id est, quia vires et robora mentis sunt imminuta propter peccata, eam gravantia. Istud refertur ad *Infirmus sum*, vel aliter, *Miserere mei, quoniam infirmus sum in carne mea.* Multum enim motus carnis surgunt adversum me. Sana me, quoniam conturbata sunt ossa mea: id est, quia infirmus sum in mente.

Et anima mea turbata est. Et ne per ossa intelligatur corpus, subiungit illud quod nobis manifestat, quid per ossa debeamus accipere, scilicet anima mea turbata est valde: id est debilitata in suis ossibus, id est, in suo robore. Et quia perturbata est, in Domine, usquequo cesses? id est quare me hic non uris? quare me non seras ut in die octava me non arguas, neque corripas. Noli cessare, sed sicut te aveisti a

me averso a te : ita convertere ad me, id est fac te conversum ad me, faciendo me conversum ad te. Vel aliter : *Quia conturbata sunt ossa mea*, id est conturbata est anima mea in semetipsa. Superior enim vis animæ, id est ratio repugnat inferiori, id est sensualitati. Et quia *anima mea turbata est* in semetipsa, usquequo turbaris in me : id est, ascendet ad id tua turbatio, ut vel me arguas, vel me corripas, cum hoc sit quod in hominem in hoc sæculo se turbantem, id est corripientem non turberis, et in hominem se hic non turbantem turberis ? Et quia *anima mea turbata est* in semetipsa, id est quia se corripit, *convertere, Domine*, id est, esto conversus ad conversum ad te, scilicet convertere ad me, qui sum conversus ad te, sicut scriptum est : *Convertimini ad me, et ego revertar ad vos*. Et non solum convertere, sed etiam *eripe animam meam* perplexitatibus hujus vitæ inbærentem, et *salvum me fac* dando perseverantiam, non propter meritum meum, sed propter misericordiam tuam. Nam cum sæpe tua transgressus sim præcepta propter meritum meum, nihil mihi debetur, nisi justa damnatio : sicut scriptum est : *Peccatori datum præceptum non servanti, nihil debetur, nisi justa damnatio*. In hoc versu ostenditur difficultas salvationis, et in sequenti locus conversionis. Nam ubi dicitur, *Convertere, Domine*, et non solum *convertere*; sed etiam, *eripe animam meam*, et non solum *eripe me*; sed etiam *salvum me fac*, et non propter meritum meum, sed misericordiam tuam, quia per me nihil possum : difficultas magna in salvato esse ostenditur; et quanto res difficilior est, et quanto majore labore adipiscitur, oportet ut major custodia adhibeatur; et sic probatur a contrario, quod si magna difficultas est salvato, magna debetur pena non salvato.

Quoniam non est in morte. Tu, Domine, convertere in hoc sæculo, quia in morte non est qui memor sit tui : id est, post separationem corporis et animæ nemo inemor tui efficitur cum sua utilitate : id est, nemo qui in hoc sæculo de peccatis suis non compungitur, postquam mortuus est, nulliter compungitur : quia hic tantum locus est misericordie, post hoc sæculum tantum locus est justitiæ. Et ideo *eripe animam meam, et salvum me fac* hic : quia quis confitebitur tibi in inferno ? In inferno confessio fieri non negetur, nec de divite opponatur, qui confessionem in inferno scisse legitur animo dicens Abraham : *Pater Abraham miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*. Sed per infernum illæ profundissimæ tenebræ intelligantur, in quas impii cum suo capite diabolo post diem judicii projicientur, quando ultra locus confessionis non erit. Vel aliter : *Domine, convertere ad me conversum*, ne sim in morte : id est, in aliquo criminali peccato, quod vere est mors animæ; et sic sim in memor tui, quia non est qui in morte memor sit tui : id est, nemo utiliter tui recordatur, dum a criminali peccato impeditur : quia etsi aliquando compungatur, non ideo salvabitur, nisi a criminali peccato penitus removeatur. Et ideo *eripe animam meam, et salvum me fac*, ut non existens in inferno tibi constet : quia quis confitebitur tibi in inferno ? id est, quis poterit tibi laudabilem confessionem facere, si sit in inferno, id est, in vitiorum profundo ? nullus. Sicut scriptum est : *Peccator cum venerit in profundum vitiorum, contemnet*. Confessio alia laudabilis, alia pœnalis. Laudabilis est, quando aliquis de bene factis Deo laudes agit; sicut : *Confiteor tibi, Domine rex*, etc. Pœnalis est, quando aliquis sua peccata confitens esse damnat, et inde penam postulat. In hoc versu secundum priorem sententiam locus conversionis ostenditur.

Laboravi in gemitu meo, Domine, sana me; et ego in quantum potui ad sanitatem recipendam me idoneum leci : quia *laboravi in gemitu meo*, id est, assidue propter peccata mea genui. *Et lavabo lectum meum per singulas noctes*, id est, purgabo in eam con-

scientiam per singulos lapsus peccatorum, *lacrymis meis*, id est lacrymis cordis. Et non solum lavabo, sed etiam *stratum meum*, id est, eandem conscientiam meam *rigabo*, id est, interius perfundam lacrymis. Lavare enim dicitur, aliquid exterius humectare; rigare vero, perfundere interius. Merito conscientia lectus vocatur. Sicut enim lecto quiescitur ac laboratur : quiescitur a sanis, laboratur ab ægris; ita conscientia quiescitur ac laboratur : quiescitur in bona conscientia, laboratur in mala. Possumus etiam per lectum accipere delectationem, quia in delectatione sicut in lecto quiescitur et laboratur : quiescitur in bona, laboratur in mala. Possumus etiam per stratum aliud accipere quam per lectum. Nam corpus merito per stratum intelligitur. Sicut enim stratum est lectus de stramine, qui leviter a vento potest destrui, sic corpus leviter potest lædi et lauari. Itaque exponendum est : Non solum *lavabo meum lectum*, id est, meam conscientiam, sed e iam *rigabo stratum*, id est, corpus lacrymis perfundam. Sciendum est quod positionem diversorum temporum, ut *laboravi et lavabo*, non facit necessitas narrantis, sed affectio orantis. Potuit enim dixisse Psalmista, *laboravi vel lavi*; vel potest dici, *laboravi et lavabo*, ita esse dictum, ut istud est : Servivi tibi quadam re, sed quia per hoc tibi non suffeci, faciam istud aliud, ut tibi sufficiam.

Turbatus est a furore oculus. Ideo lavabo lectum, quia *oculus meus*, id est, interior homo meus, *turbatus est*, id est, obstupescit a furore tuo, id est, furorem quem in die judicii impiis ostendes contuendo, et peccata mea reminiscendo. Vel interior homo meus turbatus est, id est cæcatus a furore, id est, a peccato primi parentis. Et ideo etiam *turbatus est oculus meus*, quia *inveteravi inter omnes inimicos meos*, sive carnales, sive spirituales. Carnales, sive videantur amici vel inimici. Nullus enim major inimicus est animæ, quam temporalis amicus, pro quo sæpe in terrenis tantum laboratur, quod Deus postponitur. Ideo dicit : *Inveteravi*, quia factus est membrum primi et veteris hominis, vel quia comparabilis est veteri vestimento, quod nec usui valet nec ornamento. Vel aliter : *Oculus meus*, id est interior homo meus, *turbatus est a furore*, id est, ab ira sua, quæ ipsum cæcavit, neque ipsum patientem esse permisit. Et non solum est turbatus ira propria, sed etiam *inveteravi inter omnes inimicos meos*, sive carnales, sive spirituales.

Discedite a me omnes. Fidelis anima præterita peccata reminiscens, et ea ingemisens a Domino exauditam ostendit. Et proponens se nobis exemplum, quod si peccata nostra ingemuerimus, a Domino exaudiemur, sic dicit : *Inveteravi inter omnes inimicos meos*, sed o vos, mei inimici, sive spirituales, sive carnales, qui operamini iniquitatem, et in me pravis persuasionibus, et in vobis malis operibus, *discedite a me*, modo spiritualiter, quandoque discessuri localiter, scilicet quando vobis dicitur : *Ite maledicti in ignem æternum, quia Dominus exaudivit vocem mei fletus*, id est, vocem mei fletus.

Exaudivit Dominus deprecationem meam. Probatur a partibus, quod vere Deus exaudivit vocem meam, quia *exaudivit deprecationem meam* factam pro peccatis meis, et *suscepit orationem meam*, factam pro perseverantia. Namque pro peccatis delendis proprie fit deprecatio, pro perseverantia in bono oratio.

Erubescant et conturbentur. Et quia *Dominus suscepit orationem meam*, *erubescant*. Vel aliter : Ita discedant mei inimici a me, quod erubescant in die judicii in propria conscientia, dicentes : *Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et mortem eorum sine honore. Ecce quomodo inter filios Dei collocati sunt? Et conturbentur vehementer pœnas timendo, et convertantur de malo in pravis, quando in profundissimas dejiciuntur tenebras, et de illa*

conversione erubescant valde, id est, velociter. Quod cito erit, id est, quæ erubescencia cito fiet. Tempus enim breve est. Sciendum est quod istud *Erubescant dicentes: Nos insensati vitam illorum reputabamus insaniam*, referendum est tantum ad carnales inimicos, et non ad spirituales, id est, non ad diabulos, quia ipsi non dicent hoc. Vel aliter: O vos carnales inimici, qui modo et in me et in vobis operamini iniquitatem, discedite a me secundum malam mentem, et accedite secundum bonam, quod juste debetis facere, quia *Deus exaudivit vocem fletus mei*, id est, Deus meus me fletum peccata mea exaudivit, et similiter vos fletus vestra peccata exaudivit, et ideo *mei inimici erubescant de præteritis peccatis suis*. Vel ita discedat a me, quod erubescant de peccatis suis, et conturbentur inde vehementer, id est, valde. Inde compungantur in cordibus suis, et se convertantur ad penitentiam. *Et erubescant valde de hoc quod prius gloriabantur in peccatis suis*, et hoc faciant velociter, id est, absque mora. Qui enim promittit salutem peccanti, non promittit crastinam diem dilatanti. Possunt etiam isti tres versus legi solummodo ordine mutato ad *Exaudivit Dominus deprecationem meam* incipiendo, sed melius est ut legatur ordine recto.

IN PSALMUM VII.

Psalmus David quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini.

ARGUMENTUM.

Ezechias ab hostibus calumniatus, et a suis proditus, Domino supplicat, imprecatus ejus iudicium in eos qui mendaciter innocentem accusabant.

EXPLANATIO.

Chusi interpretatur *Æthiops*, quo nomine Saul propter sanguinarios et crudeles mores exprimitur, et appellatur filius Jemini, quia de illius stirpe descendit, ut Regum historia narrat. Allegorice autem David Christum, *Æthiopen* vero persequentem populum Judæorum intellige. Hujus tituli sensum Hieronymum secutus exposuit, quia sunt, ut ipse testis est qui hunc psalmum contra Absalom putant esse cantatum, quando Chusai amicus David destruxit consilium Achitophel. Quos sciendum est vehementer errare, primo quia nomen Chusai per samech litteram scriptum est; hic vero per sin; deinde, quod nunquam David, qui ducibus exercitus sui præceperat: *PARCITE PUERO ABSALOM, de morte illius loqueretur, et Conceptit dolorem, et peperit iniquitatem, lacum aperuit, etc.*, maxime qui hunc mortuum aperto capite flevit; ad extremum, quod ille amicus David filius Arachi, hic vero filius Jemini scribitur. Causam ergo suam propheta trahens in futurum mysterium Domini Salvatoris, in prima divisione suæ personæ Dominum deprecatur, ut ab omnibus persecutoribus ejus virtute liberetur. Secunda sectione idem propheta rogat, ut resurrectionis ejus gloria manifestata subveniat. Tertia ipsum introducit loquentem, per id quod factus est humilis, ut secundum justitiam suam veritatemque judicetur; malos ultione deterrens, bonis gratuita præmia compromittens. In quarta parte utrumque propheta loquitur, commovens Judæos, ut metu futuri iudicii a proposita iniquitate discedant, ne meritas luere debeant ultiones. Potest iste psalmus etiam in persona comitici hominis intelligi, si modo ea quæ ibi humiliter dicta sunt, ad nostram infirmitatem referantur, quæ ille gestabat.

COMMENTARIUS.

Domine Deus meus in te speravi. Psalmus iste sic intitulatur: *Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini*. Legitur in secundo libro Regum, quod Absalom patrem suum David crudeliter persequens, de regno fugavit. Cumque eum fugientem Chusi quidam familiaris suus comitatus velle, David illum summopere rogavit ut rediret, atque in Absalom partes se conferret, ejusque con-

silia quæ contra eum auctore conse retario suo Achitophel machinabatur, diligenter notaret, atque secretius ei denuntiaret. Quapropter Chusi ad Absalom rediit, et quæ David rogaverat, fideliter peregit. Ex historia hac psalmus iste sumpsit occasionem; sed quia historia non continetur in psalmo, interpretationes nominum insistamus, ut per eas ad psalmi mysterium perveniamus, quæ tales sunt. Chusi interpretatur *silentium*, Jemini vero *dextra*; Achitophel *fratris ruina*. Ex his interpretationibus occurrit nobis iterum traditor Judas gerens figuram Absalom, juxta quod interpretatur Absalom *pax patris*, quia pater ejus, id est, Christus, in eum pacem habuit, quamvis ille suis dolis bellum in corde gereret. Et sicut Evangelio invenimus discipulos filios vocatos, velut ibi: *Non possunt filii sponsi lugere quandiu cum ipsis est sponsus*, sic invenimus et fratres dictos, ut eum dicitur: *Ite, nuntiate fratribus meis*. In hac quoque prophetia dicitur: *Narrabo nomen tuum fratribus meis*. Et in Apostolo: *Primogenitus in multis fratribus*. Quare discipulus ille, qui Dominum sceleratis dolis Judæis tradidit, recte dicitur *ruina fratris*, qui Achitophel interpretatur. Chusi vero quod silentium interpretatur, recte intelligitur Dominum nostrum Jesum Christum contra dolos illos silentio, id est, altissimo secreto dimicasse, hoc scilicet silentio, quod cæcitas ex parte centig in Israel, quando Dominum persequabatur, *ut plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret*. Hoc silentio Dominus noster Jesus Christus venerabilis passionis suæ sacramenta occultans, voluntariam ruinam fratris, id est, nefarium scelus proditoris in suæ misericordiam atque providentiæ ordinem convertit, ut quod ille ad perniciem unius hominis perversa mente faceret, hoc ipse ad salutem omnium provida gubernatione converteret. Cantat ergo psalmum Domino perfecta anima, digna nosse illud silentium; cantat pro verbis Chusi, id est, pro revelatione illius silentii. Apud infideles enim et persecutores silentium atque secretum est, apud fideles vero non silentium; sed verba silentii, id est ratio manifestata et exposita illius secreti. Quod secretum dicitur Chusi filius Jemini, id est, dextri. Non enim abscondendum erat a sanctis, quod pro sanctis gestum est. Cantat ergo in prophetia Domino perfecta anima, cui secretum illic innotuit pro verbis Chusi, id est, pro manifestatione illius silentii, quod Deus Pater dextra, id est, favens et propitius ad salutem nostram operatus est. Quare hoc silentium dicitur filius dextri, id est, Chusi, id est, filius Jemini. Sciendum quod verba hæc hactenus dicta sunt beati Augustini. Quæ si cui gravia videantur, eorum colligat summam his planioribus verbis expositam. Agit in hoc psalmo quæque perfecta anima laudes Deo Patri, quia sibi sacramentum passionis Domini nostri Jesu Christi malis occultatum revelavit. Quia Dominus noster Jesus Christus sub tanto silentio, id est, sub tanta patientia et humilitate sæviam persecutionis impiorum Judæorum et traditoris Judæ ad humilitatis exemplum toleravit, ut ipsi divinitatem ejus non cognocentes machinarentur illud ad ejus unius perniciem, quod Deus Pater misericors et propitius mirabili ordine convertit ad omnium credentium salutem. Si enim cognovissent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent. Hoc itaque silentium illud quo Dominus noster Jesus Christus contra dolos persecutorum dimicavit, fuit illa cæcitas, quæ in Israel conigit, ut in omnes gentes lax intraret. Hoc illa provida gubernatio, quæ nequitiam persequentium in labii virtute convertit ad salutem omnium, pro quo revelato cantat in hac prophetia perfecta anima Domino. Exponitur autem secundum hanc sententiam præmissus titulus ita: *Psalmus iste attribuitur vel ipsi David prophæta, de quo dictum est, Inveni mihi David filium Jesse, vitam secundum cor meum*, vel cuicumque ita perfectæ animæ, quem psalmum cantavit illa perfecta anima, id

est, exultanter protulit non tam voce, quam bona operatione, ad laudem Domini pro verbis Chusi, id est, pro manifestatione supradicti silentii quam Spiritus sanctus sibi fecit. Qui Chusi id est quod silentium est, filius Jemini, id est, dextri, quia Deus Pater dextra, id est, misericors ad salutem omnium illud fieri disposuit. Huic expositioni obviat beatus Hieronymus, et quodammodo invehitur in beatum Augustinum, dicens quod Chusi de quo psalmus intitulatur non fuerit Chusi Arachites, qui consilia Aethiophel dissipavit, sed quidam alter Chusi, juxta quod titulus iste taliter exponitur. Chusi interpretatur *Aethiops*. Aethiopes autem omnes denigrati in peccatis dicuntur: hic vero per Aethiopem, id est, Chusi, accipitur maxime Saul, qui persecutus est sanctum David, per quem Saulini omnes persecutores mortiferi, qui significatum David, id est, Christum tam in se quam in membris persequuntur, recte intelliguntur. Saul enim interpretatur *perditio*, quod nomen quantum ad interpretationem, mittit nos ad mortem, de qua scriptum est: *Deus non fecit mortem, sed impii accesserunt eam sibi manibus et pedibus*. Verba Chusi, id est, Aethiopsis accipiuntur devocationes, quas persecutores in sanctos faciunt. Quorum verborum alia sunt visibilia, alia invisibilia. Visibilia verba dicuntur facta, invisibilia vero voces quae proferruntur. Aliquando enim persecutores nituntur devocare sanctos factis, id est, tormentis illatis, aliquando minis. Ab his verbis quolibet perfecta anima jam a Domino parum liberata, qui eam cognoscere fecit, quam iniqua sint et quam nociva verba illa, agit ei gratias et laudes in sequenti psalmo, utque eum adhuc penitus liberetur, exorat. Sic igitur beatum Hieronymum sequentes, supradictum titulum exponimus. Psalmus iste attribuitur David, id est, cujusque perfectae animae, quem ipsa cantavit ad laudem Domini, pro verbis Chusi, id est, quia meruit cognoscere verba Chusi, id est, Aethiopsis, etiam in parte liberari. Chusi dico filii Jemini, id est, gravi-simi persecutoris Saulis. Hic Jemini appositum est, non ad interpretationem, sed ad persecutorum exaggerationem, ut per hoc innuat quam graves persecutores hic accipiat, scilicet tales qui etiam ex origine persecutorum descenderant, et quorum peccata in progeniem patrum introcant. Jemini enim de tribu Benjamin pessimus quidam fuit. De qua eadem tribu Saul gravissimus persecutor sancti David, et Saulus lupus rapax, et fere omnes gravissimi peccatores fuerunt. Sciendum quod secundum has utrasque supradicti tituli expositiones potest sequens psalmus legi in voce cujuslibet perfectae animae, sive David, sive cujuslibet perfecti de illo priori populo, qui fuit ante nativitatem Christi, sive de hoc populo posteriori. Quod secundum varietatem sententiarum quae inferius dicitur, necesse est taliter accipi. In voce autem perfectae animae prioris populi legetur sic. Quasi dicat: *Domine, speravi in te*, non in me, si, ut Adam fecit, qui non ex te, sed ex se pendere voluit; neque in carne, quia omnis maledictus qui carnem braehium suum ponit. Sed *speravi in te*, id est, totam spem meam conieci in te; et in te merito, quia tu qui omnium Deus es potestate, meus es voluntate; et ideo *salvum me fac*, id est, conserva me propter perseverantiam eripiendo *a persequentibus me*, id est, a membris diaboli me devocare volentibus omnibus, id est, tam invisibilibus, quam visibilibus, tam occurrentibus quam subsequentibus; et praeterea *libera me ab ipso capite*, id est, a principe tenebrarum diabolo, ne ille qui est *ut leo rariens, quarens quem devoret*, quando, pro aliquando, rapiat animam meam ad terrenas delectationes. Tunc enim rapitur anima, quando a Domino retrahitur, et terrenis delectationibus implicatur. Et vere rapiet, dum non est qui redimat me ab ipso diabolo, si tu non inderabis me, *neque qui sanum faciat ab ejus membris, nisi tu salvum facias me*. Visibiles persecutores sunt pravi homines nos malis persuasionibus suis devocantes; invisibiles vero sunt

A vitia ipsa, sive cacodaemones, per pravas suggestiones ad peccata nos incitantes, et sicut Israeliticus populus ab Aegypto rediens, habuit quosdam persecutores persequentes, sicut Pharaonem et exercitum ejus, et quosdam occurrentes, scilicet Amalec et alios populos, qui ei ad res stendum atque repellendum occurrerunt, ita perfecta anima de tenebrarum potestate recedens, habet subsequentes hostes, vitia praeterita, et quicumque homines vel daemones ei quolibet peccatum jam persuaserunt; habet etiam occurrentes hostes, scilicet vitia futura, sive quoslibet ad ea ipsa persuasores. Quod innuit ubi dicit: *Ex omnibus persequentibus me*; et quae quando in carne sumus locus mortis est semper in nobis, et ideo quantumlibet perfectis hostes semper imminet, aucter scilicet mortis diabolus, ideo perfecta anima postquam a membris ejus salvari rogavit, ab ipso etiam capite liberari petit, et potest illud plane a quolibet et diligenter consideranti supradicto titulo utique adaptari.

B *Domine Deus meus*. Resumpti est hic ejusdem nominis, quod superius posuit, et spectat quod hic dicitur aperte ad priorem titulum. Ostendit enim perfecta anima, cujus vox est in hoc psalmo, sibi revelatum esse dominicam passionis mysterium atque secretum, id est, patientiam et humilitatem, quam Dominus noster Jesus Christus in passione sua habuit, qui retribuendis sibi mala pro bonis, bona pro malis retribuit, orando Patrem pro eis. Ostendit, inquam, cum se illud secretum, ut alios suo exemplo provocet, quantum possit in tari dicit, et quasi Dominus exponens eis silentium hac admonitione usus esset: Ego pro te impio et peccatore tam humiliter persecutores meos sustinui, tam patienter prodorem tu pertuli. Quod ergo tu facies? *nonne me imitaberis?* Quasi, inquam, ita Dominus diceret, respondet ipsi perfecta anima, dicens illa ita: Domine, qui me pretio sanguinis tui redemisti, et Deus meus qui me creasti, si feci istud quod non debui; et exponit quod istud, scilicet, si est in manibus meis, id est, in operibus meis illa etiam iniquitas, quae apud homines est acquitas; et determinat quae, scilicet, si reddidit, te non imitando, mala pro malis, retribuendis mihi mala pro bonis, et non bona pro malis. Hic inquam patientiam notat. Major enim patientia est, non reddere malum pro malo aliquibus qui susceptis beneficiis inferant nobis mala, quam si nocere voluissent non lo beneficio praerogato. Et est tale hoc totum, quasi dicat: Domine, si non feci quod debu, id est, si iniusta non sum quod tu faciendo me facere docuisti, sed malum pro malo reddidi, i curram hoc malum, scilicet, decidam, id est, devincar, ab inimicis meis invisibilibus inanis, id est, invictoriosus factus in anima, qui extrinsecus victor reddendo malum pro malo esse volui. Quod fiet merito, id est, iuste, scilicet quia ego potius quod pejus est, quam quod bonum est, facere volui. De hac inantate dicitur: Inaniter se jactat, qui, cum sit homo, cupit se videri de homine; et dum hominem querit palam superare, vincitur a diabolo occulti inanis effectus vana et superba laetitia, quia vinci non potuit. Nescit vero quanto gloriosior triumphus sit animum suum superare, quam alium vincere. Unde Salomon: *Fortior est expugnator animi expugnatore urbis*. *Persequatur inimicus animam meam*. Ita decidam ut inimicus, id est, diabolus, persequatur interior animam meam; quia ejus est semper pers-qui, ne vacet, subdit et apprehendat, id est, decipiat eam. Qui enim semper persequitur, non semper comprehendit, quia non semper decipit; et ita comprehendat, ut conculcet, id est, conculcatam reddat vitam meam, id est, animam meam, in terrenas concupiscentias, in tantum ut in terram eam redigit, id est, cibum suum eam faciat. Diabolus enim non tantum te, sed et serpens dicitur. Et serpenti a principio dictum est: *Superpectus tuum gradieris, et terram comedes*, quia diabolus anima illas, quae terra sunt, id est, quae ex toto

terrenis concupiscentiis et malis delectationibus involute sunt, cibum habet, quia in eis delectatur et reficit se. Et ita *conculcet vitam meam*, id est, animam meam, et *gloriam meam*, id est, gloriosam conscientiam meam, *deducat in pulverem*, id est, destruat. Dicit Apostolus: *Quia gloria nostra est, testimonium conscientiæ nostræ*. Hæc gloria vera, solida et perfecta est, dum tantum interius ubi solus Deus conspicit habetur. Cum vero exterius in humana laude causa elationis quaritur, tunc a priori soliditate quasi in pulverem, id est, in dissolutionem deducitur. Unde Boetius: *Minuit enim quodam modo bonum conscientie probantis se*. Et Macrobius: *Sapiens ponit fructum in conscientia, stultus vero in laude*. Monet autem hic superbiam sive elationem ab omnibus perfectis maxime esse cavendam. Nam hoc vitium tale est, quod etiam in recte factis timendum est, et quod primum occurrit recedentibus a Domino velut in Adam, et novissimum occurrit redeuntibus omnibus etiam aliis jam superatis. Scilicet quod huiusmodi dicta in divina pagina, quale istud est: *Decidam merito, et persequatur inimicus*, etc., non imprecatio, ut videntur, dicenda sunt, sed est prophetia in prophetis, assentans divinæ sententiæ. Generaliter autem ubicunque potest dici aggratatio iusti iudicii Dei, dicuntur. Hic autem hæc posita sunt, non ut prophetæ perfecta anima, quod hæc mala incurri debent, sed ut per hoc ostendat, quod futurum sit talibus, in quibus ea sunt, quæ a se removeri inuit, scilicet, qui faciunt quod non debent, vel non faciunt quod debent. Poniunt quasi consequens ad oppositum prioris antecedentis. Quasi dicat: Si feci quod non debui, vel non feci quod debui, tunc incurram supradicta mala. Si autem feci quod debui, vel non feci quod non debui, id est, si imitata sum te, tunc tu, Domine, fac mihi quod debes, scilicet, exsurge persequentibus me in ira tua; id est, fac innotescere eis quam inevitabilis et terribilis super malos sit ira tua futura, ut convertantur et persequi me desistant. Et *exaltare in finibus inimicorum meorum*, id est, potestatem et dominium obtine in impiis. Qui prius fuerunt fines inimicorum meorum, scilicet possessio diabolorum, scilicet, fac de impiis pios, ut per hos inimicos, a quibus ante blasphemabaris, glorificetur nomen tuum. Et ut possis exaltari, exsurge in præcepto quod mandasti. Quasi dicat: Mandasti, o Domine, primo homini obedientiam et humilitatem, quæ ille per superbiam instinctu diaboli amisit. Ad quam superbiam devincendam *exsurge tu, Domine Deus meus, in illo præcepto quod mandasti*, id est, appare in humilitate et obedientia assumptæ carnis, per quod exsurges contra inimicos debellando eos. Et debes exsurgere, quia sic *synagoga*, id est, congregatio multorum populorum credentium *circumdabit te ad imitandum*. *Circumdabit* recte ponit. De his enim dictum est: *Vivo ego, dicit Dominus, quia his omnibus velut ornamento vestiiris*. Et propter hanc synagogam, id est, multitudinem credentium confirmandam, post peractam obedientiam assumptæ carnis, tu, Domine, cui soli proprium est per te ascendere in cælum, unde dictum est, *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, et regredere in altum*, id est, in cælum unde descendisti, ut inde mittas Spiritum sanctum ad confirmanda corda credentium. Hæc sic exposita proprie conveniunt animæ de priori populo. Non enim alicui de posterioribus convenit optare quæ præcæserunt, scilicet, incarnationem Christi et ejus ascensionem.

Dominus iudicat populos. Probat perfecta anima de priori populo convertendo se ad nos, quod vere Dominus post obedientiam completam regredietur in altum, quia ille regrediens verus Dominus, qui sedebat ad dexteram Patris, et cui Pater omne iudicium dedit, iudicabit damnando, non salvando populos infideles, nunc interim occulto iudicio, scilicet, dando eos in tenebras interiores, tandem autem ma-

nifeste dando eos scilicet in tenebras exteriores.

Judica me, Domine, secundum iustitiam meam. Fidelis anima, quæ ante perfectionem timebat ne argueretur, vel corripere in iudicio, quia iam perfecta facta est et secura, per cogitationem supradicti silentii, iam non timens iudicium, dicit: Tu, Domine, qui iudicas malos secundum merita sua, iudica etiam me hic *secundum iustitiam meam*, id est, secundum hoc quod conveniens est illi iustitia; imitor silentium tuum reddendo bonum pro malo; et secundum quod convenit innocentæ meæ, quæ nec lardo me nec alterum. Iustitiam et innocentiam dico, quæ sunt super me, id est, quæ non a me, sed a te habeo, qui super me es. *Omne enim datum et omne donum perfectum de-usursum est datum a Patre luminis*. Iudicare hic accipitur in bono, scilicet, pro temporalibus flagellis, quæ Deus ad custodiam sanctitatis in præsentiam concedit perfectis, et ad exemplum iusti iudicii sui. Qui enim non parcat hic dilectis filiis, multo minus parcat in futuro servis fugitivis. Sciendum duo officia esse medicinæ: alterum quo repellitur infirmitas, alterum vero quo custoditur sanitas. Fidelis ergo anima quæ superius in alio psalmo sanari rogavit, ubi dixit: *Miserere mei, Domine, sana me*, et reliqua, iam adepta sanitate rogat hic reliquum officium medicinæ, scilicet, quo custodiatur sanitas, dari sibi a Domino cum dicit: *Judica me, Domine, etc.*

Consumetur nequitia peccatorum. Sic continuatur: Ut tu, Domine, iudices me secundum quod rogo, per-mitte ut consumatur, id est, perficiatur contra me nequitia peccatorum, scilicet, per-mitte impiis quod eis propositum est implere in me, ut me flagellent et persequantur; et hoc modo diriges me iustum, quia flagella illa erunt custodia sanitatis meæ. Semper enim persecutio malorum salus est honorum. Unde dictum est: *Impius vivit pio*. Quod enim fur-nax auro vel paleæ, quod lima ferro, hoc impius facit pio. Nam sicut palea incineratur, aurum vero purgatur, sic in persecutione iustus fit iustior, et sordidus sordidior.

Scrutans. Ostendit quod vere Deus dirigit iustum, quia scrutatur corda, id est, cogitationes et renes, id est, delectationes ipsius iusti, non sola cognitione, ut in peccatoribus, sed etiam dignatione. Quod est quedam ipsius directio. Proprium est Dei scrutari corda et renes. Homo enim secundum sola facta vel dicta iudicat, non vero discernit quo animo quid quisque faciat, vel quid quemque delectet; Deus vero discernit quo animo cuiusque intendat, et quid quemque delectet. Et quia videt quod tota intentio malorum ad concupiscentiam oculorum et carnis spectat, bonos vero non ima, sed summa delectant, ideo utrosque ju te iudicans, illos errare permittit, bonos vero dirigit. Renes proprie pro carnalibus delectationibus ponuntur, quia renes et inferior pars in homine sunt, et regio illa quam maxime voluptas humanæ generationis inhabitat, et per quam in huius mundi miseram atque ærumnosam lætitiā per proles successionem humana natura transfunditur: hic tamen renes pro bonis delectationibus accipiuntur. Possumus etiam per corda hic accipere curas, per renes vero exitus curarum. Nam ad id quisque pervenire optat, quod cum delectat.

Iustum adiutorium meum a Domino. Ideo diriges tu me, Domine, iustum per flagella mea, quia hoc quod vere est meum adiutorium, scilicet, ut a te dirigar, iustum est mihi dari a te Domino, qui rectos corde facis salvos esse rectitudine perseverare (sic). Quasi dicat: Iustum est, Domine, ut qui mihi infirmo medicinam restituendæ sanitatis (sic). Hinc Apostolus dicit: *Si Christus pro nobis mortuus est, cum impiis, multo magis salvi erimus ab ira per ipsum*. Recti corde dicuntur, qui mundis cogitationibus supernas delectationes associant.

Dominus iudex iustus et fortis. Postquam perfecta anima quæ iam sanita est a Domino recipit, occasione sumpta de iudicio occulto, quod nunc in ius-

piis sit pro medicina sanitatis conservandæ. interpositionem faciendo, oravit, credit ad iudicium de impiis. Quasi dicat, convertens se ad impios: Quando quidem Dominus, o vos, impii, jam iudicat occulto iudicio, id est, per cæcitate[m] mentis, quid fiet vobis in extremis? Manifeste, scilicet, tunc vos in exteriores tenebras dabit. Quod non denegasti, tribuas etiam medicinam confirmandæ sanitatis. Sic dicit: Deus Pater, qui iudex justus est, reddens singulis pro meritis, et qui fortis est, id est, cui nullus poterit resistere, et tamen patiens est in præsentibus, quia non irascitur, id est, non congregat ministros iræ suæ, id est, diaboli, ad ulciscendum per singulos dies, quos ministros humana pœna non per justitiam, sed propter propriam nequitiam delectat, et ideo semper ad nocendum parati sunt; Deus, inquam, qui iudex est, nisi vos, impii, interim conversi fueritis poenitentiam agendo, dum occulte vos iudicat, tandem vos manifeste iudicabit, quia gladium, id est, Filium suum, quem in primo adventu reconditum in vagina humanitatis humilem misit, in secundo adventu iudicii vibrabit, id est, in tam manifesta ira mittet ipsum jam revelatum, ut coruscet lumine piis et terrorem impiis, iustis appareat mitis, et terribilis iniustis; et hoc non sine providentia faciet, quia in *tetendit arcum suum*, id est, Scripturam Novi et Veteris Testamenti, in qua illud minatur constituit: quæ ideo comparatur arcui, quia sicut in arcu rigiditas ligni flectitur per nervum, ita in ipsa Scriptura per fortitudinem Novi Testamenti quasi per nervum flectitur et mollitur duritia Veteris Testamenti, cuius umbra per ipsius veritatem explanatur, et ita tetendit arcum quod ipsum præparavit jam tanquam ad jaculandum, id est, quod certissimum mortem in eo promittit impiis. Et præterea præparavit in eo arcum, id est, instruxit et docuit in ipsa Scriptura divina vasa mortis, id est, apostolos, qui ex se tanquam ex vase liquorem talem, id est, tales sententias, fuderunt, quæ credentibus fuerunt ad vitam, non credentibus vero ad mortem. Unde Apostolus: *Christi bonus odor sumus Deo, aliis quidem ad vitam, aliis autem ad mortem. Et effecit etiam in eo arcu sagittas suas*, id est, divinas et penetrabiles sententias, vel sanctos et apostolos ibi instruxit, *ardentibus*, id est, dilectoribus suis, ut ipsi inde utilitatem haberent. Apostoli ideo sagittæ vocantur, quia divinis sententis frigida corda penetrantes, credentium incendunt ea illo igne de quo dictum est: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat?* id est, dilectionem Dei et proximi. Possunt etiam vasa mortis hæretici vocari, quos quia prava vota et causa arrogantiae ad divinas Scripturas accedunt, Deus permittit eos et prave intelligere, et prave ad suam et multorum mortem exponere. Unde recte *vasa mortis* dicuntur, quod tamen non inutiliter permittitur heri quantum ad fideles. Coguntur enim veri catholici per illos veritatem in divinis sententis scrutari atque intelligere. Unde dicit Apostolus: *Oportet esse hæreses, ut qui probati sunt manifesti fiant.* Christus ideo dicitur gladius, quia et per ejus humilitatem Deus Pater inimicos suos superavit, et quia per ipsum, veluti per gladium, cæsura et separatio inter bonos et malos in die iudicii.

Ecce parturit injustitiam. Ostendit quibus sint apostoli *vasa mortis*. Quasi dicat: Ecce potest videri quod vere sunt *vasa mortis* quibusdam. Nam aliqua *parturit injustitiam*, id est, laborat per consensum implere injustitiam, id est, quamlibet deceptionem. Et hoc ideo, quia *concepit dolorem*, id est, delectationem contraxit ex dolore, id est, ex aliqua terrena re. Et quia concepit et parturit, ideo postea parit iniquitatem, id est, perlicit ipsam deceptionem. Nota quod dicit *dolor*. Angustia et labor dicuntur terrenæ res, quæ labor sunt in acquirendo, angustia in reinuendo, dolor in amittendo. Parturire vero est labor ante partum, parere autem partum emittere. Concipit ergo aliquis ex dolore, quando delectationem

A pravam ex aliqua re terrena contrahit. Parturit ergo, cum delectationi consensum adhibet, et in quo delectabatur, perficere satgit. Parit autem, quando in aliis perficit. Si autem *vasa mortis*, ut supra dictum est, hæreticos accipimus, jam secundum hoc continuatio eadem erit. Sententia vero in hoc mutabitur, quia ostendetur non quibus ut de apostolis, sed qualiter sint *vasa mortis*. Delectatur enim aliquis hæreticus in persuasionem pravam, adhibet consensum et cum consensu etiam adjungit actum.

Lacum aperuit et effodit. Idem quod dixit superior verus, aliis verbis, ut plus addat, repetit. Lacus est aquæ locus, cujus fundus latet. Huic comparatur occulta delectatio in terrenarum rerum fraude. Lacum aperire est lacum dilatare; lacum vero effodere est in altum deducere. Lacum ergo facere est fraudem aliquam in terrenis parare. Aperire vero est consensum delectationi ipsius adjungere. Effodere vero est operationi ipsius fraudis insistere. Et quia aliquis lacum fecit, aperuit et effodit, ideo *incidit in foveam quam fecit*, id est, priorem et graviorem casum passus est in fraude, quam alii paravit. Dicit enim beatus Augustinus, quod *quisque non prius peccat in se, quam in alterum*. Apparet ergo quod quicumque alium in terrenis fraudare cupit, se prius quam illum decipit. Ille enim patitur damnum peccati, iste damnum innocentiae. Ille leviore damno exterius multatur, iste in crone avaritiæ interius graviter sauciatur. Hoc ideo apponit, ut ostenderet justum iudicium Dei, quia Deus infert supplicium malis, non ex sua ira, sed ex eorum propria nequitia, ita ut quæ fuerunt blaudimenta homini peccanti, sint instrumenta Deo punienti. Nec prætereundum quod sicut in utero facto concepto aliud gignitur et aliud concipitur, semen enim concipitur, homo generatur: ita etiam in superiori similitudine, dolor, id est, res aliqua per delectationem concipitur, iniquitas autem generatur.

Convertetur dolor. Ostendit quomodo aliquis incidit in propriam foveam, ita scilicet dolor ejus, id est, nequitia ejus, convertetur in caput ejus, id est, in animam ejus quæ debuerat præesse, faciet subesse, et quæ debuerat imperare ipsam faciet servire. *Omnis enim qui peccatum facit, servus est peccati, et iniquitas ejus descendet etiam in verticem ipsius*, id est, erit superior ratione, quæ ratio est quasi vertex in capite; id est, in anima, quia dignior vis animæ est. Ubique enim libido dominatur, ratio premitur et subjugatur. Possunt etiam hi duo versus præcedentes ad solam similitudinem legi. Quasi diceret: Quid censens putandum de illo qui concipit dolorem et parturit atque parit iniquitatem? Idem scilicet quod de illo qui tota vita sua præparat aliquem lacum, et tandem præcipitaretur in ipsum, et tunc dolor ejus: id est, quidquid terræ cum dolore de lacu exhauserat, regeretur super caput ejus. Et idem etiam quod de illo qui cum inique paravisset alicui furcam vel poenam aliquam, postea iniquitas ejus descenderet in verticem ipsius, iniqua illa poena retorqueretur in ipsum, sicut contigit Aman de poena quam Mardocheo paraverat, et aliis multis. Nam sicut ultiorum labor suus esset, sic vero omnibus terrenis fraudibus insistenti labor suus omnis erit ad damnationem.

Confitebor Domino. Postquam anima consideravit in bonis et in malis justum iudicium, quia Deus sic protegit justos ut ipsos de se illuminet, sic punit injustos ut non de sua ira, sed de propria nequitia eos damnet: facit laudabilem confessionem Deo, de tanta justitia ejus dicens: *Confitebor Domino secundum justitiam ejus*, id est, laudabo Dominum propter justum iudicium ejus in vocis confessione, et etiam *psallam*, id est, bona et suavia opera faciam *nomini Domini*, id est, ad glorificandum nomen non meum, sed ipsius Domini: et merito, quia altissimus est, et ideo dignus omni laude. Huc illud attinet: *Ut videntes opera vestra, glorificent Deum qui in cælis est.* Nec vacat hæc confessio. Quidam enim erant qui damnationem malorum et salvationem bonorum, non iusto iudicio Dei,

sed factō vel constellationi, vel cæteris talibus ascribentur. Sciendum quod si iste psalmus in persona perfectæ animæ de posteriori populo legatur, nihil de supradicta lectione oportet mutari, nisi forte ubi dicit: *Exsurge, Domine, in præcepto quod mandasti.* Juxta quod potest etiam præcedens *Exsurge* in qualibet lectione, continuatione non mutata taliter variari. Quasi dicat perfecta anima de posteriori sive de priori populo: Si feci quod debui imitando te, nunc tu, Domine, fac mihi quod debes, scilicet *exsurge in ira tua*, id est, auge iram gravem et irreflexibilem inimicis meis, videlicet perimite eos flagellare et persequi me. Cognosco enim dum flagellor ab illis, non me negligis, sed illis in ira exurgis, et *exaltare in finibus inimicorum meorum*, id est, obtine tibi dominium inimicis meis, qui sunt fines, id est, marchio diaboli, utendo ipsis eisdem ad sui damnationem, id est, permittendo eos subtrahere lumine veritatis facere ea per quæ damnentur. Unde dictum est: *Non enim quod volo bonum, illud facio, sed quod nolo malum, id ago.*

Exsurge, Domine Deus. Quasi dicat: Inimicis quidem exsurge in ira, amicis vero, nobis scilicet, tu qui Dominus noster es potestate, et Deus noster creatione, *exsurge in præcepto quod mandasti*, id est, fac nos proficere in hoc tuo præcepto, hoc est præceptum m. u. d. s. d. u., scilicet ut dilectio nostra usque ad inimicos extendatur; vel fac nos exurgere in humilitatis et obedientiæ præcepto, quod tu mandasti, ut etiam erga persecutores nostros simus obedientes et humiles, et sic exemplo et imitatione nostra synagoga populorum, id est multitudo credentium circumdabit te, et propter hanc illuminando *regredere in altum*, id est, fac ut appareat regressio tua in cælum, et cætera quæ de te dicuntur lucem veritatis mentibus eorum inscruendo. Quotidie enim Christus nascitur, patitur, resurgit et ascendit, secundum diversorum ad fidem accedentium cognitionem. Vel aliter: *Exsurge, Domine, in ira tua, et exaltare in finibus inimicorum meorum*, id est, ut has altus inimicis meis, ut ad inspectionem tui non attingant, sed cognitionem tui amittant; scilicet Judæis, et etiam quibuslibet aliis persecutoribus exsurge, id est, fac te arduum in præcepto quod mandasti, in obedientia et humilitate humanitatis tuæ, scilicet ut non cognoscat te vere humilitatum incarnatione, passione, et cæteris: sed putent falsa esse quæ dicuntur de te, et sic per horum excæcationem *Synagoga populorum circumdabit te*, id est, multitudo fidelium vel infidelium circumdabit. Expulsio enim Judæorum facta est receptio gentium. Et quia inter hos multi non vere fideles erunt, scilicet habentes nomen Christianum, sed non observantes præceptum sicut hypocritæ et hæretici, ideo tu, Domine, propter hanc synagoga in parte cæcandam *regredere*, id est aufer te ab eis, eundo in altum, scilicet aspectum et cognitionem tuam eis auferendo, ut qui sordidus est, sordescat adhuc. Et vere *regredietur*, nam hoc modo Dominus nunc interim judicat populos occulte, tandem judicaturus eos manifeste. Potest iste psalmus in persona capitis totus legi, juxta quod titulus præmissus taliter exponitur. Psalmus iste attribuitur vere David, id est Christo quem ipse cantavit, id est exultanter ad laudem ejus protulit, pro verbis Chusi, id est, quia illud quod apud persecutores et infideles erat Chusi, id est, silentium, scilicet reconciliatio per ipsius Christi meditationem facta, quia ima summis, cælestia terrestribus conjuncta sunt: illud, inquam, silentium factum est apud fideles verba, id est ratio Christi manifesta. Unde factum est ut plures in ejus corporis, id est Christi, perfectionem pervenerint, per cognitionem illius Chusi. Quod Chusi est filius Jemini, id est dextri: qui, Deus Pater propitius mundo ad salutem omnium illud silentium per mediatorem Christum operatus est, atque ut fructificaret, ipsum quoque revelare dignatus est, pro qua revelatione Dominus noster Jesus Christus gratias agens Deo Patri, ut ad sui con-

formationem nos exhortaretur, orat in hoc psalmo pro se et pro membris suis ita dicens: *Domine Deus meus, speravi non in me, sed in te*, et ideo *salvum me fac*, id est, salvos fac meos *ex omnibus persequentibus* eos, ut superius expositum est: *et libera me in me ipso*, ne ille qui est ut leo, id est Judaicus populus, qui vere gravem rugitum dedit in passione contra Christum cum diceret: *Crucifige, crucifige eum. Ne ille, inquam, aliquando rapiat*, id est auferat animam meam, ita ut potestatem non habeam resumendi eam: et debes liberare, et salvum facere, quia *non est qui redimat*, id est liberet me in meipso, si tu non liberas me; *neque qui salvum faciat me in meis*, si tu non salvum facis.

Domine Deus meus. Resumit idem nomen, quasi dicat: Ideo etiam debes liberare me, et salvum facere, *Domine Deus meus*, quia non feci nec in me nec in meis quod non debui. Nam *si feci istud*, scilicet quod non debui, et determinat sicut superius: tunc ego non renuo quin decidam, id est, dejiciat de inimicis meis Judæis, inanis: id est invictorios scilicet, ut non possim resumere animam meam, quod merito fieret: quia qui debueram esse caput in gloria, factus essem exemplar in ignominia, et ita decidam ut inimicus, id est, Judaicus populus *persequatur animam meam* in tribulatione passionis, et comprehendat eam compellendo me ad mortem, et *conculcat ipsam vitam meam*, id est, animam meam *in terram*, post mortem, me tanquam aliquid terrenum non valentem amplius resurgere, in sepulcro claudendo, et signum cum custodibus sepulcro adhibendo: *et sic deducat gloriam meam*, id est gloriam resurrectionis meæ *in pulverem*, id est in nihilum. Si autem feci quod debui, tunc tu, *Domine, exsurge in ira tua* inimicis meis, et *exaltare in finibus inimicorum meorum*, sicut superius in proxima lectione expositum est; et *exsurge in meis inimicis in præcepto quod mandasti*, id est, fac exurgere ad hærentes mihi in præcepto tuo, sive dilectionis, sive obedientiæ et humilitatis, et sic per doctrinam et exemplum vitæ illorum sicut apostolorum *synagoga populorum credentium circumdabit te* in me, et propter hanc confirmandam per spiritus missionem *regredere in altum*, me homine regrediente in altum, qui per me hominem descendisti de alto. Notandum quod non attribuitur ascendere Deo secundum localem motionem, quia omnia complet, sed descendere Dei est, hoc quod summa divinitatis majestas, per humilitatem humanæ naturæ Verbo unitæ nobis innotuit. Ascendere vero est, quod per eandem humanitatem post mortem clarificatam, resurrectione, ascensione, confessione magna Dei potestas declarata est. Vel aliter: *Synagoga populorum persequentium propter zelum illorum, qui proficiens in præcepto, circumdabit te in persecutione mea et meorum. Et propter hanc excæcandam regredere tu in altum* per me regressum, subtrahendo eis scilicet cognitionem, sicut supra dictum est. Cætera quæ sequuntur, non mutantur. Quod vero dicit: *Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et secundum innocentiam meam super me*, talia in hac lectione ad membra referenda sunt.

IN PSALMUM VIII.

In finem pro torcularibus. Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Admiratur Prophetæ Dei potentiam, per quam gubernat cunctam mundi molem, gratiasque agit quod tantus creator hominis memoriam sit habere dignatus. Aliter Ecclesia laudem dicit Christo de fide omnium credentium. Lege ad Evangelium Marci.

EXPLANATIO.

Pro torcularibus, pro Ecclesiæ membris dicit: quia sicut in torcularibus pressæ uvæ durissimis gargaris comminuita, follibusque vacuatis dulcissima vina profundunt, sic in Ecclesia de obstinatissimis moribus, tumidissime superbia pressuræ penitentis suaves lacrymæ salubriter exprimentur. Ecclesia ergo prisci temporis, in qua

revera torcular est quidem corporum, sed fructus salutaris animarum, prius ingressu laudes Christi Domini læta decantant, majestatem ejus prædicans, et operationis excelsa; secundo aperitius venit ad hominis naturam, quam de conditione pravissima, quæ Adam fuerat peccante vitata ad magnarum rerum dicit crevisse fastigia. Sic Domini Christi ex duabus et in duabus naturis inconfusus atque distinctus una persona salubriter et indubitante agnoscitur.

COMMENTARIUS.

Domine Dominus noster, quam. Psalmus iste sic intitulatur: *In finem pro torcularibus ipsi David.* Quod sic exponitur: Hæc verba referuntur in finem, id est, in perfectionem, quæ sunt psalmus, id est laus Dei attributa ipsi David, vel prophetæ ipsi, vel alicui ita perfecto de priori populo, sicut ipse fuit, per quem scilicet Spiritus sanctus et operaretur et loqueretur. Psalmus dico dictus ad laudem Dei pro torcularibus, id est pro ecclesiis, quas ipse Propheta vel quilibet perfectus per Spiritum sanctum futuras prævidit. Solet divina pagina quandoque per similitudines, non solum unam, sed plures res significare, velut Ecclesiam quandoque per arcam sive torcular significat. Quandoque vero per retia, sive per arcam Noe, in quibus continebantur bona et mala, munda et immunda. Torculari autem sive aræ mundo Ecclesia comparatur, quia sicut in torculari et arca id agitur, ut fructus ab integumentis separaretur, quæ tamen integumenta necessarium fuit, ubi cum fructibus nacerentur, et cum ipsis crescerent, et ipsos ad maturitatem perducerent: ita Ecclesia per ministrorum Dei operationem id agit, ut boni a malis, amatores mundi ab amatoribus Christi separarentur, nunc saltem mente, quandoque separandi corpore: quos tamen malos necesse est nunc localiter permixtos esse bonis ut ad ipsos ad quamdam maturitatem, id est ad perfectionem, perducant. Veniet autem tempus quando *frumenta recondenti in horreum, paleas autem comburent igni inextinguibili*, et vina recondenti in cellas, vinacea vero projicientur extra, unde bestiarum terræ ventres compleant. Est etiam alius intellectus de torcularibus, non tamen ab Ecclesiarum significatione recedens. Uva est verbum divinum, quod quando necessitate pronuntiationis usurpat sonum vocis quo perferatur ad aures audientium, eodem ipso sono intellectus quasi vitium in vinaceis concluditur. Sicque uva illa pervenit ad aures audientium quasi ad torcularis calcatorium, et ibi discernitur, ita ut sonus vocis usque ad aures valeat; intellectus vero memoria eorum qui audiunt, quasi quodam lacu torcularis excipitur. Unde in disciplinam morum et habitum mentis quasi vinum de lacu torcularis in cellas profuit, ubi si non negligentia acuerit, vetustate firmabitur; si vero negligentia acuerit, fiet istud acetum, de quo Judæi Dominum potaverunt, id est, verterunt in pravos mores et opera mala. Hoc enim aceto Judæi, male divina scripta intelligentes, Dominum exacerbaverunt. Possunt etiam martyria torcularibus assimilari. Quid enim agitur in tanta persecutione malorum, et tribulatione honorum, quando scilicet ipsi boni flagellantur, atque omnibus modis angustiantur, quam ut mortalia, id est corpora eorum, velut esca bestiis terræ projiciantur, animæ eorum in apothecas æternæ beatitudinis recondantur? Nunc ad litteram accedamus. Propheta David, sive quilibet ita perfectus, plenus Spiritu sancto, qui in ipso operabatur et loquebatur, prævidens quod futurum esset tempore prædicationis Christi et apostolorum congregationes fidelium futuras, id est, Ecclesias, quæ tamen sine permixtione malorum esse non possunt, in quibus, id est per operationem ministrorum Dei, ageretur ut boni a malis separarentur nunc mente, quandoque etiam separandi corpore: prævidens, inquam, hoc, admirando prorumpit in laudem Dei ad consolationem et doctrinam posterorum, et etiam ad instructionem contemporaneorum suorum, ita

dicens, *Domine, Dominus omnium potestate: noster autem specialiter per gratiam: quia nos adoramus quod scimus, alii vero adorant quod ignorant, nomen tuum, id est laus et fama tua, quam admirabilis, id est quam venerabilis et laudabilis futura est per Ecclesiarum constitutionem, non solum in Judæa, sed etiam in universa terra.* Prius enim nomen Domini tantum in Judæa notum fuit, postea vero per prædicationem apostolorum in omnes partes terræ pullulante Ecclesia exivit.

Quoniam elevata est. Ideo nomen tuum erit admirabile, quoniam *magnificentia tua*, id est magnificus Filius tuus, dicendus ipsa magnificentia: quia multos magnificos faciet, ad augmentum laudis tuæ elevabitur *super cælos*, quod ita certum est, ut jam possit dici quasi præteritum *elevata est magnificentia tua super cælos*. Cælos accipit hic libros Veteris et Novi Testamenti, qui ideo dicuntur cæli, quia variis figuris sunt cælati, id est sculpti, et sicut in aliquo opere sculptum quoddam extra apparet, quoddam intus latet, ita in ipsis multa mysteria latent. Super hos cælos elevatus est Christus excidendo eos, quia et in dictis et in factis omnia Scripturarum præconia facta de se excessit. Vel aliter: Elevabitur super cælos, id est supereminet apostolos et alios præcones veritatis in plenitudine gratiæ Spiritus sancti. Unde ei per Prophetam dicitur: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*; vel major erit et in dictis et in factis, quam illi de eo præconentur. De factis enim ejus dicitur: *Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum illo.* Et item: *A sæculo non est auditum.* De dictis quoque dicitur: *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo.* Vel aliter: Elevabitur super cælos materiales, quando, resumpta carne a mortuis, in illud summum cælum, cuius ipse lux est, ascendet, ad consedendum in dextera Patris. Apostoli sive alii præcones veritatis ideo dicuntur cæli, quia et nos complunt doctrinæ verbis, et coruscant nobis miraculis de quibus dicitur: *Cæli enarrant gloriam Dei, et plura talia.*

Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem. Vere admirabile erit nomen tuum, per magnificentum tuum, quia per ipsum perficis tibi laudem, id est facies tibi perfectam laudem provenire *ex ore infantium et lactentium*, id est ex prædicatione rudium apostolorum. *Stulta enim mundi elegit Deus, ut confundat sapientia: infirma elegit, ut confundat fortia. Elegit ea quæ tanquam non sunt, ut perderet ea quæ sunt.* Quod totum de apostolis dictum est. Qui stulti prius in scientia, infirmi in potentia, tanquam non essent in fama, superaverunt divinis sententiis philosophos et potentes viros, assumpti a Domino, atque missi ad prædicandum. Quod valde provide factum est a Domino, ne si eligeret philosophos mundi prædicationis suæ ministros, putaretur quod si quid magnum facerent, non ex dignitate materiæ prædicationis hoc esset, sed ex eorum mundana sapientia vel potestate. Potest hic etiam ordo verborum notari. Minus enim est infans quam lactens. Accipiamus igitur per infantes cæteros apostolos, ni il prius scientes: per lactentem vero, Paulum qui, etsi aliquid prius sciret, tamen quasi lactens adhuc erat antequam eligeretur comparatione Platonis et aliorum philosophorum. Ex istorum ore perfectam sibi Deus fecit laudem, cum cælos, id est Scripturas arduas et abditas ad capacitatem eorum inclinavit et eis aperuit, ita ut per humilitatem historicæ fidei, quæ temporaliter gesta sunt, ad celsitudinem spiritualis intelligentiæ animos eorum instructos atque roboratos erigeret. Perficis, inquam, tibi laudem, et hoc propter inimicos tuos perdendos, scilicet ut destruas inimicum sectæ tuæ, et ultorem, id est defensorem sectæ suæ, Judæum sive pseudopropheta vel hæreticum. Multum enim Judæi et pseudoapostoli de sana doctrina talium scandalizati sunt. Inimicos Dei vocat quicunque dispensationi divinæ virtutis et sapientiæ per

Jesum Christum ad salutem omnium administratæ nequiter adversantur. Vel aliter : *Ex ore infantium*, id est simplicium puerorum Hebræorum a nullo instructorum perficies tibi laudem, propter inimicos tuos Judæos confundens. Valde enim confusi et perturbati fuerunt Judæi, quando Domino appropinquante passioni suæ, sexto scilicet die ante pascha veniente Hierosolymam, pueri eorum a nullo instructi nisi a Spiritu sancto, processerunt ei obviam, cum summa pompa clamantes, *Hosanna filio David*.

Quoniam videbo cælos. Vere elevabitur super cælos magnificus tuus, sive libros sive apostolos, quia plures erunt cæli. Nam ego videbo, non in me, sed in posteris. Tale dictum est : *Introduxit eos Dominus in montem sanctificationis*. Non enim Dominus filios Israel, quos de Ægypto eduxit in terram promissionis, cum omnes priusquam ad ipsam pervenirent, præter duos mortui essent, per se introduxit. Dicitur tamen introduxisse eos per posteros, quos introduxit. Similiter hic dicitur : Videbo in posteris meis tempore magnifici tui cælos tuos, id est libros tuos, cælatos et compositos ab illis, in quibus Spiritus sanctus loquetur et operabitur : et ideo dicendi erunt *opera digitorum tuorum*, id est, Spiritus sancti. Plures enim libri postquam veritas in adventu Christi patuit, facti sunt quam prius. Unde recte dicitur : *Videbo cælos tuos*, etc. Digitus accipitur pro Spiritu sancto, propter diversitatem donorum. Nullum enim membrum tot manifestas diversiones habet in nostro corpore, quot manus in digitis. Ad hoc pertinet quod tabulæ in quibus lex data est Moysi, leguntur scriptæ digito Dei, id est a Spiritu sancto ; et quod in Evangelio dicitur : *Si in digito Dei ejicio dæmonia*, et plura talia. Vel aliter : Videbo in posteris meis cælos tuos, id est apostolos tuos ita innovatos, et charismatibus plenos, ut possint dici *opera digitorum tuorum*, id est, opus Spiritus sancti ; et videbo etiam *opera digitorum tuorum, lunam et stellas* : lunam, id est universalem Ecclesiam ; et stellas, id est singulas minores Ecclesias, ut septem Ecclesias Asiæ, quæ utraque tu per apostolos tuos fundabis. Vel secundum primam sententiam ita dicitur : *Vid. bo cælos*, id est libros : *et lunam et stellas*, quæ tu ipsi cælis, id est libris, fundabis. Præcepta enim divinorum librorum sunt fundamentum et universalis Ecclesiæ et singularum Ecclesiarum, quibus ipsæ roborantur et sustentantur velut ædificium a fundamento. Ecclesia tota significatur a luna, propter delectum quem patitur. Nullus enim tantæ perfectionis in Ecclesia vivit, qui non multoties cadat et resurgat. Unde dictum est : *Justus cadit septies in die, et resurgit*. Singulæ vero Ecclesiæ ideo stellis comparantur quia sicut *stella differt a stella in claritate*, ita diversæ Ecclesiæ inter se in diversorum charismatum confessione. Alia enim prævalet in largitate, alia in castitate, etc.

Quid est homo. Quia notatum est superius quosdam imitatores veteris hominis regenerandos esse in novum hominem, quod scilicet in proximo versu et in primo, ubi mentio de constitutione Ecclesiarum per nomen in universa terra clarificandum facta est, innuitur : et quia dictum est quod magnificus Dei, id est Filius hominis, super omnes cælos elevabitur, ideo Propheta resumit priorem admirationem. Quasi dicat : *Domine, Dominus noster, quid est homo*, id est, cujus dignitatis in se simpliciter homo, id est vetus homo, et omnis portans imaginem ejus, quod tu ejus a te per peccatum elongati memor esse dignaris, parando ei opem medicinæ. Aut etiam *filius hominis*, id est Virginis, dominicus scilicet homo, quid est quod visitas eum, per præsentiam Verbi tui sibi adjuncti ? Quasi dicat : Quantum ad se nihil est et simplex homo et Filius hominis, secundum quod de peccatrici carne est natus : quantum vero ad te, qui et memor es illius et visitas istum, magnum quid est. Sciendum quod omnis illius hominis est homo, sed non omnis homo est Filius hominis. Simpliciter

A enim homo dicitur primus transgressor, et omnes sequentes vestigia ejus. Filius vero hominis dicitur Dominicus homo, id est Christus, sicut hic. Dicitur quoque filius hominis quicumque ex veteri homine regenerati sunt : sed quia multi sunt qui non regenerantur, ideo non omnis homo est Filius hominis. Est tantum enim principium omnis filii hominis. Semper enim poenitentia et ablutio veteris hominis est generatio filii hominis, id est novitatis. Præcedit namque animalitas spiritualitatem. Unde dicit Apostolus : *Non prius quod spirituale est, sed quod animale, etc.*

Minuisti eum paulo minus. Licet tu visites Filium hominis, tamen tu facies eum minorem angelis in paulo, id est, in parva re, scilicet in carnis infirmitate, et tribulatione passionis et mortis ; sed nihil nocebit, quia tu statim coronabis eum, id est ornabis eum gloria resurrectionis et honore confessionis, et per hoc utrumque constitues eum *super opera manuum tuarum*, id est facies eum superiorem omni rationabili creaturæ bonæ, tam superiori quam inferiori, quæ dignus inter cætera opus tuum potest dici. Namque subjicies omnia rationabilia *sub pedibus ejus*, id est potestati ejus, ut sit dictum ad similitudinem ; vel *sub pedibus ejus*, id est, etiam humanitati ejus subjicies omnia. Per pedes namque, quæ inferior pars est corporis, humanitas Christi, quæ inferior est divinitati, designatur : et ostendit per partes, quia omnia.

Oves scilicet et boves. Oves in hominibus dicuntur rationabiles homines, fructum simplicitatis et innocentie referentes. Angeli quoque dicuntur oves, juxta illud evangelicum : *Si quis habet centum oves et perdidit unam ex illis*, etc. Centenarius quippe numerus, qui perfectus est, designat perfectionem in supercelesti rationabili creatura. Per nonaginta vero novem, qui imperfectus numerus est, intelligitur imperfectio et diminutio rationis, quæ in illo facta est per primum hominem, qui per inobedientiam de divinæ gloria cognitionis lapsus est. *Boves* quoque in hominibus dicuntur præcones veritatis, fructificantes, atque alios in fide generantes : propter quod etiam in femineo genere protulit, *Boves numerosas*. In angelis vero illi possunt dici boves qui aliquam salutem hominibus præconantur, per quod Deo eos fructificantur. Ut Gabriel sacratissimam incarnationem Domini beatæ Mariæ, et cætera talia. *Insuper et pecora* hic apponi, de substitutione malorum in hominibus, ut integram constitutionem Ecclesiæ ostendat : et occulte notat hic quod supra dictum est in titulo, *De torcularibus* scilicet, quod in Ecclesia permixti sunt boni malis. Qui nunc per operationem ministrorum Dei separabuntur mente, quandoque vero separandi etiam corpore, et ne, si simpliciter dicat, *Et pecora campi* referemus ad idem, ponit *insuper* ad notandum hic alios accipiendos. Dicuntur autem campi homines irrationabiles, terrenis tantum voluptatibus inhiantes et gaudentes,

D qui per campum, id est per latam viam quæ ducit ad interitum, incedunt, ubi nihil arduum ascenditur, nulla difficultas superatur. Ubique planities apparet, quousque ad præcipitum inevitabile perveniatur. De his vere dictum est : *Quorum Deus venter est, et gloria eorum in confusione*. Volucres quoque simpliciter dicuntur homines elati, communem modum excedentes. *Volucres cæli*, id est aeris, dicuntur, qui magis elati sunt, ut illi de quibus dicitur : *Magnificabimus legem nostram*, et reliqua, sicut cum plures volucres materiales sint cæli, quia in aere conversantur. Illæ autem specialiter dicuntur volucres cæli, quæ sublimiorem aerem frequentant. Per pisces vero maris, qui latiore viam habent ad discurrendum quam pisces fluvii, designantur curiosi in terrenis : sicut mercatores, qui latam profunditatem maris, id est hujus mundi, rimantur, sectando lucra importuna. Quorum negotia comparantur semini illis, qui in vero mari ex tractu navium aut aliquarum rerum

sunt : quia quam cito illæ destruantur, tam cito totus labor istorum annihilatur. Ostensa perfecta Ecclesie futuræ constitutione ex capite et ex membris, tam bonis quam malis, resumit item ad confirmationem primam admirationem dicens : *Domine Dominus noster.*

IN PSALMUM IX.

In finem pro occultis filii. Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Orat Dominum David pro dolosis cogitationibus filii sui, gratias agens quod eas non sequeretur effectus. Potest et Ezechie congruere gratias agenti post Assyrii exercitus interitum. Aliter Ecclesia laudem dicit Christo de Judæis et de principe dæmoniorum.

EXPLANATIO.

Nomen filii personam significat Domini Salvatoris. Nam cum nomen aliquod, ad quem pertinent non ponitur, necesse est ut hoc dictum de summitate aliqua sumatur. Pro occultis autem, quod plurali numero posuit, non unum, sed utrumque ejus demonstrat adventum. Verum sciendum est in Hebræo haberi pro morte filii : sed Septuaginta Interpretes Christi passionem et resurrectionem, quæ ignota prius mundo fuit, per verbum absconitionis celare maluisse, ne a gentibus illo tempore facile nosceretur. Deinde et Symmachus ita transtulit pro victoria de morte filii, hanc habens consuetudinem ut verbum Hebraicum Lamanasse, quod Septuaginta Interpretes, in finem, Aquila Iinnicopim transtulit, hoc est ei qui præbet victoriam ipse, Epinicion verteret, quod proprie triumphum psalmumque significat. Totus hic psalmus a persona Prophetæ depromitur. Prima professione lætam se dicit Domino psalliturum, quoniam am confudit diabolum, cujus culturam adventus sui pia dispensatione destruxit. Secunda commonet fideles ut psallant Domino, qui vindicat sanguinem pauperum, et exaltat eos de portis mortis. Tertia peccatoribus, cum Antichristo maiorum finem dicit venturum. Quarta malorum ipsorum nimietate permotus, conversus ad Dominum, quasi recessisse illum dicit a defensione pauperum, cum malis datur licentia præsumptionis suæ. Quinta deprecatur ut tremendi illius judicii tempus adveniat, quatenus hæc omnia sine celeri transigant, ne cuiuslibet hominis iniquitas ultra prævaleat.

COMMENTARIUS.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo. Psalmus iste sic intitulatur : *In finem pro occultis filii, Psalmus David.* Quod sic exponitur : Iste psalmus est compositus ab David historiali, referendus non ad aliquam historiam, sed in finem, id est in perfectionem, scilicet in plenitudinem temporis, quando Deus misit Filium suum, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret ; et quando recessit imperfectio temporis, in qua prius veritas sub umbra latuit. Psalmus dico dictus, *pro occultis filii Dei* intelligendis, vel insistendis. Quæri posset cujus filii hic occulta accipiantur, quia determinatio non est apposta, nisi superioris psalmi titulus dubitationem istam excluderet, qui de Absalone filio David historialis agens, habet ad determinationem filii sui præterea hoc quoque, qui cum ille nefarius bellum patri intulit, non gentes aliquas, sed solum Israelem adversus eum concitavit. In hoc autem psalmo multa de gentibus intelliguntur, hoc, inquam, manifeste nos inducit ad id ut non hic occulta alicujus historialis filii David accipiamus, sed potius unigeniti Filii Dei Patris, qui per excellentiam absolute vocat Filium se dicens : *Si Filium vos liberaverit, vere liberi eritis.* Hæc autem distinctio quæ ponitur hic, scilicet pro occultis, mittit nos per oppositionem ad intelligendum quædam ipsius Filii esse manifesta, ad quorum differentiam dicuntur hæc occulta. Ut igitur perfectius hæc occulta videamus, consideremus utraque,

scilicet occulta ipsius Filii et manifesta. Duo adventus Christi certissime esse creduntur. Alter præteritus est, humilis scilicet et occultus, quando in carne apparuit, quem Judæi non crediderunt, et qui gentibus profuit : quia cæcitas ex parte facta est in Israel ut plerumque gentium intraret. Alterum vero manifestum, scilicet adventum in die judicii expectant ipsi Judæi sicut et nos, in quo etiam iusti manifeste confitebuntur ipsum Christum esse illum, qui merito justis conferat præmia, et malis inferat supplicia ; licet illa confessio non sit eis ad remedium salutis, sed ad cumulandum damnationis. Hos autem duos adventus sequuntur duo judicia, humilem scilicet adventum sequitur occultum iudicium : manifestum vero adventum, manifestum sequitur iudicium. Occultum iudicium in præsentem agit, quod Petrus in Epistola sua testatur dicens : *Oportet ut flagellum nunc incipiat a domo Dei.* Flagellum vocat iustum iudicium, quod in præsentem ad purgationem exercetur in domo Dei, id est in fidelibus. Est autem occultum iudicium poena illa quæ in præsentem occulte ministratur, ut vel exerceat conversos ad purgationem, aut admoveat impios ad conversionem, aut obduratorum præparet per præsentem cæcitatem ad æternam damnationem. Hæc quoque duo judicia prædicta manifestat Dominus in Evangelio dicens ita de manifesto : *Qui credit in me, non venit in iudicium, sed transit de morte ad vitam.* Quod sic intelligendum est quod quisque vere fidelis ita in præsentem iudicio per aliquantulum afflictionem, qua Deus Pater flagellat omnem filium quem recipit, purgat, ut non sit opus ipsum venire tanquam purgandum ad iudicium, sed statim transeat ad gloriam. De occulto quoque iudicio dicit : *Qui autem non crediderit, jam iudicatus est,* id est, jam per executionem occulti iudicii præparatus est æternæ damnationi iusti iudicii. Hæc sunt occulta Filii et manifesta ; et pro his occultis, et etiam manifestis intelligendis, et advertendis pro suo modo et tempore a fidelibus psalmus iste a David propheta in voco capitis, vel etiam alicujus perfecti docti priorum populo compositus est. Possumus quoque sine prædicta verborum prolixitate, occulta et manifesta hic notare, ut per occulta accipiamus hoc quod in præsentem malis permittitur prosperitas, et parcitur eis, ut tandem repellantur : boni vero nunc flagellantur, ut tandem in gloriam recipiantur. Quod hominibus quibus per contrarium videtur occultum est, et per hæc occulta intelligamus manifesta illa quæ postea sequentur, quando boni scilicet manifeste recipiuntur, mali vero rejiciuntur. Nunc ad litteram accedamus. Vox capitis est in hoc psalmo, exhortantis nos ut aggratulemur humili ejus adventui, et conformemur per imitationem passionis ejus, ut apprehendamus hic disciplinam Patris occultam et fugientem, ut in futuro possimus evadere manifestam poenam, malos devastantem : et dicit ita, Domine Pater, *confitebor tibi*, id est, laudabo te in me et in meis, per bonam operationem, et non fecte, quasi populus labiis honorans, sed *in toto corde meo*, id est affectione tota. Ille in toto corde laudat Dominum qui nullum angulum cordis in quo aliquid terreni habeat, sibi reservat, sed omni cordis affectione laudare Deum per bona opera festinat. Ille etiam in toto corde laudat, qui divinæ dispositioni in nullo resistit, nihil attribuendo fato, vel constellationi, vel cæteris talium, sicut quidam stulti : et qui intelligunt gaudendum esse in tribulationibus, quia scit quod omnis poena præsens vel ad hoc datur ut exerceat conversos jam ad purgationem, aut admoveat non conversos ad conversionem, aut nolentes converti præparet ad æternam damnationem. Confiteri ideo ponitur pro Laudare, quia post veram confessionem peccatorum sequitur laudabilis confessio, id est, immutatio prævæ vitæ in vitam bonam, qua vere Deus laudatur. *Confitebor*, inquam, *tibi*, et *narrabo* similiter in me, et in meis, per bona

opera *mirabilia tua*, omnia narrabilia scilicet. Hæc determinatio apponitur propter quædam quæ nec in se nec in suis ipsum caput narravit, de quibus dictum est : *Non est vestrum nosse tempora, vel, etc.* Et iterum : *Multa habeo vobis dicere.* Et rursum : *De die autem illa, vel hora nullus scit, nisi solus Pater,* et reliqua. Vel aliter : *Narrabo omnia mirabilia tua,* non solum ea scilicet quæ palam operaris in corpore, sed etiam quæ facis invisibiliter, quod longe dignius et excellentius est. Excellentius enim fuit Saulum persecutorem invisibiliter resuscitare in mente, quam Lazarum mortuum visibiliter in corpore : quia visibilia miracula vocant animam ad illuminationem, invisibilia vero ipsam vocant illuminant : et ita narrabo, ut transeam in me et in meis per invisibilia miracula, ad intelligenda atque credenda invisibilia. Quod est perfecte narrare omnia mirabilia Dei.

Lætabor et exultabo in te. Hoc modo scilicet narrabo et confitebor, quia lætabor in mente, et exultabo in corpore, id est perfecte gaudebo : quod notatur per hoc utrumque et hoc non in me, vel in aliqua sæculari conquisitione, sed in te ; ex quo pendebit esse meum, et etiam psallam, id est, bene operabor, non ad gloriam meam, sed ad nomen tuum glorificandum, quia tu Altissimus es. Hoc recte competit ipsi capiti, id est Christo, qui dicit : *Ego non veni ut sacerem voluntatem meam.* Et rursum : *Gloria mea non est mea.* Convenit etiam membris suo modo, juxta quod dictum est : *Ut videntes opera vestra bona glorificent Deum, qui in cælis est.*

In convertendo inimicum meum retrorsum. Merito psallam tibi, quia quod placebo, vel quod ero, per te erit ; quia tu convertes, non ego inimicum meum retrorsum, id est diabolum tentantem me, per se ipsum, et membra mea, et per se et per membra sua : et in ipsa tentatione volentem se et membra sua præponere, per victoriam, et mihi et meis, illum facies et in se et in suis retrorsum esse, id est victum posterioriorem esse. Semper enim indigniora posteriora sunt dignioribus, non tempore, sed dignitate. Quod vero Johannes sensit cum dixit : *Qui post me venit, ante me factus est,* hoc factum est in Christo, quando tentatus a diabolo, dixit ei qui volebat præesse : *Vade retro, Satanas.* Fit etiam in membris ejus quotidie, quando tentari a diabolo per suggestiones, vel a ministris ejus per concitationes, non ipsis succumbunt, sed eos vincentes præcedunt. Vel aliter : Convertens *inimicum meum retrorsum*, id est principem mundi diabolum, qui priusquam a te expelleretur, foras præcedebat, ducendo facies sequi in se et in membris suis, tuos inaniter persequendo. Et vere erunt retrorsum diabolus et membra ejus, sive tentantes, sive persequentes : quia *infirmabuntur*, id est inefficaces in utroque erunt, *et peribunt tandem remoti a facie tua,* cum eis dicetur : *Ite, maledicti, in ignem æternum.* Et vere diabolus et ministri ejus tentantes infirmabuntur, quia tu non dico facies, sed *in me fecisti iudicium*, id est rationem in me et in meis, quam ipsi temptando voluerunt facere suam ; id est sibi obedientem illam, tu contra tentationes roborando facies e-se meam et meorum, id est facies parere potius utilitati meæ, et meorum et causam, id est suggestionem ipsius diaboli, et concitationem ministrorum ejus, quam ipsi putabant esse suam : id est pervenire ad eorum gloriam, illam facies tu meam, id est sed prolificere mihi et meis ad gloriam, et in hoc sedebis super thronum digne, id est juste iudicabis in hoc tu qui iudicas omnem justitiam et nullam injustitiam. Thronus est sedes iudiciaria, in qua ille solus sedere dicitur, quia recte iudicat. Non enim in sede regni sedet, imo nec esse ibi dicendum est, quia non regit. Unde hic recte sedere super thronum pro justo iudicio positum est. Juxta aliam vero sententiam ita dicitur : Vere diabolus et ministri ejus persequentes me et meos, infirmabuntur ; quia tu facies iudicium, id est iud-

iciariam potestatem eorum et causam, id est accusationem, quam ipsi in damnatione mea et meorum exercebunt, ad suam gloriam, illam scilicet iudiciariam potestatem et accusationem facies tu meam, id est convertes ad meam meorumque gloriam, et illorum ignominiam ; et in hoc sedebit *super thronum*, id est, parabis tibi animam meam et meorum thronum, id est iudiciariam sedem, tu qui per me iudicas omnem justitiam. *Omne enim iudicium Pater dedit Filio.* Hinc dictum est : *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.* Possunt etiam hi duo versus aliter legi, ut sic dicatur : Ideo ego psallam nomini tuo, quia inimicum meum, id est Judaicum populum infirmitatem suam non animadvertentem prius, et ideo me medicum contemnentem et præcedentem, sicut aliquis insanus, dum morbum suum non intelligit, non venerat sequendo medicum, sed præcedendo contemnit : illum, inquam, inimicum convertes retrorsum, id est, facies per prædicationes apostolorum tuorum advertere morbum suum, et humiliter me sequi ac venerari me medicum. Vel vere convertentur retrorsum : nam infirmabuntur in se, id est recognoscunt infirmitatem suam ; et sic peribit in eis facies eorum, id est deformitas peccati, qua se fuscaverant a facie tua superveniente ; id est propter virtutes supervenientes. Sic perierat facies Sauli cum dixit : *Vivo jam non ego, vivit in me vero Christus.* Vel peribit facies eorum a facie tua, id est per illos in quibus aperte representabitur facies tua, id est per doctrinam apostolorum, et ideo peribit, quia damnatio mea salvabit eos. Quod sic dicit : Quoniam tu, Domine Pater, jam fecisti in dispositione tua iudicium, id est damnationem, qua damnabor, et causam, id est accusationem, qua accusabor, esse meam, id est meorum, id est salutiferam meis, et in hoc *sedisti super thronum*, id est iuste iudicasti in hoc. Justum enim fuit iudicem hominum, qui salutem conferre venerat, pro salute hominum immolari. Unde dicit Apostolus : *Oportebat enim qui multos filios abducturus erat in gloriam, auctorem salutis eorum per mortem consummare.* Hoc idem quod de Judæis nunc diximus, potest dici de quibuslibet gentilibus membra persequentibus.

Increpasti gentes. Quasi diceret : Pro fructu fecisti iudicium et causam meam, ob hoc scilicet quia per hoc *increpasti* per me *gentes*, id est omnes gentiliter viventes : non quod ipse Christus personaliter increpaverit gentes, quarum nullus ad eum venisse dicitur, nisi mulier quædam Chananæa, et centurio quidam magna fidei : cum ipsemet dicat : *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel.* Sed hoc factum est quando apostoli per Spiritum sanctum confirmati, aperte vitia omnium malorum reprehenderunt. Et quia *gentes increpasti*, ideo *perit impius*, id est qui prius erat impius justificatus, factus est pius. Unde dictum est : *Verte impius et non erunt : et in hoc perit, quia tu delesti nomen eorum*, id est nomen impietatis in eis, non tantum in præsentibus, sed in æternum. Et quia in æternum solet accipi pro tanta diuturnitate, quanto longior ab humano animo potest concipi, ut ibi : *Dominus in æternum regnabit*, et ultra : ideo subdit, *et in sæculum consecutivum* hujus sæculi præsentis, id est, in vera æternitate, quæ in hoc consequitur hoc sæculum : quia sicut istud sæculum agitur per decedentes et succedentes dies, menses et annos, ita ipsa æternitas agitur quasi per decedentes et succedentes infinitas ætates. Dicit beatus Augustinus quod in alia translatione habetur *in sæculum et in sæculum sæculi*, sed quia in Græco unde hæc translatio facta est, habetur quoddam nomen *αἰῶνα*, quod æquivocum est ad sæculum et ad æternum, ideo hic æternum juxta illud positum est.

Inimici descenderunt. Per hoc delesti nomen eorum, quia non dico sufficient, sed etiam jam tua dispositione *descenderunt frater inimici*, id est diaboli. Fra-

meas vocat diversas opiniones errorum quibus diabolus quasi gladio jugulabat animas illorum, quos per illos errores decipiebat. Quas omnes frameas gladius ille destruxit, quem Deus Pater in humili adventu reconditum in vagina misit, in manifesto vero adventu in majestate vibravit, quia post adventum Christi, etsi frameæ illæ in aliquibus manserunt, parvam tamen efficaciam habuerunt; quod sic dicit, *Frameæ defecerunt*, id est, destructæ sunt pervenientes in finem, id est in perfectionem et plenitudinem temporis, quando scilicet Christus advenit, vel defecerunt euntes in finem, id est omnimoda defectione et contritione destruxisti. Anima cuiusque impii est civitas, in qua regnat princeps Babiloniæ, id est diabolus. In hac civitate dolosa et fraudulenta consilia quasi cruxæ locum obtinent. Officia vero diversorum membrorum huic principati satellitum præbent ad explendum flagitium, quando per oculos decipimur ad carnalem concupiscentiam, per aures ad lasciviam, per manus ad rapacitatem, et sic per cætera. Hæc quoque civitatis plebs sunt carnales delectationes, et turbulenti motus animi quotidianas seditiones in homine concitantes. Hæc regna per divinum verbum destruantur, quando per sacram prædicationem fraudulenta consilia sopiuntur, et illicitæ delectationes edomantur, et officia membrorum captivantur, ut fiat in nobis quod Apostolus admonet dicens: *Sic exhibetis membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem*, etc. Unde dicit: *Civitates*, id est, animas impiorum in quantum regnum erat diaboli, per verbum prædicationis destruxisti. Et sciendum quod nequaquam ista, id est fraudulenta consilia et cætera, in malis civitatibus esse dicerentur, nisi prius essent in singulis hominibus. Vel aliter: *Frameæ inimici*, id est, manifestæ contradictiones, quas diabolus per membra sua prius faciebat Christiano nomini, quæ ideo designantur per frameas, quia qui framea, id est gladio pugnat, manifeste pugnat. Illæ, inquam, *defecerunt in finem*, ut supra dictum est, et non in paucis: sed civitates, id est, conspirationes et conventicula illorum contradictorum destruxisti, transferendo eos in Ecclesiam: et bene dicitur destruxisti jam, quia jam apud te perit memoria, id est, fama et gloria eorum, quam ipsi voluerunt ex persecutione Christiani nominis sibi acquirere; et merito perit, quia fiet cum sonitu, id est irrationabiliter: sicut nulla ratio intellectus, ubi solus sonus non distinctus per verba est. Quæ irrationabilitas satis exprimitur, ubi ipsis bobus comparantur, Domino dicente ad Saulum: *Stultum est tibi contra stimulum calcitrare*. Vel aliter: *Memoria eorum perit cum sonitu*, id est, cum strepitu impietatis: id est, memoria perit in eis, et impietas, quæ strepitum faciunt in anima. Vel aliter: *Memoria perit cum sonitu*, id est, cum magno labore et conatu abnegandi se. Multo enim labore opus est ut aliquis se abneget, et crucem suam tollat. Vel aliter: *Memoria eorum perit cum sonitu* prædicationis, id est, per tonitrum et terrorem, quem apostoli prædicantes per minas futuri iudicii eis intulerunt. *Et Dominus permanet in æternum*, id est, ego quem ipsi exhæredare et tanquam servum expellere voluerunt, factus Dominus permaneo in domo, id est, habito in fidelibus non ad horam, sed in æternum. Unde dictum est: *Servus non permanet in domo in æternum, filius autem permanet in æternum*. Et rursus: *Et regni ejus non erit finis*. Hic caput de se, quasi de tertia persona loquitur.

Paravit in iudicio. Merito Dominus permanet in æternum in domo, quia ipse in iudicio paravit thronum suum, id est, ego in damnatione passionis meæ paravi mihi thronum; id est, acquisivi mihi iudiciariam potestatem apud Deum Patrem, qui me, quia pro hominibus iudicatus sum, iudicem hominum constituit. Unde dictum: *Christus factus est obediens Patri usque ad mortem, propter quod et Deus Pater illum exaltavit*, et reliqua: *Et ipse*, id est,

A ego qui prius in humilitate positus non videbar ipse, non factus ipse, id est, Dominus et iudex omnium, iudicabo manifesto iudicio in fine orbem terræ, id est, illos qui cum prius essent terra, id est, terreni fient per bona opera orbis, id est perfecti; illos iudicabo in æquitate, id est in æqualitate, conformando eos scilicet mihi in gloria ibi, quia hic se mihi conformaverunt per bona opera; et *populos*, id est, malos tumultus et seditiones agitantes iudicabo in iustitia, id est, in comparatione iustitiæ perfectorum, quia hic ipse perfectus se non conformaverunt, non associabuntur illis ibi in gloria. Non enim ibi erit iudicium nisi in conscientia, qua se quisque sociabit ibi, sive bono, sive malo cui se hic conformavit.

Et factus est Dominus. Idem creator omnium, qui tunc manifeste iudicabitur, factus, id est, creatus per humilitatem sibi adjunctam, et ideo Dominus constitutus: nunc interim est refugium, id est receptaculum, quo defenditur et recipitur ille qui prius per primum traducem peccati in regionem longinquam fugerat; est, inquam, refugium pauperi non exterius, sed interius, id est vero pauperi, qui ita se in mente pauperavit, ut nihil amet quod vel eum viventem deserat, vel ab eo in morte deseratur, sed sola æterna quæ stabilia sunt, desiderat, et in hoc est refugium, quia adjutor est in opportunitatibus, id est, ubi est opportunum scilicet in virtutibus interius, licet non adjuvet exterius, quia ponit virtutes in suis ne devocentur, vel deficiant: et hoc tunc quando necesse est, scilicet in tribulatione, quando exterius tribulantur. Vel aliter: Adjutor est suorum in tribulatione, id est per tribulationem, et per quædam amara data in opportunitatibus, id est in prosperitatibus. Cum enim Deus quædam amara et aspera prosperitatibus mundanis suorum intermisceri permittit, vere in hoc eos adjuvat: quia statim perfecta anima quæ fragilia sint, hoc mundana advertit, et sic ea contemnit, atque in cælestium appetitu animum affigit. Possunt quoque hi duo verus recte in tertia persona legi, id est ad Patrem referri, ut sic dicatur: Justus Dominus Filius permanet in æternum in domo, id est, ego quia Dominus Pater in iudicio, id est in damnatione mea paravit sibi me thronum suum, id est fecit me esse iudiciariam sedem, ut per me alios iudicaret. Vel aliter: in iudicio, id est in patientia et constantia damnationis meæ paravit sibi per exemplum imitationis thronum suum, id est apostolos in quibus sederet, et per quos alios iudicaret, et ipse Dominus manifeste tandem iudicabit per me orbem terræ, etc. Et nunc interim per me factus est refugium pauperi, sicut superius expositum est.

Et sperent in te qui noverunt. Hic se ad ipsum Patrem convertit. Quasi dicat: Quia ego Dominus sum refugium pauperi, vel tu in me, ideo, o Domine, sperent in te qui noverunt nomen tuum. Vel ita continuabitur juxta posteriorem sententiam de Adjutor in opportunitatibus. Quia terrena contemptibilia esse cognoscunt per tribulationem admixtam prosperitati, ideo sperent non in se, ut de se aliquid præsumant, sicut fecit Adam, neque sperent in terrenis, sed spem suam in te conjiciant, scientes quod sine te nihil possunt facere. Illi dico sperent qui noverunt vere nomen tuum. Legitur de hoc nomine quod Dominus nomen est illi. Quod nomen, id est Dominus ille vere novit solus, qui se servum spontanee ei subiecit. Item legitur, *Qui est, misit me ad vos: Ego sum qui sum*. Quod iterum nomen scilicet est, ille tantum vere nescit, qui non cupit ea quæ fluunt per fuit et erit, id est transitoria, quæ sicut cum magno desiderio expectantur antequam acquirantur, quod notatur per erit; ita cum magno dolore amittuntur, quod notatur per fuit: sed tantum desiderat ea quæ sunt, id est sola æterna, et merito debent sperare in te, quia tu non dico derelinquens, sed non de-

reliquisti jam in proposito tuo quærentes te et abnegantes se.

Psallite Domino qui habitat. Hic convertit se ad membra, quasi diceret: Et ut possitis sperare, *psallite Domino*, id est, bene operamini ad gloriam Dei. Nota non esse sperare, nisi præcedat psallere, Domino, dico, *qui habitat in Sion*, vel qui nunc per inhabitationem suam facit vos esse Sion, id est speculatores, ut tandem sitis ad veram visionem perventores. Sicut enim alicui ascendenti Hierusalem primum occurrit Sion, ita nunc in præsentia a bonis agitur speculatio, ut tandem perveniatur in Hierusalem, id est in veram pacis visionem. *Psallite, inquam, Domino*, et ut qui diligit Deum, diligit et fratrem suum: *annuntiate inter gentes*, id est gentibus ad salutem earum studia, id est vehementes affectiones ejus scilicet: quæ ad salutem omnium me Verbum suum humiliari per incarnationem et passionem voluit, et annuntiando. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*, quoniam venit tempus quando manifesta erit interficientium pœna et interfectorum gloria quod sic dicit, Dominus non dico recordabitur, sed jam *recordatus est*, ad hoc ut tandem sit requirens per manifestam pœnam interficientium, et manifestam gloriam interfectorum sanguinem eorum, id est studia ejus annuntiantium qui a persecutoribus effundetur. Notandum quod ideo non dicit *recordatus*, ut oblivio aliqua cadat in Deum, sed quia illis qui tota affectione aspirant ad illam gloriam, et ut malè ab eis separarentur, videtur quasi propter dilationem Deus oblitus esse, ideo juxta visum illorum ponit *recordatus*. Et quia recordationem solet præcedere oblivio, subdit: Imo non est oblitus clamorem, id est, desiderium mentis pauperum, qui quotidie clamant: *Vindica, Domine, sanguinem sanctorum tuorum. Pauperum* dico dicentium per me verum pauperem, qui, cum essem dives, pro omnibus pauper factus sum: ita ad Patrem pro eis clamantem, *Domine Pater, miserere mei*, id est, miserere meorum, ita scilicet: *Vide humilitatem meam*, id est, habe præ oculis afflictionem meorum, illatam eis ab inimicis meis, id est, a persecutoribus Christiani nominis, meis scilicet dando constantiam ne devocentur; illis vero mentis excæcationem. Vel aliter: *Domine, miserere meorum*, et ut miseraris *vide humilitatem meam*, id est, dejectionem meam in meis, qui in ipsis non tantum per propria peccata eorum, sed etiam per peccata primi parentis dejectus sum, humilitatem dico illatam mihi in meis, ab inimicis meis, id est, a serpente et Eva. Vel aliter: *Domine, Pater, miserere mei in meis*, et *vide humilitatem meam*, id est, considera humilem satisfactionem meam in meis, qua ego recognoscens me longe aberrasse a patria per superbiam, laboro repatriare per obedientiam. Vide, inquam, ut videndo eripias me de inimicis meis exterioribus, sive interioribus, ne ab ipsis devocer.

Qui exaltus me de portis mortis. Rogo ut miseraris, et vere facies: quia jam incœpisti, quia me in meis creptum de portis mortis, id est de carnalibus concupiscentiis, quæ cum sint prima mors, dicuntur tamen portæ mortis, quia sunt introitus ad aias duas graviores mortes, scilicet ad consensum et ad operationem peccati: me, inquam, exaltas de illis portis, scilicet ut si quando per pœnam primi parentis in meis flunt, non regnent tantum per consensum et operationem. Unde dictum est: *Est peccatum in vestro mortali corpore, sed non regnat.* Vel aliter: *Qui exaltas me de portis mortis*, id est de quinque sensibus corporis, qui sunt portæ mortis, id est, accessus ad peccatum, ut oculi ad curiositatem, aures ad lasciviam, manus ad rapacitatem, et cætera similiter. De illis, inquam, portis exaltas me et in eos, ut non attendamus ima, sed summa. Vel de *portis mortis*, id est, de humanis judiciis, quæ antiquitus solebant fieri ante portas urbium: ut egre-

dienses et ingredienti videntes damnationem malorum, et remunerationem honorum, caverent vitæ, et appeteret faciendâ. Quæ humana judicia ideo dicuntur portæ mortis, quia nequaquam sine injustitia possunt exerceri: de illis, inquam, portis exaltas tu me, id est meos, ut nequaquam videlicet secundum homines, sed secundum te qui acceptor personarum non es. Hæ tres sententiæ de *portis mortis*, maxime ad membra referuntur. Quantum vero ad caput, ita potest dici, *Exaltas me de portis mortis*, id est, de humilitate et passibilitate humanitatis, quæ sunt accessus ad mortem; exaltas me in resurrectione per immortalitatem et per impassibilitatem. Vel ut simpliciter dicatur, *Exaltas me de portis mortis*, id est, de potestate mortis, qua committer omnes qui carnaliter nascuntur, tenentur, exaltas me, ut ab ipsa non continear. Vel, *Exaltas me de portis mortis*, id est tartari, quasi materialibus, quibus scilicet clausi tenentur qui illuc detruduntur. Quod tunc factum est, quando divinitas ipsa, quæ in humana anima cooperet in sepulchro quiescente, descendit ad inferos mortis, portis contractis, et tenebrarum principe catenato, suos in ore eruen: cum summo triumpho in eadem anima non rediit, atque die tertia carnem propriam jure Dei erexit. Ideo, inquam, *exaltas me, ut annuntiem* et in me et in meis, *omnes laudationes tuas*, id est, omnia quæ ad laudem tuam pertinent, sive ea palam operaris in corpore, sive occulte: sed quod longe dignius in mente, annuntiem ea, inquam, non canibus, qui malunt perinaciter oblatrare, quam humiliter audire et intelligere: neque porcis, qui nec intelligere curant, nec contradicere laborant, sed in volutabro carnalium delectationum sopiti versantur. Unde dictum est: *Nolite spargere margaritas ante porcos, neque sanctum dare canibus*, sed annuntiem ea Sion, id est speculatoribus et jun conversis. Sion dico factæ filix, id est, si circumspectam custodiam suæ salutis habuerit, ut retro adeo quæ reliquit, non aspiciat. Quod recte notatur per filiam. Major enim custodia solet semper a parentibus adhiberi filialis quam aliquibus aliis in familia. Et annuntiem ei in portis, id est in publico, ubi multi conveniant, sicut in portis, non erubescendo scilicet. Unde dictum est: *Qui me erubuit coram hominibus, erubescam et ego eum coram Patre meo.* Vel in portis, id est, per ecclesiastica instituta vel sacramenta, quæ sunt scilicet baptismus et cætera talia, quæ sunt portæ, id est accessus ad salvationem. Vel annuntiem ei, ego existens in portis, id est, in virtutibus et bonis operibus, quæ sunt portæ ad beatitudinem. Merito enim continentur lingua prædicatoris, si non sit ex re prædicationis, id est, si aliud verbis et aliud docet factis. Potest superior versus, *Quoniam requires sanguinem eorum*, aliter quoque quam dictum sit legi, ut sit exhortatio capitis ad dilectionem proximi. Quasi dicat: Ideo debetis vos perfectiones annuntiare studia Domini gentibus, id est in peccatis viventibus: quoniam si non annuntiaveritis eis, et non correxeritis impietatem in eis, Dominus est *requires sanguinem eorum*, id est requirit damnationem eorum a vobis: et si modo differat, recordabitur tamen in manifesto judicio. Nec mirum si recordabitur, quia non est oblitus clamorem pauperum, id est manifesta iniquitas illorum pauperum ad omni virtute, quæ per clamorem designatur. Ut ibi, *Clamor Sodomorum venit ad me.* Et in Apostolo: *Tollatur clamor de medio vestrum, cum omni nequitia.* Ille, inquam, clamor non patitur Dominum oblitisci, quin requirat sanguinem illorum a vobis, quibus illum non annuntiastis. Hinc dictum est: *Si annuntiaveris impio iniquitatem suam, et non converteretur impius, peribit impius in iniquitate sua, tu vero animam tuam liberabis. Si autem non annuntiaveris, peribit quidem impius, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Rursus in Apocalypsi est: *Qui audit, dicat, Veni.* Juxta hanc sententiam sequens versus, *Miserere mei, Domine*, continuabitur, non

ad proximum sicut prius, sed ad id quod supra dictum est, scilicet *quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine*. Quasi dicat: Tu, Domine, qui non dereliquisti quærentes te, id est qui semper misereris quærentium te, miserere mei, id est in eorum, etc. Sententia non mutatur.

Exultabo in salutari tuo. Quia tu, Domine, exaltas me et meos, ideo ego exultabo in me et in meis in salutari tuo. Potest quoque hic versus ad *Sperent in te*, quasi ad principalem, continuari. Videtur enim a *Pallite Domino* hucusque interpositio esse. Quasi dicat: Dico ut qui noverunt nomen tuum sperantes in te, et hoc facient meo exemplo, qui vere spero in te. Nam non tantum nunc exulto, sed semper exultabo ego et mei, id est, perfecte gaudebo intus et exterius quantumque tribuler et affligar. Et hoc non in mea præsumptione, sicut fecit Adam, sed in salutari tuo, id est in salvatione tua, scilicet in Verbo tuo mihi homini adjuncto. *Qui enim gloriatur, in Domino gloriatur*. Gentes autem que nos persequuntur, non exultant, quia infixæ sunt, id est, immutabiliter damnatæ sunt occulto iudicio Dei: et hoc non ex ira tua, sed ex propria sua culpa, si licet in interitu illo quem nobis fecerunt, id est in tribulatione illa quam nobis præparaverunt. Dum enim parant interficere corpus exterius, prius ipsi interficiuntur interius. Unde dictum est: *Nemo non prius peccat in se quam in alterum; et: Qui fovam fecit, prius incidit in eam*. Hic tangit justum iudicium Dei, qui non punit malos ex sua ira, sed ex eorum propria nequitia.

In laqueo isto quem absconderunt. Exponit quomodo gentes infixæ sint, ita scilicet quia pes eorum, id est facientium interitum, non tantum comprehenditur, cum manifeste dabuntur in tenebras exteriores, sed etiam comprehensus est jam per tenebras interiores, in laqueo isto, scilicet ubi non advertunt, quem ipsi absconderunt, id est absconse ad perniciem aliorum præparaverunt. Pes est affectio animæ, id est, amor animæ. Quæ affectio ideo dicitur pes, quia sicut corpus vehitur pedibus, ita anima affectionibus. Hæc affectio aliquando est bona, aliquando mala. Si mala est, vocatur cupiditas; si bona est, vocatur caritas. Malam sequitur perniciose delectatio, bonam vero delectatio fructuosa. Laqueus quoque dicitur hic fraudulenta et occulta cogitatio ad decipiendum alium. Illius ergo pes comprehenditur in laqueo, cuius affectio ita irretitur in dolosa cogitatione, ut et delectationem et consensum ad perficiendum ipsam pravam cogitationem adhibeat. Et bene dicitur *comprehenditur*; est enim fraudulenta cogitatio quasi quoddam vinculum et impedimentum animæ, ne veritatem attendat.

Cognoscitur Dominus. Nunc occulte comprehenduntur, tandem autem Dominus modo faciens hic occulta iudicia, et reperit qui, scilicet quod peccator comprehensus est in operibus manuum suarum, id est, quod transgressor præceptorum damnatur ex propria culpa, non ex ejus ira. Ille, inquam, Dominus, qui modo non cognoscitur, tandem cognoscetur vere esse Dominus, cum manifeste dabuntur in tenebras exteriores. Unde dictum est: *Cæterum se nescit puni impius, nisi cum manifeste luit nolens quod perpetraverit volens*.

Convertantur peccatores in inferno. Istud potest dupliciter legi, vel ut sit aggratulatio divini iudicii, vel ut sit commiseratio. Secundum autem aggratulationem ita dicitur: Peccator nolens cognoscere Dominum, comprehensus nunc per tenebras interiores, et fiat hoc, scilicet peccatores damnati in interiori cæcitate convertantur, id est, transeant de peccatis in quibus nunc sunt in infernum, id est, in profundum vitiatorum, ut penitus cureant Dei cognitione. Unde dictum est: *Peccator cum ceciderit in profundum, iniquitates contemnet*; et quia peccatores dicuntur propriæ scriptæ legi transgressores, ne referretur hoc tantum ad Judæos legem habentes, subdit:

Convertantur omnes gentes, id est, quicumque gentiliter sunt viventes, qui Deum quem naturaliter per rationem sibi datam noverunt, obliviscuntur, quia præcepta ejus audire nolunt; aut si audiunt, negligunt. Et est hoc totum tale. Quasi dicat: Fiat hoc ut qui sordidi sunt, sordescant adhuc: quia quando magis sordescunt, id est, in interiores tenebras dabuntur, tanto iniquiores contra justos erunt, et si quis justus est, justior fiet.

Quoniam non in finem oblivio erit pauperis. Ideo dico convertantur peccatores in tenebras, et qui justus est, justior fiat. Quoniam oblivio pauperis veri, qui se in mente pauperavit, licet nunc videatur esse, quando mali in mundanis florescunt, et ipse e contra arecit: illa, inquam, oblivio non erit tendens in finem, id est, non erit omnimoda. Vel non erit, quoniam venietur in finem, id est, non apparebit quando venietur in extremam ventilationem, scilicet cum separabuntur oves ab hædis, et ipse staturus a dextris Dei. Et vere non erit oblivio in finem, quia patientia pauperum, id est, merces patientiæ verorum pauperum, licet videatur nunc perire, non peribit tamen in finem, id est, vel omnimode, vel cum venietur in finem, ut supra dictum est. Unde alibi dicitur: *Patientia necessaria est, ut fructus reportemus*. Et ut non pereat, tu, Domine, exsurge in eis, id est fac eos exurgere per constantiam et perseverantiam, ne devocentur. Et homo, id est, aliquis terrenus portans veterem hominem, volens eos devocare, non confortetur, id est non victor in efficacia parvi operis, vel propositi sui sit contra eos, sed potius gentes, id est irrationaliter viventes, et peccata sua non attendentes judicentur, id est damnetur occulte per excacationem in conspectu tuo, id est non exterius, sed interius in corde, ubi tibi soli conspiciere licet, ut qui non probaverunt Deum habere in notitia, sicut dicit Apostolus: *tradantur in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt*.

Constitu, Domine. Quasi dicat: Illis iudicatis, quia noluerunt me latorem legis tuæ caput habere, constitu super eos, id est, da eis caput ad majorem damnationem latorem legis, id est assertorem et defensorem legis suæ; non tuæ, id est, diabolum vel Antichristum nuntium ejus; ut sit dictum de his qui ejus imperio ad persequendum Christianum nomen, cum ipse advenerit, parebunt, vel etiam quodlibet membrum ejus diaboli in hominibus, quod faciet se caput: et dabit præcepta sua contra Christianum nomen, sicut fecit Nero et Diocletianus, et alii potentes persecutores Ecclesiæ, quibus multi, præceptis eorum consentientes, se subjecerunt. Necessè enim est, quasi dicat, ut sub aliquo capite sint. Et quia sub me, quem tu caput fecisti, esse noluerunt, fac eos habere tale quale meruerunt. Et ideo hoc facias, ut gentes, id est, ut ipsi gentiliter sine lege viventes, tandem cum a facie tua cum capite suo in tenebras exteriores recedent, sciant, id est experiantur, quoniam [pro quod] homines sunt hic, non filii hominum, id est viventes secundum veterem hominem, non novum; vel si quoniam causative accipiatur, tunc ita dicitur: *Sciant gentes tandem quod gentes scire convenit, quod merito fiet, quoniam hic homines sunt*: hoc secundum quod per latorem legis, quodlibet membrum diaboli accipitur, dictum est. Secundum vero Antichristum ita dicitur: *Sciant gentes quoniam per ipsum Antichristum non dii, sed homines facti sunt*, id est, non exaltati in virtutibus, sed demersi in vitia sunt, licet ille extollatur super omne quod dicitur, aut quod colitur Deus.

Ut quid, Domine. Gentes sciant in futuro cum a te recedent, quod etiam prius: quia non regnasti in te fuerunt, sed homines manserunt, vere ab eis recessisti, licet videreris propter præsentem prosperitatem accessisse. Tui autem a quibus, quia in præsentem arescunt, videris recessisse, sciant a se non recessisse. Nam recessus ille potius fuit accessus, quia in hoc ad ipsorum utilitatem prospicis. Nam ut

quid, id est, propter quod aliud, nisi propter eorum utilitatem recessisti longe, id est, videris longe ab eis recessisse? Vere propter eorum utilitatem. Nam cum videris eos cum flagellantur despere, non tamen vere despicias eos, quia tantum despicias in tribulatione, in opportunitatibus, id est, ubi opportunum est, scilicet despicias eos ad visum dum flagellantur, exterius; quos tamen vere per constantiam quam ministras, respicias interius. Opportunitatibus pluraliter dicit propter plures extrinsecus infestationes, quas sancti patiuntur, ut proserptionem, verberationem, ustionem, et cætera talia.

Dum superbit impius. Vere non despicias eos, quia quanto magis impius, id est, quilibet persecutor superbit in sævitia persecutionis, tanto magis verus pauper, quem persequitur impius, incenditur ad amorem fidei atque ad bene vivendum. Hic dicit beatus Augustinus: *Mirum est, et tamen verum est, quanto studio compratione peccantium incendatur pauper ad bene vivendum. Pauper, inquam, incenditur. Impius vero et caput et membra (utrumque enim in impio collective accipitur) quia se pauperare nolunt, comprehendunt, id est, damnantur interiori excæcatione, non solum factis, sed etiam in dolosis consiliis quæ perficere cogitant.* Hæc dicta sunt secundum quod legislatores superius, quodlibet membrum diaboli accipitur. Si autem Antichristo superius accipiatur, tunc, *Ut quid, Domine,* quod modo simpliciter lectum est, erit exhortatio capitis præstruentis ac præmunientis membra sua, ne tempore ipsius Antichristi, de quo dictum est: *Et venit tempus quale non fuit,* etc., deficiant aut per gravissimam ejus persecutionem, sed constantes et perseverantes sint, scientes se tunc non derelictos a Domino, licet per sævitiam tribulationum videatur. Cum enim jam duæ graves persecutiones in Ecclesia præcesserint, quarum prima significatur per leonem: quia violenta fuit, quia scilicet per potentes tyrannos facta est, qui primum Christianum nomen destruire conati sunt. Secunda vero significatur per serpentem, quæ fraudulenta fuit, facta scilicet per hæreticos. De quibus Johannes dicit: *A nobis non fuerunt, quia a nobis exierunt. Si enim a nobis essent, a nobis non exissent.* Quæ tempore Antichristi fiet, gravior erit, quia erit et fraudulenta et violenta. Violenta propter regnum, quia rex erit; fraudulenta vero propter miracula, et ideo valde erit periculosa. Continuatio in hac sententia non mutatur. Ita enim dicitur: Gentes Antichristo parentes sciant quod per ipsum non dii, sed homines facti sunt: tui vero sciant quod tu qui videberis propter tribulationis gravitatem illo tempore recessisse ab eis, non recessisti, imo accessisti, sicut supra dictum est. Nam dum magis ille impius Antichristus superbit persequendo, tanto magis verus pauper incenditur in bono patiendo. Ipse vero Antichristus cum membris suis comprehenditur, id est, damnabitur in consiliis quibus cogitant. Hæc omnia nunc lecta sunt secundum aggratulationem iudicii Dei. Possunt vero hæc eadem a Convertentur peccatores hucusque legi ad commiserationem, ut supra dictum est, juxta quod sic dicitur: Quando quidem miseri peccatores, quia hic occulta iudicia Dei non attendunt, comprehensi per interiorem excæcationem non convertuntur, convertantur saltem mentis agilitate eundo in infernum, id est, considerando exteriores tenebras, in quas manifeste trudentur. Quasi dicat: Si non timeant occultum iudicium, quia non advertunt, saltem timeant manifestam, quod vere eis est annuntiatum, et sic convertantur. Et merito converti debent, propter infernum. Nam vere erit eis infernus, quia veniet tempus quando manifesta fiet ultio bonis de malis, quod sic dicit: Quoniam oblitio veri pauperis, qui nunc cum persequitur a peccatoribus, videtur esse oblitus, non erit in finem, nec patientia, id est, merces patientiæ ipsorum pauperum peribit in finem, sed vere remunerabuntur, et sic sævitia illorum damnabitur. Et ideo tu, Domine, ut antequam dam-

nantur convertantur, *exsurge* in eis, id est, innotescat illis iram tuam, et homo vetus, id est, sensualitas non confortetur, id est, non prævaleat in eis, sed debiliatur homo et prævaleat ratio; et sic gentes, id est illi qui prius fuerunt irrationabiliter viventes, iudicentur a seipsis, id est irascantur sibi ipsis per compunctionem et poenitentiam, et hoc non negligenter exterius, sed diligenter interius, scilicet in conspectu tuo, in corde ubi tu conspicis. Et ut vere iudicentur, o Domine Pater, constitue me legis tuæ latorem super eos, id est, subijce eos mihi, ut qui prius a te recesserunt per superbiam, redeant ad te per obedientiam. Constitue, inquam, ut illi qui prius fuerunt gentes, sciant exemplo meo, quoniam pro quod homines sunt, id est, rationales sunt, id est, ut advertant ad quod creati sunt, scilicet ut serviant ut servi, non ut superbiant ut domini, et ut se non a se pendere dicant, sed creaturam tuam se esse cognoscant.

Ut quid, Domine, recessisti longe? Quasi dicat: Quando quidem tu, Domine, accessurus eras ad eos, exurgendo in eis, et me super eos constituendo; ut quid, id est propter quod prius longe recessisti, permittendo eos tibi in peccatis? Quasi dicat: Propter utilitatem eorum fecisti hoc. Unde dictum est: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,* et reliqua. Et vere propter utilitatem discessisti, quia tu despicias sæpe quos salvare proposuisti in tribulatione, id est, quando anima tribulatur a vitiiis. Sicut enim corpus tribulatur flagellis, ita anima tribulatur vitiiis. Unde dictum est: *Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum.* Et hoc facis in opportunitatibus, id est propter multas utilitates quas inde accipiuntur: sæpe enim unus lapsus est causa resurrectionis multorum peccatorum. Ut David, vel quia postquam lapsus est in adulterium et homicidium, postquam se recognovit, gravi ductus poenitentia, perfecte a multorum vitiorum lapsu resurrexit. Petro quoque multum profuit quod ad vocem unius ancillæ Dominum negavit; quia et perfecte per hoc si quis in eo lapsus erat, resurrexit, et constantior postmodum fuit: sic in cæteris.

Dum superbit impius. Vere opportune despicias in tribulatione, quia in quantum aliquis manens impius superbit peccando, in tantum pauper factus, id est postquam convertitur, incenditur per bonam vitam se humiliando. Quod manifeste patet in Paulo, qui cum summus esset inter apostolos, recedens tamen prius lapsus suos innumeris, dicebat: *Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus.* Pauper quidem incenditur, qui vero non sunt pauperes, sed ipsi manent, comprehenduntur magis et magis per interiorem cæcitatem, non solum in factis, sed etiam in consiliis, quibus, id est per quæ, cogitant alios decipere. Nec mirum si comprehenduntur, quoniam ad majorem cumulum damnationis suæ adsunt eis adulatores. Qui cum laudant eis prava, quæ ipsi in corde desiderant, eos in peccatis alligant. Unde dictum est: *Lingua adulantium alligant animas in peccatis.* Quod sic in libro habetur: *Quoniam laudatur ab adulatoribus peccator in pravis desideriis animæ suæ, et non solum peccator, id est scripturæ legis transgressor, sed etiam omnis iniquus benedicetur, id est, laudatur ab adulatoribus suis in pravis cupiditatibus, in quo non est ei aggratulandum.* Dicit enim beatus Augustinus: *Nemo aggratulatur homini qui prosperatur in via sua mala, cujus peccati deest ultor, et adest adulator. Magis enim per hoc sibi Deus irascitur.* Quod sic in libro dicitur: *Peccator dum ab adulate laudatur, exacerbavit, id est, valde acerbum et asperum fecit sibi Dominum in tantum, ut ejus dulcedinem gustare non possit.* Unde beatus Augustinus dicit: *Ille Dominum sibi exacerbavit, qui peccando incidit in eam infirmitatem, ut cibum veritatis quo sanæ animæ gaudent, gustare non possit. Et quia exacerbavit sibi Dominum, id est, non quæret, eum Dominus per gratiæ illuminationem, vel ipse peccator*

non queret, id est, negliget Dominum, *secundum multitudinem iræ suæ*, id est, Domini: *quia multipliciter iratus est ei Dominus, vel iræ suæ*, id est, peccatoris: *quia ipse peccator multam sibi iram Domini acquisivit.*

Non est Deus in conspectu ejus. Ideo peccator non queret Dominum, quia non attendit iudicem e-se in rebus: vel ideo Dominus non queret eum, quia non attenditur ab eo. Nam non est per attentionem in conspectu ejus, id est in corde ipsius peccatoris, ubi Deus conspicit quod ostendit per effectum: quia *iræ illius*, id est opera illius peccatoris sunt inquinata, id est inefficacia, non tantum ad horam, sed omni tempore vitæ suæ: quod non esset, si iustum iudicem in rebus esse attenderet: quem quia non attendit, apparet quod vere ei Dominus exacerbatus sit.

Auferuntur iudicia tua. Ideo non est Deus in conspectu ejus, quia, o Domine, tua iudicia scilicet, et quæ nunc occulte agis, et quæ tandem manifeste agas, auferuntur a facie, id est a cognitione ejus, id est, non attendit neque præsens iudicium occultum, neque timet manifestum futurum: et hoc ideo, quia clamabitur hic omnium inimicorum suorum exteriorum. Quasi dicat: Quia prospere succedit sibi in omnibus exterioribus.

Dixit enim in corde suo. Ostendit per effectum a partibus, quod vere non attendit peccator iudicia Dei, quia et cogitat prava, et loquitur vana, et facit perversa, et de cogitatione præmittit dicens ita: *Dixit peccator in corde suo*, cogitando scilicet, *Non movebor a pravo proposito meo*, id est semper male agam, quia sicut sum in hac generatione sine malo, ita etiam transibo ab hac generatione in futuram generationem sine malo, id est nullam in futuro pro peccatis patiæ penam. Vel aliter: *Dixit impius in corde suo*, subauditur, Male agam pertinaciter: quia *non movebor*, id est non promovebor per famam ab hac generatione in posteram generationem sine malo, id est, nisi fecero aliquod grave malum per quod mihi famam acquiram. Cujus rei exemplum potest esse mactator innocentium Herodes, qui cum circa mortem esset, sciens se omnibus infestum esse, fecit quinquaginta de melioribus totius Israel incarcerari, atque eos in morte sua jussit necari; ut cum multi fierent pro illorum interfectione, viderentur pro morte ipsius fieri.

Cujus maledictione os plenum est. Id est, os illius ita male cogitantis, etiam mala loquitur: quia *plenum est maledictione*, id est blasphemia et detractioe in Deum et in sanctos. Et ideo *plenum est amaritudine*, id est plenarie facit sibi Deum amarum et asperum, et est etiam plenum dolo contra proximum, quia semper nititur dolose cum proximo agere; et hoc ideo quia *labor et dolor* tantum est *sub lingua ejus*, id est, quia tantum tractat de terrenis, quæ sunt labor in acquirendo, et dolor in amittendo, ut in his dolose cum proximo agat sub lingua sua, id est, in cogitatione sua, quæ sub lingua, quia præcedit verba. Unde Horatius:

Post effert alios motus interprete lingua.

Nec solum male cogitat et male loquitur, sed etiam male agit, ac si dicat, vel quod sic dicat: *Sedet in insidiis*, id est, cum mora et lima versatur in deceptionibus *cum divitiis*, id est cum amatoribus hujus sæculi, qui se non mente pauperaverunt, et hoc in oculis primum per blanditias, occulte eos decipiendo, ad hoc scilicet *ut interficiat innocentem*, id est, ut devocet innocentem ab innocentia sua, et eum nocentem conformando sibi faciat. Ideo dico innocentem, quia *oculi ejus*, id est omnes affectiones ejus, *respiciunt in pauperem*, id est innocentem, qui se in anima pauperavit decipiendum. Vel potest dictum esse hac similitudine, quia qui pertransiens respicit in eum, videtur moveri quidem circa eum misericordia. Juxta quod dicitur: Vere nititur interficere innocentem, quia oculi ejus respiciunt in eum quasi in pau-

perem, id est quamdam fraudulentam misericordiam exhibet ad decipiendum eum, sicut legitur in passionibus sanctorum, de quibusdam tyrannis, qui, quasi moti misericordia, his quos devocare volebant, dixerunt: *Fili, respice nobilitatem tuam, considera adolescentiam tuam*, et cætera talia, ut sic occulte eos deciperent. Repetit quod superius dixit: *Sedet in insidiis*, æquipollenter ut aliam partem deceptionis addat. Qui enim alios devocant, aliquando fraudulenta deceptione utuntur, quæ jam dicta est; aliquando vero violenta per tormenta illata, scilicet, de qua subditur, cum dicat: *Insidiatur pauperi respiciendo in eum occulte si potest*, id est in abscondito. Si vero non potest occulte, fit quasi leo, id est, infert aperte violentiam. Et item: *Si sic non potest tanquam serpens, in spelunca sua, id est redit ad occulte decipiendum.* *Insidiatur*, inquam, *ut rapiat pauperem*, id est, ut devocet pauperem. Rapere autem pauperem dico, dum eum conformando sibi in suam sectam atrahit. Et vere *atrahit eum*, quia humiliat eum, id est, in partem suam deflectit ipsum pauperem *in laqueo suo*, id est per deceptionem suam occultam sive violentam, quod plus ei obest quam prosit: quia humiliando illum inclinat se, id est, præparat seipsum ad interitum: et etiam cadet, id est gravem casum patietur, scilicet incurrit irrecuperabiliter æternam mortem in anima *cum dominatus fuerit pauperem*, id est, quando victor esse putabit, quia ex toto sibi subjugaverat aliquos pauperes, sectam suam eis imponendo.

Dixit enim in corde suo. Et ponit casum. Quasi dicat: Vere cadet. Nam hoc modo cadet, quia abnegabit verum iudicem a rebus. Nam non dico dicturum: sed jam *dixit in corde suo*, per effectum scilicet omnibus modis male agendo: *Deus oblitus est terrenorum*, et *avertit faciem suam in finem*, id est, omnino ne videat hæc. Vel aliter: *Avertit faciem suam ne videat in hunc finem.* Duo sunt fines regni Dei: superior et inferior. Unde dictum est: *Attingens a fine usque ad finem fortiter.* Superior finis est, ubi super cœlestes sunt creaturæ; inferior vero finis est, ubi terra infimum elementum est, et quæ de terra sunt. Fuit autem sententia quorundam erroneorum, quod Deus, qui tantæ majestatis esset, nunquam se ad hunc finem inspiciendum vel regendum dignaretur inclinare. Quod plane falsum est, quia tunc omnia temeraria casu fluitarent.

Exsurge, Domine. Hactenus egit de iudicio occulto principaliter, nunc incipit agere de manifesto, ut per contrarium melius oculum videamus. Intitulatur tamen totus psalmus *de oculis* propter majorem et digniorem partem in qua principaliter agit de ipsis oculis, et continuatur ita: Multi dicunt quod Deus oblitus sit terrenorum; tu autem, Domine Deus, qui modo jaces eis, quia non considerant occultam dispositionem tuam, et iudicium tuum, *exsurge*, id est altus eis appare in tuo manifesto iudicio *et exaltet manus tua*; id est, ego quem tu misisti ad debel-

landas aereas potestates, prius missus in humilitate: exalter tunc missus ad iudicandum in majestate cum frequentia angelorum atque sanctorum, ad hoc *ne obliviscaris pauperem*, id est, ut ostendas nunc te non esse oblitum pauperum, sicut mali tibi imponunt, pauperes assumendo in gloriam, malos mittendo in gehennam. Et debes exsurgere, nam sine causa irritaverunt te. Nam propter quod, id est pro qua causa, irritavit impius Deum? Quasi dicat: Potius habuit causam non irritandi, cum omnia videret certo ordine disponi, quam irritandi. Et repetit ipsam irrationem, ut eam destruat, dicens: *Dixit enim impius in corde suo*, Deus non requireret ista quæ facimus; sed mentitur, quia tu vides, id est tu requires; quoniam jam in præsentem consideras laborem, id est, studium inferentium mala pauperibus tuis et dolorem eorum sustentium, et tamen differs ultionem, ut tandem tradas eos, id est malos, in manus tuas, ut in extrema separatione manifestam potentiam exer-

ceas super eos, quos nunc dilatio meritæ pœnæ ad A penitentiam non commovet. Unde dicit Apostolus impio non penitenti: *Nescis quia patientia Dei ad penitentiam te vocat. Tu autem secundum duritiam tuam, et impœnitens cor thesaurizans tibi iram.*

Tibi derelictus est pauper. Merito tu consideras causam pauperis, quoniam ipse se non considerat: quia ipse *pauper derelictus est a seipso tibi*, id est, abnegavit se et mundum propter te, et ideo tu eris adiutor inhi, facto propter te orphans. Orphanus proprie dicitur, qui caret patre in pupillaribus auis; tamen ad hanc similitudinem dicitur orphanus quicunque se pro Deo abnegat, quia jam spoliatus est priore patre, mundo scilicet, iuxta quem carnaliter genitus est, et diabolo, qui eum in concubiscen- tibus carnalibus generavit. Unde dicitur est: *Vos ex patre diabola estis.* Et si ut iudicium est maxime il- lorum causam agere qui carent proprio advocato, scilicet pupillarum et viduarum, ita ad Deum, qui verus iudex est, pertinet causam suorum orphanorum agere.

Contere brachium. Quia brachium peccatoris es, ideo, o Domine, destrue brachium, id est, potentiam peccatoris, id est transgressoris et omnis maligni, ut non possit ipsum pauperem affligere et devocare; et vere conteres, quia quæretur in manifesto iudicio peccatum illius, quem locum habeat, et non invenit- tur locus ejus. Quasi dicat: Ponatur modo quod ali- quis mentis agilitate ad manifestum iudicium consi- derandum transeat et inquirat, an amplius peccatum priorem locum habeat, inveniat quod loco careat. In præsentem enim dum mali bonis permixti sunt, pecca- tum habet locum, quia vivit impius pio. Sicut autem planato ferro lima non habet locum, et auro purgato furnax, sic in extrema separatione non erit locus peccato, quia cum jam perfecta iustitia, et invariabilis erit in omnibus bonis, nihil residuum erit in eis quod amplius sit purgandum. Erit tamen peccatum alio modo. Nam sicut non peribit patientia paupe- rum, quantum ad remunerationem, ita nec peccata malorum peribunt, quantum ad æternam dam- nationem.

Dominus regnabit in æternum. Vere non erit locus peccato, quia Dominus qui nunc regnat in his qui aliquo modo sunt mutabiles. Nullus enim ita per- fectus est, quin in minimo quandoque labatur. Unde Horatius:

. . . . . Optimus ille
Qui miulmis urgetur. . . .

Dominus, inquam, tunc regnabit in æternum, id est in his qui vere erunt æterni, nec aliquam metuent amplius mutationem. Et determinat æternum, di- cens: *Et in sæculum sæculi.* Vos autem qui nunc in vitili ut gentes, nunc peribitis æternaliter separati de terra illius, id est ab illis qui cum prius essent terra, facti sunt digna possessio ejus; et vere peribitis, quia tunc implebitur illud ad quod pauperes toto voto suspirant, sed fiet æterna divisio bonorum et malorum. Quod sic dicit, *Dominus exaudivit,* id est, ostendet se tunc exaudivisse hic desiderium paupe- rum, adimplendo illud, et quia desiderium potest accipi etiam in precantibus verbis, addit plus con- vertendo se ad Dominum cum dicit, *Auris tua,* id est potentia audiendi, quæ in te, o Domine, est, qui to- tus auris es, et totus oculus, et cætera talia: illa, in- quam, auris audivit, id est tunc ostendet se exaudi- visse præparationem cordis eorum, id est bonam affe- ctionem, cor eorum valde paratum et intentum facientem: et quod sit illud desiderium, hoc scilicet *Judicare pupillo et humili,* id est, ut tu iudicium, id est separationem, facias inter bonos et malos, ad utilitatem illius qui mortificando sibi patrem mundum, sive diabolum, fecit se pupillum: et hoc non ad ar- rogantiam, sicut Diogenes abrenuntiavit mundo, ut videretur ab hominibus, sed ad utilitatem, scilicet ut obediret præceptis tuis. Et ad hanc utilitatem, ut ille qui est simpliciter homo imbutus, scilicet adhuc veteri fœce, qui in hac vita prius posuit se iniquitatem,

et deinde apposuit cum aliis eandem sui iustitiam, persuasit ut sic magnificaret se, id est, magnum nomen sibi faceret ultra, id est, ut non possit priori positioni adijungere ut magnificet se super terram, id est super tuos, qui jam erunt stabiles et solidi sicut terra.

IN PSALMUM X.

In finem psalmus David.

ARGUMENTUM.

Verba David quando Saulem fugiens in desertis est habitare compulsus. Aliter vox Christi est. Lego ad Genesim: perditio Sodomæ.

EXPLANATIO.

Finis semper ad Christum inendit, sed modo passionem illius, modo resurrectionem designat. Nunc autem sanctam fidem declarat, in qua hæretici digladiantur contra fidelissimos Christianos. Sciendum igitur hunc psalmum ad destruendos hæreticos esse prolatum.

Psalmus hic totus ad personam prophetæ referendus est. Primo capite de insidiatoribus dicit hæreticis, qui nituntur catholicos in suam convertere pravitate. Secundo Domini iudicium comminatur, et quid in illa retributio: e sustinere possint, evidenter ostendit, ut iustitiam Domini metuentes superstitiosas deserant falsitates.

COMMENTARIUS.

In Domino confido, quomodo dicitur animæ mæ. Psalmus iste sic intitulatur. *In finem psalmus ipsi David.* Quod sic exponitur: Hæc verba sequentia, quæ psalmus sunt, quia ad laudem Dei instruunt, sunt attributa ipsi David, vel prophetæ ipsi, vel alicui perfectiori de priori populo, vel de posteriori hortanti alios, ut sibi caveant a fermento hæretico- rum. Quæ verba referuntur in finem, quia dicta sunt pro his quæ futura erant in fine temporis, id est in plenitudine temporis, scilicet in tempore Ecclesiæ. Loquitur autem hic psalmus contra hæreticos, quia propheta sive quilibet perfectus, cujus vox est in hoc psalmo, prævidens quosdam pestilentes viros, se solos justos et veros Christi cultores affirmantes, emersuros de corpore Christi, id est, de Ecclesia. *A nobis enim exierunt, quia a nobis non fuerunt:* quin- tentur multos ab uberibus sanctæ matris Ecclesiæ separare, et in sectam suam inducere, dicentes se in monte, se in eminentia virtutum esse, alios autem in valle, id est in humilitate vitiorum: et ideo con- fidenter eos sic admonentes, *Transite ad nos,* qui in sublimioribus sumus, nobis adhærete. *Ecce apud nos Christus.* Quem Christum sacra Scriptura diversis nominibus vocat: nunc leonem, nunc montem, et cætera talia: prævidens, inquam, hoc, instruit nos in hoc psalmo quid illis circumvenientibus nos re- spondere, et quomodo nos in puritate et sinceritate fidei debeamus permanere; quasi dicat: Adfuturi sunt quidam cervicosi tauri, id est hæretici, pro arrogancia errorem suum affirmantes, non pro igno- rantia. Arrogancia enim facit hæreticum, non igno- rantia: quia dicturi sunt nobis, *Transite ad nos in montem; Ecce apud nos Christus.* Quibus vos respon- debitis sic quisque pro se: Unum montem teneo. In Domino, qui mons montium est, confido. Quomodo vos ergo dicitis, id est, quia fiducia dicere præsumi- tis, animæ mæ, Transmiga in montem, id est, relin- que vallem humilitatis in qua es, et appone no- stram eminentiam, cum vos potius omnium infirmi- sitis: animæ mæ dico quæ est sicut passer, id est, cauta a laqueis et pennata virtutibus et divinis præ- ceptis, et quæ jam sibi certam domum, id est, eccle- siastica instituta invenit. Frustra utique facitis. Vel sic potest etiam dici: Cum talia dicitis, reputatis quod anima mea sit inconstans et instabilis sicut passer. Utique non est. Vos dico, qui ut errorem vestrum persuadeatis, et vos commendetis, peccata aliorum aggravatis, et veros doctores criminamini, dicentes illi: Vere debes ad nos transire, quoniam peccatores, id est, scriptæ legis prævaricatores, quos tu sequor, arcum, id est, divinam Scripturam

intenderunt, id est valde pravis tentationibus suis coarctaverunt, quod est ecce, id est, manifestum et *intendendo paraverunt sagittas suas*, id est, dolosas et deceptorias sententias in pharetra, id est in occulto cordis sui ad hoc ut sagittent, id est, occulte decipiant rectos corde, id est, bonos non cautos et providos, sicut nos sumus : sed positos adhuc in obscuro, id est nondum sublimatos, sicut vos simpliciores estis.

Quoniam quæ perfectiis destruxerunt. Ideo vos, pessimi hæretici, istud bonis imponitis, quoniam vos istud fecistis, scilicet pravis interpretationibus vestris Scripturam sanctam depravavistis. Quod sic dicit convertendo se ad Dominum : O Domine, destruxerunt male interpretando hæretici ea quæ tu perfecisti, id est, Scripturas, quæ tu per tuos viros plenus Spiritu sancto edidisti. Item se convertit ad hæreticos, quasi dicat : Vos, hæretici, destruxistis opus Domini, sed non deberetis, quia justus, id est Christus, absolute dicens justus, qui unitatem et concordiam relinquens suis dixit : *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Et qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut primam eucharistiam manibus suis confectam, et ore suo commendatam, ei cum cæteris discipulis traderet. Quique etiam ad prædicandum regnum cælorum ipsum cum cæteris misit ; ut demonstraret dona Dei pervenire ad illos qui ea cum fide suscipiunt, etiam si ille a quo suscipiuntur sit talis qualis ipse Judæus fuit. Ille, inquam, justus quod legit vobis, id est, quod commeruit apud vos, propter quod vos depravantes Scripturas, unitatem quam ipse reliquit destruxistis.

Dominus in templo sancto suo. Vobis quidem nihil justus fecit, at ipse hoc facit quod et suos misericorditer salvat, et malos non solum pro malo voto suo, quod ad Scripturas ascenderit, ut inde damnentur, prave eas intelligere permittit, sed etiam doctrinam eorum pravam ad multorum damnationem provenire permittit. Quod innuit ubi dicit : *Pluit super peccatores laqueos*, et spectat illuc nominativus hic positus, scilicet Dominus. Interponit autem de honorum salvatione primum, et deinde de pravorum in seipsis damnatione, ita dicens : *Dominus* (absolute dicit Dominus), id est, Christus en verus Dominus, in suo templo, id est in fidelibus qui per fidem unitatem templum ejus sunt. De hoc templo dicitur : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Et : *Quicumque violaverit templum Domini, disperdet illum Deus.* Ille autem templum Dei violat, id est unitatem violat, qui principatus sui causa a catholica unitate disjungitur, sicut faciunt hi qui causa arrogantiae quod prave intelligunt confirmare contra communem fidem nituntur, id est hæretici, et determinat de quo templo dicat, dicens : *Sedes ejus est in cælo*, id est in his qui de terrenis facti sunt cælum. Unde dictum est : *Anima justi sedes est sapientiæ.* Et item : *Cælum mihi est sedes, terra autem scabellum pedum meorum* ; et quod cælum sunt, non ex meritis suis, sed ex respectu misericordiæ ejus. Quod sic dicit : *Oculi ejus respiciunt in pauperem*, id est, sicut aliquis qui postquam pertransit pauperem, rejicit oculos in eum, videtur moveri commiseratione circa eum : ita Deus misericordiæ respectum exhibet circa pauperem suum salvandum, et hoc modo respicit in pauperem, quia *palpebræ ejus interrogant filios hominum.* Licet filii possint dici et boni et mali, hic tamen, teste beato Augustino, ut ad pauperes referatur, accipiuntur filios hominum, illos quos vetus homo parturit cum gemitu et dolore in novum hominem, id est, qui per penitentiam veteris hominis sunt regenerati in novum hominem. Qui filii hominum quibusdam obscuris locis Scripturarum, quasi clausis oculis Dei exercentur, ut quærant : quibusdam vero manifestis Scripturarum locis illuminantur ut videant. Hæc autem crebra apertio et operuo in Scripturis sunt quasi palpebræ Dei, claudentis et aperiens Scripturas, sicut palpebræ claudunt et aperiunt oculos, de quibus Scripturis alibi dicitur : *Ob hoc teguntur, ne*

vilescent, ad hoc aperiantur, ut nutriant. Quæ palpebræ, id est, obscuritates et apertiones Scripturarum interrogant, id est probant illos filios hominum de quibus prædiximus, in hoc scilicet quia illi nec fatigantur obscuritatibus Scripturarum, ut rejiciantur, sed exercentur, ut quærant ; nec cognitione Scripturarum inflantur, sed confirmantur. Sicut e contra mali rejiciuntur obscuritatibus, et non exercentur : inflantur cognitione, et non confirmantur. In quo utriusque recte probantur. Sicut enim aliquis dominus servos suos excludens a secreto consilio suo, probat illos quos postmodum vult admittere, scilicet qui patienter repulsam ferunt : probat etiam illos quos rejiciat, scilicet qui non patienter ferunt, sed indignantur, et qui quod aliquando admissi sunt, non gratiæ Domini, sed suæ arrogantiae attribunt ; ita Dominus per palpebras suas, id est per obscuritates Scripturarum suarum probat suos, probat etiam non suos.

Dominus interrogat justum et impium. Ostendit quos filios hominum hic acceperit, et est a priori ostensio : quod vere Dominus per palpebras suas interrogat filios hominum ; quia interrogat, id est probat justum, id est pauperem, sicut prædictum est : et interrogat, id est, probat etiam impium, hic apponit de malis. Et accipiemus hic pauperes illos qui post fidem susceptam depravati sunt, id est hæreticos, quos Dominus probat ad eorum damnationem per palpebras : quia ipsi obscuritatibus fatigati rejiciuntur, cognitione inflantur, non confirmantur : et ideo a Domino execrantur ut et ipsi prave eas intelligant atque damnentur ; et aliis qui digni sunt, prave eas interpretando, ipsos secum damnent.

Qui autem diligit iniquitatem. Debeinus extra intelligere quod justus respondet interrogatus a Domino pro competentia sua. Sed ille qui diligit iniquitatem, id est depravatum odit animam suam, id est tale quid respondit, si non voce, saltem actu, in quo se ostendit odisse animam suam, quia videlicet rejicitur obscuritate, inflatur ambitione ; et ideo Dominus non solum ipsum damnat, sed etiam per ipsum alios. Quod sic dicit, nunc tandem ponens personam superioris nominativi : *Dominus pluit*, id est per pluviam male doctrinæ impiorum *super peccatores* qui scilicet meriti sunt. Mittit laqueos, id est impedienda para falsitatis, ne possint attemtere veritatem : et ostendit per quod sint illi laquei, per hoc scilicet quia pars calicis eorum, id est illud quod ipsi peccatores cum certa mensura de prava doctrina impiorum suscipiunt, per calicem enim fit divisio. Et ideo ponitur hic calix, qui est notæ mensuræ, ut sciatur quia nihil inordinate, nihil sine modo fit, etiam in damnatione malorum. Nam licet Deus non crearet tenebras, ordinavit tamen eas. Unde dictum est : *Divisit Deus lucem a tenebris.* I hæc, inquam, pars est calicis ignis, quo primum devastantur per incentiva carnalium concupiscentiarum, et ex illo igne procedit sulphur, id est fetor malorum operum, quo separantur ipsi boni a malis : et sic sequitur *spiritus procellarum*, id est gravis absorptio interitus, quando in ineffabiles ætas in fine trudentur.

Sciendum quod omnes interpretes Scripturarum, boni sive mali, nubes, id est complutores dici possunt : quia alios doctrina sua bona sive mala quasi compluunt. Unde rectis præconibus veritatis dicitur a Domino : *Mandabo nubibus meis ut non pluant super meretricem illam* ; quod de Judæa et Hierusalem dictum est ; et ex eadem Scriptura pluit Dominus per bonos doctores serotinam pluviam, id est tempestivam, et prolificentem doctrinam super bonam terram, id est super bonos, et per hæreticos nocivam pluviam, id est pestilentem doctrinam super malos, sicut ex eadem pluvia materialiter produciuntur triticum ad similaginem, et lolium ad combustionem.

Quoniam justus Dominus. Dixit superius, *Et Dominus salvos facit justos*, ubi ait, quod sedet in illis

et quod damnat impios, ubi scilicet ait : Iniquus odit animam suam; et, *Pluit super peccatores, et reliqua*. Nunc autem reddit causam ad utrumque. Quasi dicat : Ideo salvat Dominus justos, quia ipse qui vere justus est, diligit justitias, id est singulos justos. Ideo autem damnat impios, quia vultus, id est vultuositas et severitas ejus vidit hoc esse æquivalentem, id est, æquum.

IN PSALMUM XI.

In finem pro octava die. Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Ex persona David canitur quod in tempore ejus omnis defecerit sanctus, et diminutæ sint veritates a filiis hominum. Aliter Christus pro passione suorum dicit de Judæis. Lege ad Lucam. Aliter psalmus iste pro octava scribitur, id est Dominica die resurrectionis Christi, quando defecit credens, et diminutæ sunt veritates, ita ut etiam custodibus corporis pecunias offerrent, quorum labia dolosa Dominus disperdidit.

EXPLANATIO.

Octava, ut in sexto psalmo jam dictum est, ad æternam pertinet requiem; nam octavum diem mundus iste non recipit, sed finito septimo redit semper ad primum. Petit itaque propheta iniquitatem mundi istius destrui, ut ad illam veritatem futuræ promissionis debeat perveniri: meritoque huic psalmo octavus dies aptatur, ubi sæculi istius consuetudo vitiosa deseritur, et illius venire innocentia postulatur. Prima parte Propheta a mundi istius perversitate salvum se fecit fieri, quoniam dolosi atque superbi potentiam Domini sceleratis oblationibus abnegabant. Secundo promissionem Patris per omnipotentem Filium prædicat esse faciendam. Eloquia Domini sub brevitate collaudans, sicut prius sermones impios arguebat.

COMMENTARIUS.

Salvum me fac, Domine. Psalmus iste est vox prophetæ David, vel quorumlibet perfectorum de priori populo expectantium et operantium adventum Domini Jesu Christi, per quem veram salvationem mundo adfuturam intellexerunt, præfiguratam quidem in carnalibus, venturam vero tempore plenitudinis, id est, adventus ipsius Christi, quando umbra recessit, et veritas successit. Qui fideles quia vere per Spiritum sanctum in carnalibus institutus illam futuram cognoverunt, intendunt in hoc psalmo contemporaneos suos hortari et consolari, ut ipsam secum vere futuram credant, et ejus adventum omni desiderio appetant: posteriores autem post ejus adventum futuros, sicut nos intendunt hortari, ut ipsam quasi præteritam omni devotione intelligant atque suscipiant. Dicit enim beatus Augustinus: *Signa et illa fuerunt, signa et hæc sunt. Illa futurorum, ista præteritorum.* Oportet ergo ut sicut illi per carnalia venturam, ita nos intelligamus eam per mystica spiritualia, quæ nunc apud nos fiunt quasi præteritam. Juxta quod psalmus iste sic intitulatur: *In finem pro octava psalmus ipsi David, vel prophetæ, vel alicujus perfectioris de priori populo, qui per carnalia instituta intelligerent spiritualia ventura, tendentibus scilicet in finem, id est, optantibus venire finem, id est plenitudinem temporis.* Psalmus dico pro octava, id est pro vera salvatione et requie, quæ in adventu Christi collata est optanda: quæ ideo dicitur octava, quia transacta varietate temporalium rerum, in quibus septenarius numerus accipitur, quia per septem dies voluimus, tunc incipit octava dies, quam nos nunquam interpolabit, id est tunc manifeste apparebit in veritate vera salvatio illa, qua nunc per adventum Domini requiescimus in spe. Unde dicit Apostolus: *Spe enim salvi facti sumus.* Nunc ad litteram accedimus. Propheta sive quilibet perfectus de priori populo cujus vox est in hoc psalmo, exoptans adventum veræ salvationis, sic orat: Domine Pater, ne attendentem medicinam mihi necessariam, et optan-

tem eam, *fac salvum*, id est mitte quem missurus es, Sanctum sanctorum, Deum deorum, per quem mihi vera salvatio, et per quem restituatur destructa sanitas. Qua salvatione vere indigeo, *quoniam sanctus Dominus*, id est, quoniam sanctitas defecit, id est, perit in priori sancto quem tu misisti, id est in Adam quem Deus posuit ante lapsum in plenitudine virtutum, et per illum in me. Et ideo defecit sanctitas, quia a præceptis tuis recesserunt, et primi homines, et filii illorum hominum, quod sic dicit: *Quoniam diminutæ sunt a filiis hominum.* Veritates hic sicut superius justitias dicit, quantum ad singulas personas, cum tamen una vera justitia et veritas sit, a qua omnes illuminantur. Deus enim una veritas, qui dicit: *Ego sum via, et veritas et vita.* Præcepta quoque ejus sunt veritas, adimplentes se veros facientia. A quibus præceptis primis parentibus recedentibus, et deinde filiis pro culpam ipsorum, diminutæ sunt veritates in singulis.

Vana locuti sunt. Vere diminutæ sunt veritates, quia multiplicatæ sunt vanitates. Quoniam unusquisque, id est, singuli hominum sunt locuti vana in seipsis, per effectum scilicet, fiduciam in terrenis; quæ vanitas vanitatum sunt posuerunt, et Deum neglexerunt: et non solum in seipsis, sed etiam locuti sunt vana ad proximum suum, videlicet ut qui Deum odit, odio habeat et proximum, sicut e converso, qui diligit Deum, diligit et proximum. Loqui vana proximo, est persuadere ei terrena; quæ vere vanitas sunt amare et desiderare. Quod ipsi fecerunt exemplo et voce, ipsi dicentes, vel habentes *labia dolosa*, id est dolum in verbis ad decipiendum proximum: quia *locuti sunt in corde et corde*, id est non simplici corde, sed in multiplici. Non ideo dicit eos locutos in corde et corde, ut plura materialiter corda haberent, cum quisque tantum unum cor habeat, sed propter diversas voluntates, quia aliam in verbis voluntatem ostenderunt, aliam in mente habuerunt. Sic agit omnis qui aliud promptum in lingua, aliud clausum habet in pectore.

Disperdat Dominus. Istud non est imprecatio, sed divini iudicii aggratulatione. Quasi dicat: *Quia veritatem destrunt, et dolose cum proximo agunt*, id est, fiat illis quod merentur, scilicet disperdat æterna damnatione Dominus illos, qui emphatice dici possunt ipsa *labia dolosa*, propter nimis frequentem dolum, et hoc non in parte, sed universa: ut nihil exceptum putes, et disperdat etiam linguam magniloquam, id est, superbiloquentiam. Emphatice similiter linguam magniloquam vocat hæreticos, et imitatores eorum, qui causam principatus, quod perverse intellexerunt, ad perniciem aliorum astruere nituntur, quos determinat dicens: *qui non solum dicunt, sed semper dixerunt, sive in corde, sive in effectum*, linguam nostram, id est, sententias, quas nullo revelante, neque Deo neque homine, sed ex propria interpretatione nostra habemus: *magnificabimus*, id est, ad magnificentiam nostram affirmabimus: quia labia nostra, id est, lacundia nostra est a nobis, id est, in parte nostra, scilicet nos defendit et commendat: vel est a nobis, id est nos ipse, et non alius non eam docuit. Quis igitur noster Dominus est? Quid ergo nobis Hieronymus, vel Augustinus, vel aliquis doctor contulit; cum a nobis omnia habeamus? Hæc dicit perfecta anima de priori populo prophetando, quasi ponens se in tempore hæreticorum. Potest etiam quantum ad priores, referri ad Scribas et Phariseos, qui nihil Moyse neque cæteris prophetis quidquam ascribebant, sed sibi omnia arrogabant. Potest quoque *disperdat* superius, quod nunc aggratulationem fecimus, in bono legi, sicut in cæteris similibus jam prædiximus locis.

Propter miseriam. Perfecta anima, quæ superius optavit salvationem, ostendit hic se certam esse de adventu illius, veræ salvationis, ut ad eam optandam et vere sperandam contemporaneos suos hortetur: posteriores vero, ut eam vere venisse cum

gaudio suscipiant. Quasi dicat: Vere salvabit me Dominus, quia ipse Dominus pater dicit, id est disposuit. Dicere enim Dei, est disponere. *Nunc exurgam*, id est, ego qui prius humiliter surrexi in servis inmissis ad vineam, id est Patriarchis et Prophetis: quorum alium lapidaverunt, alium verberaverunt, alium occiderunt, et cætera talia: nunc manifeste consurgam in filio. Verebuntur enim filium, et hoc faciam, *propter miseriam inopum*, id est, quia inopes patiuntur in corpore, sive in anima per pœnam primi peccati auferendam: et *propter gemi'um pauperum*, id est, quem pauperes pro miseria illa agunt consolandum. Unde dictum est: *Vidi afflictionem populi mei*, etc. Inopes hic accipit, qui non se sufficientes sibi ad veram salvationem per carnales observantias, aut per liberum arbitrium putant, sine vera salute collata per Dominum nostrum Jesum Christum, et hoc quantum ad priores. Quantum vero ad nos, possunt dici inopes, qui neque per liberum arbitrium, neque per merita aliqua sibi sufficere putant: sed totam spem suam in salute illa ponunt. Pauperes vero dicuntur, quicumque advertentes illam inopiam, tali affectione habent se erga illum, per quem repellitur inopia: quali affectione aliqui sæculares pauperes habent se erga divites, qui et manus eorum osculantur, et ipsos humiliter sequuntur, et cætera talia faciunt.

Ponam in salutari tuo. Vere nunc exurgam, quia imponam in salutari meo, per quem exurgam, id est filio: quod imponendum est salutari, scilicet ut et miseriam auferat, et gemitum consoletur: et ego qui quasi prius dubie egi in servis, in isto agam fiducialiter, et in verbis et in factis.

In verbis vero fiducialiter egit. Unde dictum est: *Nunquam locutus est homo, sicut hic homo*. Et item: *Erat loquens tanquam potestatem habens, non sicut scribæ eorum et Pharisei*. In factis quoque satis fiducialiter egit, cum facto flagello de funiculis, populum maximum cum principibus et sacerdotibus de templo eiecit. Egit etiam fiducialiter, per eum circa alios, quando per ipsum tales constituit, quales Apostolus describit cum dicit: *Quis nos separabit a charitate Christi?* et reliqua.

Eloquia Domini casta. Hi duo versus præcedentes in voce patris lecti sunt: qui vero loquuntur, in voce Prophetæ, vel perfectæ animæ leguntur. Quasi dicat: Vere fiducialiter aget Deus pater in eo, quia eloquia ipsius Domini, id est, Christi, erunt eloquia casta, id est, invariabilia, quia quod senel probabunt, nunquam improbabunt: et quod semel negabunt, nunquam affirmabunt, et in hoc erunt comparabilia castæ mulieri, quæ eadem se exhibet præsentem et absentem marito. Vel erunt casta, id est, carebunt correptione simulationis, et non erunt incesta: quia nihil pro terreno lucro annuntiabunt, sicut faciunt aliqui hypocritæ, de quibus dicit Apostolus: *Quidam non caste Christum prædicant*. Illi enim non caste prædicant, qui non pro spirituali commodo, sed pro terreno lucro prædicant, simulantes pietatem esse quæstum, et ita erunt casta, quod erunt *argentum igne examinatum*: id est, ita nitida sicut argentum igne recoctum: quod *probatum est terræ*, id est, prorsus caret terrena sece, et *purgatum est septuplum*, id est, multipliciter est purgatum. Vel aliter: *Eloquia Domini non erunt incerta*, id est, incestos facientia, sicut fuerunt eloquia servi, id est Moysi, qui propter duritiam eorum concessit Judæis, ut suas uxores dimitterent cum vellent, vel alios ducerent. Unde Dominus in Evangelio: *Vobis Moyses concessit propter cordis duritiam dimittere uxores, et libellum repudiij mittere*. Ego autem dico: *Quicumque dimiserit uxorem, nisi propter fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur*. Eloquia, inquam, Domini non erunt incesta, sed casta, id est castos facientia, et ita castos, ut sicut argentum igne examinatum, id est sicut comparabiles argento, perfecte per ignem purgato, ut sicut illud tunc non dissilit, id est

non rumpitur, sed in longum et latum crescit: ita ipsi purgati per ignem, per tribulationem, tunc verberibus et aliis miris inodis non dissiliunt, id est, non deficiunt, sed crescant in longum firmiter perseverando, et crescant in latum charitatem suam ad inimicos etiam extendendo: ut ille qui pro lapidantibus dixit: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*: et sint probati terræ, id est, per confessionem trinitatis: et repurgati, id est perfecte purgati: *septuplum*, id est gratia septiformium donorum Spiritus sancti, et his talibus eloquiis adhærebunt inopes et pauperes, qui spiritualiter ea intelligunt, et litteram solam non insistunt. Impii autem, id est, opulenti et divites, qui se scilicet et per liberum arbitrium, et per propria merita ad veram salvationem sufficientes esse credunt: illi his eloquiis non adhærebunt, quia *ambulant in circuitu*, id est, quia litteram solam insistunt, et a gratia, id est a spirituali intellectu resiliunt: et ideo *ambulant in circuitu*, id est, delectantur, et proficiunt in terrenis rebus, quæ sunt circuitus: quia semper volvuntur per septenarium numerum temporum, et qui in his tantum delectantur, ad vera bona non perveniunt. Et ab hac tertia devia generatione scilicet qui in circuitu ambulat, tu, Domine Pater, servabis nos, ne nos sibi conformemur: et custodies per perseverantiam ducendo nos in æternum, id est in veram et æternam salvationem, quæ in titulo dicta est octava. Et *vere custodies nos*: quia sicut illa ambulantes in circuitu multiplicati sunt a fructu sui frumenti et olei, id est in terrenis: ita tu multiplicasti, id est multipliciter distasti veros hominum filios, scilicet regeneratos in novum hominem: et hoc *secundum altitudinem tuam*, id est secundum hoc quod convenit majestati tuæ, scilicet dilatasti eos, non in vanitatibus, sed in virtutibus, ut de virtute in virtutem ascendant, usque dum videatur Deus deorum in Sion, et sic recipiant octavam, id est, salvationem veram. Vel aliter. Quasi aliquis dicat: Cum hæc generatio sit impia, et ambulet in circuitu, quare ergo, Domine, nascuntur? Quare ergo supersunt? Ad hoc respondet Propheta, sive perfecta anima ita: O Domine, tu multiplicasti numerum filiorum hominum terrenorum, scilicet parentum secundum altitudinem incomprehensibilis dispositionis tuæ. Unde dictum: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei*, et reliqua.

IN PSALMUM XII.

In finem psalmus David

ARGUMENTUM.

Ezechie preces ab Assyriis obsessi. Aliter vox Christi ad Patrem, de diabolo dicit in Marco.

EXPLANATIO.

Totus psalmus de charitate loquitur Domini Christi, respiciens Propheta totum fere mundum idololatriæ mancipatum. Prima parte credulitatem suam adventu sanctæ incarnationis deposcit expleri, ut vel sic confusa gentilitas suam posset agnoscere Creatorem. Secundo ad nostras petitiones efficaciter instruenda illuminari faciem suam vehementer expostulat, ne inimici aliqua fraude succumberet, qui semper se in ejus dicit misericordiam fuisse confisum.

COMMENTARIUS

Usquequo, Domine. Vox Prophetæ est in hoc psalmo, vel cuiusque perfectæ animæ de prioribus sive de posterioribus exoptantis et ingeniscentis venire ad illam veram contemplationem atque perfectam cognitionem, quæ tunc deum erit quando *Christus erit omnia in omnibus*: et quando *videndo facie ad faciem, cognoscemus perfecte sicut et cogniti sumus*: et quando *novissima mors astructur, et peribit aculeus*, id est peccatum. Quæ perfecta anima in hoc psalmo proponit se aliis ad exemplum per exoptationem, ut eos instruat quanta affectione et quanto desiderio debeant ingemiscere et suspirare, ut re-

moti ab hoc cœno ad illam quæ tenebras non novit, veram contuitionem valeant pertingere. Secundum hoc proprie est iste psalmus. Vox dicentium cum Apostolo : *Cupio dissolvi et esse cum Christo*. Et sicut superior psalmus de priori adventu tractavit, ita iste de secundo. Potest et aliter dici, quod perfecta anima sive Prophetæ, sive cujusque posita in tribulatione et fluctuatione hujus vitæ ubi tanquam circumstantibus ventis agitur vitiorum procellis, timens ne sicut jam per primum parentem partim incurrit damnum intelligentiæ veritatis : ita etiam inter tot impedimenta constituta, damnationem æternæ cæcitatæ incurrat, orat et optat ut Dominus in præsentî cognitionem veritatis, quanta hic possit haberi, restituat : proponens se aliis exemplum, quos admonet ut toto mentis ardore cognitionem veritatis, quanta possit haberi, in hac vita appetere studeant, ut denum per istam ad veram, quam prædiximus, perveniant. Intitulatur autem hic psalmus ita : *In finem psalmus David*. Quod sic exponitur : Iste psalmus attribuitur David Prophetæ, vel cuicunque animæ tendenti in finem, id est, in perfectionem, id est, optantis, sive veram cognitionem, quæ sine fine erit, sive quanta possit in præsentî haberi, ut ad illum tandem perveniat, et dicit ita : Domine Pater, videris mei oblitus, dum a patria, id est, a vera cognitione differor, vel saltem præsentem quanta possit haberi, non habeo salutem. *Sed usquequo oblivisceris mei ?* id est, quam longe manebit hæc oblivio mea ? tendet in finem mundi, id est, erit omnimoda ? Vel aliter, ut responsio sit, hæc oblivio erit in finem tendens, id est, usque ad terminum, quem tu disposuisti differeret, sive illa vera, sive ista præsens cognitio. Sicut enim dispositum est, quando malorum nequitia consumetur, ita etiam quandoque cujusque boni virtus perficietur. Vel tertio modo ; *Usquequo oblivisceris me, in finem* non ducendo, id est, in cognitionem perfectionis sive futuræ, sive præsentis ? *et usquequo avertis*, id est, pateris aversum esse faciem tuam, id est, cognitionem tuam sive finalem, sive præsentem, a me ?

Quandiu ponam. Istud potest intelligi interrogative sive responsive ; sed melius responsive. Quasi dicat : Tandiu oblivisceris me, et avertes faciem tuam, quandiu ponam mea, id est, quandiu dominabitur in membris meis lex pugnans contra legem mentis mee, et sic necesse erit ut ego positus in adversis, ponam consilia in anima mea quibus evadam adversa peccata, scilicet ne committam peccata : sum ministrans, et sicut misero necesse erit ut ponam dolorem compunctionis in corde meo, quod erit per diem, id est, per totam præsentem vitam, quæ volvitur de die in diem. Quandiu enim in hac vita sumus, semper superest quo impugnamus. Illi tamen qui jam in tanta celsitudine contemplationis positi sunt, quanta hic potest haberi altior, liberati quasi ab impugnationibus sunt, sicut leguntur fuisse fratres in Ægypto, qui jam diuturnitate solitaria vitæ et carnis inacratione nullos jam carnales motus noverant. Anima et cor pro eodem hic accipitur, sed tamen quia cor pro interiori affectione solet poni, ideo dolorem cordi apponit : et consilium animæ, quod levius est, quia facilius est cavere ne labamur, quam resurgere a lapsu, hic attinet quod dicitur : *Qui stat, videat ne cadat* ; et item : *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, et reliqua*. Vel aliter per diem, quasi dicat : Licet avertis faciem tuam a me, tamen hoc quod pono consilium in anima et dolorem in corde, hoc est per diem, id est, per tuam illuminationem.

Usquequo exultabitur. Hoc interrogativum est, sed quia interrogatio non mutat sententiam, ita dicimus : Tandiu ponam consilia et dolorem usquequo, id est, quandiu inimicus meus sive diabolus, sive carnalis consuetudo, exaltabitur super me, id est, niteatur per illicitos motus opprimere me. Et ut non vere exaltetur, Domine Deus omnium potestate,

A meus autem voluntate, qui prius avertisti faciem respice me : et qui prius oblitus eras, exaudi me, et tali respectu et tali exauditione. scilicet illumina per cogitationem veritatis sive finalem oculos non corporis : sed quos reputo meos, scilicet rationem et intellectum animæ oculos. *Illumina dico, ne unquam obdormiam in morte*, id est, contra præcepta tua mihi acquiescam eundo in mortem, id est, in aliquod criminale peccatum, quod sit mors, id est, *ne quando dicat*, id est, ut aliquando dicere non possit inimicus meus, per effectum scilicet, *Prævalui adversus eum*. Quod valde cavendum est, quia valde lætabitur si dicere poterit. Quod sic dicit : *Illi qui tribulant me*, id est, hostes invisibiles tribulantes et animam tentatione et corpus etiam penali afflictione, qui non exultaverunt de beato Job, tribulato et victore exultabant de me, *si motus fuero*, vel a bono proposito vel a fidei stabilitate. Ut autem non exultent, ego non movebor : quod non ex me erit, sed quia speravi non in me, sed in tua misericordia, *ut qui glorietur, in Domino glorietur*. Et quia speravi in te, ideo exultavit cor meum, id est, perfecta lætitia erit in mente mea, *in salutare tuo*, id est, per veram salvationem, id est, Christum : quia vel in fine perfecte facies me cognoscere, vel in præsentî etiam quantum possibile est, et sic perfecte in fine. Et qui exultabo in Deo, *cantabo Domino*, id est, laudabo Dominum voce et corde. Qui tribuit mihi hæc bona spiritualia, non ad humanum diem pertinentia, id est, sperare et perficere : et psallam etiam operando bene per corpus, quasi per instrumentum, non ad gloriam meam, sed ad glorificandum nomen Domini, *ut videntes opera vestra bona, et reliqua*.

IN PSALMUM XIII.

In finem psalmus David.

ARGUMENTUM.

Pro eo quod est insipiens, in Hebræo Nabal positum est, unde et Abigail de viro suo Nabal dixit : Vere secundum nomen suum insipiens est. Hæc Ezechias contra Rapacem loquitur. Item verba Christi ad divitem se interrogantem in Matthæo, et de populo Judaico.

EXPLANATIO.

Ecclesia Christi versantiam condemnat Judæorum, facies illa Domini, que in duodecimo psalmo quaeritur, hic jam advenisse narratur. Et ideo primo modo increpat Ecclesia Judæos, qui viso Christo minime crediderunt. Secundo modo dicit inani eos trepidatione confundi, qui fructuosum timorem Domini cognoscere noluerunt. Ad postremum eorum in fine sæculi prædicatur evenire conversio.

COMMENTARIUS.

Dixit insipiens. Vox capitis est in hoc psalmo exprobrantis et oburgantis duritiam Judæorum, qui medicum præsentem, et ad eos sanandos missum cognoscere noluerunt, opera ejus videntes, et signa non advertentes : cum tamen ex Judæis quidam dixerit, *Nemo potest scire que tu facis, nisi Deus fuerit cum illo*. Et exprobrando hortatur eos, ut quem corpore neglexerunt, saltem ne prorsus pereant absentem corpore, præsentem autem deitate per præcones veritatis agnoscant. Potest etiam dici quod sit vox prophetæ ante adventum Christi exprobrantis similiter duritiam Judæorum, et diuturnam infidelitatem gentium, ut exhortetur utrosque Judæos ad hoc, ut cum venerit Sanctus sanctorum qui auferat iniquitatem ab eis, ipsum gaudentes suscipiant, et tempus visitationis suæ agnoscant. Gentes autem ut quem corporali præsentia videre non meruerunt, quia dixit : *Non sum missus nisi ad oves quæ perierant domus Israel*, annuntiatum per apostolos benigne suscipiant. Intitulatur vero psalmus iste : *In finem psalmus ipsi David*. Quod sic exponitur, Iste psalmus attribuitur ipsi David vero capiti, scilicet

cet, vel etiam Prophetæ: psalmus dico tendens in finem, id est, in perfectionem: quia hortatur et Judæos et gentes ad perfectionem, id est ad Christum. Scilicet autem quod secundum quod vox capitis est agit hic ipsum caput de solis Judæis, et hoc per quandam similitudinem alicujus potentis regis vel imperatoris, qui collecto exercitu suo ab aliqua alta turri vel specula inspiceret, qui se ibi viriliter haberet, quis vero torperet. Ingrediar quasi conferendo Deum Patrem imperatori, se turri, Judaicum vero populum exercitui, et dicit in tertio verso ita: *Domine Pater respexit de caelo, id est, de me quem fecit caelum suum, ubi sederet. Deus enim erat in Christo reconcilians sibi mundum*, quasi de alta quadam specula et supereminenti prospectu, id est, discretionem habuit super filios hominum, id est super Judæos, qui fuerunt filii verorum hominum, id est, patriarcharum et prophetarum carnaliter, non spiritualiter; et ad hoc prospexit ut videat, non ipse quem nihil latet: sed ut alios videre faceret, per me cum eis conversatum, si est inter eos intelligens Deum mente, aut requires eum in opere. Sed non est inventus in eis intelligens aut requires, quia ille populus insipiens vere qui medicum non cognovit, et visitationis tempus non advertit dixit, et per affectum me contemnendo, et in corde cogitando: Hic non est Deus. Quod vere et tunc affirmaverunt, cum dixerunt: *Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit; et item: Bene dicimus, quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes*, et in multis talibus. Et de hac insipientia sunt ipsi accusabiles, non auctor eorum, quia cum auctor ad similitudinem et imaginem suam per rationem et intellectum eos creasset, ipsi corrupti sunt a bona natura, per suum vitium descendentes: et ideo facti sunt apud Deum abominabiles, id est, contemptibiles et exhæredabiles in studiis suis, id est, propter studia sua, scilicet quia irritum fecerunt mandatum Domini propter traditiones suas; vel quia magis mundum quam Deum, creaturam quam creatorem, dilexerunt. Nec hoc est mirum, quia non est in eis qui faciat aliquid bonum, quod sit ad salutem: non est dico, usque ad unum, nec unus. Quod non sic intelligendum est, quin aliqui essent inter eos facientes bonum, sicut multi discipuli Domini, et prophetæ multi: sed dictum est ad comparationem, quasi dicat: Tot sunt facientes mala, quod etsi aliqui sunt boni, nec unus dici possunt comparatione malorum. Tale est illud de primitiva Ecclesia: *Lætare, sterilis, quæ non paris*, etc. Et item illud: *Oliva et Sumaria, justificasti Sodomam et Gomorraha sorores duas, et multa similia*. Vel aliter: *Non est in eis faciens bonum usque ad unum*, id est, præter illum qui factus unum mecum, id est, cujus ego sum caput et ipse membrum meum.

Omnes declinaverunt. Ideo non est in eis faciens bonum, quia omnes: quod item propter multitudinem malorum dictum est, *Omnes*, inquam, *declinaverunt*, id est, a veritate deviauerunt simul docti et indocti, superiores et inferiores, et declinando facti sunt imiles et sibi et Deo, non quod Deus aliquam utilitatem a nobis sibi expetat, cum sit ipse bonum se ipso contentum: sed propter naturaliter sibi insitam bonitatem, nostram utilitatem in nobis requirit, et suam eam deputat.

Non est qui faciat bonum. Repetitio est ut ostendat per quod inutiles facti sunt.

Sepulcrum patens est. Vere non facient bonum, quia potius malum, nam *guttur eorum est sicut patens sepulcrum*. Quia sicut sepulcrum aut ad hoc patet ut cadaver recipiat, aut si receperit, fetorem emittit, ita guttur eorum est patens, vel ad voracitatem, ut vel nimiam gulam exercent, vel quoscunque possunt de corpore Christi avellant, et in se per conformitatem quasi devotos sepeliant. Vel est patens ad dolositatem, ut quos devorare nequeunt, saltem aliquo modo corrumpant. *Corrumpant*

A enim bonos mores colloquia mala, et in hoc est os eorum patens sepulcrum, qui semper dolose agebant lingua suis: id est, venenatis lingua, simulantes scilicet verba docendi, et habentes venenum nocendi, quod ideo est, quia *venenum aspidum*, id est mortiferæ cogitationes, sunt *sub labiis eorum*, id est in corde eorum. Vel potest dictum esse hac similitudine, quia sicut aspis unam aurem firmiter terra applicat, alteram autem cauda reflexa obdurat, ne vocem sapientis incantatoris audiat, ita ipsi Judæi unam aurem quasi terrenis affectionibus applicabant, quibus firmiter inhærebant, alteram vero aurem quasi cauda reflexa obdurabant, quia memoria præteritorum malorum ita eos excecabat, ut vocem sapientium incantatorum, id est præconum veritatis, non audirent, et vocabimus in hac sententia venenum terrenas affectiones et memoriam peccatorum, per quæ comparantur aspidibus.

Quorum os maledictione. Non solum guttur eorum est sepulcrum, sed etiam os eorum, id est Judæorum, plenum est maledictione, id est, blasphemia in Deum, vocando me dæmoniacum, filium fabri, destructorem legis, et cætera talia. *Et amaritudine*, id est amarum verbis, dicentes Pilato: *Tolle hunc, et dimitte Barabam, et crucifige eum*, et talia similia. Vel potest dici sic et superius, et in alio psalmo, *quia plenum est maledictione*, id est amaritudine, id est, ideo fecerunt sibi amarum Dominum. *Pedes*, id est affectiones, *eorum sunt veloces*, non solum ad interficiendum verbo. Unde dictum est: *Lingua eorum gladius acutus*, sed etiam ad effundendum sanguinem honorum gladio. Et ideo est in *vis*, id est in operibus eorum infelicitas in præsentem, cum dantur in tenebras interiores, et in futuro contritio, cum in exteriores dantur. Hinc dictum est: *Qui ceciderit super lapidem, confringatur: super quem vero ceciderit lapis, conterat eum*. Cadet super lapidem, qui in præceptum Christi, id est angularis lapidis, offendit, et ille confringitur hic in præsentem, cum inferiori cæcitate damnatur. Si vero contractus non resipuerit, tandem cum lapis cadet super eum, id est in manifesto judicio conteretur penitus, id est, in æternas penas dabitur. Et ideo erit eis contritio, quia viam pacis, id est me, qui sum via, ad veram pacem semper euntem in id ipsum, et quia volui esse vera pax eorum, unde dictum est: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum: me, inquam, non cognoverunt*, id est non sicut medicum sibi necessarium honoraverunt, sed tanquam inutilem et nocivum contempserunt: et hoc ideo quia *timor Dei non est ante oculos* ejus, id est, quia non timent judicium Dei, neque præsens, neque futurum. In quo decipiuntur, quia etiam manifestum judicium tandem experientur. Quod sic dicit: *Nonne tandem vere cognoscent Deum, est timendum, omnes illi, id est Judæi, qui operantur nunc iniquitatem, emphatice iniquitatem, sed qui medicum non cognoverunt, sed potius interfecerunt: qui hæredem de vinea ejecerunt, et qui servis occisis nullam illis reverentiam exhibuerunt: et qui etiam plebem meam, id est sanctos et apostolos meos, devorant, id est nituntur devorare, et sibi reformare: devorant dico, sicut escam panis, id est, ita ut assidue hoc faciant, et in hoc delectantur, sicut panis assiduus cibus hominis est, quod jugiter delectatur. Possunt etiam devoratores plebis Domini largius accipi, qui in solis Judæis, omnes scilicet qui sanctos Dei de quacunque gente sint, devocando, et sibi conformare nitendo, quasi devorant. Unde dictum est Petro de malis: *Macta et manduca*. Dicuntur etiam plebis devoratores recte, quicunque prælati officia sua non ad salutem subditorum, sed ad terrenum lucrum exercent, de quibus dictum est: *Colantes culicem, et absorbentes camelum*; quia leviora etiam peccata ubi nihil possunt extorquere puniunt, majoribus autem et in seipsis et in aliis prelo inducti consentiunt.*

Dominum non invocaverunt. Ideo operantur iniquitatem, et devorant plebem meam, quia Dominum non

invocaverunt. Quod tale est : Ideo dati sunt in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt; quia Deum habere in notitia non probaverunt. Ille Deum non invocavit qui aliud sibi præ se. qui ipsum Deum facit, quod Judæi fecerunt, qui terrenis tantum inhabitabant. Quod sic dicit : *Trepidaverunt ipsi Judæi illic*, id est in amissione terreni regni, ubi timere non fuit otiosum, id est utile. Quia cælestis regnum amiserunt, dum timent amittere terrenum.

Quoniam Dominus. Ostendit per quod Judæi tandem cognoscunt Dominum esse judicem, vel esse timendum, per hoc scilicet quia Dominus qui modo in generatione justa est, id est in his qui per ipsum justis generati sunt est inhabitator, erit in ipsa tunc remunerator. Et convertit se ad ipsos Judæos, quasi dicat : In vobis autem Judæis non erit, quoniam vos confudistis, id est, quantum voluntate et actione potuistis, confusum fecistis consilium inopis, id est humilem adventum ejus, qui cum esset dives, pro vobis factus est pauper. Quod sine causa fecistis, quia ideo tantum quoniam solus Dominus erat spes ejus, id est, quia nihil in eo sæcularis pompæ vidistis, et ideo contrarius operibus vestris fuit. Humilis adventus Christi merito appellatur consilium, quia dum omnia tenerent medium silentium, ipse solus mundo pereunt remedium contulit, et completivum summæ beatitudinis fuit, scilicet dispositionis antiquæ, reparationis novæ, felicitatis æternæ. Quod consilium Judæi si non re, tamen voto et reputatione confuderunt, cum per mortem nomen ejus de terra se abstulisse putaverunt.

Quis dabit ex Sion. Confudistis quidem, o vos Judæi, consilium inopis, sed non deberetis, quoniam hic est ille de quo vere prædixit : *Veniet ex Sion, qui avertat captivitatem ex Jacob*, cum alter esse non possit. Nam quis alter veniet ex Sion, id est, nascens de Judæis, qui propter cultum veri Judæi, et propter plura excellentia beneficia Dei et legis et prophetarum sibi concessa dicitur Sion, id est speculatores, et Israel, id est Deum videntes : quis, inquam, veniens ex Sion dabit salutem Israel, id est salvationem a propheta præmissam Judæis, si iste non dabit? Certe nullus. Hinc quidam dicit in Evangelio : *Aut duo sunt, aut hic est.* Hinc etiam dictum est ad David : *Unus de mille sit tibi consiliarius.* Et vere iste dabit salutem. Nam tunc dabit, cum traderit regnum Deo et Patri, scilicet cum Dominus Pater, quia jam in spe avertit, perfecte avertit captivitatem a plebe sua, qua per primum parentem incurrit, hoc mortale induens immortalitatem. Et tunc perfecte exultabit Jacob, id est omnis proficiens ad illam salvationem, qui hic fuit Jacob, id est supplantator invisibilium supplantatorum suorum. Et lætabitur Israel, id est omnis perveniens ad illam; et sic factus est Israel, id est vir vere videns Deum. Per Jacob ideo intelligitur proficiens, et per Israel perveniens, quia Jacob cum revertetur in terram suam in proficiscendo adhuc erat Jacob; cum autem jam fere ad patriam venisset, vocatus est ab angelo Israel. Potest quoque, ut superius diximus, psalmus iste in persona prophetæ mysticæ de gentibus et de Judæis sic legi, juxta quod sic Propheta ordine incipit, primum increpando diurnam infidelitatem gentium. *Inspiciens*, id est, gentilis populus, vere insipiens, qui idola manifesta præposuit Creatori, si non voce, tamen corde dixit, et in effectu ostendit, quod non est Deus verus omnibus adorandus atque timendus : et ex hoc errore sunt ipsi accusabiles, non ipse Deus, qui eos creavit, quia ex corruptione eorum, hoc est non ex imperfecta creatione, et non mutatur sententia.

Omnes declinaverunt. Illic communiter agit et de Judæis et de gentibus, quod notat simili : nec aliquid mutatur, nisi quia quod prius ad solos Judæos, hic ad utrosque referimus; et quod in quorum os sub exemplis prius dictum est, nunc simpliciter dicitur :

Et viam pacis non cognoverunt, in tertia tantum persona dicitur.

Nonne scient omnes. Illic quoque communiter accipiemus et Judæos et gentes, referemus operari iniquitatem ad Judæos, sicut prius : devorant verè plebem, ad gentes propter excellentiam; et dicit Propheta in hac sententia *plebem meam*, id est cujus pars ego sum, sicut solemus dicere de populo vel gente patriæ suæ quisque, Populus meus vel gens mea : id est, cujus pars ego sum.

Dominum non invocaverunt. Illud quoque ad utrosque referemus, et accipiemus trepidationem quantum ad Judæos, de loco et gente; quantum vero ad gentes de amissione alicujus terreni commodi. *Consilium inopis confudistis*, poterimus etiam referre ad gentes. Quæ si non in capite, in membris tamen confuderunt. Cætera non mutantur, nisi quia Israel et Jacob largius de gentibus accipiemus.

IN PSALMUM XIV.

Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Verba populi in captivitate Babylonie optantis redditum ad patriam, enumerantisque quibus meritis quis ad hanc pervenire queat. Aliter, quia lex tota decalogo concluditur decem exempli Christi formis expressit, quibus ea docuisse, quæ fecisse monstratur.

EXPLANATIO.

Prophetica interrogacioni respondet Dominus in decalogo exemplum, decem virtutibus ad suæ beatitudinis atria perveniri. Divisio psalmi hujus tota interrogacione et responsione continetur; sed interrogacio uno versiculo, responsio vero sex versibus est complexus.

COMMENTARIUS.

Domine, quis habitabit. Psalmus iste sic intitulatur : *Psalmus ipse David*, Propheta scilicet attribuendus. Propheta plenus Spiritu sancto, prævidens Ecclesiam multiplicandam esse super numerum perfectorum, scilicet futurum esse plures nomine tenus Christianos, non re tenus, qui gauderent tantum de Christiano nomine, et non de Christiana religione : ut ostendat solum nomen non valere nisi studeat quilibet sicut Christus ambulavit et ipse ambulare : agit sub quadam similitudine alicujus perfecti regis militiæ vel imperatoris, qui bello coorto et multis probis et ignavis concurrentibus, quæreret ab ipso domino suo quos ex illis in tabernaculo vellet secum militare, et post militiam in palatio remunerare. Et est tale ac si breviter diceret : Nemo aggratuletur sibi de Christiano nomine solo sine re, quia non proderit ei nomen sine re, vel ut possit in tabernaculo militare, aut in palatio conregnare. Tabernacula autem sunt expeditionales domus, in quibus ad tempus milites sæculi laborant, ut postmodum in stipendiis diutius gaudeant. Hæc tabernacula significant præsentem Ecclesiam, in qua contra diabolum atque carnem pugnatur, quia qui digne militabit in hoc tabernaculo, æternaliter gaudebit in cælesti palatio. Unde Apostolus : *Si compatimur, et conglorificabimur.* Notandum quoque quod ad similitudinem prædictam Propheta taliter exsequitur, ut primum describat nobiles milites, deinde vero gregarios, qui et digne militent in tabernaculo, et regnabunt in palatio, ut per oppositum cognoscamus qui sint indigni tabernaculo atque palatio, et primum sic agit cum domino : *Domine, Rex universorum ad cujus militiam tot convaluerunt, quis habitabit in tabernaculo tuo?* id est, quem ex tanto numero elegis, qui et digne militet hic in tabernaculo, et tandem requiescet tecum in monte, id est, in supernæ gloriæ tuæ celsitudine? Alia translatio habet, *Quis peregrinabitur?* Quod satis convenit. Nihil enim aliud præsens est vita quam peregrinatio. Unde Apostolus. *Dum sumus in hac vita, peregrinamur a Domino.*

Qui ingreditur sine macula. Hic nobilium militum A descriptio est, et potest legi, ut vel sit Domini responsio, vel ut ipsemet Propheta sibi respondens dicat: Ille scilicet digne habitabit in tabernaculo, et digne tandem requiescet in monte, qui ingreditur, id est, qui in hac vita cum bene viventibus est ingressus ad supernam vitam: conversatur *sine macula*, id est sine crimine peccati: et quia non sufficit declinare a malo, nisi addatur bonum, subdit: *Ut qui operatur justitiam*, id est, quidquid juste facere potest, facit. Quam justitiam exsequitur per partes, dicens: *Qui loquitur veritatem*, id est vera, et ita ut verum quod dicit sit in corde suo, id est, ex bona affectione procedat. Possumus etiam et verum dicere, et mala tamen affectione, sicut si alicui de duobus viis quæ rectior esset quærenti, indicarem rectiorem, non quod esset rectior, sed ut incurreret in ea latrones, vel aliquid aliud malum. Verum quidem meum dictum esset, sed ex mala affectione procederet. *Et qui non egit dolum in lingua sua*, id est, qui nec in lingua contra proximum peccavit, quod summa perfectio est. Non frustra enim lingua in udo posita est; sed ideo quia sicut in udo aliquis facile labitur, ita nos in lingua facile peccamus. Unde dictum est: *Perfectus est vir qui in lingua non labitur*. Et non solum verbo proximum non offendit, sed nec malum operando proximo fecit: et si alius opprobrium proximo intulit, ipse non accepit, id est, non factum esse voluit; et insuper malignus, id est, detractor proximi, *ad nihilum conspectu ejus deductus est*, id est contemptus, et nihilum reputatus. Illos autem qui timeant Dominum timore casto glorificat, id est, magnipendit et exultat. Dicit in hoc loco quidam notabile beatus Augustinus, hoc scilicet: *Nemo malignus quid sit novit, nisi cum sub specie Creatoris æternæ incommutabile ad speciem creaturæ, quæ de nihilo facta est convertitur*. Quod sic intelligendum est, quia tunc tantum homo malignus est, id est male agens est, quando Creatorem, ad cujus similitudinem factus est, negligit, et terrena, quæ ab ipso de nihilo facta sunt, appetit.

Qui jurat proximo. Hic describuntur gregarii milites, quod per jurare notatur. Perfectis enim dictum est: *Sit sermo vester, Est verum, Non non*. Quidquid autem plus est, a malo est, scilicet et a malo illius qui aliquid sibi credi postulat; quia sæpe fecerit, et a malo illius a quo postulat, qui iterum fratri male credulus est. Propter hoc igitur malum necesse est in humanis contractibus juramenta sæpe facere, et licet secundum quod hic dicitur, scilicet si qui jurat, non decipiat. Interdicitur tamen perfectis jurare, ne per consuetudinem jurandi aliquando ut pejerent contingat. *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, id est, nulli ut plus inde acciperet, accommodavit pecuniam suam, sed misericorditer pauperibus distribuit, vel sicuti distribuit, et apud illum remanere noluit, non nisi quantum dedu exegit; *et qui non accepit munera super innocentem*, ut causam nocentis superiores faceret causæ innocentis, quod sæpe corupti iudices faciunt.

Qui facit hæc. Hic psalmum plane adaptat intentioni. Quasi dicat: Quisquis hæc prædicta de perfectioribus vel minus perfectis militibus facit, ille tantum et digne habitabit hic in tabernaculo, et non movebitur, completa in militia æternam a palatio. Quapropter qui hæc non facit non sibi de Christiano nomine applaudat.

IN PSALMUM XV.

Tituli inscriptio ipsi David.

ARGUMENTUM.

Ezechias in ægritudine Dominum deprecatur, et in viæ suæ reparatione gratulatur, et quod humanarum rerum non sit egens, exponitur. Item vox Christi ad Patrem.

EXPLANATIO.

Dum omnes dicantur inscriptiones titulorum qui psalmorum frontibus affiguntur, nescio quid mysticum iste designans, hoc specialiter primus continet, qui enim Domino crucifixo scriptus est titulus, Hic est rex Judæorum, non inconvenienter in psalmo quod idem Rex de sua passione et resurrectione locuturus est, hujus inscriptionis commemoratio præcedit. Nam et hoc quod additur ipsi David, non ad quamlibet aliam personam, sed ad ipsum Dominum Salvatorem, quod canitur, pertinere monstratur. Per totum psalmum introducit persona Domini Salvatoris. Prima positione ex humanitate suscepta, loquitur ad Patrem, conservari se petens, quia spem suam posuerit semper in eo. Subjungit etiam quemadmodum sancti ejus non carnalibus desideris, sed spiritualibus virtutibus eligantur. Omnia quæ pertulit, ad hæreditatis suæ gloriam asserens fuisse perducta. Secunda positione idem Patri gratias referat, qui illi a dextris apparendo, iniquitatem hujus sæculi omnipotentis suæ virtute superant; unde animam suam de inferno asserit esse liberatam, et post resurrectionis gloriam in deflectionibus dexteræ ipsius memorat collatam.

COMMENTARIUS.

Conserva me, Domine. In hoc psalmo loquitur Rex noster ex proprietate susceptæ humanitatis, et agit hic de passione sua orando Patrem pro constantia illius obedientiæ proficiendæ, pro qua missus est: non quod ei qui tantæ potestatis erat, ut diceret: Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam; et: Nemo tollit a me animam meam; et: Post tres dies resurgam, deesset aliqui, pro quo adipiscendo necesse esset eum orare, sed ut nobis ad quorum salutem venerat, orandi formam pro patientia et obedientiæ constantia, per quæ nobis restituitur, quod primi parentis per inobedientiam amisimus, in se ipso daret. Subdit etiam patientiam et obedientiam suam sequi certam remunerationem, scilicet carnis in sepulcro incorruptionem et resurrectionis clarificationem, ut nos carnificaret; quod si patientiæ et obedientiæ erimus consortes, erimus et remunerationis comparticipes. Intitulatur autem psalmus ita: *Tituli inscriptio psalmus ipsi David*. Quod sic exponitur: Psalmus iste attribuitur ipsi David vero capiti scilicet, non historiali. Qui psalmus est *tituli inscriptio*: dicitur autem iste psalmus ideo *tituli inscriptio*, quia tractat de negotio illo, id est, de obedientia passionis, per quod sibi Dominus noster Jesus Christus illud regnum obtinuit, de quo titulus iste divina dispositione inscriptus est, Qui a Pilato capiti ejus in cruce dormientis superpositus fuit: *Hic est Jesus Nazareus, rex Judæorum*. Nunc ad litteram accedamus. Vox Dominici hominis est, ut supra diximus, pro perficienda obedientia orantis: Quasi diceret: præcessit olim quidam, quem tu, Domine, quia in te non speravit, non conservasti. Me autem, o Domine Pater, conserva, id est, sicut jam servasti me per peccati inmunditatem in anima, ita etiam serva in corpore a corruptione: *quoniam ego speravi in te*, id est, totam spem meam conjeci in te, et vere speravi, quia digne dixi tibi Domino, *Tu es Deus meus*. Quod quidem digne nullus dicere potest, nisi divinitus inspiratus, cum nec Dominus Jesus dici possit nisi per Spiritum sanctum, ut testatur Apostolus. Ille autem digne dicit Domino *Deus meus*, qui et se ei totum subjecit, et nihil sibi præ se nisi ipsum facit; et vera propter has prædictas causas me conservabis, quoniam causa illa quæ obicitur terrenis dominis, tibi non potest obicere, quoniam tu cum sis bonum se solo contentum, non eges bonorum meorum, scilicet ut vel tibi serviam, vel aliquid tibi tribuam ut faciunt terreni domini.

Sanctis qui sunt in terra. Vere dixi Domino, *Tu es Deus meus*, quia feci quod debui, *quoniam omnes voluntates meas*, id est ab ipso mihi datas, non enim

veni ut faciam voluntatem meam, mirificavi verbo et exemplo his qui sunt ejus, id est, in terra viventium. *Mirificavi*, inquam, id est, mira eis feci, scilicet et ut suæ voluntates viderentur eis foedæ et despicibiles, meæ autem miræ, id est desiderabiles. Eis dico ideo sanctis, id est, in virtute honorum operum consummatis: et ita eis mirificavi ut non solum in affectione eas habeant, sed manifeste per opera in eis appareant, quia cognoscunt, et quid prosit humanitas divinitatis meæ, et quid divinitas humanitatis meæ, quod est dicere, qui et mortui in peccatis sunt in vitam æternam, jam spe resurrectionis susceperunt. In hoc enim profuit humanitas Christi, quia ne nos in peccatis moreremur, mortua est. In hoc vero profuit divinitas, quia cum carnem a morte suscitavit, immortalitatem vitæ per resurrectionis spem contulit. Unde dictum est quod *mortem nostram moriendo destruxit, et vitam resurgendo reparavit. Terra viventium*, id est celestis patria, emphatice dicitur Domini esse, cum et ejus sit terra morientium, præsens scilicet habitatio. Illi autem dicuntur, si non præsentia, spe tamen, in terra viventium, quorum corpus tantum in terris, mens vero conversatur in cælis. Unde dicit Apostolus: *Nostra autem conversatio est in cælis*. Potest et aliter iste idem versus continuari. Quasi dicat: Quo fructu peto me conservari: hoc scilicet quia et mirificabo et mirificavi voluntates meas sanctis ejus. Si autem mirificavit secundum quamdam translationem invenitur, ita dicitur: Vere Dominus Pater me conservabit, quia per me voluntates suas jam mirificavit. Sententia vero in neutro modo mutatur.

Multiplicatæ sunt infirmitates. Vere mirificavi ego, vel Dominus Pater me mirificavit aliis voluntates suas, quia per me *multiplicatæ sunt infirmitates eorum*, id est, multiplicatæ infirmitates suas, et doctrina mea et exemplo vitæ meæ intellexerunt non ut perniciem, sed ut medicum quærerent ad salutem: et postea acceleraverunt, id est, ad me medicum properantes, et solliciti accesserunt. Non autem per carnalia sicut prius, sed per spiritualia, quia non quærant ab eis amplius sanguinem hircorum, sed vitulos laborum. Quod sic dicit: *Non congregabo conventicula eorum amplius*, id est congregationes eorum, quæ sunt factæ quasi conventicula, id est, parvi conventus, postquam mei facti sunt. Semper enim boni licet plures sint virtute, numero tamen hominum sunt pauciores; sicut e contra mali, licet plures sint numero hominum, pauci tamen sunt, quia debiti perditioni. *Non congregabo, inquam, eos de sanguinibus*, id est causa fundendorum sanguinum ad sacrificandum: *nec ero memor nominum eorum*, id est, non distinguam eos per nomina; sicut prius distinguebantur, ad quamdam excellentiam, cum diceretur, *Dic domui Juda, dic domui Levi*, propter dignitatem. De tribu enim Juda tantum reges, de tribu Levi sacerdotes eligebantur. Vel possumus accipere per nomina hic hoc quod Judæi prius ad comparisonem gentium dicebantur justi et cultores veri Dei, gentiles vero immundi et peccatores. Quæ nomina modo non manent, quia non est acceptor personarum Deus, sed in omni gente qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi; et item: *Non Judeus*, etc. Non erat, inquam, memor, et hoc *per labia mea*, id est, per pacem ante sæcula mundi promissam, per me autem completam: et possumus hic pacem accipere, vel quod ima summis per eum reconciliata sunt, quæ recte designantur per labia, cum de ea prædicatur: *Osculetur me osculo*, etc., vel quod ipse gentilem et Judaicum populum pacificavit, solvens inimicitias in carne, et destruens medium parietem maceræ, quo disjungebantur. Unde dictum est: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum*. Possumus etiam per labia, quæ instrumenta sunt locutionis vel prædicationis, præcones veritatis accipere, ut sic dicatur, hoc quod ipsi non disjunguntur, sicut *per labia*, id est

A per prædicatores, eos in fidei concordia ponentes. *Dominus pars hereditatis meæ*. Ideo non distinguam eos per nomina, quia ipsi se non distinguunt. Nam omnes unam hereditatem, id est, Deum, eligunt. Quod sic dicit: *Dominus Pater erit pars*, in universitate rerum *hereditatis meæ*, id est illorum, quod ipse dedit mihi in hereditate; et *calicis mei*: id est ipsorum eorumdem qui sunt calix meus, id est, divisio data mihi hominibus. Per calicem enim fit divisio, id est, mei non eligunt sibi aliam partem in rebus, nisi Dominum. Vel aliter: *Dominus erit pars hereditatis meæ*, id est, meorum; et *calicis mei*, id est, Dominus in parte erit rerum hereditatis data meis; et calix, id est divisio data meis. Quasi dicat: eligant alii hereditatem mundum, mei non eligent hereditatem sibi, nisi Dominum. Bibant alii mortíferas sæculi delectationes, mei non bibent nisi salutarum potum, quia calicem habebunt Dominum.

B *Tu es*, etc. Juxta primam sententiam, inquam, hereditas gentes accipiuntur, data in hereditatem Christo, ita continuabis. Quod dico hereditatem esse mihi, non mihi ascribo, sed tibi, Pater, quia tu es qui hereditatem meam mihi ab æterno datam, unde Apostolus: *Elegit nos in ipso ante constitutionem mundi*, et in prævaricatione Adæ amissam, restitues mihi per completionem in me obedientiam.

Funes ceciderunt. Hic loquitur ad similitudinem. Solent enim hæredes partiri prædia sua per percas aut funes, et aliquando cadit perca sive funis unum in pulchro loco, alii in turpi. Sic in divisione hominum, illi super quos funes Christo ceciderunt, pulchri virtutis ornamento sunt; qui autem diabolo contigerunt, turpissimi sunt. Littera sic continuatur. Ideo cum dico restitues hereditatem, appono meam, nam mea est præclara. Nam *funes*, id est divisiones, *ceciderunt*; id est, non mittis, sed sola gratia salvante eos, evenerunt *mihi in præclaris*, id est in his qui valde sunt virtutibus decorati. Et vere in præclaris, quia hereditas mea, id est illi qui sunt mihi dati in hereditatem, licet sint pannosi et abjecti, et sicut peripsema omnium facti, tamen mihi sunt præclari. Et ideo benedicam Patrem Dominum in omnibus ei obsequendo, *qui tribuit mihi in meis intellectum*, scilicet rationem et discretionem talem, scilicet ut imitentur patientiam obedientiæ meæ, per quam ipsi mihi restituit in hereditatem. Potest hoc aliter legi juxta illam sententiam, in qua hereditatem vocabimus Dominum. Quasi dicat: Ideo tu, Domine, eris hereditas meorum, quia tu es qui hereditatem meam, id est claritatem coæternitatis, et ejus majestatis, quam tuæ similem habui apud te, priusquam mundus fieret, restitues mihi: non quod ego unquam eam amiserim, sed quia misericordiam, intelligentiam et spem ejus per primum lapsum amiserunt, et cum eis per meam obedientiam et resurrectionem, intelligentiam et spem ejus restitues: quia ego in eis sum, et mihi eam per eos restitues; et determinat quæ sit illa hereditas. Quasi dicat: Hereditatem meam voco tuam claritatem; quia sicut limites possessionis sacerdotum et Levitarum olim in divisione terræ promissionis contigerunt in excellentioribus et pulchrioribus locis: ita funes, id est limites hereditatis meæ, sunt in præclaris, id est in tua æternitate et majestate. Ad solam enim similitudinem hoc dictum est. Et bene dico in præclaris, nam hic effectus ostendit præclaram esse, scilicet quia ipsa *hereditas mea*, id est tua coæternitas et co-majestas *est præclara mihi in meis*, id est mei, quibus revelata est, valde præclaram et pretiosam esse reputant. Vel ideo *benedicam Dominum Patrem, qui tribuit mihi in meis intellectum*, id est, qui sic illuminavit meos, ut illam tantam claritatem et intelligentiam, et suo modo spe jam possideant. Quicunque enim hic vere manducat, id est, imitatur Christum, vivet in futuro eadem vita qua Christus, factus ei coæternus, et pro modo suo conglorificatus.

Insuper et usque ad noctem. Insuper ideo apponit, quia quod sequitur, non pertinet ad claritatem illam, sed ad humanitatem. Quasi dicat: Ex hoc etiam *beneficam Deninum, quia renes mei*, id est, carnales consanguinei mei, de quorum renibus exivi, *increperunt me*, id est, increpando duriter erudierunt me: obedientia usque ad noctem, id est, usque ad mortis experientiam. Vel per renes, quæ inferior pars corporis sunt, possumus accipere inferiorem naturam in Christo. Ut si dicat: *Renes mei*, id est, mortalitas et passibilitas humanitatis meæ increpatum perduxerunt me usque ad noctem, sicut prius. Ego autem certus de remuneratione, et ideo dolorem non attendens, sed pro æternum, providebam Dominum remuneratorem, semper eum habens in conspectu meo interiori: et merito, quoniam illis persecutoribus existentibus mihi in sinistra, cum me ad impatientiam insultationibus suis provocaverunt dicentes: *Si filius Dei es, descende de cruce*, et similia: ipse Dominus erat mihi a dexteris, in majori parte, ministrans mihi vires, ne ullo modo commoverer a constantia et patientia perscrutando obedientiæ. Et propter hoc *letatum est cor meum*, id est, lætitia fuit in corde meo, et in cogitatione mea, et lingua mea, protulit exultativa, scilicet: *Nemo tollet a me animam meam*, etc. Et *insuper caro mea requiescet in spe*. Et exponit in qua spe, in hac scilicet, quoniam licet anima mea descendat in infernum, tamen non derelinques eam, ut possideatur ab inferno: nec dabis inimicis meis cupientibus me sanctum tuum, id est, sanctificantem alios videre, id est sentire corruptionem carnis in sepulcro. Et vere non dabis, quia non solum facies in re, sed jam fecisti in dispositione *notas mihi vias vitæ*, id est resurrectionem, quæ dicitur via ad vitam: quia et per eam data est nobis spes recuperandi vitam, quam amiseramus, et tandem ipsa re dabitur; et deinde *adimplebis*, id est valde implebis, lætitia existente cum vultu tuo, scilicet clarificabis me confessione: et ibi erunt mihi *delectationes in dextera tua*, scilicet in potioribus bonis tuis, scilicet in claritate et majestate tua, vel in æterna vita, quæ etiam per dexteram designatur. Juxta illud: *Læva ejus*. etc., delectationes dico euntes usque in finem delectationum, id est ad tantam perfectionem, ut non possint esse perfectiores. Potest quoque hic versus aliter legi, et in parte continuari, ut sic dicatur: Ideo animam meam non derelinques in inferno: nec dabis videre corruptionem in sepulcro: quia fecisti notas mihi, et in me aliis, vias vitæ, id est patientiam et obedientiam, quæ sunt viæ reducentes ad vitam per obedientiam amissam, et propter illas vias executas, scilicet cum peccerint meo exemplo patientiam et obedientiam, tunc perfecte *adimplebis me*, id est meos: lætitia manente cum vultu tuo, id est, qui semper est in præsentia tua; et tunc erunt eis *delectationes in dextera tua*, id est, in æterna vita euntes usque in finem, ut superiores.

IN PSALMUM XVI.

Oratio David.

ARGUMENTUM.

Deprecatur Dominum David, ut se devotum cor habentem, auditu dignum faciat, quem inimici gratis impugnant. Aliter Christus de Judæis dicit ad Patrem.

EXPLANATIO.

Cum multi psalmorum in textu suo habeant orationes, movere potest cur hic talem posuerit inscriptionem. Sed quamvis alii cum rebus diversis breviter mistas continent deprecationes, iste tamen pene tota sui contextione supplicatio est. David vero, ut notum est, significat Dominum nostrum. ex cujus persona ad institutionem humani generis totus iste psalmus iste prolatus. Trifaria oratio ab humanitate Christi in hoc psalmo deprecatur. Prima est, ubi secundum justitiam suam se petit debere restitui. Secunda ut a Judæorum insi-

diis puritas liberetur. In tertiâ resurrectionem velocissimam deprecatur. Ne diutius insultare liceat perverso populo Judæorum, et ne aliquid de ejus majestate turba fidelium haberet, ambiguum proficitur se in æterna beatitudine mansurum.

COMMENTARIUS.

Exaudi, Domine, justitiam meam. Psalmus iste sibi intitulatur: *Oratio ipsi David*. Quod sic exponitur. Iste psalmus attribuitur vero David, id est Christo: qui psalmus est oratio. Sciendum autem, quod cum fere omnes psalmi possint dici oratio, quia aliquam in se continent orationem: iste tamen specialiter oratur et intitulatur, quia ex majori parte est oratio. Oratur enim in hoc psalmo Dominus noster Jesus Christus in ipso agone passionis suæ, ex ea affectione erga suos, qua pro ipsis pati voluit, ut Dominus Pater judicium illud quo persecutores putaverunt judiciaria potestate damnare, manifeste ostendat suis, et cognoscere faciat, non ex consilio eorum unius tantum perniciem machinantium, sed ex sua ineffabili bonitate et dispositione ad salutem omnium processisse: ut cum hoc manifeste eis cognitum fuerit, nullo modo possint devocari, quando et congratulentur ejus navititati, et conformentur ejus passioni, et dicit ita: Domine Pater, quia versatus es in justitiam Adæ, ut non exaudires illum, *exaudi justitiam meam*, id est, ostende in effectu quod exaudieris me, quem tu per immunitatem a peccatis justum fecisti. Plus est quod dicit, *exaudi justitiam meam*, quam si diceret me justum, quia causam ponit exauditionis. Nam et eleemosyna orat, et justitia orat. Et *intende deprecationem meam*, id est, intensum te fac ad exaudiendum, vel me fac intensum, ne remisse agam in deprecatione mea, id est, facta a me pro meis: et *percipe auribus*, id est, per potentiam audiendi quæ in te est. *Orationem meam*, id est pro meis factam. Est autem, ut dicit beatus Hieronymus, *deprecatio pro peccatis, oratio pro perseverantia*. Orationem dico factam non in labiis dolosis. In labiis dolosis orat quis, cum vox oris non convenit voci cordis.

De vultu tuo. Pont unde petat se tantopere exaudiri. Quasi dicat: Pro hoc oro, Domine Pater, et deprecor ut judicium illud quo Judæi judiciariam potestatem putaverunt exercere in me ad gloriam et ad utilitatem suam, factum in eum, id est, ad gloriam et ad utilitatem eorum, et ad illorum ignominiam prodeat, id est manifestum fiat, vel manifeste appareat produisse *de vultu tuo*, id est, et de voluntate et de dispositione tua, ad utilitatem omnium volentium processisse; quoniam ex illorum fraudulento consilio, et oculi tui, id est, diligentissima et perspicacissima discretio, quæ in te est, videat in hac re æquitates tam in mea clarificatione, quam meorum damnatione. Nihil enim æquius quam et illos innocentem sine causa damnantes, damnari, et innocentem clarificari.

Probasti cor meum. Vere facies nunc quod rogo, quia prius quod mihi utile fuit fecisti: exhibitio enim præteritum, certitudo est futurorum: hoc æquippollenter hic dicitur, et est posterolatus ordo, ut sic prius dicatur: *Tu, Domine Pater, visitasti me in nocte*. Nox potest dici quælibet tribulatio, quæ perturbat. Ignis vero tribulatio gravis dicitur, quod quasi comburat. Possumus igitur in Domino nostro Jesu Christo noctem accipere captivum, ligationem, sputa, alapas, et cætera opprobria: ignem vero ipsam crucifixionem. Visitatio quoque est medicorum accessus ad consulendum ægro. Possunt autem omnia flagella quibus Deus Pater corripit omnem filium, quem recipit, visitatio vocari: quia per ea salutem eorum consulit. Quantum vero ad Christum tribulatio non ob aliud dicitur visitatio, nisi quia languores nostros ipse curavit, et dolores nostros ipse portavit. In eo enim nulla infirmitas fuit. Littera sic dicitur: *Visitasti me*, id est, visitationem ut medicus exhibuisti mihi et in me aliis nocte, in prioribus tribula-

tionem; et *examinasti*, id est, purum ab omni labe feristi; Item quantum ad illos in igne, id est, in ignea crucifixionis tribulatione. Et per hoc utrumque *probasti cor meum*, id est, probatum per patientiam conservatam usque ad experientiam mortis fecisti *cor meum*: et quia probasti, id est, *iniquitas non est inventa in me*, id est, omne malum fuit remotum a me in tantum, ut nec os meum loqueretur opera hæc, id est, ut nec malum verbum pro tanta persecutione proferrem, quod facere est opera hominum: quia homines si non possunt ulcisci se repercutiendo, saltem mala verba loquuntur, cum tribulantur, sed ego potius *custodivi vias Domini*. Vel aliter, ut sic dicatur: Quod dico iniquitatem non esse in me, non ad hoc dico, ut os meum loquatur opera hominum, id est, ut me factem more hominum, sed quia ita est in re. Nam ego *custodivi*, et cætera. Vel aliter: In tantum remota est iniquitas a me, ut etiam os meum non loquatur ad opera hominum: subauditur magnificanda, ut non solum non facerem, sed nec dicerem aliquid ad laudem humanam pertinens: sed etiam facerem et dicerem omnia ad laudem tuam. Quod inde apparet, quia ego *custodivi vias duras*, id est præcepta tua, quæ aliis videntur dura: habet alia translatio, vias latronis. Juxta quod sic potest dici: Ego *custodivi vias duras*, id est vias latronis: quia sicut latro qui non audeat apparere in publica et lata via, graditur semper per sentosas et difficiles vias: ita ego omnia dura, omnia aspera passus sum. Juxta illud Catonis: *Qui nec mihi, nec animo meo unquam in aliquo delicto peperi*. Vel aliter: *Custodivi vias latronis*, id est, cavi opera malorum, ne incurrerem ea. Quæ viæ etsi blandæ videantur, tamen ex opposito sunt duræ: quia in fine sunt strictæ et asperæ, et hoc feci propter verba labiorum, id est, propter permissionem peccatis et recalcinationis summorum et imorum, a te, Pater, ante sæcula dispositæ, per me autem adimpletæ. Vel aliter: hoc feci propter *verba labiorum*, id est, propter dicta prophetarum, ut Scripturarum præconia, quæ de me erant implerentur. Potest quod superius uno modo lectum est, *Non in labiis dolosis*, taliter etiam legi, et consequenti versui conjungi, ut sic dicatur: Hac oratione peto te, Domine Pater, exaudire et percipere, ut *judicium meum*, id est, omnium sententia a me et a meis data de quacunque re prodeat de *vultu tuo*, id est, procedat de sincera ratione et vero intellectu a te, et *non sit in labiis dolosis*, id est, non ex dolo vel figmento aliquo prodeat: et oculi non exteriores, sed mei, id est, interiores, quibus uti maxime debeo, videntur et in me et in meis æquitatem, scilicet in remunerationem bonorum, et in damnationem malorum: et in probandis quæ probata sunt, et improbandis quæ improbanda sunt: habet enim quædam translatio hanc litteram, scilicet oculi mei et æquitatem. Sequentia non mutantur, nisi quod per noctem in sequenti versu possumus accipere interioriorem persecutionem et occultam, scilicet diabolicam tentationem, quæ et Christo in monte a diabolo occulte, id est, solo cum solo facta est, et quotidie sit perfectis: et dicitur nox quia perturbat: et tamen est visitatio, quia prodest. Per ignem vero accipere possumus omnem exterioriorem persecutionem, sive in capite, sive in membris.

Perfice gressus meos. Quasi dicit: Quod ego verba labiorum implere curavi, et vias duras custodivi, hoc ad perficiendos meos gressus feci. Et ideo, o Domine Pater, *perfice in semitis tuis*, id est, perfectos fac in arctioribus præceptis tuis *gressus meos*, id est, apostolos et cæteros, per quos ad notitiam hominum ingrediar meos, id est a te mihi datos. Quasi dicat: Tui erant, Pater, et tu mihi eos dedisti, et ideo serva eos: *perfice dico, ut vestigia mea*, id est signa vitæ meæ, id est bona opera *non moveantur* ab eis.

Ego clamavi. Vere perficies eos, quia ego solus idoneus per peccati immunitatem ad hoc *clamavi* ad te, id est, liberam et validam intentionem precis ad te direxi. Et vere *clamavi*, quoniam tu qui Deus es,

et ideo exauditor bonorum, *exaudiisti me* jam in pluribus. Quapropter *inclina aurem tuam*, id est, potentia exaudiendi, quæ in te est, non deserat me propter humilitatem meam, qui adeo infirmus sum, quod a te erigi non possum, et *exaudi verba mea*, id est orationem meam factam pro meis, hac scilicet exauditione mirifica eis misericordias tuas, id est, facies eis mirum et desiderabile videri, quod eos antequam essent elegisti, et perditos vocasti, recreasti, justificasti, et magnificasti, quæ sunt misericordiarum tuarum. *Mirifica*, inquam, ut sperent in te, et sic salvabuntur, quia *tu salvos facis omnes sperantes in te*.

A resistentibus dexteræ tuæ. Postquam oravit pro repellenda a suis infirmitate, orat etiam pro conservanda sanitate. Quasi dicat: Postquam repueris a meis infirmitate mirificando eis misericordias tuas, conserva in eis sanitatem, scilicet custodi me, id est, a resistentibus dexteræ tuæ, id est, a contradictoribus veritatis, qui resistunt mihi, qui sum dextra ad debellandos inimicos tuos. *Custodi eos*, inquam, *ut pupillam oculi*, id est, sicut custodisti me, qui sum pupilla oculi tui. Pupilla minima particula est in oculo, qua tamen totum corpus dirigitur. Sic Christus dicitur pupilla oculi, id est Ecclesie, quæ est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vel aliter: Custodi meos ita, ut sunt illi custodiendi, qui sunt pupilla oculi: id est, per quos, licet sint pauci, transfunditur lux veritatis, in totum corpus Ecclesie.

Et protege me. Id est, sub umbra, id est, sub protectione alarum tuarum, id est charitatis et misericordiarum, quibus nos tanquam alis obumbras: et accipitur hic charitas qua ipse prior, id est ante etiam quam essemus, dilexit nos. Misericordia autem susceptæ humanitatis per Verbum affectio propria. Vel per alas possumus accipere dilectionem Dei et proximi. Quæ ideo dicuntur alæ, quoniam teste beato Augustino sine his duabus virtutibus non volatur ad celestem gloriam. *Protege meos*, inquam, *a facie impiorum*, id est ne impii conformando eos sibi ponant in eis faciem suam, qui vere eos affligunt: quia jam prius me afflixerunt. Quasi dicat: Si mihi viridi ligno non pepercerunt, nec eis qui aridum lignum sunt, parcent. Et hoc modo afflixerunt, quia inimici mei, id est persecutores mei Judæi *circumdederunt animam meam*, non ad imitationem, sed ad damnationem. Et *concluserunt se per adipem suum*, id est, in pingui lingua sua obfirmaverunt superbiam suam. Solent enim adipata animalia, ut tauri, cervicosa esse, et superbire: ita Judæi propter temporalium rerum prosperitatem superbiunt contra Dominum. Nam os eorum locutum est contra eum *superbiam*, id est plura superba dicta ut illud, *Nos non habemus regem, nisi Cæsarem*, et similia.

Projicientes me nunc. Vere superbiunt contra me, quia me prius ejectionem de synagoga projicientes me, etiam ad crucifigendum, extra urbem ne pollueretur nunc, quando locus datus est eis: prius enim nemo misit in eum manus, quia nondum venerat hora ejus: vel quem olim in servis missis projecerunt, nunc in me ipso projicientes *circumdederunt me*, ad insultationem et derisionem: et hoc ideo, quia *statuerunt declinare oculos suos in terram*, id est ex toto terrenis adhæserunt, et celestia nullo modo respexerunt. Vel aliter: *Statuerunt oculos suos declinare in terram*, id est solam carnis afflictionem, dum me crucifigerent, consideraverunt: clarificationem autem resurrectionis, quæ futura erat, non attenderunt.

Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam. Vere declinaverunt oculos, quia *susceperunt me*, id est, effecerunt hoc apud discipulum, ut me eis traderent, cum pontificibus ut caperent, cum præside ut crucifigerent. Et his omnibus modis *susceperunt*, majores quidem sicut leo paratus ad prædam: et minore, sicut *catulus leonis habitans in abditis*, id est, simulantes se ab ejus damnatione innocentes esse. Minores cum dicerent, *Nobis non licet crucifigere quem-*

quam; præses vero cum diceret, *Innocens ego sum a sanguine Justis*, et reliqua.

Exsurge, Domine. Ipsi quidem me susceperunt, tu autem, Domine, qui modo jaces illi populo, quia te mundana curare et regere non attendit, exsurge ei, id est, manifeste potens appare ei, præveni scilicet eum in vindicta tua; mentis cæcitas scilicet anticipet peccatum ejus, ut quod se malitiose ad perniciem meam credet agere, tua potius ad multorum salutem agatur provida dispositione. Quasi dicat: Fiat cæcitas in eis, ut plenitudo gentium intret; et supplantat eum ut amittat, scilicet per mortem meam, locum et gentem, cum per ipsam retinere se putet ea. *Et eripe animam meam*, resuscitando me ab illo impio populo, scilicet *eripe frameam tuam ab inimicis manus tuæ*, id est animam meam qua manus tua, id est, divina potentia tua, scilicet. Verbum, armavit se ad depellendas aëreas potestates, eripe per resuscitationem ab inimicis ipsius manus tuæ.

Domine, a paucis. Quasi dicat: Et ut ille n. quam populus supplantetur, o Domine, divisos eos jam a paucis, id est a bonis, qui cum sint plures in virtute, quantum ad numerum, tamen sunt in paucitate; eos, inquam, divisos a paucis, moraliter divide, id est, exclude de terra sua etiam localiter, et hoc in vita eorum, id est, ipsis persecutoribus meis adhuc viventibus, amittant locum et gentem. Multi enim ex eis adhuc vivebant, cum a Tito et Vespasiano destructi sunt: vel in vita eorum, id est in præsentem divide eos ab habitatione sua terrena, quos divides a cælesti patria. Et dignum est hoc fieri, quia venter eorum, id est memoria eorum, vel carnalis voluntas eorum est adimpleta, id est valde impleta: *de absconditis tuis*, id est de sceleribus pravis, scilicet deceptione mea, et captione et ligatione, et similibus, quæ tibi sunt abscondita, non cognitione, sed dignatione. Quasi dicat: Satisfecerunt carnali cordi suo super me in his in quibus non debuerunt. Venter dicitur memoria, quasi sicut ex his quæ ventre capiuntur, pars egerit, pars in membra transfunditur, ita memoria sententias sive intellectus quoscunque capit, quæ postquam ratio discutit, falsa et inutilia quasi digerendo abjicit. Cætera in disciplinam morum et habitum mentis transfundit. Potest et aliter de absconditis tuis dici, ut talis distinctio. *Divide eos de terra*, ut prius, et divide eos etiam *de absconditis tuis*, id est de mysteriis sacramentorum, scilicet ut non avertant sacramentum incarnationis et passionis tuæ, et similia. Quod bene promeruerunt, quia venter eorum adimpletus est ex his unde non debuit. Nam saturati sunt filiis, id est malis operibus, scilicet quod discipulum ut eis me traderet postulaverunt, et a Pilato ut me crucifigerent, et similia. Opera nostra namque tam bona quam mala dicuntur filii nostri, quasi a nobis generata. Habet quædam translatio: *Saturati sunt porcinæ*, quod satis congruit propter operum immunditiam. Valde enim immunda res apud Judæos porcus est, et in tantum sunt saturati, quod peccata sua redundaverunt in posteros suos. *Diviserunt enim reliquias suas*, id est peccata sua superabundantia, *parvulis*, id est filiis suis. Quod tunc factum est, cum dixerunt: *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros*. Vel aliter, ut sic dicatur: Hoc quod venter eorum impletus est, non eis profuit, sed filiis. Nam ipsi tanquam grosso cibo sunt saturati, satisfaciendo carnali cordi suo in morte mea, quod non eis profuit, sed filiis, quia dimiserunt reliquias quas deberent facere suas, id est intellectum gloriæ resurrectionis et ascensionis, et cæterorum talium, quæ quasi subtilis et tenuis cibus erant, sicut sunt reliquæ respectu grossi cibi, et quo vere reficiendi essent. Illas, inquam, reliquias non advertentes, *dimiserunt suis parvulis*, id est de posteris suis qui parvifacti sunt, id est humiles. Vel aliter, ut illa sententia æquipollenter hic habeatur, quod ideo ex parte cæcitas contigit in Israel, ut plenitudo gentium intra-

ret, et tanquam aliquis quæreret: Cur, Domine, hoc factum est, ut quidam de Israel ita cæcati sint, ut venter eorum adimpletus sit de tuis absconditis? Respondeat ac si dicat: Non debes mirari cur hoc factum sit, quia in hoc sunt facti similes avibus illis quæ saturantur non sibi, sed pullis suis nutriendis, sicut columbæ et quædam aliæ aves. Quod sic dicitur: *Ipsi sunt saturati*, ut supra diximus, non sibi, sed filiis, id est ad utilitatem filiorum; et hoc ideo, quia reliquias quas deberent facere suas, scilicet ut essent de quibus est, illæ reliquæ salvæ fient: illas, inquam, *reliquias dimiserunt* posteris suis, qui parvuli, id est humiles erant. Nam in illis vere in fine adimplebitur salus illa, quæ reliquis promissa est.

Ego autem. Quasi dicat: Inimicos meos, o Domine, prævenies et supplantabis, ego autem qui ab eis reus reputatus sum, *apparebo in justitia*, id est justus in conspectu tuo, id est illis qui digni sunt ut tu eos conspicias, scilicet bonis, et non paucis, sed *satiabor*, id est multis cognitus sum: tu, cum *apparuerit gloria tua*, id est gloria resurrectionis a te mihi data, id est, postquam surrexero et ascendam, et Spiritum sanctum mittam. Vel aliter. Illi quidem de terra dividuntur, ego autem qui eis non apparui, *apparebo in justitia*, id est in perfecta obedientia, ita ut sim dignus esse in conspectu tuo, id est, quæ tu conspicias et resuscites, et *satiabor* æternis delectationibus, cum *apparuerit mihi gloria tua*, id est, cum exaltatus fuero confessione.

IN PSALMUM XVII.

In finem puero domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saul, et dixit.

ARGUMENTUM.

Hunc Psalmum David prope ultimum vite suæ tempus, ut ipse titulus indicat, pro gratiarum actione cantavit. Alter David dicit, in similitudinem Christi in passione in inferno constituti, ad Patrem in Joannem.

EXPLANATIO.

Puero Domini Christo Salvatore significat, de quo dicitur: Quia puer natus est nobis: narrat autem historia quomodo David ab inimicorum omnium fuerit insidiis ereptus; ad cujus similitudinem resurrectio Domini et membrorum ejus absolute de potestate diabolica declaratur. Psalmus hic uni tantum non potest convenire personæ. Nam primo ordine Propheta loquitur, gratias agens quod eum de gravibus periculis divina pietas liberare dignata est. Secundo Ecclesia loquitur, quæ ante adventum Domini innumeras pertulit calamitates, posteaque miseris ei medicinam sanctæ incarnationis induluit, et baptismatis beneficio Christianum populum de orbis universitate collegit. Tertio in rem misericordiæ vox Christi Salvatoris illabitur, ubi pulcherrimis allus onibus virtus ejus potestasque describitur. Quarto iterum Ecclesiæ catholicæ dicta proferuntur, et cum magna exultatione Divinitatis concessa munera laudantur.

COMMENTARIUS.

Diligam te, Domine. Psalmus iste dicitur canticum, sive verba cantici, id est vox exultativa, quia in eo Dominus noster Jesus Christus et caput nostrum Christus scilicet agit gratias et laudes Deo Patri pro victoria suæ passionis, in qua ereptus est ab inimicis suis, id est a persequentibus Judæis, et pro gloria resurrectionis, qua etiam dominium mortis evasit; et pro gloria ascensionis et confessionis, et spiritualis gratiæ missionis, et pro perfectione corporis sui, id est Ecclesiæ, quam misso Spiritu sancto per prædicationem apostolorum in unitatem fidei collectam, *de aquis multis*, id est de gentibus pluribus, assumpsit in hæreditatem præclaram, ca-

rentem ruga et macula. Pro his omnibus, inquam, agit gratias, ut nos exhortetur et instruat, ut sicut ejus membra sanus, ita, quantum in nobis est, cum ejus auxilio satagemus ut et in præsentibus ab omnibus inimicis nostris tam interioribus quam exterioribus liberemur, et inde gratias quantas nunc interim valeamus optamus, et in futuro e iam de manu Saul, id est de potestate mortis, eripiamur, cum hoc mortale induet immortalitatem, et mors novissima destruetur, ut tunc plenarias et dignas gratias ipsi Christo Domino nostro, qui tunc erit omnia in omnibus, et Patri per ipsum referamus æternaliter. Intitulatur autem psalmus iste ita : *In finem pro puero Domini David, quæ locutus est Domino verba cantici hujus, in die quæ eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saul, et dixit.* Quod sic exponitur : *Verba cantici hujus*, id est hujus psalmi, qui est canticum, id est vox lætitie, ut supra diximus, referuntur non ad historiam, sed *in finem*, id est, in perfectionem in Christum : vel *in finem*, id est in plenitudinem temporis gratiæ ; et sic renouet nos a carnali intellectu. Scilicet verba dico attribuenda David prophætæ dicta ab eo, cum historialiter liberatus est a Saule et a cæteris inimicis suis non pro se, sed pro puero Domini, id est, in persona Christi, qui vere puræ puritate dictus fuit ; vel secundum quosdam libros simpliciter dicemus attribuenda David puero Domini, id est Christo. Quæ verba ipse puer locutus est Domino, id est ad laudem Domini, tanto tempore ante per Prophetam suum in die, id est in consideratione illius temporis, in quo Dominus Pater eripuit eum eum dispositione, quem erepturus erat in re, in se et in suis. Vel etiam possumus dicere quod jam eriperat eum in quibusdam membris suis, quæ præcesserant. *Eripuit, inquam, de manu*, id est de potestate *omnium inimicorum suorum*. Caput quidem de manu Judæorum persecutorum, membra vero de manu quorumlibet persecutorum interiorum, sive exteriorum : et *eripuit etiam de manu Saul*, id est de dominio mortis. Caput in prima resurrectione a mortuis, membra vero in communi resurrectione futura ; et *dixit puer ille*, id est Christus, ita, ad laudem Patris : Domine Pater, Adami motus est ut se ipsum diligeret, movet mundus quosdam, ut se diligant, ego autem te solum, non me, diligam, ut faciam voluntatem tuam, non meam. Et quia ad instructionem nostram loquitur, convertit se ad nos, ostendendo quod fructu eum diligit. Quasi dicat : Merito eum diligam, quia ipse Pater est fortitudo mea, id est, quidquid boni si virium in me fuit et in meis, ab ipso est : et per hoc est *fortitudo mea*, quia est *liberator meus*, id est quia liberavit me hominem per Verbum suum : quod intelligendum est quantum ad materiam, non quantum ad personam, et liberavit meos de compedibus et vinculis mortis. Omnes enim sicut Apostolus dicit, detinebamur sub lege peccati et mortis, et omnes sub peccato venudati essemus æternaliter, nisi Deus Pater per Verbum suum nos velut servos in pretiosos libera- set : et quia est liberator, ideo est refugium mihi, id est ego qui fugi ab eo in me item materialiter, et in meis per primum hominem ducentem in mortem, refugiam ad eum ut vivam : et merito refugiam, quia ipse *firmamentum meum*, id est, me refugientem, et firmum, et stabilem fecit in præceptis suis : ipse dico per omnia cæli *Deus meus*, id est dignus quem mihi faciam Deum. Et exsequitur quomodo sit liberator. Ideo est Deus meus, quia *est adjutor meus*, id est, quia præbet mihi vocationis suæ adjutorium in me et in meis : quod ideo facit, ut ego sperem in eum, et ideo ego sperabo tantum in eo, et merito, quia ipse *protector meus*, id est clypeus meus contra vitia ingruentia, ne ego præsumendo de me, erigam contra ipsum cornu superbia; : et est etiam *cornu salutis meæ*, id est, factus est mihi firma celsitudo salutis meæ ; et potest dici ad similitudinem, quia sicut cornu car-

A nem excedit et induratur, ita Dominus perfectos de carnalibus concupiscentiis exaltat, et quasi indurat confirmando in spiritualibus ; et ideo est mihi protector et cornu, quia *suscceptor meus*, id est, quia suscepit causam meam contra omnes agendas. Unde ego *laudans invocabo Dominum*. Potest simpliciter accipi quod dicit *suscceptor meus*, et continuabitur ad illud quod longe inferius sequitur, scilicet : *Admisit me de summo*. Juxta quod sic dicitur : *Ideo est mihi Dominus protector et cornu salutis*, quia *est susceptor meus*, id est, quia me hominem suscepit, et hoc modo me suscepit, quia misit Verbum suum de summo, id est, de sinu suo Deus Pater, et per illud Verbum mihi personaliter unitum accepit me hominem. Est enim hæc vox Domini hominis, *et assumpsit me*, id est, corpus meum Ecclesiam *de aquis multis*, id est de populis multis, scilicet non solum de Judæis, sed etiam de gentibus. Unde ego *invocabo valida cordis intentione solum Dominum*, et non aliud, laudans eum per bona opera, et sic ero salvus in me et in meis per constantiam, ereptus de inimicis meis et meorum, tam carnalibus quam spiritualibus ; et hac salvatione valde indigeo, quam infirmus sum in me et in meis : quod æquipollenter dicit, *dolores mortis*, id est mortalitas et passibilitas ducentes ad mortem, *circumdederunt me* et meos. *Conturbaverunt me*, id est tristitiam et commotionem ad tempus, quod conturbatio notat, intulerunt mihi et meis. *Torrentes iniquitatis*, id est validi impetus eorum qui sunt dicendi ipsa iniquitas, comparabilis tamen torrenti, quia sicut aqua torrentis quæ non naturalis est, sed ex inundatione pluvie subito crescit, cito deficit et arecit : ita impetus malorum, quantumcumque sæviam nunc, cito deficient. Tempus enim breve est. Hoc dictum est ad exhortationem et instructionem nostram, ut si aliquando contingit ut aliquid patiamur, quod vere necesse est, libenter et patienter illud sufferamus. Patientia enim necessaria est ut reportemus promissionem, scientes quod omnes præcipientes tribulationes cito finem habebunt.

C *Dolores inferni*. Ostensio est, quos torrentes iniquitatis accipiat, quod sic exponitur : *dolores inferni*, id est, inferorum, id est illi qui dolebant de rerum inferiorum se amissione, vel gaudebant de acquisitione : et ideo facti inferi, id est omnium infirmi, dolentes cum audirent a me et a meis. Transit mundus et concupiscentia ejus, per quod eis auferbantur terrenorum spes, quem desiderabant, *circumdederunt me* et meos. Potest hoc quoque cum præcedenti versus aliter dici, et sic præcedens versus continuari : vere sunt mihi inimici, quia *dolores mortis*, id est Judæi dolentes me vivere, quod fuit eis ad mortem, id est ad damnationem, *circumdederunt me* non ad imitandum, sed ad damnandum, et *torrentes iniquitatis conturbaverunt me* sicut prius. *Circumdederunt me*, dico *dolores inferni*, id est, dolentes me vivere ex invidia, quod est eis ad mortem ; quia per hoc deducuntur ad infernum vitiorum. Istud repetitum est, ut sicut causam doloris apponeret. Nunc etiam subdit ad quod circumdederint eum dicens : *Præoccupaverunt me laquei mortis*. Laqueos mortis vocat dolosa et occulta consilia, quibus eum Judæi et quilibet persecutores mali machinabantur dare morti, et est tale. *Laquei mortis* ab ipsis inspirati *præoccupaverunt me*, id est vel fraudulenter mihi quasi ignoranti reputatione eorum paraverunt mihi damnationem ; vel doli eorum *præoccupaverunt me*, id est cum me vel meos prius vellent lædere, prius ipsi læsi sunt. Prius enim quisque peccat in se quam in alterum. Ego autem in tribulatione mea illata mihi ab illis non malum eis rependere studui, sed per patientiam Dominum solum invocavi. *Et clamavi*, id est validam intentionem precis dixi ad Deum meum tantum promerendum. *Et ideo Dominus exaudivit vocem meam*, id est intentionem cordis mei : *de templo sancto suo*, id est de me ipso, quem plenitudine spiritualis gratiæ fecit solum sanctum templum, in

quo habitaret. *Deus enim erat in Christo, mundum sibi reconcilians.* Hoc dicit ad instructionem, ut ostendat quod quisque Dominum digne vocat, de vicino exauditur, cum Deus sit in ipso. Anima enim justi sedes est sapientiæ, *Et vere exaudivit me, quia clamor meus,* id est intensa vox cordis mei *introivit in aures ejus,* id est a potentia exaudita est audiendi, quæ in eo est; et hoc ideo quia *clamor ille in conspectu ejus fuit,* id est, non cum strepitu verberati aeris factus fuit, sed ex corde ubi ipse conspicit, processit.

Commota est et contremuit. Ostendit per effectum quod vere Dominus exaudivit eum, quia resurgere fecit eum. Nec tamen ponit ipsam resurrectionem, sed quiddam adjunctum ei, scilicet terræmotum, qui in ipsa factus est dicens: *Terra commota est,* id est simul omni parte mota est, et præ illa commotione *terra contremuit,* id est terreni obstupescit sunt. Et deinde per prædicationem apostolorum *fundamenta montium,* id est, firmæ spes in terrenis principum superbiorum, qui totam fiduciam suam in terrenis posuerant, *conturbata sunt,* id est, pariter cum ipsis turbatæ sunt: quia cœperunt ipsi montes, id est principes, diffidere in spe terrenorum, cum audiret apostolos dicentes: *Transit mundus et concupiscentia ejus;* et, Nolite sperare in incerto divitiarum: et post conturbationem commota sunt ex toto illa fundamenta, cum eisdem apostolis hortantibus multi prius confidentes in terrenis ipsa contempserunt; et hoc ideo *quoniam Dominus iratus est eis,* id est quia revelatum est eis iram Domini venturam super omnem animam operantis malum. Et *in ira ejus,* id est in cognitione iræ ejus, id est ipsius Domini, *sumus:* id est lacrymosa deprecatio, pœnitentium *ascendit,* id est multiplicata est, et illum fumum flamma subsecuta est, quia *ignis,* id est fervor charitatis, et *divinus amor exarsit* in cordibus eorum *a facie ejus,* id est per cognitionem ipsius Domini. Et ab eo igne *carbones,* id est illi qui cum in primo homine fuissent secundum creationem primam ardentes, facti sunt in eodem carbones, id est extincti ab ardore boni desiderii, et tenebrosi carentes cognitione veritatis, rursus *succensit* sunt per illum ignem, id est ardorem boni desiderii susceperunt. Et quo ordine factum est hoc tanquam respondens dicit: Dominus *inclinavit cœlos,* id est apostolos, in quibus ipse sedebat, juxta illud: *An majus sedes est sapientiæ:* inclinavit, id est humiliavit ad omnes corporales afflictiones sustinendas, pro dilectione sua et pro salute fratrum, in quo dedit aliis exemplum, et ut Deum diligerent, et animas pro fratribus dare non dubitarent. Quod profuit ut carbones succenderentur. Et inclinando cœlos ipsemet in eis descendit ad tolerandas easdem afflictiones. Qui enim dixit: *Venio Romam iterum crucifigi,* sicut crucifixus est in Petro, ita lapidatus est in Stephano, et in cæteris similiter. Et in descendendo *caligo,* id est amores terrenorum, qui caligine nequitie suæ Deum non cognoscebant, erant *sub pedibus ejus* et suorum ad similitudinem: quia quantum viderentur excellentiores, ipsi caliginosi et ipse et sui inferiores et inclinati, quia affligebantur ab illis, tamen in rei veritate quasi sub pedibus conculcabant illos, quia contemnebant et deridebant illos, ut egregius ille martyr, qui tyrannum in passione sua derisit dicens: *Assutus sum, jam versa et manduca.*

Et ascendit super cherubim. Descendit quidem Dominus in cœlis inclinatis, et tamen in descensu illo ascendit super cherubim. Cherubin interpretatur *plenitudo scientiæ.* Recte ergo intelliguntur per cherubin dilectionem Dei et proximi habentes, quæ duplex dilectio est plenitudo scientiæ, quia *in his duobus præceptis continetur tota lex et prophetæ.* Et est sensus: Quantumcumque Dominus habere iuraretur in afflictione suorum apud malos, tamen ascendit super cherubin, id est sanctis plenitudinem scientiæ

A habentibus altus et lux inaccessibilis apparuit: et super, id est ut longe etiam contuitum eorum superaret: et quomodo dicit ascendisse, ostendit. *Et volavit,* id est, celer ter exaltatus est: volavit dico super pennas ventorum, id est magis quam pennæ ventorum possunt ascendere. Venti dicuntur anime sanctorum propter levitatem, quia terrenis non gravantur, quæ pondus sunt, non subidum. Pennæ autem sanctarum animarum sunt virtutes, quibus se in auras libertatis attollunt, id est quarum auxilio a servitute quæ in terrenis est liberantur. Et est sensus: Ultra capacitatem animarum sanctarum quantumcumque pennarum virtutibus sint, exaltatus est Dominus.

Et posuit tenebras. Ac si dicat: Quantumcumque ascenderit Dominus, suos tamen non deseruit, quia *posuit tenebras,* id est constituit obscuritatem sacramentorum ecclesiasticorum *latibulum suum,* id est in quibus malos lateret. Non enim mali advertunt divinam virtutem in ipsis sacramentis. *Tabernaculum autem ejus,* id est militantes ei, quos ipse in præsentem ad tempus tanquam tabernaculum inhabitat, in futuro autem æternaliter inhabitabit: illi sunt in *circuitu ejus,* id est manifeste vident et cognoscunt eum in ipsis sacramentis, sicut qui circa altarem sunt, vident illum circa quem sunt. Vel aliter. *Posuit tenebras latibulum suum,* id est occultat spem in cordibus fidelium, in quo lateret, non eos deserens, etiam in his tenebris mundanis in quibus ambulamus per spem et non per speciem. Quod nunc est, quando non videmus quod speramus, sed per patientiam expectamus: et est æquipollenter dicere, Dominus non deseruit suos, quia in quibusdam est per occultam spem, quod nunc dictum est; in quibusdam est per manifestam operationem, quod sequitur cum dicit, *Tabernaculum ejus,* id est, manifeste militantes ei, qui tabernaculum sunt, ut supra dictum est: sunt in *circuitu ejus,* id est videntur eum ambire et aperte cognoscere, quia ejus opera manifeste operantur. Nemo tamen militantium arbitretur per hanc cognitionem se esse in luce futura in manifestatione ipsius Dei, quando eum facie ad faciem videbunt, quia omnes prophetiæ et apostolicæ Scripturæ, per quas illud tantillum cognitionis quod habent perceperunt, tenebræ quantum ad claritatem illius lucis sunt. Quod sic dicit: *Aqua,* id est, doctrina, rigans corda sicut terram aqua; ens in *nubibus,* id est in prophetis, qui nos sub alto, id est a longinquo, sicuti nubes doctrina sua compluerunt: et aqua aeris hujus qui sub nubibus est, id est doctrina apostolorum, qui sub prophetis sunt, quia dicta eorum exponunt: et designantur per aerem, qui vicinior est terræ quam nubes, quia tempore nobis propinqui sunt, et veritatem apertius prophetis exponunt. Utraque, inquam, hæc doctrina est tenebrosa præ fulgore illius fulgentis et claræ lucis, quæ futura est in *conspectu ejus,* id est in manifestatione ipsius Domini, quando cognoscemus sicut et cogniti sumus. Potest aliter quoque satis congrue legi superior versus. Ille, *Inclinavit cœlos, et descendit,* ut ita dicatur: Quo ordine factum est quod *ignis exarsit* in cognitione iræ Domini, et *carbones succensit* sunt. Hoc scilicet modo, quia Dominus Pater *inclinavit cœlos,* id est humiliavit apostolos suos, ut nobis saperent, et doctrinam suam capacitati nostræ adaptarent. Eriguntur quoque hi cœli, mente Deo excedunt, scilicet quando talia de divina essentia loquuntur ad quæ non valet perungere communis intellectus hominum. Ut ille qui dicit: *In principio erat Verbum* et reliqua. Inclinantur vero, quando in sua doctrina sibi sapienter, humanæ condescendentes infirmitati. Et ipsemet Dominus descendit in ipsa inclinatione, cum non ipsi, sed potius ipse in eis loqueretur: et hoc modo *caligo,* id est amatores mundi, qui prius erant tenebrosi, facti sunt *sub pedibus ejus,* id est sub affectionibus ipsius Domini,

quæ erant in apostolis : tales deposuerunt terrenas affectiones suas, et subdidierunt se spiritualibus.

Et ascendit super ch rubim. Hic versus non mutatur. Sequens vero versus juxta illam sententiam in qua caligo sub pedibus ejus, in malo accipimus, ita potest legi ut dicatur : Dominus quidem volavit super pennas ventorum, et tamen suos non deseruit : quia et usus est malis occulte ad ipsorum utilitatem, et quibusdam bonis perfectioribus manifeste usus est ad aliorum honorum minus perfectorum instructionem. Quod sic dicit : Dominus *posuit tenebras latibulum*, id est ordinavit tenebrosos viros latibulum suum, id est, per quos latenter operaretur ad utilitatem suorum. Impius enim vivit pio per divinam dispositionem, quod tamen ipse impius ignorat. Juxta illud : *Virga furoris mei Assur*, ipse vero intellexit. *Tabernaculum autem ejus in circuitu ejus*, id est, boni manifeste in operibus suis ostendunt se cognoscere Deum, et sic Dominus per ipsos aliis præbet exemplum. Potest quoque eadem manente continuatione hoc idem taliter dici. Dominus *posuit tenebras latibulum suum*, id est fecit corpus meum, per Verbum sibi adjunctum latibulum suum, ut lateret scilicet impios. *Tabernaculum autem ejus*, id est, apostoli et cæteri, quibus ipse per operationem bonam manifeste inhabitavit, illi sunt in *circuitu ejus*, id est aperte cognoscunt eum, et sic quod de eo dicunt, manifeste dicunt. Quod necessarium fuit propter propheticas Scripturas aperiendas. Nam *aquis*, id est doctrina, existens in *nubibus hujus aeris*, id est in prophetis, qui in se continent aerem, id est apostolos, qui ipsos exponunt esse tenebrosa præ fulgore, id est ad comparationem doctrinæ fulgentis, quæ est in conspectu ejus, id est in ipsis apostolis, qui nunc conspectus Domini, quia ejus convictores fuerunt, et ipsos verbo et exemplo docuit. In nubibus aeris dico, quæ nubes per ipsum aerem transierunt, id est, transitum fecerunt. Nam propheta, qui pius apud Judæos tantum erant, per apostolos ab ipsis Judæis ad gentes translatus sunt, juxta illud : *Vobis oportet primum loqui verbum Dei*, etc. Quæ nubes fuerunt grando prius, et deinde carbones ignis. Grando enim fuerunt, per oburgationem. Quæ oburgatio recte comparatur grandini, quia sicut grando cadens in frigidam terram et duram, tundit eam, dura permanet, cadens autem in humidam et calidam terram liquescit, et in satiantem imbrem vertitur ; ita oburgatio in malorum cordibus nihil proficit ; in cordibus vero bonorum tanquam imber satiabilis in terra bona fructum reddit. Et quia oburgationem illam in bonis subsequutus est fervorum charitas, ideo etiam post grandinem fuerunt carbones ignis. Et per hoc nubes illæ fuerunt grando et carbones ignis. Quia Dominus introivit in nubibus illis, per minas scilicet, de unoquoque cælo, id est de singulis apostolis ; et altissimus, id est idem Dominus, dedit vocem suam, vocem scilicet exhortationis in eisdem nubibus de unoquoque cælo. Quod tonitruum, et quæ vox fuit *grando et carbones ignis*, id supra dictum est. Et præterea misit Dominus sagittas suas, id est evangelistas suos pennatos virtutibus, sicut sagittæ, et transigentes humana corda, et per illas sagittas dissipavit eos, ad quos eas misit bona dissipatione, scilicet destruendo eos in hoc quod mali erant. Unde dictum est : *Verte impios, et non erant.* Vel *dissipavit eos*, id est divisit eos, ut aliis quidem essent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Et hoc taliter fecit, quia *multiplicavit fulgura*, id est per ipsos apostolos et evangelistas adauxit miracula humana corda, sicut fulgur perterrefactientia : et sic *conturbavit eos*, id est obstupescere fecit eos ad quos ipsos misit. Et per eadem fulgura apparuerunt veri fontes aquarum in vitam æternam salientium, id est distincti sunt pseudoapostoli a veris apostolis, et per illos fontes *revelata sunt fundamenta orbis terrarum*, id est exposita sunt scripta prophetarum, quæ fundamentum

A Ecclesiæ fuerunt : et hæc revelatio, Domine, facta est ab increpatione tua, id est per increpationem, quam tu per illos fecisti cum dicerent : *Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* Et ab inspiratione spiritus iræ tuæ, id est et per hoc quia per eos inspirasti spiritum iræ tuæ : id est tempestuosam et gravem iram tuam cum dicerent : *Nisi penitentiam egeritis, moriemini.*

Misit de summo. Conversio ad nos, quasi dicat : Quomodo per increpationem, et per inspirationem iræ Domini factum est hoc ? Hoc scilicet modo, quia Dominus Pater misit Spiritum sanctum de summo, id est de superna habitatione ubi ipse manet, super apostolos confirmante eos. Et ut increparent, et spiritum venturæ iræ annuntiarent, et hoc modo per ipsos apostolos *accepit me*, id est corpus meum, Ecclesiam scilicet : et ita *accepit me*, quod *assumpsit me de aquis multis*, id est ipsam Ecclesiam, quæ corpus meum est, elegit de populis multis in hæreditatem præclaram, non habentem maculam et rugam. Vel aliter : *Misit* Dominus Verbum suum de summo, id est de sinu suo, et sic accepit me hominem : quia mihi illud univit, et per me apostolos elegit, quibus tandem Spiritum sanctum misit ; et sic per illos assumpsit me per Ecclesiam assumptam *de aquis multis*, ut supra dictum est. Et hoc modo *me assumpsit*, quia cum me conversum ad eum in meis, multi persequerentur, *eripuit me* : id est meos, de inimicis meis in ipsis, inimicis dico fortissimis : id est, qui non tantum prævaluerunt ad affligendam et conturbandam, et conterendam hanc ærumnosam vitam. Istud refertur ad persecutores corporum exteriores, qui non solum afflixerunt, sed quibusdam etiam corporalem vitam abstulerunt ; et eripuit me etiam *ab his qui oderunt me* intrinsecus, id est, a devocatoribus animarum qui gravius odium gerunt, quam persecutores corporum. Et vere oderunt, *quoniam confortati sunt* : et ita ut essent *super me*, id est, super meos prævaluerunt, scilicet ad devocandos quosdam, qui nondum perfectam Dei cognitionem habebant, qui tamen postea resipuerunt. Nota quod post *assumpsit*, statim ponit *eripuit*. Legitur enim quod postquam filii Israel de aëre, quæ de petra profluxit, biberunt, statim Amalecitarum in eos insurrexerunt : Amalecitarum autem *lingentes terram* interpretantur. Notatur ergo per hoc quod postquam aliquis ad doctrinam Christi quæ vere petra est accedit, et gratiam ejus percipit, et sic carnalibus desideris contradicit, statim Amalecitarum persequentes interioris et exterioris occurrunt ei. Unde dicit Salomon : *Fili, accedens ad servitum Dei, præpara animum tuum ad bellum.*

Prævenere me. Vere *confortati sunt super me*, quia *prævenere me* in meis, id est oppresserunt meos, in quo tamen præventi sunt : quia cum vellet priores lædere, prius læsi sunt per anteriorem vindictam. *Prævenere*, inquam, *in die afflictionis meæ*, id est in præsentī vitæ, quæ est tempus afflictionis, quod sequitur exultationis : quia quisquis in hac vitâ pro Christo affligitur, in futuro exaltabitur. Et hæc afflictio mihi proluit in meis : quia Dominus Pater factus est protector meus, id est meorum, conturbando scilicet firmamentum terrenæ delectationis per admistam amaritudinem miseriarum. Et hoc modo protector factus est, quia *eduxit me*, id est meos de angustiis corporalibus in latitudinem spiritualium, scilicet ut eum gauderent in tribulationibus, *scientes quoniam tribulatio patientiam operatur*, et reliqua. Et sic *salvum me fecit*, id est meos per constantiam ; et hoc non ex meritis, sed ideo *quoniam ipse prior voluit me*, id est bonam voluntatem habuit erga meos, quam ipsi in eum. Et *quoniam ipse voluit me*, fecit etiam ut ego in meis vellem eum. Et tamen *retribuet mihi* in meis Dominus *secundum justitiam meam*, id est secundum justitiam bonæ voluntatis, ab ipso mihi datae in meis : quia qui dedit mihi bene velle, dabit et be-

nefacere, et pro benefactis iterum retribuet: quod sic dicit, *Secundum puritatem manuum mearum*, id est secundum opera in meis pura, id est munda, et non ad humanum favorem facta, *retribuet mihi Dominus in meis*, scilicet et coronam justitiæ in futuro et in præsentî deducendo me in latitudinem fidei, quæ per dilectionem operatur. Quod extra intellectum in libro ostenditur. Quasi dicat: Hoc modo duxit me in latitudinem fidei, *quia ego custodivi in meis vias Domini*, id est omnia præcepta, et omnia opera Domini, quæ sunt via ad eum. Et huic latitudini longanimitatem addidit, *quia ego non gessi aliquando impie in meis recedendo a Deo meo*, id est, ab ipso Domino, quem Dominum mihi feci; et hoc ideo, *quoniam semper habeo in conspectu meo*, id est ante oculos cordis meorum proposita omnia judicia ejus sive in præsentî, sive in futuro. In præsentî quidem flagella corrigendorum, tentationes probandorum, excæcationes obduratorum: in futuro vero tam supplicia malorum, quam præmia bonorum. Et propter hæc judicia cognita non *reputi a me* in meis *justitiis ejus*, id est flagella Domini patris justificantiæ meos, data hic in exemplum justî iudicii futuri. Quod facienti illi qui deficiunt sub onere, nolentes portare *pondus diei et æstus*. De his flagellis dicitur, *Fili, noli negligere disciplinam patris tui, neque fatigeris, cum ab eo argueris, etc.* Et de reliquo non repellam, *sed ero immaculatus in meis*, id est sine capitali crimine existendo cum eo, id est adhærendo ei, et insuper *observabo me*, id est observabunt se mei *ab omni iniquitate*, non solum a macula. Quam iniquitatem ex nimia affectione dico meam. Quod non sic accipiendum est, ut iniquitas cadat in Deum; sed secundum hoc dictum est, quod ipse *peccata nostra portavit, et languores nostros ipse sanavit*. In hoc iterum versus perseverantia notatur.

Et *retribuet mihi Dominus*. Quasi dicat: Deduxit me quidem Dominus in latitudinem fidei, ut per dilectionem operarer, et dedit mihi perseverantiam in meis, et ipse inde *Dominus retribuet mihi in meis secundum justitiam meam*, id est meorum ab ipso datam, scilicet et secundum latitudinem fidei, et secundum longanimitatem, et etiam secundum bona opera inde procedentia. Quod sic dicit, *Et retribuet mihi, id est meis, secundum puritatem manuum mearum*, id est, et secundum munda opera ipsorum, quæ et per dilectionem faciunt, et cum longanimitate; et hoc ideo, quia illa opera sunt in *conspectu oculorum ejus*, id est non simulatorie ad humanum favorem captandum, sed ex corde facta sunt, ut ei soli placeant. Nota hunc ordinem, in verbis superioribus primum posuit bene velle, et ex bene velle dixit sequi retributionem benefacere, quod jam majus est; ex benefacere vero sequi dixit retributionem operari per dilectionem et per perseverantiam, quod jam perfectius est. Ex his vero duobus dicit etiam sequi retributionem, scilicet ut qui justus est, justior magis et magis fiat, quousque tandem justitiæ coronam recipiat. Potest quoque superior series aliter legi, ut secundum sententiam illam, in qua misit de summo ad missionem Verbi retulimus, sequentia etiam ad ipsum caput referamus. In hac tamen sententia: *Assumpsit me de aquis multis, et eripuit me de inimicis meis fortissimis*, relatur ad corpus, id est, ad Ecclesiam sicut prius. Quod vero sequitur, ad caput. Quasi dicat: Erui me quidem Dominus in meis, et eripuit etiam me caput per resurrectionem ab his qui oderunt me, id est, a Judæis, qui vere maximo odio habuerunt me: *Quoniam confortati sunt super me*, id est, prævaluerunt mihi in passione. Et hoc modo *confortati sunt*, quia *prævenērunt me*, id est, affligerunt me, cum tamen ipsi essent præventi vindicta inter ori, scilicet, cæcitate cordis in die afflictionis, id est, in tempore passionis, quando eis concessum est ut me affligerent, quod tamen mihi nihil nocuit, quia *Dominus factus est protector meus*, id est, protexit me ab eis resusci-

tando. Et præterea *eduxit me de cavea angusta* Judaici populi, in latitudinem gentium per prædicatores apostolos, quos de Judæis ad gentes transtulit, juxta illud: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, et reliqua. Et fecit me salvum in ipsis gentibus salvando illas per me, et hoc non ex meritis illorum, sed quoniam prior voluit me, id est, ejus bona voluntas præcessit in illis, ut per me salvarentur. Vel non meritum alicujus, sed sola voluntas ejus hoc fecit, quod ipse me hominem per Verbum suum assumpsit per quem illos salvaret: et tamen idem Dominus Pater retribuet mihi, quoniam ex sola gratia sua assumpsit secundum justitiam meam, id est, secundum perfectam obedientiam meam clarificando me, scilicet, resurrectionem et confessionem, et secundum puritatem manuum mearum, id est, et secundum opera mea retribuet etiam mihi. Nec mirum, quia ego custodivi omnes vias ipsius Domini, id est, in nullo a præceptis ejus apostatavi, nec aliquando aliquid impie gessi, per quod recedem ab ipso Domino in regionem longinquam, sicut Adam fecit; et hoc ideo, quoniam in conspectu meo, id est, ante oculos cordis mei proposui omnia judicia ejus, sicut supra dictum est. Et ideo justitiæ ejus, id est, flagella ejus non reputi a me ipso, sed libenter suscepi, et de reliquo semper ero immaculatus, id est, in nullo præceptum ejus transgrediar, existendo cum eo, id est, adhærendo voluntati ejus, et sic ego immaculatus ero, ita etiam observabo me, id est, observabunt se mei ab omni iniquitate, quam ex nimia affectione dico meam. Et ideo Dominus pater retribuet mihi, id est, retribuet meis, sicut et mihi pro competentia sua, secundum justitiam operum meorum, secundum obedientiam meorum, qua me imitabuntur. Et secundum puritatem manuum mearum, id est, et retribuet eis secundum bona opera eorum ex obedientia procedentium, quæ erunt in conspectu oculorum ejus, sicut prius.*

Cum *sancto sanctus eris*. Istud secundum utramque sententiam eodem modo continuatur. Et convertit se caput hic ad Deum patrem familiariter per secundam personam. Quasi dicat: Vere tu, Domine, retribues mihi secundum justitiam eorum, et secundum puritatem manuum, quia hoc retribues, ut qui justus est justior fiat, et sic ad veram salutem perveniant, sicut e contra permittit ut qui perversus est, perversior fiat. Littera sic exponitur: Tu, Domine, qui vere sanctus es, alios sanctificans, tu autem eris cum unoquoque sancto, ut magis et magis eum sanctifices, et sic innocens fiat, et cum quolibet ita factio per te innocente eris, ut innocenter fiat. Et dico vere innocens, quia nemini nocens, licet videaris inferre pœnam quibusdam, sed potius funiculis peccatorum suorum unusquisque malus constringitur; et tu qui vere es electus ante omnes, scilicet, virtute, factus, eris cum electo, ut electior fiat. Nota ordinem verborum. Prius enim fit sanctus aliquis, cum ab immunditia purgatur, deinde fit innocens per virtutis studium, et sic tandem electus, quasi jam ab aliis per perfectionem divinus. Potest et sic dici: Tu, Domine, eris sanctus cum sancto, id est, sanctus reputabit te sanctum, et innocens innocentem, et electus electum, et cum perverso perversior, id est, perversus perversum te reputabit, dicens: Non est æqua via Domini. Habet alia quædam translatio: *Cum perverso perverteris*. Quod sic intelligendum est: Quando aliquis pervertitur de bono, in quo creatus est in malum, et respicere negligit, tunc tu pervertis te apud itum a misericordia in judicium. Similiter quoque passivum, quod hæc translatio habet, potest exponi, ut sic dicatur: *Cum perverso perverteris*, id est, si perversus a misericordia in justitia, dando eum in graviores cæcitate mentis, ut sic perversior assidue fiat.

Quoniam tu illuminas. Hic aperte agit, pro consummatione enim Ecclesiæ. Orat hic Patrem pro illis aliis ovibus, de quibus dictum est: *Alia ovem ha-*

bio, quæ, et reliqua, scilicet pro gentilibus, ut et ipsi convertantur ad perfectionem sui corporis, id est, Ecclesiæ cum electis de Judæa, *in unum ovile*, id est in unam fidei concordiam, et sub se caput redigantur. Et sic continuatur: Perversi quidem, Domine, qui salvas humiles, et superbos damnas, te perversum putant. Sed quantumcunque videaris eis in hoc perversus, tu tamen non desistas propter hoc ab eorum qui digni sunt salvatione; sed, o Domine, *Deus meus*, id est, quem Deum mihi facio, *illumina tenebras meas*, id est, illos de gentibus, qui, cum modo sint tenebrosi, futuri sunt mei, facti lux a te, Domine. Et debes illuminare, *quoniam tu jam illuminas*, id est, illuminasti *lucernam meam*, id est, apostolos et quosdam de Judæis, per quorum doctrinam et operationem aliis rehuco.

Quoniam in te eripiar. Vere illuminabis, quoniam ego positus in te eripiar, id est, mei ponentes suam suam in te et fidem tuam suscipientes eripientur per te a tentatione, ne succumbant cuilibet tentationi, et circumferantur ab omni vento doctrinæ, et persistente in te Deo meo, quem et ipsi facient Deum suum, transgredientur murum illum, id est, obstaculum illud quod peccata construxerunt. Et coelestem Jerusalem, id est, reconciliabuntur supernis civibus per virtutes et bona opera, a quibus remoti et divisi erant per peccata, et fient cum illis Ecclesia una.

Deus meus. Vere per te, Domine, eripientur et transgredientur murum, quia tu qui es Dominus meus, id est, quem Dominum mihi facio, *eripies me de contradictionibus* Judaici populi, et constitues me caput ipsis gentibus, scilicet, ut mihi subiaceant, et me imitentur. Ille versus longe inferius sequitur. Quod autem tot interposita sunt, ideo factum est, ut caput ipsum pluribus modis comprobet, quod merito Deum suum faciat Dominum, et sic ipsos gentiles hortetur, ut et ipsi Deum suum faciant, et idola vana postponent. Qui gentiles, quia multipliciter in idolo atria aberraverant, ad cultum Dei veri revocandi erant, et ideo non frus ra ad commendationem tot rationes interponit, et convertit se ad ipsos gentiles. Quasi dicat: Merito Dominum Deum meum facio, quia via ejus, vel præcepta ejus et opera, quibus ad ipsum venitur, non sunt polluta, id est, non pertinent ad immunditiam illam quæ est in sacrificiis idolorum, quorum aræ etiam sæpe humano cruore polluebantur, sed sunt impolluta, id est, ad veram munditiam pertinentia. Vel possumus sic dicere: Via Domini per quam ipse scilicet ad nos accedit, id est, virtutes et bona opera sunt impolluta, id est, vere munda. *Non enim habitat in corpore subdito peccatis, et eloquia ipsius Domini sunt examinata per ignem*, id est, præcepta Domini faciunt tales, qui sunt comparabiles argento examinato per ignem, ut jam supra dictum est. Et idem Dominus est protector omnium in se sperantium, abjector vero et contemptor de se præsumptivum, propter quod merito es Deus meus. Et ideo etiam, *quoniam quis Deus alter*, id est, quis de omnibus illis quos vos gentes colitis pro diis, est Dominus præter illum Dominum cui nos in spiritu servimus? *Aut quis Deus alter est vere Deus præter Deum nostrum*, id est, quem nos post servitutem bonam consummatam hæreditatem, qua æternaliter pascamur, recepimus? Uique nullus.

Deus qui præcinxit me virtute. Ideo etiam est *Deus meus*, quia est ille Deus, qui *præcinxit me*, id est meos, virtute, hæc, scilicet, ut opera eorum non differerent cupiditate, et *posuit viam meam*, id est, meorum, immaculatam, id est, constituit meis talia, per quæ ad ipsum veniant, scilicet, fidem sinceram, spem firmam, charitatem perfectam, quæ sunt immaculata, id est, munda et sancta.

Qui perfecit pedes meos. Ideo etiam est Deus meus, quia *perfecit pedes meos*, id est, affectiones meorum, tanquam pedes cervorum, id est, similes pedibus cervorum, scilicet, ut essent agiles ad transilienda hæc terrena, umbrosa et lutulenta, et conscendendum

A alta ut cervi faciunt; et est *statuens me*, id est, meos, *super excelsa*, id est, figit intentionem meorum super coelestem habitationem, ut adhuc in carne in celestibus tamen conversentur. Et ideo quoniam est Deus meus, *qui docet manus meas ad prælium*, id est, quia docet talia bona opera facere, quibus superent inimicos, et devocatores suos, volentes eis intercludere regnum caelorum.

Et posuisti ut arcum æreum, etc. Ille familiariter se convertit ad Dominum Patrem, ut per hoc magis hortetur illos, ut et ipsi Deum suum faciant eum, et sic ejus familiares fiant. Quasi dicat: Juste, Domine Pater, te Deum meum facio, quia tu etiam posuisti brachia mea, id est, meorum, ut arcum æreum, id est: fecisti meos amplectari tanquam brachium infatigabilem intentionem honorum operum, quæ recte designatur per arcum æreum. Si enim fieri arcus æreus posset, infatigabilis esset. Est autem similitudo hic ab impossibili. *et etiam dedisti mihi*, id est, meis, *protectionem a vitis*, qualem merentur qui salvantur a te. Et in hoc est illa protectio, quia *dextra tua*, id est, favor gratiæ tuæ, *suscepit me* defendendum. *Et ideo disciplina tua*, id est, paternæ flagella tua, quibus omnem filium corporis quem diligis, illa, inquam, disciplina, non patiens me errare, *correxit me in finem*, id est, direxit me ita in meis, ut quidquid agerem referrem in illum finem quo tibi cohereret; et ipsa eadem disciplina tua, quæ me in finem direxit, docuit me conservando me in bonis operibus, ad illum finem pervenire. Et ideo merito es Deus meus, et propter hoc etiam, quia tu *dilatasti gressus meos*, id est, gressibus meis, id est, apostolis et aliis præconibus meis, per quos ad notitiam hominum gradior, dilatatum cor dedisti, scilicet, ut tristitia passionis cor eorum non angustaret, sed gauderent in tribulationibus, et cordis affectionem extenderent, ad orandum etiam pro persecutoribus; et ita dilatasti cor, ut subter me essent, id est, ut non secundum suam, sed secundum meam voluntatem agerent, et præceptis meis obedirent. Non vero supra me essent, vel mihi præcepta darent, sicut fecit Petrus cum, Domino dicente: *Ecce ascendimus Jerusalem*, et reliqua, tanquam volens præesse in dicendo, dixit: *Propinquus esto tibi, Domine, ne fiat istud*. Unde a Domino grave responsum pertulit, cum dixit: *Vade retro, Satana*. Quasi dicat: Noli præcepta mihi dare, quem potius convenit inferiorem locum tenere, et meis præceptis obedire. Satanas enim *deorsum fluens* interpretatur. Et quia *dilatasti gressus meos*, ideo *vestigia*, id est, signa illa quæ ego factis et dictis impressi aliis, ad me imitandum, *non sunt infirmata*, id est, debilitata in eis, sed viriliter conservata, et per hos tales gressus persequar inimicos meos, et meorum bona persecutione, et comprehendam illos in bono. Et non convertar ad hanc persecutionem donec deliciant in hoc quod sunt inimici. Et hoc modo deliciant, quia ego *confringam illos* in quo sunt confringendi per illos gressus meos; *nec poterunt stare*, id est, resistere, ipsi inimici mei, spiritui sapientiæ qui loquitur in eis; sed potius *cadent subter pedes meos*, id est, meorum, id est, mutabunt carnales affectiones suas in spirituales affectiones meorum. Et ideo per illos gressus confringentur inimici, et cadent, quia ipsi invidiosi sunt ad hoc faciendum. Nam tu, Domine, *præcinxisti me*, id est, coronasti et munivisti me virtute, id est, virtuosus viris, apostolis, scilicet, et aliis, ad hoc bellum agendum, scilicet, ad persequendum inimicos, et reliqua. *Et insurgentes in me*, id est, devocatores et persecutores meos, *supplantasti* per illos virtuosos, ita ut fierent *subter me*, id est, ut qui voluerunt esse superiores ipsis meis, fierent eis inferiores duobus modis, vel ut conversi eos quos prius persequerantur comitarentur, vel ut cum eos tormentis et devocationibus se vincere putaverunt, victi potius ab ipsis contemnerentur.

Et inimicos meos. Istud specialiter ad caput refer-
tur, et est dictum de Judæis, et continuatur ad prin-
cipale superius. Quasi dicat: Juste te Deum meum
facio, quia inimicos meos quosdam, id est, persecu-
tores meos de Judæis, qui prius quasi Deum præce-
debant, *dedisti mihi deorsum*, id est, fecisti esse
imitatores meos, ut non præcedant, sed subsequan-
tur. Quod intelligendum est de his qui conversi pœ-
nituerunt. *Odientes* autem, id est, in odio perman-
entes, et non conversos *disperdidisti* jam dispositione,
quia disperdes eos ubique terrarum in captivitatem,
auferendo eis locum et gentem. Et ideo disperdes,
quia ipsi clamabunt quidem ad te Messiam adhuc
expectantes, sed non digne clamabunt. Quod sic
dicit, agens de futuro quasi de præterito: *Clamave-
runt* jam et clamabunt adhuc, *nec fuit*, vel erit,
qui salvos faciat eos. *Clamaverunt* dico ad Dominum
Patrem etiam, sed quia per Mediatorem non clama-
verunt, et ideo indigne, ipse Dominus *non exaudivit*
eos, nec exaudit eos. Et ideo *comminuam*, id est,
dividam, *eos* ubique gentium, sicut pulvis comminuitur,
id est, dividitur et destruitur, *ante faciem venti*,
id est, in præsentia validi venti, et eos *diminutos*
delebo, id est, conculcabo ubique per omnes gentes,
ut *latum* quod est in plateis, id est, in latis et publi-
cis viis ubique conculcatur. Hoc ad simplicem simi-
litudinem dictum est. Potest vero si quis interior
consideret, sic dici: *Comminuam eos ut pulverem*
ante faciem venti, id est, erunt aridi et infructuosi ut
pulvis, non recipientes imbrem verbi divini; sed
inflati superbia rapiuntur per ipsam superbiam a firma
spe, ut ventus rapit pulverem a stabilitate terræ; et
delebo eos, ut illi delendi sunt, qui sunt *lucum pla-
tearum*, id est, qui per latas perditionis vias lubri-
cando per carnis luxurias ambulant. *Et de contradic-
tionibus populi* hujus, qui est ut lutum platearum,
qui scilicet dixit: *Nolumus hunc regnare super nos*,
et cætera talia, in quibus contradixerunt mihi. *Eri-
pies me*, Domine Pater, resuscitando me, et nomen
meum, quod prius angustabatur, inter eos dilatabis,
quia *constitues me caput gentium*. Ita versus iste
continuetur in superioribus, si suo ordine legatur.
Juxta quod, Deus meus, ad quod prius continuaba-
tur, aliter dicetur. Accipietur enim præcedens versus,
scilicet: *Quoniam in te eripiar a tentatione*, non de
solis gentibus, ut prius, sed communiter de quibus-
cunque credentibus; et sic continuabitur, Deus meus,
quasi dicat: Vere, Pater, in te Domino meo eri-
pietur, et transgredietur murum, quia tu eris Deus
meus, id est, meorum, id est, mei facient te Deum
suum, sicut ego te feci Deum meum, scilicet, ut non
secundum suam voluntatem agant, sed secundum
tuam. Et convertit se ad ipsos. Quasi dicat: Merito
facietis eum Deum vestrum. *Quia via ejus*, et reliqua.
In hac quoque lectione omnia, usque ad *Eripiet me*,
ad hoc interponuntur, ut per ea Deus communiter
omnibus credentibus non solis gentibus, ut prius
commendetur. Nec est necessarium ut omnia ad *Deus*
meus, sicut prius, referantur, sed quædam positiones
per se sunt, quædam ut inter se continuantur. Sen-
tentia vero non mutatur, usque ad *Dilatasti gressus*
meos. Quod secundum beatum Augustinum de af-
fectionibus accipitur, et sic ad proximum continua-
tur. Quasi dicat: Per hoc disciplina tua docebit me
in linea pervenire, quia *dilatasti gressus* in meis, id
est, dilatatas affectiones dedisti meis, videlicet, ut
non impedirentur carnalibus angustiis, sed hilariter
operarentur etiam de his quæ sub se sunt mortalibus
rebus et membris. Et ita *dilatasti*, ut sint *subtus me*,
id est, sub meis, hoc est, ut ipsæ affectiones eis non
dominentur, sed ipsi affectionibus; et non sunt infir-
mata vestigia mea in ipsis sicut prius. Et in his tali-
bus *perseque* ego *inimicos meos*, id est, carnales af-
fectiones, interioris persequentes; et *comprehendam illos*,
ita eos domando, ut ipsi non comprehendantur ab
eis, hoc est, ut non eis ipsæ carnales affectiones
rationalcant, et non convertat a persequendo, donec

deficiant qui mihi oblatrant, id est, carnales ipsæ
affectiones, quæ meis ut lacerent quasi a lateribus
astant. Et vere deficient, quia ego eas confringam,
et ita quod non poterunt stare, id est, durare, sed
potius *cadent subtus pedes meos*, id est, convertantur ipsæ
carnales affectiones in spirituales. Et hoc ideo, quia
tu *præcinxisti me virtute ad bellum*, id est, constrinxisti
fluentia carnis desideria in meis, ne præpedirentur
ad tale bellum. Et per hoc *supplantasti insurgentes in*
me, id est, carnales delectationes, quæ prius nitaban-
tur spirituale desiderium extinguere in meis, ita
supplantasti, ut sint *subtus me*, id est, mutata sint in
spirituales. Juxta hanc sententiam idem est istud
quod: *Et cadent subtus pedes meos*; sed repetitum
est post probationem quasi pro conclusione. Sequen-
tia eodem modo ad caput et ad Judæos referuntur,
sicut prius.

Populus quem non cognovi. Concludit, ideo merito
me constitues caput gentium, quia *populus* ille gen-
tilis, scilicet quem ego corporali præsentia non *co-
gnovi*, *serviet mihi*; et ad hoc facilius inductus, quia
obedivit mihi in auditu auris, id est, statim cum au-
dierit per apostolos verborum prædicationes, unde
beatus erit. *Beati enim qui non viderunt et credide-
runt*. Illi autem qui debuerunt esse filii, id est, Ju-
dæi, facti alieni, qui se ab hæreditate alienaverunt,
mentiti sunt, id est, mendaces apud te Patrem, qui
illos ut filios educasti, effecti sunt. Quod factum est
mihi, id est, ad gloriam et utilitatem meam. De his
filiis dictum est: *Filius genti et extranei, ipsi vero*
contempserunt me. Et item: *Vos ex patre diabolo*
estis. Et: *Filli regni ejicientur in tenebras exteriores*,
et multa similia. Mendaces vero multipliciter fue-
runt. Dixerunt enim sæpe Moysi: *Quæcunque præ-
ceperit nobis Dominus faciemus*. Quod quia non ex
corde dixerunt, cito oblitii sunt. Item de Christo di-
xerunt: *Hic dixit, Possum destruere templum hoc*,
et reliqua. Et: *Invenimus hunc subvertentem gentem*
nostram. Et: *Venerunt discipuli ejus, et furati sunt*
eum, et innumera talia. Vere alieni facti sunt filii.
Nam in tantum abalienati sunt, quod cum ego eis
novam gratiam, quod novarentur, attulerim, tamen
inveterati sunt, id est, in vestustate sui erroris man-
serunt, et *claudicaverunt*, id est, Novo Testamento,
quasi dextro pede, carnerunt, *a semitis suis*, id est,
causa semitarum, hoc est traditionum suarum, quibus
jam in priori Testamento irrita fecerant man-
data Domini. Curabant enim, ut in Evangelio dicitur,
quæ deforis erant ad munditiam carnalem pertinen-
tia, veram autem munditiam negligebant. Quod eis
ipse Dominus frivolum esse ostendit, cum quæs:
reprehensus de non lotis manibus apostolorum, respon-
dit: *Non lotis manibus manducare*, et in multis simi-
lium.

Vivit Dominus. Quasi dicat: Illi tanquam mali
servi alieni a domo facti sunt. *Dominus* autem, quem
ipsi voluerunt penitus exstirpare, *vivit*, id est, ego,
cujus nomen etiam delere conati sunt, vivo, et per-
maneo in domo in æternum; et ideo vivo, quia Deus
meus, id est, Pater qui me misit, quem ego vere
Deum scio, vivit in æternum. Ipse dico *benedictus*,
id est, exaltatus et sublimatus per me. Per hoc in-
nuit quod sicut ipse per Patrem vivit, ita et quicum-
que ei adheret per ipsum vivet. Juxta illud: *Sicut*
me misit vivens Pater, et reliqua. *Et exaltetur Deus*.
Quasi dicat: Sicut per me est benedictus, ita semper
per meos exaltetur, *Deus Pater auctor salutis meæ*,
qui merito a meis exaltandus est, quia magnificatus
est, s. r. e., id est, quia semper magnificat in virtu-
tibus salvatos a me, quem constituit regem. Et vere
est auctor salutis meæ, quia misericordiam me re-
suscitando facit mihi vero David, Christo suo. Et
faciet misericordiam seminii ejus propter ipsum, id
est, propter me resuscitabis omnes quoscunque spiri-
tualiter generabo; in præsentia quidem a morte
animæ eos resuscitabis, tandem vero a carnis corrup-
tione. Et hoc faciet usque in sæculum, id est, æter-

naliter. Hic versus licet suo ordine legi possit, tamen **A** quia commodius est, taliter jungitur illi superiori.

Deus qui das vindictas mihi. Convertit se familiariter ad Patrem, quasi dicat: Tu, dico, Deus exaltaris, qui vindicas me de inimicis meis et meorum, et hoc scilicet, quia populos Judaicos prius superbientes conversos subdis, id est, humilias, ita ut sub me sint, supra quem prius esse voluerunt. Et hoc modo eos subdes, quia liberator meus eris per resuscitationem de inimicis meis crucifigentibus me vere iracundis, cum dicerent: *Tolle hunc, et crucifige eum.* Postquam enim magnificata fuit per apostolos resurrectio Christi, multi qui prius de eo dubitaverunt, crediderunt de Judæis, et apostolis dixerunt: *Viri fratres, quid faciemus?* Quibus illi responderunt: *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini.* Et ab insurgentibus, id est, vere liberabis me, quia exaltabis me ab insurgentibus in me, id est, hoc facies per gloriam resurrectionis, ut ipsa resurrectio inimicorum contra me, qua me deprimeret voluerunt, sit exaltatio mea. Et etiam eripies me, vel meos a viro iniquo, id est, ab omni genere iniquorum, ne ab ipsis devocentur. Et propterea, scilicet, quia et me exaltabis, et meos eripies, confitebor tibi in meis in nationibus, id est, laudabilem confessionem faciam tibi in meis per omnes nationes, in fide, videlicet, et innocentia. Et etiam psalmum dicom tibi bene operando per illos nomini tuo, id est, non ad eorum gloriam, sed ad gloriam nominis tui.

IN PSALMUM XVIII

In finem psalmus David.

ARGUMENTUM.

Approbatur in hoc psalmo providentia Dei, qui ex hoc ipso multam hominum curam se habere monstravit, cum ita elementa a se creata componit, ut post ipsa possit cognosci. Item propheta de adventu Christi dicit in Matthæum.

EXPLANATIO

Inscriptio ista notissima est, dicta psalmi referens ad Dominum Christum, de cujus primo adventu propheta diciturus est. De qua re hic primus est psalmus, sequuntur autem alii quatuor, id est, septuagesimus nonus et octuagesimus octavus, nonagesimus sextus, et centesimus decimus sextus. Per totum psalmum prophetae verba sunt. Prima narratio ejus laudat Domini prædicatores, ipse quoque de ejus Incarnatione speciosissimas comparationibus verba subjungens. Secunda laudat præcepta Novi et Veteris Testamenti. Tertia ab oculis vitii purgari se a Domino deprecatur, ut eum sibi esse faciat dignum Psalmistam.

COMMENTARIUS.

Cæli enarrant. Propheta prævidens per Spiritum sanctum in posterioribus de populo suo, et contemporaneis adventus Christi, tantam cordis duritiam atque phrenesim futuram, ut nec ipsum medicum ad salutem omnium missum cognoscerent, ne tempus visitationis suæ adverterent, aperte in hoc psalmo increpat eos, et objurgat eorum duritiam, ostendendo ejus adventum certum et indubitabilem futurum per manifesta signa et per sanctorum apostolorum præconia, et præterea legem ejus immaculatam commendando; quod totum ad exhortationem eorum facit, ut quandoque phrenesim deponant, et medicum cum tempore visitationis cognoscant, et qui legem prius servi receperunt, legem Deum recipere gaudeant, quæ tanto dignius amplexanda est, quanto Dominum servo dignior est. Sciendum autem hunc psalmum cum duobus sequentibus, ut sancti dicunt, unum esse psalmum, et quia eodem negotio diversis tantum partibus agunt, et ad idem intendunt, scilicet ad objurgandum duritiam Judæorum, et eundem habet titulum, hunc, scilicet: *In finem psalmus David.* Quod sic exponitur: Iste psalmus attribuitur

David prophetae, et refertur in finem, id est, Christum, hic psalmus, per hoc, quia de Incarnationis gloria, et prædicatione apostolorum, et de sanctitate novæ legis ejus agit. Alii vero suo modo quisque referuntur. Incipit autem propheta in hoc psalmo objurgare cæcitate Judæorum per manifestam prædicationem apostolorum, agens de futuro propter certitudinem quasi de præsentis vel præterito. Et sciendum quod apostoli, et alii sancti præcones, id est, cæli dicuntur, quia longe a terris elati sursum sunt, Deum portantes, præconis intonantes, miraculis coruscantes. Unde ita dicit: *Cæli*, id est, præcones sancti apostoli et alii, *enarrant*, id est, manifeste narrabunt, aliis *gloriam Dei*, id est, gloriosum Filium Dei Patris, per quem ipse gloriosum opus operatus est in mundo, quia cum omnes peccatores essemus, per eum ex peccatoribus justos, ex servis filios, ex impiis pios, ex damnatis fecit in regnum assumptos, quod vere Dei fuit gloria, non nostrum meritum, quia cum nos nihil boni meruissemus, tantum bonum recepimus juxta quod dicit Apostolus: *Apparuit benignitas Salvatoris Domini nostri Dei, qui non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos non fecit*, et reliqua. Et *firmamentum*, id est, illi iidem præcones sancti, de terra cælum quorum cor Spiritu sancto confirmatum est; *annuntiat opera manuum*, id est, potentia ejus Dei. Ideo dicit quod prius, sed aliquantum expressius. Licet enim per firmamentum eosdem, quos per cælos accipimus, vicinius tamen firmamentum notat constantiam in eis quam cælum. Sciendum autem quod non ideo dicit *opera manuum ejus*, ut Deus Pater manus habeat, et manibus operetur, non enim humanis membris describitur, sed dicitur facere quodcumque facit verbo, id est, sapientia, aut manu, id est, potentia. Filius autem est sapientia ejus, et potentia, et ideo quod per Filium fecit recte dicitur opus *manuum ejus*, id est, potentia. Et quia illud opus quod per gloriam prius accipimus dignius est **C** inter omnia opera quæ Filius in carne fecit, ideo emphaticè opus manus Dei vocetur. Potest autem hoc ab illo taliter diversificari, ut sic dicatur: *Cæli enarrant alius gloriam Dei*, verbis extrinsecus in *firmamentum*, id est, cor eorum Spiritu sancto confirmatum annuntiat in se ipso intrinsecus *opera manuum ejus*. Per hoc enim quod cor eorum a Deo constans est, quod etiamsi mundus sæviat contra eos, nihil tamen proliciat, representant opus manus, id est, potentia Dei in se, scilicet, constantiam tantam quam aliunde, nisi a Deo habere non possent.

Dies diei. Quasi dicat: Ita annuntiant gloriam Dei, ut spirituales spiritualibus, et carnales carnalia carnalibus. Per diem enim accipimus limpidissimum et lucidissimum ingenium, ad divina contemplanda habentes, ut Joannes habuit cum dixit: *In principio erat Verbum*, et reliqua. Nox vero dicitur, eorum comparatione, illi qui ea considerant et instruunt quæ hominibus comprehensibilia sunt, ut qui de Christi humanitate loquuntur, et de mortalibus. Et sicut ille qui dies est alii diei verbum, id est, divinitatem, non simpliciter indicat, sed quasi eruciat, ab initio corde profert quod prædicat, ita qui nox est alius noctibus, non verbum, sed scientiam, id est, humilia et humana facile indicat. Possunt vero iidem præcones esse dies et nox diversis temporibus et ad diversos. Quod Paulus innuit cum dicit: *Sive excedimus mente, Deo; sive sobrii sumus, vobis sobrii sumus.* Item iterum ad Corinthios dicit: *Sapientiam*, id est, divina, *loquimur inter perfectos.* Sapientia autem proprie pertinet ad divina, scientia autem ad humana. Et item in eadem Epistola: *Nihil aliud inter vos, nos scire testuli sumus, nisi Christum, et hunc crucifixum.* Quasi dicat: Non vobis altiora, sed humiliora secundum humanitatem Christi vobis prædicavi. Potest quoque aliter hic versus exponi et continuari, ut sic dicatur: *Cæli quidem annuntiant gloriam Dei*, et hæc annuntiatio non ad

tempus breve erit, sed comprehendet omnem voluntatem temporum, quia et dies semper in hac enuntiatione continuabitur diem et nox nocti, et sic omni tempore erit. Omne enim tempus aut dies aut nox, et non tantum uno genere linguarum fiet hæc annuntiatio, sed in omnibus generibus, quia non sunt loquelæ, id est, integræ orationes. Neque etiam singuli sermones in orationibus invenit, id est, proprie expressiones, quorum non audiantur ab apostolis ac si essent eorum. Et ideo sonus prædicationis ipsorum apostolorum exiit a Judæa perveniens in omnem terram, id est, in omnes partes terræ, et etiam ad omnes angulos partium, quia verba eorum in omnes fines orbis terræ pervenerunt. Nullus enim angulus terræ habitabilis est, ubi doctrina apostolica, aut per ipsos, aut per discipulos et successores eorum, non innotuerit. In hac sententia sonus et verba pro eodem accipiuntur. Potest vero alio modo dici, ut utramque proprie accipiat, ita, scilicet: *Sonus* quidem apostolorum, id est, simplex vox prædicationis eorum, communitur in omnem terram exiit, sed non ubique profect. Quia verba eorum, id est, vox, cum in intellectu, quod proprie dicitur verbum, pervenit quidem in fines orbis terræ tantum, id est, ad solos illos qui terrenitatem in se finiunt et orbis, id est, perfecti sancti sunt. Eorum, dico, dicentium ita gloria dei, id est, Filius Dei, veniens ad habitandum contra regna tenebrarum, posuit tabernaculum, id est, militare habitaculum suum, videlicet, corpus humanum, in quo ad tempus Deo Patri sicut in tabernaculo militavit in sole, id est, in tempore. Quod ideo per solem designatur, quia per solem tempora maxime distinguuntur. Qui enim apud Patrem erat sine tempore, natus est ex matre sub tempore. Vel aliter: *Posuit tabernaculum suum in sole*, id est, in labore præsentis vite. Non enim venit ad perfrendum aliqua terrena delectatione, sed ut sibi inunctam obedientiam perficere laboraret. Unde ipse quoque dicit: *Non veni ministrari, sed ministrare*. Labor autem per solem ideo designatur, quia qui in sole aliquid operatur gravior laborat, quam qui extra solem. Vel aliter: *Posuit in sole*, id est, in manifesto tabernaculum suum. Multa enim præclara signa et præcedentia et præsentia, et subsequencia, adventum ejus vere rationabilibus manifestum satis fecerunt, cum etiam quedam de irrationabilibus in præsepi eum cognovisse Scripturæ testentur. Et per hoc posuit in sole, quoque modo dicatur, quia procedens de thalamo suo, id est, de virginali utero, qui recte dicitur thalamus, quia in illo humanitate assumpta Ecclesiam sibi tanquam sponsam sociavit, procedens, dico, tanquam sponsus, id est, ornatus ita interior plenitudine divinitatis, et virtutibus, tanquam sponsi procedere solent de thalamis suis ornatu exteriori, et ipse, id est, notabilis. Nam cum multi ornati processissent in hunc mundum, ut Joannes Baptista et alii tales, iste tamen omnes excessit, quia solus inter mortuos vere liber fuit. Ipse, inquam, pro edens exultavit, id est, exultanter in hunc mundum venit, non ad immorandum, sed ad currendam viam, id est, ad peragendum cursum hujus vite. Natus enim est, crevit, docuit, et reliqua. Et in exultando fuit ut gigas. Gigas enim est et velox et fortis. Ipse quoque et velox fuit, quia nulla illecebra eum detinuit; et fortis fuit, quia mors eum superare non potuit, sed ab ipso victa fuit. Item gigantes serpentinos pedes habuisse describuntur, in quo terræ adherentes et humiles licet sint, fortes notantur. Christus quoque fuit humilis misericordia infra omnes, majestate vero fortis supra omnes. Rursum gigas altus corpore est, et Christus vere altus fuit dignitate, quia egressus ejus est a summo caelo, id est, egressus ejus et sinu Patris. Pater enim est summum caelum, quia est primum caelum non dignitate, vel potentia, sed ordine, quia non est ab alio, sed lux per se est. Filius vero dicitur caelum cæli, quia lumen de lumine Patre est. Spiritus sanctus autem

A caelum caelorum dicitur, quia est lumen de lumine. De hac egressione dictum est: *Egressus ejus a Patre, regressus ejus ad Patrem*, et reliqua.

Et occursum ejus. Occursus ejus vocat æqualitatem ejus. Illud enim proprie dicitur alii rei occurrere, quod ei æquale est. Et est quasi dicat: Cum egressus esset a Patre et venisset in mundum, nihil sibi æquale vel comparabile invenit, quodque rursus ad Patrem rediit. Quia occursum, id est, æqualitas ejus est, pertingens usque ad summum ejus, id est, usque ad illud summum caelum, a quo processit. Et quia adeo altus est, ideo non est qui se abscondat, id est, excusare possit vel debeat, a calore, id est, a notitia, ejus. Quod est dictum ad similitudinem. Si enim in aliqua domo esset magnus focus accensus, calor ejus et splendor omnes angulos domus penetraret, et ad omnes manens ibi perveniret; similiter Christo in medio mundi, hoc est, in Judæa, quæ circumclusa gentibus erat, posito, quasi ardeente rogo eluxit. Fulsit enim miraculis, et cavuit in verbo prædicationis notitia ejus, et per se et præcones suos ad omnes pervenit. Et possumus vocare calorem ejus dilectionem illam qua se tradidit pro nobis, quæ omnibus per præcones annuntiata est. Et ideo nullus per ignorantiam se excusare potest. Potest superior versus, scilicet, in sole posuit tabernaculum suum, aliter continuari, et partim exponi, ut sit dictum contra hæreticos, qui apud se solos dicebant esse Christum, sicut Arii, tempore beati Augustini, hæresi tacti, dixerunt, occasionem assumentes de versu illo Canticorum quo dicitur: *Ubi cubus in meridie*? Putabant enim hoc ad litteram, intelligentes ad se solos propter situm loci sui referri; et ita dicemus: Quia sonus apostolorum ad omnes pervenit, ideo gloria Dei posuit tabernaculum suum, id est, Ecclesiam, quæ tabernaculo comparatur, ut supra dictum est; non aliquo angulo terræ tantum, ut hæretici dicunt, sed in sole, id est, manifesto apud omnes eam dilatando. Et ideo in manifesto, quia ipse exultavit ut gigas, id est, adventus ejus altus fuit et manifestus. Vel posuit ipsam Ecclesiam per apostolos in sole, id est, in labore. Non enim apostoli docuerunt corporalem delectationem, sed laborem, scilicet, ut qui Christum sequerentur, sicut ipse ambulavit ambularet. Et ideo posuit eam in labore, quia etiam ipse venit ad laborem, non ad delectationem. Nam ipse procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas, ut prædictum est. Venit ad currendam viam, id est, ad cursum obedientiæ inunctæ perficiendum. Quem sic perfecit, quia egressus est a summo caelo, id est, a Patre, scilicet, descendit incarnatus et natus est, crevit, docuit, mortuus est, et sepultus, resurrexit. Et occursum ejus usque ad summum ejus, id est, ascendit, et ad dextram Patris sedit. Inde Spiritum sanctum super apostolos misit, in igne fenem carnis arsurum; aurum vero virtutum probaturum et purgaturum. Unde ipsi confirmati sunt, constanter ubique gloriam ejus annuntiaverunt. Et ideo non est qui abscondere, id est, excusare possit, vel debeat, a calore ejus, id est, quin percepserit notitiam ejus simpliciter ut prius, vel quin senserit fervorem et doctrinæ et dilectionis, quam contulit Spiritus ejus apostolis, et per eos aliis.

Lex Domini immaculata. Vere nullus debet se excusare ab ejus notitia, sed libenter eum cognoscere, et legem ejus cum jam suscepisset, legem servi suscipere, quia cum lex servi esset maculata quantum ad litteram, cum diceret: *Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum*, et quia concedebat libellum repudiij mittere uxoris, et cætera talia, per quod multos faciebat maculatos, Lex Domini, id est nova lex Christi, est immaculata, quæ et contra præcipit et inimicum diligere, et dicit: *Quod si quis dimiserit uxorem, nisi causa fornicationis, et aliam duxerit, maculatus est*, et reliqua. Et cum illa esset prohibens manum, non instruens animum, ut prohiberet affectum, hæc instruit animas non timore prætere, sed ad se imitandum libertate convertens, et

cum testimonium servi esset infidele, quia multa promisit quæ secundum litteram non evenerunt, testimonium Domini, id est, Christi, de Patre est fidele, quia quidquid de eo testatus est, verum est. Unde dictum est: *Nemo novit Patrem nisi Filius, vel cui ipse vult revelare.* Domini dico, qui est *præstans sapientiam*, id est, vera bona, et intellectum purum, *parvulus*, id est, humilibus. Unde dictum est: *Quæ absconditi sapientibus, et revelasti ea parvulis.* Et item: *Superbis resistit, humilibus dat gratiam.* Sciendum autem quod idem lex est et testimonium. Lex enim dicitur Novum vel Vetus Testamentum, in quantum prohibet; testimonium vero, secundum quod aliquid testatur et affirmat. Justitiæ quoque servi non fuerunt recæ, ut quod præcipit lapidare mulierem deprehensam in adulterio, et reliqua. Justitia Domini, id est, opera quæ Dominus justa esse dicit, et præcipit, sunt recta. Quoniam ipse *nec peccatum fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.* Et nihil docuit, nisi quod fecit, et cum illæ essent tristantes corda, dicentes *oculum pro oculo*, et similia, ista sunt latiflicentia corda suorum, ita ut gauderent in his quæ imitarentur hilariter cum charitate, non serviliter cum timore. Et omne *præceptum Domini est lucidum*, id est, sine velamento carnalium observationum, illuminans oculos, non autem hebetans, sicut præceptum servi, quod ubique aliud sonabat exterius, aliud tenebat interius. *Timor quoque Domini est sanctus*, non ille scilicet legalis, qui pœnalis fuit, temporalia bona perhorrescens sibi subtrahi, quorum desiderio sæpe anima fornicatur, sed castus timor, quo sponsa sua Ecclesia, quanto ferventius sponsum diligit, tanto quem diligit offendere cavet. Et ideo perfecta charitas foras hunc timorem non mittit, quia non est servilis, ut ille, sed filialis; et ideo permanet in *saeculum sæculi*, id est, æternaliter. *Judicia etiam Domini non sunt falsa*, ut judicia servi, quæ in firmando et in pollicendo secundum litteram fellit, sed sunt *vera*, quia sive minetur, sive pollicetur in præsentia alicui, non fallit, cum quidquid dicit necesse est fieri, nec aliquis in futuro poterit auferre, vel præmia bonis, vel supplicia malis, quod totum pertinet ad judicia Domini. Quæ judicia non opinione vel favore hominum sunt justa ut judicia servi, sed sunt *justificata in semetipsis*, id est, in seipsis habent illud per quod sunt justa. *Et sunt desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum*, id est, super omne visu delectabile, id est, jucundum in terrenis, quorum desiderio fit hoc, ut judicia Dei non desiderentur, sed vel timeantur a reis, vel contemnantur ab arrogantibus et superbis, vel non credantur a stultis. Hæc enim duo pretiosiora pro omnibus ponit, et hoc sapienti, non insipienti, fideli, non infideli. Potest enim interius dici, videlicet, ut quisquis sit aurum per purum intellectum, sit lapis pretiosus per fidei constantiam, ut non igne consumatur, sed in thesaurum Dei assumatur. Et sic desiderabit super se, id est, magis quam se judicia Dei, cujus voluntatem suæ præposuit voluntati. Et sunt *dulciora* judicia Dei *super mel et favum*, id est, plus quam omne gustu delectabile. Vel jucundum, sanæ, videlicet, menti, non febricitanti. Est enim mel aliquis qui jam solutus a vinculis hujus vitæ, tanquam a lavo expressus exspectat diem quam veniat in epulas Dei. Favus vero est ille qui adhuc circumspicatur in hac vita, non concretus ei, sed implens eam. Qui indiget aliqua pressura manus Dei, non opprimentis, sed exprimentis, qua de præsentia vita in æternam eliquetur, et his talibus sunt dulciora super se judicia Domini, cujus voluntatem suæ præposuerunt voluntati.

Et enim *servus tuus*. Ideo in tantum judicia Domini sunt desiderabilia, quia in illis *custodiendis multa est retributio*. Cessante enim omni exteriori commodo, magna merces est, quod custodientia per intelligentiam veram, quam dant, sunt in præseni suavia, et in futuro salubria, sicut non custodienti

in præseni sunt aspera, et futura nociva. Et quod in eorum custodia magna merces sit, mihi experto credendum est. Nam *servus tuus custodit ea*, id est, ego qui volo esse libertus meus, vel tuus, sicut voluit Adam; sed qui sum servus tuus in spiritu custodio ea, non loquendo, scilicet, sed faciendo. Bene enim loqui et male vivere, nihil aliud est quam se ipsum propria sua voce damnare. Hoc dicit propheta conversus ad Dominum.

Delicta quis intelligit. Vere in custodia judiciorum Dei est intelligentia. Nam in delictis non est intelligentia, sed potius cæcitas. Quod sic sub interrogatione dicit: *Quis, subauditur manens in delictis, intelligit delicta?* Equidem nullus, et ideo, Domine, Redemptor meus a malo, et adjutor in bono, vel Redemptor ut incipiam, vel ut ad te tendam; adjutor vero ut perficiam et perveniam. *Munda me ab occultis*, id est, a pravis cogitationibus, et cupiditatibus, quæ latenter in me sunt, primum; et deinde *parce mihi servo tuo ab alienis peccatis*, id est, remove a me pravum persuasorem. Primum enim oportet aliquem mundari a suis, ut parcatur ei ab alienis. Fit autem omne peccatum ab aliquo, aut per se, aut alio persuadente. Quod utrumque vitium in ipso primordio claruit. Malignus enim angelus ex suo occulto cecidit, Adam vero persuasione aliena peccavit. Vel possumus dicere quod occulta vocat originalia peccata; quæ quasi pœnite per traducem peccati in omnes descendunt; et ideo recte dicit *meis*. Istud enim est quasi hæreditarium. Aliena vero dicit actualia, quasi ex cæcitate extrinsecus, non hæreditaria. Vel e converso occulta possumus dicere actualia, quorum majorum pars legit occulta cuique conscientia. Aliena autem originalia, quod aliunde, id est, a primo patre accessit.

Si mei non fuerint dominati. Relatio hic non fit ad voces, sed ad significatum. Quasi dicat: *Ideo, Domine, peto ut munder ab occultis, et ab alienis*, quia si hostes isti, scilicet occulta vitia et aliena, non fuerint dominati mei, tunc ego ero *immaculatus*, id est, sine capitali crimine. *Et emundabor etiam a maximo delicto*, id est, a superbia; quæ ideo dicitur maximum delictum, quia et initium est totius peccati, et quia dejecit angelum, et ex angelo fecit diabolum, atque interclusit ei regnum cælorum; et ideo etiam maximum, quia sicut primum occurrit recedentibus, ita novissimum occurrit redeuntibus. Est enim etiam in recte factis hoc vitium cavendum. Et postquam sic mundatus fuero, tunc non solum facta, sed etiam *eloquia oris mei erunt talia, ut tibi, Domine, complacent*, id est, erunt humilia, non pomposa; et non solum eloquia, sed etiam meditatio, id est, cogitatio cordis mei semper erit talis, quæ sit digna esse in conspectu tuo, id est, quæ placeat tibi, scilicet non arrogans erit, sed humilis.

IN PSALMUM XIX.

In finem Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Pro Ezechia rege suo populus pariter ab Assyriis obsessus orat. Alter propheta operantem hortatur. Item Christo eunti ad crucem dicit Ecclesia, ut Arbujio placet.

EXPLANATIO.

Jam quia tituli verba nota sunt, de textu psalmi aliquid disseramus. Futurorum igitur illuminatione propheta completus evenire prospera sanctæ deprecatur Ecclesiæ, quæ illi per adventum Domini pro certo noverat esse ventura. Primo ingressu propheta rogat, ut Ecclesiam diverso mundi turbine fatigatam Christus Dominus exaudiat, suscipiatque. Secundo deprecatur omne consilium ejus recteque fidem Dominus sua pietate confirmet, promittens fidelem populum non pietate mundana, sed divina potentia magnificandum.

COMMENTARIUS.

Exaudiat te Dominus. Psalmus iste, ut supra dic-

tum, est idem cum superiori, quia cum agat de eodem negotio, non solum eundem titulum, sed eandem etiam habet intentionem. Sicut enim in superiori psalmo propheta redarguit duritiam Judæorum, qui tempus visitationis suæ non cognoverunt, agendo de manifesta Domini Incarnatione, de apostolorum prædicatione; ita in hoc quoque psalmo eosdem aperte redarguit, agendo de ejus manifesta resurrectione, etiam de gloria quæ secuta est resurrectionem, scilicet, quod et multi salvati sunt, et omnes resurgendo et conclarificando acceperunt. Agit autem hic sub figura optantis propter majorem affectum, et ut illos quos redarguit horietur, ut quandoque resipiscentes, et tempus visitationis cognoscentes, optent salvari, et Christo hic conformari, ut tandem possint conglorificari: *Si enim compatimur, et conglorificabimur*. Continuat autem psalmus iste superiori, quasi dicat: Domine, quem cæli annuntiabunt, et qui tabernaculum tuum pones in sole, et qui adjutor mihi es et Redemptor, *Dominus Pater exaudiat te*, id est, resuscitet te clamantem pro clarificatione *in die tribulationis*, id est, in tempore passionis, quoniam malis permittetur te tribulare. Hæc autem exauditio declarata est cum, eo dicente: *Clarifica me, Pater, claritate quam habui priusquam mundus fieret*, vox de cælo descendens dicit: *Et clarificavi, et iterum clarificabo. Et protegat te*, id est, tuos; *nomen*, id est, laus et fama Dei, qui cum omnium Deus sit potestate, est Deus voluntate Jacob, id est, posterioris populi et humilis, intellecti per Jacob minorem, qui operam dant ad glorificandum illud nomen, in hoc, scilicet, quia sunt Jacob, id est, supplantationes benedictionis priori populo, qui intelligitur per Esau, promissæ, primogenita edulio ementes, id est, primatum et dignitatem. Quæ apud Deum illius quasi fuerant per terrenorum contemptum acquirentes, quia non in posteriora, sed in interiora, id est, in futura bona oculos intendunt, et hoc talis nominis Dei glorificatio, quasi dicat: Sit protectio eorum.

Mittat quoque Dominus Pater auxilium tibi. Id est, tuis, *de sancto*, id est, de tua sanctitate, id est: tua sanctitas sit tuis auxilium; *et tueatur te*, id est, tuos; *de Sion*, id est, de speculatione, id est, propterea, quia non insistent præsentia, sed longe speculantur futura. Vel aliter: *Mittat tibi auxilium de sancto*, id est, faciat tibi sanctificationem corpus, ut sic de sancto illo, id est, de multiplicatione sanctorum sit auxilium per doctrinam et exemplum unis ab aliis; *et de Sion tueatur te*, id est, speculatio sit tuis tuitio, ut prius.

Memor sit etiam Dominus Pater omnium sacrificii. Id est, faciat tuos memores, ut te imitentur, omnium miseriarum et tribulationum tuarum, quas ante patibulum crucis patieris, et quibus Deum Patrem, tanquam sacrificiis, humano generi placabis. *Et holocaustum*, id est, ipsum integrum sacrificium tuum, quando in ara crucis te totum pro nobis hostiam placationis offeres, quod recte per holocaustum intelligitur. Holocaustum namque interpretatur *totum incensum*. Erant enim olim sacrificia quedam, quorum pars tantum comburebatur diis, cætera vero in epulas sacrificantium retinebantur. Alia vero sacrificia erant, quæ integra in ara deorum comburebantur. Et hæc holocausta dicebantur, et erant sanctiora. Similiter hic per omne sacrificium intelligimus omnes ærumnas quæ passionem præcesserunt, ut captivem, ligationem, et similia, in quibus quasi quasdam partes sacrificavi, quantum ad holocaustum, quod subsecutum est, cum se in ara crucis integre obtulit. Illud, inquam, *holocaustum fiat pingue*, id est, delectabile Deo Patri, ut convertatur in lætium revertantur (*sic*). Acceptabiliores enim pingues hostiæ erant aliis, unde etiam in lege præcipiebantur offerri. Et tribuat tibi Dominus non secundum cor inimicorum tuorum, nomen tuum per mortem delere volentium, sed tribuat tibi effectum mortis tuæ secundum cor tuum, qui vere prævidebis, et

A quid prosit humanitas divinitatis, et quid prosit divinitas humanitatis. Humanitas enim mortua contulit vitiorum mortificationem, divinitas vero ipsam resuscitans justificationem. *Et confirmet Dominus Pater omne consilium tuum in morte tua*, videlicet, tam de exæccatione Judæorum quam de salvatione gentium.

Lætabimur in salutari tuo. Ne cassum propheta, qui tanto ante tempore fuit, hanc optationem fecisse videretur, causam ejus apponit. Quasi dicat: Ideo, Domine Adjutor et Redemptor, opto ut Dominus Pater te exaudiat in clarificatione resurrectionis, quia *in hoc tuo salutari*, id est, in hac salvatione tuæ resurrectionis *lætabimur*, id est, non solum lætor ego tanto ante tempore, sed lætabuntur omnes mihi consimiles semper usque ad eam salvationem, jam nobis in ipso per spem datam. *Spe enim salvi facti sumus*, et tandem *magnificabimur ipsa gloria resurrectionis*, si in hac vita fuerimus *in glorificando nomine Dei nostri* per humilitatem et bona opera.

B *Impleat Dominus*. Redit ad optationem, quasi dicat: Quia item *lætabimur*, ideo *Dominus impleat*, id est, perficiat *omnes petitiones tuas*, scilicet, non solum quas in terris facies pro clarificatione, sed illas etiam quibus ad dexteram Patris sublimatus quotidie interpellabis pro nobis. Ipsa enim præsentia humanitatis Christi assidue Patrem orat pro suis. *Nunc cognovi*. Hic ad majorem increpationem duritiæ Judæorum ostendit se certum esse, tanto ante tempore, resurrectionis Christi futuræ. Quasi dicat: Vere implebit Dominus petitiones tuas et in te et in tuis, quoniam ego nunc tanto ante tempore cognovi, quod non solum faciet salvum, sed jam *salvum fecit* dispositione, *Dominus Pater Christum suum*, integre, id est, et in capite et in membris. Caput enim resuscitabit, et congruum corpus ei aptabit. Perfectus enim Christus est caput cum corpore.

C *Exaudiet*. Id est, vere salvabit Christum in corpore, quia qui exaudivit illum de terra, cum adhuc mortalis et passibilis esset, pro sua clarificatione *exaudiet illum de cælo*, id est, de sublimitate impassibilitatis et immortalitatis, clamantem pro corpore. Vel potest et cælum et terra, ut simpliciter dicatur, materialiter accipi. Et vere exaudiet eum pro corpore, quia *salus dextræ*, id est, favoris et propitiationis *ejus erit in potentialibus*, id est, salvati per ejus gratiam potentialiter salvabuntur, quia æternaliter. Salus autem *sinistræ*, id est, per præsentem prosperitatem, de qua dicitur: *Homines et jumenta salvabis, Domine*; quæ dicitur *sinistræ* non quod aliquid sinistrum in Deo sit, sed quia non ex ejus digna propitiatione est, cum sit transitoria, et etiam miferifera; illa, inquam, salus erit in infirmitatibus, et hoc ideo, quia hi scilicet qui salvantur per ipsam non invocant Deum sicut deberent, quia veniunt ad invocandum in *curribus*, id est, confisi in volubili successu temporalium rerum. Et veniunt in *equis*, id est, in pompa sæculari et arrogantia, non scilicet ad glorificandum nomen Domini. Hoc enim faciebat Judæicus populus, spem non in Deo, sed in terrenis habens, cujus mos erat saltem in pascha singulis annis convenire Jerusalem, ad offerendum et orandum. *Nos autem salvati*, scilicet, per dextram, *invocabimus*, non in arrogantia, sed in glorificando nomine illius, quem et Dominum nostrum per spontaneam servitutem facimus, et Deum, quia tanquam creatura Creatori ei obedimus. Habet alia in hoc loco Translatio pro invocabimus, *Exsultabimus*, quod satis congruit.

Ipsi obligati sunt. Ideo salvati per sinistram taliter invocant, quia *ipsi sunt obligati* in cupiditatibus terrenis, irruentes præ nimio amore loci et gentis in lapidem offensivis et petram scandali; et quia terrena diligunt, *ceciderunt a facie celestium*. *Nos vero* contra a terrenis *surreximus* in spem cælestium per fidem, et *erecti sumus* per bonam erectionem. Vel

surreximus per invocationem, et erecti sumus per fidem. Et ut perfecte surgamus et erigamur, Domine Pater, hunc regem tuum, in quo lætabimur, et per quem potenter salvabimur, qui exemplum nobis pugnandi in passione sua dabit, quod ad regem pertinet, fac saluum per clarificationem resurrectionis et ascensionis, ut, sacerdos factus ad dexteram tuam, assidue interpellet pro nobis. Regum enim est pugnare, sacerdotum orare et sacrificare. Et exaudi nos per hunc Mediatorem clamantes in die, id est, in mentis puritate, qua invocaverimus te, quandocunque te invocamus.

IN PSALMUM XX.

In finem Psalmus David.

ARGUMENTUM.

De Ezechia canitur, cæsis Assyriis, et infirmitate curata.

EXPLANATIO.

Hic psalmus Domini Salvatoris primo Incarnationem, et postea deitatis facta decantat, ut patenter agnoscas eundem tam Virginis matris, quam Dei Patris esse Filium. In prima narratione psalmi hujus propheta loquitur ad Patrem de Incarnatione Dominica; secunda diversas virtutes ejus, gloriamque describit, declarans a parte qua passus est, ad quam summam rerum apicemque pervenerit. Tertia conversus ad Dominum, more desiderantium, optat illa in judicio ejus fieri quæ novit esse ventura.

COMMENTARIUS.

Domine, in virtute tua. In hoc quoque psalmo, sicut et in duobus superioribus, redarguit propheta duritiam Judæorum, commendando humilitatem Christi, quam ipsi recognoscere noluerunt, et ostendendo quia asperum eum quandocunque sentient, qui eum nunc non cognoscunt humilem, quatenus eos exhortetur ut, respicientes, malint eum hic recognoscere humilem, quem tandem severum judicem in majestate venientem. Titulus idem est qui in duobus præcedentibus, hic: *In finem psalmus David*. Quod sic exponitur: Iste psalmus attribuitur David prophetæ, referendus in finem, id est, in Christum, cujus, ut prædiximus, commendat humilitatem. Continuatur autem sic superiori, quasi dicat: Dixi, Domine, ut salvam facias regem, et debes eum salvum facere, quia hic rex nihil de se præsumet, nihil sibi attribuet, sed lætabitur tantum in tua virtute, id est, in Verbo tuo sibi adjuncto, per quod solum se fortem reputabit. Et vehementer exsultat salutem tuam, id est, salvationem tuam esse super se, id est, sibi esse commissam, scilicet, quod per ipsum et inna summis conciliare, et omnia vivificare atque salvare proposiit.

Desiderium cordis ejus tribuisti. Merito lætabitur in tua virtute, quia tu per illum virtutem tribuisti jam ei dispositione, quia tribues ei in re desiderium cordis sui, id est, illud quod desiderabit cor suum, tale jam factum, ut non desideret nisi desideranda, scilicet, ut et ponat animam pro suis, et resumat eam pro suis. Mortuus est enim propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Et non fraudabis eum, id est, non abnegabis ei aliquid in voluntate laborum ejus, id est, verborum ejus, quia quidquid a te, sive pro sua, sive suorum salute rogabit, hoc ei non denegabis. Vel aliter: Non fraudabis eum in voluntate laborum ejus, id est, geminæ pacis, quam statuere voluerunt, scilicet, concedes ejus voluntati ut et pacem relinquunt, et pacem dent, juxta illud: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. Reliquit enim sequentibus pacem in interiori tantum, pervenientibus vero ad se dabit pacem suam, scilicet, ut non tantum in interiori, sed in utroque pacem habeant. Quæ utraque pax laborum, quod pluraliter positum est, intelligitur. Labiis enim osculum, quod est signum pacis, damus, et ita per labium pax designa-

tur. Et aliter: Non fraudabis eum denegando ei voluntatem, non solum suam, sed etiam laborum, id est, præconum ejus, qui recte per labia, quæ instrumenta loquendi sunt, intelliguntur; scilicet: concedes præconibus suis quod ipsi voluerunt, scilicet, ut ubi ipse erit, sint et ipsi. Quod ipse Patrem rogavit dicens: *Volo, Pater, ut ubi ego sum, ibi sint et mei*.

Quoniam prævenisti eum. Ideo tribues ei desiderium suum, et voluntatem laborum implebis, quoniam tu talem eum facies, qui idoneus sit, ut satis fiat ejus desiderio et voluntati, quia non erit præventus fellis amaritudine, quæ omnes in Adam prævenit sumus, id est, peccato originali, sed tu in ipso conceptu prævenies, id est, præmunies eum, ut in eum peccatum illud non perveniat; in benedictionibus, id est, in multiplicationibus dulcedinis, scilicet, quod et sine peccato concipietur, et sine dolore nascetur. Et non ei ad mensuram dabis spiritum, et quod immunis a peccato erit, et cætera talia. Et posuisti jam, id est, pones, in capite ejus, id est, vel in ipso qui caput est, vel in principio prædicationis ejus pones coronam, id est, multitudinem apostolorum et aliorum perfectorum circumdantem eum, coronam, dico, factam de omni lapide pretioso, id est, ornatam duodecim pretiosis gemmis, id est, apostolis, qui merito gemmæ, quia fulgent et virtutibus et præconiis et signis.

Vitam petisti. Vere tribues desiderium ejus, quia petet vitam a te, id est, resurrectionem et æternitatem sibi et suis. Et tu tribuisti eam, id est, vere tribues ei vitam non quamlibet, sed longitudinem dierum, id est, æternam, et non solum sibi, sed suis, quia tribues suis longitudinem dierum per interioream resurrectionem in præsentem, per exteriorem vero in futuro. Longitudinem, dico, prolongandam in sæculum præsens, et in sæculum subsecutivum hujus sæculi, id est, in æternitatem.

Magna est gloria ejus. Tribues quidem ei vitam, et in hoc tuo salutari, id est, per hanc tuam salvatorem gloria ejus erit magna, id est, gloriosa et æterna vita ejus, et suorum erit magna, quia per hoc impones tu super eum, tanquam fundamentum, gloriam et magnum decorum, id est, gloriosos viros in virtutibus, et multum in miraculis decoros, vel gloriosos in conscientia, vel multum decoros in virtutibus, et non paucos, sed multos.

Quoniam semper dabis eum in benedictionem. Id est, in multitudinem. In sæculum sæculi, id est, æternaliter, quia nunquam deerunt aliqui perfecti qui associentur ei capiti; et tandem iustificabis eum et suos in gaudio absoluto et æterno cum vultu tuo, id est, in consensione ad dexteram tuam. Et merito, quoniam rex iste non de se præsumit, sed sperat, id est, spem suam ponit in te Domino tantum. Et non commovebitur per superbiam, positus in misericordia Altissimi, id est, constitutus in divitiis a te, qui altissimus es, sibi datis, scilicet, in immunitate peccatorum, et in plenitudine divinitatis singulariter sibi concessa, sicut primus homo in divitiis suis, scilicet, in libertate arbitrii et abundantia virtutum superbit.

Invenitur manus tua. Hic se propheta convertit ad regem ipsum, cujus humilitatem bæteus commendavit commiserando duritiæ Judæorum, humilitatem ejus non advertentium. Quasi dicat: O Domine rex, qui tantæ patientiæ futurus es, manus tua, id est, humilis potentia tua, dum adhuc elata ad percipiendum tanquam dextera non erit, invenitur, id est, in humilitate recognoscatur in præsentem ab omnibus inimicis tuis, id est, a contradicentibus tibi Judæis. Illos autem omnes qui te oderunt, id est, qui in præsentem noluerunt recognoscere humilem manum tuam ad salutem, inveniat tandem ad damnationem dextera tua, id est, potentia tua, cum jam elata ad percipiendum erit in judicio ut dextera. Hoc autem est diviniæ sententiæ aggratulatione, non imprecatio.

Pones eos ut clibanum. Vere odientes te inveniet dextera tua, quia tu pones eos ita ut sint clibano ignito similes: quia sicut clibanus ignitus vastatur

interius, eodem modo ipsi propria conscientia vastantur in tempore vultus tui, id est, vultuositatis et severitatis tuæ, scilicet in die iudicii. Et tunc Dominus conturbabit eos in ira sua, id est: Tu, quem prius in humilitate Dominum habere noluerunt, conturbabis eos in ira tua, id est, in ira tibi congrua, cui scilicet servorum nullus resistere præsumet, cum dices eis: *Ite, maledicti, in ignem æternum.* Et tunc ignis ille perpetuus, qui præparatus est diabolo et angelis ejus, devorabit eos. Et vere conturbabuntur, quia tu, Domine rex, fructum, id est, mala opera eorum perdes, non dando in æternam oblivionem, ut non puniantur, sed in hoc perdes, quia separaverunt se de terra viventium, id est, bona remuneratione carebunt. *Et semen,* id est, imitatores eorum perdes, separatos a filiis verorum hominum, id est, a bonis, qui patriarchas et apostolos, et reliquos veros homines imitabuntur. Ipsa enim separatio erit perditio eorum. Et merito perdes fructum eorum, quoniam mala illa quæ ipsi putabant se passuros te regnante, scilicet, a missionem loci et gentis, declinaverunt jam, id est, certissime retorquebunt in te in morte tua, quantum ad reputationem suam. Et cogitabunt consilia, scilicet, ut mundus post te non abeat, et ut ipsi regnum obtineant. Quæ consilia non potuerunt stabilire, quia non est sapientia, non est prudentia, non est consilium adversus Dominum.

Quoniam pones. Ideo tandem pones eos ut cibum ignis, et conturbabis eos, quoniam in præsentem primæ resurrectionis participes non erunt, ut tunc sint participes secundæ; imo dabuntur in reprobum sensum, quia tu pones, id est, facies eos esse dorsum, id est, in contemptibiles facies eos, sicut sunt illi qui sunt dorsum, id est, quos tu contemnis, et non respicis. *Vultum autem eorum,* id est, cognitionem tuam, quæ debuit esse eorum, per legem sibi datam, illam eis ablatam præparabis, id est, collocabis in reliquiis, id est, posterioribus eorum, qui per humilitatem fient tuæ reliquiæ, illæ scilicet reliquiæ de quibus dictum est: *Et reliquiæ salvæ fiant.* Vel aliter: *Vultum,* id est, voluntatem eorum qualis sibi præparabis, id est, manifestabis in reliquiis tuis, id est, in inferiori tuo, hoc est in corpore tuo, quod crucifigit. Vel in tuis reliquiis, id est, in Apostolis et sanctis tuis, quos persequentur. Qui erunt propter te reliquiæ, id est, peripsema et abjectio omnium. Vel aliter: *Vultum eorum,* id est, quod maxime velint et appetant præparabis, id est, manifestabis in reliquiis tuis, id est, in desiderio loci et gentis et cæterorum temporalium, pro quo te crucifigit, quæ sunt reliquiæ tuæ, id est, tuorum a quibus contemnunt. Vel aliter: *Vultum eorum,* id est, cognitionem, quæ debuit esse eorum, illam præparabis in postremis eorum, qui in tempore Antichristi erunt; et hoc facies per reliquias tuas, id est, per Eliam, Enoch, quos vivos relictos ad hoc conservas. *Exaltare, Domine.* Illos quidem pones, nunc interius ad dorsum, et tandem perdes qui humilitatem tuam recognoscere noluerunt. Tu autem, Domine, cujus virtutem ipsi infirmitatem putaverunt, cum dicerent: *Deus dereliquit eum, exaltare,* id est, exaltatus et magnus appare in virtute tua, resurgendo, ascendendo, Spiritum sanctum mittendo. Et tunc nos, te prius in humilitate recognoscentes, *cantabimus et psallemus virtutes tuas,* id est, celebrabimus virtutes tuas ore, celebrabimus et opere.

IN PSALMUM XXI.

In finem pro susceptione matutina, psalmus David.

ARGUMENTUM.

Rogat Dominum David hunc Absalom laborans. Aliter, Judæi de Esther hunc psalmum putant esse cantatum, quod videlicet ipsius periculo et intercessionem apud regem sit populus Israel a morte laxatus.

EXPLANATIO.

Sive in finem, sive David, quod ad Christum pertinent, notum est. Susceptio autem matutina, tempus

A resurrectionis ostendit, quando ipse mortale corpus, veteris hominis conditione deposita, in magnam gloriam clarificatus assumpsit. In Hebræo autem scriptum est: Pro cervo matutina, quo eundem Dominum signifiari non dubium est, qui interfecerit serpentes et venena consumpsit, Judæisque cavina rabie persequentibus, cælorum alta petierit. Per totum quidem psalmum loquitur Dominus Christus, sed primo capite derelictum se clamat a Patre, ut dispensa am scilicet suscepit passionem, potentissimam humilitatem suam hominum abjectione commendans. Secundo loco passionem sacram diversis comparationibus prophetavit, deprecans in adversariis inimicis suis divina protectione liberetur. Tertio commonet laudare Dominum Christi nos, qui sua resurrectione suam catholicam respexerit Ecclesiam, ne, passione tantum audita, mortalium corda paverent.

COMMENTARIUS.

Deus, Deus meus, respice in me. Psalmus iste sic intitulatur: *In finem pro susceptione matutina psalmus David.* Quod sic exponitur: Iste psalmus attribuitur David, non historiali, sed David in finem, id est, Christo, in quem velut in finem, id est, perfectionem omnia tendunt. Psalmus dico dictus vel cantatus ab ipso pro susceptione matutina, habent enim quidam libri pro assumptione matutina, quod ad idem redit. Susceptio autem vel assumptio matutina dicitur resurrectio ipsa. Quando enim Dominus assumptus est in æternam vitam, suscipiens carnem quam deposuerat mortalem, passibilem et corruptibilem, factam immortalē, impassibilem, et incorruptibilem. Matutina vero vocatur hæc susceptio, vel quia historialiter mane prima Sabbatorum facta est, vel ideo dicitur matutina, etiamsi non in mane, sed ante facta sit, quia sicut matutinale tempus quod dicitur matutinum, quasi mane primitivum, et tenebras noctis repellit, et lucem primam diei inducit, ita in resurrectione Domini et nebula præcedentium peccatorum a nobis recessit, et sol justitiæ nobis illuxit. *Sicut enim Christus pro delictis mortuus, ita et resurrexit propter justificationem nostram.* Dicitur est ergo psalmus iste pro susceptione matutina, id est, pro resurrectione, quia in eo Dominus noster orat Deum Patrem, ne differat suam resurrectionem in communem omnium resurrectionem. Quod nec fecit, quia tertio die eum resuscitavit. Sciendum autem quod licet intuletur de resurrectione psalmus iste, prius tamen loquitur multa de passione, quæ passio est causa resurrectionis; unde manifestata passione, commodius sit quod dicitur de resurrectione. Et diligentius in hoc psalmo quam in aliquo alio Dominus noster passionem suam nobis exponit, quia proponit nobis et quod passus sit, et quare passus sit, ad exhortandum nos, ut utrumque quantum possumus, imitemur, scilicet, et aggratulemur ejus Incarnationi, et conformemur ejus passioni, ut et conjucudemur resurrectioni, et ut qui audit dicat, *Veni.* Notandum quoque quod in Hebræo habetur in titulo *Pro cervo matutina*, quod satis congrue intelligitur. Dicitur enim quod cervorum natura sit, ut, depulsis tenebris noctis, et ascendente luce diei, cum quadam naturali jucunditate ab imis alta petant. Recte ergo caro Christi cervæ comparatur, quæ in resurrectione liberata a tenebris priorum tribulationum cum jucunditate et lætitia magna quasi ima de altis [*Leg. alta de imis*] petiit, cum de corruptione mortalitatis in incorruptionem æternitatis surrexit. Femininum autem, quod est cervæ, posuit propter carnem cui comparavit, quæ est ejusdem generis. Nunc ad litteram accedamus. Possunt sex primi versus hujus psalmi dupliciter legi, scilicet ut vel caput pro se in eis loquatur, in persona veteris hominis, qui cum eo crucifixus est, id est, in persona membrorum suorum, quorum velustatem, id est, peccata ipse qui peccatum non fecit in se crucifixit. Ipse enim infirmitates nostras morte sua destruxit, et vulnera suis vulneribus curavit. Juxta quod tale est, quasi dicat: Domine

Pater, Deus omnium per naturam, meus autem Deus singulariter per gratiam præ aliis mihi concessam, *respice me*, id est, meos, quos olim inspexisti in primo parente in abundantia virtutum posito, quem aspectum per inobedientiam ejusdem amiserunt; illos, inquam, respice per meam obedientiam, quo respectu opus est, quia dereliquisti eos per hoc scilicet, quia prævaleret vetustas peccati. Et quare dereliquisti me, id est, meos? Ideo, scilicet, quia longe fecerunt te peccata esse a salute mea, id est, meorum. *Longe enim a peccatoribus est salus*. Hæc verba plane innunt caput non in persona sua hic loqui. Quomodo enim derelictus, vel longe a salute factus, posset esse ille, qui cum sit Filius Dei, Deus est, et de quo dictum est: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi; et rursum: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, quod Verbum incarnatum in cruce pendebat, et hæc talia dicebat?* Utique non posset. Et quia, licet in persona membrorum hæc dixerit, verba tamen sonare videntur quid de se egerit, subditur, hoc determinato, *verba delictorum meorum*. Quasi dicat: Verba quæ nunc dixi, scilicet, *respice in me, dereliquisti me*, et reliqua, non sunt verba justitiæ dicta in persona mea, sed sunt verba delictorum, id est, sunt edicta in persona membrorum pro delictis ipsorum, quæ delicta feci mea, quia pœnam eorum in me transtuli, et et ipsi facerent justitiam meam esse suam. Aliter enim nefas est intelligere hoc de illo qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.

Deus meus, clamabo per diem. Ostendit suos vere esse derelictos, quia nec exaudiuntur in prosperitate, nec in adversitate. Quasi dicat: Vere dereliquisti meos. Nam et, o Deus meus, *clamabo* ego, id est, clamabunt mei ad te *per diem*, id est, per prosperitatem temporalem, ne mutetur. Et clamabunt in nocte, id est, in adversitate, ut in melius mutetur. Et tamen quia immundis verbis delictorum clamabunt, tu non exaudies eos; et quod tu non exaudies, non reputo ego fieri mihi, id est, meis, *ad insipientiam*, id est, ut insipientes fiant, sed ut sapiant, quod eos clamare velis, scilicet, non immundis verbis delictorum pro desiderio temporalium rerum ad damnationem, sed verbis conversionis novæ ad te in vitam æternam. Sciendum quod Deus hoc quod suos in tribulatione non exaudit, ad magnam eorum utilitatem facit, scilicet ut intelligant ipsum medicum esse, et tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem; sicut tu aliquis sub medicamento positus, dum secaris, dum ureris, medicus non exaudit te clamantem ad voluntatem, imo ad salutem. Multum enim profuit Paulo quod pro stimulo carnis exauditus non fuit, quia et virtus ejus in infirmitate magis enituit, et quia verbis delictorum, id est, pro temporali salute clamavit, propter quod exaudiri non debuit. Verbis enim delictorum clamat, quicumque pro temporali commodo postulat. Si quis autem quærat quare Deus [Add. qui] suos in tribulatione immundis verbis delictorum clamantes non exaudit, quosdam qui sic clamasse videntur exaudiverit, sicut tres pueros, quos de camino ignis laudavit, et Daniele de lacu, et Susannam de falso crimine; et sciat non illos verbis delictorum clamasse, et liberatos corporaliter ob hoc tantum esse, ut eorum salvatio aliis esset exemplum. Nec prætereundum quod sicut quidam non exaudiuntur extrinsecus, cum tamen maxime exaudiuntur intrinsecus ad salutem, ita quidam exaudiuntur ad damnationem, ut diabolus in persecutione beati Job exauditus quidem fuit, sed ad damnationem.

Tu autem in sancto. Hoc quod meos in tribulatione non exaudis, non est ad insipientiam quidem, est autem ad sapientiam. Qui *inhabitas in sancto*, id est, in illo, quem quia non exaudis, sanctiorem facis, scilicet, ut intelligat se non exauditum esse ad salutem, quia quos tu inhabitas, illos utique tribulatio meliores facit, vel ut aurum ignis probabit, ut si

quando inimicus aliquem ex ipsis contingere appetit, aut molestia corporali, aut aliquo damno exteriori, aut etiam morte suorum, et ei concessum fuerit, ille qui contingitur firmum cor in illo habeat, qui se non subtrahit, id est, in Deo, quia et si subtrahit aurem ploranti exterius, misericordiam tamen apponit deprecanti interius. Novit enim reficere nos, qui fecit nos, tu, dico, qui *es laus Israel*, id est, qui facis laudabilem omnem, qui est Israel, id est, in te intendens, et non de se præsumens, ut manum contra vetitum ad illicita extendat, sicut Adam fecit.

In te speraverunt. Ille remonet, non ex injustitia Dei hoc esse, quod suos clamantes non exaudit, sed potius ex eorum culpa esse, quia immundis verbis delictorum clamant. Nam si digne clamarent, eos exaudiret, sicut patres priores, patriarchas scilicet, et illos quos de Ægypto eduxit, sæpe quia digne, id est, verbis justitiæ, clamaverunt, exaudivit. Quod sic dicit: *Patres nostri*, id est, antecessores nostri de priori populo *speraverunt*, id est, spem suam in te, Domine, et non in se posuerunt. *Speraverunt* digne, inquam, et tu liberasti eos. *Clamaverunt* quoque non verbis delictorum, sed *ad te*, id est, verbis justitiæ clamaverunt, et ideo a te vere *salvi facti sunt*, quia *speraverunt in te*, et non in se, et non sunt confusi, id est, non decepti esse spes eorum. Quod *speraverunt* toties ponitur, non vacat, sed est repetitio ad confirmationem.

Ego autem. Patres quidem verbis justitiæ clamantes exauditi sunt; ego autem ut jam non loquar in persona veteris hominis, sed loquar ut ego, id est, verbis justitiæ, secundum me dico quod *sum vermis*, quia et mortalis, et de virgine sine virili commistione natus, ut vermis de materia nascitur sine patre; et quod non sum tantum homo, propter Verbum mihi adjunctum. Quasi dicat: Ego qui factus sum in homine ultra hominem, ut vel sic humana superbia dignaretur imitari meam humilitatem, in quo justitiam patrum et omnium hominum excedo, sum tamen sicut non exauditus a te, Domine, dum meorum infirmitatem in me transfero, et sicut infirmus ad exemplar eorum rogo. In hoc scilicet, non exauditus, quia sum factus *opprobrium hominum* in tantum, ut me etiam aliis imputent ad opprobrium. Pro summo enim opprobrio Judæi habuerunt, quod cæco de ipso dixerunt: *Tu discipulus ejus sis*, et reliqua. Et non qualiumcunque hominum opprobrium factus sum, sed sum *abjectio plebis*, id est, a plebeis omnibus contemptus sum. Quod quasi diceret: Non ideo, Domine, factum, quin tu me, cum sim in homine, supra hominem exaudias; sed quia disposuisti complere per mortem meam salutem humano generi promissam. Hoc in loco dicit quiddam beatus Augustinus quod satis congruit huic sententiæ, hoc scilicet: Numquid qui patres clamantes ad se exaudivit, ad Filium defecit? Utique non defecit, sed vere exaudivit eum, quia salutem ante tempora promissam per ipsum adimplevit. Nec credendum, quod Christus pro se dixerit, quæ i timens mortem: *Pater, transer, si possibile est, calicem hunc a me*, et similia; sed et nostra infirmitate hoc dixit, ut nos licet timidos ad passionem suam imitandam confortaret. Non timuit enim mortem Paulus, qui dixit: *Cupio dissolvi*. Non timuit eam Laurentius, non Stephanus, nec cæteri tales. Quomodo ergo convenit, ut quod miles potuit, imperator non posset? Nullo modo utique. Nunc a principio reiteremus, ut in suprascriptis versibus caput in persona sua loquatur. *Juxta quod poterit solita littera legi, scilicet, respice in me*, satis commode; et est quasi dicat: Domine Deus omnium per naturam, Deus autem meus per gratiam, ne respicias illos qui insultantes mihi dicunt: *Si Filius Dei est, descendat de cruce*, sed respice me humilem, ita ut respectus tuus appareat in me, videlicet, ut facias me de sepulcro resurgere, non de cruce descendere. Longo enim gloriosus et competentius fuit ut Dominus peracta obedientia a mortuis contra eorum opinionem

resorgere, quam ut quasi impatiens ad vocem insultantium de cruce descenderet. Præterea quoque si descendisset, eorum petitioni videretur obtemperare, et sic eorum nequitiam corroboraret. *Respice, inquam, in me, quia dereliquisti*, id est, videris dereliquisse me extrinsecus, cum morte turpissima patieris me ab inimicis affligi. *Et quare dereliquisti me sic?* Ideo, scilicet, quia verba delictorum meorum, id est, manifesta delicta meorum faciunt te longe esse a salute mea, exteriori scilicet, id est, expetunt hoc, ut exterius in corpore non salves me, sed permitas exterius me tunc mori in cruce, ut per mortem meam peccata illa deleantur.

Deus meus clamabo. Ideo videor esse derelictus a te, quia ego clamabo et in me et in meis, et tu non exaudies me. Et debemus hic in eo clamorem accipere, quem non pro se fecerit, sed pro nostra infirmitate, ut quod dicit: *Pater, si possibile est*, et similia, in quibus quod videtur extrinsecus quantum ad litteram, non exauditur, cum tamen vere secundum quod corde intendebat, sit exauditus, non solum in his, sed ubicunque voluit. Dies vero in hac sententia dicitur caro ejus a tenebris peccatorum absoluta. Nox quoque dicitur Paulus et cæteri fideles, qui, quantumcumque sint perfecti, tamen non sunt immunes a peccato, juxta illud: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, et reliqua.* Nox ad comparationem dominici hominis recte dicuntur. Littera sic dicitur: *Clamabo per diem*, id est, per proprium corpus meum, quod est dies. *Et clamabo in nocte*, id est, in meis, quæ quantum ad me nox erunt. *Et tamen tu non exaudies me*, id est, videbor ego non exauditus et mei non exauditi. Et hæc non-exauditio non erit mihi, vel meis, ad insipientiam, sed potius ad sapientiam, ut supra dictum est.

Tu autem. Hoc ideo apponitur, ne videretur, Patrem despexisse Filium non exauditum. Quasi dicat: Videor quidem non exauditus, et in hoc despectus. *Tu autem* non me despicias, quia *habitas in me sancto tuo.* Deus enim erat in Christo, etc., tu, dico, laus Israel, ut supra.

In te speraverunt. Ad primum versum continuatur ita: Non mirum si videor a te, Domine, derelictus, quia cum patres etiam pro terrenis clamantes olim exauderis, me digne clamantem non exaudire videris. Littera eodem modo exponitur ut prius, nisi quia et sperare et clamare, et liberari et salvari, ad terrena referuntur. Terrena accipiuntur hic victoria de inimicis, et aqua quæ in deserto de petra profudit, et cætera talia, pro quibus patres sunt exauditi.

Ego autem. Patres quidem sunt exauditi, ego autem videor non exauditus, quia *sum vermis*, id est, negligens me damnare inimici mei, sicut vermis a conculcante negligitur, et quasi *non sim homo*, id est, quasi nec humanitatis respectus in me habeatur. Quod vere putatur de me, quia factus sum *opprobrium hominum et abjectio plebis*, ut supra.

Omnes videntes me. Quasi dicat: Hoc modo sum factus opprobrium et abjectio, quia *omnes videntes me deriserunt me, et locuti sunt de me*, cum dixerunt: *Are, rex Judæorum*, et similia. Solis labiis, et non corde, et moverunt caput corporis, insultando mihi exterius, quia prius moverant caput, id est, mentem, interius a vero contuitu, scilicet, ut non intelligerent me super egenum et pauperem. Ipsi, dico, dicentes ad invicem de me: *Iste speravit*, id est, dicit se spem posuisse in Domino, et ideo eripiat eum Dominus, ut a nobis non tribuletur; *et salvum faciat eum*, ut mortem non patiatur. Quod vere faciet, quoniam dicit: *Quia ipse Dominus vult eum*, id est, diligit eum; hoc est ironice dictum.

Quoniam tu es. Ideo sic me despiciunt, quia nihil præter infirmitatem humanam attendunt; et hoc ideo, quoniam tu *extraxisti me de ventre matris*, id est, fecisti me esse hominem. Hæc enim est communis lex omnium nascentium, ut de ventre extrahantur.

Vel, tu es qui *extraxisti me*, etc., id est: Tu solus per gratiam sanctus, tu via mihi nascendi fuisti de Virgine, non humanus pater; per quod videor esse contrarius, quia dissimilis sum eis, et tu es *spes mea*, id est, spem meam te feci *ab uberibus matris meæ*, id est, propter humanam infirmitatem, quam ex matre contraxi. Nam secundum te non es tu spes mea, sed Pater meus ante omnia tempora, et ex utero, id est, ex humanitate hoc habeo, quod sum jactus per spem in te; ex gratia vero, quia *a peccatis me liberasti*, hoc quod projectus sum, id est, porro jactus sum in te, quia plus aliis confido in te; et hoc ideo, quia tu es Deus meus, id est, Creator meus factus es, non secundum Verbum, quod tibi coæternum et consubstantiale est, sed *de ventre matris*, id est, secundum humanitatem sumptam ex matre. Possunt hi duo versus aliter quoque dici, et sic continuari: Ideo Judæi tam ignominiosa dicunt contra me, quoniam carnali legi eorum non consentio. Nam tu, Domine, *extraxisti me de ventre matris Synagogæ*, id est, fecisti ut non clauderer tenebris carnalium observantiarum, ponendo mihi salutem in eis, quæ sunt quasi venter Synagogæ, multos consumens; cujus tenebris claudiri quisquis nondum in lucem Christi renatus, spem certam salutis sibi ponit in carnali observatione Sabbati et circumcissionis, cæterorumque talium. Et tu es factus *spes mea*, id est, mei, remoti per te ab uberibus matris meæ Synagogæ, scilicet, ut non superem tanquam ubera carnales observantias delectando in eis, sicut ipsi faciunt. *Et ex utero sum projectus in terram*, id est, uterus matris Synagogæ, qui me non pertulit, eiecit me a se, et tamen non cecidi, quia projectus sum positus in te, qui me non labi in peccatis permisisti, sed sustulisti in spirituali bus; *et tu es Deus meus de ventre matris*, id est, venter matris Synagogæ non potuit hoc efficere, ut tanquam parvulus oblivisceretur tui; sed te Deum meum, id est, defensorem et adiutorem meum constitui, et ideo tu, Domine, *ne discesseris a me*, id est, ne subtrahas mihi auxilium, vel ne differas resurrectionem meam in communem omnium resurrectionem.

Quoniam tribulatio proxima. Ideo ne discedas, quoniam *tribulatio proxima est*, id est, infirmitas mortalitatis et passibilitatis, per quam tribulationi subjaceo, est proxima mihi, quia in me ipso est, vel *tribulatio proxima est*, id est, qui tribulaturi sunt me jam circa me sunt; *nec est homo qui adjuvet me*, et ideo maxime ego tuo auxilio; nec frustra, quoniam *circumdederrunt me vituli multi*, id est, multitudo lascivientis populi circumdedit me ad damnationem meam, *et pingues tauri*, id est, principes eorum in terrenis prosperitatibus superbientes *obsederunt me* tanquam reum et damnandum.

Et aperuerunt super me os suum, non tamen, id est, damnaverunt me non de sententia Scripturarum, sed de concupiscentiis suis. Ipsi, dico, existentes sicut leo paratus ad devorandum, qui est rapiens et rugiens. Rapiens leo fuerunt Judæi, quando Dominum et ceperunt et ligaverunt, et ad pontifices adduxerunt; rugiens vero leo fuerunt, cum una voce Pilato dixerunt: *Crucifige, crucifige eum.*

Sicut aqua effusus. Aperuerunt, inquam, os suum, et hoc modo effusus sum, id est, viliter sine omni circumspectione et cura ab eis damnatus sum, sicut aqua inter cæteros liquores incircumspectus effunditur, et ideo *omnia ossa mea*, id est, omnes robustiores de meis, dispersi sunt. Unde dictum est: *Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis*; et quæ ossa dispersa sunt, ideo *cor meum*, id est, doctrina Scripturarum, quæ ideo est cor meum, quia agit de interiori meo præcipue, id est, de divinitate, et quæ prius firma erat, facta est *liquescens*, id est, labiis, et infirma, *in medio ventris mei*, id est, in corde meorum, qui molliores et infirmiores erant, sicut venter in corporis partibus mollior est; et est breviter hæc sententia: Præconia Scripturarum, quæ

testabantur salutem mundo futuram per me, et prius a meis firma credebantur, apud imperfiores dubia facta sunt, cum me damnatum morte viderunt. Unde et duo ex eis, ipso cum eis ad resurrectionem eunte in via, quasi dubii facti dixerunt: *Nos sperabamus quod ipse redempturus esset Israel*; et quia *cor liquescens factum est*, id est, *virtus mea*, quæ prius solida et firma videbatur, *aruit*, id est, viluit *tanquam testa*, id est, *fragilis facta est*. Et ideo *lingua mea*, id est, meorum, *adhæsit faucibus ipsorum*, id est, omnes præcones mei tacuerunt. Et hoc ideo, quia *deduxisti me*, reputatione illorum, *in pulverem mortis*, id est, putaverunt me tanquam unum quemlibet mortuum in pulverem redigi, et non a te suscitari. Possunt quoque tres hic prædicti versus aliter exponi, si in *Sicut aqua effusus sum*, alia similitudo notetur. Aqua enim effusa et lapsus parat, et sordes abluit, et terram in qua effunditur irrigat. Sic et mors Christi et lapsus persecutoribus Judæis, si non exterius, saltem interius, per mentis cæcitate paravit (contigit enim ex parte cæcitas in Israel), et sordes peccatorum in credentibus abluit, et corda fidelium doctrinæ imbri rigavit. Unde de eodem dicitur est: *Ecce factus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel*. Juxta has autem diversas similitudines, sequentia etiam taliter diversificantur. *Effusus sum sicut aqua*, id est, in damnatione meæ mentis ruinam quibusdam paravi, et ideo illis persequentibus, *omnia ossa mea*, id est, apostoli et omnes validiores mei dispersi sunt, id est, conturbati et ubique fugati sunt. Et quia ossa dispersa sunt, ideo *factum est cor meum*, etc., ideo etiam infirmiores conturbati sunt. Littera in hac sequenti lectione non mutatur. Juxta aliam vero similitudinem ita dicitur: *Effusus sum sicut aqua*, quia et ablui, et rigavi; et hoc modo ablui et rigavi, quia *ossa mea omnia*, id est, omnes apostoli et præcones mei dispersi sunt ad prædicandum per totum mundum. Et hoc modo *cor meum*, id est, doctrina Scripturarum, quæ prius erat dura ad intelligendum, facta est per eos *liquescens tanquam cera*, id est, mollis et intelligibilis, etiam *in medio ventris mei*, id est, in corde infirmorum. Et per hoc *virtus mea*, quæ prius putabatur mollis et debilis, *aruit*, id est, induruit et roborata est in cordibus meorum, *tanquam testa* in igne recorta. *Et lingua mea*, id est, meorum, *adhæsit faucibus ipsorum*, id est, ita incessanter et velociter locuta est in prædicatione, ut nec moram immotam aliquam facere videretur, sed quasi faucibus hære, et continuo verba proferre; et quia prædicatio meorum increbuit per hoc, Domine, *deduxisti me in pulverem mortis*, id est, in notitiam gentium, qui prius fuerant pulvis mortalis, quia imbrem divini verbi non susceperant, vel qui peccatis usque ad mortem impulverati et fœdati erant.

Quoniam circumdederunt me. Ideo deduxisti me in notitiam gentium, quoniam illi ad quos me prius misisti, id est Judæi, repulerunt me, quia velut *canes circumdederunt me*. Juxta aliam vero de pulvere mortis sententiam, versus iste remotius continuabitur ita: Ideo rogo, Domine, ne discedas a me, *quoniam canes*, id est Judæi, magis ex solito quam ex veritate latrantes, non pauci, sed multi *circumdederunt me*, non ad imitandum, sed ad damnandum. Et vere multi, quia concilium, id est, universus cætus malignantium Judæorum *obsedit me*, in judicio damnationis ne evaderem. Et obsidentes *foderunt manus meas et pedes meos*, cæcis in cruce affixis; et *dinumeraverunt omnia ossa mea*, id est, ita me in cruce extenderunt, ut dinumerare possent omnia ossa mea; et tamen ipsi qui maxime debuerunt me venerari, quorum mortuos suscitavi, infirmos curavi et ad quos missus fui, *ipsi*, inquam, *vero*, id est, in veritate *consideraverunt*, id est, simul majores et minores viderunt me: oculos quidem usque ad carnem intendentes, ad divinitatem vero non pertingentes; et *inspexerunt*, id est, spectaculum quo gauderent in

me sibi fecerunt. Et crucifigentes me, *diviserunt sibi cætera vestimenta mea*; meliorem autem vestem meam, tunicam scilicet inconsutilem, quia pretiosa erat, non diviserunt, sed sortem cui obingeret integram super eam miserunt. Quod non ex eorum voluntate, sed ex divina dispensatione gestum. Possunt hi duo versus quos historialiter exposuimus, spiritualiter quoque intelligi, ut sic dicatur: Non solum in me, qui viride lignum eram, Judæi obsidentes insurrexerunt, sed etiam in arido ligno, id est in meis, multa mala fecerunt, quia *foderunt*, id est, laniaverunt *manus meas*, id est, majores inter meos, in quibus non solum verbo, sed etiam mirificis miraculorum signis ope abar, apostolos scilicet qui prædicabant, *Domino cooperante*, etc. Et *foderunt pedes meos*, id est minores præcones meos, qui licet miraculis in tantum non coruscarent, tamen pedes mei erant, portantes me ad notitiam hominum, et *omnia ossa mea*, id est, omnes illos in quibus aliquid robur virtutis apparuit, *dinumeraverunt* non ad imitandum, sed ad damnandum. Et ipsi qui venerari eos, non persequi, deberent, quia ad ipsos sicut et ego principaliter missi sunt, consideraverunt eos in tribulationibus, et in ipsis quasi spectaculum habuerunt. Et quidam ex eis *diviserunt sibi vestimenta mea*, id est, imitatores meos tam apostolos quam reliquos, de quibus dicitur est: *Vivo ego, dicit Dominus, quia his omnibus velut vestimento vestieris*, ut Corinthii fecerunt, qui putantes gratiam baptismi per baptizantium merita variari, dicebant: *Ego sum Cephæ, ego Pauli, ego Apollonis*, et similia. Vel possunt accipere vestimenta sacramenta ecclesiastica, quibus ipse tegitur et quasi vestitur. Quæ sacramenta etiam diverso modo acceperunt. Quidam enim dixerunt in baptismo sola actualia remitti, non originalia; quidam sola originalia, et similia. Et notatur hic fraudulenta persecutio ab hæreticis facta, superius vero violenta.

Et super vestem meam. Istud non ad malum sicut superiora, sed ad bonum referendum est. Dicitur tamen de eisdem supra notatis malis, tandem conversis. Nec mirum, cum nulli nisi ex peccatoribus salvi facti sunt. Accipitur autem hic per vestem inconsutilem Domini desuper textam unitas fidei et charitatis, quæ desuper texta est, quia a Deo prius processit, qui *prior nos sic dilexit, ut Filium suum unigenitum pro nobis daret*. Et hæc vestis non scinditur, quia unicuique fidei unitas datur, non scissa, sed integra datur, et sors super eam mittitur, quia nulli per meritum elationem, sed per gratiam solam, quæ per sortem intelligitur, datur; et ideo sors recte superponitur, quia gratia præcedit. Est autem sententia talis: *Miserunt sortem super vestimenta mea*, id est, quicumque ex illis *vestem meam*, id est, fidei unitatem susceperunt, *miserunt sortem super eam*, id est, intellexerunt se eam accepisse non ex meritis, sed ex gratia.

Tu autem, Domine. Illi quidem et me et meos ita persequuntur; *tu autem, Domine Pater, ne elongaveris auxilium tuum a me et a meis*, sed *conspice ad defensionem meam et meorum*, hoc modo scilicet: *Erne animam meam* per resurrectionem a framea, id est, ab inimicorum sententia, quæ necat ut framea, qui dicitur de me: *Deus dereliquit eum*. Et unicam meam et sponsam meam Ecclesiam unice dilectam, *erue de manu canis*, id est, de potestate cuiusque contradictentis inimici. *Et salva me ex ore leonis*, id est, da perseverantiam meis ut per os populi parati ad devorandum ut leo, non devorentur. *Et humilitatem meam*, id est, me humilem salva a cornibus, id est, a superbia et arrogantia unicornium, id est, Judæorum, singulari superbia justitiæ se erigentium. Unicornis enim animal est, unum cornu habens, cui comparantur Judæi, qui quasi unum cornu habebant, quia in uno tantum testamento et in terrenis promissis, non in cælestibus confidebant.

Narrabo nomen tuum. Hactenus ostendit quia

passus sit, inseruit etiam de resurrectione, et in his duobus proximis versibus et superioribus, ubi dixit : *Ne discesseris a me*; nunc autem ingreditur ostendere quare passus sit. Quasi dicat : Ideo peto me et meos salvari, quia narrabo ego et narrabunt mei nomen tuum, id est gloriam et laudem tuam, scilicet quod de peccatoribus justos, et de damnatis facis in regnum assumptos; *fratribus meis*, id est, aliis renatis de eodem fructu spirituali, scilicet, unde ego natus sum. *Et laudabo te ego et mei in medio Ecclesiae*, id est, non tantum in Ecclesia de Judæis, sed in catholica, id est, in communi Ecclesia, cujus unius paries de Judæis, alter vero de gentibus accessit, qui per angularem lapidem conjuncti sunt. Vel quia unusquisque etiam fidelis Ecclesia dicitur, possumus ita dicere : *Laudabo te in medio Ecclesiae*, id est, in corde cujusque fidelis, qui membrum est Ecclesiae. *Laudabo*, inquam, ita dicens : Omnes qui timetis Dominum, timore casto, non servi'i, laudate eum vera laude, opere scilicet, non ore. Timentes autem Dominum accipio semen Jacob, et semen Israel, et ideo semen universum, id est, vos omnes qui estis imitatores Jacob, posterioris scilicet, cui major serviet, quia estis veri supplantatores vitiorum; vos, inquam, glorificate Dominum non solum ore, sed et opere. *Et omne semen Israel*, id est omnes qui cum prius essent semen Jacob, id est, renati in fide, quod intelligitur per Jacob, facti sunt semen Israel, id est, reparati ad visionem et veram speculationem, sicut persona eadem prius dicta Jacob, meruit dici Israel. Omnes hi, inquam, timent vero et casto timore Dominum, qui merito timendus atque laudandus et a me et ab ipsis est. *Quoniam non sprevit habitum pauperis in me, neque desepxit deprecationem factam pro peccatis meorum a me*. Ut hanc : *Pater, serva eos quos dedisti mihi*, et huic similes. Et vere non desepxit, quia non avertit a me vel a meis faciem, id est, præsen iam et benevolentiam suam, quia exaudivit me pro me et meis, cum clamavi ad eum.

Apud te laus mea. Hic se convertit ad Dominum. Quasi dicat : Ideo me exaudivisti, quia *laus mea est apud te*, id est, ego non quero laudem nisi tuam. Vel cupio ut et tu lauderis in me, et ego in te in Ecclesia non parva, sed etiam magna. Parva fuit Ecclesia, quando Petrus, qui figuram ejus gerebat, ad vocem auxillæ extimuit atque negavit; magna vero fuit, cum idem Petrus, post gratiam Spiritus sancti de cœlis in igne super apostolos missam, coram tyrannide in principibus dixit : *Obedire Deo oportet magis quam vobis*. Potest quoque aliter distingui istud, ut dicatur per se : *Laus mea est apud te et vota mea*, id est, vota mea quæ feci, cum me ipsum in ara crucis obtuli : *illa reddam in Ecclesia magna*, id est, iterum per quotidianas sacrificia meorum in sacramentis offeram. *Vota dico eadem verè in conspectu timentium eum*, id est, quantum ad intellectum bonorum, et non sint eadem in conspectu malorum, qui nihil in sacramentis, nisi quod exterius apparet, intelligunt. Vel aliter : *Vota quæ in ara crucis obtuli, reddam*, id est, iterum dabo in meis qui per se ipsos offerent sicut ego me obtuli. *Reddam dico in conspectu*, id est, in anima timentium Dominum, in qua veritate conspiciunt, quia etsi exterius non patiantur, tamen in anima semper parati erunt, ut, si locus fuerit, sicut ego animam pro omnibus posui, ita et ipsi non dubitent animas pro fratribus ponere.

Edent pauperes. Ego autem quidem reddam vota, de quibus votis *edent pauperes*, id est, mundi contemptores edent quidem realiter, si ad sacramenta referatur; *et saturabuntur æternaliter*, quia intelligunt in pane et vino visibilibus sibi proposito aliud invisibile, scilicet, corpus verum et sanguinem verum Domini, quæ verus cibus et verus potus sunt, quo non venter distenditur, sed mens saginatur. Si autem ad passionem referatur, ita dicetur : *Edent pauperes vota mea*, id est, delectabuntur sicut aliquis in suavi delectatur edulio in mea passione, sed

saturabuntur, id est imitabuntur. Ipsa enim imitatio est saturitatis veræ eructio, postquam saturitatem nec formidabunt hujus mundi inopiam, nec concupiscent copiam; et tunc *laudabunt Dominum* vera laude, illi qui cum eum in Adam antequam peccaret, quæsisissent, et in eodem per inobedientiam eum amisissent, modo requirunt per fidem et operationem bonam; et in hoc laudabunt eum, quia licet pro peccatis corpora moriantur, corda tamen eorum vivent per fidem et bona opera *in sæculum sæculi*, id est, æternaliter. Et per hoc vivent. Remiscentur et cogitatione et opere Deum, quasi prius oblitii, et sic qui prius aversi fuerant, integrè convertentur ad Dominum, ut ejus impleant voluntatem, videlicet, *universæ fines terræ*, id est, omnes qui jam fuerunt in se omnem terrenitatem. Et *conversi adorabunt Dominum*, et venerabuntur, et *laudabunt Dominum*, non fide, sed in *conspectu ejus*, id est, in corde, ubi ipse conspicit, et hoc non faciunt multi, sed *universæ familie gentium*, id est, nulla familia erit in gentibus etiam quæ non sint adorantes Deum. Familias autem accipit pro diversis nationibus, ut sunt Scoti, Britanni et cæteri. Unde etiam in alia translatione quadam *universæ patriæ gentium*. Et merito omnes gentes adorabunt Dominum, quia regnum Domini sunt, et ideo ipse in eis dominabitur.

Manducaverunt omnes pingues. Non solum pauperes edent de votis meis, sed etiam *omnes pingues terræ*, id est, omnimodi divites in terrenis, scilicet, qui nihil quod terrenum sit, a se alienaverunt. Illi quod manducabunt cum pauperibus vota mea realiter, quantum ad sacramenta. Et adorabunt, quia cum quadam exteriori veneratione accedent, vel manducabunt, id est, delectabuntur in passione mea. Et adorabunt simulantes venerationem meam veram, sed non saturabuntur, quia *omnes qui descendunt in terram*, id est, qui solis terrenis delectantur, vel qui in sacramentis nihil nisi quod terrenum et visibile est attendunt, *cadent*, id est, casum patientur damnationis æternæ *in conspectu*, id est, in anima ubi ille conspicit, quem fallere putaverunt.

Et anima. Illi quidem cadent, *anima autem mea*, id est, meorum, hic non cadet, sed stabit, quia *vivet non sibi*, sed illi; non suam, sed Dei, voluntatem operabitur. Unde ait Apostolus : *Vivo jam non ego, vivit vero in me Christus*. *Et semen meum*, id est, imitatores meorum, servient ipsi Domino, scilicet, Patri, cujus empti servi sunt. Et merito vivent et servient ipsi, quia generatio vera ventura, spiritalis scilicet, non carnalis, annuntiabitur, id est ascribetur non Petro, vel Paulo, vel alicui aliorum, sed soli Domino. Nota similitudinem. In lege præceptum fuit ut si quis ducens uxorem, moreretur absque liberis, frater ejus eandem duceret uxorem ut suscitareret semen fratri mortuo, et filii qui nascerentur, non nomine vivi, sed defuncti nomine vocarentur. Sic et Christus duxit sponsam suam, Ecclesiam scilicet, quæ quasi sterilis fuit ipso vivente, quia paucos genuit; mortuo autem in ara crucis Christo, fratres ejus, apostoli scilicet, susceperunt uxorem ejus Ecclesiam, et multos filios in ea per verbum prædicationis genuerunt, qui omnes nomine defuncti vocantur, non nominibus ipsorum. Dicuntur enim Christiani et filii Dei, non Petri, vel Paulini. Unde dicitur recte : *Generatio annuntiabitur Domino, quæ ventura est*; et per hoc ventura, quia cœli, id est, apostoli et alii sancti præcones *annuntiabunt justitiam*, id est, perfectam obedientiam ejus, cujus illa erit generatio populo qui nascetur, non carnaliter, sed quem Dominus faciet per Spiritum sanctum nasci in fide et operibus bonis, cujus, ut dicit Apostolus, *factura atque figmentum sumus*.

IN PSALMUM XXII.

Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Reditum populi de Babylone prædicit, enumerans quantis redeuntibus in itinere solatiis usi sunt Dei,

quanta post reversionem rerum ubertate donati. **A** Item vox Ecclesie post baptismum ad Esther. Aliter quia in vigesimo primo psalmo habuimus tribulationem passionis, in vigesimo secundo lætitiæ resurrectionis accepimus.

EXPLANATIO.

Loquitur, per totum psalmum renatus in baptismo Christianus, gratias agens quia de ariditate peccati ad loca pascuæ, et ad aquam sit refectionis inductus. Et notandum quia sicut antea Decalogum legis accepit, ita hic decem beneficiis se gaudet esse ditatum. Hic psalmus quia divisionem in personis non habet, sed in rebus, non divisiones ut in aliis psalmis, sed æras numeri per singulas quasque partes adfiximus.

COMMENTARIUS.

Dominus regit me. Psalmus ipsi David, id est, cuique perfectæ animæ attribuendus. Est autem in hoc psalmo vox vel cuiusque perfecti de Ecclesia, vel totius Ecclesie; attendentis magna et innumerabilia beneficia, a Christo pastore vero sibi collata, et in eis aggratulantis atque commendantis consortibus ea, id est, posteris suis, ut qui nondum expertus est ea quam dulcia sint, festinet experiri, nec tardet converteri. Qui vero experti sunt studeant in melius refici illis pascuis uberrimis, quibus non venter distenditur, sed mens saginatur. Tale est ergo quasi dicat: Adami perversor distorsit me, Dominus autem, id est, Christus, qui pastor est verus, regit me, ut a veris pascuis non deviem; vel pascit me, iuxta aliam Translationem, quo regente me nihil mihi deerit quod necessarium sit. Nam etsi aliquam indigentiam boni patiuntur exterius, nihil lamen eis deesse, qui illa indigentia plus prodest quam obsit, quia est animæ saturatio. Unde dictum est: *Timentibus Deum nihil deesse*, et revera nihil mihi deerit, quia posuit me in loco tali, ubi et pascari et potest. Et tractum est a similitudine pinguium pascuorum. Quod sic dicit: *Collocavit me*, id est, me Ecclesie de gentibus et Judæis simul locavit; *super aquam refectionis*, id est, super aquas baptismi, quæ nos refecerunt, quia reparaverunt nos de vetustate in novitate; et super aquas ponimur, quia gratia baptismi est conversationis novæ fundamentum; me dico positam in loco pascuæ, id est, in ecclesiasticis institutis, ubi multas sunt pascuæ, id est, plures Scripturarum doctrinæ, quæ pascunt animam; et non in quolibet loco sunt posita, sed ibi ubi valde jucundum est et delectabile. Sciendum quod cum regula grammaticorum pluraliter tantum pascua pascuorum dicit, divina Scriptura quæ non subjacet illi, et hæc pascua, hujus pascuæ, et pascuæ pluraliter, dicunt. *Collocavit me*, inquam, *super aquam refectionis*, et deinde educavit me in pascuis illis non destructoriis, sed nutritoriis aquis, scilicet superaddendo historiali intellectui moralem, et post spiritualem; et hoc modo convertit animam meam ad se integre, non habentem maculam et rugam; et deduxit me, id est, de virtute in virtutem duxit me; positum super semitas justitiæ, id est, in actis præceptis justitiæ suæ, in quibus pauci ambulant; super quas semitas ille est qui quia volens, non coactus, in eis est, ipsas sibi subjugavit, non super se habet, quia non premitur ab ipsis, et hoc non fecit per meritum meum, sed propter nomen suum glorificandum per me.

Nam etsi ambulavero. Hic convertit se ad Dominum aggratulando beneficiis ejus, et commendando ea, et sic continuatur: Vere sum super semitas, quia amplius non timebo mala, id est, capitalia crimina ad montem ducentia; et si ambulavero, id est, quamvis conversatus fuero in medio umbræ mortis, id est, inter eos qui sunt umbra mortis æternæ sibi adfuturæ: spem cuius in se repræsentant, quia umbrosi et tenebrosi in corde sunt, sicut umbra repræsentat corporis illius figuram cuius est, vel in medio umbræ mortis, id est in ignorantia, quæ medium, id est, communis est omnibus, ut testatur

A Apostolus dicens: *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus*, etc. Quæ ignorantia est umbra mortis, id est, similitudo mortalitatis ignorantie, quæ erit in tenebris exterioribus tandem. Vel in medio umbræ mortis, id est, in præsentia vita et communi, quæ per quotidianos lapsus quos quilibet in ea patitur est umbra, id est, figura mortis, id est, mortalis lapsus, quem detrusi in gehennam patientur; et ideo non timebo mala, quoniam tu mecum es nunc per fidem, quandoque futurus per speciem. Ideo etiam non timebo mala, quia virga tua, id est, paterna correctio tua, et baculus tuus, id est, auxilium tuum, quo quasi baculo sustentor; vel virga, id est, minor correctio tua, qua me, dum parvulus eram, eruisti; et baculus tuus, id est, gravior correctio tua, qua me adultum de animali vita in spiritualementem, ut in ea proficiam stimulas. Virga enim minoribus minari, baculo vero majora solemus urgere animalia. Hæc, inquam, utraque non me conturbaverunt, sed ipsa eadem consolata sunt me. Et hoc ideo, quia tu parasti ea mensam, id est, fecisti ea jucundam refectionem in conspectu meo, id est, in anima mea, quæ est verus conspectus meus adversus eos, id est, contra opinionem illorum qui me tribulant. Quod enim illi putaverunt mihi esse ad tristitiam, fecisti mihi esse ad lætitiæ. Vel aliter, parasti mensam in conspectu meo, id est, proposuisti mihi in exemplum patientiam Dominicæ passionis, ut in ea reficerer sicut in mensa, et delectarer adversus eos qui me tribulant, videlicet, ne crederem eis, quantumcumque sævirent. Vel parasti mihi mensam, id est, divinam Scripturam, reficientem et consolantem me, cum dicit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam non possunt*, et multa talia. Beatus Petrus dixit etiam: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in varias tribulationes incideritis.*

C *Impinguasti.* Quia mensam parasti, in ejus paratione impinguasti caput meum, id est, lætificasti mentem meam oleo, id est, spirituali lætitia. Oleo enim inunguntur sacerdotes et reges, in qua unctione lætificantur; unde oleum pro lætitia ponitur. Pro spirituali vero ideo, quia omnem illam lætitiæ excellit, sicut oleum aliis supernat liquoribus. Impinguare autem potest accipi pro mitigare, quia spiritualis lætitia mitigat ab exterioribus asperitatibus corda, sicut mitigatur extrinsecus quod inungitur oleo. Et inebriasti me calice tuo, deberet dicere; sed ut majus pondus habeat sub admiratione, hoc idem dicit sic: *Calix tuus*, id est, imitatio passionis tuæ, calix, dico, non solum potans, sed inebrians, id est, demens, non corpus, sed animam, ut illum dementaverat, qui etiam ardorem ignis non sentiens dixit: *Assatus sum*; ille, inquam, calix quam præclarus est! quam dulcis et admirabilis est!

D *Et misericordia tua.* Præcessit me quidem misericordia tua in his omnibus, et illa eadem misericordia subsequetur me auxiliando omnibus diebus vitæ meæ, id est, hujus mortalis vitæ; et hoc tandiu faciet, quousque inhabitem in domo Domini, id est, in supercœlesti requie, in qua inhabitatur in longitudinem dierum, id est, æternaliter, et est æquipolementer dicere: Tandiu prosequetur misericordia tua vitam meam, quousque perducatur in vitam tuam.

IN PSALMUM XXIII.

Psalmus David prima Sabbati.

ARGUMENTUM.

Prædicatur populo, uno præcipitur quibus vitæ suffragis valeat de captivitate Babylonica laxari.

EXPLANATIO.

Prima Sabbati significat diem Dominicam, quæ prima est post Sabbatum, quo die Dominus resurrexit a mortuis; et quia totus psalmus post resurrectionem canitur, ideo ei titulus iste præmissus est, ut corda fidelium congruo moneret indicio. Post resurrectionem Domini propheta lætior effectus humanum genus, quod

varia resurrectione laborabat, alloquitur. Prima parte A *definiens Domini universum orbem esse terrarum, ut sicut se nullus ab ejus imperio probaret exceptum, ita nec a fide crederet alienum. Secundo loco determinans quibus virtutibus præditi sint in ejus Ecclesia constituti. Tertio dementissimos supersuittosos alloquitur, ut vero Domino famulantes, a noxia sibi perversitate discedant.*

COMMENTARIUS.

Domini est terra. Psalmus David in prima Sabbati. Prima Sabbati vocari solet dies Dominica, in cujus matutino Dominus noster Jesus Christus surrexit a mortuis, et congrue, ut in qua die mundum fecerat, in eadem ipsum etiam reficeret. Dominica enim dies, prima dies fuit, in qua Dominus mundum constituit, juxta illud Genesis: *In principio creavit Deus cælum et terram.* Per cælum namque hic non nostrum cælum accipitur, sed illud cuius ipse Agnus lumen est. Per terram vero intelligitur cæterorum elementorum compositio, et illius totius massæ quam Dominus in quinque diebus reliquis ante Sabbatum, in quo quiescit, distinxit. Illic autem prima Sabbati accipitur aliter. Sabbatum namque, id est, requies, fuit nobis resurrectio Domini, qui re-urgens nos conresurgere fecit. Ascendens quoque et sedens ad dexteram Patris, nos ascendere et consedere fecit, nunc interim spe, quandoque sessuros in re. *Spe enim salvi facti sumus.* Prima ergo Sabbati dicitur primum tempus post Sabbatum, id est, tempus prædicationis apostolorum, in quo tempore primum innotuit illud Sabbatum, id est, resurrectio. Secunda vero Sabbati potest vocari tempus prædicationis illorum qui successerunt apostolis; sic quoque tertia, quarta, quinta, sexta Sabbati in successione prædicatorum facile potest notari usque ad illud verum Sabbatum, quando requies æterna suscipiet animas sanctorum. Vel sicut divina Scriptura septimanam totam vocat Sabbatum a digniori parte, juxta illud in Evangelio: *Jejuno bis in Sabbato*; ita etiam potest vocari Sabbatum totum tempus quod est inter Sabbatum resurrectionis et verum Sabbatum futurum. Et in hoc Sabbato potest notari prima Sabbati, et secunda, et reliqua, ut supra. Propheta ergo per sanctum Spiritum tempus illud futurum, in quo apostoli tam constanter et manifeste præconaturi essent, prævidens in consideratione illius temporis in persona apostolicæ tubæ, vel vocis, hunc psalmum composuit, juxta quod titulus supradictus ita exponitur: Iste psalmus attribuitur David, vel prophetæ ipsi, vel cuilibet apostolorum, qui vere sunt manusfortes, et visu desiderabiles. Psalmus, dico, habitus vel cantatus in prima Sabbati, id est, in consideratione futuri temporis apostolicæ prædicationis, quantum ad prophetiam; quantum autem ad ipsos apostolos, in ipsorum tempore vere hic hymnus est celebratus. Hortantur autem nos apostoli in hoc psalmo sub quadam similitudine, scilicet, ut sicut antiqui victores suos cum triumpho ab hostibus redeunt, et cum omni gaudio suscipiebant, ita et nos Dominum Jesum Christum victorem mortis, et destructorem corporis peccati, qui cum triumpho ab inferis rediit, cum omni lætitia et gaudio suscipiamus, et ei conformari studeamus. Quasi dicerent apostoli: Gaudeant omnes subdere se Christo, quia ipse vere Dominus et verus victor est. Nam terra prius pervasa a principe tenebrarum est, modo Domini, id quod continet pro eo quod continetur, id est, terreni, qui prius captivi tenebantur sub jugo diaboli, destructa morte et principe ejus alligato, cesserunt in jus Domini sui; et quia terra in hoc simpliciter quod terra est non est Domini per inhabitationem, subdit: *Et plenitudo ejus*, vel terra est Domini. Quod autem sit plenitudo, determinat dicens: *Orbis terrarum* est Domini. Per orbem enim et plenitudinem perfectos accipimus, ipsos scilicet apostolos, et eorum consimiles, quia et orbis significat perfectionem, juxta illud Horatii: *Totus teres*

atque rotundus, in quem fortuna semper manca ruit; et pleni numeri dicuntur perfecti numeri. Et universi sunt illi domini de his qui dicuntur orbis, qui non apostatant, sed habitant, id est, perseverant in eo orbe, id est, in perfectione. Potest quoque *Domini est terra* ita exponi: terra, id est, caro humana, quæ prius non erat Domini, quia poterat ab eo auferri, cum esset mortalis et passibilis, jam per incorruptionem in resurrectione suscepta est, facta propria Domini, quia jam omnem commutationem evasit, in quo victoria sicut prius notatur. Sequentia vero in hac sententia non mutantur.

Quia ipse. Merito *orbis terrarum*, id est, perfecti sunt Domini, quia ipse Dominus eum orbem fundavit, id est, fundamentum aliis per hunc exemplum, doctrinam fecit; orbem dico positum *super maria*, id est, plantatum in ipsis qui prius erant sicut *maria*, quia sicut mare et amarum est, et semper fluctuat, ita illi quos Dominus orbem, id est, perfectos fecit, et adhuc facit, prius fluctuabant, et vexabantur in amaritudine curarum et sollicitudinum hujus mundi. Quod etiam patet de ipsis apostolis. Vere enim fluctuabat Matthæus, quem de telonio Dominus assumpsit. Similiter pro suo modo alii. *Et præparavit eum orbem etiam super flumina*, id est, super principes sæculi cupidos, qui sicut flumina semper in mare influunt, ita semper ardore habendi inamariantes hujus vitæ fluctus, plus et plus immergebantur, quorum unus fuit Paulus, et alii multi, id est, Ecclesiam, ut et supra maria et super flumina eum constituit.

Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco, etc. Quandoquidem Dominus in tanta sublimitate orbem suum posuit, ergo quis hactenus jacens in inferioratu peccatorum et mortis *ascendet in montem Domini*, id est, in sublimitatem Ecclesiæ, quam Dominus præparavit, quæ et propter virtutum excellentiam, et propter constantiam monis dicitur. Aut *quis ascendens stabit*, id est, mansorios erit in *sancto loco ejus*, id est, in hac tanta eminentia Ecclesiæ, quam Dominus constituit. Multi enim ascendunt qui non stant.

Innocens manibus. Quasi dicat: Illic vere ascendet in montem, et in ipso stabit, qui est *innocens manibus*, id est, mundus in operibus; et qui est *mundo corde*, id est, mundus etiam in cogitationibus; et ille etiam ascendet, *qui animam suam occupatam in vano*, vel in vanis affectionibus et delectationibus *non accepit*, id est, non pretiosam et clarum habuit, imo miseram reputavit, et duriter corripit. Ex pœna enim peccati est, quod vanæ affectiones, quæ tamen ad actum nunquam perducuntur, vexant a inimus nostrum, quas etiam perfecti viri impunitas sibi insurgere non patiuntur. Vel *non accepit*, id est, non reputavit *animam suam esse in vano*, id est, intra transitoria, quæ vana sunt, juxta illud: *Vanitas vanitatum*, et reliqua; sicut multi stulti faciunt, qui desperant de vita animæ post mortem, et de resurrectione sua, et ideo animas suas negligunt; sed potius intelligit animam suam vere æternam, et ideo quantum valet laborat, ut ei sedem parat æternam. *Nec juravit*, hoc est, ille etiam ascendit in montem, qui juravit proximo suo, quod sæpe necesse est in humanis contractibus fieri, non *juravit in dolo*, id est, non decepit. Et *hic talis accipiet benedictionem*, id est, multiplicationem a Domino, hanc, scilicet, ut in præsentem bene promeretur, et in futuro bene remuneretur; et hoc non ex meritis, sed ex sola gratia, quia accipiet *miseri cordiam a D. o.*, id est, quia præcedet bona voluntas Dei in eo, et gratia ejus, quæ non ex meritis est, sed a Deo. A Deo dico *salutari suo*, id est, qui secundum misericordiam præcedentem salvabit eum per supradictam benedictionem; et ideo salvabit eum, quia *hæc generatio est quærentium eum*; id est: tales sunt de his qui quærunt in præsentem ipsum Dominum per fidem et bonam operationem, et tandem inveniunt. Quod sic dicit: *Quærentium dico*, et tandem inveniuntium *faciem ei* præsen-

tiam, non novi Dei, sed *Dei Jacob*, id est, illius qui primatum dedit posteriori nato. Quod tunc crit, quando *facie ad faciem videbunt*.

Attollite portas. Quandoquidem *Domini est terra*, et nullus ascendit in montem ejus, nisi *innocens manibus, et corde*, et cætera; ergo, o vos principes, qui injuste hactenus primatum inter homines obtinistis, *attollite portas*, id est, ad vos tollite, et auferte cupiditatem et metum, per quæ duo hactenus homines sub jugo domini vestri quasi infra portas clausistis. Quicumque enim terreno Domino subjacet, aut spe acquirendi ei subjacet, aut timore, quæ jam acquisivit perdendi. Unde Sallustius quoque spem et metum dicit partes r. p., et est sensus: Desistite, terreni principes, ab injusta damnatione, quia non amplius locus erit prælationis vestræ, quia non erit aliquis cupiens terrena, aut timens perdere ea; et vos, portæ æternales, oppositæ illis portis, id est, ahrenuntiatio mundi et pompæ ejus, et conversio ad Dominum perducentes, ingredientes per vos in æternitatem; vos, inquam, elevamini, id est, amplificamini et exaltamini, ut illæ deprimentur; et sic *introibit* in humanas mentes non rex ignominia, sed *rex gloriæ*, id est, Christus, quem, scilicet, suis temporibus, id est, in die judicii ostendit beatus et *solus potens Rex regum et Dominus dominantium*, Deus Pater, scilicet. Gloriosum enim est esse sub Deo rege, ignominiosum vero sub homine rege. Ignominia enim nostra, scilicet, quia nos ipsos non reximus, hoc fecit quod sub homine rege positi sumus.

Quis est iste? Quasi admirans humana natura quæ prius non noverat, nisi reges ignominia quæreret, quem diceret regem gloriæ, dicit sub interrogatione: Vultis scire *quis est iste rex gloriæ?* Ille, scilicet, qui vere *Dominus* est, quia pretio sui sanguinis nos servos emptiis sibi fecit, et qui est *fortis*, quem vos infirmum putastis, et *potens*, quem oppressum credidistis; vel *fortis*, quia portas mortis destruxit, et *potens*, quia principem mundi ejecit atque concatenavit; et hic *Dominus* est vere *potens* in hoc prælio, qui, contractis portis mortis et patefactis cœlesibus portis, tandem dicit: *Gaudete, perfecti, quia ego vici mundum*.

Attollite portas. Hic alloquitur aerias potestates, id est, demones, ita dicens: O vos principes, id est, o aeris potestates, vos etiam *attollite portas vestras*, id est, auferte vitia vestra et suggestiones pravas, quibus hactenus primatum vobis in his qui militiam cœli, id est, solem et lunam, et similia, adoraverunt, obtinistis. Et vos, *portæ æternales*, id est, perducentes ad æternitatem, *levamini*, id est, amplificamini, et sic *Introibit Rex gloriæ*, ut supra dictum est. Portæ æternales oppositæ portis dæmonum, qui militiam cœli adorantibus præerant, sunt charitas et castitas. Charitas, qua unus Deus præ omnibus diligitur; castitas vero, quæ postejus dilectionem anima sub multis qui dicuntur dii, et non sunt, fornicatur (*sic*). Quod omnes adorantes idola faciunt.

Quis est iste? Quia multi, ut testatur beatus Augustinus et Ambrosius etiam, de bonis Angelis dispensationem Dominicæ incarnationis ignoraverunt, quousque cum exaltatum super omnes viderunt; ideo quasi admirantibus dæmonis hunc regem gloriæ dicit sub interrogatione, sicut et superius. Vultis scire *quis est iste rex gloriæ*, ille scilicet qui est Dominus non tantum super vos apostatas demones, sed etiam virtutum, id est, cœlestium exercituum, vel qui est Dominus virtutum, id est, cujus possessio et munera sunt non aliqua terrena, sed solæ virtutes; et ipse qui talis est, vere est rex gloriæ. Sciendum quod hi quatuor versus ultimi, juxta quod nunc eos exposuimus, solent a quibusdam præmitti, et ad hos principium psalmi taliter continuari. Ideo vos, terreni principes et aeris potestates, debetis portas vestras attollere, et vos, portæ æternales, elevari, ut introeat Rex gloriæ, *quia Domini est terra*, id est, quia ipse est Dominus, qui terram pervasam ab iui-

mico sibi vindicavit, etc. Potest quoque primum *Attollite portas*, aliter legi, quam supra dictum sit, scilicet, ut per principes accipiamus angelos bonos, hominibus ad custodiam deputatos, de quibus dicitur in Evangelio: *Angeli eorum semper vident faciem Patriæ mei qui in cœlis est*, et sic dicatur: *Quia terra est Domini, ideo vos, principes*, id est, angelicæ potestates, hominibus ad custodiam præpositæ, facite quod vestrum est in occursum Domini, scilicet, *attollite portas vestras*, id est, amplificate virtutes in subditis vestris, ut Dominus auctor cum tota pompa triumphi possit ingredi. Et vos, *portæ æternales*, id est, vos, virtutes ducentes ad æternitatem, *elevamini*. Quod est dicere: Vos homines, in quibus sunt virtutes, obedite sicut debetis, scilicet amplificate virtutes in vobis, et sic *introibit*. Sequentia non inutantur.

IN PSALMUM XXIV.

B In suam, psalmus David.

ARGUMENTUM.

Ex persona populi in Babylone degentis oratio formatur.

EXPLANATIO.

Quoniam tituli verba jam nota sunt, et *Psalmus iste Hebræorum primus alphabeto deest, noverimus hunc sextam et nonam decimam litteram non habere*. Per totum psalmum deprecatur *Ecclesia*, ne ante conspectum Domini contemptibilis appareat inimicis. Primo membro deposcit ut instituta Domini viasque cognoscat. Secundo beneficia ejus postulat, quæ sanctis patribus a sæculo condonavit. Tertio dicit custodientes præcepta Domini æterna præmia promereri, protestans se in eadem voluntate jugiter permanere; prima ergo portio continet litteras quinque, secunda sex, tertia novem.

COMMENTARIUS.

C *Ad te, Domine, levavi*. Psalmus iste sic intitulatur: *Psalmus David*, id est, unicuique perfectiori, sive de Apostolis, sive de aliis attribuendus. Est enim vox cujusque perfectæ animæ in hoc psalmo, quæ hymnizat in eo Domino, ut nos exhortetur et instruat suo exemplo qualiter circa Dominum nostrum affici debeamus, et quod per talem affectionem ab ipso obtinere possimus, vel exigere debeamus, ita dicens: Domine, Pater, animam meam prius a te in Adam dejectam, et carnalibus desideris et concupiscentiis quasi in terram conculcatam tunc non meam, modo autem meam non solum levo, sed etiam levavi dudum per spirituale votum et desiderium ad te; et ideo *non erubescam*, id est, amplius ruborem aliquem non incurram, quia *confido in te*. Quasi dicat: Præsumpsi olim de me, et irrisus de superbia mea erubui, quia usque ad hanc infirmitatem dejectus sum ut mortem, etiam a quibusque minimis rerum timeam. Amplius autem non erubescam, quia jam non de me præsumo, sed *in te confido*; et merito in te, quia tu es *Deus meus*, id est, Creator et recreator; vel quia non ego jam ut prius volui sum mihi Deus, sed te feci Deum meum.

Neque irrideant. Confido, inquam, *in te*, et ideo *inimici mei* tam exteriores quam interiores, qui serpentinis et occultis persuasionibus suis me devocare nituntur, *non irrideant me*, id est, non faciant me inefficacem devocando me. Quod si fuerit, irridebunt me dicentes: *Hic homo cepit ædificare, et non potuit consummare*. Et ideo dicens non irrideant. *Etenim universi qui sustinent te, non confundentur*, id est, nulli qui vel sustinent te expectando te remuneratum, cum patientia. Unde dictum est: *Si moram fecerit, expecta eum, quia veniet et non tardabit*; vel qui sustinent pondus præceptorum tuorum *portantes pondus diei et æstus*; nulli, inquam, tales confundentur ab inimicis, quia nec devocabuntur, nec irridebuntur ab eis.

Confundantur omnes inique agentes. Istud non maledictio, sed est divinae sententiae prophetatio, vel aggratatio. Quasi dicat: Sustinentes te non confundentur, omnes autem qui inique agunt, id est, qui terrena caelestibus praepouunt, pro terrenis laborando, et caelestia contemnendo, et in hoc vacue, id est, inutiliter et supervacue, quia magis per ea impediuntur quam expediuntur. Quod tractum est ab irrationabilibus animalibus, quae quanto magis moventur, tanto magis irretiuntur. Omnes hi, inquam, confundantur aeterna confusione. Ut autem ego non confundar, nec inique agam, *Domine demonstra mihi vias*, id est, praepcepta; *vias dico tuas*, id est, quae nullum ad interitum ducunt, sicut vae latae faciunt, per quae pecora campi incedunt. *Et doce me*, scilicet, non tantum, in verbo habere, sed etiam in opere *semitas tuas*, arctiora praepcepta tua et paucis cognita.

Dirige me in veritate tua. Separata positio est. Quasi dicat: Ego, Domine, distorsi in mea falsitate; tu autem *dirige me*, ut non aberrem amplius a via iustitiae in veritate, id est, in praepceptis tuis veris, veritate, dico, tua. Tu es ipsa veritas, et a te est omnis veritas, a me autem nihil est nisi falsitas. *Omnis enim homo mendax*, et ut dirigar in veritate, *doce me ipsam veritatem*, scilicet, non solum in verbis tenere, sed in re exercere; et ad te pertinet hoc *facere*, quia tu es *Salvator meus*, non ego, qui proditor sum. Nam cum de paradiso essem ejectus, et in longinquam regionem pergrinatus, per me redire non potui, quia de via iniquitatis est scriptum: *Omni qui ambulat in ea, non revertetur*; sed per te liberatus sum, qui bene potuisti *facere*, quia es *Deus et Salvator meus*, ideo *sustinui te*, id est, cum patientia expectavi te remuneratorem; vel sustinui pondus praepceptorum tuorum *tota die*, id est, toto tempore conversionis meae; vel *tota die*, id est, tota mentis sinceritate; et quia *sustinui*, ideo, Domine, obliviscere delictorum meorum et reminiscere miserationum tuarum et misericordiarum. Misericordia est exhibitio operum misericordiae; misericordia autem pia affectio cordis praecedens miserationem. Et est dictum ad similitudinem. Quasi diceret: Recordare, Domine, bonorum, quae jam multis contulisti, ut et mihi similiter conferas. Littera sic exponitur: *Reminiscere, Domine, miserationum tuarum*, id est, operum misericordiae ab initio mundi exhibiturum; qui etiam peccantem hominem ita miseratus es, quod eum tot et tantis creaturae tuae consolationibus non deseruisti, non passus necessaria vitae desse ei. *Et reminiscere miserationum tuarum*, id est, tuarum piarum affectionum, quae a saeculo sunt, id est, quae ab initio mundo et etiam ante in te fuerunt. Misericordiae enim semper in Deo fuerunt, miserationes vero temporaliter per singulos exhibitae sunt, ut in Abel et in Abraham et in ceteris.

Delicta juventutis. Miserationum quidem reminiscere, ut miseraris, sed ne *memineris*, id est, non reserves ad poenam, sed quasi excidant tibi per misericordiam, manifesta *delicta juventutis meae*, id est, quae ego scienter commisi, post innovationem in vida baptismatis, per quam a vetustate peccati in habitum virtutis quasi in juventute reslorui. Vel quia juvenes solent esse temerarii, possumus simpliciter dicere: *Ne memineris*, reservando ad poenam; manifesta *delicta juventutis*, id est, temeritatis meae, scilicet, quae ego scienter et temerarie commisi. *Et ne memineris ignorantias meas*, id est, occulta peccata mea, quae ignoranter commisi, sive ex temeritate, sive post innovationem baptismatis.

Secundum misericordiam. Ne *memineris*, inquam, *delicta*, sed potius memento mei, Domine, ut miseraris secundum misericordiam tuam, id est, te condignam, non secundum iram me condignam. Tu dico ad quem pertinet, qui solus miseris, solus maderis, solus peccata dimittis, et hoc non factas

A propter merita mea, sed propter bonitatem, id est, suavitatem tuam.

Dulcis et rectus. Ne aliquis arroget sibi de bonitate Domini, non attendens rectitudinem iustitiae esse in eo, et ideo licenter peccare vellet, convertit se ad nos ostendens utrumque esse in eo cum dicit: *Domine est dulcis et est rectus.* In hoc dulcis, quia peccatoribus et impiis priora peccata, si convertantur, dimittit; rectus vero in hoc est, quia misericordia vocationis et veniae, quae gratiam habet sine meritis, ultima digno iudicio justo ordine merita requirit. Et vere dulcis et rectus est, quia prorogat misericordiam delinquentibus extra viam, ut sint in via. Quod æquippollenter haec littera dicit: *Propter hoc dabit legem*, id est, correctionem, *delinquentibus* extra viam, ut ponat eos in via. Vel aliter. Vere est *rectus Dominus*, quia exhibet paterna flagella etiam filiis, quos recipit in exemplum iudicii, scilicet, ut per hoc intelligamus quid futurum sit servis fugitivis. Quod sic dicit: *Propter hoc, scilicet, quia rectus est, dabit legem*, id est, constrictioem paternorum verborum filiis delinquentibus, qui, lires delinquant, sunt tamen in via, id est, in praepceptis ambulant, et non nisi venialia committunt: quod ideo faciet, ut delinquentes citra viam, scilicet, qui, non subditi praepceptis Dei, quasi licenter criminalia et quaeque illicita committunt, sciant quod sibi futurum sit; et in hoc iudicio, id est, in hac paterna correctione non perturbabit illos quibus legem dabit, sed *diriget* eos in viam iustitiae factos *mansuetos*, scilicet, ut non repugnent flagellis ejus, quasi feroces et indomiti; sed cum stimulantur, modestiores fiunt, et in viam redeant, sicut bene domita animalia, cum stimulantur, redeunt in viam, et modestius moventur; et docebit illos eosdem factos mites, scilicet, ut in nullo voluntati Dei contradicant, sed per omnia obediant, et voluntatem suam isti postponant. Illos, inquam, docebit, et cognoscere faciet ad augmentum perfectionis vias suas, quibus scilicet et ipse ad nos, et nos ad ipsum venimus. Et quae sint illae vias ostendit dicens: *Universae viae Domini* quibus vel nos ad ipsum, vel ipse ad nos venit, sunt *miserationum et veritas*. Misericordia, quia placabilis est; veritas vero, quia incorruptus iudex est. Harum duarum viarum alteram iam exhibuit peccata examinando; et sic universae viae Dei possunt dici duo adventus ejus: alter miserantis, alter iudicantis. Quas vias ille tenens perveniet ad eum, quisquis cognoscens nullis meritis suis se liberatum, deponit superbiam, et deinceps caret severitatem iudicantis, quia iam expertus est clementiam subvenientis. Quae universae viae sunt misericordiae, non quibuscunque, sed *requirentibus testamentum ejus*, id est, illis qui facti mansueti et mites recognoscunt, et primum adventum ejus fuisse miserantis, et secundum fore iudicantis; et propter hoc quarunt affectionem, et requirunt opere *testamentum ejus*, id est, aeternam haereditatem promissam ab eo, ad quam recipiendam ipse nos sanguine suo redemit; et *testimonia ejus testamenti*, id est, testificationes factas de ipso in prophetis et evangelistis, ut tanto certiores inde fiant, vel requirunt *testimonia ejus*, id est, praepcepta illa quae Dominus testatus est, ad hoc ut qui ea observarent, ad illud testamentum pervenirent.

Propter nomen tuum. Quia tres supra dicti versus interpositi sunt, ad ostendendum quod aliquis non debet arrogare sibi de bonitate Domini, ideo nunc redit ad principale, mutando personam. Quasi dicat: Vere memor eris mei, Domine, quia tu *propitiaberis peccato meo* non reservando illud ad poenam; et hoc factas non propter meritum meum, sed *propter nomen tuum*, id est, propter gloriam et laudem tuam, scilicet, ut qui intelligent glorificent te Deum; et ideo etiam, quia ego locum propitiationi tuae in me facio, per hoc, quia peccatum meum mihi *multum est*, id est, nimis magnum et difficile videtur mihi. Ceterum

quæ enim peccatum suum parvum est, illius peccatum A apud Deum magnum est; sicut e contra quancloquique peccatum suum alicui magnum est, apud Deum parvum est. Unde dicit beatus Augustinus: « Quia quatenus Deus ignoscit peccata, quatenus quisque cognoscit ea. » Et ad Saul dictum est: *Cum esses parvulus in oculis tuis, magnus eras in oculis meis; cum autem magnus esse cœpisti in oculis tuis, parvulus factus es in oculis meis.* Ne quilibet erraret, dicens Dominum sibi fore propitium, quia multum sit ei peccatum suum, vult certis signis ostendere quis ille sit cui vere peccatum suum sit multum, præmittens sub interrogatione: *Quis est homo qui timet Dominum?* Quod æquipollenter dicitur: *Quis est ille cui vere peccatum suum videtur multum?* timor enim Domini, qui filialis est, non servilis, facit peccatum videri multum, quantumlibet modicum. Et subdit statim signum timentis Dominum dicens, ei scilicet timenti Dominum, *statuit ipse Dominus legem*, id est, statariam, non horariam, fecit ei legem in via, quam ille sponte sua elegit, ne impune peccaret. Non enim decet milites Domini esse horarios. Accipitur autem via hic aut regula Christianitatis large, aut etiam quælibet strictior infra ipsam, ut monastica vel eremitica vita, vel aliquid tale.

Anima ejus in bonis demorabitur. Aliud item signum timentis Dominum, scilicet, quod *anima ejus demorabitur*, id est, valde morabitur, et semper manebit in bonis desideris, scilicet, et cogitationibus. *Et semen ejus*, id est, opera ejus hæreditabunt terram, id est, excolent carnem ejus ita diligenter, sicut aliquis excolit hæreditatem, extirpando, videlicet, ex ea spinas et tribulos, quos prius generavit ei, id est, vitia, ut in futuro ipsam clarificatam hæreditatem recipiat. Rursus ponit signum timentis Dominum, cum dicit Dominus: *Dominus est firmamentum timentibus eum*, id est, Dominus facit ut timentes eum, ipsum firmamentum habeant, non mundum videlicet, facit ut in se confirmentur et mundo infirmetur. *Et testamentum ipsius*, id est, æternæ hæreditatis, promissio facta ab ipso est, etiam *firmamentum timentibus eum*, id est, causa est cur timentes eum ita firmiter ei adhæresant; et hoc est eis firmamentum Dominus et testamentum ejus, ut tandem vel ipsum testamentum manifestetur illis, cum ipsum suscipient, vel ipse Dominus manifestetur illis facie ad faciem, juxta quod ipse dicit in Evangelio: *Ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum.*

Oculi mei semper ad Dominum. Quia Dominus timentibus se statuit legem, et ipsos confirmat, ideo interiores *oculi mei*, id est, omnes affectiones meæ, semper tendunt ad Dominum, non ad aliquod terrenum, ad quem merito spectare debeo. *Quoniam ipse pedes meos erellit*, id est, affectiones meas extrahet de laqueo, id est, de omni terrena perplexitate, quæ nos illaqueat.

Respice in me et miserere mei. Hic iterum, interpositione facta, redit ad principale, et sic continuatur: Quia peccatum meum mihi multum est, ideo, Domine, qui in Adam despexisti me, *respice in me*, id est, attende infirmitatem meam, et *miserere mei*, faciendo me perseverare; et debes misereri, quia ego unicus sum, id est, unici filii affectione, qui sicut a matre unice diligitur, ita eam unice diligit, erga te habeo me, et quia sum pauper, id est, nihil mihi ascribo vel de me præsumo, et opus valde est ut misereris, quia *tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt*, id est, quia cognosco tribulationes cordis mei multiplices esse in adversitate, scilicet, et in prosperitate, quia tam timeo casum prosperitatis, quam casum adversitatis, et ideo *erue me de necessitatibus meis*, id est, tribulationibus cordis, hoc est de vitiis. Quæ ideo dicuntur necessitates, quia necesse est ut quisque deficiens a veritate, cadat in falsitatem, et a luce in tenebras, et a gaudio virtutum in tribulationem vitiorum.

Vide humilitatem meam. Ideo debes eruere, quia ego humilis sum, et laboro; et, ut eruas, *vide humilitatem meam*, id est, attende dejectionem infirmitatis meæ, et *laborem meum*, quem patior dum studio satisfacere. Vel video humilitatem meam, id est, considero, quia me humilio non abrumpendo me per aliquam jactantiam justitiæ ab unitate corporis mei, sicut hæretici faciunt; et vide laborem meum, quia indisciplinatos et malos mihi permistos patior. Sicut enim in area simul sunt paleæ et grana, sic in Ecclesia mali bonis permisti sunt. *Et dimitte mihi universa delicta mea*, quæ, scilicet, et necessitate viæ committo. Licet enim perfecta sit anima, quæ hic loquitur absoluta a majoribus criminibus, tamen adhuc indiget lavatione pedum, id est, remissione venialium peccatorum. Quia quemadmodum si quis per pulverem graditur, necesse est ut saltem pedes ejus impulverentur, quos lavare necesse est; sic quisquis in hac vita, quæ pulverulenta viæ comparatur, conversatur, quantumcunque perfectus sit; non tamen penitus ab omni peccato immunis existit, et ideo saltem lavatione pedum indiget. Unde dictum est: *Qui lotus est lotus, non indiget nisi ut pedes lavet.*

Respice inimicos meos. Ad idem ad quod et superior versus continuatur. Quasi dicat: Ut eruas me, respice inimicos meos, qui me devocare volunt, et repellas eos. Quod necesse est, *quoniam multiplicati sunt*, quia non tantum extrinsecus, sed etiam intrinsecus sunt sicut hæretici, qui, inter Ecclesiam existentes, cæteros tamen qui in ea sunt fraudulenta persecutione devocare nituntur. De quibus dictum est: *A nobis exierunt, qui a nobis non fuerunt.* Et ideo repellere debes inimicos meos, qui oderunt me sine causa. Nam *oderunt me iniquo odio.* Iniquum odium est, odire illum qui ad salutem suam laborat. Omnis vero perfectus et bonus ad omnium utilitatem laborat, quia pro omnibus orat; et ideo quisquis odit aliquem bonum, exercet iniquum odium.

Custodi animam meam. Et quia inimici mei *multiplicati sunt*, et inique me oderunt, ideo, Domine, *custodi animam meam*, ne declinet in conformitatem eorum, et erue me ab omni perplexitate cohabitationis ipsorum, scilicet, ne vel incurram contra eos latens odium; et *non erubescam*, id est, non patiaris mihi converti ad infirmitatis erubescantiam, *quoniam* (pro quod) *speravi in te*, non in me, sicut prius quia de me præsumpsi, irrisus de superbia mea erubui.

Innocentes, et reliqua. Quasi dicat: Quo fructu peto me custodiri a te, Domine, et erui. Hoc scilicet, quia *innocentes et recti*, id est, boni, qui nec proximo nocent, et recta opera exercent, adhærebunt mihi per conformationem et bonorum operum imitationem, quia jam etiam *adhæserunt mihi*, et hoc non propter me, sed quia *sustinui te*, id est, quia et cum patientia te remuneratorem expectavi, et pondus præceptorum tuorum pertuli. Quod est dicere: Non invitabantur me propter aliquid quod ex me habeam, vel ex me faciam, sed solummodo in hoc quo imitor te. Unde quoque Paulus dicit: *Imitatores mei estote, charissimi, sicut et ego Christi.* Quasi aperte diceret: Sequimini me, non secundum opera quæ facio ex me, sed secundum quod Christus operatur in me.

Libera, Deus Israel. Quasi dicat: Quia *innocentes et recti* adhærebunt mihi, ideo, Domine, *libera Israel*, id est, protege omnes illos quos tu præparas ad visionem veram, videlicet, quæ erit facie ad faciem, ut inter eos etiam adhærentes mihi liberes me. *Libera eos*, inquam, *ex omnibus tribulationibus suis*, tam exterioribus quam interioribus, ne per eas devocentur.

IN PSALMUM XXV.

In Ænem, Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Ex persona captivorum in Babylone verum sanctorum prophetiæ carmen componitur, qui pro conscientia

tie bono captivitatis resolutionem confidentius postularent. Aliter propheta de se testatur.

EXPLANATIO.

Totus psalmi textus ad perfectum aptandus est Christianam, qui diversorum laude meritorum in Ecclesia perseverans, divinis se beneficiis consolatur. Sanctus iste quem diximus primo modo psalmi innocentiam suam respici deprecatur, quia cum iniquis hominibus non habuit portionem. Secundo supplicat ne hereticis aut schismaticis in iudicio Domini misceatur, quoniam domum ejus se dilexisse testatus est.

COMMENTARIUS.

Judica me, Domine. Titulus talis est: *Psalmus ipsi David*, id est, cuiuslibet perfectæ animæ attribuendus. Loquitur enim in hoc psalmo perfecta fidelis anima, exhortans nos ut si quis bonus est, se solum bonum esse non puet, et ut non timeat permissionem malorum, quæ nunc est; sciens quia veniet tempus ventilationis, quando videlicet quod leve est auferetur a vento, quod autem grave est remanebit in area; sed potius id optet, id oret, et ad id suspiret, ut Dominus non patitur in futuro insimul perire, quos nunc patitur insimul vivere, et dicit ita: *Domine Pater*, qui jam moraliter a malis dimissis, *judica, Domine*, id est, separa me etiam in futuro ab eis localiter, ut non patiaris me cum ipsis illic perire, sicut hic pateris insimul vivere. Molesta et periculosa videri possent hæc vota, scilicet, quod quasi præsumptuose fidei anima se postulat a malis separari, nisi hoc subveniret, quia non est superbia elati, sed confessio non ingrati, quod subsequenter ostendit. Quasi dicat: Non dico ut non iudices me ex superbia elationis, sed quoniam post misericordiam a te mihi prærogatam, aliquod meritum innocentie meæ habeo, cujus vias custodivi. Quod sic dicit: *Ego ingressus sum in innocentia*, id est, vixi in præsentis vita, quæ est ingressus ad æternam vitam innocenter. Quæ innocentia mea est, a te tamen data. *Ingressus sum*, inquam, *in innocentia*, et magis *ingrediar*, quia non infirmabor unde *ingrediendo*; et hoc tantum tibi soli ascribo, quia sum *sperans*, non in me vel in quolibet alio, sed in te, Domine, in quo solo sperandum est, et non in homine. Qui enim sperat in homine, titubante homine, titubat et spes ejus; et quia cadit homo, et spes ejus cadit; qui vero sperat in Domino, illius spes firma est; et sicut Dominus æternus est, ita quoque spes æterna erit.

Proba me et tenta. Dico, *judica me*, et ut, Domine, in futuro iudices me, *tenta me nunc, et proba me.* Duo sunt genera tentationis: alterum quidem quo Deus erudit bonos ad salutem, alterum quo diabolus permissus decipit malos ad damnationem. De bono autem tentationis dicitur est: *Tenta vos Deus ut sciat*, id est, vos faciat scire; et: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione*, etc.; et: *Tentavit Deus Abraham*, et similia multa. Pro mala vero tentatione institutum est ut orantes quotidie dicamus: *Et ne nos inducas in tentationem.* De utraque dictum est: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana.* Hic autem de bona tentatione dicitur: *Tenta me, Domine*, id est, flagella, ure, seca, in præsentis, ut sim tentatus, non tibi, qui omnia scis, sed mihi, qui me ipsum ignoro, et aliis ignorantibus; et tentando proba me, id est, *duc in perfectam experientiam et cognitionem infirmitatis meæ*, ut sim probatus non tibi, quem nil latet, sed mihi et aliis, quos sicut me ipsum lateo. Latuit enim Petrus se ipsum cum dixit: *Domine, et si oportuerit me mori tecum, non te negabo*; sed tentatus a Domino cum ad vocem ancillæ eum negavit, infirmitatem suam recognovit, quia *egressus foras fuit amare.* Discipulus ille quoque Thomas scilicet latuit se, qui cum dixisset cum fiducia ingenti: *Eamus et nos et moriamur cum eo*, cum videret Dominum capi, primus se in pedes dedit. Sic quotidie fit

cum mali sacerdotes, qui quasi sublato vexillo crucis, alios primi hortantur, dicentes: *Venite, exultemus Domino*, primi se in pedes dant. *Proba me*, inquam, et, ut probes, *ure renes meos et cor meum.* Per renes intelliguntur delectationes, per cor vero cogitationes; et est dicere: Adhibe medicinale purgatorium quasi ignem delectationibus et cogitationibus meis, ne quid mali me delectet, ne quid mali cogitem; sed si quid mali in eis comburatur, et destruat illo igne, quem mittens in terras vis ut ardeat, id est, in fervorem dilectionis Dei et proximi.

Quoniam misericordia tua. Ideo rogo ut me probes, tentes, uras, quoniam in his omnibus est *misericordia ante oculos meos*, id est, est mihi manifesta misericordia tua, quæ a manifeste cognosco quod per hæc omnia misereris mei. Et ideo displicet mihi in falsitate mea priori, et applicui me ad veritatem tuam, scilicet ut tantum probarem probanda, et improbarem improbanda; et in ipsa veritate tua existens complacui, id est, mihi et tibi complacui. Et hoc modo in veritate tua permansi, quia non sedi cum concilio vanitatis, id est, non elegi cor meum apponere his qui conantur providere quemadmodum ex rerum transeuntium præsumptione beati fiant. Quod fieri non potest. Conventus enim illorum proprie vanitatis concilium est. Littera sic exponitur: *Ego non sedi*, id est, non consensi cum concilio vanitatis, id est, cum his qui tantum student in vanitate temporalium rerum, quia et si præsens sui eis corpore, longe tamen ab eis sui mente. Et si quis sanctus vir causa intercedens pro aliquo ad theatrum accederet, præsens quidem corpore esset, sed tamen mens ejus longe a theatralibus esset. Aliter vero aliquis cujus tota intentio venire ad theatrum esset, licet impeditus aliquo gravi negotio absens corpore esset, mente tamen præsens in theatralibus esset. Et accipitur hic per *Non sedi*, quod non manifeste consensit. Qui enim sedet, ex mora et lima agit, et ideo manifestum est quod facit. Et non solum non sedi manifeste contentiando, sed etiam *non introibo cum gerentibus iniqua*, id est, etiam occultam conscientiam non adhibeo, ut latenter consensiam, sicut qui intrat, postquam intrat, exteriores latet; *gerentibus iniqua*, id est, his qui veritati præponunt vanitatem; vel etiam quibuslibet qui querunt iniqua, id est, non æqua, hi qui transgrediuntur legem scriptam naturaliter in cordibus omnium, videlicet, ut non faciant aliis quod sibi nolunt fieri.

Odivi Ecclesiam malignantium. *Non sedi*, inquam, *cum concilio vanitatis*, imo *odivi Ecclesiam malignantium*, id est, congregationem omnium male agentium. Accipe tamen hic perfectum odium, scilicet, ut non eos, sed mala quæ faciunt, odio habeat. Unde beatus Augustinus: « Sic diligendi sunt homines, etc. » Quia *odivi*, ergo *non sededo*, id est, non blaterabo cum illis impiis, quia non eorum placitum meum blateratum erit, quod est illatum a reprobanti, ad confirmationem præmissæ sententiæ.

Lavabo inter innocents manus meas. *Non sededo*, inquam, *cum impiis*, sed potius *lavabo manus meas*, id est, munda faciam opera mea, Domine, ut ponat inter innocentes, et cum his lotis manibus circumdabo altare tuum, id est, amplexabor et attingam modo per spem, tandem autem in re illam eminentiam tuam, æternitatem scilicet, impassibilitatem, in qua tu sacerdos immortalis quotidie offers te dulcem hostiam Deo Patri pro nobis. Quæ sublimitas potest dici altare, id est, *altara*, id est, *alta ara*, ad comparisonem illius humilitatis in qua prius mortalis et passibilis temporaliter in ara crucis se obtulit: et ad illud altare nullus pertinget, nisi lotis manibus, id est, mundis operibus, etsi hoc præsens altare multi non lotis manibus, sed immundi amplexentur. Potest etiam dici ad eam similitudinem, quod sacerdotes et Levitæ solent altare circumdare pallis et varis ornamentis, juxta illud: *Circumdate, Sion Levitæ, altare Domino, et induite vestimentiis albis*, etc.

Juxta quod sic dicitur : *Circumdabo altare tuum* cum lotis manibus, id est, per hæc munda opera et virtutes ornabo tanquam patris fidem tuam in me; quæ quia fundamentum est honorum operum, si desint ipsa bona opera, otiosa et mortua est, juxta illud : *Fides sine operibus mortua*, et hæc fides ideo altare dicitur, quia sine ea nihil quod acceptabile sit sacrificator. Quoniam non est locus veri sacrificii extra Catholicam Ecclesiam, id est, extra fidei unitatem.

Ut audiam vocem laudis. *Lavabo*, inquam, *manus*, et *circumdabo altare tuum*, utroque modo et taliter, id est, faciam, ut non hoc ad laudem meam referam, sed ut in his omnibus audiam, id est, recognoscam per veritatem intus mihi præsentem, quæ naturaliter singulis inest per rationem; *Audiam*, inquam, omnem *vocem laudis* tantum esse tuæ laudis, non meæ, te solum laudabilem esse in meis bonis operibus, non me, quia si quid laudabile in me est, a te est; quod vero vituperabile mihi inest, a me est. Vel aliter : Ideo *circumdabo altare*, id est, fidem bonis operibus, ut audiam a veritate, sicut prius, *vocem laudis* tuæ, id est, qua voce tu sis laudandus, scilicet, non solum voce exteriori, sed etiam cordis intentione, et bona operatione, et non solum in me audiam, sed etiam aliis *enarrem universa mirabilia*, scilicet, quod et de servis filios, et de impiis pios, et de damnatis fecisti in regnum assumptos esse tuos, id est, non ex meritis meis, vel aliorum, sed ex sola gratia tua processisse.

Domine, dilexi decorem domus tuæ. Ita continuatur : Ideo, Domine, *circumdabo altare tuum*, id est, ornabo fidem tuam bonis operibus, quia semper dilexi animam meam facere tibi decoram domum, et gloriosum locum habitationis. Juxta aliam vero sententiam, qua in *circumdabo altare tuum* diximus, et taliter hoc continuabitur et ordinabitur, quia *lavabo manus meas*, et cum lotis manibus *circumdabo altare tuum*, id est, attingam sublimitatem tuam; ideo, Domine, *ne perdas* in futura æterna damnatione *animam meam cum impiis*, id est, cum irreligiosis, qui te odiunt, et idola colunt. *Et ne perdas vitam meam*, id est, ipsam animam meam *cum viris sanguinum*, id est, cum his qui oderunt proximum, qui recte viri sanguinum, id est, homicidæ dicuntur, juxta illud : *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* Quod æquipollenter dicere est : Ne patiare, Domine, me cum his perire, cum quibus hic pateris vivere. Quod bene accedit intentioni, et ideo non debes me perdere cum malis hujusmodi, quia ego semper studui associare me bonis, quantum potui. Nam semper *dilexi decorem domus tuæ*, id est, dilexi sanctos viros, qui sunt decor, id est, ornamentum domus tuæ, id est, Ecclesiæ tuæ, in qua habitas, ad hoc, scilicet, ut me eis conformarem; et dilexi *locum habitationis gloriæ tuæ*, id est, locum illum in quo habitant gloriosi tui, ut etiam ipsum locum cum eis participarem. Locus significat hic quod prius domus significavit, id est, Ecclesiam : per gloriam quoque ideam accipimus, quod et prius per decorem, id est, perfectos et sanctos viros; expressius tamen gloria significat perfectionem. Gloria enim, id est, gloriosi Dei dicuntur illi, qui jam tantæ perfectionis sunt, ut nihil boni sibi, sed Domino attribuant, et non in se, sed tantum in Domino gloriantur.

In quorum manibus. Ideo, Domine, rogo, *ne tandem perdas me cum impiis et cum viris sanguinum* : quia opera eorum mala sunt, et ideo magnam merentur perditionem. Quod sic dicit : *Iniquitates sunt in manibus eorum*, id est opera eorum iniqua sunt multipliciter, et quidem datum eis ad obtinendam cælestem patriam, illud convertunt ad accipiendam munera sæculi, putantes pietatem esse; quæstum debere exerceri, ubi potius deberent esse pii, sicut in judicando, et in suavitibus. Quod innuit cum dicit : *Dextera eorum repleta est muneribus.* Si quid quod videatur dextrum, id est bonum faciunt, non causa boni, sed

A victi muneribus faciunt. Accipe autem munera large, scilicet et munus a manu, et munus ab officio, et munus a lingua. In quibus omnibus gravis culpa est. Munus a manu est quando pecunia pro aliquo illicito datur. Quod mali Episcopi faciunt, qui dant in curia nummum, et accipiunt confusionis baculum. Munus vero ab officio est, quando aliquid corporale servitium pro spirituali gloria exigitur aut exhibetur. Quod in capellanis curiæ manifestum est. Munus autem a lingua recipitur, quando aliquid quod pro sola pietate agendum esset, causa potius favoris et humane laudis agitur : ut si causa esset alicui pauperi cum aliquo divite, si judex injustam pauperis partem volens ex simulata pietate laudari, contra divitem defenderet, non peccitus manus ab illicito munere excussisset.

Ego autem in innocentia. Illi quidem cum quibus rogo, *ne perdas me*, tales et tam scelerati sunt : ego autem licet præsumptuose et periculose molesta vota superius videar fecisse, quia dixi : *Judica me, Domine, proba me, tenta me; ure me, ne cum impiis perdas me*; tamen dissimilis sum eis propter mala opera eorum : quia *ego ingressus sum*, id est, vitam institui deducere in *innocentia mea*, ut superius expositum est. Et ideo, *Domine, redime me ab illis impiis*, id est, prosit mihi pretium tam præclaræ redemptionis meæ : id est, sanguinis tui pretium, ne conformer illis impiis qui sanguinem tuum conculant non attendentes passionis tuæ sacramentum. *Et semper miserere mei* in omnibus periculis hujus sæculi, ne aliquo modo devocer. Et ideo peto ut me redimas, et mei misereris : quia *meus opes*, id est, omnis affectio mea *stetit*, et jam *stabit in directo* : id est, non recedet a rectitudine justitiæ tuæ. Et ideo *benedicam te*, id est, non occultabo te, sed manifestabo te per mundanam conservationem, et bonorum opera his qui sunt in Ecclesia, ut ipsi videntes me, glorificent te. Vel *benedicam te*, id est, multiplicabo corpus tuum, id est Ecclesiam, quosdam per conformitatem meam ei addendo, et non paucos, sed multos : quia in pluribus Ecclesiis hoc faciam.

IN PSALMUM XXVI.

Psalmus David priusquam liniretur.

ARGUMENTUM.

Ezechias Assyriorum, morte lætior, reddit Deo officia vota que gratiarum. Item ad eos qui primum ingrediuntur in Dominicum, legendus ad Esaiam : Ecce qui serviunt tibi, bona manducabunt.

EXPLANATIO.

Ter unctus est David : semel in Bethleem, apud patrem suum per Samuelem; secundo in Hebron a tribu Juda, post mortem Saul; tertio ibidem a cuncto Israel post occisionem filii Saul. Quoniam vero nullum psalmum ante primam unctionem fecisse legitur, restat intelligere secundam hac inscriptione designatam, ante cujus eventum cum adhuc ob insidias Saulis exsaret, psalmum cecinisse monstratur. Notandum quod Priusquam liniretur in Hebræis voluminibus non habetur. Cum frequenter ante regnum liberaretur ab inimicis suis acerrimis, per totum psalmum loquitur Propheta. In prima positione dominum se dicens meluere, et nullum alium formidare, sed inter adversa sæculi unum sibi testatur esse suffugium, ut licet periculis corporibus lucretur, ipse in domo Domini firmissima devotione mentis habitaret. Secunda positione multiplici clade liberatus, diversis modis gratias agit, et prophetiæ spiritu spem sibi futuræ beatitudinis pollicetur.

COMMENTARIUS.

Dominus illuminatio mea. Psalmus iste sic intitulatur, *Psalmus David priusquam liniretur*, id est, priusquam ungeretur unctione tertia. Legitur in libro Regum, beatum virum David ter fuisse unctum. Primo quidem cum adhuc puer esset, Saule multum prævaricante a Domino reprobato, unctus est a Samuele

Propheta in domo patris, simpliciter in regem jubente Domino. Secundo vero unctus est a Nathan Propheta Rex super Judam tantum in Hebron. Tertio autem unctus est Rex super Hierusalem, et omnem Israel. Ante hanc vero unctionem tertiam dicitur hunc psalmum composuisse historialiter quidem, non intendens ad historiam, sed mystice agens in voce illorum qui nunc in Ecclesia initiati Domino per geminam unctionem olei et chrismatum; tertiam unctionem perfectam, quæ tunc erit cum facie ad faciem videbimus, exspectant. Legitur quoque quod antiquitus duæ tantum personæ ungebantur, reges scilicet et sacerdotes. In quibus duabus personis præfigurabatur Rex et sacerdos unus futurus, Christus scilicet, a *chrismate* dictus. Qui Rex est, quia nos regit et ducit, et sacerdos est, quia apud patrem interpellat pro nobis. Qui idem existit quoque sacerdos et sacrificium. Sacrificium idem, quia cum ille sacerdos nihil inveniret, quod Deo Patri digne offerre posset, se ipsum pro nobis obtulit mundans et lavans nos ipse agnus immaculatus suo sanguine, et concorporans nos sibi, et faciens nos membra sua, ut nos in ipso Christo christi essemus. Totus enim Christus caput est et membra. Et sic non solum ad ipsum, sed ad nos quoque pertinet unctio. Unde dictum est: *Vos estis genus electum, regale sacerdotium, et reliqua.* Ista autem unctio tertia, de qua in hoc titulo agitur, perficitur in nobis spiritualiter in vita quæ promittitur nobis, videlicet cum cognoscemus, sicut et cogniti sumus. Et ideo possumus dicere, quod in hoc psalmo est vox fidelis animæ desiderantis venire ad vitam illam, ubi illam perfectam unctionem accipiat, et nunc interim desiderantis gratiam illam quæ perficitur in nobis in fine, quando scilicet *Dominus erit omnia in omnibus.* Unde recte in titulo dictum est, *Priusquam liniretur:* quia videlicet vox est perfectæ animæ desiderantis veram unctionem, quæ in fine in nobis perficitur. Nunc autem in sacramento olei et chrismatum unguimur, per quod sacramento quiddam mirum et ineffabile, quod in fine futuri sumus significatur, quod omni intentione desiderare debemus: et ideo nunc in sacramento suspiramus, ingemamus, ut tandem in re sacramenti gaudeamus. Nunc ad litteram accedamus. Vox est fidelis cujuslibet, ut supra diximus, desiderantis in se perfici finalem unctionem. Qui, quia intendit ad nostram instructionem, per unctionem vertit se ad nos ita dicens: *Dominus illuminatio mea, id est, Dominus animam meam, quæ prius in tenebris inidelitatis fuit, illuminavit per notitiam fidei, datam mihi, et in prima unctione olei, quando Satanæ et pompis ejus abrenuntiavi: et in secunda unctione chrismatum, quando nominis ejus manifeste professor fui. Recedant ergo tenebræ. Hinc Apostolus dicit: *Fuisti aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Et *Dominus est salus mea, id est, Dominus me qui prius in infirmitate mortalitatis et corruptibilitatis fui, salvavit jam vere, et quasi ab omni infirmitate per certam spem resurgendi in gloriam immortalitatis et impassibilitatis, quam mihi dedit, removit. Recedat ergo infirmitas; hinc rursus Apostolus: *Spe enim salvi facti sumus, et reliqua. Quem ergo timebo?* Quasi dicat: Quando quidem ad Omnipotentem ita pertineo, ut me illuminet, et ut me salvet, quem alium præter ipsum timebo. Utique nullum. Quoniam et salus ab ipso et talis data est, quam nullus possit extorquere: et lumen tale, quod nullus possit obtinere. Quod enim Omnipotens dat, nullus aufert, nisi ipse qui dat. Potest quoque, si cui libuerit, illuminatio ad primam tantum unctionem, in qua simpliciter abrenuntiamus Satanæ, referri: salus vero ad secundam, in qua magis firmamur, quia et nomen Christi in ea profitemur. Et ab eo nomen accipimus, scilicet ut Christiani dicamur, et congrue fidelis anima hic agit de duabus primis unctionibus, ut quia se non ingrati de his ostendit, ad tertiam quam desiderat mereatur perducatur.**

A Sciendum autem quod illa unctio quæ per manuum impositionem ab Episcopis, quasi alia a duabus prædictis, et vulgo confirmatio dicitur, eadem est cum secunda, propter arrogantiam tamen non concessa est singulis sacerdotibus sicut et multa alia. Potest etiam versus iste simpliciter ita dici: *Dominus est illuminatio mea, id est, per notitiam fidei suæ illuminat me, et hoc ad salutem.* Fides enim ipsa accessus est ad veram salutem.

Dominus protector. Dominus, inquam, est illuminatio mea et salus, et Dominus est etiam protector vitæ meæ, id est, animæ meæ: quia sicut clypeus protegit aliquem ab exterioribus telis, ita Dominus protegit animam ab igneis telis latentis hostis, id est, diaboli, et Domino protegente me a quo alio trepidabo? A nullo utique. Quasi dicat: Sæviant inimici mei quantum velint, edant carnes meas, ego tamen Domino protegente me non trepidabo: quia neque anima, quam ipse inhabitat, trepidat, neque caro, quæ licet ex toto comesta sit ab hostibus, tamen immortalitate et impassibilitate in fine induetur, quidquam trepidabit. Si enim mortalis protegit mortalem, securum eum facit. Multo magis ergo Dominus æternus protegens me mortalem, faciet me securum.

Dum appropiant. Ideo Domino illuminante, salvante, protegente me, non trepidabo: qui *dum nocentes, id est, dum inimici maledico dente suo me lædere volentes appropiant mihi, facti super me quantum ad exterius quod lacerant, non nocent, sed potius prosunt: quia appropiant, non ita ut lædant me intrinsecus per devocationem, sed tantum ut edant carnes meas, id est, exterius me affligant, et sic carnalia desideria in me consumant; et ideo eos non trepidabo, quia corpus occident, animam autem occidere non possunt.*

Qui tribulant. Exponit quod dixit; quasi dicat: Ita dico quod *dum nocentes appropiant mihi, non me lædunt, sed tantum carnes meas edunt; quia dum intendunt me infirmum facere et devocare, ipsi potius infirmati sunt: quia inefficaces facti sunt in proposito suo, et dum casum mihi parant, ipsi potius intus in anima ceciderunt.* Ego vero exsurrexi. Et quos ipsos accipiat præmittit dicens: *Inimici mei, volentes me scilicet devocare, quos ideo dico inimicos, quia tribulant me extrinsecus et intrinsecus.*

Si consistant adversum me. Quia persequentes me infirmantur et cadunt, ego vero exsurgo; ideo si etiam *castra consistant adversum me, id est, si conspirans contradicentium multitudo conveniat contra me. Vel quia positus castris solent milites imperatores consulere, qualiter in prælio se debeant habere: possumus ita etiam dicere, si consistant castra adversum me, id est, si omnia consilia inimicorum intenduntur contra me, licet ipsi inimici præ multitudine et sæculari potentia muniti sicut castra sunt: tamen etsi caro extrinsecus timeat eos, cor meum, id est, intrinsecus meum non timebit. Quid enim munitus est Domino me illuminante, me salvante, me protegente? Nihil utique.*

Si exurgat. Non solum si castra adversum me sint non timebo: sed etiam si prælium, id est, si persecutio ipsa et flagella inimicorum exurgant adversum me, ego tamen non timebo. Qui enim mihi faciet prælium? Nunquid meum auferet mihi præmium? Utique non. Tale enim est præmium quod elegi, et in tali loco positum, in cælis scilicet, ut a nullo inimicorum possit auferri. Nisi enim vincatur qui dat, a nullo auferetur quod dat. Non timebo, inquam, prælium, sed potius ego sperabo, id est, fixam spem obtinendi præmium habeo in hoc, quia ego petii unam, subaudi petitionem a Domino, et hæc nunquam petere desistam, sed semper eam requiram. Quæ talis est videlicet, ut ego qui nunc ad tempus habito in tabernaculo, tandem inhabitem, id est, perseveranter maneam in domo Domini, id est, in cælesti patria, quæ semper inhabitatur. Domus enim mansoria habitatio est: tabernacula vero peregrinantium et in-

litantium sunt, quæ ad tempus inhabitantur; et ideo recte per domum Domini cœlestis habitatio, quæ æterna est: per tabernaculo vero præsens vita, quæ ad tempus in Ecclesia agitur, significatur. *Petii*, inquam, *ut inhabitem in domo Domini*, in qua inhabitabo non ad tempus, sed *omnibus diebus* non mortis mœæ, sed veræ *vitæ mœæ*, id est æternaliter; dies enim præsentis vitæ non dies vitæ, sed mortis dies dicuntur: quoniam dum in præsentii vita sumus, assidue peccamus, et peccando morimur, peccatum enim mors est animæ: dies vero futuræ vitæ, quando jam mors novissima destructa erit, et *aculeus* ejus, id est, peccatum recte dies vitæ dicuntur; quoniam illos nulla nox adversitatis interpolabit. Quin potius una dies sine nocte, quam multi dies dicendi essent: sed sola divina auctoritas æternitatem non solum per unam diem et mensem et annum significare voluit, sed etiam per multos dies et multos annos.

Ut videam voluntatem Domini, et visitem templum ejus. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo; in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

Ideo inhabitare volo in domo Domini, ut ibi integre videam voluntatem Domini. Voluntas enim Domini est, ut non quæ volumus nos illa faciamus, sed ut nostram voluntatem secundum ejus voluntatem coerceremus. Quam voluntatem etiam qui perfectissimi sunt, nunc ex parte vident quoniam nullus est cui sepe propria non subrepat voluntas. Tunc enim videbitur, quando ipse Dominus erit omnia in omnibus, quia tunc nec cogitatione ab eo apostatabimus; videam, inquam, *voluntatem Domini tunc, et visitem etiam eum tunc*, id est, cum desiderio et assiduitate videam ipsum Dominum *facie ad faciem*, factus vere *templum ejus*, in quo scilicet digne et assidue inhabitet. Vel visitem *templum ejus*, id est, præsentialiter videam dominicum hominem, Christum scilicet, qui templum ipsius Domini est. Juxta illud: *Deus erat in Christo, mundum sibi reconcilians*. Et item: *In quo habitat omnis plenitudo divinitatis, et reliqua. Quoniam abscondit me*. Talis est sententia: Quasi et aliquis diceret: Audeo peccator imminde talia petere, audeo inique peccator talia sperare? et ipse respondet: Audeo utique non ex mea præsumptione, sed ex Dei pignore; et ostendit vel exponit ipsum pignus, ut manifeste ostendat, quia si sibi in longinquo posito, id est, in hac vita quæ exsiliū est, juxta quod ait Apostolus: *Dum enim sumus in corpore, peregrinamur a Domino*, talia non denegabit, tunc ex vicino multo minus talia ei denegabit, qualia modo prædixit. Littera autem sic continuabitur: Hac fiducia semper requiram supradictam petitionem a Domino, quoniam Dominus jam mihi arrham dedit illius petitionis: quia me positum in tabernaculo suo, id est, in Ecclesia sua, quæ merito tabernaculo comparatur, quia tota hac vita gerit bella contra vitia et carnalia desideria, *abscondit*, id est, in abscondito collocavit, quia per fidem, spem, charitatem me armavit. Quæ merito abscondita dicuntur, quia nondum apparet quod sunt. Fides enim est expectatio futurorum, argumentum rerum non apparentium. Item spes est de futuris. Quod enim videt quis, non sperat; perfecta quoque charitas nondum, sed futura est. *Abscondit me*, inquam, et hoc fecit in die malorum, id est, in præsentii tempore, quod dicitur dies malorum, propter mala, id est propter afflictiones et tentationes, quibus mortalis vita subjacet. Pro quo die assidue in Ecclesia oramus, *Sed libera nos a malo*. In futuro autem erunt dies honorum, quia tunc omnis tentatio cessabit, et persecutio. Et non solum abscondit, sed etiam *protexit me*: id est, protectionem contra impetus omnium dedit mihi in abscondito tabernaculi sui, id est, in ea parte tabernaculi, id est, Ecclesiæ quæ est abscondita. Absconditum autem tabernaculi vocatur sacerdos ille, qui introivit semel in *sancta sanctorum*, absconditus a nobis, id est, ablati ab oculis nostris, et ad dexteram Patris collocatus, ubi quotidie inter-

pellat pro nobis. Unde dicit Apostolus: *Vita vera abscondita est cum Christo in Deo, et nos ibi sursum cum ipso sumus per fidem, spem, charitatem*. Et ipse hic inferius nobiscum est per bonitatem, defensionem, et corporis sui unitatem, juxta quod ipse promisit dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ vestræ, usque ad consummationem sæculi*. Et vere nobiscum est, quia alioquin Paulo persequenti Ecclesiam non dictum esset: *Saule, Saule, quid me persequeris?*

In petra exaltavit. Vere protexit me in abscondito tabernaculi sui, quia me, licet secundum corpus adhuc depressum in pulvere, exaltavit jam in petra exaltata, id est in Christo, qui est petra, propter soliditatem Ecclesiæ, de qua dictum est: *Petra autem erit Christus. Spe enim per ipsum considerere nos fecit ad dexteram suam*, et ita exaltavit, quod nunc scilicet dum adhuc longe sum, quia mortale corpus gero, *exaltavit caput meum*, id est, crexit mentem meam, et si carne subjecerit, ita ut sit *super inimicos meos*, et contemnat persecutores meos, qui *solum corpus occidunt, animam autem occidere non possunt*. Scilicet per hoc *exaltavit me in petra*, id est, in Christo, quia jam *exaltavit caput meum*, id est ipsum Christum, qui caput meum est, sublimavit per ascensionem, et confessionem, et per æternitatem, ita ut sit *super inimicos meos*, id est, ulterius mortem non timeat, mors enim illi *ultra non dominabitur*.

Circuivi et immolavi. Dominus qui me abscondit me, et protexit me, et exaltavit me. Ego autem quid leci? Feci equidem in quantum potui quod debui. Nam *circuivi* non corpore quidem, sed mente circuivi, id est, circumspexi totum orbem credentem in Dominum, et ego positus in *tabernaculo ejus*, id est in Ecclesia, extra quam veri sacrificii non est locus, *immolavi hostiam vociferationis*, id est, immensum et ineffabile gaudium mentis ipsi Domino sacrificavi, et in laudem ejus effudi, gaudens in eo quod ipse temporaliter humiliatus est, per quod tot millia elegit; tali enim hostia placatur Deus. Quod gaudium quia sermo non potest exprimere, restat mente jubulare. Jubilus enim dicitur tanta mente concepta lætitia, quantum non sufficit verbis explicare. Et ideo hoc tantum gaudium recte dicitur hostia jubilationis vel vociferationis: quia sicut aliqui laudes aliquas canendo cum verba deliciunt, in vocem quamdam intensam et inarticulatam, quæ proprie jubilus dicitur vel vociferatio, prorumpit. Itaque hoc tantum gaudium non sufficit verbis exponere, oportet tota mentis affectione ipsa ubi sermo defuerit, adimplere. Vel aliter: *Circuivi*, id est, omnem creaturam mente circumspexi, et erant diversæ ejus species tanquam diversæ voces Deum laudantes. Et in hac consideratione *immolavi hostiam vociferationis*, id est, tanta mentis lætitia Dominum cum gratiarum actione laudavi, quantum verbis exprimere non sufficit.

Cantabo et Psalmum. Hactenus pignus datum a Domino exposuit, et inde inseri; quasi dicat: *Quandoquidem Dominus mihi adhuc longe posito hanc arrham dedit, scilicet quod me in tabernaculo suo abscondit, etc.*, ergo securus sum, quod tandem in domo Domini *cantabo, et Psalmum dicam Domino*, id est, omni affectione et intentione laudabo Dominum. Ibi enim omne opus cessabit præter laudem Domini. Sive autem laus illa sola affectione, an etiam voce geratur, ignoratur: per *cantabo* vero, et *psalmum dicam*, omnis ideo notatur affectio in futuro, quia nunc in præsentii omnis nostra affectio colligitur in voce et corde, ad quæ duo pertinet cantare: vel operatione, ad quod pertinet psalmum dicere. Potest quoque supra dicta series aliter legi, videlicet ut sic dicatur: *Petii unam petitionem a Domino, quam nunquam petere desistam, sed semper requiram, ut inhabitem scilicet in domo Domini*, id est, ut per nullas adversitates secludar a numero illorum, qui veritatem et unitatem fidei Dominicæ per totum orbem teneant: sed potius perseverem in Ecclesiasti-

cis institutis, et sim membrum Ecclesiae, quæ non solum tabernaculum, sed etiam domus Domini dicitur, licet improprie, quantum ad supradictam rationem. Et hoc omnibus diebus vitæ meæ, id est, quandiu vivam in hac vita meâ, id est, labili et fragili. In hac sententia proprie pluralis numerus dierum accipitur. Et ideo cupio nunc habitare in domo Domini ut videam, id est, ut in præsentii cognoscam voluntatem Domini, hoc scilicet fine ut in finem perseveranti appareat mihi delectabilis species, quæ facie ad faciem contempler. Quod est dicere: Ideo nunc volo videre in spe, ut postmodum videam in re, et sic tandem visitem Dominum factus templum ejus, scilicet quando, absorpta morte in victoria, immortalitate induar, factus ejus templum.

Quoniam abscondit me. Ideo tanta fiducia talem petitionem semper petam a Domino, quoniam hanc ejus arrham habeo, quod Dominus in tabernaculo suo, id est in dispensatione incarnati Verbi sui, quæ tabernaculum ejus fuit, in qua contra principem mundi dimicavit, et quod ipse ad salutem omnium credentium disposuit incarnari, quos in ipso ante mundi constitutionem elegit, abscondit me, id est, disposuit me ad ipsum pertinere, tanquam membrum ad caput. Quod absconditum est, quia filii quidem sumus, sed nondum apparet quod erimus; et hoc fecit in die malorum, id est, in præsentii tempore, quod est dies vel quies malorum, ut jam prædictum est. Et protexit me in abscondito tabernaculi sui, id est, protectionem mihi et securitatem dedit in corde credenti ad justitiam, quod cor est absconditum tabernaculi sui, id est, mei qui sum tabernaculum ejus; et in opera, id est, in firmitate et constantia sua in me posita exaltavit me, id est, eminere me fecit, scilicet ut per opera mea aliis esset nota constantia ipsa. Et per illam constantiam exaltavit caput meum, id est mentem meam, et nunc dum adhuc mortale corpus ergo super inimicos meos, ut contemnam scilicet eos. Ego autem quid feci? Feci utique quod debui, quia circumiri et immolari, et reliqua. Sententia non mutatur. Et quia Dominus exaltavit me in petra, et exaltavit caput meum, et cætera. Ideo cantabo et psalmum Domino dicam, id est, ore, corde, et opere assidue laudabo Dominum, dicens ita:

Exaudi, Domine, vocem meam, et reliqua. Juxta autem primam lectionem continuatio talis fiet: Cantabo quidem in futuro, et psalmizabo in domo Domini. Nunc autem interim quid fiet, quasi dicat: Ingemiscendum et orandum est; dum enim in hoc exsilio sumus, miseri et indigent sumus, et miserorum est gemere, indigentium est orare. Quare ut alii hoc idem faciant meo exemplo, gemam ego et orabo, dicens ita: Domine, exaudi vocem meam, id est, vocem cordis mei, quæ clamavi ad te, id est, quam valida intentione pro petitione una ad te direxi, et miserere mei, dando mihi illam petitionem, exaudi me clamantem pro illa. Repetitio est, quam ideo fidelis anima facit, ut magnum esse quod petit innotat, et ideo unicuique magna ad illud petendum opus esse affectio. e.

Tibi dixit cor meum. Ideo debes me exaudire, quia cor meum quod non loquitur homini, et quod homini non ostendi dixit tibi, qui solus occulta ejus intelligis, Domine, facies mea, id est, præsentia cordis mei, quæsiit te, id est, ultra omnia semper quæsiit præsentiam tuam, quia inter omnia non invenit aliquid ita pretiosum in te. Et de reliqua requiram faciem tuam, id est, semper satagam ut te facie ad faciem videam, et ideo, Domine, ne avertas faciem tuam a me, id est, inveniam quod quæro, præsentiam tuam scilicet. Ne declines a servo tuo in ira, id est, tu qui declines a liberis tuis, qui te non sponte colunt, sed propter aliud in ira, id est, ut aliud quam te inveniant, id est, propter quod te colebant: a me servo tuo, id est, qui sponte me tibi subijcio, non declines in ira, ut aliud scilicet quam te inveniam. Quia ira nulla gravior est amanti, et veritatem vultus tui quærenti.

A Adjutor meus esto. Ne declines a me, inquam, sed potius esto adjuor meus, et non relinquo me; quasi dicat: Posuisti me jam in via, quia liberum arbitrium et rationem mihi dedisti, et ideo non derelinquo me, sed adjuva: quia si dereliqueris me, ecce aberrabo, ecce remanebo, ecce deficiam, neque prorsus proficiam. Neque despicias me, id est, non contemnas me mortalem, quærentem te æternum: me inum quærentem te summum, tu qui es salutaris meus, id est, qui solus salvas me, et omnes qui salvantur: quod facere potest, quia tu es Deus.

Quoniam pater meus et mater mea. Ideo non debes me derelinquere vel despicerere, quoniam pater meus velus homo, scilicet Adam, et mater mea, id est, Eva, per prævaricationem suam dereliquerunt me, id est, exposuerunt et exhæredaverunt me; vel pater meus quem prius habui, id est diabolus, qui est, pater illorum, de quibus dictum est: Vos ex patre diabolo estis, et qui operatur in filiis diffidentia. Et mater mea, id est societas infidelium, qui duo genuerunt me temporaliter et moraliter. Ili, inquam, dereliquerunt me, quærentem te. Statim enim cum aliquis transfertur in regnum lucis, deseritur a regno tenebrarum. Dominus autem illis me deserentibus assumpsit me fovendum, nutriendum, consolandum, temporalibus bonis, et beatificandum æternis.

Legem pone mihi, Domine, in via tua, et dirige me in semita recta propter inimicos meos. Illic facit apostropham ad Dominum; quasi dicat: Quandoquidem tu, Domine, assumpsisti me, pone mihi legem, id est, statoriam et firmam legem. Fac mihi in via tua, id est, in illo quem posuisti mihi viam, scilicet in novo homine Christo, qui dicit: Ego sum via, veritas et vita. Novus enim homo nova præcepta dedit mundo; et est dicere: Fac me persistere in regula Novi Testamenti, et postpositam communem legem, dirige me etiam singulariter per misericordiam in semita recta, id est, in recitudine stratorum præceptorum tuorum, quæ occulta sunt, et paucis nota, et hoc propter inimicos meos, devitandos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi. Ideo rogo ut ponas mihi legem, et dirigas in semita propter inimicos meos, ut non tradas me, id est, mentem meam. Mens enim cujusque is est, quisque in animas, id est, in conformitatem tribulantium me, quod animæ eorum desiderant. Hoc ideo ad mentem referimus tantum, quia corpus concessum est inimicis. Juxta quod in Job dicitur: Terra tradita est in manus peccatorum. Et non debes me tradere in animas eorum, quoniam testes iniqui, id est, ipsi testantes iniqua, scilicet conati persuadere aliquem beati posse in terrenis, quod fieri nequit, insurrexerunt adversum me, ad hoc ut eorum conformitas appareret in me. Et tamen, gratia tua subveniente, iniquitas nondum mentita est mihi, id est, illi iniqui nondum mendacium suum persuaserunt mihi, et ideo mentiti sunt sibi tantum, et non mihi.

Credo videre bona Domini in terra viventium. Ideo iniquitas sibi tantum, et non mihi mentita est: quia ego credo, id est, in spe habeo videre bona Domini, bona scilicet ineffabilia, incommutabilia et æterna; ego dico positus in terra viventium, id est in cœlesti requie, quæ vere est terra viventium: quia eruet me de terra morientium ille, qui pro me dignatus est suscipere terram morientium, et mori intra manus morientium, id est Christus.

Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum. Hic se convertit ad exhortationem aliorum; quasi dicat: Ut tu quilibet possis sperare, te visurum bona Domini sicut ego: expecta Dominum, id est, licet Dominus faciat moram, non tamen tu qui portas pondus diei et æstus, amittas confidentiam, quia confidentia habet magnum meritum. Ut testatur Apostolus, et quamvis sit expectandus Dominus ostendit dicens: Viriliter age; non enim Dominus expectandus est manibus disso-

Intus, scilicet ut quilibet sit otiosus, neque genibus debilitatis: videlicet, ut qui stat, videat ne cadat. Imo viriliter agendo et determinot viriliter agere, ne referretur ad aliquam corporalem præsumptionem dicens: *Cor tuum confortetur*, id est, exterius aliquid temere agas, sed *cor tuum*, id est, interius tuum corroboretur per confidentiam: et hoc modo *sustine Dominum*, id est, patienter expecta Dominum, sustinendo pondus præceptorum ejus.

IN PSALMUM XXVII.

Ipsi David.

ARGUMENTUM.

Ezechias infirmitatis suæ tempore Dominum rogat. It in legendus ad Danielelem. Christus de Judæis dicit ad Patrem. Sciendum autem quod et iste psalmus, excepta una littera, in Hebrais voluminibus scriptus est, secundum ordinem litterarum.

EXPLANATIO.

David semper in titulis Christum significare, palam est manu fortem in certamine passionis, desiderabilem in claritate resurrectionis: sed aliquando in se, aliquando in suis membris. Cum autem præmittitur ipsi, nullam aliam personam licet intelligi, sed ipsum mediatorem Dei et hominum, qui per totum hunc psalmum loquitur, orans ab humilitate susceptæ carnis persecutorum, debitas indicans pœnas non studio malevolentie, sed contestatione vindictæ. Prima sectione orat Dominus Christus per id quod homo est, ut ejus audiat oratio futuro tempore passionis. Secunda gratias agit, quoniam exauditus est in his quæ postulabat. In psalmi fine jungens, ut sicut ipse suscitatus est potestate divinitatis suæ, ita salvus fiat et populus ejus nomini crediturus.

COMMENTARIUS.

Ad te, Domine, clamabo. Titulus est talis, *Psalmus huic David*. Quod qui velit exponere, pronomem insistat. Nomina namque significant substantiam cum qualitate. Pronomina vero solam substantiam, quapropter titulus iste sic exponitur. Psalmus iste attribuitur David, non historiali, vel alicui cui accideret conveniat hoc nomen David, si huic David, id est, illi qui substantialiter est David, id est manu fortis, et visu desiderabilis. Est enim vox in hoc psalmo Mediatoris, vere manu fortis, in ipso conflictu passionis orantis Patrem pro sua resurrectione, ut non differatur in communem resurrectionem, et pro resurrectione suorum nunc interim interiori, quandoque etiam exteriori; et quod hoc totiens et tam diligenter orat, nemo debet mirari, quia tale et tantum est quod orat, quod multipliciti attentione et petitione dignum sit, et per hoc nos admonet, quanto studio et desiderio pro modo nostro idem optare debeamus. Si enim temporaneum esset, et tam jucundum esset, vere ab omnibus amplexandum esset; quanto magis ergo cum sit beatitudo interminabilis, cujus gaudia nullo fine clauduntur, nullisque amaritudinibus perturbantur. Novissime vero sciens, quia Pater omnia dedit ei in manus, et quod in omnibus eum exaudivit, agit gratias ipsi: quia eum et pro se et pro suis exaudivit, exhortans nos, ut et nos quantum possumus, ejus exemplo gratias agamus, ut in petitionibus nostris etiam exaudiri mereamur. Quod autem in hoc psalmo inimicis optare videtur, non est malevolentie votum, sed enumeratio pœnæ illorum, sicut in Evangelio quibusdam civitatibus miraculis ejus credere nolentibus non malevolentia optat quæ dicit, sed quod eis imminet, præmittit, dicens: *Væ tibi, Corozaim; væ tibi, Bethsaida*, etc. Nunc ad litteram accedemus. Vox capitis est, ut supra diximus, ita pro se et pro suis apud Patrem agens. Domine Pater, ego qui jam clamavi et clamo, clamabo ad te, id est, validam cordis intentionem et in me et in meis dirigam sine intermissione ad te, quia qui es Deus omnium per naturam, meus autem et meorum,

A per gratiam, et ad hoc clamabo, ne sileas a me: id est, ut tu nunquam iratus non sileas, id est, non annuas interrogationi meorum, id est, petitioni eorum pro resurrectione prima, aversus scilicet a me, id est, a meis. Itratorum enim doctorum est silere ad interrogationem discipulorum, et faciem avertere. Ne quando taceas a me, id est, ad hoc etiam clamabo, ut tu non taceas mihi ipsi aversus a me, id est, ut non separet unitatem verbi tui a me. Quando pro aliquando, id est, in morte mea, quæ tunc videtur, si differret ejus resurrectionem in communem omnium resurrectionem. Et ideo ut non sileas meis, neque taceas mihi: quia si silueris meis, erunt similes aliis *descendentibus in lacum*, id est, in profundum vitiorum, ubi posita continentur, neque hic participes sunt primæ resurrectionis, ut participes tandem fiant secundæ. Et si tacueris mihi separando a me unitatem verbi tui, *ero similis descendentibus in lacum*, id est, corruptionem carnis incurram, quia assimilamur aliis natis in profunda miseria hujus sæculi, quæ est lacus confusionis, in quo amatores mundi in volubro luxuriæ et carnalium concupiscentiarum involvuntur, et ideo ad solam corruptionem tendunt. Ex eo enim quod æternitas verbi tui non intermittit unire se mihi in hoc ut non sim talis quales cæteri qui nascuntur in profundam miseriam hujus sæculi, ubi tanquam sileas, non cognoscitur verbum tuum.

B Exaudi, Domine, vocem orationis meæ. Quasi dicat: Ne, Domine, ego vel mei assimilemur *descendentibus in lacum*, exaudi vocem deprecationis meæ: id est, exaudi validam cordis intentionem, qua deprecor te pro me ipso, et exaudi vocem dum oro ad te pro in eis. Et dum extollo manus meas, id est, dum etiam crucifigor, manus meas in cruce extollendo ad templum sanctum tuum: id est, ad hoc ut et per me multi sanctificati fiant templum tuum. Vel extollo manus, id est, manifesta opera et signa facio ad templum sanctum tuum: id est, ut alii videntes opera mea imitentur ea, et conforment se mihi, et sic sanctificati fiant templum tuum. Templum enim Dei est, quod estis vos.

C Ne simul tradas me cum peccatoribus. Ideo, Domine, ne sileas meis, ut non tradas eos in mortem profunditatis vitiorum similiter cum aliis peccatoribus. Et ideo ne taceas mihi, ne perdas me: id est, ut non des me in perditionem corruptionis cum operantibus iniquitatem, id est, cum Judæis qui operantur in me iniquitatem, et quam iniquitatem ostendit, scilicet qui loquuntur pacem hic exterius cum me proximo suo, et secundum carnem et quantum ad misericordiam, quam eis exhibere volui dicentes: *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces*, et multa similia. In cordibus autem eorum, licet pacem exterius loquantur, sunt mala: quia meditantur traditionem meam et mortem meam. Et ideo, Domine, da illis secundum opera ipsorum: id est, accipiant quod merentur. Et da illis secundum nequitiam adinventio-nis ipsorum: id est, quia ipsi per nequitiam suam adveniunt et affertant mala, non inveniant bona, sed inveniant mala. Et retribuere illis secundum opera manuum eorum: id est, licet aliis prosit quod faciunt, eis tamen retribuere secundum quod intendunt. Judæi enim crucifigentes Deum, ad nihil aliud per mortem ejus intenderunt, nisi tantum ad perniciem ipsius unius, licet pater providam dispensationem converterit ad salutem multorum.

D Et redde ipsis retributionem eorum. Quasi dicat: Ipsi pro veritate quam eis predicavi falsitatem solam retribuere mihi, quia multa de me mentii sunt. Ut quando dixerunt: *Invenimus hunc subvertentem gentem nostram*. Et hic dixit: *Possum destruere templum Dei*, et multa talia; et ideo redde illis falsitatem, ut execrati scilicet in ipsa permaneant. Et hoc quasi diceret non est malevolentia, sed est enuntiatio debitæ pœnæ illorum. Quoniam ipsi non intellexerunt: id est, non intelligerent iverunt in opera Dei patris, quia non adverterunt quo consilio Deus pater

Verbum suum mihi uniri, et me nasci, mori, et resurgere disposuit. Et ideo etiam quoniam non intellexerunt iherunt in opera manuum ejus : id est, non attenderunt opera facta a me, qui sum manus ejus, quæ talia fuerunt, ut in manifesto possent dici ejus, id est, Domini patris. Unde quidam ex eis dixit : *Nemo potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.* Vel non intellexerunt opera Domini, id est, mei : id est, non attenderunt manifesta signa et opera, quæ ego ipse eis feci. Et ut intellexerunt in opera manuum ejus Domini, id est, non etiam adverterunt opera illa quæ inter eos fecerunt Apostoli Domini, qui fuerunt manus ejus, per quos operatus est. Et ideo, Domine, destrue, id est, inefficaces fac illos, ut neque mihi noceant. Et si aliquando mihi nocuerint, id est, si quando pro aliquando meis insurrexerint, eis non prævaleant. Et quia destructio quandoque solet fieri ad ædificationem, de qua dictum est : *Verte impios, et non erunt ; subdit, Et non ædificabis eos.* Quasi dicat : *Destrues eos, non ut in melius ædificentur, sed prorsus consumantur.*

Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ. Illic agit gratias Patri, sciens quia omnia dedit in manus. Et quia in omni deprecatione sua et pro se et pro suis exaudivit eum, ut et nos ad gratias agendum exhortetur. Et potest hæc littera ad supradictam continuari hoc modo : *Dixi, exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ.* Et quoniam Dominus vere exaudivit vocem deprecationis meæ, et pro me et pro meis, *benedictus sit Dominus, id est, multiplicatus et aductus sit Dominus, crescat sci licet numerus illorum, per quos nomen Domini non blasphematur, sed glorificatur in gentibus.*

Dominus adiutor meus, et protector meus : et in ipso speravit cor meum, et adjutus sum. Vere Dominus exaudivit me deprecantem, quia adjuvat me in tribulatione patientem. *Et est protector meus, quia proteget me per immortalitatem resurgentem.* Et merito est *adiutor et protector meus, quia quantumcumque tribuletur corpus meum, semper meum cor speravit, id est, semper fixam spem habuit in ipso ; et ideo adjutus sum ab eo.* Et vere *sum adjutus, quia caro mea quæ prius floruit in Adam, dum in plenitudine virtutum mansit ; et desoruit in eodem per ejus transgressionem, quod quantum ad massam intelligendum est : ipsa, inquam, caro floruit modo per susceptam immortalitatem a Domino.* *Et ideo confitebor, id est, laudabilem confessionem per bona opera faciam ei in meis, non jam ex coactione, sed ex voluntate mea.* Quia non jam timoris necessitate sub lege, sed libera voluntate in lege confitebuntur ei qui in me credunt. In quibus quia ego sum, *confitebor ei.*

Dominus fortitudo plebis suæ, et protector salvationum Christi sui est. Merito confitebuntur mei Domino, quia ipse Dominus est fortitudo plebis, quæ se facit suam, id est, Domini : id est plebi illi quæ non vult statuere justitiam suam, sed justitiæ Domini esse subjecta : et quæ nihil suis meritis arrogat, neque ex sese fortem putat, illi, inquam, dat Dominus fortitudinem, id est, constantiam dimicandi in periculis hujus sæculi, et Dominus est protector salvationum Christi sui, id est, salvatus per me Christum suum, post fortitudinem et laborem belli, protegit Dominus per immortalitatem, et debemus accipere hic salvatos a Christo, Apostolos tantum et proximos successores eorum in primitiva Ecclesia, ut illud quod sequitur ab illo diversificetur.

Salvum fac populum tuum. Hic facit apostropham ad Dominum ; quasi dicat : Tu, Domine pater, qui proteges salvatos in primitiva Ecclesia, *salvum fac* propter perseverantiam in bono, et omnem populum futurum, qui non faciet se suum, ut non secundum suam voluntatem agat, sed secundum tuam, scilicet ut tuæ voluntati suam penitus posponat. *Et benedic hereditati tuæ, id est, multiplica illos et numero et virtute, qui se facient hereditatem tuam, ut exaltes eos et possideas, et rege eos temporaliter in præsen-*

ti, reprimendo eos a malo, et dirigendo ad bonum : et in futuro exaltes illos, perducendo eos usque in æternum, id est, in æternam gloriam.

IN PSALMUM XXVIII.

Psalmus David, in consummatione tabernaculi.

ARGUMENTUM.

Exhortatio Ezechie, quæ ab Assyriis et morte liberatus usus sit ad Judæos, ut pro tantis beneficiis Deo gratiarum actio et vota reddantur. Item ad superstitionem diei sabbati paschæ, legendum ad Noe diluvium. Aliter consummatio tabernaculi finis mundi est, in quo offerunt filii Dei filios arietum, ad dexteram p'nnendos.

EXPLANATIO.

Consummatio tabernaculi perfectionem significat Ecclesie, quæ contra carnalia vitia bella gerens, me ito expeditionalis habitaculi nomen accepit. Prævidens Propheta mundi terminos ad fidem perducendos, primo ordine alloquitur universitatem, ut ei sacrificia devota mente persolvant, Secundo septenariæ narratione per varias allusiones Spiritus sancti virtutes enumerat, ut unam potentiam Patris, et Filii, et Spiritus sancti esse cognosceres. Tertio loco inhabitare dicit Trinitatem sancto baptismati, et virtutem et benedictionem dare Dominum, qui ex eo renatus fuerit populo Christiano.

COMMENTARIUS.

Afferte Domino, filii Dei. Titulus est talis : *Psalmus David in consummationem tabernaculi.* Tabernaculum est præsens Ecclesia, quæ ideo recte dicitur tabernaculum, quia tabernacula proprie sunt peregrinantium vel militantium. Et Ecclesia peregrinatur in præsentibus juxta illud Apostoli : *Quandiu enim in hoc mortali corpore sumus, a Domino peregrinamur.* Militat quoque Ecclesia nunc, quia assidus contra carnalia vitia gerit bella. Consummatio autem tabernaculi dicitur, perfectio vel plenitudo Ecclesie, secundum omnia membra quæ usque in finem adipisceretur. Prævidens enim David propheta revelatione divina Ecclesiam per beatam prædicationem patriarcharum, prophetarum, maxime autem apostolorum et eorum successorum consummandum esse per totum orbem terrarum, et hoc Spiritu sancto cooperante et comprædicante, decantat hunc psalmum in laudem ipsius Spiritus sancti, cui nulla laus potest dici, nisi quam ipse facit de se dici, et enumerat septiformem gratiam donorum ejus, quam vult intelligi per hoc nomen quod est vox Domini, septies in hoc psalmo positum : quoniam per hæc septem dona tota consummatio perficitur. Præcesserunt enim omnia in capite, cum Spiritus sanctus non est datus ad mensuram. Potuerunt quoque omnia in Petro fuisse. Aut si non omnia, non dubium est quin multa in ipso et cæteris apostolis fuerint. Similiter quoque quisquis in hac consummatione laborat, non ex se agit sed pro dono aliquo quod a Spiritu sancto accepit, ut scientiam de generibus linguarum, vel discretionem spirituum, vel aliquid aliorum vel plura. Et est intentio Prophetæ in hoc psalmo harrari nos ut in hujus tabernaculi consummatione lapides vel partes aliquas interponere studeamus : et a laude tanti opificis, de cujus munere procedit, quidquid aliquis boni facit, vel quidquid de eo quisquam dicit nunquam cessemus. Et dicit ita, principiter exhortans apostolos ad consummationem tabernaculi : *O vos, filii Dei, id est, apostoli, quos specialiter Deus in Christo habitans per se ipsum vocavit, et in fide genuit : Afferte, id est, sacrificiate vos ipsos Domino.* Ille offert se Domino, qui prorsus secundum voluntatem Dei suam disponit, et humile corpus Christi imitando ipsum comedit ; hinc dictum est : *Quisquis cogitat quid digne Deo voteat, se ipsum mactet et offerat, hoc enim exigitur, hoc debetur.* *Afferte vos, inquam, et afferte etiam Domino filios arietum : id est illos quos, qui arietis estis, in fide per doctrinam generabitis evangelicam. Arietes dicuntur apostoli, et*

quia principaliter duces omnium sunt, et quia alios in fide genuerunt per Evangelicam prædicationem, et quia utroque cornu feriunt, id est, utroque testamento sententias suas approbant, et dicta inimicorum confringunt; et quomodo debeant afferre et se et filios suos, ostendit dicens : *Afferre Domino gloriam et honorem*, id est, vos gloriosos, id est, honorabiles virtutibus et bonis operibus; et ne illam gloriam sibi adscriberent, subdit : *Afferre, inquam, gloriam Domine*, ita ut illam non nomini vestro, sed tamen nomini ejus glorificando adscribatis. *Et sic adorare*, id est, veneramini *Domini in atrio sancto ejus*, id est, in Ecclesia, quæ est sanctum atrium ejus, id est Domini : quia sicut atrium vestibulum quod est ante domum, solet vocari, in quo sæpe domus Dominus delectatur : ita Ecclesia est quasi atrium ante cælestem domum, quia per eam introitur, ad illam, in qua Ecclesia Dominus bonis moribus et operibus delectatur. Vel *in sancto atrio ejus*, id est, in corde per charitatem dilatato, et bonis operibus, et virtutibus sanctificato et ornato. Solent enim utrumque hoc habere, scilicet et spatiosa et ornata esse.

Vox Domini super aquas. Vere debetis nunc afferre vos Domino, et adorare eum. Nam nunc tempus est ille qui a Prophetis Salvator futurus præconatus est, nunc adest, per quem mediatorem potestis vos acceptabilem hostiam offerre. Quod sic dicit : *Vox Domini*, id est, unigeniti Dei Filii intonuit, id est, terribiliter de nube carnis insonuit *super aquas*, id est super Judaicos populos dicens : *nisi penitentiam egeritis, moriemini*. Dicitur autem Judaicus populus aquæ pluraliter, vel propter duodecim tribus, quæ erant quasi diversi populi, vel propter illas duas partes principales, Judam scilicet et Israel. Et vox cuius Domini intonuerat, determinat, dicens : *Deus majestatis*, id est, omnipotentis, vere existens Dominus, ipse quidem intonuit, non tantum super Judæos per se, sed etiam intonuit per vos apostolos suos *super aquas multas*, id est, non tantum super Judæos, sed etiam super gentes. Et quomodo ut intonuerit vox Domini et in se et in suis determinat dicens : *Vox Domini in seipso intonuit in virtute*, id est vel summa potentia, non infirmitate. Unde dictum est : *Et erat loquens non sicut scribæ eorum, et Pharisei, sed tanquam potestatem habens*. In suis ante intonuit vox Domini in magnificentia, id est in magna gloria, scilicet ut non tantum prædicarent, sed etiam quæ prædicabant signis confirmarent. Unde dictum est : *Deo cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*. Qualiter autem Dominus per suos in magna gloria intonuit, ostendit dicens : *Vox, inquam, Domini intonuit in suis; Libani dico cedros*, id est, homines elatos divitiis, potentia, et etiam nobilitate de quolibet populorum per ipsos constringentis, id est, usque ad penitentiam humilitatis. Et vere quasi libet cedros per eos confringet Dominus, quia *confringentiam cedros Libani*, quod est a majori. Libanus enim interpretatur *candidatus*, sive *candidatio*. Per Libanum itaque intelligitur Judaicus populus, qui inter ceteros populos cultura idolorum et ignobilitate carnis quasi denigratus candidus existit, et generis nobilitate et sæculari potentia, et quia legis ceremonias singulariter accepit. Per cedros autem Libani superbi de Judaico populo intelliguntur, qui propter malitiam singularem quam sibi arrogabant, magis semper veritatem contradixerunt. Quosque confregit in parte per se et per apostolos suos Dominus, haud dubium est quin multos alios minus contradicentes, et facile errorem suum cognoscentes, confregit. Gentes enim quæ Creatorem creaturæ postposuerant, facile se errasse cognoverunt, et ideo statim ad sonum apostolicæ vocis pœnituerunt. Si autem illud ad Dominum ipsum referatur, tunc cedros prius ad solos Judæos referemus : et quod sequitur, scilicet, *Et confringet Dominus cedros Libani*, determinativum tantum erit, quæ cedros confregit.

Et comminet eos. Dico quod Dominus confringit ce-

dro Libani, et hoc modo confringentur : quia Dominus Verbum suum, sive Dominus pater agens per Verbum comminet eas cedros, vel eos homines, significatos per cedros, tanquam vitulus Libani est comminutus. Vitulus enim in Libano natus et nutritus, Christus scilicet de ipso Libano ad victimam ducius, usque ad mortem humilitatis est. Ad hujus exemplar comminet cedros Dominus, quia illos qui prius erant cedri faciet imitari humilitatem ejus. Et ideo dico *comminuet eas tanquam vitulum*, quia *dilectus*, id est, unigenitus Dei Filius præ omnibus electus, et unice dilectus erit, quemadmodum unus de filiis unicornium, id est, erit homo sicut ego. Unde etiam dicitur in Moyse : *Suscitabit Dominus prophetam de fratribus vestris, tanquam me* : id est, hominem ut ego sum. *Ipsam audite; venit enim Christus in similitudinem carnis peccati*, quia de peccatoribus natus est, sed non in carne peccatrici : quia *peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus*. Unicornes dicuntur Judæi, vel singulari justitiæ superbia se erigentes, vel in altero tantum testamento, sive in terrenis solum, non in cælestibus, confidentes. Vel aliter : Vere *comminuet eas Dominus tanquam vitulum Libani*, quia *dilectus* : id est, quisque in fide electus; et ideo dilectus erit humilis, quemadmodum *filius unicornium*, id est, Christus humilis fuit. Vel *dilectus*, id est, unigenitus Dei Filius comminuetur ad eum modum, ad quem modum erit *filius unicornium*, id est, tantum secundum carnem humiliabitur exterius, non vero secundum deitatem interius.

Vox Domini intercedentis flammam ignis. Vere vox Domini *confringet cedros*, quia *intercedet flammam ignis*, et *concutiet desertum*, et reliqua. Quod sic dicit : *Vox Domini intonabit*, Domini dico *intercedentis* : id est, dividit et separantis *flammam ignis*, vel furentem iram persecutorum, quod tunc factum est quando per prædicationem apostolorum quosdam de his qui prius persecutores fuerunt, in charitatem suam trajecit, quosdam vero in nequitia sua dereliquit. *Vox, inquam, Domini intonuit concutientis desertum*, id est, gentilem populum prius a patriarchis, prophetis et cæteris divinis cultoribus derelictum; et ideo desertum concutiet, id est, per prædicationem apostolorum excolet, et arabilem terram faciet. Et hoc taliter fiet, quia *Dominus commovebit*, id est, celebrari faciet ab illis commovendo ad eorum notitiam per Apostolos *desertum Cades*, id est sanctum legis a Judæis prius quantum ad spirituales intellectum desertum, et simpliciter ad litteralem intellectum. Cades enim *sanctum legis* interpretatur. Et quo modo desertum illud commoveatur exponit dicens : *Vox Domini intonabit, præparans cervos*, id est, qui præparabit apostolos exasperatores et repulsores venenatæ doctrinæ et persuasionis illorum, qui in terrenis veram beatitudinem posse haberi putabant, et alios docebant in quo sunt cervis comparabiles. Cervorum enim est natura singulis annis ut cornua deponant, et innoventur, venenatum serpentem sine aliqua læsione transglutinentes : et per hos cervos, id est, per hos apostolos *revelabit Dominus condensam*. Quod est dictum ad similitudinem. Solent enim cervi inter condensam venorum ingredientis, ramos ipsis cornibus separare, et campum ubi pascantur sibi et aliis animalibus aperire, sicut sancti apostoli opacitates et occulta mysteria Scripturarum, in quibus et ipsi pascerentur et alios pascerent, aperuerunt; et his Condensis per apostolos et eorum successores *revelans omnes*, id est aliqui de singulis gentibus *dicens gloriam*, id est, annuntiabant gloriam Domini in templo ejus, id est in Ecclesia, quæ non solum tabernaculum Dei dicitur, sed etiam domus et templum ejus; et hoc quisque faciet pro dono quod accepit a Spiritu sancto, quidam enim dictis et factis, quidam vero solis bonis operibus et sic diversis modis; hoc autem ideo eveniet, quia *Dominus dum vagabitur in arca sua*, id est in Ecclesiasticis institutis, in quibus octo animalia, id est, omnes perfecti

salvabuntur, hac et illac per diluivium, id est, per homines qui prius erant quasi diluivium positi in profundo vitiorum, et in procellis carnalium concupiscentiarum, faciet sanctos suos inhabitare illud diluivium. Id est, habitabilem et fertilem terram facere illos, qui prius erant diluivium: et sic Dominus sedebit, hoc est habitabit in illis, ita ut sit Rex eorum in aeternum; id est regat eos aeternaliter. Et hoc modo reget eos, quia Dominus dabit virtutem, id est, constantiam in bono populo suo. Et Dominus etiam benedicet, id est, augmentum et numero et virtute dabit eidem populo suo, ut tandem ponat eum in pace eunte in idipsum, id est in aeterna requie, ut benedicet illi posito hic in pace, id est, in observantia bonae vitae. Observantia autem bonae vitae est litigium habere cum vitiis, pacem cum moribus optimis.

IN PSALMUM XXIX.

Psalmus cantici in dedicatione domus David.

ARGUMENTUM.

Elevatus Ezechias victoriae tam gloriosae proventu, aegrotatione correptus est, ut suae fragilitatis admonitione deponeret arrogantiam: sub ejus proinde persona ab errore correpti, ab infirmitate salvati, et ab hostibus eruti gratiarum actio praedicatur, et pro conversatione templi, tanquam pro dedicatione decantatur. Aliter Ecclesia orat cum laude.

EXPLANATIO.

Psalmus cantici est cum choro antecanente humanae cantationis, hymno ars organi consonantis aptatur, quod ubicunque ponitur, ostendit per cognitionis divinae scientiam usum boni operis esse tractandum, qualenus optatam fideliū gestorum efficientiam praecedat anterior de Deo adepta cognitio. Domus autem David Dominici corporis in templum, dedicatio vero ejus resurrectionem ejus ostendit, qua in aeternam gloriam testamentum perductum est. Prima narratio Dominus post resurrectionis gloriam Patri gratias agit, quia eum de mundi istius adversitate liberavit, sanctis jubens laudem dicere Domino, quando universa in ejus potestate sunt posita. Secundo se dicit a sua constantia non movendum, insuper addens praecōnā divinitatis a vivis potius, non a mortuis esse solvenda. Tertia redit ad resurrectionem suam laetus exultans, quoniam, carnis fragilitate deposita, in aeterna majestatis suae gloria perseveret.

COMMENTARIUS.

Exaltabo te, Domine. Titulus est talis, Psalmus cantici in dedicatione domus David. Domus vero David, id est Ecclesia, quae in praesenti labore summo et tribulationibus variis tam in universis quam in singulis aedificatur. Haec domus tandem dedicabitur in communi, scilicet resurrectione, quando mortale hoc absorbetur ab immortalitate, et quando apparebit gloria populi Dei, qui nunc in aedificando a filiis Edom, id est Esau, valde tribulatur et impeditur, tunc vere in admiratione illius gloriae dicturus: Ecce quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem mortis improperii, quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos illorum est sors? Dedicare enim proprie est aliquid novum aedificium in usum celebrem deputare. Vere haec domus in celebrem usum deputabitur, quando ipse Deus in singulis aeternaliter manebit, existens omnia in omnibus. Nunc enim, etsi in nobis habitat, saepe tamen malo merito nostro a nobis recedit. Quae commutatio tunc penitus exclusa erit, haec autem dedicatio jam facta est partim in re, partim in spe. Fundamentum enim jam realiter dedicatum est, id est, Christus qui jam nunc resurrexit, et rursus positus est ad dexteram Dei Patris, qui vere fundamentum est. Juxta illud Apostoli: Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, Christus. Parietibus autem et tecto hujus aedificii jam facta est dedicatio in spe. Necesse est enim quod in membris sequatur quicquid praecessit

in corpore, unde dictum est: Deus Pater qui Christum resuscitavit a mortuis, et nos in ipso resuscitabit. Titulus autem sic exponitur: Iste psalmus, id est hae hymnus, qui est cantici, id est exsultationis, quia pertinet ad illam veram laetitiam, quam nulla tristitia intercurreret, est dedicationis domus David, id est, agit de dedicatione domus veri David. Est enim vox capitis in hoc psalmo, gratias agenti Deo Patri, de hoc quia tristitiam passionis suae convertit in gaudium resurrectionis, per quod domini quoque suae dedit spem futurae dedicationis, et nunc interim justitiam internae resurrectionis, in quo nos exhortatur, ut quantumlibet tribulemur, non deliciamus tamen in aedificatione, quo tandem vere gaudemus in dedicatione. Orat autem in hoc psalmo caput nostrum Christus ex humana infirmitate, secundum quam competit ei orare.

Si enim respicias ad hoc quod in principio erat Verbum, et Deus erat Verbum, nec habet quem oret, neque pro quo oret; si vero respicias ad id quod Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et habet quem oret et pro quo oret. Scilicet pro te homine, quia mediator factus est inter summam aequitatem, et infimam iniquitatem: ipse dico homo non iniquus, sed infirmus. Ut per hoc quod esset non iniquus, conjungeretur summæ aequitati, per hoc vero quod infirmus, nostrae sociaretur infirmitati. Et est tale quasi dicat: Domine Pater, primus homo Adam erexit se, et quasi depressit te, quia potuit videri vel te esse infirmum, qui hominem feceras, cujus habitum non noras; vel quod non esses perfecte bonus, quem tam cito tuus deseruit consecrarius. Ego autem humiliando me exaltabo te, quia mea glorificatio tua erit exaltatio. Et merito exaltabo te, quoniam suscepisti me, id est causam meam contra pravo caudicos, id est contra Judaeos egisti, et ideo non delectasti inimicos meos, id est praepceptorem iniquitatis, diabolum, et Judaeos: et si factus sper me quantum ad exterius, quia quamvis delectarentur in morte mea, illa tamen delectatio ad horam tantum fuit, et conversa est eis in aeternam tristitiam.

Domine Deus meus, clamavi ad te. Ideo non delectasti, Domine, inimicos meos, quia clamavi, id est validam cordis intentionem ad te direxi, considerans quia tu es Deus meus, non ego sum mihi Deus, sicut miser Adam seipsum Deum putavit suum, et ex suo nutu pendere voluit. Et quia clamavi ad te, tu sanasti me, id est corpus quod saucium passibilitate portavi, immortalitate restituisti: et quomodo sanaverit exponit dicens: Domine, eduxisti animam meam ab inferno, id est non permisisti animam meam sicut alias in inferno delinere, sed cum triumpho eam reduxisti, et sic me secunda resurrectione clarificasti, quoniam prius per primam resurrectionem clarificaveras: nam salvasti me, id est resuscitasti me prius in interiori, per immunitatem a peccatis, me dico separatum a descendantibus in lacum, id est a commorantibus in profundo vitiorum. Est enim lacus quo descendit fere omne mortale genus, barathrum scilicet luxuriae et totius nequitiae. In quem ille quidem non descendit, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.

Psallite Domino, sancti ejus. Ecce capitis dedicatio jam notata est. Ubi dictum est: Eduxisti animam meam ab inferno. Et quia quod praecessit in capite, necessario sequetur in corpore. Vetus enim et verum proverbium est: Quo caput, et cetera membra. Ergo quasi dicat: Habentes tantam certitudinem glorificationis et resurrectionis vestrae in me capite, vos sancti ejus, id est vos quos jam Dominus Pater sanctificavit per justitiam datam in resurrectione mea, psallite Domino Patri, quasi dicat: Gemite de praesenti, psallite de futuro; orate de re, gaudete in spe. Quod ultimum sic dicit, Confitemini, id est laudem dicite pro futura spe memorariae sanctitatis ejus, id est ipsi Domino. Qui cum vos essetis oblii ejus, transgredientes praeccepta ejus, non est oblitus vestri.

sed potius memor fuit sanctitatis vestræ, id est memor fuit mei, resuscitando me, per quem vos iustificatos sanctificavit.

Quoniam ira in indignatione ejus. Vere debetis Domino psallere et confiteri, quoniam vindicavit in vos peccatum primi parentis per iram, et restituit vobis vitam in me per misericordiam. Quod sic dicit: *Ira in indignatione ejus*, et reliqua. Indignatio proprie dicitur, quando nos commoti erga aliquem, faciem nostram ab eo avertimus. Sic quando Adam prævaricavit, et magis uxori et serpenti obedire voluit, quam observare præceptum Domini, qui dixerat ei, *De ligno scientiæ boni et mali ne comedas*, Dominus faciem suam avertit ab eo. Quia lucem gratiæ suæ ab eo abstulit, et tunc factum est in eo vesper, quia verus sol et occidit. Juxta illud libri Genesis: *Dum deambulare Dominus in paradiso ad auram post meridiem.* Quasi enim meridies fuit, dum fervor observantiæ præceptorum Dei in Adam perstitit; post meridiem vero sol inclinatur ad occasum: sic quoque in Adam quasi sol ad occasum declinavit, cum post transgressionem præcepti cognitio et lux veritatis in mente ejus defecit, et nox ignorantiae subintravit. Unde qui prius in abundantia virtutum positus ad præsentiam Domini compulsus erat gaudere, tunc ad ejus ignorantiam compulsus est timere atque se occultare, dicente ei Dominus: *Adam, ubi es?* Non quod locum ignoraret, sed quasi dicat: *Ecco, miser, qui te contra licitum exaltare voluisti, in quantum infirmitatem te dejecisti.* In hoc autem vesper factus est fletus, quia miser ille tradux peccati, morte mulctatus est interius et exterius. In quo totum genus humanum hanc miseriam mortalitatis ut assidue labatur interius et exterius incurrit. Et hic fletus, id est hæc miseria, *demorabitur* etiam in perfectissimis, usque ad matutinum *exultationis*, id est usque ad communem resurrectionem, quando in lætitia prius amissa dedicabimur, et stola immortalitatis coronabimur.

Quod matutinum jam est præsignatum per matutina Domini, quæ mane prima sabbati facta est, resurrectionem. Littera in his duobus versibus, quorum sententiam præmissimus, sic exponitur. *Ira*, id est mortalitas, et omnis fragilitatis humanæ miseria facta in nobis est *in indignationem ejus*, id est quando Dominus prævaricanti Adam est indignatus. *Et vita immortalitatis*, quam nullis vestris meritis recuperare potuistis, *in voluntate ejus*, id est per solam misericordiam et benevolentiam ejus, non per vestra merita, qui nihil præter iram merueratis, est vobis restituta jam spe, ut tandem restituatur in re. Vel si volumus emphatice accipere, possumus ipsum Christum voluntatem Patris vocare, quia nec cogitatione aberravit ab ejus voluntate; Adam vero indignationem, qui nihil meruit nisi iram. Et etiam præpostero ordine taliter potes legere: ideo jure confiteri debetis Domino, quoniam *vita* est vobis restituta *in voluntate ejus*, id est, per me qui sum voluntas ejus, quem ideo nasci et mori constituit, ut vos moreremini in peccatis, et ideo resurgere fecit, ut et vos ad veram vitam resurgeretis. Et vere vita est vobis data per meam voluntatem, quia *ira* data est *in indignationem*, id est per illum qui solum meruit indignationem. Et hic fletus, id est hæc ira facta ad *vesperum*, ut supra dictum est, *demorabitur*, id est, diu manebit in hominibus, et exterius et interius. Et vere *demorabitur*, quia lætitia dedicationis, licet jam habeatur in spe, differretur tamen in re usque ad matutinum communis resurrectionis, quando lux veri solis apparebit. Vel possumus accipere æternum peccatum ipsum, ex quo ira præcessit, et ita dicere, ira quidem fuit in indignationem. Et fletus illius causa *demorabitur* semper intendentibus ad *vesperum*, id est in his qui vestigia vetustatis tenent, et ipsi vespero se conformant. Lætitia vero nunc interim interioris resurrectionis, quandoque vero et jam exterioris erit, intendentibus ad matutinum, id est

in his qui se Christo, qui veræ lucis matutinum est, conformant. Sciendum autem quod vesper factum est per Adam in humano genere, et matutinum nostrum ad vesper capitis, et ejus matutinum potest conferri. Caput enim, id est Christus, in vesper sepultum fuit, triduo in sepulcro jacuit, tertia die mane surrexit. Et nos quoque in vesper, scilicet quando prævaricante Adam sol veritatis ei occubuit, sepulti in tenebris peccati et ignorantiae fuimus. In quo sepulcro si ad artates mundi respiciamus, triduo jacuimus. Totum enim tempus ante legem una dies accipitur, item totum spatium sub lege secunda vocatur: veniente autem tertia die, id est tempore gratiæ, resurreximus jam interiori resurrectione in mane, sole scilicet justitiæ, noctem peccatorum fugante, et in hoc eodem tempore resurgemus tandem etiam exteriori resurrectione.

Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum. Ideo ira data est, quia primus homo positus in abundantia virtutum a Domino, dixit, si non voce, tamen in re: *Ego non movebor*, id est, non stolo in præcepto Domini, qui dixit, *ne comedam*, sed porrigam manum, et pomum accipiam, et sicut Deus. Ideo vero vita in me secundo homine est restituta, quia ego existens in *abundantia mea*, id est, longe majore et digniore abundantia illius; de hoc enim solo dictum est quod *Deus non dat spiritum ad mensuram*. In hoc item major fuit abundantia istius quam illius, quia cum ille tantum non mori si non peccasset, iste nullo modo mori potuit peccando. *Ego*, inquam, existens in *abundantia dixi*, *Non movebor*, id est, non apostatabo a præceptis Domini perseverando in æternum. Et hanc perseverantiam non mihi ascribo, sed Domino. Nam, o tu, *Domine*, tu præstitisti *virtutem*, id est constantiam, ne labi possem *decori meo*, id est, immunitati a peccatis, quam mihi dedisti. Et hoc non fecisti ex meritis meis, sed *voluntate tua*, id est solummodo in beneplacito et misericordia tua.

Avertisti faciem tuam a me. Vere in misericordia sola præstitisti mihi virtutem, quia in ira eam abstulisti. Nam in prævaricante Adam *faciem tuam*, id est, lumen veritatis tunc avertisti a meis et a me, quantum ad massam; et hoc modo conturbati sunt mei per peccatum, et mortalitatis infirmitatem, quæ ab illo susceperunt; et ego ipse, quantum ad partem peccati, *conturbatus sum*, licet non quantum ad peccatum. Esurivit enim Christus, alsit, sivit ex pena peccati; peccatum vero non cognovit, et pro hac conturbatione *clamabo*, id est, validam cordis intentionem dirigam ad te, *Domine*. Et hoc modo *deprecabor*, et pro me et pro meis ad te Dominum omnium per naturam, meum autem per gratiam dicens ita: *Domine, quæ utilitas erit in sanguine meo*, id est, in effusione sanguinis mei, hoc est, qui fructus sequetur ex passione mea *dum descendo in corruptionem?* Hoc est, si ego non resurrexero ad consolationem et ad justificationem aliorum, sed dabitur caro mea in putredinis corruptionem. Vere nulla utilitas erit, quia pulvis, id est, peccatores attriti a peccatis, et leves ut pulvis qui convertendi et justificandi sunt per resurrectionem meam; alioquin non confitebantur tibi, id est, nullam laudabilem confessionem facient tibi, et nunquid constebantur tibi? Utrique non. Aut si ego non resurrexero, quis Apostolorum vel aliorum *annuntiabit ipsi pulveri veritatem tuam*, id est, veram vitam per me restitui promissam? Utrique nullus annuntiabit, quia nullus de ea sperabit.

Audit Dominus et misertus est mei. Dixi Domino: *quæ utilitas in sanguine meo?* et cætera, deprecando; et Dominus *audivit* deprecationem meam, et *misertus est mei* Dominus me resuscitando, et meorum interiorius eos justificando, et spem certam perfectæ salvationis dando, et Dominus *est factus adjutor meus*, causam meam agendo contra inimicos. Et quomodo misertus est ostendit, et apostropham ad eum facit, dicens: *Convertisti, Domine, planctum meum*, id est,

tri-titiam passionis meæ et meorum commutasti in gaudium mihi et meis; unde in Evangelio dictum est: *Mundus quidem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.*

Et hoc modo convertisti, quia concidisti saccum meum, id est, mortalem carnem meam in cruce concidisti et perforari permisisti. Saccus enim proprie dicitur est vestis quædam densa, olim ad usum militiæ apta, de pilis caprarum et hædorum contexta. Per hædos autem et per capras peccatores, propter fetorem, recte intelliguntur.

Mortalis igitur caro Christi, quam de peccatoribus assumpsisti, recte per saccum intelligitur. De peccatoribus enim natus, in similitudinem carnis peccati venit, sed non in carne peccatrici, quia saccum quidem induit, sed meritum sacci, id est, peccatum non suscepit, quia solus a peccato immunis exiit. *Concidisti, inquam, saccum in passione, et circumdidisti me lætitia;* id est, jucunda et triumphali toga immortalitatis et incorruptionis in resurrectione, me quidem in re, meos autem in spe. Et hoc ideo, ut amplius non gemat tibi mortalitas mea, sed *causet tibi*, id est, laudet te in evidentia rei *gloria mea*, id est, immortalitas et impassibilitas mea. Et etiam gloria mea jam eis in spe data, et amplius *compungar* ego quidem a mortalitate. Unde dictum est: *Et mors illi ultra non dominabitur.* Et mei etiam non compunguntur amplius a stimulis peccatorum, scilicet, capitalium. Unde etiam Apostolus: *Ut ultra non serriamus peccato.* Et ita, o Domine Deus meus, *confitebor tibi in æternum*, id est, laudabilem confessionem æternaliter faciam tibi in me, etiam in meis, quia si confiteamur hic quæ contra eum fecimus, ipse propitius erit. Et dimittet nobis, et sicut æternaliter quæ ipse nobis fecit confitebimur ei, scilicet, quod de impiis fecit pios, quod de peccatoribus fecit justos, de servis filios, de damnatis in regnum assumptos.

IN PSALMUM XXX.

In finem, Psalmus David pro ecstasi.

ARGUMENTUM.

Quibus verbis pro reditu suo plebs in Babylone captiva Deo supplicet, quæve mala pertulerit, et quæ futura sit Deo concedente reversio, prædicitur. Aliter confessio est credentium Deum.

EXPLANATIO.

Titulus notus est, pertinens ad Dominum Christum, de cujus passione et resurrectione totus est psalmus iste cantatus. Per universum psalmum verba sunt Domini Salvatoris. Primo ingressu precatur Patrem, ut de malis imminentiis liberetur, ac deinde exaudiatum se indubitanter exulset. Secundo redit ad passionem suam actumque rei per allusiones varias mirabili narratione describit. Tertio generaliter gratias agit pro se et populo fidei, quoniam universali Ecclesiæ misericordiae suæ dona largitus est, commonens etiam sanctos ut in charitate Domini peccaverent, qui et bonorum præmia et malorum retributiones superius audierunt. Potest hic psalmus juxta historiam de ipso intelligi.

COMMENTARIUS.

In te, Domine, speravi, non confundar in æternum, in justitia tua libera me. Titulus est talis: *In finem psalmus David ecstasis.* Ecstasis, ut dicit Augustinus, Græcum nomen est, interpretatur *excessus*; proprie tamen ecstasis dicitur mentis excessus. Illius excessus duo modi sunt: Pavor, scilicet, et ad superna intentio. Talis quidem, ut jam mens labatur ab interna memoria. Quando enim sanctis revelantur divina secreta, tunc ab eis vere excedit eorum solita interna memoriæ, quia nihil jam cogitant humanum, sed sola cælestia et spiritalia intendunt. In hac superna intentione Paulus fuit, qui dixit: *Sive excedimus mente, Deo; sive sobrii sumus, vobis sobrii sumus.* Quasi dicat: Si semper alta et sublimia tantum con-

A siderarem, quando vos infirmi ad nos ascendere possitis? Sed ut ad nos pervenire possitis, charitas Dei, qui se pro nobis humiliando exinanivit, nos compellit sobrie sapere, et vobis condescendere. Pertinet autem hæc pars ecstasis, videlicet, ad superna intentio, ad hunc psalmum hoc modo: Quia vir sanctus in hac superna intentione positus loquitur in hoc psalmo, exhortans nos, ut ejus exemplo sic ad superna intendamus, ut labamur ab interna nostra memoria, scilicet, ut non amplius cogitemus vel desideremus aliqua terrena, sed sola cælestia. Alia quoque pars ecstasis, quæ in pavore consideratur, ab hujus psalmi contextione non separatur. Agit enim hic psalmus de tribulatione multipliciter, quam sanctus vir qui hic loquitur patitur non solum a peccatoribus exterius, sed etiam a falsis fratribus interius; pro qua pavet quodammodo factus extra se, quia timet ne succumbat, et ideo liberari ab eo orat, exhortans nos ut si quando tribulemur, oremus et nos, ut non desiciamus. Et si timeamus, ita timeamus, ut etiam speremus, quoniam ipse qui agit in hoc psalmo non solum timet, sed etiam sperat. Timor enim sine spe desperatio est, spes vero siue timore præsumptio est. Et ideo debemus sperare et timere. Timere quidem ex humana infirmitate, scilicet, ut qui stat videat ne cadat; sperare vero ex divina promissione, quia et si in humano corde aliqua sit conturbatio, non tamen deserit nos divina consolatio. Unde satis congrue a quodam de hoc psalmo dicitur: Psalmum intendamus, si oret, oremus; si gemat, gemamus; si gaudet, gaudeamus; si speret, speremus; si pavet, paveamus. Titulus sic exponitur: Hæc verba referuntur non ad historiam, sed in finem, id est, ad Christum per ejus membrum, quæ sunt psalmus. Id est, laus attributa David perfecto viro, id est, vere manu forti, uni sine pluribus. Loquitur enim hic unus ex unitatis affinitate in persona multorum. Psalmus, dico, qui est ecstasis, quia in eo perfectus vir cujus vox est secundum utramque ecstasim supra dictam, agit ita agens et insistens cum Domino Deo suo: Domine, Adam infelix speravit in se, et ideo confusus est; ego autem speravi in te solo, non in me, et ideo non confundar in æternum, id est, æternam confusionem non incurram, et non perhorrescam hic temporalem confusionem, sed æternam. Est enim quædam temporalis confusio, utilis perturbatio animi peccata sua respicientis. Respiciendo erubescens, abhorrendo corrigitis. Quam confusionem Christiana anima formidare non debet, sed omnibus modis appetere, quia si hanc amat, æternam confusionem deviat; si vero eam non appetit, divini incurrit. Æterna autem erit, quando iniquitates suæ malos ex opposito, id est, ad sinistram, traducunt. Quibus dicitur: *Ite, maledicti, in ignem æternum.* Et tunc erubescunt, cum exprobrantur eis: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare, etc. Non confundar, inquam, quia speravi in te; et non confundar, libera me a periculo mortis in tua justitia.* Qui si respicias ad meam justitiam, quæ solam iram meruit, damnabis me; in tua vero justitia salvabis me. Quæ justitia est mea, id est, mihi a te data: dicitur tamen tua, ne de se præsumat humana superbia, sicut illi fecerunt, qui justitiam suam statuerunt, et justitiæ Dei subjecti esse noluerunt. Quare gratiam Dei, id est, veram salvationem non attenderunt. Quæ vere dicitur gratia, id est, gratis data. Gratis enim nos vocavit, gratis et vocavit et justificavit et magnificavit. Et ideo, Domine, libera me in tua justitia, id est, in gratia tua, et erue me. Quasi dicat: Quod justificat me, scilicet, quod de impio facit pium, de cæco videntem, de cadente surgentem, de fletu gaudentem. Ut tandem ab æterna confusione liberet me, nunc eruat me a malorum conformitate, habet enim alia translatio utrumque, scilicet, *Libera me, et erue me.*

Inclina ad me aurem tuam. Libera me, inquam, et inclina tu scilicet, altus ad humilem, medicus ad

argrotantem, Deus ad hominem; *aurem tuam*, id est, potentiam exaudiendi quæ in te est ad me clamantem, id est, dispone misericordiam tuam super me. Quæ enim misericordia major potest esse, quam quod Deus unigenitum suum incarnari pro nobis constituit, non ut nobis viveret, sed ut pro nobis moreretur? *Inclina*, inquam, *et accelera*, ut *eruas me*, id est, ut tandem a consortio malorum separet me, et vere accelerabis, quia tempus breve est, nec aliquid videri debet longum, quod habet exitum.

Esto mihi in Deum protectorem. Dico ut tandem *eruas me*. Nunc autem interim *esto mihi Deus protector*, id est, protegens me contra omnes impetus et insidias inimici, et esto mihi domus refugii. Fugi enim a te, et perdidisti me; refugiam ad te, ut inveniam me, quia si a te recedam, quocumque fugero, te inveniam. Si iratus, punitorem; si placatus, adiutorem. Et ideo sis mihi domus, ad quam qui jam defecti in campo recedens a te, refugiam, ut faciam *me salvum*, id est, ut qui prius me perdidisti, me inveniam.

Quoniam fortitudo mea. Ideo, Domine, te rogo, ut sis mihi domus refugii et protector. *Quoniam tu es fortitudo mea*, dando mihi patientiam, ut sim fortis ad tolerandas tribulationes et persecutiones inimicorum. *Et es refugium meum* ad relinquendos eos, scilicet, ne eam in conformitatem illorum, et propter nomen tuum per me glorificandum *deduces me*, id est, voluntatem tuam insistere et amare, et meam prorsus contemnere facies. Et ita *deduces me*, id est, de virtute in virtutem sublimabis me. *Et ita enutries me*, id est, lacte nunc interim cibabis me, ut postmodum aptus sim ad vescendum solido cibo, quo pascuntur angeli. Nota similitudinem. Sicut enim materna pietas durum cibum, quo parvulus nequit pasci, in carnem suam trajicit, ut in lac mollescat, et sic parvulo suo præbeat, donec idoneus solido cibo pasci fiat, ita suam Patris clementiam solidum cibum angelorum, id est, sapientiam suam, ad quam percipiendam nostra pravitatis non erat idonea, in carnem trajecit, quia carne eam vestivit, et humilitatem ejus quasi in esca lactis nobis præbuit. Quam comedentes, id est, imitantes, fiamus tandem idonei ad pascendum pane vero quo pascuntur angeli. Ut enim panem angelorum manducaret homo, Rex cælorum factus est homo.

Educes me de laqueo. *Enutries me*, inquam, et enutriendo *educes me*, id est, expedies me *de laqueo illo, quem absconderunt*, id est, absconse paraverunt mihi diabolus et ministri ejus. Laqueum vocat deceptionem omnem et insidias diaboli, in quo laqueo parat nobis et occultat duo implicamenta, errorem scilicet et terrorem. Errorem quidem in blanditiis, quo nos decipiat; terrorem vero in tribulationibus, quo nos frangat. Sed nos imitemur exemplum imperatoris nostri, qui non solum pro nobis dignatus est incarnari, sed etiam pro nobis dignatus est tentari. Et primo quidem tentatus est errore in monte a diabolo, cum ei proponens omnia blandimenta mundi dixit: *Hæc omnia tibi dabo si procidens adoraveris me*. Sed decipi non potuit, quia januam cupiditatis contra errorem clausit dicens: *Vade retro, Satana, non tentabis Dominum Deum tuum*. Tunc, ut evangelista testatur, recessit ab eo ad tempus, iterum rediitque; et quem non potuit errore decipere, voluit terrore frangere parando ei passionem. Sed nec hoc modo quidquam profecit, quia ipse item januam timoris contra terrorem clausit. Nos ergo similiter quando a diabolo vel ministris eis tentamur, contra errorem cupiditatis januam claudamus, et contra terrorem timoris portam obstruamus, et sic a laqueo isto educemur.

Quoniam tu es. Ideo, inquam, *educes me de laqueo*, quoniam te solum elegi, ut esses contra insidias et impetus inimici *protector meus*. Et quia te protectorem habeo, ideo, Domine, *commendo spiritum meum*, id est, animam meam a laqueo erroris et terroris

defendendam, non infirmitatem meam, sed in *manibus tuas*, id est, in omnipotentiam tuam. Et merito hoc facio, quia tu certissime redimes inde eam, quoniam jam eam per fidei sacramentum *redemisti*. Tu, dico, qui es *Deus veritatis*, id est, qui nullum fallis in promissis.

Odisti observantes vanitates. Vere es Deus veritatis. Nam non es Deus falsitatis, quia *odisti observantes vanitatem*. Observant autem vanitatem, qui dum timent mori, moriuntur. Timendo enim mori mentiuntur, et mentiendo moriuntur. Qui ideo mentiebantur, ut viverent. *Mendacium enim mors est animæ*. Et sic dum unam mortem fugiunt, geminam incurrunnt. Quod scilicet mortem fugere sit supervacue et inutiliter, quia licet mortem, ut videtur, possint differre, non tamen eam possunt auferre. Et hoc totum ideo fit, quia hæc vitam et hæc temporalia bona amant, quæ vana sunt. Vel hoc modo: Si speras in pecunia aut nobilitate, vel in aliqua singulari dignitate, vanitatem observas. Nam dum speras, exspiras; et dum exspiras, perdis in quo sperabis. Quod item supervacuum est, id est, damnosum. Amemus igitur ea quæ nec nos spirantes deserant, nec a nobis spirantibus deserantur.

Ego autem speravi in Deo. *Odisti* quidem, Domine, *observantes vanitatem*, me autem non odis, quia ego ad vanitatem non respexi, imo ad veritatem, quia *speravi semper*, et sperabo in te, Domine. Et hoc modo sperabo, quia *exultabo* exterius, et *lætabor* interius, id est, plenarie gaudebo non in justitia mea, sed in *miseriordia*, id est, in gratia tua. In qua merito debeo lætari, quoniam sicut prius me elatum in Adam desperxisti, dando me in necessitates, ita me nunc humilitatum *resperxisti*, quia jam *salvasti* pro spe *de necessitatibus animam meam*, id est, de peccatis et miseriis omnibus. Quæ ideo necessitates dicuntur, quia dum a luce veritatis in primo parente incidimus, necessario in has misérias lapsi sumus, a quibus nequaquam perfecte usque in finem salvari poterimus, spe tamen salvati sumus. De his necessitatibus dicit Augustinus: « Quis animarum necessitates enumerare, vel digne queat vitandas commendare? Nullus utique. Magna enim necessitas est nescire cor alterius. Unde evenit ut sæpe de amico fideli male sentiamus, de inimico vero fideli bene cogitemus. Hinc dictum est: Nolite ante tempus iudicare, » et reliqua. Magna quoque necessitas est cor suum nescire. Sicut Petrus nescivit qui dixit: *Domine, et si oporteat me tecum mori, non te negabo*. Præterea magna necessitas est ipsa mortalitas, quia necessarium est omnes mori, et nemo tamen vult mori. Pugnare quoque contra veteres consuetudines, et detestari malum; et tamen facere malum graves necessitates sunt; et alia multiplices et innumeræ necessitates animæ sunt, quas nullus valet explicare.

Nec conclusisti me in manibus inimici. *Salvasti* me, inquam, *de necessitatibus*, et hoc modo *conclusisti*, id est, non permisisti me, neque permittes *concludi* me, id est, animam meam *in manibus*, id est, in potestate *inimici*. Inimicum hic accipere non familiarem aliquem, vel tuum vicinum, sed pessimum hostem serpentem antiquum, in cujus manibus concluditur quicumque in peccatis suis moritur. Qui vero conversus fuerit ab impietate sua, et fecerit justitiam, non morietur, neque in manibus ejus concludetur. *Non conclusisti me*, inquam, *in manibus inimici*, sed potius *statuisti pedes meos*, id est, affectiones meas, in *loco spatioso*, id est, in latitudine charitatis, hoc est, fecisti mihi facilem justitiam tuam, ut per eam corde dilatato currerem, quæ sicut est difficilis non lenti, ita est facilis amanti. *Arcta enim via est, quæ ducit ad vitam*, quia non curritur nisi dilatato corde.

Miserere mei, Domine. Illicusque est quasi aggratatio perfecti viri, liberari a tribulationibus, qui et salvatus est a necessitatibus. Et cujus pedes sunt in loco spatioso. Quomodo autem nunc dicit, periculo quasi rursus imminente, *Miserere mei, Domine, quo-*

ziam tribulor. Si enim tribulatur, angustatur; si vero angustatur, quomodo pedes ejus sunt in loco spatio- so? An forte ideo hoc dicit: Quia quorum unum corpus est, eorum vox una est? In quo corpore quæ- dam membra sentiunt facilitatem justitiæ, quædam adhuc laborant tribulatione; et si patitur unum membrum, cætera compatiuntur; et si glorificatur unum membrum, cætera glorificantur. Et ideo ista tristantur in illorum tribulatione, et illa consolantur in istorum glorificatione. Quod inde evenit, quia charitas facit compagem, compages amplectitur unitatem, unitas servat charitatem, charitas perducit ad claritatem. Quapropter perfectus hic vir, qui hic læquitur, quamvis a tribulationibus liberatus, in persona consortium suorum vel quorumlibet infirmorum, quibus compatitur, dicit: *Miserere mei, Domine*, et opus est ut misereris, *quoniam tribulor ego.* Unde autem granum inter tantam multitudinem palearum quod prius gaudebat, modo autem tribulatur? Inde scilicet, quia jam *refrixit charitas multorum.* Et quia quos prius vidit in templo Domini, modo videt in theatro. Et nunc audit cantare theatralia, quos prius audivit psallere ecclesiastica cantica. Et non solum tribulor, sed etiam irascor. Unde irascitur? Inde, scilicet, quia videt homines ore Deum confluentes, moribus autem blasphemantes. Et mundo dictis abrenuntiantes, factis autem inhærentes. Multaque talia videt, quibus irascitur corpus Christi, quod interius vivit de spiritu Christi. Littera sic dicitur: *Oculus meus*, id est, intellectus meus, *est in ira*, id est, irascitur falsis fratribus, oculus dico, per iram rationabilem tantum *conturbatus*, non etiam per odium extinctus. Irasci enim malis quæ mali faciunt licet, ipsos vero odisse non licet. Et non solum oculus, id est intellectus est conturbatus; sed etiam *anima mea*, id est, ratio mea, *et venter meus*, id est, sensualitas mea conturbata sunt. Et intellige per bis tria omnia interiora. Quasi dicat: Interiora mea omnia conturbata sunt, non etiam exteriora. Quando enim tantam perversitatem et nequitiam malorum prævaluisse videmus, quam nec corripere, nec corrigere possumus, tunc irasci tantum licet, clamare vero non licet, quia si clamaverimus, nihil proficeremus, imo magnum nobis offendiculum faceremus. Quod cum evenit, turbantur tantum interiora, non etiam exteriora. Sensualitas dicitur vis illa animæ, quæ tantum de exterioribus appetit, quantum sufficiat necessitati corporis. Quod quantum servat, subjacet viro suo, id est, rationi; cum vero hæc excedit jugum viro sui abjicit, et, diabo consentiens, manum ad illicita, quasi Eva ad pomum, extendit, et sic etiam virum seducit.

Quoniam defecit in dolore vita mea. Merito interiora mea conturbata sunt, quoniam *vita mea*, quæ debuit proficere in lætitia, *defecit in dolore.* Sciendum quod vita sancti viri et in Evangelio Christi perfecti non est necessaria sibi, sed aliorum dispositioni. Nec ipse propter se vivit, sed ut ejus vita exemplum præbeat aliis, qui cum aliquos lucratur, quos suo exemplo corpori Christi adjungit, tunc vita ejus in lætitia proficit; et e contra si nullum sibi conformare poterit, ejus vita in dolore deficit. Unde perfectus hic vir conqueritur dicens: *Vita mea defecit in dolore*, et non brevis vita, sed *anni mei*, id est, longa vita mea, quam ut aliis proficerem deduxi; defeci in *genitibus*, non in claris vocibus, quia tantam perversitatem attendo, quod dolorem cordis gemitu tantum licet exprimere, non etiam vocem correctionis emittere.

Infirmata est in paupertate virtus mea. Ideo *vita mea in dolore defecit*, et *anni in genitibus*, quia *virtus mea*, id est, vigor charitatis erga proximos exemplo meo salvandos, est infirmatus non in me, sed, quantum ad efficaciam, in paupertate, id est, quasi in cibi egestate. Quia cum nihil aliud esurirem, nisi ut aliquos salvos facerem, nullum invenire quem mihi conformando me relicerem. Et non

A mirum si *virtus est infirmata*, quia etiam *ossa mea*, id est, validiores inter consortes meus qui erant robur meum, *conturbati sunt* interiorius (ut supra dictum est), non tantum ab hostium persecutione, quantum a falsorum fratrum impietate.

Super omnes inimicos meos. Ideo *virtus est infirmata*, et *ossa conturbata*, quia *ego factus sum opprobrium super omnes inimicos meos*, id est, majori contemptui habitus sum, quam omnes inimici mei, id est, Judæi, scilicet, et pagani, contradicentes veritati; quod tamen quæi dicat evenit, invenitur falsi Christiani, qui deterius in Ecclesiæ sacramentis vivunt, quam vel Judæi vel pagani in regula sua faciunt. Quod referendum est ad ipsos inimicos. Habet enim alia Translatio: *Apud omnes inimicos meos factus sum opprobrium, et valde factus sum opprobrium vicinis meis.* Vicinos vocat illos qui prius ad ecclesiasticam regulam accedere, et Ecclesiam intrare voluerunt, sed propter privatam vitam falsorum fratrum repulsi sunt, apud quos factus est opprobrium. Vel quia ipsi eum communiter cum cæteris vituperabant, vel etiam ipsimet dicunt: *Quare nos ad vos accedemus*, cum multo turpiorem vitam nobis ducatis? *Et notis meis*, id est, illis etiam quibus ego vel qui mihi noti sunt jam in ecclesiasticis institutis, quia jam in eis vivere consueverunt; illis, inquam, sum ego *timor*, quia timent mihi accessisse, quoniam dubitant etiam de me. Quasi dicat: Propter quosdam excidimus in dubitationem. Illi quoque quibus non solum notus eram in ecclesiasticis institutis, sed etiam *qui videbant me* in Scripturis sanctis, quia legerant ibi plura prædicta, et de uno quoque perfecto singulariter et communiter de omnibus; illi, inquam, cum multum sapientes et perfecti viderentur, *fugerunt a me foras*, id est, ecclesiam exierunt, et facti sunt hæretici. De quibus dictum est: *A nobis exierunt, qui a nobis non fuerunt.* Et apud hos *datus sum oblivioni*, remotus a corde eorum *tanquam essem aliquis in peccatis mortuus.* Vel tanquam mortuus a corde, hoc est, prorsus ab intimo ipso mortuus.

Factus sum tanquam vas perditum. Quia *vita mea defecit in dolore*, et *virtus est infirmata*, et *factus sum opprobrium super omnes inimicos meos*, etc. Ergo *factus sum tanquam vas perditum*, id est, vas contractum et nulli usui aptum. Quia sicut vas contractum liquorem sibi infusum, ut per ipsum aliis infunderetur, inutiliter effudit, ita ego laboravi. Et ut aliis profferem me disposui, sed inutiliter labor meus et dispositio mea effluerunt, quia non fuit qui me sequi vellet. Et hoc maxime ideo, *quoniam audivi vituperationem multorum*, id est, factus sum opprobrium multis tam inimicis quam vicinis et notis. Et his qui me prius viderant, et a me fugerant, multis dico commorantibus *in circuitu*, id est, qui tantum circumeunt, et non intrant. Circumeunt quidem et non intrant, quia rotam temporis amant. Non intrant autem ad veritatem, quia non amant æternitatem, temporalibus dediti quasi rotæ astricti. Et in eo circuitu commorantes, *dum*, quia ipsi in eo erant, ego vero non consentiebam, *convenerunt adversus me*, id est, contra me simul *consiliati sunt accipere animam meam*, id est, ut me, qui intra veritatem eram, extra facerent, et in circuitu secum ponerent. Inimici qui minis et persecutionibus, falsi vero fratres blandis seductionibus.

Ego autem. Illi quidem *consiliati sunt*, ut me devorarent, sed consilium suum non perfecerunt, quia ego inter tot opprobria, inter tot scandala positus, foris persecutiones, intus seditiones, vel seductiones, *speravi, Domine*, non in homine, sed in te, in quo firmum et certum est sperare. Qui enim sperat in homine, titubante homine, titubat et ipse et spes ejus. Cadente homine, cadet etiam spes ejus. In Domino vero non est processus, non est defectus, qui nec augetur, nec minuitur, sed semper idem permanet. Et ideo fixa spes ejus est et certa. *Speravi*, in-

quam in te. Et hoc in effectu ostendi, quia dixi tibi non strepente voce oris, sed silente voce cordis: *Eripe me, Domine, de manibus inimicorum meorum*, etc. Et merito tibi dixi, quia tu solus es Deus meus; non Donatus, non Marcio, non etiam ipse Paulus est mihi Deus. *Nunquid enim in nomine Pauli baptizati estis?* Utique non, sed in nomine Christi. Et jure te Dominum mihi facio, quia *sortes meæ*, id est, partes meæ, ad quas scilicet pertineo, hoc est, partes sanctorum sunt non in manibus hominum, sed in *manibus tuis*, id est, sola potentia tua, quia quod illæ partes sanctorum sunt, non est in meritis eorum, sed in gratia tua. Vocatur autem gratia Dei sors, quia sicuti contingit non electione meritorum, hoc fit sicut qui sorte eliguntur, non in meritis, sed casu eliguntur. Vel *sortes meæ in manibus tuis*, id est, eligunt alii quascunque partes in mundo velint; *sortes autem meæ erunt in manibus tuis*, id est, ego nihil eligam, nisi quæ digne pertinent, ad potentiam tuam. Et ideo non permittat mihi Donatus vel Marcio, vel aliquis talium Africam, vel aliquam unam particulam in terra.

Eripe me de manibus inimicorum meorum. Hoc semper orandum, hoc omnibus votis optandum, ut eripiamur a Domino de manibus, id est, de potestate inimicorum. Notandum vero quod alii sunt inimici, contra quos debemus orare, alii pro quibus debemus orare. Contra diabolum enim et angelos ejus debemus orare, ne decipiamur ab eis, quia ipsi invident nobis regnum cælorum. Dolent enim nos illuc ascendere unde ipsi ceciderunt; pro hominibus vero inimicis, in quibus spes conversionis aliqua est, orare debemus. Sciendum tamen quod inimici, homines qualescunque sint, non sunt odio habendi, ne cum malus odit malum quem patitur, duo sint mali. Diliget ergo bonus malum, quem patitur, ut vel unus tantum sit malus.

Eripe me, inquam, etc. *Eripe me a persequentibus me*, id est, a falsis fratribus fraudulenter persequentibus, pro quibus ideo etiam singulariter rogat, quia eorum persecutio vicinorum est et periculosiorum. Nam illi tales cum a bonis non tolerantur, nec suo modo vivere permittuntur, querunt statim quomodo ab unitate erumpant, et aliquam perturbationem faciunt; et pro his talibus est orandum, ut convertantur et resipiscant. Et si jam exierunt, redeant; si vero adhuc intra sunt, sed perverso modo, mutantur in melius, et perseverantes fiant.

Illustra faciem tuam. Dico *eripe me*, et, ut eripias me, *illustra faciem tuam super me*, non libertum meum, vel tuum, sed *servum tuam*, id est, fac me talem, ut in dictis et factis appareat pertinere me ad hereditatem tuam et possessionem. Et ut illustretur, *salvum me fac*, Domine, id est, fac me perseverantem esse, et hoc non ex meritis meis, sed in *misericordia tua*, id est, non quia ego dignus sum, sed quia tu miseris es. Et ideo rogo ut salvum me facias, *ne confundar*, id est, ne incurram æternam confusionem; nam non debeo confundi, *quoniam invocavi te*. Facilis quidem et levis videtur causa quam dat, verumtamen satis est magna. Namque mali Deum vocant, sed non invocant, quia non gratis, id est, propter seipsum tantum vocant eum, sed ut eum nequitie suæ ministrum faciant, scilicet, ut per eum aurum, argentum, vel alia, quæ per se nullatenus habere poterant, acquirant. Illi vero soli recte Deum vocant, qui et eum gratis vocant, et vocando dignam ei habitudinem in corde suo præparant.

Erubescant impii. Ego quod non confundar, *impii autem ex opposito erubescant*, id est, æternam confusionem incurrant. *Et, ut tandem erubescant, deducantur in præsentem infernum*, id est, in profundum vitiorum, scilicet, dentur nunc in tenebras interiores, ut tandem dentur in tenebras exteriores. Et hoc non est malevolentie votum, sed enuntiatio penæ illorum; vel simpliciter ita potest dici: *Impii*

A erubescant in futuro, et ita erubescant, ut deducantur in infernum, id est, in confusionem æternam.

Et labia dolosa fiant muta. Quod in hac vita nequit fieri, quia hic semper lacerant, blasphemant, semper venenatis linguis contradicunt; tandem autem vere muta fient, tunc, scilicet, quando iniquitates eorum traducunt malos ex opposito, et ultra non erit locus peccato.

Quæ loquuntur adversus justum. Illa, inquam, sunt labia dolosa, quæ loquuntur iniquitatem adversus caput ipsum justorum, et adversus unumquemque justorum, in *superbia dictorum et in abusione rerum*. Superba dicta contra justos sunt ut ista: *Quid creditis? quid speratis?* Certum quidem est quod laboratis, incertum vero est quod speratis. Nam quando veniet quod speratis? Hæc etiam vere dicta sunt valde iniqua. Summa enim iniquitas est justis auferre spem suam. In abusione vero loquuntur illi iniquitatem, qui terrena appetunt et amant, quæ Dominus noluit amare et habere, ut doceret ea esse contemnenda, non quia in ejus potestate non erant possidenda. Quod quidem faciendo ipsi Christo quem imitari nolunt, contradicunt. Et quia ipse caput est omnium justorum, in ipso ipsis etiam contradicunt, in quo utroque iniquitatem agunt.

Quam magna multitudo. Loquuntur, inquam, in superbia et in abusione. Sed non attendunt quanta sit multitudo dulcedinis tuæ, Domine. Potest quoque cum quorundam verborum interpositione secundum beatum Augustinum taliter continuari, ut dicat perfectus vir qui prius aggratulabatur, tanquam a tribulationibus liberatus, et qui hic proxime ingemuit, pro consortio suorum in tribulatione, attendens bona Dei quæ intus in spiritu vidit; quæ bona a solis fidelibus in occulto videntur, a malis vero non cognoscuntur, quia mali sola bona hujus sæculi norunt videre, futuri autem sæculi bona nec sciunt cogitare, unde in superbia et in abusione contra justum loquuntur; attendens, inquam, bona illa, et commendans ea hominibus, quos hic vult tolerare, non præsentia amare, quasi admirans illa bona dicit ita: *Domine, quam magna est multitudo dulcedinis tuæ!* Dulcedinem vocat ipsam immortalem et veram sapientiam Dei Patris, quam per Verbum suum incarnatum notificavit, et quam in præsentem partim fidelibus dat, in futuro vero perfecte dabit. Per hoc utrumque vero quod ponit, scilicet, quam magna et multitudo, innuit quod tanta sit quæ nec numero nec modo possit comprehendi, juxta illud: *Et sapientiæ ejus non est numerus.* Magna, inquam, et multa est dulcedo tua, Domine, quam, licet celatam malis, tu tamen abscondisti, id est, reservasti timentibus casto timore te, non homines, et tendentibus ad te. Talis est, quasi aliquis de loquentibus iniquitatem diceret. Ubi est illa dulcedo quam dicis? *ostende mihi eam.* Et iste diceret: Non possum vobis eam ostendere, quia non est vobis dicere: *Gustate quam dulcis est Dominus*, quoniam amisistis palatum cordis de febris iniquitatis, sed solis timentibus Dominum potest ostendi, quoniam his solis Dominus eam reservavit.

Perfectisti eis qui sperant in te. Tendentibus quidem ad te et timentibus abscondisti dulcedinem tuam; perfectisti autem eam, id est, perfectam quoniam hic esse potest fecisti jam eam, et tandem perlicet eis integrè qui ita sperant in te, ut non timeant confiteri spem suam in conspectu florum hominum, id est, ut ante principes et quoslibet persecutores qui non filii novi hominis, sed filii hominum sunt, id est, qui in vetustate permanent, adhuc non erubescant profiteri fidem tuam. Hinc dicit Dominus in Evangelio: *Qui eruberit me coram hominibus, erubescam et ego eum coram Patre meo; qui autem non eruberit me, nec ego erubescam eum.* Noli igitur tu quilibet erubescere spem tuam, sed quemadmodum vivit in corde tuo, ita habilet in ore tuo.

Abscondes eos in abscondito faciei tuæ. Vere per-

fecisti dulcedinem tuam manifeste sperantibus in te, quia tandem *abscondes eos*, id est, munies eos separatis a conturbatione hominum, a quibus necessario dum adhuc in area grana cum paleis sunt, perturbantur.

Et pones eos in abscondito faciei tuæ. Nota quod non pronuntiat Dominus locum suis in paradiso, aut in sinu Abrahamæ, aut in cælo, sed in seipso. Habitat enim hic Deus in te, et tandem faciet te habitare in se. Recipere eum hic in corde tuo, et ipse recipiet te in vultu suo. Quia qui nunc occulte tuetur suos in hujus vitæ loco, tandem tuebitur eos in se ipso loco. « Quo modo autem locus sit in Deo, dicit beatus Augustinus, quod etiam si sibi esset vox dicendi, nulli esset auris audiendi? » Potest tamen quadam similitudine congrue hoc accipi, ut per absconditum faciei claritatem vultus ejus accipiamus, in qua tandem Dominus bonos tanquam in arce munita collocabit, quæ est abscondita a malis, juxta illud: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.*

Proteges eos. Tandem quidem abscondes sperantes in te, nunc autem interim *proteges eos in tabernaculo tuo* positos, id est, in præsentî Ecclesia, quæ locus est militiæ et peregrinationis.

A contractione linguarum. Hic enim assidue hæreticæ et schismaticæ linguæ lacerant, blasphemant. Nobis autem quid est faciendum? Recipiat se quisque in sanctam Ecclesiam, et teneat regulam veritatis et unitatis. Et sic a *contradictione linguarum* manebit securus. Potest etiam *Abscondes eos*, quod de futuro legimus, de præsentî dici sic: Perlicies tandem, Domine, dulcedinem tuam his qui manifeste in te sperant. Nunc autem interim *abscondes eos*, id est, munies eos a conturbatione hominum. In *abscondito faciei tuæ*, id est, in secreto cordis eorum, ad justitiam credentis, ubi faciem tuam absconsam conspiciunt, et sic *proteges eos in tabernaculo tuo*, et reliqua. Solent enim sancti viri et perfecti, cum eis insulsiatur a malis, et multa opprobria dicuntur, recipere se in cordis secretum, ubi dulcedine vultus Domini oblectantur, et quasi cum ipso Domino familiariter loquuntur, et ab ipso contra omnem turbationem confirmantur.

Benedictus Dominus. Postquam perfectus vir tanta beneficia Domini consideravit, scilicet, quod ipsum in se sperantem non permittit in æternum confundi; et quod de laqueo educet eum, et salvabit animam ejus de necessitatibus, maxime propter ill, quod hic proxime dixit, scilicet, quod multitudinem dulcedinis, quam malis abscondit, timentibus se reservavit, et perficiet tandem eam manifeste sperantibus in se, quos nunc iterum in tabernaculo suo protegit; pro his, inquam, omnibus dicit: *Benedictus sit Dominus*, id est, exaltatus et auctus in membris suis sit Dominus. Et quia superior diffuse dicta fuerant, breviter ea recolligit dicens: *Quoniam mirificavit*, etc. Quasi dicat: Merito dico benedictus sit Dominus, quoniam ipse hanc suam misericordiam prædictam mirificavit, id est, mirificam et desiderabilem fecit mihi perfecto viro, et in me et in meis consortibus, quorum vice loquor. Perfectus enim hic vir quasi pro toto corpore Ecclesiæ accipitur. Et non in paucis mihi eam mirificavit, sed in civitate munita, id est, in multitudine Ecclesiæ, quæ munita est; vel quia populosa est sicut civitates populosæ sunt munitæ; vel quia fide, spe, charitate, tanquam propugnaculis, protegitur. Habet alia translatio: *In civitate circumstantiæ.* Quod beatus Augustinus sic exponit: Dicit quod civitas circumstantiæ olim fuit Jerusalem, quam gentes undique circumstant, ubi erat et sacerdotum et templum, et ubi sacrificia offerebantur, et prophetæ declarabantur; ubi etiam Dominus prædicavit, docuit, miracula fecit, passus est, resurrexit, ascendit. Sed quoddam longe dignius post hæc omnia fecit, scilicet, quod misericordiam Christi sui infra illum populum tanquam in vase non permissit claudi, sed, velut facto vase, nomen ejus

ut oleum per omnes gentes effudit. Quod taliter fecit, quia Spiritum sanctum de cælis misit, quo corda apostolorum quasi quadam robora accendit, et per illos gentium silvam undique incendit. Unde hic recte dicitur, quod Dominus *misericordiam suam in civitate munita*, id est, populosa, mirificavit.

Ego autem dixi in excessu. Dico: *Benedictus sit Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam in civitate munita*; et tamen ego in hac mirificatione p situs in excessu, id est, in ecstasi mentis meæ, pro pavore scilicet tribulationum, quas, ut hæc mirificatio per me fieret, vidi sævituras in me, et consortes meos, non solum a persecutoribus exterius, sed etiam interius a falsis fratribus, et ideo timens impedire, dixi: Domine, *proiecisti sum a facie oculorum tuorum.* Quasi dicat: Mala quæ in me sæviunt ostendunt me amisisse misericordiam tuam contuitum. Nam si me respiceres, non me tanta pati sineres. Dicit beatus Augustinus quod ex hoc loco occasionem habuit psalmi titulus, quia ponitur hic excessus. Et potest reliqua quoque pars extasis, scilicet, ad superna intentio, hic notari, si sic dicatur: *Ego in excessu mentis meæ* positus, id est, excedens me hominem, ut sublimitatem misericordiam tuam attenderem, dixi: Domine, *proiecisti sum a facie*, etc., non sum dignus tanta tua misericordia ut prius.

Ideo exaudisti. Ego quod non me extuli, sed humiliavi, et accusavi dicens: *Ego proiecisti sum a facie oculorum tuorum.* Et in tantis tribulationibus clamare ad te pro hac tribulatione non dedisti, et ideo tu *exaudisti vocem orationis meæ* et meorum consortium *dum clamarem ad te*, id est, quia clamavi non ore, sed cordis intentione, ad te Dominum tantum, non ad aliud.

Diligite Dominum, omnes sancti ejus. Perfectus vir expertus humilitatem in tribulatione. Et quod Deus ipsum clamantem ad se exaudivit, hortatur nos ut eum imitantes clamemus ad Dominum, dicens: Diligite non vos, vel mundum, sed *diligite Dominum*, id est, clamate ad Dominum. Ille enim vere clamat ad Dominum, qui contemnit mundum, et abnegat seipsum. *Diligite*, dico, *omnes per hoc futuri sancti ejus*, et debetis diligere, quoniam Dominus *requirit veritatem*, id est, hanc veram dilectionem ubi positus inveniri. Quid enim verius quam creaturam Creatorem, quæ nec per se potest subsistere, a quo pendet suum esse, diligere. *Requiret*, inquam, *veritatem*, et remunerabit etiam falsitatem, quia *facientibus superbiam*, id est, quæcunque peccata, superbia enim principium est omnis peccati, et hoc *abundanter*, id est, perseveranter; illis, inquam, *retribuet pro meritis suis* Dominus. Potest quoque veritas ista contra falsitatem illorum accipi de quibus supra dixit: *Qui videbant me, foras fugerunt*, et quos notos vel vicinos *vocavit*. Et superbia plane in eisdem contemnentibus unitatem notari. Nam et illorum falsitatem et veritatem eorum qui servant unitatem, tandem discutiet Dominus, et utramque remunerabit. Et ne longum videretur hoc expectare infirmis, quia non dixit, retribuit, sed *retribuet*, hortatur eos dicens ut patienter expectent. *Viriliter agite*, et non dico in corpore, sed *cor vestrum confortetur* in perseverantia, ne situs manibus dissolutis, et genibus debilitatis. Vos dico *omnes qui speratis in Domino*, quia vere diligitis eum. Sciendum quod psalmus iste, quem Augustinus et Cassiodorus secuti, in persona perfecti viri cujuslibet legimus. In persona quoque capitis partium pro se, partim pro membris suis, loquentis, a quibusdam legitur, juxta quod titulus sic exponitur: Iste psalmus refertur non ad historiam sed in finem, id est, in perfectionem, attributus vero David, id est, capiti. Psalmus, dico, dictus ab eo in ipso passionis agone pro ecstasi, id est, pro pavore mortis, non quod fas sit intelligere ultatenus ex se mortem timuisse, sed tantum ex nostra quam in se transfiguravit infirmitate, ut alibi dictum est. Et est quasi dicat: Domine Pater, Adam speravit in se, et

ideo confusus est; ego autem speravi in te, et ideo A
 etsi videar ad horam confusus ab inimicis meis, hæc
 confusio tamen non erit æternalis. Et ut non confundar
 in æternum, libera me, Domine, id est, resuscita
 me non in justitia mea, sed in tua justitia, qua me
 immunes a peccatis fecisti. Et tu altus inclina ad
 me humilem aurem tuam, id est, propitiationem tuam.
 Et accelera ut eruas me, id est, ut non differas re-
 surrectionem meam in communem resurrectionem.
 Et ut tandem eruas me, nunc interim sis Deus pro-
 tegens me. Et sis mihi domus refugii contra ipsos
 inimicos meos, ut facias me salvum, id est, perseve-
 rantem, ne ab ipsis frangar. Et merito a te hoc po-
 stulo, quoniam tu solus fortitudo mea es, id est, hoc
 quod ego contra eos fortis sum, non a me habeo,
 sed a te. Et tu es refugium meum, id est, non ego
 mihi sum refugium, sicut Adam fuit sibi refugium,
 quia refugit ad se, et perdidit se. Ego vero refugiam
 ad te, ut inveniam me. Et tu reduces me, id est, de
 angustia Judaici populi deduces notitiam meam in
 latitudinem gentium. Et sic enutries me, id est, plura
 membra mihi capiti adjunges, et crescere me facies.
 Quod taliter facies, scilicet, educendo me per resur-
 rectionem de laqueo, quem absconderunt mihi, id est,
 de morte, quam occulte paraverunt mihi inimici mei
 Judæi. Quod merito facies, quoniam tu solus es mihi
 protectio; ego autem mihi sum dejectio. Et quia tu
 vere educes me, ideo secure commendo spiritum meum
 in manus potentia tua. Commendatum enim proprie
 est, quod cum ea securitate datur alicui, ut quando
 voluit qui commendavit, illud recipiat. Et merito
 tibi commendo, quia tu reddes mihi eum, quia redim-
 es me a morte, quia jam redemisti me per immuni-
 tatem peccati, cum sis Deus veritatis, non falsus,
 scilicet, in promissis. Unde etiam quod de mea resur-
 rectione per prophetas promissisti, vere adimplebis.

Odisti omnes. D us quidem es veritatis, sed non es
 Deus falsitatis. D us quidem odisti Judæos observantes vanita-
 tem, id est, magis volentes amittere innocentiam per
 mortem meam, quam me vivente perdere locum et
 gentem. Quod supervacue faciunt, quia tamen amit-
 tent locum et gentem. Vel potest dici quod vanita-
 tem Judæi fecerunt, quando milites ad sepulcrum
 custodiendum posuerunt, t mentes ne discipuli Domi-
 nicum corpus furarentur, et dicerent plebi: Surrexit
 a mortuis. Quod supervacuum fuit, quia eis volentibus
 ac nesientibus tertia die surrexit.

Ego autem in Domino speravi. Illi quidem vanitatem
 observant, ergo autem non observo vanitatem, quia
 adhæro veritati. Nam speravi in te, Domine, et ideo
 exultabo et lactabor, id est, plenarie gaudebo non in
 mea justitia, sed in tua misericordia, sicut prius. Et
 merito gaudebo in te, quoniam sicut Adam elatum
 despexisti et necessitatibus multis damnasti, ita
 respiciasti me adeo humiliatum, ut nec voluntate a
 te deviaerim. Et salvasti animam meam de necessita-
 tibus, id est, de peccatis omnibus per veram inno-
 centiam mihi datam. Et non conclusisti, id est, nec
 permittes concludi me in manibus inimici, id est,
 Judaici populi, ut prorsus nomen meum auferat, sed
 statuiti jam et statues pedes meos, id est, apostolos
 meos per quos gradior in loco spatioso, id est, in
 diffusa multitudine, tam Judæorum, quam gentium,
 qui ab eis verum veritatis audient.

Miserere mei, Deus. Hactenus caput pro seipso lo-
 cutum est, hic autem pro suis loquitur. Quasi dicat:
 Domine, bonis principiis bonos exitus junge, et
 sicut mei in me ipso misertus es, ita etiam miserere
 mei in meis. Et opus est, quoniam tribulor, id est,
 tribulantur mei intus et exterius, in quibus quia ego
 sum, tribulor et ego. Et hoc ideo, quia oculus meus,
 id est, ratio meorum conturbata est a puro intuitu
 veritatis, quem prius habuit in ira illa quam præva-
 ricator Adam promeruit. Et anima mea, id est, sensu-
 alitas mea est etiam conturbata. Et venter, id est,
 illud quod mollius in meis, scilicet, caro ipsa est,
 conturbata. Neque sensualitas mea vel nostra illicita

appeteret, neque caro ita fragilis esset, si Adam non
 peccasset. Et nimirum si hæc omnia eis sunt contur-
 bata, quoniam vita ipsa meorum, quæ æterna esse
 debuit, defectum passa in dolore, id est, in ira illa
 pro qua semper eis dolendum est! Quod enim iram
 consequitur ut gravius videretur, pro ira ipsa posuit.
 Et anni meorum, qui debent esse æterni, defere-
 runt in gemitibus, id est, in eadem ira, pro qua sem-
 per ingemiscendum est, quod est gravius. Et virtus,
 id est, constantia, meorum est infirmata per eandem
 iram, ira ut sit in paupertate, id est, in omni indi-
 gentia plena. Et ossa mea, id est, intellectua-
 lia mea, quæ erat præcipuum robur meorum, est
 conturbata. Et pro his omnibus restituendis, quæ
 ira illa turbavit, sum factus opprobrium, id est, virili-
 ter sine omni respectu damnatus apud omnes inimi-
 cos meos. Juxta quamdam Translationem: Vel sum
 factus opprobrium super omnes inimicos meos, id est,
 majori contemptui habitus sum omnibus inimicis
 meis, tam Judæis quam gentilibus, nihilibus scilicet
 Pilati, qui eum crucifixerunt, et inter inimicos sin-
 gulariter factus sum valde opprobrium vicinis meis,
 id est, Judæis, de quorum lumbis exivi, et ideo
 factus sum timor notis meis, id est, his qui me prius
 perfecte noverant, apostolis, scilicet, qui videntes
 eum capi, relicto eo, fugerunt. Et illi etiam alii dis-
 cipuli qui videbunt me, id est, qui attendebant in me
 super egenum et pauperem, quia viderant me prius
 ut Deum miracula facientem, et docentem. Illi, in-
 quam, tunc fugerunt foras a me Deo in me hominem
 simplicem existimandum, et datus sum oblivioni apud
 eos, remotus a corde eorum tanquam quilibet mor-
 tuus. Putaverunt enim me subjacere logi morientium.
 Vel illi qui dixerunt: Nos putabamus quod ipse re-
 dempturus esset Israel, et ideo factus sum apud eos
 tanquam vas perditum, id est, contractum, id est:
 viluit eis quidquid eos docerem, tanquam vilescit
 humor emanans de vase perduto, id est, contracto.
 Quod inde contigit, quoniam audivi, id est, pati-
 enter sustinui, vituperationem multorum, id est, Judæo-
 rum et gentilium militum commorantium in circuito,
 id est, diligentium locum et gentem, et cætera ter-
 rena, quæ in rota temporis circumveant, scilicet,
 quia de cruce non descendi cum insultantes mihi dice-
 rent: Vah! qui destruis templum Dei, et in triduo illud
 reedificas; et: Si Filius Dei es, descende de cruce,
 et similia; et ideo commorantes in eo circuito, dum,
 putantes me simpliciter hominem, simul convenirent
 adversum me, consiliati sunt accipere animam meam,
 id est, ut me interficerent, et nomen meum prorsus
 delerent. Sed non potuerunt, quia ego speravi in te,
 Domine. Et dixi: Eripe me de manibus inimicorum
 meorum Judæorum, et a persecutibus me gentibus.
 Quod debes facere, quia es Deus meus et meorum.
 Et sortes meæ et meorum sunt in manibus tuis, quia
 nihil eligemus nobis, nisi quæ ad me pertinent. Et
 ut eripias me, illustra faciem tuam super me, qui nolo
 esse libertus tuus, sicut Adam fuit, sed sum servus
 tuus, id est, ita clarifica me resurrectione et ascen-
 sione, ut evidens sit me ad te pertinere. Et salvum me
 fac, id est, meos perseverare non in sua justitia, sed in
 tua misericordia, ne confundantur æterna confusione.
 Et debes facere, quoniam ipsi invocaverunt te in se,
 non aliud. In quibus quia ego sum, ego invocavi te,
 impii autem qui te Deum suum non faciunt, Judæi
 scilicet persequentes me, erubescant æterna confu-
 sione, et in præsentibus deducantur in infernum, et do-
 losa labia eorum tandem fiant muta. Quæ modo lo-
 quuntur iniquitatem adversus me justum in superbia,
 cum dicunt: Non habemus regem nisi Cæsarem. Et in
 abusione rerum, quia maluit retinere locum et
 gentem, quam innocentiam. Non vero attendunt
 quanta sit multitudo dulcedinis tuæ per me mundo
 promissæ et conferendæ.

Quam abscondisti, et reliqua. Sententia in his qua-
 tuor versibus eadem manet, quæ et in superiori
 lectione.

Benedictus Dominus. Ex omnibus superioribus sicut prius dicit *Benedictus sit Dominus.* Et quia sparse dicta sunt, breviter ea recolligit, dicens: *Quoniam per apostolos suos mirificavit omnem misericordiam suam per me mundo exhibitam, id est, meis, in civitate nuntiata, sicut prius.*

Ego autem. Dominus quidem *mirificavit misericordiam suam.* Ut hæc autem mirificatio fieret, *dixi ego in evidentiâ rei: Domine, projectus sum a facie oculorum tuorum. Ut quid me dereliquisti?* Quasi dicat: In tantum me humiliavi, et affligi permisi, ut viderer indignum quam tu respiceres: *dixi hoc, inquam, in excessu mentis,* id est, quasi ecstasi præ pavore mortis positus, quem pavorem non ex se, sed ex nostra quam portabat, pertulit infirmitate. Et quia ergo me in tantum humiliavi, *ideo exaudisti, Domine, vocem orationis meæ:* id est intentionem cordis mei, *dum clamarem ad te pro meis.* Et ut vos exaudiat, *diligite Dominum,* et sic clamate ad eum, *omnes sancti ejus,* et reliqua. Hic quoque ad finem sententia prioris lectionis non mutatur.

IN PSALMUM XXXI.

Ipsi David intellectus.

ARGUMENTUM.

Oratio Ezechiæ, quia in languorem ob superbiam incidere; convenit et cæteris sanctis simili statu degentibus.

EXPLANATIO.

Hic cum penitentiæ psalmus sit, primo David meminit propter titulos Dominum Christum, quoniam ad ipsum respicit quidquid penitens iste dicturus est. Deinde intellectus ideo sequitur, quia nullus peccatum nisi qui intellexerit, plangit: meritoque psalmus talis est inscriptione prænotatus. Ubi se deterioratum peccator tardius intellexit, quia peccata quæ confestim prodi debuerant Domino se diutius tacuisse confessus est, audiens a Domino: Intellectum dabo tibi, et instruam te. In prima parte psalmi penitens loquitur, peccatum suum evidenter agnoscens, penam suam merito distinctionis indicens. Quoniam noxia facinora credit occulenda, ubi breviter principium et narratio continetur. In secunda parte sola correctio est. Nam cum se propria confessione damnaverit, a Domino sibi credit esse parcendum. Tertia parte penitudinis bona commendans, etiam sanctos in hoc mundo asserit Domino supplicare, in quo sibi merito testatur esse refugium. Quarta Dominus ad ejus verba respondens, sperantes in se circumdare misericordia pollicetur. Quæ quatuor partes interjectis diapsalmatibus dividuntur, nisi quas in divinationibus sequi constat esse propositi.

COMMENTARIUS.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Commendatur nobis psalmus divinæ gratiæ et justificationis nostræ: nullis nostris meritis præcedentibus, sed sola gratia præveniente. Cujus titulus est *Intellectus David,* non quod et alii intellectum non habeant, sed quia iste præcipuum specialiter quemdam intellectum maxime omnibus necessarium aperit. Instruit, videlicet, ut nemo vel libertatem arbitrii, vel merita sua, sufficere sibi ad beatitudinem credat, sed sola gratia Dei se salvari posse intelligat. Et aut propheta in hoc psalmo contra populum illum arrogantem superbiæ cervicis, qui justitiam suam statuere voluit, justitiæ autem Dei subditus esse noluit, quia per se salvari posse credidit, et ideo gratiam Dei contempsit. Quæ vere dicitur *gratia gratis data,* quia non eam præcedentia conferunt merita, quapropter recte Psalmus iste *intellectus David* intituitur. De hoc intellectu dicit beatus Augustinus: « Manifeste plane intellectus est. Nemo jactet opera sua ante fidem. Nemo sit piger in bonis operibus accepta fide, quia sola gratia hoc facit, ut Deus non reddat debitam penam, sed donet indebitam gratiam. Debet vindictam, et donat indulgentiam. Incipite ergo esse in fide per indulgentiam. » Rursus ut plus addat de eodem intellectu, dicit, intellectus vero vel ipsa in-

telligentia est. Nemo præsumat ad regnandum de sua justitia, nemo etiam præsumat ad peccandum de divina misericordia; sed quisque secundum quod sibi conscius fuerit aut debeat corrigendus, aut gaudeat approbandus. Si se deviasse invenerit, redeat ut ambulet in via. Si in via erat, ambulet ut perveniat, et ita nemo superbiat extra viam. Nullus sit piger in via. Prima autem intelligentia est, ut noveris te esse peccatorem; consequens vero hujus intelligentiæ est, ut cum in fide bene cæceris operari per dilectionem, ne hoc meritis tuis ascribas, sed divinæ gratiæ attribuas. Et sic non erit dolus in te, ut aliud habens in corde, aliud in ore, sicut in illis quos Dominus in Evangelio similes dealbatis monumentis dicit, quia extrinsecus hominibus apparent justi, intus autem pleni sunt dolo et iniquitate. Vere enim dolosus est, qui, cum sit iniquus, præterdit se justum defendendo iniquitatem suam. Et quia totum per quod stitumur soli gratiæ est ascribendum, non illi sunt beati in quibus Dominus peccata non invenit. In omnibus enim invenit, *quia omnes peccaverunt, et omnes egent gloria Dei.* Si illi vero soli sunt beati, quorum iniquitates ante gratiam intense superveniente gratia sunt remissæ, id est, indultæ, et possumus hic dicere iniquitates et originalia et actualia peccata, juxta quod sequitur: *Et quorum tecta sunt peccata,* erit repetitio non ex necessitate narrantis, sed ut expressius Ecclesiæ iniquitates remissæ ostendantur. Vel si volumus diversificare, accipiemus per iniquitates originalia, per peccata vero actualia, quæ ex propria transgressione nobis insunt, et secundum hoc simpliciter dicitur. Illi vero sunt *beati quorum iniquitates in originalibus sunt remissæ,* id est, indultæ; et quorum peccata actualia sunt tecta, id est, abolita per gratiam. Tegit Deus peccata, quia non vult punire. Non vult ea cognoscere, quia mavult ignoscere. Et ideo *tecta sunt peccata.* Tecta quidem, non ut vivant, sed ut non videantur. Avertit enim Deus faciem suam a peccatis, non ut ad nos eam vertat. Item *tecta sunt peccata,* non ut nesciantur, sed non imputentur. Quod statim subsequitur. Quasi dicat: Recte affirmo quod illi sunt *beati, quorum iniquitates et peccata sunt tecta.* Nam ille vir vere est *beatus, cujus Dominus non imputabit peccatum,* id est, in quem Dominus non vindicabit aliquod peccatum ante gratiam, sive originale, sive actualia, neque aliquid post gratiam, quia si quid peccavit post perceptam gratiam, non est in spiritu ejus dolus, id est, in corde ejus, quia non defendit peccatum suum, sed humiliter confitetur. In illorum enim spiritu vere est dolus, qui jactando merita defendunt peccata sua. Quia cum justitia sonet exterius, iniquitas latet interius. In quorum, scilicet, peccatorum defensione frustra laborant, quia dum se ut iniquitatem suam recognoscant nolunt humiliare, sed defendendo eam se exaltare, destruitur eorum fortitudo, quia nullus in se fortis est, sed in Domino. Juxta illud: *Nam virtus in infirmitate perficitur.* Potest quoque istud, scilicet, *Nec est in spiritu ejus dolus,* per se et de alio accipit, ut ita dicatur: Ille vir est beatus, cui non imputabitur peccatum. Et ille etiam beatus, *in cujus spiritu non est dolus.* Habet alia Translatio: *In ore ejus, juxta quod spiritus pro voce, sicut placet, hic accipitur.*

Quoniam tacui, inveteraverunt. Hoc dicit propheta non propter se, sed in persona illius superbi populi, contra quem in hoc psalmo loquitur. Quasi dicat: In spiritu quidem illius qui beatus est, non est dolus, sed in meo spiritu est dolus, quia tacui quod clamandum fuit, et clamavi quod tacendum fuit tota die, id est, assidue. Tacui enim, unde proficerem; clamavi, unde delicerem. Tacui confessionem, clamavi præsumptionem; tacui peccata, clamavi merita. Et ideo *inveteraverunt ossa mea.* Nam si tacerem merita, et clamarem peccata, tunc innovarentur ossa mea, id est, virtus mea robusta esset in Domino, quia hoc modo inveniret in me infirmus. Quia autem tacui

peccata, clamavi merita, inveterata sunt ossa mea, id est, in vetustate perinvenerunt, quia confitendo peccata nolui amare novitatem. Qui autem sunt reparati a peccatis, per misericordiam sunt.

Quoniam die ac nocte. Ideo *inveteraverunt ossa mea, quoniam manus tua*, id est, flagellatio tua *gravata est super me* superbum præsumptione, non humiliatam confessione, *die ac nocte*, id est, assidue. Vel in prosperitate et adversitate. Est autem dictum ad similitudinem verberantis magistri, qui superbo puero non parcit. Dominus autem exaltantem se humiliat, id est, super illum manum gravat. Et ideo, quia iste noluit humiliari confessione iniquitatis, passus est pondere divinitatis, id est, debilis ad quemlibet motum refruendum factus est, ut ad cor rediret, et se peccatorem cognosceret. Quando vero perferebat gravem manum Domini humiliantis, statim sensit quam facilem manum Domini sublevantis, quia peccata sua attendit, et respuit, vel respuit. Quod subsequenter innuit cum dicit: *Conversus sum in ærumna mea*. Quasi dicat: *Manus tua, Domine, gravata est super me*, et in hac *ærumna mea*, id est, in hac continua miseria, et attributione, quam patiebar ex aggravatione manus tuæ, *sum conversus ad te*. Et hoc ideo, *dum*, pro quod, *configitur spina*, id est, compuncta est conscientia mea per legem. Lex enim sinit spinam, id est, compungi fecit conscientiam, quia lex admonuit ut se quisque reum agnosceret, videns se eam non posse implere. Habet autem quædam translatio: *Dum configitur spina*. Quod vere bene congruit huic sententiæ. Spina enim feruntur corpora recta et erecta. Et ideo per spinam recte intelligitur superbi de propria justitia, quæ etiam superbia per legem quæ omnia conclusit sub peccato est humiliata. Et sciendum quod hac dicit in persona tantum illorum qui de illo superbo populo pro quo dixit, *Quoniam tacui*, et reliqua, conversi sunt. Vel forte sui ipsius persona juxta priorem statum.

Delictum meum. Vere *conversus sum*. Nam aggravata super me manus tua, et spina confixa, cognovi delictum, quod contra præcepta feci; et injustitiam, id est, quodcumque aliud peccatum meum esse, id est, ex vitio meo processisse. *Et fecit tibi cognitum vitiumque, et delictum et ipsum meum esse*, non tuum, vel fati, vel alicujus talium. *Et non abscondi*, id est, aperui injustitiam esse, inhumiliter per confessionem, ut tu absconderes eam misericorditer per non punitionem. Quando enim quis aperit peccata sua Domino confitendo, ipse abscondit ea non puniendo. Et cætera, si ipse abscondit ea non confitendo, Dominus aperit ea puniendo.

Dixi Confitebor. Vere *cognitum feci delictum et injustitiam meam*. Nam *dixi*, id est, proposui in corde meo istud: *Confitebor Domino injustitiam meam*, id est, omne peccatum meum. Et ita quod *adversum me*, non adversum ipsum Dominum. Multi enim confitentur justitiam suam, ut ille qui dicit: Nihil quidem peccavi, aut ego quidem feci istud, sed non est peccatum. Multi vero, etsi confitentur injustitiam suam, tamen non adversus se, sed adversus Dominum, ut ille qui dicit: Ego quidem peccavi, sed non est culpa mea: quia Deus me talem qui facile peccarem fecit. Aut quia fatum hoc fecit, vel constellatio, vel inimica gens tenebrarum, quæ rebelat Deo, et ideo facit homines peccare, vel quodlibet tale. Et hi omnes qui talia dicunt de longinquo circumveniunt ad Dominum accusandum, quia de compendio venire nolunt ad ipsum placandum. Si enim breviter dicerent: Domine, quod nos peccavimus, non tu, non fatum, non constellatio, nec aliquid talium accusandum est, sed nos soli, quia cum liberum arbitrium nobis dedisses, non consensimus diabolo volentes et scientes. Si, inquam, talia dicerent, de compendio ad placandum Dominum venirent. *Dixi* quod in proposito meo *confitebor Domino*, et adhuc non erat verbum in ore, et jam auris Domini erat in corde, quia tu, Domine, statim cum proposui, remisisti mihi non solum pec-

catum, sed *impietatem peccati*. Peccatum enim dicitur malum quod fecit; impietas vero peccati, quod non in se, sed in Dominum ipsum refulsit.

Pro hac orabit. Hoc iterum dicit contra superbum illum populum, qui gratiam de qua remittuntur peccata, de sua præsumens justitia, non quæsit. Et sic continuatur: Tu quidem, Domine, remissionem peccati fecisti mihi. Et *pro hac remissione orabit te*, ut perveniat ad te *omnis* futurus *sanctus*, per ipsam tunc quando congruum erit orare, quia erit qui exaudiat, scilicet, *in tempore opportuno*, id est, in tempore gratiæ. De quo dictum est: *Ecce nunc tempus acceptum*, et reliqua. Et quia prævidit in illo tempore accepto plures hæreses esse futuras, prædicat nobis eas, ut nos præmuniat ab eis. Et convertit se ad nos. Quasi dicat: Omnis quidem sanctificatus per gratiam orabit ad Dominum, sed tamen non omnes ad eum pervenient, quia positi in diluvio aquarum multarum, id est, in profunditate multarum doctrinarum hæreticarum, non *approximabunt* ab eo. Per aquas multas accipi varias doctrinas, et peregrinas hæreticarum. Alia enim aqua, id est, doctrina, fuit quod faceret homines peccare, alia constellatio; tertia quod inimica gens tenebrarum, quæ rebelat Deo, et plures aliæ tales, contra quas dicitur est: *Bibe aquam de cisterna tua, et de fluente putei tui*. Putei enim sunt apostoli, quorum doctrinam debemus bibere, id est, insistere. His etiam aquis multis est contraria illa una aqua, quæ de ipsius intimo fonte puræ veritatis aqua, scilicet, humiliationis cordis, quæ quid aliud docet, quam hominem se humiliare, semetipsum abnegare, atque prorsus contemnere? Hæc autem aqua non in Aristotelicis, non in Platonis, non in aliquibus philosophicis dicitis reperitur, licet multa mirabilia ibi continentur; sed solus ille eam tradidit, *qui cum esset dives, pro nobis factus est pauper*, et cum esset innocens, pro nobis alicui voluit et victimari.

Tu es refugium. Apostropham ad Deum facit. Quasi dicat: Contra has aquas multas strepentes, prementes, sed non opprimentes, urgentes, sed non deenergentes, *es tu, Domine, refugium meum*, liberans me, a *tribulatione, quæ per has strepentes aquas circumdedit jam et circumdabit jam*. Tu dico, *exultatio mea* eius in spe, et, ut tandem sis in re, *erue me ab omnibus inimicis meis circumdantibus me*.

Intellectum tibi dabo. Ita continuatur superius ad principale: *Dixi in corde meo: Confitebor, et reliqua*. Et me hoc dicente, tu jam in foribus aderas, et volenti ingredi ad te occurrebas. Quia dixisti: Accede, fili, ego dabo tibi *intellectum bonum vite*, scilicet, ut peccatum cognoscas, et sic de te non præsumas, sed confitendo peccata et bene operando ad me gaudeas, quousque illuc pervenias, ubi non sis in spe, sed in re, *Dabo, inquam, intellectum, et in via hac, qua, dato intellectu gradieris*, id est, in bene operando *instruam te*, non ut tibi hæreas, sed ut ab ea non aberres, et in ea proficias. Et hoc modo instruam te, quia *firmabo oculos meos super te*, id est, dirigam in te lumen intelligentiæ meæ conformando oculos misericordiæ meæ super te, ut tu non avertas oculos tuos a me.

Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Hucusque egit de his qui clamant peccata, et tacent merita. Principaliter autem hic se convertit ad illos qui tacent peccata, et clamant merita, ut superius ille prædicus populus exhortando eos ut resipiscant. Quasi dicat: Quando quidem apparet in me quod in solis confidentibus remittit Dominus peccatum et promittit intellectum et instructionem in via, etc. Ergo vos, qui factenus jactatis merita, et tacuistis scelera, nolite fieri de reliquo *sicut equus et mulus*, id est, irracionales et indomiti, ut proprio vestro sensori, Domino, scilicet, non obtemperetis, sed ipsum excutiatis, et non cognoscatis, sicut faciunt maxime indomiti equi et muli. Vel quia equus subjicit se cuicumque sensori, et mulus cum sit oneriferum animal, patitur se a quocumque onerari. Po-

test juxta hanc quoque similitudinem ita dici : *No-
lite fieri sicut equus et mulus*, id est, nolite cuiquam
subjici, vel a quocunque onerari doctrinis variis
et peregrinis, ut per hoc sitis similes equis et mulis.
Quod non debetis, quia mulis et equis non est intel-
lectus, id est, ratio sicut in vobis.

In camo et freno maxillas eorum constringe, qui non
approximant ad te. Apostropha ad Dominum. Quasi
dicat : Hortor superbientes de justitia sua, ut nolint
feri sicut equus et mulus. Qui autem volunt id fieri,
ut sint sicut equus et mulus, et ideo non approximant
ad te humiliando, sed eorum maxillas, id est, jactan-
tiam eorum constringe, tu, Domine, in camo et freno,
quod unum est, et hic pro eodem accipitur quocun-
que scilicet divino flagello in præsentis. Dominantur
enim plerumque mali duplici contritione, hic scilicet
et in futuro. Et per maxillas, quibus os movetur ut
loquatur, recte jactantia de meritis significatur. Quia
vero maxillæ mandibulæ sunt, accipit Cassiodorus
hic per camum et frenum subtractionem tantum tem-
poralium bonorum. Et non est hoc malevolentia vum,
sed enuntiatio poenæ illorum.

Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Do-
mino misericordia circumdabit. Vere, Domine, con-
stringes non approximantes ad te, quia multa erunt
flagella peccatoris non confitentis, sed delendentis
peccata sua, quia et hic et in futuro flagellabitur.
Et quia posset obijci quod etiam boni flagellarentur,
removet illa non esse flagella, sed misericordiam.
Aliter enim flagellat Dominus servum, ut expellat,
aliter filium quem in hæreditatem recipiat. Et est
quasi dicat : Peccatores quidem flagellabuntur, sper-
antes autem in Domino non flagellabuntur; sed mi-
sericordia, id est, pia et paterna correctio, circumda-
bit, id est, muniet eos.

Lætamini in Domino. Quia misericordia Domini
tantum circumdabit sperantes in ipso Domino, ergo
vos, justis, id est, per misericordiam Domini reparati
et facti justis, lætamini corde, et exsultate corpore, id
est, plenarium gaudium habete in Domino. Et glo-
riamini, id est, non solum libenter flagella misericor-
diæ sustineatis, sed etiam gloriamini in eis, omnes
vos qui non distorti, sed recti corde estis. Recti corde
dicuntur illi qui cor suum ita secundum voluntatem
Dei dirigunt et complacent, ut nihil factum ab ipso
eis displiceat; et quidquid patiuntur, juste se pati
opinantur. Distorti vero corde sunt, qui voluntatem
suam voluntati Dei præponunt, et quibus displicent
quæ ab ipso fiunt, atque se injuste pati qualibet ma-
la opinantur. Unde in aliquam harum pravatum sen-
tentiarum incidunt, scilicet, ut haud dicant Deum
non esse, aut injustum esse. Aut diminuentes ei re-
gimen, dicant eum terrona non dispensare.

IN PSALMUM XXXII.

In finem Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Post victoriam de Assyriis carmen triumphale
componitur, in quo docetur irritæ spei esse omnia
quibus præter Deum mortales exsultant.

EXPLANATIO.

Hortatur in hoc psalmo propheta Ecclesiam fidelem
ad psalmodiam, enumerans potentiam factique Crea-
toris, ut ad laudes ejus avidius festinet, cum virtutem
ipsius pietatemque cognoscit. Per totum quidem psal-
mum propheta loquitur, sed in prima sectione monet
justos in Domino gaudere, qui creaturas suas mira-
bili potentia continet; secunda exclamatur beatum esse
qui ad ejus merita pertinere culturam, significans tem-
pora Christiana, in quibus erat multitudo gentium cre-
dularum.

COMMENTARIUS.

Exsultate, justis in Domino. Titulus est : Psalmus
ipsi David, prophetae, scilicet vel cuilibet perfecto
attribuendus. Dicunt expositores sancti hunc psal-
mum continuari superiori. Et videtur satis congruum,

A quia sicut in superiori hortatus est ut nullus præsu-
meret de meritis suis ante videre, cum nullus salve-
tur nisi per gratiam; hic ita hortatur fideles jam
factos, id est, justos, ut non habeant fidem otiosam.
Fides enim sine operibus mortua est. Potest ergo in
superiori psalmo pars illa sententiæ de primo titulo
notari, scilicet, nemo jactet bona opera sua ante
fidem. In hoc vero psalmo pars reliqua, scilicet, nul-
lus sit piger in bonis operibus accepta fide. Et est
quasi diceret : Injusti, id est, infideles, exsultent in
mundo, ut transeunte mundo transeat eorum exul-
tatio; vos autem justis, id est, fideles credentes in
eum qui justificat impium, exsultate in Domino,
non in mundo, ut sicut Dominus æternus est, ita
exsultatio vestra sit æterna. Et quia ita convenit
exsultare, ut laudent illum in quo nihil est quod
displiceat bonis, et cui omnis ille placet, cui ipse non
displicet, congrue subdit : Rectos decet laudatio,
Rectos vocat justos. Et sunt recti, ut supra dictum
est, qui non voluntatem Dei distortent, sed secus
eam cor suum dirigunt, grati ei in omnibus quæ ab
ipso fiunt. Quia et si in aliquo perturbat eos humana
fragilitas, consolatur eos divina æquitas. Et ideo
laudat Deum et in adversitate et in prosperitate,
quoniam talis laudatio decet solos rectos, id est, ju-
stos. Injusti enim et distorti non sic laudant Domi-
num. Unde dictum est : Si bene feceris ei, benedict
tibi; si vero male ei fuerit, non benedict te; imo re-
prehendet, dicendo te injustum qui crucias eum,
cum alios nequiores eo non punias.

Confitemini Domino. Quia rectorum est laudare
Deum; ergo vos, justis, confitemini Domini, id est,
laudate Dominum in cithara, et psallite et in psalte-
rio. Cum dicit : Confitemini in cithara, et psallite,
noli intendere animum ad theatralia organa, sed ad
spiritualia. Cithara enim ab inferiori parte sonat, et
nos ex inferiori nosiro habemus unde dupliciter
Deum laudare possumus, ex prosperitate, scilicet,
et ex adversitate. Est enim quædam terrena pro-
speritas, cum sani vivimus secundum carnem, et
cum ea quibus vivimus abundant, et cum fructus
large proveniunt; quæ quia ad terrenam vitam per-
tinent, ingratus existit quisquis ex eis non laudat
Dominum. Est item quædam terrena adversitas,
cum in languoribus et variis tribulationibus labora-
mus. Ex quibus etiam debemus laudare Deum,
scientes hoc non fieri nisi ex illius suavi disposi-
tione. Cujus sapientia attingit a fine usque ad finem
fortiter, et disponit omnia suaviter. Rursus si ea qui-
bus vivimus defuerint, et si fructus non large pro-
venerint, aut si hæc per violentiam nobis ablata
fuerint, inde etiam laudamus Dominum, citharizan-
tes ei cum citharista illo præcipuo qui dixit : Domi-
nus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita
factum est; et nomen Domini benedictum. Quia et
si auferuntur quæ dedit, non tamen ipse auferit
qui dedit. Psalterium autem de superiori parte re-
sonat; et tu aliquis attendens superna dona Dei,
scilicet, quid præceptorum tibi dederit, et qua cæ-
lesti doctrina te imbuerit, et quid desuper ex illis
intimo fonte puræ veritatis præ aliis tibi concesserit,
lauda Dominum, psallendo ei in psalterio decem chor-
darum. Decem enim chordæ decem præcepta sunt,
ex quibus tria pertinent ad dilectionem Dei, septem
vero ad dilectionem proximi. De quibus in hujus
tractatus principio satis expeditum est. In quibus
decem præceptis tanquam psalterium adimplendo legem,
quam Dominus Deus tuus non venit solvere,
sed adimplere. Ille psallit Domino in psalterio decem
chordarum, quisquis bene operando laudat Dominum
in adimplitione legis, quæ continetur in decem præ-
ceptis.

Cantate ei canticum novum. Quia lex se habet et
ad vetustatem et ad novitatem, appositum est hoc ad
determinationem. Quasi dicat : Hoc modo hortor
confiteri et psaltere Domino in psalterio decem chor-
darum, ut canticis ei non lingua, sed vita, canticum,

non vetus, sed novum. Canticum enim novum nemo cantat, nisi renovatus per gratiam. Et est novum canticum, nova charitas, ut non tantum quisque diligit amicum, sed etiam inimicum, sicut seipsum, sicut vetus canticum est vetus animositas. Cantate, inquam, Domino, et bene psallite ei præceptorum vestro, scilicet, ut in nullo ei displiceatis. Quod erit si psallitis ei in vociferatione, id est, in immensa et ineffabili mentis exultatione. Vociferatio enim, sive jubilatio, est sonus quidam, significans cor parturire quod non potest dicere. Et talis laus cum sit ineffabilis, non decet nisi ineffabilem. Ineffabilis autem est, quem fari non potest. Et si fari non potest, et tacere non debes, quid restat nisi ut jubiles, id est, ut cor gaudeat sine verbis, et immensa latitudo gaudiorum excedat metas syllabarum?

Quia rectum est verbum Domini. Ideo debetis psallere Domino in vociferatione, quia Verbum Domini quod erat in principio, id est, Filius Dei Patris, rectus est, quia nullum fallit. Nihil enim promittit et non reddit. Quod si faceret, non rectus, sed obliquus esset. Et omnia opera ejus, id est, Domini, sunt in fide, id est, fideliter non fallaciter a nobis sunt agenda. Sint ergo opera nostra in fide ut efficiamur fideles, credentes in eum. Justus enim ex fide vivit. Invenimus Dominum esse fidelem in Apostoli dictis, ubi dicit: *Fidelis Deus, qui non patitur*, et reliqua. Et item: *Si toleramus, et conregnabimus*. Si negaverimus, et ipse negabit nos. Si autem non credimus ei, ipse fidelis permanet, seipsum negare non potest. Alio autem modo dicitur Deus fidelis, alio modo homo. Homo enim fidelis est credens Deo promittenti; Deus vero fidelis est, explens homini quod promisit. Factus est nobis ipse fidelis debitor, sis tu avarus exactor. Tenemus ergo fidelissimum debitorem, qui jam tenemus misericordissimum promissorem.

Diligit misericordiam. Alia causa ad idem. Ideo debemus Domino cantare et psallere, quia ipse diligit misericordiam, et exhibere, et exhiberi a nobis, et judicium facere, et fieri a nobis. Non ergo transeat nos misericordia, quia subsequitur judicium. Nunc enim locus est misericordiae, et ejus quam Dominus exhibet, et quam vult a nobis exhiberi. Et hæc est in Deo quam exhibet misericordia, quia vocat adversos. Conversis donat peccata, peccantes ut convertantur patienter exspectat. Et quam cito convertuntur, obliviscitur præterita et promittit futura. Hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adjuvat dimicantes. Neminem deserit laborantem, et ad se clamantem. Ipse donat unde sibi sacrificetur. Ipse tribuit unde placetur. Et hæc misericordia non excludet ab eo judicium, quia sicut misericors est in conversos, ita justus est in non conversos. Et sicut misericors est in humiles, ita erit justus in superbos. Et sicut misericors est in confidentes, ita justus erit in mentientes. Et ipse qui diligit facere hanc misericordiam, et hoc judicium, vult ut et nos, quantum possumus, ut indigentes, misericordiam faciamus, ut æqualiter in omnes judicemus, scilicet, ut nec personam pauperis in judicio accipiamus. Iniquior enim quam justior est qui, parcendo scello pauperis, vulnerat cor ipsius pauperis. Diligit, inquam, Dominus misericordiam; quod inde apparet, quia misericordia Domini plena est terra, id est, reparatur per misericordiam Domini. Quid autem cæli? Quasi dicat: Cæli non indigent misericordia, quia in cælis non est miseria; in terra vero abundat miseria, abundatur misericordia. Plena est terra miseria, plena sit et misericordia. Et ne quis putaret quod cæli firmi subsisterent, et Dominus non indigerent, dicit: *Cæli firmati sunt verbo Domini*, id est, hoc quod cælestis exercitus, ut cherubin et seraphim, prævaricatio diabolo, perstiterunt, non ex se, sed a Domino Patre et Verbo ejus habuerunt. Et non pars virtutis, sed omnis virtus eorum est a Spiritu oris ejus, id est, Domini, id est, a Spiritu

sancto. Nota sanctæ Trinitatis ordinem. Prius enim posuit Dominum Patrem et Verbum, nunc ponit Spiritum sanctum. Potest quoque iste versus aliter legi. Quasi dicat: Unde contigit hoc quod terra plena est misericordia Domini? Inde, scilicet, quia Dominus misit quosdam cælos, id est, apostolos per totum orbem terrarum, qui ubique seminarent et spargerent misericordiam ejus. Nulla enim misericordia major est quam peccatorum remissio, quam remissionem ipsi in Trinitatis nomine per totum orbem prædicaverunt. Et quasi aliquis quæreret: Quomodo ausi fuerunt illi ire, cum oves essent inter lupos. Respondet eos ideo ausos fuisse ire, quia firmatae sunt oves illæ ut lupos non timerent, imo una ovis multos consumeret lupos, a Verbo Domini a quo electi. *Stulta enim et infirma mundi elegit Deus, ut confundat sapientiam et fortia*. Et per hoc maxime firmati sunt, quia omnis virtus eorum est a Spiritu sancto, quo de cælis misso super eos, ita corda eorum confirmata sunt, ut nequaquam inter savientes lupos trepidarent. Virtus eorum dico congregans aquas maris, id est, amaras et lasas cogitationes persecutorum, quæ prius in aperto erant, comprimens sicut in utre intra terminos pelvis, ut tantum intra se servent non forasceat, ut prius, prædicantibus enim apostolis, et multiplicante verbo Dei, et credentium multitudine, licet mali non deessent, quia simul in area sunt paxæ et grana, et in torculari vina et vinacia, et oleum et amurca, non ausi tamen fuerunt ipsi mali nequitiam suam aperte ut prius exerceere, pressi a tanta fidelium multitudine; congregatæ sunt, inquam, aquæ maris in utrem, quod non invidetur factum est, quia posuit Dominus, vel virtus illa abyssos, id est, homines pessimos in profundum vitiorum demersos, ut thesauris, id est, in Ecclesia, quasi in thesauris. Videlicet ut inde proferat donaria suis, quando voluerit, sicut aliquis dominus de thesauro suo solet. Scit enim Dominus militibus suis dona sua proferre, et quid proferat, et quando, et quantum potestatem det malis super bonos ad istorum eruditionem, et illorum damnationem. Vivit enim in proprio, quia est ei quod lima ferro, et quod fornax auro: potest aliter quoque secundum priorem sententiam in verbo Domini dictam versus iste continuari. Quasi dicat: Diligit, inquam, Dominus misericordiam, ut supra diximus. Diligit et judicium, quod inde apparet, quia congregans est aquas maris sicut in utrem, et reliqua. Sententia non mutatur, nisi quod quidam dicunt sicut in utrem ad solam similitudinem. Sicut enim qui in utre aliquid colligit quantum vult retinet, quantumque vult effundit, ita malis ex nutu Domini datur quantum saviant, et quantum non saviant. Et pertinet hoc ad præsens judicium.

Timeat Dominum omnis terra. Quia Dominus posuit abyssos in thesauris, ideo, omnis terra, bene culta, scilicet, id est, fideles, timeant Dominum, non abyssos ipsas. Quasi dicat: Non exsulet terra inani et superba lætitia, quasi nihil timens, cum audiat talia, sed timeat Dominum. Gaudeat, quia plena est terra Domini misericordia; timeat vero, quia Dominum posuit in thesauris abyssos, ut per illos instruat suos ad cælestes thesauros. Et ideo qui prius de spe promittebat sibi securitatem redeat in timorem. Sperare enim et non timere, præsumptio est. Timeat, inquam, Dominum omnis terra, et ab eo solo, non ab alio, commoveantur ad timorem omnes inhabitantes orbem, id est, diligentes perfectionem, vel quia in inhabitant et excolunt seipsos, ut sint orbis, id est, perfecti. Savit quippe leo, time Dominum; insidiatur serpens, insidiatur diabolus, time tantum Dominum.

Quoniam ipse dixit. Ideo timendus est Dominus solus, quoniam ab ipso omnia facta sunt, et nihil nisi permissa facere possunt. Ipse enim dixit, et facta sunt, id est, per verbum et sapientiam suam omnia ab ipso prima creatione facta sunt, et etiam relecta, quia ipse mandavit, id est, mandata dedit, et

per illa mandata *creata sunt* in bonis operibus, quæ simpliciter prius erant facta; et hoc modo sunt creata, quia *Dominus dissipavit consilia gentium* contra fideles. Quæ hæc erant, capiuntur, lacerentur, incarcerationentur, et cætera talia, quæ Dominus dissipavit dissipatione bona. Plures enim sævi persecutores esserti sunt boni fideles. Et bene potuit consilia gentium contra membra dissipare, quia etiam *reprobavit*, id est, destruxit *cogitationes populorum*, Judæorum contra caput. Et non solum populorum inferiorum, sed etiam *reprobavit consilia principum*, id est, Pilati, Annæ et Caiphæ, quod est a majori. Majus enim fuit contra caput quam contra membra surgere.

Consilium autem Domini. Horum, inquam, consilium dissipatum est. *Consilium autem Domini*, dispositionis, scilicet, antiquæ, reparationis novæ, felicitatis æternæ, non est dissipatum per verbum suum, sed *manet in æternum*. Et reperit evidentioribus verbis idem dicens: *Cogitationes cordis ejus manebunt in generatione præsentis, et in generatione futura.* Loquitur autem hic de Domino Deo secundum nos, qui aliquando sedemus et cogitamus; deinde cum familiaribus nostris consilium capimus, non quod hæc in Deo sint, sed ut per ea quæ in nobis cognoscimus ad divina et non visibilia accedamus.

Beata gens cujus est Dominus Deus ejus. Quandoquidem Dominus ita potens est, quod per eum omnia facta et reflecta sunt, et ipse consilia malorum infatuat et dissipat, consilium autem ejus nemo dissipat: ergo *gens illa vere beata est, cujus ipse, qui est Deus omnium ex necessitate, est Dominus voluntate.* Vel potest ita simpliciter continuari. Quasi dicat: Quod est illud *consilium Domini*, quod *manet in æternum*? Hoc scilicet, ut gens, non cujus est argentum, vel aurum, vel aliquid terrenum, sed sola *gens vere sit beata, cujus Deus est Dominus ejus*, id est, quæ illum quem Dominum habet ex necessitate *eligit sibi secundum dominium quidem in hæreditatem*; et quam ipse Dominus e converso *eligit sibi in hæreditatem*, quam per se et per suos excolat. Et cujus fructibus, id est, bonis operibus et virtutibus, satiatur et gaudeat. Boni enim omnes et hæreditas Domini sunt, et ipsum habent hæreditatem, ut in quinto psalmo, cujus titulus est *pro ea quæ hæreditatem assequitur*, supra dictum est. Et ut hi tales beatificarentur, fuit consilium Domini.

De cælo respexit Dominus. Quasi dicat: Quomodo eligi Dominus illam hæreditatem, hoc scilicet modo, quia Dominus misit primum cælum, Adam, scilicet, in sublimitate virtutum positum, in quo cælo inspexit nos dum obediens permansit, et in eodem desepxit cum inobediens exstitit. Deinde misit aliud cælum stabilius illo, secundum scilicet Adam, id est, hominem Dominicum, cui non datus est spiritus ad mensuram, et de quo dicitur: *Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians.* De quo cælo respexit hæreditatem illam per effectum misericordiæ, et deinde vidit ipsius misericordiæ effectum exhibendo in vocatione omnes filios verorum hominum, id est, imitatores patriarcharum, prophetarum, qui veri homines, non dehominantes se, in inferno fuerunt? Videt enim Dominus videntes se. Accipe autem per filios hominum eosdem quos prius per beatam gentem.

De præparato habitaculo suo. Istud est repetitio, ut determinet quos filios hominum accipiat, si præparatum habitaculum, id est, quod per cælum intelligamus. Si vero per præparatum habitaculum Apostolos ipsos, quos vere Dominus præparavit, quia per seipsum eos vocavit, docuit, misit, tunc bene diversificatur. Namque per hos quoque respexit Dominus super omnes qui inhabitant terram, juxta illud: *In omnem terram exiit*, et reliqua, quia per eos et eorum successores multos ad fidem vocavit atque convertit. Inhabitantes autem terram dicuntur proprie qui propriam terram, id est, carnem suam ita excolunt, ut non germinet eis spinas et tribulos, sed

A varios flores virtutum, ut tandem eam clarificatam recipiant.

Qui finxit singillatim. Quasi dicat: Ille respexit ea de cælo et de præparato habitaculo habitantes terram, vocando eos qui fecit aptos ut vocarentur, scilicet, qui finxit, id est, qui manu omnipotentis et misericordiæ plasnavit corda, id est, animas eorum singillatim, id est, singulis dando singula dona, ut alii genera linguarum, alii sermonem scientiæ et sapientiæ, et reliqua, non tamen per superbiam unitatem dirimentia. Sicut enim in nostro corpore sunt et membra, et membrorum officia diversa, salus autem una, ita in corpore Christi sunt multa membra, et membrorum officia diversa, et ipsi singularibus diversa dona concessa, charitas autem una. Qui enim in membris Christi oculus est, non illum debet contemnere qui est pes; sed ille debet huic ambulare, et iste illi prævidere, veluti fit in bonorum cœnobii monachorum. Ille, inquam, respexit qui finxit; et quia finxit, intelligit solus perfecte omnia opera hominum, quia intelligenter penetravit usque ad finem intentionis ipsorum operum. *Qui enim fecit hominem, novit quid sit in homine; et homo videt in facie, Deus autem in corde.*

Non salvatur rex per multam virtutem. Quia respicere et videre et eligere Domini in hæreditatem, vere salvare est. Unde superius notatum est quod Dominus salvat. Probat illud, quasi dicat: Vere solus Dominus salvat, quia nullus alius. Nullus alius salvat, quia neque rex, id est, quilibet potens, neque gigas, id est, quilibet fortis salvat. De quibus magis videretur. Rex et gigas non salvat, quia etiam se ipsum non salvat, a majori. Quod sic dicit: *Rex non salvabitur per multam virtutem*, id est, per multam potentiam; et *gigas non salvabitur in multo robore suo*. Et hoc ideo, quia equus, id est, omnis terrena pompa sive in fortitudine, sive in potentia fallax est ad veram salutem. Hoc autem ideo dico, quia equus, id est, quilibet confidens in tali pompa, id est, in abundantia virtutis, id est, quantumcumque abundet in ea, non salvabitur. Aliter quoque possunt hi duo versus legi, si per regem accipiamus quemlibet illicitos motus bene regentem; per giganteum vero juxta aliam ejus proprietatem, quemlibet non solum se regentem, sed etiam vœcem, ut sæcularis quilibet illecebra non retardet eum, et sic dicatur: Vere solus Dominus salvat non merita, quia etiam ille qui est rex bene regens motus, et, quod plus est, ille qui est gigas, id est, velox, sæculari illecebra non retardetur, de quibus potissimum videretur, non salvabuntur per virtutem suam. Et hoc ideo, quia equus quo portatur caro scilicet humana fallit, id est, labi facit eos tendentes ad salutem. Facilis enim lapsus est secundum carnem, ut qui stat semper videat ne cadat. Hoc autem ideo dico, ut sciam quia rex vel gigas non salvabitur, quantumcumque virtus sit in eis in abundantia ipsius virtutis, si suam facit eam, et non potius gratiarum actionem agit pro ea, et divina gratiæ prorsus deputat eam. Et quasi aliquis diceret: Quid ergo? Unde erit salvatio? Dicit: Ecce unde erit salvatio: Quia oculi Domini, id est, respectus misericordiæ Domini erunt super multantes eum casto et filiali, non servili timore. Et quia timor sine spe desperatio est, ne hæc inveniunt desperantes acciperemus, dicit: *Et in eis*, id est, super eos erunt oculi Domini, qui, cum timeant, sperant tamen in misericordia ejus, quæ desuper tantum est, et non ex meritis procedit. Et ideo sperant in eo, ut tandem eruat animas eorum a morte æterna. Et nunc interim alat eos Scripturæ sacræ alimonis in fame, id est, in hac præsentis vita, quæ est tempus famis, quia nunc semper boni esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam saturabuntur.

Anima nostra. Quia Dominus tandem eruet a morte, et nunc interim aut, ilico merito anima nostra sustinet pondus præceptorum Domini patienter ferendo pondus dicit et astus, juxta illud: *Veniet Dominus,*

et non tardabit : si moram fecerit, exspecta eum. Et ideo A
etiam merito anima nostra sustinet Dominum, quoniam
ipse est adjutor noster in bono, et protector a malo ;
vel adjutor, ut perficamus ; protector, ne delinquamus ;
et quia tandem cor nostrum, et si modo tristatur,
vere lætabitur in eo, cum ipse erit omnia in omnibus.
Et quia in eo lætabitur, ideo merito non solum
speramus, sed etiam speravimus, id est, anchoram
spei nostræ fiximus non in mundo, sed in nomine ; jus
quod est sanctum. Ille enim digne sperat in hoc no-
mine, quod est Dominus, qui se sponte et vere sub-
jicit servitio ejus. Et est in Domino ideo hoc nomen
Dominus Deus sanctum et castum, quia non servitur
ei ad ignominiam, sed ad gloriam ; non ad mortem,
sed ad vitam. In hominibus vero quibus servitur ad
latrocinium, vel ad rapinas, ad homicidium, et cæ-
teras iniquitates, neque castum, neque sanctum est
hoc nomen Dominus.

Fiat misericordia tua super nos. Quia lætabitur in B
te cor nostrum, ideo, Domine, fiat in præsentem mise-
ricordia tua, id est, justitiam gratiæ tuæ super nos.
Et hoc ad illum modum, ad quem nos speravimus,
id est, pro spe quam coniecimus in te. Conjiciat enim
multum se quisque in Domino, et multum miserabitur
ejus. Unde alibi dicitur : *Quia eatenus ignoscit,*
quatenus se quisque cognoscit.

IN PSALMUM XXXIII.

Psalmus David cum mutavit vultum suum coram
Abimelech, et dimisit eum et abiit.

ARGUMENTUM.

Ezechias, victo Assyrio, semper Dominum bene-
dicere promittit, et angelum adjectorem sibi precatur
immitti, moxque ad exemplum sui cunctos in Dei
laudem provocat. Item vox fidei per jejunium. Item
Arnobius : « Nisi, inquit, mutaveris vultum tuum co-
ram principe vitiorum et dimiseris eum, ac virtutum
Domino omne quod tibi superest vitæ mancipaveris
tempus, non vere dicis : Benedicam Dominum in omni
tempore. »

EPLANATIO.

Cum Saul persequeretur David, confugit ad Achis
regem ubique, dum esset invidia faciente suspectus, in-
dustriose mutavit vultum, ita ut salivæ ora completeret,
quatenus eneigumenus æstimatus miseratione faciente
dimitteretur illæsus. David ergo Christus est, Achis
populus Judæorum, in quo ille incarnatus, sed invi-
dentibus non agnoscendus apparuit. Unde et Achis in-
terpretari dicitur quomodo est. Quod est verbum miran-
tis, et non cognoscens ; quia Judæi, virtutes Christi
admirantes, ipsum Deum esse minime cognoverunt ; et
bene David vultu mutatus salivæ dimisit in barbam ;
saliva quippe infirmitatem, barba virtutem designat,
quia Christus « cum in forma Dei esset, semetipsum
exinanivit, formam servi accipiens. » Nec in nomine
regis error est, cum ex patre regeneratus potuerit etiam
Abimelech dici, qui interpretatur pater meus rex, sive
patris mei regnum. Sed et mysterii sensus aridet,
quia Judæi patrem regem habuerunt, de quibus dicitur :
« Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores. Di-
misit autem eum et abiit. Dimisit Judæos et abiit cre-
dendus a gentibus. Potest et ita dici, quia coram
Abimelech sacerdote mutaverit vultum quando ut arma
panesque sibi sociisque perciperet a Saul se missum
simulavit. Per totum psalmum verba prophetæ sunt,
alphabeti Hebræi litteras, excepta sexta, in capitibus
versuum per ordinem ponens. In prima parte benedicere
se Dominum compromittit, admonens mansuetos ut
cum ipso in ejus laude perseverent. Secunda ad con-
versionem fideliū, quæ sunt bene meritorum præmia
non tacentur. Tertia quasi filios admonet, a quibus se
delictis debeant abstinere. Quarta justos dicit ex omni-
bus tribulationibus eruendos, et impios debitas pœnas
esse passuros. Quarum prima pars comprehendit litteras
quatuor, secunda sex, tertia quatuor, quarta residuus
scripturæ.

COMMENTARIUS.

Benedicam Dominum omni tempore. Titulus est ta-
lis : *Psalmus David cum immutavit vultum suum co-*
ram Abimelech et dimisit eum et abiit. Continet histo-
ria libri Regum quod post interfectionem Goliæ, cum
puer Domini David in tantam gloriam pervenisset,
ut etiam a mulieribus in choris suis Saul præferretur
dicentibus : *Saul percussit mille, et David decem*
millia, indignatus est valde Saul et cœpit ei invidere,
atque quomodo interficeretur cœpit machinari.
Quod sanctus vir ille intelligens, fugit ab eo in re-
gnum Achis regis Geth, ut ibi lateret. Cum vero
illic quoque gloria ejus publicaretur, duxerunt eum
milites ad Achis regem, narrantes ei qualis et quan-
tus esset. Ille autem timens ne etiam Achis per invi-
diam machinaretur sibi mortem, *immutavit vultum*
suum coram eo, simulans per insaniam se arrepti-
tium, his scilicet modis affectabat : *Tympanizabat ad*
portam civitatis, ferebatur propriis manibus, proci-
debat ad ostia portæ, et salivæ decurrebant per barbam
ejus. Quod videns Achis dixit : *Ut quid adduxeris*
michi hunc arreptitium ? Nunquid opus habemus arre-
ptitium ? Et putans veram insaniam, *dimisit eum.* Et
sic abiit incolomis. Notandum autem quod titulum
hunc Achis Abimelech vocat duabus de causis, vel
quia hoc etiam alio nomine Achis vocabatur, vel ut
per nomen mutatum abducatur nos ab historia, et in-
ducat nos ad mysterium. Abimelech enim interpre-
tatur *patris mei regnum.* Et mysticus David, Christus
scilicet, quem hæc omnia præsignaverunt, fuit fi-
lius illius secundum carnem historialis, scilicet,
David, cujus regnum fuerunt Judæi. Ante quod
regnum, id est, coram Judæis, ipse Christus *immu-*
tavit vultum suum, hoc est, voluntatem, quia legalia
sacrificia secundum ordinem Aaron prius instituta
convertit in sacrificia panis et vini secundum ordi-
nem Melchisedech, qui primus ea obtulit instituta.
In quo videri potuit voluntas ejus immutata esse,
licet esset eadem, quia illa umbra tantum fuerunt,
id est, istorum signa. Quomodo autem hoc fecit ?
Sic scilicet, affectabat. Sicut enim historialis David
affectabat, id est, homines more insanientium se ap-
plicabat, et super singulos se projiciebat, ita Verbum
Patris affectabat, quando misericordiæ affectum erga
nos exhibebat, ut infirmitatem nostræ carnis assu-
meret, et languores nostros portaret in tantum, ut
etiam pro nobis animam poveret et mortem nostram
sua morte destrueret. Qua affectione nihil majus,
nihil melius. Unde illos qui sine affectione et mise-
ricordia sunt reprehendit Apostolus. Tympanizabat
quoque ipse Christus. Tympanum fit de sicco corio
super lignum extenso. Et historialis David *tympani-*
zavit, quando similans insaniam in longum et latum
se extendebat. Christus vero tympanizabat, quando
corpus suum tanquam siccum corium, id est, sine
humore carnalium concupiscentiarum in ligno crucis
extendebat, adeo ut ossa etiam ejus dinumerari pos-
sent, juxta illud : *Dinumeraverunt omnia ossa mea,*
et reliqua. Et hoc faciebat *ad ostia civitatis* histo-
rialis David reakter, Christus vero mystice. Civitas
enim est societas angelorum et superiorum civium ;
ostia vero ad hanc civitatem sunt corda credentium,
quia per fidem accessum habemus ad eam. Et ostia
ista, id est, corda nostra prius clausa erant veritati,
ejus notitiam in primo parente amiseramus. Sed
Christus *tympanizabat ad ostia civitatis,* id est, ad ape-
riendum corda nostra veritati, scilicet, ut in ipso
quem prius putabamus solum hominem intelligere-
mus, et cognosceremus Verbum illud quod in prin-
cipio erat apud Deum, et ad ejus conspectum gaudent
angeli sibi personaliter unitum, quod declaratum est
et per ejus veram patientiam, qua patienter omnia
tulit ; et quia non de cruce descendit, sed de sepul-
cro potenter surrexit, et in cælos ascendit. Et *fere-*
batur manibus suis, quod in historiali David non nisi
forte joculari modo potest accipi. Christus vero quo-
dammodo ferebatur in manibus suis, quando in vo-

vissima cœna panem benedictum, et ore suo commendatum porrexit discipulis suis dicens: *Hic est sanguis meus*, commendando nobis humilitatem suam scilicet, ut et humile corpus ejus comederemus aggratulo ejus navitati, et sanguinem ejus biberemus conformando nos ejus passioni. *Procidere quoque ad ostia portæ* historialis quidem David realiter: Christus vero humiliabat se in omnes tribulationes in tantum, ut etiam turpissimam mortem crucis sustineret, et hoc ad ostia portæ. Et hæc sunt accessus et initium ad fidem nostram, natiuitas scilicet Christi, et passio ejus et mors. Nisi enim Christus natus esset, mortalis non esset; si mortalis non esset, non moreretur; si non moreretur, non resurgeret; si non resurgeret, non ascenderet, et cætera. *Salivæ etiam decurrerant super barbam ejus* David quidem historialis, Christo vero mystice. Salivæ autem sunt puerorum, barba vero virorum. Et verba quidem illa quibus Dominus commendabat humilitatem suam dicens: *Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis*; infantilia videbantur et impossibilia, sed in ipsis tegebatur virtus magna, quia per ea spiritualiter admovebat nos imitari humilitatem ejus, ut sic ascenderemus ad ejus celsitudinem. Sic quidem Christus *Immutavit vultum suum coram Abimelech*, id est in præsentia Judaicæ plebis. Sed quia ipsi immutationem vultus ejus, id est, conversionem legalium observantium in sacrificium novum non cognoverunt, contempserunt, et dimiserunt eum; ipse vero per prædicationem apostolorum abiit ad gentes. Apud quas vero ubique novum sacrificium, et ejus humilitas ipso jubente celebratur. Et possunt plane intelligi Abimelech vel Achis et regnum ejus per illos, de quibus legitur, quod cum Christus commendaret humilitatem suam dicens: *Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis*, scandalizati fere septuaginta duo abierunt retrorsum. Achis enim interpretatur *quomodo est?* Quomodo, autem, verbum est obstupescentis et ignorantis. Et illi quasi obstupescentes et ignorantes dixerunt: *Quomodo possunt hæc fieri? Nunquid abscessurus est particula de carne sua, et daturus nobis ad bibendum?* Gentes vero ad quas ipse contentus a Judeis abiit recte intelliguntur per illos de quibus subsequenter dicitur: *Et conversus ad duodecim dixit. Nunquid et vos vultis abire? Et respondens Petrus pro omnibus, dixit: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, caro enim nihil prodest, spiritus autem vivificat.* Quasi dicat: Verba tua carnaliter intellecta nihil prosunt, spiritualiter vero accepta vivificant. Titulus aliter exponitur. Psalmus iste, id est, operatio, quæ sequentibus verbis notatur, commendatio, scilicet, humilitatis, vel laus sequens est veri David, Christi, scilicet, significata tunc cum historialis David *immutavit vultum suum coram Achis*, ut supra dictum est. Illud enim negotium signum fuit operationis hujus veri David: Vel potest totus titulus allegorice exponi, ut s. c. dicatur: Psalmus iste est David veri, habitus ab eo tunc cum ipse *immutavit vultum suum*, vertendo in sacrificium Melchisedech coram Abimelech, ut supra dictum est. Est enim vox capitis in hoc psalmo, commendans nobis veram ejus humilitatem. Quapropter psalmus bene convenit titulo. In titulo enim dicitur: *Cum immutavit vultum suum*. In qua vultus immutatione facta est humilitatis commendatio, de qua agitur in hoc psalmo. Et est quasi dicat: Ego qui benedixi Dominum ad tempus in legalibus sacrificiis secundum Aaron institutis, *benedicam Dominum in omni tempore*, id est, æternaliter per sacrificia secundum Melchisedech instituta. Unde dictum est *secundum ordinem Melchisedech: tu sacerdos in æternum*. Vel aliter. Primus Adam benedixit Dominum ad horam, scilicet, dum perstitit in humilitate; ego autem secundus scilicet Adam *benedicam Dominum* per custodiam humilitatis *in omni tempore*, scilicet, et ante passionem et in ipsa passione, nec cogitatio-

ne ab ejus deviendo voluntate. Hoc ad de se humilitatis commendationem dicit Christus, hoc etiam debet cavere quilibet Christianus, ut homo qui per superbiam factus est diabolus, per humilitatem fiat angelus. Christus enim factus est homo, ut homo fieret angelus. Ut quisquis autem possit fieri angelus, in humilitate cordis maneat, ut semper sive prosperentur ea quibus vivimus, sive perturbentur, vel si tribuat, sive auferat, Dominum benedicat, quia etsi ista auferuntur, ipse tamen non auferitur. Et quid sit benedicere *Dominum in omni tempore*, ostendit dicens: *Semper laus ejus erit in ore non corporis, sed meo*, id est, magi mihi proprio, id est, in ore cordis. Et est repetitio, si ad idem referatur; potest vero fieri diversum, si ad membra sic referatur. Ego quidem *benedicam Dominum in omni tempore* in me et etiam in meis: quia *laus ejus semper erit in ore meo*, id est, meorum, ut supra dictum est. Et quo modo *Dominum in omni tempore benedicat*, ostendit subsequenter, ut nos instruat. Quasi dicat: *Per hoc omni tempore benedicam Dominum*, quia *anima mea nihil sibi arrogabit*, nihil de se præsumet, sed *laudabitur*, id est, laudabilem se reputabit, non in se, quia esset vituperabilis, sed *in Domino*, id est, per hoc solum, quia *fixit spem suam in Domino*. Et vos, quasi dicat non in nobis, sed *in Domino* laudari et gloriari queratis. Ut semper Dominum benedicatis, *laudabitur*, inquam, *anima mea in Domino*. Et hoc audiant aure audiendi non quilibet, sed *mansueti*, id est, illi qui volunt esse mansueti animalia non immansueta, videlicet, volunt habere Dominum sessorem et rectorem, ne præcipitentur. *Audiamus*, inquam, *et lætentur*, id est, imitentur, non contristentur. Immansueti enim qui de se præsumere volunt, et gloriari in se, non in Domino, cum audiant ut quisque tantum lætetur in Domino, non lætantur, sed contristantur.

Magnificate Dominum mecum. Hic facit apostropham in ipsos mansuetos. Quasi dicat: Vos, mansueti, audientes hoc, et lætantes, *magnificate*, id est, veneramini et exultate vos humiliando *Dominum*, non seorsum per superbiam, sicut hæretici faciunt, sed *meum*, scilicet non in separatione, sed in unitate. Hoc d. cit. ipse amator veræ sapientiæ Christus, qui non coamatoribus suis invidet, sed omnes vult rapere, ut sui sint coamatores. Quia non sic in hoc amore est sicut in vitioso et turpi amore hujus sæculi, ubi quisque solus vult videre, et solus amare, quoniam illa vera sapientia omnibus amantibus se est communis, et tamen integra manet singulis. Et ideo et nos quoscunque quibuscunque valeamus modis ad hunc amorem nobiscum rapere debemus, scilicet, hortando, rogando, rationes reddendo. Et qualiter magnificandus sit Dominus dicit: *Exultemus nomen ejus*, humilitatem quam præcipit servando, tendentes *in idipsum*, id est, non ad destructionem, sed ad concordiam unitatis, videlicet, ut sicut corpus Christi mansit integrum inter manus persecutorum, ita etiam maneat integrum inter manus professorum. Legitur enim quod cum in passione Domini circa vesperam in parascève frangerentur crura eorum qui cum eo crucifixi sunt, ut citius ab hac miseria liberarentur, crura ejus non sunt fracta, quia cum ventum esset ad eum, placide eum exspirasse invenerunt. Quod autem corpus ejus remansit integrum, ideo factum est, ut per hoc notaretur quod in corpore ejus, id est, Ecclesia, scissio non esset facienda, sed unitas servanda.

Exquisivi Dominum. Dico *magnificate Dominum*, et in hoc habetote me in exemplum, quia ego aliud non quæsi a Domino, sed *exquisivi*, id est, exceptis aliis præmiis omnibus, solum Deum præmium quæsi, et ideo Dominus *exaudivit me* non exterius, sed interius. Talis enim exquisitio sit exterius, non interius, quare et exaudivit. Intret igitur quisque cor suum, et inde avaritiam expellat, et omnes pravas concupiscentias, et sic Dominum ut exaudiat exquirat.

Exaudivit me, inquam, Dominus, et hoc rōdo exaudivit me, quia eripuit me caput ex omnibus tribulationibus interioribus per immunitatem a peccatis; interioribus vero per resurrectionem. Similiter vox exaudivit, et ex omnibus tribulationibus eripiet, nunc interim interioribus, tandem vero exterioribus.

Accedite ad eum et illuminamini. Quasi dicat: Ego quidem exquisivi Dominum, et ideo exauditus et erectus sum; et vos etiam per humilitatem exquirite Dominum, et sic *accedite ad eum*. Quanto enim se quisque magis humiliat, tanto magis Deo appropinquat; et quantum se erigit, tantum ab eo recedit. Et ideo dicit: *Accedite ad eum* per humilitatem. Accedite quidem corde, non corpore, non pede, sed affectione. Accedite fide sectando, corde inhiando, charitate curando, non claudicando, id est, duobus præceptis inhiando, dilectioni, scilicet, Dei et proximi, per quæ ad ipsum curritur. Accedite, inquam, et illuminamini luce veræ cognitionis, scilicet, ut intelligatis quia sectando humilitatem pertingetis ad immensam sublimitatem. Et est quasi dicit: Si accesseritis illuminamini, in tantum quod *facies vestre non confundentur* ad aliquas injurias et contumelias, id est, non contristabuntur, imo lætabuntur. Facies enim superborum ad quaslibet injurias confunduntur, quia dolent aliquos esse superiores, qui sibi eas inferant. Eorum vero facies qui Christi humilitatem sequuntur, in tribulationibus non confunduntur, sed gloriantur, quia sciunt per hoc quidem se superiores esse ipsis inferentibus. Vel potest hoc etiam accipi in futuro. Quando enim omnes in fine invitabimur ad nuptias veri sponsi, Christi, qui vestem nuptialem habebunt, *facies eorum non confundentur*; qui vero ea veste carebunt, eorum facies confusæ erunt, nec apparere audebunt. De quibus dictum est: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei*.

Iste pauper clamavit. Ostendit sese ipso quomodo sit accedendum ad Dominum. Quasi dicat: Dico Accedite, et ad hoc me exemplum habetote, quia *iste pauper*, scilicet ego, qui cum essem dives, pro omnibus ad paupertatem humiliatus sum; *iste pauper*, inquam, clamavit, id est, irremissam operationem et intentionem ad Deum direxit. Et ideo Dominus exaudivit, quia *salvabit eum de omnibus tribulationibus ejus* interioribus, sive exterioribus, sicut, superius, et vos, quasi dicat: Estote pauperes, id est, humiles, non elati, et irremisse agendo clamate, et sic exaudivit vos Dominus, et salvabit. Nullus enim nisi pauper exauditur.

Inmittit angelus Domini. Hucusque dixit: Me exemplum habetote, hoc vero dicit: Me auxiliatorem habetote, loquendo de sua interim persona. Quasi dicat: Dico: Magnificate et accedite ad Dominum. Et ut hoc possitis, non deerit vobis auxilium, quia *angelus Domini*, angelus scilicet magni consilii, id est, dispositionis antiquæ, reparations novæ, felicitatis æternæ; ille, inquam, *inmittet*, id est, immisionem exercitus faciet, videlicet, aut custodiam angelorum, aut constantiam virtutum. Et ita inmittet, ut *in circuitu timentium eum*, id est, ut illa immisio undique muniat timentes eum, et sic *eripiet eos* et in præsentem et in futuro. Quod intellige dictum esse ad similitudinem, ut illud:

Pompeiana reum clausurunt signa Milonem.

Gustate et videte. Illud pertinet manifesto ad immutationem vultus, quæ in titulo habetur, quia hec aperte commendat humilitatem suam. Quasi dicat: Quia Dominus exaudivit vos clamantes ad se, et *angelus Domini inmittet*, et vos eripiet; ergo *gustate* non jam legatia sacrificia, sed humilitatem meam, secundum quod gustanda est palato, scilicet, cordis, id est, comedite corpus meum, et bibite sanguinem meum, et gustando *videte* illud quod videndum est, scilicet, intelligite suavitatem Domini hic per contemplationem, in futuro per speciem, quæ vere intelligenda est, quoniam ipse Dominus vere *suaus*, id est, dulcis

se intelligenti est. Nota vero non esse videre, nisi præcesserit gustare. Se tando enim humilitatem pervenimus ad divinitatis sublimitatem. *Gustate*, inquam, et debetis gustare, quia ille qui *spemat in eo*, id est, in Domino, id est, qui se assuefacit gustandæ veritati, nihil de se præsumens, sed sperans in Domino, est *beatus* non in mundo, sed quia *virus ejus*, id est, beatus in virtute est. Et quia spes sine timore præsumptio est, subdit: *Time te Dominum*, ut punitorem omnis nequitie, *omnes sancti ejus*, id est, omnes sperantes in eo. Et ne dubitetis eum timere, nec aliquid mali agatis timore inopia, quod faciunt plerique, quia *non est inopia timentibus eum*. Quod quantum ad litteram, falsum videtur, quia patiuntur inopiam sæpe in exterioribus, sed tamen verum est quantum ab illa in quibus vera est inopia, sed quantum ad spiritualia.

Divites egerunt. Timentibus quidem non est inopia, sed *divites* et superbi et de se præsumentes, quibus nulla videtur esse inopia, ipsi quidem naturaliter *esurierunt* verum bonum et summum. *Omnis enim cura mortalium quæ diversis studiis exercetur, ad unum finem beatitudinis nititur pervenire*, ut ait Boetius. *Esurierunt*, inquam, et tamen quia devierunt, *egerunt*, id est, indigentiam pleni patiuntur, nec illo cibo saturati sunt. *Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono*, id est, nullius veri boni indigentiam patienter. Quod est repetitum. Idem enim sunt inquirentes et timentes.

Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos. Attende quid tympanizans iste et affectans et quam dulciter admonet. Quasi dicat: Darius quidem vobis locutus sum, cum dixi: *Time te Dominum*, ut autem lenius vos alloquerer, dico: *Venite, filii* corde quidem, et si non corpore, ad me patrem vestrum, et *exaudite me* aure audiendi, quia ego *docebo vos* qualiter debeatis Dominum timere. Et hoc non quilibet sibi arroget, nec temere attribuat, quia ille solus timet Dominum qui facit sequentia. Quod sic dicit *exquippollenter* sub interrogatione: *Quis est homo qui vult vitam*, et quis *diligit dies videre bonos*? Quod est dicere: Quis est qui timet Dominum? Timens enim Dominum vere tendit ad vitam æternam, et *diligit dies bonos*. Sunt autem dies boni remoti ab omni necessitate tribulationum et tentationum. Qui dies non sunt hujus regionis in terra morientium, sed sunt terræ viventium. Non enim Abraham hos dies vidit, non Paulus, non ipse Christus, qui *esurierunt*, *alsurunt*, et tribulationes varias pertulerunt, nisi forte in interiori eos habuerunt, hic per spem, quæ tandem habituri erant per rem.

Prohibe linguam tuam a malo. Quasi dicat: Ille solus *vult vitam et diligit dies bonos*, qui facit ista sequentia. Et ideo tu quilibet *prohibe linguam tuam a malo*, id est, a detractatione erga proximum, et a blasphemia in Deum, et ab omni stultiloquio et falsitate; et quia dolose aliquando agimus loquentes etiam veritatem, dicit: *Et labia tua, ne loquantur dolum* ad decipiendum proximum. *Diverte quoque ab omni malo*, scilicet, ut non solum non pecces in locutione, sed nec in actione, nec in cogitatione. Et quia non sufficit pauperem non denudare, nisi velimus eum vestire, nec si aliena non auferimus, nisi et nostra demus, dicit: *Et fac omne bonum quod potes*. Et hæc faciendum *inquire pacem* hic, ut tandem persequaris ipsam veram pacem, quam nullum scilicet bellum perturbabat. Quæ pax non potest hic haberi. Inde enim Christus vera pax nostra surrexit et ascendit, qui pacem reliquit sequentibus se, et pacem dabit pervenientibus ad se. Et hæc est pax illa quam reliquit, ut cum omnibus scilicet hominibus, quantum in nobis est concordiam habeamus. Quam pacem si servaverimus, resurgemus tandem, et ascendeamus et sic veram pacem pervenientes ad eum assequemur, cum ipse erit omnia in omnibus. Hic autem non vera pax est, quia cum hic contra bellum incedimus habeamus pacem pacem, nunquam sic satiamur,

quin rursus bellum innovatur, et sic persequere eum.

Oculi Domini super justos. Dico *inquire pacem et persequere*, et hoc vere potes, quia misericordia Domini adjuvabit te. Vel hoc quod dico, *inquire pacem et persequere*, noli tibi attribuere, sed tantum diviniæ misericordiæ, quia *oculi Domini*, id est, misericors respectus Domini, erit super te protegens te. Nam erit super omnes justos, id est, pacem inquirentes, et eum timentes. *Et aures ejus*, id est, potenti et benevolentia exauditionis ejus erit *in preces eorum*, id est, justorum. Sed tamen si statim ut viderunt aliquando non exaudit eos exterius, non tamen in hoc crudelis est, sed potius misericors. Non exaudiendo enim exauilit, quia medicus est, et sanat et aufert quod putre in eis est. Nec parit vulnere; nam si parceret, crudelior quam misericordior esset. Et ne mali accepta hinc occasione dicerent: Ergo quia *oculi Domini super justos sunt*, faciemus quidlibet impune, quia nos non videbit, occurret eis Spiritus sanctus per os sui prophetæ. Quasi dicat: Propitius quidem respectus Domini erit super justos; *vultus autem*, id est, respectus iræ indignationis ejus erit *super omnes facientes mala*, non ad bonum, sed ad malum, scilicet, *ut memoriam eorum*, quam sibi paraverunt in terris morientium, *perdat de terra viventium*, dando eam in oblivionem, non quantum ad vindictam, sed quantum ad bonam remunerationem. Sicut enim Dominus respicit de propinquo justos ad salvationem, ita de longinquo injustos respicit ad damnationem, juxta illud: *Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit*, etc. Et vere perdet memoriam illorum, quibus dicit: *Nescio vos.*

Clamaverunt justii, et Dominus exaudivit eos. Dixit quod Dominus respicit et justos et injustos, et primum ostendit de justis hic. Quasi dicat: Vere *oculi Dei super justos*, quia Dominus exaudivit eos; et hoc ideo, quia ipsi justii per irremissam operationem clamaverunt, et hoc modo exaudivit, quia *liberavit eos jam ex omnibus tribulationibus eorum*, id est, gravioribus, scilicet, ab interioribus tribulationibus per quas itur in exteriores, nisi quibus ab eis liberetur. *Liberavit eos*, inquam, sed alios sic, alios vero sic. Nunquid enim qui Deus erat trium puerorum, non erat Deus septem Machabæorum? Aut nunquid illos ab igne eruit, istos in igne deseruit? Illi autem in fornace hymnizabant, isti in igne expirabant. Sed tamen utrosque eruit, sed dissimiliter. Illos quidem corporalis ad inimicorum confessionem, istos vero spiritualis ad majorem inimicorum excæcationem. Similiter quoque de cæteris.

Juxta est Dominus iis qui tribulatio sunt corde. Ideo Dominus exaudivit justos, quia est eis Deus de prope, sicut injustis Deus de longe. Quod sic dicit: *Dominus est juxta his qui sunt tribulatio corde*, id est, qui cor suum exererunt, sed obtiverunt humiliando, id est, vicinus est justis. *Et ideo salvabit a tribulationibus*, ut supra dictum est, *humiles spiritu*, id est, ipsos eosdem non superbientes, nihilque de se præsumentes. Et opus est ut salvet, quia *tribulationes justorum sunt multæ*, quia intrinsecus et extrinsecus multipliciter tribulantur in præsentia, ut post multas tribulationes perveniant ad infinitas remunerationes, sicut e contra injusti post paucas tribulationes præsentis perveniant ad innumeratas infelicitates. *Multæ sunt*, inquam, *tribulationes justorum, et de omnibus his liberavit eos Dominus* jam spe, tandem vero liberabit in re. Et hoc modo liberati sunt, quia *Dominus custodit omnia ossa eorum*, et ita quod *ne unum ex his conteretur*, id est, *penitus* confringetur. Quod quidem quantum ad litteram falsum videtur. Æque enim invenimus fractam os illius latronis crucifixi cum Domino, qui confessus est, sicut et illius qui non est confessus; sed accipienda sunt hic ossa firmamenta animæ, id est, *virtutes*, de quibus verum est quia *ossa Domino custodiente manent integra*, id est, non conteruntur *ictibus* illis quibus ossa exteriora. In illo enim latrone fides, et si crura ejus frangerentur, conteri non po-

tuit Qui cum alter blasphemaret in Dominum, dixit: *Memento mei dum veneris in regnum tuum.*

Mors peccatorum pessima, et qui oderunt justum, delinquent. Hoc ostendo quod vere *oculi Domini sunt super justos*, redit ad alteram partem, scilicet, de injustis. Quasi dicat: Vere vultus iræ Domini erit super malos, ut perdat eos, quia ipsorum *peccatorum*, id est, malefactorum *mors*, quia peribunt, erit *pessima*. Est autem hic accipienda mors non dissolutio corporis, sed mors interiorum, scilicet, separatio animæ a Deo, qui est sponsus et vera vita ejus. Quæ mors vere pessima est, quia sicut vivere charitativè optimum est, ita mori charitati pessimum est. Et ex hac morte efficitur hoc, et si quod alia mors, id est, dissolutio eorum videtur bona stultis, quia vident funus eorum ferri cum tanta pompa, tamen sit mala, quia cujus corpus hic collocatur et deportatur in lecto eburneo, ejus anima sepulta est in inferno. *Mors*, inquam, *peccatorum pessima*; et ideo *pessima*, quia *delinquent, qui oderunt justum*, id est, grave delictum in hoc ipsi peccatores committunt, quia justum absolute, id est, Christum, quem deberent diligere, oderunt, quia conculcant sanguinem ejus, nolentes imitari humilitatem ejus. Hic notatur peccatum, unde hoc quod mors eorum pessima sit, efficitur, et ab hac tali morte, et si Dominus non redimat animas libertorum suorum, tamen *redimat animas servorum*, id est, justorum. Et vere redimet eos a morte, quia causa ipsius mortis aberit ab eis. Nam *omnes qui sperant in eo*, id est, qui non de se præsumunt, sed se humiliant, *non delinquent in odio justii*, quia non conculcabunt ejus sanguinem, sed imitabuntur ejus humilitatem. Et possumus hic accipere justum non solum Christum, sed et Paulum, qui dixit: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.*

IN PSALMUM XXXIV.

Psalmus ipsi David.

ARGUMENTUM.

Occasione ærumnarum suarum David hunc psalmum in tempore Jeremiæ componit, quæque pertulerit qualiter oraverit, exponit. Aliter totus psalmus ex persona Christi est, et per Christum ad omnes psalmos referri potest.

EXPLANATIO.

Totus psalmus ex persona Christi est, qui se petit ab inimicorum persecutione liberari. Nam et David recte Christus accipitur, et cum proponitur ipsi, non quilibet membrorum ejus, sed ipse Mediator ostenditur. Per totum hunc psalmum verba sunt Domini Christi, a dispensatione qua passus est. Primo membro persecutionibus retributionem postulat debere restitui, orans illis contraria, quæ tamen ad conversationem eorum sint nihilominus profutura. Secundo de resurrectione sua gaudet, et Judæorum iniquitates exprobrans acute. Tertio promittit esse per universum orbem terrarum in membris suis, paternæ potentie confiteri, quæ eum ab inimicis suis resurrectionis beneficio liberavit, deprecantur ut confundantur persecutores, et exsultent in magna gloria fideles.

COMMENTARIUS.

Judica, Domine, nocentes me: expugna impugnantes me. Vox capitis est in hoc psalmo loquentis nunc pro se, nunc pro membris, et invocantis Dominum Deum in tribulatione hujus sæculi, corpore nunc tribulato, sicut et tunc capite. Titulus autem talis est: *Psalmus ipsi David*, id est ipsi capiti, qui est verus David, attribuendus. David vero, ut supra dictum est, interpretatur *manu fortis*, vel *visu desiderabilis*. Et Christus vere manu fortis est, quia mortem nostram devicit; et visu desiderabilis, quia æternam vitam promisit. Est etiam in hoc visu desiderabilis, et manu fortis, quia quid fortius manu ejus quæ tetigit loculum, et surrexit mortuus? Quid item fortius illa manu quæ mundum devicit, non armata ferro, sed transfixa in ligno? Quid etiam visu desiderabi-

Ille illo quem sancti martyres non viderunt, et tamen ad eum videndum moriendo venire studuerunt? Illic ergo cantet anima nostra, cantet corpus nostrum, cantet et cor nostrum. Loquitur autem hic caput nostrum primum pro se dicens, non malevolentia optandi, sed præsentia prophetandi: *Domine Pater, judica nocentes me*, id est, Judæos me caput nocere volentes, qui judiciaria potestate sua judicant me nocentem, non discernendo me per pœnam ab impiis. Judica tua judiciaria potestate per causam ut nocentes, me autem ut innocentem: da illos scilicet in reprobum sensum propter suam nequitiam, me autem resuscita propter meam innocentiam. Et *impugnantes me*, id est meos, et non expugnantes: gentiles sive quoslibet *expugna*, id est invictoriosos et inefficaces redde, ut non ipsi expugnent, sed ipsi expugnentur, ut convertantur. Sicut enim *judica* prius accipitur in malo, ita *expugna* hic in bono. Et refertur hoc ad corpus, sicut illud et caput.

Apprehende arma et scutum: et exurge in adjutorium mihi. Dico *expugna*, et ut expugnes, *apprehende arma* tua. Ecce magnum spectaculum videre Deum armatum. Sunt autem arma Dei principaliter anima ipsius Domini hominis hic agentis, qua ipse usus est ad debellandas aëreas potestates, velut potanti framea. Sæcularia quoque sunt arma Domini animæ justorum, et nostræ etiam animæ, ita quidem si nos bene profecerimus, id est, si ipse prius armaverit nos scuto fidei, et galea salutis, et gladio spiritus, quod est verbum Dei. Illis enim spiritualibus et invisibilibus armis armat Dominus contra hostes spirituales et invisibiles animas nostras, ut possint esse ejus arma, et deinde apprehendit eas, quæ quasi immobiles per se erant ad bellandum velut arma. Et utitur eis ut frameis et ad debellandos inimicos, et ad nos defendendos. Quod autem subdit, *Et scutum*, non est appositum ut diversum. Non enim ita est in his armis spiritualibus sicut in corporalibus, in quibus gladius non est scutum, neque scutum lorica vel galea, quia in his est identitas. Eadem enim fides invenitur vocaliter lorica et scutum. Scutum ideo, quia *igneæ tela nequissimi repellit*; lorica vero, quia nostrum interius a tentationibus munit diabolicis. Vel quia arma dicuntur ab armis protegendis, potest accipi armorum descriptio per excellentiam, quoniam scutum maxime armos protegit. Apprehendet, inquam, arma. Et hoc modo tu qui prius videbaris jacere malis, *exurge* in notitiam plurimorum tuos per arma illa defendendo, et inimicos expugnando. Et hoc in adjutorium mihi, id est meorum.

Effunde s. meam, et conde adversus eos qui persequuntur me: dic animæ meæ: Salus tua ego sum. Exurge, inquam, ut exurgas *effunde frameam*, id est, multiplicetur numerus justorum, ut ubique sint effusi, quorum vita est framea tua ad inimicorum depressionem, et tuorum protectionem. Et per horum multitudinem *conclude*, id est, conclusionem et munitionem fac *adversus eos qui persequuntur me*, id est meos, persuadentes ejus salutem in Jove et cæteris dæmoniis sive in terrenis, et sic volentes eos devocare, et est dicere: Tantus fiat numerus honorum, ut adversarii stupeant et reverentur non habentes quod nobis contradicant. Conclude, inquam, et *dic* in evidentiâ rei, ita scilicet ut intelligam, *animæ meæ et meorum: dic*, inquam, istud, *Ego sum salus tua*, et non aliud, videlicet ut sive subveniat angelus sive homo, de te semper dicam: Tu es salus mea. Et etiamsi hæc terrena conferant mihi aliquid solatiuni, dicam quia tu es salus mea, quia tu me his consolaris in hac vita, quæ est quasi via, ubi hæc omnia debent esse stabulum viatori, non tanquam domus habitatori.

Confundantur et reverentur quærentes animam meam. Avertantur retrorsum et confundantur cogitantes mihi mala. Ideo peto ut concludas, et animæ meæ talia dicas, ut per hoc quærentes animam meam et meorum, non ad imitationem, sed ad damnationem;

A non ad salutem, sed ad devotionem, *confundantur* salubri scilicet confusione. Confusio enim alia salubris, alia non. Illi vero confunduntur salubri confusione, qui de numero infidelium transeunt in numerum fidelium, vel de numero persecutorum in numerum membrorum, ut fecit Paulus. Et sciendum quia quidam malorum ita junguntur, ut a Domino separentur et damnentur; quidam vero ita, ut ad Dominum convertantur. Et de his qui convertuntur hic primum dicit, deinde dicit de aliis. *Confundantur*, inquam, *quærentes animam meam*, et ita confundantur ut *reverentur*, id est, extimescant peccata sua, id est reverentur justos, non habentes quid eis contradicant. Et *avertantur* a persequendo, ita ut qui prius ante fuerant, sint *retrorsum* secus pedes Domini, scilicet qui fuerant præcedentes, sint subsequentes, et persecutores sint prædicatores. *Avertantur*, inquam, *et confundantur*, ita ut qui nunc sunt *cogitantes mihi et meis mala*, sint mihi desiderantes bona; qui autem id nolunt, *fiant tanquam pulvis*, et reliqua.

B Illic incipit agere de illis malis, qui ita junguntur ut damnentur. Potest etiam quod præcedit, scilicet *Confundantur cogitantes mihi mala*, adversus eosdem referri hoc modo: Illi quidem *avertantur retrorsum*. Ex opposito autem non solum facientes, sed etiam *cogitantes* perseveranter *mala mihi et meis*, accipiant quod merentur; *confundantur* scilicet confusione æterna. Nunc autem interim *fiant tanquam pulvis ante faciem venti*. Pulvis terræ facile auferitur a vento, hic autem per ventum accipitur quicunque carnalis motus et tentatio vel suggestio diabolica. Pulvis vero peccatores dicuntur, carentes humore affectionis et misericordiæ, qui facile subruuntur a vento elationis et tentationis. Est et dicere: Tales fiant ut ad nullus motus pravos subsistant, sed omnibus cedant. Vel etiam ut a quolibet vento hæreticæ doctrinæ facile subvertantur, vel circumferantur. Et ad hoc sit eos *coarctans* (id est compellens, ut magis precipitentur) *angelus Domini* pravus, per quos etiam Dominus operatur. Juxta illud: *Fecit Dominus inmissionem per angelos malos. Fiat quoque via*, id est, tota vita præsens illorum *tenebræ*, id est, ignorantia veritatis. *Et lubricum*, id est in lapsu omnis carnalis concupiscentiæ; ad hoc rursus sit *eos persequens*, id est compellens *angelus Domini* pravus. Potest etiam hic versus totus ad similitudinem solam dici ita: Vita illorum sit similis illi qui in tenebroso et lubrico loco persecutionem patitur, qui quidem in maximis angustiis versatur, quia nec ut lucem expectet sibi conceditur.

Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: supervacue exprobraverunt animam meam. Ideo dico ut talia eis veniant, quoniam digni sunt; *quia gratis*, id est, cum nihil mali apud eos meruissem, imo multa bona fecissem, mortuos eorum suscitando et infirmos sanando: tamen *absconderunt*, id est, absconse, quantum ad se, paraverunt *interitum laquei*. *Laquei* dico sui non mei, id est, multas causas contexerunt, sicut laqueus contextitur, per quas voluerunt me illaqueare ad interitum, ut mundus post me non abiret: sed ille laqueus fuit suus, qui ipsi potius illaqueati sunt ad anteriorem interitum. Ego vero resurrexi, et mundus post me abiit. *Absconderunt*, inquam, *interitum*. Cui vero absconderunt? *Mihi* scilicet absconderunt corda ipsorum abscondentium cognoscenti, qui tamen inter eos eram similis ignorantis. Et *exprobraverunt animam meam*, id est, opprobra multa intulerunt vitæ meæ, et hoc vacue. Et *supervacue* quidem, quantum ad hoc quidem obiceerunt, quæ non solide, vel ut ipse dixerat, acceperunt. Ut illud: *Hic dixit, Possum destruere templum Dei, et reliqua*. Quantum enim ad ipsum, solidum fuit hoc et perfectum, quia ipse *tertia die resurrexit*. Quantum vero ad ipsos qui de templo Salomonis hoc acceperunt, non fuit hoc solidum, sed vacuum. Vacuum enim proprie dicitur, quando non est solidum, sed iutus cavum est.

Veniat illi laqueus quem ignorat, captio quam ab-

condit apprehendat eum, et in laqueum cadat in ipsum. Ecce digna pœna et condigna vindicta. Valde enim dignum est ut quisque peccator constringatur funiculis peccatorum suorum, et ut quisque ex sua nequitia damnetur. Et est dicere: Ipsi quidem absconse paraverunt mihi interitum laquei, et absconse incidant in eumdem laqueum. Littera autem sic exponitur: *Laqueus*, id est, nequitia eorum qua me illaqueare voluerunt ad interitum, quam ignorant sibi nocituram. Juxta illud: *Cæterum nescit impius se puniri, nisi cum manifeste luit quod nolens perpetravit volens.* Ille, inquam, *laqueus veniat illi populo*, id est refundatur in eum scilicet ut in quo mihi voluit nocere, noceatur. Et exponit istud dicens: *Et captio quam abscondit apprehendat eum*, id est, iniquitas illa quam absconse paravit mihi velut ignoranti, ut me caperet, *apprehendat eum, et ita apprehendat eum ut cadat in laqueum*, non alium, sed ipsum eumdem quem abscondit mihi, id est, me resurgente propria iniquitas sua sit ei ad perpetuum casum et damnationem. Quod est dictum ad similitudinem. Sic enim est nequitia cujusque. Sicut si quis pararet alicui poculum veneni, et post modo oblitus biberet idem; aut si pararet alii foveam, et incideret in eam, quia necesse est ut quod aliud corruptit, illud unde procedit, et in quo principaliter est maxime corruptat. Potest autem captio per se accipi, ut non sit expositio prioris, et taliter dici: Similiter captio illi captioni quam mihi paravit populus ille, apprehendat eum scilicet, ut sicut in festivitate paschali cum undique convenissent, occulte, ut me caperent, tractaverunt, ita in consimili die cum undique convenerint, a Tito et Vespasiano comprehendantur. Cætera non mutantur.

Anima autem mea exsultabit in Domino: et delectabitur super salutari meo. Illos quidem apprehendat captio, et cadant in laqueum, *anima autem mea* non dicam optando quasi dubius ut exsultet, sed enuntiative dicam *exsultabit*, non de se præsumendo, sed in Domino. Et etiam *delectabitur*, id est plenariam lætitiarum habebit. Quod notat per hæc duo, quia exsultari corporis est, delectari vero animæ. *Exsultabit*, inquam, et *delectabitur*, non in se, sed in salutari suo, id est, in resurrectione data sibi desuper, a Verbo scilicet personaliter sibi unito. Nec solum *anima mea exsultabit*, sed etiam corpus meum, quia *omnia ossa mea*, id est omnes robustiores inter meos, etsi caro non dicat, quia *spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*: ossa, inquam, propter gaudium de spe resurrectionis sibi in me data, *dicent, Domine, quis in angelis, aut in archangelis, aut in patriarchis, vel prophetis, sive in gentium diis est similis tui?* Nullus utique. Et merito hoc dicent, quia tu et eripis eos de tentationibus diabolorum, et me eripis de manibus inimicorum, quod sic dicit: Tu es *eripiens inopem populum tuum de se, scilicet nihil præsumentem de manu fortiorum ejus*: id est, de potestate diaboli et angelorum ejus, qui fortiores sunt: quia olim toti humano generi prævaluerunt in Adam decepto, et adhuc quibusdam prævalent, quos blandis suggestionibus suis decipiunt. Et etiam eripis vere *egenum*, qui sibi scilicet nihil prorsus attribuit; et verum *pauperem*, qui cum scilicet dives esset, pro omnibus pauper factus est: *a diripientibus eum*, id est, de potestate illorum qui conabantur diripere eum a te, id est separate, dicentes: *Deus reliquit eum*; et: *Non est hic homo a Deo*, et cætera talia. Agit autem hic de se ipso in tertia persona, et ostendit quomodo diriperent eum dicens: *Testes iniqui*, id est, illi testantes de me iniqua, *surgentes contra me interrogabant me per pœnam, scilicet, colaphizando et conspuendo me, ea quæ ignorabam ego.* Quid autem ignorabat? Nunquid aliquid ignorabat qui etiam corda persecutorum videbat, et dolos eorum præsciebat? Utique nihil ignorabat, non quantum ad vindicationem, sed quantum ad commissionem.

Retribuebant mihi. Interrogabant me, inquam, et interrogantes retribuebant mihi mala tantum pro bo-

nis, ut pro vita quam conferre veneram, mortem; pro honore blasphemias, pro medicina vulnera. Et retribuebant animæ meæ pro fecunditate sterilitatem, quia cum anima mea ad hoc venisset, et laboraret ut eos conspersos imbre verbi Dei bene faceret fructificare et fertiles, ipsi præbuerunt in se solum sterilitatem, quia non passi sunt se regenerari per me, sed manserunt illi sicuti similes, in qua Dominus esuriens nullum fructum, sed sola folia invenit: quia in verbis eorum numerositas, in factis vero paucitas.

Ego autem. Ipsi quidem quæ ignorabam interrogabant me, et mala pro bonis retribuebant; ego autem cum mihi molesti sic essent, et omnibus modis in me sævirent, tantummodo induebar cilicio, id est, occultabam divinam potentiam meam, et solum cilicium, id est mortalem carnem, qua circumdabar, eis in quem sævirent objiciebam. Si enim ille qui uno verbo solo querentes se capere, in terram prostravit, divinam potentiam exercere persecutoribus voluisset, haud dubium quin solo uultu omnes interficere potuisset. Sciendum vero quod cilicium de pilis caprarum et hædorum sit, et per capram et hædum propter fetorem significatur peccatum. Dicitur ergo Christi caro cilicium, quia pœnam peccati pertulit, licet peccatum non admisit. Caro enim ejus mortalis fuit, et in pœna tantum, quia sine peccato est similis nostræ carni. Juxta illud Apostoli: *Misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne*, id est, ut per mortem ejus destrueret nostram mortem. Dicitur enim mors et Christi et nostra peccatum, quia est effectus et pœna illius peccati quod Adam perpetravit.

Humiliabam in jejuniio animam meam. Ego quidem illis me molestantibus induere cilicio. Unde apparet quia anima mea, quæ nihil esuriebat, nihil sitiebat, nisi conversionem illorum jejunabat. Et tamen in hoc jejuniio humiliabam animam meam, id est non irascebar, sicut solent irasci potentes in determinato tempore subtractio sibi cibo. Tantum autem fuit hoc jejuniium, ut in tanta turba persecutorum, nullum in quo se reficeret inveniret præter latronem sibi collateraliter pendentem, cum etiam discipuli ipso relicto fugissent, et in turba laterent: et etiam Petrus ille, qui prius tam temere clamaverat, *Domine, et si oportuerit me mori tecum, non te negabo*, in turba latebat et ad vocem ancillulæ trepidabat: *humiliabam me, inquam, in jejuniio, et orabam pro illis dicens, Pater, ignosce illis.* Et orabo non ad remotum aliquem sed ad vicinum, quia *oratio mea converteretur in sinum meum*, id est, in occultum meum, quia humanitas mea orabit pro illis Verbum personaliter sibi unitum. Possunt et aliter hi duo versus legi, ut sic dicatur, Ipsi quidem retribuebant mala mihi: ego autem cum, id est, quamvis molesti essent, induere, tamen cilicio, id est, quosdam ex illis qui prius erant quasi cilicium, id est spinosi et infructuosi, ad me convertebam, et quasi mollem vestem quam indueret, faciebam. Juxta illud: *Vivo ego, dicit Dominus, quia*

his omnibus velut vestimento vestieris. Et hoc si faciam, quia in illo gravi jejuniio quod de ipsorum inconversione patiebar, *humiliabam animam meam*, id est, vitam meam comedendo cum publicanis et peccatoribus, cum ipsis conversando, ut vel sic aliquos mihi attraherem, in quibus illud jejuniium meum solverem: *humiliabam me, inquam, et orabam pro illis, et oratio mea, etsi non omnibus ipsis prosit, convertetur tamen, id est apparebit in conversis in sinum meum, id est in illis quæ significantur per manum Moysi reductam in sinum.* Mittitur enim hic ad historiam, in qua dicitur quod quando Dominus præcepit Moysi ut rediret in Ægyptum, et educeret inde populum suum, petiit Moyses ut infirmus a Domino: *Domine, quod signum erit mihi, ut me audiant? Et Dominus ad eum: Educ manum tuam de sinu tuo, et eduxit, et ecce leprosa tota facta est. Iterum dixit ei: Reduc manum tuam in sinum tuum, et reduxit, et reliquæ carni facta est similis.* Per sinum autem Moysi,

significatur sinus Domini. Et est sinus Domini, fides, spes, charitas, et ecclesiastica instituta: a quo sinu quisquis elucitur, ut hæretici qui a nobis exierunt, leprosus sit in peccatis. Si vero conigit ut aliquando redeat, sit similis reliquis infra sinum sanatis a lepra peccatorum. Et quisquis in hoc sinu est, conversus est in idipsum, quia naturaliter in Adam posito in plenitudine virtutum, in hoc sinu finitus: sed exivimus ab eo per eundem prævaricantem.

Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic complucebam: quasi lugens et contristatus sic humiliabar. Orabam quidem in passione pro illis, et antea cum eos admonerem, *complucebam*, mihi sic, quasi admonerem *proximum*, id est aliquem discipulum, aut quasi admonerem *fratrem nostrum*, id est aliquem apostolum, quia sic illi obedebant facile, sicut faceret frater vel proximus. A majori autem parte eorum qui sanam doctrinam contempnebant humiliabar sic, ut *quasi lugens* exterius, et *contristatus* interiorius, id est, velut habens plenam tristitiam. Solent enim boni prælati gaudere de profectu subditorum, et tristari de defectu illorum quasi suo. Unde Apostolus: *Vivo ego nunc, si vos estis in Domino.*

Et adversum me lætati sunt, et convenerunt: congregata sunt super me flagella, et ignoravi. Humiliabar, inquam, ab illis, et hoc ideo quia ipsi lætati sunt, et convenerunt: pro lætante convenerunt adversum me. Et ipsi convenientibus congregata sunt innumera flagella ab illis super me, et tamen ego causam ignorabam, non quantum ad vindictam, sed ad factum, quia nullius mali eram mihi conscius. Convenerunt, inquam, et in illo conventu dissipati sunt inter se, quia quidam, Bonus est, licebant, alii autem, Non. Et tamen non sunt compuncti, nec isti, nec illi ad misericordiam, quia tentaverunt me, et cætera. Potest et sic istud dici: Quod ipsi sine causa venerunt contra me, indicat hic effectus, quia ipsi ubique gentium dissipati sunt, et tamen adhuc non sunt compuncti ad poenitentiam. Juxta quod tentaverunt sic continuabitur. Hoc scilicet modo congregata sunt flagella super me, quia tentaverunt me, dicentes: *Magister, scimus quia a Deo venisti;* et, *licet censum dare Cæsari, an non?* et cætera talia. Et *subsannaverunt me*, id est, deriserunt me: *subsannatione*, id est, vili et contemptibili derisione. Et *frenduerunt super me dentibus*, id est, mordacibus dictis suis dicentes: *Crucifige, crucifige eum.* Tu autem, Domine Pater, quando respicias me caput, ut ab eis liberer? Quando etiam respicias corpus meum? diffinito scilicet tempore respicias me caput resuscitando et etiam corpus, quia non differs in capite, ut non respicias inopia, sed ratione; nec differs in corpore lædio, sed amore. Non enim Dominus Christum, quem primo etiam momento potuit resuscitare, distulit in diem tertiam inopia, sed ratione, quia legitur in Evangelio, *Hodie et cras sanitates operor, tertia vero consummor.* Prima enim die, scilicet ante legem, Dominus operatus est sanitates in quibusdam, sicut in beato Abel et in Abraham, et cæteris patriarchis, crastina quoque die, scilicet sub lege, multi salvati sunt, ut Moyses et Aaron, et quicumque legem spiritualiter coluerunt. Tertia vero die in tempore gratiæ per Verbum missum ad terras, consummata et perfecta salus data est. Et hæc est ratio quare Christus non in prima vel secunda, sed potius tertia die resurrexit. In corpore quoque cum Dominus quodcumque vellet, posset vel singulos per se, vel plures in simul resuscitare, non differt resurrectionem lædio, sed amore, scilicet quia cum ipse sit perfectus, amat in corpore quoque ante resurrectionem illam compleri perfectionem, ad quam su, p'end: in prius homo creatus est. Juxta illud: *Sustinet modicum tempus Deum,* et cætera. Nunc ad litteram redeamus. Respice, inquam, et me et corpus in definito tempore, et ideo noli differre resurrectionem meam in communem resurrectionem, sed cito restituere animam meam liberaudo per resurrectionem a malignitate, id est a malitia eo-

rum, scilicet frendentium super me dentibus. Et restituere etiam in tempore a te constituto unicam meam, id est, Ecclesiam sponsam meam: liberatam a leonibus, id est, a sævientibus principibus eam persequentibus.

Confitebor tibi in Ecclesia magna, in populo gravi laudabo te? Quasi dicat: Quo fructu peto ut restituas et me et unicam meam, hoc scilicet, quia ego confitebor tibi in me et in meis in Ecclesia magna. Et vere magna est Ecclesia, quia ubique terrarum est diffusa, sed quia in ea insimul sunt, et palææ et grana, id est mali et boni. Veniente autem vento ventilationis et tentationis, palææ, quæ leves sunt, depelluntur; grana autem, quæ gravia sunt, remanent in populo gravi. Quasi dicat: *Confitebor tibi in Ecclesia communiter et in bonis et in malis: laudabo autem te vere et singulariter in populo gravi,* id est in sanctis viris, quos vetus adversitas non depellit.

Non supergaudeat mihi qui adversantur mihi inique, qui oderunt me gratis, et annuunt oculis. Ideo quoque rogo ut restituas me caput et corpus, ut si gavisus sunt de me mortuo et de meis incarceratis, non supergaudeant mihi, id est ad depressionem meam et meorum, de me non resuscitato et de meis devocatis. Illi qui inique adversantur mihi et meis, in hoc quia oderunt me caput gratis, quia nulla mala, sed multa bona eis contuli. Et quia fraudulenta persecutione annuunt, id est acquiescunt meis in oculis exterius, quos oderunt interiorius. Annuunt enim voce quod contradicunt corde. Annuunt facie quod negant in voluntate. Et quid mirum si in arido ligno faciunt, quod fecerunt in viridi, id est in me? Quia loquebantur pacifice mihi exterius, dicentes: *Scimus quia a Deo venisti, magister,* et cætera talia. Et sic loquentes cogitabant tamen dolos in corde contra me, id est iracundiam terræ, id est, quia irati mihi pro terrenis erant timentes per me locum et gentem amittere. Et non solum cogitaverunt, sed etiam quæ cogitaverant fecerunt; quia dilataverunt, id est, aperuerunt os suum super me, rugientes contra Pilatum: *Crucifige eum.* Et postquam peccaverunt in me quod voluerunt, lætantes dixerunt: *Euge, euge,* id est, bene factum est animæ nostræ, quia oculi nostri viderunt quod semper videre desideravimus, et quod omnibus modis optavimus.

Vidisti, Dom'ne, ne sileas, Domine, ne discedas a me. Quasi dicat: Ipsi, inquam, viderunt poenam, tu autem, Domine, vidisti causam et innocentiam meam, et ideo, Domine, si siluisti a poena, non sileas a vindicta; vel sicut non siluisti a præcepto, scilicet, quin per me ea quæ voluisti præciperes, ita etiam non sileas a judicio, ut non vindices in eos damnationem meam; et non discedas a me, id est a meis in persecutione, sed potius sicut per me promisisti, sis cum eis usque ad consummationem sæculi, ut eos protegas ab inimicis.

Exsurge et intende iudicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam. Ne sileas, inquam, sed potius exsurge in vindicta, qui videbaris jacere in poena. Et intende, id est, intensum te fac in evidentia rei, iudicio illorum de me facto meo, non suo, scilicet ut quod ipsi putaverunt esse ad suam gloriam et meam ignominiam, potius convertatur ad meam gloriam, et ad eorum ignominiam: tu, dico, Deus meus creatione et potestate, et Dominus meus subjectione et voluntate. In quo nos instruit, ut et nos illum, qui Deus noster est ex necessitate, faciamus nobis Dominum subjectione et voluntate. Et qualiter roget ut intendat, iudicio declarat, cum subdit: *intende,* inquam, *in causam meam* discernendam. Quasi dicat: Non peto ut in id intendas quod commune habeo cum latronibus, scilicet in poenam, sed ut intendas in causam, scilicet quia beati sunt qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Quæ causa discreta apud solos bonos est, cum sit communis poena. Et ideo sola causa martyrem facit, non poena: quia si poena martyrem laceret, quicumque nequam decollaretur, aut

aliquo modo trucidaretur, coronaretur, quod fieri indignum est.

*Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus, et non supergaudeant mihi. Non dicant in cordibus suis: Euge, euge animæ nostræ, nec dicant: Devorabimus eum. Intende, inquam, in causam, et me, quem in pœna a malis non dividis, judica, id est, discerne ab eis secundum justitiam, id est veram obelientiam meam: et tamen tuam, id est, a te mihi datam, Domine Deus meus. Et debes judicare, ut inimici qui gavisii sunt de me interfecto, non supergaudeant de me, non de resuscitato. Sed qui prius dixerunt in morte mea. Euge, euge animæ nostræ, non dicant hoc amplius, videntes me resuscitatum in cordibus suis, et si simulat exterior in labiis, sed potius dicant, Væ, vae animæ nostræ. Insuper enim tristitiam habuerunt Judæi, audientes resurrexisse Christum, et mallent omnibus modis non crucifixisse quam crucifixum resurrexisse. Non dicant, inquam, euge, euge, nec etiam dicant, Devorabimus eum, putantes prius penitus nomen meum delevisse de terra, sed potius ego devorem eos, et mei etiam devorent persecutores suos, tam gentiles quam Judæos. Illic mittit nos ad historiam, ubi continetur quod cum Moyses in monte Sinai, ut legem a Domino acciperet, quadraginta diebus staret, et populus Israeliticus murmurat contra Aaron reposedens idola. Et cum ipse Aaron non posset eos ratione corrigere, voluit eos damno revocare. Præcepit igitur eis ut afferrent quoque ornamenta sua aurea vel argentea, et inde fecit vitulum conflatilem. Quem postmodo Moyses cum de monte rediisset, et multo super hoc cruciaretur dolore, fecit in pulverem conteri, et potui commixtum ad devorandum eis præbuit. In quo signatum est quod veri Israëlitiæ qui futuri erant apostoli, et alii scilicet præcones sancti, non solum quosdam de Judæis, sed etiam gentes qui idololatræ erant: et per idolum illud, scilicet et per vitulum conflatilem, intelliguntur transgredire, conformando sibi debebant, et in malo devorare, atque in corpus Christi trahere. Et possunt quæ supra dicta sunt, ab *Exsurge et intende*, etiam ad membra et persecutores eorum, tam de gentilibus quam de Judæis, suo modo referri.*

Erubescant et reverentur simul qui gratulantur malis meis. Induantur confusione et reverentia, qui maligna loquuntur super me. Non dicant, inquam, Devorabimus eum, quantum ad me, vel eos, quantum ad meos, sed potius erubescant peccata sua, et simul reverentur, id est extimeant ea, vel erubescant me et meos, et reverentur cognoscens se peccatores et indigniores. Illi qui nunc gratulantur de malis meis, et meorum, et ita erubescant et reverentur, ut induantur confusione et reverentia, id est, ut tam plenaria confusio sit, et reverentia, ut circumdet eos velut indumentum. Induantur, inquam, illi, qui loquuntur modo mala, non solum faciunt super me, id est de me et de meis. Et vere erubescant et reverentur, quia exsultabunt et lætabuntur omnes illi, qui cum prius vellent statuere justitiam suam, modo volunt statuere justitiam meam. Et utinam exsultent et lætentur, et reliqua. Possunt quoque prædicti duo versus in malo accipi ita: Non dicant, inquam, persecutores mei et meorum, Devorabimus, sed potius erubescant et simul reverentur, id est, ruborem exterioris et innocuum timorem interius incurrant de nequitia sua in præsentia, illi qui gratulantur malis meis et meorum. In futuro autem induantur confusione plenaria, et reverentia, quicumque maligna loquuntur super me, id est de me et de meis. Quod vere tunc erit, quando dicent: Nos insensati existimabamus vitam illorum insaniam, et reliqua.

Exsultent et lætentur qui volunt justitiam meam, et dicant semper, Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus. Quasi dicat: Mali quidem et persecutores patiantur et hic et in futuro. Ex opposito autem exsultent et lætentur interius, id est plenariam lætitudinem habent, et hic et in futuro, omnes qui cum

A prius vellent statuere suam justitiam, modo volunt tantum meam justitiam: et dicant semper, Magnificetur, id est, exaltetur Dominus, et nunquam servus, hoc est nihil amplius de se præsumant, sed totum Domino ascribant. Illi qui volunt pacem datam per me vere servum ejus, id est homini. Quæ pax est litigium habere cum vitiis, et concordiam cum moribus optimis. Et vere dicent, Magnificetur Dominus, qui lingua mea, id est, cor meum, quod ideo dicitur lingua, quia Deo loquitur. Unde in Evangelio habetur quod Dominus Jesus pravis cogitationibus adversariorum suorum respondiit: cor, inquam, meorum semper, o Domine, meditabitur justitiam tuam esse. Id est, nihil de se præsumet, sed omnem justitiam tibi ascribit. Laudem vero tuam veram et perfectam meditabitur in die illa, quæ erit dies tota, id est in futura vita, ubi erit perpetuus dies sine nocte. Et tota die, id est tota mentis puritate; vel tota die, id est, assidue meditabitur laudem Dei. Si enim hymnum in Ecclesia canis, laudas Dominum; si vero non canis, reficis corpus cibo aut somno. Et hoc non ad delectationem carnis, sed ne deficias in servitio Dei. Et si quidquid agis, tibi semper in mente Domini proponis, omnis innocentia operum tuorum assidue laudat Deum.

IN PSALMUM XXXV.

In finem, servo Domini, psalmus David.

ARGUMENTUM.

Cum Saulis insidiis urgeretur, hunc psalmum cernit eo præcipue tempore cum eum necare volens, scyphum tantum pro signo fidei, hastamque protulit. Aliter Propheta cum laude opera ipsius Judæ dicitur.

EXPLANATIO.

Servo Domini non alteri accipe, quam ei qui cum in forma Dei esset, formam servi accepit, factus obediens usque ad mortem. Totus psalmus a persona Prophetæ dicitur. In primo membro contemptores legis vehementer accusat, eos non habitare cum Domino commemorans ob eorum impius voluntates. Secundo sub laude Domini collata prætorum dona describit, eosque domus Domini dicit veritate compleri, breviterque in ruina malorum psalmus iste concluditur.

COMMENTARIUS.

Dixit injustus ut delinquant. Titulus est talis, In finem servo Domini David, secundum Cassiodorum, qui sic exponitur. Hæc verba referuntur non ad historiam, sed in finem, id est in perfectionem, ad Christum scilicet: et hoc ideo quia sunt attributa David, id est alicui perfectiori de membris ejus: David dico non historialiter accepto, etiamsi ad Prophetam respicias, sed servo Domini, id est tali qui sit verus servus Domini, non serviens carnaliter, sed spiritualiter. Qui servus Domini reprehendit in hoc psalmo conservos suos injustos, proponentes sibi peccare, non quia intelligere non possunt, sed quia nolunt, et de peccatis suis injuste in auctorem culpam transferentes. Quos commonefacit, quod percant non ex culpa auctoris vel difficultate aut necessitate esse, sed ex eorum prava voluntate, scilicet quia ut bene agant, nolunt intelligere, ita dicens: *Injustus dixit*, id est proposuit, et constituit ut delinquant, id est, ut peccet assidue: et hoc non foris in conspectu hominum, quia timet ab eis reprehendi vel damnari, sed in semetipso, id est in corde suo male conscio. *Injustus* accipitur hic non quilibet unus, sed totum genus iniquorum, quod adversatur sibi intelligendo ut bene agat, non quia non possit, sed quia non vult. Aliud est enim quando aliquis conatur aliquid intelligere, sed non potest præ humana infirmitate, quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam; verbi gratia, ut quod dicitur de æqualitate Trinitatis, et de illo verbo quod erat in principio apud Deum, etc., quæ dicuntur de divinitate, humana infirmitate percipere non po-

test, et in talibus ignorantia non est peccatum: aliud vero est, quando perniciosius agit contra semetipsum cor humanum, scilicet ut non intelligat quod intelligere posset, si voluntas recederet: non quia difficilis est, sed quia voluntas prava et aversa est; quod tunc est, quando homines amant peccata, et oderunt divina præcepta, quia sermo divinus adversarius tuus est, si diligis iniquitatem tuam: amicus vero tuus est, si odis eam. Et sic eritis duo ad perimendum iniquitatem tuam, tu scilicet et sermo divinus: quia per te non potes, et ideo si odis ipsam iniquitatem, et Deus dimiserit eam, liber eris. Si autem diligis eam, contrarium tibi est quidquid dicitur contra eam: non quia intelligere non possis, sed quia non vis. Planissimum enim et apertissimum est omni homini illud præceptum: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, quia quisque in seipso hoc advertere potest. Et ideo quisquis hoc non intelligit, non imputabitur difficultati, imo voluntati. Et quia hoc est injustus, ideo non ex difficultate, sed ex voluntate dixit, ut delinquat. Et quia non ausus est palam, confugit ad occultam cordis conscientiam. Sed cum timet conspectum hominis, multo magis debet timere conspectum Dei, qui quod conspicit in corde, sicut homo in facie. Quod ipse intelligere posset, si attendere vellet. Sed ideo non attendit, quia *timor Domini non est ante oculos ejus*, id est, quia non perpendit Deum judicem in rebus: quod si perperderet, utique eum timeret.

Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniat iniquitas ejus ad odium, etc. Probat ab affectu, quia injustus non timet Deum, quia facit quod non faceret, si eum timeret. *Dolose* scilicet agit in conspectu ejus, id est, in corde suo ubi ipse Deus conspicit: et in hoc dolose agit, scilicet ut inveniat iniquitas ejus ad odium, id est, quia non vult vere invenire iniquitatem suam ad hoc ut odio habeat ipsam inventam. Sunt enim multi qui quasi conantur iniquitatem suam inquirere, et tamen eam invenire timent, ne dicatur eis: *Ecce hactenus ignorantes peccastis, nunc vere iniquitatem cognoscitis, desinite ergo peccare*; et hi dolose, non sincere agunt, timentes iniquitatem invenire quam simulat querere. Sunt item alii qui dolose agunt ut inveniant iniquitatem, quia non ex corde agunt iniquitatem querere et odisse. Et quia dolus est in inquisitione, defensio est in inventione. Si enim sincere eam quererent, inventam eam vere odissent, et non defenderent dicentes: *Quid nos fecimus? Nonne hoc omnes faciunt? Numquid Deus perditurus est omnes talia facientes? Multaque similia defendentes iniquitatem dicunt; unde apparet quia dolose, non sincere agunt.*

Verba oris ejus. Probat secundum alteram partem tantum, scilicet secundum illos qui quasi inveniant iniquitatem, et defendunt. Quoniam vere *dolose agit* injustus, videlicet per hoc quia *verba oris ejus* sunt non solum iniqua, sed ipsa *iniquitas*, quia iniquitatem scilicet inventam defendit. Et ideo verba sunt iniqua in defensione, quia *dolus* præcessit in inquisitione. Et vere *dolus* ibi fuit, quia noluit agere quod potuit, iniquitatem scilicet vere inquirere et intelligere, ad hoc ut eam postponeret, et sic bene ageret. Et hoc probat a repugnanti. Quasi dicat: Vere *noluit intelligere ut bene ageret*, quia potius et iniquitatem cogitavit, et iniquitatem perfecit, quod sic dicit, *Meditatus est perseveranter injustus iniquitatem*, id est, peccate in cubili suo, id est in corde suo, et etiam ad effectum perduxit quæ male cogitavit: quia *astitit omni viæ non bonæ*, perseverans fuit in omni opere malo. Viæ enim malorum dicuntur prava opera eorum, cor vero nostrum dicitur cubile nostrum ad similitudinem, scilicet quia in eo quiescit a sanis, id est bonis; aut laboratur ab ægris, id est malis. Solent enim boni ad strepitu exteriori in secretum cordis se recipere, et ibi quiescere et gaudere: ita tamen si bonam illic invenerunt uxorem, scilicet de-

lectationem immortalis sapientiæ. Sed valde cavendum est ne inde ejiciat aliquem mala uxor, id est fumus malæ conscientiæ. Quare satis miser injustus iste est, qui ubi maxime debet quiescere, scilicet in corde, laborat magis tumultum habere quam quiescere. *Astitit*, inquam, *omni viæ non bonæ*: hoc autem ideo factum est quia *malitiam* quæ in ipso erat, id est fomitem peccati, non vere inquisivit et odit, imo per omnia ei consensit. Non enim possumus in præsentem malitiam non habere, possumus vero eam odisse. Unde Apostolus: *Est peccatum in vestro mortali corpore, sed non regnet ad obediendum hæres carnis*. Erit autem quando malitiam non habebimus, quando scilicet *hoc mortale induet immortalitatem, et novissima mors destruetur*. Ante vero hoc tempus semper in nobis erit delectatio iniquitatis, et ideo adsit nobis et contra delectatio æquitatis præceptorum Dei, quæ contra iniquitatem pugnetis, et ipsam vincamus: quia aliud est non pugnare, sed in perpetua pace esse: quod tunc erit, quando immortalitate induemur. Aliud est pugnare, et vinci, quod in illis qui primum bona opera et præcepta divina insistant, deinde superbiunt, et de se præsumunt. Aliud est pugnare et vincere, quod in bonis est, qui nihil de se præsumunt, dicentes cum Apostolo: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia autem Dei*; aliud vero est non pugnare, imo trahi ab iniquitate: de quo genere hic agitur cum dicit: *Malitiam autem non odit*.

Domine, in cælo. Sic continuatur: *Injustus* quidem non quia non potest, sed quia non vult bene agere, *dixit ut delinquat*: hunc tamen tua, Domine, non deseret misericordia, quia salvas hos tales homines ut jumenta, ut inferius habetur: sed tamen *misericordia tua*, id est, condigna te illa tantum est in cælo, id est, in sanctis viris qui sublati a terrenis, facti sunt cælum. Sciendum enim quod misericordia Dei donorum multiplex est. Alia enim ejus dona sunt terrena et temporalia, et in his salvat corporaliter: quod sicut et jumenta injustum supradictum, et alios simpliciter homines, id est, portantes imaginem veteris hominis, non novi: qui pro magno hanc salvationem habent, et maxime in ea gaudent. Alia vero ejus dona sunt cælestia et terrena, quæ sanctis viris communia partim jam sunt, tandem vero plenarie erunt cum angelis. Et hæc sunt illæ *misericordix*, de quibus dicit: *Domine, tua misericordia est in cælo*. Et per hoc quasi diceret, *Nobis cognita est illa tua misericordia, quia veritas tua*, id est, veritas præceptorum tuorum valuit, id est, pertinuit usque ad quasdam *nubes* constituendas, id est, cognitio præceptorum tuorum fecit quosdam de cælis illis sursum fieri in nubes, id est apostolos et prædicatores, per quos nobis innotuit illa misericordia. Dicti sunt autem prædicatores sancti nubes propter carnem, quia de carne illorum divina potentia lateus in ea innotuit nobis minis, coruscavit miraculis, et compluit nos verbis.

Justitia tua sicut montes. Ostendit quod vere quiddam de cælis sursum elati sunt facti nubes. Quasi diceret: Vere sunt nubes, quia sunt *sicut montes*, id est, similes montibus pluribus modis, scilicet et propter constantiam fidei, et propter eminentiam virtutum. Et quia sicut sol exoriens prius illustrat montes, et inde respundet in vales, ita verus sol justitiæ, id est, Christus exortus, primum corda illorum montium, ut intelligant Scripturas, aperuit, et inde nobis respandit, quia per illos occulta Scripturarum mysteria nobis aperuit. Sunt, inquam, *sicut montes*, montes dico Dei, a quibus scilicet auxilium venit, juxta illud: *Levavi oculos meos in montes, unde venit auxilium mihi*. Sunt autem alii montes qui non sunt Dei, ut Donatus, Marcion, et cæteri hæretici, usurpantes sibi magisterii primatum. Hi vero montes non sunt auxilii sed naufragii, quia qui ad illos respiciunt, non sublevantur, imo naufragantur. Sunt, inquam, *sicut montes*, et hoc non ex me-

rītis suis, Domine, sed ex *justitia tua*, id est ex sola gratia tua ipso justificante. Quod ostendit a simili per contrarium. Quasi dicat: Sic sunt isti montes per justitiam tuam: sicut e contra hoc quod injusti sunt, *abyssus* non in duobus tantum criminalibus, sed *multa*, id est, in multis criminibus est per judicia non injusta, sed justa, quia tua. Non enim, ut quibusdam videtur, injuste est hoc quod mali dantur in reprobam sensum, sed justissimum Dei est iudicium. Juxta illud Apostoli: *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum adoraverunt, et ideo evanuerunt in cogitationibus suis, dicentes enim se sapientes, stulti facti sunt*. Pluraliter ideo posuit judicia, quia unumquodque criminale habet iudicium suum. Et sciendum quod sanctus Augustinus justitia sua, ut supra diximus, ablativum facit, et iudicia accusativum. Posunt vero et nominativi accipi, si sic dicatur: Veritas tua fecit quasdam de tuis nubes. Et hi tales, qui non solum sunt dicendi justī tui, sed et ipsa tua *justitia*, per excellentiam sunt *sicut montes Dei*; sicut e contra, *judicia tua*, id est injusti a te iudicati et damnati sunt *abyssus multa*; et quasi diceretur: Quandoquidem sunt *abyssus*, cur ergo vivunt? cur supersunt? Dicit: Ideo scilicet vivunt, non quia meruerunt, sed quia tu, Domine, salvas, et *salvabis homines* hujusmodi temporalis salvatione, quam pro magno habent ut *jumenta*. Et hoc facies ad eum modum ad quem *multiplicasti misericordiam tuam*, scilicet ut non solum in cœlis esset, sed et in his aliis qui sunt ut terra. Tu, dico, qui es Deus, et ideo oportet ut multiplicem misericordiam creatoris tuis impendas.

Potest psalmus iste a principio in parte hucusque aliter legi, ut sit talis, ac si diceretur: Falso quaeritur d. n. r. g. h. quod imber a. b. c. f. p. r. quam virtute. Juxta quod sic dicitur: *Injustus dixit, id est stultus et affirmavit, ut delinquat ex necessitate*, quasi culpam reflectendo in naturam et in auctoritatem: sed tamen hoc quod delinquit, est in *semetipso*, id est in libero arbitrio ejus, scilicet non est inde accusandus auctor vel natura, sed ipse qui per liberum arbitrium suum ad peccandum se disposuit. Solent autem quidam habere, ut *non delinquat*. Quod etiam sic dici potest: *Injustus dixit, ut (pro quod) non delinquat in semetipso*, id est ex suo libero arbitrio, imo quia talis creatus est ut ex necessitate peccaret. Sed cur talia dicit? Ideo scilicet, quia *timor Domini non est ante oculos ejus*, quia non credit Deum iudicaturum de terrenis rebus: et vere non timet Deum, quoniam *dolose egit in conspectu ejus*, id est in corde suo, ubi ipse Deus conspicit. In hoc scilicet, quia cum ex Scripturarum præceptis, et ex unius intelligere posset quid tenendum, quid vitandum esset, dissimulat se illud posse intelligere, et hoc vitandum et in tot rebus facit, ut *inveniat ab omnibus*, id est, ut manifestum sit omnibus quod *iniquitas ejus ad odium est*, id est, odibilis debet esse omnibus.

Verba oris ejus. Vere *dolose agit*, quia *verba oris ejus* sunt iniqua, id est falsa; et ideo iniqua, quia sunt *dolus*. In hoc scilicet, quia dicit se non posse intelligere, non quod vere non possit, sed quia *nolet intelligere ut bene ageret*. Et non solum *verba oris ejus* sunt iniqua, sed etiam iniquitatem cogitat et operatur, quod sic dicit: *Iniquitatem meditatus est, et cætera*. Quod non mutatur.

Domine, in celo misericordia tua. Quasi dicat, In his, Domine, injustis talia agentibus, est ira tua: in celo autem est *misericordia tua*, sicut prius. Et hæc tua *judicia*, scilicet quod in illis est ira tua, et in istis *misericordia*, sunt *abyssus* non parva, sed *multa*, id est sunt inexhausta et inscrutabilia. Juxta illud: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, et reliqua*. *Homines et jumenta*. Sic continuatur: In illis quidem est ira tua, et tamen etiam hos tales, Domine, non deserit misericordia tua, quia salvas hos homines ut *jumenta*, ut prius. Potest quoque Domine,

in celo, aliter adhuc continuari, et partim exponi, ut sic dicatur. *Dixit, inquam, injustus* quod ex necessitate delinquit, sed mentitur. Cur enim Dominus Pater, si hoc esset, misisset nobis in celo cœlorum, id est Christo liberum suum, ad cuius exemplar conscriberemur, et cui conformaremur? Frustra utique. Sed quia illud non est, ideo, *Domine Pater, misericordia tua*, scilicet qua nos vocasti et justificasti, est nobis a te exhibitā in celo cœlorum, id est, in Christo: et etiam *veritas* promissionum æternæ beatitudinis, quæ utraque misericordia et veritas valuerunt ad quasdam nubes constituendas. Cætera non mutantur, sicut in priori lectione dicta sunt.

Filii autem hominum. Homines, inquam, supra dicti, salvabuntur per tempora, quæ communia sunt eis cum jumentis; *fili autem hominum*, scilicet qui non solum a jumentis divisi sunt, sed etiam ab illis hominibus in hoc quia sicut illi portant imaginem terreni, ita isti portant imaginem cœlestis, et qui sunt imitatores verorum hominum, patriarcharum scilicet et prophetarum; tales, inquam, *sperabunt*, id est non erunt hic in presenti in re, sed tamen in spe, quia non insectabuntur hic bona communia cum jumentis, sed *sperabunt* æterna cum angelis: et hoc in *legmine alarum tuarum*, id est, sub defensione protectionis tuæ; ut sit dictum ad solam similitudinem, quia et gallina pullos sub alis protegit: vel possumus accipere per alas ejus, charitatem et misericordiam: charitatem quidem, qua ad nos descendit; misericordiam vero, qua nos vocavit et justificavit: vel etiam promissionem utriusque Testamenti: alteram vero de temporalibus, alteram de spiritualibus. In Veteri Testamento, quantum ad litteram, promissio de temporalibus facta est, in Novo vero promittuntur spiritualia et æterna. Et Dominus quidem consolatur sperantes in se, nunc interim temporalibus bonis, tandem vero beatificabit æternis. *Filii, inquam, hominum sperabunt*, et hi tales *inebriantur ad ubertate domus tuæ*. Voluit quidem promittere, sed non potuit illud edicere, quia verba non habuit quibus illud exponeret. Sed quia vidit homines immodice bibentes, et se adeo vino ingurgitantes, ut humana prorsus mentem excedant, et quasi induant aliam, voluit per hanc similitudinem exponere illam superabundantiam supernæ letitiæ et gratiæ, quæ sancti Dei etiam in presenti repleti, sic dementantur, ut humana mente in divinam transeant in tantum, ut nulla tormenta extimescant, nec etiam patres astantes aut uxores vel filios flentes respiciant. Et dicit, ita *inebriantur*, id est, sic replebuntur, ut velut ebrii mentem propriam excedant *ab ubertate*, id est, ab abundantia spiritualis gratiæ, quæ est *domus tuæ*, Domine: hoc est, quæ descendit de domo tua, id est de cœlesti habitatione. *Omne enim datum optimum desursum est*. Et vere *inebriantur*, quia tu *potabis eos torrente*, Domine, *voluntatis tuæ*, id est, impetu abundantis gratiæ donorum tuorum, quæ tua dona sunt voluptas, id est delectabilia. Torrens enim dicitur proprie pluvialis aqua quæ abundat et cum impetu solet de montibus decurrere.

Quoniam apud te est fons vitæ. Merito dicit, *Potabis eos*, quoniam tuum est hoc facere. Nam *fons vitæ*, id est Verbum tuum, a quo procedit vera vita, et quod dicitur fons, quod sitientes potat, et panis, quia esurientes reficit, et lumen, quia cæcos illuminat, et multa talia; ille, inquam, *fons est apud te*, tibi scilicet consubstantialis et coæternus. Et ideo *videbimus te Patrem*, qui es *lumen* non de lumine in lumine tuo, per illud Verbum, quod est lumen tuum, id est, procedens de te lumine. Et videamus te per illum, *Mitte, Domine, quem missurus es*, scilicet prætende quasi defensionem *misericordiam tuam*, id est Filium tuum, qui non solum misericors, imo ipsa dicendus est misericordia. *Prætende, inquam, scientibus te*, id est, volentibus te per ipsum scire: et etiam prætende *justitiam tuam*, id est, fidem tuam justiti-

caute nos, quæ dabitur per ipsum *his qui per eam sunt futuri recto corde*, scilicet non distortientes cor tuum ad cor suum, imò suum cor dirigentes a te cor tuum: hoc optat fidelis de posteriori populo, non quantum ad missionem Verbi, quæ jam præterit, imò quantum ad cognitionem.

Non veniat mihi pes superbiæ. Ideo, Domine, rogo ut præteras misericordem tuam, ut ab illo docear humilitatem, et comedendo ejus corpus humile: *non veniat mihi pes superbiæ*, id est non subrepat mihi amplius elata affectio superbiæ; quæ superbia dicitur pes, quia per eam a Domino in regionem dissimilitudinis recessimus, et si ut per elatum Adam cecidimus, ita per humiliatum Christum resurreximus, qui veræ humilitatis exemplum fuit: quoniam nec Judæis objicientibus sibi, Demonium habes, maledixit, sed quod non erat, humiliter negavit; quod vero erat, tacendo concessit, ne videretur maledictum reddere, sed veritatem prædicare, et humilitatem docere: *Non veniat, inquam, pes superbiæ, et manus peccatoris*, id est mala operatio pravi persuasoris non moveat me ut male agam. Duo hic rogat, liberari scilicet ab affectione prava, et a mala persuasionem. Quæ duo vitia claruerunt in exordio, quia et diabolus cecidit ex occultata affectione, et Adam aliena persuasionem. Sed tamen serva tu quilibet quod in te est, et non timebis quod de foris est. Unde ne apud te incidat in elationem, et sic vitabis quæ foris est pravam persuasionem.

Ibi ceciderunt. Ideo pro ut repellas a me pedem superbiæ: quia *ibi*, id est in illo pede *cecidērunt* in exordio, id est gravem casum passi sunt quicumque sunt operarii nunc iniquitatis, scilicet et diaboli et homines. Et quomodo ceciderunt exponit, quia *expulsi sunt* ab interiori paradiso, id est ab interna jucunditate animi, in qua creati sunt. Et quia *expulsi sunt* ab interiori, non poterunt stare in paradiso exteriori, Adam scilicet in terrestri, diabolus vero in celesti.

IN PSALMUM XXXVI.

Psalmus ipsi David.

ARGUMENTUM.

Ædificatur hoc psalmo fides eorum, qui, pravorum temporali felicitate turbati, suas virtutes intermittunt. Lege ad Sapientiam Salomonis.

EXPLANATIO.

Ipsi David, ut supra intelligendum est. Illic psalmus hortatur ad fidem, demonstrans Ecclesiæ salutem: monet credentes, quoniam plerique mortalium pro afflictione bonorum et impiorum prosperitate turbantur, adeo ut et non remuneratas in hac vita virtutes desiderant, et vitia consectentur: ad hujusmodi repellendum errorem psalmus iste componitur, qui finem magis utrorumque considerandum crebra repetitione monet. Per totum Ecclesiæ vox introducit psalmum alphabeti Hebræico ordine digestum, ita tamen ut sextam decimam litteram minus habeat. Prima positione commonet ne malignantes quispiam debeat imitari, sed quidquid boni sperandum est, a Domino postuletur, qui novit et profutura concedere, et perenniter mansura præstare. Secunda dicit peccatores maxima hic invidiæ cruciatione torqueri, quoniam in suis actibus nil simile bonis se habere cognoscunt. Tertia profertur nunquam se justum vidisse derelictum, malorum pœnas et præmia beatorum utili jam commonitione permiscens: prima positio continet litteras sex, secunda septem, tertia octo.

COMMENTARIUS.

Noli æmulari in malignantibus. Titulus est, *Psalmus ipsi David*, id est, perfectiori uni vel multis in corpore Christi attribuendus. Sunt enim in corpore Christi duo genera, scilicet perfectiores boni, et minus perfecti. Vere enim, minus perfecti sunt adhuc illi, qui videntes malos feliciter viventes, et in omni

A *terrena prosperitate florentes indignantur de flore illorum, et ipsum affectant.* Contra hos tales vero perfectiores alii agunt in hoc psalmo, instruentes eos ne murmurent de flore malorum, neve ipsum appetant, ne forte eis consimiles fiant, imò spem suam in Domino ponant, et malum æternaliter in ipso gaudere, quam hic cum malis ad horam florere. Potest autem valde commodus accessus taliter quoque fieri ad hunc psalmum. Dominus noster loquendo nobis per electos suos, vult et facit nos cautos ad omnia, dum et sibi tempus est loquendi, nondum judicandi, et nobis tempus est audiendi, necdum frustra pœnitendi. Nam et tunc erit pœnitentia, sed infructuosa. Nam restituet illis divina justitia quod sua perdidērunt injustitia. Justum enim apud Deum est, ut nunc misericordiam impertiat, tunc judicium exerceat: et ideo non perturbet te, homo Christiane, quod vides malos feliciter viventes, copia rerum affluentem, dignitatibus eminere, in omni gloria florere. Neque dicat cor tuum nullum esse divinum judicium, sed omnia casibus ferri, omnia fortuitis motibus ventilari. Foras enim inquires: Si Deus humana respiceret, non illius iniquitas floreret, et mea innocencia laboraret? Quisquis cogitas, quisquis sic ægrotas, bibe in corde tuo hujus psalmi salutiferum antidotum contra talem morbum. Omnis enim morbus animi in Scripturis sanctis invenit medicamentum suum. Noli ergo murmurare, *noli æmulari*, id est, imitationem habere in *malignantibus*, in consideratione malignantium, scilicet ut velis imitari florem eorum; quia cum nulli floreat hic, nisi male agentes, ut rapientes et furantes, si optes florere, oportebit te pariter malignantem esse. *Neque zelaveris*, id est amare facientes iniquitatem, scilicet ut appetas florem eorum, zelus enim aliquando ponitur pro ira et indignatione, ut *ibi: Zelus domus tuæ comedit me*; aliquando pro diligere, ut: *Zelatus est Dominus populum suum*; similiter quoque æmulari vel pro invidere vel imitari, sive affectare, ut Apostolus, *Æmulamini charissimam meliorum.*

C *Quoniam tanquam fenum velociter arescent.* Ideo non debetis appetere florem malorum, quia *velociter arescent*, id est deficient et ipsi et flos eorum, scilicet *tanquam fenum, quod hodie est flos, et cras in clibanum mittitur, et cito decident, quemadmodum olera herbarum*, id est, cito decident, quæ proprie olera inter herbas dicuntur. Quod enim inter herbas olera dicitur proprie, pro terram serpit; et quia altam radicem non habet, viret in hieme, et arescit in æstate. Arbores vero quia altam radicem habent, et si in hieme aridæ videantur, veniente æstate frondent, florent, fructus faciunt: et oleribus comparantur mali, qui non habent altam radicem charitatis, et florent in hieme, id est, in præsentem tempore, quod dicitur hiems propter procellas tribulationum, et fluctus amaritudinum: veniente autem æstate, quando verus sol ascendit in meridiem, et apparet in majestate Patris angelorum, tunc illi arescent, quia æternis flammis tradentur. Justii vero comparabiles arboribus, quia altam radicem habent charitatis, nunc in hieme scilicet arescent, juxta illud, *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* In æstate autem prædicta, tunc ornabuntur ornamenta foliorum, id est bonorum factorum; et locupletabuntur ubertate fructuum, id est multitudine remunerationum.

D *Spera in Domino.* Quia tam cito evanescent flos malorum: ergo quasi dicat, *Noli æmulari florem illum, sed tantum spera in Domino*, et non in mundo; et fac quemcumque potes bonitatem, non ipsorum malignantium iniquitatem. Et hæc faciens *inhabita terram*, id est Ecclesiam, quæ dicitur bene terra culta, scilicet ne deseras ecclesiastica instituta, sed observa ea, quia non est veri sacrificii locus extra catholicam Ecclesiam: vel sic bene faciendo *inhabita terram*, id est, excole propriam carnem tuam, ut

tandem eam clarificatam recipias, et sic *pascris in divitiis ejus terræ*. Divitiæ autem hujus terræ, si ad Ecclesiam respicias, sunt Dominus ejus et Deus ejus: si vero ad carnem nostram, erunt divitiæ immortalitas et impassibilitas.

Delectare in Domino. Si per terram accepisti Ecclesiam, tunc istud expositio est, quæ sunt ejus divitiæ, scilicet Dominus, et ideo *delectare tantum in Domino*: si vero per terram acceperis carnem humanam, ita continuabitur, *Spera, inquam, in Domino*, et sperando *delectare in Domino*, id est, in lætitiis quidquid agis pro Domino facias, non in tristitia; quia *hilarem datorem diligit Deus*. Et sic Dominus dabit tibi petitiones, et si non carnis, tamen cordis tui, id est implebit omnes petitiones spirituales tuas. Et ut hoc fiat, *revela Domino viam tuam*, id est, insiste talia opera quæ sunt digna revelari Domino. Velimus enim nolumus, opera nostra bona seu mala revelata sunt Domino, quantum ad cognitionem; sed tamen sola bona opera revelantur ei, quantum ad dignationem. Sed pro his dictum est: *Revela Domino viam tuam*, id est, vitam tuam, scilicet quid patiaris, cur gemis, et quid optes. Id enim pateris, quia vides quod caro concupiscit adversus spiritum. Id etiam optas. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum*. Et hoc *revela Domino cordis affectione*, et firmiter *spera*: quia per eum liberaberis, et ipse non per alium faciet tibi, quæ subsequuntur scilicet *et justitiam tuam*, id est, fidem tuam sperantem ea quæ non videntur, quæ modo latent. Juxta illud: *Charissimi, filii Dei sumus, sed nondum apparet id quod erimus*. Illam, inquam, fidem *educet* per remunerationem quasi in lumen, id est, in manifestam cognitionem, scilicet quando ea accipies quæ non visa credidisti: *et iudicium tuum*, id est, discretionem tuam, scilicet hanc quia malisti sequi pauperem Christum, quam divitem mundum, *educet* nos non simpliciter in lumen, sed tanquam in meridiana lucem; id est in manifestissimam cognitionem, per remunerationem quidem. Majus enim meritum est in hoc tali iudicio quam in fide per se: quia quidam fideles sunt et salvabuntur, qui non habent hoc iudicium, scilicet ut relinquunt mundum, et sequuntur Christum. *Educet* quidem tandem, interim autem quid fiet? Oportet quasi dicat, tribulari et contristari. Tu autem quantumcumque tribularis, *subditus esto Domino*, id est totum esse tuum et vita tua sit subjacere præceptis Domini, et subjacendo *ora eum* ne deficias in vinea, ut gaudeas accipiendo minimum in vespera.

Noli amulari. Quia i dicit: Quia tanta dabitur tibi in futuro spes tua, ergo noli hic amulari, id est, irasci et indignari in eo, id est, in consideratione ejus mali qui prosperat in via sua, id est, in hac præsentia via, quia tu tribularis in itinere, sed gaudebis in perventione. Illi vero in via est prosperitas, in perventione autem omnis erit incommoditas. *Noli, inquam, amulari in eo*, scilicet *in homine faciente injustitias*, id est peccata, tanquam necessario, non ex natura, sed qua prosperitas stultorum perdet eos, et quasi dicat: Si velis prosperari cum illo, facies sicut ille injustitias: et ideo noli amulari, sed *desine ab ira*, ut non irascaris de flore ipsius hominis facientis injustitias. *Et derelinque furorem*, id est indignationem et murmurationem contra eundem. Ex ira enim procedit furor, quod est dicere: Ira vel furor de flore illius non conturbet oculum tuum, sed potius consule oculum fidei tuæ, et si promisit tibi temporalia bona, habes irasci; si vero promisit tibi sola cælestia et æterna, non irasci debes, sed patienter ea expectes: hoc, inquam, modo dico, *Noli amulari ut malignus*, id est ut unus de malignantibus fias. Alter enim quasi dicit, non perhibeo. Et valde cavendum est tibi ne maligneris: quia quicumque malignatur, perseveranter *externantur*, id est, extra terminos cælestis Jerusalem fiunt, vel extra terminos proprietæ terræ, id est carnis suæ, ut non

bene eam excolant. Ex opposito autem illi qui non sunt murmurantes, sed *sustinentes*, id est patienter expectantes *Dominum*, non utpote aliquam fallacem, sed ipsam veritatem: non ut minus valeant, sed ut omnipotentem ipsi *hereditabunt terram* vel Jerusalem, quæ est terra viventium, vel carnem suam clarificatam immortalitate et impassibilitate. *Et ideo adhuc sustinendus est Dominus*, sed nulli videatur longum, quia *pusillum* erit. Tempus enim breve est, quia si percurramus omnia chronica, inveniemus quod quasi hesternæ die Adam de paradiso ejectus est. Et si quod præcessit tam breve est, et quod sequitur longe brevius est. *Pusillum, inquam erit*, et post illud pusillum non erit peccator; non quod penitus non sit, sed quia nullus ejus usus erit. Nunc enim vivit impius pio, sed sicut non habet lima locum planato ferro, ita post consummationem justorum non erit locus impiis. Interim enim de eo flagellum facit Dominus unde deficiat impius, et proficiat pius. Cur ergo applaudit sibi impius. Nonne de illo flagellum facit sibi Deus? Assumit illum ad officium, me autem erudit ad patrimonium. *Non erit, inquam, peccator*, quia si tu aliquis quæres locum ejus, id est, usum ejus quem tunc habeat, non invenies. E contra autem mansueti, qui non murmurant scilicet, sed Dominum patienter expectant, *hereditabunt terram*, ut supra dictum est. *Et delectabuntur tunc in multitudine pacis*, quia cum modo qualemcumque pacem habeant, tantum in interiori; tunc vero pacem habebunt in interiori et in exteriori. Vel sicuti immansueti, id est malignantes, delectantur nunc in multo auro et multo argento et in multis talibus, ita Dominus erit tunc quicumque delectatio potest excogitari suis, quia *erit omnia in omnibus*. Et cum ipse sit vera pax, omnia erunt eis pax: et sic *delectabuntur in multitudine pacis*, id est in multiplici pace. Interim autem quid fiet? Oportet scilicet multam pati tribulationem, ut perveniat ad hanc pacem; quia interim *peccator*, id est quilibet persecutor, *observabit justum*, id est, insidiosè ager contra justum fraudulenta persequutione: *et etiam stridebit super eum dentibus suis*, id est manifestas damnationis sententias ad ipsum opprimendum dabit. Sed quæ cura? Nulla scilicet, quia *Dominus iridebit eum*, id est, irrisibilem faciet eum, peccatorem scilicet: hæc enim vere est irrisio, quia dum iniquitas ejus corpus tuum perimit, animam suam putrefacit. Te facit probabilem, faciet eum peccatorem scilicet: hæc enim vere est irrisio, quia dum iniquitas ejus corpus tuum perimit, animam suam putrefacit. Te facit probabilem, se reum; et gravius ille semper damnatur, cui animus semper devastatur. *Dominus, inquam, iridebit eum*, ad quem scilicet hoc pertinet, quoniam ipse Dominus *prospicit quod dies ejus veniet*, dies scilicet annadversionis. Quæ annadvorsio duplex erit, scilicet bona vel mala. Qui enim prospexit diem Judæe traditoris, prospexit et diem Sauli persecutoris: illius ad penam, istius ad gloriam. In utrumque enim vindictatum est: ille ignis gehennæ est æternæ vitæ est prostratus.

Gladium evaginaverunt peccatores. Exponere videtur utrumque quod superius dixit, scilicet et occultam et manifestam insecutionem peccatoris adversus justum; et primum exponit manifestam ita: *Peccatores evaginaverunt gladium*, id est, manifestam damnationem super justos exercuerunt. Qui enim gladio pugnat, manifeste pugnat. Hic dicit beatus Augustinus: *Gladium evaginavit peccator in corpore tuum, sed nunquid cor ejus manet illæsum? In corpore conatur te occidere, ipse vero occidit in mente. Et est similis alicui trajicienti gladium per corpus tuum, ut scindat a terius vestimentum. Evaginaverunt, inquam, gladium peccatores, et etiam intenderunt arcum suum, id est, occultas insidias ipsius justis paraverunt. Arcum enim occulte et a longe certatur.*

Ut decipiant pauperem. Redditur singula singulis.

Ideo *intenderunt arcum, ut occulte decipiant pauperem et inopem*, id est, justum nihil de se præsumentem, scilicet devocando et tibi conformando. Ideo autem *evaginaverunt gladium, ut manifeste trucident*, id est, interficiant *rectos corde*, ipsos scilicet justos. Ipsi autem quid fiet? Quasi dicat: Accipiant quod merentur, scilicet *gladius eorum intret in corda ipsorum*, scilicet redundet super eos iniquitas eorum: et *arcus eorum confringatur*, id est, insidiæ eorum inefficaces fiant. Quod est dicere: Non te interius in mente lædant, imo se ipsos in anima interficiant. Si autem exteriora auferant, quæ cura? Nulla scilicet, quia *melius est tibi justo et cuique alii illud modicum*, quod ipsi auferre non possunt, scilicet fides et spes, et cæteræ virtutes, quod ipsi reputant mollicium. Vel melius est tibi modicum solummodo necessaria habere ad victum et ad vestimentum, *super* (id est, quam) *multas divitias peccatorum*. Po. est aliter quoque hic versus continuari, si intercalarem illum versum, scilicet, *Noli æmulari*, interponamus ita: Quandoquidem peccatores se ipsos interficiunt, ergo *noli æmulari in malignantibus*, ut appetas florem illorum. Nec debes, quia *melius*, id est, utilius est tibi *justo sequi modicum*, id est, humilem Christum, quam habere *multas divitias peccatorum*. Quod ideo dico, *quoniam brachia*, id est, divitiæ et omnis potentia et robur *peccatorum cito conterentur*, interim autem *confirmat justos Dominus*. Quasi dicat: Sæviant peccatores quantum velint, et quantum permissi fuerint, nihil tamen oberit quia Dominus exemplo patientiæ confirmat justos. Ad modicum enim dolebunt, et sine fide gaudebunt. Et ut tu (quasi dicat) ne deficias in modico, vide quid pro te pertulit, qui quare ferret nihil suum habuit. Ut enim multa patiaris, nunquid pervenies ad tantas insultationes et tot tentationes? Nunquid ad illas contumelias, ad illas injurias? Nunquid tandem ad vestem illam contumeliosam aut spineam coronam? Nunquid ad crucem? quæ jam non est pœna, sed gloria: quia transitum fecit de loco suppliciorum ad frontes imperatorum: et qui tantam gloriam contulit pœnis suis, quid reservat fidelibus suis? Utique magnum aliquid.

Novit Dominus dies immaculatorum. Ideo Dominus *confirmat justos*, quia Dominus *novit*, id est, approbat *dies immaculatorum*, id est, tempora tribulationis et afflictionis justorum, quantum mali improberent et vituperent ea. Et quia Dominus *novit dies illorum*, ideo *hæreditas eorum*, scilicet vel cœlestis Jerusalem, vel caro sua clarificata, *erit hæreditas eorum in æternum*, id est æternaliter.

Non confundentur in tempore malo. Vere *hæreditas eorum* erit æterna, quia ipsi *non confundentur*, id est, æternam confusionem non patientur *in tempore malo*, id est, in die examinationis et angustiarum quantum ad malos, imo recipient ipsam hæreditatem cum eis dicitur: *Venite, benedicti Patris mei*. Et nunc interim etiam *saturabuntur* in interiori suo de superna lætitia, quantum possibile est *in diebus sanis*, id est, in præsentis vita, ubi non potest percipi illa plenaria, ad quam justii esuriunt, saturitas. Et vere justii non confundentur in futuro, *quia soli peccatores peribunt*: non quod non sint, sed quia hæreditate carebunt.

Inimici vero Domini. Vere peribunt peccatores, quia omnes *inimici Domini* deficientes deficient, id est æternum defectum incurrent, quod dico vero, id est in veritate. Et hoc diu non differetur, sed *mox*, id est statim *ut fuerint honorificati*, id est honoribus sublimati et exaltati divitiis, continuo *deficient quemadmodum fumus*. Fumus enim quanto altius ascendit, tanto magis evanescit; similiter quanto nunc major erit exaltatio malorum, tanto gravius erit in futuro dejectio. Et brevis quidem erit exultatio, æterna vero erit damnatio.

Mutuabitur peccator. Merito peccatores peribunt, quia *peccator mutuabitur*, id est mutuum accipit a

A Domino, non solum quod sit, sed etiam quod homo sit, et quod perfectus sensibus et sanus corpore, et etiam dives sit, et quod rationem habeat ei Deum laudare et gratias agere queat: et tamen *non solvet* hoc mutuum, quia nec in interioribus, nec in exterioribus laudat Deum, et ideo merito peribit. Justii autem non confundentur, sed merito salvabuntur, quia *justus miseretur animæ suæ* assidue bene agendo. Unde dicit Salomon: *Miserere animæ tuæ, et eris bene placens Domino*. Ille vero miseretur animæ suæ qui non accipit animam suam in vano, id est qui non acquiescit animæ suæ in vanitatibus, imo animæ suæ irascitur, et ad pœnitentiam etiam ex hoc compungitur. Et hoc est prima misericordia quam animæ suæ quisque debet impendere primum, deinde restat etiam aliis subvenire. *Miseretur*, inquam, *justus, et retribuet*, id est solum mutuum quod accipit a Domino, quantascumque potest gratias agendo interius et exterius. Habet Gallica translatio, *Feneratur*, quod sic exponitur, *Miseretur*, inquam, *et feneratur*, id est largitur quidquid potest et in interioribus et in exterioribus pro Deo, quod est dare ad tenuis, quia recipiet centuplum quod donat simplum. Non tamen gaudeant feneratores. Non enim vult Dominus te esse feneratorem, qui per prophetam suum illum inter milites describit suis, qui pecuniam suam non dedit ad usuram: et tamen idem Dominus jubet te esse feneratorem, quia dicit in Evangelio: *Si feneraveris, spem non habebis*; et item: *Nisi feneraveris, spem non habebis*. Prohibet enim esse feneratorem, et vult esse feneratorem. Prohibet quidem ne feneres homines nummos, aut aliquid ut plus accipias dando, quia si hoc feceris, fenerator eris non laudandus, sed improbandus. Jubet ergo ut feneres Deum, scilicet ut des terrena, et accipias cœlestia; des pauca, et accipias multa; des terram, et accipias cœlum: et si hoc feceris, fenerator eris non vituperandus, sed laudandus.

C *Quia benedicentes hæreditabunt terram*. Vere justus retribuet, id est solvet Domino mutuum quod accipit; *quia* justii benedicunt ei, id est augent et exaltant eum, gratias ei referendo, et aliis se in exemplum dando, et ideo *ipsi benedicentes hæreditabunt terram*, ut supra dictum est; peccatores autem non solvant mutuum Domino, quia maledicunt ei. Et ideo *ipsi maledicentes disperibunt*, id est peribunt, divisi ab illa hæreditate.

D *Apud Dominum*. Benedicunt quidem justii Domino, sed tamen hoc ex se non habent, sed ab ipso Domino, quia *gressus*, id est affectiones et opera *hominis diriguntur*, tantum a Domino, sicut habet alia translatio; vel secundum hanc translationem ita dicitur, *Hoc quod gressus hominis diriguntur, est apud Deum*, non apud hominem. Non est hominis dirigere gressus suos semper, namque tortuosi essent gressus hominis, et semitæ nostræ incurvæ, nisi Dominus direxisset nos: sed ipse sic direxit gressus nostros, quia venit, vocavit, justificavit, redemit, proprium sanguinem suum ludit, hoc pretium dedit. Parum enim erat fecisse te hominem, nisi per te fieret homo. Et homo factus, pertulit quæque dura temporalia ut te instrueret, ut et tu patiaris hæc tristitia. Et dura temporalia ut te pervenias ad læta sempiterna. Sustine laborem, ut accipias mercedem, quia revera æternus labor sustinendus esset pro æterna requie. Sed si tu æternaliter laborares, quando ad æternam quietem pervenires? Nunquid utique. Et ideo labor noster temporalis est, quare sustinendus est. Diriguntur, inquam, a Domino gressus, et ideo quisquis verus homo est, volet sequi viam ejus, id est Domini. Qui enim vere Christianus est, viam Christi debet tenere, quia aliter non poterit quo tendit pervenire.

Cum ceciderit, non colliditur. Vere Dominus diriget gressus, quia qui ab ipso dirigetur, *non colliditur* interius: *cum ceciderit*, id est cum videbitur eadem exterius. Nullus enim casus erit ei ad dejectionem,

imo ad exaltationem, juxta illud: *Septies cadit justus, A* id est omnimodo tribulatione affligitur justus. Septenarius enim numerus perfectus est, et ideo per septies plenaria tribulatio intelligitur. Et tamen resurgit, quia tribulatio non est ei ad depressionem, sed ad erectionem. Et ideo non collidetur, quia Dominus supponit manum suam, et confortat eum exemplo patientiæ suæ.

Junior fui, etenim senui. Sicut in superiori psalmo accepisti injustum, de quo agebat totum genus iniquorum, ita accipe justum, qui hic loquitur pro corpore justorum: quia versus iste postulat hoc, qui sic continuatur: Vere Dominus supponit manum suam illi quem dirigit, id est justo, quia non derelinquit justum nunc, nec etiam ex quo primum justus fuit, non dereliquit. Et nec in juventute, nec in senectute mea vidi justum derelictum, quia ego fui junior. Quod inde patet: Etenim (pro quia) senui. Juvenis namque fuit justus iste, qui hic agit pro aliis in prioribus justis, qui quasi in juventute fuerunt, quia primi ad fidem accesserunt: senex vero quantum ad tempus jam factus est, quantum ad illos qui hoc posteriori tempore accedunt. Et est dicere quia nec in prioribus nec in posterioribus justis aliquis potest reperiri quem Dominus dereliquerit, et non potius confirmaverit. Non vidi, inquam, justum derelictum, nec vidi semen ejus quærens panem, id est nunquam vidi quod imitatores ipsius justii essent quærentes panem, id est indigentes pane, non pane ventris, sed pane verbi, de quo dictum est: Non in solo pane vivit homo, et reliqua. Vere enim justus illo pane non indiget, quia semper habet ipsum in corde vel in ore juxta illud: Et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Manducat autem hunc panem, quando legit vel audit aliquod præceptorum Dei; ruminat vero ipsum, quando recogitat quod legit vel audivit, ut fructuosum faciat sibi. Unde Salomon ait: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, stultus vero transglutit illud.* Hoc autem stulti faciunt. Quare comparabiles sunt animalibus quæ non ruminant, et ideo immunda sunt. Justus vero quæ legit et audivit non obliviscetur, sed ruminat ea, quare mundum animal est. Et de hoc idem Salomon dicit: *Et cogitatio sancta salvabit te.*

Tota die miseretur et commodat. Vere semen justii non indiget pane, quia tota die, id est assidue miseretur animæ suæ, dum illum panem aut comedit aut ruminat. Et etiam commodat, id est commodum quodcumque potest facit aliis verbo et facto: et sic etiam si pauper sit, dives tamen est. Non enim respicienda est inanis arca, sed conscientia Deo plena: non exterior facultas, sed interior charitatis, id est bona voluntas, quæ nunquam est otiosa, quia si non dat nummum, dat consilium, dat auxilium et se ipsum, vel saltem bonum votum. *Miseretur, inquam, et commodat, et ideo semen,* id est opera ejus erunt in benedictione, id est, in multiplicatione quantum ad remunerationem, quia singula centuplum accipiet. Noli ergo æmulari in malignantibus tu quilibet ut semen tuum sit in benedictione; sed potius declina a malo, vel simpliciter ita continuari potest: Quia justii tamen semen erit in benedictione, ergo tu quilibet desiderans illam benedictionem, declina ab omni malo et fac bonum quodcumque potes, et hoc sine murmuratione, scilicet ut non putes damnatum in dando, imo in retinendo: quia quod dedisti, non perdidisti, sed quod servasti, perdidisti. Attende ergo Deum dicentem: *Facite vobis sacculos, non computrescibiles, et thesauros non deficientes in celo, quo sur non accedit. Et inhabitabit in sæculum sæculi.* Quasi dicat: si declinaveris a malo, et facies bonum, tunc inhabitaveris supernam hæreditatem in sæculo sæculi, id est in æternum.

Quia Dominus amat judicium. Ideo dico sine murmuratione esse faciendum, quia Dominus amat judicium facere, id est, diligens examinatus erit, quod

notatur per amat, inter illos qui murmurant in faciendo bonum, et qui non murmurant, et in illo judicio sanctos suos, scilicet facientes bonum ex corde, et non cum murmure, non derelinquet, quia in æternum conservabuntur. Potest taliter quoque iste versus continuari, Ideo dico declina a malo, et fac bonum: quia Dominus amat tale judicium, id est, hujusmodi discretionem, scilicet ut quisque declinet a malo, et faciat bonum, et sanctos suos sic discernentes non derelinquet in æternum. Tertio quoque modo continuatur ita: Declina a malo, et fac bonum: sed hæc faciendo patieris multa adversa. Tu autem noli curare, noli dolere, quia Dominus amat tale judicium fieri in suis: quia flagrat taliter omnem filium quem recipit, qui nec proprio suo Filio in quo nihil invenit, pepercit. Et licet videatur derelinquere sanctos suos, per hoc non eos derelinquit, sed in æternum conservabuntur, injusti vero non conservabuntur, quia æternaliter punientur; et hoc ideo, quia semen impiorum peribit, id est, quia opera ipsorum injustorum peribunt, non quantum ad vindictionem, sed quantum ad bonam remunerationem. Justii autem non punientur, sed conservabuntur, ut supra dictum est, per hoc scilicet quia hæreditatem, id est hæreditatem recipient terram, vel cœlestem Jerusalem, vel carnem suam clarificatam. Et ne pandat sinus cupiditatis avaro, qui statim putaret hic promitti terrenam hæreditatem, et sic tenderet ad justitiam, exponit quam terram acceperit. Quasi dicat: Ita dico hæreditabunt terram, quod non ad horam, sicut aliquam possessionem terrenam, sed inhabitabunt in sæculum sæculi, id est, æternaliter in ea. Et ita ut sint super eam, id est possessores sint ejus terræ. Et hoc quantum ad cœlestem illam patriam: quantum vero ad carnem, sic dicens: Ita inhabitabunt ut sint super eam, id est, ut spiritus semper sit ibi carne superior. Illic enim licet spiritus naturaliter carne superior sit, sæpe tamen subest carni, scilicet cum decipitur carnali delectatione.

Os justii meditabitur sapientiam. Merito justii hæreditabunt terram, quia semper et meditantur sapientiam, et loquuntur eam, et in corde retinent legem Dei. Quod sic dicit: *Os justii meditabitur sapientiam,* id est assidue loquitur sibi ipsi illud quod pertinet ad sapientiam, id est ad bonam vitam, quæ est litigium habere cum vitis, pacem cum moribus optimis. Et lingua etiam ejus, id est justii, loquetur aliis omne judicium, id est omne quod vere sit judicandum et tenendum. Et hic talis non est de illis unde dictum est: *Populus hic labiis me honorat, quia lex Dei non tantum sit in ore ipsius, sed in corde, ut ista: Quod tibi non fieri vis, alii ne feceris. Et quia talis est, ideo gressus ejus, id est affectiones ejus non superabuntur, quia nec etiam cogitatione peccabit.*

Considerat peccator justum. Quasi dicat: Ergo maneat justus securus inter impios et inter injustos. Quid enim oberit ei impius? Nihil utique. Considerat quidem peccator justum, Dominus autem non derelinquit eum. Potest et aliter hic versus continuari, ut sicut quod præcessit, fuit causa ad justos; ita et istud causa sit ad injustos. Quasi dicat. Merito injustii punientur, quia peccator considerat justum insidiando ei; et hoc ideo quia querit mortificare, id est penitus devorare eum, nunc fraudulenter, nunc violenter. Sed quæ cura? Nulla, inquam, quia Dominus non derelinquet eum, justum scilicet, etsi traditum exterius in manus peccatoris. Nam etsi in carne justii dominetur inimicus, juxta illud beati Job: *Terra tradita est in manus peccatorum, tamen spiritus ejus salvabitur, non derelinquet, inquam, Dominus justum, nec damnabit eum, imo exaltabit eum cum in futuro judicabitur, id est judicium damnationis fiet de impio illi, id est ad honorem justii. E contrario non damnabit Dominus justum, etiam tunc cum judicabitur in præsentem illi, scilicet impio de pio, et cum luat pro voluntate impii piius. Nam et si tunc videat*

tur damnatus pius, non tamen vere est damnatus, A quia si accipit ab inferiore iudice sententiam, accipiet a superiori coronam. Ideo *noli emulari in malignantibus*, sed potius *expecta Dominum*, et *custodi vias ejus*. Potest sic quoque continuatio fieri: *Dixi, Dominus non derelinquet iustum*, sed *salvabit eum*. Hanc autem salvationem tu quilibet in presenti ne appetas, quoniam adhuc tempus est laboris, nondum mercedis: et ideo patienter *expecta Dominum* tandem exhibitorum, quem jam tenes debitorem. Et ne expectes manibus dissolutis et genibus debilitatis, sed *custodiri viam ejus*, id est opera vel precepta ejus: et sic ipse veniens *exaltabit te* non aliqua temporali dignitate, sed ita ut tu *capias terram viventium hereditatem*, id est ad hereditatem æternam, et hanc terram videbis tu, tunc cum perierint peccatores. Nam illis longe positus ad sinistram, eris tu cum cæteris iustis ad dexteram quibus dicitur: *Venite, benedicti Patris mei*; illis autem: *Ite, maledicti*, etc.

Vidi impium. Vere peccatores peribunt, quia ego jam prævidi interitum eorum. Nam quasi dicat: Introivi jam mente in sanctuarium Dei, et consideravi eorum novissima. Quod sic est in libro: *Vidi*, id est, consideravi *impium* in hoc mundo, et *super multos exaltatum* et etiam *elevatum sicut cedros Libani*, id est ad modum sublimiorum in omni gloria sæculari, qui significantur per cedros Libani. Et hoc viso transivi hæc temporalia mente, ut viderem ejus novissima. Et ecce non erat impius, non quod prorsus non esset, sed quia erat quasi non erat. Et ideo dico non erat, quia locum nullum habebat. Nam ego *quæsi vi eum*, et non est *inventus locus ejus*, id est usus aliquis ejus. Ergo *noli emulari*, sed *custodi innocentiam*. Vel ita potest simpliciter continuari: Quia impius in futuro non habebit locum, ergo, ut locum habeas, *custodi innocentiam*, id est ne rapias, ne injuste agas ut acquiras pecuniam, ut amittas innocentiam; imo perdas pecuniam, ut acquiras innocentiam. Et *vide æquitatem*, id est illud quod videre de te æquum est, id est intellige te quidquid pateris juste pati; vel *vide æquitatem*, scilicet intellige vult laborandum in vinea, ut merces accipiat in vespera. *Non enim coronabitur, nisi qui legitime certaverit*. Et debes custodire et videre, *quia homini pacifico*, id est non murmuranti, sed custodienti innocentiam et videnti æquitatem, *sunt reliquæ*, id est futura et posteriora. Et si videntur arida esse priora, pingua erunt ei posteriora.

Injusti autem. Vere nullus locus erit impio, quia *injusti disperibunt*, id est valde peribunt. *Simul*, id est et in corpore et in anima. Et ideo peribunt, quia *reliquæ impiorum*, id est posteriora ipsorum injustorum, non dico non erunt, sed *interibunt*, id est erunt quasi non sint; quia quantumcumque sint pingua eorum priora, valde tamen arida erunt eorum posteriora.

Salus autem iustorum. Injusti quidem peribunt, justi autem non peribunt, quia salus continua erit iustis a Domino. Quod a partibus sic probat, quia et *tempore tribulationis*, id est præsentis vite, quæ plena est angustiis et tribulationibus, erit *Dominus protector eorum*, id est iustorum, quia erit eis clypeus contra ignea tela nequissimi. *Et adjuvabit eos* in periculis bonorum; et *liberabit eos* ab impedimento, ne deficiant, et ita liberabit, quod eruet eos a peccatoribus penitus, id est ab omni perplexitate et conformatione peccatorum, et sic tandem *salvabit eos* vera et æterna salvatione; et hoc ideo *quia speraverunt in eo*, id est, quia ipsi non murmuraverunt de felicitate malorum, et maluerunt apud Dominum esse in spe quam cum eis in re.

IN PSALMUM XXXVII.

Psalmus David, in rememoratione die Sabbati.

ARGUMENTUM.

Ezechias ægrotans Domino supplicat. Aliter confessio patientiæ, et virtus ad salutem. Lege Job.

EXPLANATIO.

Dicens in commemorationem, hæc nobis titulus iste pronuntiat, ut quia peccatum omnimodis effuge e non valeamus, certe ut ab ejus frequentia temperemus. semper hoc ante oculos mentis habeamus, ut alibi dicit: *Et delictum meum coram me est semper*. Quod autem de Sabbato exponitur, quia pœnitens quilibet inter suorum vulnera peccatorum æternæ semper quietis debet habere memoriam. Quidam hunc psalmum ad beati Job historiam aptant, sed Hieronymus videtur illum ex pœnitentis alicujus, vel mystice ex Domini Salvatoris persona passionis tempore cantatum. Psalmus iste pœnitentis quadripartita distinctione dividitur. In prima, misericordiam movet benigni Judicis vita pœnalis. In secunda, suam et corpus verberare sulcatum et animam dicit amicorum exprobratione sauciatis. In tertia, medicina salutaris adjungitur, cum totam inter adversa spem Domino se commisisse testatur, paratumque se ad flagella et plus mereri quam patitur astuit. In quarta, B periculis omnibus exemplis salutis suæ Deum proficitur auctorem.

COMMENTARIUS.

Domine, ne in furore tuo. Titulus talis est: *Psalmus ipsi David in recordatione Sabbati*. Sabbatum est requies, et accipitur ideo pro requie, quia Sabbatum dicitur quando nos a labore corporali cessamus. Significat autem hæc nostra requies illam veram requiem quam nos in primo Adam habuimus, et per ipsum amisimus, et quam per secundum Adam, id est, Christum, recepimus, si nondum re, saltem spe. Spe enim salvi facti sumus, expectantes redemptionem corporis nostri. Hujus itaque Sabbati, id est, quietis, recordatur quidam dolens et lugens in hoc psalmo, quem titulus vocat non simpliciter David, sed ipsum David. Quod ideo est, quia nusquam legimus beatum David prophetam recordatum fuisse Sabbati secundum observationem Judæorum, qui Sabbatum observabant, quia non recordandum, sed observandum erat, quod inter septem dies necessario veniebat. Nemo enim recordatur, nisi quod in absentia est. Quid ergo sibi vult hæc recordatio Sabbati, quæ cum tanto dolore, cum tanto mœrore, cum tanto gemitu, cum tanto fletu fit? Aut quid prodest? Multum, inquam, quia felix est, quisque sic miser est. Unde et Dominus in Evangelio quosdam gementes et fletentes beatos vocat. Accipiamus ergo et hic talem Sabbatum recordantem, nescio quem lugentem, et utinam nos simus! Est enim hic quidam dolens, lugens, Sabbatum recordans. Sabbatum namque est requies. Et sine dubio in quadam inquietudine erat, qui Sabbatum sic recordatur. Ipse itaque inquietudinem quam patiebatur narrat, et Deo commendat timens nescio quid gravius quam illud erat in quo erat. Quod enim in malo sit aperte dicit, nec opus est interprete, aut suspitione, aut conjectura. In quo autem malo sit, ex verbis ejus non dubitatur; nec opus est ut inquiramus, sed ut quod dicit intelligamus. Et vere nisi gravius malum illo in quo erat timeret, nequaquam sic inciperet: *Domine, ne in furore*, etc. Sciendum est quod quidam in futuro a Domino arguentur, quidam vero in ira corripiuntur. Illi enim in furore arguentur, qui vel Christum fundamentum non habuerunt, de quo Apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere quam quod positum est, id est, Christus*. Vel si habuerunt, nihil boni superædificaverunt. Arguere namque, est aliquem accusando convincere. Et isti quasi arguentur, cum eis a Domino exprobrabitur: *Esurivi, et non dedisti mihi manducare*, et cætera talia. Accusationem autem solet sequi damnatio. Similiter et istos tali accusatione convictos damnabit furor, id est, terribilis et distincta divina sententia, cum eis dicitur: *Ite, maledicti*, etc. Hæc graviora timens iste qui loquitur hic in hoc psalmo, excepta præsentis vite, cuius delict innumera mala, sic gemit et orat. Quasi dicat: Futurum, Domine,

est ut quosdam in furore tuo arguas. Et ideo quæso ne arguas me in furore tuo, id est, ne patiaris me esse in numero illorum qui arguentur in furore tuo, ut supra dictum est. Futurum quoque est ut quidam corripiantur in ira tua, et ideo, Domine, flagella, seca, ure, purgatum me hic redde, ut non corripas me tunc in ira tua. Corripiuntur in ira Dei, qui Christum fundamentum habent, sed non tantum aurum, argentum, lapides pretiosos superædificant, sed etiam intermiscunt ligna, fenum, stipulas, id est, committunt quædam venialia peccata graviora et leviora. Et ideo necesse est ut hi tales in ira corripiantur, id est, in purgatorio igne nunc interim ante diem iudicii ponantur, ut quæ in eis immunda sunt, per illum exarantur, et sic tandem idonei esse cum his qui in dextra coronandi sunt inventiantur. Nec immerito tantum timet iste hanc correctionem, quia attendit eam esse graviolem quam quidquid unquam passi sunt latrones, vel sancti martyres, vel quidquid gravius homo possit excogitare. Si vero illi quos supra diximus, tantum aurum, argentum, lapides pretiosos, id est, bona opera superædificent, tunc neque illum ignem timerent, qui cremabit æternaliter impios, neque illum qui corripit pios. Sciendum autem quosdam esse sanctorum (ut testatur Evangelium) qui non veniunt in iudicium, sed transeunt de morte ad vitam, quia et si aliquas stipulas, id est, parva peccata superædificant, adeo tamen levia sunt, quod ignis tribulationis quem patiuntur hic, vel etiam pœna mortis penitus ea exurit. Et hi tales quia nihil in eis ignis suum invenit, statim dum a corpore separantur, transeunt ad vitam æternam, sicut e contra quidam malorum statim æternas pœnas incurunt.

Quoniam sagittæ tuæ. Ideo, Domine, rogo ne arguas me vel corripas in futuro, quoniam multa et magna sunt quæ in præsentia patior. Unde, quæso, sufficiat tibi de me sumpsisse supplicia. Et incipit enumerare ea satisfaciens Domino, offerens ea quæ patitur ne graviora patiatur, dicens ita: *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.* Sagittas vocat animadversiones iræ Dei, scilicet, omnes pœnas et miseras quas patimur interius sive exterius. Quas quidem omnes miseras ex prævaricatione primi parentis Adæ contraximus. Inde est quod mortale corpus gerimus plenum tentationibus et sollicitudinibus, ohnoxium corporalibus doloribus, nexum indigentibus. Mutabile languidum cum est sanum. Unde enim diceret iste: *Non est sanitas in carne mea,* nisi quia sanitas, quæ dicitur hujus vitæ sanitas, bene intelligentibus, et Sabbatum recordantibus, non esset vera sanitas, imo magna infirmitas. Si enim sanitas esset, non tam facile corrumpeteret naturali morbo, fame, sicut, siti, et cæteris hujusmodi. Quæ ideo naturalia dicuntur, quia quod in Adam peccati pœna, in nobis est natura. Unde Apostolus: *Fuistis enim aliquando natura filii iræ.* Nunc ad litteram redeamus. *Sagittæ tuæ,* inquam, non una, sed multæ *mihî infixæ sunt,* et in his sagittis confirmasti super me *manum tuam,* id est, firmam et assiduam potentiam super me exhibuisti, quia sine intermissione pœnam ex peccato perfero et pertuli. Dicitur autem hoc ad similitudinem alicujus verberantis magistri, qui quasi manum super illum confirmat, quem tenet sub assidua virga.

Non est sanitas in carne mea. Vere sagittas infixisti mihi, quia interius et exterius. Nam non est vera sanitas in carne mea, ut supra dictum est, quod procedit a facie, id est, a præsentia iræ tuæ, quia per hoc repræsentatur ira tua, quam in transgressore legis Adam habuisti. Et non est etiam *pax ossibus meis,* id est, non est constantia in virtutibus, quæ sunt ossa, id est, firmamenta animæ meæ. Quod item est a facie, id est, a præsentia peccatorum meorum, quia per hoc etiam repræsentatur peccatum inobedientiæ, quod Adam principaliter, et in ipso omnis posteritas perpetravit. Dicitur autem pluraliter præcepta hoc unum pecca-

tum, quia multorum criminum ipsum Adam fecit reum. Sciendum autem quod vox capitis est in psalmo, nunc pro se, nunc pro membris loquentis. Et licet hic non sit distinctio personarum, est tamen discretio dignitatum. Hic enim est caput quod salvat, corpus quod salvatur, caput exhibens misericordiam, corpus quasi desolens miseriam; caput ad purgandum, corpus ad constituendum. Quomodo ergo ille, in quo peccatum non fuit, dicit a facie peccatorum meorum, nisi quia in persona membrorum ista, sicut et cætera prædicta, loquitur? Nec mirum, si illorum est vox una, quorum est caro una. Unde Apostolus: *Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Quapropter ex nimia affinitate caput non separat hic corpus a se faciendo peccata membrorum esse sua, quorum ipse etiam particeps fuit, quantum ad pœnam. Quod ideo facit, ut corpus non separet a se caput passione, imo faciat esse suam passionem ejus passionem.

Quoniam iniquitates meæ. Merito dixi Peccatorum meorum, quoniam ego sum in culpa, non tu, Domine, non factum, non aliud, quia *iniquitates meæ,* id est, inobediencia et prævaricationes meæ, quas scilicet in Adam commisi, *supergressæ sunt caput meum,* id est, prævaluerunt capiti meo, et ipsum involverunt. Ego enim caput meum e contra te erexi, iniquitas autem illud dejecit. Unde alibi dictum est: *Convertetur dolor ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.* Et accipitur hic caput pro digniori parte, pro anima scilicet, quæ vere per inobediencia depressa fuit, quia cognitionem veri luminis amisit. Iniquitates, inquam, *supergressæ sunt, et sunt gravatæ super me,* id est ita oppresserunt ipsam mentem meam, sicut onus grave opprimit aliquem, quia sicut ille se erigere non potest, ita nec mens mea ad purum intuitum veritatis erigere se valet. Quæ omnia ad membra referuntur, sicut et quæ sequuntur.

Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ. *Gravatæ sunt,* inquam, *iniquitates super me, et supergressæ sunt iniquitates caput;* et ideo *cicatrices meæ etiam sunt corruptæ,* et adeo corruptæ, quod etiam *putruerunt,* id est, putridæ factæ sunt. Vel *putruerunt,* id est, fetorem emiserunt, juxta aliam translationem. Cicatrices namque sunt ex sanatis vulneribus, et in nobis vulnera fuerunt ex prævaricatione Adæ, et ex nostris actualibus. Quæ vulnera sanata sunt, et velut cicatrices fecerunt per fidem et gratiam baptismi, sed ex infirmitate nostra sit hoc quod nullus est ita perfectus, quin aliquando per aliud actuale labatur in peccatum. Et ideo cicatrices quæ prius sanæ erant, corrumpuntur et fetent, vel putrescunt, quia et si valde levia sunt quæ perfecti viri committunt, qui recordantur delectabilem odorem Sabbati, eis tamen fetida et abominabilia videntur. Nullus enim intelligit quam sit delectabilis odor Sabbati, nisi cui abominabilis est fetor peccati. *Corruptæ sunt,* inquam, *cicatrices,* et hoc est a facie, id est, a præsentia insipientiæ meæ, quia per hoc repræsentatur insipientia mea. Tu enim me sapientem esse voluisti, et veram sapientiam me docuisti, dicens: *De omnino paradisi comedas, de fructu autem scientiæ boni et mali ne comedas.* Ego vero me insipientem feci, quia magis serpenti quam tibi consensi.

Miser factus sum. Quasi dicat: Quia cicatrices etiam corruptæ sunt, ideo factus sum miser, id est, plenus multis miseriis. Et qui erexi me per superbiam, *sum incurvatus,* id est, humiliatus pro vindictam, et hoc usque in finem generationis, id est, omnimoda curvatione. Vel ita *sum curvatus,* quod curvatio mea durabit usque in finem, id est, donec perveniatur ad Sabbatum. Unde, scilicet, *miser factus sum et curvatus, tota die,* id est, assidue *ingrediebar et egrediebar,* id est, conversabor in hac præsentia vita, quæ est ingressus ad futuram; *contr. status,* id est, simul

interius et exterius tristatus, sabbatum quidem recordando, et nondum obtinendo.

Quoniam lumbi mei, etc. Merito non modo tristis, sed etiam *contristatus* sum, quia non est mihi bonum interius, vel exterius. Nam *lumbi mei impleti sunt illusionibus*, id est, anima mea repleta est vanitatibus. Lumbi enim pro delectationibus accipiuntur. Delectationes vero interiores sunt. Et ideo per lumbos anima, quæ interior est, designatur. Illusiones vero vocat vanitates illas et phantasmatas, quæ nobis et in cogitando et in orando assidue intercurrent. *Lumbi*, inquam, *illusionibus pleni sunt, et vera sanitas non est in carne mea*, ut supra dictum est. Et est dicere: Non mirum si iste contristatus, quia ex nulla parte est ei lætitia. Nam cum totus homo sit tantum caro et anima, in ejus anima est vanitas, et in carne infirmitas. Et ideo merito contristatus ingreditur, quousque anima exuat vanitatem, et caro induat sanitatem. Anima vero non exuet vanitatem, quousque tandem apprehendat veritatem; neque caro induet sanitatem, quousque exuat infirmitatem. Quod tunc denique erit, *quando hoc mortale induet immortalitatem, et corruptibile incorruptionem*.

Afflictus sum et humiliatus. Repetit quod supra dixit, scilicet, quod *miser factus sum*, sicut tanquam per causas appositus certificatum. Quasi dicat: Quia in anima mea est vanitas, et in carne infirmitas, ideo *sum afflictus*, id est, miseriis plenus: *Et nimis humiliatus*, quia non ad horam, sed *usque ad finem* sum humiliatus, ut supra dictum est. Hanc autem nimiam humiliationem nemo intelligit, nisi qui Sabbathi immensam celsitudinem attendit. *Afflictus sum*, inquam, et *nimis humiliatus, unde rugiebam semper*, id est, rugitum validissimæ intentionis emittebam ad Dominum, procedentem a *gemitu cordis mei*. Gemitus enim alius carnis, alius cordis. Gemitus carnis est, qui temporalibus rebus fit. Et hic hominibus, quia exteriorem innotescit. Gemitus vero cordis est ille, quo sancti viri interius interpellant, et hic hominibus est occultus; soli vero Deo cui omnis intentio animæ patet, et omne cor loquitur, est manifestus. Et quia soli Deo cognitus, ideo subdit: *Domine, omne desiderium meum*, id est, quod desiderem taliter ingemiscendo, est ante te, non ante homines qui cor non vident. Et ideo tu cognoscis desiderium, quia *genitus meus*, qui hominibus est occultus, a te non est absconditus, imo tibi est manifestus. Desiderium est nostrum, oratio nostra. Et si continuum desiderium continua est oratio, si non intermittis desiderare, non intermittis orare; continuum enim desiderium est vox continua. Tacebis si amare destiteris. Unde Dominus de quibusdam tacentibus dicit: *Quia superabundabit iniquitas, refrigescet charitas*. Frigus enim charitatis est silentium cordis, flagrantia charitatis est clamor cordis. Si semper manet charitas, semper clamas; si semper clamas, semper desideras; si semper desideras, Sabbathum recordaris; et si Sabbathum recordaris, *gemitus tuus a Domino non est absconditus*.

Cor meum conturbatum est. Quasi aliquis quæreret: Unde hic genitus duci? inde, scilicet, quia *cor meum conturbatum est*, id est, totum turbatum. Quam multa et quam parva sunt quæ turbant cor humanum. Frenet enim leo, incurrit latro, tremit terra, fit cordis conturbatio, quia undique incutitur sollicitudo; et hoc ideo, quia virtus, id est, constantia quam in primo parente habuimus, dum in plenitudine virtutum mansit, derelinquit nos eodem prævaricante. Si enim virtus nos non dereliquisset, quidquid insolitum contingeret, cor nostrum non timeret. Unde recte hic dicitur: *Cor meum conturbatum est, quia virtus mea derelinquit me. Et quia lumen oculorum meorum, interiorum scilicet, non est mecum*, et ideo dico *non est mecum, quia ipsum*, id est, verum et dignum lumen, *non est mecum*. Lumen namque nostrum ipse est Deus, et beati sapientia ad quam Adam dum in obedientia mansit, gaudere solebat; offendendo vero

in umbram recessit, et inter ligna paradisi latuit, quia lucem ad quam prius gaudebat non habuit. Iste autem pro quo caput agit, jam redemptus et confitens, et in corpore Christi positus dicit, quia lumen non est secum, habet tamen lumen fidei, juxta illud: *Charissimi, filii Dei sumus*. Illud vero lumen de quo subsequenter dicitur: *Sed nondum apparet quod erimus, cum autem apparuerit, similes ei erimus, quia ridebimus eum sicuti est*; illud, inquam, lumen nondum habet, quia est hic vox peregrinantium, nondum in patria constitutorum, dum enim in corpore sumus, peregrinamur a Domino, et tunc illud verum lumen non habemus; tandem vero si Christum hic diligimus, illud vere habebimus. Ipse enim dicit: *Si quis diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum*.

Amici mei, et proximi mei. Huc usque caput pro membris locutum est, nunc vero loquitur pro se. Et quæ hactenus dixit, patitur quisque a se ipso per penam peccati; quæ vero sequuntur, patitur ab his inter quos conversatur. Et sicut caput non se divisit a membris in his quæ apud se patiuntur, ita nec membra se separant a capite in his quæ exterius a persecutoribus patitur; sed sicut ipse fecit peccata nostra esse sua, ita et nos passionem ejus faciamus esse nostram. Continuarum autem sic. Dixi quia *lumen interiorum oculorum non est mecum in meis*. Et pro hoc lumine restituito *factus sum obediens Patri usque ad mortem*. In qua obedientia amici mei non veri, sed qui simulat se prius amicos, dicentes: *Magister bone, scimus quia a Deo venisti. Et proximi mei*, Judæi scilicet, de quorum renibus exivi. Quid isti fecerunt? *Amici quidem steterunt adversum me in damnatione, proximi vero appropinquaverunt quidem corpore, cum longe essent mente*. Satis enim appropinquaverunt, cum eum in crucem sustulerunt. Et non solum amici et proximi contra me steterunt, sed etiam qui prius erant juxta me, id est, quos ego prius docebam, et circa me habebam, apostoli scilicet, *de longe steterunt*, quia, relicto eo, fugerunt. Et inter hæc faciebant vim mihi, non quantum ad veritatem, sed quantum ad eorum opinionem, dum me caperent et ligarent, illi qui quærebant animam meam. Alibi Dominus redarguit non quærentes animam suam, cum dicit: *Non est qui requirat animam meam*, hic vero quærentes redarguit, quod nemo repugnans intelligat. Illic enim redarguit non quærentes ad imitationem, hic vero quærentes ad damnationem. Et qui inquirebant mala. Faciebant, inquam, vim mihi, et ut opportune facerent illi qui mihi, id est, ad damnationem meam, mala quæ objicerent, inquirebant, quia non ea inveniebant; locuti sunt plures mortem cum tentantes ei dicerent: *Scimus quia a Deo venisti, magister, et in ipsa etiam morte cum milites ut ejus resurrectionem dissimularent, corrumpere*.

Ego autem. Ipsi, inquam, locuti sunt contra me vanitatem, ego autem tanquam surdus existens, non audiebam, non quod vere non audiret, sed quia nihil eis respondebat, quasi non audiret. Et eram sicut mutus qui non est aperiens os suum, nihil e contra loquendo. Unde dictum est: *Sicut ovis ad occisionem ductus, etc.*

Et factus sum sicut homo. Istud repetitum est propter illud quod addit, scilicet, *et factus sum quasi ille qui non est habens in ore suo redargutiones*, non quia multa haberet quæ contradiceret, et in quo eos redargueret, qui tam acriter et toties eos prius redarguerat, sed ideo noluit contradicere, noluit redarguere, quia venerat cum magna humilitate judicandus, qui venturus erat cum magna majestate judicaturus. Et quasi aliquis dicat: Quare non contradicebat, quare non redargebat? subdit causam, quasi dicat: Ideo redarguere nolui, quia, o Domine, speravi, id est, omnem spem meam in te conieci, eligendo te solum ultorem et remuneratorem, juxta illud: *Mihi vindictam et ego retribuam, dicit Dominus*.

Et quia in te speravi, ideo tu, Domine Deus meus, A voluntate, qui omnium es potestate, exaudies me inimicos execrando, et me resuscitando. Illic caput unum, Christiane, te monet et instruit te, quod si quando ingruerit tribulatio, et quæras defensionem, et nullus accipiat, ne perturbaberis, neve causam tuam perdidideris, sed serves intus patientiam, ubi nullus opprimit causam tuam, quia et si apud homines falsum testimonium prævalet adversum te, apud Deum non valet, ubi causa tua agenda est. Et ideo puram conserves conscientiam, ut digne possis dicere: Quoniam speravi in te, Domine. Ne timeas falsos testes, ne refellas pravos accusatores.

Quia dixi, ideo, Domine, exaudies me, quia ego proposui semper, et patientiam habere, et patientiam docere. Namque dixi, id est, statui in corde meo me servaturum patientiam, et ita meo exemplo meos confirmaturum in patientia, ne inimici mei, id est, meorum, quando, pro aliquando, gaudebant, id est, gaudere possint de impatientia eorum, facti supergaudeant mihi inimici, id est, facti superiores meis propter occasionem oblatam eos vituperandi. Et ne aliquando locuti magna super me, id est, super meos, dum commoti fuerint per impatientiam pedes mei, id est, affectiones meorum, sicut olim magna locuti sunt, dum commoverentur pedes ipsi meorum, ut tunc quando Petrus ad vocem ancillæ negavit, et prius multoties magna locuti sunt. Ecce hic rursus redit caput ad infirmitatem temporis, et respicit ad pedes suos cum dicit: Ne supergaudeant mihi, etc. Aliquando enim, ut est vita nostra, pedes nostri moventur, et in aliquod peccatum illabimur, et inde malignæ linguæ contra nos insurgunt atque gaudent inde insultare. Unde si boni essent, deberent potius condolere; sed sunt de illis de quibus dictum est: Qui tribulant, etc.

Quoniam ego in flagella paratus sum. Dico ne supergaudeant, et ne locuti sint magna; et vere non supergaudebunt, neque magna loquentur, quoniam ego et in me et in meis paratus sum in flagella, id est, ego et mei nati sumus ad sustinenda flagella. Oportet enim ut hic flagellentur, quibus sempiterna vita paratur, quia vera est sententia illa divinæ sententiæ in Salomone: Fili, ne despicias disciplinam Domini, neque fatigeris cum ab ipso argueris. Quem enim diligit Dominus corripit. Flagellat omnem filium quem recipit. Et ideo non supergaudeant, neque magna loquantur; si filius flagellatur, patrimonium ei paratur. Et in tantum quisque filius est hic flagellandus, quod etiam proprio filio suo non pepercit, in quo nullam flagelli causam invenit; paratus sum, inquam, in flagella, in me et in meis. Et etiam dolor meus, id est, meorum, semper est in conspectu meo, id est, in corde meorum, ubi ipsi veritatem conspiciunt, dolor, scilicet, non de medicina, sed de vulnere, id est, non de flagello, sed de causa flagelli, scilicet, de peccato, quia omne flagellum medicina est ad peccatum. Homines namque dolent de flagello, non de causa flagelli; iste vero qui hic loquitur, et pro quibus loquitur, non sunt tales, quod subsequenter ostendit subdens:

Quoniam iniquitatem meam. Quasi aliquis quæret: Unde tibi dolor? Non de flagello, sed de vulnere, id est, de iniquitate. Quod per hunc affectum apparet, quoniam ego annuntiabo iniquitatem esse meam, id est, mei annuntiabunt iniquitatem esse suam, confitendo peccatum. Et non solum annuntiabo confitendo, sed etiam sollicitus ero in meis, pro peccato digne pœnitendo, quia cogitabo pro peccato meo, id est, faciam quæcumque facienda sunt ad abolendum peccatum. Hic docet ut nullus sit securus peccata tantum confitendo, nisi etiam digne pœnitendo. Hæc autem facienda sunt pro peccato: fiant lacrymæ, fiant litanæ, implicatur manus indigentis. Gaudeat ille de tuo dato, ut tu gaudeas de Dei dono.

Inimici autem mei vivunt. Ego quidem et mei pro

peccato cogitabimus, inimici autem mei, et meorum, pro peccato nec cogitant, nec cogitant, quia vivunt, id est, florent et gaudent in terrenis, in quibus veram sibi vitam reputant; et quia sic florent, ideo confirmati et corroborati sunt super me et meis opprimendos. Et multiplicati sunt mala multiplicatione, scilicet, non sicut stellæ cæli, quod pertinet tantum ad bonos, qui perficiunt in claritate, sed sunt multiplicati sicut arena maris, scilicet, ut sint steriles et infructuosi sicut arena maris. Illi qui oderunt me et meos inique, id est, qui iniquum odium habuerunt contra me et contra meos. Iniquum autem odium est velle mala volenti sibi bona. Est enim ingratus, qui non reddit bonum pro bono. Non bonus vero est, qui malum reddit pro malo. Iniquus autem est, qui malum pro bono.

Qui retribuebant mala. Exponit iniquum odium. Quasi dicat: Hoc modo inique oderunt me, quia retribuebant mihi et meis mala pro bonis, detrahentes nobis quasi pennas quibus in altum ferebamur: mihi quidem unitatem divinitatis cum dicerent: Non est hic homo a Deo, et similia; meis vero virtutes, vocantes eos maleficos et magos. Et hoc ideo tantum, quoniam sequebar in me et in meis, id est, insistebam bonitatem, id est, veram obedientiam, ut nec voluntate a Domino apostatarem, per quod in suis operibus contrarium reputabam.

Non derelinquas me. Inimici quidem oderunt me et meos, tu autem, Domine Deus meus, et meorum voluntate non derelinquas me caput, id est, non des sanctum tuum videre corruptionem. Nec discedas a me, id est, a meis, patiendos eos devocari, sed potius intende in adiutorium meum et meorum, scilicet, ut me resuscites, et ipsos perducas ad Sabbatum; tu, dico, Domine, qui es Deus auctor salutis meæ et meorum.

IN PSALMUM XXXVII.

In finem pro Idithun, canticum David.

ARGUMENTUM.

Argentibus sub Saule mœroribus, hunc psalmum cecinit, qui plus exhortationis pro audientium profectu, quam pro se deprecationis haberet. Aliter, propheta increpat eos qui divitias habent, et nesciunt cui dimittant eas.

EXPLANATIO.

Nomen Idithun significat, quod canticum hoc chorus ipsius caneret; et quia Idithun interpretatur transiliens eos, significat eum qui mente terrena transcendit transilitque eos qui inhærentes humo, et curvati in terra, ea quæ ima sunt cogitant, atque in excelso mentis habitans, de vanitate sæculi libero carmine philosophatur; et ne putares hunc quoque, quia pressuratum meminit, esse penitentiam psalmum, subjunxit canticum David. Cantare enim lætantis est, interdum et dolentis, nunquam vero penitentis. Notandumque quia psalmi qui canticum in titulo habent, victoriæ semper gaudium inter adversa decantent. Canticum autem est, quantum ad musicas artes pertinet, cum chorus libertate sua utens, neque in consonum organi ad fructus obsequium hymno canere tantum vocis exultat. Psalmus vero est, cum, cessante voce humana, pulsus tantum organi auditur concinentis; et ideo mystice psalmus acium operationis, canticum vero lætitiæ mentis ostendit. Idithun iste vitiorum transiliator, formam nobis justi hominis præbens. In prima parte psalmi contra insidiantes inimicos se utilisime tacui se testatur, petens vitæ suæ finem cognoscere, si forte Incarnationem Domini etiam carnis oculis mereatur in ueri. Secundo vanum probat timorem esse mortuum, quoniam sunt omnia in potestate Domini constituta. Tertio rogat ut ei delicta noxia dimittantur, quatenus vita ejus prospero fine claudatur.

COMMENTARIUS.

Dixi: custodiam vias meas. Titulus est talis: In finem pro Idithun canticum ipsi David. Idithun, ut in

principio libri dictum est, fuit unus de quatuor præcentoribus, quos David elegit ad præcinendum in reductione arcæ Domini. Cujus nomen non ideo in titulo apponitur, ut psalmus iste ab ipso sit compositus, sed quia nominis ejus interpretatio recte convenit huic psalmo. Titulus autem sic exponitur. Hæc verba referuntur *in finem*, id est, in Christum, qui *est finis legis omni credenti ad justitiam*, attributa ipsi David, id est, cuilibet perfectiori de corpore Christi. Quæ verba sunt canticum, id est, pertinent ad lætitiã et ad jucunditatem, quia ille vere lætatur, qui omnia terrena transilivit; et causam tristitiæ deposuit. Cujus vox est hic canticum, dico cantatum pro Idithun, id est, ut nos fieremus Idithun. Vel in persona uniuscujusque qui vere est Idithun. Quod beatus Augustinus approbare videtur intentionem hujus psalmi dicens: *Cujusdam qui vocatur Idithun voces hic sunt expectandæ et audiendæ, docentis et exhortantis nos ut hæc ima contemnamus, et omnia terrena gaudia despiciamus*. Et si esse unusquisque nostrum potuerit Idithun, in eo quod cantat et invenit se et audit se. Audiamus ergo interpretationem hujus nominis, et quæramus intelligi iam veritatis. Idithun interpretatur transiliens eos. Quos eos? In imis, scilicet, remanentes, et in omnibus his terrenis gaudentes. Si quis igitur transiliens ista cantavit, studeat esse quod cantavit, gaudeat esse quod cantavit. Quosdam enim incurvatos humo, terræ adhærentes, hæc ima cogitantes, et in rebus transitoriiis spem sibi ponentes, transilivit iste qui dicitur transiliens eos, hæc autem transilitio non pedibus est faciendã, non alis, non scalis, sed sola affectione et bona voluntate. Illis ambulemus, ascendamus, volumus. His transiliamus omnia terrena contemnentes, spirituale gaudium, et sacras delicias in divinis eloquiis, et Scripturis sacris proponentes. Audiamus ergo hic et transiliendo cantantem, et cantando transilentem, et dicentem: *Cum consisteret peccator adversum me, dixi: Custodiam vias meas*, etc. Iste Idithun inter homines conversando, prædicando, hortando, objurgando, dixerat quadam pœnitendã, quæ dixisse vult, et revocare non potest, quia difficile est ut quis non labatur in lingua. Perfectus enim qui non peccat in lingua. Cum autem hoc ei contigisset, proposuit tacere, statuit nihil dicere. Quod verba ejus demonstrant dum dicit: *Cum peccator*, id est, injustus calumniator, contradictor, scilicet, verborum, et depravator *consisteret adversum me*, ut quæ dicebam contradiceret et perverteret, timens scandalum oriri, *dixi*, id est, hoc apud me statui: *Custodiam vias meas*, id est, diligentiam adhibebo operibus meis, ne quid temere agam adeo, ut *non delinquam in lingua mea*, id est, ut nec etiam peccem in lingua.

Posui ori meo custodiam. Proposui, inquam, et perfeci, quia *posui* quasi custodes *ori meo* penitus tacendo. Et hoc modo *custodiam posui*, quia *obmutui*, id est, contra illum peccatorem quasi mutus exstiti; et ideo *humilitatus sum*, id est, vilis apud illum habitus sum; et in tantum obmutui, quod omnino silii etiam a bonis omnibus quæ dicenda essent, et ideo *dolor meus* quem prius habui in dicendo et tacendo, et cui remedium silentium adhibui, *renovatus est*. Plus enim cœpit dolere se non dixisse ea quæ essent dicenda, quam prius doleret se dixisse quæ non erant dicenda.

Concaluit cor meum. Renovatus est, inquam, dolor, et ita *cor meum calcaluit intra me*, id est, apud me ipsum cor meum factum est servidum et inquietum. *Concaluit*, id est, propter duo, hoc est, propter tacere et dicere. Videlicet, quia vidi prævaricantes tabesceham, et tamen non redarguebam eos. Unde timui illam divinam sententiam: *Serve nequam, et piger, non dedisti pecuniam meam ad usuram, ut ego veniens utique cum usuris exegissem illam*. Et quod sequitur: *Avertat Dominus a dispensatoribus suis*. Ecce enim ligatis manibus et pedibus in tenebras

A exteriores projicitur servus, non eversor, ad perdendum, sed piger ad erogandum. Quid ergo fiet illis qui per luxuriam consumpserunt, si taliter damnantur qui cum pigritia servaverunt? Multo pejus itaque. *Concaluit*, inquam, *cor meum*, et in hac *meditatione mea*, id est, in hac fluctuatione mea inter sollicitudinem dicendi et tacendi, cum essem positus inter homines qui calumniari parati erant, et qui instrui desiderabant, timens ne spargerem margaritas porcis, anxius ne erozarem cibaria conservis exardescunt, id est, extra illa priora, scilicet, extra illud dicere et illud tacere, cœpit vehementer ignis in me accendi, id est, desiderium quoddam ad altiora, scilicet, ut suspicarem ad finem illum, quo adepti nihil restat ultra quærere, ubi mihi remedium sit de priori sollicitudine.

Locus sum in lingua. Exarsit, inquam, ignis, et in ardore illius ignis *locutus sum in lingua mea*, id est, in lingua transilientis, scilicet, in intentione cordis non auditori quem instruerem, sed a quo instrui vellem, et a quo intus audio, quidquid boni audio. *Locus sum*, inquam, hoc: *Fac mihi, Domine, notum finem meum*, quo tandem perventurus sum, ultra quem nihil petendum est: meum, id est, mihi transilienti congruum, scilicet, finem qui mihi deest, non cursum qui adest. Quem finem currens Apostolus intuebatur, id est, imperfectionem suam constebatur, aliud in se intuens, aliud alibi quærens. Ait enim: *Nam quia jam acceperim ut perfectus sim fratres, ego me non arbitror apprehendisse. Unum autem, subaudi faciam eorum, quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt extensus*, scilicet, intentionem cordis sequor, ad palmam supernæ intentionis, quæ est in Christo Jesu Domino nostro, hic enim est finis. Secundum intentionem dixit, non secundum perventionem vel comprehensionem. Curramus ergo, intendamus, invadamus. Hunc finem iste Idithun cum, hic esset, notum sibi fieri rogabat, ut sciret quid sibi deesset, et quibusdam transilientis non remanent in via, sed omni intentione raperent ad superna. (Sic.)

Et numerum dierum meorum. Fac, inquam, *finem mihi notum*, et etiam *numerum dierum meorum*, id est, qui secundum primam institutionem mei fuerunt, notifica mihi numerum, inquam, non qui non est, sed illum qui est. Isti enim dies quasi non sunt, quia fere prius abeunt quam veniunt. Et cum veniunt, non consistunt, quia statim transeunt. Illi vero dies, imo ille unus dies, qui est sine fine, qui est sine nocte, non transit, sed semper manet, quia nec præceditur hesiterno, nec impellitur crastino. Hunc autem diem vocat *numerum dierum*, non quod multi dies sunt, sed quod multorum dierum continet spatium. *Notifica*, inquam, *mihi et finem et numerum dierum meorum*, ad hoc, ut sciam quid desit mihi, id est, ut recognoscam imperfectionem meam, et sic melius veram perfectionem attendam. Quasi dicat: Adhuc deest mihi laboranti, et quando quod deest non accipio, semper secundum intentionem D sequor ad palmam supernæ vacationis Dei. Est enim quedam mansio finis currendi, in qua est patria sine peregrinatione, vita sine tentatione. Ibi nondum sum, hoc mihi deest, et ideo magis humilior ex eo quod deest, quam læter ex eo quod adest. Quicumque enim dum hic se aliquid habere credunt, illi non accipiunt quod deest, quia magnum reputant quod adest, quia *quisquis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit*.

Ecce mensurabiles, etc. Merito dico quid mihi desit. Nam ecce quid mihi deest, quia tu, Domine, dies illos qui deberent esse mei, scilicet, dies immensurabiles, indelicentes *posuisti*, id est, firmiter fecisti malo merito meo, et justo judicio tuo esse *mensurabiles*, id est, breves et delicentes. *Et substantia mea*, et hæc mutabilis et variabilis essentia in qua nunc sum, quam ego feci per malum meritum meum, est *tantumquam nihilum ante te*, id est, ad comparationem illius meæ substantiæ, quæ et fuit et facta est tandem

ante te, quia vere es, et ideo quod ante est, vere est.

Verumtamen universa, etc. Sic continuatur, quasi dicat: Ecce in a contempti, terrena omnia calcavi, mortalia cuncta transilivi, et in supernis animum fixi, et *numerum dierum*, qui est, notificari mihi desideravi; sed tamen ego qui jam tantum transcendendi, dum adhuc mortale corpus gero, et in hac corruptione laboro, et dum mihi incerta sunt quæ opto, universæ vanitati subjaceo. Quia omnis vivens ut homo adhuc, scilicet, mortalis et passibilis, sive ille sit inherens, sive transiliens, et etiam ego ipse Idithun est universa vanitas, id est, pertinet ad omnimodam vanitatem, quia et interius et exterius hinc quod ad anteriorem, illinc ad posteriorem, quia dicit Salomon: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Quæ enim abundantia homini ex universo labore suo, quo laborat sub sole? Omnia enim quæ sub sole sunt visibilia sunt, et ideo vana sunt. Quæ supra solem sunt invisibilia sunt, et ideo vera sunt. Iste autem Idithun adhuc vivens, habet quædam sub sole, quædam supra solem. Sub sole autem interius et exterius. Exterius quidem dormire, vigilare, juvenescere, senescere, et cætera talia; interius vero irasci, tristari, incertitudinem eorum quæ optat, et similia, et secundum hoc pertinet ad omnimodam vanitatem. Supra solem vero habet illud desiderium, de quo superius dictum est, et fidem, spem, charitatem et cæteras virtutes. Et sicut ex illis quæ sub sole sunt, habet vanitatem, ita ex istis veritatem, et ideo ingemiscit propter illa, et ardescit in ista.*

Verumtamen in imagine. Homo, inquam, pertinet ad vanitatem, et tamen homo est in *imagine Dei*, quia factus est ad imaginem et similitudinem Dei, per rationem scilicet et intellectum, et bonitatem innatam; sed *pertransit ipse homo*, id est, sæpe labitur in se interius et exterius, deformando se ab illa imagine. Et non solum *pertransit* per se: sed et propter alios, quia *conturbatur*, id est, sollicitatur causa aliorum in his terrenis, quod est ei ad conturbationem et hic et in futuro, et *frustra*, id est, in vanum et sine causa conturbatur. Audiamus ergo conturbationem vanam, ut eam conculcemus, et transiliamus ubi nulla est conturbatio.

Thesaurizat. Vere conturbatus, qui *thesaurizat*, id est, arat, navigat, de omni negotio acquirit, furatur, deprædatur, ut nummus supra numinum ponatur; et tamen in vanum, quia *ignorat cui congregabit ea*. Sed fortasse iudices quia filiis (hoc quippe vidit etiam ille Idithun), sed in vanitate accepit, quia vox est pietatis, et excusatio iniquitatis. Nunquid enim moriturus moriturus, transiturus transiturus, imo moriens morientibus, transiens transeuntibus thesaurizat. Nunquid etiam nondum natis? Unde enim scit eos nascituros vel natos possessuros? Thesaurizate ergo vobis thesauros in caelo. Ponatur, scilicet, in manum pauperis, ut inveniatur in manu divitis; ponatur in manum indigentis, ut inveniatur in manu Omnipotentis. Potest quoque quod hucusque lectum est, a *Concaluit cor meum*, aliter legi, ut sic dicatur: Quia ex nimio silentio dolor renovatus est, ideo *cor meum concaluit* amore dicendi. *Et in illa meditatione vae ignis*, id est, fervor dilectionis Dei et proximi ardescit in lingua transilientis, taliter orans: *Domine, ac mihi notum finem meum*, id est, finem transilientis, scilicet, ut sciam quo fine sit tacendum, et quo fine sit dicendum. Et notifica mihi etiam *numerum dierum meorum*, non qui non est, sed qui est, ut in dicendo et in tacendo compensationem illorum dierum habeam; et sic neque odio taceam nec temeritate aliquid dicam, et *ut sciam quid desit mihi*. Istud cum sequenti versu non mutatur.

Verumtamen universa vanitas. Substantia mea, inquam, est quasi nihil, quanto magis ergo aliorum; sed miser homo hoc non attendit, quia *omnis homo tam inherens quam transiliens*, id est, ipse Idithun est *universa vanitas*, id est, studet omnimode vanitati in his terrenis. Et hoc in tantum, quod ipse etiam potest

dici *universa vanitas*, verumtamen non debet. Nunquam minus tolerabilis sit ejus vanitas, ipse miser non diu durat in hac vanitate, sed cito pertransit. Et hoc vide in imagine, quia quam cito imago alicujus corporis per speculum representata perit, tam cito ipse homo pertransit. Et tamen studet ipse infelix homo vanitati, non solum propter se, sed propter alios frustra conturbatur, ut in alia dictum est lectione.

Et quæ nunc est expectatio mea. Sic continuatur: *Substantia mea* quod est *tanquam nihilum*. Et cum in tanta infirmitate sin positus, *nunc*, scilicet, cum jam sim aliquantulum transiliens, *quæ est expectatio mea?* id est, quæ debeo expectare, in quæ debeo sperare? Nunquid enim in ea quæ sub sole sunt, quæ jam despicio, an potius in ea quæ supra solem sunt, ad quæ intendo? Utique in ea quæ supra solem. Quam partem sic approbat sub interrogatione: *Nonne Dominus est expectatio mea?* Quasi dicat: Vere solus Dominus est mihi expectandus, a quo procedunt omnia. Qui fecit hæc omnia, et a quo factus sum inter omnia hæc. Et convertit se familiariter ad ipsum Dominum, quem proposuit expectandum. Quasi dicat: Merito tu, Domine, es mihi expectandus, quia substantia mea nunc fragilis, non corruptibilis, tunc primum vere est, quando est apud te, id est, quando facta immortalis, impassibilis, veniet in præsentiam tuam facie ad faciem.

Ab omnibus iniquitatibus meis. Quasi dicat: Ut pertineam, Domine, ad illam veram substantiam, *erue me*, id est, munda me in præsentia *ab omnibus iniquitatibus meis*. Cur iste transiliens, qui jam tantum transcenderat, aut a quibus iniquitatibus rogat se liberari? Ideo, scilicet, quia si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Quod autem dicit omnibus tale est, quasi dicat: Erue me non solum ut revolvar in ea a quibus transilivi, id est, in graviora peccata, sed etiam liberer ab his pro quibus necesse est pedes lavari, id est, a venialibus, pro quibus quotidie oramus dicentes: *Dimitte nobis debita nostra*. Docet nos quoque iste qui, cum tanta transcenderit, adhuc rogat se erui, quia vera perfectio in hac vita non possit haberi, sed hæc solum nostra est perfectio, ut si quædam possumus transilire, intelligamus alia restare ad quæ nobis necesse sit properare. Quod utrumque Apostolus ostendit. Postquam enim dicit: *Nam quia jam acciperim ut perfectus sim, fratres, ego me non arbitror apprehendisse*, in quo ostendit se nondum esse perfectum, mox subdit se esse perfectum, et in quo sit perfectus dicens: *Quidquid autem perfecti sumus, hoc sapiamus*. Quasi aperte dicat: Hæc omnium nostrum, qui perfecti sumus, vera est perfectio, ut sapiamus hoc, id est, ut intelligamus nos nondum veram posse habere perfectionem. *Erue me*, inquam, et ideo rogo ut eruas me, quia jam satis diu *dedisti me opprobrianti insipienti*, quod est dicere: Jam satis diu voluisti me vivere et prædicare veritatem inter insipientes amantes vanitatem, a quibus non derideri non possumus, quia spectaculum facti sumus mundo, hominibus, angelis, angelis et laudantibus et vituperantibus, et hominibus similiter.

Obmutui. Exponit quomodo opprobrio fuit. Quasi dicat: Quia cum veritatem prædicarem, contemnebar ab insipientibus, ideo *obmutui*, id est, contra illos mutus factus; et in tantum, quod non aliquando *aperui os meum*. Tu autem, Domine, *amove a me has plagas tuas*, scilicet, opprobrium et cæteras miseria quas patior. Tuas dico, *quoniam tu justo iudicio tuo fecisti eas*.

A fortitudine manus tuæ. Vere tu eas fecisti, quia *ego defeci*, id est, in hunc defectum mortalis miseriæ cecidi, a *fortitudine manus tuæ*, id est, per irvincibilem potentiam tuam, sed non injuste, quia in increpationibus hoc factum est, quas ego commemori. Increpatione enim sequitur peccatum. Et quomodo in *increpationibus*, ostendit, dicens: Quia tu *corripuisti* per penam prædictam, scilicet, *Morte morie-*

mini. Non penitus damnasti hominem primum, et in A ipso omnem hominem non ex tua severitate, sed propter ejus iniquitatem, id est, propter ejus inobedientiam et præsumptionem. Quasi dicat: In me cognosco iniquitatem, in te autem æquitatem. Et in tantum corripuisti, quod fecisti non solum carnem, sed etiam ejus animam tabescere, id est, ita tepidam et fragilem esse, sicut aranea labida et fragilis est, quæ etiam leviter tacta dissolvitur. Vel aliter: Aranea inutilem telam texendo in tantum laborat, quod viscerat sese, et sicca tandem et mortua pendet. Similiter nos ex illo primo defectu hoc malum patimur, quod in his inutilibus rebus mundanis tantum studemus, quod non solum caro, sed etiam anima nostra deficit, et intestina sua, rationem, scilicet, et intellectum, projicit, juxta quod littera sic dicitur: Fecisti animam ejus tabescere, id est, deficere inuiti labore, sicut aranea deficit in sua inutili contextione.

Verumtamen vane. Juxta priorem sententiam sic continuabitur: Fecisti quidem animam ejus tabidam et labilem, sed tamen adhuc omnis homo, id est, quinque vivens hominum conturbatur, id est, sollicitatur in his terrenis; et hoc vane, sicut supra dictum est. Secundum posteriorem sententiam continuatur hoc ad præcedens, scilicet, ad Corripuisti, eodem modo.

Exaudi orationem meam. Quasi dicat: Ut ego, Domine, non conturber, exaudi orationem meam pro perseverantia in bono, et deprecationem meam pro emundatione venialium peccatorum; percipe, dico, lacrymas meas, id est, lacrymosam deprecationem meam auribus, id est, per potentiam exaudiendi, quæ in te est. Unde huic tante transilienti lacrymæ? Inde scilicet, quia si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus; et quia qui addit scientiam, addit et dolorem. Et est quasi dicat: Quanto magis quod abest desidero, tanto plus quousque veniat gemo.

Ne sileas. Sic, Domine, rogo ut exaudias orationem meam, et percipias deprecationem, ut tu præ ira aversus a me ne sileas, imo dicas mihi ita ut sentiam: Ego sum salus tua. Et non debes silere, quoniam ego, quasi dicat: non manentem hic civitatem, sed futuram inquirimus, quia ego sum apud te, jam per spem, nondum tamen naturaliter civis, sed advena, id est, inquilinus civis. Et sum apud te ut peregrinus adhuc, scilicet, in peregrinatione positus, non ut civis domesticus. Plus est peregrinus quam advena. Advena enim dicitur, qui jam cohabitabit, sed nondum jus civis habet; peregrinus vero dicitur, qui nondum advenit, sed adhuc peregrinatur. Et sunt multi qui et peregrini sunt, et apud Dominum non sunt. Ut omnes amatores mundi peregrinantur quidem in regione dissimilitudinis ab illa superna patria remoti, et non sunt apud Deum, sed potius apud diabolum Patrem suum. Sum, inquam, apud te advena et peregrinus, et hoc sicut omnes patris, id est, ea conditione qua apud te fuerunt spirituales patres mei, patriarchæ, scilicet, et propheta: Quia sicut illi prius fuerunt apud te in spe, et deinde migraverunt ad te, ita ego nunc sum apud te in spe, ubi tandem ero in re.

Remitte mihi. Quasi dicat: Sum, inquam, nunc, Domine, apud te in spe, ut autem possim tibi esse in re, remitte mihi, id est, fac mihi nunc interim remissionem et emundationem venialium delictorum, quæ necessitate viæ committo, ut refrigerer, id est, ut refrigeratam et quietam ab omni tumultu peccati conscientiam habeam; priusquam hinc abeam, id est, antequam moriar. Et ut necesse est, Domine, ut remittas, quia si tu non remiseris, et ego abiero, amplius non ero; non quod omnino non sit, sed quia quisquis a vero esse, id est, a Deo, recedit, ille quasi non est, quia verum esse amittit.

IN PSALMUM XXXIX.

In finem Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Populus de Babylone reversus Domino gratias agit. Aliter, qui in trigesimo octavo psalmo dixit: *Quæ est expectatio mea, nonne Deus?* nunc in trigesimo nono dicit: *Expectans expectavi Dominum, et respexit me.* Et qui ibi dixerat: *Exaudi orationem meam,* hæc dicit: *Exaudivit orationem meam.* Item de patientia Pauli, ubi Christum prior annuntiat. Lege in Actis apostolorum.

EXPLANATIO.

Sæpe tritum est David et finem Christum significare, cujus membra psalmum incipiunt, cap: t ipse consummat. Prima narratione gratias agit Ecclesia gentium, quia de veteroso mundi mœrore liberata ad novi testamenti meruit gaudia pervenire. Secunda ipse Dominus loquitur sanctam Incarnationem et justitiam suæ prædicationis exponens. Ob hoc Patris auxilium deprecatur, ut pericula possit a Judæis illata devincere, confundi postulans inimicos, et lætari omnes qui sperant in eum.

COMMENTARIUS.

Expectans expectavi. Titulus est talis: In finem, psalmus David, vero, scilicet, attributus. Est enim vox capitis in hoc psalmo loquentis. nunc pro se, nunc pro membris, et exhortantis nos ut constantes simus in fide et in bonis operibus, et ut promissam hæreditatem cum patientia expectemus, proponendo se nobis exemplum, cum dicit: *Expectans expectavi Dominum,* et ostendendo nihil ad illam beatitudinem per liberum arbitrium, aut per legale sacrificium, sed per solam gratiam posse contingere. In fine quoque orat, ut gratia priori populo de Judæis promissa, et partim exhibita, eidem conferatur illi alii populo de gentibus, scilicet, et fiat ovie unus sicut et pastor est unus. Et est quasi dicat: Adam expectavit Dominum, sed non expectans expectavit, quia tantum ad horam obediens existit. Ego vero expectavi expectans, id est, cum omni patientia et perseverantia expectavi, non hominem consolatorem, qui ante in infirmitate sua posset deficere, quam me reficere, sed Dominum consolatorem verum. Et expectavi non hominem promissorem, qui posset falli et fallere, sed Dominum, qui est fidelis promissor et certus debitor. Sis tu ergo avarus exactor. Et quia taliter expectavi, ideo Dominus non tantum intendit me, sed etiam mihi intendit, id est, intentum se fecit ut proficeret mihi. Et vere profecit mihi, quia exaudivit preces meas factas pro meis. Quod iste docet effectus, quia eduxit me, id est, meos de lacu miserie, id est, de profundo iniquitatis, in quo lacu sunt multi qui se ibi esse non sentiunt, quia peccata sua non attendunt, nec clamant ad Dominum. Et ideo non inde eruantur, de quibus dictum est: *Peccator cum ceciderit in profundum iniquitatis, contemnet.* Sunt alii quoque in eodem lacu, qui quia se recognoscunt, et caput sursum erigunt, dicentes: *De profundis clamavi ad te, Domine,* eripiuntur inde. Et hi sunt pii deprecatores, et lacrymosi clamatores. *Eduxit me,* inquam, *de lacu,* et etiam *de luto facis.* Lutum admistum sæce, et sordidum est et lubricum. Per lutum itaque facis accipere possimus vel carnales concupiscentias, ut luxuriam, quæ et sordidat, et multos subruit. Vel ambitionem, quæ primum hominem subvertit, et quæ ut cancer in omnes feres uret. Vel etiam malos permixtos bonis in Ecclesia, sicut in eodem vase purus liquor et sæx simul sunt permixta, quia mali alios sordidant atque subvertunt sua conformatione. Et non solum eduxit, sed etiam pedes meos, id est, illos per quos ingressurus eram ad notitiam gentium, præcones, scilicet, vel pedes meos, id est, affectiones meorum, qui prius circumferebantur a qualibet doctrina; illos postquam sanam et unam doctrinam

perreperunt, *statuit*, id est, stabiles et firmos fecit **A** positos *supra petram*, id est, in firmo et tuto loco, in ecclesiasticis, scilicet, insituitis. Vel, supra me petram. *Petra enim erat Christus*. Stabilivit eos, quia per me constantes eos fecit, et sic *direxit gressus meos*, id est, opera meorum, vel illos per quos egressurus eram ad notitiam gentium.

Et immisit in os meum. Statuit, inquam, *pedes meorum, et direxit gressus eorum; et hoc modo immisit in os meum*, id est, meorum, scilicet, et in os cordis et in os corporis *canticum novum*, id est, novam charitatem et humilitatem. Sicut enim vetus canticum est vetus animositas et superbia, ita *novum canticum* est charitas nova et humilitas nova. *Novum canticum* dico, quod est *carmen*, id est, laus *Deo*; qui cum sit omnium Deus per naturam, noster, id est, meus et meorum est per gratiam. Hæc enim sunt propter quæ Deus maxime ad nos descendit, scilicet, charitas et humilitas, et ideo per hæc maxime laudatur.

Videbunt multi. Quasi dicat: Quo fructu factum est hoc, quod meos eduxisti de lacu miserie, et immisisti in os eorum *canticum novum*? Hoc, scilicet, ut multi videant hoc, et timeant, sicut revera *multi videbunt et timebunt*. Duo enim ordines sunt in Ecclesia: alii præcedentes, alii subsequentes. Præcedentes exemplo sunt subsequentibus, ut eos imitentur, subsequentes vero imitatores sunt præcedentium. Et ideo dicit: *Multi videbunt illos præcedentes, et aetam viam insistentes, et videntes timebunt*, propter hoc, scilicet, quia per latam viam incedunt, quæ arcta est in fine, et non potius illos imitantur. *Et ideo sperabunt*, id est, spem suam conjiciunt imitando illos non in illis, sed in Domino, quem imitabuntur in ipsis. Juxta illud: *Imitatores mei estote, charissimi, sicut et ego Christi*. Et ideo etiam non in illis *sperabunt*, sed in Domino, quia omnis virtus et auxilium eorum principaliter erit a Domino, juxta illud: *Levavi oculos meos in montes, unde veniat auxilium*. Auxilium autem, scilicet, principale a Domino.

Beatus vir. Merito *sperabunt in Deo*, quia inde beatitudinem assequentur. Nam omnis *vir ille est beatus, cujus spes est nomen Domini sui*, id est, qui facit sibi spem hoc nomen quod est Dominus, quod omnis ille facit quisquis se exhibet fidelem Domino servum et spontaneum. Et ita dico eum esse beatum, si non *respiciat in vanitates*, id est, in hæc mundana, quæ vana sunt affectando ea. *Nemo enim nitens manum in aratrum, et respiciens retro, aptus erit regno Dei*. Et quia multi sunt qui parum respiciunt ad vana, scilicet, ad aurum, argentum, et cætera talia, quia non curant ea; sed tamen non vere perseverantes sunt, quia delectantur in jocularibus rebus, sicut in aurigis et funambulis, canibus et avibus; ideo subdit: *Et si non respiciat etiam ad insanias falsas*, id est, ad jocularia et ludicra, quæ quidem insanie sunt, quia hominem abalienatum reddunt; sed tamen quia non penitus mentem auferunt, falsæ insanie dicuntur. Vere autem insanie sunt, ira, furor, et similia, quæ penitus abalienatum hominem reddunt.

Multi fecisti tu, Domine. Dico si non *respiciat ad insanias falsas*, ad quas non est respiciendum, cum nulla cogat inopia, quia tu, *Domine Deus meus*, et meorum, per gratiam, *fecisti multa mirabilia*, id est, spectacula tua, id est, ad te pertinentia, et ideo potius spectandum est ad illa quam ad *insanias falsas*. Si quem enim delectat videre aurigam, potius delectet eum videre refrigerantem luxuriam, vel iram et similia, quia longe dignius agit qui equos luxuriæ vel avaritiæ raptantes in præcipitium bene refrenat, quam qui gyros in curribus vel equites agit. Item si quis miratur funambulū, potius miretur Petrum mariambulū, et eum imitetur calcando mare, quod ille calcavit. Mare enim est mundus, ut divina Scriptura testatur, in quo est noxia avaritudo delecta-

tionum, et fluctus tribulationum, et tempestates tentationum, et homines per detractionem se invicem devorantes, sicut in mari pisces, hoc mare, id est, mundum, debet quisque contempnendo calcare, et super ipsum ambulare: sed tamen non calcabis, non superabundabis, nisi ille jusserit qui prior calcavit. Namque si ille jusserit te ad se venire, non sinet te perire. Tu, inquam, *Domine, fecisti mirabilia, et hoc in solis cogitationibus tuis*, id est, per te sine consilio vel auxilio alicujus, juxta illud: *Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* et reliqua. Quare, quia per te solum fecisti, non est qui assimilandus sit tibi, nedum præferendus. Quod tamen illi faciunt, scilicet, alia tibi præferunt, qui relicta Ecclesia currunt ad jocularia, maxime vero illi idololatræ, qui creaturam colunt, et Creatorem postponunt.

Annuntiavi et locutus sum. Sic continuatur: *Expectans expectavi Dominum*. Et expectando *annuntiavi*, quod annuntiandum fuit opere; *et locutus sum*, quod loquendum fuit ore. Potest sic quoque ad proximum continuari: *Tu, Domine, fecisti mirabilia, et illa mirabilia annuntiavi ego et mei opere, et locutus sum ego et mei ore*. Non solum enim Christus, sed apostoli quoque et sancti præcones, docuerunt verbo et exemplo mundum calcandum, et carnales concupiscentias refræandas. Et prius fecit Christus, deinde dixit, juxta illud: *Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cepit Jesus facere, et dicere*, quia tunc demum recta est doctrina, quando doctoris non discrepant facta et dicta. *Annuntiavi, inquam, et locutus sum, et me annuntiate et loquente, multiplicati sunt credentes super numerum*, id est, plures accesserunt quam pertinerent ad Dominum. Est enim certus numerus fidelium pertinentium ad Jerusalem supernam. Hi vero sunt amatores et observatores præceptorum Dei, de quibus dictum est: *Novi Dominus qui sunt ejus*, qui autem parietes Ecclesiæ faciunt, et præcepta Dei contempnunt, hi quidem ad sacramenta Ecclesiæ pertinent tantum per vocationem, sed non sunt de numero illo de quibus dictum est: *Multi sunt vocati, etc.*

Sacrificium et oblationem noluisti. *Annuntiavi, inquam, et locutus sum, et necesse fuit ut ego venirem et annuntiarem quia tu, Domine, ad horam tantum legalia sacrificia constituisti, et amplius ea esse noluisti*. Potest sic quoque continuari: *Tu, Domine, fecisti mirabilia in cogitationibus tuis, et ex illis cogitarunt; est hæc una, quia tu noluisti amplius sacrificium esse legale, et oblationem legalem*. Cum enim nondum esset tempus illius veri sacrificii, quod norunt fideles, scilicet, antequam verus agnus Christus sese in ara crucis pro nobis immolaret, præsignabatur variis figuris et mysteriis a quibusdam jam per Spiritum sanctum præscientibus illud futurum, et a quibusdam nescientibus. Postquam vero advenit tempus illius veri sacrificii, venerunt verba completiva, et ablata sunt verba promissiva. Hoc est, recesserunt signa promittentia, postquam exhibita est veritas promissa, et hoc est quod dicit: *Noluisti, postquam sacrificium verum adfuit, sacrificium et oblationem, quæ erant signa promissiva*. Quid autem voluisti? *aves*, scilicet, id est, perfectos obeditores esse voluisti, et ideo *perfecisti mihi aves*, id est, perfectam obedientiam mihi ad exemplar aliorum contulisti, et etiam meis suo modo. Nec incongrue *aves* vocat obedientiam; per *aves* enim præcepta intromittuntur ad animam, quæ ipsam doceant obedientiam. Et ideo ponitur hic instrumentum obedientiæ pro ipsa obedientia.

Holocaustum autem. Obedientiam, inquam, voluisti. Illud autem legale sacrificium, quod dicebatur *holocaustum*, id est, totum incensum, de quo nihil servabatur, sed totum in ara comburebatur, et illud aliud quod vocabatur *hostia pro peccato, non postulasti*, id est, amplius fieri noluisti. Hoc enim omnia

in legalibus diversa erant, et tunc, scilicet, cum *sacrificium noluit et holocaustum et non postulasti, dixi ego in evidētia rei: Ecce venio*, quasi dicat: Ecce nunc tempus est ut veniant, quæ promittentur, et quæ promittebantur auferantur. Et ideo venio ego, o Domine, ut faciam voluntatem tuam, id est, ut tibi impleam veram obedientiam, quod debes facere, quia qui es Deus omnium per naturam, *meus Deus* es per gratiam, et ideo etiam debeo facere *voluntatem tuam*, quia ego semper *volui*, id est, dilexi eam, scilicet, voluntatem tuam facere, non meam. Et quia etiam *volui legem tuam*, id est, illam voluntatem tuam, quæ est lex scripta, *volui in medio cordis mei*, id est, firma et plenaria voluntate. Quod enim medium in qualibet re est, firmitus et certius est. Et ideo si ad ipsum caput referamus, per medium cordis firmam voluntatem cordis accipiemus. Possumus quoque per cor Christi accipere omnes concordēs et concorporatos sibi, per medium vero firmiores inter illos. Juxta quod sic dicitur: Non solum ego *volui in me voluntatem tuam et legem tuam*, sed etiam in meis; etsi non in omnibus, saltem in *medio cordis mei*, id est, in firmioribus et perfectioribus. Habet alia Translatio: *In medio ventris mei*, juxta quod probatio est a minori, quod vere in suis voluerit voluntatem, et legitur: Quia etiam in *medio ventris*, id est, in corde infirmorum eam voluit. Per ventrem enim, qui mollis est, molles et infirmi significantur. *Venio, inquam, ut faciam voluntatem tuam, et volui legem tuam*. Et hoc merito, quia in capite libri scriptum est de me, *ut facerem voluntatem tuam*. Dicit Apostolus: *Quia mulieris caput est vir, viri caput Christus, Christi vero caput Deus*. Verbum autem Patris incarnatum fuit nobis liber promissus et propositus ad exemplandum, ad quem scilicet conscriberemur, et cui conformaremur. Et in capite hujus libri, id est, in Deo Patre fuit scriptum, id est, firmiter dispositum ante omnia sæcula de Christo, quod pro nobis redimendis veram Deo Patri obedientiam deberet exhibere, juxta illud: *Elegit nos in ipso ante constitutionem mundi*. Unde dicit: *In capite libri, etc.*

Annuntiavi justitiam tuam. Dixi, inquam, venio ad solvendum veram obedientiam. Et veniens patiendo, moriendo, resurgendo, *annuntiavi in evidētia rei justitiam tuam*, id est, fidem tuam justificantem. Inde enim cœpit fides nostra qua justificamur, juxta illud: *Mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram*. *Annuntiavi, inquam, per me et meos justitiam tuam in Ecclesia*, non parva, sed magna, id est, ubique terrarum diffusa. Vel in *Ecclesia* non jam infirma, sed magna, id est, forti et firma. Prius enim cum adhuc dubitarent de resurrectione, *Ecclesia infirma* fuit. Cujus formam Petrus gessit, quando ad vocem ancillæ Dominum negavit. Postquam vero resurgente Domino certi de resurrectione futura facti sunt, tunc primum *Ecclesia fortis* fuit. Cujus etiam typum idem Petrus in se ipso repræsentavit, cum coram principibus dixit: *Obedire Deo magis oportet quam vobis*. *Annuntiavi, inquam, et annuntiabo*.

Ecce labia mea. Quasi dicat: Ecce puta quod vere annuntiabo, quia *non prohibebo*, id est, non sinam prohiberi, *labia mea*, id est, præcones meos, per quos velut per labia loquar, ab annuntiatione. Vel possumus accipere per labia quæ mollia sunt, solos molliores et infirmiores inter præcones, ut sit locus a majori, juxta illud beati Job: *Derelicta sunt labia circa dentes meos*. Per dentes enim, qui firmitus os in corpore sunt, fortis constantia Christi in passione accipienda est, quem ossa, id est, Apostoli, qui robustiores erant inter cæteros, in passione non circumsteterunt, quia, relicto eo, fingerunt, sed sola labia, id est, mulieres, quæ propter molliem et fragilitatem sexus per labia designantur, tantum circa eum steterunt, juxta quod in passione legitur: *Non sinam, inquam, labia prohiberi*, et ideo non prohi-

beantur, quia *tu, Domine, scisti*, id est, elegisti et fecisti eos esse tales, qui non possent facile prohiberi, quia scis eos habere in corde, quod sonant in ore. Et quicunque veritatem habent in corde, in ore facile possunt prohiberi, quia eam loquantur in ore.

Justitiam tuam. Vere *non prohibebo labia mea*, quia *non abscondi justitiam tuam in corde meo*, id est, meorum, id est, non sinam ut mei abscondant fidem tuam justificantem in corde suo, imo ad utilitatem proximorum annuntient. Est enim justitia Dei in corde abscondenda, et non est abscondenda. Abscondenda est in corde, id est, memoriæ retinenda, ne quis temere peccet. Unde alibi dicitur: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi*. Non est autem abscondenda, id est, annuntianda ad utilitatem proximi. Unde hic dicitur: *Non abscondi justitiam tuam in corde meo*. Et est repetitum propter illud quod addit, scilicet, *dixi*, id est, faciam meos dicere et annuntiare veritates tuas quæ consequuntur illa præcepta.

Non abscondi veritatem tuam. Id est, vera præcepta tua, et salutare tuum, id est, salvationem a te datam per me qui sum salutare tuum, id est, dans salutem humano generi. Et vere dicent mei *veritatem tuam et salutare*, quia *ego non abscondi*, id est, non sinam meos abscondere *miseritiam tuam et veritatem tuam*. Misericordiam quidem, qua vocas et peccata condonas, veritatem vero, qua merita remuneras et impleas promissa etiam in *concilio multo*, id est, licet multitudo magna adversariorum conveniat, non tamen timore eorum dimittent mei annuntiare misericordiam et veritatem, juxta illud: *Ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitii sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*.

Tu autem, Domine. Hic incipit orare ut gratia priori populo promissa et pariter exhibita, exhibeat etiam illis aliis ovisibus, de gentibus, scilicet. Et sic continuatur: Mei facient quod suum erit. *Tu autem, Domine*, qui es Deus de longe, et Deus de prope: de longe quidem peccatoribus et superbis, sicut Pharisæo merita sua jactanti, de prope vero bonis et humilibus, sicut Publicano peccata sua confitenti; tu, inquam, fac quod tunc est, scilicet, *ne longe facias miserationes tuas*, id est, exhibitiones gratiæ tuæ a me, id est, ab his qui futuri sunt de aliis ovisibus, id est, da ut præcones mei paratos obediētes inveniāt in illis aliis ovisibus. Et vere *non longe facias*, quia *miseritiam et veritas tua*, misericordia quidem qua peccata condonas, veritas vero qua merita remuneras, *semper susceperunt me*, id est, meos. Hoc est, nunquam defuerunt meis de priori populo, sed semper consolata sunt eos. Non enim, quasi dicat, auderent converti, nisi securi de remissione; nec perseverarent, nisi securi de remuneratione. Et sicut semper susceperunt me in illis, ita suscipient me in istis aliis. Exhibitio enim prætorum certitudo est futurorum.

Quoniam circumdederunt me. Opus est ut *non longe facias miserationes tuas, quoniam circumdederunt me* undique, id est, meos, in illis ovisibus mala, id est, peccata tot, quorum non est numerus. Quis enim scire sufficit numerum illorum malorum, pro quibus gemit ille qui dicit: *Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo*. Et non solum leviora peccata, ut venialia, *circumdederunt me* in meis, sed *iniquitates meæ*, id est, graviora peccata, id est, idololatia et criminalia quælibet illorum qui futuri sunt mei in illis aliis ovisibus; et quæ ego ex nimia affectione facio mea, *comprehenderunt me*, id est, illos futuros meos. Et hoc in tantum, quod non potui ut *viderem*, id est, quod impotentes sunt illi mei videre quod videndum est. Oculis enim eorum delictis cæcatus, et peccatis obtenebratus non potest videre lumen veritatis, nisi prius purgatus, quod a solis mundis cordibus videtur.

Multiplicati sunt. Vere iniquitates comprehenderunt

meos, quia *multiplicatæ sunt super capillos capitis mei*, id est, meorum, quia cum capilli in quibusdam sint numerabiles, ipsæ iniquitates sunt innumerabiles. Licet enim aliquis sibi caveat a mole peccatorum, id est, a criminalibus, tot tamen sunt venialia quæ committit et am unius diei, quod numerum excedunt. Vel per capillos capitis ejus possumus accipere præcones ejus Verbi, qui caput est, ita adherentes et eum ornantes, sicut capilli adherent capiti, et ornant illud, juxta quod sic dicitur: In tantum *multiplicatæ sunt iniquitates meorum*, quod sunt *super capillos*, id est, quod excedunt illos qui sunt mihi capiti adherentes ut capilli, id est, excellent omnes præcones meos, scilicet, quod per eos non possunt ablati et deleri sine magno tuo et manifesto auxilio. Quare necesse est *ut non longe facias miserationes tuas*, et ideo in tantum *multiplicatæ sunt iniquitates*, quia *cor meum*, id est, meorum, *dereliquit me*, id est, meos. Nec mirum si dereliquit eos, quia prius dereliquit te. Si enim cognoscerent te, cognoscerent et se; et si se cognoscerent, tu ignosceres. Illum cor suum dereliquit, qui de se præsumit, et infirmitatem suam non recognoscit, nec peccata sua attendit. Petrum namque cor suum dereliquit, cum de se præsumpsit dicens: *Domine, etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Quod satis per effectum apparuit.

Complaceat tibi, Domine. Et quia in tantum *multiplicatæ sunt iniquitates meorum*, ideo placuit, Domine, mihi, ut eruerentur, et quæso, *complaceat tibi, Domine*, etiam *ut eruas me*, id est, meos ab iniquitatibus. Vel *complaceat tibi*, id est, sicut complacuit tibi ut præcones erueres, ita placeat ut et istos eruas; *Domine, respice ad adjuvandum me*, id est, meos. Quasi dicit: Desisti meos prius, et debilitatum est in meis liberum arbitrium, sed adhuc scintilla in eis remansit, qua quodammodo possunt te videre, ad quam adjuvandum ut plenarie te videant, tu, Domine, qui prius despexisti, respice.

Confundantur. Quasi dicit: Ita dico ut respicias, ut *confundantur*, id est, ut confusibiles recognoscant, et *simul revereantur*, id est, extimescant peccata sua, vel præcones meos, illi qui modo *querunt animam meam* et meorum, *ut auferant eam*, id est, ut damnent eam, postmodum querant eam ut imitentur eam. *Convertantur*, dico, de malo ad bonum, ita ut sint *retorsum*, id est, ut non præcedant, sed subsequantur, et sic *revertantur*, id est, plenarie extimescant, non solum qui faciunt, sed etiam illi qui modo *volunt mihi et mei mala*, ut postmodum velint mihi bona.

Ferant confestim. Illud dicitur de fraudulentis et de adulatoribus, nec est malevolentia votum, sed enuntiatio pœnæ illorum. Quasi dicit: Volentes mihi mala, et se cognoscentes convertantur. Illi autem *ferant confusionem suam*, quam meruerunt non solum in futuro, sed confestim, id est indilate, etiam in præsentibus, ut duplicem contritionem patiantur, qui dicunt *mihi* et meis: *Euge, euge*; mihi quidem lætantes de morte mea; meis vero etiam male agentibus dicunt quoque *Euge, euge*, id est, bene, bene est quod agitis, ut sic eos decipiant. Lingvæ enim adulantium alligant animas in peccatis. Ex opposito autem *exsultent exieris, lætentur interius*, id est, plenariam lætitiā habeant hic et in futuro positi, super te habentes fundamentum, te, non se, *omnes querentes te* Dominum per me Mediatorem. Et ut digni sint tanta lætitiā, nihil de se præsumant, sed *semper dicant: Magnificetur Dominus*, nunquam servus. Si enim Dominus de impio facit pium, de servo illum, et sic vocat ad gloriam, *magnificetur Dominus*; si vero peccatorem vocat ad indulgentiam, *magnificetur Dominus*. Rursus si justum vocat ad coronam, *magnificetur Dominus*, et sic *semper magnificetur Dominus*. Quod dicunt illi qui *diligunt salutem tuam*, non suam, id est, qui non ex suis meritis, sed ex tua gratia expectant salvari.

Ego autem. Illud autem dicit de te, de se autem dicant quisque pro se: *Ego sum mendicus et pauper*,

id est, sum comparabilis mendico. Qui et si aliquid habet de se, parum tamen est. Et ideo petit ab aliis quod sibi deest. Et sum comparabilis pauperi, qui nihil prorsus per se habet, quia nihil de me præsumo, nihil a me habere puto; et ideo *Dominus sollicitus est mei*, id est, curam habet de me. Qui enim curam habuit de te, cum non esses, ut esses, nonne curam habebit de te, cum jam sis quod voluit ut esses? Habebit utique, quia *omnis qui se exultat, humiliabitur*.

Adjutor meus. Convertit se iste humiliatus ad Dominum familiariter. Quasi dicat: Vere dicunt curam habes de me, quia tu Deus omnium per naturam es *adjutor meus* in bono perficiendo, et *protector meus* in malo devitando; et ideo *ne tardaveris*, id est, ne differas promissam beatitudinem et hæreditatem. Posunt et aliter hi duo versus legi, scilicet, ut caput hoc dicat in persona sui. Juxta quod sic dicitur: Dico optando ut dicant *Magnificetur Dominus*, et ut se humiliant. Ut autem hoc faciant, dedi eis me exemplum. Quia *ego* cum essem dives apud Patrem, *sum mendicus et pauper*, id est, in habitu mendici et pauperis ad humilitatis exemplum me ipsum exhibui. Et quia ego me humiliavi, ideo *Dominus Pater sollicitus est mei*, quia divitiis suis paupertatem meam restituet, dando mihi immortalitatem et impassibilitatem. Et vere tu, Domine, *sollicitus es mei*, quia tu Deus meus, et meorum, per gratiam, es *adjutor meus* in perficiendo obedientiam, et *protector meus* a sententia inimicorum nomen tuum delere volentium. Et ideo, Domine, *ne tardaveris*, id est, ne differas me in communem resurrectionem.

IN PSALMUM XL.

In finem psalmus ipsi David.

ARGUMENTUM.

Infirmitas et curatio prædicitur Ezechiæ, et quod occasione languoris latentes inimici detecti sunt insultando, quodque ipsa ægrotatio in devotionem ejus profecerit. Item vox Christi de passione sua et de Juda traditore. Legendus ad Isaïam. Aliter quilibet Christianus contra immundum spiritum et hominem facis suæ, id est, carnem, profatur.

EXPLANATIO.

Verba ista frequenti usu nobis jam debent esse notissima, sed ut breviter dicta tangamus, omnia diriguntur ad Dominum Christum. Magnificatur autem hunc psalmum, quod in quadragenario numero nascitur collocatus, qui calculus emundationi et purificationi frequenter aptatur. Primo ingressu Propheta loquitur, beatum prædicans eleemosynæ largitorem, multiplici eum benedictione concelebrans. Secundo gloriosam Dominus suam memorat passionem. Tertio ad confirmandam suam fidelium, suam nihilominus resurrectionem prædicit.

COMMENTARIUS.

Beatus qui intelligit. Titulus idem est in hoc psalmo qui præcessit in proximo, scilicet, *In finem psalmus David*. Intentio personæ loquentis, et materia quoque hic eadem est, quæ et superius. Et continuatur taliter juxta proximam dictam sententiam superiori psalmo. Quasi dicat: *Ego* quidem *mendicus sum et pauper*, aliud tamen præter formam mendici et pauperis in me intelligendum, quoniam *qui intelligit super me egenum et pauperem, beatus est*. Potest quoque singularis intentio dari in hoc psalmo, hæc scilicet: Vox capitis est in hoc psalmo exhortantis nos, ut sicut verum hominem eum intelligimus, ita etiam verum Deum esse intelligamus. Et hoc ideo, quia hic intellectus est gratia illa qua justificamur, et fides vera per quam vivit æternaliter justus. Juxta quod superiori non continuabitur, sed est quasi dicat: *Ego* quidem a patriarchis promissus, a prophetis prædictus adsum in forma paupertatis et humilitatis. Et *beatus qui non fuerit scandalizatus in me*. Et hoc est quod dicit: *Ille qui intelligit in me non tantum egenum et pauperem,*

sed *super egenum*, id est, plus quam egenum et pauperem, vere beatus est, vere auctus in gratia justificante et ille vivificante. *Super* autem *egenum et pauperem intelligit* Christum, qui intelligit eum apud homines pauperem, apud Patrem divitem, in terra inopem, in caelo potentem. Et dum nobis ostendebatur infirmitas, insus latet divinitas. Ejus namque paupertas nostra fuit plenitudo, et ejus infirmitas nostra fuit fortitudo, quia ut panem angelorum manducaret homo, Rex angelorum factus est homo. Qualiter autem beatus sit taliter intelligens, exponit dicens: *Dominus liberabit eum* ab omnibus tribulationibus in *die mala*, id est, in die examinationis et tribulationis, quæ mala pluribus erit, quia in ea quæ nunc occulta sunt manifestabuntur, juxta illud: *Et educet quasi lumen justitiam tuam.*

Dominus conservet eum. Videtur hæc optatio, sed futuri est certa promissio. Et exponit qualiter dicit quod *Dominus eum liberabit*, quia conservabit eum, id est, sicut jam servavit eum per interiorum resurrectionem, ita tunc servabit in corpore per exteriorum resurrectionem. Et ita fiat, scilicet, quod *Dominus conservet eum*, et ita dico conservet, ut qui jam vivificavit eum in anima per fidem. *Justus enim ex fide vivit*, vivificet eum tunc in corpore per immortalitatem et incorruptionem. Et ne ille putaret se hic neglectum, quia tantum dixit, quod in futuro eum liberabit, subdit, et nunc interim *faciat eum beatum in terra*, in qua omnis est miseria, et ideo difficile est fieri in ea beatum. Et ita dico ut faciat eum in terra beatum, ut quamvis terram, id est, carnem, tradat in manus inimicorum, non tamen tradat eum in animam, id est, in voluntatem et conformationem eorum. Et ut non tradatur in animam inimicorum.

Dominus ferat illi opem, ut sit super lectum doloris ejus. Id est, faciat eum dominum lecti sui. Lectus doloris est infirmitas carnis, cui dum anima consentit, et contempnit concupiscentias ejus, portatur ab ipsa carne; cum vero anima ei prævalet et dominatur, tunc lectus, id est caro, quæ prius animam portabat, ab ipsa portatur. Quod in paralytico illo designatum est, cui submisso per regulas in domum Dominus dixit: *Surge, tolle grabatum tuum, et ambula in domum tuam.* Ideo autem infirmitas carnis lectus doloris dicitur, quia omnis infirmitas animæ, scilicet, quæ adhuc perfectionis summam non attingit, aliquid terrenum eligit, in quo sibi acquiescat, et quamvis pausatone recumbat, quia intentionem laboris et mentis extentæ in Deum, difficile potest perpetuo tolerare, quare eligit sibi aliquid in quo quiescat, verbi gratia, ut sunt innocentes delectationes bonorum virorum, scilicet, hortus bene cultus et pomarium, et cætera talia. Sed quia Deus vult nos amare sola æterna et superna, intermiscet etiam his innocentibus delectationibus amaritudinem, scilicet, ut sæpe angustiemur, et tribulationes et tentationes patimur, et hoc ideo, ut per amaritudinem inferiorum erigamur ad amorem superiorum. Quod innuit cum subdit: *Universon stratum ejus*, quasi dicat: Ideo dico *lectum doloris*, quia *stratum ejus in infirmitate ejus*, id est, illud quod ipse ens in infirmitate carnis elegit, ut sibi esset stratum, id est, requies et delectatio; illud, inquam, *versasti universon*, id est, latum per admistam amaritudinem conturbasti. Quia vero hæc eadem amaritudines inmittuntur nobis non injuste, sed malo merito nostro, a Domino, quod quisque debet attendere, subdit:

Ego dixi: Domine. Quasi dicat: Vere, Domine, *versasti universon stratum ejus*, quia ego attendens illud, et sciens juste esse factum, ut alios intelligere idem faciam, dixi in meis. Non enim ipsi dixerunt, sed ego dixi, quia causa fui ut dicerent: *Domine, miserere mei*, id est, ure, seca, flagella omnibus modis, stratum versa, solummodo universon meum male merentem sana, quod necesse est, quia infirmata est. Nam non fatuum, non fortuna, non stella, non

A aliquid aliud, sed ego ipse peccari tibi, scilicet, qui solus meleri, solus peccata dimittere potes.

Inimici mei. Ego quidem hoc meos dicere et intelligere feci. *Inimici autem mei* hoc non intellexerunt, quia *dixerunt mala mihi*, etc. Potest et aliter *universon stratum ejus versasti*, et quæ sequuntur exponi, ut sic dicatur: Ideo dico *lectum doloris*, quia *in infirmitate ejus*, id est, in inconstantia et impatientia primi hominis quæ fuit ejus, quia ad ipsum descendit, *versasti universon stratum ejus*, id est, comparabilem fecisti cum infirmo universon stratum suum versasti, id est, conturbasti, quia sicut ille conturbando se lucere debet propter dolorem tantum illud in quo quiescere deberet conturbat, eodem modo quidquid in isto debuit esse firmum ex infirmitate, id est, inconstantia illa, est conturbatum. Pro qua infirmitate restauranda ego solus inter homines ad hoc idoneus, solus erga miseros tantæ affectionis dixi, transferendo in me miseriam eorum, ut tu eam deleres: *Domine, miserere mei*, et transferendo in me infirmitatem et peccata eorum, ut eos sanares, dixi: *Domine, sana animam meam, quia peccavi tibi.* Non tamen ipse in aliquo peccavit, qui solus sine peccato exstitit, sed ponam ac si ipse peccasset pro peccatis nostris pertulit.

Inimici mei. Ego quidem pro restauranda humana infirmitate veni, *inimici autem mei* non hoc intellexerunt, nec ut medicum me susceperunt; sed *dixerunt*, vel statuerunt, et protulerunt *mala mihi* quidem pro sua reputatione, cum potius eis esset in re, hæc scilicet mala dicentes: *Quando morietur, et quando peribit nomen ejus?* id est, quando poterimus efficere ut iste moriatur, qui per omnia nobis adversatur. Et ut nomen ejus potius pereat, id est, evacuetur de terra, quam nos perdamus locum et gentem. *Si enim* (quasi dicat) *dimittimus eum sic, venient Romani, et tollent locum nostrum et gentem.*

Et si ingrediebatur. Merito voco eos inimicos, quoniam illi etiam qui simulabant se amicos, maximi erant inimici. Nam *et si aliquis eorum ingrediebatur*, id est, familiariter mecum esse volebat, simulando se amicum, quod maxime pertinet ad Judam, et ad alios etiam qui dixerunt: *Magister, scimus quoniam a Deo venisti*, et ad consimiles; *ingrediebatur dico ut videret*, id est, libertatem nostram exploraret, scilicet, non ut haberet quod crederet, sed ut inveniret aliquid mali quod proderet, de quibus Apostolus: *Quidam falsi fratres subintroierunt, ut explorarent libertatem nostram.* Illo, inquam, ingrediente, cum non videret nisi vera, cor tamen ejus non loquebatur nisi vana, quia pervertebat omnia. Et ideo *congregavit*, id est, thesaurizavit *iniquitatem sibi*, juxta illud: *Ipsi enim homicidæ thesaurizaverunt sibi mala*, etc.

Egrediebatur. Ingrediebatur quidem, et loquebatur vana, et deinde *egrediebatur foras*, id est, qui prius simulaverat se amicum, manifeste ostendebat se inimicum. Et egrediendo loquebatur, tendens in idipsum, id est, in vanitatem sicut prius.

Adversum me susurrabant. Quasi dicat: Quia et simulati amici, et manifesti inimici, ideo omnes inimici et susurrabant latenter inter se mala adversum me, et cogitabant quisque apud se mala adversum me pro eorum opinione. Quod tamen erat mihi, id est, ad meam gloriam in re; et etiam manifeste cum aliis tractabant illa eadem mala, quia constituerunt, id est, communiter statuerunt, *adversum me verbum iniquum.* Verbum iniquum fuit, quando medicum interficere voluerunt, dicentes: *Crucifige, crucifige eum.* Sed quæ cura? Nulla, scilicet, quia ego resurgam quam facile quilibet dormiens resurgit a somno. De quo constat quod vere resurgit, si sanus sit. *Nunquid enim omnis qui dormit non adjiciet ut resurgat?* Utique facit.

Et enim homo pacis meæ. Vere constituerunt verbum iniquum contra me, quia etiam homo pacis meæ, Judas, scilicet, unus de duodecim, in quo ego semper pacem habui; cui etiam cum me tradoret, occu-

lum non negavi, in quo etiam speravi. Quomodo autem qui cor ejus novit, in eo speravit? Hoc modo, quia Judas cum cæteris apostolis ad prædicandum regnum Dei missus fuit; et ideo multi ab eo instructi in ipso speraverunt, in quibus sperantibus sicut et in esurientibus est, fuit Dominus. Et qui edebat panes meos, vel historialiter vel etiam spiritualiter, quia non solum carnalia instituta, sed etiam spiritualia quæ ab ipso perceperat edebat; iste, inquam, homo, de quo minus videretur, *magnificavit supplantationem*, id est, ampliavit subversionem super me, quia alios ad hoc incitavit.

Tu autem, Domine. Illi quidem constituerunt iniquum verbum contra me, tu autem, Domine, miserere mei, et meorum; et ita dico miserere, *resuscita me*, scilicet, in exteriori et meos. Nunc interiori resuscita, ut tandem resuscites eos in interiori, et sic retribuas ego eis, id est, inimicis meis malum, quod consituerunt contra me, retribuens et mei. Ipse enim Christus in hoc eis retribuit, quia permissione ejus locum et gentem amiserunt. Et ipso volente Ecclesia ibi plantata est, unde eradicata est synagoga. Sui vero in hoc eis retribuerunt, quia fecerunt quosdam ex illis conversos subesse, qui prius volebant præesse.

In hoc cognovi. Vere misereberis mei et meorum, quia inimicus meus qui gavisus est super me defuncto, non gaudebit super me non resuscitato. Quod ego prævidens cognovi in hoc, quoniam voluisti me, id est, gratum fuit tibi sacrificium meum et obedientia mea.

Me autem. Inimicos quidem propter iniquitatem suam repulisti, et ideo non gaudebunt. Ego autem gaudebo, quia suscepisti me in gratiam tuam propter innocentiam meam, quæ quidem innocentia est integritas vitæ sine peccato, redditio sine debito, flagellum sine merito. *Suscipisti me*, inquam, et ideo et si ad horam, ut videbatur, propter flagella me infirmabas coram hominibus, confirmasti me tamen in æternum, id est, æternaliter posuisti in conspectu tuo, id est, factum immortalem et impassibilem jam dispositione tua. *Christus enim resurgens a mortuis jam non moritur*, et reliqua. Unde, scilicet, quia suscepisti me, et confirmasti me.

Benedictus. Id est, augmentatus et exaltatus sit Dominus, qui cum sit Deus omnium per naturam, *Deus Israel*, id est, posterioris populi, cui major servit per gratiam, *benedictus sit*, inquam, benedictione incipientie a præsentis sæculo, et continuata usque in futurum sæculum. Fiat benedictio in illis ovibus, et fiat et benedictio in istis ovibus.

IN PSALMUM XLI.

In finem intellectum filiis Core.

ARGUMENTUM.

Populus in Babylone captivus patrie memor orat. Aliter ante baptismum vox Christi ad eos qui fidem sunt consecuturi. Lege ad Isaiam.

EXPLANATIO.

Filii Core sicut et Eman, Ethan, Asaph et Idithun non psalmodographi, sed cantores fuerunt, a David quidem ad psalmodiam electi, sed, ob significantiam nominum, titulis congruentem adfixi. Core dicitur Calvaria, in eujus nominis loco Dominus est crucifixus. Et ideo filii Core merito dicuntur, qui passionis illius vexillo tota devotione sanctantur. *Psalmusque hic omni convenit Christiano, qui flamma dominicæ charitatis accingitur; meminisse enim debemus quod beatus Hieronymus ait: Omne Psalterium sagaci mente perlustrans, nusquam invenio quod filii Core aliquid triste cantaverint; semper enim in psalmis eorum læta sunt et jucunda, sæcularibusque contemptis cælestia et æterna desiderant, congruentes interpretationi nominis sui.* Filius Core, quem diximus crucis honore signatum, prima professione psalmi hujus omne desiderium mentis suæ ad Dominum dicit esse translatum. In secundo loquitur anime

A suæ, dicens eam in hoc sæculo non debere turbari, quia Deus est ipsius fixa deliberationis suffugium.

COMMENTARIUS.

Quemadmodum desiderat cervus. Titulus est talis: *In finem in intellectum filiis Core psalmus.* Core fuit unus de cantoribus quos David in reducenda arca Domini elegit. Qui plures filios habuit, sed de illis hic non agitur. Non enim hoc nomen Core ad historiam, sed ad mysterium ponitur. Inquiramus ergo in mysterium. Magni enim sacramenti res est, quod Christiani, id est, filii Christi, filii Core dicuntur. Core namque interpretatur *calvus* vel *calvaria*. Et Christus dicitur Core, id est, calvus, vel quia sola perfectio sine superfluitate in eo fuit. Nihil enim minus quam capilli ablati videntur ad perfectionem obesse in humano corpore; similiter homo in abundantia virtutum positus perfectus fuit. Vicia autem superflua sunt, quia super perfectionem addita sunt.

Qua superfluitate vitiorum Christus caruit, et ideo merito calvus dicitur. Vel ideo etiam calvus dicitur, quia per calvum Eliseum præsignatus fuit, qui ascendenti in montem pueri insultantes dixerunt: *Ascende, calve, ascende, calve. Quibus ipse conversus maledixit, et statim duo ursi de silva egressi quadraginta duos ex ipsis consumpserunt.* Similiter pueri, id est, stulti Judæi Christo ascendentem in montem, id est, in crucem, pluribus modis insultaverunt, dicentes: *Ave, Rex Judæorum*, et cætera talia; pro quo peccato, quadraginta annis transactis, per totidem pueros consumptos prius designatis, duo ursi, scilicet, Titus et Vespasianus, de silva, id est, de gentilitate quæ inculta erat sicut silva, quia vomerem doctrinæ apostolicæ non dum senserat; illi, inquam, egressi consumpserunt eos. Ideo quoque Christus dicitur calvus, quia in loco Calvarie est crucifixus. Filii itaque passionis ejus redempti per sanguinem ipsius, et portantes in fronte quod inimici fixerunt in loco Calvarie, recte dicuntur filii Core; his autem filiis cantatur iste psalmus in intellectum.

Excitemus ergo intellectum, et si nobis cantatur, et si filii Core esse volumus, intelligamus quod in intellectu sumus. In quem autem intellectum iste psalmus cantetur audeo dicere: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur.* Simul ergo amemus, simul in hac siti inardescamus, simul ad fontem intelligendi curramus. Desideremus velut cervus fontem illum, de quo hæc Scriptura alibi dicit: *Quoniam apud te est fons vitæ.* Ipse enim et fons et lumen, et intellectus est. Fons est, quia sitientes potat; lumen, quia cæcos illuminat; intellectus vero, quia animam sciendi avidam illustrat. Et omnis qui intelligit, non exteriori, sed interiori lumine illustratur. Curre ergo ad fontem, desidera aquam fontis, non utcumque, sed ut cervus; impiger curre, impiger desidera. In cervo enim velocitatis est insigne. Aliud quoque divina Scriptura notat in cervo. Cervus serpentem consumit, et post peremptionem serpentis majori siti inardescit, et acrius ad fontem currit. Serpentes sunt vitia. Consume ergo serpentes iniquitatis, et magis desiderabis fontem veritatis. Est etiam aliud quod et de cervis dicitur, et in cervis videtur. Quoniam enim longinquas regiones petunt, aut per mare nando, aut in agmine eundo, alter onus capitis superponit clunibus alterius, sicque se invicem portant, nec se deserunt, sed propositum iter peragunt. Hos tales cervos alloquitur Apostolus dicens: *Alter alterius onera portate.* Ii enim cervi in fide constituti nondum videntes quod crediderunt, cupientes intelligere quod diligunt, desiderant ad fontem aquarum non causa lavandi, sed causa reficiendi. Horum cervorum, imo cervi cervorum, id est, Christi vox est, in hoc psalmo, exhortantis nos suo exemplo, ut in hac mortalitate, in hac passibilitate et corruptione constituti omni intentione desideremus, ingemiscamus, suspiremus pertingere

ad illum fontem, ubi hoc mortale induat immortalitatem, et corruptibile incorruptionem. Titulus autem sic exponitur: Psalmus iste refertur ad finem, id est, ad Christum, cuius vox est; cantatus filii Core, id est, imitatori scilicet passionis ipsius Christi; in intellectum, id est, ut intelligerent quod est intelligendum, quanto scilicet desiderio et quanto ardore ad fontem intelligendi currendum sit. Nunc ad litteram accedamus. Vox est capitis, ut diximus, ad nostram exhortationem sic apud Patrem agentis: *O Deus, anima mea*, id est, vilitas humanitatis meæ, *desiderat ad te venire fontem vitæ et intellectus*. Ita quemadmodum, id est, quanto ardore et quanta velocitate cervus per consumptionem serpentium desiderat venire ad fontes, non simpliciter, quia sunt fontes quidam delicientes, sed *ad fontes aquarum*, ubi plenariam refectionem habere possit, sicut et ego habeo apud te. Voluit quiddam magnum dicere, sed non habuit verba quibus per se posset edicere, et ideo ad hanc similitudinem de cervo contulit se. Et notantur duo hic in cervo, desiderium videlicet et velocitas. Quo modo autem desiderat iste venire ad Deum Patrem, a quo nunquam descendere potuit? Deus enim erat in Christo mundum sibi reconcilians. Sed hoc dicit secundum nos. Quando enim in hac nostra infirmitate fuit, videbatur remotus a Deo; postquam vero immortalitatem, incorruptionem indutus est, tunc primum ad Deum pertinere visus est.

Sititit anima mea. Repetit idem quod dixit gravioribus verbis, quasi dicat: Ideo dico, Domine, animam meam ad te desiderare, quia *anima mea sititit*, in est, siti magni desiderii exarsit ad te pertingere, *ad te Deum videndum et intelligendum*; te, d. e. o., *fontem*, quia devicisti mortem nostram; et a quo mihi et meis est omnis fortitudo nostra, et vivum, quia a te est vita mihi et meis. *Sicut enim ego vivo propter Patrem, ita omnis qui manducat me vivit propter me*. Quare autem sititit? Ideo, scilicet, ut veniam et appaream ante faciem tuam, qui es Deus. Et ex nimia affectione dicit: *Et quando veniam et apparebo ante faciem tuam*. Constituto scilicet tempore veniam, quia perfecta obedientia conscendam, aternaliter sessurus ad dextram tuam. Non enim est hic vox dubitanti, sed desiderantis. Quod autem dicit: *Veniam et apparebo*, item ex nostra infirmitate dicit. Dominus enim immortalis est et impassibilis. Quapropter illud solum digna dicitur ante ipsum venire, quod immortale et impassibile est.

Fuerunt mihi lacrymæ meæ. Quasi dicat: Vere veniam et apparebo ante faciem Dei, quia pro desiderio veniendi illud, *lacrymæ meæ*, id est, humanæ miseriæ, pro quibus, quia expectato suo contigerunt, semper hominibus flendum est. Meæ, id est, quas ego misericordiæ affectione in me suscepti, ut per meam miseriæ, imo per meam misericordiam destruat eorum miseriæ. Illæ, inquam, *lacrymæ fuerunt mihi panes*, id est, refectioni, non deflectioni; et fuerunt mihi delectabiles, non lacrymabiles et iucunditati, non amaritudini *die ac nocte*, id est, assidue, dum tamen magnam in eis amaritudinem patior, quia dicitur *mihi quotidie*, id est, assidue ad contemptum. *Ubi est Deus tuus?* Quare, dixit, dereliquit te Deus, quem familiarem tibi facis, quia nullum confert tibi consilium, vel auxilium.

Hæc recordatus sum. Ipsi quidem taliter me depexerunt, ego autem non oblitus, sed *recordatus sum*, id est, firmiter in memoria habui hæc, scilicet, non esse ab illis, sed esse fixum et constitutum apud te, me nasci ut talia paterer; et ideo prius *fudi animam meam in me*, id est, humiliavi, et attenuavi animam meam me ipsum considerando, scilicet, attendendo quid ego creatura debeream Creatori, minor majori, servus Domino. Et deinde *effudi*, id est, animam meam extra me extendi, altiora considerando, attendendo, scilicet, gloriam futuram mihi ex perfecta obedientia. Et merito non solum iudi,

sed *effudi*, quia vere perveniam ad magnam gloriam; nam *transibo* usque ad domum Dei, vel supercelestem, in qua immortalitate et impassibilitate coronabor; vel usque ad Ecclesiam, quæ domus Dei dicitur, constituendam. Sicut enim ex latere Adam dormientis nata est Eva, ita ex latere Christi in cruce dormientis exierunt sacramenta, sanguis scilicet et aqua, ex quibus constituta est Ecclesia. Ego dico prius existens in loco, vel veniens in locum *tabernaculi*, id est, in observationem legalium institutorum; prius enim legalia persolvit, quia et circumcisus est, et in templo representatus, et purificatus secundum legem. Quoniam non legem solvere venerat, sed adimplere, deinde spiritualia contulit. Dicuntur autem legalia instituta tabernaculum, quia sicut tabernacula non mansoria, sed ad tempus tantum posita fuerunt. Ecclesiastica vero instituta domus dicuntur, quia domus mansoria habitatio est, et ipsa quoque sunt manentia, *tabernaculi* dico *admirabilis*, non secundum se, sed propter illa quæ per illud significabatur.

In voce exultationis et confessionis. Dico *transibo*, hoc autem non erit ex tristitia, vel coactione, quia *nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam*. Et quia potestatem habeo ponendi animam meam, non ex tristitia, vel coactione, pono eam, sed ex hilaritate erit, et voluntate, quia hic transitus fiet in voce *exultationis et confessionis*, id est, exultativæ confessionis et laudationis tantæ, quantæ exultationis et laudationis est *sonus epulantium*. Solent enim apud quosdam epulantes exultativa proferre, et hospitem laudare.

Quare tristis es, anima mea? Quasi dicat: Quandoquidem ad tantam gloriam ventura es, *anima mea*, quod per te domus Dei constituetur, *quare ergo es tristis*, ut videris, et *quare conturbas me*. Ac si dicat: Ad magnam utilitatem meorum hoc sit. Vere enim tristis fuit, quia dicit in Evangelio: *Tristis est anima mea usque ad mortem*; et nihil in eo fictum fuit, sed tamen illam tristitiam non ex se, id est, non timore mortis, habuit, sed infirmitatem membrorum in se transformat, de quibus dictum est: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*, ut eos consolaretur et exhortaretur ne desperarent, etiamsi timidi ad mortem accederent.

Spera in Deo. Noli quidem contristari, noli turbari, sed *spera* in Domino. Spera, scilicet, effectum dari illud propter quod te voluit a Verbo suo assumi. Unde alibi dicitur: *Ut cognoscant te Deum verum, et quem misisti Jesum Christum*; et item: *Ut testimonium perhibeant veritati*. Hæc enim sunt propter quæ venit. Quod æquè pollenter innuit, cum dicit: Ideo debes sperare in Domino, quoniam et si modo non confiteor adhuc, tamen futurum est quod ego *confitebor* illi, id est, late confessionem faciam ei in meis, attendentibus et ipsum verum Deum, et me ab eo missum, et dicentibus ita: *Salutare*, id est, Salvator Christus, scilicet, est, *vultus mei*, id est, homo est, ut ego. Unde alter Propheta dicit: *Spiritus narium nostrarum Dominus*; per partem enim totum significat; et item: *Spiritus est ante faciem nostram*. Verbum enim quod erat spiritus, id est, invisibile per assumptam humanitatem, nobis apparuit. *Salutare*, inquam, est *vultus mei*, et tamen est *Deus meus*. Ex eo enim quod homo incarnatus Salvator est: ex eo vero quod Verbum, Deus creator est.

Ad me ipsum anima mea. Dico tristis et conturbata est anima mea. Quod autem *conturbata est, ad me ipsum* referendum est. Quasi dicat: Nemo putet hanc conturbationem mihi communem esse cum cæteris, timore, scilicet, mortis, quod ego conturbor, quia hæc conturbatio ad me ipsum referenda est, quia non ex coactione vel necessitate natura est, sed ex propria voluntate. Habet alia Translatio: *In me ipso*, quod sic intelligendum est: Hæc conturbatio est *in me ipso*, id est, in me, non secundum verbum, sed secundum hoc quod homo sum. Et est hæc eadem

solutio quæ prius. Et quia tu, Domine, hanc constantiam mihi dedisti, scilicet, quod *nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam*, quod æquipollenter sic dictum est : *Propterea* has gratiarum actiones tibi releram, quod *ero memor tui de terra Jordanis et Hermonium, a monte modico*. Vel ita potest continuari : Quo fructu conturbata est anima mea? Propterea scilicet, ut memoria tui habeatur in utroque populo, et Judæorum, scilicet, et gentiliū. Quod sic dicit : *Ero memor tui*, id est, faciam esse memores tui, et illos *de terra Jordanis*; quod vel historialiter in designatione potest accipi qui circa Jordanem habitaverunt terram promissionis, vel etiam mystice. Jordanis enim interpretatur *descensus*, et illi soli de populo illo memores Dei sunt, qui descendunt, id est, qui se humiliant ad gratiam baptismi, et mortificationem illam quæ ibi designatur, juxta illud : *Quotquot enim baptizati sumus, consepulti sumus cum illo in morte*. Et *ero memor tui*, id est, faciam esse memores tui illos *de terra Hermonium*. Hermon autem interpretatur *anathematizatio*, quibus quia coluerunt non Creatorem, sed creaturam, et etiam opus creaturæ, ut idola manufacta, opus erat non solum humiliatione, sed etiam ut maxime anathematizarent se in priori statu, et diabolo abrenunciarent. *Memor ero*, inquam, *tui de terra Hermonium*, scilicet memoria procedente a monte modico, id est, ab illis inter gentiles qui conversi erunt mons per excellentiam virtutum, et tamen modici, id est, humiles erunt.

Abyssus abyssum invocat. Vere erunt memores tui et illi et isti, quia *abyssus*, id est, profundi intellectores de Judæis invocant, id est, in se vocant, quia incorporare et informare sibi satagunt in fide *abyssum*, id est, profundos intellectores de gentibus. Et hoc in voce, id est, in manifestatione et expositione *cataractarum tuarum*. Vel hoc quod abyssum invocat, tuit prædictum in voce *cataractarum*, id est, prophetarum. Cataractæ enim proprie sunt occultæ viæ, quibus aqua decurrit. Et ideo per cataractas recte intelliguntur prophetæ, qui occulti sunt in Scripturis suis, qui per tegumenta et involucria quædam cælestia demonstrant.

Omnia excelsa tua. Ideo invocat *abyssus abyssum*, vel ideo possibile est hoc fieri, quia ego morte mea mortem meorum destruxi; quod s.c. æquipollenter dicit : *Omnia excelsa tua*, id est, omnis æterna damnatio, quam propter peccata hominibus inulisti; et *fluctus*, id est, pœnæ etiam peccati venientia quidem, super Adam manserunt, *super me* autem venientia reputatione inimicorum, qui me immundum et æternaliter damnatum putaverunt, *transierunt*, id est, perierunt in morte mea partim quidem jam in re, scilicet, quantum ad peccata, partim vero in spe, videlicet, quantum ad pœnas peccati. Æternam autem damnationem et peccata ideo dicit *excelsa*, quia gravia sunt. Sicut quod ab excelso cadit, gravius lædit. Et ne mali hæc audientes, scilicet, quod et peccata transierunt, et pœnæ peccati, promitterent sibi spem, quidquid mali agerent, subdit :

In die mandavit Dominus. Quasi dicat : Dico quia *transierunt*. Quibus autem vel qua compensatione *transierunt*? hæc, scilicet, si attendunt *miseritordium Domini in die esse, et canicum ejus in nocte*, quod ipse *Dominus mandavit per me*. Vel ita simpliciter continuari potest : *Transierunt* quidem excelsa et fluctus, et ut transirent, *mandavit Dominus Pater per me*, id est, hujus rei legatione fungor apud homines, et hoc innotuit Dominus per me, scilicet, *miseritordium suum esse in die*, id est, hoc quod aliquis est in die sive in profectu virtutum, sive in hujus vitæ prosperitate, non esse ex suo merito, sed ex ejus sola misericordia; et ideo non esse de se præsumendum, sed ei soli humiliandum. Et hoc etiam innotuit per me, scilicet, *canticum ejus cantandum esse in nocte*, id est, in adversitate. Ille canticum Domini cantat in nocte, qui non deficit, sed gloriatur in tribulatione.

Apud me oratio. Quasi dicat : Quia cantandum est

Domino canticum in nocte, ideo canticum est apud me, non recedens scilicet a me cantatum Deo Patri auctori vitæ meæ, scilicet, qui me facit adeo in claritate perficere, ut etiam pro inimicis orem, et sic vere vivere. Sicut enim odio habere inimicum, mors est, quia quisquis odit fratrem suum, homicida est, id est, se ipsum interficit; ita quoque diligere inimicum, et pro ipso orare, vita est. Et quid il ud canticum sit dicit, scilicet, oratio facta a me pro inimicis futuris meis, cum dixit : *Pater, ignosce illis*. Et vere oratio est apud me, quia dico Deo orando meis : Domine, tu es susceptor, non dico meorum, sed pro nimia affectione erga meos, dicam *meus*, quod est dicere : Domine, tuum est suscipere meos, et ideo suscipiat misericordia et veritas tua meos.

Quare oblitus es. Quandoquidem susceptor meorum es; quare ergo oblitus es (ut videtur) propter tribulationem quam patiuntur, non dico meorum, sed præ nimia affectione, mei. Et quare incedo contristatus in meis, dum affligit me meus inimicus, propter peccatum, scilicet, juxta illud Isaïæ in persona Domini : *Omnem statum*, id est, omnem animam ego feci, propter peccatum autem modicum quid contristavi eum, non penitus damnavi. Et jam contristatus est, et tristis abiit in vis suis; quod autem dicit : *Dum affligit me inimicus*, sic intellige : Inimicus affligit, et sæpe miser homo deficit, quia devocatur. Aut si non deficit, insistentibus tamen tribulationibus et persecutionibus opprimentibus et tentationibus timet propter peccatum semper periculum; timet lapsum, scilicet, ut qui stat, videat ne cadat. Quare contristatus?

Dum confringuntur ossa. Ideo merito contristatus sum in meis, quia *inimici mei*, id est, meorum, non qui insidiantur, sed qui *tribulant me*, id est, meos, exterius *exprobraverunt*, id est, multa opprobria intulerunt mihi in meis. Et hoc ideo, dum, pro quia, *confringuntur ossa mea*, id est, illi qui firmiores et fortiores sunt inter meos in tribulatione. Quidam per peccatum, ut Petrus, qui ad vobem ancillæ negavit; quidam vero et si per peccatum non confringuntur, tamen videntur confringi propter tribulationem quam patiuntur.

Dum dicunt mihi per singulos. Vere exprobratur mihi; nam hoc modo, dum, pro quia, *dicunt mihi*, id est, meis, ad contempnum *per singulos dies*, id est, assidue : *Ubi est Deus vester*, id est, quod consilium, vel auxilium, Deus vester, quem semper jactatis, vobis confert? Nullum utique. Quare tristis es, anima mea? Ecce redit ad superius, quasi dicat : Quandoquidem, o anima mea, tanta per te futura sunt, scilicet, quod et Judæi et gentiles memores erunt Domini, et quod alii alios ad bonum sint corporaliter, et cætera quæ prædicta sunt. Quare ergo tristis es anima, et quare conturbas me. Propter utilitatem, scilicet, meorum, ut supra dictum est. Noli, inquam, contristari, noli conturbari, sed spera in Deo tantum, nihil tibi ascribendo, nisi de te præsumendo, quodnam adhuc *confitebor illi*, et cætera. Quod dicit ad exhortationem suorum, quasi dicat : Vos mei imitando me sperate in Domino, id est, de vobis nihil velitis præsumere, quia nihil in vobis vel de vobis est, sed velitis in Deo sperare quod vel debetis. Quoniam adhuc futurum est ut commiteamini, et per vos et per alios sibi dicentes : *Salutate vultus mei, et Deus meus*, ut superius expositum est.

IN PSALMUM XLII.

Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Populus, ut supra. Aliter : ad eos qui fidem sunt consecuti sunt a Christo, vox Ecclesiæ.

EXPLANATIO.

David indicat Christum, ad quem ex persona fidelissimi Christiani psalmus iste dirigitur. Nam sicut superior ob amorem Domini docet omnia contemni,

ita et hic ne mundi tribulatio deprimat, in atris Domini præmonet esse gaudendum. Psalmus iste cuique fidelium congruit, qui in primo capite Dominum deprecatur, ut in adventu novissimi examinis ab infidelium consortio liberetur. Secundo introiturum se ad Domini altare confidit, ubi beatis solum ascensus est; et ideo molestiis hujus mundi animam suam dicit non esse turbendam, quia superni jam muneris gloriatur.

COMMENTARIUS.

Judica me, Deus. Titulus talis est: *In finem Psalmus David.* Quod sic exponitur: Hæc verba non referuntur ad historiam, sed in finem, quia sunt psalmus David in finem, id est, talibus attribuitur iste psalmus qui pertinet ad finem, id est, ad Christum. Semen enim Abraham semen sanctum, positum in medio malorum, scilicet, grava adhuc compressa a paleis, triticum a zizaniis, vinum a vinaceis. Attendens quid commune adhuc cum malis habeat vivere, esurire, sitiire, vigilare, corporum sanitatem, frugum abundantiam, et similia, a quibus tandem separandum est: erumpit in hanc vocem optans, suspirans, ut cito ab eis separaretur localiter, a quibus jam separatum est causaliter. *Deus* qui tandem judicaturus es me, *judica*, id est, ne differas judicare, ne differas me separare a malis, quibus nunc localiter permixtus es. Non enim (quasi dicat) timeo iudicium tuum, quia cognovi misericordiam tuam, quare præsumo dicere: *Judica me*, et nunc interim si non discernis locum, saltem *discerne causam meam, de gente non sancta*, id est, a malis diversa. Quasi dicat: Distet inter te credentem et non credentem, inter sperantem et non sperantem, inter perseverantem et deficientem. Est enim par infirmitas istorum et illorum, sed dispar conscientia. Est par labor, sed impar desiderium, quia *desiderium impiorum peribit*. Desiderium vero honorum est Christus in æternum manens, quia vere sicut mortalem mortalibus, ita exhibebit se immortalem immortalibus: *Discerne nunc, inquam, causam, et tandem erue me* etiam localiter *ab homine inquo*, id est, ab omni genere malorum inquo, id est, persuadenti iniqua amare, scilicet, terrena. *Et doloso*, id est, habentis speciem consulendi, et venenum nocendi. Quia autem ad hanc ereptionem opus est patientia et perseverantia, juxta illud: *Patientia necessaria est, ut reportemus promissionem*, subdit: *Quia tu es Deus fortitudo mea*. Quasi dicat: *Erue me* tandem, dando mihi nunc interiori patientiam et perseverantiam. Et ideo a te peto patientiam et perseverantiam, quia tu, qui es Deus, et ideo solus fortis, es fortitudo mea, non ego. Ego enim mihi sum infirmitas, tu sanitas; ego mihi debilitas, tu es fortitudo. Et quandoquidem es fortitudo mea, quare me repulisti, ut videris per tribulationes quas patior? et quare incedo tristis, dum affligit me inimicus, id est, timens inimicum? Propter peccatum, scilicet, pro quo modicum me contristasti. Nunc timeo periculum, timeo lapsum, ut supra dictum est.

Emitte lucem tuam et veritatem tuam. Quasi dicat: Ne, Domine, repellar, ne tristis incedam, ne affligar ab inimico: *lucem et veritatem tuam*, id est, Christum tuum, qui vita est et lux secundum verbum, quia ab eo omnia illuminantur, et qui veritas est secundum hominem, quia homo ille nihil est, nisi quod annuntiandum fuit, dixit: *Et quem nunc abscondisti*, juxta illud: *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. Illum, inquam, emitte indilate ad iudicium, ut me a malis separet, et sic introibo ad altare Dei. Altare olim fuit in secretis parte templi, ad quod solus pontifex semel in anno introibat, ut Apostolus dicit. Hic autem per altare intelligitur sublimitas illa divinitatis, ad quam tunc pervenimus, cum Deum, sicut est videbimus. Ad quod altare Christus pontifex noster solus jam introivit corporaliter, sacerdos factus, et assidue interpellans pro nobis, ut et nos introeamus. Dicitur

A autem illa sublimitas ideo altare, quia quisquis illic ingreditur, in holocaustum assumitur; et ibi vitam invenit, si hic causam discrevit: et quod sit hoc altare determinat. Quasi dicat: *Introibo ad altare*, scilicet, ad Deum, id est, ad præsentiam Dei, qui juventutem meam, id est, me renovatum et immutatum de passibilitate ad impassibilitatem, de corruptione et morte ad incorruptionem, lætificat, pro lætificabit æternaliter. Et quasi dicat: Hoc premium speremus, quia jam arrham accepimus. Quam arrham ostendit cum dicit: *Ipsa me deduxerunt*. Quod sic continuatur: Vere si emiseris lucem tuam et veritatem tuam, introibo ad altare, quia ipsa lux et veritas tua jam deduxerunt, id est, de regno tenebrarum in regnum lucis, me semen Abraham, corpus, scilicet, justorum deduxerunt, et undique, de gentibus scilicet et Judeis adduxerunt in unum quid, scilicet, in montem sanctum tuum, id est, in Hierosolimam sanctam, quæ propter virtutum eminentiam, et fidei constantiam, mons dicitur. Et quid vocet montem determinat, scilicet, adduxerunt me in tabernacula tua, id est, Ecclesiastica instituta. In quibus ad tempus velut in tabernaculo militare debemus, ut post æternaliter lætemur.

Confitebor tibi in cithara. Dico introibo ad altare Dei, non tamen introibo, nisi prius et citharizando. Et ideo, ut introeam, confitebor tibi, id est, laudabo te in cithara, hoc est, in tribulatione lætando et bene operando, quod deo, quia tu es Deus meus. Duo sunt musica instrumenta, quæ opera nostra significant, ratione inter se differentia, psalterium scilicet et cithara, quorum alterum sonum dat de superiori, alterum de inferiori: psalterium quippe quod desuper sonat, significat illa opera nostra quæ sine vexatione et tribulatione facimus, sicut illa quæ faciunt hi qui in contemplatione sunt, sicut est laus sanctorum angelorum assidue dicentium: *Sanctus, sanctus, sanctus, Deus Sabaoth*. Cithara vero quæ de inferiori sonat, significat bona opera, quæ adhuc in activa vita et tribulatione positi, quæ de inferiori nostro provenit agimus, ubi si patienter perseveravimus, ipsa patientia est quasi dulce melos Deo. Et ideo cavendum est ne per impatientiam citharam nostram frangamus, quia et si per impatientiam nostram deducimus, ecce citharam nostram frangimus, et a laude divina cessamus. Quare tristis es anima mea? Quandoquidem anima mea, ad tantam dignitatem ventura es, quod introibis ad altare Dei, et æternaliter lætificaberis, quare es tristis, et quare conturbas me? Propter peccatum scilicet pro quo times periculum, times lapsum. Quis autem loquitur hic vel cui? Major, scilicet, inferiori, id est, ratio sensualitati, non anima carni. Tristitia enim pertinet ad animam, dolor vero ad carnem.

Spera in Deo. Noli, inquam, contristari, noli conturbari, sed spera in Deo, id est, nihil de te præsumere, vel quia nihil de te vel in te est, sed velis sperare in Deo, per quem es quidquid es. Et ideo dico spera in Deo, quoniam et si modo non confitear illi, futurum tamen adhuc est quod plenarie confitebor illi, id est, laudabo illum, tunc scilicet quando ad altare ejus introibo. Et vere confitebor illi, quoniam ipse qui est Deus meus, est et medicus meus, quod sic dicit: Ipse est salutare, id est, Salvator vultus mei. Quia si qua prava voluntas vel affectio in me est, illam ipse salvat et purgat: et bene potest hoc facere, quia ipse Deus meus, id est, quem facio meum subjectione et voluntate. Potest et aliter psalmus iste legi, ut sic titulus dicatur: Hæc verba referuntur in finem, quia sunt psalmus veri David, id est, Christi. Loquitur enim Christus in hoc psalmo, orans Dominum Patrem ut ipsum quem non discernit in pœnia, discernat clarificatione resurrectionis in causa. Et quem inimici iudicant nocentem, ipse iudicet innocentem. Et exhortatur nos ut suo exemplo non timeamus injusta hominum iudicia, sed expectemus justum iudicium Dei, et ut sublimita-

tem ejus tandem attingamus, et ut ab ipso innocentes videamur, nunc interim ei citharizemus. Et dicit ita : *Deus Pater, inimici judicant quod injustum est, et quod eis placet de me; tu autem justo iudicio tuo et secundum quod tibi placet, judica me.* Illi enim judicant me nocentem, tu judica innocentem. *Et si non discernis pœnam, discerne vel causam meam de gente non sancta, id est, clarifica me resurrectione; per resurrectionem enim patuit ipsi jus. am causam habere. Judica me, inquam, et erue me, id est, meos ab homine iniquo et doloso, ut superius, ne ab eis scilicet devocetur. Et ideo dico ut judices me, et eruas me, quia tu es Deus fortitudo mea et meorum; quare ergo repulisti me? ut videtur, propter tribulationes quas patior. Et quare tristis incedo dum affligit me inimicus? Ad magnam scilicet utilitatem meorum. Nam ideo repulisti, ideo tristis incedo, ut emittas lucem tuam et veritatem tuam. Et tu, Domine, emitte de cavea Judaici populi, et notifica me gentibus, qui sum lux tua et veritas tua. Lux propter verbum; veritas, quia nihil præcepi nisi quod præcipiendum fuit, scilicet veritatem. Et ideo dico ut emittas lucem et veritatem tuam, quia ipsa lux divinitus, quæ in me est, et veritas præceptorum per me datorum, deduxerunt (præteritum prophetico more pro futuro) id est, de ovis prioris populi ducent me ad oves posterioris populi, ad gentes scilicet, et sic undique adducunt me in unum quid constituendum, scilicet ad constituendum montem sanctum tuum, id est, Ecclesiam; et adducunt me in tabernacula tua, id est, ad notitiam illorum perfectorum, qui militaturi sunt tibi de utroque populo.*

Et introibo ad altare Dei. Deducar, inquam, et adducar. Et hoc sic fiet, quia ego ascendam, et Spiritum sanctum mittam, quod innuit cum dicit: *Introibo ad altare, id est, ascendam et ingrediar ad sublimitatem præsentis Dei Patris, scilicet, ingrediar ad Deum Patrem sessurus ad dextram ejus, qui juventutem meam, id est, immunitatem a peccato, quæ est in me, iustificabit data immortalitate et incorruptione; post quod (quasi dicat) Spiritum sanctum mittam, et sic deducar et adducar. Sed tamen priusquam introeam, est mihi citharizandum. Et ideo, o Deus, confitebor tibi, id est, laudabo te, quia es Deus meus; in cithara, id est, in carnis mortificatione. Et vos (ac si dicat nobis) si vultis introire, citharizate: *Quare tristis es, anima mea?* Quasi dicat: Quandoquidem tanta gloria mihi futura est, quod et deducar et adducar in montem sanctum, et quod introibo ad altare Dei; quare ergo tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Propter meos, scilicet, non propter me. Noli itaque contristari, sed spera in Deo, spera scilicet effectum dari, propter quod te voluit a verbo suo assumi. Quomam adhuc confitebor illi, et reliqua. Quod similiter ut in priori psalmo exponendum est.*

IN PSALMUM XLIII.

In finem filii Core ad intellectum.

ARGUMENTUM.

Machabeorum pressuras propheta supplicationesque commemorat. Item in exomologesim legendus est ad Epistolam Pauli ad Romanos.

EXPLANATIO.

Filii Core, ut prædictum est, filii crucis sunt, id est martyres, sive confessores, qui in hoc psalmo Domino conqueruntur, veteres sanctos inimicis suis facillime dominatos, se autem gravissimis martyrum pœnis acquisisse victorias. Et bene additur, Ad intellectum, quia intellectu altius est opus, ut discernatur quia dispensatione unius ejusdemque Creatoris, et tunc rudes populi terrenis muneribus provocarentur ad fidem, quibus etiam terra Chanaan est hæreditatis donata. Et nunc, crescente fide, celestisque regni janua reserata majori certamine essent Christi milites approbandi, ne

A in hac vita diutius subsistere, et caelestia bona tepidius inquirere vellent. Sive martyrum sive confessorum verba suscipias, in prima parte dicunt se audisse patres suos multarum gentium fuisse victores, se autem in iudicio futuro de inimicis visuros esse vindictam non arcu aut gladio, sed sola Domini disceptatione vincendis. Secunda, diversarum necessitatum, quæ in sæculo patiuntur, tormenta dinumerant, et se inter hæc Dei perseverare memores. In tertia, precantur auxilium, ut hic graviter afflictis resurrectionis tempore debeat subvenir.

COMMENTARIUS.

Deus, auribus nostris audivimus. Titulus est talis: *In finem filii Core, ad intellectum psalmus*, hoc est: Iste psalmus refertur in fine, quia cantatur a quibusdam filiis Core, id est, a quibusdam imitatoribus passionis Christi, scilicet a sanctis martyribus prioribus filiis a'is Core futuris ad intellectum. Magnæ namque considerationis et profunditatis est consilium Dei, scilicet, quid causæ fuit, cum patres nostros filios Israel de Ægypto in tam potenti manu et brachio extento per manifesta signa eduxerit, et hostes persequentes eos in mari Rubro omnes extinxerit, victorias magnas et incredibiles in paucitate militum eis contulerit, quare posteriorem populum, veros scilicet Israelitas, quasi deliquerit, quasi contempserit, quasi oblitus fuerit, quasi non idem Deus sit. Sed quia non sine causa hoc est, ideo in titulo positum est non simpliciter, Filiis Core cantatur, sed ad intellectum, scilicet, ut intelligant se non derelictos, se non oblitos; sed ideo tollit eis Deus quæ male desiderabant, ut doceat eos quæ bene desiderare debeant. Quia si semper adesset atque faveret eis in hujus vitæ prosperitatibus neque aliquas admisceret adversitates, putarent hæc bona esse summa, neque peterent ab eo meliora. Et ideo huic vitæ male dulci amaritudines admiscerunt, ut ea quæ vere dulcis est requiratur. Psalmum itaque audiamus, ut hæc eadem in psalmo intelligamus. Filius iste Core, qui loquitur in hoc psalmo, admirans quare Deus quasi dereliquerit quos in his temporibus per tribulationes probare voluit, refert præterita tempora, et pronuntiat futura. Quasi dicat: Domine, talia a patribus nostris audivimus præterita, talia futura, sed nos in medio patimur longe diversa, et incipit ita: Domine Deus, nos audivimus auribus nostris, id est, attente, quia patres nostri in Scripturis suis annuntiaverunt nobis. Opus quod non ipsi, sed tu operatus es in diebus eorum proximorum scilicet patrum, et in diebus etiam antiquis, id est, in tempore antiquorum et priorum patrum. Et quod illud opus? istud, scilicet, quia manus, id est, potentia tua disperdisti gentes. Et plantasti eos, scilicet, patres nostros, in loco gentium. Et vere gentes disperdisti, quia afflixisti cæde multos populos, Amorrhæos, scilicet, Hethæos et Phereæos, et cæteros. Et quos cæde non afflixisti, eos expulisti de terra sua, et patres nostros introduxisti.

Nec enim in gladio suo. Quasi dicat: Nunquid hoc ideo patribus fecisti, quia fuerunt plures et fortiores nobis? Non scilicet (enim pro qua) isti possederunt terram illam, terram scilicet promissionis, in gladio suo, id est, in potentia sua. Et brachium suum, id est, fortitudo eorum non salvavit eos, sed dextera tua, id est, favor et propitiatio tua. Et brachium tuum, id est, filius et illuminatio vultus tui, id est, hoc quod in tam manifestis signis ei adfuit, quod eis præsens esse intelligebaris, hoc, inquam salvavit eos. Et hoc ideo, quoniam complacuiisti in eis, id est, quia placuit tibi in eis. Et ita quod cum, id est, in multis, hoc est, ita erga eos elegisti, ut diceretur, Dominus agit istos, Dominus regit istos.

Tu es ipse. Quasi dicat: Tempora quidem sunt immutata, sed tu non es immutatus, quia tu ipse es rex meus, id est, regis me, et es Deus meus, id est, Creator meus. Tu, dico, quæ manus (pro man-

dasti) salutem Jacob, id est, priori populo mandasti corporalem salutem, non per tuam substantiam propriam, qua quiddam occultus es, sed per tibi subiectam creaturam, scilicet, per angelos et prophetas. Huic vero posteriori Jacob, spirituali scilicet, mandas spiritualem salutem per tuam sapientiam, id est, per Filium tuum, juxta illud: *Multifariam multisque modis olim Deus locutus est patribus in prophetis, novissime autem nobis locutus est in Filio.*

In te inimicos nostros. Quasi dicat: Hæc supra dicta sunt dicta a patribus nobis de præterito; hæc autem quæ sequuntur dicta sunt nobis ab eisdem de futuro, scilicet, quod nos *ventilabimus*, id est, separabimus a nobis in extrema ventilatione *inimicos nostros in te cornu*, id est, per protectorem. Solent enim quædam animalia cornibus se protegere, et ideo ponitur cornu pro defensione, vel *in te cornu*, per quem et nos sumus cornu. Cornu enim nascitur de carne, et super carnem crescit, et in quiddam aliud quam caro sit indurescit. Et ideo per cornu sancti viri designantur, qui carnalitatem excedunt, et in robur spirituale indurescunt. *Ventilavimus, inquam, inimicos*, et penitus *spernemus*; tunc *insurgentes in nobis*, id est, illos qui modo insurgunt contra nos, ita quod formam suam nituntur ponere in nobis; et hoc *in nomine tuo glorificabo*. Et vere *in nomine tuo*; nam non in meritis nostris. *Enim pro quia, non sperabo in arcu meo potius quam pater in gladio. Et gladius meus non salvabit*, quod est d. cere: Non per aliqua mea merita salvabor; per arcum enim, qui minus ferit quam gladius, minora merita designantur, per gladium vero majora.

Salvastis enim nos. Vere gladius meus non salvabit me, quia tu solus *salvastis* (pro salvabis) *nos de affligentibus nos*. Sicut e contrario *confudisti* (pro confundes) *odientes nos*, dicens eis: *Ite, maledicti in ignem æternum.*

In Deo laudabimur. Quasi dicat: Hoc modo salvabis nos, quia *laudabimur*, id est, laudabiles apparebimus, non in meritis nostris, sed *in te Deo tota die*, illic scilicet ubi erit tota dies, id est, dies sine nocte, quia sine fine. *Et confitebimur tibi*, id est, laudabimus te, u-que *in saculum*, id est, æternaliter; et hoc *in nomine tuo glorificando*. *Nunc autem*, quasi dicat: Dicta sunt nobis hæc præterita, et hoc prænuntiata futura. In mediis autem temporibus patimur longe diversa, quia tu *repulisti*, id est, videris repulisse nos; et *confudisti*, id est, confusibiles nos fecisti; et hoc ideo, quia non *egredieris in virtutibus nostris*. Quasi dicat: Nos eximus ad prælium contra hæreticos et persecutores, et non videris nobiscum egredi, quia pateris nos in corpore superari; sed cum patribus nostris egrediebaris, quia tam manifestas victorias eis concessisti, quod vere cum eis egressus videbaris.

Avertisti nos. Ideo dico quod nobiscum egredieris, quia *avertisti nos*, id est, permisisti averti *retorsum* quosdam nostrum in tantum, ut sint *post inimicos nostros*, id est, ut inimici præcedant, et ipsi sequantur, quia sunt devocati, et inimicis conformati. *Et ideo qui oderunt nos, diripiebant*, id est, quosdam nostrum quasi prædam rapiabant, ut conformarent sibi. Nec mirum, quia tu *dedisti*, id est, permisisti dari nos inimicis ad devorandum *tanquam oves*, non reservatas ad fecunditatem, sed *escarum*, id est, destinatas ad escam et occisionem. *Et dispersisti nos in gentibus*, id est, permisisti nos dispergi, quosdam devocatione, quosdam persecutione, gentibus inde causa existentibus.

Et vendidisti populum sine pretio. Id est, comparabilis fuisti alicui aliquid ad vendendum proponenti, et nihil inde accipienti. Vidimus enim quos dedisti, non vidimus quos accepisti. *Et si quos accepisti, non fuit multitudo in hac commutatione*, quia pauci fuerunt quos accepisti; pretiosum enim martyrem Stephanum dedisti, et nullum accepisti. Et hoc modo *posuisti nos opprobrium vicinis nostris*, falsis scilicet

A Christianis nobis in fide vocatis. Et *posuisti nos in subsannationem*, et, quod plus est, *in derisum*, his qui sunt in *circuito nostro*, id est, gentibus nos utriusque circumvallantibus.

Posuisti nos in similitudinem. Vere *in derisum posuisti nos*, quia *posuisti nos gentibus in similitudinem*, id est, fecisti nos apud gentes videri execrabiles et abominabiles. Solent enim maledicentes illos quos habent abominabiles ad similitudinem inducere, dicentes alicui: Ita tu pereas, ut ille pessimus peccit. Et *posuisti nos in commotionem capitis in populis*, scilicet, ut insultantes ita contra nos caput concutiant, sicut et contra Christum caput nostrum fecerunt.

Tota die verecundia. Quasi dicat: Propter hæc omnia prædicta *verecundia mea contra me*, id est, ante me reputatione illorum, *tota die*, id est, assidue. *Et confusio faciei meæ cooperuit me*, id est, multa confusio, ut videtur eis, est mihi. *A voce*, id est, propter vocem *exprobrantem* mihi crimina de illo, per quem credo mea omnia deleri peccata. Improperat enim mihi Christum crucifixum, derisum et despectum. Et a voce *obloquentis*, id est, veritati contradicentis. *A facie*, dico, *inimici* non tantum contradicentis, id est, veritati contradicentis, sed etiam *persequentis*, id est, manum in me extendentis.

Hæc omnia venerunt. Narravit dicta de præterito, prænuntiata de futuro, et quæ patitur in medio; nunc vero ostendit quod patitur fieri ad intellectum, dicens ita: *Omnia quæ prædicta sunt in his mediis temporibus, venerunt super nos*, et tamen *non oblitus sumus te*, Domine, propter tanta quæ patimur, scientes (ut in titulo dictum est) nobis tolli quæ male desiderabamus, ut quid bene desideremus intelligamus. Et vere non sumus oblitus tui, quia *non egimus inique*, id est, infideliter *in testamento tuo*, id est, in pacto tuo. Habet enim rationalis creatura cum Creatore, fidelis servus cum Domino pactum, scilicet, abnegare se sibi quantum potest, et diabolo abrenuntiare, atque hæc terrena continere, et cælestia amare.

Et non recessit retro. Vere *non egimus in pacto inique*, quia *cor nostrum non recessit a te*, ita ut retro ierit, quia non respicit in posteriora, sed semper extenditur in anteriora; et hoc ideo, quia tu *declinasti semitas nostras a via tua*, id est, fecisti præcedere et derivari vias nostras a via tua. Semitæ enim nostræ erant in delectationibus carnalium, et cupiditatibus terrenorum. Et ideo per latam viam, quæ ad interitum ducit, et per quam multi vadunt, gradiebamur; sed tu per arctam viam, quæ ducit ad vitam, incedere nos docuisti. Quasi dicat: Qua itis, itur ad mortem? Et ideo nolite illic ire, sed hac ite, quia hac ad vitam itur. Hæbent quidam libri: *Non declinasti*, quod sic intelligitur: Tu non detorsisti *semitas nostras a via tua*, imo direxisti eas secundum viam tuam. Et vere direxisti vias nostras secundum viam tuam. *Quoniam humiliasti nos*, id est, docuisti nos humiliari, sicut et tu humiliatus es *in loco afflictionis*, id est, in peregrinatione hujus vite, in qua tempus est afflictionis, post quam sequitur tempus exaltationis. *Humiliasti nos*, inquam, et hoc in tantum, quod etiam occidit nos voluisti, quia *cooperuit*, id est, oppressit *nos umbra mortis*, id est, præsens mors, quæ est umbra, id est summitudo æternæ mortis. Hæc namque separatio corporis a vita hac repræsentat nobis separationem malorum a vera vita, id est, Deo, vel simpliciter ita: *Umbra mortis cooperuit nos*, id est, mali, volentes nos obumbrare, ad mortem oppræsserunt nos.

Si oblitus sumus. Sic ad superius continuatur: Ideo non sumus oblitus Dei, quia si hoc fecissemus, merito in nos ulcisceretur. Quod sic dicit: *Si oblitus sumus nomen Dei nostri*, et in tantum quod *expandimus manus nostras ad Deum alienum*, id est, quod idola adoremus. *Nonne Deus requirit iusta ultione ista a nobis.* Utique requirit, quia ipse novit abscondita

cordis, id est, omnia occulta cognoscit in tantum, A quod etiam est scrutator medullarum et cogitationum. Sed in hoc apparet quod non sumus oblitii, quia *mortificamur propter te tota die*. Potest quoque superior versus, scilicet, *Si oblitii sumus*, per apostoposin ita legi: Vere, Domine, non oblitii sumus te. Nam *si oblitii sumus nomen Dei nostri, et si expandimus manus nostras ad Deum alienum*. Quasi dicat: Veniant super nos omnia mala. Et quasi aliquis diceret: Nonne ergo Deus injustus, qui nos sic memores sui non ulciscitur ab inimicis, respondet iste: utique non est injustus, quia *requirit* per condignam ultionem ab inimicis ista quæ nobis scilicet inferunt, *et nonne requirit?* Utique faciet, quia *ipse novit omnia occulta cordis*, unde et intentionem nostram novit, quia non propter inane nomen, scilicet, sed propter eum hoc patimur. Et est quasi dicat: Non defuerunt, Domine, qui propter gloriosum nomen sæculi mortem subirent; tu autem nosti quia non mortificabimur *tota die*, non propter aliud, sed *propter te*, et etiam æstimati sumus ad inimicis ita viles ad interficiendum, sicut oves non reservatæ ad fecunditatem, sed ad occisionem.

Exsurge, quare obdormis, Domine? Quasi dicat: Quandoquidem *propter te mortificamur*, ergo, Domine, *exsurge* gentibus in notitiam; quod est dicere: Dormivisti, Domine, in cruce; dormivisti, Domine, in morte; sed nobis credentibus resurrectionem tuam jam exsurrexisti, gentibus autem non credentibus et nos persequentibus adhuc dormis. Et ideo, Domine, illis *exsurge* in notitiam, scilicet ut credant te resurrexisse, quia si eis exsurxeris, cessabit nostra mortificatio. *Quare ergo obdormis gentibus?* *Exsurge*, dico, ut qui modo videris pro tribulationem quam patimur repulsi nos, non etiam *repellas nos in finem*, id est omnimoda repulsione. Ille repellitur omnimoda repulsione, qui, timens corporales penas, devocatur, et malis concorporatur.

Quare faciem. Ideo dico *Ne repellas in finem*, quia *avertis*, id est, averti-se videris, *faciem tuam a nobis*, C *et quare avertis?* Et quomodo avertat ostendit, scilicet, *oblivisceris*, id est, videris oblitus esse *inopiam nostram*, id est, humilitatis nostræ, qui prorsus nos inopes facimus, nihil de nobis præsumentes. Et ideo *oblivisceris inopiam*, id est, quia *oblivisceris tribulationis nostræ*, id est, quæ semper imminet nobis tribulationi.

Quoniam humiliata est in pulvere. Vere *oblivisceris inopiam nostram*, quoniam anima nostra, id est, vita nostra, *humiliata est in pulvere*, id est, inter illos qui sunt pulvis ille de quo dictum est: *Quem projecit ventus a facie terræ*. Et multum est humiliata, quia *venter noster conglutinatus est in terra*. Quod dictum est ad similitudinem. Qui enim sic humiliatur ut genuculetur, tantum adhuc habet quo plus humiliatur. Qui vero sic humiliatur ut venter ejus terræ conglutinetur, id est, jungatur, non habet quo plus humilietur; et ideo ponitur hic pro nimia humilitate, vel humiliatione. Possunt aliter quoque legi hi duo versus, ut sic dicatur: Vere *avertis faciem tuam*, quia *oblivisceris inopiam nostram*, id est, inopiam nostrorum. Sicut enim in corpore Christi copia dicuntur ut atque divitiæ perfecti viri, ita e contra inopiam dicuntur in eodem corpore hi qui devocabiles sunt et revincibiles. Quorum Deus obliviscitur, cum devocantur; sed quia perfecti viri pro his dolent et angustantur, ideo subdit: *Et tribulationis nostræ oblivisceris*, id est, perfectorum inter nos qui pro illis debilibus dolent oblivisceris etiam; quod ideo dico, quoniam anima nostra, id est, illi qui sunt animales imperfectiores, scilicet, sunt humiliati, ita ut jam sint in pulvere, id est, inter illos qui sunt pulvis ille quem *projecit ventus a facie terræ*. Et ideo hoc, quod *venter noster*, id est, molliores inter nos sunt conglutinati, id est, conjuncti terræ, quia conformati sunt malis, qui sunt terra illa, quæ est cibus serpentis, id est diaboli. Unde merito pro his tribu-

lantur, qui perfecti sunt. *Exsurge ergo, Domine*, gentibus innocen iam, quia exurgendo adjuvabis nos; et ideo *adjuva et redime nos*, sive adhuc in prosperitate positos, id est, nondum devocatos, sive in adversitate afflictos, id est, jam devocatos; et hoc jam non facias propter merita nostra, sed *propter nomen tuum glorificandum*.

IN PSALMUM XLIV.

In finem pro iis qui commutabuntur filiis Core ad intellectum, canticum pro dilecto.

ARGUMENTUM.

Propheta de Christo ad Ecclesiam dicit, legendus ad Evangelium Matthæi de regina Austri.

EXPLANATIO.

In finem in Dominum salvatorem designat, pro his qui commutabuntur de errore ad fidem, de gentilitate ad Ecclesiam, de certamine martyrii ad palmam victoriæ, B de tristitia sæculi ad gaudium sempiternum. Filiis Core ad intellectum, filiis crucis ad intelligendum spiritaliter psalmum, ne de Salomone interpretandum putes, quamvis et ipse dilectus sit, amplexatus canticum pro dilecto, pro Filio cui dicitur: Ille est Filius meus dilectus. Cælestibus epulis propheta saginatus præconia se Dominicæ Incarnationis eructare promittit, ut unde ipse satiatus participarentur et alii. Prima pars hujus epithalami sponsi continet laudes, id est, Domini Salvatoris quatuor modis. In secunda simili mysticorum virtutum numero sponsa prædicatur Ecclesia.

COMMENTARIUS.

Eructavit cor meum verbum bonum. Psalmus iste cantatur de sanctis nuptiis, de sponso scilicet et sponsa, de rege et plebe, de Salvatore et his qui salvandi sunt. Et cantatur filiis Core, id est, calvi. Neque hoc tamen ad derisionem accipiendum est, ne in sensu puerili inveniamur, sicut pueri illi qui, stulte garrientes, et in propriam perniciem maledicentes post sanctum virum Eliæum clamabant: *Ascende, calve. Et regredientes duo ursi de silva devoraverunt eos.* In quibus pueris designati sunt homines sensum ignorantie habentes, quales nos etiam vult esse Apostolus qui dicit: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia pueri estote, ut sensibus perfecti sitis.* Tamen Dominus hortatur nos ad imitationem puerorum dicens in Evangelio: *Nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cælorum.* Quem ergo delectat puerum imitari, non delectet eum imperitia, sed innocentia. Ex imperitia enim pueri illi post sanctum virum clamaverunt, et a bestiis devorati sunt. Et figuraverunt homines stultos, in eadem mente pueri irridentes quemdam calvum in loco calvarie crucifixum, et ideo a bestiis devorati sunt, id est, a diabolo et angelis ejus, qui operatur in filiis disidentie. Tales pueri erant qui ante sacramentum lignum crucis stantes, caput agitabant et dicebant: D *Vah! qui destruis templum Dei; et: Si Filius Dei est, descendat de cruce, et similia.* Hujus irrisi filii sumus, quia filii Christi, id est, crucifixi filii sumus. Et nobis psalmus iste cantatur, cuius titulus est: *In finem filiis Core, qui commutabuntur ad intellectum canticum pro dilecto.* Hanc autem commutationem, de qua hic cantatur, quisque filius Core intelligit, si recognoscat qualis prius fuerit, et qualis nunc sit, et primo videat totum mundum immutatum, nuper idola adorantem, modo Creatorem colentem: nuper creaturis famulantem, modo Creatori servientem; et deinde videat seipsum de veteri novum factum, de incesto castum, de impio pium, de infideli fidelem, de raptori largitorem. Et sic intelligit quia psalmus iste cantatur filiis Core *pro his qui commutabuntur ad intellectum.* Et est *canticum pro dilecto.* Hic jam determinat per quem hæc commutatio fiat, scilicet, per dilectum, id est, sponsum, de quo hic agit specialiter a Patre dilectum. Hunc dilectum qui, cum

crucifixerunt, viderunt, sed sine intellectu, quia fabricitantes et plerumque medicum non attenderunt. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Gaudeamus ergo his nuptiis, quia nos nubentes sumus, nos ad has nuptias invitamur, et pertinemus. Non enim sumus qui commutantur et commutati sunt, Ecclesia, quæ Ecclesia est in his nuptiis sponsa. Quod autem psalmus iste dicitur canticum, ideo est, quia solebant antiquitus quædam carmina dici ducentibus et nubentibus. In quibus quidquid erat laus, honor et gloria ducentis et nubentis erat. Et tale carmen dicebatur epithalamium, eo quod esset super thalamum, id est, de nuptiis. Similiter quoque psalmus iste dicitur canticum et epithalamium, id est, carmen super thalamum. Est enim hic sponsus, sponsa et thalamus. Sponsus qui venit ad nuptias est Verbum illud quod in principio erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Sponsa quæ nubet Ecclesia est, quam Verbum illud per humanitatem assumptam sibi associavit: hujus nuptialium copulationis thalamus est virginis uterus, in quo, ut dictum est, per humanam naturam assumptam Verbum Dei associavit sibi Ecclesiam, et amavit eam sœdam, ut faceret pulchram. Procedat ergo sponsus a quodam laudatore suo descriptus: *Ubique pulcher, ubique justus*. Et si in eo quidquam sœdam invenerimus, non eum amemus, quamvis ipse nos amaverit sœdos, ut faceret pulchros. Titulus sic est construendus: Canticum istud referendum est in finem, quia agit de sine cantatum *pro dilecto*, id est, ad honorem et laudem sponsi specialiter dilecti, propositum filiis Coræ, *pro his qui commutabuntur*, id est, causa commutationis factæ in seipsis *ad intellectum*, scilicet, ut intelligant et se commutatos et commutationem esse non ex se, vel aliunde, sed per dilectum. Nunc ad litteram accedamus. Quæritur cujus vox sit in hoc psalmo. Et dicunt quidam vocem esse prophete, quidam vero intelligunt vocem esse Patris dicentis: *Eruclavit cor meum*, etc., et per hæc commendantis nobis ineffabilem quamdam nativitatem et genituram inenarrabilem, ne putaremus aliquid extrinsecus assumptum, ut inde generaretur Verbum. Solent enim homines per connubia uxores sibi adungere, et inde filios generare, et ideo ne putaremus Deum Patrem uxorem sibi assumpsisse, vel aliquo extrinsecus adjumento ad Verbum generandum indignuisse, dicit: *Cor meum eruclavit verbum bonum*. Et cum non haberet verba quibus hoc ineffabile proprie nobis posset exponere, quia solet sacra Scriptura, cum de rebus summis et excellentissimis loquitur, similitudines de infimis rebus attrahere, per quas per hæc visibilia animus noster alliciat ad invisibilia, ideo Deus Pater per similitudinem loquens profunde incipit dicens: *Cor meum eruclat verbum bonum*. Qui enim eruclant, de imo statim emittunt. Cor vere intimum quiddam est, et occultum. Unde talis est, quasi dicat: *Cor meum*, id est, intima substantia mea, qua occultus sum quidquid sum. *Eruclavit*, id est, ineffabiliter generavit ex se *verbum bonum*. Nec mirum si Pater dicat de intimo cordis Verbum eruclatum, cum et quisque nostrum de corde suo non indigeat uxore vel extrinseco adjumento generet consilium. *Ædificatur enim aliquid de corde tuo generas consilium*. Et fabrica, quæ nondum est in ædificio, jam stat in consilio. Et jam inest id quod facturus est, in eo per quod facturus es. Atque jam laudas fabricam nondum existentem in spem ædificii, sed in approbationem consilii. Sed nullus alius adhuc laudat tuam fabricam, nisi a te consilium expositum fuerit, vel per effectum viderit. Ergo si omnia facta sunt per Verbum, et de Deo Verbum, inspicere fabricam per Verbum factam, et in hoc artificio mirare consilium, id est, Verbum. Nam quale, id est, illud Verbum, per quod terra, mare, cælum, facta sunt, et omnis ornatus eorum. *Omnia enim per ipsum*, ut Evangelia testantur, *facta sunt*. Et facta sunt bona, quia ipsum est bonum. Pater namque de Verbo

A suo honore atque beneficio, per quod solum bonum nos utcumque possumus esse boni, dicit: *Cor meum eruclavit Verbum bonum*, per quod bonum additum ostendit sibi substantiale, coæquale et coæternum. Nemo enim bonus, nisi solus Deus. Quare si Verbum bonum est, et Verbum Deus est, dico ego opera mea regi; repetitio superioris. Ipsum enim dicere, est ex corde verbum generare. Dicit in hoc loco beatus Augustinus: « Vereor ne a tardioribus non intelligatur, verumtamen dicam. Scilicet, quod potest, ne non dictum non sequatur, et qui potest. Attende ergo quo modo ipsum dicere, est Verbum de corde generare. Quid est enim dico, verbum profero, et cum de se Pater dicit: Dico hoc, dico est: Verbum profero. Et si Pater profert Verbum de corde, id est, de intellectu, cum ipse totus sit ille intellectus, illud profert, cum et nos nostrum verbum quamvis leve, quamvis volatile de corde nostro proferimus. Verumtamen multum differt inter nostrum dicere, et Patris dicere. Nostrum enim dicere incipit, et cito præterit; dicere autem Dei Patris non habet principium, et caret fine, quia nunquam finitur. Et ideo secundum non dicitur, sed semel tantum Deus locutus est. Si enim semper manet et quod dicitur et a quo dicitur, non est dicendum secundum, quia semper est primum. Et ideo unum tantum Verbum est Patri coæternum et consubstantiale. Quare autem dicit: *Dico opera mea regi*? Ideo, scilicet, quia omnia opera Patris erant in Verbo. Quidquid enim factorus in creatura erat, totum præcessit in Verbo. Si enim in Verbo non esset, nec in creatura esset, sicut nihil est in tuo ædificio quod non fuerit in consilio. Hinc evangelista dicit: *Quod factum est in ipso, vita erat*. Ergo quod factum est erat, sed in Verbo erat. Omnia enim opera Patris in Verbo erant, sed nondum opera erant, sed Verbum erat. *Et Verbum Deus erat*, et idem cum Patre Deus erat, in quo sunt quæ nobis facta sunt. Non abierunt quæ nobis præterierunt. In hac sententia littera sic dicitur: *Dico opera mea regi*, id est, de intimo cordis eructo verbum bonum. Per dico enim habemus ex corde eructo, per opera Verbum, quia in Verbo omnia opera Patris ab æterno sunt, per regi bonum. Et sic plane prioris est repetitio.

C *Lingua mea*. Quia quidam profundum per improprias similitudines exposuerat, ideo etiam ad idem exponendum aliam adducit similitudinem aliquatenus patientiorem, dicens: *Lingua mea*, etc. Et accipit causam pro effectu, linguam scilicet pro verbo eructato, et calamus scribæ pro verbo scripto. Quid autem habet simile Verbum Patris cum verbo scribæ. Quid parum cum Christo habet simile, quid agnus cum Dei simplicitate, quid leo cum Dei fortitudine? Parum utique. Sed mos est sacra Scriptura, quia proprie res altissimas non valet exponere, ad ipsas exponendas de rebus infimis similitudines adducere, tenues quidem, non tamen aspernabiles, quia nisi hæc florent, nequaquam animus noster per hæc visibilia repararetur et suspenderetur ad invisibilia. Quare Deus Pater per similitudinem hæc Verbum suum exponens, noluit illud prolato, sed scripto verbo, comparare, in quo duas, quamvis improprias, habet similitudines, quia sicut verbum scripturæ non sonat neque transit, ita Verbum Dei tale est, quod non sonat verberato aere, neque transit, sed semper manet, ut supra dictum est. Littera sic in voce Patris exponitur et continuatur: *Cor meum*, inquam, *eruclavit Verbum bonum*. Et *lingua mea*, hoc est, Verbum meum, est *calamus scribæ*, id est, est verbo scriptoris comparabile, et non cujuslibet scribæ, sed *velociter scribentis*. Velociter enim Dei velocitas est omnibus, quia velociter sermo ejus currit. *A fine ad finem attingens fortiter, et disponens omnia suaviter*. Nullus autem tam velox scriba est, quin necessario litteram post litteram, syllabam post syllabam, dictionem post dictionem scribat; sermo vero Dei simul comprehendit omnia. Et ideo si quis tam velox

scriptor esset, qui brevissimo puncto quidquid scripturus esset comprehendere posset, illius scripto verbo Verbum Dei necunquam conferri valeret. Potest quoque quod supra diximus repetitum esse legi Dei sine repetitione, quasi Dominus Pater ita diceret: *Cor meum eructavit Verbum bonum*, et huic regi, scilicet, huic Verbo de corde meo prolato, *dico ego omnia opera mea*, quia per hunc temporaliter dispono et facio. Et sic non accipiemus nunc opera Patris in Verbo, quantum ad providentiam, ut in superiori lectione, sed quantum ad temporalem dispositionem.

Lingua mea. Ideo dico huic regi *opera mea*, quia *lingua mea*, id est, hoc verbum est mihi, quod *calamus est scribæ*. Hoc enim Verbo utor instrumento ad regendum quæ temporaliter facio, sicut scriba verbum quod audit aut cogitando invenit, calamo notat, et disponit. Est, inquam, *calamus scribæ*, non cujuslibet, sed *velociter scribentis*, id est, si quis talis scriba esset quod simul in pluribus locis multa scribere posset, illi calamo Verbum meum comparabile esset, quod multa simul ordinat. Quæcunque enim sunt, quantumcumque nobis videantur inordinata, omnia tamen ordinem sortiuntur ab illo Verbo, id est, a Dei providentia. Si quis forte quærat quomodo hoc dicere Patrem de Verbo ad epithalamium pertineat, sciat quia multa pertinent. Sicut enim patres filios suos quos nuptiis tradunt solent commendare, ita Deus Pater, Verbum suum producturus, nobis sponsus, prius commendat eum a genere, ostendendo scilicet sibi consubstantialia, coæternum, et in potentia coæquale.

Speciosus forma. Hic jam agit de eo ut sponso. Quasi dicat: Tu, Domine, Verbum a me Deo Patre sic Deus probatum, et a me coæterno coæternum ostensum, Sponsus speciosus, Rex potentissimus, *accingere gladio, procedere prospere et regna*. Possunt quoque duo prædicti versus aliter legi, quia non defuerunt qui eos etiam in persona prophetæ intelligerent et exponerent juxta illud quod plane est epithalamium, quod propheta ad honorem sponsi et sponsæ cantat. Quasi dicat: *Cor meum*, id est, intimum intentionis totius cordis et mentis meæ *eructavit*, id est, ab alto protulit *bonum verbum*, id est, Deo hymnum. Quid enim melius quam Deum laudare? Nihil utique. Et licet hymnum Dei ad universam bonam vitam pertineat, hic tantum maxime est referendus ad verba hujus epithalamii, quod ad laudem Dei jam dispositione, et si nondum re, cum hoc dixit: *Eructavit; cor meum*, inquam, *verbum bonum eructavit*. In quo eructando dico (pro dedico), id est, consecro regi meo, id est, Deo regenti me, ut commuter de vetustate in novitatem *opera mea*, id est, quæ ego per commutationem ejus ex natura hominis facio, neque ex corruptione. Quod est dicere: Quidquid boni facio, totum Deo, et nihil mihi attribuo, quod quiaque debet facere. Summum enim opus est nihil de se præsumere, sed Domino totum ascribere. *Lingua mea*, quasi dicat: Dispono dicere bonum verbum in corde atque profero, et lingua mea, id est, *verbum meum est calamus scribæ*, id est, scribitur a me, quod est dicere: verbum quidem profero ut maneat et notificetur, etiam scribo; et non solum hoc verbum est mei scribæ, sed etiam est cujusdam aliter scribæ, id est, Dei Patris *scribentis velociter*, id est, cito quod ego proferens et scribens et promitto adimplentis. Quod dicere: Deus Pater quod ego promitto de Incarnatione et dispositione Filii ejus et commutatione agenda, per ipsum non differri implere; velociter enim sentitur evolutum, quod cognoscitur peractum. Neque debet videri tardum quidquid habet terminum.

Speciosus forma præ filiis hominum. Quasi dicat: Dico quia bonum profero et scribo. Et hoc est illud, scilicet: *Speciosus forma præ*, etc.

Accingere gladio, et procede, et reliqua. Quæ sequuntur non differunt, sive in voce Patris, sive in

A voce prophetæ legantur. Quare autem dicat: *Præ filiis hominum* tantum, cum etiam speciosus sit præ angelis? Ideo, scilicet, ut determinet quod veniens sponsus assumpsit. Non enim angelicam creaturam assumpsit, quorum quidam perierant absque respectu salvationis, quidam in veritate perseverant sine respectu deceptionis; sed humanam naturam assumpsit, quia homo quidem perierat, sed cum respectu salvationis. Et ideo dicit Deus Pater vel propheta: Domine Verbum, qui cum sis speciosus in forma divinitatis tuæ, es etiam *speciosus forma* assumpta inter filios hominum, et *præ filiis hominum*. Natus enim est filius hominum, et conversatus inter filios hominum; omnes filios hominum speciositate præcessit, quia solus a peccato immunis exstitit, et quia spiritum ad mensuram non recipit, deberet statim subdere, *Accingere gladio tuo*, sed quædam ad ejus commendationem interponit. Quasi dicat: Merito es *speciosus præ filiis hominum*, quia per te salvati sunt alii filii hominum. Nam *gratia est diffusiva* super omnes fusa, in *labiis tuis*, id est, per verba tua. Causa enim accipitur pro effectu; vel in *labiis tuis*, id est, per præsentiam humanitatis tuæ, juxta quod sic ponitur pars pro toto. Vel in *labiis tuis*, id est, per præcones tuos, per quos velut per labia alii loqueris. Et est dicere: Asperitas per Moysen servum data est, qui dixit: *Oculum pro oculo*, etc.; per te autem data est gratia, id est, omnis dulcedo et jucunditas. Ipse enim venit cum osculo pacis, et verbo pacis, quia quid dulcius illa gratia qua nobis remissa sunt peccata? Juxta illud: *Beati quorum remissa sunt iniquitates*. Dimisit quippe debita, et solvit indebita, quia non pro suo, sed pro nostro passus est peccato. Ecce item gratia. Gratis creavit te; perieras, quasivit te; inventum revocavit te. Non imputavit præterita, promisit futura. Et ut per te diffunderetur hæc gratia, *propterea Deus Pater benedixit te*, id est, auxit te in incremento virtutum in æternum, id est, æternaliter, scilicet, ut nunquam caderes sicut miser Adam fecit, quem Deus quoque benedixit, quia in plenitudine virtutum eum posuit, sed infelix ad horam tantum perstitit.

Accingere gladio tuo. Quasi dicat: Tu, Domine, Verbum qui sic speciosus es, *accingere* ut potentissimus Rex *gladio tuo*. Gladius iste est verbum divinæ prædicationis, quo anima Domini hominis armata est, ad varias potestates debellandas, et principum mundi foras quatendum. Illic quoque gladius separat filium a patre, filiam a matre, nurum a socio, juxta illud: *Non veni pacem mittere, sed gladium*. *Veni enim filium separare adversus patrem*, etc., quod historialiter intellectum manifestum est. Quia sæpe per admonitionem Verbi Dei, filius contra voluntatem patris mundum relinquit, et monachus efficitur. Spiritualiter etiam sic potest intelligi. Per hoc enim verbum Dei multi fideles facti separati sunt ab illo patre de quo dictum est: *Vos ex patre diabolo estis*, et abreuntyaverunt ei. Atque etiam illi patri et matri, de quibus alibi dictum est: *Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me*. Filia quoque spiritualiter separatur a matre, quia filia est plebs credula de Synagoga nata, quæ Synagoge matris suæ per fidem repugnat. Nurus vero Ecclesia de gentibus, quæ repugnat socio suæ Synagoge, cujus filius carnaliter Christus sponsus. De quo dictum est: *Relinquit homo patrem suum et matrem suam, et adhæsit uxori suæ*. Unde dicit Apostolus: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia*. Christus enim Deum Patrem reliquit per humilitatem, reliquit etiam Synagoga matrem veteribus sacramentis inhærentem, et *adhæsit uxori suæ*, id est, Ecclesie, et sunt duo in carne una, scilicet, Christus et Ecclesia, eadem patientes, et eadem cupientes. Littera talis est: Domine Verbum, *accingere*, id est, armare *gladio tuo*, ita ut sit *super femur tuum*, id est, super humilitatem tuam, ut muniat eam. Ut quæ est *femur tuum*, id est, super humanitatem tuam; superius

enim et diuinus humana natura Verbum est; tu, dico, potentissime in illo gladio. Unde dictum est: *Et erat loquens non tanquam scribæ et pharisæi, sed tanquam potestatem habens.* Potest et aliter construi, ut sic dicatur: *Accingere gladio tuo*, tu, dico, potentissime super femur tuum, id est, super carnem tuam. Nullus enim tam potens est in carne, quem aliquando Eva sua non decipiat. Quapropter solus ille super carnem potentissimus fuit quem nulla carnalis illecebra retinuit. Quod autem femur, id est, super carnem tuam, accipiatur pro humana carne, auctoritas est qua dicitur: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore*, id est, de carne ejus. Sanctus quoque pater Abraham fide tenens in humilitate seminis magnitudinem nominis, nec reuerens turpitudinem, sed cognoscens veritatem, jussit seruum suum manu posita sub femore, quasi super Evangelium jurare, intelligens per femur illum de semine suo nasciturum carnaliter, in quo omnes gentes benedicerentur.

Specie tua et pulchritudine. Accingere, inquam, et intende, id est, intensus esto in specie tua secundum diuinitatem; et pulchritudine ne secundum humanitatem a peccato immunem, scilicet, ne sis remissus neque manibus dissolutis sicut Adam fuit, in sua pulchritudine, id est, plenitudine virtutis sibi concessa, et ideo amisit eam. Et procede de virtute in virtutem non aduerse, sed prospere. Adam enim processit, quando manum ad pomum porrexit, et Deus sibi fieri voluit; sed aduerse processit, quia cum vellet esse dominus, factus est seruus. Christus vero processit, quia natus est, crevit, docuit, passus est, resurrexit, ascendit, positus est a dextra Dei Patris. In quo processu magna prosperitas fuit, quia pro mortalitate immortalis, pro corruptione incorruptibilis factus est.

Regna. Quasi dicat: Debelleatis in tuo processu hostibus, regnum ab eis pervasum recipe; et sic regna, id est, Rex esto ubique. Et justum est ut tu regnes, propter veritatem a te et a tuis in Evangelio annuntiatam, et propter mansuetudinem et patientiam a te et a tuis in tribulatione exhibitam. Quæ enim major patientia, quam quod ipse Christus in passione pro inimicis oravit, et ad maledicendum os suum non aperuit etiam, juxta istud: *Sicut ovis*, etc. Stephanus quoque pro lapidantibus oravit dicens: *Domine, ne statuas eis hoc peccatum.* Similiter alii plures. Unde dictum est: Propter mansuetudinem tuam et tuorum, et propter justitiam jam partim a te et a tuis exhibitam, partim exhibendam. Justitia sequitur judicium, juxta illud: *Expectavi ut faceret judicium et justitiam.* Judicium enim est, quæ probanda sunt ab improbandis separare, justitia vero est ipsa post separationem implere, illa omittit. Et Dominus inter homines conversatus, quid aliud egit quam quod et justitiam dixit, et justitiam fecit? Quid etiam aliud sui? Utique nihil. Faciet adhuc quoque justitiam, quando oves ab hædis separabit, et oves ponet a dextris, hædos autem a sinistris. Quam justitiam facient etiam et sui, non quod ipsi eos separarent, sed quia comparatione sua eos judicabunt, et sic causa separationis erunt, juxta illud, *Judicabunt sancti nationes*, et reliqua.

Et ducet te. Justum, inquam, est ut regnes, et vero regnabis, quia *dextera tua*, id est, potentia et diuinitas tua deducet te, de illis ovibus prioribus ad alias oves deducet te. Et hoc mirabiliter, scilicet, faciens divina, et patiens humana. Divina enim, quia mortuos suscitavit, cæcos illuminavit, leprosos curavit. Humana passus est, quia crucifixus mortuus est et sepultus.

Sagittæ tuæ acutæ. Deducet te, inquam, *dextera tua*, et hoc modo te deducet, quia *sagittæ tuæ* erunt *acutæ*. Sagittas vocat præcepta divina, principaliter ab ipso data, et per Apostolos atque evangelistas et cæteros veritatis præcones missa. Quæ sagittæ sunt acutæ, corda scilicet transigentia, et charitatem exuentia. Iis sagittis percussus est Saulus, et resurrexit Pau-

lus. Percussus est crudelissimus persecutor, et resurrexit fidelissimus prædicator. Iis quoque sagittis percipiuntur omnes illi qui de inimicis Christi sunt amici. *Sagittæ*, inquam, *tuæ* erunt *acutæ*, et per has sagittas populi percussi cadent non a te, sed sub te, scilicet ut te sibi subdant, et hoc in corde. In corde enim erexerunt se contra te, et in corde humiliati cadent ante te, et non in quocunque corde, sed in corde illo quod erat inimicorum regis, cadent, scilicet, ut fiant amicorum regis, et sic inimici sint amici.

Sedes tua Deus. Quia *sagittæ tuæ* erunt *acutæ*, et populi cadent sub te, ideo *sedes tua*, id est, regnum tuum erit non temporale, sicut Judæorum regnum; sedebit usque in sæculum subsecutivum hujus sæculi, id est, erit æternale. Et hoc idem, quia tu es Deus. Non enim convenit Deum, qui æternus est, temporalem sedem habere. De hac sede dicitur: *Dabit illi Dominus David Patris sui sedem, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis.* Vocatur autem sedes ejus anima justorum, in quibus regnabit æternaliter. Et merito sedes tua erit æterna, quia *virga regni tui*, id est, regimen, est *virga directionis*. Virga regni ejus est illa, de qua alibi dicitur: *Reges eos in virga ferrea*, id est, irreflexibili justitia, qua ipse quosdam conterit, quosdam regit. Carnales quidem conterit, spirituales vero regit. Quæ virga est *virga directionis*, quia homines prius curvi et distorti, scilicet, se amantes, sibi regnare cupientes, voluntatem suam subdere Deo nolentes, sed ejus voluntatem rectam, secundam suam pravam distorquere nitentes, illos, inquam, dirigit, scilicet, ut jam non suam, sed Dei voluntatem diligant.

Dilexisti justitiam. Vere *virga* a est *virga directionis*, quia tu dilexisti omnem justitiam. Quod probat ab opposito, scilicet, quia odisti iniquitatem. Gratius Deo, quia odit iniquitatem, non nos, id est, odit culpam, non naturam. Culpam in nobis notat hoc nomen *Iniquus*, homo vero naturam. Et culpam nos fecimus, ipse vero naturam. Nec odit in nobis quod ipse fecit, juxta illud: *Misereris omnium, Domine, et nihil odisti eorum quæ fecisti*, sed odit in nobis quod nos fecimus, id est, peccatum. Odiamus itaque et nos quod in nobis fecimus, et sic amici ejus erimus, quia si quod ipse odit odio habemus, tunc et quod ipse diligit nos diligimus. Quomodo autem odisse debemus. Puniendo, scilicet, quia nullum peccatum erit impunitum. Aut enim tu punies, aut ipse puniet. Si autem tu cognoscis, ipse ignoscet. Præveniamus ergo eum puniendo peccatum nunc interim, cum adhuc patitur, quia adhuc mimitur arcu, nondum gladium vibrat. Et advertamus peccatum, ut simus cum illo qui dicit: *Quoniam iniquitatem meam*, etc., quia si nos advertimus, tunc Deus non advertet; si vero nos non advertimus, tunc ipse advertet et puniet. *Dilexisti*, inquam, *justitiam*, et odisti iniquitatem. Et ut tu hæc faceres, o Deus Verbum, *Deus tuus*, id est, Deus Pater unxit te quantum ad prophetam; quantum vero ad vocem Patris, ita dicitur: Ego Pater tuus unxi te, id est, perfecti te in gratia spiritualium donorum. Pro hac unctione suscipienda Deus homo factus est, ita tamen ut verus Deus maneret. Non enim Deus qui totus unguentum erat ungi per se poterat. Hanc autem unctionem humanæ naturæ in Christo præfiguravit patriarcha Jacob, qui lapidem quem in nocte ad caput posuit, mane in titulum erexit, et oleum desuper fudit dicens: *Vere locus iste sanctus est.* Per lapidem enim positum ad caput, humanitas Christi designatur, qui Christus est caput, juxta illud Apostoli: *Viri caput Christus est.* Per unctionem vero lapidis, spiritualis gratiæ unctio in Christo significatur. Per angelos vero quos Jacob super lapidem inunctum ascendentes et descendentes vidit, designantur præcones Christi, modo ascendentes. Ascendunt etiam, quando exponunt verbum divinitatem, ut ille qui dixit: *In principio erat Verbum.* Descendunt, quando de ejus humanitate loquuntur, ut idem, quando dixit:

Et Verbum caro factum est. Ascendunt quidem ut erigant magnos, descendunt ut nutriant parvulos. Et isti dicunt: Quia *res locus iste sanctus est*, quia se sanctificatos per illum recognoscunt. Erat autem quasi scala ibi qua descendebant et ascendebant angeli, quia humanitas Christi quasi scala ascendendi in cœlum nobis fuit, quia *concedere nos jam fecit ad dexteram Dei Patris. Unxit te*, inquam, o Deus Fili, *Deus Pater*, non oleo tristitiæ, quo prius per inobedientiam inungebantur alii, sed *oleo lætitiæ*, id est, oleo spirituali, non corporali. Est enim aliud oleum spirituale, aliud corporale. Corporale est, quod in signo est; spirituale vero est in sacramento. Et illud valet exterius, istud interius.

Et unxit te præ participibus tuis. Participes Christi sunt, quicumque humanam naturam participant. Ipse enim factus est particeps nostræ mortalitatis, ut nos essemus participes ejus divinitatis, et ultra omnes hos participes est ipse unctus *oleo lætitiæ*, id est, gratia spirituali, quia de eo dictum est: *Non enim dat Deus spiritum suum ad mensuram.*

Myrrha, et gutta, et casia. Quia Deus Pater unxit te ita perfecte, ut et justitiam diligeres, et iniquitatem odio haberes, ideo tu talia vestimenta tibi elegisti, quod a vestimentis tuis spirabunt *myrrha et gutta*. Vestimenta Christi sunt sancti viri, juxta illud: *Vivo ego, dicit Dominus, quia his omnibus velut vestimento vestieris.* Tota etiam Ecclesia est vestis Christi, quam ipse sibi conjunxit sine macula et ruga, et, ut sive macula esset, lavit eam in suo sanguine. Ut vero sine ruga, id est, sine dolo et simulatione esset, extendit eam in cruce. Erat enim ipse in Ecclesia per humanitatem. Et extensio illa nihil aliud significavit, nisi charitatis latitudinem, quam decet habere Ecclesiam erga Dei et proximi dilectionem. Per myrrham autem, guttam et casiam, quæ nomina sunt pigmentorum, intelligenda sunt omnia odoramenta virtutum, quibus sancti delectant Deum. Juxta illud Apostoli: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco, et in his qui salvati sunt, et in his qui pereunt.* Unde dicit: *A vestimentis tuis*, id est, a sanctis circumstantibus et ornamentis tuis, velut corpus vestimentum, spirabunt *myrrha, et gutta, et casia*, id est, omnium odoramenta virtutum, ex quibus scilicet odoramentis *delectaverunt te filie regum*, id est, sancti viri; dicti ideo potius filiarum quam filii, quia sicut filius major cultus et diligentia quam filii debetur, ita major cautela adhibenda est eis quos sancti viri genuerunt in fide; reges, id est, Apostoli bene se ipsos et alios regentes. Quorum unus ille vere fuit qui dicit: *Castigo corpus meum, et in servitute redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Filia dico generata ab illis regibus non in suo, sed in tuo honore. Non enim, ut dictum est, nominibus illorum censentur, scilicet, ut Petri vel Paulini dicantur, imo tuo nomine, quia Christiani dicuntur. Ex illis, inquam, odoramentis *delectaverunt te*, fragrantibus a domibus eburneis, id est, a cordibus eorum innocentissimis et castissimis. In ebore enim est candor, et per candorem designatur innocentia, quia ubi candor est, nulla macula est. Similiter vera innocentia a Deo est sine macula, ut nec sibi nec alteri noccat. Rursus animal illud cuius os ebur est, castissimum est, quia nec cognoscit nisi unam uxorem, et illam temperatissime, atque, ea mortua, nunquam aliam cognoscit. Recte ergo per ebur designatur castitas et innocentia, et per domos eburneas corda casta et innocentia.

Astitit regina. Hactenus ad honorem sponsi pertinuisse videtur epithalamium, licet in proximo versu de sponsa quoque quodammodo facta sit mentio; nunc vero manifeste ingreditur sponsæ epithalamium. Quasi dicat: Delectantibus te assue filius regum talibus odoramentis, *regina*, id est, Ecclesia, *astitit* jam dispositione, assistet et re a dextris tuis, id est, in potiori parte tua, et hic et in futuro; hic

A per bona opera, in futuro vero per æternæ præmiæ. Quæ autem quasi dicat, *astabit in sinistra*, illa non erit regina, imo erit concubina et ancilla illa de qua dictum est: *Ejice ancillam et filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* *As-istet*, inquam, a dextris regina existens in vestitu deaurato, id est, in omnibus vestimentis virtutum vestientibus eam. Ornamentis dico deauratis, id est, desuper aurum habentibus, hoc est, charitate fulgentibus. Sicut aurum supponitur cæteris metallis, ut magis fulgeat, ita opera nostra gratiora et splendidiora sunt, si charitatem sibi junctam habeant. Unde dicit Apostolus: *Omnia vestra in charitate fiant.* Et est charitas superior aliis virtutibus. Unde Apostolus, cum esset locutus de charismatibus, de charitate subjecit: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Regina, dico, *circumdada varietate* virtutum, quasi dicat: Quamvis virtutes ille unum sint, in charitate tamen per se sunt multiplices. Vel aliter: *Astitit regina a dextris*, existens in vestitu deaurato, id est, in sacramentis doctrinæ, quibus vestitur. Quæ vestimenta deaurata sunt, quia omnia ad aurum, id est, ad bonos mores conferendam tendunt. Ponitur enim aurum pro sapientia, id est pro bonis moribus. Regina, dico, *circumdada varietate* linguarum, quia varis linguis eadem doctrina fit, juxta illud: *Loquebantur variis linguis apostoli magna Dei.* Quæ tamen omnes linguæ ad idem aurum et ad eandem fidem instruendam tendunt. Sicut diversæ partes in eodem vestimento sunt ad idem, ita eodem ut vestem componant tendunt.

Audi, filia, et vide. Ecce produxit sponsam, et facit nunc apostropham ad eam, sicut et superius ad sponsum cum dixit: *Speciosus forma.* Quasi dicat: quando quidem astabis a dextris, et vestitum deauratum habebis; ergo, regina regis filia, regis sponsa, audi promissa, et vide completa. *Audi* quidem ut credas, credendo videas, videndo vivas, et in audiendo *inclina aurem tuam*, id est, in humilitate audias. *Et*, ut aurem inclines, *obliviscere populum tuum*, populum scilicet Babyloniarum de quo Rex iste assumpsit te sœdam, ut faceret te pulchram. *Et obliviscere domum*, id est, familiam patris tui, diaboli, scilicet, qui te fecit sœdam, quia peccatricem et iniquam. *Et*, si hoc feceris, tunc Rex qui amavit te sœdam, ut pulchram faceret, *concupiscet decorem tuum*, id est, te decoram factam. Ne hoc tibi parvum videatur, *quoniam ipse est Dominus tuus*, qui te redemit; et est *Deus tuus*, qui te fecit. Quare valde magnum debet tibi videri, sed et liberam te faciat, et in conjugium insuper assumat. Et ideo quoque debes eum audire, et oblivisci populum et matrem, quia tunc tuo exemplo *adorabunt eum*, et (pro etiam) *filia Tyri*, id est, Ecclesiæ de gentibus. Tyrus enim et Sidon civitates sunt vicinæ Judææ, sicut in Evangelio habetur, ubi dicitur: *Egressus Jesus de Judæa secessit in partes Tyri et Sidonis, et ecce mulier Chananæa.* Inde enim fuit illa canis immunda quæ confessa se canem factam, designat geniles, qui prius in terrenis angustiabantur. Filii itaque Tyri dicuntur conversi de gentibus jam extra angustiam ducti. Adorabunt, inquam, *filia Tyri*, et non simpliciter, sed *in muneribus*, se ipsas scilicet offerentes, et sua etiam pauperibus erogantes. Non enim est veri sacrificii locus extra Ecclesiam. Et sicut antiquitus non veniebat Jerosolynam vacuis manibus, ita nec ad hoc templum Ecclesiæ, quod per illud figurabatur, vacuis manibus veniendum est, quia vult Dominus ut sui thesauri augeantur. Offerat ergo aurum et argentum qui potest; qui autem hoc non potest, saltem seipsum offerat. Et non solum *filia Tyri* adorabunt, sed etiam *divites plebis*, id est, sæculares et potentes homines, de plebe illa qui intelliguntur per Tyrum, id est, de gentilibus conversi, *deprecabuntur*, id est venerabunt et desiderabunt *vultum tuum*, o filia! Accipit autem hic obsequium vultum illud, et fervorem illum charitatis

primitivæ Ecclesiæ, quod omnia sua vendiderunt, et ante pedes apostolorum posuerunt, ut inde singulis prout cuique opus erat divideretur. Divites vero tales accipere, quales illi erant de quibus Apostolus Timotheo : *Præcipe divitibus hujus sæculi, non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum : sed in Deo vivo et vero, qui præstat nobis sufficienter omnia ad fruendum.* Dixit quia adorabunt in muneribus, sed quia multi sunt qui hæc munera magis ad aspectum hominum quam ad aspectum Dei faciunt, describit nobis vultum illius primitivæ Ecclesiæ ad imitandum. Quasi dicat : adorantes in muneribus, et vultum Ecclesiæ deprecantes, debent attendere quia talis est vultus ille, scilicet, quod *omnis gloria ejus filie regis, primitivæ, scilicet, est non foris in conspectu hominum, sed ab intus, id est, in conscientia ante Dei conspectum.* Unde Apostolus : *Gloria enim nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, et est gloria ejus in fimbriis aureis, id est, in perseverantia bonorum operum.* Fimbriæ enim in fine vestimenti sunt, et ideo per fimbrias designatur finalis perseverantia. Per aurum quoque, ut supra dictum est, boni mores et bona opera designantur. Et quamvis est in occulto gloria ejus intrinsecus, tamen est circumamicta varietatibus, id est, multiplex ornamentum virtutum habet exterius. Præcipit enim utrumque Dominus, quia cum in uno loco dicat : *Cavete justitiam vestram facere coram hominibus, ne videamini ab eis.* Rursus alibi dicit : *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videntes opera vestra glorificent Deum qui in cælis est.* Quæ quidem contraria videntur, sed non sunt, quia sic debet esse manus in aperto, ut intentio sit in occulto.

Adducentur regi virginæ. Sic continuatur : Non solum filie Tyri adorabunt, sed etiam aliæ virginæ novæ adducentur huic regi, David seni, quæ eum calefaciant, postea, id est, post illam primam. Sicut enim David regi, cum jam senex esset, adductæ sunt puellæ, quæ eum foverent, et calefacerent, ita Christo vero David jam quasi seni, quia longum tempus est ex quo Ecclesiæ, quæ est regnum ejus, coepit, novæ virginæ quotidie adducentur, quando aliqui infideles convertuntur, quæ cum fervore fidei et boni operis calefaciant ; et non qualescunque virginæ adducentur, sed tales quæ sint proximæ, id est, consanguinæ ejus prioris, id est, quæ sint imitatrices ejus in fide, o rex, afferentur tibi. Afferentur, dico, non quomodocunque, sed in lætitia cordis, et in exultatione corporis, id est in plenaria lætitia, non tristitia, quia *hilarem datorem diligit Deus.* Et merito in lætitia, quia *adducentur in templum,* id est, in secretum regis ad hoc, ut et ipsæ sint templum et vivi lapides fiant. Quædam enim fatuæ virginæ adductæ sunt in templum, sed templum factæ non sunt, imo de templo exierunt, sicut apostatæ hæretici.

Pro patribus tuis nati sunt. Quasi aliquis quæreret : A quibus adducentur hæc virginæ, cum patres non sint a quibus debent adduci ? Respondet quia adducentur a filiis. Et convertit se ad regem ita : O homine rex, filii, non carne, sed fide, nati sunt tibi, ut Martius, Hilarius, et similes, qui suppleant locum sanctorum apostolorum, qui fuerunt patres præcipue aliis in fide generatis. Patres, dico, tui, id est, a te constituti, et eos filios constitues tu principes, sicut et patres non tantum super Judæam, sed super omnem terram, id est, in omnibus partibus terræ. Et ideo filii isti memores erunt non nominis sui, sed tui, id est, generabunt filios multos, non in suo nomine, sed in tuo, quia non Martiniani, non Hilariani dicuntur, sed Christiani, et hoc in omni generatione decedenti, et generatione subsequenti. Quod est dicere : Semper in præsentem vita erunt memores tui ; et propterea confitebuntur, id est, laudem veram et condignam facient tibi etiam in æternum, et quid sit in æternum determinat, scilicet, protendentem in sæculum subsecutivum hujus sæculi.

IN PSALMUM XLV.

In finem filii Core pro arcanis psalmus.

ARGUMENTUM.

Ex persona canitur duarum tribuum, pro liberatione sua gratias agentium, quando Phaceas filius Romeliæ et Kasin rex Syriæ Achas regem et Jerosolyma volentes expugnare, non valuerunt, sed ipsi potius sunt ab Assyriorum rege conquassati. Item legendus ad lectionem Actus apostolorum.

EXPLANATIO.

In finem Christum significat, filii Core Christianos, ex quorum persona psalmus iste cantatur ; pro arcanis vero adventum Domini significat salvatoris, quem divinitatis suæ mirabili secreto pro hominum salute disposuit. Filii Core, qui fideles debent intelligi Christiani, primo membro psalmi non se timere proficiuntur turbationes sæculi, quia Deus refugium eorum probatur et virtus. Secundo Christum dicunt apparere in medio Ecclesiæ suæ, qui enim in seipso tanquam in solidissima petra ædificavit. Tertio credentium turba generaliter ad divina miracula contuenda, dicentes omni potentem Deum arma nequitiae confringere, bella remove, et tristitiam fidelium in æterna gaudia commutare.

COMMENTARIUS.

Deus noster refugium et virtus. Titulus talis est : *In finem filii Core pro occultis psalmus.* Hoc est psalmus iste refertur non ad historiam, sed in finem temporum ; propositus filii Core, vel caniatus a quibusdam filiis Core, aliis filiis Core pro occultis intelligendus, id est, ut intelligant occulta. Occulta autem hic vocantur quæ abscondita fuerunt a sæculis et generationibus, et manifesta sunt in plenitudine temporis, scilicet ; vel occultus Christi adventus, id est, incarnatio ejus, vel corporatio gentilium et Judæorum, quæ ideo facta est, quia naturales rami olive fracti sunt, et oleaster insertus est, id est, facta est in parte expulsio Judæorum, et receptio gentium. Juxta illud : *Ex parte contigit cæcitas in Israel, et cætera.* Et est vox in hoc psalmo, vel communiter omnium de priori Ecclesia, præter apostolos, vel solummodo illorum qui videntes viros idiotas post missum Spiritum sanctum adeo factos sapientes, ut nullus sapientiæ eorum posset resistere, atque videntes eos miracula facientes, atque audientes hoc fieri per ejus donum quem ipsi crucifixerunt, et in cujus necem conspiraverunt, compuncti ad apostolos venerunt dicentes : *Quid faciemus, viri fratres ?* Et respondens Petrus dixit : *Pœnitentiam agite, et reliqua.* Horum, inquam, vel omnium simul, vel posteriorum tantum, est vox ista exhortantium nos, ut in qualibet tribulatione solum illum eligamus confugium, et auxilium, qui solus miseretur, solus peccata dimittere potest, quia non est Christiani hominis petere refugium et auxilium nisi Deum suum, et salvatorem suum ; et sic dicunt : *Deus noster, qui es refugium, et non vile, sed virtus, id est, virtuosus, quia certum et tutum.* Sunt enim quædam refugia ut apud homines infirma, et minime tuta. Deus, inquam, noster est *adjutor in tribulationibus* omnibus, sive communibus, sive specialibus. Ille autem maxime tribulatio est accipienda conscientia delictorum, quæ quanto interior, tanto gravior. Si enim marcidum est interius, nunquam vere erit sanum exterius. Et si debitum fuscæ grave est, multo gravius est debitum peccati. Cujus reddito ipsa erit perditio. Gravius ergo tribulatio est conscientia delictorum, quia si quis extra tribuletur, habet quo confugiat, et ibi quietem petat, scilicet, urbem, domum, cubiculum. Postremo si in ipso cubiculo a mala inquietetur uxore, remat ut ad mentem propriam confugiat ; si autem malæ conscientiæ fumus inde eum expellat, non habet miser quo amplius fugiat. *Adjutor, inquam, est in tribulationibus, quæ, admonentibus apostolis, recognitiæ invenerunt nos, non nos eas.* Ille enim invenit peccatum, qui scrutando suum recognoscit peccatum.

Unde dictum est : *Redite, prævaticatores, ad cor.* Illum vero inveniunt peccata, qui, admonente alio, recognoscunt ipsa peccata. Et *nimis invenerunt nos tribulationes*, quia nihil iniquius est quam ægrotum medicum occidere, quod quidem nos cogovimus fecisse, et est hoc dictum secundum quod vox est illorum tantum, qui compuncti ad apostolos venerunt; secundum autem hoc quod communiter vox est primitivæ Ecclesiæ, dicitur : *Qui invenerunt nos nimis.* Deum enim per obedientiam in paradiso mansimus, in loco sanitatis et quietis fuimus; quando autem per inobedientiam in regionem dissimilitudinis recessimus, tunc quasi in loca tribulationis et inquietudinis pervenimus. Et sic tribulationes invenerunt nos in locis suis. Et *nimis invenerunt nos*, quia usque ad animam etiam introierunt.

Propterea non timebimus. Quia Deus noster est refugium et adjutor in tribulationibus, propterea non timebimus, futurum scilicet, iudicium, dum terra Judaica amaritudine gentium unlique circumdatur: Et quæ habitabilis propter legem et prophetas videbatur, turbabitur, id est, turbationem patietur. Quod tunc factum est, quando apostolis per Spiritum confirmationis, præconantibus resurrectionem et ascensionem Christi, Judæi adeo turbati sunt, quod eos a se expellerent, et ne quis loqueretur in nomine eorum prohiberent. Et *non timebimus etiam, dum montes*, id est, apostoli in fide virtutibus eminentes transferentur a Judæis in cor maris, id est, ad gentes. Quæ et propter amaritudinem motum, et quia circumdabant Judæam, designantur per mare. Sed ne putarem populum hunc esse illum de quo dictum est : *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*, imo illum de quo Isaias dixit : *Ponam legem meam in cordibus eorum*, ideo addit : *In cor maris.* Hanc translationem montium manifestat Paulus, qui dixit : *Vobis salutis verbum hujus missum est, sed quoniam repulsiis illud, et indignos vos judicatis, ecce convertimur ad gentes.* Per hos autem montes etiam translatus est ille mons montium, de quo dictum est : *Et erit in novissimis diebus preparatus mons domus Domini in verticem montium.* Et qui de seipso dicit apostolis : *Si habueritis fidem ut granum sinapis, dicetis huic monti*, id est, mihi, *tollere et mittere in mare*, et ita fiet. Quod sic intelligendum est : Granum sinapis quanto plus teritur, tanto fit acrius. Et ideo tale istud : *Si habueritis fidem ut granum sinapis*, id est, fortem et constantem in tribulatione, *tunc dicetis mihi monti* : *Tolle te de Judæa, et mitte te in mare*, id est, trasi ad gentes. Per Apostolos enim Dominus prædicatus, cognitus et glorificatus est in gentibus. Totius autem versus sententia hæc est, quod qui hic loquuntur, securi se Deum habere refugium et auxilium, dicunt : Nos futuram penam non timebimus, dum terra Judaica conturbabitur, et dum montes et per montes mons montium transferetur in cor maris, quia nos montibus adhærebimus. Illi vero qui conturbabuntur, vel pro turbatione montes deserunt, merito timebunt.

Sonnerunt et turbatæ sunt aquæ. Ostendit quomodo montes, id est, apostoli, ad gentes translati sunt, scilicet, quia sonnerunt, id est, sonitum in gentibus dederunt, quoniam Dominus intonuit per eos minis, coruscavit miraculis, compluit præceptis; et ideo aquæ, id est, doctrinæ et ritus eorum qui per mare intelliguntur, id est, gentium turbati sunt mala turbatione primum. Unde quidam ex eis de Paulo dixerunt : *Quis est iste novorum prædicator dæmoniorum?* Et etiam montes, id est, philosophi et potens eorum conturbati sunt in fortitudine ejus, scilicet, Dei nostri, qui est refugium et virtus, id est, turbati sunt propter constantiam et patientiam ab ipso apostolis datam. Potest ita quoque versus iste legi, quasi dicat : Dum montes in mare transferentur, aquæ, id est, apostoli, vel doctrinæ eorum, qui per mare intelliguntur, sonnerunt, id est, contradixerunt illis montibus. Et hoc ideo, quia prius apud semetipsos contur-

bati sunt. Unde scilicet, quia aquæ sonnerunt, et conturbatæ sunt, conturbati, id est, constriati sunt ipsi montes, id est, apostoli, quia et flagella sustinerunt et pro minoribus vel infirmioribus timerunt, in fortitudine, id est, in perseverantia et duritia ejus sonitus.

Fluminis impetus. Turbatæ sunt, inquam, aquæ, et montes conturbati sunt. Sed quæ cura? Nulla, scilicet, quoniam quantacunque turbatio fiat externus, nihil nocebit fidelibus, quia impetus fluminis, id est, abundantia spiritualium donorum lætificat interior civitatem, id est, populum Dei. Unus enim fluvius est, de quo dictum est : *Quoniam apud te est fons vitæ, qui unus multos facit impetus, quia in Petrum et in Paulum et in eorum consimiles, juxta illud : Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Impetus, inquam, lætificat civitatem Dei.* Et hoc modo lætificat, quia altissimus Deus scilicet sanctificavit, hoc est, confirmavit per impetum illum tabernaculum suum, id est, milites suos. Et vere sanctificatum est tabernaculum, quia non commovebitur ulis tribulationibus a stabilitate fidei. Et hoc ideo, quia Deus est in medio ejus, quia æquiditer est omnibus favens, omnibus præsens, tanquam quod medium est, æqualiter habens se ad circumstantes. Et hoc modo est in medio, quia adjuvit jam et adjuvabit eam scilicet civitatem dando constantiam Deus et hoc mane, id est, sedulo. Qui enim mane surgunt, seduli ad opera sua videntur, et diluculo, id est, per illuminationem factam per impetum illum; vel adjuvabit eam mane, id est, per resurrectione suam mane prima Sabbati factam, quæ fuit nobis ad diluculum, id est, illuminationem. Per resurrectionem suam enim Domini, qui prius morient timebant adeo constantes facti sunt, ut non solum mortem non timerent, sed etiam desiderarent. Habet alia translatio : *Adjuvabit eam Deus vultu suo.* Quod si exponitur : Talibus signis ei aderit, ut præsens sibi esse intelligatur.

Conturbatæ sunt gentes. Quia civitas Dei constans facta est in tribulatione, ideo gentes conturbatæ sunt bona conturbatione. Quæ enim prius conturbabantur ut destruerent, modo conturbabantur ut ædificarent. Et etiam regna, id est, reges prius erepti ut contradicerent, modo inclinati sunt ut adorarent. Nec hoc mirum, quia Dominus non solum hominum, sed etiam virtutum, id est, supercelestium exercituum, qui prius locutus est per subjectam sibi creaturam, modo nobiscum ens, id est, Emmanuel, quod est nobiscum, id est, nostræ naturæ Deus. Et susceptor, id est, medicus noster, qui suscepit nostram infirmitatem curandam, et Deus Jacob, id est, omnium luctatorum et supplantatorum. Ipse, inquam, modo dedit vocem suam principaliter per seipsum et per apostolos, et ideo terra, id est, plebs gentilis, quæ cum prius esset pulvis, modo facta est terra culta, modo est mota ut fructificet.

Venite et videte. Quia Dominus virtutum nobiscum ens, et susceptor noster factus dedit vocem suam, ergo omnes venite passibus fidei ut credatis, et credendo videte ut vivatis. Videte, inquam, opera Domini, quæ Dominus non solum hominum, sed etiam virtutum nobiscum ens susceptor noster Deus Jacob (quod repetitum est ad commendationem) posuit ut prodigia, id est, miranda, et spectant super terram, id est, super illos qui de pulvere sunt facti culta tibi auferens bella. Exponit opera illa, quasi dicat : hæc, inquam, sunt opera quæ Dominus posuit, scilicet, quia Dominus auferens bella, id est, tollens omnem contradictionem et repugnantiam sanctæ doctrinæ, si non a paleis, saltem a granis usque ad finem terræ, id est, in omni parte terræ. In omnem terram exivit sonus apostolorum, vel usque ad finem terræ, id est, in tantam, ut illos qui prius rebellabant, facerent finem esse terræ, scilicet, ut omnem terrenitatem in se finirent. Dominus, inquam, conteret arcum, id est, occultam impugnationem; et confringet arma, id est, manifestam impugnationem, et scuta, id est, defensionem malæ præsumptionis, defensionem scilicet peccati comburet.

Et destruet igni, non quolibet, sed illo quem ipse A sed super omnem terram. Ipse, inquam, *subjecti populos* Judaicos nobis apostolis et præconibus, et non solum populos, sed etiam gentes, id est, gentiles, posuit *sub pedibus*, id est, sub affectionibus nostris, ita ut qui a nostris prius interficiebamur, ab istis honorabamur; et quia ab illis expulsi sumus, ab istis recepti simus. Et hoc modo quia et populos et gentes nobis *subjecti*, *elegit* assumendo, quam ante sæcula elegerat, disponendo, *hæreditatem suam*, et de Judæis et de gentibus nobis associando. Exponit quæ sit illa hæreditas, scilicet, *elegit speciem Jacob*, id est, viros speciosos significatos per Jacob, quia *Jacob dilexit, Esau autem odio habuit*. Duo enim fratres fuerunt in utero matris, pugnantes et se invicem collidentes, quorum alterum Deus elegit, alterum reprobavit. Et accipitur alter, id est, Jacob in omnibus bonis, alter vero in omnibus malis.

IN PSALMUM XLVI.

In finem, pro filiis Core Psalmus.

ARGUMENTUM.

Macchabæorum personæ carmen hoc quasi triumphale præcinitur, quoniam, victis gentibus vel Judæis prævaricatoribus, templum est cum sacris ritibus instauratum. Item legendus ad lectionem Actus apostolorum, postquam ascendit Christus ad Patrem.

EXPLANATIO.

Titulus motus est, Christum et Christianos insinuans, quamvis ex per-ona filiorum Core totus sit hymnus cantatus, diapsalmatis tamen est interpositione divisus. Primo modo commonentur gentes Domino laudes personare, quia populo acquisitionis cuncta subjerit, et in sua hæreditate collocavit. Secundo ascensio Domini et regnum describitur, quoniam sancti ipsius sunt sine fine fructuari.

COMMENTARIUS.

Omnes gentes, plaudite. Dominus Deus noster fidem, in qua stamus, ex qua vivimus, per quam et salvamur, multipliciter varieque per Scripturas sacras revelavit nobis. Sacramenta quidem verborum varians, fidem tamen eandem commendans, ut dum ordo dicendi variatur, et res antiqua renovatur, sit homo in corde paratus retinere, et postea non sit piger eadem cogitare, et quod comedit, id est, audiit, semper ruminare, ne inveniamur animalia immunda, sed munda, sicut in hoc psalmo res eadem quæ jam sæpe in aliis psalmis prædicta est iteratur. Cujus titulus est: *In finem pro filiis Core, psalmus ipsi David.* Quod sic exponitur: Iste psalmus refertur in finem, cantans a quibusdam filiis Core, id est, ut alii filii Core imitatores Christi ejus passionis fiant. Psalmus, dico, attributus ipsi David, id est, perfectioribus in corpore Christi. Est enim vox apostolorum sanctorum exhortantium nos ut Deo qui pro nobis descendit et mortem subiit gratias, in quantum possimus, referamus; scilicet, ut ore et opere ei plaudamus, et in quem Judæi parvulum offenderunt, illum nos cognoscamus excelsum, et quem illi habuerunt irrisibilem, nos timeamus casto tamen timore terribilem. Potest vero, juxta quosdam qui hunc psalmum cum superiori unum faciunt, ita ad prædicta continuari, quasi dicat: Quia Dominus non solum in gentibus, sed et in terra Judaica exaltabitur; ergo omnes gentes, *plaudite Deo manibus*, id est, in bonis operibus laudate Deum, et *jubilare ei in voce* non qualicunque, sed *exultationis*, id est, in exultativa laudatione. Sive enim tantum bene operamur, et voce non laudaremus, sive e converso faceremus, pigri essemus, et ideo utrumque præcipitur.

Quoniam Dominus excelsus. Ideo debetis, omnes gentes, Deo manibus plaudere, et voce jubilate, *quoniam Dominus*, id est, Christus, prius parvulus, modo laetus excelsus; prius derisibilis, modo factus terribilis, et modo rex magnus non solum super Judæam,

sed super omnem terram. Ipse, inquam, *subjecti populos* Judaicos nobis apostolis et præconibus, et non solum populos, sed etiam gentes, id est, gentiles, posuit *sub pedibus*, id est, sub affectionibus nostris, ita ut qui a nostris prius interficiebamur, ab istis honorabamur; et quia ab illis expulsi sumus, ab istis recepti simus. Et hoc modo quia et populos et gentes nobis *subjecti*, *elegit* assumendo, quam ante sæcula elegerat, disponendo, *hæreditatem suam*, et de Judæis et de gentibus nobis associando. Exponit quæ sit illa hæreditas, scilicet, *elegit speciem Jacob*, id est, viros speciosos significatos per Jacob, quia *Jacob dilexit, Esau autem odio habuit*. Duo enim fratres fuerunt in utero matris, pugnantes et se invicem collidentes, quorum alterum Deus elegit, alterum reprobavit. Et accipitur alter, id est, Jacob in omnibus bonis, alter vero in omnibus malis.

Ascendit Deus in jubilo. Quasi aliquis diceret: Quomodo elegit Deus hanc hæreditatem? Hoc modo, scilicet, quia in cælos *ascendit*, et inde Spiritum sanctum misit, qui corda nostra confirmavit, ut populi et gentes *subjecterentur* nobis. Sic quoque continuatur: Vere *Dominus excelsus*, quia jam *ascendit* illuc quo sequi non potuerunt qui eum crucifixerunt. Et hoc in *jubilo*, id est, in immensa lætitia et stupore apostolorum, et *Dominus ascendit, in voce angelicæ tubæ*. Angeli namque consolati sunt apostolos stupidos, et a se quodam modo abalienatos, ascendente Domino, quasi dicant: Corpus quidem tollitur ab oculis vestris, sed Deus non separatur a cordibus vestris. Videte ascendentem, credite in absentem, sperate venientem per occultam misericordiam, semper sentite eum præsentem.

Psallite Deo nostro. Quia *Dominus excelsus* factus est et *terribilis, et Rex magnus super omnem terram*, ergo, omnes gentes, *psallite* et opere et voce. Et cui debeant psallere exponit: *Psallite Deo, scilicet, Deo Patri nostro*, id est, nobis propitio. *Psallite Regi nostro*, id est, Filio, *psallite* et Spiritui sancto. Et debetis psallere, *quoniam Deus est Rex factus per cognitionem non tantum Judæorum, sed omnium terræ*. Semper quippe Deus, velit nolit, Deus rex est universæ terræ; sed tamen tunc tantum Rex dicitur, quando regnare cognoscitur. Unde dicit Isaias: *Qui eruit te Deus vocabitur universæ terræ.* Rex, inquam, Deus est, ergo *psallite* non insipienter, sed *sapienter*. Insipienter namque psallebant dum idola adorabant; sapienter veronunc psallunt, quoniam Creatorem colunt.

Regnabit Deus. Ideo sapienter psallendum est, quia *Deus regnabit*, id est, regnare cognoscitur super omnes gentes, et si non in paleis, saltem in granis. Quod innuit cum dicit *quia Deus sedet* jam dispositione, *sedebit etiam in re super sedem sanctam suam*, id est, super animas justorum. Præpare atque vos Domino, et ipse sedebit in nobis quia Salomon dicit: *Anima justi est sedes sapientiæ.*

Principes populorum. Vere Dominus regnavit super gentes, quia suscitabit gentes de lapidibus et faciet filios Abraham. Quod sic dicit more prophetæ, loquens per præsens de futuro: *Principes populorum gentilium, qui quandiu lapidea corda habuerunt, disgregati a Deo erant, modo sunt congregati cum Deo Abraham*, scilicet, facti filii ipsius Abraham, non carnem ejus gerentes, sed fidem habentes. Et hoc ideo factum est, *quoniam dii terræ*, id est, apostoli, qui habiti sunt quasi dii in terra, *fortes*, id est, in tribulatione et prædicatione persistentes, *sunt vehementer elevati*, id est, honorati et exaltati, *Domino*, scilicet, *cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*. Valde namque elatus Petrus erat, cum etiam tactus umbræ ejus ægros erigebat. Quare principes ejus facile crediderunt, et fidem per eum susceperunt. Vel aliter, quasi dicat: Ideo facta est receptio gentium, quia facta est expulsio Judæorum. Quod innuit dicens: *Quoniam dii*, id est, Judæi, qui propter legem et prophetas aliorum comparatione erant quasi dii, *fortes terræ*, id est, præsumentes et

terrenitate sua, de sæculari scilicet potentia et gloria, sunt elevati vehementer, id est, tantum superbi-erunt, quod medicum qui ad ipsos venerat necessarium sibi non putaverunt, et ideo eum occiderunt. Et sic illud completum est: *Quia ex parte contigit cæcitas in Israel, ut plenitudo, etc.*

IN PSALMUM XLVII.

Psalmus cantici filii Core secunda Sabbati.

ARGUMENTUM.

Æstimatione hominum ignorantium Deum, ex his quæ in civitate operatus est, magnus apparuit. Item legendus est ad Apocalypsin Joannis, figura Ecclesiæ in Jerusalem futuræ.

EXPLANATIO.

Secunda Sabbati est secunda dies a Sabbato, quæ nunc secunda feria vocatur, in qua die, sicut Genesis narrat, fecit Deus firmamentum in medio aquarum, et vocavit illud cælum, ubi sanctæ Ecclesiæ celsitudo præfiguratur, quæ velut inter inferiores et superiores aquas suspensa, inferior quidem angelicæ sublimitati, sed mundanæ est conversatione sublimior. Sicut ergo in vicesimo tertio psalmo prima Sabbati, qua facta est lux, resurrectionem Domini præmonstrat esse canendam, sic et in præsentī secunda Sabbati, qua factum est firmamentum, Ecclesiæ culmen ostendit. Cui filii Core, id est, Dominicæ passionis hujus cantici psalmum resonant. In prima positione laudes Domino dicunt, quod Ecclesiam suam dilatans cunctis terrarum regibus potentiam suam ostenderit. In secunda gratias agunt de adventu Salvatoris, commomentes antistites futuros ut gradus in Ecclesia distribuant, per quos Salvator possit agnosci, qui famulos suos æterna protectione custodit.

COMMENTARIUS.

Magnus Dominus et laudabilis. Dominus Deus noster per distinctionem operum suorum aliud nobis innotuit, quam ipsa simpliciter opera. Legitur enim in libro Genesis sex diebus distinxisse opera sua. Et prima die fecit lucem, et divisit eam a tenebris. Per quod nos aliud quam quod factum est intelligere voluit; per lucem quippe prima die factam, intelligendum est quod per resurrectionem Domini nostri Jesu Christi facta nobis lux est, quia datus est nobis de tenebris ad lucem, de morte ad vitam reditus. Per eandem autem lucem, a tenebris divisam, intelligenda est separatio fidelium et infidelium. Qui enim credunt in mortem Christi, et ejus resurrectionem, et similia, sunt lux a tenebris separata. Quia de his dicit Apostolus: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* In infidelitate vero permanentes, tenebræ sunt. Et de hoc negotio primæ diei habuimus superius psalmum quemdam in prima Sabbati, scilicet *Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum.* In secunda vero die Sabbati, id est, in die secunda fecit Deus firmamentum, et stabilivit illud in medio aquarum, per quod firmamentum designatur Ecclesia, corpus illius capitis, de quo psalmus præcedens in prima Sabbati loquitur. Quæ Ecclesia proprie accipitur in sanctis, qui non facile cedunt temptationibus hujus sæculi. Soli enim corroborati in fide, et fundati in charitate, digne appellantur nomine firmamenti. De quibus dicit Apostolus: *Nos firmi infirmorum infirmitatem sustinere oportet.* De Ecclesia quoque alibi dicit: *Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.* Et totum tempus ab ascensione Domini usque ad communem omnium resurrectionem potest vocari secunda Sabbati. In quo tempore per apostolos et præcones sanctos constituitur hoc firmamentum, id est, Ecclesia, et consolidatur in medio aquarum, id est, marorum, quorum amaritudine circumdatur undique. De hoc firmamento non significante, sed significato, agit in hoc Psalmo. Cujus titulus est: *Secunda Sabbati laus cantici filii Core.* Quod sic intelligitur: Laus ista

A cantici, id est, hymnus exultationis, cantatur de secunda Sabbati, id est, de rebus significatis per res creatas in secunda Sabbati, propositus filiis Core futuris, id est, omnibus quicumque imitatores passionis Christi esse voluerint, ut magis et magis proficiant. Et est vox prophetæ, vel cujusque perfecti de priori populo, cognoscentis per Spiritum constituendam esse Ecclesiam, et exhortantis nos, ne nos subtrahamus, imo, quoad possumus, in hoc ædificium ingredi nitamur, ut vivi lapides, si non quadrati, saltem qualescunque in eo fiamus. Quapropter ingreditur commendare hoc ædificium, dicens ita: *Dominus Pater futurus est magnus, id est, magnificus per bona opera, non in Babylonia, sed in civitate Dei nostri.* Civitatem hic accipit collectionem fidelium, id est, Ecclesiam, quæ est civitas Dei nostri, per nostram naturam sumptam facti, quia pertinet ad Verbum incarnatum. Et Dominus etiam futurus est nimis, id est, valde laudabilis, cum nec cogitatione apostatabit in monte sancto ejus, id est, in Christo, qui caput est hujus civitatis. Et est mons sanctus conscissus de monte, id est, natus de Judaico populo sine manibus concidentium, id est, sine manibus complectentium. Maria enim, de qua natus est, non cognovit virum; hic autem mons crevit et factus est magnus mons, et implevit universam terram. Non sis ergo piger ascendere in hunc montem, quia ipse non fuit tardus venire ad te dormientem. Non enim oportet te laborare, vel peregrinari, ut hunc montem invenias, sed si hunc montem non ascendis, et in eo non proficis, tunc vero peregrinus eris.

Fundatur exultatione. Duo posuit, civitatem, scilicet, et montem sanctum ejus. Modo primum ager de civitate, postmodo ager de monte, dicens ita: *Civitas regis magni.* Cujus quia magnus magnam concedet esse civitatem, fundatur ab exultatione, id est, ab exultationibus universæ terræ. Nullus enim vere exultat, nisi qui in Deo exultat. Et ostendit hoc per partes, scilicet, quia mons Sion, id est, quidam de Judæis, qui dicuntur mons Sion, id est, mons speculationis, propter legalium observantiam, sunt civitas regis magni, quia aliter paries sunt. Et latera Aquilonis sunt etiam civitas regis magni, quia aliter paries sunt. Latera aquilonis sunt homines desperatissimi de gentibus qui maxime adhæserunt Aquiloni illi qui dixit: *Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo.* In quibus quia superabundavit iniquitas, refrizit charitas, quod recte per Aquilonem intelligitur. Aquilo namque contrarius ventus calidæ plagæ meridionali est, quia frigidus est. Et ideo in Aquilone diabolus et omnes frigidi in charitate intelliguntur, qui sanctis viris, qui verum solem justitiæ semper præsentem habent, contrarii sunt. De his etiam fuit filius ille qui, *devorata substantia sua cum meretricibus, abiit in regionem dissimilitudinis, et adhæsit uni principi illius regionis,* Aquiloni, scilicet; *sed tandem reversus ad se,* quia etiam Ecclesia de desperatissimis et perditissimis constituenda erat, dixit: *Surgam, et ibo ad patrem meum,* etc. Ecce redeunte isto, duo populi, ecce duoparvæ Ecclesiæ. Per illum enim qui revertitur, gentilis populus intelligitur, qui adeo a patre suo recesserat, quod etiam idola adorabat. Per illum vero qui cum patre mansit, Judaicus populus designatur, perseverans in institutis legalibus, ex quibus duobus constituta est Ecclesia, et mons Sion et latera Aquilonis sunt civitas regis magni. Habent quidam libri, Montis Sion, quod sic constructur: civitas fundatur ab exultatione universæ terræ, montis Sion, id est, ab his qui de Judæis conversi exultant. Et ideo ponit universæ terræ, cum de solis Judæis agat, quia inter ipsos Judæos quædam tribus desperatissimæ erant, ut tribus Benjamin, de qua fuit Saulus et omnes principes illius populi.

Deus in domibus. Mons, inquam, Sion et latera Aquilonis sunt civitas regis magni. Et hoc modo, nam cognosceatur, id est, per evidentia signa præseus esse

cognoscitur, non tantum in domo una, sed etiam in domibus ejus civitatis, id est, tam in populo de gentibus, quam in illo de Judæis. Quod dictum est contra arrogantiam Judæorum, qui jactabant se de patre Abraham, et salvari se solos putabant; et merito cognoscetur Dominus in domibus ejus, cum (pro quia) suscipiet tanquam bonus medicus eam infirmam sanandam, et tuendam. Et potest hæc referri susceptio, vel ad occultum et continuam ejus misericordiam, vel ad incarnationem Verbi.

Quoniam ecce. Quasi aliquis dicat: Contra quos opus est ut tueatur eam, dicit: Vere opus est: quoniam reges, id est, non solum plebes, sed etiam sævi principes, ut Diocletianus, Maximianus, congregati sunt ut impugnent eam. Et ecce (puta verum quod dico) quia reges ipsi, quantumcumque in ritu diversi, convenerunt in hoc unum, scilicet, ut Ecclesiam destruerent, et Christianum nomen delerent; sed tamen ipsi iidem Reges, videntes hanc civitatem sic fundari, admirati sunt, etc. Potest in bono quoque prædictus versus legi, et sic ad supradicta continuari: Ideo dico quod latera Aquilonis sint civitas regis magni, quoniam non solum plebes de gentibus, sed etiam reges, et Constantinus et multi alii. Vel generaliter Reges accipere possumus omnes illicitos motus suos bene regentes, qui omnes congregati sunt in hanc civitatem. Ecce, puta verum quod dico, quia dissimiles moribus et lingua convenerunt in unum, id est, in eandem fidei concordiam. Quomodo autem hoc factum est? Hoc modo, scilicet, quia ipsi reges videntes civitatem istam fundari sic, id est, tam evidentibus signis et miraculis, et quod unus paries esset ex præputio, alter ex circumcissione, admirati sunt in miraculorum exhibitione, conturbati sunt in conscientia delictorum, et sic commoti sunt ad penitentiam. Et hoc ideo, quia tremor, futuri, scilicet, judicii, ex comminatione præconum, eos apprehendit. Ibi, scilicet, in tremore, erunt dolores in eis, ut dolores parturientis, id est, penitentis; dolores dico non steriles, sed fructuosi, parturire namque sequitur fetus. Attende hic ergo conceptionem, et recognosce parturitionem. Isaias enim dicit: Ex timore tuo, Domine, concepimus, et spiritum salutis peperimus. Sic et hi reges ex timore Domini conceperunt timorem, et spiritum salutis postea pepererunt, quia credentes in eum quem timerunt salvi facti sunt. Et vere erunt eis dolores ut parturientis, quia tu, Domine, conteres naves Tharsis, id est, humiliabis superbiam gentilium, qui prius de incerto divitiarum hujus sæculi tomuerunt in spiritu vehementi, id est, in timore nimio, propter futuri judicii comminationem. Vel in spiritu vehementi, id est, vi a comburenti, id est, in flagranti ardore charitatis Dei et proximi. Attende quod dicit: Naves Tharsis. Fuerunt qui dicerent per Tharsin designari Ciliciam, regionem opulentissimam et potentissimam, quia Tharsis civitas ejus est metropolis. Alii quoque dixerunt quod ea civitas quæ nunc Carthago dicitur, Tharsis etiam olim vocaretur. Quod nulli mirum debet videri, cum eadem etiam Byrsa a corio tauri sit vocata. Cujus primordia per navigationes et negotiationes tantum flourerunt, quod non indigne per naves Tharsensium superbia gentilium significatur, de incerto divitiarum ita præsumptum, sicut nautæ de incerto flatu ventorum. Similiter quoque si per Tharsim Cilicia designatur, non indigne per Ciliciam patriam opulentam et gloriosam superbia gentilium designatur. Potest et secundum nominis interpretationem congrue hoc dici. Tharsis enim interpretatur exploratio gaudii, per quod recte gentiles designantur, qui prius in terrenis et transitoriis gaudium explorabant, quia vere in eis beatitudinem esse putabant. Quorum naves, id est, superbiam et gloriam contrivit et humiliavit Dominus in spiritu vehementi.

Sicut audivimus. Sic continuatur: Tremor apprehendit reges, ipsos dico dicentes: Sicut audivimus, etc.

Vel ita simpliciter potest continuari: Quia Dominus conteret naves Tharsis, id est, humiliavit superbiam gentium, ideo, sicut audivimus promissum, sic vidimus completum; sicut audivimus in promissionibus, sic vidimus in exhibitionibus. Ubi autem vidimus? scilicet, in civitate Domini, qui etiam virtutem, id est, superælestium exercituum dicitur Dominus. In civitate dico Dei nostri, id est, pertinentem ad jus verbi, quod est Deus noster, id est, nostræ naturæ participes. Et hoc ideo, quia ipse Deus Verbum fundavit eam in seipso. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter illud quod positum est, quod est Christus, non temporaliter quidem, sed fundatio ejus manet in æternum.

Suscipimus, Deus. Hic manifeste agit de monte sancto, sicut et superius de civitate. Quasi dicat: Hoc modo Deus noster eam fundavit civitatem, quia, o Deus Pater, nos suscepimus illum qui non solum dicendus est misericors, sed ipsa misericordia emphaticæ. Et si non in omnibus, saltem in medio templi tui, id est, in perfectis; templum enim Dei sunt omnes qui sacramenta fidei perceperunt. Sed qui inter nos formam pietatis habent, quia sacramenta perceperunt, sed virtutem ejus abnegant, quia opera pietatis non observant; hi, inquam, sunt quasi circuitus hujus templi. Quoniam et formam pietatis habent, et virtutem ejus tenent, quia opera fidei exercent, hi in hoc templo in medium sunt, et suscipiunt in se Dominum, quia in eis habitat fides et operatio; illi vero alii et suscipiunt et non suscipiunt. Suscipiunt per sacramenta, non suscipiunt per opera.

Secundum nomen tuum, Deus. Quasi dicat: Nos, inquam, qui in medio templi sumus, suscepimus, sed nunquid pauci per hoc, quia medium templi? Non, imo multi; quia, o Deus, secundum nomen tuum, id est, secundum hoc quod dilatatum et diffusatum est nomen tuum, sic, id est, ad eum modum dilatata est laus tua. Quasi dicat: Sicut ubique per præcones tuos nominaris, sic ubique laudaris. Vel aliter: Laus tua est sic dilatata, sic magnificata, ut secundum nomen tuum sit, id est, secundum hoc quod convenit nomini tuo, id est, majestati nominis tui. Nam est extensa usque in fines terræ, quia in omnibus partibus terræ est, vel in illis est qui se fecerunt fines terræ, nihil præter sola necessaria, et vix etiam ea, retinentes. Et ne aliquis erroneus dicat: Ergo pauci collocandi erunt ad dexteram, multi vero ad sinistram, et ideo Deus paucitatis dextrorum misertus, quosdam de sinistris transfert ad ipsos, obviat huic errori propheta per Spiritum sanctum, dicens ita: Dextera tua, Domine, plena est non hædis, sed agnis, quia plena est justitia, id est, talibus qui possint dici ipsa justitia, quod est dicere: Nulli mali, sed soli justii ad dexteram Dei collocabuntur. Et justii erunt multi, mali vero pauci, quia nihil est tam obnoxium paucitati quam quod est debitum perditioni.

Lætetur mons Sion. Quia ad dexteram ponentur tantum justii. Et hi non erunt pauci, sed multi. Lætentur ergo qui ponendi ad dexteram, qui vero positi sunt ad sinistram entantur transferri ad dexteram. Quod sic dicit: Lætetur mons Sion, id est, lætentur illi qui de circumcissione ponendi sunt ad dexteram; et exsultent etiam filia Judæ, id est, filii confessionis, scilicet, illi qui de gentibus per confessionem facti sunt tibi filii, quia et ipsi ad dexteram ponendi. Exsultent, inquam, Domine, non propter se, sed propter judicia tua, id est, propter justa præcepta tua custodita. Vel propter judicia tua, scilicet, quia placuit tibi ut judicares, quod ex parte cæcitas contingeret in Israel, et sic pleritudo gentium intraret. Unde debent exsultare et filia Judæ, id est, filii confessionis, quæ receptæ sunt, et etiam fideles de Judæis, qui exceptati non sunt. Vel propter judicia tua suavia, jam partim evasa, scilicet, in spe. Spe enim salvi facti sumus, tandem prorsus evadenda, videlicet, quia non cadet unum granum in multitudine palæarum comburendum.

Circumdate Sion. Hactenus locus est quasi de his qui medium templi sunt; nunc convertit se ad eos qui circuitus templi sunt, hortando eos ut fiant medium, quasi dicat: Ponendi ad dexteram exsultent, vos vero positi ad sinistram, qui adhuc estis circuitus templi, *circumdate Sion* in mediam et non mala circumdatione, scilicet, ut insidiamini ei, sed *complectimini eam* per dilectionem, ut imitemini, et *narrate* quae narretis non in temeritate vestra, sed *in turribus*, id est, in auctoritate torrium ejus, id est, freti auctoritate sanctorum apostolorum, qui sunt turres ejus civitatis, de qua alibi dicit: *Valida est sicut mors dilectio.* Sicut enim potens fuit diabolus ad destruendum, ita Christus, quem sola charitas ad nos venire fecit, ad rescindendum; sicut ille ad deificandum, ita iste ad erigendum. *Ponite*, inquam, *corda vestra in virtute*, et in hac virtute *distribuite*, id est, distributum accipite *domos ejus*. Quasi dicat: Quae domus hujus civitatis sunt. Illi cui circuitus templi, et qui medium ejus sunt. Quos distributum debet accipere quisvis fidelis, medios quidem ad imitandum, circumdantes vero, ad devitandum. Vel per domos, quasi diversas familias possumus accipere; una enim quasi familia sunt eminentes in castitate, alia in largitate, et sic secundum propria dona Spiritus sancti diversae sunt familiae, quas distribuere debent. Ut in istis hoc imitentur, in illis illud, et sic in singulis quae bona sunt. Ideo dico ut haec faciatis, ut bonum exemplum aliis sitis, scilicet, ut *enarretis*, non solum in praesenti filiis vestris, sed etiam enarretis posteris vestris in *alia progenie* futura, hoc, scilicet, *quoniam hic Deus qui susceptus est, in medio templi, est Deus noster*, id est, Deus nostrae naturae, hoc est, et verus Deus et verus homo, manens in aeternum et in saeculum saeculi. Et ipse per seipsum, non per sibi subjectam creaturam *regit nos* in bonis operibus hic, et sic perducet nos in aeterna saecula.

IN PSALMUM XLVIII.

In finem, filiis Core psalmus.

ARGUMENTUM.

Communis exhortatio ad omnes homines dirigitur, ne saeculi divitias magnipendant, sed pro his potius, si forte affluant, Deo gratias referant, easque pro aeterna requie dispensent. Item vox Ecclesiae super Lazaro et divite purpurato.

EXPLANATIO.

Tituli hujus verba cuncta trahunt ad Dominum, illiusque cruore redemptos. Per totum psalmum verba sunt omnipotentis Filii. In prima sectione narrat qualia dicturus vel daturus sit fidelibus tempore incarnationis suae; in secunda quae sint stultis ventura, in tertia quae justos impiosque secutura sint. In quarta commonet suos, ne timeant divites saeculi, qui omnia bona sua cum luce relinquunt.

COMMENTARIUS.

Audite haec, omnes gentes. Titulus est talis: *In finem filiis Core psalmus David.* Hoc est, iste psalmus David prophetae vel cujusque fidelis perfectae animae de priori populo, vel de posteriori relatus in finem proponitur filiis Core, ad hoc scilicet, ut devitent usitatam perversionem. Usitata enim perversitas in hominibus est, quod cum deberent vivere secundum Dei voluntatem, potius volunt Deum vivere secundum suam voluntatem. Et dum ipsi nolunt corrigi, volunt Deum depravari, arbitantes non esse justum quod ipse vult, sed quod ipsi volunt. Et qui diligunt eum propter terrena commoda, et bona temporalia, murmurant adversus eum, cum vident bonos tribulari, malos prosperari, quasi non dignetur regere humana, non curet haec inflare. Contra tales loquitur divinus sermo etiam in hoc psalmo. Ad quem non oportet ut nos attentos vos faciamus, quia ipse propheta vos satis reddit attentos; et non solum vos, sed omnes homines justos, sive injustos, dicens ita: *Omnes gentes*, id est, gentiliter adhuc viventes, *audite haec* quae dicam, ut corrigamini. Quare dicit *omnes gentes?*

A nunquid vox ita clamosa erat, ut omnes possint audire? Non utique, sed praevixit per Spiritum sanctum, illud quod in illo uno populo Judaico fuit scriptum et lectum, per omnes gentes revelandum esse atque relegendum. Et ideo dicit: *Audite, omnes gentes*, et vos etiam omnes qui habitatis orbem, percipite haec auribus. Videtur hoc esse repetitio, nisi forte dicamus, quod prius alloquitur iniquos, hic vero justos. Et quaerat aures illas, quas Dominus requirit in Evangelio dicens: *Qui habet aures audiendi audiat.* Illi enim soli aures audiendi audiunt, qui inhabitant terram, id est, carnei suam, non quos ipsa inhabitat, hoc est, qui non subjacent carni suae, sed dominantur ei, illicitos motus omnes bene regendo, neque portantur a lecto doloris, imo ipsum portant. Et ideo dicit: *Omnes qui habitatis orbem*, id est, qui inhabitando et excolendo terram carnis vestrae facitis eam orbem, id est, orbiculatam et perfectam: vos, inquam, percipite haec quae dicam; et non simpliciter, sed auribus, id est, aures audiendi. Quasi dicat: Nunc quidem boni et mali commistim audite, quia quando erit tempus disgregationis, tunc apparebit qui audierunt cum causa, quique sine causa. Sine causa enim audiunt, in gentilitate permanentes; cum causa vero audiunt, qui orbem inhabitant. Audiant, inquam, haec quique terrigenae, id est, omnes imaginem terreni portantes, et haereditatem in terra sibi quaerentes, velut gigantes super pectus suum gradientes, qui serpentinos pedes habebant, quia de terra erigere se non valebant. Et omnes filii hominum, id est, portantes imaginem filii hominis, id est, Christi. Et ideo filii, id est, imitatores verorum hominum, patriarcharum, scilicet, et prophetarum, ipsi etiam audiant haec. Terrigenae quidem audiunt, propter iudicium; filii vero hominum propter praemium. Et est repetitio, per graviora tamen et expressiora vocabula. Expressius enim hoc nomen terrigena malitiam notat, quam gentes. *Dives* quoque et *pauper* collecti in unum, quia in eadem area mista sunt paleae et grana, simul audiant nunc docentem, ne separatim in futuro Deum audiant iudicandum. Audient enim tunc divites: *Ite, maledicti, in ignem*; pauperes vero: *Venite, benedicti*, etc. *Dives* vocatur, qui vel habet divitias, et inde inflatur; vel qui non habet, sed habere vult, ut inde extollatur. Similiter pauperes dicuntur, qui nec habent, nec curant habere, vel si habent, sunt tanquam non habentes. Non enim consultit Deus arcem vel cellam vinariam, sed consultit conscientiam, et hoc modo multi qui non sunt divites corpore damnose divites sunt corde, et multi divites corpore salubriter pauperes sunt corde. Tales pauperes divites illi erant, de quibus Apostolus Timotheo dixit: *Præcipe divitibus hujus saeculi, etc.*

C *Os meum loquetur sapientiam.* Ideo quae dicam debetis audire, quia quaedam magna erunt. Nam os meum loquetur sapientiam veram; et quia multi sapientiam loquuntur ore, non tamen ex corde, ut populus ille de quo dictum est: *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*; quia meditatio proprie cordis est, ideo subdit: *Et meditatio cordis mei*, id est, cor meum meditans, non negligens loquetur prudentiam, scilicet, ut quisque provideat cur timendum sit in die mala, et sic laboret ut ibi non timeat. Et est dicere: Quae dicam non ore tantum dicam, sed ex corde proferam. Et ne putaremus quod loqueretur ex suo ore, et ex suo corde, et ideo vilipenderemus, dicit quia quae loquetur prius audiet aures audiendi, a Veritate intus sibi praesidente. Multi enim loquuntur, qui quod dicunt non audiunt. Quales sunt omnes illi qui dunt et non faciunt. De quibus Dominus dicit in Evangelio: *Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei; quaecunque dixerint vobis, facite, secundum vero opera eorum nolite facere.* Et ideo dicit iste quia prius audiet, et deinde aperiet. Et hoc quod dicit: *Inclinabo in parabolam aurem meam*, quod est dicere: Priusquam loquar, humiliabo vim audiendi in me, ut veritate intus praesidente

audiam. Humiliabo dico in parabolam, quia necesse est ut adhuc parabolice audiam, quia *quandiu in hoc corpore sumus, a Domino peregrinamur, et ex parte tantum videmus.* Unde Apostolus: *Videmus nunc per speculum in ænigmate.* Quantumcunque enim aliquis resculpit et excolat cor suum, quantumcunque ad interiora videnda confugiat, tamen dum in hac corruptione sumus omnes, visio quam habemus est quasi ænigma, vel parabola, id est, similitudo obscura ad illam visionem quam soli boni habebunt post hanc corruptionem; erit tamen ibi corporalis visio Christi communis, sicut et hic fuit bonis et malis, quia dictum est: *Videbunt in quem transfizerunt.* Solis autem dilectoribus illa visio reservatur, de qua Dominus dicit: *Si quis diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.* Et de hac dictum est: *Tollatur impus, ne videat gloriam Dei.* Nec hæc visio exterioribus, sed tantum interioribus oculis poterit videri. *Inclinabo, inquam, aurem, ut audiam, et deinde aperiam propositionem meam,* id est, illud quod posui me ostensurum in psalterio, id est, in corpore per operationem. Sicut enim musicus aliquis utitur psalterio, ut instrumentum ad sonum aliquem perficiendum, sic anima utitur instrumentum corporis, ad id quod a Veritate interius auditur aperiendum. Expressus enim cognoscitur quando in dictis et factis aperitur.

Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me. Sic continuatur: Dico quia *aperiam propositionem meam.* Hæc autem est illa propositio: Ego vel quis alter cur timebimus in die mala? Ideo scilicet, quia *iniquitas calcanei circumdabit nos,* quasi dicat: Hæc causa timoris in potestate liberi arbitrii mei est, ut possim eam admittere, vel vitare. Vitabo, et sic in die mala non timebo, sed gaudebo. Dies mala est *dies calamitatis et miseræ,* quæ multis erit mala, multis etiam bona. Sicut enim mala perituris, ita bona salvandis. In qua perfectus iste qui hic loquitur timere de dicit, non propter se, sed transferendo alios in se. Quod autem dicit: *Iniquitas calcanei mei circumdabit me,* sic potest accipi, ut per calcaneum, qui pars pedis est, pes totus intelligatur; et postea id per quod fit (pro eo quod fit), scilicet, pes pro via. Elsi calcaneus noster erunt viæ nostræ, viæ, scilicet, pravæ. Quidquid enim ex nostro habebimus, pravum erit; quod vero ex Deo, bonum est. Et erit hæc sententia: *Iniquitas calcanei mei, id est, viarum mearum, quæ pravæ sunt, circumdabit me, id est, opprimet me in die mala.* Et hæc erit timoris mei, vel cuiuslibet causa. Sed quia in potestate liberi arbitrii nostri est ut pravas vias insistamus, vel non vitemus vias pravas, et insistamus viam rectam, illam scilicet qua dicit de se: *Ego sum via, et veritas, et vita,* et sic non timebimus, imo gaudebimus. Vel aliter, per calcaneum facile subruimur, quia magis ei innitimus, et ideo per calcaneum peccata illa signantur, quibus facilius ad interitum subruimur, criminalia, scilicet. Juxta quod sic dicitur: *Iniquitas calcanei mei, id est, iniqua subversio mea, criminalia, scilicet, peccata circumdabant me in die mala,* et ideo timebo. Vel aliter: Calcaneus extrema pars pedis est, et ideo per calcaneum designatur finalitas operum, in quam nobis diabolus maxime insidiatur, quia si finis malus fuerit, præcedens vita nihil valebit. Ut aliter: Per calcaneum in quo firmus stamus status noster designatur, humilitas, scilicet, et charitas, quæ semper in nobis diabolus per eorum contraria destruere conatur. Dicit enim beatus Gregorius: « Quia non curat ut nostra tollat, sed ut charitatem in nobis feriat. » Talis ergo sententia est: Ideo in die mala timebo, quia *iniquitas calcanei mei, id est, iniqua subversio ejus, in qua firmus stare debui, id est, charitatis et humilitatis, circumdabit me, id est, opprimet me ibi.* Vel aliter: Per calcaneum, qui terræ adhaeret, carnalia desideria designantur, quibus nos inhaerentes facile labimur. Et ideo magis in hac re insidias inceptoris patimur,

cujus caput contereere debemus. Unde Evæ et serpenti dictum est: *Ipse insidiabitur calcaneo tuo, tu conteres caput ejus.* Serpens enim, id est diabolus, calcaneo, id est, lapsui carnis nostræ semper insidiabitur, ut per id nos decipiat in quo fragiles sumus. Sed nos caput ejus, id est, principium suggestionis ejus ad petram, id est, Christum, contereere debemus, ne ad effectum, scilicet, producat, quia beatus est qui tenebit et allidet eum ad petram. Sed quia quasi dicat in potestate mea est, hæc omnia vel devitare devitabo, et sic nihil timeo.

Qui confidunt. Describit qui sint illi qui timeant in die mala, vel quos *iniquitas calcanei circumdabit,* omnes illi scilicet qui *confidunt in virtute sua.* Potest quoque superior versus totus sub interrogatione, si quis nolit dicere, quod perfectus ille qui hic loquitur, alios in se transferendo, timeat, sed sit quasi dicat: Ego vel quivis perfectus, cur timebimus in die mala? Nunquid enim *iniquitas calcanei mei circumdabit me?* Utique non, quia solos illos circumdabit, qui *confidunt in virtute sua,* id est, de se præsumentes, et non in Domino sperantes, et qui gloriantur in multitudine suarum, id est, terrenarum divitiarum, non in Domino, qui promittit humilitatis altitudinem, elatis minatur damnationem.

Frater non redimit, etc. Gloriantur, inquam, in divitiis, in quibus non est gloriandum, quia nec etiam in amicis, quod pretiosissimum genus est divitiarum, non est gloriandum. Et vere in amicis non est gloriandum, quia homo simpliciter, quantumcunque sit amicus, non redimet aliquem a ventura ira. Et vere homo non redimet, quia etiam frater homo non redimet. Frater iste homo est ille qui verus Deus et verus homo est; qui dixit: *Ite, nuntiate fratribus meis,* et cum quo Patrem Deum communem habemus. Unde necesse est ut quisquis vocat illum Patrem vocet et hunc fratrem. Qui homo frater, licet omnes communiter redemerit, si ad eum accesserint, illos tamen non redemit, qui sanguinem justi conculcant, et pretium suum non bibunt, id est, qui non delectantur in passione ejus, sed in vacuum gratiam Dei recipiunt; unde Apostolus: *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis; frater, inquam, homo non redimit eum, et hoc ideo, quia non dabit Deo, id est, illi homini fratri placationem suam, id est, proprie ad ipsum pertinentem, scilicet, non exhibent veram humilitatem et veram obedientiam, per quæ ipsum placatum sibi reddat, sicut et ipse Patrem per ea placavit.* Quod est breviter dicere: Quia non imitator eum, et quia non dabit pretium redemptionis animæ suæ, id est, per quod redimat animam suam. De hoc pretio dicit Dominus in Evangelio: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Mammona syriaca lingua est pecunia, et pecunia est iniqua, quia dicit beatus Hieronymus: « Omnis dives aut est iniquus, aut hæres iniqui. Hoc autem summa iniquitas est, si quod Deus fecit commune, aliquis sibi soli privatim velit facere. » Alibi rursus dicit Dominus: *Facite vobis sacculos non computrescentes, thesaurum non deficientem in cælis,* quo fur non accedit, et tinea non corrodit. Ille enim pretium redemptionis animæ suæ vere dat, qui digne elemosynam dat, id est, qui et seipsum et sua dat. Unde dictum est: *Date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.* Non dabit, inquam, pretium pro anima sua, et ideo laborabit in æternum, id est, temporalis ejus sollicitudini addetur sollicitudo æternæ miseræ. Et sic licet ejus vita finiatur, labor tamen non finitur. Et ipse veniens in finem vitæ suæ, *deliciose* scilicet, quam sibi elegit, *vivet adhuc, non ut coronetur, sed ut puniatur in inferno.*

Non videbit interitum, ideo merito labor ejus erit æternus, quia ipse neque videt neque videbit, id est, non attendet verum interitum, interiore, scilicet, sed tantum exteriorem, cum viderit sapientes exterius morientes. Dicit enim hæc: Ecce hic sapiens erat, servire Deo omnibus modis satagebat; et tamen mor-

tuus est. Quid profuit ergo ei sanctitas sua? vel quid juvit eum bonitas sua? Nihil utique. Ergo dum vivam epulabor, gaudebo. Nec in sanctitate hujusmodi laborabo. Et hæc dicens miser exteriorem tantum, et non verum mentis attendit interitum. Et quia verum non attendit interitum, ideo *insipiens et stultus peribit simul*, id est, in corpore et anima. Insiptens est, quisquis non attendit in quinta hic sit miseria; stultus vero, qui sibi non providet in futuro.

Et relinquet alienis divitias suas. Peribunt quidem stultus insipiens, et pre-rentes *divitias suas*, in quibus scilicet gloriabantur, *relinquent* illis qui nihil sibi nec eleemosynis nec orationibus proderunt. Nam et si relinquent nepotibus vel filiis, *relinquent* tamen eis ut *alienis*, id est, nihil sibi proficientibus. Nihil enim proderit alicui post mortem, nisi quod secum hinc proderat, aut nisi talis fuerit, qui hoc promeruerit, ut orationibus et eleemosynis possit juvari. *Relinquent* quidem *alicenis*, et nullam utilitatem habebunt inde, nisi quod *sepulcra eorum* in marmorea sunt, *domus illorum in æternum*, id est, ita ornantur ab illis alienis sepulcra illorum, quasi credant eos æternaliter ibi mansuros. Ornant enim locum ubi corpus ponatur, sed non attendunt ubi spiritus apud inferos torquetur. Propterea quoque ab eisdem alienis habent hoc aliud inutile, scilicet, quod *tabernacula*, id est, palatia *eorum*, a quibus quia migraturi sunt, dicuntur *tabernacula* entia in terris suis, id est, in prædiis suis; illa, inquam, *tabernacula* per inhabitatores suos vocaverunt nomina sua, relinquendum, scilicet, id est, agunt memoriam eorum in anniversariis eorum, cientes eos nomine, et bene se saturantes; et hoc non tantum fit in filiis, in nepotibus, sed in *progenie* decedenti et in *progenie* subsequenti, id est, in omnibus posterioribus, qui ritus, ut fertur, et fuit et adhuc est gentilium. Nos vero transulimus illum in religionis obsequium, ut in anniversariis nostrorum, scilicet, patrum non eos nominibus evocemus, sed Deum pro ipsis per missarum celebrationes et eleemosynas invocemus.

Homo cum in honore esset. Quasi dicat: Tales, inquam, non dantes Deo *placationem suam*, neque *pretium redemptionis animæ suæ*, et relinquentes alienis divitias, perditii sunt, qui in æternum laborabunt, et inde non sunt ipsi excusabiles, et auctor accusabilis, imo ipsi accusabiles, et auctor excusabilis, quia ipse auctor tales eos fecit, qui ratione possent uti, sed culpa eorum hoc est factum, ut essent *sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*. Quod sic dicit: *Homo cum in honore esset positus, quia ad imaginem et similitudinem Dei factus, et ratione uti posset, non intellexit*, id est, non intelligenter egit, quia rationem non attendit. Unde reliquit alienis divitias suas. Nam si intelligenter ageret, potius illi fratri homini, de quo supra dictum est, eas commisisset, membra ejus fovendo atque vestiendo, qui ipsas multiplicatas ei restitueret. Et quia non intelligenter egit, ideo *comparatus est jumentis insipientibus*, id est, curvatus est in hæc terrena, sicut bruta animalia, quæ natura finxit prona, atque ventri obediencia. Ex hoc factus est illis vere similiter, scilicet, ut rationis usu careret, sicut et illa. Attende humanum genus totum per hominem hic designari, quod in primo homine rationis damnum pertulit.

Hæc via illorum scandalum ipsis. Via accipitur pro vita. Et est quasi dicat: Talis vita illorum quos supra diximus, scilicet, non intelligenter hoc et illo modo agere, et *jumentis insipientibus* similes esse, sit ipsis tantum ad scandalum, id est, ad damnationem æternam, non tibi, o Christiane, cui loquor, id est, tu non appobes nec in-istas talia qualia illi insistant, ne et tibi sint ad scandalum, sicut illis sunt. Et ideo dico illis sint ad scandalum, non tibi, quia *postea*, id est, postquam ipsi sic insisterint, si male vixerint, *complacebunt*, id est, alii sicut et sibi placere volunt. Et hoc in ore non Dei, sed suo, id est, talia persuadenti, quod est dicere: Ad hæc alii

A placere volunt, ut quæ ipsi prave insistant, eis persuadeant. Vel alter: *Hæc via illorum*, scilicet, non intelligenter agere, est *ipsis ad scandalum*, id est, ad offensionem et damnationem, videlicet, quia se factos ad honorem Dei non attenderunt, et tamen *postea*, id est, postquam sic interius scandalizati et similes jumentis facti sunt, *complacebunt*, id est, complacere et Deo et sibi, suisque similibus, et veri prædicatoribus. Volunt Deo quidem, quia de abundantia frugum et dominorum suorum ei gratias agunt, exterius ei benedicentes, cui corde maledicunt; sibi vero suisque similibus placent, dum infirmitatem suam accusant et dicunt. Nos naturaliter infirmi sumus, et ideo non possumus quin fragilitati nostræ consentiamus, et similia. Prædicatoribus quoque veri placere volunt, dicentes: Domino nihil sanctius, nihil rectius, quam jejunare, eleemosynam dare, et cuncta quæ divitis facere, sed tamen hæc eadem in cordibus odium. Adhuc quoque principium versus hujus aliter dici potest, ita, scilicet: Homo quidem positus est in honore, quia ad imaginem et similitudinem Dei factus est, sed tamen hæc via, imago, scilicet, et similitudo Dei, quæ debent esse via illorum, quia hoc attendere debent, cum aliqua mentio inde sit, est illis scandalum, quia audire nolumus, vel est eis scandalum, id est, iter ad æternam damnationem, quia negligunt. Et tamen postea quam sic depravati sunt, *complacebunt*, sicut prædictum est.

Sicut oves in inferno. Quasi dicat: Quia scandalizati sunt, et tamen complacere volunt, ideo sunt positi in inferno interiori, id est, in cæcitate menti, ipsi dico entes *sicut oves*, id est non spiritu ferventes, sed debiles ut oves, et herbam tondentes, id est, carnales delicias appetentes. Et quia *positi sunt in inferno* entes sicut oves, ideo *mors*, id est, diabolus *depascet eos*, id est, erit pastor eorum. Diabolus autem ideo mors dicitur, quia causa et mortis animæ et mortis corporis fuit, cum primo homini ut in regionem dissimilitudinis a Deo suo recederet suavit. Ibi enim mors animæ facta est, quam pæna mortis corporalis subsequata est. Et sicut vita, id est, Christus pastor omnium illorum quorum conversatio in cælestibus est ad salutem, ita diabolus est pastor omnium illorum, qui animam in terrenis figunt ad damnationem. Vel sic potest dici: *Mors depascet eos*, id est, comedet eos, quia delectabitur in eis. Serpenti enim, id est diabolo, dictum est, quia terram, id est, malos, comedet.

Et dominabuntur eorum. Quasi dicat: Quia mors depascet illos positos in inferno, necesse erit ut persequantur pios, et tamen nulla cura, quia et si nunc dum tempus hiemis et noctis est, dum herbulæ vident et arbores arent, impij secum unam carnem videantur opprimere justos, tamen veniente æstate aliter erit, quia *in matutino*, id est, in mane illo, quando verus sol justitiæ apparere incipiet, quod mane erit sine succedente nocte, tunc *justi dominabuntur eorum*, scilicet, impiorum, juxta illud: *Judicabunt sancti nationes, et dominabuntur populis*. Et ideo *justi dominabuntur eorum*, quia ipsi peribunt, quoniam *auxilium eorum* præsumptum in hac vita *gloria eorum*, id est, a divitiis et ab amicis et cæteris talibus, *veterascet*, id est, annihilabitur, eis positus in inferno exteriori, ibi, sicut prius fuerant in inferno interiori hic positi.

Veruntamen Deus redimet. Sic continuatur: Tales, quales prædiximus, non dantes Deo placationem suam, etc., frater homo non redimet, sed tamen *Deus redimet animam meam de manu inferi*, id est, de conformatione talium inferorum, et de potestate etiam inferni exterioris, *cum jam acceperit me inde*. Assumendo enim me per naturam meam de Virginis utero et de sepulcro, assumendo me quoque per mihi consimiles post victoriam mortis, ab inferis, accepit me jam de ipso inferno exteriori, unde certus sum quia tandem etiam me accipiet. Sic dicitur hoc, secundum quod vox est alienus de posteriori

populo; si vero loquatur hic aliquis de priori populo, tunc Acciperit dicetur de futuro, quasi ille per Spiritum sanctum hoc prævidens certissime futurum esse denuntiat. Ita quoque dici potest: Vere eruet me de potestate inferorum, cum jam acceperit me de massa perdendorum. Quisquis enim particeps est resurrectionis primæ, particeps erit et secundæ.

Ne timueris. Quasi dicat: Quandoquidem hi quos mors depascet, in futuro peribunt, justi vero dominabuntur, ergo tu, Christiane, qui hactenus murmurabas contra Dominum, quia videbas bonos tribulari, et malos prosperari, *ne timueris* amplius frustra te Deo credidisse, cum quivis impius homo fuit dives factus, et in maxime cum etiam gloria domus ejus, pecunia, scilicet, amici, possessio et similia, fuerit multiplicata, sed potius ac si dicat: Si vides eum florentem, attende eum tandem morientem, et postmodo arescentem.

Quoniam cum interierit. Ideo cum talia videris, timere non debes, quoniam nihil ei proderit, quia cum interierit, non sumet omnia illa secum. Nihil etiam præter peccata portabit secum. Et vere non sumet secum omnia, quia gloria ejus qua ipse sibi hic elegit, non descendet cum eo ad inferos, imo quod reputavit ad gloriam, vertetur ad ignominiam.

Quia anima ejus. Merito non descendet cum eo gloria; quia ad majorem cumulum peccatorum non deerunt ei, dum vivet, fomenta adulatorum. Quod sic dicit: *Anima ejus*, id est, animalitas ejus benedicetur lingua adulatorum in vita ipsius, quam ipse elegit, scilicet, in vita defluente deliciis. Quia dicit de eo adultores: Iste equidem bene vixit dum vixit, imo certe male vixit dum vixit, quia male secum egit. Quidquid enim jucunde hic ingerit, tristissime in inferno digerit, et cujus vita hic benedicatur, spiritus ejus in inferno torquetur; et ideo etiam merito nullam habebit gloriam, quia hoc aliud accedit ad cumulum miseris ejus, scilicet, quod confitebitur tibi, id est, laudabit te tunc tantum, cum benefeceris ei, id est, cum aliquid prosperabit; maledicet vero tibi, cum damnum aliquod patietur.

Introibit usque in progenies. Quia et vita ipsius benedicetur, et non nisi conductus tibi confitebitur. Ideo introibit usque, id est, valde, in progenies suorum patrum, id est, valde assimilabitur patribus non Abraham, non Jacob, et aliis justis, sed patribus suis, id est, Cain et Sauli et aliis impiis, ut etiam apud inferos participet eorum miseris. *Et ideo non videbit lumen*, id est, non cognoscet Deum, qui est verum lumen, creatus usque in æternum, id est, donec a tenebris somniorum deferantur in æternas tenebras tormentorum, ubi veri luminis æternaliter expers erit.

Homo cum in honore. Quasi dicat: Hæc inde auctor accusabilis, et ipsi excusabiles; imo e converso quia auctor in honore imaginis et similitudinis suæ eum posuit, sed miser homo se inde dejecit, quia cum in honore esset non intellexit, etc.

IN PSALMUM XLIX.

Psalmus Asaph.

ARGUMENTUM.

In priore psalmo ad omnes homines sermonem direxit, nunc ad Judæos loquitur, consternare volens et emendare peccantes, qui, vitium negligentis, solas curarent hostias. Quod totum exsequitur terribiliore suggestu, quasi tribunal judiciale describens, ut sit tota compellatio Dei plena terroris. Item legendus ad Evangelium Matthæi.

EXPLANATIO.

Asaph filius fuit Barachis de familia Gerson, filii Levi, qui in Paralipomenon legitur, electus inter quatuor cantorum magistris, ut instrumentis musicis Domino psalmos resonaret; qui non auctor psalmi hujus, sicut et de aliis dictum est, sed musicus existens egregius. In hoc tamen titulo meruit ob significantiam sui

nominis adhiberi (interpretatur enim Synagoga), sed hic illa fidelis Synagoga loqui intelligenda est, quæ et venturum Christum credidit, et venientem libentissime suscepit. Sciendum plane quod hic psalmus utrumque Domini prophetæ adventum. In prima sectione fidelis Synagoga loquitur, quæ nunc est in populis Christianis, de primo et secundo adventu Domini Christi. In secunda Christus ipse commonet populos, ut, victimis pecudum derelictis, sacrificium laudis immolent. In tertia Synagoga reloquitur, imputans peccatoribus nequitias suas.

COMMENTARIUS.

Deus Deorum, Dominus locutus est. Talis est titulus: *Psalmus Asaph.* Asaph fuit unus de præcentoribus a David electis. Nec ideo psalmus iste Asaph inscribitur, quod ab ipso sit compositus, quia legitur et verum est David omnes psalmos composuisse, sed ideo sic intitulatur, quia nominis hujus mysterium recte ei adaptatur. Asaph enim congregans vel congregatio interpretatur. Et in hoc psalmo loquitur priorum congregatio, quia non defuerunt in populo illo qui, revelante Spiritu sancto, intelligerent illud sacerdotium et sacrificium Aaron atque testamentum immutandum, et hi tales hic loquuntur, admonentis pueros suos, ne se excusabiles putent, cum a prioribus temporibus certum et manifestum habeant unde non possint dissimulare posse se intelligere tempus visitationis, tempus plenitudinis et gratiæ. Nec miretur cum viderit legem datam per servum et testamentum immutatum, quia præsto aderit Dominus Sabbati et legis, non solvens legem, sed adimplens. Et dicit ita: *Dominus*, non quivis, sed qui est *Deus deorum*, id est, Deus justorum, Deus deficatorum. Si enim est justificans, est et deficans, quia de justis dictum est: *Ego dixi: Dii estis.* Unus namque Deus est per naturam, multi per gratiam; unde natus est ex substantia Patris, multi facti ex ejus gratia. Unde Apostolus: *Videte qualem gratiam nobis Deus dedit, qui et filii Dei vocamur et sumus.* Et Joannes: *Charissimi, filii, Dei sumus, nondum apparuit quod erimus; cum autem apparuerit in gloria, similes et erimus.* Ille unus quidem similis nascendo, nos similes vivendo, nos similes tantum, non æquales; ille vero unus ideo similis, quia consubstantialis, cœternus et cœqualis. Et ille unus tanquam erga nos dilectionem habuit, quod cohæredes suos nos esse voluit. Hæreditas autem illa non minuitur copia possessorum, non augentior sit numerositate cohæredum, tanta est enim in multis, quanta in paucis. Nunc ad litteram redeamus. *Dominus Deus deorum ens locutus est.* Quasi dicat: Qui olim locutus est per prophetas, per patriarchas atque per apostolos, loquitur per semetipsum et per apostolos suos. Loquitur etiam per nos, quandocunque aliquid veri dicimus. Loquitur per multa vasa, et per multa organa, ipse ubique sonando, ipse ubique inspirando. Loquitur, inquam, Dominus, et loquendo vocabit, et per se et per suos terram. Et quousque eam

D vocabit?

A solis ortu usque ad occasum eam vocabit. Quod est dicere: Tantam eam vocavit, quantum et creavit. Non vero solam Africam eam vocavit, sed Africam non separavit. Et quantum vocavit, tantam et rejecit. Patres autem contradicentes condemnavit. Et unde incepit hæc vocatio? Est ex Sion scilicet, id est, ex Judaico populo. Qui vocatur Sion, est species decoris ejus, inde processerunt sancti apostoli, qui sunt species decoris ejus. Decor enim ejus, id est, Dei sunt omnes credentes in eum. Et hujus decoris species, id est, ornamentum sunt sancti apostoli, qui quinquagesimo die post resurrectionem Domini Spiritum sanctum missum de cœlis primi acceperunt. Unde apostolus dicit: *Nos ipsi primitias Spiritus habentes.* Et hi incipientes a Jerosolymis evangelizarunt regnum Dei, in tantum quod in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Potest etiam A solis ortu allegorice exponi,

ut sic dicatur : Loquendo vocavit terram. Et unde incepit? *A solis ortu*, id est, a Judaico populo, qui solus in Oriente erat per legalia instituta, quamvis umbratica quodam modo sol verus justitiæ ei apparebit, vocare cepit. Ipse enim dicit quia non fuit *missus nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israel*. quod ad corporalem præsentiam referendum est. Et vocando per ap stolos suos pervenit usque ad occasum, id est, usque ad gentes. Quæ vere in occasu velut solis erant, quia cultum Dei non etiam noverant, sed idola adorabant. Et secundum hoc quod sequitur, erit quasi hujus expositio, scilicet, *ex Sion erit species decoris ejus*, ut prius.

Deus manifeste veniet. Ideo dico quod Dominus loquetur, quia *Deus manifeste veniet*; ipse, dico, *Deus noster*, id est, nostræ naturæ factus particeps, in qua nostra natura dabit tam evidentia signa, ut manifestum sit quod Deus erat in Christo, mundum sibi reconcilians. Et ut dicatur : *Nemo potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi Deus fueris cum illo : Veniet, inquam, Deus*, et veniens non silebit a præcepto. Vere enim ille a præcepto non siluit, qui dixit : *Væ vobis, Scribæ et Pharisei, qui decimatis mentam, et rutam, et omne olus, quæ autem majora sunt legis prætermittitis, colantes culicem, et non absorbentes camelum*. Rursus de eo dictum est : *Erat loquens non tanquam Scribæ eorum et Pharisei, sed tanquam potestatem habens*.

Ignis in conspectu ejus. Quasi dicat : Deo veniente et præcepta daute exardescet ignis dilectionis, scilicet, ignis ille de quo dictum est : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? Exardescet, inquam, in conspectu ejus*, id est, in illis, quos sibi astantes ipse conspiciet, scilicet, in sanctis apostolis et in aliis primitivis. *Et in circuitu ejus*, scilicet, conspectus, id est, in circumstantibus illos, qui erunt conspectus non ad imitandum, sed ad persequendum; in illis, inquam, erit *tempestas valida*, quia sicut tempestas solet evertere, et naves submergere, ita prava conscientia devastabit eos, scilicet, ut qui sordidus est sordidior fiat.

Advocavit cælum. Dominus, inquam, veniet et ipse *desursum*, id est, de sinu Patris veniens advocabit primum cælos, illos, scilicet, de quibus dictum est : *Cæli enarrant gloriam Dei*, id est, eligit apostolos, et per illos cælos advocabit terram, id est, reliquos fideles, qui designantur per terram bene cultam. Advocabit dico *discernere populum suum*, id est, ut discernatur populus suus a populo non suo, scilicet, ut distet inter credentem et non credentem, inter de ipso sperantem et de se præsumentem.

Congregate illi sanctos ejus. Ecce prævidens Asaph per spiritum quid per cælos sit futurum, convertit se ad illos cælos. Quasi dicat : Domino veniente : Vos, cæli, congregabitis illi sanctos ejus. Et hoc facite, scilicet, *congregate illi per fidem sanctos ejus*, modo disgregatos inter impios. Et qui sunt sancti ejus? Ex fine, scilicet, viventes, opera pietatis facientes. Quos subsequenter determinat, quasi dicat : Illos dico sanctos ejus, qui *ordinant testamentum ejus super sacrificia*, id est, qui promissiones novas et cælestes præponunt legalibus institutis et terrenis promissis, has quidem retinendo, illas vero postponendo. Quod per ordinem intelligitur, quia in ordine aliquid semper præponitur, aliud postponitur. Vel aliter : *Qui ordinat testamentum ejus super sacrificia*, id est, qui existimant non esse condignas passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in vobis, neque quidquam de se præsumunt, sed totum gratiæ Dei ascribunt; et ideo *testamentum ejus*, id est, promissiones Dei *ordinant super sacrificia sua*, id est, præferunt bonis operibus suis, quæ sunt sacrificia super aram fidei sacrificata, id est, non putant per merita sua venire ad promissam gloriam, sed per gratiam.

Et annuntiabunt cæli justitiam ejus. Dominus quidem vocabit cælos, et hi cæli annuntiant universe

A *terre justitiam ejus*, id est, fidem ejus justificantem. Ubique enim annuntiaverunt mortem ejus et resurrectionem. Et quid intelligendum esset in eo, *super egenum et pauperem*? Quod digne attendentes justificantur, et hoc annuntiabunt *discernere populum suum*, id est, ut discernatur populus suus a populo non suo, qui vere est discernendus, quia Deus, scrutator etiam medullarum, eum tandem qui vere iudex est discernet. Illicusque de occulto Domini adventu. *Deus manifeste veniet*, interpositio facta est. Potest tamen hoc idem legi etiam de manifesto ejus adventu et futuro, si ex Sion, quod præcedit sic dicatur : Dominus terram tantam vocavit, quantum et creavit. Unde vero incipiet hæc vocatio? *Ex Sion*, scilicet, erit *species decoris ejus terræ*. Inde enim sancti apostoli nati sunt, et vocati. Inde etiam, quia, ut alibi dictum est, salus ex Judæis est, venit Dominus occultus, quia venit passurus. Et qui in se erat fortis in carne nostra apparuit infirmus et humilis.

B Oportebat enim ut videretur et non cognosceretur, et ut contemneretur, ut crucifigeretur. *Si enim cognovissent, Dominum gloriæ nunquam crucifixerunt*; et ideo occultus ambulavit inter inimicos, esuriens, sitiens, mira faciens, mala patiens, contristatus, fatigatus, multi modis occultus, quousque in ligno est crucifixus. Et Dominus qui sic venit occultus, tandem veniet manifestus. Qui enim occulte venit judicandus, manifeste veniet judicandus; et qui venit occultus ut ante iudices staret, veniet manifestus ut de ipsis etiam iudiciis judicet. Et hoc est quod dicit : *Deus manifeste veniet ad iudicium*, quia veniet in majestate Patris et sanctorum angelorum, ipse dico *Deus noster*, id est, nostræ naturæ. *Sic enim veniet, quemadmodum ascendit in cælum*. Et veniens manifestus, non silebit a iudicio, sicut prius veniens occultus non siluit a præcepto. Quod autem nunc interim flagellat aliquos, hoc est, admonitio, non damnatio, quia adhuc interpellat pro nobis, nondum suam exercens iram, sed nostram expectans penitentiam.

C *Ignis in conspectu*. Deus, inquam, veniet manifeste, et in conspectu ejus veniens *exardescet*, id est, extra ardebit, ignis. Sicut enim mala conscientia nunc ardet malos interiorius, ita tunc ardebit ignis exteriorius. Et qui ignis? Ignis, scilicet, elementarius, qui omnia loca comprehendet, quæ aquæ diluvii comprehenderunt, et tantum ascendet, quantum et ipsæ ascenderunt. Et hic ignis aurum purgabit, paleam incinerabit. Nunc interim in tua potestate est quid efficiaris, ne quod veniet te nolente non correctus experiaris. Si vero in potestate nostra esset ut ignis ille non veniret, et iudicium illud non fieret, et si semper essemus in omni affluentia omnium deliciarum, et immunitate peccatorum, tamen semper nobis esset dolendum, semper esset ingemiscendum, quia ab illo essemus separati, a quo sumus creati, scilicet, ab ineffabili dulcedine vultus Dei. Qui autem nondum perceperunt dulcedinem, timeant vel ignem.

D *Terreant supplicia*, quos non invitant præmia. Et cui videtur vile quod pollicetur, contremiscat saltem quod minatur. *Ignis, inquam, exardescet ante eum, et in circuitu ejus erit tempestas valida*, circuitum ejus vocat angelos, qui circa eum erunt, illos, scilicet, de quibus dictum est : *Mittet angelos suos, et congregabunt ante eum omnes gentes, et colligent de regno ejus omnia scandala*. Et in his angelis cum colligent scandala illa, id est, malos, erit *tempestas valida*, id est, ventilatio magna. Necessè enim erit ut sit magna, cum tantam aream sit ventilatura. Nunc enim in area ingens est commistura, quia boni et mali simul misti sunt in Ecclesia, quos tunc segregabit ventilatio illa per angelos facta, bonos ponens ad dextram, malos vero ad sinistram.

Advocavit cælum. Sic, inquam, veniet ad iudicandum Dominus, et tunc *advocabit cælum*, id est, apostolos deorsum, ubi naturaliter erant, qui carnales

erant, sursum, scilicet, ut sedeant secum, et judicent; et non solum cœlum, sed etiam terram bene cultam, id est, fideles advocabit sursum, terra autem inculta et paludosa quætiatur deorsum. Advocabit, inquam, terram discernere populum suum, id est, ut discernatur populus suus a populo non suo.

Congregate illi. Prævidens Asaph per Spiritum sanctum, ventilationem prædictam per angelos futuram, facit apostropham ad ipsos. Quasi dicat: Vos cœlestia agmina, Domino veniente, ad iudicium congregabitis sanctos ejus. Et ita facite, scilicet, congregate illi Domino, id est, ad honorem ejus scilicet, ut tradat regnum Deo et Patri, sanctos ejus ex fide, scilicet, videntes, et opera pietatis facientes. Tunc enim sancti nunc inter malos disgregati vere congregabuntur, cum ad æterna præmia vocabuntur, nec a se amplius separabuntur; et quos vocet sanctos determinat dicens: Qui ordinant testamentum ejus super sacrificia. Quod non mutatur.

Et annuntiabunt. Dominus quidem vocabit cœlos sursum, et tunc ipsi cœli annuntiabunt justitiam ejus, id est, in glorificatione dignitatis suæ facient manifestum, quanti fuerit, hic sægesse de justitia. Quia enim plus aliis de justitia hic sætegerunt, tanto digniores ibi erunt. Et sic eorum dignitas aperiet quid prosint bona opera, hoc, inquam, annuntiabunt cœli. Cœli dico sursum a Domino vocati, discernere populum suum. Qui vere discernetur, quoniam Deus, qui verus iudex est, discernet eum. Potest et aliter legi versus iste, scilicet, ut per se sit interpositio, quasi Asaph hic loquens admoneat posteros suos de justo iudicio Dei, dicens ita: Dominus quidem in manifesto suo adventu discernet populum suum. Et hæc discretio vos, o posteri, non latebit, quia hanc justitiam ejus, id est, hoc justum iudicium Dei a prophetis et Angelis attestatum annuntiabunt vobis. Et notificabunt etiam cœli, id est, apostoli ejus, quod merito est annuntiandum, quoniam vere erit, quoniam Deus est iudex.

Audi, populus meus. Illic ad principale redit. Quasi dicat: Dominus Deus deorum quidem prius per subjectam creaturam locutus, per se ipsum loquetur. Ipse dico dicens ita: Populus meus audi, quasi dicat: Si audis, populus es meus; si vero non audis, es alienus. Et ideo diligenter audi, et sic loquar tibi, quid te velim. Israel, dico, audi, et testificabor, id est, sub test monio prophetarum, hoc idem attestantium, dicam tibi, hoc, scilicet, quia ego sum Deus, et quia sum Deus tuus. Deus quidem sum, quia ego sum qui sum; Deus vero tuus sum, quia Deus patrum tuorum sum, Abraham, scilicet, et Jacob et similibus. Et si Deus sum, bono meo Deus sum; si vero Deus tuus non sum; malo tuo Deus tuus non sum.

Non in sacrificiis tuis arguam te. Quasi dicat: Ego qui Deus tuus sum, hoc tibi dico Israel, quod amplius non arguam te in sacrificiis tuis, id est, a prioribus patribus tibi institutus, mihi oblatis quantum ad signa, non quantum ad significata. Sacrificia enim signa tandiu locum habuerunt, quandiu Dominus locutus est per subjectam creaturam. Postquam vero per seipsum locutus est, ablata sunt signa promittentia, quia oblata est veritas promissa. Et ex tunc locum habent sola sacrificia significata, quod innuit dicens: *Holocausta autem tua,* significata scilicet, in conspectu meo sunt semper, id est, beneplacita mihi sunt. Sciendum quod quædam holocausta sprevit Deus. Unde supra dictum est, *holocaustum et pro peccato non,* etc., quod de signis est intelligendum, hic vero de significatis agens, dicat placere sibi holocausta. Nec hoc frustra. *Ὁλον enim ἅπλουν, καυστόν* interpretatur incensum. Et totum incensum placet Deo hoc modo, quia est quidam ignis flagrantissimæ charitatis. Ille igne, id est, hac charitate animus noster incendatur. Eadem charitas omnia

membra nostra in usum suum arripiat, nec cupiditati servire permittat, ut totus igne divini amoris ardeat, qui vult Deo offerre sacrificium acceptabile. Tali enim hostia placatur Deus, ut omnia, scilicet, in charitate fiant.

Non accipiam de domo tua vitulos. Quia dixi holocausta sibi placere, ne recurreret populus ille duræ cervicis ad holocausta legalia, quæ fiebant de vitulis, et hircis, et cæteris hujusmodi, removel illud dicens: *Non accipiam de domo tua vitulos,* et reliqua. Non enim quasi dicat his indigeo, quoniam non solum domita, sed etiam feræ silvarum omnes sunt meæ. Quod per partes ostendit. Et quia etiam de volatilibus holocausta fiebant, dicit:

Cognovi omnia volatilia cœli. Non quia creavi, sed ut ea crearem; et antequam crearem, ipsa cognovi. Quare his non indigeo, nec spicarum etiam manipulis indigeo, quia omnis pulchritudo agri, id est, omnis fertilitas agri est mecum, id est, in dispositione mea. Omnia enim opera Patris temporaliter exhibenda in verbo ante omnia sæcula erant, ut jam supra dictum est. Et mittit nos hic ad illorum priorum fratrum sacrificia Abel, scilicet, et Cain. Cain enim manipulum spicarum obtulit, sed sacrificium ejus Domino acceptabile non fuit.

Si esuriero, non dicam tibi. Vere his non indigeo. Nam ut carnaliter secundum te, qui carnalis es, loquar: *Si esuriero,* id est, si possibile esset ut esurirem, non dicerem tibi ut tu mihi ministrares. Ego enim (qua-i dicat) Creator, tu possessor. Apud me sunt omnia, apud te sunt pauca. *M. us enim est orbis terræ totus, et plenitudo ejus,* et quidquid in eo continetur.

Nunquid manducabo carnes taurorum? Ideo non dicam tibi si esuriero, quia tu putas me cibari carnibus taurorum, et potari sanguine hircorum. Quod falsum est hoc ad litteram. Possunt enim hic eadem dici allegorice. Quasi dicat: Mihi quidem Israel, placent holocausta significata, non vero (ut putas) accepta, quia ego de domo tua, id est, de populo tuo duræ cervicis non accipiam, id est, non acceptabiles habeo vitulos, id est, de libertate arbitrii lascivientia, et de legalibus institutis superbiebant, et medicum necessarium sibi non putantes, licet se mihi velint offerre; neque de gregibus tuis duræ cervicis accipiam hircos, id est, in peccatis semper fetidos.

Quoniam meæ sunt. Ideo illos de populo tuo accipiam, quoniam mihi elegi alium populum. *Meæ enim omnes feræ silvarum,* id est, omnes hi de genibus, qui prius quasi feræ silvestres erant, quia neque aliqua lex nec prophetæ eos domuerant. Silvarum pluraliter dixit, propter diversas gentilium doctrinas, et exsequitur de feris per partes dicens: *Jumenta enim sunt mea,* id est, simplices et humiles de genibus sunt mei. Et ne stultam simplicitatem intelligeremus, addit: *Jumenta dico in montibus tantum existentia,* id est, tales simplices accipio, qui et pascantur, et per fidem habitent in montibus illis, de quibus prædictum est, quod in cor maris transferantur. Et illi etiam de gentilibus qui sunt boves, mei sunt, id est, triturantes, quæ eligenda sunt eligentes, quæ spernenda spernentes, et alios in fide generantes. Præterea *cognovi omnia volatilia cœli,* id est, spirituales viros de genibus, qui sunt volatilia cœli de terra se sustolentes, et in cœlestibus conversantes. Volatilia autem terræ vel aquæ, id est, superos de populo tuo inutiliter se efficientes (quasi dicat) non cognovi. Et præterea omnis pulchritudo agri mecum est, id est, odoramenta et varii flores omnium generum virtutis præcedentia ab istis gentilibus, qui nunc ager bene cultus, sunt mecum, id est, mihi placent.

Si esuriero, non dicam tibi. Quia hæc omnia mea sunt ideo si esuriero, sicut revera esurio. Esurit enim Deus fidem in nobis, et bonam operationem, non dicam tibi duræ cervicis populo, quia tu humiliasti in jejuniis animam meam, ut jam supra dictum est. Et ideo non dicam tibi, quia orbis terræ, id est,

omnis terra, quæ orbiculata est, id est, omnes perfecti sunt mei. Et præserim *pœnitudo ejus terræ orbiculatæ*, id est, illi qui quasi medium et perfectiores sunt inter illos perfectos sunt mei.

Nunquid manducabo. Ideo etiam non dicam tibi esuriam meam, quia tu cibares me carnibus taurorum, id est, recurreres ad priora sacrificia, vel non ministrares mihi, nisi tauros et hircos, id est, superbos, et in peccatis fetidos, de quibus ego non curo, quod interrogatio æquipollenter habet. Quod autem dicit, Non dicam tibi esuriam meam (videtur mirum) cum omnibus annuntiaverit eam; sed non est, quia hoc dicit quantum ad affectum, scilicet, quia populus ille duræ cervicis salutem sibi missam repulit.

Immola Deo sacrificium. Quia sacrificia prædicta amplius non accipio, ergo tu qui verus Israel es, *immola mihi Deo sacrificium laudis*, id est, laudabile sacrificium, scilicet, vitulos non gregis, sed laborum, id est, semper gratiarum actiones refer interius et exterius Deo, a quo est quidquid boni habes, et a quo remittetur quidquid mali in te est. *Et mihi altissimo redde*, quia a me habes vota, non quælibet, sed tua, id est, quæ in te sunt, hoc est, te ipsum. Quisquis enim cogitat quod digne foveat Deo, offerat seipsum totum, et voveat, quia hoc exigitur, hoc debetur.

Et invoca me. Redde, inquam, vota, et tunc *invoca me*, nihil præsumendo de te, in die tribulationis, id est, peregrinationis, quia nulla major est tribulatio, quia quisquis hanc non attendit, patriam ex corde non requirit. *Invoca*, inquam, in die tribulationis, quia non inutiliter tribularis. Si enim non tribulareris, non me invocares. Nunc autem quia tribularis, me invocabis. Et quia invocabis me, *eram* de tribulatione. *Et tu erutus honorificabis*, id est, laudabis me, nunquam amplius recedendo a me: *Beati enim qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.*

Peccatori autem dixit Deus. Hæc, inquam, quæ prædicta sunt, dixit Dominus Deus deorum populo suo; quæ autem sequuntur, *dixit peccatori*, id est, populo non suo, hæc, scilicet: *Quare tu, cum sis peccator, id est, legis neque prævaricator, enarras aliis justitias meas*, id est, fidem meam justificantem, vel justa præcepta mea, et quare *assumis testamentum meum*, id est, promissiones meas enarrandas *per os tuum? Non enim (quasi dicat) est speciosa laus in ore peccatoris.* Videtur hic abstergere prædicatores peccantes a prædicatione, et mirum est cum alibi dicit: *Supra cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisei. Quæcunque dixerint vobis servate et facite.* Et Paulus dicit: *Quæcunque occasione prædicatur Christus, suscipiatur.* Quæ contraria videntur ei quod hic dicitur, sed non sunt, quia illa dicuntur ideo, ut qui audiunt aliquid bonum, non timeant audire qualiscunque sit ille a quo audiant. Hoc vero ideo dicitur, ne illi qui bene dicunt, et male faciunt, securitatem aliquam habeant, imo semper damnationem ex propria voce timeant, quia bene loqui et male vivere nihil aliud est quam se ipsum propria sua voce damnare.

Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum. Enarras quidem aliis justitias et testamentum meum, sed non deberes, quia tu de filiis non es, ad quos hoc pertinet. *Odisti enim disciplinam*, id est, paternam correctionem meam. Quasi dicat: Cum parco, cantas et laudas; cum vero arguo, murruras. Quasi tantum tunc sim Deus, cum parco, non sim vero Deus, cum arguo; ego autem quos amo, arguo atque castigo. Sed tu hanc disciplinam odisti, quia adulterinus es, non filius. Unde Apostolus: *Quod si extra disciplinam estis, ergo adulterini estis, non filii.* Odisti, inquam, disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum, id est, post te, qui dicebatur per te. Ut enim non videres, projecisti eos post te, cum tamen velles, ut honorarent te.

Si videbas furem currebas cum eo; et cum adulteris portionem tuam ponebas. Per effectum ostendit quod sermones retrorsum projecit, quia omni, scilicet, nequitia: consensus. Quod sic dicit: *Si videbas furem, currebas*, si non pede, saltem affectione. *Et ponebas portionem tuam cum adulteris*, eis, scilicet, consentiendo. Non solum enim qui faciunt, sed et qui consentiunt, morte digni sunt.

Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos. Non solum furibus et adulteris consensisti, sed etiam *os tuum abundavit malitia*, quia non solum mala faciendo non reprehendisti, sed ut magis augetur, eam laudasti. *Et in hoc etiam delectabaris.* Quod sic dicit: *Lingua tua concinnabat*, id est, delectando tanquam in aliquo concinno componit *dolos*, id est, dolosa verba, quibus laudabas reprehendenda. Præterea quoque detrahebas fratri tuo, et sic scandalizabas filium matris tuæ. Frater vocatur hic aliquis jam perfectus, et spiritualis vir; Filius vero matris dicitur aliquis minus perfectus, qui adhuc carnalis est, et adhuc lacte non solido cibo indiget. Et solent quidam perfectos se simulantibus spiritualibus viris in Ecclesia detrahere, ut sic possint minores scandalizare, ut quidam apud Corinthios de beato Paulo dixerunt: *Epistolæ quidem graves sunt et fortes, sed presentia infirma, et sermo contemptibilis.* Et per hoc plures de inferioribus scandalizaverunt. Unde dicit: *Tu loquebaris in detractioe adversus fratrem*, id est, contra quemlibet spiritualem et perfectiorem virum, qui deberet esse frater tuus; et hoc modo *ponebas scandalum adversus filium matris tuæ*, id est, detrahebas majora et digniora scandalizabas filium matris tuæ Ecclesiæ, id est, quæque minorem et indigniorem, qui nondum indiget solido cibo, sed lacte. *Hæc*, inquam, omnia mala prædicta fecisti, et tamen ego tacui, id est, a vindicta supersedi, severitatem meam distuli, patientiam prolongavi, patientiam tuam expectavi. *Tu autem secundum duritiam tuam, et impenitentem cor tuum, thesaurizas tibi iram in die revelationis justi judicii Dei.*

Existimasti inique quod ero tui similis, arguam te, et statuam contra faciem tuam. Quia ego tacui a vindicta, ideo tu inique existimasti quod ego sim similis tui. Quia enim tu noluisti esse similis mei, putasti quod ego essem similis tui. Parum namque tibi videbatur quod tu malus esses, nisi etiam me malum velle putares. Et quia non attendisti me ultorem a vindicta supersedentem, putasti me participem et corruptum judicem. Tu, inquam, hoc existimasti; ego autem tandem arguam te per vindictam condignam, et statuam te contra faciem tuam, id est, te qui posueras te post te, ut non videres te, ponam ante te, ut videas te. Si enim videres te, displiceret tibi, et placeres mihi; nunc vero quia te non vides, et places tibi, displicebis mihi, et tibi displicebis. Mihi quidem displicebis, cum judicaberis; tibi vero displicebis, cum ardebis. *Statuam te*, inquam, ante te, ut videas foeditatem tuam, non ut corrigas, sed ut perpetuo erubescas.

Intelligite hæc qui obliviscimini Deum, ne quando rapiat et non sit qui eripiat. Hucusque locutus est Asaph in persona Domini loquentis populo suo, et populo non suo; hic vero dicit in persona sua, admonendo posteros et alios consortes. Quasi dicat: Quia Dominus talia dicit populo suo, et talia populo non suo; ergo vos qui adhuc *obliviscimini Deum* actu, vitam male priorem non attendentes, et nihil boni agentes, *intelligite et hæc* quæ Dominus dicit populo suo, et quæ dicit populo non suo, scilicet, ut male anteactam vitam in amaritudine animæ nostræ attendentes possitis digne Deo dicere: *Recogitabo tibi omnes actus meos, et reliqua.* *Intelligite*, inquam, nunc cum tempus est, ne si non intellexeritis *quando* (pro aliquando) *rapiat nos ut potens, et cui nemo potest contradicere; et tunc non sit aliquis qui de manu ejus vos eripiat*, id est, eripere possit.

Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter quoque

ostendam illi salutare Dei. Quasi dicat : *Intelligite.* inquam, *hæc qui obliviscimini Deum,* Deum dico dicentem hæc ad vestram instructionem. *Sacrificium laudis,* id est, laudabile sacrificium, *honorificabit me.* Attende quid sit laudabile sacrificium. Ille namque qui in peccatis perseverat, laudabiliter non sacrificat. Non enim vult nos Deus esse vel latrones in cruce insultantes, id est, inconversos, vel Phariseum in templo merita jactantem, id est, non vult nos arrogantes esse et superbos, sed potius vult ut et conversi justificemur, et animas nostras humiliamus, id est, nihil meritis nostris ascribamus ; et deinde non nos solos in divitiis Dei esse desideremus, sed si quod bonum in nobis est, illud etiam aliis cupimus. Et sic laudabiliter sacrificabimus. Est enim laudabile sacrificium, ut et convertamur de injustitia ad justitiam et humiles simus, et veram charitatis affectionem non modo erga Deum, sed etiam erga proximum, habeamus, scilicet, ut qui diligit Deum diligit et proximum. Unde dicit : *Sacrificium laudis honorificabit me.* Et hoc ideo, quia illic in sacrificio laudis est iter, id est, via, quo itinere, id est, per quam viam ego ostendam illi, scilicet, cuique hæc supra dicta intelligenti *salutare Dei* fuisse necessarium. Quisquis enim laudabile sacrificium insistit, justitiam, humilitatem, et charitatem attendit, quæ tria causa fuerunt adventus Salvatoris. Ut enim aliquis de impio justus fieret, necessarius erat medicus ; ut vero aliquis veram haberet humilitatem, ille fuit necessarius qui *obediens Patri usque ad mortem factus est.* Item quod aliquis haberet charitatem, non nisi per illum est, qui etiam in passione pro inimicis oravit dicens : *Pater, ignosce illis,* etc.

IN PSALMUM L.

In finem psalmus David, cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bersabee.

ARGUMENTUM.

Sub occasione poenitentiae, qualiter populus in Babylone captivus poenitere debeat ostendit. Item in Actis apostolorum, ubi Paulus eligitur, et vox Pauli poenitentis.

EXPLANATIO.

Historia quidem nota est, David regem, concupita, rapta et constuprata Bersabee, virum ejus Uriam gladio Ammonitarum prænississe, sed cognita per Nathan prophetam culpa, mox poenitentiae lacrymis quia deliquerat abluisse. Ubi maxime notandum est ideo sanctissimos quoque viros in talia nonnunquam cadere permisso, eorumque et culpas et poenitentiam Scripturæ inditam, ut nobis infirmis et longe post eorum vestigia jacentibus, et in eorum casu cautela timor commendatur, et in eorum correctione exemplum poenitentiae, et spes veniæ detur, sed quia sanctorum gesta etiam sinistra mysterium nostræ salutis operantur. David Christus significat Bersabee, quæ puteus salutis interpretatur, Ecclesiam præfiguratur. Urias qui interpretatur lux mea Dei, diabolum demonstrat, qui lucem sibi deitatis usurpare quærebat, sed a Domino prostratus mundi regnum amisit, Ecclesiamque fidelium ei regendam dimisit. Quinque membris est psalmus iste discretus. Prima est satisfactio perfectissimæ humilitatis. Secunda confidentia misericordiae celestis. Tertia petit Dominum a peccatis aspectum avertere. Quarta dicit omnes peccatores ad desiderium supplicandi magis ac magis animandos, si tam ingens illi remitteretur iniquitas ejus. Quinta parte causa memoratur Ecclesiae quæ per ejus erat semen adventu Domini construenda. Ubi jam lætus altari ejus offerendos vitulos pollicetur, sic ei supplicatio devota concluditur, et venturæ salutis gaudia nuntiantur.

COMMENTARIUS.

Miserere mei Deus secundum magnam. Psalmus iste ejus titulus est : *Psalmus ipsi David, cum venit ad eum Nathan propheta, quia intravit ad Bersabee,* sicut facit cautos eos qui nondum ceciderunt, ita

nec vult desperatos esse eos qui jam ceciderunt. Quisquis ergo peccasti, et dubitas poenitentiam agere de peccato tuo, desperando salutem tuam, attende David agentem. Ad te Nathan propheta missus non est, sed ipse David missus est. Attende ergo eum clamantem, et simul clama. Attende eum gementem, et congemisce. Attende stentem, et simul lacrymas junge. Quia intravit ad Bersabee. Bersabee mulier erat, uxor aliena. Cum dolore et tremore dico. Sed tamen Deus noluit taceri quod voluit scribi. Dicam ergo non exhortans ad imitationem, sed instruens ad timorem. Cujus pulchritudine sanctus David rex et propheta captus, cum jam in pace esset, et stans in solario nitidam eam ex opposito, et bene comptam videret, vocavit eam ad se, et intravit ad eam. Et sanctificata est mulier ab omni immunditia sua, hoc est concepit. Ideo autem per concipere accipitur mulier mundari ab immunditia, quia post conceptum fluxum sanguinis non patitur, quo usque pepererit. Videns ergo David quia non posset celari adulterium, virum ejus Uriam ab exercitu revocavit, ut ille ad eam intraret et sic adulterium lateret. Cum autem ille ad eam intrare nollet, scripsit ad Joab principem militiæ suæ, qui exercitui præerat, ut in qua parte gravius bellum incumberet, ipse Urias poneretur, ut sic periret. Quod ita factum est et ille occisus est. Et sic sanctus David homicidium adulterii addidit. Postea vero Nathan propheta ad eum missus est a Domino, ut redargueret eum de tanto peccato. Ecce quid homines cavere debeant dictum est ; nunc vero si lapsi fuerint, quid imitentur dicendum est. Multi enim cum David cadere volunt, sed cum David resu gere nolunt. Non est autem propositum exemplum cadendi, sed, si cecideris, resurgendi. Attende itaque ne cadas, nec sit delectatio minorum lapsus majorum, sed potius casus majorum sit tremor minorum. Ad hoc enim propositum, ad hoc scriptum, ad hoc sæpe in Ecclesia cantatum atque lectum audiant, qui non ceciderunt ne cadant ; qui vero ceciderunt, audiant ut resurgant. Tanti viri casum multi audiant, et patrocina peccandi sibi quæruunt. Quisquis vero ideo facit quia David fecit, pejus facit quam David faceret. David vero cecidit lapsu cupiditatis, non patrocino sanctitatis. Multi vero salubriter audientes in casu tanti viri metuntur infirmitatem suam. Et quod Deus damnat vitare volentes, oculos suos avertunt a vanitate, nec figunt eos in pulchritudine carnis alienæ, scientes quia et si mulier longe est, libido prope est. *Ne peccatum quod est in mortali corpore regnet.* Peccatum est in corpore, cum delectaris ; tunc vero regnat, cum consenseris. Quisquis vero hæc audit, et non cecidit, cum David inde gaudet, et Domino Deo suo gratias agat ; qui vero jam lapsus est, et hæc audit, attendat vulneris sui magnitudinem, nec desperet medici majestatem, et gemens cum David clamet et dicat : *Miserere mei, Deus.* Titulus supra dictus sic exponitur : *Psalmus iste attribuitur ipsi David prophetae, scilicet, cantatus tunc cum Nathan propheta venit ad eum, scilicet, ad ipsum David, missus a Domino ut redargueret, quia ipse intravit ad Bersabee.* Nunc ad litteram redeamus. Vox prophetæ est post perpetratum adulterium et homicidium, cum venisset Nathan ad eum, et sic orantis : *Deus miserere mei,* id est, adhibe mihi piam affectionem tuam non parvam, sed *secundum tuam magnam misericordiam,* id est, magnam misericordiam adhibe mihi, id est, piam affectionem tuam, quia ipsa vera est magna. Qui conlitterat magnam miseriam, magnam rogat misericordiam. Quasi dicat : *Grave valde est quod habeo, sed ad Omnipotentem confugio. De meo lethali vulnere desperarem, nisi tantum medicum reperirem.*

Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Quasi dicat : *Iniquitas mea est, quia feci alii quod mihi nollem fieri, alteri me, scilicet, conjugem adulteravi, et ipsum interfeci, quam*

iniquitatem tu advertisti, tu conscripsisti. Nunc autem **A** dele iniquitatem illam secundum multitudinem miserationum tuarum, id est, exhibitionum misericordiarum tuarum. Ex tua enim multa misericordia procedunt multae miserationes tuae. Attendis enim contemnentem, ut corrigas nescientes, ut doceas confitentes, ut ignoscas. Consequuntur misericordiam tuam nescientes peccantes, consequuntur eam et scienter peccantes; et non qualibet, sed magnam misericordiam et miserationes multas. Non possum dicere quia ignoranter. Non enim ignoravi quid mali sit contractatio alienae subjugalis, et interfectio mariti nescientis, nec etiam irascientis.

Ampius lava me. Quasi dicat: Abluis illos qui ignoranter peccant, sed **amplius lava me ab hac iniquitate mea**, et ceteros qui scienter peccant. Vel **lava me amplius quam sciam rogare**. Vel **amplius lava me**, id est, non solum ab actuali iniquitate mea, sed etiam ab originali; et ita lava me, ut ex toto mundes me, et ab hoc peccato et ab aliis peccatis meis. Plus dicit quam prius. Possunt enim quaedam lavari, et tamen non perfecte mundari. Et quasi aliquis dicat: Quia temeritate clamas? qua fiducia Deum justum invocas? Si enim justus est, odit peccatum. Et si justus est, vindicavit peccatum. Implora misericordiam, sed attende justitiam. Misericordiae enim est, ut peccanti ignoscatur; justitiae vero, ut peccatum puniat. Quid ergo quaeris? Nunquid peccatum tuum impunitum manebit? Non, Domine. Novi justitiam, cuius imploro misericordiam. Sed ut tu peccatum meum punias nolo, quia ego punio; et ideo tu ignoscas, quia ego cognosco. Haec est quod dicit.

Quoniam iniquitatem meam. Et potest simpliciter sic continuari. Vere debes me mundare et lavare, quoniam ego quantum valeo, idoneum me reddo, quia iniquitatem meam agnosco, et a te ignoscatur. Et ita cognosco, quod peccatum meum non potest dorsi mihi est ad obliviscendum, sed **semper est contra me**, id est, in conspectu meo ad puniendum. Post dorsum fuit et peccatum suum, quando Nathan propheta venit ad eum. Tunc enim quia iniquitatem suam non attendebat, alterius iniquitatem judicabat, quia cum propheta per simile eum redargueret, dixit: **Homo qui hoc fecit morte morietur, et quadruplum vicem restituet.** Et tunc Deus usus est quasi ferramento lingua ejus ad secundum vulnus ejus.

Tibi soli peccavi. Quasi dicat: Quia ego iniquitatem meam agnosco, et peccatum meum contra me est semper. Ergo, Domine, miserere, dele, lava, munda. Quod ideo te rogo, quia cum sim rex, **tibi soli peccavi.** Rex enim si peccat, soli Deo peccat, quia nullum alium pro peccatis suis puniet. Peccavi, inquam, tibi, et malum adulterum, scilicet, et homicidium, quod alios celare potui, **feci coram te**, id est, latere te non potuit. Ergo miserere, lava, munda. Et ideo dico miserere, ut **justificeris**, id est, justus et verus appareas in sermonibus, id est, in promissionibus tuis. Promisisti enim, **de fructu ventris tui ponam super sedem tuam**; et ut hoc promissum impleatur, ideo miserere mei, et munda me. Tu solus es enim verus, omnis vero homo falsus. Miserere, inquam, ut **justificeris et vincas**, me dignum faciendo, cum **judicaris**, ab his, scilicet, qui dicunt non esse dignum quod de semine tam damnati hominis et scelerati, ut ego sum, facias nasci Christum tuum. Aliter quoque iste versus dicitur, quasi dicat: Ideo te solum rogo ut misereris mei, quia **tibi soli peccavi.** Tu enim solus sine peccato es, et ideo solus mereri, solus peccata dimittere potes. Quod taliter dicere est, quasi aeger aliqui alicui bono medico diceret: Tibi soli agrote, id est, non possum sanari ab alio nisi a te solo. Peccavi, inquam, tibi soli, et malum quod alios latuit coram te feci, id est, te latere non potuit. Et in tantum **tibi soli peccavi**, id est, in tantum es tu solus sine peccato, ut nec etiam in lingua pecces, sed **justificeris in sermonibus tuis**, id est, sis verus in omnibus verbis tuis, et **vincas** omnes judicatos, et

etiam **judices cum judicaris**, quia solus sine culpa judicaris. Difficile est cognoscere cui loquatur, cum manifestum sit quod Pater, cui prius loqui videbatur, non sit judicatus, sed previdit propheta per spiritum judicem verum judicandum, et justum ab impiis damnandum. Et ideo vincentem, quia nihil in eo esset quod judicari et. Ipse enim solus inter homines verus, inter homines sine peccato solus, juxta quod ipse dicit: **Si peccatum vidistis in me, dicite.** Et ne aliquid vitium quod claret homines in eo lateret, appropinquante tempore passionis dixit: **Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam.** Nihil scilicet dignum morte invenit in me, vel damnatione. Et quasi aliquis dicat: Cur ergo moreris? cur pateris? Subdit: Non ideo morior vel patior, quod peccatum in me sit; sed **ut cognoscat mundus quia ego diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.** Surgite, eamus hinc, et tunc venit ad passionem. Ipse enim dignus pro indignis, justus pro injustis passus est: huic tali nullum peccatum habenti loquitur hic propheta dicens: Et in tantum sine peccato es, **ut vincas cum judicaris.** Quasi dicat: Tu superas omnes homines, tu superas omnes judices, quia ad tuum respectum etiam hi qui videntur justi sunt injusti, quia nemo mundus in conspectu tuo, etiam puer cuius vita unius diei est super terram, et ad tuam comparisonem etiam coeli sunt immundi; et ideo superas omnes, quia tu solus injuste judicaris. Vincis ergo cum judicaris. Judicatus vocat sanctos crucifixos, ut Petrum et Andream, et alios diversis modis pro nomine Dei afflictos, quos omnes cum judicatus fuit, vicit homo Dominicus. Quia et si parum in illis, tamen inveniebatur aliquid morte dignum.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea. Quasi dicat: Ecco quomodo vincis omnes. Non enim solus vincis tales, qualis ego sum nunc post tantum commissum, sed etiam vincis me talem, qualis primum fui, et omnem hominem, quia habes quid ab ipsa origine mihi et omnibus imputes. Quod sic dicit, transferendo in se humanum genus, nam ego **conceptus sum in iniquitatibus**, sicut omnis homo. Nunquid iste ex justo viro Jesse, et de legali conjuge natus est in iniquitatibus, id est, in adulterio conceptus? Nequaquam. Hoc enim castum opus in conjuge, non habet quidem culpam, sed tamen attrahit debitam poenam, id est, delectationem. Quia quia ex iniquitate, id est, ex praevagatione hominis primi processit, et quia ipsa quodam modo iniquitas est, ideo dicit, **in iniquitatibus conceptus sum.** Ille vero victor, quia solus sine delectatione conceptus est, ideo solus sine dolore natus est. Et ideo solus habet quod etiam unius diei puero imputet. Et in peccatis concepit. Probat quasi a majore pro sexum fragillitatem, quod dixit. Quasi dicat: Vere **in iniquitatibus conceptus sum**; nam si haec possunt esse, quod a patre in iniquitatibus conceptus sum necesse **mater mea in peccato delectationis concepit me.** Facilius enim et magis etiam feminis sexus delectatione corrumpitur. Potest et aliter iste idem versus continuari, quasi dicat: Quia **tibi soli peccavi**, ergo miserere mei. Et necesse est ut misereris, quoniam non solum a tam gravi actuali commissio, sed etiam ab originali peccato oppressus sum, quia **in iniquitatibus conceptus sum, etc.**

Ecce enim veritatem dilexisti. Dico quidem in iniquitatibus conceptus sum, nec tamen hoc ideo dico, ut in te auctorem culpam refundam, sed quia verum est. Et ideo ego verum dico, quia tu diligis veritatem, id est, vera dicentes. Vel aliter etiam continuatur, quasi dicat: Quia **in iniquitatibus conceptus sum**, ergo, Domine, miserere; et ideo rogo ut misereris, quia si non misereris, punies. Et ecce quare punies, scilicet, ideo, quia **dilexisti veritatem**, id est, verum iudicium in tantum quod impunita peccata eorum etiam quibus ignoscis, non reinis, quia **dilexisti veritatem**, id est, verum iudicium, sed

tamen prerogativa misericordiam, ut et veritatem A conservares. Ignoscis enim confidenti, sed seipsum punienti. Et sic misericordia et veritas conservatur. Misericordia quidem, quia homo liberatur; veritas vero, quia peccatum punitur.

Incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi. Sic continuatur: Dico quia si non misereberis, punies; sed vere misereberis, quia iam mihi hoc promisisti. Nam manifestasti mihi per Nathan prophetam, imo per spiritum dicentem mihi per prophetam: *Dimissum est tibi peccatum tuum.* *Manifestasti incerta et occulta sapientiae tuae*, id est, dispositionis atque reparationis novae, felicitatis aeternae. *Elegit enim in ipso ante mundi constitutionem.* Quae autem incerta, et quae occulta? Scilicet, quod etiam talibus et tam gravibus peccatis ignoscis. Quod hominibus prius incertum fuit, quia dubitatur an Deus ignosceret post tam gravem lapsum, et sic an ulla humani generis reparatio esset ignorabant. Sed David hoc experimento monstratum est, propheta dicente ad eum: *Dimissum est tibi peccatum tuum*, quia per similitudinem hanc reparationem etiam in illis attendit. De hoc incerto, id est de reparatione post tam gravem lapsum dubitantes, an unquam eis ignosceretur, egerunt Niniivitae poenitentiam in praedicatione Jonae, humiliantes se in omni contritione, a minore usque ad majorem. Quod vero incertum esset in verbis istis ostenditur: *Quis scit si convertatur et ignoscat Deus et revertatur a furore irae suae, et non peribimus?* Qui enim hoc dixit, incertum hoc habuit; sed tamen Niniivites, ut ipse, si posset eas, remanere noluerunt. Et quia digne poenituerunt, ideo reipsa quod prius incertum habebat cognoverunt, quoniam ut interminatus propheta fuerat, eversa est civitas illorum, versa quidem in malo, et aedificata in bono. Quod autem dicit: *Incerta et occulta*, neutrum superdicit, quia per occulta determinat incerta. Sunt enim in quaedam incerta quae in natura sua sunt incerta. Haec autem idem tantum erant incerta, quia hominibus occulta. Et est hoc totum aequipollenter dicere: *Manifestasti mihi per prophetam reparationem humanam.* Quomodo autem fiet haec reparatio? Hoc modo, scilicet, quia sicut tu praecipisti in lege leprosus ut mundarentur aspergi hyssopo in sanguine rufae vitulae intincto, sic *asperges me* et alius *hyssopo* et sanguine vituli non signo, sed significato, et sic mundabimur. Possunt et aliter secundum aliam sententiam hae continuationes partim fieri. Secundum enim quod praecedentem versum continuavimus: Non hoc ideo dico, ut refundam culpam in auctorem, sed quia tu, Domine, diligis veritatem. Talis repetitio fiat, ut quod sequitur continuetur: *Quia in iniquitatibus conceptus sum.* Ergo *misere mei, Deus*, et munda me. Et vere misereberis, quia iam *manifestasti mihi* per legalia instituta *incerta et occulta sapientiae tuae*, id est, dispositionis tuae, scilicet, humanitatis reparationem. Et quomodo *manifestasti*? Ita, scilicet, quia fecisti me per signa intelligere significata. In lege enim praecipitum erat ut leprosi extra castra eicerentur, et deinde ad emundationem fasciculo hyssopi in sanguine vituli intincto aspergerentur, et emundati reducerentur. In quo reparatio humana praefiguratur. Hyssopus humilis herba est, quae valet ad vitium pulmonis, ex quo pulmone procedit anhelitus, per quem anhelitus tumor superbiae designatur. Per hyssopum vero humilitas Christi intelligitur, quae vinum medicamenti ad reprimendum in nobis tumorem veteris superbiae et auarositatis habuit. Per sanguinem quoque rufae vitulae passio Christi significatur, per asperationem vero hyssopi in sanguine intincti, qua leprosi emundabantur, hoc praemonstrabatur, quod quicumque humili Christi se conformarent, et sanguine ejus aspergerentur, id est, passionem ejus imitarentur, illi vere ab omni lepra peccatorum mundarentur, quod sanctus David per Spiritum sanctum futurum intellexit. Et inde dicit hoc modo: Per le-

galia signa *incerta sapientiae tuae manifestasti mihi*, quia fecisti me intelligere quod sicut leprosi aspersi hyssopo, et sanguine vituli mundabantur, ita tu me et alios Christi imitatores *asperges hyssopo*, sanguine vituli intincto, significato non signo, et sic a peccatis mundabor. Et qualiter intelligat *asperges* exponit, scilicet, *lavabis me* per hyssopum illum, et hoc adeo, quod ego *dealbabis* super nivem, id est, super omnem corporalem mundationem, scilicet, interiorius mundabor. Quae mundatio excellit omnem exteriorem mundationem. Nivem autem pro exteriori et digniori mundatione ideo ponit, quia candidior inter exter ora est.

Auditui meo dabis gaudium et letitiam, et exultabunt ossa humiliata. *Asperges me*, inquam, et me asperso *dabis gaudium et letitiam*, id est, perfectam et plenariam *letitiam dabis auditui meo*, id est, mihi audienti, hoc est, humilianti me, et discenti, non dicenti, id est, peccatum meum defendenti. Tutius enim longe est audire quam dicere, quia ille qui audit humiliat se et discit; qui vero dicit, superbit. Et est quasi dicat: Audiendo laetabor, dicendo vero tristabor. Ipse paratus est veniam dare. Non intercludamus ergo nobis veniam aperiendo vocem defensionis, sed aperiamus sinum confessionis. De hoc gaudio ille quo in natis mulierum non surrexit major Joanne Baptista ait: *Amicus sponsi non dicit et cadit, sed stat et audit.* *Quia enim audit, stat, et gaudio gaudet, non quia dicit, sed quia audit vocem sponsi*, id est, quia discit, *dabis*, inquam, mihi *gaudium audienti*; et hoc ideo, quia *ossa*, id est, firmamentum animae meae, virtutes, scilicet, quae prius humiliata erant, dicendo *exultabunt*, quia statum suum obtinebunt audiendo. Potest etiam de sumro versus iste accipi, quasi dicat: *Hic laudabis me, et dealbabis*; tandem vero dabis plenariam *letitiam auditui meo*, scilicet, cum audiam te dicentem: *Euge, bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui*, et tunc *ossa*, id est, firmamenta animae meae hic humiliata per poenitentiam gaudebunt, ibi clarificata per gloriam.

Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. Quasi dicat: Dico quia *dabis mihi gaudium, et ossa mea exultabunt.* Et ubi hoc fiat, sicut prius, dum ego averti faciem meam, tu *averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele*, quas prius avertendo serpsisti, modo avertendo dele. Et ut eas deleas, o Deus, cor quod per me factum est immundum, *crea in me mundum*, et fac omnes cogitationes measundas, *in nova spiritum*, id est, intellectum modo inveteratum et curvatum, ita ut facias eum *rectum in visceribus meis*, id est, in anima mea. Spiritus hujus prius fuit rectus, et Spiritui Dei confirmatus, quando a voluntate Dei non dissensit; quando vero ad carnis concupiscentiam et delectationem terrenam se incurvavit, tunc spiritus ejus distortus et inveteratus est. Et ideo nunc rogat ut innovetur, et sursum regatur, ut rursus Spiritui Dei collimetur, scilicet, ut nihil quod Deo placuerit sibi displiceat, ut quidquid patitur, ipse vel alius justum esse credat, quod ita factum est. Tunc enim spiritus ejus fuit rectus, cum omnium persecutionem quam ab Absalom filio suo passus est meritis suis imputavit. Et dum quidem miles Absalom multa convicia ei inferret, et quidam de suis interficere eum vellet, hoc fieri prohibuit dicens: *Noli eum interficere; misit enim Deus eum ut maledicat mihi propter peccata mea, multa nimis et inenarrabilia.*

Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. *Innova*, inquam, *spiritum meum*, et de cetero *ne projicias me a facie tua*, id est, ne permissas me amplius relabi in peccatum, ut projiciar a facie tua, id est, flam indignus tua praesentia, et *ne auferas a me tuum sanctum Spiritum*, peccatorum donum haec habeo, ut jam confitear et poenitentiam agam de peccato meo. *Nemo enim per se*

habet quod pœnitentiam et confessionem facit, sed per Spiritum Dei, cui scelera et immunditia displicent, sicut et contra immundo spiritui placent. Non potest ergo negari quia David, cum jam pœniteret, Spiritum sanctum haberet. Et pro hoc spiritu rogat, ne sibi Deus eum auferat, scilicet, ne forte a confessione et pœnitentia desistat.

Redde mihi lætitiã salutaris tui, et Spiritu principali confirma me. Non auferas, inquam, a me spiritum tuum, et, non auferendo illum, *redde mihi lætitiã salutaris tui*, quam lætitiã per peccatum amisit, quia non scio esse lætandum de adventu ejus alicui, nisi qui se conformaverit ei. Et illam talem lætitiã per Spiritum tuum *redde mihi*, et ea relecta *confirma me*, ne amplius eam amittam, *Spiritu principali*, id est Spiritu sancto, qui ideo dicitur principalis, quia quidquid boni est nostro spiritui ab illo procedit.

Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. *Confirma me*, inquam, quia ego confirmatus non ero ingratus. Namque docebo verbo et exemplo iniquos quoslibet, et per me et per successores meos *vias tuas*, id est, opera tua; et non solum iniquos docebo, sed et impios, id est, idololâtras, quia proponam me exemplum eis, ne desperet; et sic *impii*, id est, aliæ illæ oves *ad te convertentur*.

Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Quasi dicat: Et ut doceam iniquos et impios, ideo, Deus, *libera me de sanguinibus*, id est, de concupiscentiis carnalibus; has enim expertus fuerat, quia per has ceciderat, et ideo ab eis liberari rogat. Tu, dico, qui es Deus, dator veræ salutis meæ, illius, scilicet, cui nulla subrepet corruptio, cui nulla accedet defectio, ubi cibo non fulciamur, neque esca reficiamur, sed tamen non erimus tunc sine potu et cibo, quia ipse Deus erit noster cibus et potus, cibus, scilicet, reficiens, et nunquam deficiens. *Libera me*, inquam, et si tu me libera veris, tunc *lingua mea exultabit*, id est, exultanter aliis annuntiabit *justitiam omnem esse tuam*, nullam meam. Quasi dicat: Non ero de numero illorum, qui de meritis præsumentes, et suam justitiam statuere volentes, justitiæ tuæ noluerunt esse subjecti; et ideo non justitiã meritorum, sed solum justitiã tuam gratis justitiam annuntiabo.

Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiet laudem tuam. Vere liberabis me, quia tu, Domine, *aperies labia mea*, id est, labia cordis mei, quæ prius clausa erant per peccatum, illa aperies ad intelligendum; et ideo *os meum exterius annuntiet laudem tuam*, non meam, hanc, scilicet, laudem, quod a te creatus sum, peccans non derelictus sum, atque ut confiterer admonitus sum, et ut securus essem mundatus sum. Et hoc quasi dicat: Sacrificium laudis tibi offeram tantum, ideo quia aliud sacrificium non vis tibi offerri. Nam si tu aliud voluisses, ego utique illud dedissem, id est, jam pridem me a talibus etiam non abstinuissem. Sed est quasi dicat: Quando non vis, quia futurum est quod tu non delectaberis non solum minoribus legalibus sacrificiis, sed etiam holocaustis, quibus maxime, quia nihil subtrahitur tibi, in eis delectari videris. Sciendum quia tempore sancti David locum adhuc habuerunt legalia sacrificia, sed attendit iste per Spiritum illa esse signa et promittentia, et ideo futurum esse quando fierent irrita, et haberent locum significata tantum atque promissa, postquam enim veritas est oblata, cessavit umbra. Semper tamen locum habuerunt significata sacrificia, quia etiam manente umbra Deo existerunt gratissima.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum. Quasi aliquis dicat: Quandoquidem Dominus non vult sacrificia, quid ergo faciemus? nunquid ad altare ejus vacuis manibus veniemus? Non utique. Quia tibi Deo erit sacrificium acceptabile spiritus contribulatus. Et qui sit spiritus contribulatus exponit, cor, scilicet, contritum labore pœnitentiæ, et humiliatum a timore superbiæ, erit tibi sacrificium

acceptabile, quia erit quando taurum et hircum et cætera talia despicias, istud vero nunquam despicias.

Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion. Ut talia sacrificia tibi offerantur, ideo, Domine, *fac benigne Sion*, id est, mitte Ecclesiæ tuæ Salvatorem, quem es eis missurus. Quæ Ecclesia Sion dicitur, quia per Sion omnes illi significantur qui sunt in speculatione, et qui in præsentibus tantum volunt esse in spe, et tandem in re. Et hoc facias non in meritis ejus, sed in bona tantum voluntate tua. Gratia enim gratis est data, et ædificetur muri Jerusalem futuræ, id est, munimenta nostræ immortalitatis et incorruptionis. Qui muri modo ædificantur in Sion per fidem, spem, charitatem, tunc autem firmi erunt, cum ad Jerusalem, id est, ad veram visionem pervenierimus. Nihil enim aliud hi muri sunt, nisi indeficiens immortalitas et impassibilitas. Potest etiam versus iste ad quancunque fidem animam per se referri, ut sic dicatur: *Benigne fac, Domine*, unicuique Sion, id est, fidei et speculanti animæ, mittendo ei Salvatorem suum, non in meritis, sed in bona voluntate tua; et ædificetur muri, id est, munimenta ejus, virtutes, scilicet. Ejus dico quæ nunc est Sion, et tandem erit Jerusalem, cum ad veram, scilicet, pervenerit visionem.

Tunc acceptabis sacrificium justitiæ. Quasi dicat: nunc interim acceptabis pro peccato sacrificium cor contritum et humiliatum; sed tunc, id est, ædificatis muris Jerusalem, acceptabis, id est, acceptabile habebis tantum sacrificium justitiæ, id est, vitulos labiorum, quos tunc tibi offerent: *Beati enim qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Quæ laus ideo dicitur sacrificium justitiæ, quia quid justius quam ut in æterna beatitudine positi illum laudent, per quem illic erunt? Nihil utique. Et tunc acceptabis, oblationes, id est, sacrificium secundum animam. Et holocausta, id est, sacrificium secundum universam naturam humanam, quia non solum anima in usum sacrificii consumetur a charitate in suam immortalitatem et impassibilitatem, sed etiam corpus consumetur in corruptionem et impassibilitatem æternam. Et ideo tunc imponent vitulos, id est, se ipsos in Innocentia novæ vitæ renovatos super tuum altare, id est, in intima mentis devotione, quæ est tuum altare, quia ibi sacrificatur tibi, quod est dicere: Omni devotione præsentabunt tibi se in innocentia novæ vitæ.

IN PSALMUM LI.

In finem intellectus ipsi David, cum venit Doeg Idumæus, et nuntiavit Saul, et dixit: *Venit David in domum Abimelech.*

ARGUMENTUM:

Contra verba Rabsacis potest cantatum intelligi. Aliter vox Christi ad Judam traditorem.

EXPLANATIO.

Quia titulus juxta historiam notus est, breviter de allegoria dicamus. Ideo eorum intellectus titulo inseritur, ut mysterium quærere non dubites, quia et ipsa David suis calamitatibus admonitus de Christo futurum intellexisse narratur. David ergo ut semper Christus sit, Saul Judæi persecuentes. Doeg Idumæus, qui interpretatur motus sanguineus, Judas proditor; Abimelech sacerdos electi discipuli, apud quos Dominum et vidit et tradidit. Quidam dicunt Doeg Antichristum esse, cujus membrum Judas exstitit, quia sicut ille sacerdos octoginta peremit, sic et iste martyres, qui fidem resurrectionis tenent, occisurus. In prima parte psalmi propheta in Judam vel Antichristum invehitur, ne se in flagitiis extollat, cui finis gravissimus restet. In secunda dicit eum oculis peritum am, sanctorum per omnia societate privandum. In tertia sanctorum super dicit quando diabolus nunc in sæculo bacchantem conspexerint in fine damnari. In quarta ipse propheta sperat se cum sanctis in futura vita beandum.

COMMENTARIUS.

Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate. Titulus est talis : *In finem intellectus ipsi David, cum venit Doeg Idumæus, et nuntiavit Sauli, et dixit ei: Venit David in domum Abimelech.* Legitur in libro Regum quod Saul rex in Israel a Domino sit constitutus non ad manendum, sed propter ius populi condurum, nec ad utilitatem, sed ad eorum correptionem. Juxta quod Job de eo dicit : *Qui facit hominem hypocritam regnare propter peccata populi sui.* Prævaricante autem Saul, et aperte reprobo David puer adhuc subelectus est in regnum a Domino. Sed antequam in regnum perveniret, graviter eum Saul persecutus est. Quod ad nostram instructionem factum est, scilicet, ut sciremus quia non nisi per tribulationem ad ipsum regnum perveniremus. Nam et ipse Dominus noster corpus quod de terra sumpsit, per tribulationis viam in cœlum detulit. In prædicta autem persecutione fugit David, ubicunque se posse latere credidit. Cumque circumquaque fugeret, pervenit ad domum Abimelech sacerdotis, ubi et panes propositionis, et gladium Goliath, qui prius in templo positus fuerat, accepit. Quod ideo factum est, ut perfecte illum cuius figuram in se gerebat repræsenteret, qui futurus erat verus sacerdos et Rex. Sacerdos enim per propositionis panes, et per gladium Rex intelligendus est. Ibi Doeg Idumæus, princeps pastorum Saulis, interfuit, atque David vidit. Postea vero cum Saul servis suis irasceret, quod insidias David non poneret, nec eum caperet, prodidit Doeg David, et dixit : *Venit David in domum Abimelech.* Misit ergo Saul ad Abimelech, et ipsum atque omne sacerdotale genus interfecit per Doeg, quia nemo alius in sacerdotes Domini manum voluit mittere. De hoc negotio psalmus iste est conscriptus non historice, sed mystice. Per Saulem enim designatur mors et regnum terrenum, quia de morte scriptum est : *Deus non fecit mortem, nec latatur in perditione vivorum; sed creavit omnia ut essent, et sanabiles fecit nationes orbis terræ. Impi autem accersi erunt eam sibi manibus et pedibus; et vestimenta illam amicum, defluerunt.* Per David vero vita et cœlestis regnum intelligitur; Doeg autem motus, et Idumæus terrenus interpretatur. Et ideo per Doeg Idumæum omnes illi qui de terrenis moventur, et in eis sperant, intelliguntur. Et hi tales cœlestis regnum, id est, illos in quibus verus David inhabitat per fidem et per bona opera, apud terrenum regnum semper produunt et accusant, quia operibus eorum contrarii sunt, et etiam graves sunt eis ad videndum. Et de his duobus generibus hominum tractat iste Psalmus, scilicet, quorum alii sunt persequentes, alii sufferentes, alii spem in terrenis habentes, alii sola æterna sperantes. Per hoc autem quod Doeg, qui motus interpretatur, servus Saul, qui terrenum regnum designat, dicitur, hoc etiam notatur, quod hoc regnum in motu est, et cito transitorium. Et ideo de persecutione ejus his qui ad cœlestis regnum, quod æternum est, pertinent, non est curandum. Potest hoc quoque totum ad populum Judaicum et Christum referri. Quando enim verbum illud, quod in principio erat apud Deum, in domum Abimelech, qui Patris mei regnum interpretatur, venit, id est, quando carnem de Judaico populo accepit qui peculiaris populus Domini fuit, tunc Doeg, id est, illi qui movebantur de loco et gente, scilicet, qui Deo dixerunt quod dæmonium haberet, et similia, apud Deum terrenum regnum, id est, apud Pilatum et Annam et Caipham eum prodiderunt et accusaverunt. Et sic terrenum regnum, id est, illi scelerati principes Doeg miserunt, et per Doeg, id est, per illos quorum lingua gladius acutus, sacerdotes interfecerunt, id est, ipsum Dominicum hominem, de eis natum, qui vere sacerdos fuit, quia se ipsum pro nobis immolavit, et multos alios ei adhaerentes. David vero evasit, quia verbum immortale permansit, quod etiam Isaac præsignavit, pro quo aries immolatus fuit. Similiter quoque est si ad om-

A nes fideles hoc referatur, quia cum corpora eorum occiduntur, animæ libere avolant, donec etiam eadem immortalitate corporali donata et clarificata recipiant. Titulus prædictus sic exponitur : Hæc verba referuntur in finem, non ad historiam. Quæ verba sunt intellectus, propositus ipsi David, id est, dignioribus de corpore Christi, quia eos instruunt, ut intelligant nunc esse tribulandum, deinde latendum, quia non est latari, nisi præcesserit tribulari. Intellectus, dico, significatus tunc, cum gestum est hoc negotium, scilicet, cum Doeg Idumæus venit et nuntiavit Saul, etc. Nunc ad psalmum accedamus. Propheta prævidens per spiritum mysticum David a Doeg mystico persequendum, redarguit persecutores iniquitate gloriantes in hoc psalmo, ostendens non malevolentia, sed prophetanti presentia, quid eis sit futurum ad consolationem bonorum, scilicet, ne deficiant, sed cum omni patientia tribulationes sustineant. Quia et si ii qui eos persequuntur modo florent, cito tamen arescent; et e contra flores eorum qui nunc aridi apparent in æternum non deficient. Et dicit ita : *Tu qui potens es, id est, qui potentiam tuam reputas in iniquitate, ubi potius impotentia est, propter quid gloriaris in malitia, in qua non est gloriantium, imo erubescendum? Multi enim sunt qui destruunt, pauci qui construunt. Et ideo non est in malitia gloriantium, sed qui gloriatur, in Domino gloriatur.* Juxta quod scriptum est : *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, non dives in divitiis, non fortis in fortitudine; sed qui gloriatur, gloriatur scire et nosse me, dicit Dominus.*

Tota die justitiam cogitavit lingua tua, sicut novacula acuta fecisti dolum. Ostendit quomodo gloriatur in malitia, scilicet, quia ita studet malitiæ, cujus gloria est ignominia, ac si inde sequeretur vera gloria, dicens ita : *Lingua tua, id est, lingua cordis tui cogitavit justitiam toto die, id est, assidue.* Nullum enim tempus intermittit ab injustitia, quia et si non est in opere, est tamen in cogitatione; et si abest ab ore, nunquam abest a corde. Sed quæ cura? Nulla, scilicet, quia nihil per hoc fidelibus nocuit. Nam fecisti, id est, explesti dolum tuum. Tu, dico, ens sicut novacula acuta, id est, sola exteriora et superflua abscidisti, interiora vero et necessaria, æterna, scilicet, non læsisti. Sicut novacula acuta exteriora abscidit, ossa vero non incidit. Quasi dicat: *Everseat Doeg quantum velit malitiam suam, acuat novaculam suam.* Qui tandem David fariet? Capillos, scilicet, abradet, et calvos, id est, filios Core facit. Per capillos enim exteriora atque superflua designantur. Veruntamen Deus non superfluos capillos tecit, quia ad ornamentum eos creavit. Sed ideo per capillos superflua terrena designantur, quia sicut capilli sine sensu, id est, sine dolore absciduntur, ita hæc terrena superflua ab his qui firmiter Deo mente inhærent, non solum exteriora, sed ipsa etiam corpora sine omni dolore possunt auferri, quia dictum est : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Possunt tamen de his superfluis multa bona fieri, scilicet, si panem esurienti frangas, si nudos vestias, et similia his facias. Quod etiam mulier illa designavit, quæ postquam pedes Domini lacrymis rigavit, capillis etiam tersit. Ille enim pedes Domini quasi lacrymis rigat, qui pauperum Domini miseretur per piam affectionem. Capillis vero quasi detergit, cum post commiserationem per facultatem horum superfluum inopia eorum subvenit. Vel aliter : Quia intermittere injustitiam coitasti, ideo perfecisti dolum, ens sicut novacula acuta, id est, accuratissime, scilicet, ut quantum posses auferas adeo quod nec ipsa corpora intacta permitteres. Ad hoc enim novacula acuta est, ut quanto expressius possint, capilli abradantur. Si vero ad Christum et Judaicum populum hoc referatur, ita dicitur : *Perfecisti dolum sicut novacula acuta fecisti dolum, quia sicut novacula quæ adhuc acuitur, ut per eam vultus ornatur, si vulnerat, potius ipsam*

deturpat, ita peculiaris ille Judaicus populus ad hoc electus, ut in eo vultus Domini representaretur et ornaretur, potius illum deturpavit, quia tempus visitationis non recognovit. Et in hoc dolose egit, quia alium fecit, et ad aliud eum Dominus elegit.

Dilexisti malitiam super bonitatem. Quasi dicat: Ideo assidue iniquitates cogitasti, quia *malitiam dilexisti super bonitatem*, id est, ita ut præponeres eam benignitati, et sic quod naturale et pervertisti. Ad quod enim unumquodque factum est, illud in eo primitivum est. Quare benignitas et æquitas ad quam homo creatus est prius sunt in homine, malitia vero, quæ accessit ex corruptione, est posterius. Dilexisti, inquam, super bonitatem malitiam, et ideo dilexisti magis loqui iniquitatem, quam loqui æquitatem. Et in hoc quasi dicat: Non idem quod in aliis servas. Provides enim ne acidum cibum ventri tuo ingeras, et non provides qui id in ore habeas? Sicut namque eligendum est quid vescaris, ita quid loquaris.

Dilexisti omnia verba. Quasi dicat: Ut summam nequitiae tuæ concludam, dico quia *dilexisti omnia verba præcipitationis*, quodcumque ad præcipitium ducit et interitum dilexisti, scilicet, linguam dolosam. Sicut enim habent quidam libri, vel tu Doeg ens lingua dolosa, nihil agens vel loquens nisi dolum. Et accipe dolum hic large pro omni iniquitate. Sed quid tibi inde? Omne malum scilicet, quia *propterea Deus*, qui potest, *destruet te in fine*, quando non licebit ultra resurgere. Vel in finem semper tendente, id est, æterna destructione destruet te non ad ædificationem, sed destructionem. Et nunc interim *evellet te de tabernaculo*, et hoc ita quod *emigrabit te*, id est, longo migrare te faciet inde, hoc est, in præsentia a communiōe fidelium moraliter separabit te. Habent autem quidam libri *Tuo*, quod satis bene est, quia et naturaliter omnis homo plantatus est in hoc tabernaculo, et radicem habet in cælo. Unde dicit: *Evellet te hic de tabernaculo tuo*, id est, quod tuum deberet esse. Et quia *evellet te de tabernaculo*, ideo tandem etiam de palatio. Quod sic dicit: *Et tandem evellet radicem tuam*, id est, quæ deberet esse tua *de terra viventium*. Radix nostra charitas est, fructus vero hujus radices sunt bona opera. Unde dicit Apostolus: *Omnia vestra in charitate fiant*; et item alibi: *In charitate radicati et fundati*. Hanc radicem, id est, charitatem, dicit evelli de terra viventium, id est, de superna requie, quantum ad malos, quia eam non habuerunt, et ideo per eam illic non complantabuntur. Charitas autem ibi semper remanebit, quia charitas nunquam excidit.

Videbunt justi. Quasi dicat: Quod Deus vero sic damnabit Doeg, non infructuose, sed utiliter suis faciet, quia *justi videbunt*, id est, attendent et præsentem et futuram ejus damnationem. Et ideo nunc dum tempus noctis est, timebunt. De hoc timore dicit Apostolus: *In timore et tremore vestrarum ipsorum operantes salutem*; et: *Qui stat, videat ne cadat*; et item: *Considerans te ipsum, ne et tu tenteris*. Dum enim ad lucernam ambulamus, necesse est ut in timore vivamus; nunc autem ad lucernam ambulamus, juxta quod dicit Petrus: *Habetis autem certiores propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernæ in obscuro loco, donec dies veniant, et lucifer oriatur in cordibus vestris*. Nunc enim propheticum sermonem certiores, id est, certas promissiones habemus, sed in obscuro loco sumus, quia tantum ex parte cognoscimus, et cognoscemus quousque lux illa veniat, de qua dictum est: *Cum autem appaerit, similes ei erimus, et videbimus eum sicuti est*. Nunc, inquam, timebunt, et tandem ridebunt, facti tunc super eum, quamvis nunc sint sub eo. De hoc risu Sapientia dicit: *Loquebar, et non attendistis sermonibus meis, ego autem subsannabo, et desuper ridebo de interitu v. stro*. Nunc enim tempus dolendi et compatiendi est malis, dum possumus eis proficere, quia et tunc quidem erit poenitentia, sed infructuosa. Et ideo tu quisque nunc poeniteas, et erit tuus advoca-

tus, qui tunc erit te judicaturus, quia nunc habebis adiutorem, quem tunc judicem. Postquam vero oves separabuntur ab hædis, tunc erit tempus rideendi, id est, divinæ sententiæ aggratulandi. *Ridebunt*, inquam tandem, et exprobrantes eis dicent: *Ecce homo*, id est, ecce ad quid dum se extollere vellet, redactus est Doeg. *Qui non posuit Deum adiutorem suum*, id est, qui non de Deo, sed de se præsumpsit, quia *in divitiarum suarum multitudine speravit*. Non dicit qui dives fuit, sed si quis divitias habeat ad necessitatem, et ad aliorum refectionem, non est peccatum; sperare autem in divitiis, id est, habere eas non ad necessitatem, sed ad delectationem, est peccatum. Si enim libros legamus, inveiamus Abraham, et Jacob, et alios priores patres, et divites fuisse, et tamen felices, quia non est considerandum si res in facultate, sed si ardes in cupiditate. Non enim Deus consultit arcam, sed conscientiam; nec damnatur pecunia, sed avaritia, sicut e contra non laudatur inopia, sed innocentia. Quod attendentes sancti apostoli, cum Dominus diceret eis: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum cælorum, dixerunt: Et quis poterit salvus esse?* Nullus enim fere, qui non desideret habere. Petrus vero satis fiducialiter locutus est, cum diceret: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*. Nihil namque præter ratem veterem et scissam vestem reliquerat, et tamen se dicebat reliquisse omnia. Quod solvit beatus Gregorius dicens: *Multum reliquit, qui nihil sibi retinuit*. Tanta enim a sequentibus relicta sunt, quanta ante sequentibus concupisci potuerunt. Et item: *Multum reliquit qui ipsum etiam desiderium habendi potposuit*. Speravit, inquam, in divitiis, et *prevaluit in vanitate sua*, id est, magis profecit in vanitate, id est, in his quæ mane concupiunt, quam proficere in veritate, pluris enim fecit nummum quam Deum.

Ego autem. Hic loquitur non quilibet unus, sed oliva illa, id est, Ecclesia, cujus superbi rami de Judæis fracti sunt et loco illorum humilis oleaster de gentibus insertus est. Quasi dicat: Doeg quia *speravit in multitudine divitiarum suarum*, damnabitur; ego autem jam positus in domo Dei, id est, in cælesti requie, spe, etsi nondum in re, existens sicut *oliva fructifera*. Olivæ enim fructus tarde apparet, et tamen apparet. Sic et fructus justorum tarde quidem eveniunt, sed tamen apparebunt. Et ideo positus *in domo Dei*, quia non *speravi* in pecunia, sed *in Dei misericordia*, ipsa, dico, ducente me *in æternam*, id est, in sæculum subsequentium *hujus sæculi*. Quod est dicere: Quod ego *speravi in misericordia Dei*, feci non pro temporali commodo, sicut multi faciunt, sed pro æterno. Ego, inquam, talis non damnabor, sed *confitebor tibi*, id est, confessionem laudativam faciam tibi *in sæculum*, id est, æternaliter, hoc est, æternaliter sacrificabo tibi vitulos laborum. *Beati enim qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Et merito tibi confitebor, quia fecisti tale quidem ut sis dignus laudari, Doeg, scilicet, damnasti, et David coronasti. Vel fecisti me talem qui sim dignus æternaliter te damnari. *Confitebor tibi tandem*, et nunc interim *expectabo nomen tuum*, id est, non properando præripiam hoc nomen quod est Deus, sicut Adam qui sibi Deus esse, et de suo nutu, non de tuo, voluit pendere, sed expectabo patienter quousque per misericordiam et gloriam illud possim acquirere. Erimus enim omnes sicut dii immortales et impassibiles facii, juxta illud: *Ego dixi: Dii estis*. Et merito *nomen tuum expectabo*, quoniam ipsum est bonum, id est, et suave et dulce est; et quia pauci sunt qui adhuc dulcedinem illam perciperent, de qua dictum est: *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus*; et ideo nesciunt suavitatem illam, sicut et ille qui dulcedinem mellis non gustavit, nescit quam dulce mel sit. Ideo subdit et quibus suave sit, et quando, dicens: *Quoniam nomen tuum est bonum, quod apparebit in conspectu*, id est, in

societate sanctorum tuorum, his, scilicet, qui eis associabuntur.

IN PSALMUM LII.

In finem pro Abimelech, intellectus David.

ARGUMENTUM.

Et hic psalmus Rahsacen percutit. Aliter increpat Judæos incredulos operibus negantes Deum. Legendus ad Evangelium Matthæi.

EXPLANATIO.

Regum narrat historia, cum David apud Achis exularet, et cum eo descenderet in castra ad præliandum contra Saul, intrunculos Amalec vastasse civitatem Siceleg, raptisque David et sociorum ejus uxoribus, filiis ac substantiis, obüss; et hoc comperto David eos persecutum esse, et inter convivia reptos internecioni dedisse. Intellexit ergo David Christum de suo semine nasciturum, gentiumque persecutiones contra Ecclesiam ejus, quasi Amalec contra Siceleg civitatem David esse arsiturus, sed eadem mox ne animas quas de Ecclesia rapuerant possint occidere, Christo victore, prosternendas, vel ad fidem scilicet, vel ad damnationem. Et ideo recte titulus dicit: In fine pro Amalec, id est, in Christum pro gentibus intellectus David, quia ipse intellexit quid hæc quæ gesserat mysterii salutaris tenerent. Amalec interpretatur populus lambens, quia qui terrena nimium desiderant, etiam ambiendo quasi lambere videntur. Pro horum ergo conversione vel punitione psalmus iste formatur. In primo membro psalmi Ecclesia loquitur, increpans eos qui vel corde vel opere corrumpti non metuent. In secundo dicit eos recepturos mala quæ fecerint Christianis. In tertio fideles monet aquamiser sæculi ferre molestias, donec judicium majestatis adveniat, ubi omnes beati induantur, bona recipiant.

COMMENTARIUS.

Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Titulus est talis: In finem pro Amalec, vel pro Melech, intellectus ipsi David. Amalec populus fuit persecutor sancti David, et regni ad ipsum pertinentis, id est, Israeliticæ, gentis. Qui scilicet Amalec Siceleg civitatem succendit, et inde uxorem David et familiam cum facultate ejus diripuit. Et interpretantur Amalecitarum lingentes terram, per quos amatores mundi intelliguntur, de quibus necesse est ut amatores cæli, qui per David intelliguntur, persecutionem patiantur. Titulus sic exponitur: Hæc verba referuntur in finem temporum, id est, ad Christum natum in fine temporum, juxta quod ait Apostolus: Novissime vobis locutus est in Filio, et quia Christus est finis, in quem quidquid boni agimus dirigimus, et quo adepto nihil est quod ultra petamus. Quæ verba sunt propositus intellectus ipsi David, vel dignioribus de corpore Christi, pro Amalec, id est, pro persecutione. Redarguit enim propheta in hoc psalmo persecutores corporis Christi, et exhortatur ipsum corpus, id est, Ecclesiam, ut cum omni patientia sustineat tribulationem et persecutionem, atque tandem inserit ipsius corporis consolationem. Unde dicit in titulo quod sit psalmus iste intellectus, propositus fidelibus persecutione, scilicet, ut intelligant tolerandam esse persecutionem, quia finem habebit persecutio, sed præmium persecutionis finem non habebit. Vel pro Melech, ut Hieronymus dicit, interpretatur parturiens, sive dolens. Quis autem hic est parturiens, sive dolens? Corpus, scilicet, Christi. Dolet enim videns quod quia superabundabit iniquitas, refrisit charitas multorum. Parturit vero illos eosdem pro quibus dolet, cum aliquos ex eis impiis facit pios. Parturire enim est cum laborare. Unde quoddam membrum hujus corporis charitate prægnans ait: Filii mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Est itaque psalmus iste intellectus propositus ipsi David pro Melech, id est, pro parturiente, sive dolente, hoc est, ut intelligat corpus Christi parturiens et dolens nunc esse partu-

riendum, nunc esse dolendum, quia hunc finem habebunt, præmia vero eorum nunquam habebunt finem. Et redarguit hic propheta illos propter quos corpus Christi dolet, atque demum, sicut prædictum est, consolationem ejus interserit. Ne superflue psalmus iste repetitus videatur, quia ad aliud hic, ad aliud superius, intendebatur, Qui vero sunt illi pro quibus dolet et parturit corpus Christi, psalmus iste aperit dicens: Insipiens populus non providens sibi in futurum, dixit quia non est Deus. Et hoc in corde suo, id est, in cogitatione sua. Multi etiam ore dicunt quia non est Deus. Sed ut universaliter acciperetur, ideo dixit In corde suo. Omnes enim illi qui cogitant Deo placere iniquitatem suam, quia superedet a vindicta, nec statim punit eam, Deum sperare non esse dicunt. Quia si Deus est, necessario justus est; et si justus est, nulla ei iniquitas placet. Illi vero qui iniquitatem et placere putant, quia destruant in eo justum, destruant et Deum.

Corrupti sunt. Insipiens populus dicit quia non est Deus; hoc autem non est culpa naturæ, sed quia ipsi corrupti sunt a bona natura, in qua creati sunt, juxta illud: Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona. Bona enim natura in homine fuit, quando in plenitudine virtutis mansit, quia bonam naturam prævaricando amisit. Corrupti sunt, inquam, et ideo facti sunt a Domino abominabiles, id est, exhereditati et execrabiles. Quando enim bene aliquis agit, tandiu tantum Dominus hæreditatem ei promittit, ipsi dico, entes in iniquitatibus, id est, non desistentes ab iniquitate, quia non est in eis qui faciat bonum.

Deus de cælo prospexit. Cor quidem insipientis aufert Deum, cor quidem sapientis, id est, justi, ponit Deum, quia de cælo, id est, de corde justii, quod ideo cælum dicitur, quia semper in cælo conversatur, et ubi Deus manet, quia anima justii sedes est sapientiæ. De illo, inquam, cælo prospexit Deus, id est, Deus fecit illud cælum, id est, justos prospicere super filios hominum, id est, a longe fecit aspicere filios hominum, id est, male operantes a longe, quidem non secundum locum, sed secundum dignitatem morum, ipsos dico positos per dignitatem super eos. Solet namque sacra Scriptura ea quæ per nos Deus operatur ipsi attribueret, ut ubi dicitur: Ipse quidem Spiritus postulat pro nobis, id est, postulare nos facit gemitibus inenarrabilibus; et item: Spiritus Dei scrutatur omnia, etiam ipsam altitudinem cæli, id est, scrutari nos facit; et: Tentat nos Deus, ut sciat, id est, ut scire nos faciat. Sic et hic dicitur: Deus de cælo prospexit, id est, fecit cælum prospicere super filios hominum, ad hoc, ut videat, id est, ut videre ipsum cælum faciat, et adjudicare si est inter illos filios hominum aliqui intelligens Deum corde, aut requirent opere. Quod vere non est, quia omnes declinarent in malum; simul, id est, et de Judæis et de gentibus. Et ideo facti sunt inutiles, adeo quod non est in eis qui faciat bonum, non est, dico, usque ad unum, id est, nec unus, vel usque ad illum qui pertinet ad unum, ad Christum, qui unus est, multorum. Filii namque hominum dicuntur quicunque homines dum male agunt. Filii vero Dei dicuntur, dum bene agunt, quia ita de filiis hominum bene operando fecit filios Dei, qui fecit filium Dei esse filium hominis. Fecit enim illum participem esse nostræ miserie, et nos verius participes ejus gloriæ. Tollatur autem de hominibus Filius Dei, id est, bene agentes, remanent filii hominum, id est, male operantes, de quibus recte dicitur quod non est in eis usque ad unum qui faciat bonum.

Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ut cibum panis. Modo quod non est qui faciat bonum, et omnes declinarent, nonne autem omnes qui nunc operantur iniquitatem, tandem scient, id est, cognoscent, ipsam iniquitatem? Quasi dicat: Certe qui nunc iniquitatem scire nolunt, ut se cognoscant, tandem scient eam ut se

plangent. Illi, dico, scient iniquitatem, qui modo devorant, id est, devorare et sibi naturaliter incorporare nituntur *platem meam*, id est, *platem Dei meam*, id est, cuius pars ego sum dicit Propheta. In hoc enim devorat et contemnit eam, et hoc ita, ut *cibum panis*, id est, assidue. Pane enim qualitercumque aliis cibis varie utamur, assidue vescimur. Hinc inseritur prædicta corporis conlatio.

Deum non invocaverunt; illie trepidaverunt timore, ubi non fuit timor. Ideo merito scient iniquitatem, quia ipsi non invocaverunt in se æterna, sed temporalia invocaverunt, mundum, scilicet, et non Deum. Deus enim gratis vult se coli, gratis vult se amari. Quicunque ergo Deum propter aurum vel aliquid mundanum invocat, non Deum in se vocat, sed illud quod afficit, et Deum quasi nequitie suum ministrum fieri postulat. Ille vero Deum in se vocat, qui ad hoc tantum eum vocat, ut ipsum possessorem et præmium habeat. *Non invocaverunt*, inquam, *Deum*, et hoc ideo, quia non timuerunt amittere æterna, sed temporalia, et ideo voluerunt retinere temporalia, et male retinendo ea perdidit æterna, perdidit et temporalia. Et hoc est quod dicit: *Trepidaverunt timore*, id est, vehementer timuerunt illic, id est, in amissione temporalium, *ubi non fuit timor*, id est, pro quibus nequam est timendum, qui ex necessitate perduntur. Non enim pro exterioribus timendum est, cum etiam non sit timendum pro corpore, quia dictum est: *Nolite timere eos qui occidunt corpus.*

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent; confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos. Ideo Deum non invocaverunt, et ubi non deberent trepidaverunt, *quoniam Deus dissipavit*, id est, iusto iudicio dissipari permisit *ossa eorum*, id est, firmamenta animæ eorum, virtutes, scilicet. Et hoc merito, quia ipsi non Deo, sed hominibus placere student; et ideo effusi sunt, ut se ipsos non attenderent. Unde dictum est: *Redite, prævaricatores ad cor.* Et sic confusi sunt nunc quidem interiori confusione, tandem vero exteriori, ideo quoniam Deus sprevit et abiecit eos, hominibus, scilicet, placente.

Quis dabit ex Sion. Injusti quidem dicunt, quia non est Deus, sed mentiuntur, quia *quis*, id est, aliquis *dabit solvare*, id est, salvationem æternam *Israel*; facto ex Sion, id est, his qui adeo proficiunt in speculatione, ut tandem gaudeant visione. Nunc enim sumus Sion, id est, speculatores, tandem erimus *Israel*, id est, parventores et visores; et quasi dicat: Cum hoc non possit alius dator, iste erit Deus. Et hoc salutare dabitur, cum Dominus converterit captivitatem plebis suæ, id est, cum simul et anima et corpore averterit captivitatem ab his qui maluerunt esse plebs sua, id est, Dei quam mundi, quod erit cum *novissima mors destruetur, et hoc mortale induet immortalitatem.* Et tunc vere lætabitur *Israel*, quia hic exultabit *Jacob*, id est, gaudebunt tunc in perveniendo, quia nunc lætabuntur in proficiscendo. Potest etiam a principio versus iste legi interrogative, quod satis in priori hujus psalmi positione explanatum est.

IN PSALMUM LIII.

In finem in carminibus vel hymni: intellectus David, cum venissent Ziphæi ad Saul, et nuntiassent Sauli: *Nonne David absconditus est apud nos.*

ARGUMENTUM.

Ex persona Ezechie obsessi potest intelligi. Aliiter vox Christi ad Patrem, vel cuiuslibet fidelis auxilium Dei contra vitia flagitantis.

EXPLANATIO.

Intellectus David accipiendus est, ut supra, quia videlicet, angoribus obsessus, sed inopinata liberatus, quid Ezechie Christi, cuius et ipse membrum erat, venturum esset, intellexit; et hunc eundem intellectum suum in

carminibus, hoc est, in maximis lætitiæ laudibus extulit; semper enim (ni fallor) psalmi qui in carminibus inscribuntur exultationem canentis inter adversa denuntiant. Ziphæi interpretantur florentes, quod in hoc sæculo peccatoribus datum est, ubi ad tempus libertate perfida prosperari solent, et fidelibus e contrario contempnis, et impiorum obstinatione conclusis. A Saulis periculo propheta liberatus per totum psalmum Domino gratias agit, quia Ziphæorum non potuit nocere proditio. In prima parte deprecatur, ne eum inimici fortissimi gravae prævaleant. Secundo loco adversarios suos spirituali pietate supplicat debere converti. Quod omnem convenit petere Christianum, ut a florentibus hujus mundi ita liberetur, quatenus eis conversionis gratia non negetur.

COMMENTARIUS.

Deus, in nomine tuo. Titulus est talis: *In finem in carminibus ipsi David, cum Ziphæi venerunt ad Saul, et dixerunt: Ecce David absconditus est apud nos.* Quod Saul qui electus est in regnum non ad permanendum, sed secundum Scripturæ sententiam, quæ dicit: *Qui facit hominem hypocritam regnare propter perversitatem populi sui*, figuram gerebat regni temporalis ad interitum pertinentis, jam dictum est. Notificatum quoque est superius David figuram Christi gessisse et capitis et corporis. Totus enim Christus caput et corpus. Cui capiti sursumposito, corpus convinctum est jam spe, et caput corpori deorsum charitate. Ziphæi autem vicus fuit Judææ, cujus habitatores Ziphæi dicebantur, apud quos cum Saul eum persequeretur, latuit David. Interpretantur vero Ziphæi florentes, per quos intelliguntur mundi amatores. Apud quos vero David, id est, illi quos figurabat ille David, sunt latentes. De his latentes dicit Apostolus: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit gloria vestra, tunc et vos cum Christo apparebitis in gloria*, tunc enim qui nunc latent, quia bona eorum non apparent, erunt florentes. Et Ziphæi nunc florentes tunc erunt arescentes. Per hos enim duos duo intelliguntur genera maxime distinguenda. Nihil autem prodest distinguere, si pigri sumus eligere. Nunc enim datur potestas eligendi, quando Deus differt sententiam iudicandi; postquam autem venerit sententia iudicii, non amplius erit potestas eligendi. Nunc ergo eligamus, et malimus esse latentes quam florentes, et cum David humiliari, quam cum Ziphæis exaltari, et intelligamus quem finem habeat flos Ziphæorum. Quis sit autem iste finis, Psalmista ahibi aperit dicens: *Vir insipiens et stultus non intelliget hæc, etc.*, usque cum dicit: *Ut intreat in sæculum sæculi.* Æternus enim interitus finis erit floris illorum, et e contra æterna iocunditas ariditatis bonorum. Et de hoc intellectu agitur in titulo, cum dicitur: *Hæc verba referuntur in finem temporum*, id est, ad Christum, quæ sunt intellectus attributus ipsi David, vel dignioribus de corpore Christi, vel ipsi prophetæ vice illorum agenti et exhortanti nos ad intellectum, scilicet, in finem floris Ziphæorum attendamus. Qui intellectus habendus est in carminibus, id est, in lætitiis, non in tristitia, quia non est dolendum si hoc flore careamus, et tribulamur; imo gaudere debemus in tribulatione, scientes quia *tribulatio patientiam operatur*, et cætera. Intellectus, dico, signatus in illa historia, cum venerunt Ziphæi ad Saul, et dixerunt ei: *Ecce David absconditus est apud nos.* Semper enim florentes latentes adversantur, et ipsos produunt, sed nihil eis obsum, sicut et Ziphæi David quidem prodiderunt, sed nihil eis obfuit, quia illæsus evasit, et speluncam Bethlæem intravit. Quando etiam Saul persecutor intrasset, ut ventrem purgaret, et interficiendi se copiam illi daret, David ei pepercit, et oram tantum chlamydis ei abscondit, significans nobis quod tales non persequentes non persequi debeamus, nec odio habere, sed potius diligere, et pro ipsis orare. Nunc ad lit-

teram accedamus. Vox est, ut prædictum est, vel perfectorum in corpore Christi, vel ipsius prophetæ vice eorum agentis, et ita dicentis: *Deus, in nomine tuo saluum me fac.* Quasi dicat: Nomen tuum quod prædicalum est nobis in infirmitate, quia mortalis et passibilis nobis annuntiatus es, cognosco sublimatum in virtute. Venisti enim ut moriaris ex infirmitate, venies vero ut iudices in virtute. Et quoscunque nunc salvabis in præcedenti nomine, illos salubriter liberabis in tua subsequenti virtute; et ideo tu, Domine, me credentem et sperantem, in tuo nomine præcedente, non in me, *salvum me fac.* Et bene dicit *salvum*, quia *justus ex fide vivit.* Et sic tandem perfecte libera me in tua subsequenti virtute, et ut liber es, o *Deus, exaudi orationem meam*, non quamlibet, sed meam, florem, scilicet, Ziphæorum non rogantem. Et *verba oris*, non Ziphæorum, sed *mei*, id est, æterna bona a te rogantis, quæ illi quidem audiunt, sed non percipiunt, quia non æterna mecum, si terreni cupiunt, inquam, percipe, id est, ostende per effectum percepisse te *auribus*, id est, audiendi potentia, quæ in te est.

Quoniam alieni insurrexerunt adversum me, fortes quæsie unt animam meam, et non præposuerunt Deum ante conspectum suum. Ideo necesse est ut tu me saluum facias et liber es, quia *ab eis*, id est, Ziphæi alieni a me non cognatione, sed affectione, non loco, sed flore, insurrexerunt, ut essent adversum me, id est, ut opprimerent me. Et hoc modo insurrexerunt, quia ipsi fortes, non in rei veritate, sed sua reputatione, quæsierunt animam meam, ut sibi conformarent eam. Et hoc totum ideo fecerunt, quia non proposuerunt ante conspectum suum Deum, sed mundum, id est, noluerunt Deum diligere, sed potius voluerunt nummum super nummum ponere et omnia terrena commoda augere.

Ecce enim Deus adjuvat me; et Dominus susceptor est animæ meæ. Alieni quidem insurrexerunt contra, sed quæ cura? Nulla scilicet, quia *Deus adjuvat me.* Deus omnes sanctos suos adjuvat, et si non exterius manifeste, interius tamen occulte, quia vere magnum adiutorium illis est, qui possunt dicere: *Gloria nostra est testimonium conscientiarum nostrarum.* In quo adiutorio iste quoque gloriatur cum dicit: *Voluntarie tibi sacrificabo, etc. Deus, inquam, adjuvat me.* Et ecce quomodo adjuvet, scilicet, quia Dominus est susceptor, id est, defensor, animæ meæ, et si non corporis mei contra Ziphæos dando unhi gloriosam conscientiam, quæ facit ne eis consentiam.

Averte mala ab inimicis meis, et in veritate tua disperde illos. Illic interserit orationem pro persecutoribus illis, dans nobis exemplum, ut tales non odiamus, sed pro ipsis oremus. Quasi dicat: Illi quidem insurgunt contra me, tu autem, Domine, averte ab illis meis mala interiora, scilicet, et graviora. Nulum enim malum gravius quam amare terrena, et negligere æterna; et ipsos positis in veritate tua, id est, in amore æternorum, disperge in falsitate sua, id est, in affectione terrenorum.

Voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est. Ad principale continuatur. Quasi dicat: Vere tu, Domine, adjuvas me, et es susceptor meus. Quod per hunc effectum apparet, quia ego sacrificabo tibi, id est sacrificium, laudis, scilicet. Et hoc non ex necessitate, sed ex voluntate. Quod est dicere: Gratis te laudabo, et in ejus laude gaudebo, quo laudato, nunquam erubesco. Voluntarie Deus laudetur, charitate ametur, gratis laudetur, gratis ametur, hoc est, propter se ametur, non ex necessitate, id est, non propter aurum vel argentum, vel aliquid tale. *Sacrificabo tibi*, inquam, et hoc taliter, quia *confitebor tibi*, id est, perfectam laudem ore, corde et opere faciam *nomini tuo, Domine.* Et hoc propter aliud, sed quoniam ipsum in se ipso bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, et super inimicos meos desepxit oculus meus. Merito tibi sa-

crificabo et confitebor, quoniam tu eripuisti jam me in spe, ex omni tribulatione interiori, scilicet, et exteriori. *Et oculus meus*, interior, scilicet, factus, per hanc ereptionem super inimicos meos desepxit, id est, despectibilem florem Ziphæorum habuit, attendendo, scilicet, quia *omnis caro fenum est, et omnis gloria ejus tanquam flos feni.* Aruit fenum, et cecidit flos; verbum autem Domini, id est, promissiones Domini manent in æternum. Quare? Quasi dicat: Si hic humilior, exaltabor cum Dominus dicat: Quia *qui se humiliat, exaltabitur.*

IN PSALMUM LIV.

In finem carminis intellectus David.

ARGUMENTUM.

Ex persona Oniæ sacerdotis sponte Ægyptum potentis psalmus iste deprecatur, quando Jason propinquus ejus, sed honoris et vitæ illius æmulus, ab Antiocho, Seleuci filio, pontificatum redemit, ea conditione, ut omnes Judæos in gentilium scita traduceret. Ipse vero Onias, constructo in Ægypto altari, ritus sacros, quos Jerosolymis Jason profanaverat cum Judæis, qui invenire potuerant, antistes devotus instauravit. Aliter fidelis quispiam contra vitia carnis et ipsam carnem deprecatur.

EXPLANATIO.

In finem in Christum in carminibus, in gaudiis spiritalibus intellectus David, quia eum intellexit incarnandum, per quem se novit a tribulatione liberandum. Per totum psalmum, duobus diapsalmanibus distinctum, verba sunt Domini. In prima parte petit ne sua in tribulatione positi despiciatur oratio, deprecans liberationis celeritatem, quam ex carnis infirmitate probatur expeire. Secundo loco Judæorum destrui supplicat iniquitates, quoniam in civitate ipsorum erat contradictio veritatis. Tertio dicit quæ obstinatis Judæis pro suis sceleribus noverat evenire. Post hæc introducit pia consolatio, ne quis fidelium, audita judicis severitate terreatur.

COMMENTARIUS.

Exaudi, Deus, orationem meam, etc. Titulus est talis: In finem in hymnis intellectus ipsi David. Quod sic exponitur. Hæc verba referuntur in finem, id est, in Christum, qui finis est omni credenti ad justitiam accipiendam in hymnis, id est, in laudibus, scilicet, ut sive exultemus et lætemur, sive tribulemur, et angustiemur, ille semper sit laudandus qui in tribulationibus erudit, et consolatur in prosperis. Nunquam enim laus Dei debet ab ore et corde Christiani recedere, non ut laudet in prosperis, et prehendant in adversis, sed ut semper, ut Psalmista ait, *laus ejus sit in ore meo.* Gaudes, agnosce Patrem emendantem, quia sive blanditur, sive emendat, illum erudit, cui hereditatem parat. Hoc modo in hymnis verba sunt accipienda, et sunt intellectus attributus ipsi David, a cujus semine Christus processit secundum carnem, quia Filius ejus fuit secundum humanitatem, Dominus ejus secundum divinitatem. Significat hic totum Christum caput, scilicet, et corpus, quia potest Psalmus iste vox esse vel capitis vel digniorum membrorum in corpore. Et est intellectus. Admonemur enim ut, cum audimus, intelligamus quia magna ad nos atinet cura intelligendi, in quo malo simus et a quo malo semper liberari optamus. Inter multas tribulationes hujus sæculi plangit aliqui psalmus iste de intellectu. Non autem plangit, cum hoc psalmo quisquis non habet intellectum. Porro autem illuc meminisse debemus, quia secundum intellectum ad imaginem Dei facti sumus, et per intellectum ab istis animalibus differimus. Unde quidam contemptores tanti boni in quodam psalmo reprehenduntur, cum eis dicitur: *Nolite fieri sicut equus et mulus.* Et item: *Homo cum in honore esset, non intellexit.* Agnoscamus ergo nostrum honorem, et intelligamus non istam patriam esse gaudendi, sed Jo-

lendi, nondum exultandi, sed adhuc gemendi, quia et si aliqua in nobis est exultatio, nondum est in re, sed in spe. Ex promissio enim latamur scientes promissorem nos non fallere. Quantum autem ad præsens tempus attinet, in quo malo et in quibus angustiis simus audiamus, et in nobis quod audimus agnoscimus. Si autem nondum in nobis agnoscimus, David incorporemur et sic sentiamus, et cum ipso dicamus: *Deus, exaudi orationem meam*, id est, me orantem. Et hoc ita ne despexeris, id est, ut amplius non despicias deprecationem meam. Multorum enim exauditur oratio cum pro temporalibus rogant, et conceditur eis quod postulant, quorum postea despicitur deprecatio, quia terrena orant non æterna; et ideo iste utrumque ponit, scilicet, ut orationem exaudiat, et deprecationem non despiciat, id est, terrena eum orare non permittat. Hoc secundum Cassiodorum, qui non distinguit orationem et deprecationem; iuxta vero Augustinum et Hieronymum ita distinguitur: *Deus, exaudi orationem meam* factam, pro perseverantia, id est, fac me inter malos perseverare ne deficiam, imo, proficiam. Et ut exaudias orationem, ne despexeris præmissam pro peccatis deprecationem; prius enim unicuique pro peccatis est deprecandum, deinde pro perseverantia orandum. *Intende, d'co, mihi in oratione, et ut inendas, exaudi me* prius in deprecatione. Et quasi dicat ei: Quid gemis? Quid pateris? Subdit: *Contristatus sum in exercitatione mea*. Quasi dicat: Posuisti me exerceri inter malos, sed quia ipsi supra vires meas in-urgunt contra me, ideo tu, Domine, tranquilla persecutionem eorum. Iste positus inter malos voluit extendere dilectionem suam usque ad inimicos, et dum more perfecti viri admoneret et exhortaretur eos inter quos conversabatur, et nihil proficeret, quasi illi supra vires ejus objurgabant eum cum vitis et opprobriis, et etiam molestabant eum in vitis, timuit perdere dilectionem. Et noluit eos vincere cum vitis, quia hæc est regula pietatis, ut tales per convicia non vincamus, nec ipsos odiamus, imo pro ipsis oremus ut convertantur, et nobiscum exerceantur. Non enim frustra sunt impii, quia omnis impius aut ad hoc vivit ut corrigatur, aut per eum bonus exerceatur. Unde iste noluit malos conviciis vincere, sed convertit se ad orationem, ne perderet dilectionem orando, scilicet, inter tales perseverantiam. Maxime enim bono viro cavendum est, ne in tali tribulatione perdat dilectionem, quia duos hostes patitur, alterum visibilem, et alterum invisibilem, sed si exterius saviens amatur, interius sæviens facile superatur. Uterque autem nititur nobis auferre illud, in quo nos videt superiores esse; homo namque superat hominem terrena felicitate; homo vero superat diabolum inimici dilectione. Unde dicit beatus Gregorius: « Quia suscitavit infirmiorum fratrum adversus nos, nec curat antiquus hostis ut nostra tollat, sed ut charitatem in nobis feriat. » Et ideo iste, ut prædiximus, convertit se ad orationem, ne perderet dilectionem. Et quare oret, causam reddit, dicens: *Contristatus sum et conturbatus* timendo perdere dilectionem in *exercitatione mea*, id est, dum exerceor inter malos admonendo eos, et nihil, quia insurgunt super vires meas, proficiendo. Nota quod dicit *mea* Dux enim exercitationes sunt: una honorum, altera malorum. Exercitatio malorum est inutilis, quando mali scilicet opprimuntur a malis. Exercitatio honorum est exercitatio ad pietatem, et ad omnia utilis, qualis est hic accipienda. Et quia duo posuit, duo etiam subditi, quasi dicat: *Conturbatus sum*, inquam, a voce inimici, id est, propter exprobrationem et convicia illata ab inimico. Et *contristatus sum a tribulatione peccatoris*, qui non solum maledixit, sed et contra fecit flagella adhibendo; plus enim est contristatus quam conturbatus, quia conturbatio hæc est tantum ad horam.

Quoniam declinaverunt. Ideo merito contristatus sum et conturbatus, quoniam ipsi inimici declinave-

runt, id est, quasi deviare voluerunt in me iniquitates suas, id est, me conformare sibi conati sunt, cum potius deberent mihi conformari. *Et molesti erant mihi*, id est, molestabant me contradicendo, et etiam contrariando in ira sua, id est, propter admonitionem suam et exhortationem irati mihi erant. Unde *cor*, id est, interior meum conturbatum est, ita tamen, ut conturbatio illa maneret in me tantum, id est, non extra procederet in odium illorum. Et est hic determinatio conturbationis. Et ideo non superfluit, licet idem prius dictum sit, *conturbatum est*, inquam, *cor meum*. Et hoc adeo, quod *cecidit super me formido mortis*, id est, timor mortis non exterioris, sed interioris. Non enim timebat mortem exteriorem, contra quam munierat eum Dominus dicens: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere*; timebant mortem interiorem, quæ gravior est, id est, odium timebant, quia sicut dilectio est vita, ita odium est mors animæ.

Timor et tremor. Hoc, inquam, modo *formido mortis cecidit super me*, quia *venerunt super me timor de ira, tremor de odio*. Ira enim brevis furor est, odium inveterata ira. Timor quoque animi est, tremor vero corporis. Et videtur plus esse tremor, ubi etiam per concussionem corporis exterius aperitur, quantum sit timor interior. Et ideo timor refertur ad iram, quæ levis est, tremor vero ad odium, quod utrumque grave est. Et potest hic trabs et festuca illa notari, de quibus Dominus in Evangelio dicit: *Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, et deinde festucam de oculo fratris tui*. Per trabem enim odium, per festucam vero ira designatur. Et multi pravi doctores alios de ira reprehendunt, cum ipsi interiori grave gerant odium. *Timor*, inquam, *et tremor venerunt super me*, et hoc ideo, quia *tenebræ odii quasi contexerunt*, id est, oppresserunt me. Non enim vere contexerunt eum, sed in tanto metu erant, ne dilectionem perderet, et odium incurreret, ut videretur ei quasi odium ipsum jam in eo esse. Odium ideo vocal tenebras, quia, ut Joannes evangelista ait: *Qui odit fratrem suum, in tenebris est*.

Et dixi: Quis dabit mihi. Venerunt, inquam, *super me timor et tremor*; et in illo timore constitutus dixi, præ tædio, quia vidi eos quos amonebam nihil proficere, sed potius deficere: *Quis dabit mihi pennas, ut columbæ?* Quando vir sanctus videt malos inter quos conversatur potius quam proficere, quia insurgunt in eum, et molestias ei inferunt, et sic peccatum peccato superaddunt, solet contingere propter tædium ut capiat eum solitudinis desiderium, et vult recedere e corpore, non amore, scilicet, ut quibus non poterat prodesse hortando, prosit saltem orando; sed multi sunt quibus non licet sic avolare, quia ligatas alas habent non visco, sed officio. Et ideo hi aliud desertum petunt, desertum, scilicet, cordis petunt, ut soli sint in puritate mentis, qua se cum Deo suo oblectent, non tamen soli sunt in charitate, quia per charitatem cum illis a quibus recesserunt sunt. Sic enim quærent requiem in mente, ut corpus tamen recessum abstrahatur a labore. Et hunc talem recessum optat iste, cum dicit: *Quis dabit mihi pennas*, id est, recessionem ab his malis potius per me deficientibus, quam proficientibus: pennas dicit, quæ sunt sicut pennæ columbæ. *Et volabo*, id est, recedam ab eis in mentis solitudinem, et sic *requiescam*. Quasi dicat: Certe tu, Domine, dabis mihi pennas, qui exaudis orationem meam, et non despicias deprecationem meam. Cum pennæ sint corvorum et accipitrum, sicut columbarum, iste tamen quærit sibi tantum dari pennas columbæ, quia columba quærit a molestiis avolationem, sed non amittit dilectionem, quia signum est dilectionis multis modis. Sic et iste quæret avolare a malis fratribus, quos patitur ut dilectionem non amittat, sed cum eis semper per charitatem maneat. Et mittitur hic ad Scripturam illam, ubi legitur quod columba de arca emissa, quia ubique lutosa loca invenit, ad

arcam per dilectionem rediit. Sic et iste, qui lutosam loca tantum invenit malorum in secretum cordis, servata tamen in se dilectione, recipere se querit.

Ecce elongavi fugiens. Quasi dicat: Quæ sivi penas mihi dari, et ecce factum est quod optabam, quia penas sunt mihi datæ; et ego *fugiens elongavi* me, scilicet, ut solus essem in mentis puritate, non tamen solus in charitate, et in ea solitudine mansi. Vel *elongavi* me tendens in desertum corpore, non amorem. Et hoc ideo, quia *expectabam eum*, scilicet, Deum, quousque me confortaret; eum, dico, qui sicut jam me *salvum fecit* in spe, ita me *salvum faciet* in re a *pusillanimitate*, id est, ab infirmitate spiritus, id est, ita me confirmaret, ut jam non timerem perdere inter malos molestantes me dilectionem. Et sic spiritus meus prius infirmus timendo, esset firmus nihil timendo, et qui me *salvum faceret a tempestate*, id est, a mentis perturbatione. Si quis enim non attendit quid Dominus pro eo passus sit, in illo quasi Christus dormit, et ideo in ejus mente tempestas perturbationis sit; qui vero attendit quid Dominus passus sit, et in aliqua similitudine passionum Christi gaudet inveniri, in illo quasi Christus evigilat, et mari et ventis imperat, et sic tempestas cessat. Vel etiam potest dici: Qui *salvum me faceret a tempestate*, id est, ab exteriori persecutione, non quod penitus persecutione cessaret, sed ego confirmatus non attenderem.

Præcipita, Domine. Sic continuatur: *Expectabam, inquam, eum qui salvum me faceret.* Ego dico (dicens ita): *præcipita, Domine*, etc. Vel secundum Augustinum ita: *Inimici quidem declinaverunt in me iniquitates; tu autem, Domine, præcipita eos de peccato in peccatum. Et linguas eorum divide a veritate tua, scilicet, ut semper loquantur falsitatem.* Quod non dico ex malevolentia, sed quoniam ipsi digni sunt, quia ego *vidi iniquitatem*, etc. Vel potest in bono accipi hoc, ut sic dicatur: *Domine, præcipita eos a superbia in humilitatem*, id est, humilia eos. *Et linguas eorum prius conspirantes in malum, divide ita ut amplius in malo sibi non acquiescant, sed conspirant in bono.* Et necesse est ut hoc facias, quoniam in civitate, id est, in eorum multitudine *vidi iniquitatem* in factis et contradictionem in verbis. Quod est dicere: Adeo manifesta iniquitas et contradictio est in eis, ut ab omnibus possit videri. Et designanter per iniquitatem mala opera, per contradictionem vero quod semper veritati contradicatur. Civitatem autem vocat multitudinem illorum. Est quædam civitas confusionis, Babylonia, scilicet, ad quam omnes mali pertinent, sicut e contrario omnibus boni ad Jerusalem pertinent. Et mittitur hic ad tres diversas Scripturas; per *Præcipita* enim mittitur ad Scripturam quæ dicit quod quidam superbi sub tempore Noe diluvio sint præcipitati, quia illorum præcipitatio significavit justorum, de quibus hic agitur, præcipitationem; per *Divide linguas eorum* mittitur ad illos qui post diluvium turrim in cœlum ædificare voluerunt, per quorum superbiam linguæ sunt dispersæ, sicut postmodum per humilitatem apostolorum Ecclesiæ linguæ coadunatæ sunt. Per *contradictionem* vero mittitur ad totius schismatis initium, scilicet, quando Datan et Abiron, contra divinam jussionem usurpantes sibi sacerdotalem ordinem, cum multis consensaneis suis processerunt ad thaurificandum; quo factum est ut ipsos principes Datan et Abiron terra vivos deglutiret, sequaces vero omnes ignis de cœlo veniens absumeret.

Die et nocte. Vidi, inquam, *iniquitatem in civitate malorum*, et hoc in tantum, quod ipsa *iniquitas die ac nocte*, hoc est, semper circumdabit illam civitatem, id est, involvet eam undique, quantum ad minores. Et ita involvet minores, ut etiam ascendat super muros ejus, id est, involvat etiam majores, ut Donatum, Arium, et alios tales, qui sunt muri ejus, quia quasi muri muniunt eam, et circumdant eam. Et ideo sic *iniquitas circumdabit eam*, quia labor, id

est, mandatum in medio ejus, id est, in corde ejus multitudinis. Qui enim verum dicit, non laborat, vel in medio ejus, id est, in plebe ejus quæ circumdatur ab ipsis majoribus, est labor. Et *injustitia est in ipsis majoribus*; injustitia enim proprie pertinet ad illos qui judicant.

Et non defecit. Ostendit in partibus quod vere manifesta iniquitas est in civitate prædicta, scilicet, quia *usura et dolus non defecit de plateis ejus*, id est, de publico ejus, id est, manifeste exercetur usura et omnis dolus in ea, per quod augetur ejus iniquitas, quia omne malum exsercabilis redditur, cum publica præsumptione tractatur. Et accipit hic usuram illam de qua alibi dictum est: *Qui non dedit pecuniam suam ad usuram.* Vel potest hic accipi usura illa injustissima, quod parva, scilicet, offensione gravem nimis vindictam exigunt, quando pro solo verbo aliquem occidunt, quam usuram sequitur alia gravior usura, scilicet, damnatio æterna.

Quoniam si inimicus. Si superius per inimicum et peccatorem illum tantum, qui semper extra fuit, id est, fidelem acceperimus, ut beatus Augustinus dicit, tunc versus iste sic continuabitur, quasi dicat: Quæris avolationem propter illos qui extra sunt. Quiescas igitur apud illos qui intus sunt. Dicit iste: Non possum, quia et hic falsi fratres me persequuntur, quod molestius est ferendum: *quoniam si inimicus tantum, scilicet, qui semper extra fuit, maledixisset mihi, utique ego sustinuissem*, id est, sustinendum hoc putarem, quia omne malum patientius debet accipi quod probatur non opinatum assumi, quia quidem inopinatum assumitur. Non opinatum assumitur, quodcumque malum ab his qui extra sunt assumitur; inopinatum vero est quod a concive accipitur, a quo nihil mali expectamus. Et ideo est gravius, quia nulla pestis efficacior est ad nocendum quam familiaris amicus. Si vero superius per inimicum et peccatorem, ut quidam volunt, illos accipiamus qui prius intus fuerunt, sed a nobis exierunt, id est, falsos fratres, tunc planus ad hunc versus erit accessus hoc modo: *Præcipita, Domine, et divide linguas eorum*, qui nobiscum prius fuerunt, et a nobis exierunt; quod non ex malevolentia dico, sed quoniam dignum est, quia *vidi iniquitatem et contradictionem in civitate etiam*, id est, in Ecclesia, ubi major securitas videbatur; et hoc adeo, ut *die et nocte*, id est, semper. Vel et in prosperitate et in adversitate circumdet eam, id est, civitatem; et in minoribus et in majoribus, ut in aliis prælatis iniquitas. Quod valde moleste ferendum est, et merito, *quoniam si inimicus*, qui nunquam fui, intus *maledixisset mihi, utique illud sustinuissem*, id est, sustinendum putarem. Quod vero concivis maledicit (quasi diceret), intolerabile est propter illud quod prædictum est, *et si is qui oderat me*, id est, de quo manifestum est quod odio me habet, quia mavult creaturam quam Creatori servire. Si quis, inquam, *fuiisset locutus magna super me*, id est, superbe et arroganter mihi insultasset, *forsitan abscondissem*, id est, possem me abscondere, id est, subtrahere ab eo, ut protervitas ejus desineret, cum me adversarium non videret, ab illo vero qui intus est non possum me abscondere.

Tu vero, homo unanimis. Ille quidem qui semper extra fuit tolerabilis est; tu vero, homo qui a nobis existi, quia a nobis non fuisti, qui deberes mihi esse *unanimis*, quia aliquando dum intus esses, *fuisisti dux meus*, id est, sæpe salubre consilium dedisti, ita ut in consulendo præcederes, ut beatus Hieronymus de Origene dicit: « Ubi bene, nemo melius; ubi male, nemo pejor. » Et qui fuisti *notus meus* in eisdem iustitiis, et exponit quemodo notus, scilicet, quia *capiebas simul cum multis aliis dulces cibos divinarum verborum*, ens in hoc mecum, quia dulcis erat mihi sicut tibi doctrina veritatis. Nam *ambulavimus pariter in domo Dei*, id est, in ecclesiasticis institutis, *cum consensu*; tu, inquam, qui prius talis fuisti, et

hoc modo apostatati, qui dicere me cogis, hoc, scilicet: *Veniat mors super illos!* Hic rursus mittimur ad initium schismatis in Datan et Abiron. Et est dicere: Mors, id est, mentis cæcitas, veniat super illos, scilicet, inferiores, sicut ignis consumptionis venit super ignem distensionis in fautoribus Datan et Abiron, et sicut principes illos, Datan et Abiron, deglutivit vivos terra, ita principes inter hos apostatas, ut Donatus et Arius, *viventes*, id est, prudentes et scientes, *descendant in infernum*, id est, in profundum viiiorum. Quasi enim sciens in ignem manuum mittit, qui quod non sit faciendum scit, et non facit. Nec hoc (quasi dicat) ex malevolentia dico, sed quoniam digni sunt, quia *nequitia est in habitaculis eorum*, id est, in corporibus, quæ ad tempus inhabitant, quia sunt migraturi, et est *in medio*, id est, in corde interiori eorum. Quod est dicere: Inmundi sunt interior et exterius.

Ego autem. In illis quidem est nequitia intus et exterius; *me autem salvabit Dominus* ab illorum nequitia, scilicet, ne eis conformer; et hoc ideo, quia *clamavi ad Deum*, id est, ad ipsum Dominum. Ille dat nobis exemplum, qualiter et nos ab huiusmodi nequitia possimus liberari, scilicet, si clamemus ad Dominum, id est, irremis bene agamus.

Vespere et mane. Dominus, inquam, *salvabit me*, et ego salvatus non existam ingratus, quia *narrabo* ad ædificationem aliorum, quæ sunt *vespere*, id est, evangelizata de præterito. Vel Domini nativitatem, passionem, resurrectionem et similia, quæ per *vespere* designantur, quia quando *vespere* est, sol præteritus est. *Et annuntiabo*, quod sunt in *mane*, id est, evangelizata de futuro, ut de secundo ejus adventu. Annuntiare enim proprie pertinet ad futura, quæ per mane ideo designantur, quia quando mane est, sol adhuc futurus est. Et quia ego *narrabo vespere*, et *annuntiabo mane*, ideo Dominus exaudivit vocem meam in *meridie*, id est, dando mihi æterna bona et manentia. Quæ ideo designantur per *meridie*, quia quando sol in meridionali circulo est, et major splendor et fervor est, et quasi stat, quia nec in ascensu et descensu est. Nihil vero dignius stat vel manet quam illud cui nihil accedit vel recedit, ut æternitati. Vel aliter: *Narrabo* quæ sunt facta in *vespere*, id est, sapientiam morientis. In *vespere* enim mortuus est Dominus. In quo miram sapientiam, licet gentibus stultitia videatur, exercuit, quia morte sua temporalis nostram mortem æternam destruxit. Et *narrabo* quæ sunt facta in *mane*, id est, vitam resurgentis; mane enim resurrexit Dominus, et sua resurrectione nobis vias vitæ notificavit. *Et annuntiabo* quæ sunt facta in *meridie*, id est, gloriam ascendentis, et ad dexteram Dei Patris considentis, ubi interpellat pro nobis, quod per hunc effectum apparet, quia Dominus Pater *exaudivit vocem meam*. Vel aliter: *Narrabo* quæ narranda sunt ad ædificationem in *vespere* et *mane*, id est, in prosperitate. Quæ ideo designantur per *vespere* et *mane*, quia in his duobus temporibus vespertantiur aer est a calore; et quia vespertinum et matutinum tempus propter auræ mutationem navigantibus et aliis talibus prosperum solet esse. Et *annuntiabo* etiam ad utilitatem proximi in *meridie*, id est, in adversitatis fervore. Quod est dicere: Nec erigar in prosperis, quin narrem, nec frangar adversis, quin annuntiem. Et ideo Dominus, cum ad eum clamavero, *exaudivit vocem meam*; et hoc modo exaudivit, quia *redimet animam meam*, prius postam in *pax*, id est, quia pacem servavit inter odientes pacem, nec inter persequentes amisit dilectionem *ab his*, id est, a potestate et a conformatione eorum qui *appropinquant mihi*, id est, qui ex vicino adversantur mihi, quia et concives sunt. Et ideo dico *appropinquant*, quoniam *inter multos*, secundum ordines institutorum et sacramentorum, *erant mecum*. Habet alia Translatio: *Quoniam inter paleas erant mecum*, quod melius huic sententiæ accedit. Vel aliter: Ideo necessarium est

A ut ab illis redimat animam meam, quoniam ipsi erant mecum inter multos, id est, inter paleas, non inter grana; plures enim paleæ sunt in area quam grana. Sic et simulati amici plures sunt quam veri amici, de quibus dictum est: *Amicitia genus pessimum est, corde esse adversarios, lingua simulare devotos*.

Exaudivit Deus. Vere Deus *redimet animam meam* ab illis, quia Deus *exaudivit me*, et exaltabit; eos vero qui se erexerunt in dissensionem, *humiliabit in damnationem*, Deus dico, *qui est ante sæcula*. Quasi dicat: Illos homo qui fuit ex tempore, ut Donatus, vel aliquis talis, erexit; Deus vero *qui est ante sæcula*, id est, qui est sine tempore, *humiliabit illos*. Unde dicit Cassiodorus: *Non sit tibi Dominus pro Domino, qui noluit esse servus tuus sub Domino*.

Non enim est illis. Merito eos humiliabit, quia *illis non est commutatio in præsentem, et ideo non erit illis in futuro*. Hoc est, quia non habuerunt partem in prima resurrectione, nec habebunt in secunda. Erit tamen mutatio eis in futuro per resurrectionem, sed non erit eis commutatio, id est in melius mutatio, quia resurgent ad pœnam, non ad gloriam. *Non est illis*, inquam, *commutatio*, et hoc ideo, quia *non timuerunt Deum*, id est, iudicem futurum non attenderunt, ut mandata ejus custodirent. Et ideo Deus *extendit manum suam in retribuendo*, id est, plenariam inferret nequitiam eorum retributionem. Et merito, quia ipsi *contaminaverunt*, id est, depravaverunt *testamentum*, id est, promissiones ejus. Quod enim dictum est ad Abraham: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*, hoc pervertunt, verbi gratia, ut illi qui ad solam Africanam hoc pertinere dicunt. Et ideo *divisi sunt* non a contaminantibus. Et hoc *ab ira vultus ejus*, id est, per iram ostensam in vultu ejus, id est, Dei. Divisi sunt enim jam ab illis per interioriorem cæcitate, id est, moraliter. Dividentur etiam tunc loculiter, cum dicitur eis: *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Et illis contaminantibus *divisus et excæcatis, cor illius*, id est, Dei, hoc est, sacra Scriptura, quæ ideo dicitur cor Dei, quia continet interiora et occulta mysteria de eo, illi *appropinquavit*, id est, patefacta est, non contaminantibus testamentum. Quia enim illi repulsi sunt, necesse fuit illis, id est, contaminantibus, perquirere veritatem Scripturarum, ut possint resistere falsitati illorum. Et sic Scripturæ eis appropinquaverunt, quia quanto magis et sæpius eas quæsierunt, tanto magis intellexerunt. Unde Apostolus: *Oportet esse hæreses, ut qui probati sunt manî estî fiant*.

Molliti sunt sermones ejus. Exponit quomodo cor Dei illis appropinquabit, ita, scilicet, quia *molliti*, id est, intelligibiles facti sunt illis sermones ejus, scilicet, Dei, in quibus solent esse quedam dura, ut cum Dominus dixit: *Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam*. *Durus est hic sermo, et quis poterit eum audire?* *Et scandalizati ferme septuaginta duo abierunt retrorsum*. Petro vero mollis hic sermo factus est, non tamen quia Petrus hoc intelligebat, sed quia pie dictum est credebatur. *Molliti sunt*, inquam, *sermones ejus*, et non parum, *sed super oleum*, id est, super omnem liquorum molliissimum et tenuissimum. Oleum enim ad ea molle et tenue est, quod dicitur corpus penetrare; sermones vero isti adhuc molliores sunt, quia penetrant usque ad animam. Et licet ita molles facti sint, vires tamen non amisserunt, quia ipsi sunt *jacula*, id est, armant et munitur eos ab hostibus; et ipsi mittunt eos velut sagittas acutas, corda transientes, et charitatem intendentes.

Jacta super Dominum curam tuam, et ipse, etc. Hic majores, quorum vox est, in hoc psalmo hortantur inferiores suos. Quasi dicat: Ut vobis quoque inferioribus molliantur sermones Dei, ideo tu quilibet *jacta curam tuam*, id est, tuam curare, reputa nihil tibi prodesse, sed ipsum salutis tuæ curam gerere. Juxta quod alibi dictum est: *Omnes solliciti*

tudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et si hoc feceris, ipse enutriet te, id est, de virtute in virtutem promovet te. Et tandem tibi justo perducto in æternum, id est, in æternitatem, non dabit amplius fluctuationem, quia æternitas erit portus ubi anchoram figas, et deinceps stabilis maneat; quod in hac vita nulli quæcumque perfecto contingere potest, cum etiam Petrus ad ancillæ vocem fluctuaverit.

Tu vero, Deus. Hos quidem, Domine, enutries, eos vero prædictos, scilicet, contaminantes testamentum, deduces tu, quia poteris (qui Deus es), in puteum interitus, scilicet, in puteum corruptionis, in tenebras submersionis, id est, in profundum vitiorum, qui erit in puteum interitus, id est, ad æternam damnationem; tu, dico, auctor culpæ, sed damnator eorum nequitie.

Viri sanguinum et dolosi. Merito in puteum deduces eos, quia ipsi sunt viri sanguinum, quia multorum sanguinem fundunt non corporaliter, sed spiritualiter, quia animas occidunt, et hoc ideo, quia dolosi sunt, id est, alios hæresi sua decipiunt. Et hi tales non dimidiabunt dies suos, id est, non tantum proficiunt in nequitia, quantum putaverunt, quia promittunt sibi longam vitam, et illam non dimidiabunt, quia sæpe celerissima morte absumentur. Vel non poterunt, id est, non possunt Deo servire et mammonæ. Volunt enim dies suos, id est, præsentem vitam, quam totam servitio Dei debent impendere, dimidiare, id est, separare, ut partim sibi et mammonæ serviant, sed non dimidiabunt, id est, non sic illos dies suos separare poterunt, ad salutem, scilicet. Quia nemo mittens manum ad aratrum, et reliqua. Vel aliter (quasi diceretur): Nonne proderunt eis bona quæ fecerunt? Non equidem, quia dies suos, id est, vitam suam non dimidiabunt, id est, non ita separare poterunt, ut per pauca bona destruant multa mala, quæ fecerunt, cum potius per multa bona destruenda sint pauca mala. Quod est dicere: Propter pauca bona non salvabuntur, imo propter mala multa damnabuntur.

Ego autem. Illos, inquam, deduces in puteum, me autem non deduces, quia ego, Domine, sperabo, id est, omnem spem meam conjiciam in te. Nunc quidam psalmus iste lectus est in voce cujuslibet perfecti tribulationem, in qua est, attendentis, et ab ipsa liberari orantis, ad nostram instructionem, scilicet, ut nos attendentes communem esse tribulationem, faciamus communem etiam orationem. Si vero in voce capitis psalmus idem legatur, ita caput ipsum loquatur: *Deus Pater, exaudi orationem meam factam pro perseverantia meorum, et ut exaudias orationem, ne despereris præcedentem deprecationem factam a me pro meis.* Intende mihi, dico, in oratione, et exaudi me in deprecatione facta pro meis. Et opus est ut me pro eis exaudias, quia vere contristabuntur et conturbabuntur, quoniam ego ipse contristatus sum in exercitatione mea. Quasi dicat: Si in me viridi ligno hoc fecerunt, in a ido quid fiet? Et si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus, et similia. Exercitatio Christi fuit illa de qua ipse dicit: *Ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati.* Quæ exercitatio fuit ad pietatem et ad omnia utilis, quia in omnibus quæcumque fecit, aut verbo, aut exemplo, nobis profuit. In qua exercitatione dupliciter contristatus est, quia Judaicam gentem quoniam respexit inbre verbi, quasi aridam sicum, nullum fructum, quo ipse solveret jejunium, sed sola folia, id est, verba, habentem invenit, et ex ipsa etiam morte contristatus est, quia dixit: *Tristis est anima mea usque ad mortem, non quia mors ipsa jucunda et delectabilis ei esset, sed quia nostram in se transfugeravit infirmitatem.* Et hoc est quod dicit: *Contristatus sum in exercitatione mea* in me et in meis, quia etiam suo modo dupliciter contristatus sum. Et ita sum contristatus, quod conturbatus, id est, quod hæc contrista-

tio fuit conturbatio, id est, horaria tantum, quia cito versa est in eo in lætium resurrectionis. Cito quoque in suis suo modo lætificatur. Et quia ita sum contristatus quod tantum sum conturbatus, ergo contristatus sum in me et in meis a voce, id est, propter vocem inimici. Et propter tribulationem peccatoris, quia non meam poenam, sed illius damnationem attendi, et inde dolui. Vocem inimici possumus accipere, quia dixerunt ei: *Dæmonium habes, et similia, et etiam contradictiones in membris ejus; tribulationem vero peccatoris, ipsam ejus passionem et suorum.* Distinguit autem, sicut nunc diximus, hunc versum Cassiodorus, et valet satis in utraque lectione.

Quoniam declinaverunt. Quasi dicat: Inde sum contristatus, quia ipsi iniquitates suas, quibus locum et gentem perdere merebantur, declinaverunt in me, quantum in ipsis fuit, quia putabant vitam meam quasi pollutionem, et ideo credebant per mortem meam quasi purgari et se et civitatem suam, unde unus ex eis dixit: *Expediit ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.* Et in ira sua, id est, irati pro loco et gente, erant molesti mihi, id est, molestabant me dictis et factis. Unde cor meum, id est, anima mea, conturbata est, quod non fuit ex illorum coactione, vel in illorum potestate, sed in me, id est, in mea propria voluntate. *Et formido mortis, id est, illud propter quod formidat mors, damnatio, scilicet, consecutiva mortis, mortis; dico, venientis super me, cecidit, id est, destructa fuit.* Quod est dicere: Quia mors me, in quem nullum jus habebat, vindicare sibi voluit, perdidit illud juris quod habuit. Morte enim sua temporali mortem nostram æternam destituit, et sic mors in victoria sua absorpta fuit.

Timor et tremor. Ostendit quoque mors super eum venerit, id est, dicens: *Timor et tremor venerunt super me, quod est descriptio mortis nostræ per ejus effectus.* Quoniam enim mors, id est, separatio animæ et corporis, timetur, quoniam efficitur ut timor sit in mente, et tremor in corpore.

Et contexerunt me tenebræ. Hoc item pertinet ad prædictam descriptionem, quia tangit hic vicinum moris. Sequuntur enim mortem tenebræ, id est, hujus lucis defectio. Vel aliter: Ideo timor et tremor venerunt super me, quia tenebræ, id est, tenebræ intellectus carentes, contexerunt, id est, circumdederunt me ad damnationem. Et quia attendi hæc super me ventura dixi: *Quis dabit mihi pennas? Nonne tu, Deus Pater? Pennas dico, quæ sunt sicut columbæ; et volabo ab istis, et sic requiescam.* Pennas accipimus hic potestatem ponendi animam, et resumendi eam, post quas pennas avolvit a persecutoribus suis moriendo et resurgendo, non ut pennas corvinis, sed ut columbinis, id est, non odiose, sed charitable, quia quosdam ex illis postea visitavit, quia crediderunt in una die tria millia, et deinde multi alii. Vel in hoc charitable, quia mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Et postquam sic avolvit, requievit in immortalitate et in impassibilitate. Vera enim requies est, cui nulla amplius intercedit conturbatio. Vel avolvit a populo illo, de quo dictum est: *Laboravi sustinens, id est, a Judæis, et requievit in illo alio populo, de quo dictum est: Populus quem non cognovi, servit mihi in auditu auris.* Ecce (quasi dicat) factum est quod optavi, datæ sunt mihi pennæ, et elongavi me ab illis, id est, a Judæis moriendo, resurgendo, fugiens eos quantum ad majorem partem, non vero quantum ad membra sua, id est, apostolos, a quibus sua propria membra posita, ne dubitarent, palpari permisit, nec quantum ad illos quos per gratiam fidei visitavit. Et elongatus ab illis, mansi in solitudine, id est, in gentibus, quæ erant quasi desertum a lege, et a prophetis destitutum. Vel elongavi me fugiens, quantum etiam a omnibus corporali presentia. Et mansi in solitudine

paternæ confessionis, quæ ideo merito dicitur solitudo, quia nondum aliquis corporaliter illuc pervenit præter eum. Et merito (quasi dicat) hoc mihi concessum est, scilicet, ut avolarem et requiescerem, quia ego cum patientia obedientiam explevi. Nam *expectabam patienter eum*, id est, Deum Patrem, qui nunc prius *salvum me fecit* in spe, ita *salvum me faciet* in re a *pusillanimitate spiritus*, id est, ab infirmitate illa spiritus pro qua dixit: *Tristis est anima mea usque ad mortem. Et a tempestate*, id est, ab impetu furentis populi. Ego dico dicens ita: *Præcipita, Domine, et divide linguas eorum dupliciter*, ut in priori lectione dictum est. Et hoc non dico ex malevolentia, sed quia digni sunt, *quoniam in civitate*, id est, in populo Judæorum, qui quasi civitas fuit, propter legem et prophetas, ut minus videbatur timendum. Ibi *vidi*, id est, recognovi et manifestus expertus sum, id est, et contradictiones, et eam civitatem *circumdabit iniquitas die ac nocte*, id est, semper, non solum in minoribus, sed ita ut ascendat *super muros ejus*, id est, super principes ejus, Pilatum, scilicet, et Annam et Caipham. Et hoc ideo, quia *labor est in medio ejus*, ut in priori lectione dictum est.

Quoniam si inimicus maledixisset. Vidi, inquam, *in civitate contradictionem*, quod molestissime ferendum est, et intolerabile. Quoniam *si manifestus inimicus*, id est, gentilis populus *maledixisset mihi*, illud *utique sustinuissem*, id est, sustinendum putarem. Quod non ita intelligendum est, quod Deus aliquam iniquitatem sustinet, id est, alicujus iniquitati parcat, sed quasi sustinet nescienter peccantium iniquitatem, quia minus punit eam, quam si essent scienter peccantes. *Et si is qui aperte oderat me*, quia maluit creaturam quam Deum colere, *fuisset locutus magna super me*, dicens: *Non habemus regem nisi Cæsarem, forsitan*, id est, talis posset esse quod *abscondissem me ab eo*, id est, non per tam asperam vindictam ostenderem me illi. Forsitan ideo opponit, qui quidam etiam inter gentiles erant quibus Deus tantum ingenium concessit, ut legem naturaliter scriptam in cordibus haberent. Ut Plato et alii philosophi. Et his talibus non abscondit se Deus, quia ita severe in eos vindicabit, sicut et in illos qui legem scriptam acceperunt.

Tu vero homo. Illum quidem sustinuissem, et ab illo me abscondissem; tu vero quem ego per legem datam feci hominem, id est, intelligentem, et qui deberes *unanimis mihi esse, dux meus*, id est, quem ego ducem a iis constitui, scilicet, ut in te vitium Dei cernerent, et quid colerent intelligerent; *et notus meus secundum carnem, qui capiebas mecum dulces cibos*, id est, legalia instituta; quæ vocat dulcia, non quantum ad signa, sed quantum ad significata, licet illi hoc non attenderent. Et vere *mecum*; nam *ambulavimus cum consensu in domo Domini*, id est, in præceptis legis. Quorum plura ipse etiam carnaliter adimplevit, quia et circumcisus est, et in templo cum muneribus præ-entatus. *Tu*, inquam, *homo ita mihi familiaris*, ad quid dicendum me inducis? Ad hoc, scilicet: *Veniat mors super illos*, et cætera. Quod itidem dicitur hic, sicut in lectione priori, in malum, scilicet. Potest etiam secundum Cassiodorum exponi in bonum, ita: *Mors veniat super illos*, id est, priori vita moriantur, et ipsi viventes, id est, male actam vitam suam attendentes, *descendant in infernum*, id est, mente præcurrant in infernum, et videant quæ pœna debeatur illis, et sic convertantur. Et necesse est ut hoc faciant, *quoniam nequitia est in habitaculis eorum*. Quod similiter est, ut supra. Vel potest dici ad solam similitudinem, scilicet, *in sordidi sunt in nequitia*, ut illi sordidi sunt, in quorum habitaculis sordes sunt non solum in angulis, sed etiam *in medio*. Me autem ab eorum nequitia *Dominus salvabit* in me et in meis. Et ego salvatus *narrabo* in me et in meis *vespere*, id est, evangelizata de præterito. *Et annuntiabo mane*, id est, dicta de fu-

tuero, et ipse me et meos exaudiat in meridie, id est, dando æterna. Possunt etiam hic aliæ prædictæ sententiæ dici partim ad eum, partim ad suos. Et vere *exaudiet*, quia *redimet animam meam in pace existentem*, id est, inter odientes etiam pacem servantem, *ab his qui appropinquant mihi*, id est, a potestate Judæorum, qui ex appropinquo adversantur mihi. Quod necesse est, quoniam ipsi mecum erant inter multos, id est, inter paleas tantum, ut prius.

Contaminaverunt testamentum ejus. Hic accipe testamentum Dei promissiones de æternis sub gratia factas: quod testamentum Judæi super legalia sacrificia non ordinaverunt, imo terrenas et veteres ei promissiones præposuerunt. Unde dicit: *Contaminaverunt*, id est, despexerunt *ejus testamentum*, sanguine, scilicet, nisi testatoris confirmatum, et ideo divisi sunt ut prius.

Viri sanguinum. Merito deduces eos in puteum interitus, quia ipsi sunt *viri sanguinum*, appetentes, scilicet, effundere sanguinem meum pro loco et gente, et quia *dolosi* sunt, id est, deceptorie mecum agunt, dicentes: *Magister, scimus quia verax es*, et similia. Et tamen licet sanguinem meum fundendo regnum æternum sibi parare intendant, *dies suos* quos quasi æternaliter in illo regno deducere putabant, *non dimidiabunt* ibi, quia quadragesimo secundo anno a Tito et Vespasiano eversi et captivati sunt. Vel aliter quasi dicat: Nonne proterunt eis instituta legalia? Non, scilicet, quia sola signa insistent non significata; sed tamen ipsi *dies suos*, id est, vitam suam in carnalibus observantis *non dimidiabunt*, id est, non ita separare poterunt, ut ipse carnales observantiæ, quæ sunt signa a significatis divisa, possunt eos salvare. Per imperfectum enim, id est, per sola signa nunquam pervenient ad perfectum, id est, ad salvationem veram. Illi, inquam, damnabuntur. *Ego autem et mei non damnabimur, Domine Pater*, quia ego et mei in te tantum sperabimus.

IN PSALMUM LV.

In finem pro populo, qui a sanctis longe factus est, David in tituli inscriptione, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.

ARGUMENTUM.

Machabæorum supplicatio, quando in ultionem legis conjurantes tam prævaricatoris cives quam etiam hostes expugnare tentabant. Aliter vox Christi ad Patrem. Item Arnobius: Si tenerint te Allophyli, et a sanctis cogitationibus te longe fecerint, clama ad Dominum dicens: Miserere mei, Domine, quoniam conculcavit me homo, homo utique exterior; per te enim agit contra te, per ipsum tota die pugnant contra te inimici tui.

EXPLANATIO.

In Hebræo *ita* habet: *Pro columba muta longitudinem David humilis atque perfecti, cum tenuissent eum Philistinim in Geth. Columba muta et David humilis atque perfectus Christus monstratur in passione; quod vero nostra Translatio dicit Pro populo, qui a sanctis longe factus est, id est, pro comitibus David qui in Geth exultantes longe facti sunt a Judæa, in qua tunc a sanctorum fuerunt, significat pro Christi discipulis, qui tempore passionis ejus scandalizati fuerunt, psalmum esse cantatum, pro quorum fide, ne discerent, ipse Dominus se rogasse testatur. David in tituli inscriptione Dominus in passione, ubi uttitulatus est Rex esse Judæorum, id est, omnium credentium et confidentium Deum, cum tenuissent eum Allophyli in Geth, cum crucifixissent eum Judæi, vel milites Prati. Geth enim, qui interretatur torcular, pressuram crucis indicat. Possunt in columba muta vel in populo, qui a sanctis longe factus est, cuncti fideles intelligi, qui, ab æternis sanctis exultantes, perum Apostolo dicunt: Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino, pro quibus David psallere non cessat, ille, videlicet, qui sedet ad dexteram Dei, qui jam interpellat pro nobis.*

Potest et ex persona Ecclesie dictus psalmus accipi, A quocumque volunt pie vivere in Christo Je-u, persecutionem patiantur; nec astringitur ad hanc vocem quisquis est extra passionem. Et ideo timendum est ne simus longe a passione, et sic stamus longe a sanctis. Attendendæ ergo sunt, imo concupiscentiæ tribulationes et persecutiones; attendendi sunt etiam hostes non persequentes, quia duos hostes patimur, alterum visibilem, alterum invisibilem; hominem videmus, diabolum non videmus; hominem cavemus, diabolum cavemus; pro homine oramus, et contra diabolum oramus, et dicamus: *Miserere mei, Domine.* Vox est corporis Christi orantis liberari ab his qui a sanctis longe sunt, ne eis conformetur, imo illi convertantur, et sibi conformentur; et dicit ita: *Deus Pater, miserere mei*, dando mihi constantiam, ne vincar ab Allophytis, vel conformer eis; et opus est ut mi-eraris, quoniam homo, tam ille, scilicet, qui figuratiter dicitur homo, id est, diabolum (ut illi: *Inimicus homo venit et superseminavit zizania*), quam ille qui naturaliter est homo, id est, ministri diaboli, conculcaverunt me. Et bene dicit *conculcaverunt*, quia sicut uva pendens in vite quasi sterilis inane, quia liquor in ea non apparet, cum autem in torculari calcatur, dulcem exprimit liquorem; sic Ecclesia in torculari persecutionis posita exprimit plurima sanctorum martyrum egregia merita, scilicet, quod ad tumulos eorum cæci illuminantur, ægri sanantur, demoniaci curantur, et similia. *Conculcavit me*, inquam, homo, hoc modo, scilicet, quia *impugnans me tribulavit me tota die*, id est, assidue, vel toto conculcationis tempore. Et quid per hominem accepit, exponit dicens: *Conculcaverunt me*, dico, *tota die inimici mei* visibiles et invisibiles. Vel quare nunc dixerit pluraliter, quod prius singulariter, causam subdit dicens: *Quoniam bellantes adversum me int-rius et exterius sunt multi.* Sed quæ cura? nulla, scilicet, quia *timebo ego ad altitudine*, id est, propter potentiam aliquam, vel superbiam persecutorum, cum sit *diei*, id est, temporalis et transitoria? Utique non timebo, imo ipsi tandem timebunt et penitebunt, sed infructuose, quia qui hic cor suum et aures suas obduraverunt contra Dominum admonentem, non ibi obdurare poterunt contra ipsum iudicantem. Tantus enim erit terror ejus sententiæ, qui conterat omnem superbiam eorum; et ibi æque timebit imperator, sicut et piscator. Illi, inquam, timebunt, *ego vero* (deberet dicere) non timebo, sed ne presumptuosum videretur, ponit causam quare non timeat, scilicet, quia *sperabo in te*, nihil presumens de me; et quia *in te sperabo*, ideo *sermones meos non in me*, sed *in te Deo laudabo*, ascribendo tibi, non mihi, si verum aliquid dicam. Quisquis enim cognoscit nihil in sapientia Dei vel fide posse verum dicere, nisi quod accepit ab illo, qui est fons et origo totius veritatis, ille sermones suos laudabit in Deo, qui sermones et sui sunt et Dei. Dei sunt, quia ipse dedit; sui sunt, quia accepti, et in petendo eos a Deo non existit vacuus. Et dicendo suos esse, sed ab illo accepisse, non existit ingratus. *In Deo speravi.* Repetit quod prædixit, quasi dicat: Non solum sperabo, sed et prius *speravi in Deo*, et ideo *non timebo quid faciat mihi caro*. Nam *quid faciat mihi caro?* Sæviat quantum velit caro, nihil læciet mihi, nisi quod potest caro: uva erant, caro conculcabit me, et vinum efficiat, et in apothecam conlestem tranterat. Carnem ponit pro homine, partem, scilicet, pro toto, ut ibi: *Verbum caro factum est*, id est, homo factus est.

Tota die verba mea. Exsequitur facta carnis. Quasi dicat: Ecce quid possit caro. Nam illi qui intelliguntur per carnem, *exsecrabantur*, id est, abominabantur *tota die*, id est, assidue, *verba mea*. Et quid mirum, si verba mea exsecrabantur, cum te Deum in ipsis, quia in te laudata erant, exsecrarentur? *Non enim est discipulus super magistrum, nec servus super Dominum.* *Exsecrabantur*, inquam, *verba mea*, ita quod omnes cogitationes, etiam non solum dicta sed

COMMENTARIUS.

Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo. Titulus est talis: *In finem pro populo qui longe factus est a sanctis in tituli inscriptione ipsi David, cum tenuerunt eum Allophyti in Geth.* Quod sic exponitur: Hæc verba referuntur in finem, id est, ad Christum, qui totius laboris et intentionis nostræ finis est; sic locus ad quem tenditur, finis est viæ, quia sicut hic vivendi se dedit exemplum, ita in futuro promisit se præmium. Et postquam ipsum præmium habebimus, nihil amplius quod queramus, invenimus. Verba, dico, dicta ab Ecclesia pro populo, id est, ut liberetur ab oppressione et conformatione illius populi, qui longe factus est a sanctis per inscriptionem tituli. Quis autem populus iste sit, titulus nobis ostendit. In Dominica passione scriptus est quidam titulus Hebraice, Græce et Latine tribus linguis quasi tribus testibus confirmatus. Hunc titulum cum legissent Judæi, indignati sunt, et Pilato dixerunt: *Noli scribere regem Judæorum, sed quod ipse dixit: Rex sum Judæorum.* Quasi dicerent: Scribe dixisse, non ipsum esse. Sed quia per Spiritum sanctum erat prophetatum: *Ne corrumpas tituli inscriptionem*, Pilatus, iratus, dixit: *Quod scripsi scripsi.* Quasi diceret nesciens: Non corrumpo veritatem, si vos diligitis falsitatem. Et quia in titulo offensi sunt, et prius maledicto habuerunt, cum Pilatus diceret eis: *Vestrum regem nisi Cæsarem*, longe a sanctis facti sunt. Illi autem sanctis appropinquant, qui et Christum regem recognoscunt, et habere concupiscunt. Nec hoc ad illos, scilicet, Judæos referendum est, sed et omnis populus terreno regno delectatus, Deum Regem spernens habere, a sanctis longe factus est, sed tamen in illis data sunt primitiva exempla, ut in illo populo eluceret quod omnis populus caveret. Illi enim aperte Christum contempserunt, et regem Cæsarem elegerunt. Nec in hoc peccaverunt, quia Cæsarem elegerunt, sed quia Christum regem contempserunt, quem adhuc multi in cælo sede tem, et ubique regnantem, nolunt habere regem. Et hi quoque longe a sanctis facti sunt, non corpore, sed corde, et persequuntur sanctos. Contra hos vero confirmat nos psalmus iste, quia necesse est ut tales patiantur quos non patemur nisi prodesset, tentatio enim operatur probationem, probatio vero spem, et cætera. Et hoc est: *pro populo qui a sanctis longe factus est, in tituli inscriptione.* Inscriptione, dico, facta ipsi David non historiali, quia non legitur scriptus fuisse ei aliquis titulus, sed mystico scilicet tunc, *cum tenuerunt eum Allophyti in Geth.* Istud quoque non convenit David historiali, quia legitur quidem ad Allophylos in Geth civitatem venisse, sed non legitur ab eis tentus fuisse; oportet ergo ut ad mysticum David, id est, ad Christum referatur, quem vere tenuerunt Allophyti, id est, alienigenæ, vel potione cadentes, hoc est, Judæi viri alienigenæ, qui a sanctis longe sunt facti, et potione cadentes, id est, irati ei pro loco et gente, et tenuerunt in Geth, quod interpretatur *torcular*, sive *pressura*, hoc est, tenuerunt eum in pressura passionis, in qua botrus ille primitivus, id est, quasi uva in torculari conculcatus expressit vinum illud dulcissimum, de quo dictum est: *Et calix meus inebrians quam præclarus est!* Tenetur quoque adhuc idem Christus in corpore suo, quia necesse est ut

et facta erant tendentes in malum, et adversum me, id est, ad meam damnationem. Et tamen licet ita me execrarentur, et omne malum in me cogitent, inhabitabunt, id est, mecum conversabuntur in sacramentis fidei; et ita abscondent se, id est, insidiose et dolose mecum egerunt; ad hoc enim venerunt, non ut discerent, sed ut haberent quod proderent et improperarent. De quibus Apostolus: *Subintroierunt quidam falsi fratres explorare libertatem nostram. Intrat enim ut Titus, ne caveatur ut alienus. Abscondent se, inquam, ad hoc, ut insidiantur mihi. Et ita revera facient, quia ipsi observabunt calcaneum meum*, id est, magna cautela insidiantur calcaneo, id est, lapsui meo, scilicet, si vel labar in lingua ut prodant. Ita dico *observabunt, sicut*, id est quemadmodum, illi qui *sustinuerunt unimam meam*, id est, qui odiosam habuerunt vitam meam, quia gravis eram eis, etiam ad videndum, propter quod malitiosius insidiantur. Sed tu, Domine, retribuens eis, qui *facies eos salvos*, id est, salvabis eos tandem a carnis corruptione, resuscitando eos ad poenam æternam, non ad gloriam, quæ salvatio *pro nihilo* reputanda est. Et merito *pro nihilo*, quia tu *confringes populos illos*, sicut salvatos, in ira tua, id est, tantus erit terror sententiæ, quam iratus dabit dicens eis: *Ite, maledicti, in ignem æternum*, quod ex toto confringetur et comminuetur eorum spes et superbia. Illos, inquam, pro nihilo salvabis, me autem salvabis non pro nihilo, sed pro aliquo, scilicet, quia *annuntiavi tibi vitam meam*. Potest etiam salvatio præcedens in bono accipi, sic: Licet illi tam pravi sint, tamen tu, Deus, *facies illos salvos*, conversos et fideles factos. Et hoc est tibi *pro nihilo*, id est, nihili pendens, salvare eos, quia in verbo solo salvas eos; nec laboras in salvando, licet nos obstupescamus in videndo. Vel aliter: *Facies eos salvos pro nihilo*, id est, sine aliquo præcedenti merito eorum. Quid enim Paulus *blasphemus, persecutor et injuriosus*, cum in via verbo prostratus est et salvatus, attulit? Quid etiam latro attulit in iudicium, de iudicio in lignum, de ligno in paradisum? Nihil utique, præter fidem, quam ille ei dedit qui juxta pependit, id est, Christus; et hoc modo *salvos eos facies, quia in ira tua*, id est, mittendo eis tribulationes aliquas, quasi iratus, *confringes*, id est, humiliabis populos illos. Irasceris enim et confringis, sævis et salvas, terres et vocas. Multi enim tribulatione contristati, fide sunt repleti, quia ad hoc exagitat tribulatio, ut vas evacuetur nequitiae, et repleatur gratia.

Deus, vitam meam. Quia tales etiam pro nihilo salvas, ideo, *Deus, annuntiavi tibi vitam meam*, non mihi, quia omnis vita ascribenda est tibi, non alicujus meritis. Paulus enim cum diceret: *Quoniam ego blasphemus, persecutor et injuriosus, misericordiam suam consecutus*, et cætera, vitam suam annuntiaverunt non sibi, sed illi, id est, Deo, ut ei scilicet crederetur, non lucra sua quærens, sed illius de quo subsequenter dicit: *Christus Jesus mortuus est, ut omnes qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro omnibus mortuus est*. Si ergo vivis, et non a te vivis, sed quia ille ut viveres præstitit, vitam tuam annuntia illi, non tibi, non jam tua lucra quærens, sed illius, quia de quibusdam sua lucra quærentibus, non illius, dicitur est: *Quærent quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi*. Et merito annuntiavi tibi vitam meam, quia tu *posuisti lacrymas meas in conspectu tuo*, id est, exaudisti me deprecantem, sicut in promissione tua prædictum fuit, tunc cum propheta scilicet, hoc annuntiavit: *promisisti enim exauditorium te fletum*. Credidi, flevi, exauditus sum. Hæc est autem ea promissio: *In quacunque die conversus peccator fuerit, et ingemuerit, convertam me ad eum*. Et est æquipolenter dictum: *Ideo merito vitam meam tibi annuntio, quia per te est quod vivo*. Et quia ego vitam a te suscepi, quam habeo, ergo exemplo meo inimici mei convellantur, qui præcedere nitentur retrorsum; non vero ut retrorsum maneant, et non pro-

flisciant, sed ut sequantur, et non præcedant. Ecce hic orat pro visibili hoste, ut in titulo prædictum est. Et quasi dicat: *Revera inimici mei convertentur*, et in illis conversis invocabo te; et in *quacunque die*, id est, in quacunque mentis puritate, vel in quocunque tempore, in illis *invocavero* te, cognoscam in eisdem, *quoniam et Deus es, et Deus meus es*. Et ecce, quasi dicat: *Experimento data est mihi fiducia, quod vere in his convertendis adhuc cognoscam, quoniam jam in prius conversis cognovi te, et esse Deum et meum; magna scientia scire Deum suum. Tuus enim est, quia tibi subvenit, et a se alienum te non fecit. Et hæc sunt magnæ cordis divitiæ, et magnum lumen interioris hominis, Deum suum scire, Deum suum habere, hoc est, gratis Deum colere, gratis Deum amare et laudare, quod est Deum vere invocare. Quod autem dixi: Cognoscam in istis, quia cognovi in illis, non te conturbet, quia vox est Ecclesiæ, quæ et in præcedentibus invocavit, et in futuris invocabit.*

In Deo laudabo. Repetito est propter convertendos, de quibus hic dictum est. Ac si dicat: *Sicut et in illis prioribus sermones meos in te Deo laudo, nihil de me præsumens, eodem modo in his convertendis nihil de me præsumam, sed in te Deo Patre laudabo Verbum meum tibi, non mihi ascribendo, et in Domino Filio, quia de servitute nos redemit. Laudabo etiam sermonem meum, id est, Verbum, et in Domino Spiritu sancto (deberet dicere) similiter laudabo; sed tantum dicit quare, scilicet, quia in Deo Spiritu speravi, quæ causa communis est. Nam si sperat in Spiritu sancto, sperat in Patre et Filio, quorum una est majestas et essentia. Speravi, inquam, in Deo, et ideo non timebo quid faciat mihi homo. Nam quid faciat mihi homo? Sæviri quantum velit homo, auferat aurum, argentum, auferat omne terrenum, tamen nil mihi faciet, quia vota mea mihi non auferet; hoc enim patrimonium est in corde inclusum, quod homo auferre non poterit: proferam de ara cordis laudis incensuram, de cellario conscientiæ bonæ fidei sacramentum. Exigit enim Deus non hircum, non vitulum, sed exigit laudationem et confessionem, id est, fidem, quam nemo auferre poterit, si tu eam non contempseris. Et hoc est quod dicit: *Deus vota tua*, id est, tibi congrua et accepta sunt in me, id est, sunt clausa in corde meo, et ideo non possunt auferri. Vota dico quæ semper reddam tibi, et quæ illa sunt vota dicit, scilicet, laudationes.*

Quoniam eripuisti animam meam. Ideo merito te laudabo, *quoniam eripuisti jam in spe animam de morte*, id est, de actualibus peccatis gravioribus, et etiam eripuisti iudem in spe pedes meos, id est affectiones meas. *De lapsu*, id est, etiam actualibus minimis, ut nec labar in illis. Et ad hoc me eripuisti, ut demum perfecte placeam coram te Deo, scilicet, in affectione sanctorum; ego dico ens in lumine viventium. Lumen viventium, lumen sanctorum, lumen immortalium est, gratis Deum amare, colere et laudare. Vel in lumine viventium, id est, immortalitate, et impassibilitate, ubi facie ad faciem videbo.

IN PSALMUM LVI.

In finem, ne disperdas David in tituli inscriptione, cum lugeret a facie Saul regis Israel in speluncam.

ARGUMENTUM.

Et hic Machabæorum. Verum incipientis jam victoria latibunda formatur oratio. Item vox Pauli post resurrectionem. Item Arnobius: « Cum lugeris a facie principis hujus mundi persecutis te, sicut Saul persequabatur David, speluncam pete, id est, ita te constitue, ut ab inimico tuo inveniri non possis, et tu quidem inimicum tuum inter manus habens, ille vero te non videat. Hoc enim eveniet, si ex toto corde dicas Deo: *In umbra alarum tuarum sperabo.* »

EXPLANATIO.

Per finem Dominum significat, qui nobis omnium lo-

norum perfectio restat, quia cum ad ipsum venerimus, nihil ultra querere opus habemus. Ne disperdas David: prohibetur a Saule disperdi, qui a Domino fuerat preparatus ad regnum. In tituli inscriptione: hoc non David, sed Domino convenit, ne videlicet scriptus in passione titulus mutaretur, sed quia David Christi personam gestat, hoc nunc de ipso dicitur, quod erat in Christi passione faciendum, ne disperderetur David de regno deputato: sicut nec illa Domini potuit tituli inscriptio commutari, cum suggeret a facie Saul in spelunca. Sicut Saulem fugiens David in spelunca se condidit, ita Christi divinitas est a perfidis Judæis intra templum corporis abscondita. Potest et ita dici, quia Dominus ad hoc uaque passus sit Judæos, donec monumenti speluncam intraret, maxime cum psalmus hic non passionem tantum illius, sed et resurrectionem decantet. Dominus Christus in prima parte psalmi orat, sollicitus secundum humanitatem, qua passus est. In secunda resurrectionis suæ gloriam commemorat. In tertia laudes Patri post resurrectionem decantat; que membra diapsalmatum quoque interpositione distinguunt.

COMMENTARIUS.

Miserere mei, Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea. Psalmus iste, de passione Domini notatus, docet quantum nos diligere debeamus, et quanta sit perfecta mensura dilectionis, quæ Deo placet, qua nulla major est, quia iste de ea dicit: *Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Hoc ipse Dominus ipse fecit, hoc apostolos suos docuit, hoc et nos per apostolos docuit. Et si quis attendens infirmitatem suam deficit in præcepto, confirmetur in exemplo. Et est vox capitis, ita tamen ut non separemus vocem corporis, quia noluit separatim loqui, qui noluit a corpore separari. Juxta quod dicit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Cujus titulus est: *In finem ne corrumpas David, in tituli inscriptione, cum suggeret a facie Saul in spelunca.* Quod dicit *ne corrumpas David, in tituli inscriptione,* non potest David historiali adaptari, quia nullus titulus legitur ei scriptus, quem Saul corrupit, vel aliquis persecutorum ejus. Et quia non invenitur in historia, oportet ut inveniat in allegoria. Legitur enim quidam titulus in passione Domini conscriptus, ut exprobraret frontes Judæorum, qui manus suas a rege non abstinerunt. Quem titulum Judæi legentes offensi sunt, et indigni talem regem se habere, quem possent crucifigere, ad Pilatum dixerunt, cui etiam Christum obtulerunt crucifigendum: *Noli regem scribere, sed scribe ipsum dixisse, non esse.* Sed quia prophetatum erat: *Ne corrumpas tituli inscriptionem,* Pilatus iratus, respondit eis dicens: *Quod scripsi, scripsi.* Ac si diceret: Ut quid suggeritis falsitatem? ego non corrumpe veritatem. Horum stultitiam providens Spiritus sanctus, imo sævitiam et insaniam, admonet eos per Prophetam ne corrumpan David, id est, ne pellere velint verum David, id est, Christum de regno sibi deputato, subtrahendo se regimini ejus, qui vere rex eorum est (quia omnium rex est), offensi in tituli inscriptione facta ipsi David, cum suggeret a facie Saul in spelunca. Hoc et historia habet, et allegoria. Fugit enim historialis David, Saulem persecutorem immitem et ingratum in speluncam, in qua occultabatur, et terra tegebatur. Fugit quoque nunc noster David in speluncam, quando Verbum quod in principio erat apud Deum, infirmitatem nostram induit, in qua se his qui per Saul designantur, id est, Judæis occultavit. Oportebat enim eum sic ut intelligeretur videri, quia si cognovissent, nunquam Deum gloriæ crucifixissent. Quare Dominum non cognoverunt? Quia terram oculis eorum subjiciebat, et majestatem suam terra contegebatur, in qua terra tantum potuit teneri, flagellari et crucifigi. Male querentibus terram opposuit, bene querentibus vitam reservavit. Aliter quoque potest

A dici fugisse, scilicet, quia in tantum passus est se illis occultari, ut in cruce moreretur, et in sepulcro poneretur. De quo sepulcro surrexit incorruptus, sicut David de spelunca recessit illæsus, occultans se inimicis, et manifestans se membris suis. Apostoli enim ejus membra tractaverunt, quia eum surrexisse crediderunt. Titulus sic constructus: Hæc verba referuntur in finem, proposita ad hoc, ne tu aliquis corrumpas David, offensus in tituli inscriptione facta cum suggeret David. Nunc ad psalmum accedamus. Vox est capitis (ut prædiximus) pro se et pro membris suis orantis. Orat pius magister, ut nos doceat orare; qui ideo passus est, ut nos pati doceret; et resurrexit, ut nobis spem resurgendi daret. Et dicit ita: *Deus pater, miserere mei,* restituendo me immortalitati, et *miserere mei,* id est, meorum nunc per interiorem resurrectionem, quousque et per exteriorem. Et dignum est ut hoc facias, quoniam anima mea et meorum confidit in te solum, nihil præsumendo de se. Et non tantum nunc in te confido, sed etiam semper sperando in meis, in umbra alarum tuarum, hoc est, quia sicut umbra maternarum alarum protegit pullos, ita tu proteges me in meis obumbraculum dando, ne ab æstu iniquitatis arescam. Et tandiu sperabo, donec transeat iniquitas, id est, quando mundus erit. Transiit jam iniquitas, quantum ad caput quidem et quosdam sanctorum, sed tamen non perit iniquitas. Nunc enim fervet iniquitas, et semper fervebit dum mundus erit, quia sicut quibusdam inorientibus iniquis succedunt alii iniqui, ita morientibus quibusdam justis nascuntur alii. Et sic nunquam in hac vita deerit iniquitas persequens, et justitia pariens.

Clamabo ad Deum altissimum. Quia sperabo in Deo, clamabo ad Deum, ad quem merito clamandum, quia altissimus est, id est, super omnia est. Et tamen misericordie nostræ proximus est, quia sicut est Deus de longe, ita et de prope. Sicut enim alta et superba a longe cognoscit, ita humilia de vicino respicit, quia prope est Dominus his qui obtulerunt cor. Clamabo, inquam, ad Dominum, et ipse benefecit et mihi et meis. Unde experimento data est mihi fiducia, quia jam benefecit mihi in meis. Si enim meis antequam eum cognoscerent benefecit, mittendo me propitorem et consolatorem, qui et morerer propter peccata eorum, et resurgerem propter justificationem eorum, nonne exaudiet me clamantem, id est, irremisse bene agentem? Utique exaudiet.

Misit de caelo. Benefecit, inquam, meis in me, et ut per me beneficeret, misit divinam potentiam suam de caelo, et liberavit me hominem, assumens me de utero et immuniem a peccatis faciendo, et assumens me de sepulcro resuscitando me, per quod dedit jam dispositione, et daturus est in re, *conculcantes me,* id est, Judæos, tribulantes me in opprobrium. Magnum enim opprobrium est, quod in civitate illa in qua magis sævierunt, et superbiebant, omne jus amiserunt, et inde eradicati, et ubique dispersi contemptibiles omnibus sunt facti. Hoc etiam ad opprobrium pertinet, quod capsarii, id est, librarii nostri facti sunt, quia portant nobis libros suos, sicut solent servi post dominos. Ipsi enim deliciunt portantes, Christiani proficiunt legentes. Et similes cæco qui lucidissimum speculum portaret, in quo imago sua aliis, et non sibi, eluceret: quia ipsi portant libros, in quibus vultus eorum, scilicet, quid eis promissum fuisset, nobis elucet, eis vero non apparet. Maximum autem est opprobrium, quod illum quem se prorsus putaverunt delevisse, audiunt ubique exaltatum esse.

Misit Deus misericordiam suam. Misit, inquam, Deus Pater Verbum suum ut me liberaret; misit etiam ad alios liberandum me misericordiam suam, id est, me miseris aliorum compatiens, et misericordiam exhibentem, et me veritatem suam, id est, vera docentem. Vel potest dici ad similitudinem hoc legationis ita: Misit Deus Pater Verbum et me homi-

nem assumpsit. Misit quoque misericordiam suam, quia misericorditer mecum egit, et veritatem suam, quia vere promisit. Misericorditer enim implevit, quod veraciter promisit, et eripuit animam meam. Dixit superius liberavit me. Ex hoc modo quasi diceret: Liberavit me, quia eripuit animam meam, resuscitando me de medio catulorum leonum, id est, de medio Judaici populi, a leonibus, id est, principibus ad interficiendum me seducti. Per catulos enim minores, per leones vero majores intelliguntur, quia in mortem ejus omnes conspiraverunt. Majores quippe eum interfecerunt, minores autem consenserunt. Et quid opus fuit ereptione? Ideo, scilicet, quia dormivi, id est, mortem subii quæ mors potius dicenda est dormitio quam mors, quia tam facile ab ea, velut a somno surrexi, ego, dico, conturbatus. Repugnare videtur quod et dormiet et conturbatus esset, quia qui conturbatur, aut somno excitatur, aut ne in somnum vergat prohibetur. Sed hoc dicit quantum ad illos qui per mortem, quam jucundissimam habuit, conturbatum eum putaverunt.

Filii hominum. Quasi dicat: Qui te conturbaverunt? R. Filii hominum conturbaverunt me. Hoc ideo determinat, ut ostendat illos non esse excusabiles, qui se excusabiles putaverunt dicentes Pilato: *Nobis non licet interficere quemquam.* Tale enim est, quasi diceret eis propheta: Si non licet interficere, nec licet ad interficiendum tradere. Et quasi dicat: Quomodo te conturbaverunt, qui nullum in te gladium strinxerunt? dicit: *Lingua eorum gladium accipie, quia dentes, id est, mordacia verba eorum fuerunt arma, quantum ad consilium, quod invenerunt occulte. Et sagittæ, quantum ad volentia verba, in accusationem. Et fuerunt gladius, quantum ad sententiam de morte cum dixerunt: Crucifige, crucifige eum.*

Exaltare super cælos. Illi quidem putaverunt me conturbare, tu autem, Domine Verbum, in cruce homo, Deus in cælo, exaltare me homine exaltato; *super cælos*, non solum super materiales, sed super omnes ordines angelicos. *Et gloria tua, id est, gloriosus tuus, scilicet ego glorificatus a te per immortalitatem et per incorruptionem, exaltetur, non super Judæam solum, sed super omnem terram.* Quod et factum est, cum per apostolos in omnem orbem prædicatus est.

Laqueum paraverunt pedibus meis. Necessè est ut me exaltes, quia sunt qui deprimunt me. Namque filii hominum paraverunt laqueum, id est, impedimentum pedibus meis. Et accipe pedes minas vel promissiones, quibus doctrina veritatis procedit, vel sanctos apostolos, quibus ipse processit ad notitiam gentium. Et non solum laqueum paraverunt mihi, sed et animam meam et meorum incurvaverunt, id est, incurvare et deprimere voluerunt. Suam quidem, quando dixerunt: *Dæmonium habes, et: Non est hic homo a Deo, et similia;* suorum vero, quando eos sibi conformare voluerunt.

Foderunt ante faciem meam. Hoc, inquam, modo paraverunt mihi laqueum, quia foderunt foveam, id est, paraverunt deceptionem et mortem mihi, quasi mescenti reputationem eorum; sed tamen ante faciem meam fuit, id est, manifestum mihi cor eorum cognoscenti fuit. Vel per foveam possumus accipere manifestam damnationis sententiam, quia in tantum eum neglexerunt, quod ante faciem ejus, id est, in præsentia, damnare eum non dubitaverunt, dicentes: *Reus est mortis.* Et inciderunt in foveam, quia quisquis aii damnationem parat, prius se ipsum damnat. Prius enim in se peccat, quam in alterum. Et semper felicior est tristitia patientis, quam iniqua lætitia inferentis. Item: *Omnis sententia inique datus damnat auctorem suum,* quod attinet ad posteritatem de fovea sententiam.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo et psalmum dicam Domino. Ipsi, inquam, paraverunt foveam, ego vero patientiam; ipsi ad deprimendum, ego vero ad patiendum.

Quia *paratum est cor meum in me, et paratum cor meum in meis, et ideo, o Deus Pater, cantabo tibi in me et in meis corde et ore, et psalmum dicam opere.* Et ut psallam et cantem, quasi dicat: Morere ignominia mea, id est, caro mea, in hoc quod mortalis, quod passibilis; et exsurge ut gloria mea, id est, in immortalitate et impassibilitate glorificata. Exsurge, dico, caro mea, ens psalterium et cithara. Res una est, et continet duo musica instrumenta, quia in una carne Christi sunt nobis exhibitæ duo diversa factorum genera, designata per duo diversa musica instrumenta. Psalterium namque quod a superiori sonat, significat miracula divinitus nobis exhibitæ; cithara vero, quod ab inferiori sonat, tribulationes et infirmitates nostras in corpore Christi exhibitæ significat. Psalterium sonat, cæci vident, claudi ambulant, et similia; cithara vero sonat, famem patitur, dormit et tristatur, et similia. Dico *exsurge.* Et revera ita erit, quia ego *exurgam.* Et ideo dicit, ut per hoc comprobet, Verbum personaliter sibi conjunctum, Patri coæquale et consubstantiale; quia enim Pater et Verbum unum sunt, et Pater eum resuscitavit, et ipse secundum Verbum se resuscitavit. *Diluculo* ponit ideo, vel ut notet tempus resurrectionis, quæ mane facta est; vel quia sicut diluculo post tenebras fugatis dicitur, ita tunc, fugatis tenebris infidelitatis, luce cereo coepit lumen fidei et veritatis.

Confitebor tibi in populis, Domine. Quia *exsurgam, ideo, Domine, confitebor tibi* in psalmis Judaicis. *Et psalmum dicam tibi, laudabo te per opera bona etiam in gentibus.* Et merito laudabo te, quia ego non solum dicendus misericors, sed ipsa tua misericordia. Qui cum potens essem, miser factus, ut remedium conferrem miseriis aliorum. Et qui sum dicendus veritas tua, quia per me mundo omnis veritas est ostensa, sum magnificatus, id est, exaltatus usque ad cælos constituendus, et usque ad nubes constituendas. Et accipe per cælum et per nubes, prædicatores. Per cælum vero majores, ut Apostolos; per nubes vero inferiores. Vel aliter. Videtur convenientius ut veritas referretur ad cælos, et misericordia ad nubes, quia cæli sunt angeli, qui quanto altiores, et veritati viciniore, tanto perfectius sine caligine visionis spem veritatis intuentur et laudant, dicentes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Nubes vero dicuntur prædicatores propter tenebrosam carnem, qua teguntur, licet Dominus per eos intonet minis, et coruscet miraculis. Et quia in eis est miseria, ideo indigent misericordia. Quare ad nubes pertinere videtur misericordia, et ad cælos veritas. Et tamen veritas quidem præpollet in angelis, sed Dominus dedit eam etiam nubibus. Et quia angeli non indigent misericordia, ideo Dominus misericors hominum miseriis miseratus, dedit eis misericordiam, et per clarificationem resurrectionis, et incorruptionem angelis eos coæquavit. Et ideo dictum est recte: *Quoniam misericordia Dei magnificata est usque ad cælos* constituendus, quia per misericordiam homines facti sunt cæli, id est, angeli, et veritas usque ad nubes constituendas, quia prædicatoribus veritatis cognitio sua modo data est.

Exaltare super cælos Deus, et super omnem terram gloria tua. Ut populi et gentes confiteantur. Vel ut misericordia et veritas magnificentur, ideo tu, Deus Verbum, homo in cruce, Deus in cælo, exaltare me quidem exaltato *super omnes cælos, et reliqua.* Repetito est non ex necessitate narrantis, sed affectione orantis.

IN PSALMUM LVII.

In finem, ne disperdas David in tituli inscriptione.

ARGUMENTUM.

Crescente in dies fama, et victoria Machabæorum, quidam se illis inimici fraudulentè admiscerunt, a quibus et Jothas Simonque cum filiis sunt inter-

empti. Hos ergo psalmus iste redarguit. Aliter propheta de senioribus Judæorum dicit.

EXPLANATIO.

Nomen finis et David in tituli inscriptione Christum in cruce designat, commoneturque Pilatus ne disperdat scriptum titulum, qui regem Dominum declarabat. In prima narratione Dominus Judæorum exprobrat nequitiam. In secunda retributiones eorum aptissimis comparationibus declarat. In tertia qualis pat correatio justorum de peccatorum ultione memoratur.

COMMENTARIUS.

Si vere utique justitiam loquimini, recte judicate, filii hominum.

Titulus est talis : *In finem, ne disperdas David in tituli inscriptione.* Hæc referuntur verba in linem proposita, ne tu quilibet disperdas David, id est, ne dissipas, quantum in te est, regnum David subtrahendo te regimini ejus, tu, dico, offensus tituli inscriptione. Per titulum enim David, id est, Christus obtinuit sibi regnum in Judæis, id est, in confidentibus. Vere autem confidentes sunt, qui vera dicunt et faciunt. Qui ergo aliter facit quam loquitur, ille, quantum in se est, corrumpit titulum, quia regnum David, quem non vult imitari, a se repellit. Quisquis enim manere in Christo se dicit, ambulare debet, sicut et ipse ambulavit, id est, debet eum imitari. Potest autem in hoc psalmo esse vox capitis vel Ecclesiæ, aut quod commodius est, prophætæ. Propheta inter maledicentium et adulantium peccata vel pericula vivens, nec timens convitiatorem, nec amans adulatorem; audiens vocem omnium, attendens labia omnium, attendens labia et dissona corda, quia aliud prestrepit in labiis, aliud in præcordiis celatur. Hortatur eos ne loquantur falsam justitiam, sed veram justitiam, et ipsam uti est loquenda, id est, ut quod dicunt ore probent et opere. Et dicit ita : *Si loquimini*, id est, si vultis loqui justitiam vere, et uti vera justitia loquenda est, vos, dico, qui filii hominum estis, id est, qui rationem habetis, ideo quod bonum est, velle debetis, *judicate recte*, id est, quod judicandum est judicate, id est, placeat vobis non tantum justitia labiorum, sed etiam factorum, quia si aliter agis quam loqueris, justitiam quidem loqueris, sed justitiam non judicas. Nullus enim adeo perversus et devius, cui non sit facile loqui de justitia, quia veritas naturaliter hoc hominibus inseruit : *Quod tibi fieri non vis, alii ne feceris.* Nec permissus est hoc aliquis ignorare etiam ante legem datam, ut esset unde judicaretur et ex quibus lex non esset data. Sed ne homines aliquid sibi deesse conquererentur, scriptum est et in tabulis quod noluerunt legere in cordibus suis, ut per forissecus objecta, cogere ire ad interiora sua, dicente Scriptura : *Redite, prævaricatores, ad cor.* Quis enim te docuit, ut nulles aliquem ad uxorem tuam accedere, aut aliquid vi vel furto tibi rapere, nonne cor tuum? Si ergo non solus vivis inter homines, sed potius est in humano genere, qui tecum natus est, quidquid mali tibi non vis fieri, nolis facere alteri, et quidquid boni tibi vis fieri, velis impendere alteri. Sciendum est, quod aliquis justitiam vere loqui potest, et non uti debet, ut aliquis interrogatus, an fides, an pecunia dignior est, et quod justum est respondere potest et vere, si fides præfert, et tantum non hoc faciet ut decet, quia si locutus sit cito, fidem pecuniæ postponet. Et ideo non est superfluum utique sic expositum. Potest et esse illativum, quasi propheta sic illis quos admonet diceret : Video quod omnibus vobis facile loqui de justitia est ergo si vultis eam loqui vere, recte judicate.

Etenim in corde. Ideo dico recte judicate; quia vos aliter faciitis. Etenim operamini iniquitates in corde, id est, vultis omne malum, et si non perficitis, non ideo remanet quia non vultis, sed quia jam non potestis. In hoc loco dicit beatus Augustinus : « Quidquid vis et non potes, pro facto Deus habet. Qui vi-

derit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo. Operamini, inquam, iniquitates in corde. Et utrum tantum in corde, et non in frequenti actu esset, sed manus famulante cordi suo, et sequuntur cor suum. Cogitatur enim malum, et fit malum; aut si non fit, non ideo remanet quia nolimus, sed quia non possumus. Et hoc est quod dicit : *Manus vestrae concinnant*, id est, contextunt peccata, superaddendo injustitias, id est, mala opera, quia sicut in concinnis fit, ubi similia simile supponitur. De talibus per Isaiam dicitur : *Væ his qui trahunt peccatum suum sicut longam restim.* Et quod tales concinnant iniquitates, inde non auctor, sed ipsi sunt accusabiles, quia ipsi vel prorsus contemnant in utero matris Ecclesiæ regenerari, aut si ibi concipiuntur, non ortum expectant, sed abortiuntur. Uterus Ecclesiæ sunt præcepta veritatis, vulva vero ejus perfecta horum est informatio. Et puer aliquis nascitur in matris visceribus, et de visceribus in visceribus quidem, cum concipitur; de visceribus vero, cum per vulvam generatur. Sic aliquis concipitur in utero Ecclesiæ, cum incipit strui a veritate; si autem perfecte informetur, quasi per vulvam generatur. Si vero cum adhuc lacte egeat, per superbiam velit esse magister, per abortum inde exit, quod faciunt hæretici. Sunt autem multi qui nec ibi velint concipi. Et hoc est quod dicit : *Peccatores*, id est, legis tam scriptæ, quam naturalis, transgressores, *alienati sunt a vulva*, id est, a regeneratione perfecta. Alii autem, quia nunquam esse accesserunt, alii vero et si accesserunt, ideo tamen a perfectione alienati sunt, quia *ab utero avulsi erraverunt*, id est, qui antequam perfecte informarentur in utero, latera matris Ecclesiæ graviter errore suo concutientes, tanquam abortivi extierunt.

Et ideo locuti sunt falsa, id est, placent eis falsa; vera autem nec audire volunt, quia illis furor est, id est, ira contra prædicatores veritatis, *secundum similitudinem serpentis*; serpentis dico, sicut hujus serpentis aspidis, quæ non exaudiet vocem incantantium, et non exaudiet vocem venefici incantantis. Sapienter solent Marsi aspidem incantatio de tenebris antris elicere, de veneno illarum norunt facere quoddam antidotum; sed quia scit serpens illa naturaliter se ad mortem provocari, unam aurem terræ adjungit, atque cum cauda aliam obtrudit, et sic incantatorem perurumque non audit. Prædicatores sunt incantatores, qui ad hoc incantant, id est, prædicant, ut hominem de tenebris erroris aut infelicitatis eliciant. Et sapienter incantant, quia movent eos ut de terrenis ad cælestia tendant. Per aspidem vero designantur illi, qui delectatione præsentium, quæ per aurem terræ applicatam intelliguntur, et recordatione præteritarum delectationum, quæ per caudam notantur, ita cor suum obdurant, ut præconia veritatis non audiant, et in infidelitatis vel erroris sui tenebris permaneat. Per veneficum quoque prædicatores designantur, quia sicut venenum vi per venas currit, ita sermo eorum ad interiora vi sua irrumpit.

Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum. Ipsi quidem loquantur falsa, *Deus autem conteret dentes*, id est, mordacia verba eorum, *in ore ipsorum*, id est, per propriam sententiam ipsorum eorumdem. Unde dictum : *Comprehendam sapientes in astutia sua*; quod tunc fuit factum, quando quidam causa reprehendendi quæsierunt a Domino, an liceret censum dare Cæsari, an non. Si enim diceret quod liceret, vocabatur eum in misericordem, qui plebem suam tributariam faceret; si vero negaret, dicerent quia liceret, quia reus majestatis esset. Sed in astutia eorum Dominus eos comprehendit, quia per eorum sententiam confutavit eos dicens : *Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari, et quæ sunt Dei Deo.* Sic et muliere comprehensa in adulterio, et pluribus locis aliis fecit. Ille vero ita accipiendum hoc est : *Conteret dentes eorum in ore ipsorum*, id est, per sua verba propria faciet eos recognoscere contradictiones eorum falsas esse.

Quod ad minores referendum est; quod vero sequitur ad majores, scilicet, quia *molae leonum*, id est, manifestas contradictiones principum *confringet*, id est, inefficaces faciet *Dominus*. Molæ enim majores dentes sunt, et ideo per molas gravior contraditio principum, quæ factis etiam sic intelligitur.

Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens, intendit arcum suum donec infirmetur.

Hoc, inquam, modo *molae leonum confringet Dominus*, quia leones illi in rugitu *devenient ad nihilum*, id est, deficient, et hoc ita velociter *tanquam aqua decurrens* devenit ad nihilum. Est quædam aqua decurrens, torrens scilicet, quæ pluvialibus aquis crescere solet, sed brevi viatores impedit, quia cito deficit; sic et istorum sævitiæ præcones veritatis, qui sunt viatores ad patriam tendentes remoratur, parum tamen, quia cito evacuat. *Devenient*, inquam, *ad nihilum*, et hoc ideo, quia *Dominus intendit eis arcum suum*, id est, minas suas de futura damnatione per Scripturas et per præcones suos; nec cessabit intendere, *donec ipsi in se infirmetur*, id est, recognoscant infirmitatem suam, et confiteantur eam. Sicut ille vere infirmatus est, qui prostratus in via dixit: *Domine, quid me vis facere?* nunc enim infirmum se cognoscebat, qui se sanum prius putabat.

Sicut cera quæ fuit, auferentur. Id est, infirmati quippe salvabuntur; qui vero nunc sic informabuntur, damnabuntur, quia *auferentur sicut cera*, id est, comparabiles facti ceræ, quæ adhibita igni fuit. Quia ignis, videlicet, vitiorum vel incentivorum, et totius prævæ concupiscentiæ devastat eos interius. Unde nihil aliud est tota vita eorum, quam quædam defluxio a Creatore suo. Sciendum quod ignem gehennæ, qui duplex est, quia alius est inferorum, qui nunc est, alius vero est futurus, in quem scilicet, tandem mittentur diabolus et ministri ejus. Præcedit quidam ignis occultus: ignis scilicet incentivorum, qui per traducem peccati nobiscum nascitur. Naturaliter enim in nobis est titillatio. Hunc ignem si quis intraverit, et futura vitabit. Facile autem vitatur, si semper a nobis caveatur, quia facile est ipsum superari, si velinus colluctari. Si quis autem homo hostem negligat, et crescere sinat, postquam prævaluerit, intellectum ejus obscurabit. Et sic solem non videbit illum de quo dictum est: *Erravimus a via veritatis, et sol non ortus est nobis.* Et hoc est quod dicit: Ideo dico quia *sicut cera auferentur*, quia sicut ignis supra dictus *supercedit*, id est, ita in eos cecidit, quod superior fuit. Et illo igne intellectum eorum obscurante, *non viderunt solem*, id est, non cognoverunt solem, scilicet, justitiam. Et hanc cæcitate prius passi sunt, quam *spinæ vestras intelligerent rhamnum*, pro, prius quam rhamnus vestras intelligat spinas, hoc est: Taliter etiam hic occulte puniuntur, antequam ad manifesta tormenta miserarum delectationum et voluptatum perducantur. Rhamnus herba est quæ cum primo satis sit mollis et delectabilis, deinde in asperissimas spinas indurescit. Per hanc vel caro significatur, quæ nunc in peccatis delectat, vel ipsa peccata, quæ modo quidem sunt dulcia et jucunda, tandem vero producent asperissimas spinas, id est, producent in æterna tormenta. Sic enim intelligendum est quod ait: Priusquam rhamnus intelligat spinas vestras. Non quod rhamnus spinas sic intelligat, sed quia causa erit cur homines eas intelligant. Habet alia translatio competentius hanc litteram, ita, scilicet: *Priusquam rhamnus producat spinas.*

Sicut viventes. Supercedit, inquam, *ignis*, et ille, inquam, *ignis absorbet eos* in præsentem; eos dico non vere viventes, sed *sicut viventes*, quia interius mortui sunt.

Et absorbet eos sicut in ira. Quod ideo dicit, quia hæc ira, id est, vindicta Dei de illis est quasi similitudo illius gravis iræ, quam patientur in futuro igne gehennæ; vel quia Deus licet cum tales punit, pa-

tientibus iratus videatur, non tamen ira cadit super eum, quia de eo dictum est: *tu, Domine, Sa'aoth, omnia cum tranquillitate judicas.*

Lætabitur justus. Quasi dicat: Quod tales *sicut cera auferentur*, et ab igne absorbentur, permittit Deus suis non inutiliter hoc fieri, quia *cum justus viderit*, id est, intellexerit vindictam de talibus sumi, *lætabitur* non de illorum damnatione, sed de sua liberatione. Et merito lætabitur, quia *lavabit manus suas*, id est, mundabit opera sua; *in sanguine peccatoris*, id est, in consideratione damnationis peccatoris. Dicit enim Salomon, quia, *angellato stulto, sapiens astutior erit.* Et tunc homo, id est, vere ratione utens, dicit: *Utique*, id est, revera si non solum reservantur æterna præmia justis in futuro, sed etiam in præsentem *fructus est justo*, scilicet, ut justus justior fiat tunc. *Utique*, id est, revera injusti non solum damnabuntur in futuro, sed etiam *Deus est judicans eos*, id est, damnans eos, scilicet, ut injustus injustior fiat in terra, id est, in præsentem habitatione.

IN PSALMUM LVIII.

In finem, ne disperdas David in tituli inscriptione, quando misit Saul et custodivit domum ejus, ut eum interficeret.

ARGUMENTUM.

Hic etiam psalmus in personam Machabæorum formatur. Item Arnobius: « Quando domus corporis tui a principe hujus mundi custodiri præcipitur, ut capiaris et interficiaris gladio cujuscumque peccati, ex totis viribus exclama: *Eripe me de inimicis meis Deus meus.* »

EXPLANATIO.

Principium tituli sæpius expositum est, ubi passio Christi et regnum ejus inviolabile describitur. Quando misit Saul, et custodivit domum ejus, ut eum interficeret: quando miserunt principes sacerdotum, et custodierunt monumentum Christi, ut eum quasi in morte servarent, resurgendi janua præclusa. Primo ingressu psalmi orat Dominus ne ei inimici nocere prævaleant; secundo prosequitur quemadmodum in fine sæculi convertendi sint Judæi, et pro eis oratio mirabili pietate depromitur; tertio quæ facturi sint post conversionem, et se in sanctis suis gaudere testatur; quæ partes diapsalmatis termino dividuntur.

COMMENTARIUS.

Eripe me de inimicis meis, Deus meus. Titulus est talis: *In finem ne corrumpas David, in tituli inscriptione, cum misit Saul et custodivit domum ejus, ut interficeret eum.* Psalmus iste habet titulum de titulo, sicut et duo superiores, quia intitulantur: *Ne corrumpas David in tituli inscriptione.* Est quidam titulus in dominica passione scriptus, Jesus Nazarenus Rex Judæorum: Hebraice, Græce et Latine. Hunc Judæi legentes indignati sunt, et Pilato dixerunt: *Noli scribere quia Rex est, sed scribe eum dixisse, non esse.* Titulus enim (quasi dicat) confirmat ipsum Regem nostrum, et nos regnum ejus esse. Et hoc modo titulum, quantum in se fuit, corruperunt, et Regi contradixerunt. Sed nonquid, quia contradixerunt, dominationem ejus evertere poterant? Non utique, quia titulus vere corruptus non est. Ipsum namque occidendo potius Regem fecerunt gentium quem occiderunt, quia resurrexit, et gentibus prædicatus est, et sic factus est Rex non solum Judæorum, imo et gentium. Quod autem additum est: *Cum misit Saul, et custodivit domum ejus, ut interficeret eum*, accipit potest et in David historiali et in spirituali, quia et historialiter Saul misit ad domum David ut interficeret eum. Et regnum Judæorum, quod per Saulem significatur, mortuo Christo, et posito in sepulcro, quod sepulcrum, quasi domus ejus fuit, ad custodiendum ipsum misit, cum diceret Pilato: *Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit: Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum, ne disci-*

pūli eum iurentur, et dicant plebi: Surrexit a mortuis. Miserunt itaque ut interficerent eum, non quantum ad caput (quod jam mortuum in illa parte, qua poterat), sed quantum ad corpus ejus, quod est Ecclesia, scilicet, ut non resuscitaretur, et in eum non crederetur, et ut mendacium dormientium custodum prævaleret, et mundus post eum non abiret. Sed sicut Saul efficere non potuit, ut David interficeretur, ita nec regnum mendacium Judæorum potuit hoc efficere, ut mendacium dormientium custodum prævaleret testimonio vigilantium apostolorum. Poterat enim custodibus illis dici: Si dormivistis, nescivistis; si autem vigilastis, quare furtum non prohibuistis? Est autem vox capitis a custodibus illis per resurrectionem liberari orantis, et nos ut liberemur suo exemplo orare docentes. Et dicit ita: *Deus Pater, Deus omnium per naturam, meus autem et meorum per gratiam, eripe me et meos de inimicis meis visibilibus et invisibilibus.* Inimici Christi diabolus et angeli ejus, et ministri ejus fuerunt, et adhuc sunt corporis ejus; quod subsequenter notatur, cum dicit: *Et libera me ab insurgentibus in me, et in meos maxime.* Semper enim prædicti hostes insurgunt in nos, et illudere querunt infirmitati nostræ suggestionibus, tentationibus et variis illusionibus; sed si vox nostra vigilet, et ad Deum clamet, sine dubio liberabimur. *Eripi, dico, Deus Pater, me et meos, de operantibus iniquitatem,* id est, vel de Judæis operantibus iniquitatem specialem, id est, medici mortem; vel de omnibus quamlibet iniquitatem operantibus eripe meos, ne eis conformentur, et salva me et meos de viris sanguinum. Viri sanguinum fuerunt, qui sanguinem innocentem fuderunt, et qui clamaverunt, *Crucifige, crucifige eum,* cum Pilatus alienigena, lotis manibus, dimittere eum vellet; et qui sanguinem damnationis posteris suis propinaverunt, dicentes: *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros,* et qui etiam in corpus ejus sævierunt. Stephanus enim lapidaverunt, et plures alios occiderunt. Tales viri sanguinum etiam in gentibus accipi possunt, quia et gentiles Christi persecutores secundum corpus sunt. Sed Christus ab omnibus eripitur, et a præsentibus, et a præteritis, et a futuris. Primus quidem a præteritis, futurus a futuris, præsens a præsentibus.

Quia ecce ceperunt animam meam. Ideo rogo, Deus Pater, ut eripias me, quia inimici ceperunt animam meam, reputatione sua, dicentes: Persequimini et comprehendite eum, quia non est qui eripiat; vel ceperunt animam meam simpliciter, id est, me interfecerunt. Et ceperunt animam meam, dum meos conformare sibi putaverunt. Ecce (quasi dicat) putaverunt quod ceperunt, et ipsi fortes irruerunt in me et in meos, tanquam debiles et infirmos. Fortes isti possunt accipi diabolus et angeli ejus, de quo dictum est: *Dum fortis custodit atrium suum, et reliqua.* Fortes etiam sunt de terrena felicitate tumentes, ut quidam de robore suo, quidam de gloria, quidam de divitiis, de quibus dictum est: *Qui speravit in me, d. s., et reliqua.* Est adhuc aliud genus male fortium maxime cavendum, eorum, scilicet, qui *justitiam suam statuere voluerunt, et justitiae Dei subditi esse noverunt.* Tales fortes non venit vocare Dominus, qui dicit: *Non veni vocare justos, sed peccatores ad penitentiam.* Et item: *Non est sanis opus medico, sed male habentibus.* Hi fortes apostolis insultabant, dicentes: *Quare magister vester cum publicanis et peccatoribus manducat?* Justos se namque, et illos injustos deputabant. Illi quoque cum quidam quos miserant ad comprehendendum eum, dicerent: *Nunquam loutus fuit homo sicut hic homo,* dixerunt: *Nunquid aliquis Scribarum vel Phariseorum crediderunt in eum? solus populus iste nesciens legem.* Quasi dicat, in eum non nisi stulti credunt, nos vero sapientes sumus, et in ipsum non credemus. Et hi fortes irruerunt in lapidem offensionis, quia visus

A est eis Agnus hædus, et quia Agnum ut hædum occiderunt, ideo ab Agno redimi non meruerunt.

Neque iniquitas mea. Ipsi quidem in me irruerunt, sed tamen nullum peccatum in me invenerunt, quia *neque iniquitas mea* in actualibus, *neque peccatum meum* originale. Vel *neque iniquitas mea* in opere, *neque peccatum meum* in cogitatione. Est inde causa, nam ego currem, quia nulla carnis illecebra me tenuit, ens *sine iniquitate.* Ipse enim particeps factus est nostræ infirmitatis, non nostræ iniquitatis, ut ex eo quidem quod nobiscum communicaret iniquitatem meam deleter. Et ad hoc currem, ut distortos in malum dirigerem ad bonum, et direxi verbo et exemplo, quantum in me fuit. Ipsi vero me currentem sequi non potuerunt, quia vestigia mea non cognoverunt.

Exsurge in occursum meum, et vide; et tu, Domine Deus virtutum, Deus Israel. Quasi dicit: Quia currem, ideo Domine Pater, *exsurge mihi in occursum,* id est, veni mihi in auxilium, ut me currentem sequatur; et vide, id est, fac eos videre cursum meum, id est, fac eos intelligere, quidquid dico vel facio esse justum. Nec sit eis curvum apud me, quod est rectum, aut distortum, quod ad regulam veritatis est directum. Vel aliter superius dictum est: *A summo caelo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus.* Summus caeli Pater est, quia superior in spiritalibus omnibus est, in hoc, scilicet, quia lux est per se, Filii vero lumen de lumine Patre. Spiritus autem sanctus est lumen procelens de luminibus; huic summo Christus, qui hic loquitur, erat æqualis secundum Verbum, quod non videbatur propter carnis infirmitatem, et passionis tribulationem. Et ideo dicit, Domine Pater, qui videbaris jacere in passione et in infirmitate mea, *exsurge in occursum meum,* id est, in æqualitatem meam, id est, fac manifestum per gloriam resurrectionis et ascensionis, quod sim tibi æqualis; et vide, id est, fac videre homines, quod secundum hominem potui teneri, flagellari et occidi, non solum hominem esse, sed et Deum et hominem. *Et tu, Domine Pater, etiam virtutum,* id est, supercaelestium exercituum nunc reputatus *Deus Israel,* id est, unius gentis tantum Deus, quia aliæ omnes idola adorant, *intende,* id est, intendum te fac ad visitandum per gratiam tuam non solum Judæos, sed omnes gentes, ut impleatur quod per prophetam dictum est: *Lactare sterilis quæ non parit, erumpe et clama quæ non parturis, quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum.* Alius item propheta dicit: *Exiende palos tuos in dexteram et sinistram, et tabernacula tua.* Sequitur: *Non miserearis omnibus.* Visites, inquam, omnes gentes. Non autem de omnibus Judæis sive omnibus gentibus his qui operantur iniquitatem, et in hoc perseverant. Quem plane hæc sententia non terreat? Quis, conscientiam suam considerans, non hanc contemnisceat? Si enim iniquitas omnis est peccatum, cum nullus nostrum sit sine peccato, si nullus operantis iniquitatem miserebitur, nullius nostrum miserebitur. Sed non frustra hoc dictum est. Nulla enim iniquitas magna vel parva manebit impunita. Aut enim punietur ab homine poenitente, aut a Deo judicante. Si autem non vis ut ipse puniat, præveni faciem ejus in psalmis et in confessione, id est, confitendo et bene operando, ut ait psalmista: *Præoccupemus faciem ejus,* etc. Et ita inveniet te operantem iniquitatem, et miserebitur tui ita. Quia quantum ad hoc quod concipiunt, pauci convertentur. Vel aliter: Est quædam iniquitas egregia, quam qui operantur, eorum non miserebitur, scilicet, quando homines ita defendunt peccatum suum, ut illud quisvis etiam devius et perversus judicat nefandum. Vel, ut adulterium summo bono, id est, Deo, imputant; et quidquid boni habent, sibi adscribunt; quidquid vero mali habent, Deo attribuant, dicentes: Nisi vellet nos Deus tales, non essemus. Accusant etiam fatum, stellas, et similia, venientes per dispendium ad Deum accusandum, cum per compendium venire possent

ad Donm placandum. Excusatur quippe peccator, et culpatur Creator.

Convertentur ad vesperam. Istud tam de Judæis quam de gentibus potest intelligi. Nunc autem primum prosequamur de Judæis, deinde ordine de gentibus: pertinet prædicta egregia iniquitas præcipue ad Judæos, adhuc defendentes se de morte medici. Continuabitur autem sic: Dico ne miserearis Judæis iniquitatem defendentibus, et in ea perseverantibus. Quorumdam autem qui nec perseverant, nec se defendunt, miserearis, ut convertantur. Et ita erit, quia *convertentur ad vesperam*, id est, serotina conversione. Debuissent enim in mane conversi fuisse, id est, medico præente; sed quia conversi non sunt, quia medicum necessarium sibi non putaverunt, quem crucifixerunt, *convertentur ad vesperam*, post ejus resurrectionem et ascensionem, quod ita factum est.

Postquam enim viros idiotas, id est, apostolos viderunt tanta miracula facientes, tam mira loquentes, post Spiritus sancti missionem, tunc quidam ex crucifixoribus Christi peccatum suum cognoscentes, venerunt ad apostolos dicentes: *Quid faciemus, viri fratres?* Et respondens Petrus dixit: *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi.* Quasi dicat eis: Sanguinem quem effundistis sævientes, bibite confidentes. Et de his primitus conversis hoc accipiendum est. Convertantur, inquam, et conversi patienter famem, id est, avidi erunt verbi Dei et gratiarum, entos ut canes, id est, cognoscentes se medico egere sicut canes, id est, gentiles immundi et idololatrarum, quia cognoscent se, nec per suam justitiam nec per legem justificatos esse, quia illum qui lux est legis et prophetarum, scilicet, Christum, non intellexerunt in lege. Et hi tales conversi, ut et ipsi alios convertant, *circuibunt civitatem*, id est, fidelium correctionem, vel etiam totius humani generis multitudinem, quæ civitas dicitur propter circumstantiam Judæorum, qui ubique dispersi sunt. Et ecce (quasi dicat) ad quid circuibunt? Scilicet, ad hoc, quia loquentur, id est, prædicabunt in ore suo, in ore avido, id est, ita constanter et impudenter, sicut convenit illis quorum os verbi Dei famelicum est. *Et in labiis eorum erit gladius*, de quo dictum est: *Et gladius spiritus, quod est verbum Domini.* Eorum dico dicentium ita, quia, quantum ad hoc quod cupiunt, pauci convertentur. Domine, frustra laboramus, quoniam non est qui credat auditui nostro. *Nam quis nos audivit, aure scilicet, audiendi?* Nullus (quasi dicant) nos audivit.

Et tu, Domine, deridebis eos. Quasi dicat: Ipse quidem dicent sic, quasi impossibile reputantes, quod possint aliqui converti; et tamen tu, Domine deridebis eos, id est, derisione dignos facias eos, quia facile perficies quod impossibile illi reputabant. *Namque deduces omnes gentes*, id est, aliquos de omnibus gentibus ad nihilum, in hoc quod erant gentes, id est, gentilitate viventes. *Verte enim impios, et non erunt.* Et hoc (quasi dicat) facies per fortitudinem meam, id est, meorum, id est, per hoc, quia constantes facies meos in prædicationem; quorum fortitudo, quia in eis sum, est mea. Fortitudinem dico, quam ipsi mihi conservabant, quia non referent eam ad se sicut fortes niale supradicti fecerunt, sed referent eam ad te, tibi eam ascribentes, quia quidquid boni habent, sive in corpore, sive in anima, a te habent. Nam et si anima intelligat et discernat, non tamen a se habet, sed est quædam regio immutabilis veritatis, ad quam cum accedit, corroboratur, et illuminatur; cum vero ab ea recedit, obscuratur et obtenebratur et infrimatur. Sequitur:

Quia Deus susceptor meus es. Merito ad te referam fortitudinem meam, quia tu Deus susceptor meus es, et meorum, id est, suscepisti me hominem per Verbum tuum de massa perdendorum, et meos etiam suscepisti de medio malorum. Scio enim unde eram, et unde me suscepisti, et quanta mihi dimiseris, et

ideo merito es *Deus meus* et meorum, id est, merito gratis te amo, gratis te colo et laudo. Et convertit se ad nos, ut et nos ipsum Deum nostrum faciamus. Quasi dicat: Ideo dico quod sis *Deus meus*, quia *miseriordia ejus prævenit* jam et semper prævenit meos. Nihil enim attulimus ego et mei propter quod nostri misereretur, et nos justificaret, sed sola misericordia ejus sicut prævenit me ut essem, ita etiam prævenit me ut bonus sim.

Deus ostendit mihi. Ideo etiam dico Deus meus, quia Deus mihi factus in me et in meis, *super inimicos meos*, id est, collecto illis rejectis, electo illis repulsis, ostendit, id est, ostensionem fecit, scilicet, ut cognoscerem divitiarum gratiæ ejus, per vasa iræ in vasis misericordiæ. Quasi dicat: Conferat vas iræ vasis misericordiæ, collectus rejectis, electus reprobatis, et cognoscat divitiarum gratiæ ejus, quas offendit per vasa iræ in vasis misericordiæ. Ex persecutione enim malorum cognoscitur perfectio bonorum. Inimicos in hac sententia Judæos accipit; et quamvis (dicit) inimicos eos dixerim, tamen, Domine, ne occidas, id est, ne occidi permittas eos corporaliter, ita scilicet, ut transeant in ritus gentium. Quamvis enim a Tito et Vespasiano dispersi sint, non tamen amiserunt ritum suum, quia adhuc circumciduntur, et agnum immolant, et multa similia faciunt. Ideo dico ne occidas eos corporaliter, ne illi populi, id est, Judæi prius unus populus, modo per dispositionem populi diversi, quando (pro aliquando) obliviscantur mei, id est, legis mee; sed semper servent eam memoria, etsi non in vita. Et sunt (quasi dicat) capsarii meorum, ut apud ipsos habeant, unde alios inimicos suos vincant. Vel aliter: Ne occidas eos corporaliter, ne quando illi qui sunt oleaster insertus, obliviscantur populi illius prius mei, id est, semper attendant, quia naturales rami fracti sunt, et sic non altum sapiant, sed timeant, scientes quia si Deus naturalibus ramis non pepercit, nec parcat oleastro.

Disperge illos. Ne occidas, inquam, eos, sed fac eis quod merentur, scilicet, *disperge illos* per omnes gentes in virtute tua, Domine, quia præsumperunt de sua virtute, et depone eos de gloria loci et gentis. Tu, dico, Domine protector meus, id est, meorum, in hoc, quia persecutoribus illis auferes potentiam. Et quia protector es, ideo, Domine, depone delictum oris eorum, et depone sermonem labiorum ipsorum. Delictum accipe quod dixerunt: *Non habemus regem nisi Cæsarem*; sermones vero labiorum: *Reus est mortis*, et similia. Quod totum Deus Pater deposuit, id est, falsificavit, cum Christum resuscitavit, et regem non solum Judæorum, sed et gentium fecit. Sequitur:

Et comprehendantur in superbia sua. Ac si dicat: Dico ut dispergas, et depone eos, et tamen quidam eorum in superbia sua inde in hoc, quod superbe in medicum se erexerunt et ipsum occiderunt, *comprehendantur*, id est, recognoscant nullum effectum inde subsequaturum, nec aliquid sibi relictum præter peccatum, et sic humilientur, et peccatum suum confiteantur. Et ut comprehendantur de execratione, id est, de morte Christi, quem ipsi execrabilem et maledictum habuerunt, et comprehendantur, et de mendacio, id est, de hoc quod per mendacium custodum vitam resurgentis destruere voluerunt. Et vero comprehenduntur, quia in consummatione, id est, in perfectione annuntiabuntur aliis. Sicut enim superbia prius impedivit, ne consummarentur, ita humilitas non valebit ut perfecte consummarentur. Quia ubi *superabundavit iniquitas, superabundavit et gratia.* Et ideo annuntiabitur consummatio eorum aliis, ne quis desperet de peccato suo, cum istis tantum peccatum sit indultum. Annuntiabitur, inquam, in consummationem, et in consummationem, quod in ira consummationis, id est, quod per iram, id est, per vindictam procedentem ex ira Dei, erit eis consummatio ista, quod attendat dispersionem,

et cætera quæ patiuntur esse ex peccato, et constabuntur ipsum peccatum. *Annuntiabuntur in consummatione*, quæ consummatio erit de execratione et mendacio, id est, quia attendent quantum peccatum fuerit execratio prædicta et mendacium, et quanto magis fuisse cognoscunt, tanto gravius poenitent. Et erit etiam hæc consummatio in ira, id est, per iram scilicet, quia attendunt futuram iram; et ut eam vitent, consummabuntur; et consummati jam non erunt quod prius non fuerunt. *Verte enim impios, et non erunt.* Et tunc vere scient, id est, cognoscent quia *Deus dominabitur vere Jacob*, id est, Judæorum, sicut *et finium terræ*, id est, gentilium, id est, intelligent Jacob non posse salvari per suam justitiam, et ideo medicum necessarium esse sibi et gentibus. Et quare addiderit de gentibus, causam reddit, scilicet et gentes *convertentur ad vesperam*, etc. Nunc ad primum Convertentur redeamus, et de gentibus quæ de Judæis legimus huc usque legamus, juxta quod erit hæc continuatio: Vere Dominus Pater visitabit gentes, quia gentiles *ad vesperam*, id est, sero *convertentur*. Sicut enim Christus principaliter ad illos de domo Israel missus est, sic et apostoli ad illos missi sunt; sed postquam ab illis repulsi sunt, ad gentium conversionem se contulerunt, et ideo dicit: *Ad vesperam convertentur*. Nam si Judæi statim in prima prædicatione apostolorum ad vesperam conversi sunt, multo magis gentiles qui longe prius conversi sunt, ad vesperam conversi esse possunt dici. Convertantur, inquam, et conversi *famem patientur*, id est, desiderium alios convertendi, et sibi incorporandi habebunt in tantum, ut avidi *canes* cibi sunt. Et quia adeo avidi erunt, ideo et ipsi sicut prius conversi de Judæis, *circuibunt civitatem*, et loquentur prædicationis verbum in ore suo, id est, avido et famelico, *et in labiis eorum erit gladius*, id est, verbum Dei, quo quidam interficientur ad fidem, quidam vero ad mortem, credentes quidem ad vitam, non credentes vero ad mortem. Et exsequitur tantum de his qui interficiuntur ad mortem, quasi dicat: Vere gladius mortificans fuit in labiis eorum, *quoniam quis aure audiendi audivit eos? Nullus*, scilicet, quantum ad desiderium eorum. *Et, tu, Domine, tandem deridebis eos*, id est, derisibiles facies illos, scilicet, quia aure audiendi non audient, quia *deduces omnes gentes*, id est, gentiliter viventes *ad nihilum*. Vere enim ad nihilum deducentur, quorum resurrectio non erit ad gloriam, sed ad ignominiam, et qui vero esse carebunt. Et quod *ad nihilum deduces omnes gentes*, hoc facis per fortitudinem meam et meorum, id est, comparationem meorum; qui fortes, id est, constantes erunt in fide et in virtutibus. *Judicabunt enim sancti nationes*, non verbis, sed comparatione, ut tibi dictum est. *Fortitudinem dico*, quam ego in me et in meis *custodiam*, relatum non ad te, sed ad me. Cætera non mutantur, usque *Ne occidas eos*. Quod in hac etiam lectione similiter continuatur, ut in superiori, sic scilicet: Quamvis sint inimici mei, tu, Domine, *ne occidas eos*. Et quam occisionem accipiat, determinat, scilicet, ne permittas ut illi populi, gentiles scilicet, *quando* (pro aliquando) scilicet, cum annuntiabor illis, *obliviscantur populi mei*, id est, legis meæ. Vera enim interfectio animæ est, oblivisci Dei sui; et dicit ideo oblivisci, quia naturaliter omnis homo habet cognitionem Dei.

Disperge illos. Quasi dicat: Et ut non obliviscantur mei, ideo, Domine, prius illos præsumentes de sua virtute *disperge*, in quo dispergendi sunt, scilicet in malo, *in virtute tua, et depone eos* per humilitatem prius erectos per superbiam, tu, dico, in hoc *protector meus*, id est, meorum, ne talibus conformentur. Et quia protector es, ideo, Domine, *depone delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum*, hoc est, fac cessare contradictionem eorum adversus veritatem, *et comprehendantur ipsi gentiles in superbia sua*, id est, recognoscant se peccasse, quia præ-

A sumpserunt de facultate Ingenii, et de libertate arbitrii. *Et comprehendantur de execratione*, scilicet, quod christianum nomen execrabile habuerunt; *et de mendacio*, scilicet, quod Creatorem creaturæ postposuerunt, affirmantes creaturam esse Deum, in quo mentiti sunt. Et vere comprehendentur, quia in *consummatione annuntiabuntur*. Gentiles etiam, sicut de Judæis prius prædictum est, ipsi, dico, *entes in ira consummationis*, id est, in consummatione futuri judicii, per quod consummabuntur, *et non erunt quod prius fuerunt*. Et tunc scient, id est, intelligit, *quod Deus dominabitur etiam Jacob*, id est, Judæorum, tantorum, scilicet, prævaricatorum, quos prorsus repulisse videbantur, sicut *et finium terræ*, id est, gentilium. Et vere *dominabitur Jacob*, quia reliquæ ex Jacob salvæ fiunt. Namque *convertentur Judæi ad vesperam*, scilicet in Antichristi tempore; *et conversi patientur famem ut canes*, id est, ita avidi erunt convertendi alios, ut canes avidi sunt cibi, *et ideo circuibunt civitatem*. Sciendum quod tribus modis variari potest Convertentur, istud, et primum scilicet: ut primum Convertentur accipiat de Judæis, et conversis primum, et in fine convertendis; et istud de gentilibus. Vel illud de Judæis primo conversis, et istud de fine convertendis. Vel accipiat de gentibus, et istud de Judæis in fine convertendis.

Ipsi dispergentur. Ostendit ad quid Judæi in fine convertendi, vel, secundum lectionem priorem, sint gentiles conversi, *circuibunt civitatem*, dicens: Quia ipsi *dispergentur* hac et illac *ad manducandum*, id est, ad alios sibi incorporandum. *Si vero non fuerint saturati* multitudine credentium, affectu tædio prævaricatorum, *et murmurabunt*, isti, scilicet, Judæi, in fine, sicut patres eorum prius in deserto murmuraverunt. Vel murmurabunt gentiles, sicut et Judæi primo conversi murmuraverunt.

Ego autem cantabo. Ipsi quidem murmurabunt, ego autem saturabo eos, quia *cantabo* in eis *fortitudinem meam*, id est, laudabilem in eis faciam constantiam a te datam, quia a Deo constantes erunt, quod omnes videntes laudabunt constantiam eorum, et conformare se eis studebunt, *et mane facti*, scilicet, in judicio futuro, quando verus sol illucescet, *exultabo*, id est, exultanter annuntiabo eis *miseritordiam tuam*. Præmia enim declarabunt, quantum contulerim eis misericordiam. Vel etiam in præsentem mane facti in eis, qui per ipsos convertentur, *exaltabo misericordiam tuam*, quia per hoc apparebit, quod misericorditer cum illo egeris.

Quia factus es susceptor meus, et refugium meum in die tribulationis meæ. Ideo merito *tuam fortitudinem cantabo, et misericordiam tuam exultabo*, quia tu es factus susceptor meus et meorum, ut supra dictum est, *et es refugium meum et meorum* contra omnem molestiam, *in die tribulationis*, id est, in præsentem vita, ubi, scilicet, opus est, quia imminet tribulationes et persecutiones, et es *adjutor meus* in meis perliciendo, scilicet, quod faciam. Et ideo *tibi psallam* bene operando, quia tu es *Deus susceptor meus*. Et ideo es *Deus meus*, id est, ideo te facio Deum meum. Et merito, quia tu es *miseritordia mea*, id est, quidquid boni sum, per te sum.

IN PSALMUM LIX.

In finem pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptione ipsi David in doctrinam, cum succedit Mesopotamiam Syriæ et Sobal, et convertit Joab, et percussit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia.

ARGUMENTUM.

Per occasione v. suæ victoriæ Marhabæorum quoque triumphos prædicat. Aliter vox apostolorum, quando Christus passus est.

EXPLANATIO.

In finem in Christum Salvatorem dicit, his qui mutabuntur, illo utique modo quo Apostolus dicit: *Furt-*

tis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Qui qualiter ad hunc finem mutari valeant, consequenter exponitur. In tituli inscriptione David in doctrinam. Tituli inscriptione Jesum Christum significat reg. m. Sic ergo muentur, ut, desertentes diabolum, Regi Christo colla submittant. In doctrinam, addidit, scilicet, Christianam, quia non sufficit Christum Regem credere, si non ejus et doctrina servetur. Cum succendit Mesopotamiam Syriæ et Syriam Sobal. Hæc victoriæ David triumphum Christi de gentibus insinuant. Quis igne suæ charitatis inflammando, regno antiqui hostis, quem Ad-dexer significat, eripuit, et suæ fidei tributarias fecit. Quia enim Syria, quæ Hebraice Aran dicitur, et interpretatur sublimis, superbiam gentilitatis insinuat. Duas Syriæ gentes succendit, qui gentilium facta pariter et dicta correxit, ut uni vero Regi fidei et operis sui tributa persolverent. Et convertit Joab, et percussit Edom in valle Salinarum duodecim. Vallis Salinarum, quæ Hebraice Gemela vocatur, infirmam terrenamque sapientiam designat, quæ et gentilium philosophia, et Judæorum pertinacia contra Christum armatur; sed utraque, converso Joab, qui interpretatus est Pater, id est, instante diligentius fidei doctore, percussit. Potest ergo Gemela, quia Idumæorum regio est, saporem scientiæ gentilitatis indicare. Sed melius de Judæis in fine sæculi creditur accipitur, vel propter duodecim millia ad numerum triumphum Israel, vel propter nomen Edom, qui Judæos sæpe significat. Unde et sub ejus persona de illis dicitur: « Et major serviet minori. » Populus ergo ille qui de priscis erroribus mutatus ad fidem est, primo capite supplicat ut post afflictionem, quam suis faciendo passus est, beneficii novitate reparetur. Secundo, interposito diapsalma e, roquat ut post tribulationes quas pertulit deducatur a Domino in munissimam civitatem, petens auxilium sibi de tribulatione concedi, quod soli Domino probatur esse possibile.

COMMENTARIUS.

Dens, repulisti et destruxisti nos, iratus es et miseratus es nobis.

Titulus est: *In finem his qui commutabuntur in tituli inscriptione, ipsi David in doctrinam, cum succendit Mesopotamiam Syriæ, et Sobal, et convertit Joab, et percussit Edom in valle Salinarum duodecim millia.*

In hoc psalmo, vel in titulo hujus psalmi referuntur quædam victoriosa David, quæ veniens in regnum post mortem Saulis persecutoris sui fecit, inimicos suos debellando, et eos tributarios faciendo. Nam et ante persecutionem rex erat, quia in domo patris nactus fuerat, sed soli Deo cognitus erat. Postea vero, manifesto regno, et evidenter accepto, has gentes, de quibus titulus ait, debellavit. Sed quemadmodum propheticus Spiritus in titulis psalmorum solet ab expressione gestarum rerum aliquantulum deviare, et aliud quam historia veniatur addere, ut per hoc doceat figuram magis insistendam esse quam allegoriam, ut superius in quodam titulo dictum est, David immutasse vultum suum coram Abimelech, cum historia dicat potius eum immutatum coram Achis rege Geth; ita et in hoc titulo aliquid additur, quo ad aliud moneamur, quia ubi fortia facta David referuntur, nihil succensisse legitur, quod tantum in hoc titulo maxime proponitur. Allegoriam ergo potius hic quam historiam insistamus. Hæc verba referuntur in finem, id est, ad Christum per quem omnis labor noster finiatur, attributa his quia vox eorum est qui partim commutati sunt, et commutantur, et de die in diem commutabuntur non jam culpanda mutatione, sed laudanda. Duæ enim commutationes sunt, altera laudanda, altera culpanda. Commutatio Adæ fuit culpanda, quæ fuit de vita ad mortem de justitia ad injustitiam, de deliciis paradisi ad laborem exsili. Hæc autem commutatio, de qua hic agitur, est commutatio laudanda, quam et Apostolus commendat dicens: *Fuistis aliquando tenebræ,*

*nunc autem lux in Domino. Commutantur, inquam, in tituli inscriptionem, id est, per hoc, quia conscribitur eis titulus confirmans et ipsos regnum ejus et ipsum Regem eis, quia jam transierunt de regno diaboli in regnum Christi, de potestate tenebrarum in regnum lucis, et commutantur ipsi David in doctrinam, id est, ut doceantur novam vitam, scilicet, non jam sibi vivere, sed illi qui pro omnibus mortuus est. Quæ commutatio facta est, cum ipse David succendit Mesopotamiam Syriæ, et cætera. Hæc commutatio facta est per ignem et per gladium ab illo David, qui, ut Evangelium testatur, in mundum attulit ignem et gladium. Per ignem quidem non visibilem, sed per charitatis amorem. Hic est ignis ille de quo ipse dicit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat?* Hoc igne succendit Mesopotamiam Syriæ, et Syriam Sobal. Mesopotamia est pars Syriæ, et interpretatur elevata vocatio; Syria vero sublimis, per quod significantur vocati de Judæis, qui prius elevati erant a Deo per culturam unius Dei, et per leges et per prophetas; sed quia in his de se præsumebant, sublimes etiam erant. Sobal quoque *vana vetustas* interpretatur, per quod idololatræ de gentibus designantur, quia nihil magis vanum est in vetustate, quam creaturam Creatori præponere, et creaturam Creatoris loco adorare; sed tamen quia inter istos quidam maxime de nobilitate ingenii et libertate arbitrii, ut Plato et alii philosophi superbiebant, ideo hi etiam Syria, id est, sublimes erant. Sed Dominus hos utrosque utiliter succendit igne dilectionis Dei et proximi, et sic commutavit. Dicitur autem a quibusdam, quod per Mesopotamiam Syriæ intelligantur vocati tam de gentibus quam de Judæis, et per vocationem elevati, et ita elevati, quod sublimes facti sunt per spem; per Syriam vero Sobal, vanæ vetustati maxime dediti, et tantum per vocationem sublimes in spe facti. Sequitur:*

Et convertit Joab. Joab interpretatur pater, vel inimicus. Et in hac commutatio ne conversus est ille, de quo dictum est: Vos ex diabolo patre estis. Qui idem antiquus hostis humani generis est, quia princeps mundi foras ejectus est. Vel inimicus conversus est, quando quis ex inimico amicus, ex impio pius, ex infideli fidelis factus est.

Et percussit Edom. Hactenus de commutatione per ignem facta; nunc agitur de commutatione facta per gladium, non per ferrum, sed per prædicationis verbum. Interpretatur autem Edom terrenus, et ex hoc magnas Deo gratias debemus agere, quod percutere in nobis verbum prædicationis veterem hominem dignatus est, ut novum indueremus. Et sicut portavimus imaginem terrestriam, ita portemus imaginem cælestis.

In valle Salinarum. Salinæ sunt lacunæ, in quibus aqua marina cum mare refluit, in usum salis retinetur. Et potest dupliciter hoc dici, scilicet vel percussit Edom, prius positum in valle Salinarum, id est, in depressione amaritudinum. Vallis enim depressus locus est, et in sale quædam amaritudo intelligitur inesse. Et intelligitur per hoc utrumque peregrinatio a patria vera, quæ obnoxia est variis amaritudinibus vitiorum. Vel percussit Edom, ut esset in valle Salinarum, id est, in humilitate sapida. Vallis enim humilitatem significat, et sal habet saporem. Est vero humilitas alia sapida, alia insipida. Si quis enim pro terrenis humiliatur, id est, tribulatur et angustiat, ut mercatores solent facere, illa humilitas insipida est; si quis vero pro æternis laborat et tribulatur, ipse sapienter humiliatur. Percussit, inquam, Edom, et percussorum fuerunt duodecim millia. Millenarius numerus perfectus est et significat perfectionem in commutatis per hanc percussorem. Duodecim vero, quod constat ex quatuor et ter in se multiplicatis, significat milites illos, id est, duodecim apostolos et successores eorum, per quos hæc percussio facta est. Quia vero tria et quatuor simpliciter conjuncta

septem constituent, per hoc significatur septiformis gratia Spiritus sancti, per quam gladius, id est verbum prædicationis in hac percussione est administratus: per quatuor quidem, quod in quatuor mundi partibus sit facta demonstratur; per tria vero, quod maxime per cognitionem sanctæ Trinitatis. Nunc ad psalmum venimus. Vox est salubriter percussorum, et militum successorum a David orantium, ut quidquid sit de temporali salvatione æternam consequantur salvationem, et ad idem orandum nos exhortantium atque dicentium: *Deus Pater*, vel *Deus Verbum*, vel *Deus Trinitatis*, *nos ab æmouitate paradisi per prævaricationem tuæ regis ejectos*, et in valle erroris male locatos *repulisti* quadam vi ab errore nostro, *et nos male constructos in veteri animositate destruxisti* bona destructione, ut educeres in novitate vite, hoc est in nova charitate et humilitate. *Iratus es* vetustati nostræ, et miserendo, conferendo nobis novitatem.

Commovisti terram. et conturbasti eam; sana contritiones ejus, quia commota est. Hoc, inquam, modo *destruxisti nos*, quia scilicet *commovisti terram*, id est, terrenitatem nostram, audito prædicationis verbo. Interius per peccatorum conscientiam, *et conturbasti eam* exterius, etiam usque ad corporalem afflictionem per poenitentiam. Ergo *sana* in re, sicut jam sonasti in spe *contritiones ejus*, id est miseras et tribulationes, quibus assidue ipsa terrenitas nostra conteritur intus et exterius. Unde Apostolus: *Et si exterior noster homo corrumpitur, interior tamen de die in diem renovatur.* Et debes sanare, quia commovuit, hoc est quod dicit, *quia commota est.* Sonat Evangelium, sonat prædicationis verbum; quisquis non commovetur, id est non compungitur stimulis conscientie, et stimulis poenitentie. Quisquis pectus non tundit, non lacrymas, non orationes fundit, indignus est sanari, quia primum est ut peccata nostra purgemus per conscientie compunctionem et condignam satisfactionem, deinde ut patientiam habeamus contra tentationes. Quia dicit Salomon: *Fili, accedens ad disciplinam, sta in timore et tremore, et præpara cor tuum ad tentationes.* Et Petrus ait: *Oportet ut iudicium incipiat a domo Dei. Si autem a nobis initium, quis finis erit illorum qui Evangelio non crediderunt? Si justus vix salvabitur, peccator et impius ubi parebunt?* Et hoc est quod dicit:

Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis. Quod sic continatur: Ideo dico *sana contritiones*, quia sic opus est; nam tu *ostendisti* per te ipsum populo jam tuo scilicet, salubriter igne et gladio devastato *dura* hic esse patienda. Magnas Deo agere debemus gratias, qui vult nos in præsentia pati dura et aspera, ut in futuro sint mollia et jucunda. Ostendisti, inquam, dura, et hoc ita fecisti, quod *potasti nos vino compunctionis*, id est, quod fecisti ipsam tribulationem compunctionem nobis esse tanquam delectabilem potum, et ita dedisti me ventibus te casto timore populo tuo significationem, id est documentum: per hoc quia *corrigis omnem filium quem recipis*, ut per has tribulationes fugiant a facie arcus, id est a presentia futuri iudicii. Et ita fugiant, ut perfecte ab illo liberentur dilecti tui, quos tu scilicet hic corrigis in exemplum justii iudicii. Quisquis enim hic tribulationibus gaudet, et cum Apostolo dicente. *Non solum patimur, sed et gloriamur in tribulationibus illis*, arcum illum effugiet. Si quis vero mavult hic delectari quam tribulari, arcum non effugiet, quia quibus illum Deus nunc differt, in futuro non differet, et e converso. Et sicut in arcu quanto magis nervus retro trahitur, tanto graviora anteriora feruntur; ita quanto magis Deus iudicium malis differt, tanto gravior eis tandem superveniet. Quod autem dicit, *A facie arcus*, id est a presentia arcus, ideo dicit quia tempus breve est, nec aliquid longum est putandum, quod habet exitum, et per hoc monet magis cavendum.

Dedisti, inquam, metuentibus te significationem, ut fu-

A giant a facie arcus, ut liberentur dilecti tui, salvum fac dextera tua. Et ideo, Domine, seca, ure, flagella, fac quidquid in præsentia tibi videtur de me, et *fac me salvum in dextera tua.* Quasi dicat: Non peto a te corporalem aliquam, vel temporalem salvationem: de illa sit quod tibi placeat; sed peto ut in futuro non inveniar inter hædos ad sinistram, sed inter agnos ad dexteram. Et in hoc exaudi me. Ideo tantum fiducialiter dicit *Exaudi*, quia plerumque sancti viri pro corporali liberatione rogant, sed non exaudiuntur, quod non est ad insipientiam eis, quia non exaudiuntur ad voluntatem, sed ad utilitatem: quotiescunque vero pro æterna rogant salvatione, non potest eos Deus non exaudire.

Deus locutus est in sancto suo: lætabor et partibor Sichimam, et convallē tabernaculorum metibor. Vere salvus sum in dextera. Nam Deus Pater locutus est, id est, juxta promisit illam salvationem mihi sancto suo, id est, in illo in quo fallere non potuit. **B** Deus enim erat in Christo mundum sibi reconcilians; promisit, inquam, et si non verbis, effectu tamen, scilicet, quia *illum resuscitavit, et nos in eo resurgere fecit, et nos consedere ad dexteram majestatis in excelsis.* Et quod sequitur potest esse vel vox Christi, in quo Deus Pater locutus est dicens: lætabor et partibor, et cetera; vel vox Ecclesie, quasi diceret quia Deus Pater sic locutus: Ergo *lætabor, et partibor*, id est lætanter partior *Sichimam*. Sichimam proprie locus est, ubi Jacob redeunte in patriam Rachel uxor ejus idola abscondit, quæ furata est patri suo Laban. Et per Sichimam designantur gentiles, apud quos erant idola quasi abscondita quia ipsi ea servabant et adorabant. Sed quia non omnium illorum est fides, ideo vel Ecclesia, vel Christus partitur eos, quia partem assumit, partem relinquit. Vel aliter: Sichima interpretatur humerus, quem humerum partitur Ecclesia: quia illos qui sponte subeunt jugum Christi, quod non deprimit, sed erigit, assumit; illos vero qui malunt se onerare terrenis, quæ pondus, non subsidium sunt, ut beatus Gregorius ait, relinquit. **C** *Et metibor*, id est dividam, *convallē tabernaculorum*. Jacob revertens a socero suo Laban, posuit tabernacula sua in convalle Syriæ, ubi quieverunt oves sue. Unde locus nomen accepit, ut convallis scilicet Tabernaculorum Jacob diceretur. Designantur autem per tabernacula legalia instituta, quæ ad tempus posita fuerunt: per oves vero Judæi, qui in ipsis delectabantur, et quiescebant. Quos partitur Ecclesia, quia quosdam assumptis, quosdam autem reliquit. Vel aliter: Per convallē humiles designantur, per tabernacula vero Ecclesiastica præcepta, in quibus quidam humiliter militant, quidam vero non humiliter, quia implent quidem præcepta, sed inde præsumunt et superbiunt. Juxta quod littera sic exponitur: Partibor, id est in partem accipiam convallē tabernaculorum, id est humiliter in Ecclesiasticis præceptis militantes, non humiliter vero militantes repellam.

D *Meus est Galaad, et meus est Manasses, et Ephraim fortitudo capitis mei.* Vere partibor *Sichimam et convallē Tabernaculorum*, quia quosdam accipiam. Nam *Galaad est meus, et Manasses.* Galaad interpretatur *acervus testimonii*. Acervus autem de imis crescit ad unum. Et per hoc designantur crescentes de virtute in virtutem, quousque perveniant in unum, id est donec videant Deum deorum in Sion, et quia adeo in se coarctant testimonium Christi, ut certent usque ad effusionem sanguinis, id est martyres fiant. Martyr enim interpretatur *testis*. Manasses vero *oblitio* interpretatur. Per quod intelliguntur illi qui, cum Apostolo, eorum quæ retro sunt obliviscuntur: in ea vero quæ ante sunt, id est in futura et æterna extenduntur, vel per Manassen, intelliguntur illi, qui, quidquid probrorum et ignominiosam pro Christo passi sunt, vilipendunt et obliviscuntur. Unde per Isaiam dicitur Ecclesie: *Obliviscere ignominie viduitatis tuæ.* Quasi enim vidua fuit Ecclesia,

dum Christianum nomen in dedecore mansit. Sequitur:

Ephraim fortitudo capitis mei. Ephraim fructificatio interpretatur, per quod intelliguntur in bonis operibus fructificantes, quos Ecclesia vocat fortitudinem capitis sui, id est, Christi ad similitudinem. Sicut enim bonum reclinatum infirmi capitis quædam fortitudo, id est, recreatio est, sic bene operantes sunt fortitudo Christi, quia alii videntes eorum opera bona, glorificant Deum. Illi vero in quibus vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos, non sunt fortitudo ejus, sed debilitas; quia non habet in his ubi recumbat. Vel aliter per Ephraim intelligitur fructificatio illa, quæ processit de grano illo in cruce mortuo, et in resurrectione justificato, id est seges ubique terrarum credentium, de quo dictum est: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Quæ seges est fortitudo capitis, id est, augmentum et exaltatio Christi, qui caput est Ecclesie. Ipsa enim infirmitas, id est, mors Christi, summa fuit fortitudo: quia quod infirmum est Dei, fortius est omnibus hominibus. Et sciendum quod secundum quod vox Christi est, dicitur: *Ephraim est fortitudo capitis mei, qui sum caput.*

Juda rex meus, Moab olla spei meæ. Ephraim quidem est fortitudo mea, et *Juda*, id est, ille qui descendit de tribu Juda, cui in figura Christi dictum est: *Juda, benedicent te fratres tui.* Ille, inquam, est *rex meus*, id est, regit me, quia prior passus est, et vere obediens fuit. Et quia talem regem habeo, ideo *Moab est olla spei meæ*, id est, ideo etiam spero refici de abutentibus lege. Moab enim ex avo et sorore contra legem natus est: et ideo Moab interpretatur abutens lege. Vel aliter: Quia mihi talis est rex, ideo ferventem iniquitatem non timebo, sed potius *Moab ens olla iniquitatis*, est mihi *olla spei*: quia per ipsum potius spero proficere, quam desicere. Sicut enim bene lege utentium, bona sunt opera, sic male mentium lege, opera sunt mala. Et hi persequuntur Ecclesiam Dei. Unde per Ezechielem dictum est: *Vidi ollam ferventem ab Aquilone.* Olla fervens ab Aquilone, iniquitas fervens, succensa ab Aquilone, qui dixit: *Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo.* Quasi dicat: Si fervet illa iniquitatis olla, e contra flammescat ardor charitatis. Ille non tantum poterit persequendo, quantum ego potero diligendo et patiendo.

Et præterea *extendam calceamentum meum*, id est, Evangelium meum, quod calceat et munit pedes interiores, id est, affectiones, sicut calceamentum munit pedes exteriores, usque in *Idumæam*, id est, usque in desperatissimos.

Idumæa quippe interpretatur *terrena voluptas*, et per hoc significantur terrena appetentes, et eis maxime inhærentes. Et adeo extendo, quod etiam *alienigenæ*, id est allophyli mihi subditi sunt, scilicet ut reverentur saltem me, qui nolunt proficere de me. Sæpe enim mali subjacent bonis non amore, sed timore. Et sciendum quod si caput hæc loquitur, pauca de prædictis mutabimus. Quasi dicat: *Juda est rex meus*, id est, vere confitentes, et se ipsos bene regentes sunt reges mei, id est, reges meorum, regentes eos verbo et exemplo, ut Petrus, Paulus et alii tales. Et ideo *Moab est olla spei meæ*, id est, spero etiam refici de abutentibus lege, id est, de prævaricatoribus conversis, et hoc ideo, quia ego *extendam calceamentum meum*: id est, notificabo incarnationis meæ: secretum usque in *Idumæam*, id est, usque ad maxime terrenis deditos: et hoc in tantum, quod etiam *alienigenæ*, id est, allophyli mihi subditi, scilicet non amore, sed timore.

Quis deducet me in civitatem munitam: quis deducet me usque in Idumæam? Volunt quidam quod in utraque lectione istud tantum vox corporis sit, sed nihil impedit, quin etiam vox capitis sit usque in finem respectu corporis: et sic continuatur: *Extendam, in-*

quam, *calceamentum meum*, etiam in *Idumæam*. *Quis autem deducet me*, vel caput, vel Ecclesiam, in civitatem munitam, id est, in gentem adeo diffusam et magnam? Multitudo enim populi, munitum est civitatis. Quis deducet me, dico, usque ad Idumæos, terrenis deditos et desperatissimos? Vel aliter: Quis deducet me in futuro in civitatem munitam, id est in cœlestem Jerusalem, quæ est civitas munita, ad quam nullus hostis accedit, et a qua nullus civis recedit? *Quis et in præsentem deducet me usque in Idumæam?*

Nonne tu Deus qui repulisti nos, et non egredieris Deus in virtutibus nostris? Da nobis auxilium de tribulatione, et vana salus hominis. In Deo faciemus virtutem, et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos. Id est, repulisse exterius et contempsi-se videris. Et ideo dico *repulisti*, quia tu Deus, qui cum patribus egrediebaris; quia tu manifestis signis eis aderas, ut præsens esse intelligeretur, non egredieris in virtutibus, id est, in exercitiis nostris exterius, ut corporealiter vincamus: sed interius nos consolaris et confirmas, et facis cœlestem patriam amabilem, terrenam vero despicibilem.

Et quia nobiscum es interius, licet repuleris exterius, ideo, Domine, da nobis auxilium interius, quod sit de tribulatione, id est, causam habeat tribulationem, id est, fac ut tribulatio, quam patimur exterius, sit ad profectum, non ad defectum interius. Quod ideo dico, quia vana et inutilis est salus hominis exterius, et vere dabit quod rogo, quia nos facimus virtutem interius, id est, constantes et victores erimus in te Deo. Vere enim Laurentius vicit, qui dixit: *Assatus sum, jam versa et manduca.* Et convertit se ad nos ad nostram exhortationem, quasi dicat: Et hujus rei certitudinem per hoc habeo, quia ipse Deus deducet ad nihilum, et hic et in futuro, tribulantes nos. Ecce Dei gratia ad nihilum redacti sunt, nec apparent usquam inimici Ecclesie, nisi forte ebriosi calicibus persequantur, sicut olim furiosi lapidibus eam persequantur. Ebriosos accipe vel hac dulci vita, vel etiam vino inebriatos; quasi calicibus Ecclesiam persequantur, quia sæpe sanctis viris inferunt et contradicunt.

IN PSALMUM LX.

In finem in hymnis David.

ARGUMENTUM.

Ex persona populi in Babylone positi, et pro sua libertate deprecantis psalmus iste componitur, cui tamen spem nutriat reversionis in patriam:

EXPLANATIO.

In hymnis Græcum est, et interpretatur in laudibus, quod totus Psalmus Christi præconia personabit. In prima parte a finibus terræ deprecatur populus fidelis, ut ejus audiat oratio, quatenus in sancita Ecclesia perseverans alarum ejus velamine protegatur. In secunda gratias agit, quod justis hereditatem suam dedit, et nomen suum in æternam gloriam consecravit, ex qua re laudes se reddidit jugiter Domino pollicetur.

COMMENTARIUS.

Exaudi, Deus, deprecationem meam: intende orationi meæ. Titulus est: *In finem in hymnis*, Psalmus ipsi David. Quid sit in finem, sæpe dictum est. In hymnis vero ideo appositum est, ut sive exultemus et lætemur, sive tribulemur et angustiæmur, ille laudandus sit, qui et in tribulationibus erudit, et in prosperis consolatur homines. Et unus loquitur hic non per se, sed per membra sua; quia loquitur hic quasi unus, non autem unus est, sed tanquam unus, unitas hic loquitur. Omnes enim in Christo unus homo sumus, hujus autem hominis caput in cælo est, membra vero in terra laborant. Et qui laborant videte quid dicant. Vox est Ecclesie orantis pro constantia in tribulatione et persecutione, ut per hæc ad eundem finem, ad quem caput ejus pervenit.

possit pervenire, et dicit ita : *Deus Pater, exaudi deprecationem meam* pro peccatis meis factam, et intendens, id est, intentum te fac orationi meæ pro perseverantia finibus terræ.

A finibus terræ ad te clamavi, dum anxiaretur cor meum : in petra exaltasti me. Ideo dico ut exaudias, quia ego clamavi ad te a finibus terræ. Quod potest accipi vel simpliciter, quasi diceret, Ab omni parte terræ ; vel ut causa sit, ac si dicat, *Clamari* non ad aurum, non ad argentum, sed ad te primum a finibus terræ. Id est per illos qui sunt fines terræ, quia omnem terrenitatem finiverunt in se. Quis unus hic clamat a finibus terræ ? nisi quia Christus est unus, cujus possessio et hæreditas est illa, de qua dictum est : *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ*, hoc est, corpus Christi, hæc est hæreditas Christi quæ a finibus terræ clamat. Quare autem clamat dicit, scilicet *dum anxiaretur cor meum*. Necessè est dum in peregrinatione sumus, tentationes et tribulationes patiamur, sed tentatio nostra profectum habet. Nemo enim sibi innoscit, nisi tentatus ; nec coronabitur aliquis, nisi vicerit. Vincere non poterit, nisi certaverit ; certare vero non poterit, si qui eum tentet, hostem non habuerit. *Clamavi, inquam, ad te, dum cor meum anxiaretur*, tantummodo non vinceretur, ideo quia tu exaltasti me ne vincerem in petra. *Petra autem*, ut ait Apostolus, erat Christus, qui nos exaltavit : quia prior pro nobis et de nostro voluit capi, teneri, flagellari et cædi, ut exemplum nobis daret vivendi ; de me enim sibi infirmitas, de illo mihi fortitudo : de me sibi ignominia, de illo mihi gloria : de me sibi mors, de illo mihi vita : de me sibi humiliatio, de illo mihi exaltatio.

Deduxisti me, quia factus es spes mea, turris fortitudinis a facie inimici. Exaltasti me, inquam, et deduxisti me de virtute in virtutem. Deduxisti, inquam, quia dux meus : et per te, quia via ad te, quia tu es patria mihi. Et vere deduxisti, quia factus es spes mea in Christo. Christus enim est in hoc spes nostra, quia passus est, mortuus, sepultus est, et resurrexit. Quare in ipso videmus et laborem nostrum et mercedem nostram. Laborem quidem in passione, mercedem in resurrectione : quia duas vitas habemus. Alteram, in qua sumus : alteram quam speramus. Et si patienter toleramus illam in qua sumus, perveniemus ad illam quam speramus. Non noveram, nisi hominem nasci et mori : resurgere autem, et in æternum vivere non noveram. Accepit ipse quod ego noveram, et demonstravit mihi quod ego non noveram, id est resurrectionem, et sic factus est spes mea, et est mihi turris fortitudinis a facie inimici, id est a præsentia inimici, scilicet ne tela ejus ad me perveniant. Insidiantur mihi hæretici, insultant mihi pagani et omnes mali, quasi non sit mihi locus refugii. Sed Christus est mihi turris fortitudinis. Hæc turris exterius non apparet, sed semper interius præsens est. Considera quidquid pateris, ille prior passus sit, et quo fine. Ipse enim passus est ut resurgeret, quia tu quoque eundem speras finem, et sic turrim intrasti. Nec jam consenties inimico, et tela inimici non pervenient ad te, imo tu jaculaberis in inimicum tela tua, id est, verba bona quibus cor ejus ligas, et tibi eum conjungas.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula, protegar in velamento alarum tuarum. Quia factus es mihi spes et turris fortitudinis, ideo ego non perfuga vilis ero, sed inhabitabo, id est, statorius habitator ero in tabernaculo tuo, id est, in militari domo tua, id est, in Ecclesiasticis institutis. In sæcula, id est, per multa sæcula, quod ideo dicit, quia tandiu manebit Ecclesia hæc, quousque omnes filios colligat, et tantus sit numerus filiorum, qui possit restituere numerum damnatorum angelorum. Unde dictum est : *Sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus vestrarum.* Inhabitabo, inquam, et hoc non

A ope mea, non viribus meis : sed quia protegar in velamento alarum tuarum. Magnus est æstus hujus sæculi, quia multæ tribulationes justorum : sed tam magna est umbra alarum Dei (quasi dicat) quod ab illo me protegit : has autem alas possumus accipere vel dilectionem Dei et proximi, vel Velus et Novum Testamentum, vel misericordiam et veritatem. Misericordiam quidem in remittendo peccata, veritatem vero, in complendo promissa, vel etiam increpationem et promissionem.

Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam : dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Vere proteges me, quoniam jam exaudisti orationem meam factam pro perseverantia, tu dico in hoc *Deus meus*, id est quem ideo merito gratis amo, colo et laudo. Et in hoc apparet, quod vere me exaudisti, quia dedisti jam ipse, daturus tempore suo in re hæreditatem sempiternam et veram, et timentibus casto timore nomen tuum, id est, hoc nomen Deus vel Dominus. Merito autem hoc nomen Deus omnibus timendum est, ut sicut ad Creatorem creatura, ita ad ipsum se habeant. Item hoc nomen Dominus juste timendum est omnibus ut habeant se erga eum, sicut servus erga dominum, subditus erga prælatum.

Dies super dies regis adjicies : annos ejus usque in diem generationis et generationis. Dabis, inquam, hæreditatem, et hoc modo dabis eam : quia adjicies dies regis, id est dies jam datos regi nostro Christo, dies scilicet immortales et æternos, super justos dies nostros mortales et transitorios : et annos ejus adjicies super annos nostros, usque dum perducas in diem, id est, in æternitatem ; quæ dies est sine fine, quia est dies sine nocte, in diem dico generationis et generationis, id est, ubi erit indeficiens generatio, in qua scilicet neque nubent, neque nubentur. Et quæ non per lunam, sed quæ per solem significatur, quia tunc justii fulgebunt sicut sol. Hæc autem præsens generatio per lunam significatur, quia recipit augmentum et detrimentum. Annos autem regis ideo post dies posuit, ut per hoc plus significaret : sed quia quidquid de æternitate dicas, parum est quantum ad ipsam ad hoc notandum, quod prius per dies et annos significaverat, per diem unam sine nocte, et sine fine significavit.

Permanet in æternum in conspectu Dei, misericordiam et veritatem ejus quis requirit ? Nobis, inquam, adjicies dies regis. Rex autem quid ? Permanet scilicet in conspectu Dei Patris in æternum. Et quandoquidem in æternum cum Patre permanet, quis ergo requirit ejus misericordiam et veritatem, ut ubi ipse est, illic et minister ejus sit ? Quasi dicat : Difficile est ut quis hoc faciat. Vel aliter : Vere dabis hæreditatem timentibus te. Nam adjicies super dies regis præsentis, alios dies regis, æternos scilicet. Et super hos annos regis alios annos ejus, eo utique dum perducas regem illum et regnum ejus in diem generationis et generationis, hoc est in æternitatem, ubi erit generatio et generatio, id est indeficiens generatio. Quod est dicere : Facies nos tales ut Christus noster rex non solum in præsentem, sed et æternaliter in nobis regnet.

Permanet in æternum. Determinat quæ sit generatio et generatio, illa scilicet quæ permanet in conspectu Dei in æternum. Et quibus permanet ? requiritibus scilicet misericordiam et veritatem ei, id est, ad honorem ejus ; quis est autem qui requirit ? perfectus utique est. Misericordia Dei est, quod non attendit merita nostra, sed bonitatem suam, scilicet ut et peccata nobis dimitteret, et vitam æternam nobis promitteret. Veritas vero ejus est, quia non fallit reddere illud quod promisit. Et sic misericordia ejus est in remittendo peccata : veritas vero in exhibendo promissa. Attendamus itaque hanc misericordiam et veritatem, et nos eam faciamus. Misericordiam quidem faciamus in egentes, et in infirmos, et etiam in inimicos ; veritatem vero faciamus, implentes quod in baptisinate promisimus scilicet ut

præcepta servemus, et sic peccatum peccato non superaddamus. Quod faceremus, si præcepta non servaremus, quia peccato mendacii peccatum transgressionis adderetur. Quod autem dicit: *Quis requireret ei, non sine causa dicitur*; quia multi requirunt misericordiam et veritatem in libris, ut sciant in quo misericorditer nobiscum egit, et in quibus promissis non sefellit. Et ut etiam alios non caste, sed pro terreno lucro doceant. *Quidam enim, ut Apostolus ait, Christum non caste prædicant.* Et hi tales misericordiam et veritatem ei non requirunt: illi vero misericordiam et veritatem ei, id est, ad honorem ejus requirunt, qui ad hoc eam investigant, ut et faciant eam, et doceant non pro terreno lucro, sed ad proximorum utilitatem.

Sic psalmum dicam nomini tuo, in sæculum sæculi, et reddam vota mea de die in diem. Quasi dicat: Quidquid alii faciant, ego misericordiam et veritatem tibi, Domine, requiram: quia dicam psalmum, id est, bene operabor misericordiam et veritatem et faciendo et docendo non mihi, sed nomini tuo, id est, ad honorem nominis tui, tendens in sæculum consecutivum hujus sæculi, id est, perseverando. Et sic dico, *Psalmum dicam nomini tuo*, id est ad honorem nominis tui in sæculum ut reddam tibi vota mea: vota sola interiora, id est, me ipsum eundo de hoc die præsentem in diem futurum. Cassiodorus in præcedenti versu planius aliquantulum insistit, et dicit: *Quandoquidem generatio prædicta æternaliter permanet in conspectu Dei, ergo quis requireret ei misericordiam ejus, et veritatem ejus? nullus scilicet: quia ubi nulla est miseria, ibi non est querenda misericordia. Item ubi nulla unquam incurrit falsitas, non est querenda, quæ semper adest veritas.* Et quia nullus requireret tibi veritatem et misericordiam, ergo hic psalmum dicam, etc., id est, misericordiam et veritatem requiram, ut illic necesse requirere non habeam.

IN PSALMUM LXI.

In finem pro Idithun, Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Verba Machabæorum, quando ab Antiocho sacrificare, et profanari cogebantur. Aliter vox Christi de passione.

EXPLANATIO.

Idithun interpretatur transiliens, id est, amatores sæculi. Introducitur enim persona militis Christi, qui et mundi desideria reliquit, et in Domino spe firmissima permanerit. Transilitor iste, quem diximus, virtutum, videns mundam erroribus miserisque plenissimam, in primo membro psalmi animam suam Deo profiteri esse subjectam: quia per Filium unigenitum munus salutare suscepit, arguens eos qui solo nomine desiderant se dici christianos. Secunda parte iterum animam suam dicit subditam Domino Patri, quoniam per ejus Verbum salutarem patientiam conquistavit, confirmans plebem confessione fidelis, ut toto cordis affectu sperare debeat semper in Dominum. Tertio membro errantes populos monet, ut in Domino magis quam in caduca mundi istius felicitate confidant.

COMMENTARIUS.

Nonne Deo subjecta erit anima mea. In finem pro Idithun, Psalmus ipsi David. Quid sit in finem, notum est. Idithun autem, juxta Hebraicam interpretationem transiens eos interpretatur. Quos eos? In imis scilicet remanentes, et hæc terrena appetentes. Psalmus vero, id est laus ista attribuitur ipsi David, id est, capiti vel alicui membro digniori. Quod sit dignum ita insistere, ita transilire, sicut ostenditur in hoc Psalmo. Transiliens enim iste qui hic loquitur, jam quosdam transilivit, quos desuper despicit. Videamus ergo quousque et quos transilierit, et in quo positus sit, id est, sub quo adhuc sit quosdam quasi transiliverit. De spirituali enim quodam et securo loco intuetur, hæc ima respiciens ea non ut

cadat, sed ut pigros quo sequantur commoveant: et locum quo jam transilendo pervenit, commendat. Ita enim super aliquos est, ut sit etiam sub aliquo. Unde primum voluit nobis insinuare sub quo sit tutus, ne quod transilivit superbiæ sit, sed profectus. In quodam ergo securo loco positus sic dicit: *Nonne Deo subjecta est anima mea?* Transiliens iste fortasse in Evangelio audiverat: *Qui se exaltat, humiliabitur*, et e converso. Et ideo timidus ne transiliendo superbiere, alloquitur cives quosdam quos patitur. Duæ enim sunt civitates, sicut et duo principes: Babylonia scilicet, et Jerosolyma; harum cives confligunt semper inter se: illi de vanitate, isti de veritate: illi de injustitia, isti de justitia. Et prior fuit Babylonia tempore etsi non dignitate, quia ut ait Apostolus: *Non prius quod spirituale est, sed quod animale.* Et incepit Achan, qui civitatem eo in loco ubi civitas prius non fuit, edificavit. Jerosolyma vero Jebuz. Jebuz eorum civitas destructa fuit, et reedificata est: quia nemo pius nisi ex impio, nemo justus nisi ex injusto. Sunt autem duæ civitates contrariæ in præsentem permixtæ, dum grana premuntur a paleis. Quod transiliens iste qui loquitur hic attendens, Babyloniæ cives quos patitur, alloquitur. Quasi dicat: Vos insultando impedimenta paratis, vos persequendo dejicere vultis, vos decipiendo seducere quæritis, vos adulando laqueos neclitis: sed nunquam ita memini super quos sim, ut oblitus sim sub quo sim. *Nonne anima mea subjecta est Deo?* Certe quantumcunque transcendam, quantumcunque transiliam, nunquam contra Deum ero, sed sub Deo: nihil mihi, sed sibi totum attribuendo. Securus enim transiliam cætera, si sub illo me contineo, qui est super omnia. Et merito anima mea subjacet Deo, quia ab ipso est salutare meum: id est justificatio mea. *Nam et ipse Deus meus, vere ab ipso est salutare mihi: quia ipse est creans me, et recreans me. Nam ipse Deus meus, quia fecit cum non essem ut essem: et est salutaris meus, quia fecit ut justus essem.* Susceptor, id est, defensor meus contra irruentes et persequentes, et ideo non movebor amplius. Motus enim fui in Adam, motus fui in me ipso: sed jam (jam) quasi dicat, ab ipso ita confirmatus sum, quod amplius non movebor. Quod de gravi motu, ut de criminalibus intelligendum est. Et hoc est idem quod alicubi dictum est: *Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me.* Ubi enim dixit: *Nonne anima Deo subjecta est*, superbiæ removit a se; hic vero cum dicit: *Non movebor amplius*, idem est ac si dicat: *Manus peccatoris non moveat me. Quousque irrucis in hominem*, quandoquidem ipse est salutaris meus, et susceptor meus? Quousque ergo vos, cives Babyloniæ, irrucis insultando, persequendo, adulando in me hominem, id est, in me infirmum et fragilem? Certe usque que potestis irruere in hominem, quia vos universi interficistis. Hic alloquitur universaliter cives Babyloniæ dispersos, diffusos, permistos; et tam eos qui forinsecus sunt, sicut spinæ in sepiibus, quam eos qui intus sunt, sicut zizania inter grana. Quasi dicat: Quotquot estis separati vel permisti omnes, nunc estis tolerandi, quandoque vero separandi, quia vos universi interficistis tantum corpus quod est exterius, non quod est interius. Irrucis, inquam, instatis mihi enti tanquam parieti inclinato, id est, facile vincibili vestra reputatione, sicut facilis est ad subruendum paries inclinatus; et enti tanquam macerie depulsæ, id est, non bene fundato in fide, et firmiter radicato in charitate. Vel aliter: Vos universi interficistis vos ipsos in me hominem irruendo, vos dico comparabiles, quia in innocente irrucis parieti tanquam inclinato, et macerie tanquam depulsæ, quia sicut parieti inclinato et macerie depulsæ vicinus est lapsus, ita vos, quia innocenter opprimitis, vicinos vos facitis lapsus.

Verumtamen pretium meum cogitaverunt. Ego quidem sic eos admonui, sed tamen ipsi et si non di-

xerunt, quidam saltem *cogitaverunt* a me *repellere pretium meum*, id est, ad impatientiam me incitare voluerunt; quæ, ut ait Apostolus, *necessaria est, ut reportemus promissionem*; et sic privare me pretio meo et remuneratione patientiæ voluerunt. Et tamen ego *cucurri* per divina præcepta sine aliquo impedimento implevis ea, et hoc feci *in siti*, id est, sitiendo ut exemplo meo illos dirigerem, et in corpus meum trajicerem. Dixit beatus Augustinus quia nos quando sitimus, liquorem qui extra est per spiritum in corpus suum trajiciunt. Quod Moyses significavit, qui iratus caput vituli conflavit in ignem misit, et deinde comminuit, et aqua conspersit, et populo ad bibendum dedit. Per Moysen namque Deus Pater intelligitur, qui quasi iratus populum malurum, qui caput vituli significatur, per ignem tribulationis plerumque, et per timorem futuri ignis admonet, et verba prædicationis comminuit. Et per aquam baptismatis populo bibendum tribuit, id est, in corpus fidelium trajicit, et sic sitim ejus restinguit. Hanc quoque sitim mulier illa Samaritana, quæ prior Dominum sensit sitientem, et Dominus bibit eam credentem. Nunc ad litteram redeamus. Ego quidem sitiiebam illorum salvationem, ipsi vero ore suo mihi *benedicebant, et corde maledicebant*. Non solum enim hi qui gerunt fidei sacramenta, et oderunt divina præcepta, sed etiam Judæi vel pagani fidelibus ore benedicunt, quibus tamen corde contradicunt.

Veruntamen Deo subjecta esto, anima mea, quoniam ab ipso patientia mea. Ipsi quidem instant mihi *tanquam partem inclinatio*, id est, facile vincibili, et interficere me volunt, et pretium meum repellere cogitant, et cum ore benedicunt, corde maledicunt; sed tamen tu, anima mea, esto subdita Deo, ut a vera obedientia et patientia non recedas. Et merito debes ei esse subjecta, *quoniam patientia mea ab ipso*, si inter tribulationes et persecutiones patientes esse queo. Hoc non est ex me, sed ab eo. Et vere ab ipso, quia *ipse Deus meus*, creans me, et *Salvator meus* recreans me; *adjutor meus* contra impugnantes et persequentes, perducens me illuc, id est, in cælestem Jerusalem, unde *amplius non emigrabo*. Et vere est *Salvator meus*, qui *in Deo est salutare meum*, id est, omnis justificatio et salvatio mea nunc, et ipse tandem erit *gloria*, qui ab ipso glorificabor resurrectione, immortalitate et impassibilitate. Interim autem quid? Certe interim est *Deus auxilii*, id est, prebet mihi auxilium contra manifestas oppugnationes eorum qui foris sunt, et contra subdolas locutiones falsorum fratrum. Et ideo merito omnis *mea spes* est in ipso, qui est Deus.

Sperate in eo. Ecce transilientis iste, qui hic loquitur, exsequitur quod in titulo dictum est, scilicet, alios ut eum sequantur, et exemplo ejus transiliant, admonet dicens: Quia ego Iditium spiritus in Deo, omnis congregatio populi, id est, omnes vos, qui vero populo vultis aggregari, *sperate in eo*, id est, imitemini me, ut exemplo meo speretis in Deo; et *effundite corda vestra coram illo*, id est, evacuate corda vestra unde sunt plena, id est, nequitia, ut impleantur unde sunt vacua, id est, justitia. Vel *effundite coram illo*, scilicet, confitentem peccata, quæ in cordibus vestris erant absconsa, deprecando et sperando, et merito debetis in eo sperare, et coram illo effundere cor, quia ipse cum sit Deus, est *adjutor noster* contra impugnantes et tribulantes, perducens nos in æternum, id est, in æternam gloriam.

Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Ego quidem omnes de salute sua sic admonui, sed tanquam ad quosdam nihil proteci, quia sunt *vani*, id est, terrenis, quæ vanitas sunt, *dititi*, et sunt *mendaces*, scilicet, beatitudinem veram promittentes sibi in vanitate ubi nulla beatitudo est; et hoc ideo, quia *fili hominum* sunt, id est, imita-

tores veterum parentum sunt. Et ponit unam fraudem eorum pro cæteris, dicens: *In stateris*, subauditur agentes, ut alios decipiant; sed nihil eis hoc prodest, imo obest, quia *ipsi* decipiuntur, *de hac vanitate tendentes in idipsum*, id est, in illam vanitatem, quæ semper est ipsa, id est, manens, id est, deducuntur per hanc vanitatem in æternas penas; quæ non ideo dicuntur vanitas, quia vere malos puniant, sed quantum ad remunerationem bonorum. Et quia quidquid a vero esse separatum est, illud merito quasi nihil est. Vel aliter: *Filii hominum sunt vani*, quia in hærentes vanis, et sunt *mendaces in stateris*, scilicet, quia in trinita se cum aliis ponunt et compensant, et mendaciter aliis se præferunt, volentes statuere justitiam suam, velut ille Pharisæus fecit, qui dixit: *Gratias tibi ago, Domine, quia non sum sicut cæteri hominum*, et cætera. Et hoc ideo faciunt, ut per hoc decipiant alios, et per hoc augeant iniquitatem suam. Simulata enim æquitas duplex est iniquitas. Ipsi, dico, qui quantum de varietate opinionum sunt in diverso, tamen *de vanitate* omnes tendunt in *idipsum*. Quasi dicat: Quamquam multiplices sunt errores, tamen in hoc conveniunt, quod omnes ad vanitates intendunt.

Nolite sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere; divitiæ si affluant, nolite cor apponere. Vos, inquam, filii hominum, hactenus vani fuistis, et mendaces, amodo autem *nolite sperare in iniquitate*. Potest quoque hoc referri ad bonos, quos prius admonuit, dicens: *Sperate in eo*, et reliqua. Quasi dicat: *Filii quidem hominum sunt vani et mendaces*, vos autem qui verus vultus esse populus, *nolite sperare in iniquitate*. Possumus autem iniquitatem vel hic universatim accipere pro omni iniquitate, vel tantummodo in ambitione pecuniæ. Quia sibi dicitur est: *Omnis dives aut iniquus, aut hæres iniqui*. Et dividit illos quos insimul hic accipit, in duas partes, scilicet, in pauperes et divites. Et prius ponit de pauperibus, dicens ista: Vos pauperes *nolite concupiscere rapinas*, id est, injustas alienarum rerum subreptiones. Damnosum enim lucrum est, ut acquiras pecuniam, et perdas innocentiam. Namque quid rapias vides, a quo vero rapiaris non vides. Noli ergo rapere propter paupertatem tuam, quia qui fecit te, pascet te. Si enim pascit te latronem, pascit te innocentem. Si pascit te damnandum, multo magis pascit te liberandum. *Nolite ergo vos pauperes concupiscere rapinas, et si divitiæ affluant*, id est, si divites esis, *nolite divitiis cor apponere*; quod illi faciunt, qui maluit eas recondere, quam pauperibus erogare, et dum eas custodiunt, ipsi interius a vera ratione et intellectu distillant. Et quidquid præter solam necessitatem retinuerunt, totum pauperibus rapuerunt. Unde Apostolus ad Timotheum: *Præcipe divitibus hujus sæculi non sublime sapere, nec sapere in incerto divitarum*, et reliqua.

Semel locus est Deus. Ideo dico ut nec pauperes rapiant, nec divites divitiis cor apponant, quia tu, Domine, et damnabis malos, et remunerabis bonos. Quod est ubi dicit: *Quia tu reddes unicuique secundum opera sua*, his quidem præmia, illis supplicia. Et præcedit utriusque probatio. Quasi dicat: Vere damnabis malos, quia tibi, Domine, est potestas puniendi tam majores quam minores. Et vere remunerabis bonos, quia tibi est misericordia. Potestatem itaque timeamus, misericordiam amemus; nec sic de misericordiam præsumamus, ut potestatem contemnamus; neque sic potestatem timeamus, ut de misericordia desperemus, quia utrumque est in Deo, et misericordia et potestas. Potestate quidem humiliat superbos, misericordia exaltat humiles. Quod autem utrumque in Deo sit, Apostolus insinuat dicens: *Quod si Deus volens ostendere iram suam, et demonstrare potentiam suam, tulit in multa patientia vas iræ, quæ destinata sunt in perditionem*. Ecce potestas. Sequitur misericordia, scilicet, ut *divitias gratiæ suæ manifestaret in vasis misericordiam*. Nunc ad

litteram redeamus. Tibi, inquam, Domine, est potestas et misericordia. Et hæc duo audiui, id est, intellexi, quia *Deus semel locutus est*. Hic movet Augustinus quæstionem dicens: *Mirum videtur quod dicitur Deum locutum esse semel, et istum duo audivisse. Non autem advo mirum esset, si diceret et eum semel locutum, et se unum audivisse*. Sed tamen adhuc bene non esset, quia Deus et multoties et multis modis locutus est. Locutus est enim Adæ, dicens ei: *Adam, ubi es?* Cain quoque dixit: *Ubi est Abel frater tuus?* Locutus quoque est Abraham, Isaac et Jacob, et omnibus prophetis; novissime autem locutus est in Filio suo. Sed quanquam multipliciter per subjectam creaturam sit locutus, tamen apud se tantum semel locutus est, id est, unum Verbum tantum genuit de se, per quod facta sunt omnia, et in quo simul sunt omnia, in quo præcivit quid facturus erat in creatura. Non enim nescivit quod fecit, in quo semel omnia disposuit, quæ diversis temporibus diversa distribuit. Usque ad hoc verbum intelligendum dicit hic se transcendisse, et ibi multa audiuit, de quibus duo hæc quidem, mali, scilicet, damnabuntur, boni vero remunerabuntur, quæ maxime necessaria prævidit, nobis proponit. Potest quoque psalmus iste legi in voce capitis persecutores suos Judæos ita alloquuntis, quasi dicat: *Quid me queritis interficere hominem qui vera locutus sum vobis? nonne anima mea potius erit subjecta Deo in obedientia persistendo quam vobis? Erit utique. Et merito, quia salutare meum, id est, resurrectio mea est ab ipso. Et vere ab ipso est, quia ipse est et Deus meus creans me, et salutaris meus, quia me hominem per Verbum suum assumpsit, et immuncin a peccato fecit; et est susceptor meus vel de sepulcro, vel contra irruentes et impugnantis; et ideo semel motus per mortem, et suscitatus, non movebor amplius. Semel enim resurrexit Christus, in æternum victurus. Vel aliter: Motus quidem fuit in Adam quantum ad massam, sed non amplius movebor, id est, non etiam movebor, quantum ad personam. Naturaliter enim, id est, quantum ad communem naturam, motus est Christus in Adam; sed non est motus personaliter, quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Quousque irruitis in hominem? quando quidem Deus salutaris meus est, et susceptor meus; quare ergo queritis me interficere? Nam irruitis in me, quem reputatis solum esse hominem; et quousque irruitis? Certe quousque potestis, quia vos universi interficistis me exterius, non interius; vos, dico, irruentes mihi eni tanquam parieti inclinato et maceræ depulsæ, id est, mihi prono ad mortem, et sponte venienti ad passionem, juxta illud: *Voluntarie sacrificabo tibi*; vel aliter: *Vos universi interficistis me*, vos, dico, irruentes mihi eni tanquam parietii inclinato et maceræ depulsæ, quia sicut aliquis qui in parietem jam inclinatam maceriem depulsam irrueret opprimeretur, ita quod vos in me qui in ruinam multorum positus sum in Israel irruitis, ad vestram esse oppressionem et damnationem. Vel aliter: *Vos universi interficistis vos ipsos*; irruendo in me pro loco et gente, quia estis in hoc mihi comparabiles parietii tanquam inclinato, quia sicut parietii inclinato propinquus imminet lapsus, ita per mortem meam, per quam putatis locum et gentem retinere, vicinus vobis imminet casus de eodem loco et gente, et etiam comparabiles estis maceræ depulsæ, id est, fragili muro, qui sine cemento est, quia gluten charitatis et affectionis non habetis.*

Venturiamen pretium meum cogitaverunt repellere, ecurri in siti; ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant. Ego quidem eos de salute sua sic admonui, sed tamen ipsi etsi non dixerunt, saltem cogitaverunt repellere pretium meum, id est, ad inobedientiam me suscitare, et sic pretium ipsius obedientiæ, id est, gloriam resurrectionis, mihi aufer-

re; ego vero ecurri, quia nulla sæcularis illecebra me detinuit; et hoc in siti, id est, sitiendo illorum salutem, ut prius; cætera non mutantur, nisi ubi dicit: *Quoniam ab ipso est patientia mea*. Quod tale est quasi dicat: Ideo merito, anima, Deo debes esse subjecta, quoniam patientia mea, id est, tribulatio, quam patior, est ab ipso, id est, ab ipsius dispositione, non ab istorum infestatione; præterea quod inferius dicitur: *Sperate in Domino omnis congregatio populi*, ad solos Judæos, in hac lectione referendum est.

IN PSALMUM LXII.

Psalmus David cum esset in deserto Idumææ.

ARGUMENTUM.

Ex persona eorum canitur, qui meritis eminentiores in Babylone debebant.

EXPLANATIO.

Psalmus et David frequenter indicant Dominum Christum, frequenter Ecclesiam, quia Christus in membris suis est, et membra in suo capite continentur; quapropter Ecclesiæ quæ in hoc psalmo locutura est merito præposita sunt verba, quæ significant Dominum Salvatorem. Hæc igitur in deserto Idumææ, hoc est, in hujus sæculi ariditate habitat, ubi sitiit et desiderat Christum. Unde et Idumæa, in qua David exsultabat, terrena interpretatur. In prima parte psalmi Ecclesia desiderat Domini virtutem, optans omnium bonorum pinguedine repleri, ut ejus digna possit laudibus inveniri. In secunda gratias agit, quia sub velamine alarm Domini mundi procellas evaserit, inimicisque suis in inferiora terræ damnandis, Regem Christum in Deo Patre cum sanctis prædicat esse lætaturum.

COMMENTARIUS.

Deus, Deus, ad te de luce vigilo. Psalmus ipsi David, cum esset in deserto Idumææ. Legitur in historia quod David cum persequeretur eum Saul, venit ad Idumæos, et ibi aliquantulum latuit. Idumæi autem populi sunt, quorum regio est Idumæa, quæ interpretatur terrena, vel sanguinea. Et significat præsentem vitam, quæ per se desertum est, quia, quantum in se est, nullum locum habitationis habet; et invia est, quia si non veritatis via per se est; et inaquosa est, quia in se vera caret refectio. In qua necesse est ut patiamur multas tentationes, tribulationes et persecutiones. Et ideo dum in ea sumus, semper sitiire et esurire debemus, quia si senseris te hic sitiitem, tandem senties te bibentem. Beati enim qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam vere tandem saturabuntur. In hoc autem deserto Dominus noster Jesus Christus positus, quidquid per se erat desertum et invium habitabile fecit et pervium, et imbre spirituali repperit quod erat inaquosum; docet et admonet nos quanta intentione, quanto ardore et desiderio in præseni defectu suspirare debeamus illic pervenire, ubi nulla miseria erit, nec ullus defectus, et dicit ita: *Deus Pater qui, cum sis Deus omnium per naturam, Deus meus et meorum specialiter es per gratiam, ego vigilo non propter aliquod terrenum commodum, sed ut perveniam ad te, ubi nullus est defectus. Et hoc non ex me habeo, sed de luce, id est, de tua illuminatione. Nota quod dicit Vigilo. Vigilare enim nihil aliud est quam non dormire. Dux autem sunt dormitiones, somnus, scilicet, corporis, et somnus animæ. Quarum altera saubris est, altera mortalis. Somnus enim corporis salubris est et necessarius est, quia nisi membra corporis somno corporis reliciantur, nequaquam diu possent sustinere animam vigilantem, et actionibus suis intendentem. Somnus vero animæ mortalis est, quia somnus animæ obivio Dei est. Ab hoc somno excitat nos Apostolus dicens: *Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Ipse quoque Dominus noster Christus exemplo suo nos admonet**

hic, ut mores nostri et vita nostra ad Deum vigilent, ut alii dormientes per vigiliis nostras excitentur, et nobiscum vigilent et dicant : *Deus Deus meus, ad te de luce vigilo*. Quod autem ponit de luce, ad instructionem nostram facit, scilicet, ut per hoc doceat quod nihil debeamus nobis attribuere, cum ipse Dominicus homo quod vigilat, non sibi, sed Domino attribuat.

Sitiriv in te anima mea. Vere *vigilo ad te*, tam anima quam et corpore. Nam *anima mea* attendens defectum quem patitur, *sitiriv*, id est, sitiunt et magnum desiderium habuit, ut per te, qui via es, ad te esset in te, quia patria es, in qua nullus defectus est; et etiam *caro mea* quam *multipliciter* sitiriv, id est, propter multiplicem defectum suum, multiplex desiderium habuit. Plures enim defectus sunt carnis quam animæ; et ideo *Quam multipliciter*, quantum ad carnem apposuit; nec ideo dicit carnem sitivisse, quod caro sitiret vel anima per se, sed quia hoc quod ipse defectum utriusque attendit, causa fuit quare sitiriv. Sitiriv, inquam, *caro mea*, et non cuilibet, sed tibi. Quasi dicat : Sitiunt alii hæreditatem, possessionem, vel uxorem, pecuniam et similia; caro vero mea, vel anima, non sitiriv nisi te, in quo vera relectio est. Promissa enim æterna beatitudo animæ est, in qua nulum sentit esse defectum, et ideo semper suspirat ad illam; carni vero resurrectionis, immortalitas et impassibilitas sunt promissa, et ideo merito quoque caro sitit ad ista.

In terra deserta, invia et inaquosa sic, et in sancto apparui, ut viderem virtutem tuam. Quasi dicat : Ubi positus sitivi tantopere? Ibi scilicet, ubi necessario sitiendum est, quia in terra, id est, in hac terrena vita, quæ per se erat deserta, id est, sine omni vera habitatione, quousque Deus Pater misit in eam veros habitatores, et consortes, id est, sanctos viros, qui eam excolerent; et invia erat, quousque via, id est, Christus desuper ei missa est; et inaquosa erat, id est, omni vera refectione carebat, sed per ministros Spiritu sancto repletos aqua refectionis veræ, id est, spirituali doctrina perlusa est. In hac, inquam, terra positus sitivi, et in hoc sancto desiderio meo, id est, in hac siti mea, apparui tibi, sic ut viderem virtutem tuam, id est, ita me præparavi, quod fui dignus apparere tibi per hoc, quia vidi, id est, cognovi tuam virtutem, hanc scilicet, quod sic siti-rem esse tuam, non meam, et in hoc gloriam esse tuam, non meam, id est, te glorificandum esse, non me.

Quoniam melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabunt te. Ideo merito ad te sitivi, quoniam cum multa sint genera vivendi, quæ diversi diversa sibi eligunt, ut hic mercandi, ille militandi, hic agrum colendi, et similia, tamen misericordia tua illud institutum vivendi, quod tu nobis dedisti, non per merita nostra, sed per solam misericordiam tuam, qui nulla merita invenisti in nobis quæ coronares, sed delicta quæ condonares, quæ delicta si punires, victus esses, sed hoc pertinuit ad tuam misericordiam, et maluisti peccatores iustificare, quam punire, et de impio pium facere; illud, inquam, institutum vivendi melius, et non parum, sed ita ut sit *super vitas*, id est, longe excedat omnia alia genera vivendi; et ideo *labia mea*, id est, meorum, in futuro *laudabunt te* vera laudatione. Quasi dicat : Quod laudabo te habeo ex te, non enim laudarent te labia mea, nisi præcederet misericordia tua.

Sic benedicam te in vita mea, et in nomine tuo levabo manus meas. Laudabo, inquam, te in futuro, et etiam in præsentibus *benedicam te in vita mea*, scilicet, quam tu dedisti mihi. Nunquam ego elegi sic, id est, ut misericordiam tuam semper attendam, non merita mea. Et *levabo*, id est, exaltabo *manus meas* in oratione et bona operatione, non propter gloriam meam, sed in nomine tuo glorificando, scilicet, ut alii videntes bona opera glorificent nomen tuum. Quid autem

oraturus, aut quid accepturus? Hoc scilicet, ut *anima mea*, id est, meorum, *repleatur, sicut adipi et pinguedine*. Adeps proprie est pinguedo illa quæ circumdat intestina, per quam quia interior est, designatur bona conscientia; pinguedo vero quæ in membris exterioribus est, et ideo per pinguedinem significantur virtutes et bona opera. Non enim orat iste pro corporali pinguedine, sed pro interiori, scilicet, pro spirituali gratiæ abundantia, sine qua cito in bonis operibus deficit anima; vel forte rogat pro futura pinguedine illa, id est, pro futura gloria in qua omnis nostra peribit indigentia, quia præsens habebimus quidquid boni desiderabimus. Rogo, inquam, ut *repleatur anima mea pinguedine* et sic *os meum*, id est, os meorum in futuro *laudabit te labiis exultationis*, id est, labiis exaltationis. Nunc enim vera non est exultatio, quia labimur in peccatis, et ex ea tristamur; gemitus et orationes fundimus; postquam autem omnis nostra peribit miseria, nec erit oratio, tunc demum sola manebit vere laudis exultatio.

Sic memor sui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te, quia fuisi adjutor meus. Ideo tandem vere laudabo te, quia nunc *meditabor in te*, id est, omnis intentio mea erit in te in matutinis, id est, bonis operibus; per matutinum enim opera designantur, quia qui seduli sunt ad operandum, in matutino ad opus surgunt. Item quia in matutino lux incipit apparere, per matutinum opera lucis, id est, bona opera intelliguntur. Qui enim male agit, odit lucem; qui vero ambulat in luce, non offendit, quia non male agit; et est præmissa probatio. Quasi dicat : Si semper *memor sui tui*, etiam *super stratum meum*, id est, in tempore destinato quieti, quando minus videbaris mihi necessarius, tunc vere in *matutinis*, id est, in labore, quo maxime tui indigeo, *meditabor in te*, id est, tui memor ero, quod est a minori. Potest etiam per matutinum, quod tempus est laboris, adversitas designari; per stratum vero, in quo quiescit, prosperitas; et bene necessarium est quod si memor fui ejus in prosperitate, memor etiam sit in adversitate. Potest et aliter dici, ut sit ostensio a pari. Quasi dicat : Vere tandem *os meum laudabit te, quia in matutinis*, id est, in resurrectione, quandocunque erit suum matutinum, quia resurrectionis mortuorum differt *sicut stella a stella differt*. Et ideo dicit, *In matutinis* pluraliter. Tunc, inquam, *meditabor in te*, id est, omnis intentio mea erit in laude tua. Et hoc ideo, quia prius *sui memor tui*, ita ut essem *super stratum meum*, id est, carni et sanguini non acquiescerem, sed infirmitatem carnis meæ ad servitutum tuam compellerem. Et merito tunc *meditabor ego*, id est, meditabuntur mei in te, quia sine te nihil possumus facere. Namque tu prius ad id promerendum *fuisi adjutor meus*, id est, meorum, et semper eris mihi adjutor, quia *exultabo*, id est, exultabunt mei in *velamento alarum tuarum*, id est, in tua protectione, ut ad solam dicatur similitudinem. Vel etiam per alas ejus dilectionem Dei et proximi possumus accipere, vel utrumque Testamentum, vel misericordiam et veritatem, vel minas et promissiones; et quia *exultabo in te*, ideo merito *anima mea* et meorum *adhæsit tibi*, id est, agglutinata est tibi vinculo charitatis, ita tamen, ut sit *post te*, id est, velit te sequi, non præcedere. In qua adhesionem necesse est ut multa patiar mala. Sed quæ cura? Nulla scilicet, quia *dextera tua suscepit me* et meos, ad defendendum contra inimicos. *Ipsi vero non cessaverunt, sed quæsierunt animam meam* et meorum, non ad imitandum, sed ad perdendum; et hoc in vanum, quia potius in hoc sibi nocuerunt quam profecerunt. Quod maxime tamen ad caput referendum est, cujus animam Judæi vere in vanum perdere quæsierunt, quia per mortem ejus, per quam se regnum retinere putabant, potius perdidissent. Et ideo (quasi dicat) *animam meam quæsierunt, quia introibunt in inferiora terræ*, id est, locum et genus

sibi prætulērunt, et cupiditate terram Introierunt, sed longe melius est super terram ambulare, et ipsam conculcare, id est terrena despiciere, quam cupiditate super terram ire, quia quisquis perniciose et contra salutem suam terrena appetit, terram sibi superponit, et in terræ interiora quasi in cryptam quamdam tenebrosam subit. Introibunt, inquam, cupiditate loci et gentis terram, sed quid prodest eis? Nihil, scilicet, quia *tradentur in manus gladii*, id est, in potestatem Romanorum gladiatorum, Titi, scilicet, et Vespasiani, qui eos de loco et gente depellent; et hoc ideo, quia *erunt partes* quasi species quædam *vulpium*, quia associabantur dolose agentibus. Per vulpem enim, quia astutissimum animal est, doloitas designatur. Unde in Evangelio de quibusdam dictum est: *Vulpes foveas habent, volucres cæli nidum; Filius autem hominis, id est, dæmones nidos habent in vobis, et ideo Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Vel aliter: *Tradentur in manus gladii*, id est, occidentur; et qui non occidentur *erunt partes vulpium*, id est, in partem et possessionem vulpibus, id est, principibus, a quibus in captivitatem ducantur, dabuntur, quod ita factum est. Undecies enim centena milia in captivitatem ducti sunt, totidem quoque fame perierunt, totidemque interfecti sunt. Et designantur per vulpes terreni principes, qui maxime dolois republicas augere solent. Unde et Dominus de Herode dicit in Evangelio: *Dicite vulpi illi, quia non apprehendet prophetiam extra Jerusalem.*

Rex vero lætabitur in Deo, lætabuntur omnes qui jurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua. Inimici quidem Judæi damnabuntur, *rex vero lætabitur*; id est, ego absolute rex, quem ipsi contempserunt, et regem vulpem, id est, Cæsarem elegerunt, lætabor in Domino per resurrectionem. Et non solum *rex lætabitur*, sed *et omnes qui jurant*, id est qui confirmant se in eo esse, et vivere, *laudabuntur* tandem et lætabuntur, vel e converso. Magna enim laudatio cum dicitur eis: *Venite, benedicti Patris mei.* Et item: *Euge, serve bone et fidelis.* Et qui laudabuntur, pauci non erunt, *quia os omnium loquentium iniqua*, id est, contradicentium veritati tandem obstructum est, et jam *obstructum est*, quia pauci nunc sunt contradictores. Nam et Judæi qui, dum agnus occidebatur, clamaverunt, postquam leo fortis surrexit, oblicuerunt. Sciendum quia potest etiam psalmus iste totus legi in voce uniuscujusque perfectioris membri in corpore. Parva tamen differentia est, quia quæ de capite diximus, eadem et eodem fere modo cuique perfectiori conveniunt, aliis in exemplo se ponenti et sic d. centi: *Deus Pater, Deus omnium per naturam, meus et meorum consortium specialiter per gratiam, ego vigilo ad te de luce*, id est, sedulo. De luce enim prima surgunt, qui seduli sunt in operibus. Vel aliter: *Vigilo quidem ad te*, et hoc non ex me est, sed *de luce*, id est, de tua illuminatione, et est quasi dicat: Sicut multi orto jam sole dormiunt corporaliter, et nesciunt adesse solem, quia non illuminantur a sole, ita etiam multi Christo vero sole jam orto, et ubique prædicato adhuc dormiunt, nec ipsum adesse sentiunt, quia lumen interius nondum perceperunt. Ego vero, *o Deus, vigilo ad te de luce*, id est, quia interius percepisti tuam lucem. Et ostendit quomodo vigilo, sicut et prius dicens: *Sitvivi in te anima mea, et cætera.* Nec aliquid mutatur usque dum dicit: *Sic in sancto apparui tibi*, quod est dicere: Sitvivi quidem ad te, et in hoc in sancto desiderio meo sic apparui tibi, id est, innotui, ut et tu innotesceres mihi, scilicet, ut in sancto tuo, id est Christo, *viderem*, id est, intellexerem non solum hominem, sed etiam *tuam virtutem*, id est omnipotentiam Verbi tui, et *gloriam tuam*, id est salvationem humani generis, per eum factam, quæ est gloria tua, quia sicut de impiis pios, de servis liberos, de damnatos fecisti in regnum assumptos; multi enim parum putant esse Filium Dei

A inter homines apparuisse, quia in eo solam intelligit hominem, non divinam virtutem. Item ubi dicit: *Et in nomine tuo*, et cætera, hæc tantilla est mutatio. Quasi diceret: Sicut tu levasti manus tuas in cruce, sic ego *levabo manus meas* in oratione et opere pro glorificando tuo nomine. Rursus quod in versu penultimo dicitur: *Introibunt in inferiora terræ* dicens, in hac quoque lectione, quantum ad cupiditatem, et *tradentur in manus gladii*; non quod exterius, sed interius occiduntur; et hoc ideo, quia *partes vulpium*, id est, dolose agentes *erunt*. *Rex vero*, id est, ille, qui ita se reget, ut talibus non conformetur, *lætabitur in Deo* propter liberationem, et etiam *omnes qui jurant*, se vivere in eo rege, id est imitatores ejus, lætabuntur et *laudabuntur*, et non pauci erunt, sed multi, *quia os obstructum est*.

IN PSALMUM LXIII.

In finem psalmus David.

ARGUMENTUM.

B De seipso David cecinit cum Saulis persecutionibus laboraret. Aliæ vox martyrum Christi.

EXPLANATIO.

Tituli hujus verba Christum significant, qui per totum psalmum de sua est passione locuturus. Prima positione Dominus orat, ut a populi Judaici timore liberetur, docens illos defecisse in insidiis, se autem resurrexisse ad gloriam. Secunda sevitiam deridet Judæorum, qui magis ipsi conturbati sunt de sceleribus suis, quando, resurgente Domino, ejus est annuntiata fortitudo. Tunc enim lætitia justorum, et recæ fidei virtus apparuit.

COMMENTARIUS

C Exaudi, Deus, orationem meam, cum d. precor. In finem ipsi David, hoc est, hæc verba referuntur non ad historiam, sed in finem, attributa ipsi David, vel capiti, quia commendatur nobis in hoc psalmo per vocem ipsius capitis, maxime passio ejus, et etiam sanctorum martyrum, qui nequaquam fortes esse possent, nisi imitando eum, id est, Christum qui prior fortis apparuit, et prior passus est. Neque talia sustinerent in passione qualia ipse passus, nisi talia sperarent in resurrectione qualia ipse demonstravit in se. Audiamus ergo vocem ejus notissimam, quia hic etiam non tantum loquitur de se, sed etiam de membris suis. Et est intentio ejus in hoc psalmo commendare nobis passionem suam, ut in eo videamus et laborem nostrum et mercedem nostram. Laborem quidem in passione, mercedem vero in resurrectione; nec in labore deficiamus, ut ad mercedem perveniamus. Et dicit ita: *Deus Pater, exaudi orationem meam pro meis a me factam, ut des eis constantiam et perseverantiam in tribulatione cum deprecor*, id est, quia valde pro eis precor. Hæc enim fuit validissima precatio, quando seipsum Deo Patri pro nobis obtulit, in quo vere mortem nostram excusavit, et vulnera nostra sanavit, et ut pro nobis exaudiret fecit. Et quia *deprecor*, ideo *eripe animam meam a timore inimici*. Non rogat animam suorum eripi ab inimicis, ne occidantur, quia multi occisi sunt, sed rogat eripi a timore inimicorum, scilicet, non eos qui *corpus occidunt, animam autem non possunt occidere*. Timeant ne ab eis devocentur, sed potius timeant eum qui *potest et animam et corpus mittere in gehennam*, id est, suo timori subdantur. Non sint a timore liberi, sed a timore inimici eripi, quia sancti martyres exaudiebantur et occidebantur, et tamen ab inimicis exsuperabantur; multi vero timentes consentiebant et vivebant, et ab inimicis absorbentur. Multi absorpti et vivi absorpti; multi vero mortui absorpti. Qui enim Christianam religionem putabant vanam esse, mortui absorpti sunt: qui vero prædicationem Evangelii veram esse, et Christum Filium Dei esse credebant, et tamen doloribus cedebant et sacrificabant, vivi absorbentur. Hi qui mortui absorpti, isti vero absorpti

mortui. Neque enim absorpti vivere potuerunt, A
 quanquam vivi absorbebantur.

Protestati me: Ecce monet fideles suos ut constantes sint non solum verbo, id est nomine, sed exemplo proponendo quid passuri sit, et quid acceperit, ut et ipsi eadem sustineant, et talia accipiant, quasi dicat: Oro ut eripias me a timore inimici, et vere eripias me, quia jam *protestati* dispositione me ipsum a *conventu malignantium*. Conventum malignantium vocat cœtum Judæorum, qui vere malignantes erant: quia phrenetici medicum, qui venerat infirmos eorum sanare, cœcos illuminare, eorum phrenesin curare, volebant interficere. Et non solum a *conventu malignantium* Judæorum protestati me, sed etiam a *multitudine omnium operantium iniquitatem* illam: hoc addit propter milites Romanos, qui et gentiles fuerunt, et cum Judæis per consensum illam iniquitatem operati sunt. Quam autem iniquitatem? hæc scilicet, *quia exaceruerunt linguas suas ut gladium*, id est, acutissima et venefica verba B
 dixerunt et hi et illi, maxime tamen Judæi, ad me interficiendum. Non possunt se excusare Judæi, qui interfecissent Dominum; quia si non ferro interecerunt, tamen ore venenato. Ne intendas manus inermes, sed os armatum, quia *lingua eorum gladius acutus*. Cum enim dicit eis Pilatus: *Accipite vos eum, et secundum legem vestram judicate eum*: dixerunt, *Nobis non licet quemquam interficere*. Et si non licet occidere, licet ad occidendum tradere. Utique non. Attamen iniquitatem suam in hominem judicem refundere voluerunt, sed Deum judicem fallere non potuerunt. Et factus est innocentior Pilatus comparatione illorum, quia multa fecit ut liberaret eum a manibus eorum. Unde etiam flagellatum eum produlxit, ut vel sic mitigaret sævitiam eorum. Sed postquam vidit eos in insaniam tanta perseverare, lavit manus suas, et dixit: *Innocens ego sum a sanguine hujus justis*. Innocentem se dixit, sed tamen quia consensit, reus fuit. Et si iste qui coactus fecit reus fuit, nullo magis rei fuerunt qui eum coegerunt, et qui venenato ore Christum interfecerunt, clamantes super eum: *Crucifige, crucifige eum*. Unde etiam inter Evangelistas dissensus illa est, quod alter dicit hora tertia Dominum crucifixum, alter vero hora sexta. Vere enim hora tertia fuit, quando apud Pilatum eum accusabant, et Barrabam elegerunt; ipsum vero sævientes crucifigi postulaverunt. Quare evangelista respiciens ad eorum voluntatem, dixit eum hora tertia crucifixum. Alter vero dixit, quia sexta fuit hora, quando Pilatus pro tribunali sedit, et tunc apparitores potestatis illum crucifixerunt, quem prævaricatores legis hora tertia crucifixerunt.

Et tunc illorum manus perfecti, quod prius istorum lingua fecit, magis rei qui sæviendo clamaverunt, quanquam parendo administrabant. *Exaceruerunt*, inquam, *linguas*, et *intenderunt arcum*, id est, occultas insidias paraverunt, volentes quasi nescienter interficere, quem nihil latet in humano corde. *Qui enim fecit hominem, scit quid sit in homine*. Designantur autem per arcum occultæ insidiæ ideo, quia qui cominus gladio pugnat aperte pugnat. Qui arcum percussit ut feriat, fallit. Audi *rem amaram*. Vere enim res amara quod illum volebant interficere, quem videbant mortuos suscitare, et talia facere. Ad hoc, inquam, *intenderunt arcum, ut sagittent immaculatum*, id est ut interficiant illum qui maculam non contraxit, quia peccatum non fecit, et quia adeo expers a macula fuit, quod etiam maculas nostras detersit; et hoc in *oculis* quantum ad se, non quantum ad illum quem nihil poterat latere.

Subito sagittabunt eum. Quasi dicat: Percussit vere illud ad quod arcum intenderant, quia *sagittabunt* immaculatum subito, id est, ex improviso, quantum ad suam opinionem, et non timebunt, id est, non obstupescunt, quanquam sagittent eum: timuit judex, non timuerunt illi qui tradiderunt eum judici. Contremuit potestas, sed non contremuit

eorum immanitas. Et huc ideo, quia *sermonem nequam firmaverunt*, quando repetito dixerunt, *Crucifige, crucifige eum*. Quia repetitio, est confirmatio. Et etiam quoniam unanimiter contra Pilatum clamaverunt, *Non habemus regem nisi Cæsarem*. Item quoque *sermonem nequam*, quando dixerunt: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*. Et *firmaverunt sibi* non Domino, quia illum mors non occidit, sed ille mortem occidit: illos vero iniquitas, quæ in eis vixit, interfecit.

Narraverunt. Quia firmaverunt sermonem, Ideo *narraverunt*, id est, ordinaverunt et disposerunt ut *absconderent laqueos*, id est, ut absconse sua reputatione omnia scienti dolos pararent, et adeo absconse, quod etiam dixerunt: *Quis videbit eos laqueos?* Poterat autem eis dici: *Qui fecit te, videt te*.

Scrutati sunt. Ideo putaverunt quod nullus videret laqueos, quia *scrutati sunt*, id est, cum magna diligentia finxerunt *iniquitates*, id est acerba et acuta consilia; hæc scilicet: Non tradatur per nos, sed per discipulum; non occidatur a nobis, sed a judice. Ita omnia faciamus, ut nihil facere videamur. Sed hæc simulata innocentia non fuit innocentia, quia simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas. Quæ innocentia fuit, in gazophylacium nolle mittere sanguinis pecuniam, et mittere sanguinem inconscientiæ? Quippe cum traditor pœnitens facti, rejectis eis argenteos, dixerunt: *Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est*; gazophylacium vel corbonam arca quædam erat, ubi colligebantur quæ in usum sanctorum mittebantur. *Scrutati sunt*, inquam, *iniquitates*, sed quid eis inde contigit? hoc scilicet, quod *scrutantes scrutinia defecerunt*, id est quanto acutius se invenisse illa acuta et acerba consilia putaverunt, tanto magis a luce veritatis et æquitatis deficiebant, et in profunda malignorum consiliorum demergebantur: habet enim quandam legem suam justitia, qua perfundit et illustrat animam. Anima autem a luce se averiens, quanto magis invenit quid contra justitiam faciat, tanto magis a luce repellitur, et in tenebrosa demergitur: sic et isti quanto acutius quid contra justum facerent machinabantur, tanto plus a luce veritatis defecerunt. Et in tantum defecerunt, quod etiam Deum quem ipsi non videbant, dolos suos videre non putaverunt, dicentes: *Quis videbit homo?*

Accedet homo. Quasi dicat: Ipsi quidem hæc omnia machinabantur quasi invito, quidem nolenti: sed tamen *homo accedet*, id est, ego sponte accedam ad passionem. Passus est homo se teneri, flagellari, conspui et crucifigi; quia non poterat teneri, flagellari, conspui et crucifigi nisi homo. Ad has omnes passiones accessit homo, ut liberaretur homo. *Accedet*, inquam, *homo et cor altum*, id est, æternum in homine illo consilium etiam accedet. Quo modo autem accessit? Quia oculis solis illorum objiciebat hominem, intus tegens divinitatem. Et sic occisus est homo, et exaltatus est Deus homo. Occisus quidem ex infirmitate, exaltatus vero ex majestate. Et quo abiit exaltatus? Unde scilicet non recessit humilitas, id est, ad sinum Dei Patris rediit, unde per assumptionem carnis humiliationem non recessit. Habet nostra translatio, *Ad cor altum*, quod satis congrue legi potest sic: Ipsi, inquam, *scrutati sunt scrutinio*, et in hac scrutatione perlicienda *accedet homo de minoribus ad cor altum*, id est, ad consensum principum, id est, consentient majores et minores ad hæc acerba consilia perlicienda. Vel *homo simpliciter, persecutor accedet ad cor altum*, id est, ad Christum ut crucifigat eum. In quo vere cor altum fuit, quia erat in Christo mundum sibi reconcilians, et sic occidetur homo, *Et exaltabitur Deus homo*, ut prius.

Sagittæ parvulorum. Ideo dico Deus homo *exaltabitur*, quia illi nihil effectum dederunt. Nam *plagas eorum factæ sunt sagittæ parvulorum*, id est nihil eum læserunt sicut sagittæ, quas parvuli de stipulis faciunt, nullum lædunt. Vel aliter: Solent pueri

maxime sagittas mittere in altum, ubi nullum lædunt, sed sæpe in ipsos recidunt, et eos interficiunt : sic et Judæi plagis suis Deum non læserunt, sed seipsos potius interfecerunt. Et vere nihil effectum dederunt, quia linguæ eorum infirmatæ sunt, ita ut essent contra eos, non pro eis. Quomodo? Quia scilicet crucifixo Domino et sepulto dixerunt Pilato : *Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit : Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, et surtentur eum, et dicant plebi, Surrexit a mortuis; et erit horribissimus error peior priore.* Tunc dixit illis Pilatus : *Habetis custodes, ite, custodie sicut scitis.* Custodes positi sunt. Venit tertia dies. Facta sunt tanta miracula quod etiam custodes, si vera vellent dicere, possent esse testes. Sed avaritia quæ captivavit discipulum comitem Christi, captivavit etiam militem custodem sepulcri. Dixerunt eis namque Judæi : *Dabimus vobis pecunie quantum vultis, dicite quia vobis dormientibus discipuli ejus furati sunt eum.* Et in hoc factæ sunt contra eos linguæ eorum, quia veritatem resurrectionis potius confirmaverunt, cum eam per tales testes destruere putaverunt. Si enim dormierunt, nihil viderunt : et si nihil viderunt neque audierunt, testes esse non potuerunt : quia officium testis est quæ viderit vel audierit dicere : et linguis eorum sic infirmatis Domino resurgente, et etiam ubique prædicato et exaltato in majestate, qui prius damnatus fuerat in infirmitate. Omnes illi inter Judæos qui videbant eos, id est, qui intelligebant duritiam cordis eorum, secundum quam talia dixerunt potius quam secundum veritatem, conturbati sunt prius in mente, conscientia peccati, ut illi qui accedentes ad apostolos dixerunt : *Quid faciemus, viri fratres?* Quibus Petrus æquipollenter ait : *Sanguinem quem fudistis sævientes, bibite credentes.* Plus inquam conturbati sunt. Et deinde inter eos *omnis homo*, id est vere utens ratione, et intelligens quid meriti essent in tanto facinore, *timuit* valde futurum judicium. Et in tanto *timuit homo*, ut non timeretur homo, id est, Judæi qui postquam audierunt ubique Christum prædicari, et mundum post ipsum ire, prohibuerunt, ne quis loqueretur in eo nomine. Quibus Petrus ait, vel respondit, quod *magis oportet Deo obedire quam hominibus.*

Annuntiaverunt opera Dei. Quasi dicat : Christo jam exaltato in majestate, qui prius judicatus fuerat in humilitate. Et his conturbatis et timentibus sancti Apostoli et eorum consortes erepti ab inimicorum timore, post certitudinem resurrectionis et confirmationem Spiritus sancti super eos missi, *annuntiaverunt opera Dei Patris*, hæc scilicet : quia oportebat eum qui multos filios adducturus erat in gloriam, auctorem eorum per mortem consummare : et ideo annuntiaverunt, quia nunc *facta ejus Dei scilicet intellexerunt.* Et quæ facta? *Quia oportebat sic pati Christum?* id est, cum tanta mansuetudine, ut sicut ovis ad occisionem duceretur, et in tanta humilitate, ut neque species neque decor in eo appareret. Et ut tanta patientia insultantes sibi in cruce sustineret, ut de cruce non descenderet, in qua moriendum erat propter morituros, et resurgendum propter in æternum victuros. Et postquam hæc intellexerunt justii illi qui prius tristiati sunt, quando dubitaverunt, et spem suam perdidisse se putaverunt, lætati sunt : velut illi duo priores justii, quorum oculos ne eum agnoscerent in via tenuit. Postquam vero in fractione panis eum cognoverunt, lætati sunt. Annuntiata sunt hæc cuidam alii duriori, qui priusquam latus palparet, credere dubitavit. Postquam vero manum ad latus misit, lætatus est et dixit, Deus meus, et Dominus meus. Et non solum isti justii lætati sunt, sed etiam omnis *justus lætabitur non in mundo, sed in Domino*, quia dictum est, *Beati qui non videntur et crediderunt* : et merito sperabit in eo spe resurgendi sibi data. Et cum omnis justus lætetur, omnes hi qui sunt *recti corde*, id est, quidquid patiuntur hic ad exemplum ejus, juste reputant se

A pati, nec murmurando contradicunt ejus voluntati. Hi, inquam, digne laudabuntur et hic et in futuro, et sic lætabuntur. Et si hi laudabuntur, apparet ergo quia distorti corde, scilicet qui non cor suum ad cor Dei apronunt, sed potius cor ejus ad cor suum distortuere volunt, re vera damnabuntur.

IN PSALMUM LXIV.

In finem psalmus David canticum Hieremie et Ezechie populo transmigrationis, quando incipiebant proficisci.

ARGUMENTUM.

Reditum populi de Babylone prædicit, ex persona revertentium loquens. Aliiter vox Ecclesie ante baptismum.

EXPLANATIO.

Quia principia tibi jam nota sunt, sequentia paucis exponamus. Transmigrante in Chaldaeam populo Israel, Prophetæ memorati prædixerunt eos post septuaginta annos patriam redituros, eversamque ab hostibus Jerusalem meliorem statu reparaturos. Non ergo Jeremias et Ezechiel psalmum fecerunt, sed quorum tempore juxta historiam congruit, eorum nomine prætitulatur, quod ab Esdra factum plurimi auctores asseverant, dicentes eum psalmis omnibus titulos indidisse, eosque hactenus incompositos, et pro auctoritate, a temporis diversitate dispersos, in volumen unum collegisse. Spiritualliter autem populus, qui Babyloniæ deserens, post captivitatem ad Jerusalem festinabat, illos respicit, qui post peccata priora mundi istius confusione damnata, ad Ecclesiam Christi venire contendunt, quibus auctoritate Patrum totus iste psalmus aptandus est. Populus ille, qui sæculi peccata deserens, reversus est ad Dominum primo ingressu psalmi auctorem suum liberatus, agnoscens orationem suam postulat exaudiri, definiti solum beatum esse, qui ad ejus meruerit atria pervenire. Secunda sectione spem dicit Dominum omnium finium esse terrarum diversas laudes, ipsius potentiam allegorica comparatione describens, sanctosque ejus hymnica in ipsum exultatione gaudere.

COMMENTARIUS.

Te decet hymnus, Deus, in Sion. In finem Psalmus David, canticum Jeremias, et Aggæi, et Ezechielis, de verbo peregrinationis, cum inciperent proficisci. Secundum historiam Israeliticam populus de Jerusalem civitate sua captivatus est, et in servitum Babyloniæ deductus. Prophetaverat autem sanctus Jeremias prophetam populum post annum septuagesimum de captivitate reditum, et reedificaturum templum Domini, quod destructum erat, et civitatem quam devictam ab hostibus planxerat : factum est tandem juxta sancti viri prophetiam, et magna pars populi de captivitate reversa civitatem et templum, quod a Chaldæis destructum erat, restituit. Sed hæc quia in figura contingebant illis, ad nostram autem correctionem scripta sunt, ut Apostolus ait, debemus et nos nosse prius captivitatem nostram, et deinde liberationem. Debemus cognoscere Babyloniæ : in qua captivi sumus : et Jerusalem, ad quam suspiramus secundum litteram; hæc duæ civitates erant, Babylonia scilicet in Jerosolyma, et Jerusalem figuram gerebat cujusdam æternæ civitatis. Sed postquam evidentius prædicari cœpit quæ significabatur, neglecta est quæ significabat, et rejecta est quæ umbra erat. Propterea etiam modo templum in ea non est, quod constructum erat in figuram illius veri templi, de quo dictum est : *Solite templum hoc*, etc. Quia veniente veritate recessit umbra. Sed tamen adhuc in quadam captivitate sumus, quia dum in hoc corpore sumus, peregrinamur a Domino : harum duarum nomina etiam secundum interpretationem sunt notanda. Jerusalem namque *visio pacis* interpretatur, Babylon vero *confusio*. Intendamus confusionis civitatem, ut intelligamus pacis visionem. Harum duarum cives civitatum ab exordio humani

generis insimul currunt permisti, in fine vero separandi. Inde etiam nunc distinguuntur cives Babyloniz, et cives Jerosolymæ. Has duas civitates duo faciunt amores. Jerusalem quod facit amor Dei, Babylonem vero amor mundi. Interroget se quisque qui amat, et inveniet unde civis sit Dei. Si est civis Babyloniz, exstirpet cupiditatem, et plantet charitatem; si vero civis est Jerosolymæ, toleret captivitatem, speret liberationem. Sub hac figura captivitatis et liberationis psalmus iste cantatur, in cuius titulo sunt duo hi prophetzæ Jeremias et Aggæus, et cantant cum inciperent exire. Incipit aliquis de Babylonia exire, cum incipit amare. Multi enim latenter exeunt. Exitur autem inde non pedibus, sed affectionibus. Exitur si qui prius confusi erant cupiditate distinguuntur charitate. Distincti enim non sunt confusi. Et quamvis corporaliter sint permisti sancto desiderio, tamen sunt distincti. Et si enim propter corporalem præsentiam nondum exierunt, secundum tamen mentis affectum jam exire cœperunt. Audiamus ergo et cantemus, et desideremus cujus cives sumus. Audiamus, inquam, et quæ gaudia nobis cantantur, et quomodo in nobis amor nostræ civitatis reformatur, quam diuturna peregrinatione oblitus sumus. Rex etenim noster mittit nobis sacras Scripturas quasi quasdam epistolas, in quibus informetur in nobis amor redeundi. Hortatur autem nos, ut dicatur brevier psalmus iste, ut attendamus peregrinationis miserias atque laborem, et sic semper suspiremus ad patriam plenariam, atque æterna felicitate fruementem. Attendendum vero quod Jeremias excelsus vel altus interpretatur; et designantur per eum homines, hæc infima contemnentes, et alta, id est cœlestia, appetentes. Aggæus vero sollemnis sive festivus interpretatur, et significat homines adeo provecctos, ut jam quietem non querant, nisi tantum illic ubi gaudia sunt sine fine, et festivitas est sine intermissione. Ezechiel quoque memoria Dei interpretatur, quod ideo additum est, quia quidam libri non Aggæum habent, sed Ezechiel. Titulus sic exponitur: Hæc verba referuntur in finem, quæ sunt psalmus David, id est, fidelium, et determinat uterque, et quid sit psalmus, et quorum sit, dicens quia est canticum, id est, exultativus hymnus Jeremiæ et Aggæi, id est, illorum duorum fidelium, qui per duos prophetas significantur. Et est cantatus *de verbo*, id est, de cognitione peregrinationis; quia enim cognoverunt exilii amaritudinem, sitiunt ad patriæ dulcedinem, et ideo cantant, exhortantur alios ut idem attendant et idem sitiunt. Tunc dico cantatus, *cum inciperent proficisci* non illi prophetzæ, sed significati ab eis. Statim enim cum aliquis de Babylone ire incipit, et dulcedinem patriæ sentit, sic orare, sic hymnare ei convenit: *O Deus*, hymnus in Babylone non decet te, id est, non decenter hymnuitur tibi a Babylonia, quia *non est speciosa laus in ore peccatoris*, sed *hymnus decet te in Sion*, id est, decenter hymnuitur tibi ab his qui sunt in Sion, id est, in præsentia speculatione. *Et tandem integre reddetur tibi votum ab eisdem in Jerusalem*, quia qui nunc exultat Jacob in proficiscendo, lætabitur Israel in perveniendo. Vel si patres sequamur, utrumque, scilicet, Sion et Jerusalem ad idem referemus: *O Deus*, in Babylone organa suspensa habuimus, nec tibi hymnivismus, quia hymnus Babylonis non decet te. In Sion vero supercœlesti, ubi vera speculatio est, decenter tibi hymnuitur, quia nullum illic impedimentum, in qua quiddam magnum nobis promittitur, scilicet, auctor pulcherrimæ civitatis illius videndus. In qua quoque si non corpore sumus, tamen mente sumus, quia, ut ait Apostolus, *Nostra conversatio in cælis est*. Et si hic corpore inter Babylonicos ambulamus, non tamen secundum carnem militamus; et sicut illic mente sumus, ita etiam illic jam mente hymnivismus. In Sion, inquam, tibi, Deus, decenter hymnuitur, et in Jerusalem, id est, in eadem Sion, ubi pervenimus ad visionem, votum quidem

A nunc sit integre, tibi reddetur, quia perfectum tibi tunc erimus sacrificium, quando ignis flagrantissimæ charitatis nos totos arripit in usum suum.

Exaudi orationem meam. Et ut ego veniam et votum reddam, ideo, Deus, *exaudi orationem meam*, dando mihi perseverantiam contra carnales concupiscentias nos distrahentes, contra quas non consentiendo certamus, quandiu in hac vita sumus. Exaudi dico, ut veniam, sic ut votum reddam, quia necessarium quidem est ut veniam. Nam *omnis caro veniet*. Christus enim primitias carnis de utero virginis assumpsit, et primitiis assumptis necesse est cætera sequantur. Et ideo omnis generis caro, scilicet, servi, domini, docti, indocti, senes, pueri, venient quidem ad iudicium, quia omnes stabimus ante tribunal Christi, sed non omnes venient ad te, scilicet, ut tibi incorporentur, quia quidam veniunt damnandi. Et ideo exaudi me, ut veniam et votum reddam, id est, veniam salvandus, non damnandus.

B *Verba iniquorum*. Ideo necesse est ut exaudias, quia *verba iniquorum*, id est, Babylonicorum præcæperunt super nos, necesse est, ut in qua civitate aliquis nascitur, discat et linguam et mores gentis; sic et nos conversando inter Babylonicos et eorum vanitatem, id est, terrena amare didicimus; et quidam etiam eorum mendacium didicerunt, quia creaturam Creatori præposuerunt. Et ita verba eorum, id est, prava doctrina Babylonicorum prævaluit nobis, quia consensimus; et super nos, quia in pluribus; et tamen non oppresserunt, quia *tu, Deus Pater, propitiaberis*, id est, per propitiatorem tuum propitius eris peccatis nostris, quin etiam impietatibus. Hæc verba satis ostendunt ad quem pertinet hæc propitiatio. Sicut enim talia dici sacerdotibus, quia sacrificiis et orationibus Deum faciunt nobis propitium, scilicet, ut invenias eum cognoscentem, et veniam dantem. Sic et Deus Pater misit Filium suum, qui pro nobis obtulit quod a nobis accepit. C Ipse sacerdos et hostia, ipse oblato et oblatio, et per hunc propitiatorem nostri miseretur.

Beatus quem elegisti. Propitiaberis, inquam, nobis per propitiatorem tuum, qui electus a Verbo tuo, et assumptus specialiter est beatus. Et omnis etiam quem tu elegisti jam dispositione, per illum et assumpti ad incorporandum, est beatus, quia *habitabit tandem*, id est, mansorius erit in atris suis supercœlestibus. Atria enim aliquando pro præsentia Ecclesia accipiuntur, aliquando etiam atria quia solent ornari pro cœlesti habitatione, quæ ornatisima est, ut hic ponuntur.

Replebimur in bonis. Quasi dicat: Interim autem quid? Scilicet, *replebimur in bonis domus tuæ*, deberet dicere; sed quia ille unus de quo loquitur est multi, inter quos ipse est, ideo dicit *Replebimur in bonis*, non Babyloniæ, quæ sunt aurum, argentum, gemmæ et cætera pertinentia ad vanitatem, sed *in bonis domus tuæ*. Domum et templum accipit hic vel supercœlestem habitationem, quam et atrium vocavit, cujus bona sunt, *quæ nec oculus vidit, nec auris audivit*, vel etiam domum vocat ad similitudinem hominem dominicum. Deus enim erat in Christo mundum sibi reconcilians. Et exponit quæ sunt bona illius domus, scilicet, sanctitas et æquitas, quia *templum tuum* vel supernum habitaculum, vel illud templum, quod de se dixit: *Solvite templum hoc, etc.*, est sanctum, id est, sanctitate plenum, et est mirabile non in auro, non in argento et similibus, sed in æquitate; et pertinet sanctitas ad religionem, æquitas vero ad justitiam. *Exaudi nos*, quasi dicat: Et est conversio ad Christum. Et ut repleamur, ideo tu, *Deus, salutaris noster*, id est, qui teipsum dedisti ut nos salvares, exaudi nos, tu, dico, qui es *spes omnium filiorum*, id est, in quo per fidem sperant positi in omnibus finibus terræ, et si non ubique omnes, et positi in mari, id est, in insulis maris quantumcumque longe. Vel aliter: Es *spes omnium filiorum terræ*, id est,

omnium illorum maxime, qui se fecerunt fines terræ, et etiam illorum qui sunt in mari, id est, qui adhuc hærent mundo, qui designantur per mare, et ideo sunt longe. Nullum enim tam perversum genus est malorum, de quo aliqui non convertantur, et credentes sperant.

Præparas montes. Quasi dicat: Per quod es spes omnium illorum? Per hoc, scilicet, quia præparas montes, id est, quia paras quosdam montes, quosdam præ aliis montibus. Montes sunt sublimes in terrenis, quos Dominus parat duabus de causis, scilicet, ut per eos, vel boni exerceantur, vel ut ab eis sustententur. Præ his montibus paravit etiam quosdam digniores montes, illos, scilicet, quos sol oriens prius illustravit, et per eos in convalles re-luxit, id est, apostolos, per hoc factum est, ut omnes fines terræ in eo sperarent. Et inde dicit *præparas montes in virtute tua*, non in sua infirmitate. Ex te enim fortes, ex se debiles, ad quod faciendum potens fuisti, quia *accinctus es potentia*. Alius est qui cingitur, alius a quo cingitur. Ita et hic homo accingitur, et a potentia divina, id est, a Verbo personaliter sibi juncto accingitur; tu, dico, qui per hos montes *conturbas profundum maris*, id est, adeo graviter, quod etiam ab ipso fundo commoveas mare. Mare vocat terrenos et sæculares homines amarus vanitate, turbulentos procellis, pravis et perversis cupiditatibus se invicem ut pisces devorant; profundum vero est cor eorum, et quidquid ab intimo conturbatur, gravius conturbatur. Sic et Dominus præconantibus apostolis conturbavit terrenos de gentibus, adeo ut cor eorum a quo processit omnis persecutio illa, quam lingua vel manu exercuerunt in sanctos, ita concuteret, exinaniretur, quo plenum erat, id est, iniquitate, et impleretur quo vacuum erat, id est, æquitate. Et hoc est quod dicit: *Qui conturbas profundum maris*, id conturbando illud, conturbando etiam *sonitum fluctuum*, id est, sonantes fluctus ejus maris, hoc est facis cessare validas et minantes eorum contradictiones. Quomodo hoc facis? per hoc scilicet, quia *genes præconantibus apostolis turbantur* prius per peccatorum conscientiam, et deinde *timebunt*, id est, valde obstupescunt etiam illi qui *habitant terminos*, id est, fines terræ, vel qui inhabitando se ipsos faciunt fines terræ *a signis*, id est, propter miracula viæ. Signis dico tuis, id est, a te factis, non ab aliis. Juxta illud: *Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis*. Et hoc modo *delectabilis*, id est, delectabiles, non laboriosos, facies eis *exitus matutini*; et *exitus vesperi*, id est, contemptus mundanæ prosperitatis et adversitatis. Ut si forte aliquis potens volens te ad injustitiam aliquam impellere, aliquid terrenum lucrum magnum tibi offert, sed tu e contra attende Dominum dicentem tibi: *Quam commutationem dabit homo pro anima sua? aut quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ vero detrimentum patietur?* Et item: *Ego bonum tuum, ego divitiæ tuæ, non mundus; ego promitto æterna, mundus transitoria*. Et attende hæc et similia, non erit tibi grave, sed delectabile lucrum illud contemnere; si vero ille videus promissa nihil valere, minus et pœnis aliquibus tentet te vincere, attende hoc in corde tuo: Dominus meus præcipit mihi: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere*. Et etiam securitatem de corpore promittit mihi dicens: *Et capitulum de capite nostro non peribit*. Quare hunc non formidabo. Quid enim poterit mihi facere iste, quod Dominus meus prior non passus sit? Attende etiam multa similia, et sic delectabilis erit tibi adversitas, quam ille minatur contemnere. Designatur autem per matutinum prosperitas, propter lucis lætitiā, per vesperum vero adversitas, propter noctis tristitiā.

Visitasti terram et inebriasti. Hoc, inquam, modo, delectabilem facies eis matutino contemptum, et vesperi, quia *visitasti* jam dispositione per gratiam

A terram, id est, gentiles terræ Inhærentes; et *inebriasti eam*, id est, compluisti eam verbo doctrinæ, adeo quod inebriasti eam præclaro calice tuo. Ebrietas felix, salietas salutaris, quæ quanto copiosius sumitur, tanto magis sobrietatem mentis donare dignatur. Et *multiplicasti locupletare eam*, id est, multipliciter in spiritualibus donis locupletasti eam, quia alii data est scientia linguarum, alii gratia sanctorum, alii discretio spirituum, etc.

Flumen Dei repletum est aquis. Quasi dicat: Per quod inebriasti, per quod eam locupletasti? Per flumen scilicet, id est, per priorem populum de Judæis credulum, a quo velut a flumine rivi doctrinæ in alios perfluxerunt. Quod *flumen repletum est aquis Dei*, non demergentibus, sed reficientibus, id est, doctrinis spiritualibus a Deo Patre datis. Sed licet per flumen dicam hoc factum, tamen non flumen, sed tu *parasti cibum*, id est, reficientem doctrinam illorum, qui per terram designantur. Tu, dico, parasti, *quoniam præparatio ejus est ita*, id est, per te solum fit, quia fit per gratiam quam nemo potest dare, præter te solum.

Rivos ejus inebria. Quasi dicat: Bonis principiis, Domine, bonos exitus junge, scilicet, *inebria rivos ejus terræ*. Rivi proprie sulci sunt in terra, quibus aqua manat. Illic autem per rivos intellige capaces validæ doctrinæ. Et est dicere: Scindatur, Domine, duritia cordis eorum vomere verbi tui, ut flant in eis rivi, per quos aquæ vivæ ad alios defluant; et hoc modo *multiplica genimina*, id est, generationes ejus terræ, scilicet, ut per quasdam credentes alii credentes flant, et per illos alii, ut sic numerus fidelium augeatur; et vere ita facias, scilicet, rivos ejus inebriabis, quia etiam *germinans*, id est, quisquis credere nunc incipiens, *lætabitur in stillicidiis ejus fluminis*, scilicet, rivos ejus inebriantis; per stillicidia autem lacteam doctrinam, aptam, scilicet, pravis accipe, de qua Apostolus: *Non potui vobis tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus, et quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam*. Sicut enim aliqui plantaria sua rigans, quibusdam scilicet, quæ jam radices fuerunt rivos inducit, aliis tantum stillando humore non infundit, sic Deus minores credentes lacte nutrit, majores vero quasi pane vel valida doctrina pascit. Potest etiam ita legi iste versus, ut ejus semper ad flumen referatur, et ut partes ejus fluminis rivi et germinans accipiantur, et per rivos intelligantur, ut in alia sententia capaciores; per germinantem vero minus capaces, in quos doctrina adhuc ab aliis instillatur.

Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Istud quomodocumque illud varietur, eodem modo *benedices*, id est, augmentum dabis coronæ, id est, gloriæ anni benignitatis, id est, fertilitatis tuæ. Cum dicit coronam, intellige victoriæ gloriam. Coronabantur enim victores ad gloriam, et ideo corona ponitur pro gloria; benignus vero est annus, fertilis annus. Incipit autem iste fertilis annus de quo agitur in secunda seminatione. Duæ enim factæ sunt seminationes. Primum seminaverunt prophætæ in solis Judæis, quod apostoli messuerunt, quia per doctrinam prophetarum sancti apostoli instructi sunt. Unde dictum est: *Alii laboraverunt, alii messuerunt*. Deinde autem illud idem semen purificatum secundo seminatam est in omnes gentes ab apostolis, super quod inimicus homo zizania seminavit, quia multas hæreticas doctrinas diabolus superinduxit. Et in hac secunda seminatione cepit annus fertilitatis illius, de qua dictum est: *Lætare, sterilis, quæ non parit*, et cætera; duratur usque in finem sæculi. Benedices, inquam, et, te benedicente, *campi tui*, id est, humiles tui, id est, credentes, *replebuntur* verbo, id est, omni virtutum plenitudine. Et hoc respicit ad humiles de Judæis. *Pinguescent speciosa deserti*, id est, co. da gentilitatis prius squalida semibus peccatorum, modo facta speciosa ornamento virtutum, pinguescent in bonis operibus; et ideo *colles*, id est, prælati eorum *accia-*

gentur exultatione, id est, plenariam habebunt exultationem. Profectus enim subditorum magnum gaudium est prælatorum. Et non solum colles, id est, prælati inferiores, sed etiam *arictes duces ovium*, et alios in fide generantes, et ideo utroque cornu ferientes, id est, supremi principes Ecclesiæ. Ut sancti apostoli et eorum successores et evangelistæ *induti sunt* exultatione, id est, plenariam jam habuerunt et habebunt exultationem; et hoc ideo, quia *valles*, id est, humiliores tandem his de illis *atundabunt*, non hordeo hispido, id est, carnali doctrina, sed *frumento delectabili*, id est, doctrina spirituali. Quanto enim aliquis humilior, tanto in spiritualibus sublimior: Et *clamabunt*, id est, omnem intentionem suam ad Deum dirigent et subditi et prælati. Et vere clamabunt, quia *dicent hymnum*, scilicet: *Te decet hymnus, Deus, in Sion*. Non enim est clamare, nisi sit hymnum dicere.

IN PSALMUM LXV.

In finem canticum psalmi resurrectionis.

ARGUMENTUM.

Et hic reditum populi designat verum ex persona illorum loquens, qui inter eos merito celsiores, cum superius carmen totius populi preces et vota contineat. Alter, vox apostolorum ad populum.

EXPLANATIO.

Apertus est titulus lætitiæ dominicæ resurrectionis non solum Judæis, sed et gentibus insinuans. Contra persuasionem Judæorum, qui se dicebant solos ad beatam vitam præ omnibus pertinere, mater Ecclesiæ spem generalis resurrectionis interpositis tribus diapsalmatibus læta decantat. Primo ordine hortans universitatem ut de Domini resurrectione congaudeat, quæ cunctis erat fidelibus æterna præmia præstatura. Secundo ordine invitæ omnes, ut veniant ad Dei opera consideranda, quatenus una credulitas jungat, qui unum præmium expectant. Tertio iterum monet gentes, ut Dominum benedicant, qui nos licet diversis probet tribulationibus, tamen ad requiem suæ miserationis adducit. Quarto ordine iterum invitat universitatem, ut cum monita exemplo liberationis suæ amplius confidat in Domino, benedicens eum, quoniam orationem ejus exaudire dignatus est.

COMMENTARIUS.

Jubilate Deo omnis terra. In finem psalmus David canticæ resurrectionis. Hæc verba referuntur in finem, quæ sunt Psalmus David, id est Abraham, Moysi, et aliorum de priori populo fidelium, attendentium per Evangelicam gratiam et spem resurrectionis communem gentium et Judæorum concorporationem futuram: psalmus dico qui est canticum, id est lætitiæ non cujuslibet, sed resurrectionis deficientis. Quæ enim major lætitiæ, quam cui nulla intervenit tristitia? Agit enim psalmus iste de resurrectione, facta jam in capite, futura in corpore: quia quidquid præcessit in capite, sequitur et in corpore, et hæc est spes nostra. Ad hoc enim credimus, ad hoc duravimus, ad hoc perseveramus in tanta malignitate hujus sæculi, consolante nos spe, antequam spes fiat res. Spes autem erit res, cum et nos resurgemus, et in celestem habitum mutati æquales angelis erimus. Hanc spem Judæi sibi promissam tenebant, et de bonis et quasi justis operibus multum gloriabantur, quod legem acceperant, secundum quam vivendo et temporalia bona acciperent, et talia in futuro sperabant, de qualibet hic gaudebant. Ideo etiam Sadducæis resurrectionem non credentibus respondere non poterunt. Si enim talia in resurrectione non sperarent, in quæstione Sadducæorum non deficerent. Dominus autem promittens angelorum æqualitatem, non carnis humanæ corruptionem, quæstionem solvit, et ait: *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei, neque in resurrectione, neque nubent, neque nubentur, neque incipient mori, sed æquales erunt angelis Dei; nec quæ-*

runtur successores, ubi non erunt decessores. Et quia Judæi hanc beatam spem promissam sibi tenebant, ideo se solos ad beatam vitam resurrekturos putabant, propter opus legis et justificationem Scripturarum, quas ipsi soli habebant, gentes vero non habebant. Quapropter psalmus iste agit contra præsumptionem et superbiam eorum pro fide gentium ad eandem spem resurrectionis vocaturum: et quia de immensa et ineffabili lætitiæ psalmus iste agit, ideo a jubilatione sic incipit, *Omnis terra*, id est non solum Judæi, sed et vos gentiles per omnem terram diffusi, *Jubilate*, id est erumpite in vocem gaudiorum, si non sufficitis in voce verborum: et hoc Deo, id est ad laudem Dei, qui nos etiam ad spem resurrectionis vocavit. Attende quomodo commendat universitatem Ecclesiæ, cum dicit: *Jubilate omnis terra*. Qui enim vult in parte esse, ut Africani voluerunt, ille non vult jubilate, sed ululare. Et quasi dicat: Si jubilat is interius, ut Deus audiat *psalmum dicite*, id est, bene operamini exterius, ut proximus videat, et exemplum accipiat: et hoc non ad laudem vestram, sed *nomini ejus* glorificando, ne sitis de illis qui voluerunt suam justitiam, et justitiæ Dei subditi non esse. Et hoc modo jubitando, scilicet psallendo, *dans* et anima et corpore *gloriam laudi ejus*, id est, gloriosam laudem non nobis, sed ei, id est, Deo a quo habetis quidquid boni habetis.

Dicite Deo. Alia positio est, et est dicere: *Dicite* ut intelligatis, et inde ostendatis *Deo*, id est ad laudem Dei: *Domine, quam terribilia sunt opera tua*, id est quanto terrori habenda sunt opera tua. Unde terribilia? scilicet quia ex parte contigit cæcitas in Israel, scilicet ut plenitudo gentium intraret. Gaudete ergo gentes sic, ut contremiscatis. Attende ramos fractos propter elationem, et oleastrum insertum propter bonitatem, et facti participes pinguedinis olivæ nolite superbire. Rami fracti sunt propter infidelitatem, tu autem fide ista, *noli altum sapere, sed time*. Si enim naturalibus ramis non pepercit, nec tibi parcat. Potens enim Deus est illos iterum inserere. Quod etiam factum est ita. Resurrexit Dominus, multi crediderunt in eum. Et qui ante non cognoverant dum crucifigerent eum, crediderunt et cognoverunt. Donatus est sanguis Domini homicidis, ut non dicam deicidis, et sanguinem quem per servitiam fuderunt, per gratiam biberunt. *Dicite etiam Deo* sic, ut intelligatis: *Domine, inimici tui Judæi mentiuntur tibi*, id est, ad tuam gloriam. Nam mentiuntur in *multitudine virtutis tuæ*, id est ut multa potentia tua appareat. Aliter enim in hoc mendacio fuit, quam in aliis esse solet. Alia enim mendacia deprimere solent. Mendacium autem Judæorum contra Dominum non fuit ad depressionem, sed ad magnam virtutis ejus exaltationem. Ad hoc enim mentiti sunt ut crucifigeretur: crucifixus est, mortuus est, et resurrexit, in quo potentia ejus potissimum effulsit. Majus enim fuit mortuum resurgere, quam non mori. Et alia signa quæ fecit, operatus est etiam per suos: istud vero specialiter per seipsum tantum, et ideo maximum est aliorum omnium. Quod etiam ipse Dominus ostendit dicens: *Generatio mala et adultera signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jona prophætæ.* Quia sicut Jona fuit in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus, ita erit Filius hominis in corde terræ. Et ita cum interrogarent eum, *Quod signum dabis nobis, quia hæc facis?* Respondit: *Solvite templum hoc, et cætera.* Et in hoc mentiti sunt ei, quia imposuerunt ei: quia quod dixerat, *Solvite templum hoc.* Quod et mendacium fuit, quantum ad illos: quia hoc non dixerat, et tamen verum fuit, quia ipse Christus vere illud solvit; nam et ipse se tradidit, et Deus Pater eum tradidit, et Judas eum tradidit: Judas quidem magistrum prodidit avaritia, Christus vero dedit se ex gratia; Judas accepit præmium nequitiae, Christus vero laudem habet gratiæ. In hoc quoque eodem mentiti sunt ei, quando falsos testes, qui eum re-

surrexisse negarent, conduxerunt : auctus est numerus mentientium, ut augetur merces credentium. Resurgens Dominus discipulis apparuit, non inimicis : crucifixus autem apparuit omnibus. Resurgens vero Dominus solis fidelibus, ut qui vellent crederent, et spem resurrectionis haberent. Potest et aliter iste versus exponi, ut dicatur, *Dicite Deo*, ut intelligatis : *Domine, quam terribilia sunt opera tua*, id est quanto terrore debent esse omnibus hominibus, maxime vero ingratis, opera tua. Quæ opera ? hæc scilicet, quod rex angelorum factus est unus mortalium. Et qui invisibilis est in suis, visibilis fac us est in nostris, et incomprehensibilis voluit comprehendere, et cætera talia. Hæc, inquam, opera tua vere sunt terribilia. Sed tamen *inimici tui Judæi mentientur in multitudine virtutis tuæ*; id est, in signis illis, per quæ ostenditur multa potentia tua : quia dixerunt : *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia*, et multa similia : quod tamen erit tibi, id est, ad gloriam tuam, quia cognoscetur eorum falsitas : quæ quanto magis fuerit intensa, tanto pollentior erit tua gloria.

Omnis terra. Inimici quidem mentiuntur de te, non venerantur te, et ideo, Domine, *omnis terra*, id est, gentium terrenitas *conversa adoret te*, id est veneretur te in mente, et *psallat tibi ore*, et *psalmum dicat* in opere, et hoc non ad laudem suam, sed *nomini tuo glorificando*.

Venite et videte. Ostendit quomodo debeant adorare et psallere Domino. *Venite* vos gentes confitentes, relinquit illos mentientes, et *videte* sicut videnda sunt opera, scilicet *Dei*, ut credatis opera Dei, qui est *terribilis in consiliis habitus super filios hominum*. Filius enim hominis *terribilis est in consiliis super filios hominum*, quia illi machinati sunt acerba et fraudulenta consilia, scilicet ipsum crucifigendi et interficiendi; ipse vero excæcandi et salvandi. Humiles quidem salvandi, superbos excæcandi. Et ad hoc excæcandi, ut excæcati humiliarentur, humiliati confiterentur, confitentes salventur. Vel aliter, *Terribilis est in consiliis super filios hominum* : quia consilium quod illi machinati sunt ad unius mortem, hoc ipse convertit ad multorum salutem.

Qui convertit mare in aridam; in flumine pertransibunt pede, ibi lætabimur in ipso. Videte, inquam, *opera Dei*. Quæ vero sunt opera illa? Hæc scilicet, quod ipse *convertit mare*, id est illos qui prius erant amaricantes falsitate, et turbulenti pravis cupiditatibus, et per distractionem facti velut pisces se invicem comedentes, *convertit in aridam terram*, id est, fecit arabilem terram, et sitientem dulcis aquæ, id est sanæ doctrinæ : ut dicant : *Anima mea sicut terra sine aqua*, sitivit ad te, Domine. Et illi qui prius erant mare, positi *in flumine, pertransibunt pede*. Flumen est mortalis vita nostra, quæ nulla stabilitate viget, sed semper in fluxu est. In hoc flumen pervenimus equitando, id est superbiendo et prævaricando in primo parente : pertransire vero hoc flumen non poterimus, nisi penitendo, id est nisi nos humiliando. Est enim nobis data spes cujusdam resurrectionis in qua nec in anima erit aliquid culpabile, nec in corpore aliquid mutabile. Sed ad hanc pervenire non poterimus, nisi illi animas nostras humiliemus, et illum imitemur qui dixit : *Gaudete, quia ego vici mundum*. Potest autem hunc aliquis fluvium sibi et perturbare et linire. Si enim misera anima raptetur cupiditatibus, quanto magis raptatur, tanto magis et flumen perturbat, et se in ipsum præcipitat. Stet ergo misera anima vel in litore, vel saltem in flumine, nec raptetur fluctibus cupiditatis pravæ, et se humiliet ut quandoque valeat enatare, et hoc est quod dicit : *Qui prius erant mare, positi in flumine per relationem, pertransibunt flumen pede*, id est per humilitatem, et *ibi*, id est in transitu, *lætabimur non in nobis, sed in ipso*. Per nos enim contristati sumus, quia per superbiam nostram lapsi sumus : in ipso vero lætabimur, quia per ipsum vere resurge-

A mus. In ipso dicit : *Quia et si ad tempus est humiliatus ex infirmitate nostra, tamen dominatur non per aliud, sicut multi dominantur per milites suos, sed in propria virtute sua dominatur dominatione eunte in æternum*; quia Christus resurgens a mortuis, jam non amplius moritur. Nec hæc gratiam, scilicet transitum supradictum, solis Judæis concessit, qui tantum pretium dedit, id est qui se ipsum obtulit : sed etiam *oculi ejus respiciunt super gentes*, id est misericorditer respexit gentes, quia concessit eis eandem gratiam, spem scilicet resurrectionis. Quare *qui exasperant*, id est Judæi qui invident hanc gratiam gentibus, et in hoc sibi Deum exasperant, id est, iratum faciunt dicentes : *Quid profuerunt nobis opera legis, aut quid valuerunt nobis scripta prophetarum? Ecce nobis Evangelium, et gentibus Evangelium*. Ecce nobis spes resurrectionis, et gentibus spes resurrectionis, et similia his, inquam, tales *non exultentur in semetipsis amplius*, id est, non presumant de justitia sua, vel de meritis suis : quia lex non est eis justificatio, sed prævaricatio. Et ideo in se ipsis humiliantur recognoscentes se pares gentibus, quia oclusit Scriptura omnia sub peccato, ut in illo qui in æternum dominantur, exalte tur. Potest etiam ad gentes hoc referri, ut sic dicatur : *Ille, inquam, misericorditer respexit gentes, illi vero de gentibus qui exasperant eum, permanentes in infidelitate sua, et hanc gratiam vocationis non attendentes non exultent amplius in semetipsis*, id est, non presumant amplius de magnitudine ingenii et libertate arbitrii : sed in se infirmantur ut in ipso exaltentur.

Benedicite, gentes, Deum nostrum, et auditam facite vocem laudis ejus. Quia *oculi Domini super gentes respiciunt*, ergo, *gentes, benedicite Deum*; vel etiam ita simpliciter continuari potest, *Venite, inquam, gentes, et benedicite Deum*, id est, bona opera facite : quia videntes alii, *glorificent Deum patrem vestrum qui in cælis est*. Deum dico vestrum, id est, qui Deus est non Judæorum tantum, sed etiam gentium : hoc ideo priores illi perfecti, qui hic loquuntur, dicunt : ut per hoc doceant se vidisse per Spiritum sanctum gentes, sicut Judæos, vocandas ad gratiam. *Benedicite, inquam, et facite auditam vocem laudis ejus*, id est, facite humiliando vos in omnibus, ut alii audiant, id est, intelligant, qua voce vos laudetis Deum. Hæc enim vox est, qua vere laudetur Deus, ut nihil sibi aliquis attribuat nec de se presumat : sed omnia ad Deum referat dicens, *Gratia Dei id sum quod sum*.

Qui posuit animam meam ad vitam : et non dedit in commotionem pedes meos. *Benedicite, inquam, gentes, Deum*. Deum dico, qui et nos et Judæos, qui per nos justificari ex lege non poteramus, sicut et vos justificavit. Quod æquipollenter intelligi datur cum dicit : *Deum dico qui animam meam ereptam ad mortem posuit*, id est, humiliavit ad veram vitam, et perseverantiam etiam mihi dedit, id est stabilem me fecit : quia *non dedit pedes meos interiores*, id est, affectiones meas *in commotionem*, id est, in aliquid quod vere motus possit dici, ita ut commoverer, id est, ut sic moverer interior, ut etiam moverer exterior perducendo illum ad actum.

Quoniam probasti nos Deus; igne nos examinasti sicut examinatur argentum. Quasi dicat : Unde in te commotio? Ideo scilicet, quoniam multas patimur tentationes et tribulationes. Quare pateris? *Quoniam tu, Deus, probasti nos*, id est, in probationem duxisti nos, et quomodo probaverit ostendit, scilicet *examinasti nos igne*, id est, ferventissima tribulatione, et hoc ita *sicut examinatur argentum*. Quasi dicat : Ignisti nos, sed non incinerasti nos. Ignisti nos non ut absumeres, sed ut purgares. Argentum examinatur non ut absumatur, sed ut purgetur. Potest et alia similitudo jam alibi dicta, ab argento examinato trahi. Sicut enim argentum examinatum, tunc non dissilit, sed in longum et in latum crescit; ita qui perfecte tribulationis igne, pro fide recocti sunt, tunc ab ini-

micis non dissiliunt, id est in charitate non deficiunt, sed charitas eorum in latum extenditur; quin etiam usque inimicos porrigitur, in longum etiam per perseverantiam ducitur.

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro. Ostendit per partes probationem. Quasi dicat: Vere examinasti nos, quia hoc et hoc modo induxisti, inquam, nos in laqueum, id est, in catenas et in carcerem et in similia, quibus caro quidem vinceretur, anima vero absorberetur; et quibus non irretiremur, sed expediremur, et posuisti tribulationes in dorso nostro, id est, fecisti nos incudem omnium tribulationum. Male enim erecti eramus, sed tu nos incurvast, ut incurvati bene erigeremur. Præterea imposuisti homines super capita nostra, id est, tantam potestatem hominibus pravis, id est, tyrannis super nos dedisti, ut etiam capitalem de nobis darent sententiam. Toleravimus enim superiores, quos novimus nobis peiores. Et hoc modo transivimus per ignem adversitatis et tribulationis illæsi, quia non fregit nos adversitas, et sic etiam per aquam transivimus illæsi, id est per prosperitatem, quia non nos extulit prosperitas, non est enim tutum per aquam transire, quia facile solvitur prosperitate, nisi prius induruerit integre in tribulationis fornace. Testa namque nisi prius consolidetur, præ calore in aquam missa diffluit. Transivimus, inquam, per ignem et aquam, et tu eduxisti ab igne et aqua illæsos: et eduxisti nos in refrigerium, id est ut refrigeratam habeamus conscientiam. Gloria enim nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ; et ab hoc refrigerio duces nos in ferventissimum ignem, quia ego introibo in domum tuam supercœlestem ens in holocaustis, quia totus accendat igne flagrantissimæ charitatis, ut sim Deo holocaustum. Holocaustum enim interpretatur totum incensum, et deberet dicere: *Introibo in domum tuam in holocausto.* Sed quia iste unus qui hic loquitur, est in multis, ideo dicit: *Introibo in holocaustis,* quia quisque erit ibi holocaustum, et ibi reddam tibi Deo vota mea, id est, quæ æquum ut tibi reddam, scilicet, hymnum laudis, juxta illud: *Cumque omni militiæ cœlestis exercitus hymnum gloriæ tuæ canimus s. f. d. Vota, d., quæ labia mea interiora,* id est, labia cordis, quia tibi loquor, *distinxerunt* ab exterioribus votis, tibi esse offerenda. Et quæ etiam os meum exterius locutum est in tribulatione, quia nec tribulatio potuit mihi hic vota illa, id est, laudem tuam extorquere. Ille Deum laudat in tribulatione, quem non frangit tribulatio, sed semper dicit cum beato Job citharædo optimo: *Dominus dedit, Dominus abstulit. Sit nomen Domini benedictum.* Ideo autem dicit: *In tribulatione mea,* quia tribulatio utilis est et necessaria, quia facit hominem devotioem.

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boves cum hircis. Reddam tibi, inquam, vota, et quæ vota? Scilicet, offeram tibi holocausta medullata, id est, placenta. Pinguia enim holocausta erant acceptabiliora, scilicet, offeram tibi laudem integram, et charitatem intimam, quæ placent tibi. Et hoc cum incenso arietum, id est, per orationem sanctam pro me ab arietibus, id est, a sanctis patribus, qui nos in fide genuerunt, et per meam orationem non dissentientem a traditione ipsorum sanctorum patrum; quæ Deo ita est delectabilis, sicut suavis est alicui odor incensi. Vere enim Deo est gratum, quod quidem probatur ab auctoritate sanctorum Patrum non esse dissonum. Offeram, inquam, holocausta, et offeram tibi boves, id est, magistros meos triturantes me. Et hircos, id est, in peccatis fetidos offeram tibi, non tantum per se hircos, sed ita ut boves sint cum hircis, id est, ut illi qui prius erant hirci a bobus sint triturati, et in eis incorporati, quia hoc etiam tibi placet sacrificium, si peccatores hic convertantur, et bonis concorporentur. Nec te turbet quod dicit: Offeram boves et hircos, quia in illo priori populo qui hic loquitur, quasi unus fuerunt et boves et hirci conversi. Potest

A etiam hoc totum de præsentī legi, ut sic dicitur: *Introibo laudem in domum tuam supercœlestem, et ut introeam, reddam tibi nunc interim vota mea, illa, scilicet, quæ labia mea interiora distinxerunt,* id est, discreverunt, scilicet, ut me accusent, te laudem. Te Dominum dico, me servum; te me non indigere, me sine te esse non posse, et similia. Et quæ os meum exterius maxime locutum est in tribulatione, ubi oportet me devotioem esse. Tribulatio dicit mea, id est, mihi utili et necessaria. Holocausta mea distinxerunt, inquam, labia mea, vota tibi reddenda, et hæc distinguendo offeram tibi holocausta mea, id est, intima charitate intus referta, ut non te tantum aniem in superficie, sed in intimo amore, et exterius saginata fide, et spe, et bona operatione. Pecus enim medullatum et interius medullis est plenum, et exterius saginatum. Et est quasi dicat: Non debet esse vacuum et aridum, quod tuæ majestati est offerendum. Vacuum quidem a charitate, aridum vero a fide, vel a spe. Et hoc faciam, vel cum incenso arietum, ut prædiximus; vel quia quidam libri habent cum incensu, quod significat incendium. Ita possumus dicere: *Offeram tibi holocausta mea cum incensu arietum,* id est, incendendo et destruendo in me lasciviam, quæ per arietem designatur; et offeram tibi boves cum hircis, id est, et boves et hircos item cum incensu, id est, incendam in me cervicositatem et superbiam, quæ per bovem designatur; et incendam in me peccatorum fetorem, qui per hircum designatur. Et hæc incensa tibi offeram, quia hoc erit tibi delectabile sacrificium.

Venite, et audite, et narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit anima mea. Alia item gentium invocatio, nec superfluit toties vocari, cum quidam adhuc sint pigri, multoties tamen vocati. Quasi dicat: *Venite, nationes longinquæ, benedicite Deum, gentes; vos etiam, omnes (gentes) qui timetis Deum* casto timore, venite passibus fidei, audite aure audiendi, et narrabo vobis. Non est narrare, nisi prius sit timere. Quid narrabo? Scilicet quanta bona fecit Deus anima mea: Hoc priores de Judæis, qui in hoc psalmo loquuntur, non invidentes evangelicam gratiam et concorporationem gentibus, ideo eis annuntiant, ut attentius ad fidem veniant, et eandem quam et ipsi gratiam accipiant.

Ad ipsum ore meo clamavi, et exaltavi sub lingua mea. Narrabo, inquam, quanta fecit Deus anima mea, quia hæc duo mihi maxime fecit, scilicet, quod qui prius clamabam ore non meo, jam clamavi ore meo. Et qui prius clamabam ad Jovem, scilicet, et ad Saturnum, et ad cætera dæmonia, jam clamo ad ipsum verum, scilicet, Deum. Ille non clamat sub ore, qui et si attente satis agat, non tamen hoc agit, pia intentione. Clamat vero ore suo cordi consono aliquis, quando quod exterius agit, vel loquitur attente, ex pia procedit intentione. Et est breviter dicere: Hæc duo præcipua bona fecit mihi Deus, ut et ad ipsum clamem, et ore meo clamem, id est, intentissime clamem. Et ideo ad ipsum clamavi, quia eum exaltavi, id est, omnibus præposui sub lingua mea, id est, in corde meo. Vel quia in eo præcipue exaltavi, quod propter libros quosdam dicitur, qui habent *Exsultavi*. Cor vero ideo sub lingua esse dicitur, quia quasi quoddam subjectum linguæ est. Prior enim cogitatio, deinde lingua, id est, locutio. Vel ideo etiam dicitur sub, quia per se non potest patere cogitatio, sed per linguam aperitur.

Iniquitatem si. Vere eum exsultavi sub lingua mea, quia non fuit iniquitas in corde meo, talis dico, quam ego aspicerem, id est, quæ mihi placeret. Non enim penitus iniquitatem denegare possumus, quia si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Nec ille in cuius corde est iniquitas, Deum exultat, vel in Deo exsultat, vel ubi proximus deprimitur, nunquam Deus exaltatur. Nec duobus dominis possumus servire, et ideo dicit:

Iniquitatem non aspexi in corde meo. Nam (quasi dicat) *si aspexi*, non Deum exaltavi, et ideo *non exaudiet me Dominus*; quia autem non aspexi, *propterea exaudivit me Dominus ad ipsum clamantem.* Et vere exaudivit, quia attendit voci deprecationis meae, id est, intense deprecationi meae pro peccatis factae. Unde *benedictus* sit Dominus, et repetit unde, quia *non amovit orationem meam* pro perseverantia factam a se, et *misericordiam suam* circa utrumque, scilicet, circa deprecationem, et circa orationem non amovit a me, quia et peccata remisit, et constantiam dedit.

IN PSALMUM LXVI.

In finem, in hymnis psalmus cantici David.

ARGUMENTUM.

Hoc quoque carmine reditus populi ex Babilone praedicitur, in quo iisdem verbis reversorum alacritas indicatur, quibus ut sacerdotes populo benedicerent, lege scriptum est.

EXPLANATIO.

Hymnus et canticum laudationem significant, quae ut Domino tantum Christo data monstretur, praemittitur in finem. Post canticum resurrectionis propheta deprecatur ut benedici ad divinam cognitionem deducamur, ad quam nostra non possunt merita pervenire. Prima ergo parte, fidelibus loquens, supplicat ut benedici cum ipsis mereatur a Domino, quatenus illuminati corde in cunctis gentibus Christum Dominum praedicandum esse cognoscant. Deinde conversos ad Dominum prophetiae spiritum confitendum illi dicit a populis, quia gentes iudicat in aequitate. Tertio eundem versum repetit, quem superius dixit, hoc in mysterium adiciens, quia fructum suum terra jam protulit, et ideo frequentato verbo postulat nos debere benedici.

COMMENTARIUS.

Deus misereatur nostri, et benedicat nobis. In finem, in hymnis psalmus cantici David. Oratio. David sancti viri de primitivo populo patriarchae, sive prophetae, sive etiam sancti apostoli, providentes per Spiritum sanctum futuram esse concorporationem Iudaeorum et gentium, et utrisque communicandam evangelicam gratiam, et resurrectionis gloriam, orant in hoc psalmo, ut per totum orbem illae aliae oves illuminentur vultu Dei super eas, qui in eis propter idolatriam maxime obscuratus fuerat, in unum quiddam aggregentur, et fiant unum ovile, quia est unus pastor. Et hortatur nos non de his qui extra sunt desperemus, sed semper pro ipsis ut introeant, et nobiscum intus sint oremus, et ut se qui sic orant imitentur: *Deus misereatur nostri, et benedicat nobis.* Dominus et Pater noster vere agricola dicitur, iuxta quod Apostolus testatur dicens: *Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.* Ipse colit nos, ut inhabitet nos tanquam aedificium suum, et sic misereatur nostri. Colit etiam nos tanquam agrum suum, tanquam vineam suam, ut multum fructum afferamus, et sic benedicit nobis. Cantemus ergo haec ei tanquam agricolae compluenti nos, dicentes nos non sterili devotione, non inani voce, sed veraci corde: *Deus misereatur nostri*, inhabitando nos, *et benedicat nobis*, ut multum fructum afferamus. Cum Deus nos benedicit vel nos benedicimus Deum, nos egemus, ipse vero nec benedictione nostra augetur, nec maledictione minuitur. Sed qui ei maledicit, ille minuitur, sic et qui ei benedicit, augetur. Et est prior ejus benedictio in nobis, consequens vero est ut nos eum benedicamus. Ejus benedictio est quasi pluvia, nostra vero est quasi fluctus. Multis autem modis rogant homines ab eo se benedici, id est, multiplicari. Alii enim in pecunia, alii in potentia, alii in gloria, alii in liberis, alii in agris, alii sic, alii sic. Et haec benedictio datur etiam inimicis. Est vero alia benedictio quae reservatur solis amicis. Illa autem benedictio temporalis communitas est communis bonis et malis, quia datur et

A bonis et malis, et aufertur bonis et malis. Si enim solis bonis darentur, putarentur mali Deum tantum esse colendum propter illa bona. Si enim solis malis darentur, dubitarent infirmi credere, et adhuc minus capaces regni Dei, quia timerent haec temporalia sibi deesse. Item si solis bonis auferrentur, id est, timor in infirmis esset; si vero solis malis auferrentur, putarentur ea vera esse bona, quorum ablatione plecterentur mali; et ideo communiter Deus dat et aufert ea bonis et malis. Bonis quidem dat, ut consoletur ipsos itinerantes, malis vero dat, ut per eos bonos admoveat alia bona esse eis quaerenda, quae non sint cum malis communia. Cum dat ea bonis, non inde extollantur; et cum aufert, non frangantur. Cum dat, habeant ea, non ad damnationem, sed ad consolationem. Iste autem qui hic loquitur, qua benedictione ab eo rogat se benedici? Non utique temporali, quam non pro magno habet, sed illa alia quam servat amicis, et quam dat solis justis, scilicet, ut illuminetur vultus ejus super nos, quia hunc solem communiter illuminat super honos et malos; et hanc lucem communiter vident etiam pecora cum bonis et malis. Sed hoc aliud lumen, quod solis justis datur, scilicet quia beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Pro hoc rogat iste qui hic loquitur, scilicet, ut *vultum suum illuminet super nos*, id est, ostendat nobis vultum suum, id est, voluntatem suam, quid nos facere velit, scilicet ut quod latebat nobis aperiat, id est, veritas praeceptorum ejus; et quod erat, sed absconditum nobis erat, illuminetur super, id est, reveletur nobis, per quod idem quod prius expressius dicitur. Vel aliter: *Illuminet vultum suum super nos*, id est, ostendat nobis imaginem suam. Quasi dicit: *Impresisti nobis, Domine, vultum tuum, fecisti nos ad imaginem tuam, fecisti nos in unum tuum.* Sed non debet imago tua in tenebris remanere, et ideo mitte radios sapientiae tuae, ut depellat tenebras nostras, et vultus tuus in nobis luceat, id est, recognoscamus in nobis imaginem tuam, iuxta quod in Canticis canticorum: *Si cognoveris teipsam, o pulchra inter mulieres*, id est, si attendis te ad imaginem Dei factam. Quasi dicat: *O pulchra*, id est, o pretiosa anima sanguine Agni immaculati redempta, attende quanti valeas, cogita quid pro te datum sit. Dicamus ergo et optemus *ut illuminet vultum suum super nos*. Vere vultus Dei, quem gestamus, sacra est in imagine sua. Iniqui autem nolunt imaginem Dei in se attendere, ut vultus ejus super eos illuminetur, scilicet, ut dicant: *Illumina, Domine, tenebras meas.* Ac si dicant: *In tenebris peccatorum sum, radio sapientiae tuae discutiantur tenebrae meae, ut appareat vultus tuus;* et si forte per me appareat, deformis effectus reformetur a te, quod formatum est a te. Cantemus ergo Domino Deo nostro, tanquam agricolae, ut misereatur nostri et benedicat nobis, et *illuminet vultum suum*, non quantum ad se, qui nunquam fuit sine lumine, sed quia vultus ejus obscuratus nebulis peccatorum nostrorum, quasi infra nos erat; ideo illuminet ipsum in nobis, ita ut sit super nos, id est, ut excellentia ejus appareat, et sic *misereatur nostri*. Quod bene diversum est a superiori. In superiori enim *misereatur* prima accipitur miseria, quae est in initio, in isto vero intelligitur jam maior miseria, quia subditur post benedictionem, id est, post fructum multiplicem. Quanto magis enim Deus dat alicui plura bona vel dona, tanto magis ejus misereatur.

Ut cognoscamus in terra. Ad hoc, inquam, vultus tuus super nos illuminetur, et miserearis nostri, ut in hac terra, id est, in hac Idumaea, terra in via et in aquosa, in qua difficile est invenire viam; *cognoscamus ergo viam tuam*, id est, viam ad te ducentem, illam, scilicet, viam, quae dicit: *Ego sum via.* Et ne aliquid in hac via errare timeret, addit: *Et veritas.* Item ne timeret delirare, subdit: *Et via, scilicet,*

cet, in qua requiesces, et non deficies. Et quæ sit illa via, subsequenter exponit, scilicet, cognoscamus salutare tuum, id est, Salvatorem tuum Christum non tantum in Africa, sed in omnibus gentibus.

Confiteantur tibi populi, Deus. Quia optando dixit: *Illuminet vultum suum super nos*, ut viam cognoscamus, ideo ut certos nos faciat se esse exauditum, hortatur nos ut confiteantur, quasi jam cognita via dicens: *O Deus, populi Judaici confiteantur tibi peccatum suum, et confiteantur.* id est, laudent gloriam tuam, et etiam alii omnes populi, gentiles, scilicet, confiteantur iniquitatem suam, et misericordiam tuam. Gentes enim super misericordia Deum honorare, Apostolo teste, accusent se, glorificent te, reprehendant se, laudent te. Inveniat te homo punitorem suum, ut exhibeat se salutare tuum. Quare times confiteri? Noli timere confiteri, quia confessus salvaberis, tacitus damnaberis. Et quia hæc talis confessio non est ad poenam, sed ad veniam, ideo subdit: *Lætentur gentes quælibet, si confitentur interius; et exsultent exterius*, id est, plenariam lætitiã habeant. Quasi dicat: *Plangunt ante hominem iudicem confessi latrones, lætentur vero ante Deum confessi fideles.* Et unde debet lætari, unde exsultare? *Ex ipsa, scilicet, confessione, quia ad hoc quæris confessionem, ut liberes humilem.* Et etiam propter iudicis dignitatem, quoniam tu, scilicet, quem nullus fallit, nec pecunia corrumpit, in iudicio, iudicis (pro iudicabis) tandem omnes populos in æquitate, scilicet, ut qui se punierunt, non punias, qui vero se non punierunt, illos tu punias. Et quia gentes distorte et præve potius ex æquitate illa iudicii possent habere causam tristandi, quam lætandi, ideo causam præmittit ad illud. Quasi dicat: *Ideo ex tam æquo iudicio tuo gentes debent lætari et exsultare, quia tu in terra, id est, in hac vita terrena, quæ plena erroribus est, sic dirigis gentes ut iudicium, quamvis æquum, non oporteat eas timere.* Et quia gentes directe jam in fide ambulantes, jam bona opera in Christo facientes, per hoc mare navigant, et marina aqua per minutissimas rimas atque cavernulas in navim intrat, et sentinam facit, ne navim impleat, ne navim opprimat, quotidie exhaurienda est sentina hæc orando, eleemosynas faciendo, jejunando, et puro etiam corde dicendo: *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos, et cetera.* Quapropter egregius iste orator et excellentissimus prædicator et hortator, versus quem superius pro prima et difficili confessione posuit, pro hac confessione secunda, quæ pertinet ad quotidianam ablutionem pedum, repetit dicens: *Confiteantur tibi populi, Deus, Judaici; confiteantur tibi etiam populi omnes.* Et debent confiteri, quia terra, id est vita nostra, quæ prius plena spinis erat, et tribulus germinabit, dedit jam fructum suum, id est, bona opera fecit humiliando se et confitendo. Quem quidem fructum non delisset, nisi compluta a nubibus illis esset, de quibus dictum est: *Mandabo nubibus meis, ne pluant super meretricem illam.* Per quas nubes Dominus et tonat minus, et coruscet miraculis, et compluit verbis. Timeamus ergo eum per illas nubes tonantem sive coruscantem. Excipiamus ergo complementem, et ut terra semper fructum det, ideo benedicat nos, id est, incrementum nobis Deus det Pater.

Benedicat nos Deus noster. Id est, Filius factus particeps infirmitatis nostræ, ut et nos fieremus particeps gloriæ suæ. *Benedicat nos etiam Deus, id est, Spiritus sanctus, cum Patre et Filio unus Deus.* Solet etiam hoc sic dici: *Terra, id est, caro nostra, virgo scilicet Maria, dedit fructum suum, quia genuit Salvatorem et nostrum et suum.* Unde *benedicat nos Deus Pater illius fructus.* *Benedicat nos Deus noster, id est, ipse fructus.* *Benedicat nos Deus, id est, Spiritus sanctus.* Et in hac benedictione metuant eum omnes fines terræ, ne venientibus eum caste. Quod ita factum est, implevit Deus Pater totum orbem Filiis suis co-

hæredibus vulgeniti sui, et in regnum adoptatis. Unum quidem genuit, sed unum esse noluit: quia multos fratres fecit ei non gignendo, sed adoptando.

IN PSALMUM LXVII.

In finem psalmus Cantici ipsi David.

ARGUMENTUM.

Cum arcam testamenti post crebras migrationes tandem David ad se grandi exultationis ambitu transferret, carmen hoc cecinit, memorque itineris illius et transductionis quondam in eremo, quasi ex persona principum illius temporis psalmum composuit. Ipsum versus in rapite ponens, quem et Moyses tunc, quoties in signum protectionis arca movebatur, decantare solebat. Aliter propheta resurrectionem Christi et posteriores glorias annuntiat.

EXPLANATIO.

David Dominum designat, quem et finis pronuntiat; longus psalmus, et quinque diapsalmatibus prænotatus, per quæ nos divisiones impressimus. Totus autem psalmus per mysticas similitudines loquitur, qui sacramentis evangelicis plenus, et ascensionis Christi descriptione monstratur esse præcipuus. Primo ingressu psalmi propheta dicit, quæ inimicis Domini accidant, vel quæ fidelibus in futura iudicatione contingant. Secundo virtutes significat, quas contulit populo Iudæorum, ac deinde dicit quemadmodum ex his perfecti Ecclesiam. Tertio per montis speciem designat Dominum Salvatorem, commemorans quæ beneficia præstitit Ecclesie, quando eam resurrectionis suæ munere sublevavit. Quarto inimicorum Domini superbum conquassandam esse pronuntiat, et conversiones et martyria ab utroque sexu, et ex pessimis dicit esse faciendam, cum adventus Domini mundo Salvatoris illuxerit. Quinto dicit in Ecclesiis Dominum debere benedici, ubi Apostoli et Christus ipsa prædicavit, supplicans ut donu quæ dedit fidelibus suis, conservare dignetur. Monet etiam ut velociter ad Dominum veniant, qui in hoc mundo tanquam in Ægypto et Æthiopia commorantur. Sexto ingressu universitatem monet, ut psallat Domino Christo, qui jam resurrectionis suæ miracula patefecit, ac deinde psalmum Dominica laude conclusit.

COMMENTARIUS.

Exurgat Deus, dissipentur. In finem Psalmus Cantici ipsi David. Hæc verba referuntur in finem temporum, attributa ipsi David, quæ vere sunt l'psalmus Cantici. Canticum teste B. Augustino proprie laus illa dicitur, quæ ore profertur. Psalmus vero modulatio illa dicitur, quæ in musico instrumento, quod Psalterium vocatur per pulsum nervorum et tactum digitorum conficitur. Accipitur autem canticum pro menis intelligentia, scilicet quoniam bene anima in se agit sancte meditando et cogitando. Quia dicitur, *Et cogitatio sancta servabit te.* Quod soli Deo motum est, quia ipse solus videt cogitationes nostras. Psalmus quoque accipitur pro exteriori operatione, quæ proximis etiam innotescit. Quoniam vero hæc duo conjunguntur, ut Canticum præcedat intelligenda est talis operatio, et talis laus, quæ pertinet ad internam aggratulationem, velut hic est. Talem enim hymnum dicere, et ita cum Deo suo insistere, procedit ex intima aggratulatione, quia sancti de priori populo per sanctum propheticum prævidentes Christum futurum in carne, et pro nobis moritarum et resurrecturum, ascensurum et Spiritum sanctum missurum: et sic locum sanctum Dei, id est, Ecclesiam constituendam aggratulantur de tali institutione, et sic hymnizant. Sic agunt cum Domino Deo suo, et hortantes nos ut etiam nos inde aggratulemur: quia pertinet ad salvationem nostram, ut hymnum dicamus, ut tandem ad veram aggratulationem et laudationem sine fine perveniamus. Vel si, ut quidam volunt, de futura resurrectione hic agatur, dicemus quia sancti prædicti attendentes illam veram resurrectionis gloriam, hortantur nos ut nunc cantemus,

nunc psallamus ut ad illam perducamur. Juxta vero priorem intentionem tale est, quasi dicat: Veniat quod futurum est, fiat quod promissum est. Moriatur homo, et *exurgat Deus* et homo, et *dissipentur inimici ejus*: et factum est ita, exsurrexit Christus, qui est Deus super omnia benedictus, et inimici ejus Judæi, in quo loco odium contra eum exererunt, et ubi regem suum crucifixerunt, a Romanis debellati, et inde captivati per totum orbem dispersi sunt. Etiam non oderunt eum quem non viderunt, id est, Christum, sed tamen timent quem presentem habent in suis in quibus ipse apparet. Et inde factum est quod sequitur, scilicet ut *qui olim oderunt eum*, modo *fugiant a facie ejus*. Fuga enim proprie dicitur timor animi. Fugiant enim namque spiritualiter, non corporaliter. Quomodo enim corporaliter fugere possunt eum, qui ubique præsens est, et de quo dicitur: *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam?* Fugiant quidem eum non corpore, sed animo; fugiant eum non latendo, sed timendo; nec timent faciem illam quam non vident, sed timent illam quam presentem habent, scilicet illam de quo dictum est: *Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus cæli*. Qui enim prius per se ipsum locutus est, loquitur per nubes, id est, per præcones. Et hanc faciem ejus, scilicet præcones, in quibus apparet et loquitur, et Ecclesiam ejus totam timent Judæi, quia et eis partim subjecti sunt, et quia abhorrent omnem Christianam religionem.

Sicut deficit fumus. Dissipentur inimici Judæi, et *deficiat sicut deficit fumus*. Fumus ab igne surgens in altum ascendit, et sic deficit: sic Judæi ab igne odiorum suorum in superbiam elati super Christum clamaverunt, *Crucifige, crucifige eum*. Et capto insultaverunt, ac pendentes irriserunt. Sed unde victores timuerunt, mox victi evanuerunt, et sic defecerunt, quia nihil effectum dederunt. Sequitur:

Sicut fuit cera a facie ignis, ita pereant peccatores a facie Dei. Licet istud in bonum de Judæis possit accipi, hoc modo: *Sic pereant peccatores Judæi: a facie Dei*, id est, per præcones. Hoc est, sic diffuit duritia cordis eorum in lærymis poenitentiae per ignem constantiae sanctorum martyrum, vel quorumlibet illorum de quibus est, *spiritu ferventes*. Domino servientes, *sicut cera igni adhibita fuit*. Et hoc sit dictum quantum ad quosdam Judæos, scilicet qui accedentes ad apostolos dixerunt: *Quid faciemus, viri fratres*, etc. Juxta quod sequens versus ita simpliciter continuabitur. *Et facti justii epulentur*, etc. Liqueat, inquam, ita posse dici, tamen maxime videtur eis minari hic æternum supplicium, scilicet ut quando Dominus veniet in majestate Patris et sanctorum angelorum, velut ignis ad cremandum malos, et ad illuminandum bonos. In igne enim est et calor et splendor. Tunc peccatores Judæi in periculis persistentes, remoti a facie Dei. *Tollatur enim impius ne videat gloriam Dei*, pereant in æternas tenebras detrusi, sicut fuit cera adhibita igni. Et tunc *justi ex opposito epulentur*, id est, de certa refectione gaudeant et *exsultent in conspectu Dei*, id est, quia Deum facie ad faciem conspiciant et delectentur tunc, id est, in lætitia sine tristitia. Nunc enim justii lætantur, sed non sine tristitia. Quia dicitur eis, *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore*. Et alibi: *Cum timore et tremore vestram ipsorum operantes salutem*. Et ideo nunc non est vera lætitia, sed tunc erit vera lætitia, quando nunquam amplius occurrit tristitia. Potest etiam hic idem versus dici de presenti, secundum priorem in bono sententiam sic: *Peccatores facti justii epulentur*, id est, verbo Dei tanquam dulci epulo reficiantur, et *exsultent in conspectu Dei*, id est, in corde: ubi conspiciat eos Deus, et ab eis conspiciatur, et in hac lætitia delectantur. Vera enim lætitia est cognoscere Deum. Potest quod a principio dictum est, non solum ad Judæos, sed ad omnes etiam inimicos referri, ut sic dicatur: Moriatur homo, resurgat Deus et homo, ascendit et misso Spiritu sancto

A *exsurgat in notitiam gentium*, et quicunque inimici ejus dissipentur bona dissipatione, scilicet ut ex inimicis fiant amici. Et *qui oderunt eum*, id est, odientes Christianum nomen *fugiant a facie ejus*, scilicet fugiant a facie irati ad faciem placati. Et sicut fumus in altum elatus deficit, sic ipsi deficiant et comprehendantur in superbia sua. Qui autem id nolunt, scilicet peccatores in peccatis persistentes sic pereant, tandem remoti a facie Dei, *sicut fuit cera a facie ignis*. Et e contra *justi epulentur*, ut supra dictum est. Tertio quoque modo series hæc a principio legitur, ut totum ad novissimam resurrectionem referatur, et sic dicatur: Moriatur quidem homo, et resurgat Deus adhuc ut homo: tandem vero conveniet ad iudicium in majestate Patris et sanctorum angelorum *exurgat*, id est, manifeste surgat et appareat omnibus verus *Deus*, et *dissipentur inimici ejus* tunc sicut vere graviter dissipabuntur, quia damnabuntur: et ita dissipentur, ut a facie ejus remoti omnes *qui oderunt eum*, *fugiant*, id est, si non posse redeundi ab ipso recedant. Proprie enim fugere dicitur, quando reditus desperatur. Et ideo plus dicit hic quam prius. Possent enim ad tempus dissipari, et item restitui. Quare subjecit, *Fugiant et deficiant tunc in superbia sua, sicut deficit fumus*. Vere enim deficiet, qui a vero esse separabuntur, et peccatores repulsi a facie Dei. *Tollatur enim impius ne videat gloriam Dei*, sic pereant adhibito igne districtæ sententiæ, sicut fuit cera adhibita igni. E contra autem justii epulantur, etc.

Cantate Deo. Istud juxta prædictas sententias continuatur eodem modo; sic scilicet. Ut vos exsultetis et delectemini et hic et in futuro, ergo *cantate Deo*, id est, ad laudem Dei, et *dicite psalmum nomini ejus*, non vestro glorificando. Ille Deo cantat, cujus cor sanctæ meditationi et cogitationi semper invigilat; psalmum vero dicit, qui extrinsecus bona opera facit ad ædificationem proximi. Et quasi dicat: Cantando et psallendo *facite ei iter* in vobis et in aliis, id est, præparate viam Domino, scilicet ut per speciosos pedes Evangelizantium pervia fiant ei corda credentium. Et dico *qui ascendit super occasum*, id est, qui devicit mundum, quia morte sua destruxit omnem nostrum occasum, id est, mortem nostram. Vel aliter: Oriens dicuntur omnes illi, qui fidem acceperunt et bona opera faciunt: occasus vero sunt omnes illi, quibus verus sol justitiæ occidit, quorum intellectus et ratio sunt obscurata, et ideo opera eorum mortua. Super hos Dominus ascendit ita, quod occasum in eis superat, quia hos etiam tales gratia sua illuminat, et bona in eis facit opera. Talis enim Matthæus fuit, quem de teloneo Dominus assumpsit, et Paulus, quem ab Ecclesiæ persecutione retraxit, et patronum Ecclesiæ fecit. Et merito *ascendit ipse super occasum*, quia illi est nomen *Dominus* specialiter, quia Dominator est omnium, et redemptor omnium. Dixit, *iter facite ei*. Et quia qui faciunt iter, multa mala patiuntur, quia omnes qui *volunt pie vivere in Christo, necesse est ut persecutionem patientur*. Maxime qui sic pie vivere insistant, ut et juste vivant. Pie quidem quantum ad Deum, juste vero quantum ad proximum. Quem verbo admonet et exemplo, ideo subdit, *Exsultate in conspectu ejus*. Quasi dicat: Et si exterius contristamini, tamen, *exsultate in conspectu ejus*, id est, in interiori vestro, ubi ipse conspiciat, spe scilicet gaudentes et tribulationem patientes. Vos dico tamen exsultate, quia turbantes vos non exsultabunt, imo *turbabuntur*. Quia portabit iudicium quicunque est ille, *remoti a facie ejus*, id est, Domini, ejus dico *patris orphanorum*, id est, qui consolatur orphanos, et qui iudex, id est, defensor viduarum. Orphanos vocat illos quos gadius verbi Dei divisit a mundo quasi patre, quasi consolatore, ita ut sint separati a societate secularis spei. Per viduas vero accipit plus, illos scilicet qui cum prius carnalibus essent dediti, jam penitus sunt ab omni carnali delectatione separati, sicut vidua dicitur mulier illa, que prius juncta viro, modo est

a viro vidua et divisa. Et ne hi tales quos viduas et orphanos vocant, viderentur desolati, ostendit quod non sunt desolati: quia ipse consolatur eos, faciendo ipsos locum suum sanctum, et inhabitando in eis. Quod sic dicitur: *Deus ens in loco suo*, id est, in fidelibus suis, qui sunt locus sanctus suus, id est, a se constitutus. Et per quod constitutus? per hoc scilicet, quia facit eos unius moris, id est, unanimes et sibi consentientes. Juxta illud: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una*. Deus dico ens in loco sancto suo facit illos quos fecit unius moris, per hoc quia sunt unius moris, in domo habitare, id est, firmiter Ecclesiasticis inhærere.

Qui eduxit vinctos. Ostendit quomodo facit inhabitare, scilicet quia vinctos, id est, sedentes in tenebris et umbra mortis eduxit: quia vincula peccatorum suorum solvit, et hoc in fortitudine scilicet, ut qui prius ligati impotentes erant, soluti potentes sint ambulare in via præceptorum Dei. Et similiter eduxit eos, qui exasperant eos, in hoc scilicet, quia habitant in sepulcris, id est, qui præeligunt habitare in corpore, id est, in carnalibus delectationibus, et acquiescere carni et sanguini et mortuis operibus in quibus putrescunt et fetent sicut cadavera in sepulcris. Ut sint illi de quibus dictum est: *Mortuo quasi non sit perit confessio*. Et, *Computruerunt jumenta in stercore suo*. Et, *Peccator cum ceciderit in profundum iniquitatis, contemnet*. Illos, inquam, et hos etiam perditissimos educet Dominus, quia aliud est desiderare justitiam velut vincti faciunt: aliud est impugnare justitiam, quod eorum est qui habitant in sepulcris: aliud est a malo velle liberari, aliud est malum defendere et nolle confiteri. Sed tamen Dominus qui mirabiliter hoc operatus est in corporibus, quia et mulierem decem et septem annis languentem a sua infirmitate solvit, et Lazarium jam quatrduanum de sepulcro. Potens est mirabilis hoc operari in moribus, quia faciet et de vinctis et de sepulchris idoneos, quibus construatur locus sanctus ejus.

Deus cum egredereris. Convertit se ad ipsum Dominum. Quasi dicat: Vere educes vinctos et sepultos, quia tunc cum egredereris in conspectu populi tui, id est, ut conspicias a populo tuo, id est, a te soluto et resuscitato. Egressus Dei est, cum apparet in operibus suis, non quibuslibet, sed illis qui noverunt intrinseca opera ejus non visibilia, sed invisibilia, id est, gratiam illam qua et solvit vinctos, et suscitavit sepultos. Cum inquam egredereris, et cum pertransires vel in desertum vel jam ens in deserto, id est, in gentibus quæ gentes desertum erant, quia nec legem nec prophetas acceperant. Cum, inquam, hoc erit, tunc terra non dico mota est, sed movebitur, id est, terreni ad fidem excitabuntur. Sed ideo præteritum ponit, quia quod futurum est, ita certum Spiritui sancto, sicut quod præteritum est. Et ideo movebitur terra, quia cæli de quibus dictum est: *Cæli enarrant gloriam Dei, distillaverunt* (pro distillabunt) evangelicam gratiam. Et hoc non a se, sed a facie Dei, id est, per illum, quia ita præsentiaiter inhabitabit illos, ut facies ejus in ipsas appareat. Et quia illi cæli sunt etiam montes, ideo quos prius per cæli pluraliter significavit, nunc singulariter per montem significat dicens: *Sinai distillabit a facie Dei*. Vel per Sinai significare possumus Paulum, per quem lex quæ data est Moysi in monte Sina, gentibus principaliter est data. Quia etiam æmulator legis fuit, commodius convenientiam utriusque legis docere valuit, quem ideo de aliis exceptit dicens: *Sinai*, id est, Paulus distillabit, quia plus laboravit. Vel si ad interpretationem recurramus, Sina interpretatur mandatum, vel mensura. Et cæli illi distillaverunt Sina, id est, mandatum, quia præcepta legis spiritualiter docuerunt. Potest et sic dici: Cæli distillabunt evangelicam gratiam. Et hoc non ex se, sed a facie Dei Sinai, id est, Dei legis, id est, qui sicut fuit dator legis, sic fuit etiam dator benedictionis, id est, gratiæ legem dedit, ut terreret, de humanis viribus præsu-

mentem; benedictionem vero dedit, ut salvaret in se sperantem et credentem. Distillabunt, inquam, a facie Dei, non cujuslibet, sed Dei Israel, id est, illius qui est Deus veri Israelitici populi. Sed similiter in omni sententia prædicta dicitur.

Pluviam voluntariam. Cæli, inquam, distillabunt et hanc pluviam, id est, evangelicam gratiam, quam ipsi distillabunt non ex meritis nostris, sed ex bonitate tua datam, juxta illud: *Voluntarie genuit nos in verbo veritatis*. Illam, inquam, pluviam segregabis, id est, seorsum dabis hereditati tuæ, id est, solis credentibus in te, non enim omnium est fides. Et quia dabis, ideo hæreditas illa infirmata est (pro infirmabitur) id est, recognosceret peccatum suum, et infirmitatem suam confitebitur; tu vero perlicies eam in donis spiritualibus, quia *superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam*. Possunt quoque tres hi prædicti versus simpliciter dici ad historiam sic. Quasi dicat: Educes, inquam, Domine, vinctos in sepulcris habitantes. Et quod tales educeres, hoc præsignasti tunc, cum filios Israel de Ægypto eduxisti, quia cum egredereris, id est, cum manifeste appares in conspectu populi tui, id est, conspectus a populo tuo in columna nubis in die, in columna vero ignis in nocte. Per quod præsignabant quia præcessurus erat tuos in nube carnis, et in lumine divinitatis, scilicet, ut verus Deus et verus homo intelligeretur ab eis. Per hoc vero quod in die in nube, in nocte in igne eos præcessit, designabatur quod terribilis apparebit peccatoribus, qui per noctem designantur; justis vero qui per diem intelliguntur, non apparebit terribilis, sed mitis, terribilior enim res est ignis quam nubes. Cum, inquam, egredereris sic, et cum pertransires hac et illac, deducendo populum tuum per desertum gentium, per quod designabatur eum passim per desertum gentium prædicandum, tunc, inquam, terra mota est. Illic quidem mons Sina, hic vero gentium corda. Et nimirum si terra, infimum elementum, mota, quia etiam cæli, illud superius elementum, quodammodo moti sunt, quia distillaverunt manna, et hoc a facie Dei, id est, per præsentiam et potestatem Dei, non cujuscunque, sed Sinai, id est, illius Dei qui in monte Sinai Moysi locutus est, et legem dedit. A facie, dico, Dei Israel, id est, illius qui vere præerat Israelitico populo.

Pluviam voluntariam. Distillaverunt, inquam, cæli manna, et hanc pluviam voluntariam, id est, ex benevolentia, non ex meritis eorum datam, scilicet, manna segregasti tu, Deus, hereditati tuæ, id est, populo tuo, quia non sic fecit omni nationi. Et segregabis eam adhuc quantum ad significatum, id est, quantum ad evangelicam gratiam, quam soli dabis hereditati tuæ, et infirmata est ex pluvia illa hereditas tua, quia præ lædio illi cælestis cibi murmuraverunt, desiderantes cibos quibus in Ægypto uti consueverant; tu vero perfecisti eam hereditatem. Videtur potius debere dicere: Tu percussisti eam, quia in rei veritatem de murmurationibus, de omnibus illis qui educti erant de Ægypto, non intraverunt terram promissionis, nisi duo, quia prius omnes perierunt. Sed tamen, licet non congrue, ad pueros eorum potest referri, in quibus perfecti hereditatem illam, sicut in apostolis et in aliis qui de eis electi sunt. Illic dicit beatus Augustinus, propter rationem prædictam non valere hanc sententiam ad litteram; sed quia hæc omnia in figuram illi contingebant, ideo allegoriam tantum hic esse insistendam. Potest tamen in hac eadem sententia de littera ultimis versus ita legi: *Cæli distillaverunt manna a facie Dei Sinai*, id est, Dei qui in monte Sina legem dedit. Quam pluviam voluntariam, id est, legem, quæ pluvia fuit, quia duritiam cordis eorum molivit, et quosdam fructificare fecit, et voluntaria fuit, quia non ex meritis eorum, sed ex benignitate tua data fuit; illam, inquam, pluviam et segregasti, quantum ad litteram, et segregabis, quantum ad spirituales intellectum, hereditati tuæ. Et infirmata

est lex illa, quia infirmos fecit minando pœnam, non juvando gratiam. Tu vero perfecisti eam legem, quia quod impossibile erat legi secundum carnem, id est, quod non poterat impleri secundum carnalem observantiam, fecisti ut facile impleteretur secundum spirituales intelligentiam. Vel ita infirmata est hæreditas tua per legem, quia, veniente mendacio, revixit peccatum, et quia per legem non fuit eis justificatio, sed prævaricatio. Tu vero perfecisti eam hæreditatem, quia, abundante peccato, et multiplicatis infirmitatibus eorum, acceleraverunt, ad medicum ingemuerunt, oraverunt ut, eo juvante, impleteretur, quod eo jubente non implebatur.

Animalia tua. Perfecisti, inquam, hæreditatem, et in ea hæreditate habitabunt animalia, id est, minores fideles, qui adhuc alendi sunt. *Animalia*, dico, tua, non sua, tibi subdita, non sibi, libera ad te egentia, non ad te sufficientia. Et ideo ibi habitabunt, quia tu, Deus, parasti, id est, paratum fecisti pauperi, id est, cuique interius se pauperant et humiliant in hæreditate illa. Et hoc non in meritis eorum, sed in dulcedine, id est, bonitate tua.

Dominus dabit. Ostendit quem apparatus fecerit, et convertit se ad nos. Quasi dicat: Vere Dominus paratum facit animalibus suis, quia cibaria ministrat eis hoc modo: quia Dominus dabit verbum, id est, doctrinam, qua cibentur animalia sua evangelizantibus in virtute multa. Vel in fortitudine illa qua eduxit victos, scilicet, ut ambulent in via præceptorum. Vel in multa virtute, id est, in magna miraculorum exhibitione, juxta illud: Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Dominus, inquam, dabit verbum, qui est, Rex virtutum dilecti, id est, qui virtutes, id est, præcones illos dilecti, qui sunt jam virtutes, id est, in præconato fortes, regit ad hoc, ut sint tales. Et accipe dilectum illum de quo dictum est: Hic est Filius meus dilectus. Dilecti, dico, non cujuscumque, sed specialiter dilecti et electi dividere (pro ad dividendum) spolia speciei domus. Spolia proprie vocantur, quæ ab hoste auferuntur; speciosa vero domus est Ecclesia, ut habetur in Evangelio: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet; si autem fortior illo superveniens vicerit eum, arma ejus auferet, et spolia distribuet. Sicut factum est. Venit dilectus iste, id est, Christus in domum fortis, id est, in humanum genus, quod inhabitabatur a forti diabolo per incarnationis mysterium, et devicit fortem ipsum per incarnationis Sacramentum. Et homo humanitatis cepit eum, quia ille credens eum hominem tantum, manum in eum misit, in quo nullum jus suum invenit, et ideo jure perdidit illos, in quos jus habuit. Et filios dilidentiae, quorum infidelitate prius utebatur fortis ille ad implendam voluntatem suam, et per quos propinabat aliis poculum mortis. Vasa, scilicet, illa Dominus ei abstulit, et peccatorum remissione mundavit, et donis spiritualibus sanctificavit; et deinde divisit ea ad speciem domus ejus, id est, ad ornamentum Ecclesiae, quia alios quidem dedit apostolos, alios evangelistas, alios prophetas, alios doctores et pastores, et reliqua.

Si dormiatis inter. Versus iste multipliciter, manente tamen eodem intellectu, construitur. Uno quidem modo sic: Dominus dabit verbum evangelizantibus; vobis, dico, qui spolia entes dividimini per manifestationem Spiritus, ad utilitatem speciei domus: si vos dormiatis inter medios, entes columbæ deargentatæ. O vos spolia qui dividimini per manifestationem Spiritus ad utilitatem speciei domus, si dormiatis inter medios cleros, tunc pennæ columbæ deargentatæ dealbabitur in Selmon. Vel ita: O vos qui dividimini, et cætera, si vos entes pennæ columbæ deargentatæ dormiatis inter medios cleros, dum discernit caelestis reges super eam, tunc dealbabitur in Selmon illi qui remissionem peccatorum per gratiam acceperunt. Vel ita: O vos qui dividimini ad ornamentum domus, si dormiatis inter medios cleros,

A eritis pennæ columbæ deargentatæ. Inter has autem constructiones hæc ultima et prima meliores sunt, et secundum eas beatus Augustinus, et alii sancti potissimum hunc versum exponunt. Quod autem dicit, *Inter medios cleros*, Græca positio est, quia quod Latinus dicit *Inter me et te*, hoc Græcus dicit *Inter medium meum et tuum*. Dicunt quidam duos cleros duo esse testamenta, ut per idem quod efficitur id quod efficiat accipiatur. Per testamentum enim datur hæreditas; et cleronomia Græce hæreditas dicitur, Cleronomos vero hæres. Cleros autem est sors, et sors pro hæreditatis parte accipitur. Unde præceptum est ne Levitis inter fratres daretur sors, id est, pars hæreditatis, quia de decimis aliorum debebant sustentari. Columba autem de qua hic dicitur, est Ecclesia, de qua in Canticis canticorum habetur: *Una est amica mea, columba mea*, et reliqua. Vocatur autem Ecclesia columba propter innocentiam, et propter frequentem gemitum, et propter multa similia. Et hæc columba, id est, Ecclesia, est deargentata, id est, nitore divini eloquii erudita. Cujus pennæ sunt sancti prædicatores, dicti pennæ duabus de causis, scilicet, quia et prædicatione eorum gloria Ecclesiae sublimatur, et quia ipsi in altiora elevantur. Unde unus ex eis dicit: *Sive mente excedimus Deo*, et tamen compagini Ecclesiae quantumcumque sublimetur coherent. Unde subdit: *Sive sobrii sumus vobis*. Dormitionem vero silet divina Scriptura pro morte accipere, ut ibi: *Ego dormivi et somnum cepi, dormivi conturbatus*. In hac autem sententia dormitio simpliciter pro quiete, ut sit dormire inter medios cleros, id est, inter duos cleros auctoritatibus duorum testamentorum acquiescere, et sic documentorum eorum concordiam dare, scilicet, ut quando aliquid ex his profertur aut probatur, omnibus contentio pacifica quiete finiatur. Et sic videntur admoneri evangelizantes virtute multa, tunc eis dari verbum veritatis, ut perfecte possint evangelizare, si duorum testamentorum auctoritas ab eis non relinquitur. Et erunt pennæ columbæ deargentatæ, quorum prædicatione gloria Ecclesiae sublimetur. Et posteriora dorsi ejus columbæ erunt in pallore auri, posteriora dorsa ejus intransitive accipe illam partem dorsi, qua onus subigitur inter scapulas, scilicet, ut Græcus habet, ubi quædam aves, ut aquilæ, pullus suos solent portare. Et est ea regio retro, quæ est circa cor, ubi alæ sicut radicem. Unde per posteriora dorsi hæc solum notatur, quia subit onus. Et per alas præcepta geminæ charitatis, per aurum vero sapientia, id est, boni mores significantur. Quæ sapientia ad hoc pertinet, ut sapienter onus subeat, id est, subeat illud tantum onus, quod subeundum est, scilicet, jugum Christi, quod non deprimit, sed erigit. Pallor autem auri viror est auri, quia aurum nativum habet ruborem, et ideo si pallor ei accedat, ex rubore et pallore conficitur viror. Qui viror designat charitatem, quæ semper viret, quia de ea dictum est: *Charitas nunquam excidit*. Per quam charitatem hoc efficitur, ut et præcepta geminæ charitatis facile impleantur. Et leve sit onus, quod subditur: quia quod difficile est volenti, hoc facile est amanti. Et postquam per Spiritum sanctum, qui datus est nobis charitas diffusa est in cordibus nostris, amando liberaliter facimus, quod prius timendo serviliter faciebamus, et facti sumus amici recti. Non enim verus amicus recti est, qui si posset fieri, quod rectum est, nollet juberi. Est et alia sententia, scilicet, ut per duos cleros non duo testamenta, sed duas hæreditates in ipsis promissas accipiamus. Veteris enim testamenti hæreditas est terrena felicitas; novi vero æterna immortalitas. Et accipietur hic dormire pro mori, ut superius dictum est, ut sit inter duos cleros dormire, sic vitam inter duas hæreditates finire, ut neque ardentem appetitum terrenam, et patienter expectemus æternam. Nam qui propterea Deo serviunt, uno serviro nolunt, dum in hac vita felicitatem quærunt, ab ista

somnus ablati est, nec dormiunt. Inflammantibus enim cupiditatis agitati in flagitia et facinora propelluntur, et prorsus non quiescunt desiderando ut acquirant, metuendo ne perdant. *Qui autem audiet me, ait Sapientia, habitat in spe, et quiescit sine timore.* Optima enim mors est, ut in cupiditatum colubitione a terrenis, et in spe æternæ beatitudinis, homo usque in finem perseverans, hujus vitæ diem claudat extremum. Et sic dormire, id est, vitam finire inter duos clericos, et si nondum in re, tamen in spe æternæ beatitudinis habitare, et æternæ felicitatis cupiditate quiescere. Sicut enim morientes sunt *pennæ columbæ deargentatæ*, quia in resurrectione rapiuntur obviam Christo in æra, et sic semper cum Domino erunt. Aut certe ideo sunt pennæ, quia quanto securius, tanto sublimius per eos Ecclesia diffunditur, et quasi quibusdam pennis excelsæ laudis attollitur. Et vere ex quo tempore revelata est differentia duorum Testamentoꝝ, sancti apostoli et omnes electi lucusque sic dormierunt, ut et terreni regni cupiditatem contemnerent, et cœlestis regni beatitudinem desiderarent. Et quia tam bene dormierunt ideo his pennis volitat Ecclesia, columna deargentata, et laudibus extollitur, quia hac eorum fama, posteri ad imitandum invitati, dum sic dormiunt, pennæ adduntur, quibus Ecclesia prædicetur et sublimetur. Variatur quoque quod sequitur in hac sententia, scilicet, et *posteriora dorsi ejus in pallore auri.* Per dorsum enim labor presentis vitæ designatur, per posteriora vero ejus vita sequens et merces laboris intelligitur. Quæ *posteriora erunt in pallore auri*, id est, in tanta lætitia et gloria, quæ omnem aliam excellit, sicut aurum excellit omne metallum. Et sic per pallorem et aurum idem notabitur. Si autem diversa facere velit ita dicens: quia quamquam prærens vita eorum sit in labore, posteriora tamen ejus erunt in auro, id est, in regio decore. Aurum enim ad ornamentum regum pertinet, quia coronæ inde fiunt. Et ita erunt in auro, quod in pallore, id est, in virore auri, hoc est, in gloria inefficienti.

Dum discernit cœlestis reges super eam, nive. Eritis, inquam, *pennæ columbæ deargentatæ*, hoc tandiu, dum cœlestis discernet reges super eam, hoc quantum ad posteriorum sententiam, quantum vero ad priorum sic continuatur: *Dominus dabit verbum vobis qui dividimini per manifestationem Spiritus ad speciem domus, si dormiatis inter medios clericos;* domiat, dico, tandiu, dum cœlestis ille, scilicet, qui veniens de cœlo est super omnes, vel qui ascendit non solum super materiales cœlos, sed et super omnes ordines angelicos, id est, dum Christus *discernit reges super eam* columbam. Reges accipit præcones veritatis, ita se et alios regentes, ut non regnet jam in eis peccatum ad obediendum concupiscentiis carnis; hos reges discernet Christus super columbam Ecclesiam, id est, super alios dando apostolos, alios evangelistas, alios sic, alios vero sic. Et ne putaretur quod hi reges ex se hoc haberent, quod sic se regerent, ostendit unde habeant, scilicet, ex hoc quia *dealbabitur*, id est, remissionem peccatorum accipient, comparabiles nivi facti. Vel *dealbabitur nive*, id est, secundum nivem. Vel positi in nive per candorem, juxta illud: *Si fuerint peccata vestra rubra ut coccinum, quasi nix dealbabitur.* Et hoc in *Selmon*, id est, per illum qui intelligitur per *Selmon*. *Selmon* est mons Palæstinæ regionis, et interpretatur *umbra*. Umbra autem ex duobus rebus fit, scilicet, ex luce et interveniente corpore. Et ideo per *Selmon*, id est, per unquam designatur Christus ex duobus naturis unitus. Scilicet, illa quæ in principio apud Deum erat et in carne humana. Qui Christus obumbraculum, id est, defensaculum per gratiam Spiritus sancti, et protectionem corporis sui, facit omnibus in se credentibus ab æstu incentivorum et carnalium concupiscentiarum, juxta quod gloriosæ virgini dictum est:

Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, id est, obumbraculum contra carnales concupiscentias faciet tibi. Quod verissime sic fuit, quia ipsa non carnaliter concupiscendo, sed fideliter credendo Dominum concepit. Dixit quia in *Selmon dealbabitur*, et quid sit *Selmon* exprimit dicens quia est *mons Dei*. Ille, scilicet, mos de quo dictum est: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini.* Et hic est lapis de monte excisus sine manibus complectentium, id est, Christus de Judaico populo natus sine manibus complectentium. Ipse dico qui est *mons pinguis* ad corroborandos perfectos, et est *mons coagulatus*, ministrans scilicet coagululum, id est, doctrinæ lac ad nutriendos parvulos. Ipse vere *mons pinguis*, id est, plenus omnibus spiritualibus donis. Et quia sicut in Evangelio legitur, alii dixerunt hunc montem, id est, Christum, Joannem Baptistam, alii Joannem, alii Jeremiam, alii unum ex prophetis; monet nos propheticus spiritus ne alios montes huic monti comparemus, quia et si alii montes coagulati sunt, quia nutrire parvos possunt, hoc non est ex se, sed ex huic monte. Et dicit ita: *Ut quid suspicamini montes coagulatos huic monti comparabiles?* Utique non debetis, quia *mons* iste talis est, in quo specialiter bene placitum est Deo, nunquam male placitum. Quod beneplacitum, scilicet *habitare* ita, ut perfecte esset in eo. In eo enim, ut Apostolus ait, *habitabit omnis plenitudo divinitatis corporaliter*, id est, integre et plenarie. Et ideo quia dicit, dico eum specialiter in hoc monte habitare, quia per istum habitavit in aliis. Nam iste Dominus, id est, mons iste principaliter habitavit in aliis montibus, perducendo eos in se finem, et per istum etiam Deus Pater habitavit in illis.

Currus Dei. Ideo etiam alios montes huic monti comparare non debetis, quia alii sunt currus hujus qui est Deus. Illi enim portant ut currus, isto per eos portatur ad notitiam hominum, qui *currus multiplex* est in *decem millibus*. Finitum pro infinito. Currus iste accipitur in omnibus prædicatoribus veri, a tempore gratiæ usque in finem sæculi: et ideo subdit, quod non tamen est in decem millibus, sed etiam mille millia in curru illo. Et si tristantium exterius, quia multæ tribulationes justorum, tamen lætantium interioris. Et unde lætantium? scilicet quia Dominus est in eis. Quomodo in eis? scilicet in Sinai, id est, in mandato non quocunque, sed in sancto mandato. Licet enim tristetur in portando, tamen lætatur in mandato complendo. Qui dedit eis velle, dat et pro bona voluntate perficere. Mandatum enim sanctum vocat legem, de qua Apostolus: *Lex quidem sancta est, mandatum sanctum et justum, bonum.*

Ascendisti in altum. Ideo, inquam, in curru illo sunt millia lætantium, qui prius erant millia plorantium: quia *cepisti captivitatem*, scilicet vel mortem qua captivi tenebamur, morte tua captivasti, id est, destruxisti, vel *cepisti captivitatem*, id est, nos homines qui prius captivi per prævaricationem Adæ sub jugo peccati et mortis fuimus, et ita captivitas diaboli eramus: nos inquam cepisti hereditatem tuam, quia principe illo devicto, felici et libera captivitate nos captivasti, scilicet ut qui prius servi eramus peccati, et liberi justitiæ, servi essemus justitiæ, liberati a peccato. Et sic *ascendisti in altum*, scilicet ad dexteram Patris, ubi nos tecum consedere fecisti, et inde dona spiritualia hominibus misisti, in quibus quia tu eras velut in membris tuis, eadem dona quæ dedisti accepisti. Est quedam alia sententia, quæ ad hanc sententiam plenius accedit, scilicet: Dedit dona hominibus, quæ tamen in nulla translatione habetur. Sed ut ait beatus Augustinus, posuit eam ex sua auctoritate Apostolus. Potest tamen simpliciter sic dici, *Accepisti dona in hominibus*, non alia ab ipsis, sed ipsos homines. Et tunc sequens versus erit ostensio, quos accepit, scilicet non

credentes. Secundum vero priorem sententiam ita continuabitur : Vere *cepisti captivitatē* : nam accipit non credentes Deum verum, scilicet *Deum inhabitare* mentes hominum, id est, curare humana, per quod gentes intelliguntur, quæ vere Deum mortalia curare ignorabant, quia creaturam Creatori præponelant. Vel si de Judæis accipiatur, ita dicitur : Accipisti etiam desperatissimos, scilicet non credentes Dominum Deum, id est, Verbum Patris, quod et Deus est quia creator, et Dominus quia redemptor : *inhabitare*, id est, in homine Christo habitare. Hoc enim Judæi potissimum et negant, qui adhuc sunt, et negaverunt. Vel ita accipisti, etiam Judæos justificantes se, et superbos qui non credebant Deum habitare in gentibus, quas immundissimas deputabant, et ideo omnino concorporationem non posse fieri confirmabant.

Benedictus Dominus. Attendens propheta, quia Deus et prædictum curam in se finem perducit, et captivitatem nostram liberam feliciter per suam gratiam semper eduxit, erumpit in laudem, et dicit : *Benedictus Dominus die quotidie*, id est, ita in hac die, ut omni die. Habet quædam translationem. *De die in diem* : sed dicit beatus Augustinus, scilicet *die quotidie*, quia magis accedit ad verbum quod in Hebræo habetur. Et ut apertius fiat, ponit unde benedictus, scilicet quia *faciunt nobis prosperum iter*, id est, et curam in finem perducet, et captivitatem nostram semper feliciter educet ille, qui est *Deus salutarium*, id est, salivationum nostrarum et inherens et etiam exterius : et si nondum in re, saltem in spe, ipse dico *Deus noster*, id est, factus mortalitatis nostræ particeps, ut nos divinitatis suæ faceret participes. Et quia *Deus noster*, ideo *Deus faciendi nos salvos*. Nullus alius enim si ipse non salvaret, salvare nos posset. Et ne aliquis diceret : Cur ergo patimur ? cur morimur ? subdit, *Et Domini Dei exitus mortis*. Quasi dicat : Quid misera mortalis conditio indignaris ? quid conquereris ? non habes indignari, sed consolari. Ut enim patienter sustineas, non solum tribulationes, sed etiam mortem, habes conditionem, per hoc quia *Domini Dei dico specialiter et absolute Domini est exitus mortis* ; quia non tantum tribulationes pertulit, sed etiam per mortem mundo exivit.

Veruntamen Deus confringet. Quasi dicat : Licet dicam Dominum mortuum esse, non tamen humana superbia et carnalis arrogantia præsumat de impunitate peccatorum, quia et si mortalis est, tamen omnipotens est, quia *Deus*, et ideo *confringet* non solum minores inimicorum suorum Judæorum, sed etiam capita, scribas scilicet et Phariseos. Vel *capita inimicorum*, aereas potestates potissimum accipere, ipsos inimicos instantes. Vel etiam per capita resupina cervicositas erigentium se Judæorum designatur. Et dicit pluraliter, *capita*, quia duo capita contra Dominum se erexerunt. Non enim caput exterius insultantes conciterent, nisi prius interius caput in eum concussissent. Et ideo dicit : *Dominus confringet capita*, id est, elationem et cervicositatem *inimicorum suorum*, et in bono et in malo : quia quorundam ita ut humiliati salventur, quorundam in æternas tenebras præcipitanti damnentur. Confringet etiam *verticem capilli*, id est, nimiam elationem *erambulantium*, id est, perseverantium et delectantium se in delictis suis, ubi potius esset gemendum. Accipe autem hic alios et alios inimicos prius quidem in carne savientes, hic vero divinitatem ipsam laceantes, id est hæreticos. Quod notatur per hoc, quia in *capita* posuit : hic vero verticem capilli, qui supra caput est, ponit. Est autem vertex capillorum blimitas, quam quidem retorquendo capillos pati, ut erectum caput habeant. Sic et hæretici non vorantia, sed quadam arrogantia magisterium supra alios sibi usurpant. Est et alia sententia Cassiodori, scilicet ut per capillos, qui gentiles sunt, viles tenues sententias : per verticem vero versutiam audam in eisdem intelligamus. Solent enim hæ-

A retici viles sententias proponere, et in eisdem versute et valde ingeniose agere. Potest quoque versus iste totus legi de acreis potestatibus, et sic *Confringet* in malo tantum accipietur hoc modo : Dominus et si mortalis, tamen quia Deus *confringet capita inimicorum suorum*, id est, damnabit non solum minores dæmones, sed etiam capita, id est, majores. Sunt enim in malignis angelis sicut et in bonis : alii minores, alii majores. Inimicorum dico *perambulantium verticem capilli* circumventum, et summitatem capilli, qui facile movetur si non aliquo sensu nostro : Hoc est, insensibiliter nos decipientium. Quare maxime cavendi sunt, et hoc faciunt in delictis, id est, ut persuadeant nobis delicta. Quæ delicta quia eis incitantibus sunt, sunt non tantum nostra, sed et sua.

Dixit Dominus, Ex Basan convertam. Juxta primam sententiam, in qua homines inimicos accepimus est, hic ostendit, quomodo confringat inimicos Dominus, et ait hic de altera confectione, scilicet de bona tantum : in fine vero ager de altera, id est, de mala. Secundum hoc vero quod inimicos tantum aereas potestates accepimus, non ita versus iste continuatur : sed ad illud quod supra dictum est, scilicet quia *prosperum iter faciet nobis*. Quasi dicat : Vere Dominus *prosperum iter faciet nobis*, id est, de captivitate nos educet, quia *Dominus dixit*, sive in prophetis sive in dispositione sua hoc : Ego *convertam* vel *convertar ex Basan*, et *convertam in profundo*, sive *in profundum maris*. Basan interpretatur confusio vel siccitas. Et illos qui in peccatis confusi sunt, vel valde inde erube-cunt ad se convertit Dominus, vel ipse ad eos convertitur : juxta illud, *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos, dicit Dominus*. Vere enim publicanus ille de peccatis confusus erat, qui nec oculos ad cælum levare audebat, et ideo justificatus in domum suam descenderat. Item illos qui sicci, id est, qui non se justificant, nec aliquid sibi ascribunt, sed gratiam semper sitiunt, convertit Dominus : Pingues vero, id est, superbos et arrogantes non convertit, sed avertit. Et sunt causa confusio, vel ipsa siccitas, quare convertat. Unde dicit : *Convertam quosdam ex Basan*, id est, propter Basan. *Convertam* etiam existentes in profundo maris, vel tendens in profundum maris, per notitiam meam convertam quos ibi inveniam. Profundum maris desperatissimos accipit, illos scilicet de quibus dictum est : *Peccator cum venerit in profundum iniquitatis, contemnet.*

Ut intingatur pes tuus. Singula singulis redde. Vere Dominus convertes ex Basan : nam in tantum convertes, ut fiant pedes in membris tuis : illi scilicet pedes, de quibus dictum est, *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem!* Et evangelizantes certent usque ad sanguinis effusionem, hoc est quod dicit : *Ut pes tuus intingatur sanguine*. Rursus dicas : Vere Domine convertes in profundum maris, quia in tantum convertes quod ex illis inimicis tuis erit *lingua canum tuorum*, id est, erunt linguosi canes. Non illi de quibus Apostolus ait, *Videte canes, videte malos operarios* : sed tui canes, canes scilicet laudabiles, non detestabiles : canes fideles pro domo Domini contra inimicos latrantes. Canes loquaces, non mordaces : quia hi canes non in dentibus, sed in lingua commendantur. Sunt enim et alii canes, *canes scilicet muti, non valentes latrare*. Et convertit se ad nos, quasi dicat, Nemo desperet de Domini misericordia, quia hoc scilicet quod inimici desperatissimi sunt tales canes, est ab ipso, id est, per ejus gratiam et misericordiam.

Viderunt ingressus tuos. Quasi dicat : Per quid conversi ex Basan erunt pes tuus, et conversus et conversi, ex profundo maris *lingua canum tuorum* ? Scilicet quia *viderunt ingressus tuos*, o Deus, id est, attenderunt præcones, id est, alios ingressus, et illis se conformaverunt. Vel *viderunt*, o Deus, *ingressus tui vel tuos*, id est, cognoverunt itinera tua, scilicet cum

quanta humilitate in hunc mundum veneris, et quæ operatus sis, *ingressus dico Dei mei*, id est, Creatoris mei, in hoc quod Verbum : et *regis mei*, in hoc quod homo. *Qui* scilicet Deus est in sancto, id est, vel in loco illo sancto, quem constituit de his quos per gratiam et misericordiam suam, et de vinculis peccatorum eduxit, et de sepulcro suscitavit. Vel in sancto sanctorum, id est, in homine Dominico, in quo specialiter fuit. Unde Apostolus : *Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians.*

Prævenere principes. Quomodo viderunt *ingressus tuos* ? per principes scilicet, id est, per apostolos qui *prævenierunt*, id est, præcesserunt alios. Vel secundum eam sententiam, ubi per *ingressus* præcones accepimus, ita dicitur : *Viderunt*, inquam, *ingressus tuos*, id est, præcones tuos, inter quos *principes prævenierunt conjuncti psallentibus*, id est, cum multis aliis a se conversis : qui sunt psallentes, id est, per bona opera quasi visibili instrumento Deum laudantes. Ipsi dico in honorabili officio positi, scilicet in medio *juvencularum tympanistrarum* tanquam præceteros, omnia prævidentes, omnia disponentes. *Juvenulas novellas* vocat Ecclesias nova gratia decoratas, et a sanctis apostolis constitutas, quas eadem vocat tympanistras. Tympanum enim ex sicco corio fit extento. Et illæ Ecclesie sunt tympanistræ, quia carnem siccant, id est, macerant, et intentione meditationis bonæ et operationis sanctæ Deum laudant, et ne aliquis hoc audiens intenderet ad luxuriosos choros, ut ostendat quid vocet juvenulas, subdit : *In Ecclesiis benedicite.* Quasi dicat, Vos conversi ex Basan et conversi ex profundo maris, benedicite per bona opera Deo creatori et Domino redemptori in Ecclesiis, id est, in societate Ecclesiarum vos præcellentium benedictione hausta de fontibus Israel, id est, tali benedictione, id est, quæ non dissentiat a traditione sanctorum apostolorum, qui sunt fontes Israel, id est, a quibus veri Israelitæ doctrinam veritatis hauerunt.

Ibi Benjamin. Invitat eos ad societatem Ecclesiarum, commendans consortes et duces, quos ibi habebunt. Quasi dicat : Ideo in Ecclesiis benedicere debetis, quia *ibi est Benjamin*, id est, Paulus de tribu sævissima Benjamin natus, *adolescensulus*, id est, noviter assumptus, et in hoc *excessu mentis*, id est, tunc quando percussus in via a Domino mentem ita excessit, quod nec vidit aliquid, nec audivit. Vel ens in excessu mentis, quia tanta est perfectionis quod mente Deo excedit. Juxta quod ipse dicit : *Sive mente excedimus Deo.* Vel etiam quia usque ad tertium cælum in extasi tanta raptus fuit, quod nescierit utrum in corpore an extra corpus factum sit hoc. De hoc Benjamin dictum est, *Lupus rapax mane comedit prædam, vespere divisit spolia.* Quod sic intelligendum est : Paulus mane in prima ætate sua prædam comedit, quia persecutor Ecclesie fuit : vespere autem, id est post conversionem, spolia divisit, quia quos verbo prædicationis diabolo rapuit, in diversa officia Ecclesie dispertivit. Potest et ita dici, quia cum mane fuit ei, id est, cum lumen fidei recepit, tunc quasi prædam comedit : quia ab illo quem persequabatur ut hostem, quasi in gratiam spiritualem accepit. Juxta illud : *Regnum cælorum vim patitur, et violenti pectore rapiunt illud*, et spolia illa, id est, eandem gratiam quasi vi ab hoste captam divisit in vesere, id est, inter gentes quæ quasi vespere erant : quia veri solis luce carebant. Potest autem, si ad interpretationem nominis aspiciamus, versus iste largius accipi, ut sic dicatur : *Ibi est Benjamin*, id est, omnis potiore partem, id est, dexteram petens. Benjamin enim *filius dextræ* interpretatur. Benjamin dico *adolescensulus*, id est, gratia innovatus, et in excessu mentis positus, scilicet ut se hominem excedat in se Deum, eorum quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt extensus. Præterea duces optimi sunt illi : nam *duces eorum*, in Ecclesiis scilicet existentium, sunt *principes* de tribu Juda, et

de tribu Zabulon et de tribu Nephtalim, ut dicamus sanctos apostolos de his tribubus tantum assumptos. Quod auctoritate aliqua nec potest refelli nec confirmari. Si vero interpretationes nominum attendamus, aliter dicemus. Juda enim interpretatur confessio. Et principes confessionis sunt sancti martyres, primum in Ecclesia obtinentes, quorum præcipua virtus est confessio. Sed quia pro hac confessione multa eos pati oportet, ideo necesse est ut munitionem locum intrent, id est, Zabulon. Zabulon enim interpretatur habitaculum fortitudinis. Et significatur per Zabulon Christus, qui est eis turris fortitudinis, scilicet si attendant et quid ipse passus sit, et quid acceperit, scilicet gloriam immortalitatis et impassibilitatis, et sperent eandem mercedem. Tunc namque constantes facti sunt alii, quibus exemplo sunt principes Zabulon, id est, principes fortitudinis. Et quia per hoc sequitur laudatio cælestium gaudiorum, ideo sunt et principes Nephtalim. Nephtalim quippe dilatio mea interpretatur. Possunt quoque intelligere per Judam filiem, per Zabulon spem, per Nephtalim charitatem. Merito enim duces aliorum sunt, qui fide in pura principes sunt. Et qui in spe certa, quæ facit hominem fortem, ne deficiat in tribulatione. Et qui in vera charitate, qualis ille princeps fuit, qui in ipsa passione pro inimicis dixit : *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Et quia (quasi dicat) et tales subditi, et tales prælati in Ecclesiis sunt : ergo vos conversi expugnatis et victis ex Basan, et de profundo maris benedicite Deo in excelsis. Et ut hoc a multis fiat, o Deus bonis principibus bonos exitus jungas, scilicet *manda virtutem tuam*, id est, notifica hominibus illum qui est virtus et sapientia tua. Christus enim Dei virtus, et Dei sapientia. Vel ut quidam libri habent, *Manda virtuti tuæ*, id est, commendanda et impone hoc virtuti tuæ, ut se notificando sic te benedici faciat. *Manda* inquam docendo, et *confirma* vivendo, subaudis in gentibus, hoc, id est, gratiam illam quam jam in nobis primitivis operatus es, tu dico incipiens a templo tuo, quod est in Jerusalem, id est, a populo credente in te, qui pertinet ad Jerusalem. A Judæis enim salus processit, quia inde et electi apostoli et ipse Christus secundum carnem natus fuit. Et vere mandabis et confirmabis, quia *reges offerent tibi munera.* Potest et in fine prioris versus Ileri distinctio, et deinde dici ut prius, quod vere mandabis et confirmabis : quia reges venientes a templo tuo in Jerusalem, id est, sancti apostoli electi de Judæis offerent tibi munera. Quæ vero munera ? Gratuita quidem et acceptabilia, scilicet seipsos et secum alios conversos.

Increpa seras arundinis. Offerent, inquam, *reges munera.* Sed quia multi bestialiter his muneribus obstrepent, Christianum scilicet nomen habentes, a fide vero dissentientes, id est, hæretici. Ideo Domine increpa, per quos habes increpare, scilicet per præcones tuos *seras* illas, id est, bestiales illos, quæ seræ sunt *arundinis* : quia fertilitatem exercent in arundinem, id est, in Scripturam sacram, quam prave interpretando dissipant. Ecce quod efficit (pro eo quod efficitur) scilicet arundo pro Scriptura. Vel si contentum pro continente accipiamus, scilicet arundinem pro luto, quia arundo loca diligit lutosa, tunc dicemus, quia illi tere sunt seræ arundinis, immergentes scilicet se, et involventes in luto ut sues : quia veras et sanas sententias contemnent, in falsum et erroneum intextum se demergunt. Vel seræ illæ sunt arundinis, id est, comparabiles arundinibus quia sicut arundo facile vento agitur, ita ipsi facile omni vento doctrinæ circumferuntur. Sequitur :

Congregatio taurorum. Ideo dico ut increpes *seras*, quia multæ erunt seræ. Nam erit *congregatio taurorum*, id est, erunt multi tauri cervicosi et indomiti cervicem habentes, id est, hæretici in *vaccis populorum*, id est, inter seducibiles animas de populis conversantes, quæ eos sequantur ut *vaccæ tauros*. Vel in *vaccæ buvalorum*, id est, inter hæreticas au-

mas, sicut vaccæ bubalorum, id est, sylvestres vaccæ sunt conversantes. Non enim aggrediuntur stabiles in lile, et fortis, sed infirmos et seductibiles. Unde Apostolus: *Pen-trant domos, et captivas ducunt mulieres, oneratas peccatis, quæ ducuntur raris desideriis, semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.* Et quod tales tauri erunt, hoc Deus utiliter suis faciet, scilicet ut ii *excludant*, id est, manifestos faciant eos, scilicet excludores, qui *probatii sunt in argento*, id est, in divino eloquio. Unde Apostolus: *Oportet esse hæreses, ut qui probati sunt, manifesti fiant.* Excludores in argentaria arte dicuntur, qui de massæ confusione formam alicujus vasis sciunt reddere. Similiter in divina Scriptura excludores dicuntur illi, quibus tantum ingenium datum est, ut quod obscurum et ambiguum est, sub certum intellectum possint redigere. Potest etiam dici, quod ad hoc permittet tauros illos esse, ut qui *probatii sunt in argento*, id est, in divino eloquio *excludant eos*, id est, eliminent illos malos, et hoc sit eis ad gloriam. Vel ut illi tauri excludant eos a vaccis, qui *probatii sunt in argento.*

Dissipa gentes quæ bella. Ita dico increpa feras, ut dissipes gentes illas quæ volunt bella, id est, quæ potius student contentioni quam correctioni. Gentes vocat illos eosdem, quos feras convocavit, id est, hæreticos non propter nationum diversitatem, sed propter sectarum varietatem. Alii enim fuerunt Donatistæ, alii Nicolaitæ, alii Ariani, alii Sabelliani, et plures alii. Et vere dissipabit gentes tales, nam per legatos reconciliationis et æternæ pacis, id est, per præcones sanctos hoc facies. *Qui legati venient ex Ægypto et Æthiopia.* Talis legatus Apostolus fuit, qui dixit, *pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecrumus vos pro Christo, reconciliamini Deo.* Ægyptus interpretatur tenebræ vel afflictio, Æthiopia vero nigra. Et designantur per hæc duo gentiles, qui et tenebræ erant, id est, obscuratum intellectum habebant: et afflicti cæcitate erant, quia creaturam Creatori præponebant, et denigrati pelle Æthiopum, id est, nigredine peccatorum erant, a quibus vere quia gentes prædictas dissiparent venerunt legati. Ut Augustinus, Hieronymus et similes alii. Et quomodo ex Æthiopia veniant legati exponit, scilicet quia *Æthiopia præveniet Deo*, id est, ad honorem Dei. *Manus ejus*, id est, vindictam futuram ipsius Dei. Quod est dicere: *Æthiopia præcedet vindictam Dei credendo, et cum crediderit, venient ex ea legati.* Potest et aliter hoc intelligi, quia dicit beatus Augustinus, quod *ejus* in Hebræo refertur hic ad femininum, id est, ad Æthiopiā. Juxta quod sic dicitur, *Æthiopia adhærendo Deo per fidem præveniet in hoc manus ejus*, id est, suas proprias manus. Hoc est opera sua, quia ex fide justificabitur, cum non possit per opera justificari. Unde Apostolus: *Arbitramur per opera legis hominem non justificari, sed per fidem.* Abraham enim credidit Deo, et reputatum est ei ad justitiam. Et priusquam justificetur, venient legati ex ea ut prius.

Regna terræ. Prævidens propheta et Judæorum et gentium vocationem, communiter hortatur utrosque dicens: O vos Judæi vel gentes gratis vocati, et de terra regnum facti, *cantate* sancte meditando Deo Patri; *psallite* bene operando Domino Filio; *psallite* etiam Deo Spiritui sancto, Domino dico psallite, qui ascendit, etc. Potest et hoc totum ad Filium tantum referri, ut sic dicamus: *Cantate Deo Filio, ut Deo*, id est, Creatori vestro; *psallite* ei ut Domino, id est, Redemptori vestro; *psallite* ei etiam ut Deo, id est, resuscitatori vestro, qui vos *conresuscitavit, et sedere fecit ad dexteram Patriæ*, quod innuit cum dicit: *Qui ascendit super cælum cæli.* Vel quia materialiter in illud cælum ascendit, cujus ipse agnus lumen est, quod est super nostrum cælum, quod est in medio aquarum, et ex ipsis aquis conglutinatum. Vel qui ascendit super seipsum, qui est cælum altorum cælorum. Quomodo? Quia carneum humanum,

inquam, etiam est cælum, id est, summum illorum, de quibus dicitur: *Cæli enarrant gloriam Dei*; illam, inquam, exaltavit super seipsam, qui cum natura ejus esset tendere ad ima, fecit tendere ad summa, ipse dico tendens ad Orientem, id est ad Patrem qui ortus ejus est. Juxta illud: *A summo cælo egressio ejus*, etc.

Ecce dabit voci suæ. Ideo dico cantate nunc, et psallite, quia si nunc cantaveritis, tandem plurabitis. Namque ille qui veniens judicandus, dedit voci suæ vocem infirmitatis: veniens judicaturus, dabit voci suæ vocem virtutis. Et qui venit ut agnus humilis, rugiet ut leo terribilis, cum dicet suis: *Venite, benedicti Patris mei*: alienis vero, *Disscedite maledicti in ignem æternum.* Et ecce, quasi dicat: Proximum est ut hoc faciatis. Tempus enim breve est, nec longum est putandum, quod hat et exitum. Et quia et futurum hoc est, et jam imminet, ergo cantate, psallite: et sic *dote* et in prosperis et in adversis gloriam veram et gratiam Deo: quem merito glorificare debetis, quia *magnificentia*, id est, magnifica gloria ejus erit super Israel, id est, super omnes illos qui modo laborant, ad hoc ut sint Israel, id est, viri Deum videntes: quia hos omnes glorificabit immortalitate et impassibilitate. *Et virtus ejus*, id est potentia ejus apparebit evidenter in nubibus: quia tantæ dignitatis nubes illæ, id est, sancti apostoli erunt, quod comparatione sua alios judicabunt. Et ut ostendat quas nubes hic accipiat, subdit: *Mirabilis Deus.* Quasi dicat: Vere *magnificentia ejus erit in Israel, et virtus ejus in nubibus*; quia Deus erit mirabilis in sanctis suis, id est, in remuneratione sanctorum suorum: Deus dico, Deus Israel, id est, virorum Deum videntium. In quo vero mirabili? In hoc scilicet, quia ipse plebi suæ modo infirmæ, modo invalidæ dabit tandem in corpore virtutem; quia dabit ei corpus configuratum corpori claritatis suæ: et dabit ei *fortitudinem*, id est, constantiam in mente, ut amplius non patiatur defectum; quia tunc inimica destruetur mors, nec ultra locus erit peccato. Et quia difficilem psalmum ad intelligendum, et prolixum, tandem, Deo adjuvante, peregrinus, inde *benedictus Deus.*

IN PSALMUM LXVIII.

In finem pro his qui commutabuntur, David.

ARGUMENTUM.

Michabæorum personis causisque conveniens aptatur oratio. Aliter legendus ad lectionem Jonæ Prophetæ, et ad Evangelium Joannis, vox Christi cum pateretur.

EXPLANATIO.

In finem ad Christum respicere nullus ignorat, qui attestante etiam Evangelio suam in hoc psalmo narraturus est passionem, qua commutabuntur credentes, exuentes veterem hominem, et induentes novum. Per totum psalmum ex forma servi loquitur Christus. Primo capite deprecatur, ut salvus fiat a Patre, quoniam gratis a Judæis est odio habitus. Secundo postulat a parte membrorum, ne decipiatur spes fidelium, in ejus resurrectione confisa, omnem a se dicens æquanimitè sustinuisse, quæ ingerebant iniqui. Tertio precatur ut ipsius oratio exaudiat, quatenus de tuto istius sæculi ejus conversatio immaculata liberetur scire, dicens Dominum quantis inimicorum appetatur insidiis, usque ad passionis exitum machinato discrimine perveniret. Quarto virtute præscientiæ suæ, quæ contingere poterant inimicis ventura pronuntiat. Quinto a forma servi se pauperem profitetur, unde et laudes se dicit redditurum paternæ clementiæ, hortans fideles ut in Domino confidant, qui Ecclesiam suam de mundi istius adversitate liberavit, et sanctis suis in ea perenni felicitate prospexit.

COMMENTARIUS.

Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ. Præsens psalmus attribuitur ipsi David, id est,

Canticum : quia sunt in hoc psalmo verba expressa, quæ in passione ejus sunt completa, ut, *Dederunt in escam meam fel, et similia*. Et dicuntur *pro his qui commutabuntur*. Commutatio alia in deterius, alia in melius. Adam enim et Eva in deterius mutati sunt : qui vero ex Adam et Eva Christo cohereserunt, in melius mutati sunt. Et commutationem in deterius iniquitas fecit, commutationem vero in melius, Christi misericordiam præstitit. Hujus commutationis in melius causa est et ipsa passio, id est, transitus Christi : quia nisi ille transisset qui descendit, ut nos liberaret vel sublevarat, nullo modo nos qui decideramus, transire possemus. Fit autem transitus iste de mundo ad cælum, de terrena vita ad cælestem, de mortali ad immortalem, de corruptibili ad incorruptibilem, de labore ad æternam requiem. Causam ergo commutationis nostræ, id est, ipsam Christi passionem, nostramque in tribulationibus vocem in hoc psalmi contextu audiamus, cognoscamus, ingeniscamus : et audiendo, cognoscendo, ingeniscando commutemur, et commutati cum capite nostro dicamus, *Salvum me fac Deus*. Hortatur autem nos caput in hoc psalmo, ut per ejus passionem et mercedem attendamus nostram quoque passionem et mercedem, et sic compatiamur, ut et glorificemur. Si enim compatimur, et conglorificabimur. Et orat sic pro se et pro membris suis : *Deus Pater salvum me fac*, restituendo me immortalitati. Salvos fac et meos, nunc interim interiori resurrectione, quousque etiam exteriori. Et necesse est ut salvos nos facias, quoniam *aquæ intraverunt usque ad animam meam*. Aquæ dicuntur hic turbæ Judaici populi, quantum ad ipsam caput : quantum vero ad membra, dicuntur aquæ etiam quicunque persecutores Ecclesiæ. Quod autem dicit, *Intraverunt aquæ*, ad similitudinem dictum est. Sicut enim aqua paulatim intrat, donec navim submergat et involvat : sic ipsi Judæi paulatim involventes se latenti odio, deinde consilium inenndo cum discipulo, tandem etiam manifeste oppugnando, et super eum clamando *Crucifige eum, intraverunt*, id est, prævaluerunt usque ad animam non imitandam, sed demergendam et destruendam eorum reputationem : sic et de membris suo modo dices.

Infixus sum in limo. Ideo aquæ prævaluerunt mihi, quia ego sum *infixus* in profundo limo. Homo factus a Deo de limo, per prævaricationem vero factus est profundus limus. Profundus quidem propter multiplices pœnas peccati. In hoc limo profundo infixus ipse fuit, quia humanam naturam suscepit. Et ideo dicit : *Infixus sum in limo profundo*. Et ideo non est mihi substantia, id est, substantia aliqua, ut per me possim demersus ab aquis illis subsistere, nisi tu resuscites me.

Veni in altitudinem maris. *Infixus sum*, inquam, in profundo limo, et hoc non ex aliqua necessitate, quia ego veni ex propria voluntate, non ex coactione, in altitudinem maris, id est, assumpsi humanitatem alte propter pœnas peccati amaricantem. Idem enim in hac est limus profundus, et maris altitudo. Possunt et aliter hi duo versus non incongrue exponi. Quasi dicat : *Infixus sum in limo profundo*, id est, terra tradita est in manus peccatorum. Homo ut prædiximus factus est de limo, sed per prævaricationem factus est profundus limus. Quisquis vero præter originalia peccata immergit se in actualia, quanto plura committit, tanto profundiores hanc limum reddit. Hunc limum protrahentem ad aliquam iniquitatem, si quis contemnit, limum suum aurum facit, quia tandem in cælestem habitum mutatus æqualis sit angelis Dei. In hoc limo profundo infixus est Christus, quia corruptio naturæ non solum per originalia, sed etiam per actualia fuit causa quare infixus fuit. Et ideo dicit : *Infixus sum in limo profundo*, id est, hæsi ibi, quia captus sum, cæsus, flagellatus, crucifixus. Et hoc ideo, quia non est substantia in me, id est, quia non ostendi eis divi-

tas divinitatis meæ, sed formam paupertatis humanæ. Substantia enim pro divitiis poni solet. Divitiæ enim sunt in hoc, quia non *rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo*, cui vere æqualis, coæternus et consubstantialis secundum Verbum est. Paupertas vero ejus in hoc fuit, quia *se ipsum exinanivit, formam servi accipiens, habitu inventus est ut homo*. Quia paupertate dives fuit, quia nos multis divitiis replevit. Cum enim dives esset, pro nobis pauper factus est, ut nos paupertate sua ditaret. Vel aliter : Substantia dicitur quidquid a Deo creatum est, et homo creatus a Deo ut substantia, id est, ut eo digna esset. Et si ea substantia mansisset, quam Deus genuit, infixus non esset. Sed homo lapsus est per iniquitatem, quæ iniquitas non est creatura, quia non est natura, quam Deus creavit, sed corruptio naturæ, quam ipse homo in se fecit. Ab Adamo iniquitas venit, et non est substantia, quia non est iniquitas a Deo facta. Nam non est facta, quia omnia per ipsum facta sunt, et omnis creatura a Deo facta.

B Laudat eum non quod sensum habeat laudandi, sed quia materiam præbet laudandi. Nullum autem vitium materia est laudandi Deum, quare iniquitas non est creatura, et ideo dicit, *Infixus sum in limo profundo*; et hoc ideo, quia non est substantia, id est, quia non inveni in homine substantiam quam feceram. *Veni in altitudinem maris*. Infixus sum, inquam, sed non ex aliqua necessitate, quia ego sponte *veni in altitudinem maris*, id est, in hanc vitam amaricantem pœnas peccati, ita tamen ut in alto mari essem, id est, in eo loco qui minus commoveretur, scilicet ut et si commoverer pœnis peccati, non tamen usque huc sumpsit peccatum. Mare enim et omnis etiam aqua, in qua parte altior est, minus commovetur. Vel *veni in altitudinem maris*, id est, inter illos, qui maxime amaricantes erant, scilicet inter Judæos. Et ideo *tempestas*, id est, contradictio et furor illius populi non solum mersit me, cum super me ut crucifigerer, clamarent : sed etiam *demersit me* adeo, ut me sepelirent.

C *Laboravi clamans, rauce*. Ipsi quidem demerserunt me, ego vero monui eos de ipsorum salute, et sic *laboravi clamans* ad eos, quomodo clamavit ille de quo dictum est quod non respondit eis verbum. Et de quo Isaias, Sicut ovis ad occisionem ductus est, et dum ita tractaretur, non aperuit os suum. Sed licet in passione non clamaret, prius tamen clamavit multum dicens : *Væ mundo*, et : *Væ vobis scribæ et Pharisæi*, qui habetis claves sapientiæ, nec vos intratis, nec alios intrare permittitis, et multa talia. Et ideo dicit : *Laboravi clamans*. Sed tamen (quasi dicat) nihil profeci : quia *fauces meæ*, id est, voces meæ *rauce factæ sunt*, quantum ad effectum : quia sicut vox alicujus rauci confusa est, et non auditur : ita verba mea ab eis non intelligebantur nec audiebantur. Et mirum si adversarius fauces meæ rauce rauerunt, quia *oculi mei*, id est, illi qui mihi adhaerebant, et in corpore meo oculi erant, id est, apostoli *defecerunt*. Et illi duo qui dum oculi eorum tenerentur in via, ne eum agnoscerent, dixerunt : *Nos sperabamus quod ipse redempturus erat Israel*. Et ideo defecerunt, dum spero in te Deum, id est, quia nullum miraculum feci, nullam potentiam meam ostendi : sed tantum spem meam in te Deo fixi, non de cruce descendendo, sed te remuneratorem expectando. Potest etiam *defecerunt oculi mei* simpliciter esse descriptio mortis. Quasi dicat : Non solum fauces rauce rauerunt, sed etiam *oculi mei defecerunt*, id est, in mortem datus sum. In morte enim oculi deficiunt. Et ideo defecerunt, dum spero in Deo meo, ut prius.

D *Multiplicati sunt*. Quia fauces meæ rauce factæ sunt, ideo illi qui oderunt me gratis, id est, sine omni causa, *multiplicati sunt* et in suis et in meis. quia unus etiam de duodecim accessit eis *super capillos capitis mei*, id est, infiniti facti sunt. Finitum enim

accipitur pro infinito. Vel quia capilli capiti adherent, et ipsum ornatum possumus per capillos accipere, amicos ei qui caput est adherentes; ut sit æquipollenter dicere: Plures longe facti sunt resistentes mihi, quam faventes. Unde *inimici mei confortati sunt*, id est, prævaluerunt, et audaciam contra me acceperunt: inimici dico, qui *persecuti sunt me injuste*. Et vere injuste, quia nihil injustius quam velle illum occidere, qui venit se salvare. Et tunc scilicet confortatis inimicis *exolvebam quæ non rapui*, id est, pro peccato prenas pertuli, qui peccatum non commisi, quod est dictum ad similitudinem, scilicet quasi aliquis aliquid rapiat, et alius qui sine culpa esset illud solvat. Adam enim et Eva inobedientiam commisit, pro qua Christus qui peccatum non fecit, pœnas luit.

Deus tu scis. Quasi dicat: Exsolvi quidem quæ non rapui, tu autem Domine nosti quare hæc fecerim: quia tu scis *insipientiam meam*. Quomodo dicit insipientiam esse suam ille, in quo vera est sapientia. Christus enim Dei virtus et Dei sapientia, et tamen nihil magis simile insipientiæ, quoniam quod ille qui uno verbo omnes inimicos suos posset destruere, passus est se capi ab eis, flagellari et occidi. Sed hæc insipientia summa erat sapientia, quia quod *stultum est Dei, sapientius est hominibus*. Ad hoc enim permisit ut ille manus in eum mitteret, qui nihil suum in eo invenit, ut perderet illos in quibus verum jus habuit. Et ideo dicit, *Insipientiam meam non veram, sed quam homines reputant insipientiam*: illam tu scis, id est, approbas, a quo omnis insipientia abest, non cognitionem, sed dignationem, quia scis non esse insipientiam, sed veram sapientiam. *Et delicta mea non vere, sed reputatione illorum, scilicet quorum ego non commissor, sed susceptor sum, ita tamen ut in me delicta non suscipiam, sed pœnas pro ipsis luam, illa, inquam, delicta non sunt: abscondita a te, a quo omne delictum est absconsum dignatione*. Et ideo non erubescant in me non resuscitato, illi qui *expectant te resuscitatore* per me resuscitatum, o Domine Domine dico, qui non tantum Dominus es hominum, sed etiam virtutum super cœlestium. Et ita dico non erubescant, ut non confundantur, id est, ut confusibiles se non intelligant, attendentes super me, hominem, id est, intelligentes in me super egenum et pauperem. Vel si supra memorativum vel facere dices, non confundantur super me, id est, de me non resuscitato illi qui quærunt te per me, o Deus Israel. Plus est confundi quam erubescere, tamen quia qui confunditur, illius conscientia remordetur. Sic et istorum qui intellexerunt super egenum et pauperem conscientia remordetur, si Christus non suscitaretur de hoc quia dixit eis: Creditis in Deum, et in me credite, et crediderunt. Posset enim eis dici: Ubi est ille in quem credebatis? Ubi est ille de quo præsumebatis? et similia.

Quoniam propter te. Ideo dico ne permitas erubescere vel confundi expectantes et quærentes te per me: quoniam ego sustinui opprobrium non propter me, sed propter te. Opprobrium est quod obijcitur ab inimico. Ut Christo objectum fuit, *Dæmonium habes*, et similia. Et omnis qui peccator est patitur opprobrium propter se, quia causam opprobrii habet in se, nec hoc magnum est. Si quis vero propter Deum patitur opprobrium, magnum quid facit, quia certum hoc est præmium. Et Christus patienter tulit opprobrium non propter se, quia peccatum non fecit, sed propter Deum, scilicet quia ejus præcepta servavit, ad hoc ut quod ipse in quo nihil fuit, patienter passus est, nos in quibus multa sunt pati doceret. Et ideo dicit, *Sustinui, Domine, opprobrium non propter me, sed propter te*, et etiam *confusio operuit faciem meam*, id est, plenaria confusio fuit mihi, non secundum rei veritatem, sed secundum illorum opinionem. Talia enim dixerunt ei, unde merito confundenur, si in eo esset. Ut, *Alios fecit salvos, se ipsam salvum facere non potest*, et similia. Est

A autem confusio proprie remordens conscientiam culpa.

Extraneus factus sum. In tantum confusio cooperuit me, quod factus sum fratribus meis, id est, cognatis meis secundum carnem de eadem tribu velut extraneus et filiis matris meæ, id est, etiam omnibus de quacunque tribu nutritis lacte matris meæ Synagogæ, id est, in eisdem legalibus insitutus sum factus ut peregrinus, quia et hi, et alii alienaverunt me a se sicut extraneum et peregrinum. Possumus quoque si volumus per fratres in fide cognatos, id est generaliter omnes ad Synagogam pertinentes intelligere.

Quoniam zelus domus tuæ. Id est, quoniam pia indignatio, quam habui de domo tua, orationi dedicata, quam fecerant domum negotiantium, et speluncam latrocinandi comedit me, id est, incitavit me, ut tale quid facerem, in quo maxime eos offendi, sicut in Evangelio legitur. Vel aliter: *Zelus domus tuæ*, id est, indignatio de hoc, quod cum deberent se præparare tibi domum orationis, potius paraverunt in se domum negotiationis, id est, avaritiæ et domum latronum, id est inidiarum et fraudum. Illa inquam indignatio comedit, id est, concitavit me, ut eos redarguerem, et iniquitatem eorum non celarem, et ideo opprobria illorum olim in deserto per patres suos exprobrantium, quando dixerunt: *Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?* Et item ante vitulum conflatilem: *Isti sunt dii tui, Israel, etc.* Vel utrumque etiam de præsentis potest dici sic: *Opprobria istorum exprobrantium tibi per me*, quia qui me spernit, te spernit. Illa, inquam, opprobria ceciderunt super me, id est, effectum dederunt super me, quia me viderunt, et me invenerunt. Vel etiam potest dici, quia opprobria scilicet qui (sic) eum blasphemum et dæmoniacum et similia vocaverunt, venientia super eum ceciderunt, quia eo resurgente falsa apparuerunt.

Et operui in jejunio. Zelus, inquam, domus tuæ comedit me. Et in jejunio illo, cum nullum scilicet invenirem, quo me reficerem, operui animam meam, id est, ostendi me eis per aliquam vindictam manifestam. Vel in jejunio illo operui animam meam, tamen fuit jejunium illud, quod quasi paliuum velavit et pressit undique animam meam. Et hoc scilicet, quod talibus non consensi, et a talibus jejunavi, *factum est mihi opprobrium*. Ideo enim mali opprobria inierunt bonis, quia boni non consentiunt eis.

*Et posui vestimentum meum. Operui, inquam, animam meam, et insuper vestimentum meum, quo vestitur divinitas mea, scilicet cilicium, id est, humanam carnem posui (pro opposui) eis in quam sævirent. Cilicium vestis hispida est, quæ ex pilis caprarum et hædorum fit, et significat hic carnem Christi. Et per pœnas peccati compungebat, et quasi de pilis caprarum erat: quia in similitudinem carnis peccati venit, et si non in carne peccati. Vel potest simpliciter dici sic: Proposui eis vestimentum, id est, carnem meam ut cilicium, id est, tanquam aliquem vilem et despectum, quem dissiparent habitum. Et ideo factus sum illis in parabolam, id est, in similitudinem, id est, ut cui maledicerent et dicerent: Sic tibi fiat, sicut illi factum est. Vel aliter: *Posui cilicium vestimentum meum*, id est, quosdam de illis qui prius erant in peccatis hispidi, sicut cilicium mihi incorporavi, et sic vestimentum meum eos feci. Juxta illud: *Viro ego, dicit Dominus, et lus omnibus velut vestimento vestieris*, et ideo etiam factus sum illis in parabolam, ut idem sit parabola, quod opprobrium. Hoc enim quod tales sibi assumeret, improprierunt ei dicentes, quia cum publicanis et peccatoribus manducaret.*

Adversum me. Factus sum illis, inquam, in parabolam, et hoc taliter ut majoribus et minoribus. Nam qui sedebant in porta, id est, majores qui in porta, id est, in publico more antiquo judicabant, qui maxime deberent judicare pro me, maxime loquebantur adversum me, et per majores etiam intelligo de

minoribus. Vel aliter, *Qui sedebant in porta*, id est, scribe et pharisæi, qui claves scientiæ habebant, et in scientia legis et prophetarum, quæ porta est ad veritatem sibi acquiescebant, sed tamen nec ipsi intrabant, nec alios intrare permittebant. Tales, inquam, erant qui *loquebantur adversum me*. Et præterea omnes qui *bibebant vinum*, scilicet erroris, vinum impietatis. Vel vinum terrenæ cupiditatis, scilicet inebriati amore loci et gentis. Illi, inquam, omnes *psallebant in me*, id est, psalmum et cantilenam fecerant sibi de me. Vel aliter : Illi, inquam, loquebantur contra me. Qui vero bibebant vinum calicis mei, id est, qui attendebant dulcedinem futuram de passione mea, sicut sancti apostoli et sanctæ mulieres, illi *psallebant in me*, id est, gaudebant de potentia mea.

Ego vero orationem meam. Inimici quidem deridebant me, *ego Domine Pater fudi pro eis orationem meam ad te* dicens : *O Deus nunc tempus est beneplaciti tui implendi, ut perficias scilicet mundo gratiam visitationis tuæ* : et hoc in *multitudine misericordiæ tuæ*, id est, in tua multiplici misericordia, quia in nobis multiplex est miseria. Et quia tempus est, ideo Domine *exaudi me in veritate salutis tuæ*, id est, dando veram salvationem mihi et meis a te promissam. Veritas enim accipienda est in promissione, misericordia vero in peccatorum remissione.

Eripe me de luto. Ita dico exaudi me, ut eripias me, id est, meos de luto, id est, de consortio lutosorum, id est, peccatorum, ita ut si cohærent corpore, non tamen infugantur mente, id est, non consentiant eis. Et qualiter roget eos eripi, exponit dicens : *Libera me*, id est, meos ab his qui oderunt me. Et hoc ita, ut liberet eos *de profundis aquarum*, id est, de profunda iniquitate populorum, scilicet ut non conformentur illis in profunditate iniquitatis suæ. Et exsequitur hanc liberationem. Quasi dicat : Sic rogo liberari meos *de profundis aquarum ut tempestas*, id est, seditio et furor iniqui populi *non demergat me*, id est, non deprimat meos, ut consentiant eis. Aut si demerserit, non *absorbeat me profundum*, id est, interim non demergantur mei, ut veniant in profundum illud, de quo dictum : *Peccator cum venerit in profundum vitiorum, contemnet*. Aut si venerit in profundum, saltem non urgat super eos puteus ille os suum claudere. Quod ad similitudinem dictum est. Super illum enim, quasi puteus os suum claudit, cujus os profunditas vitiorum a confessione claudit, et in illo non est spes redeundi. Si quis vero positus in profundo respicit, et clamat pro peccatis suis dicens, *Peccavi, Domine, miserere* : super illum puteus os suum non claudit, quia est de illis de quibus dictum est, *De profundis clamavi*, etc. Et ideo Dominus eos educit. Illos vero qui non confitentur peccata sua, defendunt, non educit. Non est enim liberator, ubi tu es defensor : sis ergo tu tuus accusator, ut ille dignetur esse tuus liberator. *Exaudi me, Domine, ut non urgeat os suum puteus super me* ; ideo, *Domine, exaudi me et meos, quoniam tempus est quia præcessit tribulatio*, et ideo jam *benigna*, id est, suavis et dulcis est *miseriordia tua*. Sicut enim pluvia dulcis est in siccitate, ita misericordia in tribulatione. Quasi dicat : Differebas exaudire, ut dulce esset cum subvenires. Sed jam dulcis est misericordia tua, et ideo exaudire non differas. Jam enim tribulatio pervenit ad certum modum calamitatis, et ideo adsit misericordia tua, ut exhibeat opus bonitatis. *Benigna*, inquam, mihi et meis *est misericordia tua*, et ideo tu qui prius despexisti propter multitudinem iniquitatum, *respice nunc et meos secundum multitudinem miserationum tuarum*. Et qui prius avertisti te a liberto et superbo, modo *non avertas faciem tuam a puero tuo*, id est, a me et a meis humilibus servis tuis. *Exaudi me et meos velociter*, id est, indilate, *quoniam tribulor ego, tribulantur et mei*. Quod est dicere : Ideo ne differas exaudire, quia jam præcessit in me et in meis tribulatio, quæ fecit ut grata sit exauditio. Et qualiter exaudiri roget, ex-

quitur dicens : *Intende animæ meæ*, id est, animæ meorum, *et libera eam* occulta liberatione. Duæ sunt tribulationes justorum : una occulta, et alia manifesta. Occulta fit per inimicorum excæcationem, manifesta vero propter conversionem. Tres enim pueri de camino ignis manifeste sunt liberati. Et hoc factum est propter Nabuchodonosor, qui postea credit et confessus est. Septem vero Machabæi occulte sunt erepti, et hoc propter Antiochum tyrannum magis excæcandum. De hac utraque liberatione hic agitur. Et ideo postquam dixit, *Intende animæ meæ, et libera eam*, quod pertinet ad occultam liberationem : subdit de manifesta dicens, *Eripe me caput manifeste resuscitando, me scilicet et meos*, etiam manifeste eripe *propter inimicos meos et meorum convertendos*. Et ideo dico ut eripias me et meos, et manifeste propter inimicos, ut convertantur : *quia tu qui omnia nosti cognitione, sed non dignatione, scis per dignationem quantum improprium, et*

quantam confusionem et reverentiam patiamur ego et mei ab inimicis. Ego enim patior impropria ad magnam meorum utilitatem, mei quoque patimur impropria, id est, ad proximorum exhortationem. Et ideo tu qui ignoras quidquid maligne sit, non cognitione, sed dignatione, scis hoc per indignationem. Improprium est quod objicit inimicus. Et fuit improprium in capite, quod dixerunt ei : *In Beelzebub principe dæmoniorum eiecit dæmonia*, et similia. In membris vero improprium erit quod dixerunt eis, quia crediderunt in crucifixum, et in mortuum, et similia. Unde quidam ex eis sciens potius sibi gloriam esse, quam ignominiam, dixit : *Mihi absit gloriari nisi in Domino nostro Jesu Christo*, etc.

Confusio vero est culpa remordens conscientiam, quod nullo modo in capite vere accipi potest, nisi per illorum reputationem. In quibusdam vero membris, ut in creditibus de Judæis vere fuit : quia eorum vere remordebat conscientia, cum dicebatur eis : quia crederent in eum quem crucifixerunt. Reverentia autem est, quæ facit ingenuam frontem etiam de falsi criminis objectione erubescere. Quod item in capite non fuit. Nihil enim eum erubuit, qui ut talia pateretur venit : sed tamen ipsi talia objecerunt ei, quæ si alii etiam falso objicerentur, essent rubori.

In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me. Ideo dicit te scire improprium meum, quia *omnes qui tribulant me in conspectu tuo*, id est, omnis tribulatio mea procedit ex dispositione tua, nec ego subterfugi eam : quia *cor meum*, id est, anima mea *expectavit improprium*, quia et prævidit illud, et prædixit : et ut veniret, pertulit. Prævidit quippe illud cum discipulis dixit : *Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur*, etc. Nollet etiam nasci, si nollet pati. Quia ideo duo quæ noveramus accipit, scilicet nasci et mori, ut tertium quod non noveramus, id est, resurrectionem et æternam vitam demonstraret nobis. *Expectavit*, inquam, *cor meum improprium*, et *expectavit miseriam*, scilicet ut infelices improprium recognoscerent in se miseriam, et invenirent in me misericordiam. *Et sustinui etiam qui de hac miseria simul, id est mecum contristaretur, et non fuit qui contristaretur*. Tristes enim erant sancti apostoli, tristes erant et sanctæ mulieres eum secutæ ; sed hoc pro carnali affectione, scilicet quia timebant perdere spem et solatium, quod in ipso habebant. Solus autem Dominus quasi de republica, id est, de communi miseria hominum tristabatur, de qua vellet ut multi secum contristarentur, et contristando proficerent, et sic eum consolarentur. Protecus enim subditorum et medendorum, solatium magnum est medicorum et prælatorum : sed nullus erat qui hæc attenderet, et ideo dicit : *Sustinui qui simul contristaretur, et non fuit : et qui consolaretur et non inveni. Et sic dederunt sel in escam meam*, quod dederunt non escam, sed potius erat (sic) : sed tamen in escam datum fuit. Acceperat enim Dominus escam, quia Pascha cum discipulis suis comedit, in qua sacramentum corporis sui

commendaverat. Super hanc dulcem escam unitatis, scilicet corporis Christi et charitatis Christi, quam etiam commendat Apostolus dicens: *Unus panis, unum corpus nos omnes in Christo sumus*. Injecerunt Judæi fellitum potum, id est, seipso quos ab unitate corporis ejus discernerunt. Et adhuc quicumque dissipant unitatem et charitatem, et contradicunt Evangelicæ veritati, vel qui male vivendo scandalizant Ecclesiam, super illam escam fellitum potum propinant. Sed quid sit eis? idem scilicet quod tunc Dominus fecit, quando cum gustasset, noluit bibere. In quo Sacramentum hoc designavit, quia tales gustandi quidem sunt, et ferendi non bibendo, id est, non sunt nobis incorporandi. *Dederunt*, inquam, in *escam meam fel*, et in *sili meo potaverunt me aceto*: quia cum ego sitirem eorum novitatem, ipsi propinaverunt mihi acerbam velustatem. Et hæc *mensa*, id est, talis præparatio mensæ eorum *fiat eis in laqueum*, id est, impedimentum, non expeditum *coram ipsis*, id est, ipsis sitientibus eam, et non intelligentibus. Quod enim coram est, videtur et intelligitur. Multi noscunt malitiam suam et nequitiam, sed tamen pertinaciter in ea perseverant. Et hi perniciose in seipso agunt, quia vivi in infernum descendunt. Tales isti erant de quibus hic dicitur: *Fiat eorum mensa in laqueum ipsis ens coram*, et hoc non injuste, sed in *retributionem*, id est, juste, scilicet, quia promeruerunt. Et *fiat in scandalum*, id est, in offensionem, vel ipsis eisdem qui, quanto magis scientes in malo perseverant, tanto magis offenduntur. Vel posteris suis, quibus hoc petierunt, dicentes: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*. Non tamen quod obfuerit eis hæc imprecatio, sed imitatio. Vel aliter: *Mensa eorum*, id est, utrumque testamentum, quod principaliter fuit eis propositum, ut ibi velut in mensa resicerentur, *fiat eis in laqueum*, quoniam irretientur coram ipsis, subaudit proposita gentibus, scilicet, adducantur in æmulationem, videntes gratiam sibi prius oblatam communem gentibus factam. Quod sit ei ad confusionem, et hoc non injuste, sed in *retributionem*, id est, juste; et *fiat etiam eis in scandalum*, ut prædictum est. Ad hoc quoque *obscurantur oculi eorum ne videant*, etc. *Potest* et præcedens versus in bono legi hoc modo: *Dederunt*, inquam, *mihi fel in escam*, et *potaverunt me aceto*. Et talis *mensa eorum*, id est, parata ab eis, *fiat in laqueum coram ipsis*, id est, in conspectu eorum recognoscant, scilicet, quod mensa illa sit eis laqueus confusionis; et *fiat eis in retributionem*, scilicet, ut quæ patiuntur, se propter illam pati intelligant; et *fiat eis in scandalum*, scilicet, ut per illud Deum scandalizasse recognoscant, et sic convertantur et poeniteant. Quibus vero non fiet hoc, *eorum oculi obscurantur ne videant*. Quasi dicat: Quia nimis prius aperuerunt oculos suos, ut viderent quod videndum non erat, scilicet, qualiter omnia dicta de Christo in lego et prophetis perverterent, ideo non *obscurantur oculi eorum, ne videant* quod est videndum, scilicet ne novam gratiam intelligant. Et ut non videant, *incurva*, Domine, *semper dorsum eorum*, scilicet, nunquam ad superiora erigantur; sed quia ipsi se in terrena curvaverunt, quia locum et gentem præposuerunt innocentiae, ideo, Domine, semper eos plus et plus incurva. Incurva quidem non excæcando, sed non juvando: non vulnerando, sed non sanando. Incurvare enim Dei non in male faciendo, sed in non subveniendo.

Effunde super eos iram. Quasi dicat: Præter hanc occultam vindictam amplifica super eos iram tuam, Domine, per exterioriorem etiam vindictam. Quid ergo profuit Caiphæ, quod dixit: *Si dimittimus eum sic, venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem?* Nihil utique. Non enim eum dimiserunt, imo interfecerunt, et tamen Romani venerunt, et locum et gentem eorum destruxerunt. Et ideo dicit non odio imprecantis, sed præscientia prophetantis: *Effunde, Domine, super eos in iram tuam, et furor iræ tuæ, id*

est, gravis vindicta tua, *comprehendat eos quantum* — cunque dispersos, scilicet, ut ubique contemptui habeantur.

Fiat habitatio. Quasi dicat: Ita dico ut effundas iram tuam super eos, ut *habitatio eorum*, id est, civitas illa, quam prius inhabitaverunt, et in qua maxime sævierunt, *fiat deserta* quantum ad eos; et *non sit qui inhabitet*, id est, qui perseveret in *tabernaculis eorum*, id est institutis ad tempus eis datis. Quod ita factum est, quia et civitas eorum ab eis evacuata est, nec est inter eos qui instituta legalia servet.

Quoniam quem tu percussisti. Quasi dicat: Merito iram tuam super eos effundes, quia *persecuti sunt* tribulatione, quoad potuerunt, illum *quem tu percussisti*, id est, me. Percussit Dominus in Adam et Eva omne humanum genus mortalitatis et passibilitatis vulnere, cum dixit: *In quacunque die de ligno scientiæ boni et mali gustaveritis, morte moriemini*. De hoc percusso Christus carnem accepit, et ideo dicit: *Persecuti sunt quem tu percussisti, et super dolorem vulnerum meorum*, id est, et super tristitiam quam ego habui de vulneribus, id est, de peccatis meorum *addiderunt*, quia mortem mihi acceleraverunt. Aliter: *Super dolorem vulnerum meorum servorum, prophetarum scilicet, prius ad vineam missorum addiderunt*, quia me filium interfecerunt. Aliter: *Super dolorem vulnerum meorum in me ipso addiderunt*, vel mendacium, quod resurrectionem meam negare voluerunt. Vel *addiderunt*, quia manus etiam in apostolos et in familiam meam injecerunt.

Appone iniquitatem. Quasi dicat: Ipse et se malo modo addiderunt. Et tu, Domine, *appone*, non excæcando, sed non juvando *super iniquitatem eorum aliam iniquitatem*. Iniquitas specialis eorum est, quod neque attendunt justitiam hominis, neque quantum peccatum sit justum hominem interficere. Super hanc iniquitatem alia apponatur, ut non modo justum hominem interficiant, sed et Deum. Vel *appone iniquitatem super iniquitatem*, id est, iniquis patribus iniquos filios superadde. Vel super iniquitatem de morte mea *appone aliam iniquitatem*, scilicet, ut in incredulitate perseverent, et sic non *intrent*, id est, non vivant in hac vita, quæ introitus est ad supernam; in *justitiam tuam*, id est, in operibus justificatis fidei tuæ.

Deleantur de libro viventium. Non, inquam, intrent in justitia, sed potius *deleantur de libro viventium*. Non ideo dicit de libro, ut illic aliquis liber sit, sed ab humana similitudine tractum est. Apud homines enim, quia labilis memoria sunt, necessarium est ut libri habeantur, quibus mens humana recordationis ope sublevetur. Hic vero divina mens liber accipitur, cui nihil præteritum excidit, nec aliquid futurum novum sit, sed omnia præsentialiter simul aspicit. Et est dicere: *Deleantur nunc de libro viventium*, id est, manifestum in præsentibus eorum infidelitas facit quod a memoria in qua maxime se positos putant, exciderint non cognitione, sed dignatione. Et in futuro *non scribantur cum justis*, id est, non participant beatitudinem cum justis. Qui enim non participant hic fide, non participabunt illic beatitudine.

Ego sum pauper. Illic, inquam, non scribentur, ego autem et mei scribemur, quia *ego in me et in meis sum pauper*, id est, mihi nihil attribuens, et sum *dolens* ego quidem pro meis. Juxta quod Isaias de ipso ait: *Qui pro nobis dolens vulneratus est propter iniquitates nostras*. Mei autem sunt dolentes pro miseria suæ mortalitatis et passibilitatis. Et quia *sum pauper et dolens*, ideo, o Deus, vera *salus tua*, æternitatis, scilicet, et impassibilitatis, *suscipit me* et meos jam dispositione, et suscipiet in te. Et tunc *laudabo* et in me et in meis *nomen Dei cum cantico*, id est, cum læliti sine tristitia, et *magnificabo eum in laude*, id est, laudabo ipsum Deum in magna laude, id est, in vera et indeficiente laude. Beati enim qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula, scilicet, laudabunt te. Potest quoque in his duobus

versibus simpliciter continuatio et constructio talis fieri. Quasi dicat : Illi non scribantur, ego autem laudabo in me et in meis nomen Dei cum cantico ; et hoc ideo , quia sum pauper et dolens. Unde, o Deus, salus tua susceptim.

Et placebit Deo. Laudabo, inquam, in futuro vere et æternaliter in me et in meis. Et illud sacrificium laudis, scilicet, vituli illi laborum, *placebit Deo, super vitulum novellum producentem cornu et ungulas*, id est, gratus erit Deo quam aliquid præsens sacrificium. In lege enim talis vitulus jubebatur offerri, qui et produceret cornua, id est jam haberet producta cornua et productas ungulas. Et quisquis perferre instructus est, et in laude Dei opulentus, debet habere cornua, id est, rationem et intellectum, quibus adversarium quinque, id est, hæreticum in certamine ventilet. Et debet habere vitulum, id est, rationes solidas, quibus terram, id est, pigros in laude Dei excitet. Novissimus enim vitulos pubescentes, et in taurinam audaciam grandescentes, hoc facere. Aliquis est vitulus novellus, quia gratia innovatus. Contradicit ei aliquis hæreticus : Habebat cornua quibus ventilet eum. Nam contradicit ei aliquis, sed abjectum vivit, et terrenum sapit. Habet ungulas quibus fodicit eum, et super hunc talem vitulum placebit Deo, id est, acceptabilior et placabilior quam iste vitulus erit laus illa Deo, quam offeremus ei ego et mei, postquam vera salus ejus suscepit me et meos de paupertate in divitiis, de tristitia in lætitia, in angelorum societatem, uti nec adversarius erit ventilandus, nec piger excitandus.

Et hoc (quasi dicat) *videant*, id est, attendant pauperes nil de se præsumentes, et lætentur, non tristentur de hac paupertate sua. Et convertit se ad ipsos pauperes dicens : *Querite Deum.* Quasi dicat : Video quia queritis panem, et alia talia propter illud quod indignius est, id est, propter corpus : *querite ergo Dominum* propter illud quod dignus est, et vere vivet anima mea.

Quoniam exaudivit. Ideo ut pauperes lætentur, quoniam Dominus et exaudivit et exaudiet pauperes ; divites autem non exaudiet, et non despexit, neque despiciet vinclos suos, id est, præceptis suis astrictos. Vel aliter : Servi fugitivi sumus, et Deum offendimus, et ipse compedivit nos compedibus mortalitatis et passibilitatis. Illi autem vinclo ejus sunt, qui et se vinclos recognoscunt, et compedibus suis non fomenta, sed tantum quibus allevientur addunt, id est, qui tantum necessaria ad solatium itineris querunt, superflua autem quibus opprimerentur negligunt, et hos tales neque despexit neque despiciet Dominus. Et quia Dominus et pauperes exaudivit, et vinclos non despexit, ergo laudent illum cæli, id est, complutores, et terra bene culta de Judæis, et mare, id est, gentiles maxime prius amaricantes. Et laudent eum omnia reptilia non volatilia, entia in eis, scilicet in terra et in mari, id est, omnes vere humiles et non arrogantes, et superbi de Judæis sive de gentibus laudent eum. Et ideo merito debent laudare eum, quoniam Deus Sion salvam faciet, id est, quia congregabit in unum quid, scilicet, in fidem dispersos Israel. Unde dicitur est : *Restituam principis ejus ut prius*, et sic faciet Sion, id est, Ecclesiam de Judæis salvam, vocando et justificando. Sion monticulus fuit adjunctus templo Jerosolymitano, et ideo per Sion Ecclesia de Judæis intelligitur. *Salvam faciet Deus*, inquam, Sion, et civitates Judæ, id est, collectiones ad vere vivendum videre, id est, humiliter consentitum de gentibus, Judas enim confessor interpretatur, edificabuntur in fide et bonis operibus. Et edificatæ inhabitabunt ibi, id est, in Sion concorporabuntur credentes de Judæis et gentibus. Et ita inhabitabunt quod acquirent eam, scilicet, Sion, hæreditati (pro ad hæreditatem), quia erit eis velut hæreditaria habitatio et hic et in futuro. Et ideo dico quia erit eis hæreditas, quia semen servorum ejus, id est, quia imitatores omnes fidei Abra-

ham et Jacob et aliorum priorum servorum ejus, id est, Dei, qui faciet Sion salvam. Illi inquam, possidebunt eam Sion et hic et in futuro. Et ne hęc semen eorum filios eorum secundum carnem acciperemus (non enim, ut Apostolus ait, qui secundum carnem filii sunt, sed secundum spiritum, hi in semine reputantur), ideo determinat quod semen hic accipiat, dicens : *Et qui diligunt ad imitationem illorum priorum servorum nomen ejus*, id est, Dei, scilicet, hoc nomen Dominus, quia sponte se ei subjiciunt ; illi, inquam, *habitabunt in ea* Sion et hic et in futuro. Et si hi tamen qui diligunt nomen inhabitabunt, ergo apparet quia qui non diligunt quatiantur foras, et damnabuntur.

IN PSALMUM LXIX.

In finem psalmus David, in rememoratione, quod salvum me fecit Dominus.

ARGUMENTUM.

In discrimen regni salutisque deductus a filio, psalmum hunc orationis vice composuit. Aliter vox Christi vel Ecclesie ad Dominum. Item quod titulus scriptus est in rememoratione quod salvum fecerit eum Dominus, superioris psalmi mentionem facit, ubi ait : Salvum me fac Deus.

EXPLANATIO.

Finis et David, ut sæpe dictum est, significant Dominum Salvatorem, ad quem dirigitur hæc verba fidelium, quia totus hic psalmus ex persona martyrum dicitur in rememoratione vel suæ liberationis, vel præmii futuri. Congruum quippe fuit ut quomodo in superiore psalmo passionem resurrectionemque suam Dominus exposuerat, post caput loquerentur et membra passiones et ipsas suas et posteriores glorias edicentes. Martyrum confessorumque populus, qui multiplici quidem, sed felici clade laborabat. Prima positione Dominum deprecatur, ut a persecutorum periculis liberetur, et irrisiones eorum irritas faciat, quatenus conversi dicta sua salutariter erubescant. Secunda parte, supplicat, ut magnificans Dominum exsultet turba fidelium, quoniam ipse pauperes egenosque suos juvare et liberare dignatur.

COMMENTARIUS.

Deus, in adjutorium meum intende. In finem psalmus David in rememorationem, eo quod salvum fecit eum Dominus. Vox est in hoc psalmo contributorum, id est, sanctorum martyrum inter passiones periclitantium, sed de capite suo præsumendum. Audamus ergo eos, et cum ipsis dicamus, et affectu cordis, etsi non ex similitudine tribulationis. Illi enim jam coronati lætantur, nos adhuc tribulamur, quia adversarius noster biformis est. In impetu est leo, in insidiis draco, tentare non cessat, insidiari non cessat. Clameus ergo, et cum ipsis dicamus :

Deus, in adjutorium meum intende, etc. Hæc verba referuntur in finem, quia sunt psalmus attributus David, id est, sanctis martyribus, psalmus, dico, cantatus in rememorationem, id est, in recordationem. Et quia recordatio alia est de prænio, alia de supplicio, alia de damnatione, alia de salvatione, ideo determinat unde sit illa recordatio, scilicet, eo quod Dominus jam salvum fecit eum, id est, unquamque talem David in capite suo per spem, scilicet, quia jam in ipso per spem nos consensuecavit, et ad dexteram majestatis consedere fecit. Hortantur autem nos sancti martyres, qui hic loquuntur, ut exemplo eorum in tribulatione non deficiamus, ut ad idem præmium perveniamus, et dicunt ita : *Deus in adjutorium meum intende.* Divinum auxilium nobis semper est necessarium, maxime est autem in tribulatione invocandum, et ideo admonent nos sancti martyres, ut quisque nostrum in tribulatione positus invocet Deum, et dicat : *Deus, in adjutorium meum intende*, intantum te fac in adjutorium meum. Et quia posset adjuvare, et tamen ad hoc faciendum

non accelerare, ideo dicit : *Festina ad adjuvandum me.*

Confundantur et revereantur. Dolet sanctus vir animam suam quæri a malis, non ad imitandum, sed ad opprimendum; et ideo orat et dicit : *Confundantur et revereantur.* Ubi ergo præcentum illud Evangelii : *Orate pro persecutoribus et calumniatoribus vos?* Et item : *Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui oderunt vos?* Ubi etiam exemplum pii magistri, qui docuit non solum inimicos diligere, sed et pro ipsis orare, dicens pro persecutoribus suis in ip-a passione : *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt?* Non utique dissentit iste ab illo, quia hoc orat, ut illi qui prius sanctos suos incarcerabant, flagellabant, necabant, unde glorificabantur, *confundantur*, id est, confusibiles se recognoscant, et sic *revereantur*, id est, extimescant, et nobiscum pectora tundant. Talem enim vindictam jam acceperunt sancti ab inimicis suis, quia Paulus ille qui acceperat litteras a principibus sacerdotum, ut iret in Damascum, et quoscunque viros Christianæ religionis inveniret, victos perduceret in Jerusalem, voce divina vere audita in via, confessus est de conscientia sua, et reveritus de tanta immodestia. Et prostratus est ab obediendum, qui prius inflammatus fuerat ad persequendum. Vertantur retrorsum. Hic distinguit tempora tribulationis et persecutionis Ecclesiæ. Prius enim fuit impetus persecutionum, modo remansit malevolentia tantum cogitantium. Et pro istis rogat, ut qui prius præcedere volebant, et esse magistri, *avertantur*, ita ut sint *retrorsum*, sicut ille fuit cui est dictum : *Vade retro, Satanas.* Scilicet non præcedant ut pravas vias suas doceant, sed retro sint, ut bonas discant. Illi, dico, *qui volunt mihi mala*, id est, qui male vivunt in mente sua, et in luxuria nutriunt corda sua.

Avertantur statim. Quia duplex est persecutio Ecclesiæ : alia scilicet violenta, alia fraudulenta. Fraudulenta vero duas partes habet, malevolentiam scilicet et adulationem, e: sæpe plus nocet lingua adulatoris quam manus persecutoris : ideo pro his dicit, *Avertantur statim*, id est, sine omni mora *erubescentes* de nequitia sua, illi *qui dicunt mihi, Euge, euge*, id est, qui me laudant ut decipiant. Nam cur me laudant? potius laudent illum, a quo habeo quidquid boni habeo. Dicit Sapiens, quia probatio auri et argenti ignis : probatio autem viri est os laudantium eum. Si enim non cedit adulationi, si non acquiescit blanditiis, perfecte excoctus est igne tribulationis. Et sic bonus erit et introitus ejus et exitus ejus. Juxta quod Apostolus dicit : *Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis* (ecce introitus), *sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere* (ecce exitus). Introitus enim est tentari, exitus non cedere; hoc oleo adulationis volunt hæretici impinguari caput suum, ut Donatus, qui discipulis suis audire voluit, *Dux bone, dux præclare*, et similia. Ille vero oleum hoc non appetiit, qui dixit : *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Aut nunquid in nomine Pauli baptizati estis?*

Exsultent et lætentur. Avertantur, inquam, illi et illi, et illis adversis *exsultent* exterius, et *lætentur* interius, id est, plenariam lætitiā habeant, fundati in te, non præsumentes de se, id est, omnes qui *quærun't te* prius quærentem se. Non enim te quærent, nisi gratia tua præventi essent. Vel etiam de eisdem potest dici sic : Omnes illi aversi et erubescentes *exsultent et lætentur in te, qui quærun't te* quærentem se, et nihil sibi ascribant, sed *dicant semper, magnificetur Dominus*, nunquam servus. Errantem vocavit, *magnificetur Dominus*; peccatorem justificavit, *magnificetur Dominus*. Justificatum coronavit, *magnificetur Dominus*. Hoc, inquam, dicant illi *qui diligunt salutare tuum*, id est, salvatorem tuum. Et quicumque vere diligunt salvatorem, diligunt se sa-

atos esse, et cognoscent se egenos, et medicum fuisse sibi necessarium.

Ego vero egenus et pauper sum. Illud, inquam, dicant, de Domino, hoc vero dicat quisque de se ipso : *Ego sum egenus*, id est, indigens alieno auxilio, quia video etiam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. *Et sum pauper*, id est, esuriens et sitiens, et mihi adhuc insufficientis; et ideo *tu Deus, qui solus potes, adjuva me*, et ita dico *adjuva me*, scilicet esto *adjutor meus*, contra legem contrariam in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et *liberator meus* de implicamentis hujus sæculi. Et ut sis *adjutor et liberator*, ideo, *Domine, ne moreris*, id est, fac mihi non longum videri expectare promissum tuum præmium, quia si non habuero tolerantiam, ero similis illis qui in deserto defecerunt, et redierunt nec videre, quæ jam exiverant corpore. Et ero immemor tui dicentis : *Memento uxoris Lot*, quæ egressa de Sodomis in via defecit : sed mutata in statuam salis ut te condiciat, scilicet ut te doceat, ne et tu in via deficias, sed semper ad patriam intendas. Et si *moram fecerit exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit. Nemo enim mittens manum ad vatrūm, et respiciens retro, aptus erit regno Dei.*

Si autem psalmus iste in voce capitis uti quidam volunt, legatur, tunc hi duo versus ita exponuntur. Quasi dicat : *Exsultent, inquam, et lætentur omnes quærentes te, et dicant : Semper magnificetur Dominus.* Ut autem mei talia dicerent, *ego factus sum vere egenus, et vere pauper*, ut exemplo meis sum; et ideo, *o Deus, adjuva me*, et ita *adjuva me*, esto scilicet *adjutor meus* in perficiendo obedientiam, et *liberator meus* ab inimicis. Et ideo, *Domine, ne moreris*, id est, ne differas meam resurrectionem in communem omnium resurrectionem.

IN PSALMUM LXX.

C Psalmus David filiorum Jonadab et priorum captivorum.

ARGUMENTUM.

Prædicat ea quæ erat populus in Babylone passurus, et hæc ad emendationem ventura, simul etiam reditum promittens. Aliter, vox Christi ad Patrem.

EXPLANATIO.

Jeremias propheta refert Jonadab fuisse Dei sacerdotem, qui filiis suis præcepit non bibere vinum, neque in domibus, sed in tentoriis habitare, eosque magnam obedientiæ hujus apud Dominum gratiam comperisse, qui nunc pro fidelibus ac devotis ponuntur. Unde et Jonadab interpretatur Domini spontaneus, qui dicere potest : Voluntarie sacrificabo tibi. Cum quibus et priores captivi simul lacrymas fundunt, id est, qui prius captivi, postea redimi meruerunt, qui peccando captivi, sed pœnitendo redempti aiunt, Et de abyso terræ iterum reduxisti me. Introducitur persona generalis, quæ peccatorum captivitate liberata divinis mandatis adhærebat, prædicans nobis Christi Domini eximiam charitatem, quæ nullis meritis præcedentibus gratis semper impenditur. Hæc in prima parte psalmi ab humanis iniquitatibus jugiter se petit debere liberari, ut Domino gratias referre mereatur. Secundo loco supplicat ne in senectute ejus beneficiis privetur, cujus auxilio in juventute protecta est. Tertio loco dona ejus enumerans, jugiter se agere pollicetur.

COMMENTARIUS.

In te, Domine, speravi. In omnibus divinis Scripturis commendatur nobis gratuita gratia Dei, quæ gratis nos liberat. Ilanc commendat Apostolus, et ideo meruit habere inimicos Judæos, de littera legis et de justitia sua præsumentes. Hæc etiam maxime commendatur nobis in hoc psalmo, ideo ut tota spes nostra sit in ipso, nihil quod de nobis quasi de pro-

priis viribus præsumamus, ne nostrum facientes, quod ab ipso est, et quod accepimus amittamus. Cujus psalmi titulus est: *In finem Psalmus ipsi David filiorum Jonadab, et eorum qui primi captivi ducti sunt.* Commendatur nobis ex prophetia Jeremiæ iste Jonadab, quia sacerdos Dei fuit: qui præcepit filiis suis ne biberent vinum, nec in domibus residerent, sed habitarent in tabernaculis. Quasi dicat: præceptum illi diligenter servaverunt, et ideo a Deo benedicti meruerunt: non quod Dominus præcepisset ne vinum biberent, sed quia præcepit ut filii patribus in Domino obedirent. Quare illi præcepto patris tanquam si domini essent, obedierunt, et ideo benedicti meruerunt. Unde per horum obedientiam redarguit propheta ille Israelitici populi inobedientiam, tanquam a minori dicens: Quia si isti obedierunt præcepto patris, multo magis debent illi obedire præceptis Creatoris. Cum enim expediat animæ obedire Deo suo, expediat filio obedire patri, servo domino, uxori marito: nonne multo magis expediat homini obedire Deo creatori suo? Utique sic est. Quare quia illi Israelitici, scilicet non obtemperaverunt præceptis Domini, ideo meruerunt in Babyloniam captivari, quod prædixit eis propheta dicens, ut præparent se ad captivitatem: quia non posset aliter esse quin captivarentur qui inobedientes Domino Deo suo existerunt, et ideo dicitur in titulo *filiorum Jonadab, et eorum qui primi captivi ducti sunt.* Et per istorum obedientiam culpata est illorum inobedientia: et non solum illorum inobedientia, sed etiam omnis inobedientia etiam primorum parentum culpatur per horum obedientiam. Captivitas enim in Adam et in Eva designata, per istorum primorum captivitatem facta est per inobedientiam; sub qua captivitate adhuc tenemur, quia et si jam spe liberati sumus, non tamen in re: quia adhuc expectamus redemptionem corporis nostri. Hujus captivitatis meminit Apostolus dicens: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me deducentem in legem peccati et mortis.* Quomodo autem per quid de hac captivitate posset aliquis liberari, subsequenter ipse Apostolus determinat dicens: *Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum data.* Et quia sola gratia potest nos de captivitate liberare, ideo tantopere commendatur in hoc Psalmo, ut nihil de nobis præsumamus, ne et quod accepimus amittamus. Interpretatur autem Jonadab, spontaneus Dei. Ille vero est spontaneus Dei, de quo dictum est: *Voluntarie sacrificabo tibi, et similia, id est Christus.* Hujus filii sunt imitatores ejus, id est, quicunque pura et libera mente serviunt Deo. Quibus præcepit ne biberent vinum, id est, ne inebriarentur delectatione terrenæ felicitatis. Unde quidam ostendit se non inebriatum dicens eorum quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, semper intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis, et præcepit eis ne in domibus residerent, id est, ne putarent se hic habere manentem civitatem, sed futuram semper inquirerent. Præcepit quoque ut in tabernaculis habitent, id est, ut intelligant nihil aliud esse hanc vitam nisi militiam, et semper parati sint dimicare contra hostes periculosissimos. Quorum sævitiæ meminit Apostolus dicens: *Non est nobis colloctatio adversus carnem et sanguinem, id est, adversus visibiles hostes, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitiae in cælestibus.* Titulus sic exponitur: Hæc verba referuntur in finem temporum, quæ sunt psalmus attributus ipsi David, vel propheta: vel cuilibet perfecte et vere obedienti, qui sunt Psalmus *filiorum Jonadab, et eorum qui primi captivi ducti sunt:* quia et commendat eorum obedientiam, et vituperat istorum inobedientiam. Per hoc enim quia sanctus vir qui hic loquitur, unus per se sive unus in multis representat in se filio-

rum Jonadab obedientiam, laudat eam, et sic per contrarium vituperat primorum captivorum, et omnem inobedientiam. Ponunt vero quidam auctores simpliciter hunc titulum ita: *Psalmus iste est filiorum Jonadab,* id est, attribuitur omnibus vere et perfecte obedientibus: et non solum est illorum, sed etiam omnium qui primi captivi ducti sunt, id est, omnium se captivos in Adam attendentium, et sic per filios Jonadab et per primos captivos eosdem accipimus. Aliter enim non posset psalmus iste esse captivorum, ut ipsi in eo agerent. Quomocumque autem varietur, istud ratum maneat, quod quisquis hic loquitur, gratiam gratis nos liberantem per totum hunc psalmum syllabam fere commendat. Unde sic incipit. Quasi dicat: Domine, Adam speravit in se, et ideo confusus est æternaliter: ego autem non spero in me, sed et xero nunc et semper speravi in te, id est, in gratia tua gratis liberante, et ideo etsi confundar ad tempus ex captivitate Adæ, id est, ex pœnis peccati, non confundar tamen in æternam confusione eunte, id est, non confundar æternaliter: et ut in æternam non confundar, ideo, Domine, libera me nunc, ne deficiam in tribulatione, in tua justitia, id est, quod non sum de illis qui justitiam suam statuere volunt, et justitiæ tuæ non esse subjecti; sed satago in tua justitia exsequenda, et de illa tantum præsumo, non de mea. Et tandem perfecte eripe, et ut tandem eripias, inclina nunc ut altus ad humilem, medicus ad ægrotantem *auxilium tuum ad me, et salva me,* id est, justifica me per gratiam, qui non poteram salvari per meam justitiam. Et postquam justificaveris me, esto mihi in Deum protectorem, id est, sis mihi Deus protector et clypeus, ne perveniant ad me tela inimici. Et si pervenerint, ut non noceant, sis mihi locus munitus. Si enim excelsus locus in terra facit esse securum, ut ille securus fuit, qui in altissima specula positus, regem prætereuntem cum toto exercitu suo contempsit; multo magis in Deo positum, qui fecit cælum et terram, facit esse securum. Ideo, inquam, sis mihi Deus protector, et locus munitus, ut in fine vere salvum facias me.

Quoniam firmamentum. Ideo dico ut tu sis mihi locus munitus, quoniam tu es firmamentum meum, per te enim et ex te est quod contra tentationes aliquas sumus firmus: ex me vero sum infirmus, et tu es refugium meum. Fugi enim ab irato, fugiam ad placidum. Fugiens factus sum infirmus, refugiens ero confirmatus.

Deus meus, eripe me. Hactenus egit pro intestino bello, scilicet quod patitur ab hoste interiori, id est, a lege contraria in nostris. Et quia timet ne ille interior hostis concitatus ab exteriori sævior fiat, ideo etiam pro exteriori orat dicens: *Deus meus, eripe me de manu peccatorum,* id est, de potestate peccati, id est hostis exterioris, scilicet ne insidiando iniquitate persuadeat, ne sæviendo ad consensionem perducat. Et accipit hic peccatorem pro quolibet transgressore tam scripte legis quam naturalis. Unde subdividit illum dicens: *Et eripe me de manu agentis contra legem scriptam, et de manu cujuslibet iniqui,* id est, sine scripta lege iniqui agentis, per quod transgressorem naturalis legis accipe.

Quoniam tu es patientia. Ideo dico ut tu me eripias, quoniam tu, Domine, es patientia mea, id est, a te hoc solo habeo, quod aliquo modo patiens sum contra peccatorem vel iniquum. Et ideo per te sum patiens, quia tu Domine es spes mea a juventute mea, id est, ex quo innovatus cœpi sperare in te: et armasti me contra diabolum, ut in procinctu exercitus sui armatus sude, spe, caterisque donis dimicare contra hostes spirituales et invisibiles. Et non solum a juventute es spes, sed etiam confirmatus sum, id est confirmationem, quanta potuit haberi, habui in te ex utero matris meæ, id est, ex quo primum cœpi informari in institutis Ecclesie, et ex quo sui egrediens de ventre matris meæ, id est, ex quo per-

fectam in eisdem institutis habui regenerationem, et ideo vere *ex protector meus*, id est clypeus meus, contra tela inimici. Uterus accipiuntur hic prima rudimenta fidei, ut exorcismus et presignatio, quæ catechumenis fit: egressus vero de ventre, vera regeneratio per baptismum et fidei instructionem. Juventus vero adhuc plus ipsa, scilicet integra innovatio, quando jam perfecte armatus fide, spe, charitate et cæteris donis velut juvenis ad bellum.

In te cantatio mea. Quia *protector meus es*, ideo Domine *cantatio mea* aliorum sit in mundo, et in his quæ ad ipsum pertinent: *cantatio autem mea*, id est, omnis gloria et exultatio mea erit tamen *in te semper*, id est, et in tempore spei, id est in præsentî, et in futuro, ubi facie ad faciem te videbimus. Et quia *in te solo cantatio mea est*, ideo sum factus multis, id est, dispersis non ad unum tendentibus (hoc est malis) *tanquam prodigium*, id est, velut monstrum. Illis enim qui non credunt esse aliena bona nisi præsentia, videntur boni, qui hæc contemnant, et ea tamen quæ non apparent, appetunt esse quasi monstrum. Unde dicit Apostolus: *Quia si in hac vita tantum sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Factus sum, inquam, multis tanquam prodigium*, id est, velut monstrum, et tamen ab illis non est mihi timendum: quia *tu es mihi adjutor fortis* contra illos infirmos, non valentes scilicet occidere nisi corpus.

Repleatur os meum. Ut semper cantatio mea in te sit, ideo *os meum* interiorius, quod fuit plenum laude tua, quoad in abundantia virtutum mansit homo: evacuatum vero est per prævaricationem, *repleatur*, id est, perfecte impletur *laude tua*, ad hoc ut in me ipso *cantem* sancte cogitando et operando *gloriam tuam*, id est, justificationem tuam, scilicet quod de impio pium, de damnato feceris in regnum assumptum, et ut *cantem magnitudinem tuam*, scilicet cum non essem, quia fecisti ut essem: quia salutem dedisti, cum peccarem: quia ignovisti, cum conversus essem: quia adjuvisti, cum perseverarem: quia coronasti, et hoc faciam non tantum in die sine nocte, sed *tota die*, et in die et in nocte. Naturalis enim dies continet et diem et noctem, et accipitur hic pro prosperitate et adversitate. Ille enim quasi in die tantum cantat, qui solummodo in prosperis Deum: in nocte vero, id est, in adversitate non laudat, sed vituperat, ut ille de quo alibi dictum est: *Quod cum bene feceris ei, benedicet tibi.* Ille vero et in die et in nocte cantat, qui et in prosperitate, et in adversitate laudat Deum, dicens: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.* Designatur autem hic utrumque et dies et nox per potioris partem, id est, per diem, quia dies non debet servire nocti, sed potius noxi sequi diem. Tunc enim quasi dies servit nocti, quando Deus, qui adorandus et laudandus est, pro solis æternis bonis colitur, et laudatur pro temporalibus bonis, quæ pertinent ad noctem, quod non debet fieri. Imo nox debet sequi diem, scilicet, ut quiddam de his temporalibus habemus, in laude Dei distribuamus.

Ne proicias me. Et ut semper *cantem gloriam tuam*, ideo *ne proicias me*, id est, ne facias me videri projectum a te *in tempore senectutis*, id est, in hac præsentî vita, quæ est tempus senectutis, id est, tempus captivitatis et tribulationis propter senectutem, id est, primi parentis vetustatem. Et describit tempus illud dicens: *Cum deficiet virtus mea*, id est, quia nihil de virtute mea præsumo, sed solummodo de gratia tua spero. Et ideo, Domine, *ne derelinquas me.* Ille videtur projectus esse a Deo, et derelictus, qui facile labitur, nec resistere valet aliquibus tribulationibus.

Quia dixerunt. Ideo necesse est *ne derelinquas me, quia inimici mei* (omnes enim impii inimici sunt pii) *dixerunt*, id est, statuerunt, non ad suam utilitatem et potestatem, ut putaverunt, sed *mihi*, id est, ad meam utilitatem. Et prius quam ponat quid dixe-

rint, determinat quos inimicos accipiat, dicens: *Et qui custodiebant*, id est, captione observabant *animam meam*, id est, non ad imitandum, sed ad opprimendum *fecerunt consilium contra me*, convenientes in unum, scilicet, *dicentes: Deus dereliquit eum*, id est, non est Deo cura de talibus. *Persequimini ergo et comprehendite eum, quia non est aliquis qui eum de manibus nostris eripiat.* Multi persequuntur, qui non comprehendunt; illi vero ita persequantur, ut comprehendant, qui eos quos persequuntur, devocant. Videntur hæc verba et quædam quæ adhuc sequuntur, ad caput pertinere, sed tamen familiarius ad nos referuntur, quia quod talia dixit, hoc fecit ex nostra infirmitate, non ex sua majestate. Et ex eo quod factus est propter nos, non ex eo quod id erat, quo perfecit nos.

Deus, ne elongeris. Inimici quidem dicunt quod Deus me dereliquerit, et non sit qui eripiat; tu autem, *Deus, ne elongeris a me*, sicut vere non elongaberis, quia prope est Dominus his qui obtulerunt cor. *Deus meus*, dico, qui prius despexisti me propter inobedientiam, *respice me nunc tendens in auxilium meum*, id est, dando mihi patientiam; illis vero qui me persequuntur, et comprehendere nolunt dando veram confessionem. Quod sic dicit: *Confundantur*, id est, remordeat prava conscientia mentem eorum, *et deficiant in intentione sua prava, detrahentes animæ meæ*, id est, volentes animam meam devocare, et sic detrahere ei pennas, id est, virtutes quibus debet ad alta volare: tractum enim ab avibus ne volent, quibus pennæ detrahuntur. Cum interim dico confundantur, ut *operiantur confusione et pudore*, id est, ut plenaria confusio de pravis operibus eorum, et pudor de modestia amissa sit eis qui *querunt mihi mala*, id est, qui querunt me devocare. *Ego autem non dicam quod semper sperem, quasi quod dubium sit optando, sed certificatus per gratiam tuam, non præsumendo de virtute mea, dicam affirmando, quia semper sperabo in te.* Et ideo sperabo, quia *adjiciam super omnem laudem tuam.* Quam laudem adjiciat, aut super quam adjiciet? Si in voce capitis, ut quidam de hoc toto psalmo volunt, legatur, tunc ita dicitur: Quia laus Dei erat in discretionem elementorum, et in ordinationem temporum, et in compositionem omnium creaturarum, et in regimine earum; sed nondum laudabatur in resurrectione alicujus humanæ carnis, et hanc laudem addidit laudi ejus Christus primus inter mortuos suscitatus. Si vero in voce corporis, sicut hactenus processimus, hoc dicitur; tunc dicemus quia laus Dei est quod hominem, cum non esset, creavit, quod rationale eum fecit, quod liberum arbitrium ei dedit, quod in deliciis paradisi eum posuit, quod præceptum ei dedit, et certam mortem, si illud transgrediretur, venturam esse prædixit. Nihil non fecit, id est, omnia fecit, quæ facienda erant in homine; sed miser homo prævaricando lapsus est, et facta est in eo quasi massa perditionis totius generis humani. Hanc massam Deus si totam perderet, nullus diceret quod injustus esset, quia juste hoc faceret, et ideo in hoc etiam laudandus esset. Et ecce multiplex laus ejus, sed super hanc omnem laudem alia adhuc laus additur, cum de impio sit pius, et de damnato in regnum assumptus. Et hæc est laus illa de qua dicit: *Adjiciam laudem super omnem laudem tuam.* Et assequitur hoc ostendens. Quasi dicat: Hoc modo adjiciam tibi laudem super laudem, quia *os meum* interiorius et exteriorius *annuntiabit*, id est, representabit dictis et factis et cogitationibus *justitiam esse tuam*, non meam, id est, hoc quod justificatus sum, esse ex gratia tua, non ex meritis meis, *et tota die*, vel in adversitate et prosperitate, vel *tota die*, id est, assidue *annuntiabit salutarem esse tuam*, id est, salvationem gratiæ tuæ; meam vero esse damnationem. Secundum vero quod vox capitis est, quod præcædit dicitur hic: *Os meum*, id est, meorum. Sententia autem non mutabitur.

Quoniam non cognovi literaturam. Id est, ideo *os*

meum annuntiabit justitiam esse tuam, et non meam. **A** quoniam ego non cognovi litteraturam, id est, non præsumo justificari de littera legis, sicut illi faciunt, qui soli litteræ legis insistant, et a gratia resiliunt, non attendentes litteræ legis gratiam esse ad victimam, et necessariam esse gratiam adjuvantis, ut impleatur præceptum jubentis, quia si per te præsumendo de virtute tua incipias et deficias, erit tibi lex littera puniens, non salvans. Lex enim sine gratia est littera occidens, et valet tantum ad convincendam iniquitatem, non ad dandam salutem. Non cognovi, inquam, litteraturam, et ideo non introibo amodo non in potentia legis, sed in potentiam Domini, id est, institutam amodo vivere non secundum litteram legis impotentem justificare, sed secundum gratiam Domini potentem justificare, et sic, o Domine, memorabor justitiæ tuæ solius, id est, in memoria semper habeo quod justitia justificatio sit tua, qui non meritis supplicium reddidisti, sed gratiam imperdisti, ut solus tui sit, et non servi, qui legem dedit. **B** Si enim, ut ait Apostolus, data esset lex quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia. Sed hoc non est, quia conclusit omnia sub peccato Scriptura.

Deus docuisti me. Quasi dicat: hoc ut memorem justitiæ tuæ soli, docuisti me tu Deus ex juventute mea, id est, ex quo conversus ad te innovatus sum a te, qui factus sum a te. Et quomodo docuisti? Hoc modo, scilicet, quia ego attendens priorem vitam meam, video quid debeant mihi, et quid acceperim pro eo quod debebatur mihi. Debebatur mihi enim pœna, et data est mihi gratia; debebatur mihi gehenna, et data est mihi spes æternæ vitæ. Docuisti, inquam, ex juventute, et usque nunc etiam doces me, quia adhuc regis me, qui in via posuisti me. Et ideo usque nunc pronuntio mirabilia tua, et semper pronuntiabo ea sancte meditando, et bene operando usque in senectam et senium benedico mirabilia. Quæ enim majora mirabilia quam mortuos suscitare? Si enim mortui non essent, non diceret nobis Apostolus, Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Deus. Omnes enim peccatores et si vivi sunt exterius, mortui tamen interius. Et corpus quando resuscitatur, mundo redditur; anima vero sibi redditur. Corpus quoque suscitatum potest vivere sine suscitatore suo, anima autem non potest, quia cum sint duæ vitæ, una corporis, altera animæ, sicut corpus nequit vivere sine gratia, ita anima nequit vivere sine gratia per quam resuscitatur. Et ideo dicit usque nunc etiam doces me, quia nullo modo anima sibi reddita sine regimine gratiæ posset vivere. Et potest referri quod hic dicitur ad unumquemque perfectum, et sic per senectam et senium accipiemus, vel simpliciter finem vitæ, vel secundum Græcos possumus accipere per senectam morum gravitatem, per senium vero integram perfectionem. Apud nos utrumque hoc a sene dictum est, et pro eodem accipitur; apud Græcos vero senectia pro gravitate illa morum quæ est post virilem ætatem accipitur, et tales graves presbyteros appellant. Senium vero decrepitan ætatem accipiunt, et decrepitos gerontas dicunt. Si vero hic loquitur talis unus, qui sit in multis, id est, Ecclesia, tunc aliter oportet nos hæc tempora distinguere, scilicet, ut per juventutem Ecclesiæ accipiamus tantum tempus illud, in quo sancti Apostoli fuerunt, et multipliciter sanguis ad lætamen Ecclesiæ, id est, sanctorum martyrum, fusus est. Per virilem vero ætatem, præsentem statum intelligamus; per senectam vero et senium tempus ultimum ante finem sæculi, tempus Antichristi. Pronuntiabo, inquam, mirabilia tua usque in senectam et senium, et ut possim, o Deus, ne derelinquas me, donec annuntiem ego Ecclesia per presentes et persequentis eorum. Vel ego perfectus annuntiem per me et per successores meos, brachium tuum, illud, scilicet, de quo dictum est: Brachium Domini cui revelatum est? id est, Filium tuum, per quem gratuita liberatio nobis data est, annuntiem

generationi omni quæ ventura est. Quia prævidit Spiritus sanctus quosdam hæreticos futuros, qui affirmarent, et sequentibus suis persuaderent statum Ecclesiæ brevi duraturum. Redarguit illos per prophetam æquipollenter dicendo, Ecclesiam quandiu generatio erit non defuturam. Et sic fideles premunt, ne quandoque talibus credant.

Potentiam tuam. Exponit quod brachium accipiat. Quasi dicat: Non derelinquas me, inquam, donec annuntiem brachium tuum, scilicet, donec annuntiem potentiam tuam, id est, gratiam tuam facientem nos potentes ad resistendum tentationibus. Et justitiam tuam, id est, eandem gratiam nos justificantem. Et sic idem sunt potentia et justitia. Si vero Cassiodorum sequamur, diversificare ea possumus, scilicet, ut potentiam accipiamus in modo justificando, justitiam vero tandem in discernendo. Annuntiabo, inquam, potentiam tuam et justitiam tuam; ego, dico, tendens usque ad altissima magnalia, id est, usque in supercælestes creaturas altissimas, indignitate quantum ad nos, quas tamen tu fecisti hoc quot sunt. De his magnalibus ideo apponit, ne mutaremus gratiam ad solos homines pertinere, cum etiam pertinet ad supercælestes spiritus, quia et hoc quot sunt, et quod bene vivunt, id est, quod in veritate persistunt, est ex gratia. Sequitur:

Deus, quis similis tibi. Quasi dicat: Quandoquidem per potentiam tuam non solum terrena, sed etiam supercælestia persistunt, quis ergo similis tui? Nullus utique. Malo ergo suo perverse volunt tibi assimilari primus ille apostata angelus, qui bene noluisti tibi assimilari et homo secundus. Quotidie enim Deus nos vocat ad bonam similitudinem suam dicens: Estote misericordes, sicut ego Pater vester misericors sum. Et invitat nos ut diligamus inimicos nostros, et eis bene faciamus, quia ipse pluit super justos et injustos. Sed in hoc noluit sibi assimilari ille. Sed quia Deus est bonum se ipso contentum, et potestas per se sub nulla ens potestate, in hoc voluit ei perverse assimilari primus ille qui dixit: Ponam sedem meam ad Aquilonem, ut esset potestas contra potestatem illam, non sub illa. Et ideo evanuit in cogitatione sua, et cecidit de luce in æternas tenebras. Huic malo suo miser ille secundus consentit, qui sibi Dens esse, et de suo nutu pendere voluit. Recessit enim ab imperatore, et divertit post desertorem. Legem dedit imperator, fraudem suggestit desertor. Credidit miser homo quod suscit diabolus, et invenit quod miratus est Deus, quia morte multatus est. Et hoc est quod dicit: Quantas ostendisti mihi. Quod ad litteram sic continuatur, quasi diceret: Quandoquidem nullus est tibi similis, ergo malo meo in Adam volui tibi perverse assimilari, quia tu pro perversitate illa ostendisti mihi tribulationes, et quantas multas, scilicet, et malas. Tribulationes vocat hic omnes pœnas peccati, quare quædam videntur dulces non attendentibus eas, ut comedere et bibere, et similia. Hic vero qui attendit eas, vocat eas malas. Et est dicere: Quia perverse volui tibi assimilari, ideo multasti me magnis et infinitis tribulationibus, et tamen irrevocabiliter, quia tu conversus de ira ad misericordiam vivificasti me jam interius in re et exterius etiam in spe. Et ideo dico vivificasti, quia reduxisti iterum animam meam de abyssis terræ. Quod dupliciter potest dici. Quando enim homo de terra factus est, tunc terra in vilitate sua in quiddam dignum educta est: cum vero homo prævaricator factus est, tunc terra in vilitate suam reducta est. Inde cum assumere-tur a verbo illo quod in principio erat apud Deum, reducta est. Cecidit item quodam modo, cum caro assumpta mortua est; reducta vero est eadem carne resurgente, et sic iterum, id est, bis reducta est. In hac autem sententia per abyssum vilitem terræ accipe. Vel aliter: Ideo dico vivificasti me, quia in terra, id est, his reduxisti me de abyssis terræ, id est, de profunditate vitiorum. Primo enim eduxit nos, cum natura nostra a verbo assumpt-

ta est. Casus item fuit in ipsa morte. Inde reduxit nos per resurrectionem tuam, in qua spes resurgendi nobis data est. Reducet nos etiam, cum hæc spes implebitur, id est, cum nos resuscitabimur. Et sic erit et tanta, id est, geminata reductio.

Multiplicasti magnificentiam tuam. Quomodo, inquam, me vivificasti? Ita, scilicet, quia multiplicasti magnificentiam tuam, id est, magnificentiam potentiam tuam, quia non tantum indulgentiam confers, sed filiiis etiam quos ad hæreditatem paras, misericorditer flagella adhibes, et sicut conversus ab ira ad misericordiam consolatus es in mente interius, consolaberis vero et exterius.

Nam et ego confitebor tibi. Ideo dico *consolatus es me*, quia hoc mihi contulisti jam, quia etiam in præsentem laudabo te in spiritus vivificatione, et carnis mortificatione. Quod sic dicit: *Nam et ego sicut caput meum confitebor tibi*, o Deus, id est, laudabo *veritatem tuam* vel promissiones in me completas. Vel *veritatem tuam confitebor*, id est, laudabo *vera præcepta tua* implendo ea tibi, id est, ad honorem tuum, et hoc in *vasis psalmi*. Vasis psalmi, ut beatus Augustinus ait, est instrumentum psalmi, præterium scilicet, quod quia desuper sonat, significat vivificationem spiritus, quæ desuper est. Et est dicere: *Confitebor tibi in vasis psalmi*, id est, in spiritualibus operibus, sicut in sancta cogitatione et oratione. Possumus etiam secundum Cassiodorum in vasis psalmi intransitive accipere, ut sit idem ac si dicat: *Confitebor tibi in vasis*, quæ sint vasa, id est, in talibus canticis, in quibus ita et pura et incorporea sit laus Dei, sicut in aliquo vase bono manet infusus liquor incorruptus. Quæ tamen laus pertinet ad spiritus vivificationem. Vel etiam per vasa psalmi possumus accipere spirituales animas, in quibus laus Dei non acescit, sed bene sapida est sicut liquor in bono vase. *Confitebor tibi*, inquam, o Deus in *vasis psalmi*, et *psallam tibi in cithara*, id est, in sanctis operibus ad carnis mortificationem pertinentibus, ut est manum pauperi porrigere, infirmos et incarceratos visitare, et similia, laudabo te, o sanctus, sanctus, dico, *Israel*, id est, qui sanctificas omnem virum intentionem ad hoc, ut videat te. *Israel enim vir videns Deum* interpretatur. Et per citharam, quæ ab inferiori sonat, non incongrue carnis mortificatio designatur.

Exsultabunt labia mea. Nunc, inquam, *confitebor tibi in vasis psalmi*, et *psallam in cithara*; tandem vero *exsultabunt integre labia mea interiora*, tunc, scilicet, cum cantaveris tibi, id est, cum verum et iudicium canticum solvam tibi. *Beati enim qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Et quia dicuntur etiam labia interiora, ideo, ad exponendum quæ labia acceperit, subdit: *Et eadem anima mea exsultabit tunc in laude tua ideo, quia tu eam redemisti, redimes ab omni tribulatione vel mutabitur te.* Nec solum animam redimes, sed et corpus redimes a corruptione per incorruptionem, quia *lingua mea*, lingua scilicet corporis, *meditabitur justitiam tuam*, id est, in omni intentione consentiet animæ in representando justitiam tuam, quod erit laus tua. Quod est dicere: Tunc non retrahet caro per corruptionem aliquam animam a laude tua, sed consentiet ei, quia totus absumar flagrantissimo igne charitatis in holocaustum, quod erit *tota die*, id est, in futuro quando erit dies sine nocte, tunc scilicet quando e contrario illi qui modo *querant mihi mala*, volentes me devocare, sicut *confusi et reveriti*, id est, graviter remorsam conscientiam habebant, et valde erubescerent erunt dicentes: *Nos insensati v. tam illorum vestimabamus infamiam*, etc.

IN PSALMUM LXXI.

Psalmus in Salomonem.

ARGUMENTUM.

Hic psalmus non simpliciter in Salomonem, sed propter communem populi prosperitatem, quæ erat

cum regis felicitate conjuncta, et in Salomonem canitur. Aliter vox Ecclesiæ de Christo ad Dominum.

EXPLANATIO.

Salomon interpretatur pacificus, significans Dominum Christum, de quo dicitur: Imperii et pacis non erit finis. Per totum psalmum propheta loquens adventum Christi præcinit. In prima parte verba facit ad Patrem, iudicium Filio petens ad populos iudicandos, quod tamen prædestinatum ante sæcula noscebat. Secunda, in iudicio Domini filios pauperum salvandos, et humiliandam diaboli dicit esse superbiam, nam et ipsum quoque virginis partum per similitudines exponit. Tertia refert quæ bona contigerint de Spiritu sancto, ex Maria virgine nato Domino Christo. Quarta ab omnibus regibus dicit adorandum, quia humanum genus a diaboli potestate redemit. Quinta pronuntiat, quoniam in humanis oculis visus firmamentum fuit credentium, et profectus sine dubitate justorum. Sexta, æterno Domino totius mundi consensu laudes perhibet esse solvendas. Septima hymnum Domino Christo mundissima devotione persolvit.

COMMENTARIUS.

Deus, iudicium tuum regi da. Hæc verba referuntur in Salomonem, non filium David prophetae, sed in verum pacificum, id est, in Christum. Salomon enim interpretatur *pacificus*. Et ille vere pacificus est, per quem mediatorum accepta remissione peccatorum reconciliati sumus Deo. Dicit enim Apostolus, quia cum adhuc peccatores essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus. Ille quoque vere pacificus est, qui fecit utraque unum, solvens medium parietem, ut duos conderet in se unum novum hominem, faciens pacem. Quod vel de duobus parietibus Ecclesiæ potest accipi, qui conjuncti sunt in uno angulari lapide, id est, in Christo, soluto medio obstaculo quo separabantur, id est, carnali lege, vel etiam de ista et de superna Ecclesia, quam Christus reconciliavit, soluto muro quem inter eas peccata erexerant, et multis aliis modis potest Christus pacificus ostendi, non secundum eam pacem quam mundus quærit et diligit, sed secundum eam pacem de qua propheta dicit, *Dabo vobis solatium verum, pacem super pacem*, scilicet super reconciliationis pacem immortalitatis. Quod autem in hoc psalmo propheta ita aperte exponit occultum ejus adventum et manifestum: hoc facit ad convincendam duritiam illius populi, quem per spiritum propheticum prævenit, contradicturum omnia illa quæ de eo in lege et prophetis et psalmis scripta erant, et ut exhortetur eos, ut sic recognoscant ejus occultum adventum, ne tandem experiantur manifestum, et dicit ita: *Deus, da iudicium tuum regi*. Quod est dicere: Domine pater, mitte illum quem missurus es, ut assumpta humana natura des illi regi iudicium tuum, id est, iudicium certum et providum, quod scilicet falli non potest ut humanum iudicium. Pater enim non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio, quia Filius hominis est. Ex ipsa enim humanitate habet Christus iudicare, quia novus homo nova præcepta dedit mundo. Quæ qui servaverint, in bonum iudicabuntur, qui vero ea contempserint, in malum. Et valde justum est, ut qui homo factus est propter homines, ipse etiam iudicet homines. Sequitur:

Et justitiam tuam filio regis. Aliis verbis idem quod prius dixit, repetit. Idem enim rex est, et filius regis. Rex quidem est secundum humanitatem, filius vero regis est secundum divinitatem. Et cum dicit: *Da justitiam tuam filio regis*, idem est ac si dicat, Da ei justum iudicium tuum. Nec supervacua sunt huius modi repetitiones, quia multum ornatur divinum eloquium, et necessariae sunt in psalmis, et in eo genere sermones, quo concitandus est affectus animi.

Judicare populum tuum. Da, inquam, regi iudicium tuum, scilicet iudicare (pro ad iudicandum) populum tuum, id est, ad discernendum oves ab hædis in justitia. Et quos vocet populum ejus, determinat di-

cens : Et iudicare *pauperes tuos in iudicio*. Iudicium simpliciter positum, ut beatus Augustinus dicit, pro justo iudicio accipitur ut hic. Quod autem dicit, *Pauperes tuos*, ad differentiam dicit : quia sunt quidam pauperes non sui, illi scilicet qui et si exterius sunt pauperes, per cupiditatem tamen in mente sunt divites.

Suscipiant montes. Quasi dicat : Et ut rex ille iudicet populum tuum, ideo montes, id est, sancti apostoli qui sunt montes, sanctitate eminentes, virtute præpollentes : sic loquendo ut per eos alii fideliter instruantur, sic vivendo ut alii salubriter eos imitentur ; illi, inquam, *montes suscipiant pacem*, illam scilicet pacem de qua Apostolus dicit : *Christi legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus vos pro Christo, reconciliamini Deo*, hoc est, suscipiant prædicationem reconciliationis populo, subaudit annuntiandam. Ut qui aure audiendi audierint, iudicentur in bonum : qui vero non audierint, in malum. *Et colles*, id est, inferiores ita se ad ipsos habentes, sicut colles ad montes, ut Lucas et Timotheus ad Paulum, *suscipiant iustitiam*, scilicet, ut per eam obtemperent auctoritati illorum, sicut iustum est. Ipsam enim obedientiam vocat iustitiam. Vel aliter : *Montes*, id est, prælati et superiores in Ecclesia *suscipiant pacem et concordiam* faciendam in mundo vel in populo. Maxime enim ad prælatos pertinet vigilantem attentionem consulere paci, id est, concordiam, ne schismata fiant. Et ideo *montes suscipiant pacem et colles suscipiant*, id est, inferiores obediendo sequantur auctoritatem illorum, sicut iustum est.

Judicabit pauperes populi. *Da*, inquam, *iudicium regi*, et vere dabis ; qui rex ille tandem iudicabit, id est, discernet ad bonum veros *pauperes* de populo primitivo, et quia etiam iudicabit malos, ideo determinat quomodo istos iudicabit, dicens : quia non tantum *salvos faciet* illos priores pauperes, sed etiam *filios*, id est, quoscunque veros imitatores illorum *pauperes*, faciet *salvos æternaliter*, et ideo *humiliabit calumniatorem*. Calumniatorem vocat hic diabolum, qui fraudulentia et nequitia sua nititur semper confringere, unde fratres accuset. Unde alibi dicitur accusator fratrum, et qui maxime dolet causam nostram esse apud iudicem tam providum atque benignum. Qui vere tunc humiliabitur, quia absorpta morte, quando amplius peccato non erit locus, tunc peribit potestas ejus.

Et permanebit cum sole. *Et humiliabit*, inquam, *calumniatorem*, et illo humiliato cum tradiderit regnum Deo et Patri, tunc *permanebit æternaliter cum sole*, id est, cum paterna claritate ; *et permanebit ante lunam*, id est, in conspectu Ecclesiæ, ut inde Ecclesia se reficiat illic, unde hic lucebat. Lunam comparat hic Ecclesiæ, quia sicut luna non habet lumen a se, sed recipit illud a sole : ita Ecclesia lucem non habet, nisi recipiat eam ab illo qui *illuminat omnes hominem venientem in hunc mundum*. *Ante lunam* dico generationis generationum, id est, quæ erit generatio composita ex omnibus generationibus, hoc secundum quamdam translationem, juxta aliam vero dices, quod vere *permanebit ante lunam* : quia *permanebit in generatione e generationem*.

Descendat sicut pluvia in vellus. Quasi dicat : Qui sic veniet manifeste iudicaturus, prius veniet occulte iudicandus : quia *descendat sicut pluvia in vellus*, et est sciendum quod in duobus præcedentibus versibus de futuro dictum, de præsentem quoque potest dici sic : Dominus tandem iudicabit veros *pauperes populi*, et etiam in præsentem *faciet salvos* iustificando, et ipsos *pauperes et filios pauperum*, id est, imitatores illorum, *et humiliabit calumniatorem* ; quia dabit suis eam gratiam, ut unde calumniator machinabatur criminari eos scilicet, quod non gratis coleret Deum, sicut beatum Job, quando dixit : *Nunquid Job gratis colit Deum* ? Unde potius ipse humilietur victus in hoc, quia illi contra ejus voluntatem gratis colunt Deum. Vel aliter. *Humiliabit calumniatorem* per sacramen-

tum incarnationis suæ, scilicet quia illo extendendo manum super illum, ubi nihil suum invenit, alios in quibus jus habebat amittet. *Et salvos faciendo suos*, et calumniatorem humiliando *permanebit cum sole*, id est, quando sol oritur et occidit, id est, omni tempore. Et nimirum si *permanebit cum sole*, quia est *ante lunam*, id est, ante omnia tempora. Similiter posset dicere ante solem, sed gratia variandi orationem : quia prius solem posuerat, hic lunam posuit ; *permanebit*, inquam, *ens in generatione et generationem*, id est, in præsentem generationem, ubi est generatio decedens, et generatio succedens, et sic multæ generationes.

Descendat sicut pluvia. *Salvos faciet*, inquam, *filios pauperum*. Et ut salvos faciat eos, *descendat sicut pluvia in vellus*, id est, nascetur de intemerata virgine. Sicut enim pluvia penetrat vellus, et cadit inde sine villorum aliqua scissione ; sic et Dominus uterum virginis intravit et exivit sine ulla integritatis corruptione.

Et sicut stillicidia stillantia super terram. Idem dicit per aliam similitudinem. Sicut enim lenis pluvix guttæ stillantur super terram occulte : ita Dominus natus est de virgine sine strepitu maritalis copulæ. Aliter quoque si ad historiam respiciamus. Eo enim tempore quo Dominus per iudices populum rexit, præcepit Gedeoni, ut contra Madianitas pugnaret, promittens ei victoriam : ille vero volens fieri sibi promissionis certitudinem, in nocte vellus super arcem extendit, et petiit hoc signum sibi dari : ut vellus complueretur, et area sicca maneret, et factum est ita. Sequenti etiam nocte idem vellus extendit, et petiit ut siccum vellus maneret, et area complueretur, hoc quoque ei commissum est, et sic de victoria certus lactus est. Per vellus designatur Judæicus populus, quod sicut vellus ab ove auferitur : ita a lege et gloria loci et gentis erat extirpandus. Et Dominus descendit primo, *sicut pluvia in vellus* : quia prius populum illum spirituali gratia perfudit. Inde enim in matrem sibi elegit, in sanctos apostolos assumpsit, inde et præconium Evangelicæ veritatis incepit. *Et deinde descendit sicut stillicidia stillantia super terram* ; quia præconantibus sanctis apostolis, contradixerunt eis Judæi, prohibentes ne quis in eo nomine loqueretur. Et sic vellus siccum remansit, et terra quæ circa erat, compluta est : quia gratia Judæis est subtracta, gentibus est proposita. Tunc enim sancti apostoli in viam gentium abierunt, et in civitatem Samaritanorum, quod prius prohibitum fuerat, introierunt dicentes : *Vobis primum oportebat loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, et indignos vos iudicastis, ecce convertimur ad gentes*.

Orietur in diebus ejus. Descendit, inquam, Dominus, et in diebus ejus iustitia, prius occulta, et in lege non apprensus. *Orietur*, id est, manifestabitur. *Justus enim ex fide vivit* ; et oriatur *abundantia pacis*, scilicet ut et inimici diligantur ; et hoc tam diu erit, *donec luna auferatur*, id est, donec adscripta morte omnis defectus mortalitatis ab Ecclesia auferatur. Vel secundum aliam translationem ita dicemus : *Donec luna*, id est, præsens Ecclesia quæ nunc comparatur lunæ propter defectum, extollatur per gloriam immortalitatis et impassibilitatis. Tunc enim amplius inimicus diligendus non erit, quia nec inimicus erit. Et præterea *dominabitur rex iste a mari usque ad mare*, id est, ab oceano Occidentali usque ad oceanum Orientalem. *Et unde incipiet ? scilicet incipiet a flumine*, id est, a Jordane, qui fluvius est Judææ, unde præconium veritatis incepit. Et *dominabitur usque ad terminus orbis terrarum*, quia in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrarum. Et per hoc ita etiam simpliciter expositum manifeste ostendit, quod hæc (ut Judæi putant) in Salomonem historicalem referenda sunt. Potest autem mystice intelligi, quod dicit : *Et dominabitur a mari Orientali usque ad mare Occidentale*. Per mare namque Orientale Judæi significantur, qui et si amari in moribus erant, unam

tamen Deum colebant : per mare vero Occidentale gentiles intellige significari, quibus occiderat omnis cognitio veritatis. Per flumen quoque terrenos principes accipe, in mundanas amaritudines semper influentes, sicut flumen in mare, et est dicere : Dominabuntur a mari Orientali usque ad mare Occidentale, id est, obtinebit dominium et de Judæis et de gentibus, et dominabitur a flumine usque ad terminos orbis terrarum; quia illos qui prius flumen erant, faciet terram stabilem et bene cultam, et non solum terram, sed etiam orbem terrarum, id est, ad o perfectos, ut sint etiam termini orbis terrarum, id est, in tantum exstinxerunt in se omnem terrenitatem, ut jam vix etiam in aliquo angulo ejus sint.

Coram illo procident Æthiopes. Dominabitur, inquam, rex iste, et illo dominante Æthiopes, id est, den grati in peccatis et desperatissimi in gentibus, *procident coram illo*, id est, humiliabunt animas suas illi, et tamen *inimici ejus Judæi lingent terram*, id est, terrena magis quam ipsum diligent, quia maluerunt innocentiam perdere, quam locum et gentem amittere. Vel aliter : *Inimici ejus*, id est, contradictores ejus *lingent terram*, id est, diligent terrena, sapientes, id est, hæreticos, et magis placebit illis illorum errorem imitari, quam veritatem ejus conformari. Ecce duæ sententiæ in malo : sunt aliæ duæ in bono, ut sic dicas : *Procident*, inquam, *Æthiopes coram illo*, et qui prius fuerant *inimici ejus, terram lingent*, id est, non solum se humiliabunt, sed ipsam etiam humilitatem valde tanquam aliquid dulce cupient. Vel aliter : *Inimici ejus*, id est, quilibet prius adversantes eis, *lingent terram*, id est, diligent humanitatem, etiam studebunt imitari humilitatem.

Reges Tharsis. Ideo *Æthiopes procident coram illo*, quia *reges Tharsis et insulæ offerent ei munera*, quod non incongrue de tribus regibus magis potest accipi, quantum ad litteram. Mystice vero sic intelligitur. Tharsis interpretatur exploratio gaudii. Et illi qui prius in terrenis gaudium explorabant, ubi non est gaudendum, imo dolendum : lacti *reges*, illicitos scilicet motus in se ipsis bene regentes, *offerent munera gratiosa*, scilicet, seipos et alios a se conversos. Tharsis quoque, ut Hieronymus dicit, contemplatio interpretatur, quod satis item congruit, quia *reges illi qui in vera sunt contemplatione*, vere offerent ei munera supra dicta. *Et insulæ etiam offerent ei munera.* Insulæ sunt illi, qui adeo perfecti sunt, ut positi in solo hujus sæculi, licet undique fluctus tentationum eos assiliant, tamen stabiles maneant, velut in mari insulæ.

Reges Arabum et Saba dona adducent ei. Arabia interpretatur *campestris*, et est regio, in qua omnes aromaticæ species reperiuntur, et intelliguntur per *reges Arabum* tales regentes se de gentibus qui de sylvestribus et spinosis campestris et frugiferi facti, Deum omnium virtutum odoramentis oblectant. Saba vero interpretatur incensa, et est regio thurifera, per quam intelliguntur illo igne succensi, quem Dominus venit mittere in terram, et vult ut ardeat, id est, spiritu ferventes, Domino servientes, et in bonis moribus tanquam thure Deum oblectantes. Potest etiam in malo hoc dici sic : *Reges Arabum*, id est, gentilium reges, campestris et inculti; *et Saba*, id est, incensi igne incentivorum *adducent ei dona*, sanctos scilicet martyres interlicendo, qui Domino velut dulcia sacrificia erunt.

Et adorabunt eum. Quasi dicat : Non solum *reges Tharsis* et alii magni *reges munera offerent*, sed etiam omnes *reges*, id est, quicumque se regentes, cognoscensque se regunt, ab illo se habere. *Adorabunt*, id est, valde venerabuntur eum. Et vere adorabunt, quia omnes *gentes*, id est, aliqui de omnibus gentibus *servient ei*, casto scilicet timore. Ipsum enim servire, erit adorare.

Quia liberabit pauperem a potente. Ideo merito *adorabunt eum, et servient ei*, quia ipse et liberavit eam, et *liberabit pauperem*, id est, populum vero

A humilem a potente, id est, a supra dicto calumniatore; qui non ex sua virtute potens est super nos, sed ex nostra infirmitate, prævaricando enim infirmati, et sub peccato venundati sumus, et præpotentem super nos eum fecimus. Liberabit, inquam, *pauperem*, et necesse erat ut liberaret *pauperem : cui (pro quia ei) non erat adjutor*, quia neque philosophus, neque angelus aut archangelus poterat ei subvenire, ut liberaretur præter ipsum solum, de quo dictum est : *Dum medium silentium tenerent omnia*, etc.

Parcet pauperi et inopi. Quasi dicat : Quomodo liberabit *pauperem*? An ita ut placeat ei illius peccatum? Non, sed potius destruetur peccatum, quia ipse *parcet* remittendo peccatum *pauperi*, id est, humilianti se ei, sicut pauper solet diviti, et *inopi*, id est, illi qui est sine ope, et reputat gratiam sibi necessariam esse. *Et tandem faciet salvos æternaliter animas pauperum.* Et hoc ideo, quia hic *redimet animas eorum ex usuris*, id est, ex suppliciis peccatorum, quæ tandem debentur malis, et per hoc liberabit a suppliciis, quia redimet ab *iniquitate*, id est, quia causam aufert suppliciorum, id est, peccatum. Supplicium autem ipsum ideo usura dicitur, quia plus mali contingit inveniri in supplicio quam delectationis in peccato. Solum enim corpus ab homicida hic occiditur, ipse vero qui hoc facit illic corpore et anima damnatur; vel, quod generalius est, cum peccatum alicujus sit momentaneum, supplicium erit æternum. *Redimet*, inquam, *animas pauperum ex iniquitate.* Et nomen *eorum*, id est, redemptorum, scilicet, hoc nomen Christianus quantumcumque sit mundo despicabile, tamen erit valde *honorabile coram illo*, id est, in conspectu illius, cum dicet eis : *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.*

Et vivet et dabitur ei. Descendet, inquam, Dominus, et *dominabitur a mari usque ad mare.* Et occisus ex infirmitate, *vivet ex majestate*, quia resurget, et *mors illi ultra non dominabitur.* Vel *vivet vera vita*, quia immunis a peccato erit in se, etiam in suis, juxta illud : *Sicut me misit vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, ita et qui manducat me, vivit propter me.* Quodcumque enim peccatum sive parvum, sive magnum, mors animæ est. Et quia *vivet*, ideo *dabitur ei de auro Arabiæ*, id est, de præc. puis philosophis gentium quidam convertentur ad eam, ut Dionysius Areopagita, et plures alii. Aurum enim Arabia: pretiosius est quam aliud aurum. Et per aurum sapientia designatur, per Arabiam vero gentilitas. *Et quod semper adorabunt*, ut istud, scilicet : *Adveniat regnum tuum*, quod nos quotidie oramus, illud erit *de ipso.* Quis enim sciret quid maxime deberet orare, nisi ille venisset qui prior docuit despiciere terrena et desiderare cælestia? Nullus utique. Vel aliter : *Semper adorabunt de ipso*, quantum ad corpus perliciendo. Hoc enim orant sancti viri devotissime, ut corpus Christi, id est, numerus electorum compleatur. Upde etiam in alia Translatione habetur, *Adorabunt pro ipso, et benedicent ei*, id est, multiplicabuntur in virtutibus et bonis operibus, quod erit benedicere ei. Semper enim sive ipse nos benedicat, sive nos benedicamus eum, nos multiplicabimur, ipse vero non augetur nostra benedictione, nec minuitur maledictione. Et hoc faciet *tota die*, id est, in adversitate, et in prosperitate; qui enim non solum in prosperitate, sed in adversitate Deum laudat, illi etiam nox est dies, et sic semper in die Deum laudat.

Erit firmamentum in terra in summis montium. Ideo merito *benedicent ei*, quia ipse in terra conversando inter illos, propter quos suscepti terram, *erit firmamentum*, id est, confirmatio veritatis, in *summum montium*, id est, in prophetis, qui plura de eo promiserunt. Quotquot enim promissiones sunt, in ipso sunt, id est, perfectæ; et ipse de se dicit : *Oportebat impleri quæcumque scripta sunt in lege, et in prophetis*

et psalmis de me. Summos montium vocat prophetas, non quod digniores apostolis sint, sed quia priores tempore fuerunt. Erit, inquam, firmamentum, et fructus ejus superextolletur super Libanum. Libanus est mons, ubi cedri arbores altissima: et odoriferae, et imputribile lignum habentes, crescunt. Fructum ejus ad similitudinem intelligere possumus. Sicut enim fructus sanctorum Apostolorum sunt ab ipsis conversi, quibus ipse dixit: *Ego posui vos ut eatis et fructum afferatis*, etc., sic et sancti apostoli, quos ipse vocavit, fructus ejus sunt. Et est dicere: *Fructus ejus superextolletur super Libanum*, id est, valde extolletur super omne hujus mundi excessum, jucundum et pretiosum. Vel quia Libanus candidatio interpretatur. Per Libanum intelligitur Judaicus populus, qui quasi candidatus inter gentes propter cultum unius Dei et legem erat. In quo etiam populo illi candidiores erant, qui plus aliis amulatores paternarum traditionum, sicut Paulus fuit, existebant. Et tamen fructus ejus superextolletur super hunc etiam Libanum, quia sancti apostoli longe digniores istis quantumcumque legis amulatores sint, erunt.

Et florebut de civitate sicut fenem terræ. Quia non dicitur de civitate, cujus potest civitas referri sive ad malum, sive ad bonum. Si autem ad bonum, tunc sic dicemus: Illi qui sunt de civitate ejus, id est, cives illius regis, cujus fructus sic extolletur, quod sunt omnes ad pie vivendum in Ecclesiam collecti: illi florebut sicut fenem, non quodlibet, sed sicut fenem adhærens terræ, quod non cito siccatur, sed diu viret, id est, florebut sicut fructiferum fenem, quia et ipsi fructificabunt. Vel florebut utiliter sicut fenem terræ, id est, sicut triticum. Per fenem namque triticum designatur, ut in libro Genesis, ubi dicitur: *Producat terra omne fenem, et omne lignum pomiferum*, etc. Si vero civitatem in malo accipiamus, tunc ita dicemus: Illi qui sunt de civitate Chaim, qui prius edificavit civitatem, ubi nulla prius fuerat civitas, quia non prius quod spirituale est, sed quod animale, illi florebut quidem, quia in terrenis prosperabuntur, sed flos illi erit sicut fenem terræ, quod hodie est, et crus in clibanum mittitur.

Sit nomen ejus benedictum. Visis et enumeratis tot et tantis bonis, quæ in diebus hujus regis erunt, benedicit ei, dicens: *Nomen ejus*, scilicet, nomen hoc, quod est Christus, vel Dominus sit benedictum, id est, multiplicatum in veneratione plurimum, in sæcula præsentia, id est, per omnia tempora. Et merito debet benedici in sæcula, quia ipsum nomen ejus permanet ante solem, id est, est benedictum ante omnia tempora.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ. Dico ut benedictum sit nomen ejus, et merito hoc dico, quia non solum Judæa, sed omnes tribus, id est, omnes familiae terræ benedicentur in ipso, id est, augebuntur in virtutibus per ipsum. Et propter hoc dico in ipso, quia in ipso benedicentur omnes gentes, id est, aliqua ex omnibus gentibus magnificabunt, id est, virtutibus et bonis operibus eum glorificabunt. In quo enim erit ejus magnificatio, in hoc erit eorum benedictio. Benedictus ergo sit Dominus Redemptor, Deus Creator, Dominus et Deus, dico, Israel veri, quia ipse solus per ipsum facit quæcumque mirabilia; alii vero, etsi faciant mirabilia, non ex se habent, sed per ipsum. Et ideo etiam nomen majestatis, id est, majestativum nomen ejus, hoc, scilicet, quod est Dominus, sit benedictum in æternum, id est, exaltet æternaliter in servis suis, scilicet, ut ipsi tales se exhibeant qui sint digni ut talem Dominum habeant. Et vere benedictum erit, quia omnis terra replebitur majestate ejus, id est, majestativo dono ejus, illo, scilicet, de quo dictum est: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii et filia vestra*. Principaliter enim hoc dono, id est, spirituali gratia, repleti sunt apostoli, et per ipsam omnem terra illud suscepit, quia in omnem terram sonus eorum exivit. Et quia omnis terra majestate ejus replebitur, ergo

A fiat ei benedictio in primitivis repletis, fiat ei et in secundariis.

IN PSALMUM LXXII.

Psalmus Asaph.

ARGUMENTUM.

Qua expostulatione populus in Babylone captivus adversus providentiam us sit, indicatur; et quod pro exploratione virtutis in hac vita plerumque justis cruciantur, nec non inopinatis aliquoties successibus attolluntur. Aliter vox Christi ad Patrem de Judæis.

EXPLANATIO.

« Dum in titulis superioribus David tantum videatur ascriptus, hoc addidit filii Jesse, scilicet, ut illum David patrem Salomonis intelligere debeamus. Laudes ergo temporales, quæ Domino in lege post sacrificia peritum, et instrumenta musica reidebantur, defecerunt atque mutatae sunt, quia nunc Ecclesia catholica immolatione corporis et sanguinis Christi sanctam peraget psalmodiam. Synagoga autem Dominum quidem colebat, sed vivendo florere malos in pessimas cogitationes inciderat; ex cujus persona in hoc psalmo ipse Asaph loquitur, qui in suo nomine Synagogæ continet significationem; de gentilibus enim populus, et de his qui legem Domini susceperunt, multa dicturus est, quæ ad emendationem nostram utiliter dicuntur, ne talibus cogitationibus polluamur. Aliter quod defecerunt laudes David filii Jesse, ad finem quinquagesimi psalmi pertinet; quod vero sequitur psalmus, initium est sequentis. Asaph, ut diximus, ex typo Synagogæ per totum loquitur psalmum. In prima parte zelose dicit felicitatem mundi, pacem contuens peccatorum, admirans cur inimicis Dei et paganis prosperitas tanta provenerit, ut os suum usque ad caelum extollere viderentur. Secunda parte reversurum dicit populum suum ad salubre consilium, et pristinae cogitationis erubescere pravitatem, donec ultima imperiorum intelligere atque conspicere mereatur. Tertia parte propter dolos suos mala impiis provenire testatur, quia sanctos viros felicitate sua scandalizare videntur, se tamen beneficio Domini de his malis asserit esse liberatum. Quarta dicit quomodo ad perfectum intellectum Domino miserante pervenerit. »

COMMENTARIUS.

Quam bonus Deus Israel his qui recto sunt corde. Titulus est, *Defecerunt hymni David, filii Jesse, psalmus Asaph*. Asaph interpretatur congregans, sive congregatio, et significat hic Synagogam non interfetricem, sed imitatricem. Et est dicere: Iste psalmus est Asaph, id est, synagogæ, quia quidam de Synagoga hic loquuntur; psalmus dico, agens de hoc, quia defecerunt hymni David filii Jesse. Hymnus est laus Dei cum cantico. Et valde periculosa et lacrymosa res est, quod qui Deum non solum laudaverunt, sed etiam laudem ejus cantaverunt, tam cito ab ejus laude defecerunt. Qui enim laudem alicui cantat, non solum laudat, sed hilariter etiam laudat; et qui laudem alicujus cantat, non solum cantat, sed et diligit illum quem laudat, nec frustra præter solitum videtur hoc nomen David per filii Jesse in hoc titulo determinatum. Hoc enim ideo factum est, ut per hoc intelligatur quia hymni defecerunt in carnali populo, historiali David subjecto, non spirituali populo, spirituali David supposito. Quod enim tempore veteris testamenti, cum adhuc in ipso novum testamentum lateret velut fructus in radice, David ipse filius Jesse rex Israelitici populi fuit. Eodem tempore, scilicet, veteris testamenti facta sunt promissiones illi populo tanquam carnali, terrenæ et temporales, quia promissum est ei regnum, subjectio hostium, successus filiorum, secunditas uxorum, Jerusalem civitas, et omnis illa terrena felicitas, quæ ipsi pro magno acceperunt, quasi

Deus nihil majus, nihil melius, haberet, quod eis dare posset. Et pro his solis laudaverunt Deum, et coluerunt. His autem acceptis, cum merito peccatorum suorum oppugnarent, et expugnarentur, et civitas eorum everteretur, promissionis terra eis auferretur, quod necessarium erat, quia umbra erat, tunc hymni in eis defecerunt, ideo, quia in talibus cordibus Deus non laudatur, imo blasphematur. Quæ vel putant eum injustum esse, vel mortalia non curare, propterea quia hæc temporalia bona subtrahit amicis, et cultoribus suis, et dat ea inimicis, blasphemis, scilicet, et idololatriis. Ex his vero quidam correcti, vel quia etiam non deluerunt in populo illo, qui Spiritum sanctum intelligerent, et quid accepissent, et quid Deus eis promississet, et quare hæc temporalia eis subtraxisset, et inimicis dedisset. Hi tales associantes se illis, ut tanto liberius cum eis agere possint, loquuntur in hoc psalmo, et redarguunt illos, atque corrumpunt, exhortantes eos, ne amplius amulentur florem malorum. Et ut intelligant quod ideo Deus subtraxerit eis hæc non vera bona temporalia, ut inquirerent alia vera bona et æterna, non quæ in illis non erant, sed quæ in illis latebant. Et dicit ita, sive correctorum quilibet, sive peccatorum, illis se associantium: *Deus Israel veri, quam bonus est, id est, quam jucundus est his qui sunt recto corde!* Distorsit autem corde solis, qui vel putant eum injustum esse, vel mortalia non curare, est perversus, non quod vere perversus sit Deus, sed quando tu perversus, tunc perversus tibi videtur. Et non est tibi bonus, id est, non est tibi jucundus, imo injucundus, sicut neque mel jucundum est fabricitanti palato, neque clarus sol lippienti oculo, quia lux, quæ vegetat sanum oculum, reverterat infirmum, et quæ hunc illustrat, illum excruciat.

Mei autem pene moti sunt pedes. Quasi dicat: Rectis quidem corde bonus est Deus, ego autem prius eram distorto corde, et ideo mihi bonus non erat. Nam *pedes mihi pene moti sunt, et gressus mihi pene effusi sunt.* Pedes pertinent ad lapsum, quia pedibus labimur; gressus vero pertinent ad errandum. Et pedes accipit hic affectiones, gressus vero operationes, quia *pedes non ex toto moti, sed pene moti sunt, et gressus non ex toto effusi, sed pene effusi sunt,* quia cogitabat quidem et piam affectionem, quam in Deum, et si pro carnalibus habeat mutare, et opera servitutis ejus in dæmoniorum culturam transferre, sed respuit, et ideo dicit: *Pedes mei pene moti sunt, et gressus mei pene effusi sunt.* Quasi dicat: Cadebam, sed nondum cecideram; ibam, sed nondum iteram.

Quia zelavi. Ideo *gressus mei pene effusi sunt, quia ego zelavi,* id est, indignationem habui, faciendo me super iniquos, id est, justificando me, et in hoc præferendo iniquis; et inde zelavi, quia vidi *pa em,* id est, felicitatem peccatorum, scilicet, quod ipsis essent omnia pro velle suo.

Quia non est respectus morti eorum. Ideo *zelavi videns pacem peccatorum, quia morti,* cum sit malum meritum *eorum, non est tamen respectus,* quia nunquam respicit eos. *Et in plaga eorum,* id est, si aliquando plagantur, non est ibi *firmamentum,* id est, stabilitas, quia si interdum evenit eos aliqua tristitia mori, succedunt læta, vel in *plaga eorum est firmamentum,* id est, non laxatur plaga eorum, sed firmatur, id est, consolidatur. Aliiter quoque hunc totum versum legere potes, ut sit ostensio quod felicias non datur hic peccatoribus ad salvationem, sed ad damnationem. Quasi dicat: *Zelavi,* inquam, *videns pacem peccatorum.* Quare autem datur eis pax illa? Ad perditionem utique ipsorum; nam datur eis ideo, *quia morti eorum non est respectus,* quia mors eis debita nunquam vertit se ab eis, ut aliquando respiciat eos, sed semper respicit eos, id est, jam conclamatum est de eis, et in *plaga eorum non est firmamentum,* quia semper laxatur plaga, id est, confusio ipsorum.

In labore hominum non sunt. Eadem continuatio est secundum utramque sententiam, quasi dicat: Inde apparet quod *non est respectus morti eorum,* quia nulla medicina eis adhibetur. Nam *non sunt per se ipsos in labore aliquo verorum hominum,* scilicet, ut vigilent vel jejument, vel aliquid tale faciant, et præterea *non flagellantur,* neque unquam *flagellabuntur cum veris hominibus* ab illo, quia *flagellat omnem filium quem recipit.* Et quia nec per se laborant, nec a Deo flagellantur, ideo tenuit eos *superbia,* quasi quibusdam manibus suis ne aufugerent. Et propterea *operi sunt,* id est, ex toto involuti sunt, quasi quodam pallio, *iniquitate* contra proximum, et *impietate* contra Deum. Iniquitate vel impietate, dico, sua, id est, ex eorum vitio eis innata; neque enim sobrie in se vivunt, quæ a superbia, neque juste in proximum, neque pie in Deum.

Prodiit quasi ex adipe iniquitas. Operi sunt, inquam, *iniquitate,* et hoc non ex necessitate aliqua, quia *iniquitas eorum prodiit non ex siccitate, sed quasi ex adipe.* Si quis enim pauper, egestate coactus, furtum vel latrocinium committit, illius iniquitas prodiit quasi ex siccitate; si quis vero abundans et potens aliquid rapit, hujus iniquitas non procedit ex siccitate, sed *quasi ex adipe,* id est, ex arrogantia et presumptione. *Transierunt etiam metas humanitatis, vel regulam justitiæ,* tendentes in *affectum cordis,* id est, cupientes implere omne desiderium pravi cordis sui. *Cogitaverunt namque nequitiam,* et ipsam etiam *locuti sunt,* ut aliis persuaderent eam; et hoc non tantum apud familiares suos, sed etiam *locuti sunt iniquitatem in excelso,* id est, in publico, ut universaliter persuaderent eam. Et ad hoc *posuerunt os suum in cælum,* id est, contra cælum, quia in Deum blasphemias dixerunt. Vel *posuerunt os suum in cælo,* id est, in auctoritate, scilicet, ut dicta eorum sic authentica tenerentur, quasi cælestia essent. Vel *posuerunt os suum in cælo,* id est, in disputatione de futuris, quæ pertinet tantum ad cælum, quia dixerunt: Hoc et hoc faciemus, hoc autem dimitemus. *Et lingua eorum cum esset in terra,* id est, in stabili loco posita, *transiit terram,* id est, seipsam loquendo talia, quæ nihil ad eam. Vel transiit alios terrenos ultra communem facultatem præsumendo.

Ideo convertetur populus meus hic. Quasi dicat: Ideo tam diligenter eorum damnationem per pacem eis concessam notavi, ut hic *populus meus,* qui vult mihi consors esse, et mihi conformari, convertatur, sicut vere *convertetur,* scilicet ut qui prius putabat Deum injustum esse, aut mortalia non curare, quia hæc temporalia subtraheret amicis, et daret inimicis; modo e contrario sentiat, et postquam convertentur, tunc *dies pleni inveniuntur in eis,* per effectum suum scilicet. Quia illud, quod ille docuit, qui in plenitudine temporis venit, id est, contemptus terrenorum, et amor cælestium erit in eis. Vel convertentur hic in præsentem, et tamen *dies pleni,* id est, æterni *inveniuntur in eis.* Et necesse est, ut convertantur, quia aversi erant. Namque *dixerunt,* quod aut Deus neciret omnia, aut si sciret, tunc vel injustus esset, vel mortalia non curaret, hoc est, quod dicit: *Dixerunt.* Quomodo potest hoc esse? Verum quidem vulgo dicitur, scilicet quod Deus scit omnia, cum subtrahat bona amicis, et det ea inimicis? Utique vel illud verum non est. Aut *si est scientia in excelso,* sic dicitur tunc (quasi dicant) aut injustus est, aut mortalia non curat.

Ecce ipsi peccatores. Quasi dicat: *Ecce cur talia dicant, ideo scilicet, quia illi obtinent reputatione eorum præmium justitiæ suæ.* Nam *illi, qui sunt peccatores, et tamen abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias,* pro quibus illi Deum coluerunt, et se justificaverunt. Ecce turpis venditio vendere justitiam suam pro terrena pecunia. *Et dixi: Illi, inquam, conversi illud dixerunt, et ego etiam dixi: Ergo sine causa, etc.* Quod sicut a principio potest

dicere, vel aliquis jam correctus respectu prioris status, vel etiam aliquis perfectus et intelligens, in persona tamen illorum; et est dicere: Quandoquidem alius obtinet præmium justitiæ meæ, ergo sine causa, id est, sine utilitate justificavi cor meum, id est, cogitationes meas, et sine causa lavi manus meas, id est, mundavi opera mea, ut essem inter innocentes, et sine causa fui flagellatus, id est, flagella sustinui et ta die, id est, assidue, et tamen castigatio mea est in matutinis, id est, non differtur castigatio mea, sed semper quasi est in foribus, ut in unoquoque mane me invadat. Illorum autem castigatio aut sera, aut nulla est.

Si dicebam. Hoc, inquam, dixi: Et tandem dicebam, Domine, si narrabo aliis sic, scilicet te injustum esse, vel te non curare mortalia: quia temporalia bona auferens amicis, et das ea inimicis; ecce magnum inconveniens incurram, hoc scilicet, quia reprobo, id est, separabo a me nationem, id est, omnem generationem filiorum, id est, electorum tuorum præcedentium, Abraham scilicet et Jacob, et aliorum talium, quia nullus illorum est, qui mecum in hoc consentiat. Et in hac difficultate positus cogitabam ut cognoscerem, id est, cogitabam cognoscendum esse: vel ut dicit beatus Augustinus, Proposui ut cognoscerem. Quid cognoscerem? Scilicet te justum esse, et mortalia curare, et tamen terrena bona amicis subtrahere, et inimicis tribuere. Sed hoc cognoscere labor est, id est, difficultas quædam posita ante me, volentem illud investigare, donec me faciam ante te. Vel hoc cognoscere me labor ante me, id est, major me, donec intrem vel in sanctuarium Dei, id est, in mentem meam faciendo ipsam sanctuarium Dei, vel in sanctuarium Dei, id est, in secretam dispositionem Dei, vel in sanctuarium Dei, id est, in sacras Scripturas, scilicet ubi certæ rationes de his omnibus dantur. Et tandiu est mihi labor, donec intrem in novissima eorum, id est, donec mente percurram ad futuram damnationem, et penas malorum; et in illis novissimis existens, intelligam quod nunc non intelligebam, scilicet Deum justum esse, et mortalia curare, et tamen hæc bona amicis subtrahere, et inimicis dare: quia ad hoc dat ea inimicis, ut ei quod bonum fecerint, per ea remunerarentur, et ut tanto gravior in futuro damnentur.

Verumtamen propter. Dixit, Et intelligam in novissimis eorum, per quod inivit, quia in futuro damnabuntur. Sed tamen (quasi dicat) hic etiam damnantur, quia tu, Domine, posuisti eis dolos. Quos dolos? scilicet ut interius excæcati æterna bona omnibus proposita relinquunt, et temporalia, quæ fallunt eos, appetant. Et hoc factum est eis propter dolos eorum, id est, malo merito suo, scilicet quia quantum in eis est, dolose agunt. Potest et aliter hic idem versus aliquantulum superius continuari. Quasi dicat: Peccatores, inquam, obtinuerunt divitias, in quo putant bene secum agi: sed tamen in hoc eodem male agitur cum ipsis, quia tu, Domine, posuisti eos dolos propter eorum dolos, ut prædictum est. Et in hoc posuisti eis dolos, quia dejecisti eos, dum alleverantur, id est, quia ipsa eorum elevatio in terrenis est eorum dejectio, id est, damnatio; prosperitas enim stultorum perdat eos.

Quomodo facti sunt in desolationem. Hoc, inquam, modo dejecisti eos, quia facti sunt in desolationem, id est, quia præcipitati sunt, jam dispositione in æternam damnationem. Et quomodo, id est, quam inopinate hoc eis contigit: et ideo dico facti sunt in desolationem, quia subito defecerunt, jam dispositione etiam perierunt: et hoc non ex justitia tua, sed propter iniquitatem suam. Et ita dico defecerunt et perierunt, velut somnium surgentium perit, qui licet multas divitias dormiendo somniaverunt, surgentes tamen nihil inveniunt in manibus suis. Sic et isti in hac vita quasi in somno sunt, cum vero tandem de hoc somno educentur et evigilabunt, nihil

A invenient in manibus suis, quia cum interierit homo, non descendet cum eo gloria ejus. Nihil enim, ut ait Apostolus, in hunc mundum attulimus, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Et vere peribunt, quia tu Domine rediges in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum. Sicut enim ipsi in civitate sua imaginem tuam, id est, rationem suam et intellectum redegerunt ad nihilum, comparabiles facti jumentis insipientibus, sic et tu imaginem ipsorum, id est, imaginem superbiæ et totius nequitiae, quam in se ipsa fecerunt, rediges ad nihilum in civitate tua supercælesti, id est, in societate sanctorum, non quod ipsi ibi sint, sed quia cum ibi esse deberent, inde exclusi a vero esse separabuntur, et sic ad nihilum redigentur.

Quia inflammatum est cor meum. Ideo merito ad nihilum rediges eos, quia aliis etiam occasionem peccandi dederunt. Nam cor meum inflammatum illorum exemplo desiderio terrenorum, et renes mei, id est, delectationes meæ, quæ deberent esse spirituales, mutatae sunt in carnales: et sic ego qui aliquid deberem esse, redactus sum ad nihilum, id est, ad hoc, ut terrena tantum appetere, quæ nihil sunt, et nescivi, id est, nesciens factus sum. Et quia nesciens fui, ideo et si apud illos satis prudens viderer et sapiens, tamen apud te factus sum ut jumentum, id est, irrationabilis et insipiens, dum ea, quæ nihil sunt, appetere, et quamquam appetere, tamen ego semper fui tecum, quia non hæc a dæmonis, sicut idololatæ faciunt, peto, sed a te solo peto. Et ideo tu adjuvisti me, ne penitus caderem: quia tenuisti manum meam faciendo eam dexteram, id est, fecisti ut opera mea prius sinistra, id est, perversa, fierent dextera, id est, bona, et me ductum de tenebris erroris deduxisti, id est, de virtute in virtutem provexisti. Et hoc non in meritis meis, sed in voluntate tua, et suscepisti me jam dispositione, et tandem suscipies me cum gloria. Possunt et aliter duo superiores versus legi. Quasi dicat: Ipsorum quidem imaginem rediges ad nihilum, meam autem non rediges ad nihilum, quia cor meum desiderio tui est inflammatum, et renes mei, id est, delectationes meæ prius carnales mutatae sunt in spirituales: et ego reactus sum ad nihilum, id est, pro nihilo me reputavi, quantum ad ea, quæ prius institui: et tamen venialiter peccavi, quia nescivi, id est, nescius prius fui. Nunc autem factus sum apud te ut jumentum, id est, sicut subjugale mansuetum et humile, cui semper scilicet onus tuum suave et leve sit. Et ideo ego amodo semper ero tecum, quia nunquam caro me retrahit a voluntate tua. Et merito semper ero tecum, quia tenuisti manum meam faciendo eam dexteram, sicut supra dictum est.

Quid enim mihi est in cælo. Vere tandem suscipies me cum gloria: nam quid est mihi paratum in cælo? Utique magnum aliquid. Gloria scilicet illa, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascendit: et tamen quid ego miser volui super terram? Utique vile quiddam: hoc autem (quasi dicat) contigit ex defectu meo in anima et corpore. Per prævaricationem namque Adæ multipliciter prius defecit caro mea et cor meum, id est, corpus meum et anima mea. Nunc autem es Deus cordis mei, etc. Vel aliter. Quasi dicat: Prius quidem utique quiddam volui super terram, nunc autem jam defecit caro mea, et cor meum a se, ut proficerent in te. Et tu Deus es cordis mei, id est, es ille quem cor meum diligit ut Deum, et es pars mea in æternum. Eligant enim alii partem, quam velint in mundo, ego te solum partem hæreditariam mihi eligam in cælo. Quia ecce, ideo merito te Deum patrem assumo, quia omnes illi peribunt, qui elongant se a te, id est, qui non te partem assumunt. Et vere peribunt, quia tu jam perdidisti dispositionem omnem illam, qui fornicator recedendo abs te. Illi fornicantur a Deo, qui ipsum non caste colunt, quia non propter seipsum, sed propter aliud eum colunt.

Mihi autem adhærere Deo bonum est. Fornicantes, A inquam, abs te perdidisti, me autem non perdidisti : quia ego non fornicatus sum abs te. Quoniam *mihi est bonum*, id est, mihi videtur utile et jucundum, tandem tibi *Deo adhærere*. Et ut tunc adhæream, pono nunc interim spem meam in te Domino redemptore, et Deo creatore : ita ut *annuntiem omnes prædicationes tuas*, id est, omnes laudationes, quibus tu es prædicandus, annuntiem, dico *Sion filia*, id est, Ecclesiæ, quia extra Ecclesiam non est locus veræ prædicationis, quæ Ecclesiæ propter virtutum ornamenta, et filiorum secunditatem filia comparatur, et hoc *in portis*, id est, in publico, vel in virtutibus.

IN PSALMUM LXXIII.

Intellectus Asaph.

ARGUMENTUM.

Machabæorum et pericula narrantur, et preces connectuntur.

EXPLANATIO.

Ideo intellectus in titulo prænotatur, quia duplex captivitas sequitur corporalis et spiritualis. Una quæ templo destructo in Babyloniam duxit, altera quæ fide subversa errorum confusione subjugavit. Hunc psalmum Hieronymus contra Chaldæos cantatum putat, Cassiodorus contra Romanos, Arnobius contra Philiistinum, quando Ophni et Phinees sacerdotibus interfectis arca Dei capta est. Synagoga per totum loquitur psalmum. In prima sectione deplorat, cur traditi fuerint gentibus, ita sanctuarium Domini inimicorum profanasset audacia, memorans quorundam Judæorum cor impænitens, Domini provocasse censuram, ex quibus tamen in fine sæculi convertendos esse prophetat. Secunda dicit adventu Christi superstitiones et iniquitates hominum fuisse destructas, enumerans diversa eum fecisse magna, inter quæ petit et Judæis errantibus subveniri. Tertia rogat, ut memor promissionum suarum ab interitu semen eripiat Abrahæ, et ad ipsam ascendat superbia hostium, qui se inaniter extulerunt.

COMMENTARIUS.

Ut quid Deus repulsi in finem? Intelligens Asaph loquitur in hoc psalmo, quia ut jam sæpe diximus, phrenetici Judæi non cognocentes tempus visitationis, et timentes perdere illud, quod acceperant, occiderunt illum, qui dederat. Sed quid factum est eis? Perdiderunt etiam terrena, et ubi ipsum occiderunt, ibi ipsi occisi sunt. Et quoniam metuentes perdere terram, datorem vitæ occidunt, ideo eandem terram occisi perdidit. Et in eodem tempore quo ipsum occiderunt, ut ex ipso tempore admonerentur, cur talia paterentur. Quando enim civitas Judæorum conversa est, pascha celebrabant, et in multis millibus tota illa gens ad hujus venerant festivitatis celebrationem. Ubi Deus per non honos, ipse tamen bonus : per non justos, ipse tamen justus, et juste ita vindicavit in eos, ut multa millia perimerentur, et civitas everteretur. Hoc plangit intellectus Asaph in hoc psalmo, et in ipso planctu velut intellectus, id est, intelligens discernit terrena a cælestibus, nova a veteribus, ut scias, per quæ transeas, quid expectes, quid relinquant, quibus inhæreas. Loquitur autem propheta in hoc psalmo, ut Asaph, id est, ut congregans, scilicet ut alios de populo illo aggreget sibi in hoc intellectu, ut discernat terrena a cælestibus, et terrena postponant, cælestibus inhæreant. Et deplorat hic historiam subversionem illorum a Romanis, et Tito et Vespasiano factam : quia tempus visitationis non cognoverant ad convincendam eorum duritiam, scilicet ut qui medicum præsentem recognoscere noluerunt, per tam manifesta mala admoniti, saltem absentem recognoscant. Sic ergo incipit : O Deus, ut quid repulsi nos, id est, propter quod fecisti nos a defensione tua videri repulsos? Repulsi nos in finem repulsionis, id est, omnimoda et irrecuperabili repul-

sione. Cum enim sic tribulabantur, tot millia occidebantur, tot in captivitatem ducebantur, vere ab eo repulsi videbantur. Ut quid dico, *iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ*, id est, super illos, quos tu elegisti prius, et pavisti legalibus et prophetis scriptis, sicut pius pastor oves suas pascit? Certe, quasi dicat : ideo repulsi, et ideo iratus es : quia nos terrenis inhæreabamus, et te pastorem non agnoscebamus.

Memor esto congregationis tuæ. Quasi dicat : Et ut non repellas in finem, *memor esto congregationis tuæ ab initio*, id est, etsi isti indigni sint, ut eorum memor sis, memor esto saltem Abraham, quem prius liberasti educendo de urbe Chaldæorum, a quo populus iste, quem congregasti et elegisti, carnaliter processit, ut per ipsum aliquando liberet. *Memor esto*, dico, *congregationis tuæ, quam tu possedisti* inter alias gentes, dando ei legem et præcepta. Non enim sic omni nationi fecisti. Per hoc quia dicit : *Congregationis tuæ, et quam possedisti*, attrahit sibi auditorem populum, scilicet illum, cui loquitur, et enumerat hic plura Dei beneficia prius illi populo concessa, ut per hoc inducat eum ad alia conferenda.

Redemisti virgam hæreditatis tuæ. Ideo etiam memor esse debes congregationis tuæ, quia tu redemisti virgam hæreditatis tuæ, id est, tu liberasti de Ægyptiaca servitute hanc hæreditatem tuam per virgam, id est ; per multa miracula facta a Moyse in virga. Habet enim historia, quod cum Moyses esset apud Jethro socerum suum, Dominus apparuit ei, et præcepit ei, ut rediret in Ægyptum, et reduceret indo populum suum. Cui dubitanti, an per eum fieri posset, dedit ei Dominus hoc signum, præcepitque ei ut virgam, quam manu tenebat, in terra projiceret : projecit, et in colubrum versa est. Cumque ille expavisset, præcepit ei Dominus, ut serpentem per eandem caperet. Cepit, et mox virga in se rediit. Et per hanc virgam postmodum fecit Moyses illa omnia signa, quibus Israeliticus populus de Ægyptiaca servitute est eductus. Designabatur autem per virgam in serpente Christus in morte, quod Apostoli extimuerunt : quia videntes eum mortuum dubitaverunt, sed Dominus præcepit eis ut caudam caperent, id est, non mortem, sed illud, quod sequebatur, id est, resurrectionem considerarent, et sic liberi a timore essent. Potest etiam per fluxum serpentis designari fluxus nostræ mortalitatis : quem ne nos timeremus, præcepit Dominus Moyse caudam capere, id est, præcepit nobis semper finem illum attendere, quando in cælestem habitum commutati, æquales erimus angelis Dei. Vel aliter : *Redemisti virgam hæreditatis tuæ*, id est, liberasti de servitute hanc hæreditatem tuam virgæ comparabilem, scilicet quia multa miracula fecisti per eam, sicut Moyses per virgam prædictam. Vel redemisti eam ad hoc, ut esset tibi hæreditas mensurata virga, id est, proprie prius hæreditas. Vel ut esset tibi virga hæreditatis, id est, directa hæreditas. Ponitur enim virga pro directione. Et quia secundum has duas ultimas sententias videtur virga hæreditatis ad oves de gentibus pertinere, quas prædicantibus apostolis in hæreditatem maxime accepit, determinat subsequentibus, de quibus agat, ac si dicat : Quæ autem illa hæreditas? scilicet, *mons Sion*, id est, Judaicus populus, qui habitavit in monte Sion historialiter. *Mons Sion*, dico, *in quo habitasti* per legalia instituta, tu, dico, *ens in eo*, quia tam manifestis signis cum illis egisti, ut præsens in eo esse intelligeretur.

Leva manus tuas. Ecce intelligens Asaph pro inimicis orat, ac si dicat : Memor esto nostri, Domine, memor esto etiam inimicorum nostrorum, scilicet, *leva manus tuas*, id est, exerce potentiam tuam in, id est, contra, *superbias eorum*, per quos nos repulsi, et iram tuam super nos ostendisti. *Leva*, dico, non ad malum, sed ad bonum, scilicet, perducendo eos in finem, id est, in Christum, qui fluxus est ad justitiam omni credenti. Vel *leva tendens in finem*

levationis, id est, tantum leva, quantum opus est aut leves, scilicet, adeo credant, et ex persecutoribus et inimicis imitatores fiant et amici. Et in quibus dominabatur superstitio, in eis prævaleat religio. Ne autem te turbet quod nullus ex gentibus illis Romanis, per quos eversio illa facta est, nullus conversus est; non enim hoc impedit, quia tamen hæc oratio in posteris completa est, et quasi dicat: Opus est levatione, quia populus ille vere inimicus creaturam, scilicet, quam colit, Creatori præferens, *malignatus est*, id est, maligne egit multa in sancto, id est, in templo subvertendo, et sacerdotio perimendo, et in cæteris, quæ sancta tua fuerant. Et *quanta malignatus est?* Nefandissima, scilicet. Et ideo dico *quanta*, quia peccientia malefacta eorum secuta non est, imò *gloriantur sunt*, id est, pro gloria nefas summum habuerunt, *qui oderunt te in medio solemnitate tue*, id est, in communi et summa tibi instituta solemnitate. In pascha enim Judæi undique collecti in Christum sævierunt, in pascha quoque similiter perierunt.

Posuerunt signa sua. Ostendit in quantum victores inimici gloriantur sunt, scilicet, in tantum, quod *posuerunt signa sua*, non tua, id est, aquilas, dracones, vexilla, quæ suæ victoriæ erant signa, posuerunt *super summum locum civitatis, sive templi, sicut solent statuæ poni in exitu viarum*, id est, in triviviis vel quadriviviis, ut a pluribus videantur, et hoc ideo, quia non *cognoverunt*. Quid non *cognoverunt?* Scilicet, victoriam illam non sua esse virtute, sed ex nostra iniquitate; nec attenderunt quia essent instrumenta tui irati, non regnum placati. Facit enim Deus sicut homo, homo filium verberat quolibet samento, deinde samentum projicit in ignem, filio vero servat hæreditatem; sic et Deus per malos castigat bonos, et per temporalem potestatem damnandorum exercet disciplinam liberandorum. Vel aliter: *Posuerunt signa sua, et non cognoverunt*, hoc esse super summo, id est, ex divina dispositione, non ex sua virtute, sicut in exitu apparuit. Nunquam enim tam pauci tot millia, et in tam munito loco possent superare, nisi divina dispositione.

Quasi in silva lignorum. Exsequitur ea quæ *inimicus in sancto malignatus est*. Nam *exciderunt manus ejus*, id est, sancti templi *securibus suis quasi in silva lignorum*, id est, ita sine omni respectu, sicut arbor inciditur in silva sub nulla custodia posita, sed in usum tantum lignorum deputata, et hoc fecerunt tendentes *in idipsum*, id est, unanimiter vel perseveranter, et *dejecerunt ea*, id est, templo appendentia, vel *eam*, id est, sanctam civitatem in securi et ascia. Hæc duo ponit pro omni genere instrumentorum. Ad hoc quoque *incenderunt igni sanctuarium tuum*, id est, ipsum templi secretarium, quo arca testamenti et alia sacrosancta continebantur. Et *polluerunt stabulis eorum suorum, et multis modis aliis tabernaculum exterius nomini tuo dedicatum, quod solum erat in terra*. Et *dixerunt in corde suo*, id est, firmiter proposuerunt non solum illi Romani, sed *cognatio eorum*, id est, etiam alii ejusdem cognitionis, id est, gentilis, sicut Nabuchodonosor, qui prius eos captivaverat, et alii persecutores. His, inquam, dixerunt *simul*, id est, omnes hoc unum: *Faciamus omnes dies festos*, quos isti dicunt esse *Dei quiescere*, id est, cessare a terra prorsus exclusos. Hic Dei positum est quantum ad Asaph, non quantum ad illos. Potest etiam versus iste referri ad ipsos Judæos. Quasi dicat: Asaph intelligens de eis, quia inimicus tanta malignatus est in eos, ideo *excitati dixerunt in corde suo*, non pauci ex eis, sed *cognatio eorum simul*, id est, omnes hoc dixerunt: *Faciamus quiescere omnes dies festos Dei a terra*. Quandoquidem Deus repulit nos et patitur nobis dominari inimicos; ergo et nos subtrahamus ei cultum suum quantum in nobis est.

Signa nostra non videmus. Ecce justa causa repulsionis. Quasi dicat: *Ut quid Deus repulisti nos? me-*

rito, scilicet, quia terrenis inhærebamus, et te patorem non agnoscebamus. Nam *non vidimus*, id est, non attendimus *signa nostra*, id est, signa de visitationis tempore nobis data jam esse completa. Quæ tamen videre potuimus, quia *jam non est propheta*. Ecce unum ex signis, quod ideo maxime ponit, quia in aliis omnibus captivationibus præter hanc novissimam fuerunt semper aliqui prophætæ, qui eis reditum de captivitate prædicarent, et liberationem promitterent. Fuerunt autem et alia prædicta signa de tempore visitationis, scilicet, quod nec rex esset, nec sacerdos, quia non esset unctio, juxta illud: *Cum venerit sanctus sanctorum, cessabit unctio*. Quæ omnia tunc cessaverunt, quia erant umbra. Et veniente veritate, necesse est ut tollatur umbra. Non attendimus, inquam, signa nostra, et omnia malo merito nostro *non cognosces non amplius*, id est, non ultra respiciet nos, ut defendat ab inimicis. Dicit beatus Augustinus juxta Translationem suam litteram sic: *Et nos non cognosces adhuc, et subjungit: Si autem tu non cognosces, nunquid ipse cognoscit te? Utique cognoscit, quia jam venit.*

Usquequo, Domine. Ille dicit intelligens Asaph de gentibus, prævidens quæ aliæ oves illi adducantur, et convertit se ad Deum. Quasi dicat: Non quidem, o Deus, merito nostro amplius non cognosces, illas autem alias oves, quousque differes? Ille est quod dicit: *O Deus, inimicus*, id est, gentilis populus, *usquequo*, id est, quantumdiu persequendo et conculcando nos, et adversariis, scilicet, populus quantumdiu irritabit, id est, ad iram te provocabit, per nomen tuum, id est, per laudem tuam et gloriam, cui contra licet. Eritne hoc *in finem?* Utique, quasi dicat: Non erit in finem, quia veræ illæ aliæ oves adducuntur. Et quando quidem hoc facies de inimicis, *ut quid*, id est, propter quid, Domine, *avertis manum*, id est, nos qui prius fuimus manus tua non sinistra, sed dextera, quia per nos multa bona operatus es. Quare, inquam, *avertis nos de medio sinu tuo*, id est, quare subtrahis nobis protectionem tuam faciendo nos ita videri immundos, sicut manum emissam de sinu? Erit hoc in finem? Hic mittit nos ad historiam; habet enim historia, quando Dominus signum, quod prædiximus, Moysi in virga ostendit, hoc etiam aliud signum ei dedit. *Præcepit ei ut manum de sinu educeret; eduxit, et ecce leprosa apparuit. Item præcepit ei ut eam in sinu reduceret; reduxit, et ecce similis reliquæ carni fuit.* In quo designatum est quia cum quisquis de sinu Dei, id est, de fide, spe, charitate egreditur, velut hæretici et schismatici, statim repletur lepra peccati; si quando vero poenitens redierit, mox sanitatem recipit:

Deus autem rex noster. Nos, inquam, dicimus quia Deus nos avertit; ipse autem potius jam ad nos venit, et nos vocavit. Nos, quia *Deus rex noster* factus per humilitatem *ante sæcula*, existens per majestatem *in medio terre*, id est, in populo nostro Judaico undique gentibus circumdato, *est operatus salutem*. Quam salutem? ut contemnerent homines terrena, et appetent cælestia.

Tu confirmasti in virtute tua. Exsequitur quomodo salutem sit operatus. Quasi dicat: Vere tu, Domine, salutem es operatus, quia sicut cum populum tuum de Ægypto educeres, mare divisum utrumque quasi murum *confirmasti*, et aquas in medio siccasti, ita mare, id est, amarum fluxum vitiarum in nobis confirmasti, non tamen sicut vitia manerent, sed ne ita ut prius per vitia diffugeremus, et hoc fecisti non in meritis nostris, sed in *virtute tua*, id est, per potentem gratiam tuam. Et sicut in aquis maris milites Pharaonis, qui venerant ad devorandum populum tuum ut dracones, submersisti, et *captia*, id est, prinipes illorum, ita hic in aquis baptismatis *contribulasti*, id est, contrivisti et debilitasti non solum dracones, id est, inferiores dæmones distributos singulis ad accusandum, qui spiritualiter volunt nos

devorare ut dracones, sed etiam capita illorum, id est, illos qui illis inferioribus præsent. Et plus etiam fecisti, quia *confregisti* in eisdem aquis *capita draconis*, id est, illos summos dæmonum, qui principantur sub ipso Satan, qui supremum caput est, et ipsum etiam Satan *dedisti populis Æthiopum*, id est, illis qui, prius denigrati in peccatis, nunc autem sunt per gratiam dealbati sicut sancti apostoli et alii prædicatores veritatis. Illis, inquam, dedisti ipsum Satan in *escam*, scilicet, ut corpus ejus, id est, malos ei tanquam capiti adhærentes comedant, id est, verbo prædicationis sibi conforment, et in se trahant. Unde euidam illorum de hac esca dictum est: *Macta et manduca*. Macta quidem in eis quod sunt, et trahite eos in corpus tuum.

Tu dirupisti fontes et torrentes. Per hoc, inquam, dedisti dracones in *escam populis Æthiopum*, quia *dirupisti fontes et torrentes*. Petra enim in deserto bis virga percussa rupta est, et inde emanaverunt aquæ dulces et largissimæ. Petra autem bis virga percussa, est Christus duplici ligno crucis crucifixus, de quo emanavit aqua abundans et larga doctrina, quæ sola dulcis in hujus vitæ deserto. Per hanc facti sunt quidam fontes aquæ vivæ salientis in vitam æternam, et quidam torrentes. Quia autem in fontibus jugis aqua est, per fontes accipe præripuos doctores verbo et exemplo docentes, quia horum doctrina stabilis est. Per torrentes vero accipe illos qui, etsi verbum veritatis non implent opere, non tamen abstinere se a prædicatione, qui cito deficiunt ut torrentes. Vel e converso per torrentes possumus accipere illos in quibus impetus doctrinæ est, id est, majores; per fontes vero minores, scilicet, a quibus paulatim doctrina fluit. Quod autem dicit: *Dirupisti fontes et torrentes*, dupliciter dici potest, scilicet, dirupisti, id est, emanare fecisti fontes, vel fontes ipsos et torrentes dirupisti, id est, quasi per diversos rivus sparsisti et *siccasti fluvijs Ethan*. Ethan interpretatur *fortis*, sive *robustus*, per quem intelligitur male fortis ille, qui ex se fortis esse voluit, et dixit: *Ponam sedem meam ad Aquilonem*. De hac mala fortitudine poculum mortis primis parentibus propinavit, quando eis persuasit ut ipsi per se fortes et dii sibi esse vellent. Ab hoc quoque diversi processerunt fluvii, diversæ, scilicet, hæreses et errores, quos Deus dicavit per fluvijs suos et torrentes. Potest etiam totus versus ad Ethan referri, ut sic dicamus: Vere dedisti draconem *populis in escam*, quia *tu dirupisti*, id est, destruxisti fontes Ethan. Fontes, dico, aquæ salientis in damnationem æternam, et torrentes et fluvijs, quæ similiter in malo accipias, ita ut de minori ad majus ascendas.

Tuus est dies. Quasi dicat: Siccatis fluvijs Ethan, facti sunt quidam dies, quidam nox et similia, et hoc non per se, sed per te, quia *dies est tuus, et nox est tua*. Dies sunt spirituales, illi qui spiritualia spiritualibus prædicant, ut ille qui dixit: *In principio erat Verbum*, etc. Nox vero sunt illi qui tantum carnalia carnalibus annuntiant. Nox fuit Paulus cum dixit: *Nihil judicavi me scire inter vos, nisi Christum tantum, et hunc crucifixum*, dies vero cum dixit: *Sapientiam loquimur inter perfectos*.

Tu fabricatus auroram es. Id est, unumquemque in virtute incipientem lucere. Lux enim prima est aurora. Et *tu fabricatus es solem*, id est, quilibet adeo perfectum, ut in aliis diem faciat. *Tu etiam fecisti omnes terminos terræ*, id est, ex dono tuo est, quicumque faciunt se fines terræ. Et *tu fecisti æstatem*, id est, omnes Spiritu ferventes, Domino servientes; et *ver* virtutum flore vernantes, sive novellos. Tu, dico, inquam, *plasmasti ea*, id est, omnia prædicta. Ex te enim solo habent quod sunt. Et quia *plasmasti ea*, ideo, Domine, ut conserves ea, *memor esto hujus dicti, quia inimicus*, id est, Judæus populus, *improperavit*, id est, multa impropria intulit tibi *Domino*, id est, etiam tibi viridi ligno,

A vocando te filium fabri, violatorem legis, et similia; et sic *populus ille insipiens*, id est, non providens sibi in posterum, *incitavit nomen tuum*, id est, ad iram te provocavit per nomen tuum, quod de terra penit s auferre voluit. Et *quandoquidem tibi viridi ligno hoc fecerunt, quid facient in arido?* Constat quia multo minus parcent arido, cum non pepercerunt tibi viridi ligno. Ergo, Domine, *ne tradas bestiis*, id est, persecutoribus quibuslibet, bestialium sensum habentibus, *animas confidentes*, id est, qui se humiliant et confitentur peccata sua tibi. *Animas, dico, pauperum tuorum ne obliviscaris*. Quasi dicat: Et terra, id est, corpora traduntur in manus peccatorum; *animas tamen pauperum*, id est, humilium tuorum *ne obliviscaris*, ut devocentur. Aut si oblivisceris, ne obliviscaris *in finem*, id est, ita ut non amplius respiciant. *Humanum enim est peccare, diabolicum perseverare*. Et ne obliviscaris tuorum pauperum, ideo, Domine, respice misericordiam exhibendo omnibus intendentibus *testamentum tuum*, ideo omnibus, qui cœlestia et æterna promissa appetunt. Et ideo dico illos respuas, quia intendentes in testamentum servi, id est, appetentes terrena despicias. Quod innuit cum dicit: *Quia repleti sunt iniquitatum illi qui obscurati*, id est, excæcati interius sunt a *domibus terræ*, id est, quia corda eorum terrena sapiunt, et semper terrena sapiunt, et semper terrena appetunt, nec unquam ad cœlestia se erigunt, unde quasi vulpes inferiora terræ intrant.

Ne avertatur humilis. Ita, inquam, dico, ut respicias, ne ille qui vere est *humilis avertatur*, id est, devocetur, cum ei improprietabitur, quod in mortuum hominem credant, imo serpentem per caudam accipiat, id est, gloriam resurrectionis attendat; et sic Christum non hominem tantum, sed et Deum verum intelligat. Ille, dico, *factus confusus*, si avertatur, vel factus confusus ex conscientia peccatorum. Et i eo non debet averti, quia pauper, id est, ille qui sibi est insufficientis, et ideo habet se erga te humiliter, ut *pauper erga divitem, et inops*, id est, ille qui reputat gratiam sibi necessariam. Hi, inquam, vere humiliando se, et bene operando, *laudabunt nomen tuum*. Et quia hi laudabunt te, ergo *Deus*, qui videbaris jacere, *exurge*, vel hic in notitia hominum, vel exsurge tandem ad remunerandum in judicio, et *judica*, id est, discerne *causam tuam*, id est, fidem tuam, nunc quidem mortaliter dando constantiam his qui in te credunt, tandem vero etiam locali er. Quasi dicat: Ne frustra, Domine, sit, quod in te credidi, non peream, quia credidi quod non vidi. Non fallat me spes mea, accipiam quod credidi. *Judica*, inquam, *causam tuam, et memor esto impropriorum tuorum servorum*, scilicet, ne eis prævaleant. *Impropriorum dico eorum quæ sunt venientia tota die*, id est, assidue *ab insipienti populo persecutorum*, qui non sibi prospicit in posterum.

Non obliviscaris. Quasi dicat: Ita dico *memor esto impropriorum*, ut non *obliviscaris voces inimicorum tuorum*, id est, impropria illata tuis ab inimicis, quæ sunt voces, quia manifeste in his tibi contradicunt. Sed sicut *superbia eorum qui oderunt te in tuis semper ascendit*, id est, magis et magis augetur, ita e contra vindicta tua augeatur.

Est et alia lectio in hoc psalmo a principio, si quis non historiam, sed mortalem insinat destructionem per illam significatam, et dicat quia intelligens Asaph, id est, propheta deplorat in hoc psalmo cæcitatem Judæorum, qui tempus visitationis non averterunt, ad convincendam duritiam eorum, scilicet, ut si præcedere noluerunt, saltem postquam populus prius incognitus servit, per æmulationem adducit, sequantur qui præcessit. Et ita dicit: *O Deus, ut quid nos repulisti excæcando nos, ut non averteremus tempus visitationis? Repulisti in finem*, scilicet, in finem illum, quando reliquæ salvæ erunt. Vel in finem repulsionis, id est, omnimoda repulsionis? Uti que non, quia *furo tuus habi-*

tus *super oves pascuæ tuæ*, id est, super nos, quos prius legalibus et prophetis scriptis pavisti, sicut pius pastor oves suas pascit; *est iratus*, id est, cito velut ira transiet; ira enim brevis furor est. *Memor esto congregationis tuæ*, ne in finem nos Deus repellas, sed *memor esto congregationis* in hoc quod tuæ, id est, si non palearum, memor esto saltem granorum, congregationis, dico, *quam tu possedisti ab initio*, quia nusquam defuerunt qui reputandi essent in semine. Quare debes memor esse illorum, ideo etiam debes esse memor congregationis, quia tu *redemisti sanguine Filii tui virgam hæreditatis tuæ*, id est, hæreditatem virga mensuram, id est, tibi propriam; vel talem hæreditatem quæ esset virga hæreditatis, id est, directa hæreditas; quasi dicat: Et tantum pretium pro solis gentibus dedisti? Quæ autem illa hæreditas? scilicet, *mons Sion*, id est, virtutibus sublimes, et futura tantum speculantes, tam de Judæi, quam gentibus. *Mons Sion* dico, in quo habitasti vere ens in eo per fidem et operationem. In illis enim prioribus quasi per umbram habitasti.

Leva manus tuas. Quia possedisti congregationem, quia redemisti hæreditatem; ergo, Deus, *leva manus potentie tuæ in superbias eorum*, super quos furor tuus iratus est, scilicet, qui superbe contra te locuti sunt, dicentes: *Non habemus regem nisi Casarem*. Et: *Hunc nescimus unde sit*, et similia. *Leva*, dico, *in finem* eos perducendo. Vel in finem levationis, id est, quanta levatione opus est ut prius. Et opus est ut leves; nam *quanta malignatus est inimicus ille Judaicus populus in sancto tuo*, scilicet, in sancto sanctorum! Ceperunt enim, ligaverunt, conspuerunt, spinis coronaverunt, etc. Talia in eum fecerunt. Et ideo dico *quanta*, quia illi *qui oderunt te* odiendo illum qui dixit: *Qui diligit me, diligit et illum qui me misit, gloriantur sunt*, id est, gloriationem sibi fecerunt ea quæ in sancta sanctorum malignati sunt in medio solemnitatis tuæ, scilicet, quando potius intendere deberent solemnitati. Et vere *gloriantur sunt*, quia *posuerunt signa*; *signa* dico *sua*, id est, suæ victoriæ signa, scilicet, milites, custodes, et ipsum etiam lignum crucis. *Et non cognoverunt hoc esse super summo*, id est, non ex sua virtute, sed ex tua divina dispositione, juxta illud: *Non haberes in me potestatem, nisi desuper tibi datum fuisset, sicut in exitu ipso*, id est, in resurrectione apparuit.

Quasi in silva lignorum. Non solum in sancto sanctorum malignati sunt, sed etiam in ejus membra, quia *exciderunt januas ejus*, id est, illos, per quos ingressus est ad eum, scilicet, sanctos apostolos, *securibus*, id est, gravissimis tribulationibus, et hoc in idipsum, id est, unanimiter, quasi inciderent aliquid in silva lignorum, id est, aliquem de grege flammatorum et mitulium. Et *dejecerunt ea*, id est, appendentia, hoc est, minores ad ipsum sanctum sanctorum pertinentes, *in securi et ascia*. Per securim intellige molestias, per asciam vero quæ magis cavat blanditias, quia sæpe plus nocet lingua adulatorum, quam manus persecutoris. *Sanctuarium autem tuum*, id est, ipsum Christum, *incenderunt igni*, id est, ferventissima tribulatione, et *tabernaculum nominis tui*, quod solum erat in terra, id est, tabernaculantes tibi de priori populo *polluerunt* reputatione sua, quam corpora eorum devoranda bestiis et avibus projecerunt, vel polluerunt dejiciendo illud in terram, quantum ad quosdam, quos devocaverunt, et *dixerunt in corde suo: Cognatio eorum simul*, id est, omnes in hoc convenerunt, ut Christianum nomen prorsus destruerent, dicentes: *Faciamus quiescere omnes dies festos Dei a terra*. Dies accipit evangelicæ veritatis luce claros; festos vero in quibus Deus ita delectatur, sicut homines delectari solent in festivitibus, vel festos, id est, digne feriantes Deo.

Signa nostra non vidimus. Ut quid, inquam, *Deus, repulisti nos?* Ideo, scilicet, quia nos non vidimus signa nostra, ut supra dictum est; quæ tamen videre

potuimus, quia *non est propheta*; et quia signa completa sunt, ideo Deus non cognoscat nos amplius in disciplinatu Moysi; postquam enim veritas venit, non cognoscat nos amplius in umbra.

Usquequo Deus. Dico qui, Deus, amplius non cognosces nos in umbra. Usquequo autem, Deus, in hac cæcitate manebimus, id est, *usquequo, Deus, inimicus iste populus Judaicus improperebit tibi*, vocando te mortuum latronem, et similia? Usquequo, id est, *adversarius* irritabit per nomen tuum, quod destruere vult de terra? Erit hoc in finem? *Ut quid*, dico, *avertis*, id est, permittis nos videri aversos nos *dexteram manum tuam de medio sinu*, id est, de fide tua, et præceptis tuis, erit hoc in finem? *Deus autem rex noster*. Nos quidem signa visitationis non attendimus, *Deus autem rex noster operatus est salutem veram in medio terræ*, id est, in corde gentilium, hoc est, aliæ illæ oves jam gratiam susceperunt. Ergo, quasi dicat: Asaph, corrige te, et si noluisti præcedere, saltem quod præcessit sequi finire. Et convertit se ad ipsum Deum, ostendens quomodo salutem operatus sit, cum dicit:

Tu confirmasti in virtute tua mare. Quod iidem cum et cæteris sequentibus in hac ut in priori lectione dicitur, quia mare hic ad gentes refertur.

Sciendum quoque quia non defuerunt qui hunc psalmum ad primitivam Ecclesiam referrent, quos imitando Dominus, quia intellectus Asaph, id est, propheta deplorat in hoc psalmo persecutionem martyrum de primitiva Ecclesia, quam et ab internis et ab externis hostibus passi sunt, non tam pro illorum tribulatione, quam pro persequentium cecitate, et dicit ita se illis associando: *O Deus, ut quid repulisti nos*, id est, quare permisisti nos videri a te repulsos et abjectos, dum sic ab inimicis tribulamur. Et ut quid *iratus est*, id est, videtur iratus furor tuus super oves pascuæ tuæ, id est, super nos, quos tu in Scripturis tuis reficis, sicut pius pastor oves suas pascit? Ne repellas nos, inquam, Deus, neque irascaris super nos, sed *memor esto congregationis tuæ*, aggregando nobis omnes illos quos prævidisti nobis aggregandos. Congregationis dico, *quam tu possedisti ab initio*, juxta illud: *Qui in ipso nos elegit ante mundi constitutionem*. Et quam etiam tu redemisti pretioso sanguine Filii tui, ut esset tibi virga hæreditatis, id est, directa hæreditas, quæ hæreditas est mons Sion, ut supra dictum est. In quo habitasti ens in eo per fidem et operationem.

Leva manus tuas. Illic, inquam, modo dico: *Memor esto congregationis, ut leves manus tuas in superbias eorum*, per quos videris nos repulisse, id est, in superbias persecutorum, perducendo eos in finem. Vel *leva* in finem levationis, quantum opus est, ut leves, scilicet, interim, ut qui prius fuerant præcessores fiant subsecutores, et persecutores fiant prædicatores. Et ideo dico *leva in superbias*, quia *quanta*, id est, quam superba, et quam crudelia *malignatus est inimicus*, id est, persecutor populus in sancto populo tuo demoliendo! *Et gloriantur sunt*, id est, gloriosos se putaverunt, unde potius ignominiosi erant illi qui oderunt te, id est, odium exercuerunt in te in medio solemnitatis tuæ, id est, in illis viris qui erant communiter nota omnibus solemnitas tua. Medium enim accipitur pro communi, quia quod medium est, æqualiter accedunt ad omnes, et recedunt ab omnibus. Solemnitas autem Dei vere sunt illi qui non solum præteritam vitam suam damnant, sed semper se peccatores fuisse recognitant, et sic cauti ad futura sunt, et digne Deo ferantur. *Posuerunt etiam signa sua*, dico, *signa*, scilicet, diversos cruciatus, et inaudita genera tormentorum adinvenierunt contra sanctos martyres, in quibus ita quasi in prophetis gloriabantur, et non cognoverunt hoc esse *super summo*, id est, de divina dispositione, quæ voluit ut sanguis sanctorum martyrum effunderetur, quo seges Ecclesiæ impinguata pullularet, et centuplicatum fructum afferret, sicut in exitu, id est, in

conversione et incorporatione persecutorum apparuit.

Quasi in silva lignorum. Exsequitur quanta malignatus est inimicus, sicut et prius, scilicet, quia exciderunt januas ejus sancti templi, id est, illos per quos ingressus erat in illud consortium, quasi in silva lignorum, id est, quasi aliquos inutiles et infructuosos. Et dejecerunt ea, id est, appendentia, vel eam civitatem in securi et ascia. Quia sanctuarium, id est, perfectiores incenderunt igni. Et totum tabernaculum nominis tui polluerunt in terra, sicut prius. Sequens quoque versus non mutatur.

Signa nostra non vidimus. Quasi dicat: *Ut quid, Deus, replisti nos?* Ideo, scilicet, ut capiti nostro assimilaremur. Quia nonne vidimus signa nostra, et signa tribulationis et persecutionis nostræ in capite nostro? Ejus enim tribulatio signum fuit nostræ tribulationis. Nam quæcumque restant passionum in corpore Christi oportet perfici. Et non solum tribulationem nostram in ipso capite videmus, sed et mercedem, quia *Propheta* singularis et præcipuus, id est, Christus, jam non est ut prius, quia est immortalis et impassibilis factus. Unde Apostolus: *Et si Christum cognovimus jam secundum carnem, non cognovimus.* Et quia et quid pati, et quid sperare debeamus, in ipso vidimus, jam amplius non cognoscat nos in disciplinatu Moysi, non enim terrena insistamus, et in deliciis carnalibus simus.

Usquequo Deus. Ecce quomodo intelligens Asaph magis condolet cæcitati persequentium, quam tribulationi sanctorum martyrum. Quasi dicat: Dico quia non cognosces nos amplius in deliciis. *Usquequo autem, o Deus, impropere tibi inimicus, id est, quandiu patieris cæcitatem inimicis nos persequentibus, et ut quid avertis manum tuam, id est, quandiu patieris etiam nos videri immundos et abjectos, dum ab illis tribulamur, et illi nobis non incorporantur? Erit hoc in finem?*

Deus autem. Nos quidem dicimus, quod Deus avertit nos, quia tribulamur; ipse autem per hoc potius recipit nos, quia jam operatus est salutem per sanctos martyres suos in medio terræ, id est, in corde gentium. Effuso enim sanguine sanctorum martyrum, seges Ecclesiæ impingua pullulavit, et centuplicatum fructum fecit. Et ostendit quomodo operatus est salutem per illos, dicens: *Tu confirmasti per illos mare, ita tamen ut confirmatio illa non ex eis esset, sed in tua virtute, qui dixisti: Quia sine me nihil potestis facere.* Cætera non mutantur.

IN PSALMUM LXXIV.

In finem, ne corrumpas, psalmus cantici Asaph.

ARGUMENTUM.

Post victoriam de Sennacherib, ex totius populi persona redduntur officia votaque gratiarum

EXPLANATIO.

Asaph, ut sæpe diximus, interpretatur Synagoga, illa utique, quæ credidit, non quæ obstinata permansit. Nam post resurrectionem Domini confessa legimus multa millia Judæorum, quos Asaph iste nunc admonet, ne fidem suam corrumpant in finem, id est, in Dominum Salvatorem. Primo ingressu fideles Judæi dicturos se omnia ejus mirabilia profiterentur. Secundo Rex ipse loquitur Christus, justitiam se judicaturum promittens, cum tempus generalis resurrectionis advenerit. Commovet etiam ne quis audeat aliquid contra divina mandata præsumere, et cum possit æterna pœna torquere.

COMMENTARIUS.

Confitebimur tibi, Deus, confitebimur. Psalmus iste offert medicinam humilitatis contra tumorem elationis, hoc agens, ut nec quisquam superbus de se presumat, nec aliquis humilis de Domino desperet; sed in quocumque statu rerum homo in hac vita se gerit, non sit ei refugium visus Deus, nec sit ei gau-

dium, nisi in promissis ejus. Cujus titulus est: *In finem ne corrumpas, psalmus* canticum, vel *cantici, Asaph.* Psalmus iste relatus in finem temporum, qui est canticum, quia talem insistit operationem, quæ pertinet ad spirituale gaudium, scilicet, confessionem veram, in vocationem et narrationem. Canticum dico attributum Asaph, id est, vere congreganti, illi, scilicet, qui dispersos Israel per fidem congregavit, hoc intendit et hortatur, ne corrumpas. Quid est, *ne corrumpas?* Hoc est, ut tu quisque quod promissisti solvas. Promissisti enim Deo in baptisate: quod diabolo et omnibus pompis ejus abrenuntiaris; et hoc *ne corrumpas* eundo in finem, ut beatus Augustinus vult, id est, attendendo ejus promissionem. Illic enim animus dirigitur, et quidquid in præsentia occurrit, totum transiatur, ut ad finem perveniat. Nec est timendum ne aliquis potentum corrumpat promissa ejus, si tu tua non corrumpis. Ipse enim non corrumpit, quia verax; potentior non corrumpet, quia nullus potentior est; certi ergo de promissis ejus, cantemus unde incipit psalmus. Pro nobis enim caput nostrum hæc loquitur: *O Deus, confitebimur tibi,* hoc est, humiliabimus nos, et peccata nostra tibi perfecti *confitebimur,* quia multoties hoc faciemus, et sic nomen tuum invocabimus. Quasi dicat: Noli invocare nisi confitearis, sed prius confitere, et sic invoca. Confessio enim mundat templum, quo veniat invocatus. Quod autem iterato ponit: *Confitebimur,* ideo facit, ne te pœniteat esse confessum. Sæpius enim confiteri judici homini, parat mortem; sæpius vero confiteri Deo judici, parat salutem; securus ergo confitere, quia bonus est cui confiteris, ut Psalmista ait: *Confitemini Domino, quoniam bonus est.* Bonus est, quia confitenti ignoscit. Fac ergo confitendo propitium, quem tacendo non facis nescium. Venire vero non vult vocatus, si tu fueris elatus. Elatus si fueris, confiteri non poteris. Ergo humiliare et confiteri, et sic vere invocabis nomen ejus, quia faciendo te servum representabit in te hoc nomen Dominus. Qui vero superbit, hoc nomen Dominus in se non ostendit, imo æqualis vel major vult videri.

Narrabimus mirabilia tua. Confitebimur, inquam, et invocabimus, et deinde *narrabimus mirabilia tua.* Quæ mirabilia? Scilicet, dispositionem antiquam, reparationem novam, felicitatem æternam. Quid mirabilius quam mortuorum suscitatio? Omnes enim iniqui, etsi vivunt corpore, exuti tamen sunt mente. Alioquin non diceret eis Apostolus: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit tibi Christus,* et est ordo videndus. Confitens namque, evacuavit se a malis, invocans replevit se bonis, narrans eructat quibus se implevit. *Narrabimus, inquam, mirabilia tua.* Et post narrationem ego præcipuus, scilicet, inter confitentes, invocantes et narrantes, injuste judicatus judicabo justitias, gratias misericordiarum ejus, qui prius voluit narrare, quam judicare. Si enim prius judicaret, nullum liberandum inveniret. Audiamus ergo eum narrantem, quia sicut temporis narrantem, experiemur judicantem. Nunc enim in tempore misericordiarum donat præcepta confitenti, in tempore vero judicii nulli parcat contententi. Quisquis ergo vult non timere tunc punitorem, amet nunc donatorem. Sequitur:

Cum accepero tempus. Accepit tempus non ille a quo sumus creati, sed ille per quem sumus reparati. Ille non accepit tempus a quo homo assumptus commutatus est in melius, accepit tempus ut Filius hominis, gubernat tempora, ut Filius Dei. Et sicut accepit tempus nascendi, et moriendi et resurgendi, ita accepit jam dispositione, et accepturus est tandem tempus judicandi. Accipiamus ergo et nos nunc tempus justitias faciendi, ut non timeamus in tempore judicandi. Quod autem dicit: *Judicabo justitias,* tripliciter dicitur, scilicet, vel judicabo justitias, id est, juste judicabo, vel illos qui emphatice sunt dicendi ipsa justitia, digne *judicabo,* id est, seorsum

separabo sicut sanctos apostolos, vel separabo A
iustitias ab iniustitiis.

Liquefacta est terra. Opus est ut iustitias iudicem, quia tale, quod est admistum, quod necesse sit separare; nam quod *terra liquefacta est*, id est, terrenis concupiscentiis carnis dediti, dissoluti sunt, quia quid aliud vita talium est, quam quædam diffusio a Creatore suo? Sicut enim charitate superiorum animus consolidatur, ita cupiditate terrenorum dissolvitur, et omnes qui habitant in ea. Si terram pro terrenitate accipimus, tunc dicemus quia illi maxime liquefacti sunt, qui habitant in ea, id est, qui magis delectantur in ea. Si vero terram ita accipias, ut sit continens pro contento, tunc simpliciter erit ostensio quare dicat terram liquefactam, propter homines, scilicet, qui habitant in ea. Sequitur:

Et confirmavi columnas ejus. Columnas terræ vocat illos super quos terra in se dissoluta ædificata consolidatur, scilicet, sanctos apostolos, super quos B
ædificium illud fundatum est, de quo dictum est: *Dei ædificatio estis, Dei agricultura estis.* Hæ columnæ quodam terræ motu nutaverunt, quia in morte Domini dubitaverunt et desperaverunt, dicentes: *Nos putabamus, quod redempturus esset Israel;* ipse vero resurgens eos confirmavit, quia mortem eis non esse timendam demonstravit, ostendendo timentibus, nec ipsum corpus in morientibus.

Dixi iniquis. Confirmavi inquam columnas, et per illas columnas dixi iniquis hoc: *Nolite agere deinceps inique.* Iniquus ideo dicit, quia nullum æquum invenit, omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. *Et delinquentibus post hoc dictum.* Derelinquere est, datum præceptum præterire, illis inquam dixi: *Nolite exaltare cornu.* Quasi dicat: Si fecistis iniquitatem per cupiditatem, nolite defendere eam per elationem. Qui enim iniquitatem facit, iniquus est: qui vero eam defendit, et iniquus est, et superbus. Et quid cornu dicat, subsequenter determinat, ac si dicat: *Nolite, dico, extollere cornu vestrum in altum,* C
et humiliare cornu Dei in imum: sed potius cornu nostrum frangatur, ut cornu Dei in nobis exaltetur. Cornu nostrum est de præsumptione et de elatione: cornu vero Dei sunt virtutes, quæ alta petunt ut cornu, et per eas ventilatur inimicus. Et nolite loqui iniquitatem adversus Deum, quod ille facit, qui Deo subtrahit regnum suum, dicens: Quomodo putatur Deus regere mortalia, quomodo creditur curare ea, quæ sunt in terra? Utique si curaret ea, non tot mali abundarent felicitatibus, nec tot boni opprimerentur laboribus. Ille quoque iniquitatem loquitur adversus Deum, qui quando aliquid patitur, injuste se illud pati dicit. Et sic illum, cuius iudicio hoc patitur, injustum asserit, se enim justificat, et Deum damnat.

Quia neque ab oriente, neque ab. Quasi dicat: Ideo non debetis facere vel loqui iniquitatem, quoniam iudex est futurus iniquitatis vestræ. Sed ille iudex neque venit ab oriente tantum, neque ab occidentis tantum, neque tantum a desertis montibus, quoniam Deus est, id est, ubique præsens est, ubique publicus, ubique occultus. Neque enim venit de diversis locis, sed est in cordibus vestris. Et talis erit ibi, qualis et tu futurus. Si bonus, adiutor: si malus, punitor. Nulla ergo fuga restat, nisi fugere ab irato ad placatum. Desertos montes vocat australem et septentrionalem plagam, quare altera propter frigus, altera propter calorem deserta est. Et sunt montes, quia sunt eminentes partes, hoc ad litteram. Allegorice quoque prædictæ partes accipi possunt, ut sic dicatur: Ideo non debetis loqui iniquitatem, quia iudicium de vestra iniquitate futurum est. Non autem humanum, quod possit falli, quia iudex vester neque erit ab oriente, id est, de illis hominibus, qui sunt oriens, neque de illis, qui sunt occidentis, neque a desertis montibus, quoniam Deus iudex tantum vester erit, cuius iudicium falli non poterit. Oriens homines illi vocantur, qui lucem iustitiæ perceperunt: quibus vero sol iustitiæ non-

dum illuxit, occidens dicuntur. Deserti autem montes sunt hæretici, qui se montes faciunt usurpatione magisterii, sed tantum deserti sunt, quia inutiles et infructuosi sunt.

Hunc humiliat, et hunc exaltat. Deus, inquam, iudex vester est. Quid autem facit iudex ille? *Hunc scilicet, jactante in merita sua humiliat sicut illum.* qui dicebat: *Domine, gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri hominum,* et reliqua, per quem designatus est populus ille, qui iustitiam suam statuere voluit, et iustitiæ Dei non esse subjectus. Hunc autem alium, scilicet clamantem vulnerat, et humiliantem se exaltat, sicut illum, qui nec oculos ad cælum levare audebat, per quem gentilis populus de meritis non præsumens est designatus. Et ideo *hunc exaltat, hunc humiliat:* quia quasi dicat, similis est præpotenti pincernæ, qui in domo imperatoris habet potestatem hunc et hunc potandi. Namque calix est in manu Domini, quo potet quemcumque velit. Calicem vocat sententiam districti iudicis, qui calix est plenus misto, quia continet et remunerationem bonorum, et damnationem malorum. Et tamen est *vini meri*, quia in neutra parte nihil nisi qui merum, id est, justum sit, sit. Et hunc calicem inclinavit prius ipse in hoc jus, id est, in remunerandos bonos, et ex hoc vase in aliud vas, id est, in damnandos malos: vel e converso, prout tibi placuerit. Et quamvis inclinaret, tamen non ita factum est in hoc calice, sicut solet fieri in aliis, quia sæx ejus quantumcumque inclinaretur, non est exinanita, id est, non est effusa: quia ibi nulla sæx erat, sed solum merum, ut prædiximus. Et tamen bibent de calice illo, prout conveniens erit, omnes peccatores terræ, id est, quicumque terreni prævaricatores, qui ut ita dicam, sæceteo potu tantum digni viderentur. Vel aliter: Calix est scriptura tota Veteris Testamenti, in qua latet spiritualis intellectus, velut in fece carnalium sacramentorum. Et inde eliquatur merum vinum, id est, spiritualis ille intellectus. Unde ille, de quo dictum est: Qui se humiliat, potetur, imo inebrietur. Juxta illud: *Calix Domini inebrians, quam præclarus est.* Fæces autem resederunt ibi, unde potetur ille, de quo dictum est: *Qui se exaltat.* Quod est dicere: Ideo humiliat hunc, et hunc exaltat, qui potens est. Namque calix prædictus est in manu, id est, in potestate Domini. Calix dico vini meri, id est, continens spirituale intellectum, tanquam vinum merum. Et est tamen plenus misto, id est, carnali intellectu, qui est quasi mistum, id est, turbulentum vinum. Et hunc calicem inclinavit prius ipse in hoc vas, id est, in superbum Judaicum populum, et infudit ibi mistum. Et ex hoc vase inclinavit in hoc aliud vas, id est, in humiles de gentibus, et infudit ibi merum. Sed quamquam etiam hoc inclinasset, tamen sæx ejus non est exinanita, sed resedit potius sæx, quia remanserunt Judæis et littera et carnalis observantia, et hoc modo bibent de calice illo omnes peccatores terræ, humiles quidem, et peccata sua confitentes merum: elai vero, et qui se justificant, mistum. Et sicut bibentes mistum evanescent, ita bibentes merum, proficient. Vel aliter: *Calix,* id est, scriptura Veteris Testamenti est in manu Domini, in quo calice est vinum merum, id est, simplex et littera, vel intellectus, quantum ad Judæos, qui sola carnalia insistunt: plenus vero misto est, quantum ad nos, qui per carnalia ascendimus ad spiritualia. Et hunc calicem inclinavit in hoc vas, id est, in primitivum populum Ecclesiae, et infudit ibi mixtum. Et ex hoc vase in hoc aliud vas inclinavit: quia per sanctos apostolos et alios primitivos mistum, et in posterioribus de gentibus infudit. Sed quamquam et in hos inclinasset, sæx tamen ejus non est exinanita, quia adhuc remanserunt quædam vilissima carnalia, ut quæ Judæi pueros circumcidunt, et alia talia faciunt. Quæ vero majora sunt legis, prætermittunt, et de hac fæce bibent omnes peccatores terræ inheren-

tos, non quod omnibus sint observantiæ carnales, sed sicut illi, qui in observantiis illis delectantur, quasi de fæce bibunt: ita quæcumque in aliquibus carnalibus delectantur, quasi cujusdam fæcis participes sunt. *Ego autem et mei* (quasi dicat) *de fæce illa non bibemus. Vel secundum priores sententias dicens: Ego autem et mei seorsum bibemus, quia ego annuntiabo et dictis et factis in me et in meis, quod annuntiandum est in hoc præsens sæculum. Et tandem vere cantabo Deo Jacob, id est, Deo posterioris populi. Beati enim, qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Et tunc confringam omnia cornua peccatorum, id est, contemnam et annihilabo omnem elationem et potentiam peccatorum, et per me et per meos. Judicabunt enim sancti nationes, et dominabuntur populis. Et extra cornua justii, id est, virtutes et dona spiritualia justorum exaltabuntur, quia æterna gloria coronabuntur.*

IN PSALMUM LXXV.

In finem in laudibus Psalmus Asaph, canticum ad Assyrios.

ARGUMENTUM.

Ut supra. Aliter vox Ecclesiæ ad Christum.

EXPLANATIO.

Assyrii dirigentes interpretantur, qui jam fidei regulis docti rectis semitis ambulare contendunt: hos alloquitur Asaph laudes Domini mirabili varietate decantans. Quidam codices habent: Canticum contra Assyrium, ubi intelligitur contra diabolum psalmum hunc sub persona Sennacherib regis Assyrii cantatum. Contra eum enim notus factus est in Judæa Deus in Christo, mundum concilians sibi. Asaph in prima parte dirigentes, id est, fideles alloquitur Judæos, designans ubi nomen Domini factum sit virtutum declaratione notissimum. Secunda dicit admiranda, quæ gesserit. Tertia omnes devotos admonet, ut Deo terribili munera offerre non desinant, quæ spiritum principum salutari emendatione purificent, quæ partes diapsalmatum sunt interpositione divisæ.

COMMENTARIUS.

Notus in Judæa Deus. Titulus est talis: *In finem in laudibus, psalmus Asaph, canticum ad Assyrios.* Hæc verba referuntur in finem, et sunt psalmus attributus Asaph, id est, prioribus fidelibus, volentibus secum colligere alios de populo suo, quos præviderunt superbos, et duræ cervicis fore. Qui psalmus accipiendus est in laudibus, quia magna vere Dei laus est, quod humiles respiciat, et superbos contemnit. Quod notatur in hoc psalmo, et est canticum, quia cum exultatione et jucunditate magna cantat hoc Asaph ad Assyrios. Assyrii dirigentes interpretantur. Et illi se dirigere putant, qui justitiam suam statuere volebant, et justitiæ Dei non esse subjecti, et qui non de re gloriabantur, sed de nomine. Quare hæc cantantur, ut sint viri Assyrii, id est, ut vere non distorte se dirigant, scilicet ut de sua justitia non præsumant, sed justitiæ Dei se subjiciant: et quid sit vera Judæa, et verus Israel, attendant, et se tales exhibeant, qui non falso de nomine, sed vere de re gloriantur. Solent enim inimici Domini omnibus noti Judæi, maxime in hoc psalmo gloriari, et gentibus insultare, quasi eis solis notus sit Deus, et nullis aliis, quandoquidem Propheta tanto ante tempore dixit: *Notus in Judæa Deus*, etc. Sed si attendant, quæ sit vera Judæa, et quis sit verus Judæus, concedimus eis, quod vere in sola Judæa notus sit Deus. Vera enim Judæa est Christi Ecclesia, credens in eum regem, qui venit de tribu Juda per Mariam virginem. De quo Apostolus scribens ad Timotheum ait: *Memor esto Dominum Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David secundum carnem.* De Juda enim David et de David Christus, quem illi regem negaverunt, et Cæsarem regem cogerunt. Quare vera Judæa esse desierunt,

et ideo non gloriantur amplius, quod in eis notus sit Deus. Item verus Judæus est non in manifesto, sed in occulto; non in circumcissione carnis, sed cordis; non in littera, sed in spiritu. Quia multi sancti patres habuerunt, et circumcissionem carnis propter ipsam fidem, a quibus isti degenerantes remanserunt in carne Judæi, in corde vero pagani; ideo quoque non gloriantur quod sibi notus sit Deus. Sequitur:

In Israel magnum nomen ejus. Vere enim in vero Israel nomen Dei per opera bona magnificatur. Quis autem sit verus Israel, ipse in Evangelio aperit dicens: *Ecce verus Israelita, in quo dolus non est.* Si autem ipsi dolosi sunt et mendaces, quomodo in eis nomen Dei magnum est? Judæa enim confessio interpretatur, Israel vero *vir videns Deum.* Et tu aliquis quando peccata tua per humilitatem non confiteris, quodam modo cum Deo rixaris. Quando enim, quod Deo displicet laudas, nonne cum eo litigas? Ergo humilia te ei, et confitere peccata tua, et tunc eris Israel, id est, vir videns Deum, et si nondum ex specie, tamen ex fide. Et sicut prius displicebas ei per dissimilitudinem, ita et nunc placebis ei per similitudinem. Et sic tandem fiet in te, quod Scriptura testatur, scilicet *in pace factus est locus ejus*: quia relinquetur tibi bellum, non tamen contra te in te ipsum, sed etiam contra spirituales nequitiis, scilicet ut si surgat in te ira vel aliquis illicitus motus, non sint membra tua instrumenta iniquitatis ad iniquitatem, qui est pax vera. Vera enim pax est, litigium habere cum vitiis, concordiam cum moribus optimis. Et in hac tali pace est locus ejus, quia incolit Deus tales. *Habitatio autem ejus, id est, certus locus ejus, quod per habitare, quod frequentativum est, notatur, est in Sion, juxta illud: Venimus et mansionem apud eum faciemus.* Venit enim Deus ad multos per fidem et confessionem, sed non ibi facit mansionem: quia ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. In Sion vero, id est, in illis, qui postponunt præsentiam, et contemplantur futura, vere facit mansionem, quia permanet in eis. Fac erga tu aliquis te ipsum in Sion, et eris ejus habitatio.

Ibi confregit. Ecce signa habitationis ejus. Quasi dicat: Vere habitat in Sion. Nam *ibi confregit*, id est, humiliavit potentias. Et exequitur illas potentias, scilicet *confregit ibi arcum*, id est, occultam contradictionem, et *scutum*, id est, vanæ præsumptionis protectionem, et *gladium*, id est, manifestam impugnationem, et sic omne bellum.

Illuminans tu mirabiliter. Facit apostropham ad ipsum Deum, et Tu est magnifice efferendum. Quasi dicat: Tu Deus, qui in Judæa notus es, et magnus in Israel. Tu qui solus per te es, sine quo nullus alius est, deberet dicere: Terribilis futurus es, quod posterius sequitur, sed præmittit prius humilitatem ejus, dicens: *Tu es illuminans a montibus æternis.* Montes æternos vocat apostolos, quos sol justitiæ prius illustravit, elevans eos ad æternitatem. Et per eos convales, id est, alios inferiores illuminavit, et hoc mirabiliter, id est, in mirabilibus signis doctrinam eorum attestando, juxta illud: *Domino cooperante*, etc. Vel *mirabiliter* in hoc, quia satis mirabile fuit, quod post tantum lapsum Deus miseratus est hominis. Tu, inquam, illuminasti a montibus æternis, et te illuminante omnes insipientes corde turbati sunt. Prædicata est enim vita æterna futura, et sapientes excecati sunt: quia contempserunt vitam præsentem, et dilexerunt sequentem. *Insipientes vero turbati corde sunt*, quod primo obstupuerunt, sed non sunt exstati, quia in somnum suum reciderunt. Somnus vero eorum est cæcitas cordis, et amor terrenorum: et ipsi dormierunt somnum suum, id est, quieverunt et delectati sunt in dilectione terrenorum, quia præposuerunt temporalia æternis. Et quid eis inde? hoc scilicet, quod ipsi, qui sunt viridi, viliarunt: quia quod viridum

habent, est in terrenis tantum divitiis acquirendis, nihil invenerunt in manibus suis, id est, comparabiles facti sunt viris acervos divitiarum somniantibus, qui evigilantes nihil inveniunt in manibus suis, quia ita et ipsi tandem cum a somno, in quo nunc sunt, exurgent, nihil in manibus suis invenient.

Ab increpatione tua Deus. Quasi dicat: Unde hoc, quia dormierunt somnum suum? ex justo scilicet iudicio tuo, o Deus Jacob, qui facis, ut qui sordidus est, sordescat adhuc. Benedicet Deus Jacob, quia Jacob dedit præsentia pro futuris, edulium scilicet lenticulæ pro primogenitis, et ideo merito a Deo increpantur isti, qui præsentia præponunt, et futura contemnunt. Et miro modo videtur ponere increpationem. Increpatione enim strepitum habet, et strepitus excitat. Sed increpatione Dei tanti ponderis est, quod non excitat, imo obdormire facit. Nec solum (quasi dicat) dormierunt illi prædicti, sed et omnes, qui ascendunt equos apostasiæ, id est, primi parentes, et alii omnes, qui per superbiam a Domino apostataverunt, male dormitaverunt.

Tu terribilis es. Facta interpositione ponit illud, ad quod orationem spectare prædiximus. Quasi dicat: Tu, inquam, notus in Judæa Deus, qui primo humilis apparuisti, adfuturus es in iudicio terribilis, et quis tunc resistet tibi? Nullus utique, quia non magis imperator quam pastor. Et hoc ideo, quia ex tunc, id est, ex illo tempore apparebit ira tua. Nunc enim dum vindictam nondum exerces, et quasi latet ira tua. Et ideo videtur, ut aliquis tibi resistere possit, quod tunc non erit.

De cælo auditum fecisti. Futurus es, inquam, terribilis, et hoc tuum iudicium fecisti, id est, facies tu veniens de cælo in majestate iudicis auditum, id est, notum per Evangelicam tubam, dicentem: Surgite qui jacetis in monumentis, venite ad iudicium: et tunc terra tremet, id est, illi, qui malunt nunc esse terra, quam fieri cælum, tremunt tunc, et quiescent tunc non a pœnis, sed a peccatis, qui nunc quiescere nolunt: tunc dico, cum Deus exsurgent pro exsurgent in iudicio, id est, ad hoc, ut malos dijudicet et dannet, quod est tractum a severis et iratis iudicibus, qui quando severius et asperius in aliquem iudicare volunt, ut hoc etiam habitu demonstrant, surgunt. Nec solum contra malos exsurgit in iudicio, sed etiam, et salvos faciet omnes mansuetos terræ, id est, omnes illos, qui frementes equos apostasiæ non ascendunt, sed mansuetam terram se fecerunt. Præterea pro futuris prophetico more posuit, quia Spiritui sancto ita nota sunt futura quasi præterita. Vel aliter: Ex tunc ira tua. Quasi dicat: Quandoquidem in iudicio nullus tibi resistere poterit, malo ergo suo voluerunt resistere tibi Judæi dicentes: Non habemus regem nisi Cæsarem, et, Notum hunc regnare super nos, et similia. Nam ex tunc, ex quo hoc præsumperunt, ira tua apparuit in eis. Ex parte namque cæcitas contigit in Israel, ut plenitudo gentium intraret. Et hoc tuum iudicium, id est, hanc tuam vindictam de illis fecisti auditam, id est, notam de unoquoque cælo, id est, per unumquemque apostolum. Et tunc ita, id est, gentiles prius terreni timuerunt et quieverunt a malis operibus, cum Deus exsurgeret in iudicio, id est, cum manifestum fieret eis Deum resurrecturum tandem ad dijudicandum malos, et salvandum bonos. Item aliter: Ex tunc ira tua. Quasi dicat: Quia tu tantus es, cui aliquis non poterit resistere in iudicio; ergo malo suo restitit tibi primus miser parens, qui de suo nutu voluit pendere. Nam ex tunc ira tua in eo et in omnibus posteris ejus apparuit, quia multasti eos innumerabilibus pœnis peccati. Et hoc tuum iudicium fecisti auditum, id est, notificasti maxime de principali cælo, id est, per litium tuum, qui est cælum cælorum; deinde etiam per alios cælos. Unde terra omnis bene culta tam de Judæis, quam de gentibus timuit, et quieverit a malis operibus. Sequens versus, sicut proxime dictum est, non mutabitur.

Quoniam cogitatio hominis. Ideo, inquam, mansuetos terræ salvabis, quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, etc., quod dupliciter potest dici. Quando enim homo male actam vitam suam cogitat, et damnat, tunc Domino laudabilem confessionem facit; quando vero quæ cogitavit ad actum perducit, scilicet, quando se ipsum pro præteritis peccatis punit orando, jejunando, et similia faciendo, tunc reliquæ cogitationis diem festum agunt Domino, quia ille attendens asperitatem satisfactionis, feriat a peccatis. Vel aliter: Cum homo recogitat se peccatorem fuisse, et agit gratias Deo vivificatori et redemptori suo, tunc confitetur ei, quia hoc est confessio, id est, laus ejus. Et reliquæ cogitationis, id est, recognita perniciæ præteritorum criminum post effusas lacrymas, et assiduam cordis contritionem diem festum agit Domino, quia hujusmodi recordatio reddit hominem ad cætera cautum, et sic a peccatis feriat.

Vovete et reddite Domino. Quasi dicat: Et ut vos salvos faciat, vovete Domino et Deo nostro, id est, redemptori et creatori vestro, quod vovendum est, id est, vos ipsos. Quisquis enim cogitat quid bene voveat, seipsum voveat, seipsum offerat. Hoc enim exigitur, hoc debetur. Vovete, inquam, et quæ voveritis reddite. Malum enim est vovere, et non reddere. Non tamen ideo non est vovendum, sed et vovendum est et reddendum. Et quodam modo ex nostro est vovere, et ex ejus est reddere, et quasi dicat: Vovere debetis, et reddere, quia omnes qui in circuitu ejus sunt, id est, omnes appropinquantes et adhærentes ei, non vacuis manibus venient, sed afferent munera, id est, seipsos vovebunt et reddent. Afferent, dico, cui afferenda sunt, scilicet, terribili, id est, ei qui, cum nunc sit humilis, futurus est terribilis, et mitti, scilicet ei qui auferit spiritum principum, id est, spiritum elatum, et dat spiritum mansuetum. Terribili, dico, non tantum apud pauperes, sed etiam apud reges, id est, quosque potentissimos terræ. Vel qui est terribilis, et si non apud distortos, tamen apud reges terræ, id est, apud illos qui bene regunt suam terram.

IN PSALMUM LXXVI.

In finem pro Idithun psalmus Asaph.

ARGUMENTUM.

— Prædicat ea quæ erant populus in Babylone passurus, et qualiter pro his ipsis libere querimoniam facturus, sicut et in septuagesimo secundo psalmo. Aliter vox Christi ad Patrem.

EXPLANATIO.

Asaph congregatio bonorum, Idithun transilitor sæcularium, finis proficientium Christi intelligitur. Totus ergo psalmus hic a fidei congregatione canitur, quæ vitia istius sæculi gloriosis passibus transilientis ad illum finem pervenit, cui nihil potest simile reperiri. Sed sciendum est in Hebræo per Idithun, non pro Idithun, haberi, ut significet non pro eo, sed per eum psalmum fuisse cantatum et quod sequitur, psalmus Asaph, in veris exemplaribus non haberi. Asaph iste, quem diximus vitiorum transilitorum, in prima narratione psalmi ad Dominum clamare testatur, et tribulationibus suis eruditum esse testatur. In secunda cogitationes enumerat quæ solent pulsare in hoc mundo corda laborantium. Tertio beneficio divinitatis in meliorem sensum se asserit permutatum, ut operam potentiamque Dei fixa mente cogitaret, quibus rebus assidua cognoscitur exercitacione profecisse. Quarto prosequitur quemadmodum per Dominum Salvatorem facta sint in populus divina miracula.

COMMENTARIUS.

Voce mea ad Dominum clamavi. Hæc verba referuntur in finem, et sunt psalmus Asaph, cantatus ad Idithun. Idithun interpretatur transilientis. Eloquitur in hoc psalmo transilientis congregatio, quia

Asaph congregatio interpretatur pro Idithun, id est, exhortans nos ad hoc, ut et nos transilientes simus, id est, et hæc ima omnia contemnamus, et ad summam intendamus; quæ autem sint transilienda, quousque ad finem perveniatur, ubi nihil quod transiliamus habebimus, contextus psalmi demonstrat. Etenim tandiu transilire debemus quidquid impedit, quidquid irretit, quidquid ligat, quidquid animum onere aggravat, donec ad id perveniatur quod sufficit, et ultra quod nihil sit, infra quod omnia sunt, et ex quo omnia sunt. Quisquis ergo psalmi hujus animam vult sentire, imitari atque tenere, carnalia omnia desideria transiliat, sæculique hujus pompam et illecebram calcet, nihilque aliud ubi consistat eligat, nisi illum in quo sunt omnia. In quibus etiam omnibus ipse transiliendo laborat, donec ad verum finem perveniat. Quia vero intendit in hoc psalmo Asaph hortari nos ut transiliamus, mox qualiter transiliendum sit insinuat, scilicet, ut clamemus ad Dominum non propter aliud, sed propter ipsum Dominum. Multi enim clamant ad Dominum pro adipiscendis commodis, et pro vitandis incommodis, pro sospitate suorum et multis aliis. Postremo etiam pro salute corporis, quæ patrimonium est pauperis. Sed hi tales non transiliunt. Vix autem aliquis est, qui clamet ad Dominum propter Dominum. Magnus enim est transitus, quare sic nos transilire docet, et dicit: *Ego clamavi ad Dominum, et quia multi dicunt: Domine, Domine, et non faciunt quæ præcipiuntur, ideo addit: Voce mea*. Ille enim voce sua clamat ad Dominum, cujus vox consona cordi est, scilicet, si et quod desiderandum est, scilicet, Deum, corde desiderat, et voce rogat. Si vero aliud quodlibet in corde optet et postulet, non clamat voce sua, quia vox ejus cordi non est consona, quia hujusmodi non est cordatus. Potest etiam simpliciter hoc dici: *Voce mea clamavi, id est, voce transilientis. Et ne videretur, quod propter aliud clamaret ad Dominum, quam propter ipsum, repetit, quasi dicat: Clamavi dico voce mea ad Dominum, propter ipsum Deum tantum, non propter aliud. Et non frustra, quia ipse intendit, id est, intensum se fecit mihi. Quisquis enim ad Dominum clamat propter Dominum, ille se intendit; qui vero propter aliud, illi se non intendit.*

In die tribulationis mee. Ostendit qualiter clamandum sit ad Dominum. Quasi dicat: Hoc, inquam, modo clamavi ad Dominum, scilicet, quia *exquisivi Deum* manibus meis, id est, operibus bonis *in die tribulationis*, id est, in hac vita, quæ est tribulatio, quia nihil est, nisi tentatio, et est dies, quantum ad vitam bonorum, quæ dies vocatur respectu vitæ malorum, quæ sola nox est. Et tamen quia hæc eadem vita bonorum, quæ dies dicenda est propter bona opera quæ ipsi faciunt, nox quantum ad vitam futuram, in qua angelis æquales erimus, id est, quod vocavit diem vocat noctem. Quasi dicat: Dixi quia *exquisivi Deum in die*, imo dicam quia *exquisivi eum in nocte*, id est, in hac præsentia ignorantia, *manibus factis, vel habitis contra eum*, id est, operibus factis non ad aspectum hominum, sed ad ejus aspectum, *et non sum deceptus*, quia in firma spe jam teneo quod quæsi.

Reverti consolari. Et quia *non sum deceptus*, vel quia Deum exquisivi solum, id est, *anima mea reverti consolari* in his terrenis, et hoc ideo, quia *memor sui Dei*, id est, æternorum, et in illis tantum *delectatus sum*, et hoc non ad horam, sed *exercitatus sum*, id est, continuam exercitationem habui in eis. Exercitatio enim est suscepti aclus continuatio. Et adeo in eis *exercitatus sum*, quod *spiritus* in hoc quod erat *meus*, id est, voluntas complacendi mihi in terrenis, *defecit in me*, et profectus in me *spiritus meus tuus*, id est, voluntas complacendi mihi in æternis.

Anticipaverunt vigiliæ oculi mei. Ideo *defecit spiritus meus*, quia *oculi mei anticipaverunt vigiliæ*, id

est, comparabilis factus sum anticipanti vigiliæ, quia sicut ille qui anticipat vigiliæ studiosus factus est in opere suo, ita ego studiosus effectus sum in exercitatione illa. Et tamen *turbatus sum* ex humana infirmitate, quia putavi me insufficientem esse ad illam exercitationem. Et illam turbationem *non sum elocutus*, ut culpam in auctorem refunderem dicens quod me talem tam infirmum fecisset, sed patenter tuli eam tacendo et attendendo me pati illam justo iudicio. Dicitur hoc et aliter in parte, si *Defecit spiritus meus*, accipiatur proprie. Quasi dicat: *Delectatus*, inquam, *sum et exercitatus in æternis*, et in illa exercitatione *defecit spiritus meus*, quia non sufficiens fuit ad illam. Et hoc ideo, quia *oculi mei anticipaverunt vigiliæ*, id est, comparabilis facti sum anticipanti vigiliæ, quia sicut ille, qui assidue anticipat vigiliæ, lippus sit, ita oculi mei interiores, ratio, scilicet, et intellectus per peccatum primi parentis lippientes et caligantes facti sunt; et ideo *turbatus sum*, id est, turbationem et timorem ex hac infirmitate habui. Et tamen *non sum locutus* illam turbationem sicut prius.

Cogitavi dies antiquos. *Non sum*, inquam, *locutus*, sed potius attendi et malum meritum meum, et dignitatem, quantum in primo parente mihi concessisti, hoc est, quod dicit: *Cogitavi*, id est, in memoria habui *dies antiquos*, id est, lapsum primi parentis, per quem tempus antiquum et vetus, id est, inutile factum est. Semper enim si Adam non peccasset, dies nova et una esset, et etiam habui in mente *annos æternos*, id est, dignitatem illam in quam primi parentes creati sunt, per quam si in præcepto perstitissent, ad veram æternitatem pervenirent. Et non solum in memoria eam habui, sed etiam *meditatus sum cum corde meo*, id est attentissime, et hoc in nocte, id est, etiam interrupta quiete, vel in nocte, id est, in hac præsentia ignorantia sum meditatus in ea, ut viderem qualiter dignitatem illam amissam possem recuperare; et non tamen ad horam meditatus sum, sed *exercitabar* in illa meditatione, et sic *scopebam spiritum meum*. Quasi enim exasperatus erat spiritus meus amore terrenorum, sed ego suspirando ad dignitatem amissam, et cælestia desiderando *scopebam*, id est, planabam spiritum meum. Scobis scobis ferrum est quod pistoria vasa purgantur, unde scobere dicitur. Potest etiam satis hic legi, si forte in aliquibus libris inveniantur, *Scrobebam*, vel *scrobebam*. *Nunquid in æternum?* Scrobebam, inquam, spiritum meum dicens ita: Deus, qui jam projecit, id est, porro a facie sua jecit hominem semel propter transgressionem, nunquid projecit eum in æternum, id est, irrecuperabiliter? Non utique. *Aut nunquid Deus iratus non apponet adhuc, ut complacitor sit?* Quasi dicat: Posuit se jam placatum quantum ad quosdam, quos et ante legem et sub lege suscepit; et nonne adhuc apponet, ut complacitor nobis sit, nos etiam suscipiendo? Faciet utique. *Aut ipse qui jam abscedit misericordiam suam per primam culpam, an abscedet eam in finem*, id est, æternaliter? Scilicet, abscedet eam a generatione præsentis, tendendo in generationem sequentem, ut sicut abscedet eam ab hac generatione carnali, ita etiam abscedet eam ab illa generatione spirituali? Non utique. *Aut Deus, cui proprium est misereri, an obliviscetur misereri*, scilicet, ut nunquam amplius miseretur? Utique non, sed postquam iratus fuerit, misericordiam recordabitur. *Aut continebit misericordias suas in ira*, id est, an præcludet ira ejus misericordiam? Certe non. Imo (quasi dicat) misericordia ejus præcludet iram.

Et dixi. Quasi dicat: Tantum quidem meditando de dignitate amissa in Adam, et exercitando me in illa meditatione, jam transilivi ut intelligerem, non præcludi misericordiam ab ira. Et tamen dixi: *Nunc cæpi*, id est, ego miser pro incipiente habendus sum. Cum enim consummaverit homo, tunc incipiet, quia

de dignitate amissa in Adam, et exercitando me in illa meditatione, jam transilivi ut intelligerem, non præcludi misericordiam ab ira. Et tamen dixi: *Nunc cæpi*, id est, ego miser pro incipiente habendus sum. Cum enim consummaverit homo, tunc incipiet, quia

nihil in humanis rebus perfectum. Et quasi dicat: Hoc dixi lapsum primum attendendū. Et hæc mutatio, scilicet, quod de perfectione tanta, quam in primo parente in abundantia virtutum posito habui, in hanc imperfectionem cecidi, ut consummatus, quantum ad humanam existimationem pro incipiente habendus sim. *Dexteræ Excelsi*, id est, mihi illata propter peccatum primi parentis, ad dexteram illius, qui satis me dejicere et mulctare potuit, quia absolute est excelsus.

Memor sui operum Domini. Quasi dicat: Cognovi quidem me nunc primum, cum consummatus videbar incepisse, sed tamen non de-titi, et hoc ideo, qui *sui memor operum Domini*, id est, quia attendi quantam dignitatem Deus in primis parentibus operatus sit, ad quam ut aspirarem, desistere nolui. Et ideo memor sui illorum operum, quia *memor ero mirabilium tuorum*, id est, quia semper debeo, o Domine, memor esse mirabilium tuorum factorum ab initio. Mirabilia accipit idem hic quod opera, scilicet, dignitatem primorum parentum. Quid erit mirabilius quam quod Deus de tam infima materia, scilicet, de terra fecit cælum, id est, homines celestibus creaturis, id est, angelis æquales? Nihil utique.

Et meditabor in omnibus operibus tuis. Quia memor sui, et semper memor esse debeo mirabilium tuorum, ideo, Domine, *meditabor in omnibus operibus tuis* implendis, id est, quæ tu fieri jubes; et hoc non tantum ad horam, sed *exercebor in adinventionibus* non meis, quæ sunt inebriari, scortari, et similia, sed in *tuis adinventionibus*. Adinventiones ejus idem accipe quod opera, de quibus dictum est quod *adinvenit omnem viam scientiæ, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel electo suo*. Sed tamen (quasi dicat): quantumcunque mediter vel exercear per me, nihil erit, quia nullus per se pervenit ad te. Nam, o Deus, via tua, id est, via ducens ad te, est tantum in sancto sanctorum, id est, in Christo. Aliter quoque supradicta partim dici possunt, ut reincipiamus ab *Et dixi: Scopebam*, inquit, *spiritum meum*, dicens: *Nunquid in æternum projiciet Deus*, etc. Et tandem dixi: *Nunc cæpi*, id est, nunc primum inveni, quod quæsi, hoc, scilicet, quia *hæc mutatio*, hoc est, quod non præcluditur ab ira misericordia, sed potius ira a misericordia; hæc, inquam, *mutatio* erit *dextræ Excelsi*, id est, fiet per Christum, qui est dextra Dei Patris, de quo alibi dicitur: *Et brachium Domini, cui revelatum est?* Per ipsum enim solum hoc factum est, ut ira in misericordiam converteretur. Et ideo dico: *Nunc cæpi*, quia modo demum *memor sui operum Domini*, id est, illorum operum, quæ Dominus Pater operatus est per illam dextram suam. Et ideo *memor sui operum*, quia *memor sui ab initio mirabilium tuorum*, factorum ab initio, quorum memor ero, id est, semper memor esse debeo, quod est dicere: Quia attendi signa ab initio præcedentia, et per signa significata. Mirabilia enim accipit signa, opera vero significata. Et quia (quasi dicat): sic *memor sui operum*, quæ per illum es facturus, tamen, Domine, ut me illi conformem, *meditabor in omnibus operibus* implendis, non meis, sed *tuis*, id est, quæ tu jubes impleri. *Et exercebor in adinventionibus* non meis, sed *tuis*, ut prius.

Deus in sancto via tua. Quasi dicat: Quæ autem illa opera, quæ illæ adinventiones? Scilicet, *via tua in sancto* sanctorum nobis exhibita. Quidquid enim dicendum, quidquid faciendum, quidquid etiam cogitandum, in illo nobis est propositum, et possumus viam dicere, vel ipsum, qui, ut alibi dictum est, *suit nobis liber missus, ad cujus exemplar conscriberemur*. Vel opera et præcepta in ipso nobis exhibita. Visis his omnibus quæ Deus Pater in sancto suo est operatus, cum quodam stupore et admiratione subdit: *Quis Deus magnus*, et cætera. Quasi dicat: Quandoquidem omnis *via tua in sancto* illo erit nobis proposita, quis ergo *Deus* ita magnus est sicut *Deus noster*,

A id est, Emmanuel nostræ naturæ particeps? Et convertit se ad eum, dicens: *Tu es Deus, qui facis mirabilia*. Quid enim mirabilius quam vivificare mortuos, hoc est, de impiis facere pios, de damnatis in regnum assumptos? Et quæ mirabilia faciat, subsequenter ostendit dicens: *Tu fecisti virtutem tuam notam in populis*, id est, notificasti populis quid posses: et hoc modo manifestasti, quia *redemisti populum tuum* resuscitando eum de morte interiori in *brachio tuo*, id est per fortitudinem tuam. Et determinat quem populum, scilicet *filios Jacob* redemisti, et *Joseph*. Per filios Jacob, qui unus de tribus patriarchis fuit, Judæos accipit: *Joseph* vero positum est hic, quantum ad interpretationem. Interpretatur enim augmentatio, et significat hic gentilem populum, quo Ecclesia augmentata est. De gentibus enim dictum est: *Alias oves habeo, quæ non sunt*, etc. Possunt quoque supradicta ut per sancta non mutetur, ad Patrem referri, quasi diceret: B Quandoquidem Deus Pater viam suam in sancto suo nobis proponit, quis ergo magnus sicut *Deus noster*, id est, nobis propitius mittendo Salvatorem suum? Et convertit se ad eum dicens: *Tu es Deus qui facis mirabilia*, ut supra. Et vere facis mirabilia, quia *fecisti virtutem tuam notam in populis*, id est, quia notum fecisti salutare tuum. Christus enim Dei virtus, et Dei sapientia: et in *brachio tuo*, id est, in virtute illa, quæ est brachium tuum, *redemisti populum tuum*, scilicet, *filios Jacob* et *Joseph* ut prius.

Viderunt te aquæ, Deus. Ostendit quomodo redemit eos, scilicet notificando se eis, et accipit per aquas eosdem quos per filios, Jacob scilicet, Judæum populum; et est dicere: O Deus! *aquæ*, id est Judaici populi *viderunt te*, id est cognoverunt te: et videntes te *timuerunt*, id est quasi steterunt in fluxu suo. Mittit nos ad historiam, quod aquæ divisæ sunt in mari. Sicut enim quando Moyses virga mare percussit, aquæ illæ quasi divinam potentiam præsentem sentientes, divisæ steterunt, ita aquæ istæ potentiam Dei cognoscentes steterunt, quia a fluxu vitiorum et carnalium concupiscentiarum se compescuerunt. *Aquæ* inquam videntes *timuerunt*, et *abyssi* etiam *turbatæ sunt*. Abyssus est profunditas aquarum. Et accipit hic per abyssos gentiles propter profunditatem vitiorum, vel etiam propter profundum intellectum, qui fuit in quibusdam eorum. Et ne in parte tantum turbatas accipiamus abyssos, dicit quod in universitate potius sit accipiendus, quia *multitudo sonitus aquarum* turbata est. Per multitudinem sonitus aquarum accipie multitudinem contradicentium gentilium, qui et factis et dictis acriter veritati primo contradixerunt. Et ideo (quasi dicat) *aquæ timuerunt et turbatæ sunt abyssi*, quia *nubes*, id est, prædicatores tui verbis terram complentes *voce m dederunt*: et ideo etiam *abyssi turbatæ sunt*. *Et enim* (pro qua) *sagittæ tuæ*, id est, angelicæ sententiæ tuæ a nubibus dictæ, *transeunt* hac et illic per totum mundum. *In omnem enim terram exiit sonus eorum*. Et ideo etiam turbatæ sunt, quia *vox tonitru tui*, id est, combinationis tuæ a nubibus data transit in *rota*, id est, per rotam, hoc est per mundum qui volubilis est ut rota. Non solum enim nubes illæ æterna præmia promiserunt, sed æterna supplicia conminatæ sunt dicentes: *Ve mundo a scandalis*, et similia.

Illuxerunt coruscationes tuæ. Coruscationes vocat vel idem quod vocem tonitru dixit vel miracula per prædicatores exhibita, juxta illud, *Domino cooperante*, et reliqua. Quod vero rotam prius vocavit, nunc orbem terræ dicit. Et quia (quasi dicat) et *coruscationes illuxerunt*, et quia hoc factum est, ideo *commota est terra Judaica et contremuit*, id est, cum illa etiam alia terra gentilis tremuit, et ea contremiscente *via tua*, id est, Christus, qui via est ad te, est cognita in mari, id est, in gentibus prius vitiiis amaricantibus. *Et semitæ tuæ*, id est, præcepta tua sunt cognita in *aquis*, id est, in populis multis. Nunc per semitas præcepta

quælibet accipiuntur. Si vero prius per viam præcepta accipias, tunc per semitas strictiora tantum præcepta accipias. *In mari*, inquam, cognita est *via tua*, et tamen vestigia tua non cognoscuntur in terra. In terra enim vestigia apparent, in mari vero non apparent. Et per cultam terram Judæa designatur, quæ legem acceperat : per mare vero gentilitas, cui nullus cultus impositus erat. Et in Judæa quidem vestigia fuerunt, quia ibi Christus corporaliter apparuit, et prædicavit : sed Judæi vestigia non cognoverunt, quia Christum verum vestigium Dei Patris erat, non adoraverunt.

Deduxisti sicut oves populum tuum. Non cognoscuntur, inquam, vestigia tua in terra, sed tamen deberent ibi cognosci, quid deberent memores esse turbarum beneficiorum. Nam *tu deduxisti*, id est, de Ægypto in terram promissionis duxisti per desertum illum *populum tuum* in manu, id est, in ducatu Moysi et Aaron, *sicut* quilibet pius pastor oves suas deducet. Potest etiam versus iste ad præcedentis versus principium continuari ita : *In mari*, inquam, cognita est *via tua et semitæ tuæ in aquis*, quia *tu deduxisti*, id est, parviti *sicut* pius pastor oves suas *populum* vere *tuum*, id est, populum gratiæ in manu, id est, in potentia Moysi et Aaron non historialis, sed veri Moysi et Aaron. Moyses enim interpretatur *aquaticus*, Aaron vero *montanus*. Verus ergo Moyses et verus Aaron ille est, qui et saluti fera aqua doctrinæ nos potavit, et corda nostra ad summa erexit, id est, Christus Filius Dei.

IN PSALMUM LXXVII.

Intellectus Asaph.

ARGUMENTUM.

Virtutis studia, legisque custodiam propheta populo commendans, hunc psalmum composuit ; in quo monet, ut Deum reverenter metuant, quo sanctionem legis suæ beneficiorum largitate prævenierit, ut hi qui jam erant obnoxii, facilius subderentur. Postremo hortatur, ut servant intenta mente concordiam. Aliter vox Christi de Judæis.

EXPLANATIO.

Asaph diximus Synagogam, id est, collectionem interpretari ; sed quia intellectum præmisit, fidelem hic Synagogam loqui posse declaravit. In prima parte psalmi duo tantum versiculi personæ Domini mancipantur, ut reverentia cresceret doctorum, quibus ipse rex posuisset initium. Secunda parte latius loquitur Asaph, imputans Judæis quod Domini beneficiis ingrati corde pravo ejus jussa contempserint. Tertia enumerat quanta munera Israeli præstiterit, nec tamen ille murmurare desierit. Quarta dicit qualis in eis vindicta provenierit, qualiterque sit miseratione Domini mollita sententia. Quinta propter murmurationes eorum vindicatum in eis est, sed iterum ad supplicationem Domini, cognoscentes ejus magnalia redierunt. Sexta denuo illi dolose locuti, et errores solitos sunt secuti, nec tamen eos misericordia Dei, ut meruere, disperdidit. Septima dicit quomodo Dominum concitarint in deserto, cum tamen propter ipsos Ægyptus fuerit afflictæ. Octava beneficiis Domini relatis Judæicæ obstinationis culpa subjungitur. Nona ultio gravissima subsequitur, ita ut populo captivo tabernaculum Sclom abjecerit, posteaque montem Sion et David regem, de cujus semine Christus salutaris medicus adveniret, elegerit.

COMMENTARIUS.

Attendite, populus meus, legem meam. Psalmus iste continet ea quæ in veteri populo gesta narrantur. Recentior autem et posterior populus admonetur, ut caveat ne ingratus sit beneficiis Dei, ejusque in se provocet iracundiam, cuius obedierit et fideliter debet suscipere misericordiam ; *ne* (inquit) *fiant sicut patres eorum generatio prava*, etc. Hæc psalmi hujus inventio, hæc utilitas, hic fructus uberrimus. Quæ autem in Psalmo dicuntur, quamvis perspicua

A et aperta videantur : tamen quia titulus ejus est, *Intellectus Asaph*, quærunt fortassis lectorem non superficiei intendentem, sed interius intelligentem. Præterea ideo etiam talem lectorem quærere videntur, cum in psalmo dicatur : *Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones*. Parabolæ enim sunt similitudines rerum, quæ his rebus de quibus agitur, aliquid comparatur. Ut hic agitur de manna, et manna comparatur ille *panis vivus qui de cælo descendit*, et sic per cætera. Propositiones vero quæ Græce *problemata* dicuntur, sunt quæstiones aliquid in se dignum solutione continentes. Loquitur ergo intelligens Asaph in hoc psalmo, quia non defuerunt de illo populo qui intelligerent habentes fidem, quæ postea revelata est non ad legis litteram, sed ad spiritus gratiam pertinentem. Non enim sine fide fuerunt, qui ejus in Christo revelationem et prævidere et aliis prænuntiare potuerunt. Audiamus ergo psalmum non tanquam Judæis, sed tanquam nobis cantatum. Nobis enim potius ista cantatur, cum Apostolus dicit quod *nec omnia in figura contingebat illis, scripta sunt autem ad correptionem nostram*. Quia si pœnæ illæ erant cavendæ, inulto majori diligentia vitandæ sunt ab illis significatæ. Quemadmodum enim in bonis quæ significantur, multa digniora sunt, quam quæ significant : ita et in malis necessario sunt graviora significata quam significantia. Quod autem Apostolus vocat figuras, Psalmista vocat parabolæ, non habentes fidem in eo quod contigerunt ; sed in his rebus quibus rationabili comparatione conferuntur. Psalmum ergo audiamus, et legem Dei attendamus non secundum quod in superficie sonat, sed quod mystica actione significat ; ad hoc enim intelligens Asaph nos invitavit ita : *Populus meus*, id est, vos omnes qui mihi vultis esse consortes, et esse de populo meo. Cujus pars ego sum, id est, de intelligente populo, quasi dicat : qui est Christus jungatur mihi. Vos inquam *attendite*, id est, interius considerate *legem*, quam ego facio esse *meam*, spiritaliter eam intelligendo et complendo, ut et vos faciatis eam vestram. C Legem accipe Scripturam Veteris Testamenti. Et qualiter debeat attendere, dicit, scilicet, *inclinate*, id est, humiliare *aurem vestram in verba oris mei*, id est, ad intelligendum legis verba, quæ loquetur vobis os meum, id est, os intelligentis. Ille enim vero attendit legem, qui se humiliat ut eam et intelligat et compleat. *Aperiam in parabolis*. Ideo (quasi dicat) aurem in verba mea inclinare debetis, quia non sine re loquar vobis. Nam *aperiam os meum in parabolis*, aliud dicendo et aliud interius significando ; et *loquar vobis propositiones*, quæ propositiones et parabolæ sunt *ab initio*, id est, sumuntur a Veteri Testamento, quod est initium ipsarum parabolarum et propositionum : finis vero est Novum Testamentum. Vetus quidem Testamentum initium est, quia ibi sunt signa ; Novum vero finis, quia ibi sunt significata. Vel aliter loquar parabolæ et propositiones existentes ab initio, non ab illo initio, quo cælum et terra facta sunt ; sed D (quasi dicat) ab initio hujus congregationis, id est, ex quo Abraham de Ur Chaldæorum eductus est. Ibi enim incæpit hæc congregatio, et ex tunc fuerunt propositiones et parabolæ. Quid autem sint parabolæ et propositiones, jam supra dictum est. Sciendum autem quod idem potest esse parabola et propositio diverso respectu. Nam scilicet comparatio est parabola, secundum vero quod aliquid in se continet dignum solutione, est propositio. Et dicitur parabola et res, quæ alii rei confertur, per quandam similitudinem, et oratio quæ ipsas res confert.

Quanta audivimus et cognovimus ea. Ideo loquar parabolæ et propositiones, quia nos multa in parabolis et propositionibus *audivimus* prophetarum prioribus et *cognovimus ea* completa posterioribus, et *quanta* infinita scilicet. Et ideo dico *audivimus*, quia *patres*, id est, priores nostri *narraverunt nobis ea* factis, dictis et scriptis. Factis, sicut Abraham in filii sui immolatione, Abel in morte sua, et multi alii similiter.

Dicta et scriptis, sicut Isaias, et alii prophetae; A quidam etiam annuntiaverunt nobis multa per suam damnationem.

Non sunt occultata a filiis eorum. Quasi dicat: Quia ipsi narrauerunt nobis, ideo non sunt occulta, sed cognita; quia etiam completa a nobis filiis, id est, posteris eorum existentibus in generatione altera. Quæ est generatio altera, nisi cui est regeneratio facta? Altera namque de duabus dicitur. Et hæc respectu carnalis quæ præcessit recte dicitur altera. Nota quod Asaph intelligens dicit se esse in generatione altera. Quicumque namque de priori populo legem spiritualiter intellexerunt et impleverunt, in hac generatione altera, quæ nunc est per fidem, fuerunt.

Narrantes laudes Domini. Patres, inquam, narrauerunt nobis, ipsi dico narrantes laudes Domini, id est, illa in quibus merito Dominus laudandus est. Et virtutes ejus, id est, et in quibus apparet potentia ejus, et mirabilia ejus, id est, et quæ dignæ sunt admiranda. Mirabilia dico quæ fecit, id est, quæ ipse operatus est. Eandem rem accipit per hæc tria, scilicet, scrutationem testimonii et consecutionem legis, vel positionem, sicut sequens versus innuit. Quæ lex mirabilis est, si non secundum signa, sed secundum significata accipiat. Et ideo etiam mirabilis, quia illos qui eam implent, mirabiles facit.

Et suscitavit testimonium in Jacob. Dico quia mirabilia fecit, et hoc dico propter scrutationem testimonii in Jacob, et positionem legis in Israel. Lex naturaliter data est primo homini, quando dictum est ei: *De isto comedas, de isto non comedas*; sed lex illa sopita fuit in eo per inobedientiam, suscitata est autem postea, id est confirmata per Scripturam. Potest etiam ipsa Scriptura quodammodo dici suscitata, quia sicut mors dicitur pallida, eo quod faciat pallidum: ita et Scriptura potest dici suscitata, quia suscitavit peccatum. Quod testatur Apostolus dicens: *Veniente mandato, revixit peccatum. Nesciebam enim concupiscentiam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces.* Et videtur exigere littera, quia dicit: *Suscitavit testimonium.* Ipsa enim Scriptura dicitur testimonium, in quantum aliquid probat; his quippe quando ea legitime utuntur, est testimonium damnationis. Et quamvis etiam legitime utentibus testimonium sit liberationis, tamen quantum ad malos, dicitur potius testimonium: quia contra malos testimonium maxime est necessarium. Dicitur eadem Scriptura lex, in quantum prohibet aliquid, vel jubet. Et potest ita legi versus iste, ut per Jacob accipiamus minus quam per Israel: scilicet per Jacob intelligamus proficiscentes, et carnaliter intelligentes, et nondum videntes: per Israel vero, quod interpretatur *vir videns Deum*, intelligamus pervenientes, id est, saluti viciniore, et spiritualiter intelligentes. Item per testimonium minus quam per legem accipiamus, quia eadem Scriptura dignior est in eo quod lex est, quam in eo quod testimonium. Per suscitavit quoque minus quam per *Posuit*. Et dicitur: *Suscitavit Dominus Scripturam legis, ut esset testimonium damnationis, scilicet in Jacob, id est, in proficientibus tantum, non pervenientibus. Et posuit eandem Scripturam in legem Israel, id est, ut esset lex, id est, prohibitio. Attende quod hic posuit, ibi suscitavit.* Posita est, quia in istis firmiter est: ibi vero tantum suscitata, id est, parum commota fuit, quia non firmiter eis inhæsit. Et in istis digne est lex, id est, prohibitio, quia non tantum cessatur a peccatis timore pœnæ, sed amore justitiæ. Uterque enim et qui timore pœnæ, et qui amore justitiæ a furto se abstinere, habet similem manum, sed non similem animum. Similes enim sunt in opere, sed dissimiles in voluntate. Potest etiam hic idem versus simpliciter exponi, ut per Jacob et Israel et per legem et testimonium, idem accipiamus hoc modo: *Suscitavit Dominus testimonium ut esset in Jacob, id est, in populo Judaico. Et quid vocet testimonium exponit dicens: Et posuit legem in Israel.* Israel simpliciter accipe sine

interpretatione. Posuit tamen hic etiam non ter, scilicet quia grave jugum, legem videlicet peccatoribus imposuit. *Lex enim, ut ait Apostolus, non est posita justis, sed in iustis, quia justus non sub lege est, sed in lege.*

*Quanta mandavit patribus. Suscitavit, inquam, testimonium et posuit legem, et in lege quanta influit, scilicet mandavit patribus nostris, id est, prioribus nostris nota facere, id est, ut nota ea facerent filiis suis, id est, posteris suis. Quidam vero nota fecerunt, quidam non. Illi namque qui spiritualiter ea intellexerunt, et impleverunt illi bene nota ea fecerunt, alii vero nec cognoverunt, nec nota ea fecerunt. Nota, inquam, facerent, ad hoc ut genera altera, id est, spiritualis cognoscat, quod non cognovit prior generatio carnalis. Et ut sciamus quid vocet generationem alteram, dicit: quia illa generatio erunt filii illi qui nascuntur, non iam corporaliter, sed spiritualiter et ita quod exurgeret, id est, quo l corda sursum ad æterna erigeret, non vero ad terrena veluti illi priores se deprimerent. Et isti etiam narrantur veris filiis suis, id est, imitatoribus fidei suæ, hoc scilicet, ut ponant isti sicut et illi in *Deo spem suam*, id est, ut nolint statuere justitiam suam, et justitiæ Dei non esse subiecti; sed tantum sperent in justitia Dei, quia per justitiam factorum nullus salvabitur, sed per solam justitiam fidei. Et narrantur etiam eis ut non oblitiscantur operum Dei, id est, ne sint ingrati beneficiis Dei, et sua opera magnificent, imò obliviscantur suorum operum, et magnificent opera Dei ut non provocent ejus iracundiam, sed concilient misericordiam. Et exquirant data ejus misericordia, non tantum ad sciendum, sed ad faciendum. Hæc, inquam, omnia faciant, ne fiant abominabiles Deo, sicut carnales patres eorum. Qui, scilicet, patres fuerunt generatio prava et exasperans Deum, et in quo essent generatio prava dicit, scilicet, in hoc quia fuerunt distorta generatio, quæ non direxit cor suum. Ille enim non dirigit cor suum, qui quod prave intelligit non corrigit, et quod bene intelligit in actum non perducit. Et in hoc fuit generatio illa exasperans, quia spiritus ejus non est creditus cum Deo, id est, quia non habuit fidem, quæ fides imperat quod lex imperat. Cum enim spiritus Dei cooperatur spiritui nostro, tunc quod lex jubet, impletur; quod fieri nequit nisi credendo in eum qui justificat impium. Habere autem spiritum creditum cum Deo, est credere ad aliquod bonum opus se non sufficere sine spiritu Dei cooperante. Et hic est credere in Deum, hoc est fidem habere, id est, credendo Deo adherere, bona operanti ad bene cooperandum. Illi autem non habuerunt spiritum suum creditum, id est, commissum cum Deo, cum quo quisquis ei adheret unus spiritus efficitur, quia putaverunt se ad justitiam sufficere, sine spiritu Dei cooperante.*

Filii Ephrem. Quasi dicat: Non solum minores inter illos fuerunt prava generatio, sed et filii Ephrem, id est, a quibus maxime sperabatur bonum, et qui aliis prælati erant, sicut Ephrem prælatus fuit fratri suo majori in benedictione avi sui Jacob. In qua prælatione quid aliud videbatur de ipso Ephraim promittere Jacob, quam virtutem et omne bonum? Nihil utique. Et ideo filii Ephraim positum est hic ad designandum illos de quibus melius sperabatur, qui tamen facti sunt prava generatio; quod tam accipiendum est in hoc posteriori, quam in illo priori populo. Et in quo etiam hi sunt prava generatio ostendit: quia quasi intendentes arcum, et mittentes non arcum, sed ea quæ promittuntur arcu, id est, quasi artus ad bellum præludentes, in die belli conversi sunt, id est, tempore ceramini in pedes se dederunt. Quod est dicere: Simulabant opus legis exterius, quod non amabant interius, diverunt enim: *Quæcumque præceperit nobis Dominus, faciemus.* Et nihil tamen inde fecerunt, et sic quasi tempore ceramini cessaverunt. Similiter quisquis nunc dicit *Domine, Domine*, et in tempore tentationis recedit, nec fa-

cit quæ præcipiuntur, quasi in die belli cedit. Promissionem enim obedientiæ non probat auditio, sed tentatio.

Non custodierunt testamentum Dei. Causa est quare *in die belli conversi sunt*, ideo, scilicet, quia *non custodierunt testamentum Dei*, id est, non attenderunt veras et æternas promissiones Dei, nec observaverunt eas, sed vilius quiddam, id est terrena elegerunt, et quia *noſuerunt ambulare in lege ejus*, id est, et si quandoque aliquid de lege servaverunt, non hoc fecerunt ex voluntate bona, sed timoris coactione. Et præterea *obliti sunt benefactorum ejus*, id est, ingrati existerunt beneficiis Dei sibi collatis; et *obliti sunt mirabilia ejus, quæ ostendit eis*, id est, coram eis fecit. Mirabilia accipit mala, quæ hostibus eorum exhibuit. Ideo dico *obliti sunt mirabilia*, quia fecerunt quædam mirabilia coram patribus eorum. Patres accipit hic non illos qui fuerunt *generatio prava et exasperans*, ut prius; sed Moysen et Aaron, qui patres dicuntur, et causa honoris, et similitudine curæ. Licet enim Dominus in Evangelio dixerit: *Nolite vobis vocare patrem super terram*, non tamen voluit auferre hoc nomen a consuetudine humanæ locutionis, sed id voluit ut gratiam spiritualis regenerationis non ascriberemus alicui sanctitati vel potestati, sed ei soli per cuius misericordiam fit. Quare non incongrue Moyses et Aaron hic patres dicuntur. Et *coram his patribus*, id est, ipsis astantibus, ipsis etiam facientibus et attestantibus, *fecit mirabilia*, de quibus hic agitur *in terra Ægypti*, et determinat locum, scilicet, *in campo Thaneos*. Thanis enim est civitas Ægypti, apud quam decem illæ plagæ factæ sunt, quas Dominus Pharaoni per Moysen immisit. Similiter et coram patribus nostris spiritualibus, id est, ipsis videntibus et etiam facientibus, facit Dominus mirabilia spiritualiter in nobis, et in bonum et in malum in Ægypto, id est, in hac vita, quæ ignorantia est et tentatio. Et ideo per Ægyptum recte designatur, quia Ægyptus interpretatur tenebræ vel tribulatio, dum adhuc existimus in campo Thaneos, id est, in planitie humilis mandati. Campus enim planitiem significat, Thanis vero interpretatur humile mandatum; et in hac vita datur nobis plane, id est, manifeste humile mandatum, scilicet, ut discamus hic humiliari, ut tandem mereamur cum illo exaltari, qui pro nobis et per nos in hac Ægypto voluit humiliari.

Interrupti mare. Sciendum quod mirabilia, de quibus maxime locutus est, ad præsens differt, et beneficia posterius ei collata prius refert. Quod ideo facit, ut eorum ingratiitudinem aggravet, qui cum pro solis mirabilibus quæ in bostea eorum fecit satis grati esse deberent, tot insuper beneficia acceperunt, et ingrati tamen fuerunt. Et si hæc sunt parabolæ, ut psalmus testatur superius, debemus attendere non tantum quid in superficie sonant, sed quid mystica actione significant. Quæcunque enim bona vel mala in eis vel in eorum hostibus contigerint historialiter, eadem in nobis fiunt spiritualiter, bona quidem per gratiam, mala vero per justitiam. Attendamus ergo ea, ne simus ingrati beneficiis Dei, et ponamus spem nostram non in nobis, sed in eo; et timeamus eum casto amore, non servili, ne fiat in nobis quod factum est in eis, scilicet, ut simus *generatio prava et exasperans*. Litteram sic continuabis: Ecce, inquam, in Ægypto mirabilia, et postea contulit eis hæc beneficia, scilicet, quod cum venissent ad mare Rubrum, et propter sequentes hostes dubitarent, *interrupti*, id est, divisit eis mare, et *perduxit eos* jam ad aliud litus securos ab hostibus; et eis transeuntibus, *statuit*, id est, stabiles fecit aquas maris, quasi vi collectas: hoc historialiter illis. Fit etiam idem spiritualiter nobis. Aqua enim baptismatis rubricata, id est, velut mare Rubrum facta sanguine Christi, qui admiscetur ei per signacula crucis, dividitur ab aliis simplicibus aquis, quia jam est aqua non tantum lavandis corporibus, sed mentibus apta. Et per hanc aquam in qua Satanæ et pompis ejus abrenuntiamus,

A et fidem suscipimus, traducit nos in securitatem cælestis patriæ Dominus, si non re, tamen in spe, atque omnes hostes insequentes nos, id est, omnia vitia tam actualia priora quam originalia ibi extinguuntur; et per eandem renuntiationem et fidem aquas concupiscentiarum et vitiorum fluidas et labentes stabiles facit, scilicet, ut non, sicut prius, amplius diffluant in nobis.

Et deduxit eos. Perduxit eos, inquam, ad aliud litus, et de illo loco *duxit eos* per desertum *in nube diei, et tota nocte in illuminatione ignis*, hoc est, præcedendo eos in die in columna nubis, quæ eos protegeret a calore; et in nocte in columna ignis, quæ iter ostenderet eis. Similiter et nos post transitum supra dictum deducit in hoc deserto, et in hoc deserto, et in hac vita, in protectione nubis, id est, humanitatis Christi, per quam quid aliud factum est nobis, quam quoddam umbraculum ab æstu incensorum? Ipse enim prior passus est, ut nos pati non haberemus; et resurrexit, ut eandem spem haberemus; et sic factus est nobis obumbraculum et turris fortis, ut alibi dictum. Dicitur autem caro Christi ideo nubes, quia in ea malos divinitus latuit, bonis vero affulsit; et fuit talis nubes quæ esset diei, id est, dies, quia clara fuit, et sine nebula peccatorum. Unde dictum est: *Ascendit Dominus levem nubem, et ingreditur Ægyptum, et confringet omnia idola Ægypti*. Et tota nocte, id est, in tanta hac ignorantia deducit nos *in illuminatione ignis*, id est, illuminando nos spiritualibus donis suis. Per ignem autem in quo et splendor et calor est, hoc notatur, quia illuminabit bonos et hic et in futuro, et tandem cremabit malos.

Interrupti petram. Aliud beneficium, scilicet, quia *in eremo inaquosa interrupti petram* Dominus a Moyse bis virga percussam, et aquarum tanta copia affluxit (*velut in multa abyſso*), ut aduari possent. Et hoc modo *adaquavit eos*, quia *eduxit aquam de petra*, et non parvam aquam, sed *eduxit aquas tanquam flumina*, id est, largissimas aquas. Quod sic ad nos pertinet. Petra in eremo bis virga percussa, est Christus duplici ligno crucis crucifixus, in cuius passione *velum templi scissum est*, quia omnia quæ prius occulta erant, revelata sunt; et *petræ scissæ sunt*, quia lapidea corda fidem susceperunt, quam fidem largissime aquæ secutæ sunt. Illæ aquæ, scilicet, de quibus ipse dicit in Evangelio: *Qui in me credit, flumina de ventre ejus fluent*, etc., hoc est, secuta sunt ea abundantissima spiritalia dona.

Et apposuerunt adhuc peccare ei, in iram concitaverunt excelsum in inaquoso. Tot quidem beneficia a Domino præstita sunt eis, et tamen ipsi *adhuc peccare ei apposuerunt*. Et ideo (quasi dicat) dico *apposuerunt peccare*, quia prius posuerant. Nam cum *excitaverunt prius excelsum*, id est, Dominum in iram, dubitando de ejus potentia in inaquoso, id est, in arido loco, scilicet, magis in ariditate mentis quam ventris. Pleni enim erant ventres, sed vacuæ mentes. Et in quo *apposuerunt*, subdit: scilicet, in hoc, quia cum venissent ad locum ubi nec seri aliquid potuit, nec satum fuit, *tentaverunt Deum in cordibus suis*, quia petebant non credendo, sed tentando, aliud, scilicet, in ore, aliud habentes in corde. Sic, inquam, tentaverunt dico, *ut paterent escas animabus suis*, id est, utilitati non spiritualitati suæ. Et nos similiter apponimus peccare in inaquoso, si postquam per misericordiam Dei spiritalia dona acceperimus, ita aridi sumus, ut bona quæ possemus agere, prorsus omitamus; et in hac ariditate ad iram eum provocamus. Apponimus postea peccare, si tentamus eum, quærentes ab eo non vera, sed falsa bona, quasi ipse quid petendum sit nesciat, cum de solis veris bonis dicat: *Petite et accipietis*, etc.

Et male locuti sunt de Deo; dixerunt: Nunquid poterit Deus purare mensam in deserto? Exsequitur quo modo tentaverunt Deum, scilicet, quia, *male locuti de Deo*, detrahentes ei, quia *dixerunt: Nunquid*

poterit Deus parare mensam, id est, aliquam refectionem in hoc deserto? Et quasi dicat eis aliquis: *Poterit*, quia quod æque fuit impossibile fecit, dando aquas de petra, dicunt, ad illud destruendum: *Quoniam percussit petram*, et aquas eduxit. *Nunquid etiam poterit dare panem in hoc deserto, aut parare mensam*, id est, refectionem aliquam populo, quamvis eum dicant suum? Utiq̄ue non poterit, quia (quasi dicerent) illud aliquo modo possibile fuit, istud vero est impossibile. Allegorice pertinet hoc ad illos qui postquam cognoscunt et intelligunt vere Christum mortuum esse pro nostra salvatione, et baptismum etiam valere ad nostram salvationem, dubitant tamen an ipse in hoc deserto, id est, in hac vita, sanguine et corpore suo nos possit reficere. Et quasi dicant ita: *Quoniam Deus percussit petram*, id est, quoniam Dominus pro nobis mortuus est, et inde fluxerunt aque (ut supra dictum est) *nunquid etiam poterit dare panem*, id est, poterit nos in deserto huius vitæ corpore et sanguine suo reficere? Quasi dicant: *Hoc est impossibile*. Per panem in mysterio accipere alterum tantum sacramentum, scilicet, corpus; per mensam vero utrumque. Tales fuerunt illi de quibus legitur, cum diceret Dominus: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Scandalizati ferme septuaginta duo abierunt retrorsum dicentes: Durus est hic sermo, quis poterit eum audire? Nunquid abacissurus est particulas de carne sua, et daturus nobis ad comedendum, et cætera.*

Ideo audivit Dominus. Illi quidem tentantes dubitaverunt, et ideo Dominus audivit eos; audit etiam nos cum de eo dubitamus, et tamen distulit pœnam, ut prius satiaret infidelem eorum concupiscentiam, et ostenderet suam potentiam. Quod et si quis diligenter sequentia consideret, aptissime ad nos potest referri. Et quid distulerit dicit, hoc, scilicet, quod *ignis accensus est*, id est, mentis excecatio facta est in Jacob, in minoribus, id est, in dubitantibus, scilicet, historialiter hoc et in illis fuit, quod ignis in castra eorum venit. *Et ira Dei ascendit in Israel*, id est, in majoribus. Sæpe enim per humanam compassionem majores adeo minoribus condescendunt, ut indignam correctionem vitii eorum non adhibeant, depurantes potius quod peccent humanæ infirmitati. Et ideo ira Dei, id est, mentis excecatio pariter involvit eos, quia non sic compati debent, teste beato Gregorio, qui dicit: *Compassionem naturæ debemus, vitii vero distractionem*. Historialiter etiam hoc in illis fuit, quia Aaron vere nimis compassus est eis, quando, satis sciens pravæ voluntati eorum, vitulum consuetilem fieri permisit, et inde iram Dei meruit, scilicet, ut non introduceret illum populum suum in terram promissionis.

Quia non creditit. Ideo, inquam, *ignis accensus est in Jacob, quia non crediderunt in Deo*, id est, dubitaverunt de Deo; et ideo *nec speraverunt in salutaris ejus*, id est, desperaverunt de salvatione ejus.

Et mandavit nubibus. Ecce propter quid distulit pœnam, scilicet, ut prius impleret infidelem eorum concupiscentiam, quia *mandavit nubibus desuper venientibus pluere, et aperuit quasi januas cæli*.

Et pluit illis manna ad manducandum. Quod autem dicit, manna determinat, scilicet, *dedit eis panem cæli*, id est, panem missum de cælo. Nam *panem angelorum manducavit homo*; hoc vere habet historia, quod illi populo murmuranti Deus pluerit manna. Manna vero tale fuit, quod quidem omnem cibum eis sapuit; et interpretatur manna, *quid est hoc?* Non autem ideo manna panem angelorum dicit, quod eo utantur angeli, sed quia quasi de eorum regione, id est, de superioribus descendit. Vel ideo etiam manna panem angelorum dicit, quia significavit verum illum panem qui de cælo descendit, quo relictiuntur angeli. Habet quoque historia quod manna, quia confusi saporis erat, cœpit eis esse tædio; et cœperunt desiderare sapidiore cibos, et tunc Deus

A cibaria alia misit eis præter manna in abundantia; et hoc modo misit eis: *Transtulit austrum*, ventum illum calidum de cælo ad terras, et induxit etiam Africum illum collateralem ejus, ventum non in ejus, sed in sua virtute qui facit eum esse. *Et in impetu illo ventorum pluit super eos carnem sicut pulverem*, id est, abundanter; et hoc exponit, scilicet, pluit super eos sicut arenam maris, id est, copiosissime volatilia pennata. Sunt enim etiam quædam volatilia non pennata, ut papiliones, et volatilia ista, scilicet, coturnices, ceciderunt in medio castrorum eorum et circa tabernacula usque ad cubitum, ut historia refert; et inde non sobrie manducaverunt, sed saturati sunt quidam eorum nimis, id est, usque ad vomitum; et hoc modo attulit eis Dominus desiderium eorum, scilicet, replevit infidelem concupiscentiam eorum. Et vere attulit, quia non sunt fraudati a desiderio suo. Et quia nimis saturati sunt, ideo cum adhuc escæ essent in ore ipsorum, statim ira Dei ascendit super eos, id est, ultio divina oppressit eos. Similiter et Dominus mandat nubibus, id est, prædicatoribus suis, et aperit januas cæli, id est, aperit corda eorum ad intelligentiam veritatis; et per illos pluit nobis illud verum manna, quo relictiuntur angeli, quod descendit de cælo, ut panem angelorum manducaret homo, scilicet, notificando nobis historiam incarnationis Christi sui, et mysterium ipsius incarnationis, et præterea notificando nobis eum in sacramentis altaris. Postquam autem hoc totum per misericordiam ejus percipimus, si adhuc altiora velut cibum sapidiorem querimus, ut notitiam de divinitate ejus, et etiam de mysteriis altioribus, tunc Dominus non Aquilonem, qui frigidus est, sed Austrum et Africum meridionales ventos et calidos, id est, lucentes et ferventes spiritus prædicatorum transfert de cælo, ubi audiverunt secreta quæ non licet homini loqui ad terras, quia facit eos condescendere nobis, ut et nos cum ipsis coascendamus. Et per illos pluit nobis *carnes et pennata volatilia*, id est, illis sapidiore, et altiora notificat nobis, sicut pulverem, et sicut hoc modo. Per pulverem, qui minutissimus est, intellige subtilitatem sententiarum, per arenam vero copiositatem; per mare, quod salum est, sapiditatem, quia etsi non omnibus, quibusdam tamen sunt sapor vitæ ad vitam. Possimus etiam per pulverem vilitatem, et per arenam accipere sterilitatem in eisdem, quantum ad malos. Et volatilia ista cadunt et in medio tabernaculorum nostrorum, et circa tabernacula. Illa quidem in medio, quæ a propriis prælati addiscimus; illa vero circa, quæ ab extrinsecis. Si autem nos reficimur eis, non ad sobrietatem, sed ad ebrietatem, scilicet, si nimis alte volumus ea iudicare, et sapere plusquam oportet sapere, et inde superbiamus, et magistri erroris elliciamur: ecce cum adhuc quasi esca in ore sit, statim ira Dei ascendit super nos, quia mentis cæcitate multamur. Beatus Augustinus hanc allegoriam satis urbane et proprie iussit, ita dicens: *Pluit super illos manna, et qui illud dedit tentanti synagogæ, non denegabit illud credenti Ecclesiæ*. Qui enim sic potuit tentantium corpora reficere, potest et non tentantium, id est, credentium parvulam fidem carne editis vocum signis, et per aerem transcurrentibus, tanquam volatilibus pennatis pascere; non tamen ab Aquilone venientibus, ubi frigus et aligo prævalet, id est, eloquentia, quæ huic mundo placet; sed translatis Austro et Africo, qui calidi venti sunt, de cælo. Quo? ad terras scilicet, ut parvuli in fide terrena audientes, nutriantur ad capiendâ cœlestia. Si enim non credent terrena, non credent et cœlestia, juxta illud Dominicum: *Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo, si cœlestia dixero vobis, credetis?* Austrus ille de cælo, ubi audivit arcana, quæ non licet homini loqui, vere ad terras translatus fuit, cum dixit: *Non potui vobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus. Tanquam parvulis in Christo luc vobis potum dedi, non escam*. Per Austrum, autem et Afri-

cum intellige ferventes et lucentes spiritus prædicatorum, qui ultra veniunt ad nos, et apportant verba divinitus missa, ut quisque colligat ea, et in tabernaculo et circa tabernaculum suum, et adoret Deum in loco suo.

Et occidit pingues eorum. Quasi dicat : Hoc modo ascendit super illos, quia occidit ex eis impinguitos, id est, nimis saturatos historialiter in corpore. Occidit nimis doctrina ejus impinguitos in mente, et *electos Israel impedivit*, ita scilicet ut non possent illis prodesse, quibus paterno affectu volebant succurrere. Quid enim prodest humana misericordia, ubi præsens est divina vindicta? Vel etiam ita eos impedivit, quia nimis compatiendo non hoc vertant restrictionem vitiis, ut et ipsi cum eis paterentur. Velut sæpe prophetae cum aliis in captivitate ducti sunt, non tantum in exemplum justitiæ, sed et patientiæ. In exemplum quidem justitiæ, ut alii scirent, quia si non parcat illis, non parcat servis fugitivis. In exemplum vero patientiæ, ut illorum exemplo patienter mala tolerare discerent. In omnibus hæc prædicta mala intulit eis Dominus, et in his omnibus a Domino correcti peccaverunt tamen ad hunc : et ideo peccaverunt, quia non crediderunt in Deum, attendentes in mirabilibus ejus, quoniam admonere debent. Mirabilia vocat beneficia, et pœnas eis illatas, quantum ad ea quæ significabant.

Et defecerunt. Quasi dicat : Quia non crediderunt in mirabilibus, ideo vanitati studuerunt, id est, terrenis rebus. Et in ea vanitate defecerunt dies eorum et anni eorum cum festinatione, quia prostrati sunt una die viginti tria milia, et perierunt a serpentinibus et aliis variis morbis. Quod autem dicit, *Cum festinatione*, ideo non dicit quod anni ad mortem festinarent, sed quia ipsi non corripiebantur, sed semper in pejus detrudebantur, ideo videbantur quasi festinare ad interitum. Similiter cum dies omnium nostrum ad æternitatem creati sunt, si nos vanitati studemus, ipsi certe ab æternitate deficiunt, et cum de die in diem peccamus, et non corrigimus, tunc animi nostri ad æternitatem creati festinant quasi ad interitum vel ad nihilum.

Cum occideret eos, quærebant eum. Defecerunt, inquam, anni eorum, quia Deus occidebat eos : et *cum occideret eos*, quasi *quærebant eum*, non occisi, sed alii timentes occidi. Et hoc modo quærebant, quia *revertebantur non corde*, sed ore ad Deum, a quo prius abierant, et *diluculo*, id est, quasi studiose *revertebantur ad eum* : et tunc *rememorati sunt*, non tamen vere, quia hoc tantum modo aut propter aliqua commoda adipiscenda, aut incommoda devitanda fecerunt. *Rememorati sunt*, inquam, *quia Deus adjutor est eorum*, id est, quia sine Deo nihil valens facere possent, et quia *Redemptor eorum est*, id est, quia redemit eos de Ægyptiaca servitute ; et ideo *dilexerunt eum tantum in ore*, non in corde. Ore enim honorabant, quem corde contemnebant. *Et lingua sua mentiti sunt ei*, dicentes : *Quæcunque præceperit Dominus, faciemus*, cito autem lecerunt, et oblitii sunt.

Cor autem eorum. *Dilexerunt eum* (inquam) tantum in ore, *cor autem ipsorum non erat rectum cum eo*. Illius autem cor rectum est cum Deo, qui Deum quærit tantum propter Deum. Isti vero non propter ipsum, sed propter alia quærebant Deum. Et quia *cor eorum non erat rectum cum Deo*, ideo non sunt *habiti fideles*, ino incideles in testamento, id est, in promissionibus ejus, quia non fideliter attenderunt quæ Dominus promittebat, scilicet æterna et cœlestia, sed pro his elegerunt terrena et transitoria.

Iuse autem est misericors. Illi quidem tales erant, quod et mentiti sunt ei, et cor rectum cum eo non habuerunt, unde penitus destitui promerebantur. *Ipsæ autem est misericors*, quia non penitus destruxit populum illum, propter proisuccessionem : quia quidam posterorum credituri et perfecti futuri erant, sicut sancti apostoli et multi alii, et quia nasciturus

erat de semine eorum Christus. *Et propitius flet peccatis eorum*, non illorum quidem peccantium et in infidelitate persistentium, sed quorundam qui ex eis convertentur, ut prædiximus : et propter hoc non penitus disperdet illos. Sciendum quod ex hoc loco peccatores, quidam impunitatem peccatorum præsumpserunt asserere, dicentes quod etiam ipsi tales essent, quales isti fuerunt : tamen Deus miseretur eorum, quia hic dicitur : *Ipsæ autem est misericors et propitius flet peccatis eorum*, non attendentes quia patientia Dei ad pœnitentiam nunc adducit, in futuro vero nullius mali miserabitur.

Et abundavit. In hoc quidem misericors eis fuit, quia non penitus eos disperdidit ; et *abundavit in misericordia*, id est, adhuc abundantiore misericordiam eis exhibuit, scilicet ut *avertet iram suam*, scilicet ut etiam eis unigeniti Filii sui sanguinem condonaret, velut illis qui accedentes ad Apostolos dixerunt : *Quid faciemus, viri fratres? Quibus respondens Petrus ait : Pœnitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini.* Quocirca non accendet etiam omnem iram suam, ut omnino deleat populum illum propter proisuccessionem, ut supra diximus. Et ideo quoque non accendet, quoniam *recordatus est nunc quia caro sunt* ; non quod oblivio cadat in Deum, in quem nullum cadit vitium, sed quia prius quando prostravit eos, videbatur quasi oblitus infirmitatis eorum. Nunc vero cum parcat eis, videtur quasi recordatus esse, *quia caro sunt*, id est quia de infirma materia sunt ; et ideo quod peccant ex infirmitate est, et *recordatus est etiam*, quia sunt *spiritus vadens*, id est, pronus ad peccandum, et non *rediens* per se scilicet, sed per Dei tantam misericordiam. Perdere enim se homo potest, salvare vero se non potest. Unde Salomon de via iniquitatis dicit : *Omnis qui ambulat in ea, non revertetur.* Et sciendum, quia sicut ex superiori quidam assumpserunt occasionem impunitatis, ita etiam ex hoc dicto alii quidam assumpserunt sibi occasionem desperationis.

Quotiens exacerbat. Repetit eandem infidelitatem eorum, quam supra commemoravit : et hac de causa repetit, quia vult addere plagas illas, quas Dominus Ægyptiis propter eos inflixit, ut tanto magis appareant ingrati ; quia debent utriusque recordari, scilicet et beneficiorum suorum et malorum propter eos hostibus illatorum. Et sic continuatur : *Vere sunt caro et spiritus vadens*, quia si talis non esset, totiens Dominum non exacerbarunt. Nam *quotiens*, usque in infinitum *exacerbarunt eum in deserto* ; hoc est *conclaverunt eum in iram in inaquoso*, non tam in ventris siccitate, quam in mentis ariditate. Et hoc modo *conclaverunt eum*, quia *conversi sunt ad eum* dicentes : *Quæcunque præceperit nobis Dominus faciemus* ; et tamen statim *tentaverunt eum*, in quo apparet, quia vere non sunt conversi. Milites enim Christi non sunt orarii. Et hoc modo *exacerbarunt*, id est, exacerbatum sibi reddiderunt *sanctum Israel*, id est, illum qui sanctificat omnem Israelem, id est, omnem virum videntem Deum, vel sanctum Israel, id est, quem ipsi deberent sanctificare in se, si essent verus Israel. Similiter et nos convertimur dicentes, Domine, et statim Deum tentamus : quia tempore tentationis recedimus ; et sic Deum quem potius placare deberemus, exacerbamus. Ideo inquam, *sanctum Israel exacerbarunt*, quia *non sunt recordati manus*, id est, potentie ejus ostense in die, *qua redemit eos de manu tribulantis Pharaonis.* Dicit Cassiodorus quod tribulatio, et ea quæ dolent, maxime in memoria haberi solent. Isti vero nec tribulationis recordati sunt, quare multo minus beneficiorum, et ideo nimis ingrati fuerunt.

Sicut posuit in Ægypto. Redemit eos, inquam, sicut revera tunc redemit eos, quando *posuit signa sua in Ægypto.* Vel *manus ejus recordati non sunt ostense*, ita sicut tunc ostensa est, quando posuit, id est, firmiter et evidenter locavit signa sua in Ægypto.

Signa vocat plagas Ægyptiis inflictas, propterea quia aliud significaverunt : et ideo statim signa illa vocat prodigia, et locum determinat dicens : *Et prodigia sua in campo Thaneos*. Prodigia enim dicuntur quasi porro agentia. Et plagæ illæ fuerunt porro agentes, id est significantes ea quæ spiritualiter in nobis fuerint. Et incipit enumerare signa illa dicens : *Et convertit flumina eorum in sanguinem, et imbres etiam eorum propterea, ne de his vel de illis biberent*; historialiter hoc vere factum est, quod flumina sanguinolenta facta sunt, et pisces mortui; et quod ipsi cisternas foderunt, et ibi etiam sanguinem invenerunt. Similiter etiam nunc his qui sequuntur populum illum, et in Ægypto, id est, in tenebris esse volunt, *convertit Dominus flumina in sanguinem*, id est, doctrinam sacræ Scripturæ facit eis inspidam et impotabilem, scilicet ut de causis rerum non spiritualiter, sed carnaliter sentiant : et quod spiritualiter factum est, carnaliter intelligant. Et hoc est converti quod sapidum erat in insipiditatem, sicut e contra aqua quæ sine sapore est in vinum, id est, in sapore mutatur, cum littera legis spiritualiter intelligitur. Per imbrem vero, qui est aqua desuper veniens, altiorem in ipsa doctrina, quæ maxime spiritualiter esset intelligenda, significantur.

Misit in eos cynomyiam, et comedit eos. Cynomyia est musca canina, valde canes infestans, per quam (ut ita dicam) canini mores designantur, quibus ita consumuntur interius volentes devorare populum Dei, ut nec parentibus suis aliquid exhibeant honorem. Cum tamen Dominus in Evangelio præcipiat : *Honora patrem et matrem, ut sis longævus super terram*. Ranam quoque misit Dominus in Ægyptum, et disperdidit eos. Per ranam loquacitas designatur, quia disperdidit Dominus persecutores et malos; quia ipsi intendentes vanissimæ loquacitati, deficiunt auctoritate. *Et dedit fructus eorum, scilicet Ægyptiorum ærugini*. Ærugo est tinea vel rubigo, occulte nocens; quod in spicis satis evidens est. Et designatur per æruginem occulta superbia in malis scilicet, quando ipsi superbiam quam deberent, et existimant se aliquid esse, cum nihil sunt, per quod destruitur fructus eorum, quem ipsi ex intelligentia et ratione deberent facere. Omnis enim homo naturaliter ex intelligentia, et ratione hoc habet, ut fructum Deo reddat, id est bona opera faciat.

Et labores eorum locustæ. Locusta ore lædit, quia rodit, per quam nequitia illa in malis designatur, quod ipsi bonis operibus proximorum detrahunt, vel etiam falsum testimonium contra proximum dicunt. Et huic locustæ dantur labores eorum, quia dum bona opera aliorum destruunt principalis, si quid ipsi boni fecerunt deturunt, quia nemo prius peccat in se, quam in alterum. Potest etiam juxta aliam similitudinem per locustam instabilitas malorum intelligi, scilicet quia ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt.

Et occidit in grandine vineas eorum. Per vineam compunctio, id est, compassio erga proximum designatur, quæ debet tanquam vinum nobis esse delectabilis, et per quam etiam rerum nostrarum debemus oblivisci. Alibi vinea dicitur : *Potasti nos vino compunctionis*. Hæc vinea grandinatur in malis tunc, quando ipsi per rapacitatem aut deprædationem, aut quolibet alio modo devastant bona aliorum. Longe enim plus se ipsos devastant interius, quam illos exterius.

Et occidit mors eorum in pruina. Morus est arbor quæ facile pruina læditur; pruina vero est frigidus quidam ros nocturnus, et designat latens odium, scilicet quando tenebris stultitiæ veluti nocturno frigore dilectio proximi congelascit in nobis. Per quod morus, id est, fructus dilectionis proximi quicumque esse debet, in nobis perit. Recte ergo per morum, cujus fructus rubicundus est, dilectio proximi designatur, quæ in tantum valere debet in nobis ut animam pro iratribus ponamus, et sanguinem effunda-

mus. Tenebræ stultitiæ quas prædiximus sunt. Nolle imitari illum qui animam suam voluit pro omnibus ponere, sicut e contra ipsum imitari, est quasi lumen sapientiæ. Vel aliter : Pruina anticipat fructus, etiam priusquam in folia, vel in flores producantur; per quod designatur nequitia illa malorum, quæ ita anticipat omne opus bonorum proximorum dehortando, devocando, ut nihil in eis boni fiat. Juxta hanc vero sententiam morum pro quocunque fructu accipias.

Et tradidit grandini jumenta eorum. Hoc vero historialiter factum est, quod grando percussit jumenta Ægyptiorum. Per damnum autem jumentorum, pudicitia damnum intelligitur. Jumenta namque non nisi ad fetum coquantur, et ideo commode per jumenta designatur pudicitia. Vel aliter : Quia jumenta dicuntur a juvando, possunt per jumenta uxores designari, quæ sunt adjumentum etsi non virginalis castitatis, tamen conjugalis. Hæc autem jumenta quasi grandinatur, cum ipsæ uxores vilescent viris, sicut e contra uxoris sæpe viri. *Tradidit enim illos Deus*, ut Apostolus ait, *in reprobum sensum, ut viri relicto usu semina, et femina relicto naturali usu masculi, faciant quæ non conveniant*, etc.

Possessionem eorum igni. Possessio nostra est interior homo, juxta illud : *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Hæc possessio traditur igni, quando mens nostra immanissimæ iracundiæ furore vastatur : sicut enim per patientiam conservatur, ita per impatientiam devastatur. Sciendum quod sicut in Exodo decem plagæ Ægypti enumerantur, ita et hic. Tres tantum ibi enumerantur, quæ hic non sunt, sed pro illis aliæ tres hic ponuntur, non ad historiam, sed ad allegoriam. Quarum una hæc est, scilicet, quod possessio tradita sit igni. Alia vero est, *Occidit moros eorum in pruina*, tertia, *Et dedit ærugini fructus eorum*. Et hoc est usitatum in hac scriptura, alterum pro altero propter allegoriam sæpe ponere : taliter enim superius pro Achis posuit Abimelech.

Misit in eos. Quasi dicat : Hæc omnia prædicta intulit Dominus Ægyptiis, et hoc taliter fecit, scilicet quod prius *misit in eos indignationem*, deinde *iram*, demum *tribulationem*, hoc est quod dicit : *Misit in eos iram indignationis suæ consecutivam*, et determinat quo ordine, scilicet, prius *indignationem*, et post *iram*, et sic *tribulationem*. Et hanc *immissionem* fecit per angelos malos, ire suæ ministros. Indignationem quippe misit statim, quando non censerunt primo admoniti, ut dimitterent populum suum : quando vero superbiore magis cœperunt, tunc contumacia promeruit iram. Secuta deinde induratio, secuta et tribulatio. Accipe autem in primo flagello indignationem, in secundo quod gravius fuit, iram : tribulationem vero in aliis omnibus. Similiter et nos cum peccamus, mittit Dominus indignationem, id est, mentis execrationem; deinde iram, id est graviores execrationem; novissime vero tribulationem, quando in profundum iniquitatis præcipitatur. Angelos malos non dubium est vocari illos, quibus æternus ignis paratur : per quos Deus non solum damnat malos, sed etiam probat pios, ut beatum Job. Veruntamen illam potestatem habent in malos, aliam in bonos. In bonis enim nihil operari possunt, nisi permissi; in malis vero, quia jam in jus et arbitrium eorum venerunt, quilibet agere possunt, etiam non permissi; sicut aliquis rusticus alienum bovem non exercet, nisi quando ab illo cuius est, permittitur; suum vero exercet secundum quod sibi placet. Boni quoque angelus potestatem habent corporaliter, etiam nocendi malis hominibus. Tres enim angeli, quos Loth in hospio recepit, boni fuerunt, per quos tamen Sodoma subversio facta est. Quod autem boni angeli bonis hominibus corporalem aliquam læsionem intulerint, non legitur.

Viam fecit semitæ iræ suæ. Ostendit quomodo immissionem prædictam per angelos malos fecerit, sci-

licet quia *fecit semitam iræ suæ*, tandiu enim quasi semita iræ Dei fuit, dum iniquitatem illorum occulta ejus æquitas punivit. Postquam vero per angelos malos in manifesta secreta duci eos permisit, ut in evidentissimos peccatores evidentissime vindicaret, tunc semita stricta facta est lata via. Et vere *viam fecit*, quia non *pepercit a morte animabus eorum* eorum. Vel aliter: Quasi semita iræ Dei fuit, quam dixi illos in exterioribus bonis percussit; quando vero ipsos eosdem percussit, demergendo eos in mare. Ecce semitam viam fecit. Et secundum hoc quod sequitur est, determinatio quomodo fecit semitam viam, per hoc scilicet, quia cum prius percussisset eos in exterioribus, tandem *non pepercit morte in animabus eorum*, id est, gravissima morte eos interfecit. Minus enim dicendo plus significat. *Et jumenta eorum conclusit in morte*, quia ipsos cum equis et curribus demersit in mare. Similiter in nobis quasi *semitæ iræ suæ viam fecit*, quando de gravibus peccatis in graviora semper permittit præcipitari. Et non parci nobis a morte animarum, dando nos tandem in profundum iniquitatis, et in æternas tenebras mentis; et nobiscum jumenta nostra in morte concludit, quia puritatem nobis omnem in nobis perire permittit.

Et percussit omne primogenitum ab homine usque ad pecus, ut historia refert, in terra Ægypti. Et præterea percussit *primitias omnis laboris eorum*, id est, omnia primitiva in agresti labore. Velut fenum, hordeum, linum, et similia, non in terra Jersen, ubi erant filii Israel, sed in tabernaculis Cham, id est, in terra hostium. Tabernacula Cham idem accipe quod terram Ægypti. Dicit enim Augustinus et Cassiodorus, quod etiam fuit pater Chanaan, cujus posteritatem terram illam possedisse constat. Potest autem per animalium primogenita intelligi vel fides, sine qua omne bonum opus inutile et incassum; vel dilectio Dei et proximi, in quibus pendet universa lex et prophetæ; vel etiam justitia, quæ principalis et socialis virtus est, quia per eam totum genus humanum in naturali saltem sociatur. Per primitias vero laboris significantur præcipua in nostris actibus, sicut quæ prædicta sunt, præcipua sunt in virtutibus. Quæ omnia percussit Dominus, id est, ad nihilum deducit non in terra Israel, sed in terra Ægypti, id est, in his qui et populum ejus persequuntur, et magis tenebras quam lucem diligunt; et qui sub tabernacula Cham, id est, in quibus regnat diabolus. Cham enim *callidus* interpretatur. Quis autem callidior quam versipellis ille serpens antiquus? Utique nullus.

Et abstulit sicut oves. Quasi dicat: Ita percussis et destructis ovibus, *abstulit* de medio illorum Dominus *populum suum*, quem scilicet inter omnes gentes specialiter sibi elegerat. Sicut bonus pastor oves suas educit de periculis; et in deserto, id est, per desertum *perduxit*, id est, ad securitatem eos, sicut pastor, gregem deduxit. Aufert et nos Dominus, si sumus populus suus, id est, obediens præceptis suis, de potestate et spiritualium et corporalium hostium nostrorum pascendo nos spiritualibus sacramentis, sicut pius pastor oves suas pascit, et in deserto, id est, in hac vita, quæ desertum est respectu futuræ vite, ad securitatem per speciem nos ducit, tanquam gregem factos, id est, in unum cor et animam unam congregatos. *Et duxit eos in speciem promissionis*, deducit et nos in spe. *Spe enim salvi facti sumus*. Et non *timuerunt* illi inimicos suos; non *timeamus* et nos inimicos nostros, quia si Deus pro nobis, quis contra nos? Et ideo illi hostes a laterc incurrentes vel occurrentes *non timuerunt*, quia mare operuit omnes subsequentes. Eodem modo, postquam in mari, id est, in baptisate, omnes subsequentes hostes nostri, id est, omnia originalia et actualia destruuntur, si cauti esse volumus, inimicos amplius non timebimus. Et induxit eos de Ægypto, eductos in montem sanctificationis suæ, id est, in Jerusalem

positam in montanis, ubi ipsi sanctificati sunt per sacrificia, et per alia instrumenta eis data; historialiter enim Ægyptus in valle est, Jerusalem in montanis. Et ideo dicit: *Induxit eos in montem; montem*, dico, quem non gladius eorum, sed *dextera*, id est, potentia ejus *acquisivit* eis, quia tam manifestis signis cum eis agebat, ut præsens esse intelligeretur. Similiter et nos eductos de convale erroris et tenebrarum per fidem et gratiam baptismatis induxit jam spe, et si nondum *re in montem sanctificationis suæ*, id est, in cœlestem Jerusalem, ubi vere sanctificamur per veram confessionem, id est, laudem Dei, quia tunc novissima mors destruitur. Quem montem non merita nostra acquisiverunt, sed ejus dextera, id est, Filius ejus sanguine suo nobis illum acquisivit.

Et ejecit. Induxit eos, inquam, et *ejecit a facie eorum gentes*, quæ terram illam occupaverant, scilicet, Hethæos, Hevæos, Phereæos, Jebusæos, et alios. *Et deinde divisit terram* tribus in *funiculo distributionis*, id est, in mensurata et æquali distributione. Solet enim funiculo distribui hæreditas, et hoc *sorte*, id est, per sortem. Similiter, postquam induxit nos per spem in cœlestem Jerusalem, *ejecit gentes*, id est, gentilium errores, hoc est, spiritus immundos, qui præerant nobis a facie nostra inferiori, id est, ab anima. Et dividit nobis quasi in *funiculo distributionis*, id est, ad mensuram pariter nobis terram, id est, cœlestem patriam. Quia in *domo Patris mei mansiones multe sunt*. Vel terram illam de qua pascimur, id est, spiritualia dona dividit in nobis, quia unusquisque proprium donum habet a Deo ad mensuram suam.

Ethabitare fecit tribus Israel. Historialiter in tabernaculis eorum, id est, gentium ejectarum a facie eorum. Eodem modo *tribus Israel*, id est, illos omnes qui ad hoc tendunt, ut Deum quem non vident, fide videant et spem *fecit jam habitare* per spem in tabernaculis eorum, id est, in locis cœli, unde ejecti sunt prævaricatores angeli, quæ quodammodo tabernacula dici possunt, quantum ad ipsos qui ad tempus ibi fuerunt.

Et tentaverunt et exacerbaverunt. Induxit eos, inquam, in montem, et *ejecit gentes a facie eorum*; et tamen adhuc *tentaverunt* petendo, non credendo; sed *tentaverunt Deum*, quamvis *excelsum*. Et hoc ideo, quia non *custodierunt testimonia*, id est, præcepta ejus. *Et averterunt se ab eo*, et non *servaverunt pactum*, id est, promissiones quas fecerunt ei dicentes: *Quæcumque præceperit nobis Dominus, faciemus; quemadmodum etiam fecerunt patres eorum*, non quod Moyses et Aaron, et alii boni, sed de quibus prædictum est: *Generatio prava et exasperans*. Et ideo dico non *servaverunt pactum*, quia *conversi sunt in arcum pravum*. Arcus enim pravus est, qui cum intenditur, ut per eum aliquid mittatur in hostem, remittitur, quod nihil per eum mittitur; tales et isti sunt, qui quasi intensi fuerant, promittendo se omnia facturos quæ præciperentur, et mox remissi facti sunt, quia nihil fecerunt. Vel ita: Si aliquis ita pravus arcus esse posset, quod eum (pro aliquo) deberet agere mittendo telum in hostem, potius contra ipsum ageret retorquendo telum in eum. Illi arcui essent ipsi comparabiles, qui cum pro Deo deberent agere, pactum ejus impleto, potius contra ipsum egerunt, aliud pactum contra eum recipiendo. Et *concitaverunt eum in ira*, sacrificando singuli in *collibus suis*, et *provocaverunt eum ad emulationem in sculptilibus suis*. Quisque enim eorum idolum sibi sculpsit, et aliquem umbrosam et delectabilem collem elegit, ubi ipsum adoraret, et ei sacrificaret. Eodem modo et nos, postquam etiam jam spe in terram promissionis, id est, in cœlestem patriam pervenimus, adhuc Deum tentamus, petentes ab eo quæ non essent petenda. Et exacerbamus eum, quia testimonia, id est, præcepta ejus non custodimus. Et avertimur ab eo, convertentes nos ad alium. Et non servamus pactum, id est, promissionem, quam in baptisate ei fecimus, ubi quasi pactum cum eo instituimus, promittentes nos in eum

creditorios, et mundo cum omnibus pompis ejus abrenuntiaturos. Et ideo dico quod pactum non servamus, quia convertimur in arcum pravum. Nam cum pro Deo agere debemus, potius contra ipsum agimus. Vel quamvis intendimus ut arcus multa promittendo, ita tamen remittitur ut nihil faciamus. Et in collibus, id est, in timore et elatione mentis cum in ira concitamus, quia inobedientes sumus. Et deinde quisque nostrum sibi sculpsit quasi idolum quod adoret, quia alius elegit Veneri inservire, alius avaritiæ, alius hoc, alius illud. Et in hoc potissimum ad iracundiam eum provocamus.

Audit Deus, et sprevit. Illi quidem Deum in collibus et in sculptilibus ad iram concitaverunt, et hoc illud fecerunt. Et Deus audit, id est, cognovit illud, et sprevit Israel, non qui nunc esset, sed qui debuit esse, quia dedit eum in hostium potestatem; et valde, id est nimis, rededit eum ad nihilum, scilicet ut nulli hosti resistere posset. Similiter quando nos Deum in collibus, id est, in mentis elatione concitamus, quia anima Deo loquitur, audit illud Deus, et spernit nos qui deberemus esse Israel, dando nos in potestatem hostium interiorum, et valde redigit nos ad nihilum, scilicet ut nullis vitis resistere valeamus.

Et repulit tabernaculum. Quod erat in Silo, permittendo illud ab allophyliis capi, et arcam, eic., quæ in ipso erat abduci. *Tabernaculum suum*, dico, ubi ipse habitavit non vere, quia non in templis manufactis habitat Deus; sed quod per quamdam figuram ibi habitavit, hoc fecit ut esset in hominibus, id est, propter homines. Hoc fecit, scilicet, ut ipsi attenderent ad quid tabernaculum factum esset, et quid ea quæ in ipso erant spiritualiter significarent, et tales se præpararent, qui sanctum Dei tabernaculum essent. In sanctis enim hominibus digne habitat Deus, unde Apostolus: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Quia autem homines illud non attenderunt, nec se tabernaculum Deo fecerunt, ideo Dominus merito repulit, et tabernaculum Deo fecerunt, et ipsos. Per tabernaculum illud ecclesiastica instituta significantur, Silo autem interpretatur convulsio, vel abreptio. Et in Silo, id est, in illis qui ab ipso se avellunt et abrumpunt, repellit illud tabernaculum, id est, ecclesiastica instituta, quantum ad hoc quod facit eis inutilia. Tabernaculum suum dico, ubi ipse non vere habitat, sed propter homines, sicut et in priori sententia.

Et tradidit. Exequitur repulsionem tabernaculi, dicens: Quia Dominus tradidit virtutem eorum, id est, illud in quo ipsi confidebant, et victores erant, arcam scilicet testamenti tradidit in captivitatem, ut captiva duceretur a Philistæis. *Et pulchritudinem eorum*, id est, eandem arcam, in qua sibi complacere, tradidit in manus, id est, in potestate inimici populi. Et ideo mox conclusit, id est, undique claudi et affligi permisit Dominus populum suum in gladio inimicorum, et hæreditatem quæ debuit esse sua quasi sprevit, quando conculcari a cunctis permisit. Namque ignis, id est, furor hostilis comedit juvenes, id est, consumpsit et abstulit bellatores eorum, et virgines eorum in captivitatem ductæ non sunt lamentatæ pro hostili timore; metuebant enim sibi quisque. Sacerdotes quoque illorum Ophni et Phinees filii Ileri ceciderunt in gladio Philistinorum, quia ab eis occisi sunt. Quod audiens pater illorum, de sella sua super limen cecidit, et, fractis cervicibus, mortuus fuit. Et tanta clades oppressit eos, quod viduæ eorum non plorabantur funerali more, propter metum hostium. Similiter quoque si nos ecclesiastica non attendimus sacramenta, ut dignum tabernaculum Deo præparemus; sed potius ab eo nos abrumpimus, concitandum eum ad iram in collibus et in sculptilibus, ipse tradit virtutem nostram in captivitatem, id est, fidem et cætera ecclesiastica instituta, per quæ nos fortes et victores hostium esse deberemus, permittit captivari, id est, auferri

a nobis, a diabolo et ministris ejus, per quos sæpe quidam devocantur; et pulchritudinem nostram, id est, illa eadem in quibus nos complacere deberemus, tradit in manus, id est, in potestate inimici diaboli. Et postquam sic gratia ejus nos deserit, tunc undique claudit nos, quia undique consurgunt tentationes, undique variæ illusiones, et hoc per gladium, id est, per victorem devastationem factam ab inimico; et spernit nos, qui debuimus esse hæreditas sua, quia patitur nos a quibuslibet vitis superari; juvenes enim, id est, lascivos, et irreligiose se habentes consumit ignis incensorum, vel furor iræ Dei. Tales enim erant de quibus Apostolus dicit: *Video quosdam inordinate ire inter vos.* Et virgines, id est, steriles in bonis operibus non lamentantur. Nam sacerdotes, id est, prælati, qui deberent eis compati, et eas lamentari, lapsi sunt per gladium interiorum, scilicet, quia interiori destituti sunt omni virtute. Et viduæ, id est, Ecclesiæ ab eis viduæ non plorabantur, quia non relictus est aliquis bonus qui ploret eas. Omne namque caput languidum, et omne cor mœrens a planta pedis usque ad verticem, et non est sanitas in eo.

Et excitatus est. Nullus hoc de Domino nostro auferet dicere, nisi Spiritus sanctus de eo talia annuntiaret, potest tamen per quamdam similitudinem de eo dici. Quasi dormire videtur, quando non tam cito subvenit, quam cito necessarium videtur ei qui patitur, sicut tunc quando populo illi cum sic captivaretur, cum sic concluderetur, ut supra dictum est, non subveniebat. Quasi vero cum quodam furore et impetu excitatus est, quando cum tanta potentia et majestate illos liberavit, et hostes eorum tam graviter percussit. Et ideo dicit: *Dominus prius tanquam dormiens excitatus est a vino, tanquam potens crapulatus, id est, quasi cum furore est excitatus, sicut ille qui a somno vini excitatur, non qualiscunque, sed potens aliquis crapulatus, id est, bene cibatus, de quo constat quia multum bibit, et ideo cum majori furore exurgit.* Similiter quasi dormire quantum ad nos videtur Dominus, cum permittit de vitio in vitium nos præcipitari. Quando vero cum jam pene in profundum iniquitatis cecidimus, nos revocat, quasi videtur excitari.

Et percussit. Vere Dominus excitatus est cum furore, quia inimicos populi sui, et per hoc suos, scilicet, Philistinum percussit in posterioribus plaga turpi, quia mures corroserunt anos eorum. Et in hoc opprobrium sempiternum dedit illis, quia in nullam se amplius gentem vindicavit ita. Eodem modo persecutores et devocatores veri populi sui, id est, populi gratiæ percussit in posterioribus, quia dat eos in reprobum sensum, ut posteriora, quæ potius reputanda sunt ut stercorea, præponant anterioribus, contra Apostolum dicentem: *Eorum quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt extensus.* Et inde dat illos in sempiternum opprobrium, id est, in æternas pœnas inferni, quæ eis erunt sempiterno dedecori. Sciendum quod cum Philistæi captivam abduxissent arcam Domini de Silo, posuerunt eam in templo suo juxta idolum eorum Dagon; mane autem inventus est Dagon cervicibus fractis, et manibus et pedibus truncatis super lumen templi. Quibus comparantur illi qui, accepta novitate, retinent vetustatem adhuc, nec integre volunt eam deponere; sed tamen nihil eis prodest, quia destruetur vetustas. *Omnia autem transibunt, verbum autem Domini manet in æternum.*

Et repulit, id est, inimicos quidem percussit, et ad liberationem populi repulit tabernaculum, id est, non elegit tribum Joseph, et non elegit tribum Ephraim, quæ aliquid videbantur esse secundum humanum iudicium, et propter generis nobilitatem, et propter nominum interpretationem. Joseph enim augmentatio interpretatur, Ephraim vero fructificatio. Quantum tamen in illis non esset augmentum verum, vel fructificatio vera; sed potius elegit tribum Juda, quæ tamen ad ejus aspectum aliquid videbatur, quia

humilis erat, et in ignem, quia Juda Zephæ ancillæ. A Liæ filius fuit, et in nomine, quia Juda *confessio* interpretatur, confessio vero pertinet ad humilitatem. Mysterium autem tale est, quia *infirmi et stulti mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et perdat sapientia*. Et sciendum, quia tribum Juda elegit Deus propter David, per quem populum suum ab hostibus liberavit; David vero elegit propter verum David. Elegit, inquam, Deus tribum Juda, id est, humiliter confidentem; et determinat quid per tribum Juda accipiat, scilicet, elegit montem Sion, id est, elegit illos qui sunt mons, id est, firmi in fide, et sublimes in virtutibus, et sunt Sion, id est, contemnentes præsentia, et speculantes futura, quos singulariter diligit. Videtur ad allegoriam hic tantum se transferre, ut per hoc innuat supradicta etiam allegorice accipienda esse. Possumus tamen historialiter etiam dicere, quia elegit montem Sion, id est, Jerusalem, in qua erat monticulus Sion.

Et edificavit sacrificium suum, sicut unicornium. Historice dices, quia edificavit templum suum ita mundum, sicut est habitaculum unicornium. Unicornis enim est animal castissimum. Unde etiam non capitur nisi per veras virgines, quia ad eas venit, et caput in gremium earum ponit et obdormit. Et dicitur habere mundissimum habitaculum. Allegorice autem dices quia *edificavit sacrificium*, id est, sanctam Ecclesiam suam, *sicut sacrificium unicornium*, id est, in quo non sunt nisi unicornes, id est, illi qui in præsentia singulariter volunt esse in spe, non multipliciter in re. Unicornis enim unum cornu habet, et per illud unum quid aliud significat, quam illud unum de quo supra dictum est: *Unam petii a Domino*, spes scilicet, una. *Edificavit sacrificium*, dico, *in terra quam fundavit in sæcula*, id est, in his tantum qui bene culti sunt doctrina præceptorum, et fundati in fide ipsius æternaliter, hoc historialiter de terra illius non potest dici, nisi quantum ad significatum, aut nisi sæcula, ut sæpe solet, accipiamus temporaliter.

Et elegit David. Elegit, inquam, tribum Juda, et de illa tribu *elegit David servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium*, quia de pastoralis cura ovium translatus est ad regnum hominum. Et dicit idem aliis verbis, scilicet *accepit eum de loco*, qui est *post fetantes*, id est assumpsit eum de pastoralis officio. *Elegit etiam verum David servum suum*, quantum ad humanitatem, non quantum ad divinitatis æqualitatem. De eo enim vere dictum est: *Inveni David filium Jesse virum secundum cor meum. Et sustulit, id est, exaltavit eum* transferendo de ovibus ad alias oves, id est, de Judæis ad gentes. Juxta illud: *Vobis primum oportebat loqui verbum Dei, sed quoniam repulisti illud, et indignos vos judicastis, ecce convertimur ad gentes. Accepit eum* dico de loco illo qui erat *post fetantes*. Quasi dicat: non prius translatus est de ovibus ad oves, quam in illis prioribus ovibus multas fetas fecerit: alios scilicet in fide generantes, et lacte nutrites, quas ante se sicut pastor minabat. Prius enim duodecim apostolos et alios septuaginta duos, et multos alios et per se et per illos ibi elegerat. De his fetis in Canticis canticorum dictum est: *Dentes tui sicut greges detonsuram, ascendentium de lavacro, quæ omnes pariunt gemellos, et non est sterilis in eis*, quod jam alibi exposuimus. *Pascere Jacob*. Ad hoc, inquam, elegit David historialiter, ut pasceret Jacob, id est, novum populum vere servum suum. Sicut enim per Esau prior et vetus populus intelligitur, ita per Jacob posterior et novus. Et quia de Jacob fit Israel, scilicet ut sicut nunc fide, ita tunc videat specie. Et tunc vere erit hæreditas Dei, ideo subdit: *Et pascere Israel hæreditatem suam*. Tunc enim vere pascet eos, quando erit omnia in omnibus. *Et ipse pavit eos in innocentia cordis sui*. Pastus ille nihil aliud fuit, nisi dulcis et saluberrima illa doctrina, quæque eos innocentiam veram docuit. Vera autem innocentia est, quæ nec sibi nec alteri

nocet. Potest enim esse quod aliquis nulli extra noceat alteri, et tamen innocens in corde non sit: quia cogitat sæpe malum, quamvis non perficit. *Et deduxit eos*, de virtute in virtute *in intellectibus manuum suarum* reparandis, id est, ut restitueret in eis intellectum illum, quem manus, id est potentia sua in primo parente fecit, quando in abundantia virtutum eum posuit. Vel *deduxit eos* de virtute in virtute *in intellectibus manuum suarum*, id est in intelligibilibus operibus suis. Illa enim opera sunt vere intelligibilia, quæ non tantum verbis docentur, sed et factis, hoc ipse fecit, quia de eo dictum est: *Primum quidem sermonem feci de omnibus quæ cepit Jesus facere et docere*; prius enim fecit quam docuit, et ideo vere intelligibilis doctrina fuit.

IN PSALMUM LXXVIII.

Psalmus Asaph.

ARGUMENTUM.

B In persona Machabæorum canitur, qui sub Antiocho Epiphane patrias leges mœniaque patre Malthia auctore, ultimis coacti malis, defendere aggressi sunt. Aliter, vox apostolorum de passione Christi. Aliter anima pœn tens contra pessimos vicinos, id est demones, Deo supplicat.

EXPLANATIO.

Psalmus iste, sicut septuagesimus tertius, lamentatione plenus est, qui futura tempora velut præterita deplorat, et propter duritiam cordis suæ genti graviter astigendæ pietatis studio preccatur Christum Dominum subvenire. Asaph sub figura fidelium populorum per totum loquitur psalmum. In prima parte numerans quanta temporibus Antiochi pertulerit Jerusalem populus Judæorum, ut Machabæorum liber insinuat. Secunda Dominum rogat, ut supra potentes inimicos iram suam effundat, et peccatis servorum suorum dignetur esse propitius. Tertia prophetiæ spiritu populo postulat vindicari non peremptionis voto, sed correptionis studio. Arnobius in hunc psalmum tale argumentum fecit, septuagesimus et octavus psalmus apicem antecessoris sui secutus, lamentum simul David cum oratione effundit. Cujus historia dum præteritam Philistionem eadem explanat, prophetia futuram Nabuchodonosoris commemorat.

COMMENTARIUS.

Deus, venerunt gentes in hæreditatem. Psalmus Asaph. Deplorat in hoc psalmo Asaph, sive propheta, sive quilibet perfectus de priori populo destructionem civitatis et templi factam a gentibus transferendo illos in se qui tunc futuri erant, quando hæc eveniebant. Solent autem in orationibus Deo dici, quæ vindicandas facit, et deinde petitio adjungi, ut jam misereatur et parcat. Eodem modo et hic dicuntur, a quo prædicuntur tanquam ab eis prædicarentur, quibus contigerunt. Et ipsa deprecatio est prophetatio. Dicitur autem tanquam præteritum, quod in spiritu videbatur futurum. Et incipit ita: *O Deus, gentes venerunt*, id est, venient in hæreditatem tuam. Si in hac prophetia populus ille prior accipiat, mirum videtur, quomodo hæreditas Dei dicatur, cum et lapidem angularem interficiendo eum reprobarerunt in eum resurgentem, ascendentem, et ad dexteram Dei Patris consedentem, visis tot signis et miraculis credere in eum nolunt. Sed tamen non mirum, quia, ut ait Apostolus, *non repulit Deus plebem suam*. Si paleas repulit, grana non repulit; hinc enim virgo Maria fuit, hinc beatus Joseph pædagogus ejus, et Joseph ab Arimathia, et sancti apostoli et plures alii. Et quantum ad hæc grana dicit: *Venerunt in hæreditatem tuam*: hanc hæreditatem non moriens pater sibi reliquit, sed ipse filius mirabiliter morie sua eam acquisivit. In hanc hæreditatem gentes pervenerunt non credendo, sed persequendo: voluntate eam delendi, et omnino nomen ejus de terra disperdendi. Sequitur:

Polluerunt templum sanctum tuum. Scilicet terra

plum non marmoribus constructum, non lignis ædificatum : sed illud *sanctum templum tuum*, de quo dicitur : *Tempus sanctum Dei, quod estis vos*: hoc templum *polluerunt*, quando tormentis vel blanditiis aliquos devocare poterunt. Attende quia ideo semper *Tuum* et ad hereditatem et ad templum apponit, ut comparet et infestationem inimicis, et benevolentiam auditoris his pro quibus loquitur. Et *posuerunt Jerusalem*, non terrestrem, sed illam quæ sursum est, id est, Ecclesiam, quæ est mater nostra, in *custodiam pomorum*, id est, fecerunt eam similem custodiæ pomorum. Custodia enim pomorum, tugurium illud dicitur in horto, ubi rusticus nocte jacet, vel jacens poma sua servat, donec maturescant, collectis autem pomis relinquit desertum : similiter collectis spiritibus sanctorum apostolorum et aliorum sanctorum martyrum de dominico horto in cœlestem Jerusalem, mensam, tanquam multis suavis et dulcibus pomis, remansit ipse dominicus hortus, id est, Ecclesia, quasi desertus et desolatus.

Posuerunt morticina : Quasi dicat : Collectis sursum spiritibus, quid fecerunt de corporibus? Scilicet *posuerunt morticina*, id est, cæsa corpora *servorum tuorum* extra, ut essent in *escas volatilibus cæli*. Et dicit idem aliis verbis, scilicet *posuerunt carnes sanctorum tuorum* escam *bestiis terræ*, hoc ad litteram. Potest et allegorice dici sic : *Posuerunt morticina*, id est, corpora sanctorum tuorum multis cruciatibus *escas volatilibus cæli*, non quod ipsi hoc intenderent, sed ita factum est, ex divina dispositione, quod volatilia cæli, quod illi quorum mens in cælis est, relictantur in illis, attendentes eorum patientiam et fortitudinem, ut jam per prænam eorum non tantum terreantur, quantum per gloriam ad imitandum excitentur. *Carnes vero sanctorum tuorum simpliciter posuerunt* escas *bestiis terræ*, quia et ipsi et alii bestiales terræ non aliud quam simpliciter sola corpora cæsa attendentes, refectionem quamdam quasi in sordibus absteris meis habebant.

Effuderunt sanguinem ipsorum. Posuerunt, inquam, *sanctorum carnes bestiis terræ*, et hoc non in uno loco tantum fecerunt, sed in pluribus : quia *effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam abundantem*, et sine respectu in *circuitu Jerusalem*, id est per totam gentilitatem, quæ undique circumvallavit eos.

Et non erat qui sepeliret. Quia tantus erat timor persecutorum, quod nullus, nisi furtim faceret, audebat sepelire corpora sanctorum. Vel non erat qui tantam patientiam sanctorum sepeliret, id est, in corde reconderet. Vel aliter : *Effuderunt sanguinem sanctorum tanquam aquam*, id est, ad lavationem multorum, sicut aqua solet effundi ad lava ionem ; non quod ipsi hoc intenderent, sed ex divina dispositione hoc factum est, ut ipsa effusio sanguinis sanctorum valeret ad emundationem multorum, scilicet qui eos imitatis sunt. *Et tamen non erat aliquis de ipsis effundentibus, qui sepeliret*, id est, qui tantam sanctorum patientiam in suo corde reconderet. Et ideo (quasi dicat), *facti sumus opprobrium*, id est, adeo viles, ut jam aliis pro opprobrio objicerent *hos vicinis nostris*. Nos autem vicinos accipe, vel alios de eodem populo, vel quoslibet persecutores de propinquis gentibus, in hoc licet vicinos malos, quia cruciabant eos. Satis enim alicui vicinus est, qui oculum ei auferat.

Subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt. Vel remotis gentibus, si per vicinos prius propinquos gentes accepisti, vel si vicinos tantum in eodem populo notasti, tunc hic per circuitum quascunque gentes intelligas. Sub-annationem autem refert tantum ad illum contemptum, qui exprimitur per nasi corrugationem : illusionem vero ad irrisoria verba.

Usquequo, Domine. Quasi dicat : Videris quidem, o Domine iratus nobis, quia sic cruciamur, quia sic contemnimur ; *usquequo autem irascaris*, id est, quando hanc iram in nobis exercebis? *an in finem?* *Et zelus*, id est, indignatio, quam nunc ostendis in nos

A accendetur velut ignis solitus, scilicet, ut ignis incinerans, an velut ignis purgans? Utique (quasi dicat) ut purgans, non ut incinerans. Et tandem ira tua et zelus tuus manebit, quando necessarium nobis erit ad vindictam iniquitatis, et ad exactionem castitatis, hoc est, tandu pateris a persecutoribus nos cruciari et derideri, donec et perfecte vindicentur, quas fecimus iniquitates, et perficiantur in nobis castitas, scilicet ut amplius anima nostra legem Dei sui non contemnat, et fornicando ab eo dispareat.

Effunde iram tuam in gentes. Hoc potest legi vel in bono vel in malo. Si autem in malo legamus, dicemus quia dicitur non optando, sed prophetando : sicut sæpe etiam dicitur non imperando, sed enuntian-do, ut *Accingere gladio tuo*, et similia. Et est quasi dicat : Nobis, Domine, ne irascaris in finem : *effunde autem iram tuam*, id est, plenariam iram tuam mitte, et hic et in futuro, *in gentes* quæ hoc meruerunt, id est, quæ nomen tuum noscere noluerunt. Et non solum in minores, sed etiam *in regna*, id est, in principes illarum gentium, qui *nomen tuum invocaverunt*. Videtur hoc esse contrarium evangelicæ illi sententiæ : *Servus qui scit voluntatem Domini sui, et non facit, plagis vapulabit multis* : *servus vero qui nescit voluntatem Domini sui, et facit digna plagis, vapulabit paucis*, quia hic dicitur quod super gentes nescientes major erit [ira] Dei; sed non est contrarium, quia Evangelium agit tantum de servis, et multum distat inter servos voluntatem Domini sui nescientes, et tamen in familia ejus, et domo viventes : et inter inimicos voluntatem ejus scire nolentes, nec eum invocantes, et insuper in servis ejus eum oppugnantes.

Quia comederunt Jacob. Ideo debes iram tuam in gentes effundere, quia *comederunt Jacob*, id est, delectationem magnam habuerunt devorando et persequendo illum quem tu tanti facis, scilicet *Jacob*, id est, novum populum primitivum. *Et desolaverunt locum ejus*, vel *Jerusalem*, quia omnes qui ibi fuerunt, occiderunt, *vel locum ejus*, id est stabilitatem fidei desolaverunt. Tunc enim vere locus ille fuit desolatus, quando aliqui sunt devocati. Nota quod cum multa nomina ponere posset, in quibus forsitan vel auditorem offenderet, aut cum ad eo placeret, quod nomen tanti patriarchæ a Deo dilecti et a Deo Domino augmentati satis rhetorice posuit, scilicet ut per hoc majorem invidiam in persecutores, et benevolentiam pararet in auditore.

Ne memineris iniquitatum nostrarum. Quasi dicat : In inimicos effunde iram, nobis autem impende misericordiam, *ne memineris scilicet iniquitatum nostrarum*, etc. Potest, ut supra diximus, superior ille versus scilicet *Effunde iram tuam*, accipi in bono, ut sic dicatur : *Effunde, Domine, iram tuam in gentes*, id est, notifica tuuri iudicii plenariam iram gentibus, quæ te non cognoverunt : *et in regna quæ nomen tuum non invocaverunt*, ut saltem timore iræ illius convertantur. Et opus est eis ut hoc facias, quia *comederunt Jacob*, etc. Et hoc modo ne memineris iniquitatum nostrarum. Si enim illos non converteres, ostendendo eis iram tuam, videntes persecutionem et devotionem illorum, quod iniquitatum nostrarum memores. *Iniquitatum dico antiquarum*, id est jam ex longo præteritarum, cum etiam nec per unam horam cessamus ab his, vel *iniquitatum nostrarum*, id est, quas a patribus contraximus, quibus scilicet jam non debetur correctio, sed damnatio, nisi adsit gratiæ tuæ miseratio. Scriptum est enim, quia *anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Et visitabo peccata patrum in filios, usque in tertiam et quartam generationem*. Unde constat quod si filius quilibet imitator fuerit paternæ iniquitatis, ipsa etiam peccata patrum super eum redundabunt, quod quidam de originalibus post baptismum quoque dicunt. Aiunt enim quod et originalia et actualia præcedentia taliter in baptismo remunerantur, si quæ ibi promittuntur, servantur : si autem aliquis ibi sola tantum verba dedit, et ad vomitum relabatur, deus eum eorum quæ

C

D

restrata fuerant. *Ne memineris, inquam, iniquitatum nostrarum, sed misericordiae tuae antiquae anticipent nos cito*, id est, ante lapsum, hoc est antequam devocemur, vel ante futurum iudicium. Et ideo dico ut misericordiae tuae nobis subveniant, quia diffidimus de meritis. *Nam facti sumus pauperes*, id est, insufficientes nobis ipsis nimis et in anima et in corpore, quia caro sumus, et *spiritus vadens et non restans*, ut supra dictum est. Et ideo *o Deus adjuva nos* vel bonum perficiendum, tu, dico, qui es *salutaris noster*, id est, per cuius solius gratiam salvamur, non per merita nostra. Cum dicit, *Adjuva*, non est ingratus gratiae, neque tollit arbitrii libertatem, habet enim accipere ex libertate arbitrii, et ideo rogat adjuvari. *Adjuva inquam, et libera nos, o Domine, a praeritis peccatis nostris, propter gloriam nominis tui, et propitius esto peccatis nostris futuris*, non propter merita nostra, sed propter nomen tuum glorificandum.

Ne forte dicant in gentibus. Ideo rogo ut propitius sis peccatis, ne forte hoc contingat, ut aliqui in gentibus, id est, inter persecutores nostros, dicant insultando nobis, *Ubi est Deus eorum?* Si enim tu non propitiareris peccatis nostris, et nos propter peccata ipsa devocemur, tunc certe persecutores dicerent, quod aut Deus noster in quo speramus, non esset, aut de nobis non curaret. Hoc autem ne contingat, ultio sanguinis, id est sumpta de sanguine servorum tuorum, qui effusus est, facta in nationibus, id est, in gentibus persecutoribus, vel etiam in re, quantum ad anteriorem execrationem, vel facta tantum dispositione, quantum ad futuram damnationem; illa, inquam, ultio quae non apparet oculis eorum, iuxta illud: *Ceterum nescit se puniri impius, nisi cum aperte huius nolens, qui perpetravit volens;* innotescat coram oculis nostris interioribus, id est, manifestetur nobis, ut tanto fortiores simus, et constantiores. Et nunc quidem non optando, sed prophetando dictum est. Potest et optando in bono sic dici: *Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est, facta in nationibus innotescat nobis*, ita ut sit coram oculis nostris, hoc est, ut cito videamus sicut iudicatum esse in persecutores nostros, ut qui erant inimici sint amici, et blasphematores sint laudatores. Et hoc modo introeat, id est, appareat introisse, et receptus esse in conspectu tuo gemitus compeditorum, id est, gemitus illorum qui attendunt se in compedibus mortalitatis positos esse. Vel gemitus compeditorum, id est, illorum qui irretiti sunt, et inhaerent in compedibus praceptorum tuorum. Praecepta enim Dei compedes dicuntur. Unde Salomon dicit: *Injice pedem tuum in compedem*, hoc est, applica affectionem tuam ad Dei praecepta, scilicet, ut non ex coactione, sed ex cordis affectione ea compleas.

Secundum magnitudinem brachii tui. Quasi dicat: Ita dico introeat ad te gemitus compeditorum, ut hoc etiam facias, scilicet possideas, non tantum mortificatos, sed etiam filios, id est, ignitatores eorum, hoc est sanctorum martyrum, qui vere mortificati dicuntur, quia non tantum seipsos interiorius mortificabant, sed etiam exterius ab hostibus mortificantur. Et tu, Domine, posside illos filios, secundum magnitudinem brachii tui, id est, secundum quod magna est potentia tua, scilicet, ut non tam deterreant eos poenae illorum, quantum incitent eos ad imitandum coronae ipsorum. *Et vicinis nostris*, id est, persecutoribus nostris, *redde, o Domine, improprium, quod exprobraverunt tibi, Domine, per nos*, scilicet, ut sicut ipsi nomen tuum in nobis destruere voluerunt, ita ipsi destruantur et hic et in futuro. Redde eis (dico) improprium in sinu vel occulte, quia ipsi ignorant utrumque, scilicet, et se hic execrari, et tandem in aeternum damnari; vel in sinu, id est, firmiter, sicut illud quod habetur firmiter habetur. Et hoc septuplum, id est, et in corpore et in anima. Septenarius enim numerus constat ex ternario et quaternario. Et ternarius quidem pertinet ad ani-

am, propter tres principales virtutes ipsius animae, scilicet, irascibilitatem, concupiscibilitatem et rationabilitatem. Quaternarius pertinet ad corpus, propter quatuor elementa, ex quibus constat. Potest etiam in bono dici sic: *Redde vicinis nostris improprium ipsorum, quod exprobraverunt tibi*, id est, hoc quod nomen tuum in nobis delere voluerunt, redde persecutoribus nostris in sinu eorum, id est, in anima, et hoc septuplum, id est, propter septiformem gratiam Spiritus sancti, scilicet, ita redde eis, ut, illuminatis cordibus eorum septiformi gratia Spiritus sancti, idem opprobrium, quod exprobraverunt tibi in nobis, ipsi patiantur ab aliis.

Nos autem populus tuus. Illis quidem improprium redde, nos autem quibus ipsi improprierant, et quos devocabant, qui sumus populus tuus, tibi subditus, et qui sumus oves pascuae tuae, id est, quos tu pavisti spiritualibus doctrinis et sacris institutis. Nos, inquam, non dico confiteamur, tanquam dubium sit, sed pro certo dico quia *confitebimur tibi*, quia a laude tua non desistemus per hoc praesens saeculum, et tandem vere et aeternaliter *annuntiabimus laudem tuam in generationem et generationem*, id est, in futura generatione, quae erit generatio, id est indeficiens generatio.

IN PSALMUM LXXIX.

In finem pro his qui commutabuntur, testimonium Asaph, psalmus.

ARGUMENTUM.

Et hic Machabæorum preces resonant, ut Dominus consueta beneficia non subtrahat. Aliter vox apostolorum de Ecclesia ad Dominum.

EXPLANATIO.

Cum prima tituli verba jam nota sint, restat ut testimonium Asaph quid significet inquiramus. Iste Asaph ante trepidus, ante sollicitus, qui pro Synagoga peccatis psalmis prioribus exoravit, tanta nunc praesumptione complitur, ut jam commutatus in melius testimonium conversationis reddat. Dicit enim de primo Salvatore adventu, qui hominem ritatum ad alius dona perduxit, translataque de Aegypto vineam potentiae suae radice solidavit, hoc est, qui dicit testimonium pro his qui immutabuntur, Asaph iste quem titulus praeviniit commutatum. In prima sectione Domini deprecatur adventum. Secunda testatur quemadmodum vinea, quae est Ecclesia, tota sit orbe dilatata. Tertia Incarnationis ejus beneficio per similitudinem vineae visi ari deprecatur Ecclesiam, seque Domino postulat adherere.

COMMENTARIUS.

Qui regis Israel, intende. Psalmus iste cantatur de adventu Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, et de vinea ejus; cantat autem eum Asaph illuminatus atque correctus. Et est titulus ejus: *In finem pro his qui commutabuntur*. Quomodo commutabuntur? Utique in melius. Et ait: *Testimonium ipsi Asaph*, subaudit attributum. Testimonium utique veritatis, testimonium bonum. Hoc denique testimonium confitetur Christum et vineam, id est, caput et corpus, regem et plebem, pastorem et gregem; et totum omnium Scripturarum mysterium, id est, Christum et Ecclesiam, et concludit pro Assyriis. Assyrii interpretantur dirigentes. Etenim Asaph hunc psalmum, id est, hoc testimonium Jesu cantat pro omnibus his qui commutabuntur in melius, maxime tamen pro illis male se dirigentibus, qui justitiam suam statuere volunt, et justitiae Dei non esse subiecti, scilicet, ut amplius non sint generatio prava et exasperans, quia non direxerunt se, sed dirigant se in viam salutis aeternae. Audiamus ergo quid in hoc prophetiae spiritus insinuet, ita dicens Asaph.

Qui regis Israel, intende. Quasi dicat: Tu cuius arbitrio omnia creantur et gubernantur, maxime tamen regis Israel, id est, illos qui sunt viri videntes te Deum nunc fide, tandem visuri specie; tu, inquam (quasi dicat), prius remissus eras, quando

sub nube carnis latebas, *intende*, id est, fac te nobis intensum, revelando nobis divinam potentiam tuam, et lumen gratiæ tuæ. Tu dico, *qui deducis* per desertum hujus vitæ *Joseph*, id est, populum designatum per *Joseph*, pascendo eum spiritualibus institutis atque mysteriis *tanquam oves*, *intende*. Invocatur ut veniat, exspectatur ut veniat, desideratur ut veniat, ergo dirigentes inveniat. Ipse autem *Joseph* est oves. Et intellige per *Joseph* fideles de gentibus, juxta nominis interpretationem; per *Israel* vero fideles de Judæis, audito *Joseph*, tanquam nominis interpretatio multum juvet, significat enim *augmentum*. Et illud utique granum cecidit in terram mortificationum, ut resurgeret multiplicatum, id est, ut augetur populus Dei; tamen attendendum est nobis quod in ipso *Joseph* contigit. A fratribus quippe est venditus, a suis inhonoratus, apud alienigenas exaltatus; et intelligamus in cujus grege esse debeamus, cum his qui jam dirigunt se, ut *lapis ab ædificantibus reprobatus, fiat in caput anguli*, tenens duos parietes et diverso venientes, in angulo tamen convenientes. Sequitur:

Qui sedes super cherubin. Cherubin plenitudo scientiæ interpretatur. Habet autem ille scientiæ plenitudinem, qui habet charitatem, *quia plenitudo legis est charitas*. Ne ergo per multa distrahamur, ne per multa vagemur, si volumus habere scientiæ plenitudinem, habeamus charitatem. Quid enim nescit qui charitatem scit? Utique omnia scit, quia Deum scit. Scriptum est enim quia *Deus charitas est*. Et est dicere: Tu *qui sedes super cherubin*, id est, qui sedes in illis qui sunt cherubin, ut superius; anima enim justis sedes est scientiæ. *Manifestare*. Quasi dicat: Erravimus, quia te pastorem non agnovimus; et ideo manifesta te nobis, ut amplius non erremus. *Manifestare*, dico, ut sis coram, id est, ut appareas *Ephraim, Benjamin, et Manasse*. Videntur majus quiddam hæc nomina alterum altero notare, sed tamen eosdem significant, vel scilicet illuminatos et correctos. Interpretantur autem sic: *Ephraim fructificatio, Benjamin filius dextræ, Manasses oblitio*. Et revera his qui fructificantes sunt in bonis operibus, et qui filii dextræ sunt, id est, qui potiora insistent, et qui eorum quæ retro sunt obliviscuntur; in ea vero quæ ante extenduntur, manifestatur Dominus, quia magis et magis ab eis cognoscitur.

Excita, Domine, potentiam tuam, et veni. Quasi dicat: Et ut manifeste, ideo, *Domine, excita potentiam tuam*, quæ prius sopita erat cum a discipulo tradereris, cum flagellareris, crucifigereris, et pendenti in cruce diceretur: *Si filius Dei es, descende de cruce*. Tunc enim nihil valere videbaris, quia prævaluit tibi persecutor, quod præfiguraveras in luctante Jacob et angelo. Angelus enim a Jacob victus est, sed quia voluit; sic et tu a Judaico populo victus es, quia interfectus, sed quia voluisti. Unde et dixisti: *Non haberes in me potestatem, nisi tibi datum esset desuper*. Et sic Jacob angulum victum tenuit, et ab eo benedicti rogavit, qui et benedixit ei; et quodam modo maledixit, quia latitudinem femoris ejus tetigit, et claudicare eum fecit; sic et populus Judaicus te victum in parte tenuit, et benedictionem in genere fidelium accepit, claudicationem vero in genere infidelium. Nunc ad litteram redeamus.

Excita potentiam tuam. Quasi dicat: Mortuus es ex infirmitate, resurge in virtute. Quod quantum ad cognitionem referendum est, et hoc modo *veni* in notitiam nostram, ad hoc, ut *facias nos credentes in te salvos*. Omnis enim qui credit in ipsum, non confundetur.

Deus, converte nos. Quasi dicat: Et ut nos salvos facias, ideo, o *Deus*, non solum hominum, sed etiam virtutum supercælestium, tu conversus ad nos, qui prius aversi eramus, *converte nos ad te*. Et ut convertas, *ostende nobis faciem tuam*, quam nube

A carnis obtexisti, quia non videbaris ipse, quando præcedebas in cruce, quod jam factum est. Quia non cognovit Asaph Dominum in terra præsentem, miracula facientem, morientem; postquam vero surrexit a mortuis Dominus, et ascendit, tunc eum agnovit, et compunctum corde hoc testimonium de eo dixit. Illi vero quibus hoc testimonium dicit, id est, Assyrii, quomodo agnoscent? Quia ostendet eis faciem suam, et salvi erunt. Et est (quasi dicat): Obtexisti faciem tuam, et ægrotavius; *ostende faciem tuam, et salvi erimus*.

Domine, Deus virtutum. Ostende, inquam, faciem tuam. Nam videris quasi iratus, quando differes ostendere; sed, o *Domine Deus*, etiam supercælestium virtutum, quousque irasceris super orationem, id est, quando hæc ira tua erit super orationem, quia facit ut effectum non habeat oratio servi tui? Quasi dicat: Si irascebaris inimicis, irasceris adhuc servis tuis. Convertisti nos, et agnovimus, et adhuc irasceris? Plane utique irasceris, sed non ut iudex dominando, sed potius ut pater corrigendo. Plane irasceris, quia scriptum est: *Fili, accedens ad servitum patris tui, sta in timore et tremore, et præpara animum tuum ad tentationem*. Ne putemus iram Dei transisse, quia conversus est; transiit, sed ne in æternum puniat. Flagellat autem, et non parcit, quia *corrigit omnem filium quem recipit*. Si ergo flagella detrectas, quomodo recipi desideras? Flagellat enim omnem quem recipit, qui nec proprio Filio suo pepercit, et in hoc est ira ejus. Orationem autem de qua dicit, accipe illam quæ proxime præcedit, scilicet, *ostende faciem tuam, et similes in psalmo*. Cui orationi videtur prævalere ira, quando ab inimicis flagellamur et affligimur. Et cum dicit: *Quousque irasceris super orationem servi tui, ita accipe, quasi dicat: Quando certe necessarium erit nobis*.

Cibabis nos pane lacrymarum. Quasi dicat: Vere irasceris nobis. Nam *cibabis nos pane lacrymarum*, id est, reficientibus lacrymis. Ponit idem per aliam similitudinem. *Et dabis nobis potum in lacrymis*. Panem lacrymarum, et potum lacrymosum vocat tribulationes et flagella, quæ sancti in hac vita doloribus plena patiuntur. In quibus dat eis Dominus panem et potum, id est, integram refectionem, scilicet, ut non solum tribulentur, sed etiam gloriantur in tribulationibus, scientes quia *tribulatio patientium operatur, patientia probationem, et cætera*. *Et dat eis in mensura*, id est, prout ferre potest eorum fragilitas, scilicet ut erudiantur, non opprimantur. Et ut non desistant sed proficiant, quia, ut ait Apostolus: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere*.

Posuisti nos in contradictionem. Hoc, inquam, modo cibabis et potabis nos in lacrymis, quia *posuisti nos in contradictionem vicinis nostris*, id est, tales nos fecisti, quibus contradiceretur a vicinis nostris de eodem populo. *Et inimici nostri*, id est, persecutores de gentibus *subsannaverunt nos*, dicentes: Qui sunt isti colentes mortuum, credentes in crucifixum? Hoc vere factum est. Postquam enim surrexit et ascendit Dominus, prædicabatur nova vita, resurrectio vera, res quidem credibilis, si rei incredibilia miracula fidem faciebant. Contradicebatur a multis, sed contradictor vincebatur, et ex contradictore fidelis efficiebatur. Tamen flamma erat multa, id est, tribulatio erat multa. Et sancti martyres pane lacrymarum cibati, et lacrymis potati; sed in mensura, hoc est, quantum quisque ferre posset, scilicet, ut per mensuram tribulationum sequeretur corona gaudiorum.

Deus virtutum, converte nos. Posuisti nos, inquam, contradictionem et subsannationem; ne autem per hoc avertamur a te, o *Deus virtutum*, conversus ad nos, *converte nos*, etc. Repetitio, non ex necessitate narrantis, sed affectione orantis.

Vineam de Ægypto transtulisti. Hactenus de adventu Salvatoris egit, scilicet, quo quotidie venit in noſtram; nunc autem agit de vinea ejus. Et incipit a principio; « prima enim gens, ut Augustinus dicit: Judæa est principium hujus vineæ. » Et est quasi dicit: *Converte nos*, inquam, *Deus*, et bonis principiis junge meliores exitus. Namque bene cœpisti, quia vineam tuam transtulisti, per carnales patres et etiam per quosdam spirituales, de Ægypto, ubi opprimebantur servitute, transtulisti. Et ejecisti a facie ejus gentes, quæ promissionis terram occupaverant, et plantasti ibi eam.

Dux itineris fuisti. Præcedens versus tantum ad litteram accipit, iste vero ad utrumque, scilicet, etiam ad mysterium. Nam sicut præbuit illi plebi carnaliter ducatum in lumine nocturno et umbraculo diurno, ita etiam huic vineæ spiritualiter præbet ducatum, illuminando eum spiritualibus donis suis, id est, in ignorantia hujus vite, et obumbrando eam ab incentivis vitiorum in nobis protectione, id est, per mysterium Incarnationis suæ. Et factus est ipse via qui de se dixit: *Ego sum via, et veritas, et vita*, quia nisi ipse via ejus esset, aliter quod sequitur esse non posset, scilicet, quod ipse totam terram implevisset. Et transit hic ad mysterium tantum, cum dicit:

Et plantasti radices ejus. Radices hujus vineæ vocat patriarchas, quos plantavit per fidem in posteris eorum spiritualibus, et in quibusdam etiam carnalibus. Et hoc modo implevit terram, non per carnalem prolem, sed per spirituales. Et umbra ejus, id est, umbratica dicta de vinea hac operuerunt montes. Montis vocat hic prophetas virtutibus eminentes, qui montes operiti sunt, id est, obscuri et nebulosi facti sunt, quia umbratica, id est, mystice multa de hac vinea dixerunt.

Et arbusta ejus cedros. Arbusta vocat minores prophetas, cedros vero sublimes et potentes in sæculo. Et est dicere quia non solum majores prophetæ præfuerunt huic vineæ, sed etiam arbusta, id est, minores prophetæ operuerunt cedros, id est, in tantum supercreverunt umbris cedri, id est, sublimibus mundi, ut operirent, id est, humiliarent, et involverent illas cedros, et facerent cedros mundi cedros Dei, sicut et in Paulo et Dionysio factum est. Præterea hæc eadem vinea extendit palmites suos usque ad mare. Palmites vocat illos quibus ipse Dominus dixit: *Ego sum vitis, vos autem palmites*, hoc est sanctos apostolos, qui principaliter ab ipsa vite processerunt, quia a Domino electi fuerunt. Ii palmites extensi sunt usque ad mare, id est, usque ad gentium amaritudinem, quia in omnem terram exivit sonus eorum.

Et propagines ejus usque ad flumen. Propagines vocat regeneratos in fide per palmites. Ex palmitibus enim fit propago, quæ propagines extensæ sunt usque ad flumen, quia per illum exemplum et admonitionem etiam illi qui flumen erant, et qui maxime in amaricantes fluctus hujus sæculi influebant, facti sunt propagines. Et hoc modo, scilicet per prophetas, tum per palmites, tum per propagines factum est hoc, quod hæc vinea totam terram implevit.

Ut quid destruxisti maceriam. Deslet hic Asaph corporalem destructionem ejus populi, quem prædiximus principium esse vineæ, sed non sine spe; quia loquitur, ut in titulo prædictum est, de directione. Et si sic in paleis, non sic agendum erat in granis. Et est, quasi dicat: Quando quidem, o Domine, eduxisti vineam illam de Ægypto, et eam plantasti, ut quid ergo destruxisti maceriam ejus? Non hoc dicit illuminatus atque correctus Asaph tanquam nesciens. Sciebat enim eam necessario destruendam, quia interminatus erat ei Dominus per Isaiam dicens: *Destruam maceriam ejus.* Et adjicit quare. *Expectavi enim ut faceret utrum, et fecit labruscam. Expectavi ut faceret judicium, et fecit iniquitatem.* Sed pro Assyriis hoc dicit, ut et destructionem

et causam attendant: et sic ne quid simile incurrant, caveant. Causa enim destructionis hæc est, quia contra cultorem suum, superba exstitit: quia servos missos ad se ad exigendam mercedem coloni occidit, quia ipsum hæredem ejecit et interfecit. Qui tamen ejectus plura possedit: quia ex parte contigit cæcitas in Israel, ut plenitudo gentium intraret. Et accipe maceriam ejus vineæ, munitionem ejus, scilicet regnum et sacerdotium, et maxime protectionem Dominicam, qua magis quam per aliud aliquid tuti erant: ut quid inquam destruxisti maceriam ejus, et cur vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam? hoc dictum est ad similitudinem. Sicut enim si qua vinea secus viam sit, et maceria ejus diruta sit, a quibuslibet pertransuentibus vindemiantur: ita vineam illam munitione ejus destructa vindemiantur, hoc est, in diversas partes distraxerunt Antiochus et multi alii, tandem vero principes Romani. Prætergredientes autem viam dupliciter potest accipi, scilicet vel veram viam, id est Christum non agnoscentes: vel a via vero regnandi deorbitantes, hoc est temporaliter regnantes.

Exterminavit eam aper de sylva. Quasi dicat: Non a quibuslibet prætergredientibus viam vindemata est, sed ab illis quos ipsi maxime immundos putabant: quia aper exterminavit eam. Nihil enim Judæis magis immundum vel contrarium quam porcus; aper autem est porcus. Et intellige per aprum Vespasianum gentilem, quia nulla major immunditia quam gentium, qui creaturam Creatori præposuerunt. Et est dicere: *Aper veniens de sylva*, id est, de gentilitate, quæ inculta erat; quia nec legem, nec prophetas acceperat, exterminavit, id est, extra terminos suos posuit vineam illam: quia qui non occisi sunt, aut fame perierunt, aut captivi ducti sunt. *Et singularis*, id est, Titus filius Vespasiani; *ferus*, id est, crudelis et superbus, *depastus est*, id est, depastam habuit eam vineam; quia iste maxime despoliavit et vastavit eam. Patre enim Vespasiano Romam regresso, iste in obsidione remansit, et tandem civitatem cepit, et funditus evertit.

Deus virtutum. Quasi dicat: si sic agendum erat in paleis, non sic Domine agatur in granis: sed, o Deus virtutum, convertere ad nos, ut sic convertas nos. Et qui prius videbaris despexisse vineam istam in illis carnalibus patribus, respice eam misericordiam affectu de cælo cælorum, id est, per hominem Dominicum, scilicet mittendo ei quem misurus es. *Et vide*, id est, præ oculis illam habe, ut plenarie ejus miserearis. *Et ita visita* per gratiam tuam vineam istam, tanquam languidam et impotentem, per se surgere. *Et perfice eam merito et numero*, non institue aliam: quia ibi (quasi dicat) verum semen Abrahamæ est. Ibi semen illud, in quo benedicuntur omnes gentes, id est radix illa in qua insertus oleaster ponatur: *perfice eam*, dico, quæ non habet ex se esse, sed ex te, quia eam plantavit dexteram tuam. Et ita dico perfice, ut sit fundata super filium hominis, id est, Christum. Dicit enim Apostolus: *Fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, id est, Christus.* Filium hominis dico quem tu specialiter confirmasti inter omnes tibi, id est, ad tuum honorem. Adam quidem in abundantia virtutum posuisti, sed non confirmasti, quia labi potuit.

Incensa igni. Vere perficis eam, quia incensa igni et suffossa peribunt in ea ab increpatione vultus tui. Vultus Dei Patris est ipse Christus, splendor et figura substantiæ ejus, ut ait Apostolus. Vere etiam sancti prædicatores, in quibus apparet vultus ejus; hic autem vultus Dei, quid aliud increpat nisi peccata? Per ejus utique increpationem peccata nostra peribunt. Fiunt autem peccata omnia quæ sponte committimus, aut malo amore, aut timore malo: sicut e contra omne opus bonum aut fit bono amore, aut bono timore. Ut si aliquis velit nos inducere ad hoc, ut falsum testimonium contra proximum dicamus, aut aliquid tale, promittit nobis multa: quibus si de-

lectamur et consentimus, ecce malo amore, id est cupiditate prava accensi peccamus. Si autem gratia Dei tunc nos inspiramus, et cogitamus illud quod ipse proposuit nobis, exempli gratia andum scilicet: *Quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ vero tuæ detrimentum patiarur?* Ecce per hanc Dominicam increpationem effectus mali amoris, id est, peccatum in nobis perit. Tunc ille videns promissa sua contemni, forsitan ad minas se convertit, et minatur nobis non tantum expulsiōnem, sed ipsam etiam mortem. Quod si tunc territi ei consentiamus, ecce timore malo humiliati peccamus. Si autem tunc gratia divina interius robaremur, et quod ipse exemplandum proposuit, in mente habeamus, scilicet: *Nolite timere qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere*, et resistimus, et non peccamus. Melius est enim ut aliena iniquitas perimat carnem nostram, quam iniustitia perimat animam nostram. Et quantumcumque mundus promittit nobis iniustis, multo plus dabit Deus justis, cum dicit: *Venite, benedicti Patris mei*, et cætera. Et quantumcumque mundus minatur vobis justis, multo plus minatur nobis Deus iniustis, quia dicitur est: *Ite, maledicti, in ignem æternum*. Et hoc est quod dicit: *Incensa igni*, id est peccata ardore prævæ cupiditatis commissa, et *suffossa*, id est, illa etiam peccata, quæ per humiliationem mali timoris committuntur. Et ideo *suffossa* dicuntur, quia murus qui suffoditur, humiliatur; utraque, inquam, hæc genera peccatorum *peribunt ab increpatione* per vultum tuum facta, o Deus: hæc quidem sententia beati est Augustini et aliorum complurium. Cassiodorus vero incensa igni eodem modo accipit, scilicet peccata illa quæ ardore mali amoris sunt, *suffossa* vero ea peccata vocat, quæcumque per insidias aut per dolum quasi infossa sunt.

Fiat manus tua. Quando quidem tam utilis est increpatione tua, fiat ergo manus tua, o Domine, id est, semper adhæreat correctio tua *super virum* constituendum, id est, ut constituatur unus vir perfectus, id est, Christus, caput scilicet et corpus. *Super virum* dico *dexteræ tuæ*, id est, in quo apparebit dextera, id est, potentia tua. Et quem virum accipiat, determinat dicens: *Et super Filium hominis*. Omnes enim portantes imaginem Filii hominis, quasi unus Filius hominis cum ipso sunt. *Quem Filium hominis confirmasti* quidem principaliter in capite: secundario vero etiam in membris tibi, id est, ad tuum honorem. Vel aliter (quasi dicat): Et ut perficiatur vinea plantata a dextera tua, et ut pereant in ea incensa igni et suffossa; ergo Domine fiat manus tua, id est, protectio tua *super virum dexteræ tuæ*, id est, super omnem illum qui hoc virum quod habet exercet in dextera, non in sinistra. Et specialiter, fiat manus tua *super Filium hominis*, qui est caput eorum. Non enim dedit ei Dominus spiritum ad mensuram. *Super Filium hominis* dico, quem tu confirmasti tibi, ut supra dictum est.

Et non discedimus a te. Fiat manus tua, inquam, super virum dexteræ tuæ, et super Filium hominis. Et ita nos qui prius discessimus a te, cum te propter aliud colabamus, non amplius discedimus a te, colentes propter te; quia tu nos mortificatos interius in peccatis, vivificabis nos, in spiritualibus donis. Et ideo deinceps nomen tuum tantum, et non aliud invocabimus. Ut autem hoc fiat, Domine Deus virtutum conversus ad nos, converte ad nos, etc.

IN PSALMUM LXXX.

In finem pro torcularibus Psalmus ipsi Asaph quinta sabbati.

ARGUMENTUM.

Reditum populi de Babylone prædicens, omnes ad gratiarum provocat actionem. Torcularia autem titulo prænotavit, quibus vel ipsi afflicti, vel eorum sunt hostes atriti. Aliter vox apostolorum ad Pen-

tecosten. Item Arnobius in septuagesimo nono psalmo, *Vinea reparatur*, et in octuagesimo pro torcularibus agitur: *Exsultate Deo, quia resurrexit vinea ejus*, surrexit enim, quem exterminavit incredulus populus; ipsum utique exterminavit, qui dixit: *Ego sum vitis vera*.

EXPLANATIO.

Quinta sabbati, est quinta dies a sabbato, quæ a gentilibus dies Jovis, a nobis quinta feria vocatur, in qua dixit Deus: Producant aquæ reptilia animarum vivarum, et volatilia volantia sub firmamento cæli: mystice significans diversæ virtutis viros ex aquis baptismatis esse nascituros. Tituli ergo hujus intentio talis est, ut in finem designet Dominum Christum; pro torcularibus, Ecclesiam persecutionibus examinatam; Asaph, congregationem: quinta sabbati, baptismum. Unde colligitur psalmum in Ecclesia Domini de regenerata congregatione esse locutum. Hic enim Asaph ad historiam quidem loquitur Judæis, sed melius spiritualiter intelligitur a populo christiano. In prima parte Psalmi loquitur Asaph fidelibus, ut per organa diversa musicorum personent laudes Domino pro perceptis sæpe beneficiis. In secunda, verba sunt Domini comminantis ne idola colant, sed ipse solus adoretur, qui remunerare solet. In tertia Asaph reloquitur, arguens infideles cur talices extiterint, quibus dona Domini sint copiose collata.

COMMENTARIUS.

Exsultate Deo adjutori nostro. Titulus est talis: *In finem pro torcularibus quinta sabbati, psalmus ipsi Asaph*; qui sic exponitur. Hæc verba referuntur in finem, quæ sunt psalmus cantatus ipsi Asaph, id est Dominicæ congregationi pro torcularibus in quinta sabbati. In torculari sunt duo, pondus scilicet, et pressura; et de pressura duo procedunt, oleum scilicet et amurca. Oleum scilicet in apotheca recondendum, et amurca in plateis conculcanda. In quinta vero sabbati creavit Deus omnia reptilia aquarum: quia quinta die dixit, *Producant aquæ omne reptile animarum viventium*. Per reptilia autem creata in aquis significantur omnes aqua baptismatis regenerati. Quorum quidem alii digne vivunt sacramento baptismatis, et hi designantur per oleum. Alii vero indigne vivunt sacramento baptismatis; qui per amurcam intelliguntur. Et hi communiter sunt Dominicæ congregationi, cui propheta psalmum istum cantat pro torcularibus quinta sabbati, id est pro pressura intendenda et appetenda, quia necesse est omnes qui pie volunt vivere in Christo, pati persecutionem. Pressura dico separante res significatas per res creatas in quinta sabbati, hoc est eos ipsos, quibus ista cantantur. Qui enim digne vivunt sacramento baptismatis, non subterfugunt hic tribulari, quia non solum affliguntur interius, se ipsos abnegantes, sed etiam apud aquam contradictionis, ut psalmus dicit, probantur, id est, exterior affliguntur. Qui vero indigne vivunt sacramento baptismatis, illi quidem malunt hic delectari quam tribulari. Et hoc modo per pressuram in præsentem separantur: in futuro vero penitus separabuntur, quando oleum in apothecam Dominicam eliquabitur, amurca vero æternaliter conculcanda ejicietur. Ecce lumen psalmi audimus, intremus, audiamus, gaudeamus, timeamus, fugiamus, appetamus: quia hæc in psalmo inveniuntur. Alloquitur autem propheta prius oleum, dicens ita:

Exsultate Deo. Quasi dicat: Circa vos sunt qui exsultant mundo deceptorum et desertorum suo, quidam etiam ventri deo suo: vos autem, o vere dominicæ congregatio, *exsultate Deo*, id est, cum omni læticia aggratulamini Deo, non mundo, Deo, dico, *adjutori nostro*. Cum dicit adjutori nostro, nec ingratus est gratiæ, nec tollit arbitrii libertatem. *Jubilat etiam Deo*, qui vere Deus est *Jacob*, posterius nati, id est, populi gratiæ. Quasi dicat: quod poteritis explicare

clamate; quod vero non valetis explicare, jubilate. **A** *audivit*, quia legem accepit: ita et iste spiritualis Joseph postquam de terra Ægypti, id est, de tenebris peccatorum transeundo per aquam baptismatis rubricatam sanguino Christi exiit, *linguam quam non noverat*, id est, novitatis præcepta *audivit*, ut sciret ubi jam cor habere deberet, scilicet, non in terrenis, sed in cælestibus. Et per illam linguam *divertit* ille qui testimonium posuit *dorsum ejus ab oneribus*, hoc est, ipsum quasi multis oneribus sarcina peccatum incurvatum erexit. Et a quibus oneribus cum divertisset, ostendit, dicens: *Quia manus ejus servierunt in cophino*. Cophinus est vas stercorarium, et ideo per cophinum concupiscentiæ carnales intelliguntur. Et est dicere: *Manus ejus servierunt in cophino*, id est, opera ejus fuerunt in expletione carnalium concupiscentiarum, et carnalium desideriorum. Quod vere servitus erat, quia *omnis qui facit peccatum, servus est peccati*. Et ab his oneribus, id est, ab his mortuis operibus, liberavit ille eum qui dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*. Ipse, dico, dicens ei ita:

Sumite psalmum. Quasi dicat: Et ut vere exsultetis, et jubiletis Deo, *sumite psalmum, et date tympanum*. Apostolus quasi reprehendens et dolens dicit in quodam loco: quod nemo communicaverit ei in ratione dati et accepti. Quid autem sit communicare in ratione dati et accepti, alibi aperte exponit dicens: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, nunquid magnum est si vestra carnalia metamus?* Utique non similiter, et hic dicitur: *Sumite psalmum, et date tympanum*, hoc est accipite spiritualia, et date carnalia. Psalmus enim quia de superioribus est, pertinet ad spiritualia; tympanum vero quia de siccio corio sit, significat carnalia. Et est dicere: Si avidi estis in spiritualibus suscipiendis, devoti sitis in carnalibus erogantium. Quasi dicat: Accipite vocem nostram, exhortationem nostram; suscipite doctrinam nostram sanctam, et date manus vestras, hoc est, facite bona opera. Quod ideo facere debetis, quia *psalterium jucundum est cum cithara*, hæc sunt duo diversa instrumenta, quæ a psalterium sonat de superiori, cithara vero de inferiori. Et doctrina verbi Dei de super est, quia cælestis est. Quare tale est, ac si dicat: Si expectatis a nobis talia, non sitis pigri ad faciendam nostram carnalia, hoc est operibus vestris verbo Dei respondete. Quia psalterium junctum cum cithara, est jucundum, id est, suave melos reddit Deo.

Buccinate in neomenia tuba. Solitus fuit Israeliticus populus se civitatem facere, et tubis buccinare in neomenia, id est, in nova luna. *Neon* enim interpretatur novum, *mene* autem luna. Designatur autem per lunam innovatam, nostra mortalitas et defectiva vita, per gratiam renovata. Et est dicere: Et ut digne Deo exsultetis, *buccinate ergo tuba in neomenia*, hoc est, apertius et clarius et fiducialius novam vitam prædicate, non timentes strepitum veteris vitæ. Et determinat quam neomeniam accipiat dicens: *Buccinate in insigni die solemnitas vestræ*. Insignis dies est totum tempus gratiæ, quod et solemnitas est summæ lætitiæ, scilicet dispositionis antiquæ, reparationis novæ, felicitatis æternæ.

Quia præceptum in Israel est. Ideo debetis buccinare tuba in neomenia, quia hoc est præceptum Israel. Sicut enim præceptum fuit carnali Israel carnaliter, ita spirituali spiritualiter; et si illi, multo magis istis. Et illud præceptum non est negligendum, quia neglectum est, et *judicium Deo Jacob* attributum. Nam si negligitur ab aliquo, inde sequitur, ut *Deus Jacob* judicet, id est, damnet eum. Cum enim carnalis Jacob propter carnale præceptum neglectum damnabatur, multo magis spiritualis si spirituale præceptum negligat, damnabitur. Et ideo hoc præceptum est *judicium Deo Jacob*, sicut etiam omnia alia: quia *quicumque per legem peccaverunt, per legem judicabuntur*. Et vere ei est *judicium*, quia ipse de se dicit: *Ego in judicium veni in mundum*.

Testimonium in Joseph posuit. Hoc ideo addit, ut determinet: quia hic non agit de carnali præcepto, quod illi populo factum est, et dicere: Illud idem præceptum quod factum est Israel, *posuit* Dominus ut esset *testimonium in Joseph*. Testimonium quidem damnationis neglectum, testimonium vero liberationis custoditum. Per Joseph vero qui augmentum interpretatur, intellige priores omnes per fidem adactus, de quibuscunque, vel quicumque, sive de Judæis, sive de gentibus. Qui *Joseph cum exiret de terra Ægypti, audivit linguam quam non noverat*. Sicut enim Apostolus ille de Joseph et aliis fratribus propagatus, postquam de terra Ægypti exiit, et per usare Rubrum transiit, *linguam quam non noverat*

audivit, quia legem accepit: ita et iste spiritualis Joseph postquam de terra Ægypti, id est, de tenebris peccatorum transeundo per aquam baptismatis rubricatam sanguino Christi exiit, *linguam quam non noverat*, id est, novitatis præcepta *audivit*, ut sciret ubi jam cor habere deberet, scilicet, non in terrenis, sed in cælestibus. Et per illam linguam *divertit* ille qui testimonium posuit *dorsum ejus ab oneribus*, hoc est, ipsum quasi multis oneribus sarcina peccatum incurvatum erexit. Et a quibus oneribus cum divertisset, ostendit, dicens: *Quia manus ejus servierunt in cophino*. Cophinus est vas stercorarium, et ideo per cophinum concupiscentiæ carnales intelliguntur. Et est dicere: *Manus ejus servierunt in cophino*, id est, opera ejus fuerunt in expletione carnalium concupiscentiarum, et carnalium desideriorum. Quod vere servitus erat, quia *omnis qui facit peccatum, servus est peccati*. Et ab his oneribus, id est, ab his mortuis operibus, liberavit ille eum qui dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*. Ipse, dico, dicens ei ita:

In tribulatione invocasti me, et liberavi te. Recognoscat se quisque conscientia, si devote per mare Rubrum transierit, si cum fide linguam quam non noverat audiverit; attendat tribulationem suam, quia vere tribulatio magna premi peccatorum sarcina, quia conscientia relevata lætatur. Ecce baptizatus es, et conscientia tua quæ hæc premebatur, hodie gratulatur, et liberatus es in tribulatione. Memento enim tribulationis tuæ antequam ad baptismum accedere, quid sollicitudinum in corde gerebas, quid jejuniorum promittebas, quid lacrymarum et orationum intermarum, piarum, devotarum exhibebas. Ecce omnes hostes tui occisi sunt, id est, omnia peccata tua deleta sunt. Et hoc modo, quia *in tribulatione invocasti me, liberavi te*. Et te liberato, *exaudi vi te in abscondito tempestatis*, scilicet, non in tempestate maris, sed cordis. Necessè est autem ut postquam aliquis exauditur in abscondito tempestatis, probeatur apud aquam contradictionis. Et ideo subdit: *Probavi te apud aquam contradictionis*; postquam enim credideris, et per mare Rubrum transieris; et exauditus fueris *in abscondito tempestatis*, et viam Dei carpere cœperis, ecce restat adhuc aqua contradictionis, quia tunc insurgunt multi exagitant te, multi devocantes te, tunc minis, tunc blanditiis. Sed tu non erubescas prædicare quod potes defendere. Non erubescas etiam inter blasphemos prædicare quod credidisti. Si enim exauditus es *in abscondito tempestatis*, corde creditur ad justitiam. Si autem probaris apud aquam contradictionis, *ore confessio fit ad salutem*. Hæc autem aqua fere exsiccat est in hoc tempore. Tempore vero sanctorum apostolorum et aliorum institutorum Ecclesiæ fluxit abundantissime. Quando enim Samson petebat sibi uxorem ab allophyllis, hoc est, Christus sol eorum (quod Samson interpretatur) per prædicatores suos petivit sibi sponsam Ecclesiam de gentibus, tunc leo frendens occurrit ei, sed factus est inter manus ejus velut hædus caprarum, id est, tanquam languidus peccator, et in ore ipsius mortui postea mel est inventum, quia princeps gentium prius contradicentes et frementes, postquam conversi sunt, leges et instituta pro Christiano nomine, quod prius impugnabant, protulerunt.

Israel. Quæ a principio psalmi huc usque dicta sunt, ad oleum pertinuerunt; quæ autem sequuntur magis timenda sunt et cavenda, quia ad amurcam pertinent, audienda tamen sunt. Ut qui videatur se esse oleum gaudeat; qui autem adhuc periclitatur, ne amurca fiat caveat. Et sic continuatur. Oleo quidem dixit: *In tribulatione invocasti me*, etc. Amurcæ vero dicit hæc quæ sequuntur: *Populus meus, audi*. Populum suum vocat, non quod obtemperaret jussionibus suis, sed quia initiatus sibi erat sacramento baptismatis, et aliis sacramentis; et quem populum suum accipiat, determinat dicens: *Israel*

videns Deum fide, et si non spe, audi me, *et conte stabor te*, id est, cum aliis testem adduco, vel habeo hujus rei, scilicet, quod si *audieris me*; id est, si obtemperaveris meis præceptis, et ea intenderis diligenter, *deus recens*, id est, fabricatus ex tempore deus, *non erit in te*, id est, in corde tuo, quia cognosces me Verbum Patri coæternum et consubstantiale. Homo enim recens; Verbum autem erit in principio apud Deum ipsi coæternum. Et ideo non cogitabis falsum Deum. Si enim falsum Deum cogitaveris, nunquam fictum Deum adorabis. Et hoc est quod sequitur: *Neque adorabis Deum alienum.*

Referendum est tam ad idola interiora quam ad exteriora. Diversi enim diversos fabricaverunt sibi deos et exterius et interius. Sed quamquam varietas esset in errore, identitas tamen erat in vanitate; quod Samson significavit, quando vulpeculas multas per caudas colligavit, et facies ardentis ipsis caudis religavit, ut comburerent segetes Philistinorum. Vulpes sunt hæretici quasi in cavernis, et insidiantes ut vulpes. De his vulpibus in Canticis canticorum dicitur: *Capite nobis vulpeculas parvas.* Tunc enim vulpecula, id est, hæreticus capitur, quando de errore convincitur. Has vulpeculas Samson, qui interpretatur *sol eorum*, id est, Christus, in cauda colligavit, quia in opinione dissentiunt, in fine tamen consentiunt, id est, in vanitate. Et quamquam sit in errore varietas, in vanitate est identitas. Et ignem adhibuit, id est, errorem, quo alios decipere posset, adjecit. Ut comburerent segetes, id est, opera destruerentur, non amicorum, sed Philistinorum, id est, inimicorum, quos eos concessit ut eos devocarent, et sibi consociarent.

Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Id est, si me audieris, non erit in te deus recens, quia *ego sum*, id est, quia mihi proprie convenit, non fiet vel erit; sed sum propter æternum et incommutabilem statum. Cur ergo (quasi dicat) vis adorare quod non est? De omni enim recedente Deo potest dici quia non est, quia fuit quando non fuit, et erit quando non erit. Et ideo *deum alienum non adorabis*, quia *ego sum Dominus Deus tuus redemptione*, Deus tuus creatione. Et (quasi dicat) quia sum ego super omnia. Sed tamen quid tibi temporaliter præstiti? multum quidem. Quia *eduxi te de terra Ægypti.* Omnes quotquot credimus, de terra Ægypti, id est, de tenebris ignorantie educti sumus, et per mare Rubrum transivimus, et linguam quam non noveramus audivimus. Non ergo Deo simus ingrati, nec obliviscamur Deum manentem ut fabricemus recentem. Sequitur:

Dilata os tuum, et adimplebo illud. Quasi dicat: Angustias patitur cor tuum propter falsum Deum, sed quia *ego Dominus tuus et Deus sum, dilata ergo os tuum*, credendo, amando, prædicando, confitendo; *et ego adimplebo illud.* Interius os quidem adimplebo fide et dilectione, exterius vero confessione et prædicatione.

Et non exaudivit populus. Quasi dicat: Ego quidem sic eos vocavi, sic admonui, et tamen *populus meus* qui debuit esse meus, *non audivit vocem meam*, id est, non obtemperavit sanctis jussionibus meis. Ecce quomodo fuit amurca. Et ideo dico non audivit quia non intendit. Quis? cui? Israel mihi. O infelix anima, cur non intendis illi a quo es creata, revocata, a peccatis abluta, et in specie deducta.

Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum. Ecce congrua, ecce ultio divina. Ipsi, inquam, non audierunt me, et ego rependi eis quod justum fuit, scilicet, *dimisi eos secundum desideria cordis eorum*, hoc est, *traditi sunt in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt*, quapropter *ibunt*, id est, cadent et fluent in suis *adiventionibus*, non stabunt in meis.

Si populus meus audisset me. Nunc quidem quia me non audierunt, dimisi eos. Si autem *populus*

A meus qui debuit esse *audisset me.* Et quid sit audire eum exponit dicens: *Si Israel ambulasset in viis meis*, hoc est, si delectaretur in præceptis meis, ego *humiliassem inimicos eorum* et intrinsecus et extrinsecus, *pro nihilo* reputandos forsitan. Istud forsitan non dubitative ponitur, sed comminative, quantum ad illos qui ostenderunt se dubitare de ejus potentia, per hoc effectum, quia non audierunt vocem ejus, sicut et nos servo rebelli comminando dicimus: Forsitan adhuc apparet quod ego sim Dominus tuus. Et quod dixit: *Humiliassem inimicos eorum*, ut evidentius sit, æquipollenter repetit dicens: *Et super tribulantes eos misissem manum meam.* Tribulantes enim vocat eosdem quos prius inimicos. Misisssem autem manum meam super illos, idem est quod humiliassem.

Inimici Domini. Ecce regreditur prophetando, quasi dicat: Dominus quidem ita et ita illi populo locutus est, sermo autem ejus non cepit in eis, quia *cam* deberent esse amici, facti sunt inimici, peiores exstiterunt omnibus aliis inimicis, quia cum alii inimici nihil promiserunt, *ipsi mentiti sunt*, quia promiserunt, et in cunctis sefellerunt. Melius enim est non promittere, et fallere. Et quia hoc fecerunt, ideo merito *tempus eorum erit in sæcula.* Ellipsis est cum dicit: *Tempus eorum.* Vult enim intelligi quod *tempus damnationis et perditionis eorum erit in sæcula*, id est, æternaliter damnabuntur. Habent quidam librorum *In sæculo*, juxta quod sic dicitur: *Quia inimici Domini mentiti sunt ei*, ideo *tempus eorum*, quod ipsi appetunt, id est, delectatio eorum erit mihi in hoc præsentis sæculo. Unde sequitur quia cito in æternum damnabuntur. Et merito quia ille quem sefellerunt omnem humanitatem et misericordiam eis impendit.

Et cibavit illos ex adipe frumenti. Id est, ex intima medulla frumenti, quia refecit eos mysterio suæ Incarnationis, et aliis interioribus doctrinæ sanctæ mysteriis. Et etiam saturavit eos melle manante de petra, *petra autem erat Christus.* Per mel vero quod pontificatum obtinet dulcedinis intellige cognitionem æterni Verbi. Et est dicere: Quia usque ad saturitatem, id est, plenarie imbuit eos cognitione etiam Verbi, quæ excellit omnem scientiam.

IN PSALMUM LXXXI.

Psalmus Asaph.

ARGUMENTUM.

Culpantur hi qui declinant in malitiam, et interjurgantes æqui iudices esse dissimulant. Aliter vox Ecclesiæ de Judæis.

EXPLANATIO.

Asaph indicat Synagogam, qui Dominum Salvatorem corporea quoque præsentia meruit interiri. Asaph contra Judæos de Christi adventu per totum loquitur psalmum. In prima parte commoneus eos Deum in eorum medio constituisse, ideo non debere illos consortium suscipere peccatorum. In secunda admonet ut intelligant ipsum esse Christum, qui in assumptione carnis pauper et egenus esse videbatur. In tertia dicit eos honoratos, ut filii Dei fierent, sed ipsos in mortis laqueos suo vitio corruisse.

COMMENTARIUS.

Deus stetit in Synagoga. Psalmus Asaph. Fideles de priori populo prævidentes per spiritum tempus visitationis et Dominicæ Incarnationis, exhortantur posteros suos in hoc psalmo, ne ita injuste judicent, et depravent causam hæredis, sicut fecerunt servis ad vineam præmissis. Et manifeste ostendunt eis in hoc psalmo, in primo versus tempus visitationis, et dominicæ Incarnationis, quia stare, sedere, ire, et hujusmodi situs corporalium rerum tantum sunt, non incorporalium. Et est dicere: *Deus deorum*, id est, per quem omnes illi qui non per naturam, sed per gratiam Dei fiunt, deificantur. Ipse quidem invisibilis

in suis, factus visibilis in nostris. *Stetit* (pro stabit) *A* *fundamenta terræ illius movebuntur*, id est, auferentur ab eis a romanis principibus. *Synagoga*. Synagogam ideo ponit, quia de gente illa natus fuit. Inde David, de David Maria, de Maria vero Christus. Et bene dicit *Stetit*, quia *peccatam non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*. Non autem (quasi dicat) otiose stabit, quia ipse stans in medio, id est, in aperto. Juxta illud : *Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est*. Vel in medio, id est in communi, quia venit non tantum propter salutem Judæorum (quamvis ipsi soli de gratia præsumerent) sed etiam propter omnium salvationem Deus, inquam, *ens in medio dijudicat deos*, id est, discernit illos qui se faciebant deos, alios assumendo, alios repellendo. Ipse, dico, ita dicens eis : *Usquequo judicatis iniquitatem?* Quasi dicat : Si judicastis iniquitatem usque sub adventum illius, qui lux est cordis, an adhuc etiam judicabitis? Et item : *Dedi legem, vos acriter restitistis. Servos ad vineam misi, alios contumelii affectistis, alios ejecistis et occidistis. Nunquid etiam hæreditatem occidistis?* Hoc dixit majoribus : Vos subditi, usquequo tacendo, non resistendo *facies peccatorum sumitis?* id est, vultis imitari prælatos illos peccatores velut innocentes? Qui enim vult alicui assimilari, quasi faciem illius induere querit; ideo hoc dicit plebi, quia in Evangelio dicitur quod majores tenebant plebem. Unde constat quia plebs mortem Christi posset prohibere. Et quisquis quod prohibere potest non prohibet, vere consensum præbet.

Judicate egeno et pupillo. Vos, majores, non debetis iniquitatem contra Christum judicare, neque vos, minores, consentire, quia nonne ipse pro nobis esurivit, pro nobis sitivit velut egenus? et qui in cælo erat sine matre, nonne pro nobis in terra voluit esse sine patre ut pupillus? Et nonne ad vos clamavit et clamabit : *Dicite a me quia mitis sum et humilis corde?* et nonne qui dives erat in se pauper factus est, ut nos sua paupertate ditaret? *Judicate ergo vos, majores, egeno et pupillo*, id est, ad honorem illius propter vos egeni et pupilli, et illum propter *humilem et pauperem justificare*, id est, justum credere, justum prædicare. Non vos ipsos propter vos tantum divites et superbos, hoc, inquam, facite, majores, vos autem, minores, *eripite* quædam in illum propter vos *pauperem, et liberate* illum propter vos *egenum de manu peccatoris* principis. Timebant enim plebem, ut dictum est. Et sic adeo reprehendendi, qui tacendo et non resistendo consenserunt, quod sicut illis qui ipsum nefas perpetraverunt.

Nescierunt neque intellexerunt. Vox est Asaph. Quasi dicat : Dominus quidem illis et majoribus et minoribus ita locutus est, non autem cepit sermo ejus in eis, quia ipsi nescierunt, id est, nescientes fuerunt. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Neque intellexerunt*, id est, non intelligenter in opera ejus iverunt, quia si intelligerent, non Barrabam liberari peterent, Christum vero crucifigi. Et ideo non intellexerunt, quia ambulabant in tenebris, id est, quia delectantur in loco et in gente et in aliis terrenis, quæ sunt causa quare tenebrosi, id est, nescientes sint. Non, inquam, intellexerunt, sed tamen intelligere potuerunt, quia tam manifesta signa in ejus passione data sunt, per quæ satis patuit ipsum esse Deum. Quod quia cum hæc dicebantur futurum erat, futurum quoque enuntiat dicens : *Omnia fundamenta terræ movebuntur*. Quando enim tota terra per terræ motum commossa est, tunc etiam fundamenta ejus mota sunt. Vel aliter : Ipsi quidem non intelligent, sed tamen possent, quia anni remotiores hoc intelligent. Nam *omnia fundamenta terræ*, id est, omnia ea in quibus terreni fundantur, ut dignitates, divitiæ, potestates et similia, *movebuntur*, id est, a multis contententur. Prædicata enim nova vita et resurrectione etiam contempta est felicitas terrena. Vel aliter : *Ipsi ambulabant in tenebris*, quia malunt perdere innocentiam quam gentem et patriam. Sed tamen nihil eis proderit, quia omnia

A fundamenta terræ illius movebuntur, id est, auferentur ab eis a romanis principibus.

Ego dixi. Item vox Domini illos alloquentis. Et sic continuatur : Deus, inquam, in medio dijudicat deos, dicens eis ita : *Ego solus ad hoc potens et idoneus dixi vobis quia dii estis*, id est, dii potestis esse, si feceritis quæ ego præcipiam vobis. *Et omnes, ut nullum excipiam, potestis esse filii excelsi, filii quidem per adoptionem, et dii per gratiam*.

Vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis. Quasi dicat : Ego quidem cælestia vobis promisi, et ad summa vos vocavi, vos autem in infima descenditis, quia in vos minores moriemini in anima per deceptionem majorum, *sicut homines*, id est, primi parentes, per deceptionem diaboli mortui sint, et vos majores *cadetis* per primam elationem, *sicut unus de principibus*, id est, de angelis qui principes hominum sunt, quos regunt, per propriam elationem cecidit, cum dixit : *Ponam sedem meam ad Aquilonem, et ero similis Altissimo*.

Surge, Deus. Ecce loquitur Asaph in persona sua. Quasi dicat : Ipsi quidem malunt deprimi ad ima, quam vocari ad summa : tu autem, Deus, fac quod tuum est. Morere, scilicet inter manus injuste judicantium : et exsurge ut Deus ad judicandum. Morere quidem ex infirmitate, et surge in virtute, et judica terram, id est, damna illos terrenos, non tantum exterius dissipando, sed interius excæcando. Et vere ita facies, quando tu, illis repulsis, hæreditabis, id est hæreditatem obtinebis in omnibus gentibus. *Ex parte enim cæcitas in Israel contigit, ut plenitudo gentium intraret*. Vel aliter : *Surge Deus, et terram illam quæ tunc contra te, cum te damnaret, cum crucifigeret, judica*, id est, humilia in parte, ut qui prius voluit præcedere, sequatur. Et vere ita erit, quoniam tu per illos humiliatus per totum mundum ad prædicandum sparsos hæreditabis in omnibus gentibus. *In omnem enim terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum*.

IN PSALMUM LXXXII.

Canticum psalmi Asaph.

ARGUMENTUM.

Contra gentium perfidiam deprecatur, quæ Machabæorum gloriam invidentes, religiose cæpta destruere cum totius populi interitu conabantur. Aliter vox Ecclesiæ ad Dominum de Judæis, et de vitis hominum.

EXPLANATIO.

Canticum psalmi est, cum organo præcinente subequentes et æmula organo vox oris auditur, canentis modos psalterii modulis imitata vociferis. Quia vero canticum mystice divinæ sapientiæ contemplationem, psalmus autem qui manibus fit, operis perfectionem demonstrat : canticum psalmi merito vocatur, cum bonorum operum efficientiæ, scientiæ et doctrinæ conjungitur. Juxta id quod dictum est : *Desiderasti sapientiam, serva mandata, et Deus præbet illam tibi*. Cujus rei exemplum in Centesimo Cornelio mirifice claruit. *Quid vero psalmus cantici sit, quidve significet, in undetricesimo psalmo jam dictum est*. Asaph qui multa jam superius de Domini incarnatione prædixerat, nunc in primo membro de adventu ejus secundo dicturus est, expetens, ut quomodo in fine sæculi inimici ejus per Antichristum nimis erigendi sunt, ipsius cito debeat ventri judicium, ne gravissimi hostis diuturna licentia cunctum vastare possit Ecclesiam. Secundo membro in eos qui per similitudines quasdam nominum supplicat, vindicari correctionis voto, non maledictionis instinctu.

COMMENTARIUS.

Deus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque pescaris, Deus. Canticum, id est, hæc aggratatio est psalmi, id est, laudis Asaph, quia Asaph in hoc psalmo, id est in hac laude, quæ vere laus Dei est, quia destructio maligni exercitus per ipsum facta hic commemoratur. Cantat, id est, ag-

gratulari; non enim defuerunt de populo illo qui intelligerent habentes fidem quæ postea revelata est. Ili ergo per spiritum prævidentes, quod ille qui prius per infirmitatem veniens occultus; quia iudicandus multis assimilari voluit, in tantum quod etiam cum iniquis reputatus fuit. Et quia multa opprobria tulit, et nobis patientiam reliquit, sic tandem sit manifeste venturus, quod nullus etiam piorum ei assimilabitur. Et tunc sit nos iudicaturus, et ab opprobriis cunctis liberaturus; hæc, inquam, prævidentes aggratulantur, et ad idem nos exhortantur, et cantant, ita dicentes: O *Deus* veniens occultus, etiam cum iniquis reputatus fuisti; cum autem veneris manifestus, quis etiam piorum erit tibi similis? utique nullus, quia tunc etiam angeli tremant. Ne ergo tunc *taceas*, neque *compescaris*, tu qui vere apparebis *Deus*, sicut prius fecisti, cum videbaris infirmus. Quamdiu enim in infirmitate positus fuit, præcepta quidem dedit, sed a vindicta tacuit. Potentiam quoque suæ divinitatis compescuit, quando carnem in quam sævirent, inimicis opposuit. Nisi enim se compescat, quando caperetur, teneretur, crucifigeretur. Illo enim respondente, *Ego sum: illi qui eum quærebant, retrorsum abierunt et ceciderunt*. Cum autem venerit in manifesto, tunc utique non tacebit a vindicta, nec reprimetur ejus potentia.

Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, et qui oderunt te extulerunt caput. Super populum tuum malignaverunt consilium, et cogitaverunt adversus sanctos tuos. Quia duo præmisit, duo etiam reddit. Quasi dicat: Ideo ne *taceas* tunc, quoniam inimici tui prius non tacerunt, sed sonuerunt contra te et tuos, ideo potius ponit, sonuerunt quam, tacerunt; quia tacere non dicitur nisi post locutionem, quod autem irrationabiliter dicitur, non est dicendum locutio, sed sonus. Et ideo ne *compescaris* tunc, quia qui oderunt te, extulerunt caput, id est nimis superbe erexerunt se contra te et tuos. Nunc caput pro mente accipitur. Si autem ad novissima tempora hoc referre velimus, per caput Antichristum accipere possumus. De quo dicit Apostolus: *Quod extollitur super omne, quod dicitur, aut quod colitur Deus*. Et ecce (quasi dicat) quomodo sonuerunt, quomodo caput extulerunt; scilicet quia consilium malignaverunt, id est malignum consilium invenerunt super populum tuum, et ideo consiliati sunt, quia prius cogitaverunt adversus sanctos tuos. Quid autem valuerunt adversus illos qui dicere noverunt: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Nihil utique.

Dixerunt, venite. Malignaverunt, inquam, consilium, et post consilium dixerunt alter ad alterum: Venite et disperdamus de gente nostra eos despectione. Quasi dicat: Viles, abominabiles, et ita disperdamus quod non memoretur, id est, quod nec in memoria ultra habeatur, hoc nomen *Israel* secundum fidem, non secundum carnem, id est, christianum nomen.

Quoniam cogitaverunt unanimiter. Ideo hoc dixerunt omnes, quoniam prius unanimiter, id est, omnes hoc cogitaverunt. Et quia omnes cogitaverunt, ideo simul, id est, omnes *disposuerunt testamentum*, id est, pactum prædictum scilicet: *Venite disperdamus eum*, etc. Testamentum enim non solum vocatur illud quod valet mortuis contestatoribus, sed etiam quodeunque pactum quod homines paciscuntur inter se. *Disposuerunt, inquam, testamentum, et hoc adversus te et tuos.* Qui autem hoc fecerunt? tabernaculum scilicet, id est, militia Idumæorum, et Ismaelitæ cum cæteris sequentibus. Ecce collectio maligni exercitus, qui populum Dei persequitur. Per interpretationes ergo nominum, quanta malitia sit singulorum videamus. Idumæi interpretantur *sanguinei*, sive *terreni*. Per Idumæos itaque intelliguntur illi, qui non ex Deo, sed ex sanguinibus et ex voluntate carnis, hoc est qui non spiritaliter, sed carnaliter nati sunt, et concupiscentibus carnem, et terreno desiderio dati sunt. Ismaelitæ vero obedientes sibi interpretantur. Obedientes autem sibi qui rectius dici possunt, quam quidquid

carnalis animus suggerit, implere satagunt. Sequitur:

Moab et Agareni, Gabal et Ammon et Amalech, et alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Moab interpretatur ex patre: quia per abusionem legis ex avo et sorore natus est. Dicitur etiam abutens lege, et ideo per eum abutentes lege tam naturali quam scripta intelliguntur, de quibus patet, quod vere utentibus lege sunt contrarii. Agareni interpretantur proselyti, vel adventi. Proselyti autem dicebantur, qui de gentilitate in ritus Judæorum convertebantur, et intelliguntur per istos illi, qui occasione nocendi alieno et adventitio animo in populo Dei conversantur.

Gabal vana vallis interpretatur. Vallis est humilitas superba; quidam enim humilitatem exteriori simulant, et superbiam in corde gestant, in quibus multiplex est iniquitas, quia simulata iniquitas, duplex est iniquitas. Ammon *populus mæroris, vel populus turbidus* interpretatur; et ideo per Ammon illi intelliguntur, qui de amissione temporalium nimis contristantur, aut de adeptione nimis inflantur. Amalec *lingens terram* interpretatur: quare per Amalec terrena appetentes et amantes designantur. Alienigenas pro Philisthæis vel Aphyllis posuit, qui interpretantur potione cadentes: per hos ergo intelliguntur illi, quos ebrietas carnalis delectationis penitus infatuavit, et excedere se fecit.

Tyrus Hebraice dicitur *Sor*, et *Sor* interpretatur *tribulatio vel angustia*. Possunt ergo per Tyrum accipi illi, de quibus Apostolus dicit: *Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum*. Habitantes vero Tyrum illi dicuntur, qui studiosi et perseverantes in operibus tribulationis et angustiae sunt.

Etenim Assur venit cum illis. Ideo hi omnes adversus te, Domine, testamentum disposuerunt, quia principem malum habuerunt. Nam *Assur venit cum illis* ut dux eorum. Per Assur populum illum intelligere possumus, qui persecutor Israelitici populi fuit, juxta illud: *Virga furoris mei Assur*. Ipse vero non intellexit. Intelligit diabolus, qui operatur in filiis diffidentiae, tanquam in vasis suis ad oppugnandum populum Dei. Dicitur autem a quibusdam, quod Assur affligens vel elatus interpretatur. Auctoritatem vero hujus interpretationis non audivimus. Sequitur:

Et facti sunt omnes quos Assur adduxit, filii Lot in adjutorium: quia sunt instrumenta filiorum Lot, id est, filiorum declinationis. Lot enim *declinans* interpretatur. Et declinatio a veritate angelos apostatas quasi generavit, qui malis hominibus utuntur, velut armis ad infestandum populum Dei corporaliter, quem et ipsi persequuntur spiritualiter.

Fac illis sicut Madian. Hoc dicit non optando Asaph, sed prophetando, non orando, sed prædicando. Quasi dicat: Prædicti omnes adversum te et populum tuum venerunt: tu autem, Domine, *fac illis sicut fecisti Madian*, scilicet ut sicut Madian a carnali Israel destructus est, ita et ipsi a spirituali Israel, id est, a populo tuo destruantur et pereant, sicut Jabin et Sisara perierunt.

Madian interpretatur declinans iudicium. Declinantes autem iudicium sunt, vim rationis non attendentes; et ideo irrationabiliter agentes, ut qui creaturam creatori, terrena æternis præponunt, et hi tales merito destruantur. Sisara quidam princeps Madianitarum fuit, qui cum fugiens in tugurio cæjusdam mulierculæ lateret, et obdormivisset, illa clam eum clavo et maleo accessit, et terræ affligens interfecit. Interpretatur autem Sisara exclusio gaudii, et intelliguntur per eum tantum hi qui gaudium in terrenis querunt, verum autem gaudium a se excludunt.

Jabin quoque princeps Madianitarum in torrente Cisson interfectus fuit, et interpretatur Jabin sapiens. Qui vero sapiens? scilicet ille de quo Apostolus.

Ubi sapiens, ubi scriba? hoc est sapiens in generatione sua, qui potius dicitur est insipiens, quia prudentia carnis mors est. Per torrentem vero siccitas intelligitur, quia torrens proprie dicitur locus, ubi aqua prius fluxit, modo est siccus. Cisson autem duritia eorum interpretatur, siccitatem autem sequitur duritia. Et hi qui carnaliter sapiunt, id est, sicci sunt, quia doctrina Dei non irrigantur: et ideo duri, id est, immisericordes sunt, in hac siccitate sua et duritia pereunt. Sequitur:

Disperierunt in Endor. Endor historialiter quidam fons est, ubi plures de Madian perierunt, et interpretatur *fons generationis*. Per Endor itaque significantur illi, qui in fonte generationis, id est in carnali generatione sua permanent, et ad gratiam regenerationis non accedunt, qui omnes merito disperiunt. Sequitur:

*Facti sunt scilicet disperentes in Endor, et alii prædicti ut stercois terræ, id est, sicut stercois quod putrescit in terra. Quia computruerunt velut iumenta in stercore suo, vel facti sunt ut stercois terræ, id est velut putredo terræ: quia nihil nisi carnalis fecunditas processit ab eis. Aedificia enim erexerunt, opes multas collegerunt, et similia quæ carnis tantum sunt, studuerunt facere. Vel aliter: Facti sunt ut stercois bonæ terræ, id est bonam terram fecundam fecerunt, quia pro eorum damnatione boni studio iores et cautiore effecti sunt. Juxta illud: *Lætabitur justus cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris.**

Pone principes eorum sicut Oreb et Zeb, et Zebee et Salmana. Quia facti sunt stercois terræ, ideo, Domine, pone (pro depono) principes eorum sicut deposuisti Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana. Oreb interpretatur *siccitas* et ideo per Oreb intelliguntur sicci, id est steriles in operibus bonis, qui sunt sine aspersione affectionis et charitatis. Zeb lupus interpretatur: per lupum vero rapaces intelliguntur, qui, ut ait Apostolus, *regnum Dei non possidebunt*. Zebee interpretatur *victimam lupi*; hoc sunt illi in quibus maxime delectatur diabolus, et qui cibis sunt serpentis. Serpenti enim dictum est: *Terram comedes*. Salmana umbra commotionis interpretatur. Hoc sunt illi qui aliquando sub umbraculo quodam esse, et a vitii cessare videntur, sed statim relabuntur in ea: quia ita instabiles sunt velut umbra a vento commota. *Ad tempus enim credunt, et in tempore tentationis recedunt.*

Omnes principes eorum qui dixerunt: Hæreditate possideamus sanctuarium Dei. Ita dico ut deponas principes illorum, ut et omnes et sicut rotam eos ponas, hoc est quod dicit: *Omnes principes illorum scilicet superiorum, qui dixerunt, id est qui hoc dicere præsumperunt: Possideamus sanctuarium Dei, id est, populum Dei qui se sanctum facit pro hæreditate, hoc ipsum devochemus, et nobis consociemus, ut doctrinis nostris tanquam eum excolamus: illos, inquam, omnes, Deus meus, pone ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti.* Rota a posterioribus surgit, et in anteriora deprimitur, sic et hic dicitur: *Pone illos in rotam, id est, ita crescant in terrenis, quæ posteriora dicuntur, ut ipsum incrementum sit eis ad dejectionem, et ad defectum in anterioribus, id est, in æternis; prosperitas enim stultorum perdet eos.* Stipula quoque, quæ levis est et arida, facile tollitur a vento; sic et hic dicitur non optando, sed prophetando: ut illi *sicut stipula ante faciem venti, id est, facile omni vento doctrinæ circumferantur, et ad omnes tentationes sint inconstantes.*

Sicut ignis qui comburit sylvam, et sicut flamma comburens montes: ita persequeris illos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos. Quasi dicat: hæc inquam facias illis in præsentem; in futuro autem persequeris illos in tempestate tua, et turbabis eos in ira tua. Tempestatem dicit vim magnam illam discretionis, quæ in illa magna tritura separabit grana a palcis, agnos ab hædis. Ira vero est ista ratio vindictæ,

quæ quanquam patientibus ira videatur, ipse tamen non irascitur, quia de eo dictum est: *Tu, Domine Sabaoth, omnia cum tranquillitate judicas. Persequeris, inquam, et turbabis ita, id est, cum tam valida vi, sicut ignis ille validus est, qui comburit sylvam, et sicut flamma illa quæ comburit montes.* Ubi enim ignis majorem materiam habet quam in sylva, illi validior est. Item flamma in editioribus locis, ubi ventus prævalet, majores vires habet. Vel aliter: *Persequeris illos, et turbabis ita fortiter, sicut merito eos debet turbare ignis, id est furor tuus, qui comburit, id est, punit in eis sylvam, id est sterilitatem; loca enim sylvestria sunt sterilia. Et sicut flamma, id est, ira tua, comburens in eis montes elationis.* Quod est dicere: ita graviter punies eos, sicut merito puniendi sunt illi, qui ab omni iustitia sunt vacui, quod per sylvam notatur: et qui omni superbia sunt repleti, quod per montes intelligitur.

Imple facies eorum ignominia: et quaerent nomen tuum, Domine. Dico quia persequeris et turbabis eos in futuro. Quorundam autem qui respicere volunt, imple facies eorum ignominia, hoc est infamia; hoc est, fac eos recognoscere quam infames fecerint eos apud te peccata, et puniteant. Et vere facies, quia, o Domine, conversi ad te, qui prius quærebant nomen suum, quaerent nomen tuum propter se tantum, non propter aliud. Qui autem (quasi dicat) id nolunt, erubescant tandem vere dicentes: *Nos insensati estimabamus vitam illorum insaniam, etc.* Et conturbentur per districtam sententiam conturbatione eunte in sæculum sæculi, id est, æternaliter, et in illa turbatione confundantur, id est, confusibiles se recognoscant, et tamen in eadem confusione pereant. Pœnitebunt enim, sed infructuose; et ideo (quasi dicat) hæc eis contingant, ut qui nunc cognoscere nolunt, saltem tunc cognoscant quia hoc nomen Dominus tibi soli proprie convenit. In te enim solo verum est dominium, quia tu non indiges servo, ut Psalmista testatur dicens: *Bonorum meorum non indiges.* Et cognoscant etiam quia tu solus es altissimus, id est, potentissimus in omni terra tam damnando quam salvando. Non enim impotentior es in damnatione malorum quam in remuneratione bonorum.

IN PSALMUM LXXXIII.

In finem pro torcularibus filiis Core, psalmus.

ARGUMENTUM.

Reversos de Babylone prædicit quasi loca omnia circuire, ac recordari priscae solemnitatis, desideratorumque per multos annos locorum vix aliquando posse consideratione satiari. Aliter vox Christi de Ecclesia.

EXPLANATIO.

Tres pro torcularibus, id est, sanctæ Ecclesiæ passionibus psalmi titulatur, octavus, octuagesimus, et octogesimus tertius, ubi octonarius et octogenarius numerus spem futuræ resurrectionis cum denario vitæ æternæ significant, quæ Ecclesiæ post pressuras qua cella vinaria post torcular exceptura est; et hic est filius ille beatissimus, qui cunctis que pro torcularibus sunt præscriptionibus inseritur; quod autem octogesimus tertius extremus est psalmus, qui pro torcularibus prænotatur, hoc ostendit in visione sanctæ Trinitatis resurrectionem Ecclesiæ consecrari, quando videbatur Deus deorum in Sion. Filii Core, filii crucis sunt, ut supra dictum est; vel, sicut Arnobius exponit, cum in priore psalmo confusi fuerint, et experierint qui, occupare volentes sanctuarium Dei, dabant fastidium charitatis, cæterarumque virtutum impedimenta gignebant, regnante in nobis Domino, qui eramus filii Core prævaricatoris, hoc malo patre a terra devorato Dei filii efficiamur; et qui ante ignem alienum a Deo libidinis et avaritiæ ferre cogitavimus, nunc igne amoris divini succensum dicimus: Quam amabilia sunt taberna-

cula tua, Domine virtutum? hunc Arnobii sensum videtur juvare, quod primo, secundo et tertio loco, ubi filii Core præscribuntur, intellectus simul adnectitur; sed et ipso tertio loco quasi diligentiori examinatione correptis Core filiiis, ita scribitur: Pro his qui commutabuntur filiis Core ad intellectum. Filii Core in prima fronte psalmi inestimabile sibi desiderium demonstrant Ecclesiae. Secundo modo beatum esse profitentur, cui Dominus præstat auxilium, eumque ad confessionis facit gratiam pervenire. Tertio multo præstantius dicunt esse, in domo Domini abjectum habitare, quam peccatorum tabernacula cum quibuslibet mundi honoribus introire.

COMMENTARIUS.

Quam dilecta tabernacula tua. Pro torcularibus filiis Core psalmus. Intitulatur psalmus iste pro torcularibus; sed quia nihil sequitur in psalmo de torculari vel de lacu, aut de cæteris instrumentis visibilium torcularium, vult nos Spiritus Dei querere et intelligere alia torcularia. Quid ergo in visibilibus torcularibus fiat recordemur, ut quomodo idem fiat in spiritualibus, id est, in Ecclesiis Dei, recognoscamus. Uva pendet in vite, et oliva in arbore, pro quibus duobus fructibus solent torcularia parari. Et dum uva pendet in vite, et oliva in arbore, fruuntur libero aere. Nec ante expressiorem est uva vinum, aut oliva oleum. Sic sunt homines, quos Deus prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, qui præcipue in passione magnus botrus est expressus. Isti ergo homines antequam accedant ad servitum Dei, fruuntur in hoc sæculo deliciosa libertate, tanquam uva libero aere dum pendet in vite. Sed quia scriptum est: *Fili, accedens ad servitum Dei, sta in iustitia, et tremore, et timore, et prepara animam tuam ad tentationem*, quisquis ad servitum Dei accesserit, recognoscat se ad torcularia venisse. Contribulatur enim, conteritur, comprimitur, exiit carnalium desideriorum integumentis tanquam vinum a vinaceis. Sed quia hoc non fit nisi depressura, ideo Ecclesia præsentis temporis dicitur torculari; additur in titulo *Filiis Core*, quia qui sunt in torcularibus, filii sunt Core. Core enim interpretatur *calvus*. Calvus enim dicitur Christus in loco Calvarie crucifixus; et filii Christi dicuntur imitatores passionis, ergo torcularia sunt Christianorum. In torcularibus autem, id est, in pressuris constituti, ad hoc tribulamur, et ad hoc conterimur, ut obliviscamur amorem mundanorum, et depouamus amorem rerum terrenarum, et attendamus peregrinationem, tribulationem, tentationem et multiplicem laborem, et incipiamus querere requiem quæ non est hujus vite, id est, requiem sine fine et sine labore. In pressuris ergo constituti hanc vocem edamus, et desiderium nostrum præmittamus, dicentes:

Quam dilecta tabernacula tua! Domine virtutum; concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum. Tabernaculum aliquando dicitur præsens Ecclesia, et proprie, quia in ea ad tempus militatur; aliquando etiam ponitur pro cælesti aula, ubi sine fine militatur et habitat, velut hic. Et est dicere: *Domine etiam virtutum supercælestium, aut virtutum*, id est, exercituum per vim agentium. *Tabernacula tua superna quam dilecta!* id est, quam dulcissima sunt, et quam jucunda! Iste qui hic loquitur jam erat in quibusdam tabernaculis Domini, ubi erat tribulatio, angustia et pressura; et desiderabat, suspirabat, et quodammodo per carnale desiderium distulabat in illa tabernacula, ubi nulla est pressura. Et ideo sequitur: *Anima mea concupiscit, et concupiscendo deficit a se, ut proficiat in te ita, quod pertingat in illa atria Domini;* atria ubi nulla est pressura. Nam et uva deficit a se in torculari in vinum, de torculari in lacum, de lacu in cellarium, ubi in magna quiete servatur. Et hic desideratur, ibi capitur; hic suspiratur, ibi lætatur; hic gemitur, illic gaudetur.

A Et sicut metuendum est, dum uva est in torculari, ne a feris vel ab avibus comedatur, sic iste qui hic loquitur in tristitia erat et magno timore, dicens: *Concupiscit et deficit anima mea.* Nondum enim habebat quod desiderabat, sed tamen non sine gaudio erat. Gaudebat enim in spe, etsi nondum in re. Sicut ait Apostolus: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes, cum omni patientia expectantes.* Toleretur namque quod differtur, quia cum venerit, non auferitur.

In quo autem gaudio esset, subsequenter ostendit dicens: *Cor meum, id est, anima mea, quia jam in vanitate eam non accipio, et caro jam mea, quia non concupiscit adversus Christum, attendentes multiplicem defectum suum, exsultaverunt, id est, exsultando per spem iverunt in Deum vivum, id est, in illum divinum habitum immortalitatis et impassibilitatis, ubi nulla miseria, nullus defectus, et ubi vere vivit; hic enim non vere vivit, ubi una tantum hora nascendi, cæteræ moriendi.*

B *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi ponat pullos suos.* Duobus præmissis, duo alia reddit in similitudinibus avium. Et animam dicit passerem, propterea, quia passer querula avis est, et cauta a laqueis, et exercet se in pennis. Et anima quæ hic ingemiscit, attendendo tristitiam et laborem peregrinationis, et cavet sibi a deceptionibus diaboli, non acquiescendo concupiscenciis carnis, et quæ exercet se in pennis, quibus ad alta tollatur, id est, in virtutibus hujus vitæ, scilicet, in fide, spe, charitate; hujusmodi, inquam, anima avolando de terra, et in cælestibus conversando, invenit sibi ibi domum, in qua semper maneat, et omnem miseriam suam finiat.

Turtorem vero comparat carni, quia sicut turtur pro cantu gemitum habet, ita ad carnem propter multiplicem et infinitum defectum suum pertinet semper ingemiscere. Cui turtur dat pullos, quia carnis est opera misericordie facere, ut nudum vestire, esurientem pascere, infirmum visitare, et cætera talia facere. Isti autem pulli non usquequaque sunt ponendi, ne conculcentur et pereant, sed in vido, id est, in fide et societate catholice Ecclesie. Extra quam veri sacrificii locus non est, quia et pagani sæpe faciunt opera misericordie; sed quia non habent nidum, ideo conculcantur et pereunt opera eorum. In hujus carnis operatricis persona ponit Apostolus mulierem quamdam, cum dicit: *Adam non est seductus, mulier autem a serpente seducta est;* postea vero consensit ei Adam, et seductus est. Sic et mulier nostra, id est, caro nostra, decipitur a serpente, quando per incentorem diabolum commota tribulatione, quæ in nobis est, carnalia desideria et illiciti motus insurgunt. Quibus si mens et ratio consenserit, ecce vir etiam seducitur; si autem ratio carnalia desideria refraverit, et illicitos motus bene rexerit, et uxorem suam sub jure suo habuit, quia *caput mulieris vir, viri vero caput Christus,* ut ait Apostolus. Ecce mulier, id est, caro, incipit pullos habere, id est, opera misericordie facere, et sic salvatur. Quod Apostolus subsecutus ostendit, cum dicit: *Salvabitur autem per filiorum generationem.* Quod autem pulli illi non usquequaque, sed in fide et societate catholice Ecclesie sint ponendi, ostendit cum dicit: *Si perseveraverit in fide et dilectione cum sobrietate.* Ut autem habebimus unde pullis nostris nidum colligeremus, Dominus nostro leno carnis indutus ad nos descendere dignatus est, quia hæc est fides vera, scilicet, Verbum incarnatum, passum, mortuum, et resuscitatum, et cætera talia. In qua fide pulli nostri non pereunt, sed proficiunt. Et notandum quod animæ propter manentem mansionem in celo domum dat, carni vero dat nidum, qui ad tempus tamen inhabitatur, deinde deseritur, quia et fides et opera misericordie quam caro facit temporalia sunt. Cum enim venerit species, peribit fides, nec opus erit misericordia, ubi

nulla erit miseria. Littera autem sic legitur. Quasi A
dicat : Vere anima mea et caro exultaverunt in
Deum vivum, quia anima mea ens *passer*, invenit sibi
domum, et caro mea ens *turtur* invenit sibi *nidum*,
ubi reponat pullos suos. Et (quasi dicat) quæcunque
caro talis est, exultanter transit in Deum vivum.
Qui sit autem nidus ille, de quo dicit, prosequitur
dicens :

Altaria tua, Domine. Altare locus est ubi super-
ponuntur vota nostra, ut Deo sint acceptabilia. Et
ideo altaria ponuntur pro fide, quæ in nobis debet
præcedere, et postea superædificari bona opera,
alioquin ingrata et inutilia. Littera sic legitur : *Tur-*
tur, inquam, invenit *nidum*, scilicet invenit *altaria*
tua, id est, fidem tuam et cætera ecclesiastica insti-
tuta. O *Domine*, etiam *virtutum*, *Rex meus et Deus*
meus, id est, qui me regis, ad hæc altaria inve-
nienda, sicut et creas me.

Beati qui habitant in domo tua. Iste qui hic loquitur
positus in pressuris, et spirans in illa tabernacula, B
ubi nulla erit pressura, cum quodam stupore et admi-
ratione dicit : *Beati* vere, et ineffabiliter *beati*, o *Domine*,
sunt, per tingentes in aëria tua, ubi nulla pressura, nulla
miseria. Et notat duplicem beatitudinem illorum,
scilicet, et in habendo et in agendo. In habendo qui-
dem, cum dicit : *Qui habitant in domo tua* super-
cælesti, in qua, scilicet, et mansio æterna et lætitia
sine tristitia. Quia nullus ibi pauper, nullus miser,
nullus in rimo, nullus egenus, denique nullus nisi
summa felicitate repletus. Agendi vero beatitudinem
notat cum dicit : *Laudabunt te in sæcula sæculorum*, id
est, æternaliter. Ne dubites ne possis illum laudare,
quem non poteris non amare. Insatiabilis est pul-
chritudo, et ideo amor sine tædio.

Beatus vir. Quasi dicat : Non solum beati in patria,
sed etiam beati in via et in militia. Nam omnis ille
est *beatus*, et tantum *vir*, id est, viriliter agens, nisi
femina, *cujus auxilium est abs te*, id est, quem tu
adjuvas. Nam per auxilium tuum *disposuit ascensio-*
nes, id est, gradus non corporales, sed *in corde suo*,
id est, spirituales ; et hoc *in valle lacrymarum*, id est,
in præsentī vita, quæ lacrymosa est et misera. Ibi
enim lacrymatur, ubi seminatur ; ibi lætatur, ubi
colligitur. Ascensiones dico in illum *locum* perlu-
centes, quem ipse Deus *posuit*, proposuit omnibus
petendum. Quem, scilicet, *locum oculis non vidit, nec*
auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Vel aliter :
Disposuit ascensiones in valle lacrymarum in loco, sci-
licet, illo quem ipse miser homo prævaricando sibi
posuit, id est, fecit. Vel etiam quem Deus *posuit*
quasi ad stadium omnibus, scilicet, ut in eo cum vir-
tutis et spiritualibus inimicis confingeremus. *Militia*
enim vita hominis super terram. Ascensionis vocat vir-
tutes agendæ vitæ necessarias, scilicet, fidem, spem,
charitatem. Et has etiam quatuor principales virtutes,
scilicet, prudentiam, justitiam, temperantiam,
fortitudinem, et quæ sub illis sunt. Prudentia est,
qua discernimus inter bonum et malum ; justitia est,
qua cuique tribuimus quod debemus, ut, sicut ait
Apostolus : *Nemini quidquam debeatis nisi vos invicem*
diligatis ; temperantia est, qua libidinem et omnes
carnales concupiscentias refrænamus ; fortitudo vero
est, qua adversa tolerantur. Et hæc virtutes præsen-
tis tantum sunt vitæ, non futuræ. Non indigentibus
prudentia, ubi nulla incurrerunt mala ; neque jus-
titia, ubi nihil sit injuste ; nec temperantia vel
fortitudo, ubi concupiscentia nulla, adversitas
nulla.

Etenim benedictionem. Ostendit quomodo ille cujus
est auxilium a Domino disponere poterit, ascensio-
nes scilicet, quia adjutus est a sublevante gratia.
Namque *lator legis dabit benedictionem*, hoc est, Do-
minus, qui dedit legem deprimentem, dabit et gra-
tiam sublevantem. Lex ideo dicitur deprimens, quia
non potuit salvare, sed peccata tantum ostendere.
Unde ait Apostolus : *Si enim data esset lex, quæ pos-*
set vivificare, vere ex lege esset justitia. Potuit etiam

lex peccatum demonstrare, sed non potuit auferre,
quod idem Apostolus ostendit dicens : *Occasione enim*
accepta, peccatum per mandatum operatum est in me
omnem concupiscentiam, et reliqua. Et ita lex qui-
dem producebat infirmos, sed non sanabat eos. Si-
cut et quinque porticibus illæ circa probaticam pisci-
nam infirmos quidem producebant, sed nullum san-
abant. Aqua quinque porticibus cincta est gens
Judæa quinque legalibus libris conclusa. In hanc
aquam descendebat angelus Domini de celo, et tur-
babat eam. Et quisquis unus prior descendebat in
turbatam aquam, sanabatur. Similiter Angelo magni
consilii descendente de celo, aqua, id est gens,
turbata est in tantum, quod etiam phrenetici medi-
cum occiderunt. Intelligitur autem per aquam illam
turbatam passio Christi, quæ facta est ex turbatione
illa. In cujus passionis humilitatem si quis credendo
descenderit, et unus fuerit non divisus, quia Ec-
clesia non habet schisma, ille vere per fidem, id est,
per gratiam sanabitur, quia non potest sanari per
porticum, id est, per legem. Et ideo dicitur gratia
sublevans, quam gratiam vocat benedictionem, quia
contulit multas virtutes. *Alii enim datus est sermo*
scientiæ, alii prophetiæ, alii linguarum genera, etc.
Et quasi dicat : Quid autem eis per illam benedi-
ctionem ? Respondet : Multum quidem, quia per
eam *ibunt de virtute actionis*, quæ non est una, sed
multiplex, ut supra dictum est, *in virtutem contem-*
plationis, id est, usque ad contemplandum Chri-
stum, qui est Dei virus et Dei sapientia ; per quam
unam virtutem, alias enim virtutes contemplationis
habebunt, scilicet, charitatem perfectissimam, ut
æternaliter Deum laudent, et immortalitatem, et
impassibilitatem, et similia, et in quam virtutem
ibunt, determinat dicens : quia *videbitur in Sion* su-
percælesti *Deus deorum*, id est, Christus Christiano-
rum. *Qui dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui*
credunt in nomine ejus.

Domine Deus virtutum. Iste qui hic loquitur ex re-
cordatione gaudiorum rediens ad sua superiora, sci-
licet ad torcularia, quia vidit quod jam præcesse-
rit spe, et ubi adhuc sit in re, et quia adhuc est
tempus orandi, nondum laudandi, et tempus gemen-
di, nondum gaudendi, ideo orat et dicit : *Do-*
mine Deus etiam virtutum, exaudi orationem meam ;
percipe, dico, etiam *auribus*, id est, ita eam audias,
ut per effectum te eam percepisse attentissime
ostendas, tu qui es *Deus Jacob*, faciens de profici-
scentibus pervenientes. Quasi dicat : Tu, Domine,
qui fecisti de Jacob Israel, fac de me proficiscentem
ut videam Deum deorum in Sion.

Protector noster. *Exaudi*, inquam, *orationem meam*,
Deus Jacob, tu, dico, *Deus protector noster*, id est,
qui nos in via protegis non tam lumine nocturno
quam etiam obumbraculo diurno. *Aspice nos per*
miseritordiam, et qui prius despexisti nos in facie
nostra, *respice in faciem Christi tui*, id est, respice
in nos, in quibus jam apparet facies Christi tui, ut
facias nos de Jacob Israel, id est, ut simus videntes
Deum deorum in Sion.

Quia melior est dies unus. Ideo oro ut facias de
Jacob Israel ; quia *dies* quæ semper est *una in atris*
tuis supercælestibus, dies, scilicet, sine fine, quia
sine ortu et occasu, quæ nec præceditur besterna,
urgetur crastina, *est melior super millia*, id est,
longe plus quam multa millia dierum nostrorum.
Appetunt miseri homines millia dierum ; continent
millia dierum, et appetant unam diem, quia *una dies*
melior est multis millibus dierum.

Elegi abjectus esse. Et quia *una dies melior est*, ideo
ut pertingerem ad illam unam diem, *elegi abjectus*,
id est, humilis et despectus *esse in domo Dei mei*, id
est, in præsentī Ecclesia, quæ dicitur etiam per
simile sicut et tabernaculum, *magis quam habitare*,
id est, quam divitiis abundare, et regnare in *taber-*
naculis, id est, in satietate peccatorum, etiam si ibi
possem habitare, id est, perpetuo manere. Intelligit

iste qui hic loquitur istud quod in Evangelio legitur, quia *omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur*. Et vidit humilitatem præcipuum et altissimum gradum ascendendi ad summa divina, quia aliter in divinis est quam in humanis. In humanis quippe quisquis vult ad alta ascendere, oportet ut non deprimat, sed extollat se quantum potest; in divinis vero quantum quisque humiliorem se facit, tanto magis ad alta proficit. Et quia hoc iste vidit, ideo humiliari, et abjici elegit potius quam aliquid mundanum; humilia enim tu te, et dicit tibi ille qui te invitavit: *Amice, ascende superius*.

Quia misericordiam et veritatem. Ideo elegi ego esse abjectus, quia Deus diligit dare abjectis et humilibus misericordiam et veritatem. Et primo quidem misericordiam dat peccata remittendo, veritatem vero dabit in remuneratione, quando, scilicet, credentibus quæ promisit reddet. Quod autem hoc ordine misericordia et veritas accipienda sit, Apostolus in se ipso ostendit dicens: *Ego qui prius fui blasphemus et persecutor, injuriosus, misericordiam consecutus sum: ut in me primo ostenderet Dominus Jesus Christus omnem longanimitatem in eos qui credituri sunt ei in vitam æternam.* Quis ergo dubitet quæcumque peccata sibi posse remitti, cum tanta scelera Apostolo videat esse remissa? Postea vero jam propinquus passioni dixit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo rep-sita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Jdex.* Quasi dicit: Dedit jam misericordiam, reddet et coronam, quia dator est indulgentiæ, debitor vero coronæ. Non quod aliquid debeat, sed quia ipse promittendo debitorem se fecit. Et vere (quasi dicat) *diligit Deus veritatem dare tandem, quia post datam misericordiam dabit gloriam, id est, perseverantiam; et sic tandem dabit gloriam, coronam, immortalitatem et impassibilitatem.*

Non privabit bonis eos. Vere dabit gloriam, quia non privabit a veris bonis, imo multipliciter dabit eos Deus, qui ambulat, id est, qui in præsentia delectantur, et sponte sua sunt in innocentia. Vera enim innocentia est, quæ nec sibi nocet, nec alteri. Et quia bona illa inexplicabilia sunt et inenarrabilia, ideo cum stupore et admiratione exclamat: *Domine virtutum, beatus vere et inexplicabiliter est homo ille qui sperat in te, id est, qui abjicit et humiliat se, totam spem suam et omnem laborem suum ponendo in te.*

IN PSALMUM LXXXIV.

In finem filii Core psalmus David.

ARGUMENTUM.

Et hic quoque reditus quasi ex persona ipsius populi, rogans ut edicta regalia de reversione captivorum divinæ gratiæ accensione firmantur. Aliter vox apostolica ad novellum populum.

EXPLANATIO.

Hic psalmus de primo Salvatoris adventu locutus, illorum personæ congruit qui sincera ei mente crederant. In prima parte psalmi propheta Domino breviter gratias agit, quoniam de illa anxiopitate Judaicæ nationis pervenit populus ad culturam Domini Salvatoris. Secunda refert quemadmodum iram suam Dominus in populo Judæorum mitigare dignatus est, experiens adventum Christi, in quo humana cæcitas fidei lumen accepit. Tertia parte ad seipsum verba convertit, et prophetiæ spiritu incarnati Verbi predicat ad-ventum.

COMMENTARIUS.

Benedixisti, Domine, terram tuam. In finem filii Core. Hæc verba referuntur in finem, id est, in Christum, ad quem si tendimus, non aberrabimus, quia ipse veritas est, ad quam festinamus; ipse via est, per quam currimus. Proponunt autem filii Core, id est, filii Cain, non ut eum irrideamus, sed ut ante eum ploremus. Insensati quidam pueri cavum irriserunt, et a bestis devorati sunt; irri-

serunt et phrenetici Judæi illum calvum qui in loco Calvariæ crucifixus est. Nos autem si in ipsum credimus, filii ejus sumus. Nobis autem Psalmus iste cantatur, qui inseritur filiis Core. Filii enim sponsi, id est, calvi sumus. Ille quippe sponsus jam dedit sponsæ suæ arriam, scilicet, sanguinem suum, quo nos redemit, et Spiritum sanctum, quo nos locupletavit, interim in hac peregrinatione adhuc reservans nobis occultas divitias suas. Cantat autem Propheta tanquam præteritum, quod per Spiritum sanctum prævidebat futurum, quia et quod futurum est, in Dei dispositione jam factum est. Et cantat de primo adventu Domini nostri Jesu Christi, commendando nobis illum, ut attendamus quam innumera beneficia et dona, et quanta in gloriam Deus Pater nobis contulerit, illum mittendo, et pro nobis viciniam, ut non simus ingrati, et idoneos nos præparemus tantis beneficiis, et dicit ita: *Domine, maledixisti terram, id est, humanam naturam in primo: benedixisti autem eam in secundo, factam tuam, id est, a Verbo tuo assumptam.* Et benedicens *avertisti captivitatem a Jacob.* Quoniam per Jacob significatur populus ille qui in terram promissionis inductus est, et qui sæpe prius propter peccata sua captivatus est et liberatus; tandem vero quia phrenetici medicum suum occiderunt, captivati, et per totum mundum dispersi sunt; plerumque tamen et verus posterior populus, id est, populus gratiæ, per Jacob designatur, quia Jacob dedit præsentia pro futuris. Et quia dictum est quod *Major servit minori, et item: Non enim qui secundum carnem, sed qui filii promissionis sunt, reputantur in semine.* Quia omnia proprie pertinent ad posteriorem populum. In hujus ergo designatione Jacob hic ponitur, et accipitur hic captivitas. Nulla, inquam, ille tantum populus captivus tenebatur, sed illa, inquam, totum humanum genus per prævaricationem primi parentis sub principe diabolo captivum tenebatur, venudatum sub peccato; a qua captivitate liberavit jam Dominus quodammodo Jacob, remittendo peccata, et tandem vere liberabit. Quod autem adhuc in captivitate simus, Apostolus ostendit dicens: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in legem peccati et mortis.* Quis autem sit liberator ab hac captivitate exclamans ostendit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei et hoc per Jesum Christum.* Per hunc enim Mediatorem aversio ista captivitatis, de qua hic dicitur, facta est. Agnoscamus ergo captivitatem nostram, confiteamur captivitatem nostram, et liberabimur. Qui enim non intelligit hostem, non invocat libertatem, et sic non liberabitur. *Remisisti iniquitatem, avertisti, inquam, captivitatem hoc modo, scilicet, quia iniquitatem, id est, peccatum plebis tuæ, quod causa fuit captivitatis, remisisti.* Quasi enim intensus erat peccatum, cum et ipso peccato et pœnis peccati opprimebamur; remissum vero est, quando ipsum peccatum per fidem et donatum fuit, et sola pœna peccati remansit. Et ita dico remisisti, quia *operuisti per fidem omnia peccata eorum, et actualia, et originalia.* Non ut non videres ea, qui vides omnia, sed ut non punires ea. Et ideo dico *operuisti peccata, quia omnem iram tuam, scilicet, et iram in actualia, et iram in originalia, mitigasti, per hoc, scilicet, quia non in æternum punies.* Manet autem ira, quia flagellas omnem filium quem recipis; et ita dico mitigasti, quod *convertisti te ab ira consecutiva indignationis tuæ.* Quasi indignatio Dei fuit, quando Adam manum ad illicita extendit. Quam indignationem secuta est ira, id est, multatio pœnæ. Et sicut vita prior Adæ æterna fuit conditio, scilicet, si non peccaret, ita postquam peccavit, ira Dei fuit super eum æterna conditio, scilicet, si non resipisceret; ab hac ergo ira averit se Dominus, scilicet, in æternum, si penitret.

Converte nos, Deus. Quo modo qui prius dixit

avertisti, dicit nunc Convertite nos, Deus, et averte iram tuam? Sed nulli hoc inconveniens videtur, quia enim per spiritum vidit futurum, ideo prænuntiavit futurum; quia vero adhuc factum non erat, ideo nunc orat ut fiat, dicens ita: *O Deus, tu conversus ad nos converte nos, quia es salutaris noster, cujus sola salvamur gratia, non per merita nostra; et convertendo nos averte iram tuam a nobis.*

Nunquid in aeternum. Vero avertes iram tuam. Nam in aeternum non irasceres nobis, et nunquid irasceris? Utiq; non. Ex ira Dei mortales sumus, et ex ira Dei in terra in egestate et labore penam nostrum manducamus; hoc enim audivit, quando peccavit; quia in Adam omnes moriuntur. Ille Adam nos eramus, et quod ille audivit, secutum est et nos; non enim eramus adhuc nos, sed in illo eramus. Et ideo quidquid illi evenit, hoc secutum est nos ut moreremur, in illo quippe omnes fuimus. Ea enim peccata parentum non pertinent ad filios, quæ faciunt jam natis filiis. Jam enim filii ad se pertinent, et parentes ad se; ideoque si nati filii tenuerint malas vias parentum suorum, necesse est ut portent et merita eorum. Si autem se mutaverint, et parentes malos imitati non fuerint, incipiunt jam habere suum meritum, et non meritum parentum. Usque adeo autem si te mutaveris, non obest tibi iniquitas patris, ut nec ei obisit, si te immutaveris. Et quia omnes in Adam fuimus, et quidquid illi evenit secutum est et nos ut moreremur, ideo quidquid caro nostra ad hanc mortalitatem accepit, ab illo deduxit, fragilitatem, scilicet, carnis, tormentum laboris, vinculum mortis, laqueos tentationis; hæc enim omnia in carne nostra portamus. Et hæc est ira Dei, quia est vindicta Dei. Quoniam autem futurum erat ut novi efficeremur credendo, et immortalitas nostra in resurrectione absumeretur, et novitas totius hominis per Christum reformaretur, ideo propheta, qui per Spiritum hoc prævidit, dicit: *Nunquid in aeternum irasceris nobis?* Utiq; non. Aut *extendes iram tuam*, scilicet, ut non aternaliter punias, a generatione carnali in spiritualem generationem? Utiq; non. Carnalis enim generatio mortalis fuit propter iram. Ista vero, id est, spiritualis, immortalis est in spem per misericordiam. Et quia nos nihil habebamus per quod nobis possemus conferre conversionem, ubi ipse revocaret nos aversos, nos fugitivos, ideo propheta ostendens non solum vivificationem nostram, sed etiam beneficium conversionis attribuendum ei esse, dicit: *Deus, tu conversus.* Quod sic continuatur: Vere non *extendes iram tuam* in hanc generationem, quia tu, Deus, conversus ad nos, non nos ad te, convertes nos, et sic vivificabis nos interius et etiam exterius per spem. Et ideo *plebs* jam non tua, sed sua, merito lætabitur in te, et bono suo lætabitur in te, quæ prius malo suo lætatur in se. Querendo enim gaudia in se, omnem luctum invenit de se. Quisquis ergo secure vis lætari, non læteris in auro vel argento, vel in prædiis, aut etiam in claritate hujus lucis, sed in illa luce lætare quæ de se dicit: *Ego sum lux mundi*; hoc enim dicens vocat te, vocatum convertit, conversum sanat, tibi sanato Liberatorem tuum ostendit.

Ostende nobis, Domine. Et ut lætentur in te, ideo ostende, id est, notifica nobis, Domine, in presenti mundo qui non solum misericors, sed ipsa misericordia emphatice est dicendus, quia multa per eum exhibita est mundo misericordia. Felix ille cui Dominus ostendit misericordiam suam. Non enim potest amplius superbire, quia dum ostenditur ei misericordia, docetur intelligere nihil se boni habere, nisi ab illo quod est omne bonum nostrum: illud utique bonum, quod nemo auferre potest, si tu tibi non auferas. Quidquid enim corpore possides, potest tibi aliquis auferre; Deum autem, quem corpore possides, nemo potest tibi auferre. *Ostende* nunc (inquam) nobis misericordiam tuam; et tandem da

A nobis videndum salutare, id est, Salvatorem tuum. Quasi dicat: Novimus Christum tuum, videmus Christum tuum, non sicut illi viderunt qui eum crucifixerunt, sed sicut angeli vident et gaudent. *Da ergo nobis salutare tuum.* Delisti jam hominem hominibus, da Deum diis. Arroganter viderunt dictum de nobis quod sinus dii, si propheta non dixisset: *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes.* Filii quippe Dei sumus, et si nondum re, tamen spe. *Spe enim salvi facti sumus.* *Spes autem quæ videtur, non est spes.* Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quid expectamus? ut permanendo in fide videamus quod credimus. Juxta quod Joannes evangelista dicens: *Charissimi, filii Dei sumus, sed nondum apparet quod erimus.* Cum autem apparuerit, similes ei erimus, et videbimus eum sicuti est. Et ipse Dominus in Evangelio: *Si quis me diligit, sermonem meum servabit, et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum.* Manifestavit jam quidem carnem carni, sed non divinitatem. Et ideo carnem carni manifestavit, ut cor fide mundaretur, et illud impleretur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

Audiam quid loquatur. Ostende, inquam, misericordiam tuam, et ego, in quantum potero, idoneum me exhibebo, id est, cohibendo me ab omni strepitu seculari, ut audiam, id est, ut intelligam quid Dominus loquatur in me per veritatem, id est, per rationem intus mihi presidentem. Et ideo dico, ut *audiam quid in me loquatur, quoniam vere loquetur mihi per ipsam rationem, hoc, scilicet, pacem* hic, et pacem tandem super pacem venturam per misericordiam suam *super plebem suam.* Ad hoc venit misericors ille, ut credentes in eum, et hic pacem in conscientia sua haberent, scilicet, litigium cum vitiiis, concordiam cum moribus optimis, et tandem haberent pacem super pacem, id est, perfectam pacem, in quam non valebit oppositum. De qua per Isaiam dicitur: *Dabo vobis solatium ve: um, pacem super pacem.* Quod propheta per rationem a Spiritu sancto illuminatam vidit futurum, et ideo dicit ad nostram exhortationem: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus,* ut et nos cohibeamus nos a strepitu seculari, ut idem audiamus.

Et super sanctos suos. Ille dividit plebem prædicationem, scilicet, et in Judæos et in gentes; et vocat Judæos sanctos, id est, justificatos, quasi propter legem et prophetica scripta, et culturam veri Dei. Et est dicere: Dixi pacem venturam in plebem suam. Veniet autem hæc pax, et super sanctos suos, id est, Judæos, si convertantur ad cor; et præterea in omnes eos qui convertentur ad cor, hoc est, in gentes. Quamvis enim Judæi aversi essent a corde, quia Dominum non propter se, sed propter terrenam colebant, gentes tamen magis aversæ a corde erant, quia etiam creaturam pro creatore colebant, et ideo quasi magis necessarium erat gentibus quam Judæis converti ad cor. Et est in Judæis converti cor, cognoscere Deum propter se colendum, non propter aliud: in gentibus vero est converti ad cor, ut resculpando quasi cor suum recognoscant creaturam inferiorem creatore, nec adorandam loco ejus. Et non per hæc visibilia ascendat ad contemplanda invisibilia ipsius, sicut ait Apostolus: . . . . .

Verumtamen prope timentes eum. Quasi dicat: Pax quidem communis erat Judæis et gentibus, sed tamen ille per quem dabitur, propinquior erit Judæis; non quod gratia eis vicinior sit, sed quia carnem ex eis accepit. Et hoc est quod dicit: *Verumtamen salutare, id est, salvator ipsius, scilicet Dominus, per quem Salvatorem pax dabitur, erit prope timentes eum.* Timentes Dominum vocat Judæos, quia et si timent eum non propter se, sed propter terrenam: tamen hæc non a dæmonis ut gentes, sed ab ipso solo petebant. Prope autem eos ideo fuit, quia inde patriar-

chæ et propheta; inde sanctum verum, in quo benedicendæ sunt omnes gentes; inde virgo Maria, ibi natus est Christus, et nutritus; ibi prædicavit, et miracula fecit. Et de hac etiam gente dixit: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel*. Exponit autem propheta qualiter prope accipiat. Quasi dicat: Dico esse prope *ut gloria*, id est, ut gloriosus ille per quem omnis gloriosus glorificabitur, *inhabitabit in terra nostra*, id est, carnem accipiat de gente nostra, et ibi inhabitet, juxta illud: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*.

Misericordia et veritas. Habitabit, inquam, in gloria, in nobis: et in hac gloria, id est, in hoc capite glorioso obviaverunt (pro obviabant) sibi *misericordia et veritas*, id est, in ipso tanquam in angulari lapide convenient duo parietes Ecclesiæ: e diverso venientes, in quo tamen angulo convenientes. Per veritatem accipit illos quibus credita sunt eloquia Dei, scilicet Judæos, et quibus promissiones per carnalia factæ fuerant, hoc est Judæos: per misericordiam vero illos, in quibus operata est gratia sola misericordia, non aliqua merita, id est, gentes. Non tamen quod aliquibus ex meritis gratia sit data, sed quia videbantur in Judæis propter legis observationem, quasi aliqua præcessisse merita, gentibus vero nihil salvatione dignum inesse videbatur. De quibus Apostolus: *Gentes autem super misericordiam honorare Deum*. Obviaverunt sibi tamen hi duo parietes in illo angulari lapide, quasi dicente capite: Illos aversos, illos revocate mihi fugitivos. Inveniant me querentem se, qui noluerunt me querere. Per quod autem hoc factum est? Per hoc scilicet, quia *justitia et pax* hæ duæ virtutes *osculatæ sunt se*, id est, convenerunt in eis Judæis et gentibus. Multi oderunt justitiam, et volunt pacem habere; sed necesse est ut si quis justitiam impugnat, pacem non habeat. Sunt enim hæ duæ virtutes quasi duæ sorores, quia altera non vult venire sine altera. Si quis ergo justitiam offenderit, pacem non habebit; quia non veniet pax, si non præcedat justitia.

Veritas de terra. Ideo, inquam, justitia et pax in eis convenerunt, quia *de terra* de qua prius orta est falsitas, hoc est de ipsis hominibus, de ipsis nunc orta est veritas, id est, confessio peccatorum vera. Quod autem veritas ad confessionem pertineat, Joannes apostolus ostendit dicens: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Si autem confiteamur, ipse fidelis et justus est, et dimittet nobis peccata, et emundabit nos ab omni iniquitate nostra*. Et quia (quasi dicat) *veritas de terra orta est*, ideo *justitia prospexit nos de caelo*, id est, de Deo: hoc est, justificatio cœlestis data est nobis, tanquam si diceret Dominus: *Parcamus huic homini, quia ipse non parcat sibi. Ignoscamus ei, quia ipse non ignoscit sibi. Conversus est ipse ad se puniendum, convertat ego ad eum liberandum*.

Etenim Dominus dabit. Ideo dico justitiam prospexisse de caelo, quia a nobis est omne malum. Inde vero nobis est omne bonum, *etenim* (pro quia) *Dominus dabit benignitatem*. Cum tu enim aliquibus peccata tua confiteris et punis, quodam modo similis ei efficeris: quia incipis odisse quod ipse odit, et diligere quod ipse diligit, et mox ipse benignitatem, id est, hanc suavitatem et lenitatem dabit tibi, ut tu qui prius delectaberis injustitia, delecteris justitia: et qui prius gaudebas in factis, modo gaudebis in elemosynis: qui prius in rapinis faciendis, modo in tua dando, qui prius in ludis modo in hymnis, et sic per cœtera. *Dabit, inquam, Dominus benignitatem, et ita terra*, id est, caro *nostra dabit fructum suum*, id est, faciet bona opera, scilicet opera misericordiæ: et propterea dico dabit, quia *justitia*, id est, hoc quod nos confitemur et punimus peccata nostra, quæ prima est hominis justitia, *ambulabit ante eum*, id est, ante Dominum præparando viam, ei: *et in via*, id est, postquam talis via ei præparabitur, tunc *ponet in nobis gressus suos*, id est, conformabit nos

A vestigiis suis. Quantum enim ad hanc perfectionem, præcedit eum justitia prædicta. Nam ipse præcedit alio modo, quia principium est omnis bonæ actionis et cogitationis nostræ. Possunt quæ prædicta sunt ab *Ostende nobis misericordiam tuam*, partim alio modo legi, tanquam si sic dicat Propheta: Et ut plebs tua lætetur in te, ideo *Domine ostende nobis misericordiam tuam, et da nobis salutarem tuam*, id est, mitte salvatorem nobis quem missurus es, et ego in quantum potero, idoneum me tantis beneficiis exhibebo ab omni strepitu exteriori, *ut audiam quid loquatur in me per veritatem intus mihi possidentem Dominus Deus*, id est, quid exigit a me pro tantis beneficiis. Et ideo dico *quid loquatur*, quoniam vere loquitur, id est, exigit a me veram pacem, scilicet litigium habere cum vitiis, et concordiam cum moribus optimis: pacem dico venturam super plebem, id est, quantum exigit etiam ab omni plebe sua. Et quæ sit illa plebs dicit, scilicet veniet per auxilia *super sanctos suos*, ab ipsis sanctificatos, et maxime in eos qui convertuntur ad cor.

Verumtamen prope timentes eum. Dico quia in omnes qui convertuntur ad cor, erit pax: sed tamen *salutare*, id est, salvatio ipsius vera erit *prope perfecte timentes eum* timore casto. Perfecte autem timentes eum sunt, quibus etsi ipse creator diceret, Ecce possidete æternaliter hæc vestra bona: tamen non illa ei præferent, quia potius propter se ipsum eum timerent, quam propter illa: tales vero non sunt omnes ad cor conversi. Et ideo bene separatim dixit: *Salutare ipsius est prope timentes eum*. Et ad hoc est ibi, *ut gloria immortalitatis et impassibilitatis*: quæ in Adam non inhabitavit, quia non perseveravit, tandem *inhabitabit etiam in terra*, id est, in carne nostra. In qua gloria, *misericordia et veritas obviaverunt sibi*, id est, obviabant sibi; quia tunc Deus veraciter implebit, quod prius misericorditer promissit; et hoc ideo, quia *justitia et pax* hic ante *osculatæ sunt se*, id est, osculabuntur se in hominibus.

C propterea osculabuntur se, quia *veritas*, id est, ille qui non solum verus, sed emphatice ipsa veritas est dicendus, ortus est *de terra*, id est, de virgine Maria; et per illum dabitur hominibus justificatio cœlestis, quam comitabitur pax vera. Et vere per illum dabitur justitia, quia *Dominus pater per eum dabit benignitatem*, id est, peccatorum remissionem, et spiritalis gratiæ ubertatem: et sic *de terra nostra dabit fructum suum*. Possunt et hi duo versus in hac lectione legi, sicut et in priori. Et vere *terra nostra dabit fructum*, quia *justitia*, id est, ille qui non solum justus, sed ipsa justitia est dicendus, *ambulabit ante eum*, id est, ante Deum patrem, conformando nos sibi, et sic faciendo viam in nobis. Et per hanc viam accedendo ad nos *ponet gressus suos*, id est, perfecte conformabit nos affectionibus suis et voluntati suæ.

IN PSALMUM LXXXV.

Oratio ipsi David.

ARGUMENTUM.

Ipse David in angustia positus orat. Potest et Ezechix convenire ab Assyriis obsessio. Aliter vox Christi ad Patrem.

EXPLANATIO.

David significat Dominum salvatorem, sive quia interpretatio ejus manu fortis ut desiderabilis habetur, sive quia ex ejus stirpe carnem sumpsit, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Per totum psalmum orat Dominus Jesus Christus, in prima sectione dicens, quæ ipsi tantum probantur aptari. Secunda pro membris suis, quorum ipse caput est, humiliter deprecatur. Tertia ex sua iterum persona reloquitur, quod ad eum specialiter pertinet.

COMMENTARIUS.

Inclina, Domine, aurem tuam. Oratio David. Dominus

filii David secundum humanitatem, Dominus autem A et creator David secundum divinitatem orat in hoc psalmo in persona David servi, et ex persona servi. Cum enim unus Christus sit caput et corpus, quisquis in corpore Christi orat, quia unum quod cum ipso est, in persona eius orat. Orat autem præfatus David pro resurrectione sua exteriori, et pro suorum nunc interim interiori, tandem vero exteriori; non quod ipse necesse habeat orare, sed ut nobis det formam orandi, sicut et exemplum vivendi. Et dicit ita: *O Domine, inclina aurem tuam ad me*, tanquam ad humilem, tanquam ad misericordia indigentem. Quasi dicat: Non erigo ego cervicem, inclina tu aurem. Intelligo enim te sursum, me deorsum; te in altitudine, me in humilitate. *Inclina, inquam, aurem, et exaudi me*, id est, per effectum ostende quod exaudieris me. Et debes exaudire, *quoniam ego sum inops in me et in meis*, id est, reputo insufficientem, et misericordia indigentem, et sum *pauper*, id est, humilis. Divitem enim et superbum Deus non exaudit. Ne tamen putet aliquis quod illos qui habent agrum et argentum, non exaudit Deus. Abraham enim et Jacob et David multa possederunt, quos tamen Deus exaudivit, quia pauperes ejus erant. Unus enim ille qui abjicit illud, unde posset superbare, et qui illud contemnit in se quod posset eum inflare, vere est pauper. De talibus enim pauperibus dicit Apostolus, scribens ad Timotheum: *Præcipe divitibus hujus sæculi non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo et vero, qui præstat nobis sufficienter omnia ad fruendum.*

Custodi animam meam. Quasi dicat: Ita dico *exaudi me*, ut custodias animam meam, ne ab obedientia recedat. Animam enim Adæ non custodisti, et ideo in obedientia non permansit. Et ideo dico ut *custodias animam meam, quoniam sanctus sum.* Forsitan videtur alicui hoc illi soli convenire, qui peccatum non fecit, et qui solus omnium peccatorum est non commissor, sed dimissor; sed certe convenit etiam membris suis. Indignum enim esset tam digno capiti membra nisi sancta coaptari. Aliter autem ipse sanctus est, aliter nos. Ipse enim sanctus sanctificans, nos autem sancti sanctificati, sicut ait Apostolus: *Sed hæc fuitis, sed abluti estis, sed sanctificati estis*: et si quis membrorum de se dicat, *quoniam sanctus sum*, non hoc erit superbia elati, sed confessio non ingrati. *Custodi, inquam, animam meam*, et ut custodias, *saltem fac* propter perseverantiam *me servum tuum, sperantem in te*, non præsumentem de se, quod facere deves, quia es *Deus meus*: non ego sum mihi Deus, id est, ex tuo nutu pendere volo, non ex meo, sicut voluit miser Adam. *Miserere ergo mei*, id est, meorum, *Domine*, resuscitando eos nunc interius, tandem vero exteriori. Et debes misereri, *quoniam ego clamavi*, id est, irremisso operatus sum in eis, tendens *ad te* non ad aliud præmium, et hoc *tota die*, id est, assidue. Et ut misereris, *lætifica animam servi tui*, quæ videtur contristata ab inimicis, resuscitando me exteriori. Et ideo dico *lætifica, quoniam, o Domine*, ego non depressi ad terræ, sed *levavi animam meam* non contra te, sicut Adam, sed *ad te* eam levavi: quia omnem intentionem meam ad te direxi. Et merito ad te, *quoniam tu, Domine, suavis es*: quia apud te lætitia sine tristitia, et omnis suavis es; in terra vero omnis acerbitas. Et es mitis, quia portas nos, dum periclitamur nos, scilicet donec cor nostrum inveniamus et orems. Insuper enim nobis varæ illusiones et phantasmatæ, quæ cor nostrum impediunt, ne digne de te cogitet vel oret: sed patientia tua tandiu nos sustinet, quousque nos respiciamus, et ad cor redeamus, et sic te oremus. *Et es multæ misericordiæ*, quia ubi nostra abundat iniquitas, superabundat gratia tua. Et quia etiam tua dona in nobis remuneras, quia das nobis velle, et pro bona voluntate perficere, et sic æternaliter gaudere: et hoc facis *omnibus invocantibus te*, id est, qui te, non aliud vocant in se.

Auribus percipe. Et quia multæ misericordiæ es, ergo *Domine percipe auribus*, id est, ostende in effectu te percepisse auribus *orationem meam* factam pro perseverantia meorum, et *intende voci deprecationis meæ*, factæ pro peccatis meorum: hic affectus magnus orantis notatur. Tale enim est cum dicit, *Percipe auribus*. Ac si dicat: Infige auribus tuis, ut inde non recedat, orationem meam. Et revera infigit ipse in auribus suis orationem nostram, si nos in cordibus nostris insignimus legem suam.

In die tribulationis. Et ideo debes percipere orationem meam, et intendere deprecationis meæ pro meis, quia ego *clamavi* in eis *ad te in die tribulationis*, id est, toto tempore peregrinationis. *Quandiu enim in hoc corpore sumus, a Domino peregrinamur.* Nullus ergo Christianus putet se sine tribulatione esse, quia et si circumfluant ei omnia temporalia bona, tamen acriter tribulatur, quia ipsa peregrinatio est magna tribulatio. Et cuicumque tribulatio non est gravis, illi patria non dulcis. Si autem attendamus quam sit misera peregrinatio, tota die erit tribulatio: quod tandiu erit, donec in patria sit exultatio. *Clamavi, inquam, ad te, Domine, in tempore tribulationis*; et hoc inde apparet, quia tu *exaudisti me*; hic enim effectus manifeste declarat me clamasse ad te.

Non est similis tui Et merito ad te clamavi, quia non solum in simulacris demoniorum, quæ homines stulti faciunt et venerantur pro diis, sed *nec etiam in diis* (gratia tua deificatis) est aliquis *similis tibi* in potestate; et non aliquis angelorum vel hominum, qui sit *secundum opera tua*, quia tu solus nullo adjutus facis quidquid facis; alii vero omnes quidquid agunt, per te agunt. Et quia tu talis es, idro *omnes gentes quascunque fecisti*, id est, creasti in operibus bonis, *venient ad te* passibus fidei. Et qui prius veniebant Jerusalem ad orandum, modo *adorabunt coram te*, unusquisque in conscientia sua, ubi te præsentem habet. Omni enim conscientie bonæ præsens est Deus. Et qui prius glorificaverunt nomen anum, modo *glorificabunt per bona opera nomen tuum*. Et merito, *quoniam tu solus es magnus*, implens scilicet omnem locum; quia ubique præsens es, alii vero omnes parvi sunt. Et tu solus es *faciens mirabilia*, id est, resurrectionem interius mortuorum, et humani generis reparationem. Et ideo tu solus hæc facere potes, quia *tu solus vere es Deus.*

Deduc me, Domine. Et quia *tu solus es verus Deus*, qui facis mirabilia, ergo *Domine deduc*, id est, de virtute in virtutem *duc me*, id est, meos positos in via tua, id est, positos in corpore meo, qui sum via tua, id est, ad te perducens. *Et ingrediar ego in meis*, id est, vivam mei in hac vita, quæ ingressus est ad futuram, in *veritate tua*, id est, in veritate præceptorum tuorum. Possumus etiam per viam accipere præcepta, ut quod sequitur (scilicet ingrediar in veritate tua) sit determinatio viæ. *Ingrediar, inquam, in veritate tua*, et lætetur per spem *cor meum*, ita tamen ut *timeat nomen tuum*. Nondum enim est lætitia sine tristitia, cum autem hoc mortale induet immortalitatem, et mors novissima destruetur, tunc demum erit lætitia. Nondum est plena securitas, quia nondum est perfecta jucunditas. Si autem nulla jucunditas esset, deliceremus: aut si plena securitas esset, male exultaremus. Et ideo cum dicit: *Lætetur cor meum, ut timeat*; rogat ut lætitiâ Dominus tribuat, et etiam timorem incutiat. Quoniam et alibi dicitur: *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore.* Et Apostolus ait: *Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operantes.*

Confitebor. Et vere deduces meos, quia etiam in præsentem *confitebor tibi* in meis, in *toto corde meo*, id est, ita ut nullum angulum cordis excipiam, et in *æternam*, id est, in æterna vita, quæ futura est, *glorificabo nomen tuum. Beati enim qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.*

Quia misericordia tua magna est super me. Et ideo merito *confitebor tibi nunc, et glorificabo nomen tuum*

in æternum in futuro : quia misericordia tua magna futu-
 ra est super me et super meos. Et ostendit, quæ sit illa misericordia, scilicet quia tu jam eripisti dispositione, et eripies in re animam meam ex inferno inferiori. Est quædam cælestis regio Angelorum, in qua est vita ineffabilem Angelorum gaudiorum, ubi immortalitas et incorruptio vigent, et ubi omnia per donum et per gratiam Dei immutabiliter permanent ; et hæc dicitur superna regio. Et est alia regio, ubi caro et sanguis, et omnis mortalitas viget, spes fragilis et omnia caduca et fluxa. Et hæc comparatione illius dicitur inferna regio. vel infernus. Et merito, quia locus mortuorum plenus. Corpus enim mortuum est propter peccatum, ut Apostolus ait. Non mortuum quod sit, vel ab anima separatum ; sed etsi corpus nostrum sit animatum, tamen tot pœnis peccati est affectum, quod est quasi mortuum ad comparationem illius corporis, quod futurum est in nobis, quando in cælestem habitum commutabitur. Hujus inferni comparatione infernus inferior potest dici communiter locus ille, quo post hanc vitam descendunt animæ sive æternaliter damnandæ, sive temporaliter puniendæ. Ad hunc utrumque infernum misit Dominus Pater Filium suum, undique nos liberans : ad superiorem quidem nascendo, ad inferiorem moriendo. Sanctissima enim illa anima a divinitate separata illic descendit, ut suos inde deduceret, qui detinebantur in tenebris : et qui ibi non remansit, sed inde cum triumpho rediit, juxta illud : Quia non derelinquis animam meam in inferno, etc. Et ideo dicit : Eripisti animam meam ex inferno inferiori. Potest etiam quantum ad membra accipi hoc modo, ut in locis pœnalibus superiorem et inferiorem locum tanquam superiorem et inferiorem infernum intelligamus : et accipiamus superiorem locum, ubi sancti viri, Abraham scilicet, et Lazarus in sinu ejus, et alii ante adventum Domini in quiete quadam servabantur ; inferiorem vero locum intelligamus, ubi superbia divitis erat damnata cum aliis æternaliter puniendis. Et quod ille locus superior esset, iste inferior, hoc Evangelista testatur, dicens : Elevans autem oculos dives, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus. Non enim oculos elevaret, nisi quod sursum erat, aspiceret. Et est dicere secundam hanc sententiam : Erupisti animam meam, id est, meorum. Etsi quidem in superiorem infernum ad tempus purgandi vacatis illis liberasti (sic). A quibus nisi liberarentur, vere illic præcipitarentur, tunc etiam eos inde erupisti. Sicut aliquis diceret medico : Liberasti me de morte ; non quod mortuus esset, et ille eum resuscitasset, sed quia dedit ei potionem aliquam, quam nisi dedisset, mortuus esset. Solet et alia sententia hic dici, scilicet ut utrumque infernum in hac vita accipiamus. Superiorem quidem infernum in actualibus, inferiorem vero in criminalibus. Sed non oportet ut separatim dicatur, quia in superiori quodam comprehenderunt. Et dicit in hoc loco beatus Augustinus : quia quicumque horum prædictorum sive sit, sive non sit, credat, nemo tamen putet eum temerarium affirmatorem, sed verbi Dei fidelem persecutorem.

Deus, iniqui insurrexerunt super me. Ideo dico, quia tu eripies animam meam et meorum ex inferno inferiori, quia cogar ego, et cogentur et mei illic descendere. Nam ideo, Deus, iniqui Judæi insurrexerunt ? id est, insurgent super me, ut deprimant me. Insurgent etiam iniqui, id est, quicumque persecutores pravi in suos, quia quæ restant passionum Christi, necesse est ut compleat in corpore suo. Et non solum (quasi dicat) iniqui de minoribus Judæis insurrexerunt super me, sed etiam Synagoga potentium, id est, congregatio superborum principum, quæ ierunt animam meam non ad imitandum, sed ad perdendum. Et non proposuerunt te in conspectu suo, id est, non consideraverunt te in me, sed me tantum, hominem, vel non proposuerunt te in conspectu suo, scilicet ut mihi innocenti parcerent. Tunc enim Deum ante

oculos cordis habent, si attenderent ipsum esse innocentem hominem, aut non solum hominem, sed et Deum, et sic ei parcerent.

Et tu, Domine. Ipsi, inquam, insurrexerunt super me, et ideo tu, Domine, Deus miserator in exhibitione, et misericors in affectione. Patiens, quia patientia tua nos ducit ad penitentiam. Et nullæ misericordæ, quia non solum remittis peccata, sed etiam remuneras in nobis tua dona, et terax in promissionibus tuis. Tu, inquam, talis et talis respice in me, quem putant despexisse me, et miserere mei resuscitando, da imperium tuum, id est, judicariam potestatem tuam mihi puero tuo, id est, servo tuo. Pater enim non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio, quia Filius hominis est. Et est dicere : Qui prius apparui contemptibilis, appaream terribilis : qui veni judicandus, veniam judicaturus : qui ostendi in passione patientiam, ostendam in judicio potentiam. Da, inquam, imperium puero tuo, et ut des saltem fac per perseverantiam me Filium non servi tui, sed ancillæ tuæ solius, scilicet illius quæ angelo respondit : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et postquam me feceris per perseverantiam, fac mecum, id est, fac in me signum in Jona ostensum, juxta illud : Generatio prava et adultera signum querit ; sed non dabitur ei signum, nisi Jona prophetæ. Sicut enim fuit Jona, etc. hoc est dicere, Resuscita me. Quod signum est in bono, vel futurum est multis in bonum, id est, ad salvationem. Memum ideo ponit, quia et Deus Pater eum resuscitavit, quod testatus est, dicens : Solvite templum hoc, et post triduum reedificabo illud, fac, inquam, mecum signum, ut qui oderunt me, videant et confundantur nunc salubriter et utiliter, qui confundendi erant pericidiose et inutiliter. Quid, inquam, videant ? Hoc scilicet : Quoniam tu, Domine, adjuvisti me ne deficerem in tribulatione, et consolatus es me resurrectione.

IN PSALMUM LXXXVI

Filiis Core psalmus cantici.

ARGUMENTUM.

Præceptis decem tribubus Assyrii, quamvis obsiderent Jerusalem, non tamen debellare poterunt. Aliter vox apostolica de Ecclesia.

EXPLANATIO.

Filiis Core fidelibus significat Christianis, quibus Propheta civitatem Dei prædicat, ut eis tantæ gloriæ major audiat affectus. Aliter omnes pene psalmi, qui filii Core utulantur, lætitia pleni sunt, non enim secuti iniquitatem patris, alienum a Deo ignem libidinum assumunt, sed hoc amantes quod diligit Dominus, de civitate Dei gloriosa loquuntur. In prima parte propheta loquitur ad fideles, cælestem prædicans civitatem. Secunda Dominus Salvator eam diversorum nominum allusione credituram esse pronuntiat, increpans Synagogam, quare ipsa non cognoverit Deum, cui fides gentium devota crediderit. Tertia parte propheta uno versus futuri sæculi beatitudinem tangit, quæ partes diapsalmatum quoque sunt interpositione discretæ.

COMMENTARIUS

Fundamenta ejus in montibus. Psalmus, id est, hæc operatio, constitutio scilicet civitatis, de qua hic agitur. Quæ operatio est cantici, id est, pertinet ad spirituale gaudium : quia omnibus qui ad hoc intendunt, ut in illo ædificio sint, spiritualiter est inde gaudendum : proponitur filiis Core, id est, Christi. Ut si veri sunt filii, satagant in contextu illius ædificii poni. Cantatur enim et commendatur nobis quædam civitas in hoc psalmo, cujus cives sumus in quantum Christiani sumus, et a qua peregrinamur, quandiu mortales sumus, et ad quam per viam ejus tendimus ; quæ quasi dumetis et sentibus interclusa, non inveniebatur, donec rex ipse civitatis se nobis fecit viam, et perveniremus ad eam. In Christo ergo ambulantes, et adhuc peregrinantes, et desiderio suspirantes, cujusdam ineffabilis lætitiæ illius civitatis, sic caute

ut desideremus : et videamus quam ardentes amatores illius civitatis illi erant, a quibus nobis sunt hæc prædicta atque cantata, et quanto affectu ab illis nobis sunt commendata, quem affectum fecit eis timor civitatis, amorem autem Spiritus sanctus infudit eis. Hoc ergo spiritu repletus et fervens quidam civis, qui de desiderio et amore illius civitatis multa secumolvebat, et interius meditabatur, in hanc vocem erumpit, quasi de ea aliquid ad quod ejus posset referri, prædixerit. Quando autem de ea non dixit, qui de ea, ex quo cognovit, corde non tacuit? Uique semper de ea dixit. Et est, quasi dicat : Mira quidem et ineffabilia de civitate illa sunt dicenda : ego autem hoc solum de ea dico, quod *fundamenta ejus sunt in montibus sanctis*, hoc est, sancti montes, in quibus hæc civitas edificatur, sunt etiam fundamenta ejus. Et quasi diceretur : Cujus ejus? Dicit *Sion*, id est, Jerusalem superna est quædam civitas, cujus *portas diligit Dominus super tabernacula Jacob*. Sanctos montes vocat patriarchas, prophetas, apostolos et alios doctores summos, qui propter fidei constantiam et virtutum eminentiam montes dicuntur; et hi sunt fundamenta hujus civitatis, quia infirmitas nostra in eis nititur, quia per eorum auctoritatem corroboratur. Et est aliter in hoc ædificio vivo, quam in quolibet mortuo et terreno ædificio. In terrenis enim ædificiis aliud sunt fundamenta, aliud lapides, unde constructur ædificium, aliud porta; aliud habitatores. In hoc vero spirituali ædificio sancti montes, quos fundamenta esse diximus, sunt cives, qui ideo de ipso loquebantur, ut alios cives exhortarentur : et lapides vivi et quadrati, de quibus contextitur ædificium, sunt et portæ. Quadrati vero lapides ideo dicuntur, quia sicut quod vere quadratum est, in quamcunque partem cadat, stabile est, velut tali in aleis : quicunque in hoc ædificio sunt, tales sunt quod quæcunque tribulationes vel presuræ immineant, per quas quasi cadere viderentur, tamen non cadunt ullis tentationibus. Portæ quoque sunt prædicti montes, quia per eorum doctrinam ad cognitionem veritatis accessum habemus. Sciendum autem, quia licet dixerimus plura in hoc ædificio esse fundamenta, nunc tamen principale est ejus fundamentum, fundamentum scilicet fundamentorum, de quo ait Apostolus : *Fundamentum aliud nemo ponere potest, præter quod positum est, id est, Christus*. Et hic idem est lapis in hoc ædificio angularis, tenens duos populos tanquam duos parietes, e diverso venientes, et in uno angulo convenientes. Qui lapis angularis et in summo est et in imo : quia et in his qui jam sursum sunt, et in his qui adhuc in terra deorsum (quod non potest esse quantum ad humanitatem, sed quantum ad divinitatem quæ ubique præsens est), quia totum est in similitudinibus, nihil in proprietatibus. Et hoc maxime considerandum est in hoc ædificio; quia non de imis ascendit ad summa, sicut alia ædificia, sed de summo tendit ad ima. Christus enim, qui est fundamentum, est vere summum; qui superædificantur, inferiores sunt. Dicuntur autem duodecim portæ hujus ædificii et una porta. Una quidem propter Christum, qui se ipsum portam vocat dicens : *Ego sum ostium, per me si quis, et reliqua*. Duodecim vero propterea dicuntur, quia duodenarius numerus constat ex quatuor et tribus; et ad hujus constructionem vocantur non de una parte ædificii tantum, sed de omnibus quatuor partibus mundi, et hoc per cognitionem sanctæ Trinitatis : has itaque *portas Sion diligit Dominus super omnia tabernacula Jacob*, id est, plus quam omnia legalia instituta veteris populi, quæ fuerunt significativa prædictorum, et aliorum quæ nunc sunt in Ecclesia. Per Jacob enim carnalis populus hic accipitur, per tabernacula vero legalia instituta, quæ ad tempus fuerunt appo-

Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. Quasi dicat : Merito diligit Dominus portas tuas, quia, o civitas Dei, gloriosa dicta sunt de te, a prophetis scilicet, etiam ab ipso Domino, cum diceret ad Judæos : Amen dico

A vobis, quia publicani et meretrices præcedent vos in regnum Dei. Civitatem Dei dicit cælestem Jerusalem, ad differentiam terrestris propter dignitatem.

Memor ero Raab. Vere gloriosa dicta sunt de te. Nam etiam Dominus hoc gloriosum dixit de te, o Sion, scientibus me, id est, cognoscentibus potentiam meam et voluntatem meam, et ideo ædificantibus te : Illis *ero memor*, id est, memoriam faciam *Raab et Babylonis*, scilicet talis etiam qualis fuit Raab et Babylonis, conversos in ædificio tuo ponat. Raab meretrix fuit in Jericho, quæ legatos Israelitici populi ad explorandum missos hospitio suscepit, et illos abire permisit, atque eos sub juramento promittere sibi fecit, ut sicut ipsa conservaverat, ita ipsi cum civitatem illam caperent, eam et domum suam custodirent. Illi autem acquiescentes, præceperunt ei ut in eversione civitatis cocineum faucem de fenestra sua suspenderet, quod ita fecit, et liberata est. Interpretatur autem Raab *superba*, Jericho vero *luna* : et per lunam defectio mortalitatis designatur. Intelligitur vero per Raab generalis fornicaria, id est, gentilitas, quæ in Jericho erat, quia solo terrenitatis defectui inhærebat : et superba erat, quia creaturam Creatori præponebat. Quisquis autem de gente illa legatos Israelitici populi, id est, prædicatores veritatis accipit, et passionem Christi, quæ per cocineum, id est, rubicundum fæm designatur, de fenestra rationis suspendit, id est, si rationabiliter eam credit : iste salvabitur, cum Jericho in æternæ destructionis ignem tradetur. Babilon quoque confusio interpretatur, per quam maxime terreni cupiditate confusi designantur, qui etiam conversi et mandati ponuntur in civitate Dei, et hoc gloriosum Dominus de ea dixit. Item est enim com dicit : *Hæc civitas mundat omnia immunda, et dirigit omnia confusa*.

Ecce alienigenæ. Dicit quasi præteritum, quod per spiritum prævidit futurum. Quasi dicat : *Ecce completa sunt gloriosa dicta de civitate Dei*, non jam ipsi, sed immutati. Per alienigenas accipe omnes mente alienos a populo Dei, id est, persecutores. Per Tyrum, quæ Hebraice dicitur *Sor*, quod tribulatio vel angustia interpretatur, illi designantur, in quorum animam malo merito suo omnis tribulatio et angustia erat futura, si non resipiscunt. Per populum autem Æthiopum maximi in peccatis denigrati et desperatissimi.

Nunquid Sion dicet, homo. Non solum illud gloriosum, quod prædiximus, sed etiam hoc aliud gloriosum de civitate Dei dictum est, scilicet quod quidam et *natus est in ea*, ut *homo* propter nos, et *ipse Altissimus*, id est, ens ante nos quia Deus, *fundavit eam*. Nec mirum si ille qui creavit matrem, de qua nasceretur, fundavit etiam civitatem in qua nasceretur. Et, o Sion, *nunquid homo tantum dicet*, id est, præsumet hoc exponere aut intelligere? Quasi dicat : Certe nunquam homo per se, id est, sine Spiritu sancti illuminatione poterit ad hoc aspirare. Sion eandem accipit, quam prius. Nec te turbet quod in civitate Dei, quam cælestem Jerusalem esse prædiximus, homo nasci dicitur : quia non solum Ecclesia superna, sed etiam præsens cælestis Jerusalem vocatur, quia eadem est et illa et ista. Et ut ait Apostolus : *Nostri conversatio est in cælestibus*, in qua scilicet in præsentī Ecclesia natus est Christus, quavis de Judæis nasceretur : quia beata virgo Maria propter fidem, quam habuit, revelandæ adhuc Ecclesiæ membrum fuit.

Dominus narrabit in scripturis. Quasi dicat : Licet non sit homini dicere aut intelligere illud, scilicet quod *et homo natus est in ea, et fundavit eam* : tamen certum et verum est, quia *Dominus* qui nec fallit nec fallitur, et narravit et *narrabit illud in scripturis* non Aristotelicis aut Platoniceis, sed *populorum*, id est, in scripturis directis ad populos corrigendos et docendos. Et in scripturis *prin ipum*, id est, quas principes et scripserunt et docuerunt : principum dico non quorumlibet, sed *horum*, id est, magorum principum

pum qui scilicet fuerunt in ea civitate construenda, principes accepit hic sanctos apostolos et alios constitutores Ecclesiæ, qui etsi pauperes et piscatores fuissent, primum tamen super omnes principes sæculi obtinent, quod res ipsa docet.

Quisquis enim Romam Christianorum tendit, magis gaudet habere memoriam Petri piscatoris, quam curret visere palatium Neronis imperatoris. Sciendum quod beatus Augustinus superius hanc litteram ponit: *Mater Sion dicit, homo*. Et est alia continuatio, quasi sic diceretur: Quomodo hoc erit, ut *alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum* in illa sunt civitate? Hoc modo, scilicet, quia quidam talis nascetur, qui et potens erit, et idoneus ad illos introducendum. Nam quidam dicit, o *mater Sion, ut quilibet alius homo*. Et hic est talis qui *et natus est in ea, homo propter nos et ipse ante nos fundavit eam*. Sententia non mutatur. Et est, quasi dicat: Per hoc scitur et ratum habetur quia *Dominus* et narravit et *narrabit hoc in Scripturis populorum*, etc.

Sicut lætantium. Quandoquidem, o *civitas Dei*, tot et tam gloriosa dicta sunt de te, et montes sancti sunt fundamenta tua, et Dominus diligit portas tuas; ergo *habitatio omnium habitantium in te est, sicut lætantium*. Quasi dicat: *Habitatio quidem terrenæ civitatis est, sicut plorantium et tristantium; tua autem habitatio est lætantium, id est, lætitia perfruendum*. Pereunte enim necessitate, peribunt omnia opera necessitatis, et sola lætitia sequitur. Et ideo dicit quia erit lætantium habitatio. Et ne curamus ad terrenam aliquam lætitiā, putantes hanc esse illam, ideo sicut apposuit, ut sciremus quod nihil hæc ad illam, nisi per similitudinem solam.

IN PSALMUM LXXXVII.

Canticum psalmi filii Core, in finem pro Mabeleth ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitæ.

ARGUMENTUM.

Aliter vox Christi de passione sua ad Patrem.

EXPLANATIO.

Melech interpretatur chorus, divina verba decantans, et quod additur, *Ad respondendum, significat organa musica prævenisse, et chorum respondisse solemniter, mystice innuens Domini passionem, quæ hoc psalmo cantatur, Ecclesiæ concorditer imitari debere*. Nam et *Eman Israelitam, qui frater ejus, et vir videns Deum interpretatur, eundem fidelium populum denuntiat*. De quibus dicitur: *Ite, nuntiate fratribus meis*. Est autem *Eman filius Joel, filii Samuel, de familia Caath, filii Levi, unus de cantoribus quos David in collocatione arcæ præfecit reliquis ad canendum*. Hieronymus hunc titulum ita exponit: *Psalmus iste refertur ad fidem, et filii Core præcipientibus, omnis in eandem vocem respondit chorus Eman Israelitæ sensu prudentiæque compositus*. Arnobius ita in hujus psalmi titulo: *Nominantur quidem filii Core, sed psalmus canticum suum pro Melech dirigit, et dat intellectum Eman Israelitæ*. *Melech* Hebrææ destitutum vocant, *Eman inopem*. Ergo ad destitutum et pauperem sermo est, illum credo, quem relinquentes solum discipuli fugerunt; qui cum dives esset, pauper pro nobis factus est. Per totum psalmum Dominus loquitur. In prima deprecatur auxilium per similitudines varias, contemptum suum referens, quem a Judæis erat perpessus. Secunda quæ sit passurus enumerat, asserens mortuos a medicis non esse suscitandos, ut possint Domino confiteri. Tertia negat misericordiam Domini sepultos edicere, aut perditos laudes Domini personare, propterea resurrectionem sibi celerrimam venire deprecatur. In qua oratione perseverans loquitur, a parte membrorum diversas commemorans passiones, quas tam ipse quam ejus plebs sustinuit devota.

COMMENTARIUS.

Domine, Deus salus mea. Canticum psalmi filii Core pro Mabeleth ad respondendum, in finem. Intel-

lectus Eman Israelitæ, vel Hiezrahelitæ, vel tamen Hiezraitæ. Agit in hoc psalmo caput nostrum de passione et resurrectione sua, accumulanda tribulationes et miseras, quas pro nobis passus est, et tanto magis nos reddat attentiores et promptiores ad condigne sibi respondendum. Et quoniam hæc actio ad lætitiā et gaudium nostrum spirituale pertinet, quia ejus mors nostra vita, ejus damnatio nostra justificatio; ideo psalmus iste dicitur canticum psalmi, et proponitur hoc canticum filii Core, id est, Christi pro Mabeleth ad respondendum. Mabeleth Hebraice, chorus dicitur Græce, et chorus est multitudo concorditer cantantium, et ponitur pro concordia. Et est dicere: Proponitur hoc tantum filii Choræ, pro Core, ad respondendum, ut sit chorus concorditer respondens illi præcentori suo. Qualiter autem sit ei respondendum, Petrus apostolus insinuat dicens: *Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus*. Idem

quoque Johannes ostendit dicens: *Sicut ipse animam posuit pro nobis, ita et nos pro fratribus debemus ponere animas*. Et hoc tantum in charitate, quia dicit Apostolus: *Et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Huic quippe præcentori sancti martyres principaliter et digne responderunt. Nec tamen denegandum est, quin et illi respondeant, quia et si persecutores non patiuntur exterius, tamen seipso mortificant interius; et in ea semper sunt voluntate, ut, si necesse sit, non dubitent pro fratribus animas ponere. Proponitur, inquam, filius Core ad respondendum, ipsis dico tendentibus per responsionem istam in finem æternarum coronarum, id est, ad gloriam immortalitatis et impassibilitatis. Et est hoc canticum intellectus Eman Ezrahitæ. *Eman* interpretatur frater ejus. Illi autem sunt fratres ejus, qui ita intelligunt sacramentum crucis ejus, ut non solum non erubescant, sed ut in ea gloriantur, velut ille qui dixit: *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*. Unde hoc canticum merito intellectus Eman dicitur, *Eman, dico, Israelitæ*. Omnis enim qui sicut intelligit, talis est, de quo potest dici: *Ecce v. rus Israelita, in quo dolus non est*. Hiezrahelita autem, vel Hiezraita, *Orientalis advena* interpretatur. In Oriente enim nos Dominus posuit, quando Adam in abundantia virtutum constituit; sed per prævaricationem de Oriente cecidimus in Occidentem, id est, in hanc ignorantiam et in hanc mortalitatem. Si autem reparari volumus, necesse est ut exsiliū nostrum attendamus, et præcentori nostro respondere concorditer satagamus, quod omnis qui vere frater est facit. Sciendum autem quod beatus Augustinus dicit istum psalmum inter ceteros de passione conscriptum, nec minus pro Mabeleth ad respondendum necessarium, non ob aliud sic specialiter intitulavit, nisi propter variationem et fastidii revelationem. Aut si alla causa est cur titulus alterius psalmi alteri non possit convenire, cum multum laboraverit, dicit se non potuisse invenire. Dicit etiam quia si aliqui ante eum dixerunt inde, vel scripserunt, aut non profuerunt tarditati suæ, quia non potuit intelligere; aut non satis fecerunt expectationi suæ, quia infirmum fuit quod dixerunt. Audiamus ergo in hoc psalmo Dominum præcentorem nostrum, et audiamus quo modo chorus suus ei respondeat imitatione vel gratiarum actione. Et dico sic dicenti: *Domine Deus auctor salutis meæ* et meorum.

Et merito, quia ego *clamavi*, id est, irremisse egi coram te, non ad aspectum hominum. Et hoc in die et in nocte, id est, et in prosperitate et in adversitate. Ille enim vere et die et nocte clamat, quem nec extollit prosperitas, nec frangit adversitas. Dominus Deus, inquam, *intret ad te oratio mea* facta non in labiis exterius, sed *in tuo conspectu*, id est, in corde, ubi tu conspicias. Vel si in conspectu tuo non habeatur, tunc simpliciter ita dicitur: *Intret oratio mea in conspectum tuum*, id est, acceptabilis sit tibi ora-

rio mea. Tractum enim est ex eo quod legati illi qui aliquam legationem acceptabilem principi afferunt, mox ante eum intromittuntur.

Inclina aurem tuam ad precem meam. Idem videtur per alias voces dicere. Nihil enim aliud est auris inclinatio, quam misericors exauditio. Et utique tunc inclinat vobis aurem, si nos non erigamus cervicem.

Quia repleta est malis anima mea, et vita mea inferno appropinquavit. Et ideo rogo ut inclines mihi aurem, quia patior necessitatem. *Anima enim mea repleta est malis.* Quibus malis? Non utique vitiis, quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus; sed humanis malis, scilicet, tristitia, tribulatione, dolore. Compatitur enim anima carni suæ, quando inevitabiliter imminet dolor ipsi carni. De his malis quippe dixit: *Tristis est anima mea.* Hæc autem, id est, hos affectus humanæ infirmitatis non conditione necessitatis, sed voluntate miserationis suscepit, sicut et carnem et ipsam etiam mortem. Transtulit enim in se membra sua, ut si forte aliquod membrum suum inter corporales tribulationes atque molestias contristaretur, aut dolore contingeretur, non ideo putaret se alienum a misericordia ejus. Et ut ostenderet hæc non esse vitia, sed humanæ infirmitatis indicia. Et ideo (quasi dicat) dico quia anima mea repleta est malis, quia vita mea appropinquavit inferno, id est, morti. Possumus etiam per mala hic accipere tristitiam et dolorem compassionis, quam ipse habuit, quia vidit illos quos venerat reficere, potius a veritate delicere, et in tanto scelere se polluere. Juxta quod Apostolus ait: *Magna tristitia, et continuus dolor menti meæ pro fratribus meis secundum carnem, qui sunt Israelitæ.*

Æstimatus sum cum descenditibus in lacum, factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber. Ideo anima mea repleta est malis, et vita mea appropinquavit inferno, quia æstimatus sum ab illis, quorum mortuos veneram suscitare, infirmos curare, ipsos eosdem a peccatis liberare; esse cum descenditibus in lacum, id est, par esse illis qui descendunt in lacum, id est, in profundam miseriam vitiorum hujus vitæ. Vel in lacum, id est, in inferiorem infernum. Et factus sum etiam reputatione illorum, sicut homo sine adjutorio, id est, velut destitutus ab omni auxilio, quia dixerunt: *Perscrutinimini et comprehendite, quia non est qui liberet eum.* Talis, inquam, ab eis reputatus sum, cum tamen essem solus liber inter mortuos. Vere enim mors illius libera fuit, non coacta, quia potestatem habuit animam ponendi, et iterum sumendi. Per hoc etiam liber inter mortuos fuit, quia nec præcedentem causam mortis, id est, peccatum habuit, nec sequentem poenam timuit.

Sicut vulnerati dormiens in sepulcris, quorum non es memor amplius. Hoc est dicere: Ego vulneratus lancea, æstimatus sum ita mortuus ex coactione, sicut alii vulnerati non quilibet, sed qui mortui sunt, et dormiunt in sepulcris expectantes resurrectionem, et ita dormierunt, quod tu non es amplius memor eorum, quantum ad commutationem in melius.

Vel aliter: *Æstimatus sum ab eis sicut vulnerati,* id est, transfixi sagittis divinæ adversationis, hoc est, sicut prorsus intus excæcati, *dormientes in sepulcris,* id est, acquiescentes sibi in operibus mortuorum, quorum tu non es amplius memor per reparationem.

Et ipsi de manu tua repulsi sunt. Quasi dicat: Putaverunt me, inquam, o Domine, destitutum tuo auxilio, et ideo ipsi potius repulsi sunt, et interius et exterius de manu tua, id est, de protectione misericordiæ tuæ.

Posuerunt me. Merito repulsi sunt de manu tua, quia ipsi posuerunt me prava reputatione sua in inferiori lacu. Superius per lacum accepimus profundam miseriam hujus vitæ, et inferiorem infernum; hic autem, plus accipimus, scilicet, profundissimam

damnationem sceleratorum, et hic tandem. Et ideo (quasi dicat) *posuerunt in lacu inferiori,* quia acceperunt me in tenebris, id est, inter datos tenebris et carentes lumine veritatis. *Et etiam in umbra mortis,* id est, inter illos quia adeo sunt perditii, quod jam umbram, id est, similitudinem mortis in se ostendunt.

Super me confirmatus est. Quasi dicat: Hoc etiam male reputantes de me dixerunt, quia non tantum ira tua, Domine, ad tempus esset super me, sed *furor tuus est confirmatus,* ut maneat super me et hic et in futuro. Et hoc etiam dixerunt, quod tu induxisti in dispositione tua super me omnes fluctus tuos, id est, et præsentem tribulationem et æternam damnationem.

Longe fecisti notos meos a me. Quasi dicat: Ad majorem cumulum miseriæ meæ hoc etiam additum est, quia tu fecisti, id est, fieri permisisti longe a me si non loco, tamen affectione notos meos, id est, illos qui et viderant miracula a me facta, et intellexerant opera mea. Et vero longe facti sunt, quia posuerunt me sibi tanquam abominationem. Satis enim ille æstimavit eum abominationem, qui cepit detestari et jurare quia non novisset hominem. *Traditus sum ab uno illorum, et tamen non egrediebar,* id est, divinitatis potentiam non ostendebam. Et ideo oculi mei languerunt, id est, in mortem datus sum: ut simpliciter sit descriptio mortis. Vel oculi, id est, etiam perfectiores in corpore meo, per quos ego aliis prospiciebam, languerunt, id est, a me defecerunt præ inopia, id est, quia solam paupertatis formam, non divinitatis divitiis exhibebam.

Clamavi ad te, Domine. Quasi dicat: Quanquam tot molestis circumventus essem, tamen non ideo defeci a meo proposito, quia, o Domine, clamavi, id est, irremisse egi ad te promerendum; et hoc non ad horam, sed tota die, id est, toto tempore militiæ meæ. *Expandi manus meas,* id est, ostendi bona opera mea, ut aliis exemplum darem, respiciens non ad os hominum, sed ad te.

Nunquid mortuus facies mirabilia. Quasi dicat: Quia, Domine, ad te clamavi, quia tota die manus meas expandi, ergo recompensa mihi, et resuscita me, ut per me resuscitatum facias mirabilia, id est, reparationem vivis, quia per me mortuum, id est, non resuscitatum non facies mirabilia mortuis. Hinc talis per disjunctionem syllogismus videtur posse fieri: Cum constet quod facturus sis reparationem per mortem meam, aut per me mortuum tantum, id est, non resuscitatum, facies mirabilia mortuis, aut per me resuscitatum et vivum vivis; sed per me mortuum non facies mirabilia mortuis; ergo per me vivum vivis. Assumptione posit in libro sub interrogatione cum dicit: Nunquid per me mortuum tantum facies mirabilia mortuis? Quasi dicat: Impossibile est hoc fieri. Mortuus accipit hic interius et exterius mortuos, qui jam ad sibi condignas poenas descendunt, et ideo impossibile est eos amplius reparari, quia in inferno nulla est redemptio; vivos vero accipe illos qui, et si mortui sunt interius, vivunt tamen exterius, et ideo in eis est spes reparationis. Inde autem constat quod per eum reparatio debet fieri, quia ipsemet in Evangelio dicit: *Ego ad hoc veni, ut testimonium perhibeam veritati.* Nunc ad litteram redeamus. Nunquid per me mortuum facies mirabilia mortuis? Utique non. Aut medici futuri, medici, scilicet, animarum, medici veri, hoc est doctores sancti suscitabunt, id est, suscitare per reparationem poterunt mortuos illos? Utique non. Confluebunt tibi amplius salubriter mortui illi? Utique non. Quia infernus non confluebit Domino. Nunquid narrabit? Vere medici mortuos non suscitabunt, quia narrare misericordiam tuam eis non poterunt, nec aliquis alius. Quod sic dicit sub interrogatione: Nunquid aliquis jam narrabit mortuis et positus in sepulcro misericordiam, id est, reparationem tuam, et positus in perditione, id est, in æterna damnatione?

narrabit aliquis *veritatem tuam*, hoc est, vel vera præcepta tua, vel impletionem promissorum tuorum? Nullus utique.

Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua. Plus dicit quam prius. Quia dicit quod et si ab aliquo eis narrari posset, ipsi tamen non intelligerent, interrogando sic, *Nunquid mirabilia tua*, id est, reparatio tua poterit cognosci ab his qui sunt in *tenebris*, id est, in tenebrosis locis inferni, et *justitia*, id est, gratia tua justificans poterit cognosci in *terra oblivionis*, id est, in terra illa cuius tu penitus per visitationem misericordiæ es oblitus? Quasi dicat: Utique, et si esset qui hæc illi posset narrare, non esset qui posset cognoscere.

Et ego ad te, Domine, clamavi. Quasi dicat: Quandoquidem per me mortuum mirabilia non facis mortuis, ergo, o Domine, resuscita me, ut per me vivum mirabilia facias mortuis. Vel recompensa mihi vicem, quia ego clamavi ad te. Et vere facies, quia *oratio mea præveniet te*, id est, apparebit te prævenisse, et effectum apud te obtinuisse per resurrectionem meam factam in mane.

Ut quid, Domine, repellis orationem meam. avertis faciem tuam a me? Quasi dicat: Quandoquidem ex-auditurus es me, ut quid ergo, Domine, repellis, id est, facis a te videri repulsam orationem meam? Et ut quid quasi avertis faciem tuam a me, dum permittis me sic contemni, sic tribulari ab inimicis meis. Quasi dicat: Tu ergo certa scis, et ego scio quare hoc sit.

Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea. Ideo, inquam, avertis a me (ut videtur) faciem tuam, quia ego solus sum id-neus, per quem ira tua trans-eat, et sic reparatio fiat. Nam ego sum vere pauper. Nihil prorsus mihi ascribendo. Et sum in laboribus pondus præceptorum tuorum portando a *juventute mea*, id est, ab illa etiam ætate quæ prior est ad lapsum. Quod autem sum pauper et laboro, non est ex impotentia mea, quia *exaltatus sum* per immunitatem peccatorum, et penitentiam virtutum. Et tamen sum *humiliatus* a persecutoribus, et hoc non æternaliter, sed tantum ad horam, quia *conturbatus*. Quare autem humiliatus, quare conturbatus? Ideo scilicet, ut *iræ tuæ* venientes in me transirent, sicut revera transierunt. Et ut transirent terrores tui, a te dispositi: juxta illud: *Non haberes in me potestatem, nisi desuper data tibi fuisset*, inquam, terrores conturbaverunt me. Et ideo dico *conturbaverunt*, quia torrentes illi circumdederunt me, sicut aqua, id est, ut me involverent et demergerent *tota die*, id est, passionis toto tempore: *circumdederunt me*, dico, *similiter*, scilicet et Judæi, et milites Romani. Et ad cumulum miseriæ meæ augendum *elongasti*, id est, elongari permisisti a me, si non loco, tamen affectione, amicum mihi corde, et proximum carne, ut Jacobum; et etiam elongasti omnes *notos meos*, scilicet quibus innotuerant signa et opera tua a me non misero, sed tanquam ipsa *misericordia*, id est, lepra reputato.

Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt et confitebuntur tibi. Taliter quoque continuatur et legitur. Quasi dicat: Ego quo deo, o Domine, clamavi ad te, et *tota die manus meas expandi*; quare ergo sæviunt in me inimici? Ideo scilicet, quia mortui sunt interiori, id est, excæcati sunt, et opera mea non attendunt. Et ideo nulla erit reparatio, quod sub interrogatione sic dicit: *Nunquid mortuis*, quos interiori scilicet non illuminat gratia tua, ut commoveant eos veritatis opera a me exhibita, *facies per me mirabilia*, id est, reparationem? Utique non; *aut medici futuri suscitabunt* tales a morte interiori, ut *confiteantur tibi*? Utique non, quia nec etiam eis mirabilia tua narrabunt, juxta illud: *Vobis primum oportebat loqui verbum Dei: sed quoniam repulisti illud, et indignos vos esse judicatis, ecce convertimur ad gentes.* Et hoc est quod dicit: *Nunquid narrabit aliquis medicorum misericordiam reparationis tuæ positam in sepulcro*, id est, persistentibus et delectan-

tibus in operibus mortuis: et *veritatem tuam positam in perditione*, id est, in æterna damnatione? Nullus utique. Et merito, quia et si eis narraretur, ab eis non cognosceretur. *Nunquid enim cognoscentur mirabilia tua in tenebris*, id est, inter illos quorum ratio est obtenebrata, quia a veritatis lumine privata? *Et justitia tua cognosceatur in terra oblivionis*, id est, irrecuperabiliter damnatis? Utique non.

Et ego. Quasi dicat: Dico quia non cognoscentur mirabilia tua in tenebris, et quod non facies mirabilia mortuis: et ego tamen pro quibusdam ex illis clamavi ad te, Domine, ut cum dicitur: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*, profuit enim hæc oratio multis, ut centurioni illi qui dixit in passione: *Vere Filius Dei erat iste*; et illis qui accedentes ad apostolos dixerunt: *Quid faciemus, viri fratres?* et multis aliis. Et hoc est quod sequitur: *Et mane oratio mea præveniet te.* Quasi dicat: Clamavi, inquam, pro illis ad te. Et hoc non frustra, quia *oratio mea præveniet te*, id est, apparebit quod rogavi obtinuisse apud te, sicut prævenientes solent obtinere factum *mane*, id est, facta in quibusdam illorum illuminatione, velut in his quos prædiximus. Et quia crebrescebant flagella, quia *flagellat Deus omnem filium quem recipit*; juxta illud: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in timore et tremore, et præpara animam tuam ad tentationes*; ideo subdit: *Ut quid, Domine, repellis?* id est, facis videri quod repellas, tot malis crebrescentibus super eos, *orationem meorum*, quam meam præferam affectione d.co. Et quare avertis, ut videris, *faciem tuam a me*, id est, a meis? Quasi dicat: Utique ideo facis, quia scis eos esse idoneos, quibus per talia flagella æternam pænes hereditatem. Namque ego sum pauper in illis, quia nihil ipsi de se præsumunt, nihil sibi attribuant, et sum in laboribus in eis: quia sustinent pondus præceptorum tuorum a *juventute non sua, sed mea*, id est, ab innovatione quam non ipsi, sed ego in eis per gratiam feci. Aliquando autem *exaltatus sum* in eis, scilicet quando subtrahitur flagellum, et parçitur eis. Quia ut jam prædictum est, si nulla jucunditas esset, desiceremus. Et iterum *humiliatus sum* in eis, revertentibus et increpantibus flagellis: quia si plena securitas esset, male exsultaremus. Et ita tamen *humiliatus sum*, quod *conturbatus*, id est, ad horam tantum humiliatus. Quod ponit ad consolationem nostram, ne desiciamus in tribulatione: quia ad tempus tantum erit tribulatio, in æternum vero exultatio. Et ideo (quasi dicat) *humiliatus sum* in illis, ut *iræ tuæ* transirent in me, id est, in illis meis, sicut revera transierunt. Et tamen hoc non per eos, sed per me factum est. Nam ut transirent iræ tuæ in eis, *terrores tui*, id est, a te dispositi *conturbaverunt me*. Quæ sequuntur non mutantur.

IN PSALMUM LXXXVIII.

Intellectus Ethan Ezrabitæ.

ARGUMENTUM.

Prædicat captivos in Babylone, nihil quidem de meritis propriis, sed de promissionibus ad David Domini convenire, ut qui genus omne Judæorum vel reges illius se custodire promiserat, sponsionis fidem rebus implere dignetur, in honorem regum populos protegendo: vel vox Christi ad Patrem de Judæis. Aliter de tempore illo quo numeratus est populus historiæ canitur.

EXPLANATIO.

Ethan interpretatur robustus: et quia psalmus iste laudes erat et promissiones Domini narraturus, incommutabilis fidelium verborum firmitas robustus nomine præmonstratur, ubi et intellectus necessario præscribitur, ut pote quia thronus David promittitur æternus, qui interim juxta historiam olim cernitur esse destructus, Ethan autem iste, sicut et Eman, vel de cantoribus David regis est, quos Verba dierum narranti, filius videlicet Chusi, filii Abdi, de cognatione Merari, filii Levi,

vel de illis sapientibus, quibus in libro Regum Salomonis sapientia præfertur. Sapientior, inquit, Ethan Esraita et Eman. Tantæ ergo scientiæ hoc carmen est, ut sapientissimi illius nomine mereatur ascribi. Ethan iste robustus, qui tanta mentis illuminatione completus est, ut Israelita verissime nuncupetur. Primo ingressu psalmi dicit se misericordias Domini cantaturum, quoniam multa promissi fideli populo profutura. Secunda parte diversis modis laudes Domini, potentiamque describit. Tertia paternas in Christum pollicitationes enumerat. Quarta ipse Dominus ob passionem, quam pertulit, inimicis traditus asseritur. Quinta fragilitati humanæ postulat subveniri, quoniam in vanum filios hominum plasmaverit. Sexta rogat Dominum suas promissiones implere, quas David servo suo fecisse declaratur, et memorari qualia servi ejus ab impiis opprobria sustinebant.

COMMENTARIUS.

Misericordias Domini in æternum cantabo. Intellectus Ethan Israelitæ. Psalmus iste agit de spe promissionis Dei, quam habemus in Domino nostro Jesu Christo; quia qui promissit, ita cætera quoque complebit, ut jam multa complevit. Dat autem nobis fiduciam ad eum, non nostrum meritum, sed ejus misericordiam. Et hic intellectus Ethan, unde psalmus titulum accepit. Ethan dico Israelitæ, quia nullus ad hunc intellectum potest attingere, nisi talis sit de quo dici possit: *Ecce verus Israelita, in quo dolus non est.* Dicit enim Salomon, quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet figmentum, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Interpretatur autem Ethan robustus, et nemo in hoc sæculo robustus est, nisi in spe promissionis Dei. Quantum enim ad meritum nostrum attinet, infirmi sumus: quantum vero ad misericordiam ejus attinet, robusti sumus. Ideoque iste infirmus in se, et robustus in spe divinæ misericordiæ, sic incipit: *Cantabo*, id est, frequenter laudabo, et in me et in aliis *misericordias Domini*, id est, in reparationem factam non meritis nostris, sed per solam misericordiam Domini. In me quidem laudabo bene operando, in aliis vero laudabo, ostendendo quidquid sunt, per misericordiam solam esse. Vel *cantabo* in me, et cantabiles aliis faciam *misericordias Domini*, misericordias dico in æternum mansuras. Misericordias ideo pluraliter ponit, quia quot sunt misericordati, id est, per misericordiam reparati, totidem sunt et misericordiæ. In æternum ideo ponit, ut per hoc ostendat, quod ira per Adam fuit temporalis: misericordia vero per Christum concessa, est æternalis.

In *generatione et generationem. Cantabo*, inquam, *misericordias, et annuntiabo veritatem tuam* non falsitatem meam, in ore jam meo, id est, corde consono; quia quod tuum est, annuntio. Quasi dicat: Obsequantur membra mea Domino meo, loquar, sed tua loquar: quia *veritatem tuam annuntiabo in ore meo*. Si enim non obsequor, servus non sum: et si mea loquar, mendax sum. Ideoque ut et ego loquar et tua loquar, duo quædam sunt, unum meum, alterum tuum: veritas quidem tua, os meum. Et ideo *annuntiabo veritatem tuam in ore meo*, veritatem dico pertingentem in *generatione et generationem*, id est, in æternum, sicut et misericordia. Vel secundum aliam litteram dicemus, *veritatem existentem in generatione et generationem*, id est, in omni generatione. Dicit enim beatus Augustinus, quod non possit *totiens similis repeti generatio, quotiens et decedit et succedit generatio*. Et ideo geminato sic dictum in *generatione et generationem*, ad illud totum intelligendum. Et accipe misericordiam in toto psalmo in remissione peccatorum, veritatem vero impletionem promissorum. Licet etiam aliquando veritas accipiatur pro impletionem præceptorum. Quas ergo misericordias cantet, quam veritatem annuntiet audiamus.

Quoniam dixisti. Et ideo secure cantabo misericordias tuas, et ideo annuntiabo veritatem tuam: quo-

niam tu qui nec fallis nec falleris, dixisti, id est, promissisti misericordiam et veritatem, dicens ita in dispositione tua: *Misericordia*, id est, reparatio futura ædificabitur per gratiam, id est, perficietur pertingens in æternum, hoc est, sic ædifico ut non destruiam. Et vere ita erit, quia in illis per misericordiam reparatis factis cæli præparabitur, id est, exhibebitur aliis, ut non desperent, sed sperent; *veritas tua*, id est, completio promissorum tuorum: et ita ut per constantiam eorum evidenter appareat in eis, quia in alio erit scientia linguarum, in alio gratia sanctorum, in alio discretio spirituum, et cætera spiritalia dona, sicut tu promissisti dicens: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*; quod videntes, alii non desperabunt de completionem promissorum. Vel aliter: Tu, inquam, dixisti, quia *misericordia ædificabitur in æternum*. Et vere ita erit, quia *veritas*, id est, vera præcepta tua præparabuntur, id est, dignius quam in aliis præparabuntur in quibusdam cælis, de quibus dictum est: *Cæli enarrant gloriam Dei*, etc. Et ita ut in eis sint, id est, manifeste appareant: quia quod dicit facient. Per quos? quasi dicat: Misericordia autem illa in aliis ædificabitur. (Sic.)

Disposui testamentum. Quasi dicat: Illud quidem dixisti, et hoc etiam dixisti: Abjunctis meis quoddam testamentum vetus dedi, *electis autem meis disposui testamentum meum*, id est, novum testamentum, quo scilicet ad æternam gloriam repararentur. Et non solum disposui, sed etiam juravi, id est, firmiter promisi *David servo meo*. Quid promisi? Hoc scilicet, *semen tuum præparabo mansurum usque in æternum*. Juratio Dei non est aliquid quam promissionis confirmatio. Et secure potest ille jurare, ne perjurium incurrat jurandi consuetudine. Et si superius fecit istum securum ad annuntiandum misericordiam et veritatem, quia dixit: *Dixi, disposui*: longo securiorem eum modo reddit, quia dicit, *Juravi*. Tale est ac si dicat: *Dixi, disposui*, si non satis est hoc, *juravi*. Licet autem hæc oratio historiali David sit facta, ita tamen hoc factum est, ut non in ipso, sed in semine ejus promissio sit implenda. Semen David idem est quod et semen Abraham: semen autem Abraham illud est de quo dictum est: *Et semini tuo qui est Christus*. Christum autem accipe non solum illum qui secundum carnem natus est de Maria virgine, sed et omnes in eum credentes. Totus enim Christus est caput et corpus: quia non potest aliquis hoc corpus decollare, nec hoc caput esse sine corpore. Semen ergo David est Christus, et corpus ejus. Et de hoc semine dictum est: *Præparabo semen tuum in æternum*.

Et ædificabo. Juravi, inquam, *David, præparabo semen tuum*: et hoc etiam ei juravi, *Ædificabo sedem tuam*, id est, illos in quibus tu sedes non per te, sed per semen tuum in *generatione et generatione*. Duæ sunt generationes: altera qua hic generamur, altera qua regenerabimur in resurrectione. Et in utraque prædicatur Christus; in hac quidem ut credatur, in altera vero ut videamur. Et in hac sedes ei præparatur, quia si in nobis non sederet, non nos regeret. Si ab ipso non regeremur, a nobis præcipitaremur. Et ideo in hac generatione sedet in nobis regnans: sedebit etiam in nobis in regeneratione, quia in æternum regnabit in sanctis suis.

Confitebuntur cæli. Prædicta dixit Ethan in voce Domini, hic autem in voce sua dicit. Et sic continuatur: Quia per misericordiam tuam flierent cæli, et veritas tua, non sua, præparabitur in eis: ergo, Domine, cæli confitebuntur, id est, laudabunt mirabilia tua, non sua. Quæ mirabilia? scilicet quod redempti sunt perditum, quod resurrexerunt mortui. Magna quippe mirabilia sunt, quod quos heri vidimus voraginem ebrietatis, hodie cornuum ornamentum sobrietatis: et qui prius erant cœnum luxuriæ, nunc sunt decus temperantiæ: et qui prius blasphematores, hodie sunt Creatorem adorantes. Et vere *confitebuntur mirabilia tua, etenim* (pro quia) *confitebuntur veritatem*

tuam, id est, completionem promissorum tuorum, A vel vera præcepta tua, non ita tamen ut spargant margaritas ante porcos, sed præcipue hoc in *Ecclesia sanctorum*, ubi vero agendum est, facient.

Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? Ideo merito cæli mirabilia tua, non sibi, confitebuntur, quoniam nullus eorum tibi potest comparari. Nam quis in nubibus æquabitur Domino nubium? Nullus utique. Apostoli et alii prædicatores sancti cæli dicuntur propter veritatis coruscationem: dicuntur et nubes, cum multis aliis modis propter occultam carnem, id est, propter occultas cogitationes. Quid enim de nube exeat videmus, quid vero in nube lateat non videmus. Similiter quæ homo dicit vel facit iudicare possumus: quæ autem cogitat, solus ille videt qui scrutator cordis est et renum. Unde dicit Apostolus: *Nolite ante tempus iudicare*, etc. Ipse quoque Christus nubem habuit, quæ a divinitatis majestatem nube carnis contextit. Sed differt in hanc nubem, et illas nubes: hæc enim est de intemerata virgine, illæ vero sunt de corrupta matre; hæc sine peccato, illæ per istam mundatæ a peccato: et ideo dicit: *Quis inter nubes æquabitur Domino nubium? Aut quis filius Dei erit similis Domino Filio Dei? Nullus utique. Ille enim unus est per naturam, isti vero multi per gratiam. Ille ex æternitate, isti ex tempore, et multa alia.*

Deus qui glorificatur. Vere nullus est ei similis. Nam hic est *Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum*, id est, cuius gloria crescit per consilium, quod sancti habent de se ipso, scilicet, ut credant in ipsum, et non amplius quarant quæ sua sunt, sed quæ Dei. *Ut qui gloriatur, in Domino gloriatur.* Dicit enim Salomon, quia in latitudine gentis est gloria regis; in diminutione vero populi, contritio principis. Et merito (quasi dicat) *glorificatur in consilio sanctorum*, quia ipse solus est magnus, alii omnes parvi. *Magnus enim est qui omnem locum secundum divinitatem implet, et est terribilis non tantum in una gente, sed similiter super omnes qui sunt in circuitu ejus.* In una enim gente tantum pro nobis nasci, crucifigi, mori, resurgere voluit et ascendere, quæ ab aliis gentibus tanquam terra a mari undique circumdabatur. Sola enim gens illa culta erat propter legem, et propter prophetica scripta; aliæ omnes erant mære, id est, in amaritudine suæ sterilitatis permanentes, non autem in illa sola gente veritatem suam innotuit, sed tamen ibi specialiter de nube suæ carnis intonuit apud illas gentes per alias nubes, sicut ipse promisit dicens: *Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus cæli.* Et sic factum est quod hic dicitur. *Exiit enim in omnem terram sonus sanctorum apostolorum comminantium tribulationem et angustiam futuram super omnem animam operantem malum.* Et sic factus est *terribilis super omnes in circuitu suo.* Accipe autem ipsum cum credentibus in eum, de populo illo corpus Jesu, quia hoc respectu dicit propheta quod sint in circuitu ejus gentes.

In nomine Deus virtutum, quis similis tibi? Quasi dicat: Ergo nullus similis tibi. Et vere nullus, quæ tu, *Domine, solus es potens.* Magna enim potentia ejus qui fecit cælum et terram, et omnia quæ in eis sunt.

Et veritas tua in circuitu tuo. Quasi dicat: Magna quidem est, Domine, potentia tua, sed longe major misericordia, per quam veritas tua, id est, vera præcepta sunt diffusa in circuitu tuo. Si enim in sola illa gente in qua nasci, crucifigi et mori pro nobis voluit, veritas ejus diffunderetur, impleretur illud tantum quod Apostolus ait: *Dico Christum Jesum ministrum fuisse circumcissionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.* Non autem impleretur quod sequitur, scilicet: *Gentes autem similiter misericordia honorare Deum*, etc. Hæc autem diffusio non potuit fieri sine contradictione magna et persecutione. Tunc enim frendens leo occurrit Samsou, ab allopylis uxorem ducenti vel pententi, et factus est inter manus ejus velut hædus caprarum. Hoc est, furens gentilitas firmiter contradixit, et restitit primo præ-

dicatoribus sanctis; quæ postquam peccata sua recognovit, inter eorum manus velut languidus peccator fuit, quia humiliavit se, et pœnituit. Et hoc est quod subdit:

Tu dominaris potestati maris, motum. Quasi dicat: Cum diffunderetur, Domine, veritas tua in circuitu tuo, mare gentilitatis turbatum est. Sed quid fecit mare? Martyres utique occidit, semen sanguinis fudit, quo seges Ecclesiæ pullulavit. Sæviant ergo mare, turbetur quantum velit mare, nihil tamen facere poterit, nisi tantum quantum permittitur ei. Quod inde apparet, quia *tu dominaris potestati maris*, id est, jam in tuum dominium transierunt illi qui, cum essent mare, ita potentes erant in contradicendo et in persequendo. Motum quidem est mare, *tu autem motum fluctuum ejus mitigas*, tantum non aufers. Manet enim adhuc contradictio et persecutio etiam in falsis fratribus.

Tu humiliasti. Vere tu dominaris potestati maris, quia princeps, scilicet, mundi ejectus est foras; nam tu humiliatus humiliasti illum superbum. Superbus enim ille superbos possidebat. Sed dato tantæ humilitatis exemplo in Christo, didicerunt homines superbiam damnare, et humilitatem appetere, et sic superbus ille humiliatus est, quia fortior illo in domum ejus intravit, et spolia ejus diripuit, et in ornamenta Ecclesiæ transtulit. Tu, inquam, humiliatus humiliasti superbum, et tu vulneratus vulnerasti illum, sicut vulneratum, scilicet, carne non transfixa, sed corde trajecto quasi spiritu et potentia ejus imminuta. Et hoc modo dispersisti inimicos tuos, ut qui prius erant inimici, essent amici. Et hoc fecisti in brachio virtutis tuæ, per illum qui est brachium tuum et virtus tua. Christus enim Dei virtus, et Dei sapientia.

Tui sunt cæli. Et quia tu eos de jugo superbi humiliasti eripuisti, ergo, Domine, cæli, id est, complures, sunt tui. Tuum enim est quod sunt, et quod complunt, et terra compluta prius alienata est tua. Et merito tua, quia tu fundasti, id est, firmasti in veritate cognitionis tuæ orbem terræ, id est, terram illam, faciendo eam orbem, id est, perfectam. Et hoc non parce, sed in multitudine, quia fundasti plenitudinem ejus. Et vere tu fundasti, quia tu creasti in bonis operibus Aquilonem, id est, illos in quibus ex iniquitate refrigerat charitas, quia membra illius Aquilonis erant qui dixit: *Ponam sedem meam in Aquilonem, et ero similis Altissimo.* Et creasti etiam in operibus bonis mare, id est, illos in quibus erant amaricantes in sterilitate sua. Vel aliter, quasi dicat: Quandoquidem tu fundasti orbem terræ, et plenitudinem ejus, ergo non amplius Aquilo est eis timendus. Vel mare est, quod Aquilo hostis antiquus. Et mare, id est, illi in quibus ipse operatur tanquam in vasis suis ad oppugnandum populum Dei, sed non sunt timendi, quia tu creasti Aquilonem, et creasti mare. Et quia creatura tua sunt, ideo nihil possunt contra te, nisi permitti. Quasi dicat: Plus valet in eis quod tu fecisti ad damnationem tuam, quam voluntas eorum ad nequitiam suam.

Thabor et Hermon. Fundasti, inquam, terram, et hoc incipiendo a Jerusalem. Quod notatur ex ipso ordine verborum, cum dicit: *Thabor et Hermon exultabunt non amplius in suo, sed in tuo nomine glorificando.* Thabor interpretatur lumen adveniens. Lumen vero adveniens est judæus populus, qui principaliter illuminatus est, et advenit quasi lumen aliis, quia per illuminatos de populo illo alii de gentibus sunt illuminati. Unde vero hoc lumen advenit? Ab illo, scilicet, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quod est lumen quod nec a: alio accendetur, nec unquam exstinguetur. Hermon autem interpretatur anathema ejus, per quod gentes intelliguntur, nunc illum, id est, diabolum anathematizantes et abominantes, quæ prius erant amantes et colentes. Et merito (quasi dicat) isti exultabunt in nomine tuo, quia brachium tuum quod fecit illos alios illuminantes, et istos anathematizantes, ille quem

prius erant amantes, est eum potentia, id est, est vere A potens, alii vero omnes impotentes.

Firmetur manus tua. Quasi dicat: Et ut semper exsultent in nomine tuo, ideo, Domine, manus tua, id est protectio tua, firmetur, id est, firma et statorea sit in eis, ne deficiant, sed proficiant; et ita nunc firmetur manus tua, ut tandem exaltetur dextera tua, id est, exaltemur illi ad dexteram tuam statuendi. Et vere ita erit, scilicet, exaltabitur dextera tua, quæ erit preparatio sedis tuæ, id est, quia preparabit tibi judicariam sedem in eis iustitia et iudicium, id est, actio et discretio. Iudicium enim proprie est discernere inter bona et mala, iustitia vero est bonis insistere, mala vero repellere. Et aliter: Firmetur manus tua in eis, sicut prius. In quibus autem manus tua nunc non firmabitur, in his exaltetur tandem dextera tua, id est, potentia tua. Tale est illud: Dextera tua inveniat omnes qui te oderunt. Et vere ita erit, quia preparatio sedis tuæ erit, id est, quam tu iudicabis. Et quæ res iudicabitur a te? Iustitia, scilicet, et iudicium. Iustitiam refer ad bonos, iudicium vero quod pro damnatione ponitur, ad malos. Tunc enim erit iustitia, quando boni gaudebunt, cum viderint illud quod non videntes crediderunt. Iudicium vero erit, quando mali contremiscerint, cum viderint illud quod irridentes credere noluerunt.

Misericordia et veritas. Quasi dicat: Tandem exaltabitur dextera tua, interim autem præcedent faciem tuam, id est, illum manifestum adventum tuum misericordiam et veritas. Misericordia quidem in peccatorum delectatione, veritas vero in promissorum completionem. Vel misericordia in misericorditer promittendo, veritas vero in fideliter promissa complendo. Quod qui attenderit, in illis tandem erit in iustitia; qui vero non attenderit, in illis erit in iudicio. In priori vero lectione sic continuabitur: Iustitia quidem et iudicium preparabunt tibi sedem in eis, hoc autem ex se non habebunt, sed a te, quia misericordia et veritas præcedent faciem tuam, id est, præ entiam tuam in eis, quæ illud operabuntur. Et quandoquidem per misericordiam et veritatem preparatio sedis tuæ fiet et hic et tandem, ergo populus ille vere est beatus, qui digne scit jubilationem, id est, qui intelligit causam illam unde sic debeat te gratiare, ut non possit verbis explicare, et ideo inchoat jubitare.

Domine, in lumine vultus tui ambulabunt. Ideo beatum dico populum illum, qui digne scit unde jubilandum, quia certe intelligit, totum quod sunt, ex misericordia tua, Domine, e-se, sicut revera est. Nam ambulabunt in operibus bonis in lumine vultus tui, non sui, id est, in illuminatione voluntatis tuæ, non meritorum suorum. Et exsultabunt in tuo nomine glorificando, non suo, et quia in tuo tota die, id est, assidue et hic et in futuro exsultabunt. Si enim in suo nomine exsultarent, cito ab exultatione deficerent. Et exsultabunt in tua iustitia, quia prius deprimebantur in sua.

Quia gloria virtutis eorum. Vel ideo merito in tuo nomine exsultabunt, quia tu es gloria virtutis eorum, ipsi ignominia infirmitatis suæ. Quod enim virtus aliqua in eis est de qua possunt gloriari, hoc ex te est, non ex se. Et ideo cornu nostrum, id est, spiritualis sublimitas nostra exaltabitur in beneplacito tuo, non in merito nostro. Et vere in beneplacito tuo, quia Domini, id est tui, est assumptio nostra. Hoc est ex sola misericordia tua est, quod assumpsisti propter nos redimendos humanam naturam, vel, quod nos assumpsisti de massa perdendorum. Et determinat cuius domini sit assumptio, scilicet, Sancti Israel, id est, illius qui sanctificat omnem illum qui est verus Israel. Et qui est Rex noster, id est, qui regit nos in virtutibus, ut ad veram visionem perveniamus, ubi, scilicet, facie ad faciem videbimus.

Tunc locutus es. Quasi dicat: Et de hac assumptione prædicta tunc locutus es sanctis tuis, id est, prophetis in visione, id est, per revelationem in dictis et factis. Visiones ad prophetas proprie pertinent,

unde etiam ipsi prophetæ olim videntes dicebantur. Et tunc, dico, locutus es sanctis tuis, quando, scilicet, dixisti illud prædictum: Misericordia edificabitur in æternum. Et loquens promissisti, id est, dixisti hæc: Ego qui prius posui adiutorium in quodam impotente, qui non perstitit, qui exemplum obedientiæ non fuit, ponam nunc adiutorium meum in quodam vere potente. Et quia deiecasti illum abjectum, exaltabo hunc electum de plebe mea. Et merito exaltabo eum, quia inveni in isto David vere servum meum, qui nec cogitatione apostatabit. Juxta illud: Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum. Et ideo ungam eum meo oleo sancto, illo, scilicet, oleo, de quo alibi: Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Hoc est, replebo eum spiritualibus donis.

Manus enim mea. Vere ungam eum, quia sic agam cum eo, scilicet, manus mea, id est misericordia et protectio mea, auxiliabitur ei quantum ad susceptam humanitatem. Et brachium meum, id est verbum meum personaliter illi unitum, confirmabit eum contra omnem lapsum. Et ideo inimicus diabolus nihil proficiet in eo. Quasi dicat: In Adam quidem inimicus fecit et perfecit; in isto quidem faciet quod suum est, id est, tentabit eum, sed nihil proficiet, nec in ipso, nec in suis. Exercebit eum, sed non nocet. Proderit ille sæviendo, in quo coronabuntur isti vincendo; et filius iniquitatis, id est, angelus apostata, quem genuit iniquitas, non apponet nocere ei. Ponet quidem ut noceat ei, quando eum crucifigi faciet et occidi; sed postquam viderit eum resurgentem et ascendentem, non amplius apponet nocere ei, imo etiam æternaliter gaudebit, quod prius nocere conatus sit.

Et concidam. Inimicus, inquam, in eo nihil proficiet; et ideo sicut Moyses caput vituli constulit contrivit, et populo bibendum dedit, ita concidam, id est, paulatim conteram inimicos ejus, et in corpus ejus transferam; et hoc a facie, id est, a præsentia ejus. Ipsa enim præsentia et cognitio ejus, erit causa hujus. Et ita dico concidam, quod convertam odientes eum prius in fugam, scilicet, ut ab irato fugiant ad placatum. Vel aliter: Inimicos ejus in futuro concidam a facie ejus, id est, repellam a præsentia ejus in æternis tenebras. Quia dictum est: Tollatur impius ne videat gloriam Dei. Et nunc interim odientes convertam eos in fugam, scilicet, ut ab irato fugiant ad placatum.

Et veritas mea et misericordia cum ipso. Videtur hoc quantum ad ipsum caput non posse dici. Non enim misericordia indiguit, qui nihil quod remitteretur habuit; sed tamen et in ipso misericordiam vocare possumus ipsam humanitatis assumptionem, et veritatem impletionem illius promissionis, quia dedit ei nomen, quod est super omne nomen. Et quia non dedit ei spiritum ad mensuram. Vel si cui hoc non placeat, dicat dictum esse quantum ad membra, in quibus revera sunt et veritas in impletionem promissorum, et misericordia in remissione delictorum. Proponuntur autem a tota divina Scriptura hæc duo præcipue, scilicet, misericordia et veritas, ut et nos ea faciamus, misericordiam quidem miserando miserorum, veritatem vero quo justum est iudicando, ut nec precludat in nobis vel veritatem misericordia, vel veritas misericordiam, quia multi pietate perversa sæpe justæ causæ divitis præferunt injustam causam pauperis. Veritas, inquam, et misericordia mea erit cum ipso, et in nomine meo, id est, per hoc quia ipse et sui sunt in nomine meo glorificando, non in suo exaltantur cornu ejus, id est, spiritualis sublimitas sua et suorum. Ipsa enim mea glorificatio, eorum erit exaltatio. Et ponam manum ejus, id est, potentiam ejus in mari, id est, in gentibus in sterilitate sua amaricanibus, et dexteram ejus ponam etiam in fluminibus, id est, in his qui per cupiditatem magis et magis inveniunt in amaricantes fluxus hujus, sicut fluvius in mare. Hoc est desperatissimos etiam ei subjiciamus.

Ipsæ invocabit me. Ideo quæ dixi faciam ei, quia ipse solus digne invocabit me, dicens: Tu Pater Deus meus secundum divinitatem, et Deus meus secundum hu-

manitatem, et susceptor salutis meæ, quia suscepisti me quantum ad assumptam humanitatem, quantum ad salutem.

Et ego primogenitum. Ipse quidem digne invocabit me, et ego vicem ei reddam, quia ponam illum primogenitum, hoc est, vel præ omnibus honoratum, sicut primogeniti in domo præ omnibus honorabantur. Vel primogenitum, id est, inter mortuos liberum. Et ponam excelsum illum non solum præ tyrannis, sed etiam præ regibus terræ, id est, ultra illos omnes qui regunt illicitos motus in se. Et servabo illi in suis, misericordiam meam in æternum, quia semper eis misericors ero. Et hoc ideo, quia testamentum meum, id est testamentum novum, est fidele, non infidele, id est, firmum et certum est ipsi et suis. Ipsi quidem ideo, quia et in ipso mediatum est hoc testamentum, et ipse mediator est testamenti et signator et testis, et fide jus-or testamenti, et hæreditas testamenti, et coheres testamenti.

Et ponam in sæculum sæculi semen. Quia testamentum meum fidele erit ipsi, ideo ponam semen ejus spirituale, scilicet, non carnale, duraturum in sæculum sæculi, id est, in æternum; et thronum ejus, id est, illos in quibus ipse sedebit, tanquam in judicaria potestate sua. Anima enim justi sedes est Dei. Illos, inquam, ponam, sicut dies cæli, id est, ita erunt illuminati, ut sicut dies cæli, quos nulla nox interpollat, sunt sine tenebris, ita caveant sibi ab omnibus vere dicendis peccatis. Nullus enim ita perfectus est, quin interdum in aliquibus labatur venialibus, hos dies cæli nondum habemus, sed in futuro cum immortalitate et impassibilitate coronabimur, ipsos habebimus. Quia non plures dies, sed una tantum dies, erunt sine fine, quia sine nocte, sed propter tam longum spatium vocat illam unam diem pluraliter dies.

Si autem dereliquerint. Quasi diceretur ei: Promittis quidem semen ejus in æternum mansurum, quid autem si filii ejus peccabunt? Ostendit quod propter hoc etiam promissio ejus non tollatur, dicens ita: *Si filii ejus dereliquerint legem meam;* et ideo dereliquerint, quia non ambulaverunt in judiciis meis, id est, non fecerunt quod lex mea judicat esse faciendum, sed potius e contra, quia profanabunt, id est, polluent, justitias meas, loco earum inducendo injustitias. Et si non custodierint, imo neglexerint mea mandata; si, inquam, hoc et hoc fecerint, non ideo contumaciam eos, non ideo in perditione relinquam eos, sed ut medicus visitabo iniquitates eorum in virga, id est, in paterno flagello, ut corrigam, non ut destruiam. Et determinat quid per virgam, quid per iniquitates accipiat dicens: *Et visitabo peccata eorum in verberibus.* Ecce misericordia Dei non tantum vocantis, sed etiam flagellantis. Melius enim est corripi et erudiri in flagello patris, quam perire in blandimento prædonis.

Misericordiam autem. Visitabo quidem eos in virga, hoc autem faciens non dispergam ab eo David, id est, ab eo semine, imo conservabo in eo misericordiam meam. Det ergo disciplinam, ut non auferat ab eo misericordiam. Cædat contumaciam, ut reddat hæreditatem. Hic, inquam, non dispergam ab eo misericordiam, neque tandem nocebo ei in veritate mea, id est, in judicio meo, quando veritas mea manifestabitur. Ad hoc enim non dispergitur misericordia liberantis.

Neque profanabo testamentum meum. Quasi dicat: *Non dispergam* (inquam) *misericordiam meam ab eo,* et hoc modo non profanabo testamentum meum, id est, pactum meum cum ipso factum. Testamentum vero dicere possumus vel illud: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos, dicit Dominus,* quod alibi dicitur. Vel quod hic dictum est scilicet. Si peccaverint filii ejus, non eos perire sinam, sed visitabo eos in virga: non profanabo, inquam, testamentum, et quæ procedunt de labiis meis, scilicet quod semen ejus manebit in æternum, non faciam irrita, id est, vana, sed firma et stabilia; quia et si filii ejus incorrigibiliter pecca-

ant, et non correcti per patrum flagellum peribunt, non tamen propter paleas grana, nec propter quosdam etiam malos boni pisces efficiuntur, quia prospexi jam alios filios, in quibus quæ procedunt de labiis meis complebuntur.

Semel juravi in sancto. Vere procedentia de labiis meis non faciam irrita, quia juravi, id est, firmiter promisi David in sancto meo, id est, in sanctitate mea, quod semen ejus manebit in æternum. Et semel juravi ei: nec expectes ut secundo juret, si primo decipiet. Si ergo (quasi dicat) David mentiar, nulli amplius verum dicam.

Et thronus ejus. Vere semen ejus in æternum manebit, quia et secundum interiore et exterioriorem reparabitur ad æternitatem. Quod sic dicit aequipollenter: *Thronus ejus,* id est, illi qui sunt sedes ejus, tandem positi in conspectu meo, id est, reparati ad æternitatem, erunt in anima sicut sol, id est, ita indeficientes, sicut solis lux est indeficiens, et in corpore erunt sicut luna. Et quia solet sacra Scriptura per lunam mortalitatis defectum significare, ideo addit: *Perfectum in æternum.* Quasi dicat: Si qua luna esset, quæ perfecta esset in æternum, respectu illius hoc dictum putes, quia erunt sicut luna. Ecce promittitur nobis nihil reparatio in utroque, scilicet et in anima et in corpore. De hac autem reparatione a multis dubitabatur, non quantum ad animam, de cujus æternitate philosophi multa dixerant, sed quantum ad corpus. In quo etiam omnes Judæi præter solos Phariseos errabant. Unde cum Paulus, quia resurrectionem prædicabat, ab aliis Judæis verberaretur, clamavit: *Ego Phariseus de resurrectione judicor,* ut ab ipsis Phariseis liberaretur. Et quia multiplex dubitatio de prædicta reparatione futura erat, ideo Propheta ad comprobandum quod dixit, veritatis testimonium subjungit. Quasi dicat: Dixi reparationem futuram animæ et corporis, et hujus rei est fidelis in cælo testis, ille scilicet qui de morte resurrexit, ascendit et sedet ad dexteram majestatis. Et qui resurgens cicatrices etiam retinuit in sua carne, ut vulnus dubitationis sanaret in nostro corde.

Tu vero repulisti. Dicit beatus Augustinus, quod quæ de eversione promissionum hic dici videntur, de historiali David accipienda sunt, cui quantum ad litteram, videbatur ab ignaris hominibus ita promissio facta, ut in carnali semine ejus esset implenda. Et talem accessum ad litteram in voce Prophete facit: *Hoc servo tuo David, Domine, promissisti.* E contrario vero fecisti. Ubi ergo promissiones tuæ, de quibus paulo ante gaudebamus, de quibus alacriter plaudebamus, de quibus tanquam securi aggratulabamur, quasi alius promiserit, alius everterit? Tu ipse vere promissisti, etiam propter humanam dubitationem jurasti, hoc vero fecisti; ubi ergo promissum tuum? Exhibe quod jurasti, redde quod promissisti. Sublatum est in isto David, ne expectetur in isto David, quod ipse per spiritum vidit quando dixit: *Tu vero repulisti,* etc. Post hoc autem ad explanationem sententiæ dicit: Vere promissio facta est, ut esset certa. Et positus erat David cui promitteretur hæc omnia in semine ejus, quod est Christus, implenda. Sed quia homines ignari putabant ea propter promissum in David impleri, ideo destruxit ea Deus in David, quæ tamen necesse erat impleri: ut cum viderentur in illo non implenda, quæreretur alius, in quo completa cognoscerentur. Sicut de duobus illis fratribus, Esau et Jacob prophetatum fuit, quia major serviet minori; sed quia in illis hoc completum non fuit, expectandi erant populi duo, per illos duos significati, in quibus completeretur, quod non mendax Deus polliceri dignabatur. Ita et David promissum est, quod semen ejus in æternum maneret. Et natus est ei filius tantæ prudentiæ, tantæ potentæ, in quo promissa Dei completa putarentur; sed cecidit Salomon, et dedit locum sperando Christo. Et quia Deus falli non posset, et in illo non poneret promissum suum, quem sciebat casurum, post casum

quærerent alium, ad quem pertineret promissum. In hac vero sententia littera sic exponitur: Tu Deus qui promissisti David, quod semen ejus in æternum maneret, et cætera prædicta; e contrario fecisti, quia *repulisti* eum de regno per persecutionem filii ejus Absalonis, *Christum tuum*, id est, illum unctum; et repellendo *despexisti*, id est, despectibilem eum fecisti. Et ideo dico *repulisti et despexisti*, quia tu *distulisti* eum ab integritate regni per illam persecutionem. Dicitur enim quod ante mortem Absalonis rex similiter Israel, et similiter in Adam fuerit unctus.

Avertisti. Hæc sequentia dicuntur de ipso David, quantum ad corpus ejus. Sicut enim multitudo credentium corpus Christi accipitur: ita carnalis ille populus quasi corpus David intelligitur. Et est dicere: *Repulisti eum in se*, et etiam *avertisti testamentum*, id est, pactum factum cum illo servo tuo in suis. Ubi enim (quasi dicat) regnum, ubi sacerdotium, ubi sacrificium, ubi legale institutum? Utique perierunt. Et *sanctuarium ejus*, id est, locum illum ubi sancta custodiebantur, id est, templum, quod solum erat in terra, *profanasti*, id est, profanum et pollutum fieri permisisti. *Destruixisti omnes sepes ejus*, id est, prophetas et reges qui erant ad circumdati onem et defensionem illi in suis. *Et posuisti firmamentum formidationem*, id est, tanta fuit tribulatio illorum defensurum, ut quisvis formidaret firmare, id est, defendere eum. Et ideo *diriperunt eum* in suis *omnes transeuntes viam*, hoc vel temporaliter regnantes, vel veritatem non cognoscentes, ut jam alibi dictum est. Et *factus est opprobrium vicinis suis*, id est, omnibus gentibus in circuitu suo. Et ideo *factus est opprobrium*, quia tu *exaltasti dexteram*, id est, potentiam *deprimentium eum* in tantum, quod *lætificasti omnes inimicos ejus* per victoriam de ipso datam. Et ut exaltaret *dexteram deprimentium*, *avertisti adjutorium gladii ejus*, id est, teipsum ei subtraxisti, quo adjuvante prius duo fugabant decem millia. Et qui prius egrediebatur cum eo ad bellum, quia tam manifestis signis cum ipso agebas, ut præsens esse intelligeretur, modo *non es auxiliatus ei in bello*. *Destruixisti eum ab mundatione et exteriori*, quia fecisti eum omnibus immundum videri, et de mundatione interiori, de qua dictum est, *Fidemundans corda;* et *sedem ejus*, id est, civitatem illam, in qua prius quiescebat, et multum delectabatur, *collisisti*, ita ut redigeretur in terram, id est, penitus destrueretur. Et merito victus est atque destructus, merito terram illam perdidit, pro qua Dominum suum occidit.

Minorasti dies temporis. Quia cum ipsi promitterent sibi divinum et æternum statum in legalibus institutis, tu cito eis finem imposuisti: et *perfundisti eum confusione*, id est, dedisti ei omnimodam confusionem, intus scilicet mentis cæcitate, foris carnis tribulationem.

Usquequo Domine. Hæc omnia prædicta evenerunt in David, in quo stulti homines et ignari putabant Deum suum præcepta complecturum, ut promissa Dei firmis in Christo et in regno ejus compleantur, et ideo subdit: *Usquequo, Domine, avertis*. Quasi dicat: Si sic agendum erat cum paleis, non sic agendum est cum granis. *Usquequo ergo, Domine, avertis te a populo* illo permittendo illum esse aversum? Foris non *in pænem*, quia et si *cæcitas ex parte contigit in Israel*, ut *plentitudo gentium intraret, inde reliquæ salvabuntur*. Interim autem (ac si dicat) *exardescat ira tua sicut ignis*, id est, ita ut quosdam purget, illos scilicet qui convertuntur: quosdam incineret, qui non convertentur, sicut materialis ignis quædam incinerat, quædam purgat.

Memorare quæ non ea substantia. Quasi dicat: Noli, Domine, prorsus averti a populo illo, sed *memorare quæ sit mea substantia*, id est, quis sit ille per quem ego et alii qui in te credunt, subsistunt, ut parcas illi populo. Non enim ex toto radix interit, sed veliet semen cui promissum est: quia de populo illo

virgo Maria, de Maria Christus, qui substantia est omnibus credentibus. Hujus ergo substantiæ memorare, quia nisi memor eris, tunc vane *constituisti*, ut videbatur, *filios hominum*. *Nunquid autem tu vane constituisti eos?* Utique non, sed ipsi per se in vanitatem abierunt, a qua necesse est ut revocentur. Quem ergo mundatorem, quem revocatorem habebunt, nisi tu reservaveris eis aliquem, per quem revocentur? *Quis autem est ille? Homo ille, scilicet qui mortuus vivet, et amplius non videbit mortem*. *Christus enim resurgens a mortuis, jam non moritur*. *Mors illi ultra non dominabitur*. Et quia etiam cuique sancto viro hoc convenire posset, quia mortuus vivet in resurrectione, et deinde non videbit mortem: ideo addit, et quia ipse *eruet* propria potentia sua *animam de manu inferi*, id est, de potestate mortis: hoc enim nulli alii convenit, nisi soli Domino Je-u Christo. Et hæc est fides nostra catholica. Quia autem huic fidei diu repugnatum est, et contradictum sancti prædicatoribus multis molestiis et tribulationibus, Propheta orans pro contradicentium concorporatione, et pro persecutionis cessatione dicit: *Domine, ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ*, id est, ab antiquo promissæ: *sicut jurasti*, id est, quas jurasti *David in veritate tua?* Quasi dicat: Jam Christum mundatorem agnovimus, jam tenemus in quo complex promissa; quia ipse est ille qui vivet, et non videbit mortem, et qui ipse *eruet animam suam de manu inferi*: et tamen adhuc tribulamur, et persecutiones patimur, quia *propter te mortificamur tota die*.

Memor esto, Domine. Quasi dicat: Jam Christo veniente, et in cælis consedente, opprobrium tamen adhuc in ipso patimur: quia obijcitur nobis quod mortuum adoramus, quod in crucifixum latronem credimus, et similia; et ideo, *Domine, memor esto opprobrii servorum tuorum*, opprobrii scilicet *multarum gentium*. Gentium quidem ut inferentium, servorum vero ut tolerantium. *Quod opprobrium ego continui in sinu meo*, et jam occultum prævidi futurum in his qui de sinu meo nasciturus sunt. *Vel quod continui* (pro contenturus) id est, passurus sum in illis qui non exhibent de sinu meo, ut sint immunda manus educta de sinu: sed erunt munda manus in sinu reducta, id est, in eadem fide mecum permanebunt. *Vel quod continui* (pro continebo) in posteris meis per fidem in sinu meo, id est, apud me, quia non ausus ero repellere opprobrium illud contradicendo, sed tacendo ipsum apud me occultabo. Quandiu enim Ecclesia in persecutione et tribulatione mansit, et crimen fuit esse Christianum, sicut et nunc est esse pagnum: tandiu fidelibus libere mali insultabant et exprobrabant, quia quod contradicerent non inveniebant. Gratias autem Deo, quod jam nullus Ecclesiæ insultat, aut si aliquis insultat, non publice insultat: et mala quæ loquitur, magis timet audiri, quam velit credi. *Memor esto dupliciter accipitur*, scilicet ut vel ita sit memor, ut ipsi exprobrantes conversi idem opprobrium patiantur ab aliis, quod modo inferunt servis Dei. Vel ita sit memor, ut propter hoc temporale opprobrium dentur in opprobrium æternarum poenarum.

Quod exprobraverunt. Ostendit quo modo dixerint illud opprobrium esse *multarum gentium*, scilicet, exprobrantium, non exprobratarum. Quia inimici tui de gentibus, *Domine*, hoc opprobrium *exprobraverunt*, ipsi dico exprobrantes commutationem servis tuis, *commutationem Christi tui*. *Quod*, id est, quam rem maxime *exprobraverunt*. Mortem Christi honesto nomine vocat commutationem: et merito, quia ibi vere fuit commutatio, id est, in melius mutatio de mortalitate ad æternitatem, et de corruptione ad incorruptionem, de ignominia ad gloriam, de morte ad vitam. Pro qua commutatione, inquam, spes tanta data est nobis, *benedictus sit in æternum Dominus*, qui scilicet sanguine suo gratis nos fecit salvos: errantes quæsit, invenit, redeunt; a dominio et potestate diaboli nos liberavit, et de regno tenebrarum in re-

gnum lucis nos transtulit. *Fiat ei benedictio in illis, A fiat et in istis.* Possunt ab eo loco ubi digressionem ad historiam David fecimus, fere quæcumque sequuntur aliter legi, ut sic in superioribus in vero tantum David persistamus, juxta quod prior proluxa continuatio sic abbreviavit: *Hæc quidem, Domine, promissisti, aliter vero fecisti: quia tu repulisti, id est, repulsum a te videri permisisti, cum flagellaretur et crucifigeretur, Christum tuum. Et despexisti, id est, despectibilem eum videri fecisti, cum conspueretur, cum spinis coronaretur. Et distulisti, id est, dilatum eum esse, quantum ad corpus, diu permisisti. Quasi enim sterilis et vidua sponsa Christi Ecclesia de gentibus in morte ejus remansit, ad quam postea fratres ejus, apostoli scilicet accedentes suscitaverunt semen fratri mortuo; et sic tandem Christus qui prius, quantum ad membra dilatus, est perfectus* . . . . .

*Avertisti testamentum. Distulisti, inquam, Christum, et hoc modo visus es evertisse testamentum servi tui, id est, promissionem quam feceras illi servo tuo, scilicet quod semen ejus in æternum maneret. Profanasti, id est, pollutus videri permisisti illos qui erant sacrarium ejus, id est, secundum habitaculum ejus in terra, sicut sanctos apostolos et alios superiores, qui peripsema omnium facti sunt, et spectaculum angelis et hominibus. Destruxisti etiam, id est, destrui permisisti omnes sepes ejus. Per sepes minores accipe, tales tamen qui protectioni aliis minoribus essent. Et tanta fuit tribulatio, quod posuisti firmamentum ejus formidinem, ut prius. Diripuerunt, id est, dilaceraverunt eum exterior omnes transeuntes viam, ut prius. Et factus est opprobrium vicinis suis, id est, persecutoribus, quia tu exaltasti dexteram deprimentium eum, permittendo eum superari exteriori in suis, in tantum quod lætificasti omnes inimicos ejus. Avertisti adiutorium prædicationis ejus, scilicet ut unde debuit habere adiutorium, potius esset ei nocumentum. Et non es auxiliatus ei in bello, id est, in præconando. Destruxisti eum a mundatione exteriori, ut omnibus immundus in suis videretur. Et sedem ejus, id est, quosdam in quibus ipse sedebat, per fidem collisisti, id est, frangi et devocari permisisti, ita quod humiliarentur in terram, id est, in terrena penitus relaberentur. Memorasti etiam dies temporis ejus in quibusdam, non quod vere dies minorarentur: quia dictum est: *Constituisi terminos ejus, quos præterire non poterunt; sed quia cum per tribulationes aulerebantur, videbantur subditis eorum, quibus necessarii erant ad instructionem: vel etiam ad necessitatem, quod ante tempus tollerentur. Et sic perfudisti eum confusione interius quidem dolore fraternæ devotionis, exteriori vero labore tribulationis.**

Usquequo, Domine. Distulisti, inquam, Christum tuum. Usquequo autem, Domine, avertis te ab eo differendo eum, quod non facis aliarum ovium concorporatione? Avertis in finem? Forte non in finem. Et hæc ira tua, quod destruis eum et perfundis confusione, exardescet sicut ignis incinerans, an sicut ignis purgans? Unique sicut purgans. Attende autem, quod usquequo tam in hoc loco, quam in omnibus aliis locis similibus est verbum non indignantis impatientiæ, sed orantis justitiæ.

Memorare quæ mea substantia. Ne avertaris, Domine, sed memorare quæ sit mea substantia, id est, quam condignum sit illi, per quem ego subsisto. Non enim decet, tantum caput parvum corpus habere. Memorare dico, quia si non memoreris, vane constituisi omnes filios hominum, ut prius. Ut autem vane non constituas filios hominum, memorare quis sit homo, id est, quid sit condignum illi homini, qui mortuus vivet, et non videbit mortem, ut supra dictum est. Ubi, id est, in quo homine sunt complendæ misericordiarum, Domine, sicut jurasti David in veritate tua. Quæ sequuntur non mutantur.

IN PSALMUM LXXXIX.

Oratio Moysi hominis Dei.

ARGUMENTUM.

Solutio captivitatis a Domino postulatur, ubi tam efficax supplicatio funditur, ut Moysi esse videatur. Vox apostolorum ad Patrem.

EXPLANATIO.

Non est dubitandum talia nomina titulis adhiberi, quæ textum psalmodum interpretatione sua dilucidant. Unde merito ut ostendam hujus supplicationis efficaciam, Moysi nomen apponitur, qui frequenter orando Dominum placavit iratum, qui etiam minister testamenti veteris et novi propheta exstitit. Et quia utraque psalmus iste conjunxit, ejus nomine titulatur. Quod et ipsum duplici sacramento præfulget. Moyses quippe interpretatur *adsumptus*, eo quod de aquis a filia Pharaonis fuerit elatus, quod, propter mare Rubrum, Israelitas, propter baptismum significat Christianos. Aliter quia Psalmista æternum ante sæcula Deum mundi factorem et gubernatorem, humanumque genus propter peccata mortis obnoxium erat, dicturus, quæ utique omnia Moysæ narrante didicerat, non immerito quæ ab ipso cognoverat ipsius nomini consecravit. Moyses in prima sectione inchoat a laude judicis, beneficia ejus breviter, potestatemque commemorans. Deinde infirmitati nostræ, quam et ipse multis modis ostendit, postulat subveniri. Tertio rogat adventum Sævatoris oculos apparere, quem sciebat humano generi profutura præstare.

COMMENTARIUS.

Domine, refugium. Psalmus iste intitulatur: *Oratio Moysi hominis Dei*, non quod a Moysæ sit conscriptus, sed alicujus significationis gratia tanti meriti servi Dei nomen appositum est, quod dirigatur legentis vel audientis intentio. Per hunc hominem suum dedit Dominus legem populo suo, per hunc hominem populum suum de Ægypto liberavit, et per desertum traduxit, et sic factus est minister veteris testamenti, et propheta novi. Secundum hanc ergo dispensationem, quæ per Moysen facta est, psalmus iste inspicendus est, qui de ejus oratione titulum accepit. Et quia continetur in hoc psalmo vita vetus et nova vita mortalis, vita vitalis anni qui pro nihilo habendi sunt, anni pleni misericordiarum, veraque lætitiarum, peccatum et poena primi, regnum et gratia secundi, ideo adhibitum est nomen hominis Dei, quia per istud vetus testamentum, quod ipse ministravit, cujus præmia erant terrenæ promissiones sub velamine et sub tegumentis et figuris quibusdam summa et æterna bona novæ vitæ promittebantur. Et ideo enim ad Christum venit, velamen quod habebat Moyses in facie auferitur quia necesse est ut recedente umbra veritas appareat. *Oratio autem Moysi* ideo intitulatur, quia illi homini valde familiare fuit orare, et oratione sua populo illi placatum Deum facere; et per hoc nos admonet ut et nos assiduis deprecationibus et orationibus Deum nobis placatum faciamus, et hoc non timore poenæ, sed amore justitiæ. Quod per hoc notatur, quia non dixit, servi Dei, sed *hominis Dei*. Et potest esse vox vel propheta: vel ipsius Moysi exhortantis nos, ut eorum quæ retro sunt obliviscamur, et in ea quæ ante sunt extendamur, et ita dicit: *Domine, cum tu sis factor omnium, factus es pro nobis. Verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis.* Et *factus es nobis refugium*, id est, turris fortitudinis, ut jam supradictum est. Et hoc a generatione priori in generationem istam. Hoc ideo apponit, quia non defuerunt etiam in illa generatione habentes fidem, quæ postea revelata est.

Priusquam montes. Quasi dicat: Dico quia factus es, sed tamen ante omnem facturam es, quia priusquam fierent montes, aut formaretur terra, id est, es ante omnem rationabilem creaturam; et si ante rationabilem, con-

stat multo magis ante irrationabilem. Per montes designatur celsitudo supercoelestis rationabilis creaturæ, per orbem vero terræ inferior rationabilis creatura. Et est dicere: Tu es priusquam montes, id est, supernæ rationabilis creaturæ fierent, et priusquam formaretur, id est, in quiddam dignum proveheretur terra; et ita dico formaretur, ut esset orbis, id est, perfecta. Hoc est antequam fieret ex terra homo deus terræ, ut esset in terra qui te agnosceret et te laudaret. Et vere tu es ante ista, quia es a sæculo et usque in sæculum, id est, ab æterno usque in æternum, quia ab ante mundum et post mundum. Sæculum quoque propter Græcum verbum ambiguum quidam interpretant, ut beatus Augustinus dicit, pro æterno posuerunt. Tu es dicit ad notandam incommutabilitatem divinæ essentia; non convenit, neque fuit neque erit, sed solum est. Et reddit causam quare dicit es, ideo, scilicet, quia Deus.

Ne avertas hominem in humilitatem. Sanctus vir iste timens ne inter tot tribulationes, tentationes et molestias corporales huius sæculi, quas experimento cognoverat, miser homo desiceret ab illo suo refugio, sic orat et dicit: Domine refugium nostrum, ne avertas, id est, ne averti sinas a summis et æternis bonis hominem in humilitatem, id est, ut hæc infima et ima et carnalia appetat et concupiscat. Et ideo dico ne avertas, quia tu hoc dixisti, id est, præcepisti dicens: Convertimini, filii hominum, ad me. Quasi dicat: Da, Domine, quod iussisti, petentis precem exaudiendo, volentis fidem adjuvando, quia sine tuo auxilio per arbitrii voluntatem huius vitæ tentationes non possumus superare.

Quoniam mille anni. Merito ab his labentibus et transitoriis debemus averti, et ad æterna et stabilia, sicut tu, Domine, iussisti, converti, quia hæc præsentia quantumcumque sint proluxa, nec unius momenti sunt ad illa collata. Hoc æquipollenter ponit cum dicit: Quoniam mille anni, id est, prolixitas nostræ vitæ quantumcumque sit, est reputanda ad eam quæ erit nobis entibus ante tuos oculos tanquam dies, non præsens, vel futura, sed tanquam dies hesternæ, quæ præterit, id est, quæ non est. Quæcumque enim sine temporis clauduntur, inter illa quæ non sunt reputanda sunt.

Et custodia in nocte. Custodia in nocte longe brevior est die, quia quatuor sunt custodiæ noctis, quarum quæque constat tribus horis tantum. Nec sine causa hoc apponit. Custodia enim noctis in ignorantia est et timore; sic et vita nostra et in ignorantia veritatis est, et in timore, scilicet, ut qui stat videat ne cadat. Sequitur:

Quæ pro nihilo habentur. Exponit ærumnam nostræ mortalitatis, pariter ostendendo conditionem felicitatis veteris testamenti. Quæ temporalis est, ut tanto ardentiori studio ab his infimis avertamur, et ad illa summa convertamur. Quasi dicat: Ideo, Domine, precor, ne avertas hominem in humilitatem, quia anni eorum, id est, aversorum, erunt qui pro nihilo habentur, id est, erunt comparabiles rebus illis quæ prorsus nihili penduntur, id est, reputantur anni eorum tanquam non sint. Sicut et verum est, quia et cum adhuc non venerunt, nondum sunt; et postquam etiam venerunt, non sunt. Quia non ad hoc veniunt ut sint, sed ut non sint.

Mane sicut herba, mane. Exposita nostræ mortalitatis ærumna, quia attendit contigisse nobis hoc ex justa ira Dei, congratulatur divinæ sententiæ. Quasi dicat: Ita fiat, Domine, quoniam promeruimus. Transiit mane nostrum, id est, pueritia nostra sicut herba, quæ hodie est, et cras in clibanum mittitur. Mane enim nostrum transit, id est, flos juventutis in nobis fiat, et statim transeat. Decidat in vespere, id est, in illam aetatem ubi jam incipiat declinare. Induret deinde in gravem senectutem, et tandem arescat in decrepitam aetatem. Vel deciat in vespere, id est, mortem induret in cadavere, arescat in pulvere. Post

hominem enim cadaver, post cadaver vermis, post vermem cinis. Et merito hoc dico, quia nos comederimus. Nam in ira tua, Domine, quam promeruit parens primus, defecimus, et non solum defecimus, sed etiam turbati sumus. Defecimus quidem ex infirmitate, turbati vero sumus mortis timore. Infirmi enim sumus, et tamen infirmitatem nostram finire trepidamus. Iram et furorem pro eodem accipit.

Posuisti iniquitates nostras. Quia tam graviter nos multasti, apparet quia posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, id est, non neglexisti, sed perfecte advertisti malum, quod fecimus, et quod dixit iniquitates, vocat sæculum, dicens: Posuisti sæculum nostrum, id est, malum nostrum opus, quod nos fecimus in Adam, in illuminatione vultus tui, id est, vultuositatis tuæ, id est, non occultum habuit, sed clare peccatum nostrum, quod nos fecimus in Adam, vultuositas tua prospexit.

Quoniam omnes dies nostri. Vere posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, quia defecerunt omnes dies nostri, quos nos fecimus nostros, vel quia nos vana et transitoria intendentes, defecimus, vel quia ipsi dies ad paucitatem redacti sunt. Unde alibi: Ecce mensurabiles posuisti dies meos. Et in ira tua defecimus, sicut prius.

Anni nostri. Vere defecimus in ira, quia anni nostri meditantur; non quod anni meditentur, sed nos in ipsis annis meditatur, vel ita nos defecimus, et tamen nos miseri defecum hunc non attendimus, quia meditatur sicut aranea, id est, in corruptibilibus laboramus, et vana et inutilia contexamus, velut aranea. Et dies annorum nostrorum, id est, nos in singulis etiam diebus nostris meditatur sicut aranea.

In ipsis septuaginta anni. Videtur exponere brevilitatem huius vitæ, et humane miserie, quia qui hoc tempore septuagenarii sunt, longævi dicuntur. Si autem in potentatibus agantur, id est, si ad vires aspiciamus, erunt octoginta anni, quousque ad octoginta annos permanet homo in robore suo. Amplius autem, id est, quidquid ultra octoginta annos est, humanæ vitæ nihil est nisi labor et dolor, id est, senectus curva et tremula, semper tendens ad interitum. Nec est contrarium istud sententiæ quod in Macrobio in generatione hominis dicitur, quod homo in viribus crescat usque ad sexaginta annos. In sexagesimo vero anno incipiunt ei minui vires, et sic semper decrescit in viribus usque ad sexaginta annos ad finem vitæ; non est, inquam, contrarium, quantum videatur contrarium. Hic enim dicere videtur quod in octogesimo anno robustior sit homo, et maximas vires habeat. Ille vero dicit aperte quod in sexagesimo anno maximas vires habeat homo, et quod deinde minuantur et decrescant; sed non tamen decrescunt ei vires in illis viginti annis, ut possint videri diminutæ, et ita propheta et auctor ille diligenter consideranti non videntur dissentire, hoc ad litteram. Sed quia vidimus

multos ultra septuaginta annos miserriima senectute confectos et constitutos, ultra octoginta annos multos in virili robore, melius est ut ad senem allegoricum, ubi nunquam fallitur, referatur. Septuaginta et octoginta anni, sicut ferantur, sunt centum quinquaginta. Sciendum autem, quia tres sunt unitates. Prima unitas est ipsa unitas, decem est secunda unitas, centum vero tertia unitas. Cum ergo in centum quinquaginta, quindecies decem sunt, erunt ibi quindecim unitates secundæ. Quod autem valet in mysterio centum quinquaginta, idem valet quindecim in hoc loco, quoniam quindecim constat ex septem et octo, et septem idem valet in hoc loco in mysterio quod septuaginta et septem, quod octoginta. Consideremus ergo qualiter septem et octo se habeant ad vetus testamentum, et ad novum. Septem enim pertinet ad vetus testamentum, vel propter observantiam sabbati, quam septima die fieri precipiebat, vel quia promittebat hoc terram et tempo-

ralia bona, quæ septenario numero dierum volvuntur, vel quia carnalis ille populus, cui talia promittebat, septuaginta annis in captivitate detentus est. Octo vero refertur ad novum testamentum, vel propter resurrectionem Domini, quæ octava die mane facta est, per quam nos reparati sumus ad aternitatem. Vel propterea, quia sex ætates hujus sæculi sunt. Septima dormientium, id est, illorum qui adhuc exspectant communem resurrectionem; octava vero resurgentium, quando novissima mors destruetur, et quando duplici stola vestiemur, scilicet, in anima et in corpore. Octoginta quoque ad nos pertinet, quia sicut carnalis ille populus in octogesimo anno primo in octavo denario de captivitate reversus est in patriam, ita et nos, transactis sex ætatibus sæculi, et septima dormientium, in octava resurgentium repatriabimus, id est, de captivitate hujus vitæ, in qua septuaginta annis detinemur, eo quod hæc vita septenario numero dierum volvitur, revertemur ad patriam, ubi in æternum manebimus. Littera sic exponitur. Quasi dicat: Ideo, dico, *anni nostri meditentur sicut aranea*, quia *in ipsis annis nostris, si non in potentibus*, id est, si non vi rationis et veri intellectus agantur, erunt *septuaginta anni*, id est, erit solum studium temporalium rerum, quod est inane, et breve, et vacuum comparatione studii cœlestis patriæ. Quæ temporales res in veteri testamento, ad quod septem et septuaginta referri prædiximus, illis præve intelligentibus, et Scripturam depravantibus, promittebantur. Quas quandiu omni animi desiderio appetemus, id est, in captivitate erimus ad quam septuaginta superius referri diximus. Sicut etiam Israeliticus populus captivatus in Babilonia septuaginta annis in captivitate tenebatur. Et sicut ille in octavo denario ad patriam reversus est, ita et nos, si terrena non appetamus, sed in labore cœlestis studii semper morabimur, in octava ætate repatriabimus. Et hæc est quod dicit: *Si autem in potentibus*, et cum vi rationis agantur anni nostri, scilicet, ut, promissionibus terrenis omissis, cœlestia appetamus, tunc erunt in annis nostris *octoginta anni*, id est, studium reparandæ aternitatis et immortalitatis, quæ nobis data est in spe in Dominica resurrectione, et studium reparandæ hæreditatis, et reparandæ patriæ, id est, studium redeundi ad patriam, et vere sabbatizandi in octavo die.

Et amplius eorum labor et dolor. Quasi dicat: Si quis supra hoc studium addere velit aliud, illi erit *labor et dolor*. Multi enim postquam fidem perceperunt, et in baptisate terrenis abrenuntiare, et de reparanda aternitate satagere promiserunt, reabuntur ad studium terrenorum. Et his talibus et hæc labor est in acquirendo, et tamen erit dolor, cum in tenebras exteriores ejectionentur.

Quoniam supervenit. Ostendit quomodo dolor erit, ita, scilicet, *quoniam mansuetudo*, id est, ille qui prius in tantum mansuetus apparuit, ut etiam ipsa mansuetudo possit dici, *supervenit* terribilis, et tunc *corripiemur*, non ad fructum, sed ad damnum; tunc enim pœnitentia erit, sed infructuosa. Nota quod dicit *supervenit*, quasi ad opprimendum et ad conterendum. Unde alibi: *Super quem vero lapis ceciderit*, conteret eum. Vel aliter: *Et amplius eorum labor et dolor*, ut in bonum accipiatur. Nullus enim vir tam sanctus, nec superno studio adeo alligatus, quin aliquando cura necessariorum ad victum et ad vestitum moveatur. Et pro his est illi *labor et dolor*. Gravis enim labor videtur ei quærere, et maxime dolet, quia cogitur quærere. Unde etiam Apostolus ait: *Nam et nos primitias spiritus habentes, et ipsi inter nos gemimus in adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri*. Et quasi aliquis dicat: Quandoquidem labor est et dolor, cur ergo Deus sanctos viros permittit talia pati? Ad hoc respondit. Ideo, scilicet, quia si corripiemur, emendabimur ut superveniat nobis mansuetudo, id est, ut simus mansueti animalia et Domino obedientia.

A Quem enim Dominus diligit, corripiit. Flagellat omnem filium quem recipit, quia etiam quibusdam magnis dat stimulum carnis, quo colaphizentur, ne in magnitudinem revelationis extollantur. Hoc est quod dicit: *Supervenit mansuetudo*. Et est ordo præposteratus.

Quis novit potestatem. Ad utrumque sententia hoc uno modo continuatur: Vere corripiemur, sive mali ad malum, sive boni ad bonum. Quia tu, Domine, potentior es nos corrigere, quam alicui contingat scire. Nam *quis novit potestatem iræ tuæ*, id est, quis novit potentem iram tuam, qua et tandem vindicabis in malos, et nunc corrigis bonos? Quasi dicat: Valde paucorum est nosse potestatem iræ tuæ: quia plerisque malis cum parcis irasceris, ut non ad iram, sed potius ad mansuetudinem tuam pertinere videatur. Labor et dolor quo corripiis et erudis, quos diligis, ne pœnis crucientur æternis. *Et quis novit dinumerare*, id est, discernere iram tuam in bonis et in malis *præ timore tuo*, id est, ad hoc ut timorem tuum præ, id est, ante se habeat, et semper te extimescat? Quasi dicat: Quam difficile invenitur qui noverit *præ timore iram tuam dinumerare*, ita ut etiam hoc addat, et ad eam pertinere intelligat, quod nonnullis quibus magis irasceris, parcere videaris; ut prosperetur peccator in via sua, et in futuro majora percipiat. A paucis enim eruditis major ira Dei intelligitur vana et seductoria, felicitas impiorum. Et pauci addiscunt præ timore Dei iram ejus dinumerare, et prosperitatem ejus numero applicare pœnarum. Quod est dicere: Pauci sciunt discernere iram Dei hoc modo, ut intelligant quod quanto plus impius prosperatur, tanto plus ei Deus irascitur: et quanto plus in hac vita flagellando acriter puniendo Deus piis irascitur, tanto plus ei parcitur.

Dexteram suam. Quasi dicat: Pauci quidem, Domine, noscunt potestatem vel iræ tuæ, vel dinumerare iram tuam; tu autem, Domine, fac nobis *dexteram tuam ad notam*, sic scilicet ut nos sciamus *præ timore tuo iram tuam dinumerare*. Notam, inquam, *fac dexteram tuam*, id est, *mite quem missurus es*, et notifica nobis Christum tuum, dexteram tuam et brachium tuum, ut in eo discant homines non pro magno expetere vel accipere ea bona, quæ in Veteri Testamento demonstrantur, sed quæ in Novo revelantur. Et revera factum est secundum orationem hujus hominis Dei, quia et in passione Filii sui et in contemptu hujus sæculi, quem habuit et docuit, demonstravit Deus Pater fidelibus suis hæc terrena non esse appetenda, sed magis cœlestia. Vel aliter, ut per dexteram accipiatur Dei potentia, et ita dicatur: Ut autem sciamus in potentibus agere dies et annos nostros, *notam fac nobis dexteram*, id est, potentiam tuam, ut sic transeamus per bona temporalia, ut non amittamus aterna. Vel potius ita dicatur: *Notam fac dexteram*, id est, potentiam tuam, ut intelligamus quod flagellando et non parcendo emendatos ponis ad dexteram, et quod parcendo dum prosperatur impius in via sua, damnatos statuis ad sinistram. *Notam fac, dico, sic*, scilicet ut dinumeremus iram tuam. Sequitur:

Et eruditos corde in sapientia tua. Hoc est, non tantum facias nobis notam dexteram, sed etiam ut imitemur eos, fac nobis notos *eruditos corde*, ut in carnis prudentia, quæ mors est, sed in vera sapientia. Eruditi corde in sapientia illi dicuntur, quibus dictum est: *Injice pedem tuum in compedes ejus*. Pedem cordis dicit, non pedem corporis. Illi enim aureis compedibus ejus illigati, quid aliud fecerunt, quam quod terrenas promissiones contempserunt, et desideratis æternis per passionem suam, testimonium præbuerunt? Unde etiam testes dicti sunt, quia martyr Græcæ, testis est Latine. Vel ita nemo eruditos corde, nemo sapientes existimet, nisi illos quos attingit præ oculis cordis, semper habere miseriam suam ex iusta tua animadversione, ut ex eo pendant quanta sit in

subveniēdo dextera tua, cui nullum ingrātum esse oporteat. Hinc Apostolus ait : *Scire etiam supereminētem scientiæ charitatem Christi*, qui misericordiam fecit illis quibus ira tanta impenditur. Illis Christum tuum sic notum fac, ut in eo discant non timere eos qui occidunt corpus.

Convertere, Domine. Dixit dexteram tuam notam fac, et eruditos corde. Necessē enim est ut quisquis vere noscit Christi imitatores, et attendit dexteram Dei, multas patiatur tribulationes et persecutiones. Omnes enim qui pie in Christo volunt vivere, necesse est ut persecutiones patiātur. Et item : *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Quod iste homo Dei qui hic loquitur attendens, timens ne nos inter tot tribulationes et molestias corporales deliceremus, et tentationibus variis nobis illatis victi deliceremus, et ab eo qui nostrum refugium est averteremur : compassus nostræ infirmitati, sicut multotiens compassus est, sic orat et dicit, *Domine* : qui prius conversus a nobis avertisti nos, *convertere*, id est, esto conversus ad nos, notificando te nobis. Vel ut ne permittas nos amplius averti a te, convertere dico *uaquequo* opus est, id est, usque ad illum modum conversionis, qui nobis necessarius est, scilicet ut non permittas tribulari, nisi quantum poterimus pati, id est, nobis tribulationem in mensuram et pro viribus nostris. Neque enim Deus plus aliquem tribulari permittit, quam ipse ferre possit. Sicut Apostolus ait : *Fidelis Deus qui non patitur*, etc. *Sed dabit etiam cum tentatione preventum, ut possitis sustinere.* *Convertere*, inquam, *Domine*, et qui prius fuisti inexorabilis super illos qui se fecerunt libertos suos, suas deprecabilis, id est, exorabilis super illos qui se faciunt servos tuos, in omnibus tibi obedientes et de se nihil præsumentes.

Repleti sumus mane. Vere converteris et deprecabilis eris, quia ita, certum est, replebimur, ut possimus dicere, quia jam *repleti sumus mane*, id est, in resurrectione, quando novissima mors destructur, et erit tantum mane, id est, dies sine nocte, quia sine fine. Tunc, inquam, replebimur *miseriordia tua*, id est, duplicem stolam recipiemus, quæ non dabitur nobis ex nostris meritis, quamquam multa patiāmur in hoc sæculo : quia non sunt condignæ passionēs huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, sed dabitur nobis sola misericordia tua. Vel *mane*, transacta infidelitatis nocte, replebimur in hac vita tua misericordia, qua vocas, qua peccata condonas, qua iustificas. Vel *mane*, id est, transacta persecutionis nocte replebimur tua misericordia et hic et tandem. Et tunc, scilicet, quando replebimur misericordia tua, lætificabimur exterius, et delectabimur interius : positi in diebus nostris, id est, in æternitate, ubi omnes dies nostri erunt : quia tantum proficiemus, et nunquam deficiemus. In hac enim vita non omnes dies possunt esse nostri, quia sæpius etiam deficiemus quam proficiemus.

Lætati sumus. Vere replebimur tua misericordia, quia *Lætati sumus*, id est, lætābimur in futuro, *pro quibus diebus nos humiliasti*, id est, humiliari et flagellari permisisti : et *pro annis quibus vidimus*, id est, passi sumus mala. Lætābimur in æternum, ac si dicat : *Pro hac temporali tristitia recompensabitur nobis sempiterna lætitia.* Et ut lætetur in diebus nostris, tu Domine qui prius despexisti nos libertos nostros, respice in nos nunc factos servos tuos. Vel sic, *respice in servos*, ut sint conformes Filii tui. Et ut maiorem benevolentiam comparet, dicit : *Respice in opera tua*, non sua, id est, in illos qui hoc quod sunt, opus tuum sunt : quia tu creasti eos, et recreasti. Et ita dico *respice, dirige filios*, id est, opera eorum. Illius enim opera diriguntur, quia complanat voluntatem suam voluntati Dei, qui de se non præsumit et cuius spiritus est creditus cum Deo : quia nihil boni putat se facere sine cooperante Spiritu Dei. Vel *dirige filios*, id est, imitatores eorum dirige semper in melius, ut non sint distorti corde.

Et sit splendor. Et ut dirigantur filii, id est, nostra opera, *sit splendor Domini super nos*, id est, vultus Domini, qui prius fuit nobis obscuratus, illuminetur in superiori nostro, id est, appareat in nobis imago Dei. Vel *splendor Dei*, id est, multifloris gratia Spiritus sancti, illuminet mentem nostram. Et ut *splendor sit super nos*, o Domine, *dirige opera manuum nostrarum*, et nostra bona opera, scilicet ut infra nos distorqueantur, sed ut *super nos* dirigantur. Illorum opera infra ipsos distorqueantur, sed ut super nos dirigantur, qui quod boni faciunt, agunt pro mercedibus terrenorum : velut carnalis populus ille cui factæ sunt promissiones terrenæ. Tunc autem super nos opera nostra dirigantur, quando bene operamur pro mercede cœlestium.

Et opus manuum. Dicit beatus Augustinus et Hieronymus, quod istud in quibusdam translationibus non invenitur. Et quod asterisco vel obelo signetur, si inveniat. Sed tamen potest ita continuari. Quasi dicat : Ita dico dirigas opera, ut illa omnia fiant unum opus, id est, cum charitate fiant, et ad unum finem charitatis tendant. Opera enim quæ sine charitate fiunt, nihil prosunt, ut Apostolus ait : *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Si autem fiant in charitate, et si multa sint in opere, unum tamen sunt in fine. *Finis enim præcepti charitas est ex corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta, sed vera.*

IN PSALMUM XC.

Laus cantici David.

ARGUMENTUM.

Pro victoria Ezechia de Assyriis cantatur. Aliter legendum ad Evangelium Marci, ubi tentatur Christus. Vox Ecclesiæ ad Dominum.

EXPLANATIO.

Laus cantici divina laudatio, David ipse propheta debet intelligi. Hunc hymnum dæmonibus pia confidentia semper opponimus, ut a nobis potius inde vincantur, unde contra creatorem suum dolose aliqua tentarunt. In prima parte Psalmista proficitur omnem fidelissimum divina protectione vallari. Secunda laudem Christo decantat Tertia verba sunt Patris ad omnem fidelem, quem in se devotissime sperare cognoscit, et in mundo isto defensionem, et in futuro illi præmia compromittens.

COMMENTARIUS.

Qui habitat in adiutorio. Laus cantici David. Iste psalmus est de quo Dominum nostrum, id est, Christum diabolus ausus est tentare. Audeamus ergo ut instructi possumus resistere tentatori non in nobis præsumentes, sed in eo qui prior tentatus est, ne nos in tentatione vinceremur. Et attendamus quod ipse voluit nos se imitari in sua humilitate, non in majestate. Quia dixit : *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.* Et si aliquando tentator ipse vel per se occulte, vel per filios diffidentia, in quibus operatur tanquam in vasis suis, ingerit nobis aliquas tentationes, tribulationes, molestias corporales : patienter sustineamus, et cum omni mansuetudine et humilitate toleremus, sicut ipse pro nobis voluit tentari, flagellari, etc. Quia quisquis sic imitatur Christum ut patienter toleret huius vitæ tentationes, tribulationes et molestias corporales et spem omnem in eo ponit, ita ut nec illecebra capiatur, nec timore frangatur : hic est qui exemplo Domini sui habitat in adiutorio Altissimi, et in protectione Dei cœli commorabitur. Prævidens Propheta per Spiritum sanctum quemdam in humano genere adfuturum, qui nobis esset adiutorium et exemplum, ne nos in tentationibus vinceremur, ne tentatori cederemus, nec molestiis vel illatis nobis injuriis frangeremur, sicut ille prius fuit exemplum cadendi et vincendi, id est, ut vinceremur : hoc prævidens, inquam, Propheta, laudat illum, ex devotione. Et non tantum pertinet ad devotionem, id est, ad piam et attentam affectio-

nem erga Deum, canticum vero ad exultationem. Et ideo merito dicitur iste psalmus *laus cantici*, id est, laus exultativa vel laudativa exultatio, quia in eo laudat eum, unde nobis adiutorium et exemplum, et eum laudando exultat dicens ita : *Qui habitat in adiutorio*, etc. Quasi dicat : Positus quidam fuit in adiutorio *Altissimi*, sed non habitavit ibi : quia non perseveravit, imo ab obedientia recessit, quando manum suam ad illicita extendit ; et in suo adiutorio esse voluit, quando de se præsumpsit, et Deus esse, et de nutu suo pendere voluit. Quando suggestionem a serpente audivit, credidit quod promisit diabolo, et invenit quod minatus est Deus. Quidam autem in humano genere est affuturus, scilicet Christo adiutorium et exemplum omnibus qui de suo non præsumet adiutorio, sed præsumet in adiutorio *Altissimi*, id est, Dei Patris. A quo, quia *Altissimus* est, bene poterat adjuvari et in se et in suis. Et ab illo adiutorio non recedet, sed ibi habitabit, id est, permanebit, et etiam *commorabitur*, id est, ex toto morabitur, quia nec opere nec etiam cogitatione apostabit. Morabitur dico in *protectione* non sua secundum hominem, sed in *protectione Dei*, et non qualiscunque dei, sed *Dei cæli*, id est, illius qui facit homines cælos. Quamvis enim tentatori diabolo resistere posset et in se et in suis, potius patienter sustinuit ; nec de se præsumpsit, sed omnia cum patientia toleravit, ut nobis esset exemplum, non de nobis, sed de Deo præsumendi, et omnia cum patientia tolerandi ; quia patienter sustinendo tribulationes et tentationes nec de viribus nostris præsumendo, sed in protectione et in adiutorio Dei spem nostram ponendo, poterimus tentatori resistere et suis.

Dicit Domino. Vere in *protectione Dei* non in sua *commorabitur*, quia *Domino dicit*, id est, Deo Patri cui se vere facit servum. Domine, tu es *suscceptor meus*, non ego, id est, per te, tamen non per me causa mea existit ; quia tu velut pius susceptor eam suscipis et defendis, et non ego mihi, sed tu es *refugium meum*. Et merito, quia apud te solum est refugium, quia tu es Deus, id est, es super omnia. Deus dico meus, id est, quem ego Deum mihi facio, non meipsum, sicut Adam voluit se ipsum ponere sibi Deum : hæc inquam prædicta *dicit Domino*, id est, ad honorem Domini. Quæ autem sequuntur dicit ad exhortationem proximi, dicens ita : *Sperabo non de me præsumente, sed ponam spem in eo*. Et merito meo, *quoniam non ego me, sed ipse me liberavit*, id est, liberavit *de laqueo venantium, et a verbo aspero*. Ita et vos (quasi dicat) ponite spem vestram non in viribus vestris, sed in Domino. Et merito, quoniam ipse liberabit, et non alius, *de laqueo venantium, et ab insidiis et deceptionibus diaboli et suorum*. Venantes vel venatores sunt diaboli, quia mille artes habent nocendi, quibus seducunt miseris animas illorum qui de se præsumunt, nec in Domino spem suam ponunt : qui cito et illecebra capiuntur, et timore tranguitur. Hi venatores, id est, diaboli laqueos et pedicas suas tendunt non in via, sed juxta viam, ut si quis a via exorbitaverit, illaqueetur. Tu autem aliquis ut sis securus, esto in via, et ambula in via, id est, in Christo, et in præceptis ejus, qui de se dicit : *Ego sum via, veritas et vita*. Ille tibi sit via, qui propter te factus est via, ut perducatur te per se ad se. Ipse enim est via, per quam imus ; et est finis, ad quem tendimus. Qui autem in Christo ambulat, et in præceptis ejus, liberabitur *de laqueo venantium*, id est, a deceptionibus diaboli, *et a verbo aspero*. Verbum asperum dicitur malæ persuasionis verbum, cui persuasioni malæ quicunque acquiescit et consentit, in laqueos diaboli se injicit. Vel verbum asperum dicitur detractionis verbum, scilicet quando quis detrahit proximo dicens : Tu vis solus videri justus inter nos, tu taliter agis, talem te facis quasi nemo sit bonus nisi tu solus. Sed quisquis huic detractioni acquiescit vel a bono opere cessando, vel

A inde quod taliter illi obijcitur superbiendo, ille se injicit in laqueos venantium.

Scapulis suis. Quasi dicat : Non tantum liberabis te *de laqueo venantium et a verbo aspero*, quia sperabis in eo, liberabis dico te et tuos : sed etiam tibi, id est, tuis si sperant in eo, *obumbrabit*, id est, obumbrationem faciet ab æstu incentivorum, id est, in *scapulis suis*, id est, per scapulas suas. *Scapulle* innuntiantur alæ, et in alis sunt pennæ, et ideo per scapulas alæ et pennæ intelliguntur. Alas autem hic accipimus dilectionem Dei et proximi, quibus velut alis quibusdam ad regnum cælorum volamus, et de his infinis ad summa sublevamur. Dicitum est ad similitudinem *obumbrabit tibi*, id est, obumbraculum faciet tuis, ne noceat illis æstus incentivorum ; et hoc in alis, id est, si innituntur dilectione Dei et proximi, sicut gallina obumbraculum pullis suis sub alis. Et si pulli gallinæ tui sunt sub alis ejus a milvo et accipitre, multo magis nos sub alis Dei tui erimus ab aëris potestatibus circumvolantibus velut milvis et accipitribus. Et bene Dei sapientia gallinæ comparatur, quia nulla avis est quæ tantum infirmitati pullorum suorum compatiatur. Ex nimia enim pullo- rum compassione et raucescit in voce, et hispida apparet in pennis, et prorsus infirma videtur esse : ita et Dei sapientia, id est, Filius Dei compatiens nostræ infirmitati, *semetipsum exinanivit accipiens formam servi*, in qua se tantum humiliavit pro nobis usque ad mortem obediens Patri, quod nec species nec decor in eo apparuit. Nunc ad litteram redeamus. Dicitum est superius : *Ille dicit Domino, ille dicit proximo*. Hæc autem dicit sibi aggratulando : *Domine Pater obumbrabit tibi*, id est, obumbraculum faciet tibi interius ab incentivis vitiorum, protegendo te cum *scapulis*, id est, cum alis suis. Hoc est per dilectionem Dei et proximi. *Et tu positus sub pennis ejus*, id est, in protectione alarum ejus, merito *sperabis in te et in tuis*, in eo nihil de viribus tuis, sed de ejus protectione præsumens, et quicquid in te boni est, gratiæ ejus ascribens.

Scuto circumdabit te. Merito *sub pennis ejus sperabis*, id est, sperabunt tui, quia si sub pennis ejus fueris, id est, si dilectionem Dei et proximi habueris, veritas eis, id est, completio præceptorum ejus erit in te. *In his enim duobus mandatis lex universa pendet et prophetæ*. Et hæc veritas *circumdabit*, id est, muniet te in tuis ut scutum. Potest et alia veritas hic accipi, illa, scilicet, de qua alibi dictum est : *Veritas de terra orta est*, id est, vera peccatorum confessio et discretio. Quisquis enim vere Deum diligit, discernit se quamvis peccatorem ab aliis peccatoribus, scilicet, se peccata confitentem ab illis defendentibus, se humilem ab illis superbis, se de Deo præsumente ab illis de se præsumentibus. Sic enim publicanus ille qui clamabat in templo vulnera discrevit se a Pharisæo jactante merita. Littera eodem modo continuabitur, ut prius. Merito sperabis, quia si sub pennis ejus speraveris, id est, si veram dilectionem Dei et proximi habueris, verus eris, id est, confitens peccata, non defendens, et sic discernens te ab aliis non confitentibus, se defendentibus. Et hæc veritas *circumdabit te*, id est tuos, sicut scutum. Et sic non timebis, id est, non timebunt tui a timore nocturno. Quatuor hic ponit : scilicet, timorem nocturnum, sagittam volantem in die, et negotium perambulans in tenebris, et incursum, et dæmonium meridianum. Et sciendum quod quisquis ignoranter peccat, quasi in nocte peccat ; qui vero scienter peccat, quasi in die peccat. Per timorem itaque nocturnum levis tentatio intelligitur, quæ fit in ignorantia, quæ per nocturnum ignorantia intelligitur, per timorem vero levis, quia quandiu malum aliquod timeatur, non tantum patitur aliquis sicut quando inferitur. Per sagittam volantem in die, levis tentatio, quæ in scientibus fit, designatur. Per diem quidem scientes, per sagittam vero levis tentatio, quia sagitta volatili non tantum quæ læditur quantum si

cominus gladio feriat. Levis autem tentatio quæ non tantum urget, et cito declinatur, sed aggravetur tribulatio, et duobus præmissis reddatur duo quæ sequuntur. Ut ad timorem nocturnum reddatur negotium perambulans in tenebris, et ad sagittam volentem in die incursus et dæmonium meridianum. Ecce aggravata est tentatio tam ignorantibus quam inscientibus, quia illa gravis tentatio, quæ tam acriter urget ignorantes, dicitur bene negotium, id est, negans otium, quia omnem quietem aufert, et est perambulans, id est, permanens in tenebris, id est, in tenebrosis, scilicet, in ignorantibus. Gravis autem tribulatio, quæ ingruit scientibus, dicitur incursus, quia acriter urget, et dæmonium meridianum: dæmonium ideo, quia fit per suggestoris diaboli instigationem; et meridianum, quia in meridie magis fervet sol, et splendet. Et intelligitur per fervorem, qui est in meridie ferventissimus, persecutio, per splendorem vero, quia fit inscientibus. Sunt enim quidam nescientes rationem Christianismi sui, id est, qui nondum tantæ perfectionis sunt, ut attendant quia necesse est ut omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiantur. Et aliud: *Fili, ad servitutem Dei accedens, sta in justitia, et timore, et tremore, et præpara animam tuam ad tentationem.* In his talibus facta graviter urgens et perseverans tribulatio invenit eos, et capit eos, et ita vincuntur. Sunt alii bene scientes rationem Christianismi sui, quia intelligunt promissiones Dei non esse de hac terra, non esse de hac vita, et omnia terrena esse contemnenda, et cælestia appetenda; sed insiat tortor, quia graviter urget, urit, torquet. Instat incursum et dæmonium meridianum, et ita vincitur. Quæ autem sit levis et quæ gravis tribulatio, ex illo tempore potest cognosci, quo nomen Christianum crescere cæpit. Tunc enim inimici Christiani nominis, reges, scilicet, et imperatores, volentes illud nomen delere, tale edictum fecerunt: « Quisquis Christum confitebitur, gladio feriat. » Et multi occisi sunt, quia gladio feriri pro nomine Christi leve esse putaverunt. Illi autem videntes sic homines ad mortem accelerare, et to ut unum mundum post ipsum abire, dixerunt: « Nunquid nos soli remanebimus? nunquid totum humanum genus interficiemus? » Ergo hoc aliud edictum fecerunt: « Quisquis Christum confitebitur, tandiu torquetur donec Christus negetur. » Ecce si quis conierat feriri gladio ac tandiu torqueri, poterit illud videri sagitta volans, illud vero incursus et dæmonium meridianum. Instante vero tanta et tam graviter urgente persecutione, multi tam scientes quam nescientes rationem Christianismi ceciderunt. Et hoc ideo, quia de viribus suis sumpservunt, non de Deo. Nec habitaverunt in adiutorio Altissimi, nec dixerunt: *Susceptor meus es tu, Domine, et refugium meum.* Quos Dominus ideo cadere permisit, ut ostenderet fidelibus suis quia ipse solus est qui protegit, et qui tentationes temperat, et tantum venire permittit, quantum possit ferri cum venerit. Nunc ad litteram redeamus. Dixit: *Circumdabit te veritas eius,* et ita circumdabit, quod non *timebis*, id est, tui non timebunt a timore nocturno, etc., id est, nec ab illa levi vel gravi tribulatione timebunt quæ fit in ignorantibus, nec ab illa levi vel gravi quæ fit inscientibus.

Cadent a latere. Quamvis dicam quod non timebunt tui, tamen multi de illis qui videbantur esse tui *cadent a latere et a dextris.* Per *a latere* intelliguntur illi qui se collaterales Dominino fore, et cum eo iudicaturus putabant, quia secuti sunt illud quod Dominus discipulis dixit: *Vos, qui reliquistis omnia, et secuti estis me, sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus Israel.* Sed multi ex his urgente gravi persecutione et tribulatione victi sunt, et ita ceciderunt: *a latere*, id est, a spe remunerationis tribunariæ sedis. Per *a dextris* vero designantur illi qui se statendos ad dextram, et audituros: *Venite, benedicti Patris mei,* in iudicio putabant, propter opera misericordiæ quæ

fecerant, et quia velut devoti provinciales in republica Domini cibaria et stipendia militibus ejus, id est, sanctis monachis et eremitis et aliis defensoribus patriæ præbuerant. Sed quia etiam ex his multi urgente gravi necessitate vel tribulatione victi sunt, ideo ceciderunt a dextris, id est, a spe ponendi ad dextram et remunerationis obsequiorum suorum. Et quia multo plures sunt qui iudicabuntur quam qui iudicabunt, ideo minorem numerum propheta collateralibus dedit, majorem dijudicandis, dicens, *Mille cadent a latere tuo et decem millia a dextris tuis.* Sed quæ cura? Nulla, scilicet, quia quocumque videantur cadere a latere vel a dextris, tamen dæmonium illud meridianum, id est, fervens et urgens tribulatio non appropinquabit ad te, id est, ad illos qui vere sunt tui, id est, qui nihil de se præsumunt, sed habitant in adiutorio Altissimi, et in protectione Dei cæli commorantur, et dicunt Domino: *Susceptor meus es tu,* etc. Ad hos, inquam, non appropinquabit carni, non appropinquat meriti. Longe enim error tormentum a fide credentium, quia fides est in anima, ad quam tortores non attendunt, quia et *si corpus occidunt, animam autem occidere non possunt.*

Verumtamen. Dico quia tribulatio non appropinquabit ad te, id est, non cadent tui per tribulationem, sed tamen non sine causa tribulantur, quia et ad suam eruditionem, et ad malorum damnationem, quod tu *considerabis oculis tuis.* Hoc est, tui tantum oculi et tuorum a te illuminati hoc attendent, et non alii. Non enim leve est considerare florentem impium in tempore, et oculos ad eum habere, ut videas quid passurus sit in fine. Tu, inquam, *considerabis* et intelliges tribulationem tuorum esse *retributionem peccatorum*, id est, malorum, quia retribuetur eis non bonum, quod ignorantes fecerunt, id est, perfectus tuorum: sed malum quod scientes fecerunt, scilicet, ut vel tuos devocarent, vel penitus destruerent. Vel si peccatores non homines accipiamus, sed peccata, possumus hanc retributionem referre ad utrosque, scilicet, et ad bonos tolerantes, et ad malos inferentes. Eadem enim tribulatio est et levibus peccatis honorum, quæ per eam purgantur, et gravibus peccatis malorum, non ut per hoc purgentur, sed ut gravius damnentur. Vel, aliter, dico quia multi *cadent a latere tuo et a dextris tuis*, sed tamen tu *considerabis oculis tuis*, quod nullus cadet de his qui sunt tui. *Et videbis retributionem peccatorum*, id est, casum illum esse justum in his qui cadunt, quia promeruerant peccata eorum. Sciendum quia non defuerunt qui alias tentationes superius quam diximus accipiant, et dicunt ita: *Quia veritas circumdabit te ut scutum*, id est, non timebis, id est, non timebunt tui a timore nocturno, id est, a timore illo quem inferunt nocturni, id est, hæretici in nocte ambulantes, et alios in nocte pertrahere laborantes. Et non timebunt a *sagitta volante in die*, id est, ab arrogantia et vana gloria, quæ procedunt de die, id est, de prosperitate. Nec timebunt a *negotio*, id est, ab errore hæreticorum quorumdam *perambulante*, id est, perseverante in tenebris, id est, in carne Christi, quæ dicitur tenebræ respectu divinitatis. Fuerunt enim hæretici qui dicerent Dominum nostrum Jesum Christum phantasticum corpus habere, alii qui dicerent eum non satum de virgine, sed de muliere, et multæ aliæ hæreses huiusmodi fuere de ejus humanitate. Neque timebunt tui *ab incursum et dæmonio meridianum*, id est, a dæmoniaco et vehementi studio, qui ad hoc laborant, ut decipiant in meridie, id est, in re ita clara et lucida, sicut clarus est sol in meridie, id est, in divinitate, dicentes Filium minorem Patre, cum manifestum sit eum æqualem esse Patri, et consubstantiali: tum ex tot dictis ejus, quia dixit: *Qui videt me, videt et Patrem meum;* et: *Ego et Pater unum sumus,* et multa talia; tum etiam ex operibus ejus, de quibus dictum est: *Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi Deus fuerit cum illo.*

Cadent a latere. Ideo tui non timebunt a timore no-

clurno et a cunctis prædictis, quia mil'e hujus tentationis cadent. A sinistra autem tua deberet dicere, quia in altera parte ponit a dextris; sed quia nihil in Deo sinistrum est, ideo simpliciter ponit a latere, et notat illos qui laterales ejus erunt, id est, qui eum circumdabunt, cadentes vero a dextris accipit perfectissimos. Et ideo dicit, quia etiam decem millia hujusmodi tentationum hæreticarum cadent sine omni affectu a dextris tuis, id est, ab illis qui pertinent ad dextram tuam, id est, ad potiora bona tua. Sed (ac si dicat) quamvis cadant a latere et a dextris, tamen sine omni læsione illorum, quia non appropinquabit incursus et dæmonium meridianum, vel aliquid supra dictorum ad te, ut prius.

Verumtamen. Non appropinquabit quidem hujusmodi tentatio ad tuos, sed tamen non sine causa est quod tentantur, quia hoc fit ad eorum probationem, et tentationum damnationem.

Quoniam tu es. Eodem modo continet in utraque sententia, ita, scilicet: Et ideo non appropinquabit ad te, id est, ad tuos, quoniam tu, Domine Pater, es spes mea, id est, spes meorum. Et in hoc dico es spes meorum, quia me refugium tuum, id est, quem illis fecistis refugium, posuisti altissimum, id est, munitissimum, scilicet, ad quem nullus hostis, nec cõlum aliquod nocuum pertingere possit. Attende quomodo Dominus noster, id est, Christus, sit spes et resurrectio suorum. Humani generis hominem mori noverat, resurgere autem non noverat; quid timeret habebat, sed unde speraret non habebat. Ut ergo qui propter timorem fecit mortem propter præmium futuræ vitæ daret spem resurrectionis, prior mortuus est Dominus Jesus Christus, et resurrexit. Mortuus quidem est post multos, resurrexit vero ante omnes. Moriendo fecit quod multi ante eum, resurgendo vero quod nullus ante eum, ut ego spem resurrectionis haberem quam non habebam. Quasi dicat: Resurrexisti, ascendisti, ut ego sperarem me securum quo tu præcessisti.

Non accedet ad te malum. Merito dixi tuum refugium altissimum, quia non accedet amplius tabernaculo tuo. Tabernaculum Christi vocat carnem, de qua dictum est: Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, etc. Hæc eadem caro Christi, est sponsa illa quam ipsi sibi adduxit. Hujus thalamus est virginis uterus. Unde dicit Apostolus: Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia. In hoc ergo tabernaculo imperator noster pro nobis militavit. Et ne nos vinceremur, tentari se permisit. Nec prætereundum quod ad instructionem nostram hoc dicit: Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, scilicet, ut et nos quæ ipse passus est, et quo sine passus, patiamur, et ad eandem securitatem perveniamus.

Quoniam angelis suis. Istud fuit prophetatum de ascensione Domini nostri, id est, Christi; sed diabolus est abusus veritate in ejus tentatione, et hinc etiam maxime habuit occasionem tentandi eum. Putavit enim necesse esse fieri, cum prophetatum esset. Dominus autem vere in cælum ascendit portatus ab angelis, non quod esset ruiturus, si ab ipsis non portaretur, sed ut honorificentia et obsequium ei exhiberetur, et ut dignitas humanæ naturæ assumptæ per hoc demonstraretur. Et sicut prius quinquagesimo die ab agni paschalis immolatione lex data, quæ incuteret timorem, ita postquam Dominus ascendit quinquagesimo die a veri Agni, id est, a sua resurrectione, Spiritum sanctum apostolis dedit, qui converteret timorem in amorem, ut quod non potuit timor elicere amor. Et ita suos a reatu legis liberavit, ut jam, scilicet, servaret et bene ageret non timore pœnæ, sed amore justitiæ. Littera sic continuatur: Ideo dico flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quia illuc portabunt te angeli, quo in æternum mali aliquod non accedit. Hæc est summa sententiæ, quam intendit cum dicit: Quoniam Do-

minus Pater mandavit, id est, hoc præceptum angelis suis de te fecit, ut custodiant te et tuos in omnibus viis, id est, in omnibus operibus tuis et tuorum. Scire debemus angelicam custodiam Christo non defuisse, unde etiam dictum est: Apparuit ei angelus Domini confortans eum. Et item: Accesserunt angeli, et ministrabant ei. Non tamen quod custodiri aliquo modo esset ei necessarium, sed tamen propter honorificentiam et ministerium.

In manibus portabunt. Quasi dicat: Quia præcepit Dominus angelis suis ut custodirent te, ideo ipsi portabunt te manibus suis in cælum, non quod ruiturus esses si non portarent, sed quia honorificentiam exhibent. Portabunt te, inquam, in cælum, ut inde mittas Spiritum sanctum, qui corda tuorum de timore convertat in amorem. Ad hoc, ne forte amplius offendas pedem tuum, qui adhuc in terra es, ad lapidem. Hoc est, ne illi qui pes tuus sunt offendantur ad duritiam legis potius bene operando timore pœnæ quam amore justitiæ. Pedes Christi dicuntur illi per quos ipse totum mundum peragravit, quia in omnem terram exivit sonus eorum. Qui pedes a capite suo, quod jam sursum est, distinguuntur locis quidem, sed non piis affectionibus. Quod autem affectio simul sint, ipse Dominus ostendit, cum persecutori Paulo dixit: Saule, Saule, quid me persequeris?

Super aspidem et basiliscum. Et quia pes tuus ad lapidem non offendetur, ideo ambulabis, id est, ambulabunt tui super aspidem et basiliscum, id est, simpliciter omnia nociva contemnent et conculcabunt. Per basiliscum, qui rex serpentium est, intellige ipsum caput dæmoniorum, per aspidem vero subditos illi capiti.

Et conculcabis leonem et draconem. Idem est leo, qui et draco, id est, ipse diabolus, qui quando in nos aperte sævit, est leo; quoniam vero insidiatur, est draco. Sed non vincet te leo, non decipiet te draco: vincas ergo leonem, et non timebis draconem. Potest etiam per duo priora idem intelligi, quod per hæc duo posteriora. Si enim hoc attendamus, quod basiliscus solo flatu etiam cum non videtur, nocet, per basiliscum persecutio fraudulenta designatur, per aspidem vero, quæ solo veneno nocet, manifesta.

Quoniam in me. Sic continuabis: Dominus quidem mandavit angelis suis ut te custodirent, ipse, dico, sic te eis commendans, quoniam iste in se et in suis non præsumpsit de se, sed speravit in me Deo, liberabo eum in suis ipsos vocando, et peccata remittendo, et post liberationem protegam etiam in suis ab incentivis vitiorum. Et merito, quoniam ipse et in se et in suis cognovit nomen meum, scilicet, hoc nomen: Deus. Quod omnis ille vere cognoscit, qui et se creaturam et ipsum creatorem esse discernit. Et ideo non sibi deus esse, nec de suo nutu pendere vult, sicut miser Adam fecit.

Clamavit ad me. Quia nomen meum cognovit ipse et sui, ideo ad me tantum, non ad aliud clamavit; clamaverunt et sui, et ideo exaudiam eum et in se et in suis. Ero cum ipso et cum suis in tribulatione, ne deficiant. Si enim fides est tecum, et ipse erit tecum. Eripiam eum in præsentia a tribulatione, eripiam etiam suos. Et vere eum glorificabo, quia cum plenus fuit brevitate dierum in suis et etiam in se, quantum ad humanitatem: replebo eum longitudine dierum, id est, dabo ei æternitatem. Et tunc ostendam salvare n. eum, id est, Salvatorem meum, Verbum meum. Illi in suis, quia tunc videbimus eum sicuti est, et etiam in se ipso. Quia quamvis Deus esset in Christo, mandum sibi reconcilians, credendum tamen est, quod sanctissima ejus anima longe puriorem intellectum de divinitate post resurrectionem habuit, quam prius.

IN PSALMUM CXI.

Laus cantici in die Sabbati.

ARGUMENTUM.

Assyriis sub Ezechia victis multi gratias agunt. Aliter vox Ecclesiæ.

EXPLANATIO.

Psalmus significat opera spiritualia, quæ sursum tendunt ad Dominum; in his cantare semper, id est, Deo adjutori gratias agere debemus. Dies autem Sabbati requies interpretatur, per quam commonemur ab omni prava actione cessare, et futuram pariter requiem certissima devotione sperare. Arnobius ita dicit: Die Sabbati inimici Domini pereunt, ut die Dominica amici Domini gratulentur. Sabbato enim jacet Dominus in sepulcro mortuus, et die Dominica adoratur inter angelos vivus. In hac re nimis profundæ factæ sunt cogitationes ejus, quas vir insipiens non cognoscit. Primo ingressu Ecclesia loquitur, bonum esse commemorans laudes Domini dicere, quod insipientem et irreligiosum proficitur ignorare. Secundo peccatores sicut fenum velociter asserit esse perituros. Tertio justos dicit florere ut palmam: crescere autem ut cedros Libani, ut et pertinaces metus corrigat, et devotos felix promissio sustollat.

COMMENTARIUS.

Bonum est confiteri Domino. Psalmus cantici in die Sabbati. Sabbatum celebrant Judæi in quodam otio languido et luxurioso. Vacant ab opere bono, sed non ab opere nugatorio. Nobis autem indicit Dominus noster Sabbatum. Quale? Vacare scilicet ab operibus malis: ipsi autem vacant ab operibus bonis. Sabbatum nostrum, id est, Sabbatum delicatum intus est in corde. Multi enim vacant exterius in tenebris, sed tumultuantur in conscientiis suis, ideo quia nullus malus Sabbatum custodit. Nusquam enim conscientia ejus conquiescit, sed semper in perturbationibus vivit. Cui autem conscientia pura est, tranquillitas est ipsa tranquillitas. Sabbatum est cordis. Quamvis enim in præsentem laborat, extenditur tamen spe futura, et serenatur omne nubilum tristitiæ. Ipsum autem spei nostræ, est Sabbatum nostrum, hoc ergo cantatur, hoc docetur in hoc psalmo, quomodo quisque Christianus debeat esse in Sabbato cordis sui, id est, imitatione, et tranquillitate, et puritate conscientie non perturbatus. Hoc est, Psalmus iste docet qualiter quisque debeat in corde suo Sabbatizare. Primo si tu aliquid profecisti, confitearis ei a quo profecisti. Ipsius enim sunt dona, non tua merita. Secundo non te excusando ab eo quod male fecisti, sed potius accusando. Quia quidquid mali habes, ex te est, quidquid boni habes, ex Deo habes. Perversi autem, et qui Sabbatum non habent, quod boni faciunt sibi attribuunt: quod vero mali faciunt, quem inde accusant quærunt. Quidam enim dicunt, Satanæ hoc persuasit mihi, quasi habeat potestatem cogendi. Ipse quidem versutiam habet nocendi, potestatem vero non habet cogendi. Non cessat Satanæ mala persuadere, non cessat Christus bona admonere. Tu ergo potius inter hunc monentem, et inter illum suadentem, quare potius applicas aurem Satanæ persuadenti et fallenti, quam Christo monenti et non fallenti? Nihil enim Satanæ te contra voluntatem tuam cogere potest, et ideo noli accusare illum qui non habet vim, sed accuses te ipsum qui habebis indulgentiam. Alii autem ut se excusent, accusant fatum, stellas et cætera talia: et hi volunt venire per dispendium ad Deum accusandum, quia nolunt venire per compendium ad Deum placandum. Sunt etiam alii qui recta fronte ad Dominum ipsum veniunt dicentes: Si Deus nollet, ego talis non essem. Quid autem dicit psalmus? Hoc utique docet, hoc admonet: non tantum audiatur ne pecces, sed si pecces, ut te accuses. Et est vox prophetæ ita dicentis: *Bonum*, id est, valde jucundum et utile *est confiteri Domino*, id est, ut nos laudemus Dominum, confidentes ei in utroque bono, scilicet quia ipse fecit: in malo vero, quia nos fecimus. Et ideo Altissimo bonum est *psallere*, id est, bene operari *nomini tuo*, id est, ad nomen tuum glorificandum et conservandum, ne pereat nomen nostrum.

A Si enim nomen nostrum glorificaremus, tunc nomen nostrum destrueretur: si autem quantum in nobis est, nomen ejus conservamus, tunc nomen nostrum, id est, gloria nostra ab ipso conservatur. Sicuti cum discipulos misisset Dominus ad prædicandum, et illi revertente dixerunt: *Domine, etiam demonia subjiciuntur nobis in nomine tuo*, ipse videns quia ad nomen suum tenderent, servavit nomen eorum: quia et ipsi prius servaverant suum, corrigens eos et dicens: *Nolite gaudere in hoc, sed potius quædote quia nomina vestra scripta sunt in libro vitæ*. Psalterium est opus hominum nostrum: psallit qui bene operatur: Cantat vero, qui Deum voce laudat. Cantemus ergo voce, psallamus opere.

Ad ananiam iandum mane misericordiam tuam. Bonum, inquam, est psallere tibi, Altissime, psallere dico, ad annuntiandum ad hoc, id est, ut annuntietur aliis per nos *misericordiam tuam* esse in mane, et veritatem tuam esse per noctem. Mane est, quando bene exterius nobis est: nox vero est, quando male. Et quando bene est, lauda Deum, quia ex ejus misericordia est: quando autem male, item lauda eum, quia ex ejus veritate, id est, ex ejus justitia est. Justus enim est, quia flagellat te propter peccata tua, et ideo cum tu aliquid pateris, nec reputa Deum injustum, sed ascribas hoc peccatis tuis, et ejus correctioni. Vel aliter: Dico bonum esse psallere ad hoc, scilicet ut annuntiemus per bona opera nostra proximis: mane, id est, illuminationem nostram esse misericordiam tuam, id est, quod depulsis tenebris infidelitatis, illuminatio per fidem et veritatis cognitionem in nobis est esse ex tua misericordia prius vocante, et peccata dimittente. Et annuntiemus per noctem, id est, per tribulationem, quam patienter sustinemus, veritatem, id est, remunerationem tuam, non quod nox ipsa sit remuneratio, sed quia quodam modo principium est remunerationis, scilicet quia facit nos idoneos ad remunerationem. Vel aliter: Bonum est psallere, psallere dico ad annuntiandum proximo mane, id est, perfectum virtutum in nobis, scilicet quod nos de virtute in virtutem ascendimus, hoc esse ex tua misericordia. Et annuntiandum per noctem, id est, per lapsum esse veritatem tuam, id est, si aliquando labimur, hoc esse ex veritate, id est, ex justitia tua: scilicet quia si quis idoneus esset salvari, illum permittis labi, ut fortior surget, sicut Petrus per lapsum fortior surrexit. Si quis vero dignus est damnari, illum ideo permittis labi ut qui sordidus est, sordeat magis.

In decachordo. Dixit quia bonum est psallere, nunc ostendit quomodo debeamus psallere, scilicet in psalterio decachordo, id est, impletionem decem preceptorum legis. Per psalterium quod desuper sonat, spirituale opus intelligitur: per decem vero chordas decem legis præcepta. Et sunt multi portantes psalterium, qui nec unam chordam tangant: sicut Judæi psalterium quidem portant, quia decem præcepta habent, sed nec unam chordam tangunt, quia nullum ex illis implent. Illi autem vere chordas tangit, qui ipsa præcepta in actum perducit. Et quidam unam chordam tantum tangit, quidam plures. Perfectorum vero est omnes decem chordas tangere. Et ad hoc notandum appositum. Decachordum, quavis omne psalterium decachordum sit. Sequitur:

Cum cantico in cithara. Qui non tantum spiritualia, quæ per psalterium intelliguntur, debemus insistere: sed etiam cum cithara psallere, hoc est opera misericordie facere. Cithara enim est carnis mortificatio. Carnem autem mortificare est, ut tu carni tue subtrahas, unde carnem pauperis reficias: et hoc debet fieri cum cantico, id est, cum lætitia, non ex tristitia. *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Vel cum cantico, id est, cum admonitionis verbo, quia non tantum debemus necessaria pauperibus ministrare, sed etiam doctrinæ sanæ verbum et salutis consilium superimpendere.

Quia delectasti me. Dixi quia bonum est psallere

nomini tuo, et hoc ideo (quasi dicat) quia ego contristavi me in factura mea, tu autem delectasti me, id est, magnum jucunditatem contulisti mihi in factura tua, id est, quia me recreasti et fecisti in operibus bonis. Unde Apostolus: Ipsius enim figmentum sumus, creati in operibus bonis. Et quia tu me delectasti in tua factura, ideo merito exultabo in operibus bonis manuum tuarum, id est, in recreatione, quam tu operatus es in me. Et merito in operibus manuum tuarum exultabo, quia opera tua, Domine, quæ operatus es in me et in aliis, id est, per gratiam tuam reparatis, quam magnificasti sunt, id est, quam stupenda sunt, quam jucunda sunt! Fecisti enim de servis filios, de damnatis in regnum assumptos. Et vere magnificasti opera tua, quia cogitationes tuæ, id est, a te nobis inspiratæ, factæ sunt nimis profundæ, scilicet quia nos cogitamus quod hæc terrena quantumcumque sint sublimia, cito tamen sunt desitura. Quasi dicat: Cogitationes vir insipiens et stultus non percipit, quod per effectum satis ostendit, scilicet, quia hæc terrena appetit, sed non intelligit cito ea desitura esse. Vel aliter: Dixit superius quia bonum est psalterio in psalterio decem chordarum, et multi sunt qui nec psalterium habent, nec unam chordam tangunt; sed contra hæc chordas omnia faciunt, quia mœchabantur alii, alii bona furantur. Deprehenduntur prorus in omni opere malo delectati, et tamen in omni mundana prosperitate versantur. Et inde surrexit prava cogitatio infirmis quibusdam in psalterio, prius in cithara psallentibus, quia apud se cogitant. Nos laboramus, nos tristemur, esurimus et omnes miseria patimur: istis vero est lætitia, et omnis abundantia. Et in tantum ascendit hæc cogitatio prava, quod dicunt Deum vere malos diligere, et homines odisse, et sic a se Sabbatum chordis excluditur, et imitantur florem illorum. Hoc ergo propheta attendens cum quadam admiratione in hanc vocem erumpit: Domine, hæc opera tua, scilicet, quod males permittendo prosperari damnas, et quosdam etiam psallentes tibi, quia florem illorum imitantur in damnationem, eis associas, tuos vero permittendo tribulari salvas; hæc, inquam, opera tua, Domine, quam magnificasti sunt, id est, quam admiranda, quam stupenda, quam incomprehensibilia sunt! Quasi dicat: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Et merito dico quam magnificasti sunt, quia cogitationes, id est dispositiones tuas de quibus hæc opera procedunt, factæ sunt nimis profundæ. Vere nimis profundæ, quia nullum mare altius, nullum mare profundius. In hoc profundius naufragantur omnes impii. Tu autem si vis enitare, tene te ad lignum Dei, id est ad vocem Christi, et ad ejus passionem: quia ipse prior laboravit, nec te servum pigeat laborare: et tertia die carnem resuscitare, ne tu haberes desperare. Non ergo æmuleris florem malorum, nec moveat te felicitas impiorum. Respice ad ejus æternitatem, quia ipse prospicit ex æternitate quid parcat impiis, et quid reservet piis. Noli respicere ad paucitatem dierum tuorum, in qua non possunt omnia compleri, scilicet ut et boni remunerentur, et mali damnentur. Sed dic Domino Deo tuo: Domine, quam magnificasti sunt opera tua! Tu reseras omnia iudicio tuo. Flagellantur pii, quia corriguntur ut filii; prosperantur impii, quia damnabuntur ut servi fugitivi. Hoc autem (quasi dicat) insipiens et stultus, qui æmulatur florem illorum, non attendit. Et hoc est, quod dicit: Vir insipiens non cognoscat hoc, et stultus non intelliget. Insipientem et stultum vocat æmulatorem floris malorum, non attendit. Et hoc est, quod dicit: Vir insipiens non cognoscat hoc, et stultus non intelliget.

Insipientem et stultum vocat æmulatorem floris malorum, non attendit. Et hoc est, quod dicit: Vir insipiens non cognoscat hoc, et stultus non intelliget. Insipientem et stultum vocat æmulatorem floris malorum, non attendit. Et hoc est, quod dicit: Vir insipiens non cognoscat hoc, et stultus non intelliget.

Insipientem et stultum vocat æmulatorem floris malorum, non attendit. Et hoc est, quod dicit: Vir insipiens non cognoscat hoc, et stultus non intelliget.

Insipientem et stultum vocat æmulatorem floris malorum, non attendit. Et hoc est, quod dicit: Vir insipiens non cognoscat hoc, et stultus non intelliget.

Insipientem et stultum vocat æmulatorem floris malorum, non attendit. Et hoc est, quod dicit: Vir insipiens non cognoscat hoc, et stultus non intelliget.

Insipientem et stultum vocat æmulatorem floris malorum, non attendit. Et hoc est, quod dicit: Vir insipiens non cognoscat hoc, et stultus non intelliget.

stus multiplicabitur sicut cedrus Libani, quia et repletur omni odore virtutum; et sicut cedrus ramos distendit solummodo in summitate, sic et merita iusti distendantur, id est, apparebunt in finem. Et sicuti hæc arbores non siccantur sole ascendente in æstate, sicut herbæ potius flores emittunt, ita vero sole ascendente in æstate, id est, veniente ad iudicium, iusti non arebunt, sed floreant. Impii vero qui comparantur herbis in hieme virentibus, in æstate arescentibus, arebunt.

Plantati in domo Domini. Vere iustus tandem floreat, quia plantatus est in domo Domini, id est, in præsentia Ecclesie, quæ dicitur domus Domini, firmiter est positus plantatus in fide, etiam radicatus in charitate. Et omnes qui sic in hac domo Domini plantati sunt, illi vere floreant in atriis domus Dei nostri, id est, in supercœlesti Jerusalem, quæ et domus Dei dicitur propter manentem in ea habitationem, et atrium est propter ornamentum et delectationem. Pluraliter autem atria ponit, quia in domo Patris mei mansiones multæ sunt.

Adhuc multiplicabuntur in senectute. Vere plantati in domo Domini floreant tandem in atriis, quia multiplicabuntur, id est, multipliciter glorificabuntur, quia gemina stola vestiuntur in senecta uberi, ut supra dictum est. Quod adhuc (quasi dicat) expectandum. Juxta illud: *Sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum.* Et interim erunt bene patientes, id est, sine murmure, et cum omni patientia expectantes, ad hoc ut per ipsam patientiam suam annuntient aliis hoc: *Quoniam (pro quod) Dominus Deus noster rectus est, id est, iustus est in remuneratione iustorum, qui tanta pro nomine ejus patiuntur; et per contrarium annuntiant, quia non est iniquitas in eo, id est Deo, in damnatione malorum, quia patientiam ejus quam in ipsos exhibuit, non attenderunt, et ideo corrigi neglexerunt.*

IN PSALMUM XCII.

Laus cantici ipsi David in die ante Sabbatum, quando fundata est terra.

ARGUMENTUM.

Reditum de Babylone prædicens, solito narrationis schemate carmen exornat, quo divina latius commendatur, et plicentur (sic) auxilia. Quod ait in titulo: *Quoniam inhabitata est terra,* significat captivitate laxata. Verum notandum quia et iste et præcedens psalmus apud Hebræos anepigraphus est, id est, inscriptione carens.

EXPLANATIO.

*Canticum ad laudem divinitatis ipsi David, ad Christum convenienter aptatur. Queritur autem quomodo die ante Sabbatum, id est, sexta feria, terram diu fundatam, cum legatur in Genesi tertio die aridam apparuisse. Sed hic terram hominem debemus accipere, cui dicitur: « Terra es, et in terram ibis. » Qui sicut a creatore Deo sexta die factus est, ita et sextu artate sævili ab eodem Deo et semine David creator effectus est. Tunc enim terra fundata est, quando in cum humani generis est firmata credulitas. Et ideo laus sanctæ Incarnationis ejus psalmi istius contextione cantatur. Primus locus est a pulchritudine ipsius; deinde a fortitudine; tertius ab operibus; quartus a potestate; quintus a laudibus universalis; sextus a veritate doctorum; postremus a laude domus ipsius, quam decet æterna exultatione gaudere. Quidam Codices habent: *In die ante Sabbatum, quando inhabitata est terra. Quod historice magis congruere videtur, quia prius quidem terra fundata, sed sexta Sabbati est animalium gregibus, a que ipsius hominis habitatione perfecta. Quo etiam dicit Dominus hominem in paradiso, quem a principio constituerat, per crucis signum restituit. « Hodie, inquit, mecum eris in paradiso. »**

COMMENTARIUS.

Dominus regnavit. Laudat in hoc psalmo Propheta exultanter et devote quemdam regem victorem, de cuius laude omnibus est exultandum, quia omnibus de victoria ejus est aggratulandum; et ideo intituitur: *Laus ipsius cantici David.* Ad laudem enim pertinet devotio, ad canticum vero exultatio. Laus, dico, cantata in die, id est, in consideratione diei ante Sabbatum. Quoniam fundata est terra quinta feria, ut in libro Genesis legitur: *Fecit Deus omnia irrationabilia animalia. Die vero ante Sabbatum, id est, sexta feria fecit hominem; in septima vero vidit quia cuncta quæ fecerat erant valde bona, et requievit ab omni opere suo quod paravit.* Nec sine causa isti dies dispositi fuerunt, sed quia taliter et secunda cursura erant, antequam nos requiesceremus in Deo. Si autem bona opera facimus, vere in ipso requiescemus. Ad hoc enim exemplum dictum est, quia *vidit bona cuncta quæ fecerat, et requievit die septima.* Non autem ideo requievit, quod fatigaretur vel lassaretur, juxta illud: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor;* et tamen nunquam fatigatur, quia omnia cum tranquillitate facit. Juxta quod Salomon dicit: *Tu, Domine Sabaoth, cuncta cum tranquillitate judicas.* Nos autem bona opera, quæ facimus, non sine labore facimus, quandiu in requie promissa nondum in re, sed tamen in spe, sumus. Si autem non erimus in spe, deliceremus in labore. Quando autem erimus in requie, gaudebimus sine fine. Unde etiam dies Sabbati non dicitur vesperum habere, quia requies nostra nullum habebit terminum. Secunda autem juxta dies sicut sunt disposita. Primum sæculum est ab Adam usque ad Noe, quasi dies prima. Secundum a Noe usque ad Abraham quasi dies secunda. Tertium sæculum ab Abraham usque ad David quasi dies tertia. Quartum sæculum ad David usque ad transmigrationem Babylonis, quasi dies quarta. Quintum sæculum a transmigratione Babylonica usque ad prædicationem Joannis Baptistæ usque in finem sæculi, quasi dies sexta. In hac vero sexta ætate veniens Dominus in carnem, hominem, quem sexta die prius fecit, reformavit. Et ejusdem sextæ ætatis sexta die et sexta hora, veri diei fundendo sanguinem suum in cruce, ipsum de potestate diaboli redemit. Et hoc est quod titulus dicit: *In die ante Sabbatum, quoniam Dominus fundavit terram.* Fundavit autem eam super illud fundamentum, de quo dicit Apostolus: *Fundamentum aliud nemo ponere potest præter hoc quod positum est, id est, Christus.* Intendit autem propheta in hoc psalmo ut nos exhortetur ne ingrati Domino regi nostro propter nos victori existamus, et ut dignam sedem in nobis ei præparemus. Et dicit ita: *Dominus regnavit, id est, regnum sibi obtinuit, vel quoniam veniens in carnem, principem mundi aligavit, et foras ejecit, vel quando resurgens a mortuis mortem devicit. Et verè regnavit, quia indutus est decorem, id est, induit et incorporavit sibi prius factos factos decoros; et quia qui prius erant vorago ebrietatis, facti sunt ornatum sobrietatis, etiam qui erant cœnum luxuriæ facti sunt decus temperantiæ. Et sic facti sunt indumentum ejus. Juxta illud: *Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut vestimento vestieris.* Et: *Dominus indutus est fortitudinem, id est, induit illos fortes et patientes, qui prius erant infirmi et impatientes.**

Et præcinxit se. Aliud est accingere, aliud est præcingere. Præcingere enim est aliud ad se cingere, velut in *Accingere gladio tuo* dictum est; præcingere vero est ante aliquid cingere. Et est dicere: Ita induit Dominus fortes illos, ut præcingeret se eis, id est, ut illi præcinctorium ejus essent, id est, omnem fortitudinem suam in humilitate esse cognoscerent, attendentes quia Dominus quando humilitatem eam exhibuit, ut ante pedes discipulorum se inclinaret, linteolo præcinctus fuit. In quo eos docuit, ut humilitatem semper præferrent, quia per eam contra

omnem superbiam et hostilem potentiam fortes essent. Vel aliter. *Præcinxit se fortitudine*, id est, ante se cinxit fortitudinem, id est, patientiam. Quia nos detractores patitur et post dorsum et ante faciem. Et ideo patientiam debemus habere præcinctam, id est, ante oculos maxime positam, ad illos qui insultant nobis in faciem, ne malum pro malo reddamus, sed e contrario benedicamus. Patientia enim necessaria est, ut reportemus promissionem. Potest et aliter dici, *Indutus est decorem et fortitudinem*. Decorem enim induit, quoniam *assumptis tribus discipulis, ascendit in montem, et transfiguratus est ante eos*. Fortitudinem vero induit, quando inimicis quærentibus se respondit, *Ego sum*, et hoc solo verbo eos prostravit. Item fortitudinem induit, quando *flagello facto de funiculis, vendentes et ementes de templo eiecit*. Vel aliter habetur in Evangelio, quod *quidam de eo dicebant quia bonus est; alii autem: Non, sed seducit turbas*. Et inter hos induit decorem et fortitudinem, quia talem habitum propter nostram instructionem sibi assumpsit, ut nec delectaretur lingua laudantium, nec frangeretur lingua vituperantium. Quod vere et decorum fuit, et ad magnam fortitudinem pertinuit. Et huic utriusque sententiæ præcinxit se fortitudine, ut posterius dictum est, plane potes adaptare.

Etenim firmavit orbem terræ. Vere Dominus *indutus est decorem et fortitudinem*, id est, decoros et fortes, quia *firmavit orbem terræ*, id est, qui prius in terrenis volubiles erant et instabiles ut orbis, in fide stabiles et immobiles fecit. Vel *firmavit orbem terræ*, id est, tales fecit, qui nec mollescerent lingua adulantium, nec frangerentur lingua detraherentium; *orbem terræ*, dico, qui non commovebitur. Est enim quidam orbis terræ qui non commovebitur, scilicet, hæretici, quorum motus exponit nobis Apostolus in parie dicens: *De quibus sunt Hymenæus et Philetus, qui circa veritatem aberrant dicentes resurrectionem jam esse factam, et quorundam fidem subvertunt*. Quis autem sit orbis qui non commovebitur, subsequenter aperit dicens: *Firmam stat fundamentum. Novit enim Dominus qui sunt ejus*; et: *Recedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen ejus*.

Parata sedes tua. Apostropha ad Dominum. Quasi dicat: *Firmasti quidem orbem terræ*, et hoc modo *parata est sedes tua, ex tunc*, scilicet, vel ex quo Dominus regnavit, vel ex quo terra fundata est. Et quamvis, quasi dicat, ex tempore *parata sedes tibi est*, tunc sedes est æterna, quia *tu es a sæculo*, et tu es æternus. *Αἰών* apud Græcos ambiguum est, quia ponitur et pro sæculo et pro æterno; et ideo Latini interpretes sæpe inveniuntur posuisse pro æterno. Sedes Dei sunt illi in quibus Deus inhabitat. De quibus per prophetam dicitur: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super quietum et humilem, et timentem verba mea?* Esto ergo tu quietus, non rixosus; humilis, non superbus; et sic eris sedes Dei. Neque timet timentem [F. time tenentem] in te sedem, quia ipse firmavit eam.

Elevaverunt flumina fluctus. Quasi dicat: Ad hanc sedem tuam parandam *flumina*, quæ prius timuerunt, *elevaverunt vocem suam*. Flumina accipit illos de ventre, id est, de memoria, quorum fluxerunt in gentes abundantem spiritualia dona, id est, sanctos apostolos. Horum autem fluminum caput, id est, fons, est ille, qui dixit: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat*. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, *flumina de ventre ejus fluent aqua viva*. De his fluminibus unum, quod valde prius timidum fuit, quando ad vocem ancillæ ter negavit, id est, Petrus, tunc vocem suam audacter levavit, quando, ipsis dimissis a principibus et sacerdotibus, postquam eos incarcerationunt, et flagellaverunt et ne amplius in Christi nomine loqueremur edixerunt, audacter respondit: *Vos iudicate si justum est Deo magis obedire quam vobis. Num quæ audivimus et vidimus non loqui non possumus*. Tunc etiam vere vocem elevavit, quando, sicut in

A Actibus apostolorum legitur: *Stans in medio aperuit os suum et dixit: Viri fratres, etc.* Similiter et alii audacissime quique præse fecerunt. Et hoc est quod dicit: *Flumina quæ prius timuerunt, dum quasi in morte et passione Domini desperaverunt, post Spiritus sancti confirmationem, qui timorem eorum vertit in amorem, vocem suam elevaverunt*. Vocem suam, id est, Christum, fiducialiter prædicaverunt; *elevaverunt*, vere dico, *flumina vocem suam*. Iteratio est ad confirmationem, et non solum *elevaverunt vocem* in leni admonitione, sed etiam *elevaverunt fluctus suos*, id est, comminationes suas, dicentes: *Væ mundo a scandalis*; et: *Væ vobis nisi penitentiam egeritis*. Fluctus dico adauctos a *vocibus aquarum multarum*, id est, multorum populorum; prædicantibus enim sanctis apostolis, statim multi crediderunt, et etiam Spiritum sanctum acceperunt, et sic multi ex eis *vocem elevaverunt*, id est, Christum prædicare cœperunt. Et ideo tanto fiducialius sancti apostoli vocem suam elevare potuerunt. Vel aliter: Quando sancti apostoli dimissi sunt a sacerdotibus et principibus, ut supra diximus, ad suos venerunt et naraverunt eis quæcunque dixerant vel fecerant eis principes et sacerdotes. At illi hoc audientes unanimiter levaverunt vocem dicentes: *Tu, Domine, fecisti cælum et terram, etc.* Et ex tali aggratulatione istorum apostoli confortati sunt, ut non solum vocem admonitionis, sed etiam fluctus comminationis elevarent. Et ecce factum est quod sequitur, scilicet, quod *mirabiles elationes maris*, id est, gentium in sterilitate sua amarificantium contra eos insurrexerunt. Tunc enim frendens leo occurrit Samsoni, uxorem ab allophylis ducenti, ut supra dictum est. Sed quæ cura? Nulla, scilicet, quia *Doninus mirabilis fuit in altis illis elationibus deprimentis*. Qui enim prius pedibus mare conculcaverat, ipse superbiam gentilium subjugavit.

Testimonia tua credibilia. Et quia mare tantas elationes concitavit, ideo *nimis*, id est, valde *credibilia facta sunt* ab apostolis *testimonia tua*, id est, quæ tu, Domine, testatus fueras eis dicens: *In mundo pressuram habebitis, in me autem pacem*. Experimentum vero unius, id est, pressuræ quam in mundo patiebantur, erat eis certitudo alterius, scilicet, quod in te vere pacem æternam habituri essent. Et hæc sanctitudo, id est, talis eruditio per flagella, quæ vere *sanctitudo*, id est, sanctificatio et probatio est, *deceat domum tuam*, id est, illos qui sunt sanctum templum tuum, in quo tu habitas; domum dico duraturam in *longitudine dierum*, id est, æternaliter. Vel aliter: *Elevaverunt flumina fluctus suos*. Quasi dicat: Et ut sedem quæ tibi parabatur impeditent, ideo, Domine, *flumina*, id est, mundani philosophi *elevaverunt vocem suam*, id est, rationes suas et argumentationes contra veritatem tuam. Et non solum *flumina elevaverunt vocem*, sed etiam *flumina*, id est, principes amarificantis hujus sæculi *fluctus influentes, elevaverunt fluctus suos*, id est, minaces contradictiones suas; fluctus dico concitatos a *vocibus aquarum multarum*, id est, multorum populorum, quia, ut alius psalmus dixit: *Et populi meditati sunt inania, etc., adversus Dominum et adversus Christum ejus*. Et hoc modo *elationes maris mirabiles factæ sunt*, ut prius, sed *Dominus mirabilis fuit in illis altis deprimentis*. Et hoc modo mirabilis, quia *testimonia tua*, id est, ea quæ ipsi de te testati sunt, quamquam viderentur incredibilia, tamen per miraculorum exhibitionem *facta sunt nimis*, id est, valde *credibilia*. Quod enim dixerunt factis comprobaverunt, *Domino cooperante et sermone confirmante sequentibus signis*. Et quia dicit hæc *sanctitudo* et sanctificatio, scilicet, dicta factis confirmare *deceat domum tuam, Domine, duraturam in sæculum sæculi*, ut prius. Potest et aliter juxta priorem sententiam legi: *Mirabiles elationes maris*. Quasi dicat: Quia *flumina*, id est, apostoli *elevaverunt vocem suam*, vel fluctus, comminationes æter-

nas pœnas hominibus si non converterentur, ideo *A* mare, id est, amaritudo gentilitatis, quæ prius jacebat in cupiditatibus terrenorum, mirabiles elationes fecit, id est, mirabiliter intumuit, quia quod in imo erat factum est in summo, hoc est, amorem terrenorum convertit in amorem cœlestium. Et hoc inde factum est, quia *Dominus mirabilis fuit in altis*, id est, in profundis aquis illius maris. Quia sicut olim per Moysen servum suum aquas in mari immisso ligno dulcoravit, ita, immisso ligno crucis suæ in mare gentilitatis, id est, notificata gentibus fide passionis et resurrectionis suæ, amaritudinem earum convertit in dulcedinem, quia qui prius mundi fuerant amatores, facti sunt cœli amatores, et mundi contemptores. Et hoc modo, Domine, *testimonia tua*, id est, quæ tu testatus fueras de concorporatione Judæorum et gentilium dicta sunt. *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere*, etc. Talia facta sunt nimis credibilia. Et hæc sanctitudo, quod etiam aliæ oves converterentur et concorporabuntur, *deceat domum tuam*, id est, Ecclesiam tuam, quæ non deceat angustis patitis claudi, domum dico duraturam in longitudine dierum, id est, in æternum.

IN PSALMUM XCIII.

Psalmus ipsi David quarta sabbati.

ARGUMENTUM.

Enumeratis malis quæ victor Chaldæus ingressit, adjungitur oratio victi, capti et transmigrati populi. Aliter vox Ecclesie de Judæis ad Dominum.

EXPLANATIO.

Quarta sabbati est a sabbato quarta feria, qua die Dominus luminaria cœli creavit. Hoc aptandum est sanctis viris cœlesti in terra conversatione lucentibus, de quibus est psalmus iste dicturus. Respiciens Propheta insipientium corda turbari, quasi Deo mortalia non curante, quando impios prosperari, et justos cernebant affligi, in prima parte Dominum rogat, ut retribuatur superbis, per quos mundum tali æstimatione cognoverat esse vitiatum. Secunda ipsos increpat, qui stulta blasphemia Deum putant humana non videre, dum ipse creaturis suis intelligentiam præstet et sensum; beatum deputans illum, qui mundi felicitate contempta in divina reverentia perseverat. Tertia ad eorum animos invitandos, Dominum sibi dicit fuisse refugium, et vindicem fore peccantium.

COMMENTARIUS.

Deus ultionum Dominus. Solent multi murmurare adversus patientiam Dei, et dolere impios vivere, plurimum posse, et quod gravius est, bonos opprimere: et sic pervertuntur impatientes et infirmi animi, quasi frustra sint boni, quia Deus oculos ab eis avertit, et malos in his quæ diligunt adauxerit. Putantes ergo sine causa bene vivere, invitantur ad imitandum eorum malitiam, quos florere perspexerint. Si autem, propter infirmitatem personæ vel animi, mala facere formidant, ne et ipsi mala suscipiant, abstinent quidem se a malis factis, sed non abstinent a cogitationibus pravis. Et inter cogitationes eorum iniquas hæc est summa impietas, quod putant Deum negligere et non curare res humanas, aut æqualiter habere bonos et malos; aut, quod perniciosius est, malis favere, bonos odisse. Tales cogitationes hominum tacitas, vel etiam erumpentes in dicta vel facta curat psalmus iste, si curare velint: quia docet patientiam in labore bonorum, et contra felicitatem malorum, cujus titulus est: *Psalmus ipsi David quarta Sabbati*. Quarta Sabbati, ut in Genesi legitur, *fecit Deus luminaria*, id est, solem et lunam et stellas omnes, et posuit eas in firmamento cœli. Quid ergo vult sibi quod de quarta sabbati titulum accepit psalmus? In quo patientiam docemur in labore bonorum, et contra felicitatem malorum habes

A Apostolum dicentem fidelibus in Christo roboratis: *Omnia facite sine murmuratione et disrentatione, ut sitis irreprehensibiles, sinceri et immaculati filii Dei in medio nationis distortuæ et perversæ, in quibus lucetis tanquam luminaria in mundo, verbum vitæ continentes.* Luminaria in firmamento fixa quantumcunque de eis mentiantur homines, quantumcunque opprobria in ea dicant, vocantes hanc stellam Veneris, illam Jovis, et quantumcunque intemperie hæc ima perturbatur; illa tamen itinera sua non relinquunt, sed servant cursus per cœlestes tractus, ut disposuit eis Creator eorum. Sic et homines quorum cor inflexum est firmamento cœli, et in libro legis Dei, et qui non frustra audiunt Sursum corda, quorum thesaurus et conversatio est in cœlestibus; quantumcunque mali et persuasores et detractores de eis mentientes maledicant, quantumcunque detrahant, ipsi tamen iter suum peragunt, id est, a bono proposito non recedunt. Et horum talium vox est in hoc psalmo, exhortantium infirmos et murmurantes ad patientiam in labore bonorum, et contra felicitatem malorum et reprehendentium impios florentes, et veritatem non cognoscentes. Titulus sic exponitur: *Psalmus*, id est, laus ista attribuitur ipsi David, non cuiuscunque, sed significato per res creatas quarta sabbati; hoc est attribuitur solis stellis sanctis in Christo roboratis, quos vocat Apostolus luminaria mundi; horum enim vox, ut supra diximus, est in hoc psalmo, quamlibet contra patientiam Dei murmurantem, sic corrigentium. Quasi dicat: Tu quidem murmuras, quod Deus statim non punit iniquos: non debes murmurare, sed potius tibi cavendum est ne tu sis inter illos, quia vere punit eos. Nam Deus est, et si Deus est, injustus non est: ergo nihil quod tu non punies, impunitum relinquet. Et quia Deus est, ergo erit Dominus ultionum; Deus dico vere erit Dominus ultionum, id est, potestatem et dominium tandem in ulciscendo exercebit. Nam (quasi dicat) libere aget. Et vere tunc libere aget, quia prius libere egit, quia nulli in verbo pepercit. Dominus erat in carnis humilitate, sed nullius personam respexit in sermone veritatis. Nulli pepercit in verbo, ut essent quibus parceret in judicio. De eo enim dictum est: *Et erat loquens tanquam potestatem habens, non sicut Scribæ eorum, et Pharisei.* Et qui nulli pepercit in verbo, veniens judicandus, parceret alicui in sententia, veniens judicaturus? Et qui nullum timuit in humilitate, timebit aliquem in majestate? Nullum utique, ergo qui prius libere egit, et tandem libere aget.

Exaltare qui judicas terram. Dixit quia libere egit, hanc autem libertatem ejus impii homines, id est, Judæi non tulerunt: quia contrarii erant operibus eorum. Sed eum tenuerunt, flagellaverunt, spinea corona circumdederunt, in crucem levaverunt, et tandem occiderunt. Et ideo propheticus spiritus hoc prævidens dixit: *Exaltare qui judicas terram.* Quasi dicat: Morere, Domine, ut exalteris, et exaltare ut judicatus a terra, judices terram, tu dico qui vere judicas, id est, judicabis omnem terram, tam cultam quam incultam: et ideo *redde retributionem superbis.* Superbi sunt illi quibus parum est peccare, sed audent etiam peccata defendere. Et his reddet Dominus retributionem. Quam retributionem? Utique æternam damnationem, humilibus autem non retribuet: verbi gratia, quidam de ipsis crucifixoribus Domini visis tot miraculis et tantis apostolorum præconiis auditis, se humiliaverunt: quia peccatum suum cognoverunt, et pretium redemptionis suæ, qui sævientes ad apostolos dixerunt: *Quid facimus, viri fratres?* etc. Et his talibus non retribuetur. Superbis autem quibus parum est fecisse, sed nituntur etiam defendere, illis retribuetur. Dicitur autem ad eorum correctionem, ut vel timore pœnæ convertantur. Et sciendum quod dicit, *Exaltare et redde*; prophetia est præscientis, non audacia jubeantis. Non enim ideo Dominus

fecit, quia prædixit Propheta: sed ideo propheta A prædixerat, quia Dominus facturus erat.

Uaquequo peccatores. Ecce propheticus spiritus habitum assumit alicujus disertis consolatoris, associat enim se illis murmurantibus, quos solatur in ignorantia: non quia nesciret quod quasi ignorans igitur, sed ut quibus compatitur, acceptabilior sit ejus consolatio. Et est quasi dicat: Ideo dico ut reddas retributionem superbis, quia *usquequo, Domine, peccatores gloriabuntur?* Certe, quasi dicat, *peccatores gloriabuntur*, quousque, id est, quandiu tibi placuerit; et quomodo glorientur ostendit, quia *effabuntur*, id est, extra fabuntur: hoc est persuadebunt aliis *iniquitatem*. Et ideo *effabuntur*, quia loquentur eam prius in corde suo. Cogitant enim sic apud se: Certe si ea quæ ego facio displicerent Deo, non me sineret vivere, sed jam dudum me interlecisset. Et quia hoc cogitant apud se, ideo postea eloquentur, ut al is idem persuadeant. Et hoc est quod dicit, *effabuntur*, et prius loquentur in se *iniquitatem*. Loquentur autem ideo, securus dico, quia operantur etiam *injustitiam*, id est, ad effectum perducunt iniquitatem quam cogitaverunt, hoc est quod dicit, *Loquentur omnes qui operantur injustitiam*. Et quia tu Domine non corrigis eos, ideo iniquitatem suam super alios etiam extendent, quia *humiliaverunt populum tuum*. Potest et ita simpliciter continuari. Quam injustitiam operantur? hanc scilicet, quia *humiliaverunt* Domino devocando, et sibi incorporando populum tuum; quem autem populum, et quam humiliationem accipiat, determinat dicens: *Et hereditatem tuam vexaverunt*. Et vere, quasi dicat, vexaverunt, quia vel interius devocando: aut si non interius, saltem exterius *viduam*, id est, aliquam carentem tanquam consolationem mundo tanquam v. r. *Et advenam*, qui non se manentem civitatem hic habere credit, sed futuram inquirat: et etiam occiderunt quosdam corporaliter, quosdam spiritualiter *pupillos*, id est, illos qui orbiati erant patre mundo. Et hæc gentes dixerunt: *Dominus non videbit ista*, quia nec etiam intelligit ea *Deus Jacob*, id est, Deus supplantator, et præsentia contemnentium, quem isti Deum faciunt finem, quasi dicat: Quia tu, Domine, prolongas nimietatem, ideo et ipsi superaddunt iniquitatem, prius enim statuerunt te injustum, quando iniquitatem suam placere tibi dixerunt. Huic iniquitati aliam nunc superaddunt, quia quod res humanas non cures, asserunt dicentes, *Non videbit Dominus*, etc.

Intelligite insipientes. Facit apostropham ad murmurantes et infirmos, docens eos ne fore malorum seducti ipsos imitentur, quasi dicat: Illi quidem persuadent iniquitatem, et etiam minuent potentiam suam Domino dicentes, quod non videbit mala quæ faciunt: vos autem infirmi in populo Dei, *insipientes*, id est, non providentes vobis in futurum, æmulando florem malorum, ne talibus adhareatis, sed intelligite quod intelligendum est: et vos *stulti* non attenditis quam vanum et fragile sit quod appetitis, si prius aberravistis, vel aliquando *sapite*, quia mentiuntur illi qui dicunt: *Non videbit nec intelliget*. Nam vere intelligit Dominus, et videt. Qui enim *plantavit aurem*, id est, fecit hanc materiam audiendi, quæ est auris, nunquid non audit? Et qui *fixit oculum* materiam videndi in nobis, nunquid non considerat? Et ille qui ubique *corripit gentes*, præcones suos circumquaque mittendo, qui et prædicant veritatem, et corripent falsitatem, nunquid tandem non arguet in vanum gratiam accipientes? Et quasi aliquis dicat: Arguerit utique, si sciret; subdit: Stulte, ille qui docet hominem sentiam, non nescit. Utique. Quia Dominus absolute est, id est, omnia in potestate sua habet. Et si omnia, ergo scientiam. Et quia scientiam possidet, ergo manifestum est quia scit non solum facta, sed etiam *cogitationes hominum*: non autem ut eas probet, imo ut improbet, quia scit quoniam *vanæ sunt*. Homines autem (quasi dicat) nesciunt cogita-

tionem Dei justas et veras; scilicet nesciunt quare parceret malis. Relinquamus ergo cogitationes hominum vanas, ut sciamus cogitationes Dei veras. Quis autem est sciens cogitationes Domini veras? nullus scilicet, nisi quem Dominus erudierit, id est, qui cor habet affixum in firmamento cæli, id est, in libro legis Dei: et ideo omnis ille vere *beatus est*, quem tu erudieris. Et ideo dico *beatus*, quia tu docueris eum de lege tua, id est, faciens ei documentum legem tuam, id est, paterna flagella tua. Qui ideo per legem intelliguntur, quia lex pœnas irrogat, facies ei documentum ad hoc ut *mitiges ei*, id est, ut mitigatum et temperatum facias eum, ne seducatur a diebus malis. Dies mali sunt, in quibus mali florent, boni laborant: sed labor honorum, est paternum flagellum: flos autem malorum, fovea eorum. Et ideo dicit, *Mitiges ei a diebus malis*, quia dies mali duraturi sunt, donec fodiat fovea, id est, ut quasi ad plenum æterna damnatio præparetur peccatori. Et est quasi dicat murmuranti cuilibet contra patientiam Dei: Tu quidem vis impium jam sepelire, sed nondum tempus est, quia nondum fovea parata est. Expecta ergo, donec peccatori fodiat fovea. Peccatorem accipit hic illum qui in confessione peccatorum penitentiam agere non vult, ut per humilitatem salvetur. Necessè est enim in quocunque sive vir, sive fœmina sit, præcedat humilis confessio, sequatur salubris penitentia, quæ valeat ad hominem corrigendum, non ad Deum irridendum. Et si bona opera facit, inde Deo gratias agat, nec alium contemnat, quasi misericordia Dei, quæ larga est in omnes, in eo sit præclusa. Pharisæus vero non inde damnatus est, qui de bonis operibus suis gratias egit, quia dixit, *Gratias ago tibi Domine*; sed quia publicanum contempsit dicens: *Quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, vel ut etiam hic publicanus*. Superbus ille erat in bonis operibus suis, quia, inquit, *Descendit hic justificatus in domum suam*; ab illa via non repellit. Dixit diebus malis duraturis, donec fodiat peccatori fovea. Et quasi dicat: Donec plebi ejus præparetur exercitium, quia exercebit quidem *Dominus plebem suam* per æterna flagella, non autem repellet eam. Et exercitudo non derelinquit, imo potius attrahet sibi hæc editalem suam. Hoc est plebem suam, quæ est hæreditas. Et tandem non derelinquet, quoadusque, id est, usque ad tempus illud in quo tempore *justitia*, id est, justus ille qui emphatice dicitur *justitia*, convertatur ab humilitate in judicium, scilicet ut qui prius venit humilis judicandus, terribilis veniat judicaturus. Et qui erunt tunc *juxta illam justitiam*? hoc est, qui erunt tunc collaterales istius justitiam venientis ad judicium, ut cum eo judicent? Scilicet omnes qui sunt recto corde. Vel aliter: Quousque *justitia* nostra convertatur in judicium scilicet, ut in quibus prius præcessit, judices fiant. Quasi dicat: Nunc justitiam habe, nunc justitiam tene, dum nondum poteris judicium habere. Sancti enim apostoli prius justitiam habuerunt, id est, inpios homines toleraverunt, postea judicabunt. Et ipse Dominus noster Jesus Christus prius voluit judicari, quam judicare. Prius enim tempus passionis, deinde tempus judicationis: prius tempus humiliationis, deinde tempus exaltationis; ergo nunc justitiam tene, si tandem judicium vis habere. Et qui (quasi dicat) sunt *juxta illam justitiam*, hoc est, qui sunt illi, etsi nunc eam non habeant integre, tamen quantum possibile est homini, ad eam accedunt. Hoc enim per *juxta* notatur, quod accedere quidem ad justitiam possumus, ipsam autem integre habere non possumus. Quis, inquam, *juxta illam*? scilicet omnes qui sunt recto corde. Recto corde sunt illi, quibus placet quod Deo placet, et qui rectum cor Dei ad suum cor non distorquent: sed si aliquando aliqua voluntas in eis surgit, quæ Deo displiceat, statim eam voluntati ejus quasi regulæ directe collineant. Quod autem dux voluntates in nobis sint, Dominus Jesus Christus dignatus est in se præfigurare. Per guttas enim san-

guinis, quæ de corpore ejus ut sudor exierant, signata est illa bona et constans voluntas, quæ statim voluntati Dei collineatur. Per verba Dei quibus nostram in se transtulit infirmitatem, dicens, *Pater si possibile est, transeat a me calix iste*; præsignavit in nobis levem voluntatem. Quod autem talis voluntas statim ad voluntatem sit dirigenda et complananda, ostendit cum subjunxit: *Verum tamen non sicut ego volo, Pater, sed sicut tu.*

Quis consurget? Item perfectus ille qui hic loquitur, scilicet sive sol, sive luna, vel quodlibet de luminaribus docet insipientibus in populo Dei, ut per divinum auxilium invocare, ut justitiam quæ tandem convertatur in iudicium, possint habere, quasi dicat: *Quia nemo iudicium poterit habere, nisi justitia præcedente: justitiam vero nemo habere poterit, nisi recti corde*, ergo vos murmurantes in populo Dei, et insipientes, ut per divinum auxilium possitis ad hæc attingere, invocate divinum auxilium, et dicit: *Quis consurget mihi*, id est, ad me adjuvandum *adversus malignantes*, id est, maligna persuadentes? *Malignantes vocat diabolum et angelos ejus, et filios etiam diffidentis, in quibus tanquam in vasis suis operatur: Aut quis stabit mecum*, ferens mihi adiutorium *adversus operantes iniquitatem?* id est, contra illos eosdem malignantes, qui mala quæ persuadent etiam in nobis operantur, *Quis, inquam, consurget, aut quis stabit?* Dominus scilicet, qui et prius, et vere prius mecum stetit, quia anima mea habitavit in inferno, hoc est dicere: *Volui deceptus imitari malitiam eorum, deceptus flore eorum, et sic fere perii ad hoc ut anima mea habitaret, id est, firmiter hæreret in inferno illo, de quo supra dictum est, Donec sodiatur peccatori fovea.* Minus tamen fuit, quod non habitavit ibi, et hoc in paulo, id est, parvissimum quiddam minus fuit, scilicet quia etsi voluntate, nondum tamen in re in veram imitationem illorum, quamvis (quasi dicat) tam propinquus fuit, tamen non habitavi ibi: *quia Dominus adjuit me ne prorsus ruerem.* Quod nisi esset, tunc vere habitassem. Et, quasi dicat, quia tunc adjuit me, adjuvabit et nunc.

Si dicebam, Motus est pes meus. Hoc perfectus hic ageus in persona sua dicit, adhuc docens illos murmurantes et insipientes. Quasi dicat: *Dicis quia adjuit te Dominus prius, et certe adhuc adjuvabit te, si dicas ei: Motus est pes meus, quia si ego aliquando ei dixi, adjuit me.* Hic commendatur humilitas confessionis, quæ adeo Deo grata est, quod etiam postquam pes, id est, affectio nostra movetur, si statim post motum confitemur, ruiam non plangemus. Et hoc est quod dicit: *Si ego non dico dixi, sed dicebam, id est, etiam si dicere incipiebam, Domine, motus est interior pes meus, statim misericordia tua adjuvabat me, ut ruinam non plangerem.* Quasi dicat: *Si ego sum motus ut homo, tu aderas mihi ut Deus.*

Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo. Bene dico: *Misericordia tua adjuvabat me.* Nam *consolationes tuæ lætificaverunt animam meam*, et præcipue in hoc lætificaverunt me, quia scio me per has consolationes tandem tibi adhæsurum. Illi vero, id est, *malignantes et operantes iniquitatem*, non. . . . .

IN PSALMUM XCIV.

ARGUMENTUM.

Prædicens ea quæ vel de Babylone exeunti, vel in Babylone posito contigerunt, in principio psalmi omnes ad gratiarum vocal actionem; deinde exemplo rerum præteritarum utilitatem exorationis inducit. Aliter, vox Ecclesiæ poenitentiam suadentis.

Laus cantici ipsi David.

EXPLANATIO.

Laus devotionem vocis, canticum hilaritatem mentis; ipsi David Christo salutari nostro designat, ut vi. elicit,

A convenientes non in delectationibus vanis, sed in Domino exultemus. Prævidens propheta Judæos Christo posse resistere, primo ingressu populos eorum ad psalmodiam invitat, laudes Domini dulcissima varietate describens. Secundo ipse Dominus loquitur, ne cor suum idem populus induret, ne eis contingat quod patribus eorum, qui non meruerunt terram repositionis intrare.

IN PSALMUM XCV.

Canticum ipsi David, quando domus ædificabatur post captivitatem.

ARGUMENTUM.

Oh reditum de Babylone gratiarum actio celebratur. Aliter, vox Ecclesiæ vocantis. Item quæ in præcedente psalmo destructam domum nostram flevisimus, id est, regulam disciplinæ, hic de reparata gratulemur.

EXPLANATIO.

B Quantum ad litteram, tempus significat illud, cum, Babylonica captivitate laxata, templum Jerosolymis restauratum est, sed spiritualiter destructa domus ædificatur, quando post captivitatem peccati anima viam veritatis receperit. Domus enim ista, id est, universalis Ecclesia in qua Christus inhabitat, vivis lapidibus semper exstruitur, donec ad finem sæculi prædestinatorum numerus impleatur. In prima parte psalmi commonet propheta generalitatem cantare Domino, et in toto orbe prædicare dominicæ Incarnationis adventum, quoniam super omnes deos verus est Dominus. Secunda diversas admonet gentes ut primo senetipsas offerant, postea munera prædicationis exsolvant, Domini adventum utrumque commemorans, vel quo judicatus a mundo, vel quo judicaturus est mundum.

IN PSALMUM XCVI.

Ipsi David, quando terra ejus restituta est ei.

ARGUMENTUM.

C Triumphus de Babyloniis, et de reditu populi gratiarum actio geritur, ubi solito schemate regnantis Dei pompa describitur. Aliter, vox Ecclesiæ ad adventum Domini.

EXPLANATIO.

Ipsi David ad Christum refer; terram ejus restitutam, vel resurrectionem carnis, quam ex Virgine sumpsit, intellige, vel peccatores quoslibet ad eum post peccata reversos, sicut factum est in Judæis, qui Dominicæ crucifixionis piaculum pœnitendo diluerunt. In primo membro psalmi propheta, post resurrectionem Domini, virtutes ejus diversa prædicatione describens, idolorum cultores digna increpatione redarguit. Secundo ad Dominum verba convertit, gaudens Ecclesiam auctori suo credidisse, monensque fideles in Domino lætari, quod soleat eos a pravorum liberare pressuris.

IN PSALMUM XCVII.

Psalmus ipsi David.

ARGUMENTUM.

D Soluta captivitate jungitur exhortatio devotæ in Domino observantiæ, solito sane schemate paratæ de Babyloniis victoriæ pompa describitur. Aliter, vox Ecclesiæ ad Dominum et apostolos.

EXPLANATIO.

Titulus iste refertur ad Dominum Christum, de cujus utroque adventu psalmus quem præcedit dicitur est. Per totum psalmum propheta loquitur. In prima parte commonet populum Christianum cantici novi exultatione lætari, quando mirabilis est Christi concessus adventus. Secunda diversis modis uberius dicit esse gaudendum, quia desideratus justis sit iudex in fine venturus.

IN PSALMUM XCVIII.

Psalmus ipsi David.

ARGUMENTUM.

Ut supra. Aliter, vox apostolorum ad populum.

EXPLANATIO.

David Christum accipe, cujus honor in hoc psalmo, potestasque cantatur. In prima sectione commonet propheta universos populos Christo Domino confiteri, quia iudicium et iustitiam fecerit in Jacob. Secunda commonet plebem adorare Dominum Salvatorem, qui Moysi et Aaron et Samuel propitius exstitit, utpote præcepta ejus servantibus. Unde exaltandum et adorandum esse Dominum, qui fideles suos exaudire dignatus est.

IN PSALMUM XCIX.

Psalmus in confessione.

ARGUMENTUM.

Tanquam reductos jam de Babylone, et in proprio habitantes solo, relatores gratias Dei templum hortatur intrare. Curat autem frequenti prædicatione atque exhortamento, ut illis et desperationem revertendi, et incuriam gratias agendi sedulus moneatur, et propheta certus eripiat. Aliter, vox apostolorum ad populum.

EXPLANATIO.

Dum frequenter in psalmis posita sit pro rerum opportunitate confessio, hic tamen in titulo singulariter ascribitur, quia totus hic psalmus ad utraque pertinet, confessiones et penitentiam, videlicet, et laudis. In prima parte psalmi propheta commonet universitatem Dominum exultando laudare, et ne semper hoc genere confessionis utendum crederet, secunda nos promittit delictorum penitentes indulgentiam ipsius posse portas intrare.

IN PSALMUM C.

Psalmus ipsi David.

ARGUMENTUM.

Ex persona justorum in Babylone canitur, prædicanturque ea quæ singulis pro conscientia suæ tribulationis tempore convenienter. Aliter, vox Christi ad Patrem de reliquiis sanctorum.

EXPLANATIO.

Titulus notus est, et ipse psalmus in formam perfectæ sonctitatis inclusus, qui centenarium fructum debent expectare præmiorum. In prima parte psalmi Ecclesia cantare se dicit Domino misericordiam et iudicium, consortiaque refugere pessimorum. Secunda se asserit diligere fideles et eorum cohabitatione gaudere, dæmones autem cum suis inmissionibus de suo corde repellere, quos novit cum Dei famulis non habere portionem.

IN PSALMUM CI.

Oratio pauperis cum anxius fuerit, et coram Domino effuderit precem suam.

ARGUMENTUM.

Babylonicæ captivitatis prædictis ærumnis tristibus etiam læta, id est, spem reversionis adjungit. Aliter, vox Christi et Ecclesie, cum ascendisset Christus ad Patrem.

EXPLANATIO.

Quamvis aliqui præsentem psalmum Domino Salvatore aptandum esse putaverint, conveniens videtur afflicti magis et gementis pauperis, sicut et titulus in se continet, introductam esse personam. Nam cum dicit coram Domino in eorum orantis, ostendit quia, de pulsus ab animo cogitationum tumultibus, nihil præter se et eum cui supplicat meminerit. Et nota, quia dum ubique in titulis nomina sunt posita, hic pauper sine nomine loquens introducitur, scilicet, ut cum uni datur, omnes sibi pauperes Christi cognoscerent attributum. Pauper iste rebus egenus, sed virtutibus dives in exordio psalmi multipliciter Dominum rogit ejus intendere precibus, quoniam jugi afflictione contritus, ossa veluti confixa gestaverit; sequitur flibilis manifestatio necessitatum, et ne post tot calamitates de castigatione sua rideretur ingratulus. Tertia parte Domini laudes pro-

A sequitur, cujus adventu construendam dicit Ecclesiam; et cum sint omnia permittenda, ipse tamen permanet in æternum. Inferitur etiam nimis rotunda conclusio, sanctorum semen ibi esse dirigendum, ubi habitat Dominus in gloria sempiterna; sic oratio pauperis, quæ inchoavit a lacrymis, perficitur in gaudium.

COMMENTARIUS

Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat. Oratio pauperis cum anxius fuerit, et effuderit coram Domino preces suas. Pauper ille loquitur in hoc psalmo, qui cum dives esset, pro nobis pauper factus est, ut et nos paupertate ejus ditaremur, a quo sunt omnes divitiæ tam veræ quam non veræ. Divitiæ ejus sunt: In principio erat Verbum, et Deus erat Verbum; paupertas vero illius est: Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, ibi se pauperavit, ubi nos ditavit. Audiamus ergo pauperem voluntate, orantem pro nobis pauperibus necessitate, scilicet, Christum in nobis pauperem, nobiscum pauperem, et propter nos pauperem; orationem ejus audiamus, et personam cognoscamus, et quidquid videlicet ejus majestati non convenire, hoc attribuamus infirmitati nostræ. Anxiatur autem et orat non propter se, sed propter nos, docendo nos ut non anxii simus propter nos, ad hoc, ut et vocem et gemi us evadamus, et æternos dies, quos amisimus, recuperemus; et non tantum propter nos, sed etiam pro fratribus. Et dicit ita: Domine Pater, exaudi orationem meam factam pro perseverantia meorum, et clamor meus veniat, id est, intromittatur ad te. Repetitio est, ut ait beatus Augustinus, ut ostendatur orantis affectus. Potest autem accipi ut majus, scilicet, pro intensa illa oratione quam vere exauditam ostendit Apostolus dicens: Qui in diebus carnis suæ cum valido clamore preces ad Deum fudit, et exauditus est pro tua reverentia.

Non avertas faciem tuam. Ideo, dico, exaudi orationem meam, non avertas faciem tuam a me, id est, a meis faciem tuam. Hoc non dicit quantum ad se. Quando enim Deus avertit se ab illo, de quo dicitur: Deus erat in Christo nundum sibi reconcilians? aut quando Pater a Filio? Hoc autem dicit quantum ad suos, a quibus tunc Deus vere faciem suam averteret, si eos devocari permitteret. Non avertas, inquam, faciem tuam, sed potius advertas eam ad me in quacunque die tribulator, id est, in quocunque tempore tribulantur mei. Semper enim Christus tribulatur et tribulabitur in suis decedentibus et succedentibus usque in finem sæculi. Et ideo bene dicit: In quacunque die tribulator, id est, in quocunque die tribulantur mei, id est, attendunt peregrinationem istam esse tribulationem, quod facere non possunt nisi humiliando se; tunc tu qui ab erectis aurem avertis, inclina ad me in meis aurem, sicut altus ad humilem, medicus ad ægrotantem. Vel aliter:

In quacunque die. In quocunque illuminato, id est, quocunque mei illuminati per gratiam tuam recognoscent præsentem vitam esse tribulationem, et se humiliant, tunc tu inclina ad eos aurem tuam, quia tunc (quasi dicat) invocabunt te. Et in quacunque die, id est, in quocunque tempore, vel quocunque mei illuminati invocaverint te in se, non aliud, non jam ut terreni, sed ut redempti, non jam portantes imaginem terrestri, sed cælestis, exaudi me, id est, meus, et hoc velociter. Non enim nisi tali desiderio dixisti, adhuc te loquente: Ecce adsum. Et quasi diceretur ei: Unde invocos? pro qua paupertate clamas, pro qua inopia pulsas? Responsio. Merito clamo, merito invoco, quia dies qui deberent esse mei et meorum, et essent nisi Adam prævaricasset, id est, dies æterni, defecerunt, id est, evanuerunt sicut fumus. O dies, si dies. Ubi dies auditur, lux intelligitur. Sed defecerunt dies mei sicut fumus. Quare sicut fumus? Propter elationem. Videte futurum similis superbie tumescens, ascendente

et evanescentem; utique deficientem et non permanentem. Tales dies dignus fuit accipere ille superbus Adam, ex quo Christus carnem accepit, et liberavit nos a diebus fumi. Qui propter nos dignatus est uti voce dierum fumi, et subdit causam quare *dies defecerunt*: ideo scilicet quia illa quæ debent esse omnia *ossa mea*, id est, firmamenta animæ in meis, scilicet ratio et intelligentia, *aruerunt*, id est, vilia et invalida propter contumitum veritatis, quem amiserunt, sunt sicut *cremium*. Cremium dicitur illud unde sagimen eliquatur, postquam in tantum crematur, quod sine omni humore efficitur, quod satis vile est et invalidum.

Percussus. Non solum in exteriori ita infirmatus sum, sed etiam *percussus sum* in exteriori, et in me, et in meis factus sum ut *fenum*, quia de priori virore in hanc miseriam cecidit. Illic est percussus ille, de quo per Isaiam dicitur, *Non in æternum irascar. Spiritus enim a me procedit. Omnem flatum ego feci, propter peccatum autem modicum quid contristavi eum, et percussi eum. Et averti faciem meam ab eo, et tristis abiit in viis suis*. Hæc percussio in exteriori convenit etiam ipsi capiti, propter pœnas peccati, quas communes nobiscum habuit. Et repetit quod prædixit, ut causam hujus esse ostendat. Quasi dicat, quod *percussus sum* in exteriori, ideo factum est, quia *cor meum*, id est, anima meorum *aruit*, id est viluit, amissis viribus intelligentiæ et rationis. Et merito *aruit, quia oblitus sum in meis comedere panem meum*, id est, observare Dominicum præceptum. Suggestente enim serpente et Eva prævaricante, miser Adam oblitus Dominicum præceptum, quod deberet ei esse ad delectationem, sicut panis edulium. Manum extendit ad vetitum, et non invenit quod promisit diabolus, sed quod minatus est Deus.

A voce gemitus mei. Dixit *aruit cor meum*: nunc ostendit quomodo dicat *os meum adhesit carni meæ*, id est, firmius meum in meis adhæsit infirmiori meo, scilicet Adami mens Evæ suæ consensit, id est, ratio sensualitati. Quod processit *a voce gemitus mei*, id est, a voce serpentis, qui dixit: *Eritis sicut dii*. Quæ vox est gemitus mei vox, quia pro illa semper mihi in meis dolendum, semper mihi ingemiscendum. Et pro hac voce in meis dolenda, sum ego *factus similis pellicano solitudinis* nascendo, et sicut *nycticorax* moriendo, et sicut *passer solitarius* in tecto resurgendo. Pellicanus avis quædam est, deserta quærens, maxime tamen habitans in desertis ripis Nili fluminis; hæc avis pullos suos interfecit, postea super eos plangit, et iterum verberat se alis, et rostro, quod in tertia die sanguinem effundit, quo mox ut irrorantur, reviviscunt pulli. Hoc a Domino nostro Jesu Christo non disconvenit, qui avis est solitudinis. Qui solus de virgine natus, solus sine delectatione conceptus, et sine dolore natus: qui pullos suos, id est, homines a se factos, justo iudicio suo interfecit. Et super eos plangit, quia pro eis infirmari voluit. Unde, ut alibi diximus, *Sapientia Dei etiam gallinæ comparatur*. Quasi legen autem, id est, in tempore gratiæ, quod quasi dies tertia est, quantum quod ante legem et sub lege sanguine suo luso in cruce ipsos vivificavit. Potest etiam illa occisio, id est, impiorum conversio hic accipi, de qua ipse dicit: *Ego occidam, et vivere faciam, percutiam et sanabo*. Nunquam enim occideretur Saulus impius persecutor, et vivificaretur Paulus optimus prædicator, nisi redemptus sanguine suo, tertia die, id est, post legem luso. Sic et in cæteris sic occisus tam ante legem et sub lege, quam post legem. Et hoc est quod dicit: *Factus sum similis pellicano solitudinis. Factus sum sicut nycticorax habitans in domicilio*. Nycticorax avis est volans in tenebris. Cui Christus comparatur; quia in tenebris, id est in ignorantiam Judæorum venit. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Domicilium vero est destructum ædificium, ubi scilicet soli parietes sunt. Unde alia translatio habet, *In parietinis*. Destructum autem ædificium Judaicum

A populus erat propter prævaricationem: et quia prævaricatores fuerunt, ideo hominem regem elegerunt, omnem vero legem contempserunt: et latronem dimitti sibi petierunt, Christum vero crucifixerunt.

Vigilavi. Quasi dicat, dormivi et evigilavi, quia a morte resurrexi. *Et factus sum sicut passer*, id est, volans, ens *solitarius in tecto*, id est, in cælo, quia solus pontifex ille adhuc introivit in secreta tabernaculi, ubi sedens ad dexteram Patris assidue interpellat pro nobis. Et quia (quasi dicit) in tantum me humiliavi, quod *factus sum similis pellicano, et sicut nycticorax*, ideo inimici *tota die*, id est, assidue *exprobrant mihi*, etc. Potest hæc avium similitudo corpori attribui. Sed quædam supra dicta, scilicet, *Ossa mea sicut cremium aruerunt, et a voce gemitus mei*, oportet mutari. Ossa tamen Domino in corpore Christi robustiora, horum frivolorum per similitudinem sunt infirmi, qui sæpe periclitantur labendo, et interdum persecutioni cedendo. Friguntur enim firmiores ab his infirmis, propter compassionem et dilectionem, quam in eos habebunt. Et unumquodque os tanto magis frigitur, quanto plus amat. Si enim amor desit, nullum os frigitur. Et ideo dicit, *Ossa mea*, id est firmiores de meis *aruerunt* per compassionem infirmorum *sicut cremium*. Sequens versus non mutatur.

A voce gemitus. Dixit *percussus sum ut fenum*. Et inde (quasi dicat) est hoc quod *os meum adhesit carni meæ*, id est, quod fortiores in corpore meo conjuncti sunt invalidis per compassionem. Et hoc a voce *gemitus mei* in ipsis infirmis, scilicet qui gemunt unde non esset gemendum, vel non gemunt unde esset gemendum. Gemit enim aliquis qui perdidit pecuniam, sed non gemit qui amisit innocentiam. Et in hoc se gemendos faciunt, nec possunt firmiores hos tales deserere; quia, ut ait Apostolus, *Debent firmiores infirmiorum infirmitatem portare*, quia debent eos corrigere et instruere. Et inde fit illud quod subdit dicens: *Similis factus sum in meis pellicano solitudinis*, etc. Tria genera avium ponit, et tria loca: et per hoc designat tria hominum genera. Quidam enim de his qui ossa sunt in corpore Christi, timentes Dominicam illam sententiam: *Serve piger et nequam, quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, et ego veniens cum usuris exegissem illam*, volentes lucra Christi quærere, et thesaurum sibi commissum fideliter erogare, fiunt similes pellicano, avi illi deserta quærenti; quia vadunt ad desertum, id est, ad illos qui nondum fidem perceperunt, et ibi prædicando et docendo, sive proficiant sive non, tamen quod eorum est peragunt. Alii quoque de ossibus Christi, vel etiam eidem alio tempore sunt, *sicut nycticorax in domiciliis*; quia veniunt ad illos, qui sunt domicilium, id est, destructum ædificium, quod a fide apostataverunt. De quibus sic ait Apostolus: *Hymenæus et Philetus qui circa veritatem aberrantes multorum fidem pervertunt*. Et in hoc sunt nycticorax, qui sicut avis illa diligit tenebras, ita ipsi frequentant et amant tenebras erroris illorum, non ut permaneant, sed ut de tenebris splendere lucem faciant. Sunt item alii de ossibus Christi, qui veniunt ad illos, qui licet in fide stent, tamen sub tecto sunt, quia carnaliter vivunt. Et inter hos quasi dormientes vigilat, id est, inquietudini dati sunt. Juxta illud: *Justus tradidit cor suum ad vigilandum diluculo*. Et sicut *sicut passer*, id est cauti et queruli, quia condolent illis: *passer dico solitarius in tecto*, quia non sunt cum illo sub tecto, sed soli sunt in tecto: quia et si in carne ambulant, non secundum carnem vivunt, vel militant ad hoc, ut illos etiam qui in tecto secum sunt attrahant. Vel aliter, ut per hoc tria genera avium, quæ ponit, notes etiam tria hominum genera, et tria loca, sed alio modo. Et accedit continuatio ad primam lectionem, de capite; propter enim vocam *gemitus delendam*, alii et in corpore Christi sunt similes *pellicano solitudinis*, quia eremiticam vitam

appetunt. Alii vero sunt *sicut nyclicorax*, quia su-
 giunt conspectum hominum communem, sicut avis
 illa lucem, vel ut sancti monachi faciunt, et non
 sunt in ædificio, sed in domicilio, id est, in destru-
 cto ædificio: quia destructus est eis mundus. Et hi
 dormiunt a cura sæculari, sunt autem alii qui vigi-
 lant, quia habent filios, uxorem, et multa possident,
 sicut Job et Abraham fecerunt, et tamen sunt sicut
 passer, id est, cauti. Et ideo dico sunt *sicut passer*,
 quia sunt solitarii in tecto, id est, in humana con-
 versatione, per hoc quia ita sunt omnia habentes
 tanquam non habeant: et quia utuntur mundo tan-
 quam non utantur. Et hoc est quod dicit, *Similis
 factus sum in quibusdam meorum pellicano solitudinis
 hoc vel illo modo. In quibusdam factus sum sicut
 nyclicorax habitans in deserto. Et in quibusdam vi-
 gilavi, et factus sum sicut passer, solitarius in tecto.*
 Unde scilicet, quia talis ego et tales mei erant. *Inimici
 mei exprobrabant mihi ipsi dicentes: Quare magis
 noster vester cum peccatoribus et publicanis manducat,
 et multa talia. Et exprobrabant etiam meis, quia
 vere primis temporibus exprobratum fuit ab impiis
 sanctis prædicat-ribus quod humanas leges et mores
 corrumpent, et quod homines promissione veniæ
 latenter peccare facerent. Sed dicit beatus Augustinus
 quia desperatione veniæ magis peccarent. Si
 enim tu aliquid sperares, non restare tibi nisi tor-
 menta, velles hic implere omnia carnalia desideria;
 et bene te corrigat, qui indulgentiam promittit et
 dicit: *Hedite, prævaricatores, ad cor.* Neque Deum
 contemnas, quasi promissione veniæ peccatores se-
 curos faciat. Etenim ne desperatione veniæ pejus
 viveremus, promisit indulgentiæ portum. Item ne
 spe veniæ pejus viveremus, diem mortis fecit incer-
 tissimum, providentissime utrumque constituens,
 scilicet ut esset revertentes quo reciperentur, et es-
 set unde differentes terrerentur. Nunc ad litteram
 redeamus. *Exprobrabant mihi inimici mei, et qui lau-
 dabant me et meos, jurabant adversum me.* Ore enim
 laudabant, corde vero insidias parabant. Et hoc
 ideo, *quia manducabam cinerem*, id est, quia reci-
 piebam et incorporabam mihi steriles et despera-
 tissimos, sicut Paulum persecutorem pessimum, et
 Matthæum telonarium, *tanquam panem*, id est, sicut
 Petrum simplicem hominem et piscatorem. Et alios
 simpliciter viuentes, quia erant quasi panis idonei,
 quos ego et mei manducabamus, et nobis concorpora-
 remus, *et potum meum cum fletu miscebam*, hoc
 est: Si quando fuit mihi vel meis aliqua temporalis
 jucunditas, illi admiscebam fletum, id est tristitiæ
 amaritudinem. Vel aliter, ut sit hypallage, quasi
 dicat, *Manducabam panem et in ine et in meis tan-
 quam cinerem, et miscebam poculum meum cum fletu*,
 magna tristitia mihi fuit quod necessarius mihi ci-
 bus et potus.*

A facie iræ. Dico quia *manducabam cinerem tan-
 quam panem.* Et hoc erat a facie iræ et indignationis
 tuæ, id est, ab ira quæ secuta est indignationem
 tuam, cujus facies, id est præsentia adhuc in nobis
 est per penas peccati. Iræ dico hujus quia tu *ele-
 vans allisisti me.* Iysa enim elevatio fuit allisio, quia
 in quantum hominem præ cæteris animalibus exalta-
 vit, in tantum prævaricantem graviore pœna mul-
 clavit.

Dies mei sicut umbra. Dico *allisisti me*, et ecce
 quomodo: scilicet, quia *dies mei declinaverunt*, id
 est, declinabiles et instabiles facti sunt, *sicut um-
 bra* instabilis est. Interserit beatus Augustinus et
 dicit: Certe dies tui non declinarent, si tu a vera
 via non declinasses. Quid enim mirum si dies tui
 similes facti sunt tibi. Vel aliter: *Dies mei declina-
 verunt*, facti per hoc *sicut umbra*: quia non sunt
 dies, sed umbra tantum verorum dierum. Et ideo
 dies declinaverunt, quia *ego arui sicut fenum*, id
 est, de virore priori in hanc miseriam cecidi.
 Revirescat ergo fenum sanguine Salvatoris sui ir-
 riguum.

Tu autem Domine. Ego quidem justo iudicio tuo
 arui, cecidi, insenui: *tu autem Domine non ceci-
 disti, nec insenuisti, quia permanes in æternum.*
 Ergo tu æternus serva me temporalem. Viget ad
 me liberandum, sicut viguisti ad me damnandum.
*Tu, inquam, permanes in æternum, et memoria
 tuum*, id est, factum tuum dignum memoria per-
 manebit usque in generationem decedentem, et gene-
 rationem succedentem. Quid autem illud memoriale?
 hoc scilicet, quia tu qui jacuisti in servis missis ad
 vineam, *exurgens* in me hærede tuo resuscitando,
 me et per me faciendo alios exurgere, *misereberis
 Sion*, misericors eris Judaici populi, vocando, ju-
 stificando, et peccata remittendo. Et vere misere-
 beris, *quia venit tempus miserendi ejus*, tempus scilicet
 plenitudinis, de quo Apostolus: *Cum venit
 plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex
 muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant,
 id est Sion redimeret.* Venit dico tempus, quia vere
 venit tempus, sicut testatur quidam i ter ædificato-
 res præcipuus dicens: *Ecce tempus acceptabile, ecce
 nunc dies salu is, et cætera.*

Quoniam placuerunt. Dico *misereberis Sion*, hoc
 scilicet modo, *quoniam servis tuis maxime tibi fa-
 miliaribus*, id est, Apostolis tuis *placuerunt*, id est
 placebunt *lapides ejus Sion*, id est Prophetæ, ad
 hoc ut portet eos, id est, exponant quæ illi prædi-
 xerunt de ædificatione veræ Sion. Et faciatis eos
 fundamentum, super quod Sion ædificetur, et sic
miserebuntur terræ ejus, id est, illorum qui terra
 eratis in carnali Sion, recipiendo eos ut vivi lapi-
 des sint in novum ædificium. Terra autem erant
 illi in lapidem offensivos, et petram scandali, scilicet
 in lapidem qui factus est in caput anguli, quem
 ipsi ædificantes reprobaverunt. Et ideo in terram,
 de qua prius facti sunt, ceciderunt. Sed non potuit
 inefficax esse vox illa petitionis, *Pater ignosce illis,*
quia nesciunt quid faciunt. Et ideo, id est, tria mil-
 lia et quinque millia, id est, omnes illi fuerunt qui
 pretium venditarum rerum suarum ante pedes apo-
 stolorum posuerunt. Et hoc fecit de hac terra, qui
 Adam primum fecit de terra. Vel aliter: hoc, inquam,
 modo *misereberis Sion*, quia *servis suis*, id est apo-
 stolis placebunt *lapides ejus Sion*, id est, quicumque
 credentes de populo illo et facti vivi lapides in pri-
 mitiva Ecclesia, et sic *miserebuntur ejus terræ*, id
 est, illius populi. *Et subinde gentes timebunt nomen
 tuum, Domine*, quia servi tui inde expulsi prædicabant
 omnibus. Juxta illud, *Vobis oportebat primum loqui
 verbum Dei, sed quoniam repulstis illud, et indignos
 vos esse judicatis, ecce convertimur ad gentes.* Et non
 solum minores, sed et omnes reges totius terræ, vel
 omnes bene regentes terram suam de gentibus ti-
 mebunt, id est reverentur *gloriam tuam.* Nomen
 et gloriam pro eodem hic accipit, scilicet pro laude
 ejus.

Quia ædificabit. Ideo servi incipientes ab Jerusa-
 lem ad gentes se convertunt, *quia taliter ædificabit
 Dominus Sion*, scilicet de duobus illis populis tan-
 quam de duobus parietibus e diverso venientibus
 sed diversa non sentientibus. Et in hac Sion vide-
 bitur, id est, recognoscetur et hic tandem in gloria
 sua, scilicet resurrectionis, ascensionis, consensio-
 nis: prius videbatur in ignominia sua.

Respexit in orationem humilium. Dico quia *ædifi-
 cabit Dominus Sion*, qui in illa carnali Sion hoc mo-
 do, scilicet quia *respexit*, id est respiciet in oratio-
 nem humilium, id est credentium et de hoc populo
 et de illo hoc orantium. *Et non sprebit*, id est non
 spernet *preces eorum*, id est, recipiet propter confir-
 mationem.

Scribantur hæc. Hæc scilicet quod Dominus prius
 miserebitur Sion, et deinde gentium. Et de his non
 per merita, sed per solam misericordiam suam
 ædificabit Sion. *Hæc, inquam, scribantur*, id est, tan-
 quam scripta et firma annuntientur a prioribus in
 alteram generationem, id est, in spiritualem gene-

rationem succedentem, et ab illa in alteram, ut recognoscant se non meritis, sed sola gloria liberatos, et sic semper *populus succedens qui creabitur*, in operibus bonis laudabit Dominum.

Quia prospexit de excelso. Et merito laudabit Dominum, quia ipsi de infirmitate sua non sursum aspexerunt ad Dominum, sed Dominus prospexit, id est, a longe inspexit de excelso sancto suo, id est, per me sanctum sanctorum excelsum suum, ad hoc ut ad humiles descenderet, et humiles exaltaret. Dominus dico aspexit in terram de cælo, id est, per me cælum suum, ut faceret terram et cælum.

Ut audiret gemitus compeditorum. Ecce cur aspexerit Dominus: ideo scilicet ut audiret gemitus compeditorum; compeditos vocat apostolos et sanctos martyres, qui compedes illas habuerunt, de quibus dictum est: *Injice pedem tuum in compedes ejus*, id est, in disciplinam Domini, qui corripit omnem filium quem recipit, et timorem ejus et præcepta ejus. Hæ compedes hoc fecerunt, ut non timerent illos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, sed potius illum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam. Et non sunt hæ compedes cuiquam evitandæ, ne forte appetatur periculosa securitas et temporalis vitæ hujus dulcedo, quam sequitur perpetua amariudum. Audit Dominus gemitus sanctorum martyrum in pressuris et in humilitate ad hoc ut in tanta gloria nostris temporibus esset Ecclesia, quantum hodie videmus, scilicet ut regna quæ prius eam persequabantur, modo Domino serviant. Et hoc est quod dicit: *Ut audiret gemitus compeditorum, et sic solveret a metu mortis filios interemptorum*, id est, imitatores sanctorum martyrum, qui interempti sunt; ita dico solveret, ut isti jam libere annuntiant nomen Domini in Sion, id est, in Ecclesia. Tunc enim Ecclesia in pressura erat, quando impediti interficiebantur. Post mortem autem illorum facta est Ecclesia in tanta pace, ut quisque libere in ea nomen Domini auderet annuntiare. Et hoc modo a metu mortis solutio, interemptorum filiis facta est. Fuit etiam in eis solutio, ipsa peccatorum remissio. Ideo enim si quando mori compulsi sunt, mortem non timuerunt, quia per peccatorum remissionem securi de eo quod sequitur mortem fuerunt. Sequitur:

Et laudem ejus in Jerusalem. Repetitio est propter confirmationem. Idem enim accipit Sion et Jerusalem, Ecclesiam, scilicet. Nomen quoque Domini, et laudem ejus accipit pro eadem.

In conveniendo. Dico ut annuntient. Et hoc taliter, scilicet, in conveniendo, id est, in alloquendo *populos* et etiam *reges* prius persequentes, hortando eos in unum quiddam, id est, in fidem catholicam, ad hoc, ut jam non serviant inundo, sed Domino. Unde autem hoc factum est, nisi quia, ut supra diximus, exauditi sunt in pressuris, et in humilitate gemitus compeditorum.

Respondit ei. Querit beatus Augustinus ad quid referatur *respondit ei*, quod est singulare, cum præcedat tantum pluralis numerus, *populos*, scilicet, et *reges*; sed dicit quia refertur ad ea quæ prædicta sunt, ad laudem, vel ad Jerusalem. Et est dicere: In annuntiatione illa respondit ei, id est, Domino laus ejus, id est, Jerusalem, laus ens ejus, ei respondet, quando gratias ei agunt, quia ab eo vocati sunt. Ipse vocat, nos respondemus. Si autem illa bene vivimus, ut ipse per nos laudetur, tunc laus ejus in nobis ei respondet. Et secundum hoc dicit quia laus ejus *respondit ei*. Jerusalem quoque respondit ei non illa quæ vocata non audivit, de qua dictum est: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, sed illa de qua dictum est: Læta est, sterilis, quæ non parit, quia multi filii deserta, magis quam ejus quæ habet virum.* Hæc namque vocata non contempsit. Ipse pluit, ipsa fructum fecit. Ubi autem ei respondit? Utique non in se, quia nullum habebat in se responsum, nisi responsum mortis, vel iniquitatis. Sed *respondit ei in*

via virtutis suæ. Via virtutis est Christus, quia ante resurrectionem non agnoscebatur, sed potius crucifixus ex infirmitate latuit, ut in resurrectione fortis appareret. In hac via virtutis respondit ei, quia post resurrectionem Ecclesiam de toto orbe vocabit non infirmus in cruce, sed jam fortis in cælo. Et hæc præcipua virtus fidei nostræ, ut credamus eum non tantum mortuum esse, sed etiam resuscitatum, et ut speremus nos quoque resuscitandos per illum. Unde dicit Apostolus: *Si credideris in corde tuo, quia Christus est Dominus, et confessus fueris in ore tuo quia Deus resuscitavit illum, salvus eris.* Quia corde creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad Deum vel ad salutem. Nunc ad litteram redeamus. Respondit ei Jerusalem in via virtutis suæ dicens ita: Domine, nuntia mihi paucitatem dierum meorum, id est, fac me attendere quanta paucitate dierum constringar, ne pauci dies mei retrahant me a diebus tuis multis; hoc est quod subdit dicens: *Ne revoces me*, id est, ne permittas me, Domine, revocari ab æternis diebus tuis in dimidio, per imperfectionem dierum meorum. Omne enim quod dimidium est, imperfectum est; et ideo (quasi dicat) dico quia dies mei imperfecti, quia anni tui perfecti et æterni sunt tantum in generatione generationum, id est, annos tuos participat non hæc mea generatio, sed illa sola generatio quæ erit generatio generationum, id est, cunctans ex omnibus generationibus. Sciendum quia anni Dei sunt æternitas. Æternitas autem est incommutabilis ejus substantia, cui non accedit Fuit vel Erit, sed solum Est. Sicut ipse dixit ad Moysen: *Ego sum qui sum*, etc. *Qui est, misit me ad vos.* Tamen ne desperes, quasi dicat, humana infirmitas; *Ego enim sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob.* Audivisti quid sim apud me, audivisti etiam quod sim propter te, hoc maximum quiddam est. Tamen hæc æternitas vocavit nos, et ex æternitate eripuit Verbum. Jam æternitas, jam Verbum, sed nondum tempus, quia factum est tempus. *Omnia enim per ipsum facta sunt.* Ecce Verbum ante tempus, quia fecit tempus; sed tamen natum est ex tempore, cum sit vita æterna. Et vocavit nos temporales, ut faceret æternos. Et hæc est illa generatio, quæ, ut supra dictam est, participat annis Dei. Vel aliter: *Respondit ei Jerusalem in conveniendo populos in unum*, id est, in unitate respondit ei. Qui enim non est in unitate, non respondet ei, sed sola unitas respondet uni, quia ipse est unus, et Ecclesia unitas. Fuerunt autem quidam qui hanc unitatem discernere vellet dicentes: Ecclesiam non usque in finem sæculi duraturam, sed cito desituram. Quod prævidens per spiritum propheta futurum, introducit Ecclesiam sic dicentem: Domine, nuntia mihi paucitatem dierum meorum. Quasi dicat: Futuri sunt quidam perditissimi dicentes me cito peritendam, nec usque in finem sæculi duraturam; ergo, Domine, nuntia mihi in testimonium contra tales paucitatem dierum meorum, id est, notifica mihi quandiu sint duraturi temporales dies mei, quia pauci sunt, quantum ad dies tuos æternos. Hoc autem testimonium nuntiavit ei Dominus, cum dixit: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Sed quia fuerunt quidam, sicut Donatistæ, qui per ignorantiam affirmarent hoc de se dictum esse, dicentes catholicam Ecclesiam jam destructam esse, dicit beatus Augustinus, ut contra hos det testimonium: *Et prædicabitur, inquit, hoc Evangelium in toto orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc finis*, id est, potquam credent aliqui de omnibus gentibus tunc erit finis sæculi. Non ergo blandiantur sibi contra hæc hæretici, quasi cito sim desitura, et non permansura usque in finem sæculi. Et ut non possint sibi blandiri, ne revoces me, Domine, in dimidio, id est, in imperfectione horum dierum. Perfice dies meos exiguos, ut tandem des mihi dies tuos æternos. Et revera dabis, quia anni tui erunt in generatione generationum, sicut prius.

Initio tu, Domine. Quasi diceret: Quod generatio

generationum participabit annis tuis, hoc non a se erit, sed a te, quia tu, Domine, fundasti in fide, operibus bonis, terram illam cultam, in initio, id est, per me, quem voluisti omnium creaturarum esse initium. Et non solum terram fundasti, sed etiam cultores, quia cæli sunt opera manuum tuarum. Sciendum quod quamvis alibi dicatur: *Ipsè dixit et facta sunt*, non tamen intelligendum est quod aliud faciat verbo, aliud manu, quia sola potestate facit omnia. Sed propter excellentiam sanctorum apostolorum et aliorum sanctorum prædicatorum dicit quia cæli sunt opera manuum ejus.

Ipsi peribunt. Quasi dicat: Quamquam valde dignum opus sint cæli, tamen non possunt tibi comparari, quia ipsi mutabiles facti sunt, tu es immutabilis. Nam ipsi peribunt quantum ad corpus, tu autem permanes immutabilis. Et vere peribunt, quia veterascent in hoc, quod sunt sicut vestimentum, id est, in corpore, quod est vestimentum animæ. Et tu mutabis eos, id est, innovabis eos sicut oportiorum aliquod mutatur, quod postquam exterius est attritum, invertitur ut novum videatur. Et tunc ipsi mutabuntur digna mutatione, quia seminatur corpus animale, surget spirituale; seminatur corruptibile, surget incorruptibile, etc. Tu autem ipse in substantia idem es etiam in voluntate, hoc est, per omnia manens immutabilis. Et ideo anni tui non deficient, quia nec accedent nec decedent. Et ne despiciamus ad illos annos posse pertinere, subdit: *Filii servorum tuorum, Domine, semper habitabunt in his annis*; et mittit nos ad illud quod nullus eorum qui de Ægypto educti sunt, terram promissionis intravit, nisi Chaleb et Josue, id est, nisi unitas, et unitas. Sed sicuti soli filii terram illam introierunt, et patres per illos, ita soli filii, id est, fide regenerati, ad æternitatem Dei perveniunt; sed hoc per filios, id est, per bona opera præmissa. Et ideo non dixit simpliciter: *Servi tui*, sed *filii servorum tuorum*, id est, servi tui, entes filii per filios suos habitabunt in annis tuis. Et non solum illi, sed et omne semen, id est, omnes sequentes eorum, dirigentur in illud sæculum, id est, in illam æternitatem.

IN PSALMUM CII.

Ipsi David.

ARGUMENTUM.

Felicitas reversionis prædicatur, et agi Deo gratias imperatur captivitate laxata. Aliter vox Ecclesiæ ad populum suum.

EXPLANATIO.

Post illas beati pauperis humillimas preces, et penitentia genitus explicatos, totus hic psalmus Domini laude redundat, et præcedentes lacrymas præconiorum gaudia sequuntur. Namque ipse David, ut semper, Christum, cui laus datur, insinuat. Per totum quidem psalmum propheta loquitur. In prima parte præcipit animæ suæ benedicere Dominum, et beneficiorum ejus recordari. Secunda dicit qualia Moysi præstiterit, et reliquis fidelibus suis, ut ipse intelligatur a sæculis semper fuisse munificus. Tertia ad angelos verba convertit, virtutesque supernas ac reliquas rationales creaturas invitat, ut Domini jugiter laudibus occupentur.

COMMENTARIUS.

Benedic, anima mea, Domino. Ipsi David. Hortatur propheta in hoc psalmo, ut in omnibus operibus Dei misericordiam erga nos attendentes, non sinus ingrati beneficii ejus, sed semper condignas ei gratias reddamus. Et est quasi dicat: In omni munere Dei, in omni correctione, in omni consolatione et in gratia ejus, quia dignatus est donare indulgentiam, et non reddidit quod debuit, *Benedic, anima mea Domino.* Excitet quoque quisque nostrum, et exhortetur animam suam, et dicat: *Benedic, anima mea, Domino.* Anima audiat et consideret omnia quibus

excitatur, et videat si quem debeat benedicere nisi Dominum. Sequitur:

Et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus.

Animam accipit animalitatem, id est, sensualitatem, quæ autem intra se sunt ratio et intellectus. Et est quasi dicat: Alternetur pro tempore sonus vocum exteriorum, perpetua autem sit vox interiorum. Semper interiora tua benedicant Dominum: agis aliquid iurgotium: juste agas et benedicis Dominum. Dormis: si non excitat te cogitatio furti aut alicujus flagitii, benedicis Dominum. Innocentia enim etiam in dormiente est vox laudis animæ tuæ. Comedis, bibis, fac hoc ad reflectionem, non ad ebrietatem, et benedicis Dominum et sic semper benedicis Dominum. Ut autem breviter dicatur, interiora nostra, id est, oratio et mens semper laudant Dominum, si semper in discernendo hoc attendimus, ut quæ bona sunt tantum faciamus; et si ad hoc sublimia intelligimus, ut ad illa inardescamus, et hæc terrena contemnamus.

Benedic. Repetitio est ex affectu orantis, tanquam diceret: *Benedic indesinenter, anima mea, Domino.* Et ut semper benedicat, noli oblivisci omnes retributiones ejus. Si enim oblivisceris, non benedicis. Non autem possumus ante oculos habere omnes retributiones ejus, nisi et peccata nostra ante oculos habeamus. Sed sit ante oculos tuos præteriti peccati non delectatio, sed damnatio, quia si a te damnatio, ab eo erit salvatio. Tribuit tibi, quoniam in abundantia virtutum te posuit in Adam, et ad imaginem et similitudinem suam te fecit. Tu autem pro gratiis agendis, pro subjectione, pro obsequio, pro religioso cultu retribuisti ei superbiam, inobedientiam et omnem nequitiam. Ipse cum malis omnia mala posset tibi reddere, et juste retribuisti tibi bona pro malis. Vocavit te, justificavit te, peccata donavit, æterna præmia promisit. *Noli ergo oblivisci retributiones ejus, confitere, et ipse ignoscit, et noli oblivisci, quia tali sacrificio placatur Deus.* Vult enim a te laudari, ut tu proficias, non ut ipse sublimetur.

Qui propitiatur. Noli, inquam, oblivisci ejus, qui tot bona tibi confert, scilicet, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, tam actualibus quam originalibus, etc. Quasi dicat: Ecce retributiones Dei. Quid enim debeatur tibi peccatori, nisi supplicium, et tibi blasphemio, nisi gehenna? *Noli ergo oblivisci retributiones ejus, sed imitare, ne experiaris retributiones, non dico malas, quia si justas, non malas, tibi tamen patienti hæc mala.* Sequitur: *Qui sanat, id est, sanabit tandem omnes infirmitates tuas.* Necessè est post remissionem peccatorum ut anima perturbationibus quatiatur, et in periculis tentationum versetur, et sæpe capiat, quia nondum absorpta est mors in victoria sua, nec hoc corruptibile induit incorruptionem; hos languores, has infirmitates omnes sanabit Dominus in te, qui fecit te talem, ut nunquam ægrotares, si præcepta ejus servares. Non audisti tunc ad salutem retinendam, vel nunc audi salutem recuperandam, dico, quia nunc quotidianis medicamentis fulciuntur nostræ indulgentiæ, et unicuique fatigato succurritur, inde mox alia fatigatio indicatur.

Qui redimit. Hoc modo sanabit infirmitates tuas, quia redimit vitam tuam, id est, animam tuam de interitu, id est, de necessitate corruptionis, quia corpus quod corrumpitur aggravat animam. Jam enim ostendit in exemplo quod promisit in præmio, quia sicut mortuus est propter delicta nostra, ita etiam resurrexit propter justificationem nostram. Sequitur:

Qui coronat te. Nullus hoc audiens sibi applaudat, nemo quod coronetur sibi attribuat, quia non coronabitur, nisi qui legitime certaverit; et qui adjuvat te certantem, coronabit in te non tu meritis, sed sua dona. Et ideo subdit: *In misericordia et in miserationibus.* Misericordiam accipe in pia affectione, miserationem vero in exhibitione.

Qui replet in nobis. Dixit coronabit te, et hoc modo

coronabit te, quia replet desiderium tuum in bonis, A perducendo te ad illud bonum, quod est summum omnium bonorum, non in his bonis ubi, quocunque te vertas, vilescit habitum quod accendit desideratum. Quando enim non habeo, cupio; postquam vero habeo, contemno, et per illa bona renouabitur iuuentus tua, ut iuuentus aquilæ. Præ senectute supercrescit aquilæ superius rostrum inferiori in tantum, ut nec os aperire, nec se reficere possit, et sic penuria cibi deficit. In tali angustia acutum lapideum quærit, et tandiu rostri incrementum contudit, donec se reficere possit, et tunc recipit et nitorem pennarum et vigorem virium. Sic anima nostra non erat idonea ut pane illo quo vescuntur angeli reficeretur, quia os nostrum veritate clausum tenebatur, sed data est nobis petra, id est, Christus, ad quam vetustate attrita, os nostrum, novitate apertum, idoneam factum est ad vescendum pane illo angelorum, qui de se dixit: *Ego sum panis vivus, qui de celo descendi*; hic panis ab anima cuiusque renovati, hic etiam comeditur; tunc vero plenarie illo reficiemur, quando in Evangelicum habitum commutabimur, et ipse erit omnia in omnibus et quasi dicere: Interim autem in hac peregrinatione quid? Utique non derelinquimus, quia *Dominus faciens est misericordias*, verumtamen non nisi facientibus misericordias. *Beati enim misericordes, quoniam misericordiam consequuntur*. Quem autem modum misericordix exigit? Hunc, scilicet: *Dilige inimicum tuum*, et: *Omnis petenti te tribue*. Videtur autem repugnare quod dicitur, scilicet: *Iniquum non suspicias*; et illud: *Tandiu desudet elemosyna in manu tua, donec justum inuenies, cui des eam*. Sed vult Dominus ut misericordiam facias etiam iniquo, non tanquam iniquo. Occurrit tibi homo iniquus, iniquus homo est opus Dei, iniquum vero opus est hominis. Da operi Dei, ita ut non attendas opus hominis, id est, ut quod iniquus est non placeat tibi, quia si recipis iniquum in nomine iniqui, mercedem iniqui recipias, sicut qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipit. Sed aliquis perverse et nimis large misericordiam accipientis dicit: Nunquid non corrigam filium luxuriosum, nec servum sceleratum? Is sciat quia regula Domini non reprehendit hæc si fiant, imo respondet si non fiant. Debes enim corrigere omnes ad correctionem tuam pertinentes, si autem qui ad te non attinent tibi inferunt injuriam, patienter sustineas eam, quia sicut misericors erit, si tu misertus fueris, ita etiam misericors erit, ut non remaneat inultum quidquid pro justitia pateris. Et ideo subdit: *Quia erit faciens iudicium omnibus pro justitia patientibus injuriam*. Præpostera duos sequentes versus, et dic: Vere *Dominus est faciens misericordias*, quia est miserator et misericors. Misericors quidem affectione, miserator exhibitione, quia undique nos vocat ad conversionem, undique ad poenitentiam. Sicut ait Apostolus: *An ignoras divitias gratiæ Dei? An nescis quia patientiæ Dei ad poenitentiam te adducit?* Vocat nos creaturæ beneficiis, vocat nos spiritualibus donis, et ideo est *miserator et misericors*: sed ita intelligatur misericors, ut et videatur justus. Sicut enim nunc est misericors, ita tandem erit verax: et ideo timendum est, ne tandem experiamur justum, quem nunc contemnimus benignum. Sequitur:

Longanimis est, ut multum misericors. Longanimis est, qui non statim punit peccata nostra, sed longanimitate quærit bona opera. Si enim puniret peccatorem, quem haberet laudatorem? Nec tamen vult in cornua voce dilationem, sed in columbino genu confectionem. Multum autem misericors est, quia remunerat in nobis non nostra merita, sed sua dona. Resumit totum versus, et dic: *Dominus miserator et misericors, longanimis et multum misericors*, ipse fecit notas vias suas prædictas, scilicet misericordiam et iudicium, per quas ipse ad nos venit, et nos ad eum.

Moysi. Per Moysen intelligendi sunt omnes perfecti, sed ideo eum potius ponit, quia per eum legem dedit. In qua lege data magnum mysterium est. Ad hoc enim lex data est, ut crescente peccato superbi humiliarentur, humiliati confiterentur, confessi sanarentur; *has occultas vias suas notas fecit Moysi*, per quem lex data est, quæ *supræbundavit delictum, ut superabundaret et gratia*. Nec hoc crudeliter adeo factum est, sed salubriter. Multi enim ægrotant, et non sentiunt, nec medicum quærunt; augetur morbus, crescit molestia, quæritur medicus, et sanatur ægrotus. Ecce quomodo pertinet ad legem misericordia. Iudicium quoque per contrarium, scilicet quantum ad non attendentes hoc pertinere intelligas. Et non solum Moysi et aliis *fecit vias suas notas*, sed et *filiis Israel*, id est quibusque minoribus non videntibus Deum fide, tandem visuris specie. *Fecit notas voluntates suas*, hæc autem est voluntas sua, ut nos attendamus multiplicem nostram misericordiam, et quæramus medicinam: et sic in perpetuum non irascetur, hoc inferat ad consolationem nostram. Non enim satagere debemus ut futuram iram evadamus, sed ut præsentem deponamus. De qua Apostolus ait: *Fuimus enim aliquando et nos natura filii iræ*, et ideo consolando nos dicit. *Quia non irascetur in perpetuum*. Jam enim spe iram in qua adhuc sumus, id est, poenas peccati evasimus, tandem poenitus evademus: et sicut non in perpetuum irascetur, ita nec in æternum comminabitur: hæc enim præsens ira, comminatio est æterna.

Non secundum peccata nostra. Quasi dicat: Dico quia non in perpetuum irascetur, neque comminabitur; et hujus salvationis jam arrham habemus, quia cum nobis peccatoribus nihil nisi supplicium deberetur, non fecit nobis secundum peccata nostra, neque retribuit nobis secundum iniquitates nostras. Pro eodem accipit iniquitates et peccata. Vel potes referre peccata ad originalia, iniquitates ad actualia.

Quoniam secundum. Vere secundum peccata non fecit nobis, quia misericorditer nobiscum egit; nam corroboravit, id est, confirmavit misericordiam suam super timentes se, secundum altitudinem cæli a terra. Cælum, id est, firmamentum undique æqualiter altum est a terra, et undique protegit terrain. Et omnis gratia, id est, temperies terræ a cælo est. Et est dicere: Ita confirmavit Dominus misericordiam suam super timentes se, ut sicut cælum a protectione terræ se non potest disjungere, ita nec misericordia ejus a protectione timentium eum, non disjungit se. Vel aliter: Confirmavit misericordiam suam secundum altitudinem cæli a terra, id est, in tantum in quantum illi qui de terra cælum facti sunt distant nunc ab alia terra, vel a se ipsis qui prius erant terra. Et ostendit idem per aliam similitudinem dicens: *Quia fecit iniquitates nostras longe a nobis* in tantum, quantum ortus est occidens; hæc contrarii naturalia distant inter se. Vel aliter: Orta est gratia, occident peccata: et ideo per ortum intelligitur D gratia, per occidentem vero poena peccatorum, quæ adempta est per adempta peccata. Et est dicere: *Quantum distat ortus ab occidente*, id est, gratia a poena, tam longe fecit iniquitates nostras. Et qualiter hoc fecit, ostendit dicens: *Dominus misertus est timentibus se taliter quomodo miseretur pater aliquis filiorum*. Sub Patre ergo verberante ploremus, sub emendatione ejus gemamus: quia flagellum ejus medicina est, non poena, et castigatio non damnatio. Et ideo misertus est, quoniam ipse cognovit fymen-tum nostrum. Scit enim quid fecit, et quomodo lapsus sit, et quomodo reficiendum sit.

Recordatus est. Ideo quoque misertus est nostri, quia recordatus est quoniam pulvis sumus. Et vere pulvis, quoniam homo, id est, ab humo sumus. Attendat ergo miser homo quid sit homo, ut non superbiat homo. Nam quid superbiat homo? Frustra utique, quia *dies ejus sicut fenum*, modo scilicet florescentes, et statim arecentes, et *efflorebit homo sic*,

tanquam flos agri. Nullus enim flos agri perennat; sic omnis dignitas hominis tam in se, quam in exterioribus ante durat, sed cito dilabitur.

Quoniam spiritus. Vere homo non permanet, quoniam illud quod stabilis videtur in eo, mutabile est, nam *spiritus*, qui est in illo, non permanebit, sed *pertransibit*. Separatur a corpore in morte, et etiam dum in eo est non subsistet, quia inconstans est. Sapit enim, desipit, gaudet, tristatur, et cætera; et sive pertranseat sive labatur, non cognoscat amplius per se locum suum; quia neque post mortem ad corpus resuscitandum per se redit, neque post lapsum per se respicit, quia de via iniquitatis dictum est: Omnis qui ambulat in ea, non revertetur.

Misericordia autem. Per se quidem non cognoscat, per misericordiam Dei recognoscat. Ecce largissima Dei misericordia quidem, verbum illud quod in æternum manet transitorio feno nostro fecit fratrem, scilicet unicum filium de corde Patris genitum, nobis adoptivis fecit germanum, ut participando fenum nostrum, faceret nos participare aurum suum. Factus est enim particeps nostre mortalitatis, ut nos faceret participes suæ divinitatis: hanc misericordiam, id est, hanc piam affectionem Dei Patris erga nos hic accipit et dicit: *Misericordia Domini ab æterno* est quia elegit nos in ipsa ante mundi constitutionem: et duratura est in æternum, quia faciet nos participare aurum suum, erit dico non super quoslibet, sed tantum *super timentes eum*. Gaudeant ergo timentes eum, quia super eos misericordia Domini erit in æternum: qui autem non timent eum, potius quam gaudent tristentur, quia fenum erunt, et cum feno erunt in tormenta: quia caro eorum resuscilabitur ad pœnam, non ad gloriam.

Et justitia illius. Filii nostri, sunt bona opera nostra: filii autem horum filiorum, est retributio bonorum operum. Et est dicere: *Misericordia quidem Domini ab æterno et usque in æternum*, et per hanc misericordiam *justitia illius*, id est justum judicium Domini erit in filios filiorum, id est in remunerationem bonorum operum. Et hoc non quibuscunque, sed *his qui servant sibi bene agendo testamentum ejus*, id est hæreditatem ab ipso promissam. Et qui sunt illi, exponit dicens: *Et memores sunt mandatorum ejus*, quæ via sunt ad testamentum, non tantum ad sciendum, sed *ad faciendum*, in remunerationem bonorum operum. Nam Dominus qui descendit de cælo, qui mortuus est et resurrexit, qui hominem assumptum sursum elevatum, qui irrisus ante judicem stetit: paravit jam sibi sedem suam, id est, sedem judicariam in cælo, id est, in sanctis viris, quos inhabitat, et per quos alios dividit. Faciant ergo (quasi dicat) homines in terra quod volunt, quia nulla erit irremunerata justitia, nec impunita nequitia. Nam Dominus in cælo paravit sedem suam judicariam. Et vere (quasi dicat) potens est adhuc Dominus, quia *regnum ipsius*, id est, illi in quibus ipse regnat, dominabuntur omnibus bonis et malis: quia judicabunt sancti nationes hos quidem compensatione sua statuendo ad dexteram, illos vero ad sinistram, et in his qui ad dexteram non erit irremunerata justitia, nec in his qui ad sinistram impunita nequitia.

Benedicite. Angelos hic accipit prædcatores sanctos. Et est dicere: Quando quidem nulla erit irremunerata justitia, ergo omnes angeli ejus *benedicite Domino*, id est, subilate et in vobis et in aliis Dominum: vos dico qui merito debetis, quia per eum adeo sublimes estis, quod estis *potentes in virtute*, id est, in miraculis, et estis in [non] solum annuntiantes verbo, sed etiam *facientes in opere verbum illius ad audiendam vocem sermonum ejus*, id est, ad hoc ut a vobis audiantur sermones ejus in voce, id est, manifeste. Vere enim aperte Dei sermones annuntiant, qui quod clamant voce, monstrant in opere. E contra autem in tenebris annuntiant, qui ore laudant, factis negant.

Benedicite Domino omnes virtutes ejus. Virtutes sunt talentum sibi creditum, bene dispensantes quæ sunt ejus, id est, Domini, quia ut ipse ait: *Sine me nihil potestis facere*, et determinat quas virtutes accipiat. Quasi dicat: Vos minores voco virtutes, qui estis ministri ejus. Et in hoc ministri, qui *facitis voluntatem ejus*, scilicet erogantes prout ipse vult, cibaria servis suis. Vos etiam omnia opera ejus *benedicite Domino* hic, quoscunque inferiores colligit: et propterea dicit opera ejus, quia quod nos eum benedicimus, hoc ipse in nobis operatur. Ipsius enim creatura sumus in operibus bonis, vel potest large accipi pro omni creatura. Quasi dicat. *Omnia opera benedicite*, id est, præbete vos materiam benedicendi Dominum. Omnia enim ab ipso facta benedicent eum, non quod sensum benedicendi habeant, sed quia sunt materia benedicendi eum. Et hoc non tantum in uno loco, sed in *omni loco dominationis ejus*. Omnis locus dominationis sunt et boni et mali. Et ipse benedicetur non tantum in remuneratione justorum, sed etiam in justa damnatione malorum. Quidquid autem de aliis sit, tu *anima mea* pro omnibus beneficiis ejus, condignus ei gratias reddendo *benedic semper Domino*.

IN PSALMUM CIII.

Ipsi David.

ARGUMENTUM.

Præsens psalmus et centesimus quadragesimus octavus consideratione creaturarum Dei in ejus canitur laudem. Aliter vox Ecclesie laudantis Deum.

EXPLANATIO.

David personam loquentis indica, et cætera omnia Domino Christo canuntur, qui creator, gubernator et redemptor est mundi. Propheta volens ostendere conditionem rerum divina significare mysteria, primo modo per fabricam cæli et terræ, Christi et Ecclesie sacramenta decantat. Secundo operum Domini diversis figuris tectas enumerat. Tertio profitetur in illo ætæno sæculo præconia Domini jugiter se esse dicturum, quæ etiam in hac vitæ suæ brevitate cantav. rat.

COMMENTARIUS.

Benedic anima mea Domino. Psalmus ipsi David. Audituri sumus in hoc psalmo magna, læta et pulchra, desiderabilia, et plena lætitiæ gaudiorumque munera ejus, quæ jam ille qui conceperat istum psalmum, videbat animo, et ipsius visionis exultatione eructabat. Quasi dicat. Pro tantis beneficiis et tam magnis et multis muneribus gratiarum ejus *benedic anima mea Domino* juste. Quasi dicat. Hortor animam meam ut te benedicat, quia tu, *Domine Deus meus, magnificatus es vehementer*. Semper in se Dominus magnus est et magnificus etiam occultus, sed tantum mihi magnificatus: quia quanto magis opera ejus a nobis intelliguntur, tanto magis nobis magnificatur. Et videte magnifica opera illa, quibus suis laudandus est auctor omnium magnificorum, hoc scilicet, *Induisti confessionem et decorem*. Si quis vult vestimentum esse Dei, displiceat ei luxuritas sua, et confiteatur eam, et sic factus erit decorum indumentum ejus. Prior enim est confessio, deinde decor. Confessio est peccatorum, decor vero recte factorum; et hoc est quod dicit: *Induisti confessionem et decorem*, id est, indumentum tibi fecisti, confite. tes facilitatem suam, et factus decorus. Unde per Isaiam dicitur: *Vivit Dominus, quia his omnibus velut vestimento vestieris*. Tu dico *amictus lumine*, id est luminosus sicut vestimento. Lumen vocat illos de quibus Apostolus dicit: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Et per amictus quod ad caput ponitur, notat majores esse istos prioribus. Eorum enim qui vestimentum Christi sunt, alii in ora vestimenti, alii circa caput sunt propter excellentiam; alii ut limbræ dependentes, alii hac vel illa parte secundum diversas dignitates sunt.

Extendens cælum sicut pellem. Si ad litteram hoc

tibi legere placet, attende quia tale est ac si dicat: Nec mirum si tu, Domine, de fœditate decorem, et de tenebris splendescere fecisti lucem: quia quod nobis est incredibile, tibi est facile. Nam tu *extendis cœlum*, id est firmamentum (quod tanta res est) ita facile, *sicut* aliquis extendit *pellem*. Et hoc dictum est ad removendam stultorum opinionem, qui putabant laborem esse in operibus divinis, quod modum in humanis. Tu dico extendis cœlum, *qui tuis aquis superiora ejus cœli*. Sunt enim aquæ super cœlum, id est, firmamentum, quia dicitur Deus posuisse firmamentum in medio aquarum, et ipsis aquis compaginatum, tu, inquam, illud facis qui tantæ potentiæ es, scilicet *qui ponis nubem ascensum tuum*. Suscepit enim nubes eum ab oculis eorum.

Qui ambulat super pennas ventorum. Venti dicuntur habere pennas propter velocitatem. Sed ipse ambulat super pennas illas, qui simul fecit omnia: quia sermo ejus superat omnem velocitatem ventorum, qui simul penetrat omnia. Et *qui facis spiritus cœlestes corpora accipere, et esse angelos*, id est, nuntios tuos. Et non solum minores, sed etiam *ignem urentem*, id est, seraphim illos superiores facis *ministros tuos*. Seraphim enim ardentes vel incendentes interpretantur. Et *qui fundasti terram super stabilitatem*, id est, qui fecisti stabilitatem terram. Quæ autem sit stabilitas cui innitatur, nos nescimus. Et quia fundasti terram, ideo *non inclinabitur in sæculum sæculi*, id est, in æternum manebit: licet enim dicatur, *Cœlum et terra transibunt*: tamen non terra transibit ut non sit, sed in quantum nostræ servit infirmitati.

Abyssus. Dico terra *non inclinabitur*, sed tamen videtur inclinari, quia undique concutitur. Nam *abyssus*, id est, profunditas aquarum, est *amictus ejus*, id est, undique circumdat eam *sicut vestimentum*. Quia Oceanus dividit eam in quatuor partes: duas inferius, duas superius, ut in Macrobio legitur.

Su, er montes stabunt aquæ. Illic literalis sensus deficit. Non enim futurum pro præterito potest accipi, ut ad tempus diluvii hoc referretur. Nec frustra tamen positum est, quia solet propheticis spiritus ubi vult non insistere, litteram, non allegoriam, tale quid apponere, per quod moneat nos ad mysterium recurrere. Quapropter quæ ad litteram hactenus dixerimus, ad mysterium convertamus et dicamus: Quomodo factum est hoc ut tædi decori fierent, et de tenebris lux splendesceret? per hoc scilicet, quia tu Domine *extendis cœlum sicut pellem*. Cœlum vocat immortale verbum et alia etiam cœlestia secreta: per pellem vero mortalitas designatur, quia pellis proprie non dicitur, nisi postquam ab animali abstrahatur. Et Dominus eligit quosdam mortales, et adhibita mortali lingua, mortali sono, et cæteris mortalibus instrumentis, per illas fecit nobis cœlum, id est, aperuit nobis immortale verbum suum. Et quantum auctoritas et fama illorum extenditur, in tantum cœlestia secreta ab eis exposita diffunduntur. Et hoc est quod dicit: *Extendens cœlum sicut pellem*.

Tu dico qui legis, id est, munis superiora ejus cœli, aquis, id est, spiritualibus donis. Superiora in illo mortali verbo sunt dicta de ejus divinitate; ut, *In principio erat verbum*, etc., quantum ad dicta de ejus humanitate. Et illa superiora munta sunt ab ignorantia et incertitudine per spiritualia dona, quia nisi illi pleni spiritualibus donis essent, vel non se vel nos in illis ita certificare possent. Quod autem aquæ pro spirituali gratia accipiuntur, Dominus in Evangelio attestatur dicens: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Vel aliter: Cœlum sunt secreta Scripturæ, quia celant, id est continent in se secreta mysteria. Et sicut pellis mortuo pellice extenditur, in quamdam durabilitatem sui, ita mortuis, scriptoribus Scripturæ sanctæ in auctoritatem durabilem sunt extente. Dum enim Paulus superfuit, Epistolæ ejus a paucis curabantur; tunc autem cum ipse non superfuit, per totum orbem pro sacrosan-

ctis habebantur, et adhuc habentur. Et hoc est quod dicit: *Extendens cœlum sicut pellem*. Tu, dico, qui legis, id est, obscuras superiora præcepta ejus cœli, id est, Scripturarum, sicut: *Honora patrem et matrem*, quod præceptum dignius quam quod jubet ut manum pauperi porrigas, et multa similia, illa, inquam, legis, id est, obumbras *aquis*, id est, duobus excellentissimis mandatis, scilicet, dilectione Dei et proximi. Sicut enim aurum argento appositum obscurat ipsum argentum, ita hæc excellentissima duo mandata, quibuscumque aliis superioribus comparata, quasi vilescere faciunt illa. Attende etiam quia dictum est: *Charitas Dei diffusa in cordibus nostris*. Et diffusio bene ad aquam pertinet. Quare dilectio Dei et proximi recte per aquas designantur, quia nihil est quod cor hominis magis molliat, aut a peccatis molliat. Vel aliter: Cœlum sunt sancti Patres, qui exemplo suo et per dicta et per facta sua sunt nobis obumbraculum contra incentiva vitiorum, et interperiem vitiorum, sicut pelles, dum tabernacula prius inde fierent, erant protectio contra aeris intemperiem et hoc est quod dicit: *Extendens cœlum sicut pellem*, qui legis, id est, munis, superiora ejus cœli aquis gratiæ spiritualis. Superiora illorum sanctorum Patrum vocat ea quæ ipsi majori vi rationis instituerunt, ut ea de quibus Apostolus ait: *Sive mente excedimus, Deo*. Hæc superiora munivit in illis per spiritualia dona dupliciter, scilicet, et contra errorem ne errarent, et contra elationem, ne tamen superberent.

Qui ponis nubem. Diverse positiones sunt et istud et similia quæ sequuntur. Et est dicere: Tu *ponis nubem ascensum tuum*, id est, prædicatores sanctos, qui nubes dicuntur, et compluunt verbis, intonant minis, corruscant miraculis, facis nobis gradus esse ad te, id est, ad certationem tuam. Habet alia translatio *Ejus*, et refertur ad cœlum, ut ita dicatur: Tu *ponis nubem ejus ascensum cœli*, id est, facis prædicatores gradum nobis ad cœlum, id est, ad Scripturas intelligentias, vel etiam ad alios sanctos Patres, quorum dicta et facta nobis notificant. Sequitur:

Qui ambulat super pennas ventorum. Anima dicitur ventus. Quia sicut res illa incorporea, quæcumque dicitur, movet res corporeas, ita anima cum sit incorporea, movet tamen corpora. Pennæ autem animæ sunt virtutes. Et quamvis anima prædita sit virtutibus et etiam illis duabus egregiis pennis, id est, dilectione Dei et proximi, tamen Dominus ambulat super has omnes pennas, quia multo major ejus dilectio in nos est, quam nostra in eum, quia ipse prior dilexit nos; et quod nos diligimus, ab eo processit.

Qui facis angelos. Angelos vocat prædicatores, quos Dominus tacet de carnalibus spirituales, scilicet, ut si spiritus in carne teneatur, non tamen carni serviat. De qualibus dixit Apostolus: *Spiritualis omnia judicat, ipse autem a nemine judicatur*. Et facis *ministros tuos*, id est, minores prædicatores tuos *ignem urentem*, id est, spiritu ferventes, Domino servientes. Qui enim prædicat, tanto facilius alios incendit, si ipse prior ardeat.

Qui fundasti. Terram vocat Ecclesiam propter culturam. Et est dicere: Tu *fundasti terram super stabilitatem suam*, id est, super illum qui est fundamentum, de quo dicit Apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, id est, Christus*. Et ideo *non inclinabitur*, id est, non movebitur in sæculum sæculi. Sed tamen (quasi dicat) multi volunt eam movere, quia *abyssus est amictus ejus sicut vestimentum*. Abyssus est profunditas aquarum marinarum. Per hanc designatur amaritudo persecutionum, quæ quodam tempore tantum in Ecclesia crevit, quod etiam montes, id est, virtutibus eminentes oppressit, quosdam vero interfect, quosdam fugavit, quosdam latere coegit. Quod prævidens propheta per Spiritum dixit quod abyssus in tantum prævalebit terræ, id est, Ecclesiæ, quod

etiam aquæ stabunt super montes. Sed quæ cur? Nulla utique, quia fugient aquæ, id est, cessabunt persecutiones ab increpatione tua, id est, per increpationem, quam tu facies per tuos. Et vere fugient, quia formidabunt a voce tonitru tui, id est, propter manifestam comminationem tuorum dicentium: *Vae mundo a scandalis.* Rursus: *Nisi patientiam egeritis, peribitis,* et similia. Et cessante persecutione, quibus oppressi erant, *montes ascendent,* id est, tunc apparebit sanctorum apostolorum et aliorum prælatorum eminentia. *Et campi humiles subditi descendunt.* Quantum enim illi plus ascendunt in prælatione, tanto magis isti proficiunt in subiectione. Sed tamen neque illi ascendunt, neque isti descendunt, nisi in locum quem tu fundasti, id est, firmiter disposuisti. Unusquisque enim propriam domum habet a Spiritu sancto.

Terminum posuisti. Ideo dico te locum eis posuisse, quia tu posuisti terminum, id est, certam metam omnibus, scilicet, montibus et campis et aquis, quem non transgredientur. Et ideo aquæ postquam jam jubente te fugierunt, nunquam amplius convertentur operire terram. Quasi dicat: *Mare, quod movebitur, et fluctus tudent littus, quia non omnino persecutio exstirpabitur, sed tamen nunquam amplius aquæ revertentur in statum illum, ut operiant terram, opprimant Ecclesiam, ut prius.* Quia et si tempore Antichristi gravis persecutio futura sit, levior tamen erit, quia ubique non erit.

Qui emittis. Posuisti, inquam, eis terminum, tu, dico, qui emittis fontes in convallibus. Convalles sunt depressa et stricta loca inter montes, per quæ designantur humiles, de quibus per prophetam dictum est: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super quietum et humilem, et timentem verba mea?* Quanto enim humiliores, tanto in spirituali gratia fertiliores. Et ideo dicit: *Qui emittis fontes,* id est, qui præparas in exhaustam et reficientem doctrinam in convallibus; *pertransibunt inter medium montium,* id est, non dissentient a communi doctrina montium, id est, apostolorum. Hæc enim concordia vere observanda est in Ecclesia. Unde et apostolus Paulus, qui neque didicit ab homine neque per hominem, tamen, ne dissentire videretur ab aliis, contulit quod acceperat cum eis, et sic omnem suspicionem pravam de se repulit. Vel aliter: *Aquæ de convallibus procedentes pertransibunt inter medium montium,* id est, per vallem transibunt, quia ad solos homines perveniunt; montes vero, id est, superbos non attingent. Et nota quod ideo ponit *pertransibunt,* quia, ut Apostolus ait: *Sive prophetiæ, sive scientiæ, evacuabuntur, quoniam cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.*

Potabunt. Quasi dicat: De aquis convallium potabunt omnes bestię agri, id est, aliqui de omnibus bestiis agri. Bestias agri vocat Judæos; bestias, ideo, quia et si Deum verum colerent, tamen propter sola carnalia hoc faciebant. Per agrum autem designatur cultura legis et prophetarum eis impensa. Et non solum bestię agri, sed etiam *onagri,* id est, gentiles, qui erant quasi silvestres asini, id est, stolidi et indomitii, *expectabant potari ab aquis illis.* Et hoc in siti sua, id est, in siti a Deo sibi data. Alii enim plus, alii minus, quia hæc temperate sunt, quod de his potantur magis et parvi, docti et indocti, senes et et pueri, quisque pro sua capacitate. Hic enim elephas natat, agnus ambulat; hic onager reficitur, et lepus non terretur.

Super ea. Dictum est: Quoniam *montes ascendent, et descendunt campi,* et fontes orientur in convallibus. Et *super ea,* scilicet, montes, campos et convalles, *volucres cæli,* id est, spirituales viri, quorum conversatio in cælis est, erunt, quia imitentur auctoritatem eorum. Et *habitabunt,* id est, corde eis adhererebunt, scilicet, ut nihil seorsum sentiant, quod perfectum ostendit, dicens: *Quia dabit vocem de medio petrarum,* id est, de communi doctrina montium.

Vel aliter: *Volucres cæli,* qui prius erant instabiles, *habitabunt super ea,* id est, fundati in fide montium et convallium stabiles erunt; et *dabunt vocem de medio petrarum,* ut prius.

Rigans montes. Dictum est: *Tu emittis fontes in convallibus;* tu, dico, etiam *rigans montes de superioribus suis,* id est, imbuens montes spiritualibus donis, quæ a te, qui vere superior es, quia creator, procedunt. *Omne enim datum, et omne donum optimum desursum est, descendens a Patre luminum.* Et quia habent a te, non a se, ideo terra sociata per eos sociabitur de fructu operum non ipsorum, sed tuorum. *Neque enim qui plantat, vel qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus.*

Producens fenum. Satiabitur, inquam, terra; terra, dico, *producens fenum jumentis.* Vel potest referri ad Dominum, ut sic dicatur: *Emittis fontes, rigans montes,* et satiando terram *producens fenum,* id est, necessaria carnalia jumentis, id est, prædicatoribus sanctis triturantibus, ut grana a paleis, id est, bonis a malis separent. De quibus dictum est: *Non alligabis os bovi trituranti.* Debent enim devoti provinciales erogare cibaria militibus Christi, sicut Apostolus præcipit dicens: *Communicet autem his qui catechizant verbo ei qui se catechizat in omnibus bonis.* Et alibi: *Si nos seminavimus vobis spiritualia, quid magnum si metemus nobis carnalia?* Dant enim sancti prædicatores aurum, accipiunt fenum, id est, dant æterna, accipiunt caduca. Et ideo ad majorem expressionem quæ accipiunt subdit: *Et producens herbam servituti hominum.* Servitutem hominum vocat, quos et jumenta, quia dicit Apostolus: *Nos autem servos vestros per Jesum Christum.* Et alibi: *Cum essem liber ab omnibus, me servum feci omnium.*

Ut educas panem. Ad hoc, inquam, producis fenum de terra inferiori jumentis, *ut educas de superiori terra,* id est, de prædicatoribus panem, id est, refectionem spiritualem illis inferioribus; et *vinum,* id est, præclarum calicem Domini, qui non dementat corpus, sed *lætificat cor hominis.* Quasi dicat: *Nemo paret os ad ebrietatem, sed cor, quia hoc vinum non corpus dementat, sed cor.* Vere enim cor dementaverat il ius, id est, abalienaverat, qui semiustus tormenta non timebat, sed tyranno insulabat dicens: *Assatus sum, jam versa et manduca.*

Ut exultaret. Habent quidam libri: *Ut educat panem,* quod bene cum isto convenit, ut sic dicatur: *Ideo producit Dominus fenum jumentis, ut panem educat et vinum.* Et post ista *exultaret, lætificet faciem interiore in oleo,* id est, in spirituali gratia. Postquam enim aliquis est pane illo cibatus, et vino illo potatus, sequitur ut spirituali gratia repleatur. Et ideo (quasi dicat) *exultabit faciem in oleo,* quoniam panis præcessit, qui *confirmet cor hominis.* Hoc ideo addit, quia simpliciter panem posuit. Et est quasi dicat: *Intus esuri, intus siti, quia intus reficieris.*

Saturabuntur. Quasi dicat: De hoc pane *saturabuntur ligna,* non jam silvestria, sed *campi,* id est, jam planata, et ut ponantur in ædificio apta. Et accipe per ligna minores plebes populorum. Et non solum, sed etiam *cedri,* id est, potentes et nobiles pane illo saturabuntur. *Cedri,* dico, si sunt *Libani,* id est, candidatæ, et non a se candidatæ, si *quas ipse plantavit.* Omnis enim plantatio quam non plantavit Pater meus, eradicabitur. Et *illic,* in cedris, *illic passeret nidificabunt.* Passeres vocat humiles, qui huic sæculo abrenuntiaverunt, et, ad communem vitam se transferentes, habitant in cœnobis, quæ cedri construxerunt, cauti, et de peccatis suis semper queruli. Et quamvis tempore, tamen in domo herodii est principalis spes eorum. Nam *domus herodii est dux eorum.* Herodius est avis quæ nidificat in humilibus petris maris, quæ undique tunduntur fluctibus, et non frangitur, sed frangunt fluctus. Sic et Christus tensus fuit in se, et tunditur in suis fluctibus tentationum et tribulationum, quos omnes

frangit, et non frangitur. Et hæc domus herodii, id est Christus, est passeribus dux. *Excelsi etiam montes*, id est, apostoli, sunt duces cervis. Cervi de utur illi qui jam habent agiles pedes, id est, affectiones ad transiliendum. Hæc etiam vepribus et sentibus plena, et ad conscendendum ardua, id est, cœlestia. Et his talibus montes excelsi, id est, apostoli sunt duces doctrina sua et exemp'o. Sed tamen *petra*, id est, Christus, est eis principalis dux et principale refugium. Et hoc probat a majori dicens: Quia etiam *herinacius*, id est, spinis peccatorum involutis et desperatissimis est *refugium*, per quod solum sperant se posse liberari. Vel aliter: Montes, id est, altiora præcepta, sunt dux *cervis*, quod non sibi attribuuntur, sed Domino, quia *petra* est eis *refugium*. Nam etiam herinacius est refugium, ut prius.

Fecit lunam. Quasi dicat: Ligna campi saturando et alia prædicta faciendo, *fecit lunam*, id est, præsentem Ecclesiam quæ propter augmentum et decrementum lunæ comparatur. Lunam dico existentem *in tempora*, id est, tantum temporaliter duraturam. Et fecit etiam solem, quo luna illuminaretur, quia Verbum sum fecit incarnari. Et ad differentiam nostri solis dicit: Qui *sol cognovit*, id est, præstitit occasum suum. Sicut enim voluntate humanam carnem accepit, ita voluntate deposuit; potestate vero accepit, sicut ipse ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam et iterum sumendi eam*.

Posuisti tenebras. Quasi dicat: Quare occiditur? Ideo, scilicet, quia tu *posuisti tenebras*, id est, quia caritas contingit in Israel. Si enim *cognovissent, nunquam Deum gloriæ crucifixissent*. Et positæ sunt tenebræ, quando quæ de eo in Scripturis dicta erant non intellexerunt; nox vero, id est, densissimæ tenebræ factæ sunt in eis, quando per doctrinam et miracula, quæ coram eis fecit, ipsum non intellexerunt nec cognoverunt, cum tamen quidam eorum visis miraculis dixerit: *Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi Deus fuerit cum illo*. Et in illa nocte omnes *bestiæ silvæ*, id est, Judæi, non jam bestiæ agri, sed bestiæ silvæ, id est, immanuetai et incorrigibiles, quasi jugo et prophetarum et legis penitus expertes, *pertransibunt*, id est, de cognitione in persuasionem, de persuasionem in operationem, et sic in perseverantiam transibunt. Et quos per bestias silvæ accipiat, ostendit, dicens: *Catuli leonum*, id est, non solum majores, sed etiam minores, de Judæis *pertransibunt rugientes pariter: Crucifige, crucifige eum*. Ad hoc, *ut rapiant et quærant escam sibi*, id est, ut satisfaciant carnali cordi super eum. Quod facere non potuerunt, nisi a Deo permissum sit. Unde cum corruptus Judex diceret: *Nescis quoniam habeo potestatem dimittere te et crucifigere te*, Dominus tumentem vesicam pupugit, et omnem flatum emisit, dicens: *Non haberes in me potestatem*, etc. *Ortus est sol*. Illi qui dem rugient, *ut rapiant et quærant escam*. Sed quæ cura? *Sol ortus est*, id est, resurgendo, ascendendo oriatur, et illi timentes congregabuntur, ut præcipiant, ne quis in eo nomine loquatur. *Et collocabuntur in cubilibus suis*, id est, in conscientiis suis pravis. Ille autem qui erit homo, id est, ratione utens, *exibit de conscientia prava ad opus suum*, id est, ad opus sibi utile, id est, confitebuntur peccata sua, ut hi qui venientes ad apostolos dixerunt: *Quid faciemus, viri fratres? Et deinde exhibent ad operationem suam*, id est, operabuntur in vinea *usque ad vesperam*, id est, usque ad finem vitæ suæ. Vel aliter: Dixit quia sol occidit, et in illo occasu *posuisti*, id est, *pones tenebras*, id est, dubitationem in cordibus apostolorum et aliorum credentium. Et fiet etiam nox, id est, desperatio in quibusdam illorum, quia dixerunt: *Nos putabamus quod redempturus eset Israel*. De hac nocte dixit Dominus Petro: *Simon, Simon, expevit vos Satanas, ut cribraret vos sicut triticum, ego autem oravi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Fiet, inquam, nox, et in ipsa nocte omnes *bestiæ silvæ*, id est, caput dæmo-

num et omne satellitium ejus, qui ideo silvestres bestiæ dicuntur, quia sine spe amplius domum redeundi damnati sunt; hi, inquam, *pertransibunt*, id est, de uno ad alium transibunt. Et non solum majores dæmones, sed et *catuli leonum* *pertransibunt rugientes* sicut majores, ad hoc, *ut rapiant et quærant sibi escam*, id est, ut aliquem invenient de quo possint se reficere. Non autem illam escam habebunt nisi a Deo sibi datam. Habent enim voluntatem nocendi, sed non habent potestatem nisi quantum permisi fuerint. Cito autem (quasi dicat) finietur *pertransitus ille*, quoniam sol oriatur, et tunc bestiæ illæ a cordibus infidelium expulsæ congregabuntur quasi in angulum, et *collocabuntur quasi in cubilibus suis*, id est, in cordibus infidelium. Et sic homo, id est, revera utens ratione, *exibit in pace ad opus suum*. Et quid vocet opus exponit, scilicet, *exibit in pace ad operationem suam in vinea Domini, usque ad vesperam*, id est, usque ad tempus Antichristi, qui venit in vespere mundi. Tunc enim rursus nox fiet, quia, ut Apostolus ait: *Tule tempus erit quale non fuit ex eo, ex quo gentes esse cœperunt*.

Quam magnificata sunt. Videns propheta hæc pulchra a Deo ordinata et disposita currere suis temporibus, et attendens artificem gloriosum in suis artificiosis, erumpit in hanc admirationem dicens: *Domine, opera tua quam sunt magnificata? Nec mirum, si opera sunt magnificata, quia per magnificum sunt. Nam fecisti omnia illa in sapientia*, id est per Filium tuum, de quo Apostolus: *Nos prædicamus Jesum Christum crucifixum, Judæis scandalum, gentibus stultitiam: vocatis vero gentibus Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam*. Et repetit breviter opera illa dicens: *Terra Judaica impleta est possessione tua*, id est, possessione nova, id est, multi de Judæis crediderunt in te, et facti sunt possessio tua, juxta illud: *Ecce vetera facta sunt nova*. Et ait Apostolus: *Si qua nova in Christo creatura*. Nec solum terra, sed etiam *hoc magnum mare*, id est, gentilitas in amaritudine vitiore posita, impleta est possessione tua. Et mare istud *spatiosum est manibus*, id est, operibus, messis enim multa est, operarii vero pauci. *Illic*, id est, in mari sunt *reptilia quorum non est numerus*, id est, sunt multa milia suggestionum, tentationum: quæ ideo reptilia dicuntur, quia leniter subrepunt. Vel quia nos reperere faciunt, id est, in terram dejiciunt. Ibi sunt *animalia pusilla cum magnis*, id est, hæretici concitantes hæresin in majoribus, et in minoribus. In majoribus, ut in Verbi divinitate: in minoribus vero, ut in humanitate. Sed quavis (quasi dicat) sint animalia et reptilia, tamen *naves*, id est, Ecclesiæ crucis adherentes non naufragabuntur ibi, id est, in mari illo, sed secure *pertransibunt*.

Draco iste. Non solum reptilia et animalia parva et magna, sed etiam *draco iste* notabilis est ibi, scilicet caput totius mali. *Quem tu in dignitate formasti*, ipse ante se deformavit, et sic formatus est *ad illudendum ei*, id est, taliter ut illudatur ei a fidelibus. Multos enim quos per guttur perforatorum amittit, quia armilla maxillam ejus perforasti. Per armillam, quæ rotunda et solida est, designatur gratia, quia sicut armilla collum vel brachium circumdat: ita gratia quosdam sic ambit, ut respiscendo faciat eos elabi faucibus diaboli, in quibus jam per lapsum tenebantur clausi. Et hæc omnia, scilicet et draco et animalia *expectant hoc a te, ut des escam in tempore illis a te disposito*. Et ideo dico *expectant a te*, quia *colligent escam te dante illis*, id est, non quam voluerunt, sed quam tu dabis. Draco enim omnes devorare vult sed non devorat quos vult. Si quis enim bonus erit, cibus Christi erit, et cibum Christum habebit: si quis vero malus est, cibus serpentis erit, quia serpenti dictum est: *Terram comedes*. Si vis ergo non esse cibus serpentis, esto bonus, et cum Apostolo, *quæ sursum sunt sapias, non quæ super terram*. Sequitur:

Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate. Quod est dicere : Illi quidem ubicunque permiseris, colligent escam; sed tamen omnia, quæ digne vocantur omnia, id est, omnes illi qui inesse rerum sunt numerandi, implebuntur bonitate, id est, gratia gratis data, *te aperiente manum tuam*, id est, revelante verbum tuum, per quod operatus es omnia.

Avertente autem te. Dico bonitate implebuntur, et tamen turbabuntur, id est, turbationem lapsus interdum patiuntur *te avertente faciem* ab eis propter aliquam præsumptionem. Sicut Petrus quando non att. n. debat quem iuxta se habebat, sed præsumptuose de se dixit : *Domine, paratus sum tecum in mortem et in carcerem ire.* Ideo turbatus est, quoniam ad vocem ancillæ negavit. Sed tamen (quasi dicat) scimus, *quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Et ideo proderit eis turbatio, quia sic auferes superbum spiritum eorum, et deficient a spiritu suo, et proficient in tuo, et revertentur in pulverem suum, id est, recognoscent infirmitatem suam. Et ita emittes eis sanctum Spiritum tuum, et creabuntur in operibus bonis, et spiritum eorum auferendo, et tuum immittendo, *renovabis faciem terræ*, id est, illorum terrenorum interiorum, scilicet faciem; his omnibus visis dicit aggratuloando divine misericordie : *Sit gloria Domini in sæculum*, id est, taliter sit gloriosus Dominus in æternum, scilicet ut permittendo suos turbari, auferat spiritum eorum, et mittat eis spiritum suum. Et vere sic erit, quia *Dominus lætabitur in operibus suis.* Illi enim ab eo renovati bene operabuntur, et inde *Dominus lætabitur.* Dominus dico, qui tales facit eos, de quibus jure possit lætari. Nam respicit misericorditer *terram et facit eam tremere*, sicut ait Apostolus : *Cum timore et tremore vestram ipsorum operantibus alutem.* Ipse dico respicit, *qui tangit exteriori flagello, et occulta inspiratione, montes*, id est elatos : *et sumigant*, id est, lacrymosas preces fundunt ad Dominum.

Cantabo Domino. Quia Dominus respicit terram et alia prædicta facta, ergo *cantabo Domino in vita mea*, id est, taliter vivam quod vita mea erit canticum Domino; et ut hoc sit, *psallam Deo meo*, id est, bene operabor ad honorem Dei mei *quandiu* (ut psallendum est) *fuero*, hoc semper optabo *ut eloquium meum*, id est disputatio mea, scilicet quod me ipsum accuso, illum laudo, *sit ei jucundum.*

Et vere erit ei jucundum, quia *ego delectabor non in mundo, sed in Domino.* Et hoc in vero, id est, in vera delectatione, nunc quidem in spe, tandem vero in re. Ergo ut et i, si delectentur, *deficiant* meo exemplo a terra, id est, ab appetitu terreno *peccatores*, id est Judæi susceptæ legis prævaricatores : et etiam alii omnes *iniqui* meo exemplo, *ita ut non sint qui prius fuerunt. Verte enim impios, et non erunt.* Et ut isti et illi ræ imitentur, ergo anima mea pro tantis beneficiis et tam multis muneribus gratiarum ejus, *benedic anima mea Domino.* Benedictio a capite, benedictio in fine : a benedictione incepimus, ad benedictionem redeamus, ut in benedictione regnemus.

IN PSALMUM CIV.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Hic psalmus veterum tam sanctorum quam temporum recordatione in præsentium utilitatem decenter omnino, et artificiose formatur. Aliter vox Christi ad apostolos de Judæis.

EXPLANATIO.

Alleluia Hebræum nomen est, neutro genere declinandum, ut Hieronymus ostendit, quod interpretatur, *laudate Dominum* : et ubicunque positum est in titulis, docet potentiam Creatoris semper debere laudari. Quod autem semel dicimus hoc in omnibus observandum est. In quocunque psalmo primum Alleluia fuerit prænotatum, eum et tam in fine habere

Alleluia subjectum : quod plerique nescientes, sequentis psalmi arbitrantur esse principium. Denique sæpe reperies in uno psalmo duo alleluia præposita, quod significat unum ad finem prioris, alterum ad sequentis pertinere principium, sciens Propheta populos Israel spem in temporalibus beneficiis ponere solitos, prima parte monet ut eum spiritualiter semper exquirant. Secunda per patriarcharum eos exempla confirmat, quia Domino non fuerint derelicti, eo quod ejus imperio servierint. Tertia dinumerat, quanta patribus eorum præstiterit, pericula Joseph et honores, ingressumque in Ægyptum commemorans Hebræorum. Quarta refert quomodo Israel ab inimicis diversis Ægyptiorum plagis fuerit vindicatus. Quinta describit, quanta eis in deserto præstiterit, ut non in temporalibus bonis gauderent; sed beneficiis delimiti justificationes ejus, legemque servarent.

COMMENTARIUS.

B *Confitemini Domino, et invocate nomen ejus.* Non defuerunt in illo priori populo, qui reputandi essent in semine, sicut Apostolus ostendit dicens : *Quia non in omnibus beneplacitum est Deo* : ubi dicit, *Non in omnibus* intelligitur quod in aliquibus, et de illis agit psalmus. Admonetur enim hic semen Abraham, ibi filii promissionis pertinentes ad hæreditatem testamenti æterni, ut tanquam hæreditatem ipsam Deum exigant, et eum gratis, id est, propter se ipsum colant, non propter aliquod emolumentum mercedis extra ipsum. Et hoc faciant laudantes, invocantes; annuntiantes; nec in suam, sed in ejus gloriam, per fidem bene operantes, spe gaudentes, et charitate ferventes. Et quia psalmus commendat tales, ideo non agitur hic de iniquitatibus, de irritationibus, et de amaricatione illorum in quibus non est beneplacitum Deo : de quibus sequens psalmus agit, quamvis esset de eodem populo. Intitulatur autem psalmus iste *Alleluia*, quod est Hebraicum, et interpretatur Latine, *Laudate Dominum* : et ideo a confessione laudantis incipit et dicit, *Confitemini Domino, et sic invocate nomen ejus.* Hic accipienda est confessio non gementis, sed laudantis, quia sequitur invocatio. Invocare enim non possumus, nisi tales essemus in vita nostra qui laudaremus Deum. Exaudit autem Dominus invocantem, quem videt laudantem : videt autem laudantem, quem probat amantem. Et ideo sequitur, *Annuntiate opera ejus*, id est, reprobationem factam per ipsum *inter gentes*, scilicet ut qui diligit Deum, diligit proximum. Qualiter autem annuntiantium sit, exsequitur dicens : *Cantate ei ore, et psallite ei opere*, et sic *narrate ei omnia mirabilia ejus*, scilicet et quæ visibiliter operatur exterius, et quæ invisibiliter interius. Et ut enarretis, *laudamini*, id est laudabiles estote bene vivendo : et hoc in nomine sancto ejus, scilicet ut non quæritis gloriam vestram, sed qui *glorietur in Domino gloriatur*, ad hoc ut *cor quærentium Dominum lætetur* exemplo in vestra imitatione.

D *Quærite Dominum.* Ut alii exemplo vestro quærant Dominum, et in quærendo *confirmamini*, id est accedite ad eum et illuminamini, ita ut nec cæcitate impediamini, quin quod videndum est videatis. Nec infirmitate, quin quod faciendum est faciatis : et non ad horam quærat, sed *semper quærite faciem ejus.* Hic enim semper quærendus, et tandem invenendus. Sed fortasse hic inventus est, etiam quærendus. Invenit eum fides nostra, quærit eum spes nostra. Charitas invenit eum per fidem, et quærit eum per spem; postquam autem eum invenit, non ultra est quærendus. Fortasse autem et illic sine fine est quærendus, quia sine fine amandus. Illi enim inquisitioni qua significatur amor, non facit finem inventio, sed semper crescit amor, semper et inquisitio.

Mementote mirabilium. Ac si dicat : *Dixi quærite Dominum.* Et signum est ad vos, quod ipse est videre aut quærere, saltem in operibus suis eum videte; hoc est, si solem in rota sua non potuissis vi-

dere, saltem in terra cum conspicias, et ad nutrienda parvulorum corda, ut in fide corroborentur. Propositum hic de patriarchis exemplum, et illorum fidei et promissionis, ut imitando et prosperando non desperemus de semine. Quicumque enim in omni terra hanc gratiam suscipiunt, in semine reputandi sunt. Vos semen veterum Abraham servi ejus, et vos non carnales, sed spirituales filii Jacob et. cti ejus; quia, inquit, Major serviet minori. Vos, inquam, omnes si non potestis videre ipsum quod est, saltem mementote mirabilium ejus quæ fecit. Et quæ sint illa mirabilia exponit, scilicet mementote prodigia ejus quæ fecit in exitu Ægypti, non quantum ad signa, sed quantum ad signata: et mementote judicia non oris servi, id est, veteris legis; sed judicia oris ejus, scilicet et quæ ipse in novitate præcepit observari, et quid pro his recipiendum indicaverit.

Ipsæ Dominus meus. Ideo dico *judicia oris ejus, quia ipse noster*, id est, omnium Dominus et Deus non solum Judæorum est. Et vere omnium, quia *judicia ejus sunt in universa terra*, scilicet ut quisquis præceptum servaverit, promissionem accipiat. Ipse, inquam, *memor fuit testamenti sui protendendi in sæculum*, et memor fuit *verbi quod mandavit in mille generationes*. Testamentum quamvis inferius dictum est, *Dabo tibi terram Chanaan*, non est hic pro veteri accipiendum. Quomodo enim promissiones illæ cum essent temporales, essent in sæculum, id est, in æternum? Vetus quoque ideo dicitur, quia per novum ideo aboletur ad hoc. Quomodo possent esse mille generationes, ex quo datum est vetus testamentum, usque ad novum, cum non possint esse ab Abraham, nec etiam ab Adam usque in finem sæculi? Dicit enim beatus Augustinus, quia si mille, secundum eos qui inde tractant, computantur, quindecim millia annorum faciunt, quod lege excedit mundi spatium. Non ergo vetus testamentum est hic accipiendum, sed testamentum justificationis et æternæ hæreditatis. Verbum quoque *quod mandavit*, id est, fides, quia *mandatum*, non pertinet ad testamentum, sed ad fidem. Mandatum est, quod facere debemus: promissio est, quod accipere debemus. Mandatum ergo est fides, ut justus ex fide vivat. Huic fidei promittitur æterna hæreditas. Mille autem generationes propter perfectionem numeri pro omnibus generationibus ponuntur, hoc est, quoad generatio succedit generationi sequendo, tandiu enim præceptum est ex fide vivendum. Quod bene servat populus Dei, id est, filii promissionis venientes nascendo et recedentes moriendo, donec finiatur communis generatio, quæ per mille designatur propter denarii solidum quadratum, quod ad mille pervenit. Ideo autem dicit memorem eum fuisse, quia quasi olidit hujus testamenti fuit, quando terrenas promissiones fecit; et quasi immemor verbi exstitit, quando carnalia præcepta dedit. Tunc vero memor fuit utriusque, quando et præcepta de fide dedit, et æternam promisit.

Quod disposuit. Dictum est quia memor fuit verbi, quod disposuit ad Abraham, id est, ordinavit et promisit Abraham, dicens ad eum: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. Et memor fuit *juramenti sui facti ad Isaac*, id est, ejusdem verbi, quod firmiter promisit Isaac. Isaac enim filius promissionis fuit, et significat illum in quo completa est promissio, et ideo juramentum Isaac attribuit. *Et illud*, id est, verbum *statuit Jacob in præceptum, et Israel in testamentum*. In præcepto est labor, merces vero in promisso. Et ideo dicit *statuit*, ut illud verbum esset Jacob, id est, proficientibus præceptum, et *Israel*, id est, perveniens testamentum æternum; quia præcepto observato et impleto, tandem dabit aliquid æternum, id est, vitam æternam.

Dicens, tibi dabo. Disposuit, inquam, verbum suum ad Abraham, dicens ita: *Tibi Abraham et vero semini tuo dabo terram Chanaan*. Postquam enim deductus est de Ur Chaldæorum Abraham, cum

A peregrinaretur in terra promissionis, quam possedit Chanaan, primogenitus Cham, dixit Dominus ei: *Terram in qua stas, dabo tibi et semini tuo post te*. Si autem terram Chanaan, quomodo aliquid æternum, nisi quantum ad figuratum? Terra quippe Chanaan, est *terra fluens lacte et melle*: per quam designatur gratia, in qua gustatur quam dulcis est Dominus. Sed quia non omnium est gratia (non enim omnium est fides) ideo subdit, *Funiculum hæreditatis vestræ*, id est, hæreditatem vobis Abraham, Isaac et Jacob, et imitatoribus vestræ fidei specialiter divisa. Unde alibi: *Funes ceciderunt mihi in præclaris*. Sciendum autem quia Chanaan interpretatur humilis, et significat servilem timorem propter sententiam a Noe datam, qui dixit: *Chanaan erit servus fratrum suorum*. Sed quia *servus non manet in domo in æternum*, ideo expulso Chanaan terra illa data est semini Abraham in possessionem: quia *perfecta charitas foras mittit timorem*.

Cum essent numero brevi. Hoc inducit ad consolationem infirmorum animorum, scilicet ut ostendat quod quamvis Deus gratis colendus sit, cultores tamen suos temporali necessitate non deserit. Et secundum beatum Augustinum sic continuatur. Quasi dicat: Quomodo Abraham et posteris sui terram illam inhabitare potuerunt. Bene utique, quia *cum essent brevi numero et incolæ ejus*, id est, cum illi rustici Domini essent paucissimi, tamen et securi in terra illa habitaverunt, et securi pertransierunt multoties *de gente una ad aliam gentem, et de regio illo ad populum alterum*. Regnum vocat terram illam, non quia tunc erat, sed futura erat regnum. Quidam vero simpliciter ita continuant: Dominus dixit Abraham: *Tibi dabo terram Chanaan*. In illa autem terra *cum essent brevi numero*, tamen securi ibi habitabant, *et de gente in gentem pertransierunt prius*. Et hoc ideo quia *non reliquit hominem nocere eis nec in terra illa nec extra*. Et saepe etiam *corripuit pro eis reges*, sicut Pharaonem regem Ægypti pro Abraham, Abimelech vero regem Geraris pro Isaac, ut historia refert. Ipse dico, dicens in illis regibus: *Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari*. Quod propheta essent non dubitatur, quia in dictis et in factis eorum erat prophetia. Quomodo autem christi, id est, uncti essent queritur, cum unctio in populo illo a Saule tantum incøperit, cui David successit, sed uncti erant si non corporaliter, tamen spiritualiter, quia prævidebant illum futurum, et credebant in eum: qui Hebraice *Messias*, Græce *Christus*, Latine *unctus* dicitur. Et dicit beatus Augustinus in hoc loco: *«Nemo enim potest eam fidem, quæ est in Christo Jesu, sive ante ejus incarnationem, sive postea reconciliatus est Deo Patri, sicut Apostolus ait: Unus Dominus, unus mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus.»*

Et vocavit famem. Dixit superius quia *pertransierunt de gente*, quod multoties descendit in Ægyptum; et primo causam ejus ponit dicens: *Quia Dominus vocavit famem super terram*. Queritur autem quomodo vocaverit famem super terram, quasi personam aliquam, cum famem non sit nisi ex inedia contracta perniciæ, quæ ita per alimentum repellitur, sicut morbus per medicamentum sanatur. Sed intelligendum est singulos diabolos singulis pestibus administrandis præfectos, unde alibi dicitur: *Immissionem fecit per angelos malos*. Et ideo dicit: *Vocavit famem*, id est, præfectum famem super terram, id est, famem quæ in ejus dispositione erat ante mundi constitutionem jussit esse super terram. *Et contrarium omne firmamentum panis contrivit*, id est, abstulit panem illi terræ, quo confirmantur homines. Ante autem quam hoc faceret, ut esset eis quo confugerent, ipse qui etiam non recte factis utitur ad bonum, *misit ante eos in Ægyptum virum quemdam*. Nam *venundatus est*, id est, permisit venundari Joseph a fratribus, Ægyptiis in servitium, vel in servum. Et si Joseph, a fratribus venundatus, humiliatus et exaltatus, locum fecit populo Dei ad temporalia bona.

no confirmaretur super inimicos suos, multo magis mysticus Joseph, a fratribus venditus, secundum carnem humilitatus, et in caelis exaltatus, locum fecit ad æterna bona populo Dei triumphanti de diabolo et angelis ejus.

Humiliaverunt in compedibus. Venditus quidem est Joseph Ægyptiis, et ipsi Ægyptii humiliaverunt pedes ejus in compedibus. Posuit enim Putiphar, princeps Pharaonis, in carcerem, propter mandatum uxoris suæ, cui noluit consentire, sicut refert historia. Et tunc ferrum, id est, dura tribulatio necessitatis pertransiit animam ejus, quod tandiu fuit, donec veniret verbum ejus, id est, dum somnia magistro pincernarum et pistorum, qui secum erant in carcere, interpretaretur, quod ex se non habuit, sed quia eloquium Domini, id est, Spiritus sanctus, quo locutus est ei Dominus, interius inflammavit, id est, illuminavit et incendit eum ad interpretandum. Postea vero cum rex somnium vidisset, nec idoneum interpretem inveniret, nonitus a principe pincernarum de Joseph, misit ad carcerem, et solvit eum princeps populorum, id est, Pharaon, et dimisit eum. Et constituit eum dominum domus suæ, etc.

Et intravit Israel in Ægyptum. Ecce transitus prædictus. Terram Cham vocat Ægyptum, quia posteritas Cham possedit eam.

Et auxit populum. Intravit, inquam, Israel in Ægyptum, et ibi Dominus relementur auxit populum suum, et firmavit eum super inimicos suos. Quod quidem tunc non erat, quando masculi eorum interficiebantur, et ipsi lateritio opere premebantur; sed tunc erat hæc confirmatio quando omnes inimici eorum secus litus mortui inventi sunt.

Convertit. Quasi dicat: Digni erant inimici super quos Dominus ita firmaret populum suum, quia convertit cor eorum, et occidit pisces eorum. Non intelligendum est, quod Deus auctor sit alicujus mali, sed cor quod per se pravum est, justo judicio suo permittit in pejus declinari, scilicet, ut qui sordidus est, sordescat adhuc. Ita et hic. Cor enim Ægyptiorum pravum erat, quia invadebant eorum felicitati. Et Dominus convertit, id est, ex toto vertit illud cor eorum, non illos quidem ad malum incitando, sed suis bene faciendo. In odium suorum, id est, in invidiam. Invidia enim est odium felicitatis alienæ. Et ut dolum facerent in servos ejus, quod illi quidem fecerunt qui se amicos extrinsece simulabant, et tamen Pharaoni, ut eos opprimeret, occulte suggerebant. Pro hoc autem odio et dolore misit Dominus in Ægyptum Moysen servum suum de Madian, ubi erat apud Jethro socerum suum, dicens ei: Revertere in Ægyptum, ut libera populum meum. Videns enim afflictionem ejus vidi, et gemitum ejus audivi. Sed quia Moyses respondit: Domine, ab heri et ab nudius tertius ex quo locutus es mihi, incircumcisus sum labiis et corde, dixit ei Dominus: Assume tecum Aaron fratrem tuum. Et ideo propheta adjungit: Misit et am Aaron, quem elegit ad hoc ipsum ad quod Moysen. Et in eis duobus posuit, id est, firmiter statuit, ita, scilicet, quod non fallerent verba signorum suarum, et prodigiorum suorum, id est, signa sua minora et prodigia majora, quæ quasi verba erant, quia sicut verba aliud significabant, ita et ipsa aliud significabant. Signorum suorum et prodigiorum dico, factorum in terra Cham, id est, in Ægypto. Et exsequitur signa, id est, prodigia illa dicens: Misit tenebras, et obscuravit Ægyptum. Et ita exacerbavit Ægyptiis sermones suos, quia illi contumacibus suis responsis et contradictionibus suis oppugnaverunt sermones Domini, ideo sermones isti sunt eis exacerbati. Hoc modo litteram beatus Augustinus ponit, et dicit se per paucos libros invenisse unquam ubi esset non exacerbavit. Potest tamen illud dici ita: Non exacerbavit sermones suos Moysi et Aaron, quia quod eis dixit, hoc in opere exhibuit. Si enim aliquid promitteret quod non implet, tunc sermones ejus acerbi eis viderentur. Quæ autem de plagis se-

quantur, historice tantum accipiendæ sunt, et ideo non est in eis morandum. Dixit, vel Moyses, vel Dominus, qui quod temporaliter fit ante omnia tempora in Verbo suo semel disposuit.

Et venit cœnomyia et cynifex. Non ut quidam opinantur, hæc una plaga sunt, sed duæ. Locusta autem et bruchus, ut beatus Augustinus testatur, una plaga sunt. Et est alterum parens, alterum vetus.

Et comedit omne fenum in terra eorum. Fenum Noe triticum etiam designatur. Et comedit omnem fructum arborum in terra eorum. Et percussit sic Dominus omne primogenitum in terra eorum. Et primitias omnis laboris eorum, primi genita accipe in hominibus, primitias vero laboris in cæteris animalibus.

Et eduxit eos. Illa quidem fecit Dominus inimicis, hæc fecit vero populo suo, scilicet, eduxit eos cum auro et argento, mutuo ab Ægyptiis accepto. Dicit beatus Augustinus propterea hoc Dominum fecisse, quia carnales erant, neque tales erant quicunque possent, vellebent contemnere laborem suum et si temporalem, tamen debitum, justamque mercedem. Neque ideo quia illi Ægyptios per dolos deceperunt, putandus est Dominus dolos illos in populo illo, qui sursum cor haberet, jubere, aut si fecerit, approbare. Magis enim per illa verba Dei, qui carnale cor eorum videbat, et cupiditatem examinabat, per visus sunt illa facere quam jussi. Nec tamen sine profectu carnalis animæ eorum fuit, quod illis fecerunt qui talia jure passi sunt. Et quamvis per dolos ab iniquis hominibus, tamen quod juste eis reddi debuit, abstulerunt. Sicut autem iniquitate Ægyptiorum, ita infirmitate istorum usus est Dominus ad revelandum ea quæ in illis factis significabantur, scilicet, ut nos ab Ægyptiis aurum et argentum sumamus, id est, in libris infidelium rhetoricos ornatus sententiarum, et in ornamentum sanctarum Scripturarum transferamus.

Lætata est Ægyptus. Non primo, sed postquam audiverunt suos in mari extinctos esse, illos illæ abissi esse. Timuerunt enim nimis ne redirent, et Ægyptum totam occuparent. In illa perfectione expandit Dominus nubem, etc., hoc est, prolexit eos in columna nubis in die, et in columna ignis in nocte.

Petierunt. Et pane cæli, id est, manna, quod propter significatum dicitur panis cæli, vel quia de superiori regione descenderet, saturavit eos. Non solum in sterili loco saturavit eos, sed etiam in arido potavit eos, quia dirupit petram, et fluxerunt aquæ, non parvæ, sed flumina etiam abierunt in sicco, id est, ubi prius fuit siccitas. Et ideo carnali populo hoc exhibuit, quoniam memor fuit verbi sancti sui, id est, æternæ promissionis, quæ per illa bona temporalia significabantur. Quod verbum habuit ad Abraham puerum suum, id est, in simplicitate colentem eum. Et sic eduxit populum suum in exultatione; quosdam quidem in exteriori tantum, quosdam vero etiam interiori, scilicet, in quibus est beneplacitum Deo. De quibus agit psalmus: Et electos suos in lætitia. Repetitio est ad confirmationem. Et beatus Augustinus dicit in hoc loco: Intelligendum est servos Dei in hoc loco, et electos filios promissionis, semen Abraham imitans fidem, hæc temporalia bona non ideo a Deo accipere, ut in eis luxu diffluant, aut perversa securitate tepescant; sed ad esse hæc omnia parata divina misericordia, ut facerent ad illud æternum bonum.

Et dedit. Postquam eduxit eos deserto, regiones gentium dedit eis. Et labores multorum populorum possederunt, non ut propterea eum colant, sed ut hæc quoque ad naturam bonam referant. Quæcunque enim alia bona dat Deus, referenda sunt ad gratuitum cultum ejus, ipse autem gratuitus cultus ad alia non est referendus. Et hoc est quod dicit. Ideo eis illa dedit, ut custodiant justificationes ejus. Et quidem sic justificationes custodire exponit, dicens: Et legem ejus exquirant. Sic etiam beatus Augustinus talia verba subjungit: Audi ergo, se-

men Abraham, non de carne glorians, sed fidem Imitans, audite, servi et electi Dei, habentes gloriam vitæ, quæ nunc est, et futura; et si duræ sunt vobis tentationes in hoc sæculo, Joseph in carcere, Christum in cruce cogitate. Si autem temporalium rerum adjacet prosperitas, non propter ipsam Deo, sed propter Deum ipsa utimini, nec existimetis Deum necessarium esse cultoribus suis propter ista. Sed primum quærite regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. »

IN PSALMUM CV.

Alleluia, alleluia.

ARGUMENTUM.

Psalmus hic ex persona populi quasi jam in Babylone positi canitur, confitentis peccata sua, ac deflentis quod beneficiis Dei semper ingratus exstiterit. Aliter, vox Ecclesiæ ad Apostolos. Legendus ad Exodum.

EXPLANATIO.

Breviter in titulo præmonetur, ut Domino totius psalmi jubilatione cantetur. Introducitur confitens populus Hebræorum, qui, relicta patrum perfidia, ad pietatem Domini ipso miserante perductus est, ut intelligamus, cum fuerint conversi, et ipsos alleluia merito pro sua redemptione cantare. In prima igitur narratione deprecatur ut societur populo beneplacito, quia erat Domini Salvatoris adventu de gentibus congregandus. Secunda patrum suorum peccata dimittit, quæ fecerunt in Ægypto, mirabilia Domini minime contuentes, pium tamen Dominum ab inimicis eos liberasse. Tertia refert ad peccandi studia reversos, sed Dominum Moysi precibus fuisse delinquit. Quarta iniquitates eorum asserit iteratas, impendentemque Domini iram, Phinees supplicatione placatam. Quinta ad aquam contradictionis eos Moysen exacerlasse, suosque post hæc filios idolis immolasse commemorat. Unde Dominus vehementer iratus, tradidit eos gentium servituti. Ac deinde miseratus, in conspectu inimicorum, eos reddidit gloriosos. Sexta precatur, quod novrat esse venturum, ut de universis nationibus Ecclesia catholica congregetur, et laudes Domino æterna exultatione celebret.

COMMENTARIUS.

Confitemini Domino, quoniam. Psalmus iste de alleluaticis psalmis secundus est, qui inscribitur bis *Alleluia*. Et dicunt quidam quod unus sit de prioribus psalmo. Sed dicit beatus Augustinus quia si hoc esset, tunc illud quod notatur psalmus quod sit inter utrumque alleluia poneretur. Dicit etiam non necessarium esse bis apponi, quia semel tantum sufficit. Coniungitur autem per hoc psalmus iste superiori, quia sicut ille tractat de his in quibus beneplacitum est Deo in priori populo, ita tractat iste de his qui amaricaverunt sibi Dominum, quibus tantum non defuit divina misericordia. Dicuntur autem hoc in persona illorum, quicunque, si veniam precantur, et illorum exempla commemorant, in quos etiam peccatores dives apparuit misericordia Dei, et incipit a confessione iste sicut prior. Accipienda autem est confessio gentium, quia dicitur in psalmo: *Peccavimus cum patribus nostris*. Sub intelligenda tamen est confessio laudantis, quia subdit: *Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus*. Nulla enim confessio peccatorum vilis est, in qua Deus non laudatur corde et ore. Et quia in utraque confessione laudatur Dominus, ideo psalmus bis *alleluia* intitulatur, et incipit ita: *Confitemini*, id est, confessionem facite *Domino*, primum vos accusando, deinde ipsum laudando. Et debetis ei confiteri, *quoniam est bonus*, id est, suavis et dulcis omnibus se digne gustantibus, et *quoniam misericordia ejus est in sæculum*. Secundum sæculum αἰών Græcum accipitur æquivoce, et pro æterno et pro tempore. Si pro tempore accipiatur, tunc intelligemus misericordiam,

A quia et in hac miseria nos consolatur, et ab hac miseria nos liberat; si vero pro æterno, tunc illam misericordiam intelligemus sine qua nemo potest in illa vita esse beatus, scilicet, qua laborem nostrum temporalem æterna quiete remunerat.

Quis loquetur potentias. Repletus consideratione divinorum operum, iste qui exposcit misericordiam, subdit: *Quis loquetur potentias Domini*, etc. Considerans præcepta Dei, quorum præceptorum opera laudes sunt ejus, qui operatur in suis, dicit: *Quis confessus loquetur potentias Domini*, id est, quis poterit alicui explicare præcepta Domini, quibus potenter nos sanat et justificat? Et quia Deus invisibiliter quaedam operatur, et illa sunt ineffabilia, ideo addit: *Aut quis auditas*, id est, si audierit, etiam *faciet*, id est, poterit facere *omnes laudes ejus*? Laudes sunt ejus opera præceptorum ejus; sed ideo potius posuit laudes, quam opera, vel præcepta, quia, in quantum hoc fuerit, laus ejus sunt qui operatur in nobis *vult et pro bona voluntate perfere*. Vel aliter: *Quis confessus loquetur*, id est, digne repræsentabit in se *potentias Domini*? scilicet, quam potenter hominem formaverit, et quam potenter reformaverit. *Quis*, inquam, ita loquetur, ut faciat *auditas* has *omnes laudes ejus*, scilicet, ut non solum dicat voce, sed etiam ostendat opere? Nullus utique.

Beati qui custodiant. Continuatio eadem, sed utraque sententia. Quasi dicat: Nullus utique omnes laudes ejus facere poterit; sed *Lumen* quidam sunt qui non faciendo *beati* sunt, illi, scilicet, *qui custodiunt iudicium, et faciunt justitiam*, id est, qui recte judicant, et recta faciunt, et non ad horam, sed in *omni tempore*. *Quicunque enim perseveraverint usque in finem, hi salvati erunt*, hoc est, qui custodiunt iudicium in fide, et faciunt justitiam in operatione, et in hoc *beati* sunt, quia venit tempus quando iudicium quod nunc custoditur fide exercebitur operatione, scilicet, quando justitia convertetur in iudicium, id est, quando justii accipiunt potestatem iudicandi eos recte, a quibus nunc iudicantur non recte. Et quia custodire iudicium, et facere justitiam, nemo potest, nisi sanatus ab iniquitate per illum qui justificat impii, ideo rationem subdit. Quasi dicat: Ut nos custodiamus iudicium, et faciamus justitiam, ideo, *Domine, memento nostri*, qui sumus inmemores tui in *beneplacito populi tui*, id est, associando nos illis quibus beneplacitum est tibi. Et *visita nos in salutari tuo*, id est, notifica nobis Salvatorem tuum. In quo non solum peccata dimittuntur, sed etiam anima sanatur, ut iudicium custodiat, et justitiam faciat.

Ad videndum in bonitate. *Memento, inquam, nostri*, et *visita nos ad videndum*, id est, ut cæci non remaneamus, sed videamus quod videndum est; et hoc non in merito nostro, sed in *bonitate electorum tuorum*, id est, gratia illa quam tu præstas electis tuis. Vel aliter: *Memento nostri in beneplacito populi tui ad videndum in bonitate electorum tuorum*, id est, ad hoc, ut tandem te videamus in ea suavitate, in qua *viri* sunt te electi tui. Et *ad lætandum in lætatione gentis tuæ*, ad hoc, ut nos lætemur in ea lætatione in qua lætabitur gens tua, id est, in te, quando tu eris omnia. Et non dico videamus, lætemur, ut *lauderis cum hereditate tua*, id est, ut hæreditas tua sit laudabilis, et tu in ea sis laudabilis.

Peccavimus cum patribus nostris. Quasi dicat: Necessè est, Domine, ut memineris quia *peccavimus cum patribus nostris*, id est, cum adhuc essemus in lumbis patrum nostrorum, sicut alibi dicitur, quod *Levi declinatus est*, id est, decimas dedit in lumbis Abraham. Vel *peccavimus cum patribus nostris*, id est, ita nos peccavimus, sicut et patres nostri. Nam *injuste egimus in proximum, et iniquitatem*, id est, impietatem in Deum, prosequitur autem quomodo patres peccaverint dicens, *Patres nostri non intellexerunt mirabilia tua*, Domine, facta in Ægypto, scilicet non attenderunt quid voveris eis præstare per illa mirabilia: hoc est vitam æternam non temporalem,

sed incommutabile bonum, quod patienter esset expectandum. Ipsi autem impatienter murmuraverunt, et temporalibus bonis beatos se fieri putaverunt, quæ veram beatitudinem non conferunt: quia insatiabilem cupiditatem non extinguunt. Sequitur:

Non fuerunt memores multitudinis misericordie tue. Utrumque redarguit hic memoriam et intellectum. Intellectu namque opus erat ut intelligerent, ad quid Deus per illa inducere vellet: memoria vero, ut saltem mirabiliter facta temporaliter non obliviscerentur, sed fideliter præseruarent quod eadem potestate qua eos de potestate Ægypti liberaverat, de persequenti hostium persecutione eos liberaret. Specialiter enim respicit quod dicit eos non fuisse memores mirabilium ad illud, quando ab una parte montibus clausi, alia parte Rubro mari, a tertia parte insequentibus Ægyptiis desperaverunt se a Domino posse liberari. Et hoc est quod dicit: *Et qui non fuerunt memores, ideo irritaverunt*, id est, Deum ad iram provocaverunt desperando de ejus potentia, cum essent *ascendentes*; hoc dicit quantum ad situm loci. Descensus enim est a Judæa in Ægyptum, ascensus vero ab Ægypto in Judæam. *Irritaverunt* dicentes in mari Rubro, scilicet adeo eis formidato. Vel potest et simpliciter dici propter situm loci, *ascendentes in mare Rubrum*. Et quamquam irritaverint, tamen Dominus *salvavit eos*, non propter meritum eorum, sed propter nomen suum, scilicet ut notificaret aliis potentiam suam. Et mirifice salvavit eos, quia *increpuit*, id est, admonuit *mare Rubrum* quasi dominus servum, et *exsiccatum est*. *Et deduxit eos in abyssis*, id est, per locum ubi prius erant abyssus, cum tanta securitate, sicut postea in deserto. Et in ipso mari *salvavit eos de manu*, id est, de potestate Ægyptiorum; et ita salvavit eos quod omnino redemit eos de manu summi inimici, id est, Pharaonis. Non ideo dicit redemit quod aliquod pretium ibi dederit, sed præcurrit Propheta jam ad præsignatum, id est, ad sanguinem Domini nostri Jesu Christi, quem pro redemptione nostra fundi vidit. Et vere *salvavit eos de manu odientium* in mari, quia *aqua opruit eos*, ita quod *nec unus remansit ex eis* reliquus. Et tunc *crediderunt patres nostri verbo ejus*, id est, promissionibus Domini de sua liberatione per Moysen factis. Et in laude ejus, id est, laudanter cantaverunt hymnum ejus dicentes: *Cantemus Domino gloriose*. Sed *cito fecerunt*, id est, cito laudes illæ finem habuerunt, quia *obliti sunt operum ejus*: et non *sustinuerunt*, id est, non sursum in consideratione *consilium ejus*, scilicet ut attenderent beneficia illa erga se non esse inania; sed quod per ea Dominus ad aliquod magnum, id est, ad vitam æternam perducere vellet. Et quia non *sustinuerunt consilium Domini*, ideo *concupierunt concupiscentias in deserto*, et *tentaverunt Dominum in iniquo*. Et tamen non defuit eis divina misericordia, quia *dedit eis petitionem ipsorum*, id est, carnalem petitionem quantum ad potum. *Et misit satietatem* pliendo manna in intellectum et rationes in animas, id est, in animalitatem eorum.

Et irritaverunt. Quasi dicat: Præter supradicta hæc etiam quidam fecerunt ex illis, quod *irritaverunt Moysen in castris* et non tantum Moysen, sed etiam *Aaron sanctum Domini*, id est, quem Dominus sanctificari præcepit. Consecravit enim Moyses Aaron in sacerdote ex præcepto Domini. Et dissenserunt ab eo duo de populo, Dathan et Abiron, dicentes: quia nimis studeat provehere eos de sua progenie, et contemneutes præceptum Domini, se ipsos sacerdotes facere voluerunt: et assumptis quinquaginta viris ad thurificandum processerunt. Sed quid factum est eis? *Utique terra aperta est, et deglutivit Dathan et Abiron*: et etiam *operuit*, id est, clausit se *super congregationem eorum*, id est, super quinquaginta viros illos imitantes: reliquos vero complices eorum ignis de caelo combussit, hoc est quod dicit, *Et exarsit ignis in synagoga eorum*. Et *flamma combussit*

peccatores. Et tamen post hanc divinam correctionem fecerunt vitulum in monte Oreb, et non saltem aliquid quod esset creatum, sed sculptile. *Et mutaverunt gloriam suam*, id est, Deum in quo ipsi gloriari deberent, non in vitulum, qui saltem animata res est, sed in similitudinem, id est, in simulacrum vituli comedentis fenum, sicut et ipsos, quia fenum, id est, terreni erant, diabolus comedit. Et ideo hoc fecerunt, quia *obliti sunt Deum qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto*, qui fecit magna mirabilia in terra Cham, id est, in Ægypto: et non solum magna, sed etiam *terribilia*, id est, talia mirabilia, quæ valde expavescenda sunt, fecit in mari Rubro. Et quia obliti sunt Deum, ideo *dixit*, id est, disposuit Deus, *ut disperderet eos*, non tamen quod disposuisset, quia si disposuisset, sed tanta fuit iniquitas eorum, quod potuit videri Deus disposuisse ut prorsus disperderet eos. Et vere disperdidisset, si *Moyes electus ejus non stetisset* pro illis in contradictione, id est, in humilitate spiritus in conspectu ejus, id est, in corde ejus, ubi conspicit, dicens ita: *Domine, si dimiseris populo, huic dimitte: sin autem, dele me de libro quem scripsisti*; hoc autem dixit, securus de justitia sua, ad hoc ut *averteret iram ejus ne disperderet eos*. Et tamen ipsi digni fuerunt qui disperderentur, quia cum exploratores eorum missi in terram promissionis, ad magnam terræ commendationem botrum talem, quem vix duo portare possent, inde retulissent, ipsi pro nihilo habuerunt terram illam desiderabilem. Ne tamen intelligas, quod damnati sint propter illius terræ contemptum, sed, quia neglexerunt significatum. Botrus autem ille qui de terra promissionis a legatis alatus est, significavit Christum: qui autem prius portabat, et botrum post se habebat, significat Judaicum populum non agnoscentem Christum: qui autem sequebatur, et botrum ante se intuebatur, significat gentilem populum, qui Christum agnoscit, et non post se, sed ante oculos mentis semper eum ponit.

Non crediderunt. Ideo, inquam, *pro nihilo habuerunt terram desiderabilem*, quia non crediderunt verbo ejus, id est, promissioni Domini. *Et ideo murmuraverunt in tabernaculis suis*, sed non exaudierunt vocem Domini: et ideo Dominus elevavit manum suam super eos, id est, distulit pœnam, quam tunc meruerant, ut tanto gravius deinde puniret eos. Vel *elevavit manum suam super eos* ad gravius percutiendum, scilicet ut tunc maxime prosterneret eos in deserto, et ut post ipsos *dejeceret etiam semen*, id est, filios eorum in nationibus, id est, per nationes, sicut Philistinis fecit, et per Assur, et per complures alios. *Et ut disperderet eos in regionibus*, sicut hodie dispersi sunt; et merito hoc, quia *initiatii sunt* se, id est, consecraverunt se: vel *initiatii sunt*, id est, sacrificaverunt Beel, qui colebatur in Phegor, Belus enim fuit pater Nini, ad cujus honorem filius idolum fecit, quod vocabatur Beel, et colebatur in regione Phegor, cui isti in deserto sacrificaverunt. Potest etiam dici, quod sic gentibus permisti sint, quod quidam illorum et in Phegor Beel adoraverunt, et *comederunt sacrificia mortuorum*, id est, sacrificia Belo qui jam mortuus erat oblata. Et sic irritaverunt Deum in adinventionibus suis, non quod ipsi ritus illos tunc, quos gentes prius invenerant, adinvenirent; sed quia ita studebant ibi, ac si ipsi noviter adinvenissent. *Et ideo multiplicata est in eis ruina*, quia perierunt et a serpentibus et multis aliis modis. *Et aliis Deum irritantibus Phinees sacerdos ille stetit*, quia non est lapsus cum illis. *Et placavit Deum Hebræum* quemdam cum Madianitida virgine concubentem transendo: et quia hoc non fecit animo ultionis, sed animo dilectionis, correpti sunt alii, et sic *cessavit quasiatio*, quia non immisit Deus tribulationem amplius illi populo pro hac offensa, sicut prius solitus fuit ficere. *Et irritaverunt præterea quæ prædicta sunt, irritaverunt etiam Dominum ad aquas contradictionis*, scilicet ut rixati sunt contra Moysen dicentes: *Date nobis aquam ut bibamus*. Et tunc *rexatus est*, id est,

commotus est *Moyſes propter eos* idcirco quia *exacerbaverunt*, id est, ad iram provocaverunt *ſpiritum ejus*. Et ideo *diſtinxit*, id est, diſtinctionem fecit *in labiis*, quia cum in aliis omnibus miraculis certus fuerit, et ſecure locutus ſit hic dubie locutus est dicens, *Nunquid poterimus de terra hac aquam vobis elicere?* Et ideo populum in terram promiſſionis non perduxit. Nec ſolum ad aquam *contradictionis* Dominum *irritaverunt*, ſed etiam in hoc, quia poſtquam introducti ſunt in terram promiſſionis, non *diſperdiderunt* omnes illas *gentes quas Dominus dixit*, id est præcepit illis diſperdere. Quasdam enim gentes non diſperdiderunt, ſed ſibi tributarias fecerunt. Et ita *commiſti ſunt inter gentes, et didicerunt opera eorum*. Et exponit quæ opera, dicens: *Et ſervierunt ſculptilibus eorum*. Et hoc *factum* est illis in *ſcandalum*, id est in ruinam. Et merito, quia non ſolum oves et boves, ſed etiam *immolaverunt filios ſuos et filias ſuas dæmonibus*: hoc quidem non habet hiſtoria, ſed tamen non ideo minus credendum eſt prophætico ſpiritu, qui hoc dicit, et aliſ prophetis qui sæpe idem improperant eis. Et qualiter immolaverint, proſequitur dicens: *Et effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, et filiarum ſuarum, quas ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaan*. Et hoc modo *interfecta* eſt terra in *ſanguinibus*, continens pro contempto; hoc eſt terreni illi interfecti ſunt interior propter innocentem ſanguinem, dæmonibus effuſum.

Et *contaminata eſt in operibus eorum*. Exponit quomodo, ſcilicet quia *fornicati ſunt in adinventiſſimis ſuis*, id eſt in studiis ſuis, quia proprio Deo relicto ad hæſerunt falſis diis. Et ideo *iratus eſt Dominus* illi populo, vel in illum *populum in furore*, id eſt, in ira gravi: et ideo *abominatus eſt illum*, id eſt vilem fecit *hæreditatem ſuam*. Per hoc autem quod dicit hæreditatem, oſtendit abominationem illam omnino non eſſe ad destructionem, ſed ad correctionem. Et vere, quia dicit abominatio eſt hæreditatem ſuam: quia *tradidit eos in manus gentium*. Et hoc ita, quod *dominati ſunt eis, qui oderunt eos*: quod graviffima ſervitus eſt, ut patiaris dominum, quem habes inimicum. Et quia *dominati ſunt, ideo tribulaverunt eos inimici, et ſic graviter humiliati ſunt ſub manibus eorum*, ſed Dominus *liberavit eos sæpe*. Ipsi autem non illud attenderunt, ſed *exacerbaverunt eum in conſilio ſuo*, id eſt quia conſilium ejus non attenderunt, ſed ſuum. Conſilium enim Dei erat, ut per temporalia bona induceret eos ad æterna. Ipsi autem non illud attenderunt, ſed ſuum conſilium ſequi maluerunt, ſcilicet ut quærent, quæ ſua erant, non quæ Dei erant. Et ideo merito *humiliati ſunt iniquitatibus ſuis*, id eſt in quod iniquitates eorum cauſa eſſent humiliationis ipſorum. Et rursus non defuit eis divina miſericordia, quia *vidit Dominus cum tribularentur*. Non ideo hoc dicit, quod aliquando non videat: ſed tunc tamen maxime videre tribulationem noſtram dicitur, quando miſeretur. Et propterea ſubdit, *Et audivit orationem eorum*: et hoc totum fecit non propter umbram, ſed propter figuram, ſcilicet quia *memor ſuit teſtamenti*, non veteris quod aboletur, ſed novi, quod per illud ſignificabatur. Et ideo *penituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ*, non quod penitentia unquam in eo fuit, in quo malum factum non præceſſit: ſed quia tam miſericorditer cum illis egit, quod potuit videri penitere eum prioris afflictionis. Et vere multam miſericordiam eis impendit, quia *dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium, qui ceperant eos*, id eſt, hoc fecit quod etiam hoſtes, qui captivos eos tenebant, miſericorditer egerunt cum illis. Vel aliter: *Dedit eos in miſericordias*, id eſt, ita miſericorditer cum illis egit mittendo filium ſuum, et liberando eos ab interioribus hoſtibus, ut non ſolum miſerati, ſed propter excellentiam ipſæ etiam miſericordiæ poſſent dici. Et hoc fecit in *conſpectu omnium, qui ceperant eos*,

id eſt, videntibus illis et attendentibus, qui captivos adhuc eos tenebant per captivitatem in prævaricatione primi hominis factam: quod æquipoſſenter dicere eſt: *Ejecit dæmonia ab eis*. Et quia in Evangelio dicitur: *Ecce ejecit dæmonia*. Et *hodie et cras ſanitates perficio, et tertia die conſummor*: ideo cum dixiſſet: Quia ejecit dæmonia, ſubjungit orationem ut ſanitatem perficiat, dicens: *Domine Deus noſter, fac nos ſalvos* perficiendo in nobis ſanitatem. Poſt autem per *hodie* accipi tempus ſub lege, per *cras* vero tempus gratiæ, in quo utroque ſanitatem operatus eſt: vel per *hodie* accipi tempus præſentæ ejus in carne: per *cras* vero tempus Apoſtolicæ miſſionis, et uſque ad finem sæculi, in quo etiam per prædicatores ſuos ſanitates perficit. Tertia vero quia *conſummatur*, erit quando omnes *occurremus ei in unum virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti*. Et ut ſalvos facias, *congrega nos* verum ſemen Abrahæ per fidei unitatem *de nationibus omnibus, ad hoc ut conſitemur ſancto nomini tuo, et tandem gloriemur in laude tua*, id eſt, in laude perfecte laudantium, quia perfecte amantium. Et ideo perfecte amantium, quia facie ad faciem contemplantium, nos dico dicentes ita: *Benedictus ſit Dominus a sæculo et uſque in sæculum*, id eſt æternaliter *Deus Israel*, id eſt, qui facit ut videntes eum per fidem, ſint videntes eum per ſpeciem: et hoc *dicit omnis populus*. Ut autem tunc dicere poſſit, *ſit ei nunc benedictio in populo Judaico, ſit et in præputio*.

IN PSALMUM CVI.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Reditus populi de Babylone prædicator. Primumque imperatur ut collata beneficia devotis extollant vocibus gratiarum: ac deinde quæ mala in captivitate pertulerunt, varia narratione describuntur. Aliter vox Chriſti de Judæis, legendus ad lectionem Numeri et Judicum.

EXPLANATIO.

In primo alleluia commendatus eſt populus Judæorum, de quo nulla querela eſt; ſecundo eos commemorat, qui in eadem gente creberrimis offenſionibus erraverunt, et ad Domini gratiam ipſius miſeratione reversi ſunt. Hic autem commemoratur populus Chriſtianus ut pro collatis ſibi beneficiis laudes Domino reddat. Aliter alleluia primum egit ut baptizentur credentes; ſecundum ut concilietur poenitentes, ibi accepit plebem ſuam in exultatione, et electos ſuos in lætitia. Hic poenitentes exaudit, et dat in miſericordiam in conſpectu omnium, qui eos ceperunt. In tertio uſus noſter quotidianus reſertitur, et hæreſis Novatiana damnatur. Poſt Hebraici populi confessionem, de quo præcedentes psalmi locuti ſunt, Propheta venit ad populum Chriſtianum, qui per ſpatia totius orbis ſuperſtitionum ſolitudine vagabundus errabat. In prima ſectione commonens eum laudes Domini conſiteri, cujus ſanguine redemptas Eccleſias accepit, qui per aras dæmonum, lucosque ſtulto rapiebatur errore. Secunda gratias dicit Domino peragendas, qui gentiliū animas veritatis pabulo jejuna religionis ſuæ ubertate ſatiavit, et eorum vincula peccatorum inexcuperabili virtute dirupit. Tertia Patri gratias præcipit eſſe referendas, quia Chriſtus adveniens diaboli portas vetesque confregit. Quarta Domino ſacrificium laudis a ſacerdotibus commonet offerendum, qui inter sæculi fluctus Eccleſiarum gubernatione præſident, describens quemadmodum et ipſorum temptationibus Deus ſubvenire dignetur. Quinta iterum dicit a ſacerdotibus et ſenioribus Dominum eſſe laudandum, qui ſqualentem mundum ariditate peccati in amariſſimam jucunditatem cœleſti manere commutavit. Quod videntes recti corde gaudebant,

quæ partes a similibus versibus, quos intercalares vocant, incipiunt.

COMMENTARIUS.

Confitemini Domino, quoniam bonus. Psalmus iste commendat miserationes Dei sæpe probatas in nobis, ideoque dulcis est expertis. Cantatur autem manifeste de unive sa Ecclesia, ubique terrarum diffusa: hoc est de duobus parietibus in uno angulari lapide convenientibus, et alibi *Abba pater* clamantibus, unde bis *Alleluia* intitulatur. Et quia miserationes Dei commendat, videamus ergo quid admoneamur, unde aggratulemur, unde gemamus, unde auxilium postulemus, unde deseramus, unde nobis subveniatur, quod per nos simus. Quasi dicat: Per ejus misericordiam simus, quomodo superbia nostra coneratur, qualiter gratia ejus glorificetur, ut unicuique occurrat in se, quod Psalmus commendat: et experti approbent, inexpertis vero dissident. Et incipit: *Qui redempti sunt a Domino*, non redempti de manu Ægyptiæ servitutis, non de inutilibus laboribus et luteis operibus, non redempti ab illa arcta Ægypto, quia omnes simul redempti sunt, et horum hostes simul perierunt: sed redempti de lata Ægypto hujus mundi, quotidie redimuntur et in multis et in singulis, et quorum hostes quotidie submerguntur in mari, quos scilicet Dominus non redemit de manu Pharaonis, sed de manu hostis antiqui; et ita eos redemit, quod non tantum de uno loco, sed de pluribus regionibus eos congregavit. Et vere de regionibus, quia *a solis ortu et occasu*. In ortu solis Judæi erant, qui per legem et prophetas inde solis lumen susceperant: Gentes vero in occasu erant, quæ postposito Creatore creaturam adorabant, et exponit occasum dicens, *Ab Aquilone et mari*. Per Aquilonem intellige, quod charitas in eis refrixerat, per mare vero, quod etiam amaritudo persecutionis in eis erat. Tales, inquam, redempti dicant alter ad alterum: Si gustastis, *confitemini Domino*: si enim non gustastis, confiteri non potestis. Si gustastis aviditate, eruete confessione. Et merito debetis confiteri Domino, quoniam omnibus digne se gustantibus est bonus, et quoniam misericordia ejus est in sæculum, sicut in priori psalmo diximus. Dixit *qui redempti sunt*, quia autem hæc redemptio non simplex est, sed multiplex, ideo psalmus proponit quatuor tentationes, quatuor clamations, quatuor liberationes, quatuor misericordiarum Dei confessiones. Et prima redemptio est ignorantia, et erroris, et inedia verbi Dei. Sicut ponamus aliquem nihil boni querentem, sed veterem vitam seductoria securitate viventem, nihil esse putantem post hanc vitam, quandoque finiendam, deditum illecebris et mortiferis delectationibus hujus sæculi: hunc talem gratia Dei aliquando quasi a somno interius erigit, et in errore se invenit, et multum sollicitus de salute sua fit. Et hæc est tribulatio prima, tentatio. Deinde autem quam potest, pulsat, clamat ad Dominum: et Dominus liberat eum de tenebris erroris. Et in via ducente ad civitatem habitationis, id est, in fide, et sui cogitatione, vel cognitione eum ponit, et doctrina verbi Dei reficit, et Domino jure debet confiteri: postquam autem jam positus in via, scit quid faciendum sit et quid cavendum, incipit pugnare contra veteres consuetudines. Sed quia non attendit unde debeat arma sumere, quem cooperatorem debeat habere. Si enim præsumit de se, divino auxilio deserente, multum potest laborare, sed nihil efficere. Et hæc est secunda tentatio, quæ dicitur difficultas bene operandi. Sequitur damnatio, liberatio, confessio: quia attendens ille inefficaciam suam, clamat ad Dominum, et Dominus liberat eum: quia dirumpit vincula difficultatis et ponit eum in operatione æquitatis: et fit ei facile, quod erat ei difficile, et inde Domino confiteri debet. Posset autem Dominus sine difficultate hoc nobis præstare, sed si non difficultatem haberemus, auctorem tanti boni non agnosceremus. Item cum jam positus est in facilitate bene ope-

randi, difficultatibus veterum consuetudinum superatis, non ex otio illo reducitur ad aliquam pravam consuetudinem, sed incurrit tertia tentatio, tædium scilicet divini verbi, id est, tædium orandi, legendi, jejunandi, vigilandi, et aliorum quibus ad melius possit proveli, et sic periclitatur. Nec faciat eum de priori societate securum, sed pro tædio timeat eum moriturum: quia sicut corpus fastidio corporali cibo perimitur, ita anima fastidio corporali cibo periclitatur. Sed rursus clamat ad Dominum, et liberatur, et tamen sequitur ut confiteatur. Ecce splendidificatis tenebris et difficultatibus veterum consuetudinum superatis, et repulso tædio verbi Dei, tales jam apti sunt, qui ad regimen Ecclesiarum provebantur, et provehuntur. Sed quanto magis exaltantur, tanto magis periclitantur: quia tunc insurgit tempestas maris Ecclesiam quatientis, et gubernatorem turbantis: et sic periclitantur modo ascendendo usque ad cælos sperando, modo descendendo usque ad abyssos desperando. Sed tamen clamat ad Dominum, et liberatur: et ideo quoque merito confitetur. Et hæc est quarta tentatio, quæ vocatur periculum in regimine rerum publicarum. Nemo autem putet hanc tentationem pertinere ad solos prælatos, quia omnes in navi portantur, et qui operantur et qui gubernantur: et simul in mari periclitantur, et simul in portu salvabuntur. Has quatuor tentationes, ut prædiximus, proponit psalmus, et prima est ubi dicit: *Erraverunt in solitudine*, quod sic continuatur: *Necessarium fuit ut de regionibus congregarentur, quia erraverunt prius in solitudine non in quacunque, sed in inaquoso*. Solitudinem vocat desertum ignorantia et erroris; per inaquosum vero notat iucultum, scilicet quia sine aqua, id est, sine refectione doctrinae erant. *Et non invenerunt per se viam civitatis habitationis*, id est, ducentem ad civitatem, in qua vere est inhabitandum. Est enim quædam civitas ubi non est habitandum, sed quæ potius destruenda est, scilicet Babylonia. Erraverunt dico, *esurientes et sitiientes* naturaliter, quia omnis anima naturaliter esurit bonum. Ecce gravis tribulatio, quod cum essent in solitudine, et viam qua ad habitationem venirent, ignorarent, insuper esuriebant et sitiabant: et ideo *anima eorum* ens tantum in ipsis defecit. Extendens autem se ad Dominum, profecit, hoc est, quod dicit: *Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur*, id est, cum jam atenderent tribulatione peregrinationis, quam nemo attendit nisi cui patria est dulcis. *Et quia clamaverunt, ideo Dominus eripuit eos de necessitatibus eorum*, id est, de tenebris erroris, et fame verbi Dei. Et hoc taliter fecit, eduxit scilicet eos de necessitatibus, perducens eos in viam rectam, id est, in cognitionem suam, et fidem catholicam, ad hoc ut irent in civitatem habitationis. *Unde confiteantur digne Domino misericordiae ejus*, non mendicitati ejus. *Et mirabilia ejus exhibita filiis hominum*, id est, filiis D vetustatis; hoc est: Illi *confiteantur Domino* qui cum essent mortui in vetustate, vivificati sunt ab eo per novitatem. Quod magnum est mirabile. Et quia prius non posuerat, alteram partem tantum liberationis addit: Ideo dico ut confiteantur Domino, *quia satiavit animam inanem*, quantum ad sitim; *et satiavit animam esurientem bonis æternis*, hoc est, inediam verbi Dei ab eis exclusit. Et (quasi dicat) necesse erat ut educerentur et satiarentur, quia erant *sedentes in tenebris*: et non in quibuscunque, sed in *umbra mortis*, id est, in talibus tenebris, quæ obumbrarent eos ad mortem; et erant *vinculi in mendicitate et ferro*, id est, in dura mendicitate. Gravis enim mendicitas est in solitudine esurire et sitire. *Quia exacerbaverunt*. Non culpa auctoris erat, quod in tenebris et mendicitate erant, sed eorum: quia ipsi *exacerbaverunt*, id est, acerba et hispida fecerunt sibi *eloquia Dei*, tunc scilicet quando dictum est illis: *De omni ligno paradisi comede, de ligno au-*

tem scientiæ boni et mali ne comedas. Et in hoc irriterunt, id est, irritum fecerunt consilium Altissimi. Ejus enim consilium erat ut per obedientiam, atque præceptum ad aliquid dignius eos proveheret; ipsi vero prævaricando, et inobediendo illud irritum fecerunt.

Et humiliatum est. Hic secundam tentationem incipit. Quasi dicat: Dominus eduxit eos de tenebris erroris, et posuit in via veritatis, ut scirent quid esset faciendum, et quid cavendum; ipsi autem de se præsumperunt, et ideo cum ex viribus suis veteres consuetudines oppugnare velent, humiliatum est cor eorum in laboribus, quia multum laboraverunt; et infirmati sunt, id est inefficaces in laboribus suis exstiterunt; quia non fuit qui adjuvaret eos, quandiu de se præsumperunt.

Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur. Et ponit simul utramque liberationem, quia repetit priorem dicens: Et eduxit eos de tenebris umbræ mortis, ut prius. Et modo dirupit vincula eorum, scilicet dirupit vincula difficultatis, et posuit eos in operatione æquitatis, ut supra dictum est. Unde confiteantur Domino misericordię ejus, et mirabilia ejus filiis hominum, ut prius. Et debent ei confiteri, quia cum ipsi ita detinerentur, ne possent exire ad bene operandum, sicut alibi clausi portis æreis et vectibus ferreis, ne exeant ad aliquid agendum detinerentur. Dominus contrivit portas æreas, et vectes ferreas confregit, id est, ab omni difficultate eos expedivit. Et hoc taliter fecit, scilicet suscepit eos de via iniquitatis eorum, id est liberavit eos de præsumptione, quæ faciebat eos iniquos, id est, irreligiosos. Quæ iniquitas eorum non erat auctoris, quia humiliati sunt propter injustitias suas; quia injuste egerunt viribus suis, quod Dei erat, ascribendo.

Omniem escam abominata. Ecce tertia tentatio. Quasi dicat: Splendidiſſima jam tenebris, et difficultatibus veterum consuetudinum superatis, adhuc restat aliud periculum, hoc scilicet, quod anima eorum abominata est omnem escam non corporalem, sed spiritualem, id est, tædium verbi Domini, ut supra dictum est, habuerunt. Et ideo usque ad portas mortis, id est, usque ad interitum appropinquaverunt: quia sicut periculosum est corpori fastidire corpoream escam, ita mortiferum est animæ spiritualem escam fastidire. Et iterum clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos, id est, nam hoc modo misit verbum, scilicet idem præcepit et voluit ut sanarentur, et sic sanavit eos. Tale et illud est, quod in Evangelio habetur: Domine dic tantum verbo, et sanabitur puer meus. Et vere salvavit eos, quia eripuit eos de interitionibus eorum. Unde etiam confiteantur Domino misericordię ejus, et mirabilia ejus filiis hominum. Et ita debent confiteri, ut sacrificent sacrificium laudis, id est, ut nihil sibi, sed totum Deo attribuant. Et annuntient opera ejus, id est, multiplices labores eius non in memoria, sed in exultatione.

Qui descendunt mare in navibus. Ecce quarta tentatio. Quasi dicat: Non solum illi quorum anima tædium verbi incidit, et alii prædicti misericordias Dei experti sunt, sed etiam illi qui positi in navibus, id est, qui perfecti ad regimen Ecclesiarum descendunt per mare, id est, humiliantur propter amarum tribulationem extrinsecus, et contradictionem intrinsecus, et dolendo subditis suis; descendentes dico facientes operationem, id est, gubernationem in aquis multis, id est, in populis multis. Ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus, id est, mirabiliter misericordiam ejus erga se cognoverunt in profundo, hoc est in maris periculo, vel in profundum, id est, in occultis cordium subditorum suorum. Alius enim in occulto suo habet adulterium, alius homicidium, alius hoc, alius illud. Et hæc omnia illis prælati referuntur: et si tunc possint gubernare, et singulis consulere ne periclitentur, in hoc maximum misericordiam Dei recognoscunt.

Dixit et stetit. Vere opera Domini et mirabilia viderunt. Nam hoc modo viderunt, quia dixit, id est, præcepit Dominus aliquando, et spiritus procellæ stetit, id est inhorruit, id est, intempestas magna facta est, et fluctus ejus nimium exaltati sunt: prius autem quam hoc fiat, ascendunt prælati illi usque ad caelos bene sperando de subditis suis: et stante procella descendunt usque ad abyſſos desperando. Et ideo descendunt, quia anima eorum, id est, prælatorum tabescebat, id est, deficiebat in malis suis, id est, in pressuris subditorum, vel aliter: Dixit Dominus, id est, præcepit Dominus, et stetit, id est, quievit procella, et deinde iterum exaltati sunt fluctus ejus. Et stante procella ascendunt prælati ipsi bene sperando usque ad caelos, cum vero fluctus exaltantur, descendunt usque ad abyſſos desperando. Et hoc ideo, quia anima eorum in malis tabescebat, ut prius. Et ostendit quomodo dicat, Turbati sunt in se ipsis interius, et moti sunt ut se expedirent, sed tantum sicut ebrius, id est, inutiliter moti sunt, dum de se præsumperunt, quia movebantur quidem, sed non promovebantur. Et hoc ideo, quia omnis sapientia eorum, scilicet et præconandi et orandi et legendi devorata est, id est, ad nihil redacta est: Unde dicit Apostolus: Nolumus vos fratres ignorare de pressura, quæ facta est nobis in Asia, quia supra vires nostras et supra modum gravati sumus, et responsum mortis in nobis habuimus: ut non simus confidentes in nobis, sed in illo qui suscitavit mortuos. Ubi dicit: Responsum mortis in nobis habuimus, ostendit sapientiam suam fuisse devorata. Et rursus hi clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus eorum eduxit eos. Et vere eduxit. Nam hoc modo statuit, scilicet procellam ejus, vel profundum maris in auram, id est in tranquillitatem placidam. Et hoc iterum, quod siluerunt omnes fluctus ejus: tunc prælati sunt lætati, quia fluctus siluerunt. Et merito quia deduxit eos in portum voluntatis eorum, id est, in omnem illam quietem et securitatem, quam ipsi optabant. Unde confiteantur Domino misericordię ejus, et mirabilia ejus filiis hominum: et ita confiteantur, ut exaltet eum tantum in Ecclesia plebis, id est, in Ecclesia bene gubernatorum. Et laudent eum in cathedra seniorum bene regentium, quod est dicere: Et subditi quod bene gubernantur, et prælati quod bene gubernant, non sibi, sed soli Domino attribuunt, et ei soli laudes agant.

Posuit flumina in desertum. Quasi dicat: Merito debent illum laudare, quia superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et ostendit in primis, quomodo superbis resistat, dicens: Quia flumina, id est, illos apud quos erant fluentia doctrinæ per prophetica scripta et legalia instituta, id est, Judæos posuit in desertum: quia et si scripta servaverunt, intelligentiam tamen veram amiserunt, probat. Et exitus aquarum, id est, illos eosdem a quibus doctrina ad alios exivit per propheticas scripturas, et per primitivam Ecclesiam inde assumptam in siliis posuit, hoc est in naturali siti dereliquit.

Terram fructiferam. Idem repetit per aliam similitudinem, et est dicere: Illos qui prius erant terra fructifera, quantum ad quosdam, quia non defuerunt in populo illo priori, qui reputandi essent in semine. Illis inquam redegit in sanguinem, id est, in amaritudinem et sterilitatem, quia tempus visitationis non cognoverunt, et justitiam Dei non attenderunt, sed justitiam suam statuere voluerunt. Et cum aliquid de eis prius crediderint, modo nulli inde credunt. Salsugo enim proprie dicitur amarus succus terræ, quem sterilitas comitatur. Et hoc quidem dicit non ab injustitia sua processit, sed a malitia habitantium in ea terra, hoc est dicere: Justo judicio suo Dominus terram illam in sanguinem vertit, quia nequitia eorum in terrentati nimis ad hærentium hoc promittit.

Posuit desertum in stagna. Ostendit quomodo superbis resistit, et qualiter humilibus dat gratiam,

dicens : Quia illos qui prius erant *desertum* a lege et prophetis destitutum, id est, gentiles *posuit in stagna aquarum* : quia inde per quosdam, sicut per Augustinum, Gregorium, Hieronymum, et multos alios documenta veritatis emanaverunt aliis. *Et illic*, id est in terra illa *collocavit esurientes* et avidos agricolas. *Et illi constituerunt civitatem habitationis*, id est, construxerunt Ecclesiam catholicam, quæ civitas est vere habitationis. *Et seminaverunt semine verbi Dei agros*, id est, fecerunt multos fructificantes in bonis operibus. *Et plantaverunt vineas*, id est, instituerunt diversas Ecclesias, *et fecerunt fructum nativitatibus*. Et institutores et instituti fructum nativitatis, id est, opera et doctrina eorum, non dissenserunt ab apostolis, qui fuerunt nativitas eorum : quia per eorum doctrinam nati sunt in operibus bonis. *Et Dominus eis benedixit*, et incrementum dedit, *et ipsi multiplicati sunt* in tantum, quod etiam quidam nimis multiplicati sunt, scilicet illi qui per superbiam hæretici facti a nobis exierunt. De quibus dicit Apostolus : *A nobis exierunt, qui a nobis non fuerunt ; si enim a nobis essent, a nobis non exissent*. Et quamvis quidam nimis sint multiplicati, tamen *jumentum eorum non minoravit* : quia de his qui erant jumenta non multum docti, sed tamen fide plena, id est, de simplicibus nulli exierunt.

Et pauci facti sunt. Multiplicati sunt inquam nimis quidam, et ideo *facti sunt pauci*, sive remanentes, quantum ad priorem numerum : sive ipsi exeuntes, et non tot exiverunt, quot remanserunt. Et quia nihil magis donorum paucitati, quam quod est debitum perditioni. *Et vexati sunt alii*, id est, remanentes a *tribulatione malorum*, id est, tribulationes illate sunt a malis exeuntibus per malignas quæstiones suas. *Et a dolere*, id est, propter compassionem, quam habebant in alio qui contribulantur.

Effusa est contentio. Ostendit quomodo vexati sunt dolore, ideo scilicet, quia per pravam doctrinam exeuntes *effusa est contentio super principes eorum*, quæ remanserunt, hoc est, quia etiam veridici doctores eorum conemptibiles erant, vel habiti sunt propter illos falsidicos qui exierunt. *Et ideo fecit Dominus eos*, id est, exeuntes *errare in invio*. Illi quidem de quibus superius audivimus, in viam sunt deducti, et ad civitatem habitationis directi ; isti vero non deducti sed deducti, id est, sibi ipsis derelicti, quia *tradidit eos Deus in concupiscentias cordis sui, ut faciant quæ non conveniunt*, et sic erraverunt *in invio* ; et hoc ita, quod nunquam amplius quidam eorum redierunt in viam. *Et Dominus adjovit pauperem*, id est, humilem populum suum intus manentem, *de inopia*, id est, paucitate illa, quam quidam exeuntes fecerunt, scilicet, quia facti sunt eis illi exeuntes per suas pravas quæstiones et contradictiones etiam ad exercitium inquisitionis, et ad exemplum timoris. Quanto magis enim respondetur hæreticis, tanto major correctio sit catholicis. Unde etiam Apostolus dicit : *Quia oportet esse hæreses, ut qui probati sunt manifesti fiant*. Vel aliter : *Effusa est contentio*. Quasi dicat : Hoc modo *pauci facti sunt*, quia fuerunt quidam qui se voluerunt facere principes, id est, magistros erroris ; inter eos *effusa est contentio* illa de qua dicit Apostolus : *Si quis evangelizaverit vobis aliter quam quod accepistis, etiam angelus de celo, anathema sit*, hoc est dicere : Intus ideo te manentes *pauci facti sunt*, quia superbi exclusi sunt. Et eos, id est, superbos, *fecit errare in invio*, et non in via, ut prius. *Pauperem autem*, id est, humilem populum suum *adjovit de inopia*, id est, de simplicitate intellectus ; hoc enim quod non multipliciter, sed simpliciter intellexerunt, fuit eis in auxilium ne exirent, sed intus manerent. *Et posuit familiam suam alteram de circumcissione, alteram de præputio, ita subditas sibi, sicut oves pastori*. Juxta quod ipse ait : *Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas*.

Videbunt recti. Dico quia *posuit familias sicut oves*.

Et hoc modo posuit et ponet eas in tanta subjectione, id est, omnes qui jam exierunt *oppilabunt*, id est, obstruent *os suum*. Quia ille vere sapiens est, quia nihil amplius contradicere audebunt ; et hæc omnia prædicta debet quisque sapiens attendere. *Quis est autem vere sapiens ? Et ideo dico quis est*, quia ille qui vere sapiens est, *custodiet*, id est, observabit hæc omnia prædicta per humilitatem. *Et intelliget misericordias Domini* esse in his omnibus, scilicet, quod errantem et esurientem in viam deduxit et pavit ; quod pugnante contra difficultatem peccatorum suorum et ligatum vinculis consuetudinis solvit et liberavit ; quod fastidientem Verbi Dei, et præ tædio quodam pene morientem, missa medicina Verbi sui, recreavit ; quod periclitantem inter naufraga et periculosa discrimina, pacato mari, ad portum deduxit ; et quod in populo illo ubi superbis resistit, sed ubi humilibus dat gratiam esse fecit ; et quod voluit ut unus manens multiplicaretur, non ut foras exiens diminueretur.

IN PSALMUM CVII.

Canticum, psalmus David.

ARGUMENTUM.

Sub Machabæorum persona cantatur, continet autem preces de hostibus victoria gratulatione ; potest et de ipso David accipi, quod plurimis gentibus imperaverit. Aliter vox Ecclesiæ ad superpositionem.

EXPLANATIO.

Canticum ad divinarum rerum contemplationem refertur, psalmus ad operas actuales, quæ tamen divinis convenient mandatis. Quod in primo versu ipse testatur : *Cantabo et psalmum dicam Domini*. David autem significat regem Christum, qui in hoc psalmo locuturus est. Per totum psalmum loquitur Dominus. Primo ordine Patri gratias agit, quod post passionis triumphum perpetuam resurrexit in gloriam. Secundo humilitat se per humanitatem suam, ubi tamen et potentiam propriæ majestatis ostendit, ut duas naturas veraciter in una Domini Christi cognoscas esse persona. Notandum autem quod centesimus septimus psalmus ex terminalibus duorum psalmorum partibus est compactus, in quo Dominus per passionem resurrectionemque suam duos sibi populos una fide conjunxit, una spiritus gratia secundavit, eodem vitæ æternæ munere sublimavit. Centenarius numerus vitam quæ in dextris est, septenarius Spiritum sanctum designat, qui bene in hoc psalmo de duobus uno facto copulantur, quia spirituales tantum vitam percipere promerentur æternam.

COMMENTARIUS.

Paratum cor meum Deus. *Canticum psalmi*, id est, hæc exultatio operationis, sive hæc exultativa operatio attribuitur David, id est, capiti, quia agit caput nostrum in hoc psalmo de gloria suæ resurrectionis et ascensionis. Unde merito omnes debent lætari, qui ad spem ejusdem gloriæ sunt vocati. Et proponit se nobis exemplum obedientiæ, exhortans nos ut eadem obedientiam, quam et ipse insistamus, et sic ad eandem gloriam perveniamus. Et est quasi dicat : O Deus Pater, stulti homines putant me invitum et quasi coactum tibi sacrificare ; sed ego *voluntaris sacrificabo tibi*, quia *paratum* est in me ipso *cor meum*, et *paratum* est in meis *cor meum* obedientiam implere. Vel si quod melius est, utrumque tamen ad ipsum referamus, ita dicitur : *Paratum* est *cor meum* obedientiam implere in opere. *Paratum* est etiam *cor meum* omni intentione ; et hoc ideo, quia ego, qui quasi prius ploravi in infirmitate mea, positus in gloria mea, id est, in gloria resurrectionis et ascensionis, *cantabo* ore et *psallam* opere, quia dabo spem aliis in me ejusdem gloriæ, et sic factum eos cantare ore, et psallere opere. Sciendum quia psalmus iste totus fere colligitur ex quibusdam psalmis superioribus. Et dicit beatus Augustinus se non aliam cau-

sam invenire cur repetitus sit, nisi quia Spiritui sancto sic complacuit. Nemo ergo miretur si non tam diligenter hic perquirantur singula, quoniam superius suis in locis plenarie sunt exposita.

Exsurge, psalterium et cithara, exurgam dituculo. Caro Christi, propter infirmitatis et mortis experientiam, dicitur cithara; psalterium vero dicitur, propter caelestia opera. Et est quasi dicat: Et ut ego cantem et psallam in gloria, id est, caro mea, morere; et exsurge, ut sis psalterium. Et ideo dico *exsurge*, quia es cithara. Licet enim caro Christi prius etiam fuerit psalterium, maxime tamen per gloriam resurrectionis et ascensionis psalterium existit. Et vere (quasi dicat) exsurges, quia ego *exurgam dituculo*, facta resurrectione; et sic, *Domine Pater, confitebor tibi in populis Iudaeis, et psallam tibi in nationibus gentium.* Et ideo confitebor tibi in illis, et psallam in istis, quia ego, qui non solum misericors tuus dicendus sum, magnus ero super caelos, id est, magnificentus ero super omnes illos qui sunt caeli, quia nullus eorum potestatem habuit animam suam ponendi, et iterum sumendi. *Et veritas praeceptorum tuorum per me data magnificabitur, usque ad nubes constituendas.* Et quia sic magnificentior, ergo Deus Verbum mihi personaliter unitum, *exaltare*, me homine exaltato, *super caelos.* Et gloria tua, id est, caro a te sumpta, quae prius fuit ignominia tua, facta per resurrectionem et ascensionem gloria tua, exaltetur *super omnem terram*, id est, glorificetur in omni terra adhuc, *ut dilecti tui liberentur*, per spem resurrectionis, a timore mortis. Et ut hoc fiat, *salvum me fac, Domine Pater, dextera tua*, id est, per confessionem tuam; et in hoc *exaudi me*. Et convertit se ad nos. Quasi dicat: Vere salvus in dextera tua, quia *Deus Pater locutus est in sancto suo*, id est, promisit hoc in sanctitate sua. Et ideo vere exaltabo resurrectione et ascensione.

Et dividam Sichimam. Vel aliter, Deus qui prius locutus est in servis suis, apparuit mundo, et *locutus est in me sancto suo*; et ideo vere *exultabo*, ut prius. Vel aliter: *Deus Pater locutus est in sanctis suis*, id est, promisit per me sanctum suum, istud, scilicet, quod ego *exultabo gloria resurrectionis et ascensionis, et dividam Sichimam*; et caetera. Quae sequuntur inde, *Deus qui repulisti nos*, plenarie invenies exposita.

IN PSALMUM CVIII.

In finem psalmus David.

ARGUMENTUM.

Sob Machabæorum persona canitur, deplorantium quæ ab exteris et domesticis adversa pertulerunt, postulantiumque ultionem in eos qui Antiochum vel Demetrium reges in eorum odia falsa criminatione succenderant, quique venalem fecerant sacerdotii dignitatem; quod non tantum excluso Onia factum est, sed per omne tempus deinceps quo Judæa Machabæis est preliantibus liberata. Aliiter vox Christi ad Patrem de Judæis.

EXPLANATIO.

Titulus iste notissimus psalmum refert ad Dominum Christum. Prima parte Dominus Judæos increpat, qui mala pro bonis Creatori suo reddere maluerunt. Secunda Jude traditoris et perfidi populi narratur iniquitas, et quæ illis erant pro tanto scelere ventura. Tertia precatur ut liberatus a periculo passionis cito resurrectionis gloriam consequatur.

COMMENTARIUS.

Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est. Hæc verba referuntur in finem, id est, in Christum, quæ sunt psalmus attributus ipsi David. Commendat enim nobis in hoc psalmo caput nostrum suam passionem, ut commendet et resurrectionem, id est, remunerationem et gloriam passionis, quia *si compatimur, et conglorificabimur.* Et est quasi dicat: *Paratum cor meum, Deus,*

paratum cor meum. Et ideo, *Deus Pater, ne tacueris laudem meam*, inno gloriosum et laudabilem me facias per resurrectionem et ascensionem. Tu, inquam, ne taceas laudem, quia (quasi dicat) inimici non tacent vituperationem. Nam *apertum est super me*, id est, ad me damnandum et devorandum *os peccatoris*, prævaricator ille populus erat, unde Dominus in Evangelio: *Si enim crederent Moysi, utique crederent et mihi, quia de me ipse scripsit et os dolosi populi, quia non tantum Judæi, sed milites Romani, qui gentiles erant, in ejus mortem consenserunt.* Cur autem dicat *dolosi*, causam subdit, dicens:

Locuti sunt adversum me lingua dolosa. Id est, ad meam damnationem *lingua dolosa*, vocantes me magistrum, et similia. Et vere *lingua dolosa*, quia postea *circumdederrunt me sermonibus odii*, clamantes: *Crucifige, crucifige eum.* Et impugnant me, *expugnaverunt me* reputatione sua, vel quantum ad exterius meum, sed tamen odio habuerunt *me gratis.* Et vere gratis, quia *detrahebant mihi pro eo* quod commoveram, *ut me diligerent.* Mortuos enim eorum suscitaveram, infirmos sanaveram, cæcos illuminaveram. Pro quibus cum me diligere deberent, potius *detrahebant mihi*, dicentes: *Non est hic homo a Deo, qui Sabbatum non custodit*, et similia. Et contra autem ego pro eis *orabam* dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Et quod potissimum genus retributionis est, ipsi *posuerunt*, id est, firmiter statuerunt *mala pro bonis adversum me*, id est, actione, et odium *pro dilectione mea* in affectione. Tu autem, Domine, redde eis quod merentur. Hoc æquipollenter non maledicendo, sed prophetando, et divinæ sententiæ aggratulando, dicens ita: Quandoquidem populariter ille subijci mihi noluit, ergo, Domine, *constitue peccatorem*, id est, patrem totius peccati diabolum, *super eum.* Et hoc adeo, quod *diabolus stet a dexteris ejus*, id est, potiora habeat opera diaboli quam tua, ut sic judicetur et hic et tandem; hoc est quod dicit: *Cum iudicaretur hic per interio-rem excæcationem, exeat etiam tandem condamnatus*, id est, ex tum habeat æternam condemnationem, *et oratio ejus fiat in peccatum.* Omnis enim oratio quæ non sit per Mediatorem Dominum nostrum Jesum Christum, non purgat peccatum, sed auget. Et ideo dicit: *Oratio ejus fiat in peccatum*, et *dies ejus*, id est, dies regni et sacerdotii, quos per mortem meam promittit sibi longiores fieri, per ipsam mortem meam *fiant pauci.* Sicut revera factum est, quia quadagesimo secundo anno destructi sunt penitus a Romanis principibus. *Et episcopatum ejus*, id est, sacerdotium, scilicet, ordinem Melchisedech, quod promissum ei fuit per sacerdotem Aaron, *accipiat potius alius*, id est, gentilis. *Et filii*, id est, successores *ejus fiunt orphani.* Vere enim est orphanus, qui a Deo Patre orbatus patri diabolo subijcit. *Et uxor ejus fiat vidua.* Uxorem illius populi potes accipere, vel plebem subditam, vel civitatem ipsam, in qua velut in uxore delectabantur. Et plebs quidem viduata est, quia sine omni regimine facta est; et etiam civitas, quia ab ipsis est desolata. Et ideo dicit: *Uxor ejus vidua.* Et *filii ejus transferantur a loco ad locum*, per totum mundum *nutantes*, id est, nullam certam sedem habentes. *Et ubique mendicent*, id est, aliena ope indigeant. *Et ejiciantur de habitationibus suis*, id est, de propriis locis suis, vel de stabilitate cordis sui ejiciantur per fumum malæ conscientiæ. Et *generator*, id est, diabolus, qui ideo labi hominem in aliquid grave peccatum facit, ut postea in aliud præcipitet, et iterum in aliud, et propterea dicitur tenerator. Ille, inquam, *scruetur omnem substantiam ejus*, id est, omne peccatum illius populi, per quod ipse se sustinere credit, scrutetur ut nullum relinquat impunitum. Cum enim dicerent: *Si dimittimus eum sic, venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem*; et ideo peccatum eorum substantia dicitur; *et alieni diripiunt labores ejus*; adhuc enim circumciduntur, et alia legalia custodiunt. Sed hoc maligni spiritus

diripiunt, quia inefficacia et inutilia reddant, quia **A** qui hostes sunt merito alieni dicuntur. Vel potest dici totus hic versus ad solam similitudinem; sic *generator*, id est, Titus vel Vespasianus, comparabiliseneratori, qui omnem suppellectilem debitoris non valentis creditum reddere perscrutatur et aufert, *scrutetur omnem substantiam ejus* populi. *Alieni*, id est, milites eorum, *diripiant labores ejus*, ut nihil fiat ei reliquum. Et quia me adiutorem habere noluerunt, *non sit ei aliquis adjutor*, nec rex, nec sacerdos, *nec sit qui misereatur pupillis ejus*, id est, posteris a te Deo vero orbatia. Sed *fiant nati ejus* in interitum, id est, tales sint omnes posteri ejus, qui videantur esse nati, non ut vivant, sed ut æternaliter intereant; et *nomen*, id est, memoria, *ejus deleatur in generatione una*, id est, in generatione carnalitanantum, et nunquam veniat ad spiritualem. Et *iniquitas*, id est, murmur et cervicositas, *patrum ejus redeat in memoriam*, id est, non tradatur oblivioni, sed sit in conspectu Domini, et *peccatum matris ejus*, id est, Synagogæ, *non deleatur a memoria Domini*. Quod est dicere: Non solum peccata pro ria eorum, sed etiam merita parentum suorum mala, quorum nequitiam imitantur, eis reddantur. Vere enim per prophetam dictum est: *Visitabo peccata patrum in filios usque in tertiam et quartam generat onem*. Et ut hoc sit, fiat iniquitas patrum et matris contra Dominum, ut non oblivioni tradatur, sed semper ab eo conspiciatur, et *memoria eorum dispercat* penitus de terra viventium. Quod merito dico, scilicet, *pro eo quod non est recordatus facere misericordiam sibi ipsi*, juxta illud Salomonis: *Miserere animæ tuæ, et bene placens eris Deo*. In quo autem non sit recordatus, ostendit dicens: *Et persecutus est me hominem* propter eum factum *inopem et mendicum*, et non solum me, sed etiam meos, qui persecutus est volens *mortificare* quemque hominem *compunctum corde*, sicut sanctos apostolos, et etiam omnes illos qui venientes ad apostolos dixerunt: *Quid faciemus, viri fratres*, et cætera. Et in hoc etiam non recordatus est *facere sibi misericordiam*, qui *dilexit maledictionem*, dicens: *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros*. Et quia eam dilexit, ideo venit ei, et *non vult benedicti nem*, quia contempsit in illo benedicti, in quo benedicentur omnes gentes. Et ideo *elongabitur ab eo benedictio*, et merito, quia *induit maledictionem sicut vestimentum extrinsecus* cum diceret, *Sanguis ejus super nos*, et cætera; et etiam *intrinsecus*, quia *intravit in interiora ejus, sicut aqua*, et *hinc sicut oleum in ossibus ejus*. Aqua enim in qua perfundit, et oleum exhilaratum faciem reddit. Sic et maledictio illa quodammodo eos mollivit, quia eis complacuit, et quasi exhilaratum cor eorum reddidit, et bene dicit, *sicut oleum in ossibus*: quia quanto plus aliquis peccato delectatur, tanto fortior in peccando fit.

Fiat ei sicut vestimentum. Quasi dicat: Quandoquidem tantopere in maledictione studuit, ideo *fiat ei maledictio sicut vestimentum*, quo totus operiatur et extrinsecus et intrinsecus. Quoddam autem vestimentum est quod non totum; sed partem operit: et ideo non superfluit quod addit, scilicet *quo operitur*. Et *fiat ei sicut zona, qua semper præcingitur*, id est, sit ei quasi vestimentum hoc peccatum ad alia peccata perpetrandum, scilicet *ut qui sordidus est, sordescat adhuc*. Nec hoc (quasi dicat) est malevolentie votum, sed justa retributio eorum: quia *hoc est opus eorum*, id est hoc promeretur iniqua operatio eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum, id est, qui mendacis suis quantum in se est, spoliant me divinitate, qua cœqualis sum Domino patri, dicentes: *Non est hic homo a Deo*, et similia. Et qui præterea multa loquuntur mala adversus animam meam, dicentes: *Hic dixit, possum destruere templum Dei, et in triduo hoc reedificare*; et: *Illic invenimus subvertere gentem nostram, et prohibentem tributa dare Cæsari*, et multa talia. Et quia ipsi intendunt ad damnationem meam, ideo, Domine pater, tu dico Domine

(quasi dicat) qui solus vere Dominus es, *fac mecum*, id est, cooperare mihi in resurrectione mea non propter meritum meum, sed *propter nomen tuum* per me glorificandum; et ipse secundum verbum se reu-citavit, et pater cum resuscitavit: et ideo (quasi dicat) rogo ut mecum facias, quia *misericordia tua*, id est, resurrectio facta per misericordiam tuam, est mihi *suavis* secundum hominem; vel aliter: *Tu Domine fac mecum*, id est, adjuva me in perficienda obedientia *propter nomen tuum*, non propter meritum meum; et hoc ideo, quia *misericordia tua*, id est, auxilium tuum est mihi *suave*. Quocirca *libera me* resuscitando, vel constantiam dando, quia *ego sum in me ipso egenus et pauper*, id est, reputo me egenum et pauperem. Et quod *cor meum conturbatum est* per tristitiam passionis, hoc *intra me est*, id est, sponte mea, non ex coactione. Unde alibi, *Volun arie sacrificabo tibi*, et cætera; vel aliter, *Cor meum conturbatum est* non propter me, sed quia tran sero in me infirmitatem illorum qui *intra me sunt*, id est, qui tantum in corpore meo sunt. Potest etiam ad membra hoc referri sic: *Libera me*, id est, meis a devocantibus, quod dicitur, *quia ego sum egenus et pauper in meis*; et quia si quando *conturbatum est cor meum* in meis, vel timore mortis, vel per naturalem motum iræ. Illa conturbatio est tantum *intra me*, id est, in corde meorum, non etiam erumpi, in aliquem actum. Unde alibi: *Trascimini, et nolite peccare*.

Sicut umbra cum declinat, ablatas sum. Dico *libera me*, et opus est ut liberer, quia *ablatas sum* jam de hac vita, quantum ad voluntatem inimicorum, et in me ipso et in meis ita, sicut *ut cum umbra declinat*. Umbra enim propter occitum solis declinantem ut nox, et declinante vita sit mors: et ideo dicit, *Ablatas sum sicut dies auferitur, cum umbra declinat*. Et *excussus sum* vel de hac vita vel de curdibus unorum, factus *sicut locusta*, id est, instabilis.

Genua mea infirmata sunt a jejunio, et caro mea immutata est propter oleum. Vere excussus sum de curdibus meorum, quia *genua mea*, id est, illi qui erant sicut nodus et junctura, id est, firma sustentatio in corpore meo, hoc est apostoli, infirmati sunt a jejunio, id est, propter absentiam meam, in qua prius reliciebant se, qui per mortem eis ablatas sum. Vel illi infirmati sunt qui dixerunt: *Nos putabamus quod redempturus esset Israel*. Sed quæ cura? Genua quippe illa immutabuntur de tristitia in gaudium *propter oleum*, id est, propter resurrectionis exhilarationem. Et vere genua immutabuntur, quia etiam *caro*, id est infirmiores in corpore meo, *propter illud oleum* immutabuntur. Potest etiam per oleum accipi exhilaratio Spiritus sancti, quinquagesimo die a resurrectione super apostolos missi, et cætera de sententia non mutantur. Vel aliter, ut ad similitudinem dicatur sic: *Genua mea infirmata sunt a jejunio*, id est, ego et mei comparabiles facti sumus illis quorum genua deficient propter jejunium, quia invenire non potuimus, in quibus nos reficeremus. Vix enim latronem juxta se pendente, in quo se reficeret, invenit. Et centurionem illum, qui videns terræ motum et signa quæ faciebat, exclamavit: *Vere Filius Dei erat iste*. Genua, inquam, *mea infirmata sunt a jejunio, et caro mea immutata est*, id est, morti data *propter subtractum oleum*, id est, quia non reperi alios qui me exhilararent.

Et ego factus sum. Sic in quacunque sententia continua: Et quia *genua mea infirmata sunt*, ideo *ego sum illis factus opprobrium*. Viderunt enim me tantum extrinsecus, id est, consideraverunt in me so am infirmitatem, non divinitatem. Et ideo *moventur ad contemptum meum capita sua* dicentes: *Vah! qui destruis templum Dei*, et similia. Quapropter, *Domine Deus Pater*, id est quem facio mihi Deum, et non sum ego mihi Deus, sicut Adam voluit sibi esse Deus, *adjuva me* in perficienda obedientia, et *salvum me fac* resuscitando non propter meritum, sed *secundum tuam misericordiam*. Et ideo dico *salvum me fac*,

ut *sciunt inimici, quia hæc res, scilicet passio mea, est tua manus, non ipsorum manus, id est, provenit ex tua potentia et dispositione, non ex ipsorum potestate. Et vere est manus tua, quia tu, Domine, fecisti, id est, permisisti eam, scilicet passionem et tribulationem meam. Unde alibi: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Vel aliter, Sciunt, id est experiant tandem inimici, qui nunc cognoscere nolunt, quia hæc manus, id est ego sum manus tua, per quem tu omnia operatus es ab initio et ante sæcula. Et tamen tu, Domine, fecisti eam manum, id est me secundum humanitatem. Vel aliter: Sciunt, id est, cognoscant inimici, quia hæc res, id est, passio mea est manus tua, id est, magna potentia tua, quia tu, Domine, fecisti eam permissione tua ad meam magnam clarificationem.*

Maledicent illi. Vere tu fecisti, non ipsi, quia ipsi maledicent mihi deprimendo, et tu e contra benedices exaltando. Et quia maledicent, confundantur ideo boua vel mala confusione, qui insurgunt in me. Servus autem tuus, id est ego, non dico letetur, sed præ nimia certitudine dico quia letabitur per resurrectionem.

Induantur. Quasi dicat: Ita confundantur, ut induantur confusione, id est, maximum pudorem inde habeant in bonum vel in malum; illi qui detrahunt mihi, et non tamen exterius, sed etiam interius. Vel non tantum apud homines, sed apud Deum; hoc est quod dicit: Operantur confusione sua sicut diploide. Diplois est duplex vestimentum, et ideo per diploidem uterque pudor recte designatur. Ego autem non dico confiteor, sed certum est quia confitebor Domino in ore meo, vitulos, scilicet labiorum, ei offerendo. Et nimis, id est, valde confitebor ei, scilicet non tantum voce, sed etiam opere. Et laudabo eum in medio multorum, id est, inter multos, in Ecclesia scilicet catholica; vel in medio, id est, in corde multorum. Et merito (quasi diceret) confitebor ei, quia assistit a dextris pauperis, id est, mei; hoc est, quia fecit me eligere potentiora, videlicet seipsum, ad hoc ut salvam animam meam et meorum a persequentibus liberando, ne vel ego vel mei ab ipsis vinceremur.

IN PSALMUM CIX.

Psalmus David

ARGUMENTUM.

De Domino Christo ecclesiar, sicut et ipse Pharisæis exponit. Item vox ecclesiar de Patre et Filio.

EXPLANATIO.

Psalmus hic de incarnatione Domini, et de ejus divinitate plenissime breviterque decantat. In primo versu propheta refert, quæ Pater Filio dixerit, naturam simul deitatis et humanitatis ostendens. In secunda divisione Pater naturam ejus divinitatis pro modo nostræ capacitatis aliquatenus indicat. In tertio propheta reloquitur, usque ad finem, formam iterum ejus humanitatis ostendens.

COMMENTARIUS.

Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Psalmus ipsi David, id est prophetæ attribuendus. Propheta plenus Spiritu sancto, in quodam secretario mysteriorum Dei prævidet a spiritu intus præsentente, et interius eum illuminante occultam dispositionem Dei patris de incarnatione Verbi sui, et de regno ejus, et de sacerdotio ejus. Et quod in occulto prævidet, hoc manifeste prædixit: et quod secretum erat, cum magna fiducia prophetavit. Hoc autem fecit ad correctionem et instructionem illius populi, quem tam duri cordis et tantæ cervicositatis prævidit futurum, ut et regno ejus obviaret, et sacerdotio contradiceret. Et incipit ita: Dominus Pater dixit Domino Filio suo secundum divinitatem, Filio autem et Domino meo secundum humanitatem; ei namque datum est nomen, quod est super omne nomen. Et ideo vere Dominus omnium secundum etiam huma-

PATR. XCIII.

nitatem; huic, inquam, Domino sic agenti, paratum est cor meum, et laudem meam ne tacueris. Dixit Dominus Pater hoc: Ego sum principium, totum, id est, ego et tu sumus principium, non tamen inde quod duo sint principia, sicut nec duo dii; quia quorum eadem est potentia, eorum eadem est essentia. Quasi dicat: Principium sum tecum, non in obscuritate tuæ infirmitatis, sed in die, id est in claritate tuæ virtutis, id est, divinitatis; secundum enim divinitatem idem est cum Patre. Quasi dicat ipse attestatus dicens: Qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum, quia ego quæ placita sunt ei, facis semper. Et item: Ego in Patre, et Pater in me, et multa talia; et etiam sum principium in splendoribus sanctorum, id est, in Spiritu sancto, qui ideo dicitur splendor sanctorum, quia sanctos splendoris facit. Deberet autem dicere: In splendore sanctorum; sed propter divisa dona Spiritus sancti pluraliter ponit splendoribus. Unde et alibi dicitur: Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus.

Et quia de qualitate non erat dubium in Spiritu sancto, sed propter humanitatem assumptam, dubium posset esse in Filio, ideo de illo tantum probat. Quasi dicat: Vere principium sum tecum: Nam genui te ex utero, id est, ex intima substantia mea, qua occultus sum quidquid sum; non quod Deus habeat uterum, sed ad solam similitudinem dictum est. Et genui te ante luciferum, id est, ita ut dignior es ses omni creatura, quia etiam dignior illo angelo principe; quem cum ego fecissem luciferum, ipse superbiendo fecit se mortiferum; vel genui te ante luciferum, id est ante omne tempus, ut per digniorem partem, id est luciferum, omnes stellas accipiamus; et per stellas tempus, quæ ut auctores ethnici et catholici dicunt, creatæ sunt ut essent in signa et tempora, et dies et annos. Et si ante tempus eum genuit, necessarium est ergo æternaliter eum gigni.

Unde merito genitura illa est ineffabilis. Juxta quod ait Apostolus: Generationem ejus quis enarrabit? Quasi dicat: Et quia genui te ex utero, ergo pro experta militia, pro humiliter expleta obedientia sede a dextris meis, id est, recipe me de labore ad æqualitatem meam. Nota autem quod et sedere imperando dicit. Non enim imperamus nisi minori, et sedere, et stare, et hujusmodi positiones tantum rerum corporaliu, quapropter respectu solius humanitatis dicit: Sede a dextris meis. Sedet enim et in excelso et in occulto. Excellens quidem est, ut dominetur; occultus vero est, ut ei credatur, et justitia illi perficiatur, de qua dictum est: Justus ex fide vivit. Et de qua alibi dicitur: Cum venerit Spiritus veritatis, ille arguet mundum de peccato et de justitia, et de judicio. De peccato quidem, quia non credunt in me: de justitia vero, quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me. Hæc enim est vera justitia, ut modo in illum quem non videmus, credamus. Merces autem hujus justitiæ est, ut mandati corda fide, tandem illum videamus, in quem modo non visum credimus.

Donec ponam. Sede, inquam, a dextris meis, occultus et indimovendus, donec venias manifeste, non judicandus, sed judicaturus: et donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, id est donec subjiciam tibi inimicos tuos. Inimicos vocat quoscunque peccatores invenit, sive postea facti sunt ex inimicis amici, sive in inimicitia permanserint: quia omnes etsi occulte, semper tamen ei sunt subjeti, cum autem veniet judicaturus, tunc manifeste pedibus ejus subjicientur. Et alii quidem habebunt ibi locum pœnæ, alii vero locum misericordiæ, qui humiliter ad ejus invitationem obedientia implebunt locum pœnæ, qui obviabunt ejus regno, et contradicent ejus sacerdotio.

Virgam virtutis tuæ. Convertit se ad ipsum filium, ac si dicat: Hoc, inquam, promisit tibi Deus Pater, et revera implebit; quia Dominus emittet in omnes gentes virgam virtutis tuæ, id est, regimen potentia

tuar, scilicet ut *regas eos in virga ferrea*, id est, in jure flexibili justitia; hinc Petrus apostolus ait: *Quem oportet repetere cælum, donec impleantur tempora gentium*. Dicitur est ad similitudinem, *Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum*. Ut alibi dicitur est: Incipiendo *ex Sion*, id est, ex Judaico populo; sicut Apostolus ait: Oportet enim predicare in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipiendo a Jerusalem; ad hoc, inquam, *emittet Pater virgam virtutis tuæ, ut dominetur in medio inimicorum tuorum*. Et ita fiat, *dominare* scilicet, id est, dominium fiat tibi, vel dominium obtine in medio inimicorum tuorum, id est inter inimicos tuos, vel in corde eorum.

Juravit Dominus et non poenitebit eum. Quasi dicat: Hæc supra dicta, dixit Dominus Pater de regno tuo. Quid autem de sacerdotio? *Juravit utique et non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum*, etc. Potest enim prædicta series ordine legi sic: *Dominus Pater dixit Domino* Filio suo secundum divinitatem. Filio autem *meo* et Domino secundum humanitatem istud experta justitia, pro humiliter completa obedientia: *Sede a dextris meis*, occultus et indimovendus, *donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, ut prius. Et vere quod dixit, implebit; quia *Dominus emittet virgam virtutis tuæ, incipiendo ex Sion*, sicut prius.

Tecum principium. Sic continuatur: Merito tibi dico: *Sede a dextris meis*: quia ego *tecum principium*, sicut prius, et hoc quasi dicat: Et si non apparuit in nocte infirmitatis tuæ, scilicet quando pro nobis traditus est, passus et sepultus, apparebit in die illa, quando declarabitur virtus tua, scilicet quando veniet in majestate Patris et sanctorum angelorum, et in *splendoribus sanctorum*, id est, quando sancti splendent ut sol. Unde alibi: *Fulgurunt justi sicut sol*, etc. Sequitur vox prophetæ. Ego autem David genui te, sed ex solo virginis utero sine aliqua maritali complexionem, quod nulli alio convenit. Gignunt enim alii ex utero, sed non sine conjugali complexionem. Et genui te ante luciferum, id est, ante omnem creaturam, sicut prius, vel ante luciferum, id est ante diem. Natus est enim Christus in nocte, qui venit tollere noctem. Et bene dixit: *Genui te*. Si enim David genuit Jesse, Jesse autem Mariam, et Maria Christum, genuit et David Christum.

Juravit Dominus. Quasi dicat: Genui te, inquam, ad hoc ut es sacerdos in æternum, sicut revera eris; quia *Dominus Pater juravit*, id est, firmiter constituit, et ita quod non poenitebit eum, id est, quod hoc non immutabit. Solent enim homines unde poenitent immutare. Quid, inquam, juravit? hoc scilicet, *Tu es sacerdos*, non secundum ordinem Aaron, quod sacerdotium fuit ad tempus: sed secundum ordinem *Melchisedech*, quod est in æternum. Melchisedech primus panem et vinum obtulit Domino; hoc sacerdotio functus est Christus, quando semetipsum in ara crucis obtulit Deo Patri pro nobis, ipse verus et hostia factus. Vita enim ejus est panis, quo reficimur. Unde alibi: *Caro enim mea vere est cibus*. Passio ejus est calix ille, de quo dicitur est: *Calix Domini inebrians quam præclarus est!* Hunc panem et hoc vinum quotidie Ecclesia offert, imitando vitæ ejus humilitatem et passionem. Et ideo *sacerdos in æternum*. Sciendum autem quia quod dicitur poenitere, non dicitur nisi ad similitudinem. Non enim poenitentia est in Deo, quia male factum non cadit in eum, cujus consequens est poenitentia. Sed quando nos graviter peccamus, videtur quasi Deus disposuisse, ut æternaliter moriamur. Quod revera faceremus, si permaneremus. Sed si nos poenitet culpæ, poenitet et Deum poenæ; non quod nos mori disposuisset, quia si disposuisset et ita esset, sed quia videbatur propter nostrum peccatum.

Dominus a dextris tuis. Convertit se ad Dominum Patrem prophetæ. Quasi dicat: Vere, Domine, quod disposuisti, perficies, quia *Dominus Filius tuus se-*

cundum divinitatem, filius autem meus et Deus secundum humanitatem, cui dixisti: *Sede a dextris meis*, etc. *Tecum principium in die virtutis tuæ*. Et de hujus sacerdotio jurasti. Ille, inquam, *Dominus ens a dextris tuis, confregit reges*, id est, confringet omnes superbos si non in nocte iræ suæ, scilicet, dum excaecat interius occulte, saltem conteret eos in die iræ suæ, id est, tandem cum manifestata erit ejus ira. Unde alibi: *Super quem vero ceciderit, col idetur*. Interim autem quid? *Judicabit*, scilicet, id est, occultum judicium exercebit in omnibus nationibus, quia ruinas, id est illos qui ruina suam attendunt, et humilitatem implebunt. Unde alibi: *Omnis vallis exaltabitur*. Vel aliter: *Implebit ruinas peccatorum*, faciendo, scilicet, ut qui sordidus est sordescat adhuc. Et *conquassabit*, id est conteret capita, id est, cervicositates multo um in hac terra, quorumdam quidem in malum, quorumdam vero in bonum. Et ideo quasi dicat: Et tandem judicabunt, et nunc quidem *exaltabit caput suum*, id est, omne judicium dedit Pater Filio, quia Filius hominis est. Et propterea exaltavit caput, quia factus est obediens Patri. Hoc est quod dicit: *Quia bibit de torrente in via*. Torrens est fluxus nostræ mortalitatis. De hoc torrente Verbum Dei Patris bibit, veniens in hanc vitam nascendo, moriendo, patiendo. Sed in via tantum, id est, in transcurso inde bibit, quia immunis ab omni peccato fuit; nos autem in mora stataria inde bibimus, quia carnis concupiscentia delectamur.

IN PSALMUM CX.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Gratias agit David pro beneficiis populo collatis, præcipue pro soluta captivitate Babilonica. Aliter, vox Ecclesiæ de Christo cum laude.

EXPLANATIO.

Laudat Dominum populus suus, qui a mundi clade liberatus vitiorum nescit sustinere servitium. Psalmus iste primus apud Hebræos integro decurrit alphabeto, licet multi et alios supra secundum ordinem litterarum scriptos patent. Nam in illis vel desunt aliqua litteræ, vel supersunt; et nonnunquam cum unus versus sit brevis, alter infinita longitudine protenditur, ex quo paulo observatione hoc legitimum quam studio scriptoris effectum. Denique et Septuaginta interpretes, quia aliquis in eis scrupulus nascebatur, ponere in traditione Hebræas litteras noluerunt. Populus beatorum diversis mundi partibus aggregatus. Primo ingressu psalmi confiteri se dicit Deo in congregatione justorum, ubi est æterna laus, et sine fine præconium. Secundo dicit fideles copioso munere satiatis advenitum Domini compromittens, ut hæreditatem pollicitam avidissima intentione perquirant. Tertio redemptos asserit Christianos, et testamentum novum æterna gratia consecratum. Prima pars continet litteras sex, secunda decem, tertia sex. Sicut autem parvuli per litteras erudiuntur, ut ad sapientiam proficiant, sic hujusmodi psalmi rudibus et incipientibus dantur, ut primordia eorum quasi quibusdam elementis instruantur.

COMMENTARIUS.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo. Alleluia. Dies illi quos denario numero quater ducto in mærore et carnis afflictione agimus ante lætitiæ resurrectionis, significant præsentem vitam, in qua carnalem nostram delectationem quasi frenis jejuniarum et omnium bonarum actionum quasi temperare debemus, aggravati ingemiscentes, et habitaculum nostrum quod desuper est, superinduit capientes. Illi autem dies in quibus canticum lætitiæ, id est, alleluia, frequentatur usque ad diem quinqueagesimum, in quo accepimus spiritum libertatis, non timoris, in quo clamamus Abba pater, significat annum jubilæum, id est, veræ remissionis et libertatis annuum. Quem jam habemus in spe, et si non-

dum re, per spem resurrectionis Dominicæ. *Spe enim salvi facti sumus, expectantes redemptionem corporis nostri.* In hujus temporis considerationem plebs Christi habens pectus plenum lætitiæ, eructat in laudem Dei, quia loquitur hic corpus Christi jam per spem resurrectionis ejus ab omnibus malis liberatum, et malignis hominibus et si nondum localiter, tamen moraliter separatum, dicens ita: o *Domine, confitebor tibi in toto corde meo*, id est, laudabo te et hic per spem, et tandem in re in omni angulo cordis mei. Positus sum *in consilio justorum*, id est, apostolorum et aliorum sanctorum, scilicet, ut non quæram quæ mea sunt, sed quæ Jesu Christi. Hoc enim est consilium justorum. *Et quia hic sum in consilio*, ideo ero in *congregatione*, id est, tandem eis aggregabor. Quisquis enim hic non est in eorum consilio, non tandem erit in collegio.

Magna opera Domini. Quasi dicat: Quod confitebor Domino, hoc non ex me habeo, sed ab ipso, quia *opera Domini in me sunt magna*. Illa dico *exquisita*, id est, perfecta. Exquisitum enim aurum, dicitur perfectum aurum. Et ideo perfecta, quia sunt euntia *in omnes voluntates ejus*, id est, quia in nullo ei repugnant. Et si aliquis quæreret quæ illa opera dicit, ne aliquis de suis operibus præsumat, *confessio peccatorum est opus ejus in me*, id est, hoc quod ego confitebor peccata, non aliqua mea merita, sed ipse operatur in me, *et magnificentia est etiam ejus opus in me*. Confessio est peccati improbatio, magnificentia vero est peccatoris justificatio. Quid enim magnificentius quam de peccatore facere justum, de damnato electum? Et hic (quasi dicat) magnificentia non est horaria, sed sempiterna, quia *justitia*, id est, justificatio *ejus manet in sæculum sæculi*. Quod ipsa justitia sit æterna, quia finitur cum homine, sed remuneratio justitiæ, quia justitiam (ac si dicat) per hoc operatur in me, quia ipse est qui est *Domine misericors* in effectione, *miseror* in exhibitione, *fecit memoriam mirabilium suorum*, id est, signorum in deserto factorum. In deserto enim manna pluit de cælo, et aquam de petra produxit, pluraque talia fecit. Et horum signorum memoriam per significata fecit, quia omne significatum memoria est sui signi. Et ostendit quomodo dicit: *Dedit escam timentibus se*. Misit enim panem vivum de cælo, qui est vera refectio omnium timentium eum casto timore, quem panem manna signavit. Aliter quoque versus ille prædictus legitur: *Magna opera Domini*. Quasi dicat: Merito confitebor Domino, quia opera Domini sunt magna, scilicet, quia nullum contententem misericordia describit, quia nullius iniquitas impunita remanebit, cum non parcat etiam filiis quos recipit. Eligat ergo homo quod velit. Quia non sic sunt constituta opera Domini, ut creatura in libero arbitrio Creatoris constituta superet voluntatem, si contra ejus faciat voluntatem. Non enim vult Deus ut pecces, nam prohibet. Si autem homo peccaverit, non putes hominem fecisse quod voluit, et Deo accidisse quod noluit. Sicut enim vult Deus ut non pecces, ita vult contenti parere, ut convertatur et vivat. Ita postremo vult perseverantem in peccatis punire, ne justitiæ potentiam contumax evadat. Quidquid ergo elegeris, omnipotenti non deerit unde suam de te compleat voluntatem. Et ideo dicit: *Opera Domini sunt magna*. Quæ si sunt *exquisita*, id est, diligenter considerata, videbuntur tendere in omnes voluntates ejus complandas, sive parcendi sive puniendi.

Confessio et magnificentia. Quasi dicat: Ideo vere magna sunt opera Domini, quia *confessio et magnificentia*, id est, peccati improbatio, et peccatoris justificatio, est *opus ejus in remunerandis*. *Et justitia ejus*, quam, scilicet, sit justus, est in damnandis, ut nullum nunc contententem deserat poena. Hæc, inquam, justitia manet in *sæculum sæculi*, quia nunquam parcat iniquitatis, nisi tu non parcas ei. Quod enim tu punis, hoc solum ipse non puniit.

Memoriam fecit. Secundum hanc sententiam ad primum versum continuabitur hoc sic: Ideo merito confitebor Domino, quia *Domine misericors et miseror memoriam fecit mirabilium suorum*, ut supra dictum est.

Memor erit. *Dedit*, inquam, *escam timentibus se*, et per hanc memoriam *memor erit testamenti sui*, id est, confirmavit promissiones suas, non quæ ad tempus fuerunt, sed quæ sunt in *sæculum*, id est, non carnales, sed spirituales. Sæculum pro æterno ponit propter αἰών Græcum, ut supra dictum est. Et vere *memor erit*, id est, quia annuntiabit, id est, manifestabit *populo suo*, id est, populum gratiæ primitivum, sicut sanctos apostolos intelligere fecit *virtutem operum suorum*, id est, vim et significationem sacramentorum suorum. Sacramentum enim est sacræ rei signum. Et manna fuit sacramentum, quia fuit signum veri panis qui de cælo descendit. Talium sacramentorum vim Dominus notificabit apostolis et aliis consortibus eorum, ad hoc, *ut det illis hereditatem gentium*, id est, det illis gentes in hereditatem. Sicut ille qui dixit: *Præcipe divitibus hujus sæculi non sublime sapere*, etc. Hæc et similia gentes tanquam hereditatem excolunt. Sequitur:

Opera manuum ejus. Quasi dicat: Quamvis dico quod illa excolant gentes tanquam hereditatem, ipse tamen Dominus principaliter hoc operatur, quia *opera manuum*, id est, potentia *ejus sunt veritas et judicium*. Hæc est potentia ejus, operatur in eis veritatem, id est, in præceptorum completionem et judicium, id est, discretionem inter bonum et malum, et sic eas excolit. Quæ duo, scilicet, *veritas et judicium* (quasi dicat) sunt *mandata ejus*. Et ideo *fidelia*, quia *omnia mandata ejus fidelia*, id est, non fallentia, sed certa, quapropter servanda. Et non sunt horaria, sed *confirmata in sæculum sæculi*; et hoc ideo, quia sunt *facta*, non in umbra, sed *veritate*; et sunt *facta in æquitate*, non in iniquitate, sicut *oculum pro oculo, dentem pro dente*, et similia, erant, inquam, non recte intellecta.

Redemptionem misit populo suo. Quasi dicat: Ideo hæc mandata confirmata sunt in æternum, *confirmata*, quia non sunt facta per servum sicut illa priora, sed per Dominum. Namque *Dominus Pater populo suo*, id est, populo novo constituendo *misit illum*.

IN PSALMUM CXI.

Alleluia reversionis Aggæi et Zachariæ.

ARGUMENTUM.

Omnes in commune ad studium virtutis instituit, qui etiam fructus bona opera consequatur, adnectens divitias inter alia, despectusque hostium commemorans, quod reversis a Babylone collatum est. Aliter, vox Ecclesiæ de Christo.

EXPLANATIO.

Aggæus et Zacharias prophetæ, qui post migrationem Babylonis sub Dario rege multo post tempore fuere quam ista cantata sunt, reversi in Jerusalem, cum reparari templum viderent, laudes Domino magna exultatione profunde. Ad quam similitudinem et hæc psalmi interrummi alphabeti litteris est contextus, quem post absolutionem peccatorum perfectissima debet Christianus alacritate cantare. Per totum psalmum propheta loquitur. Prima admonitione quid faciat beatus vir, et quæ bona mereatur, ostendit. Secunda adventum Domini significat, per quem homines ex peccatoribus et impiis in æternum beati esse promerentur. Tertia impiis contraria provenire testatur. Prima divisio continet litteras s. x., secunda tredecim, tertia tres. Longitudinem autem versus qui in centesimo decimo octavo psalmi textitur, in his duo explent versiculi, ut quod ibi efficit una littera, hic duæ diversæ efficiant secundum ordinem se sequentes.

COMMENTARIUS.

sibi ipsi. Juxta quod Salomon dicit: *Miserere anime tuæ, et eris bene placent Deo.* Et hoc in se commendat, id est, proponit se exemplum aliis. Et merito, quasi dicat: Ille talis est jucundus justo, quia disponet sermones tuos, quibus defendatur in judicio. Sermones sunt bona opera, et est tractum hoc a similitudine causidicorum, quia sicut illi antequam veniant in judicium apud se disponunt qualiter in rei defensione cuique personæ sit loquendum, et per hoc tuti contra adversarios sunt, sic bona opera in futuro judicio cuique justo erunt tutum refugium. Et vere disponet sermones, quia non commovebitur ab illis, donec perduceret eum in æternum. Vel aliter: Merito disponet, quia per illam dispositionem hoc habebit, quod in æternum, id est, in æternitate non commovebitur de dextra ad sinistram. Et sic erit in æterna memoria ideo, quia justus. Et vere justus, quia non timebit in hac vita ab auditione mala, id est, a detractatione vel a mala persuasione. Vel aliter: Per hoc merito non commovebitur hic a sermonibus, quia sic factus justus in æterna erit memoria. Et ideo non timebit tandem ab auditione mala, scilicet, cum dicitur reprobis: *Ite, maledicti, etc.* Et merito non timebit, quia cor ejus paratum est, etc. Vel aliter: Non timebit, inquam, in præsentia ab auditione mala, sed potius cor ejus paratum est sperare, non in mundo, sed in Domino, et cor ejus confirmatum est in spe illa. Nec commovebitur unquam inde, donec despiciat, id est, donec despectabiles esse recognoscat, inimicos suos. Qui enim amant ea quæ videntur, inimici eorum sunt qui ea quæ non videntur prælerunt his quæ videntur.

Dispersit, dedit pauperibus. Quia cor ejus confirmatum est in spe æternorum, ideo dispersit quidquid de terrenis habuit, non autem meretricibus, sed dedit ea pauperibus. Et ideo justitia, id est, merces justitiæ, ejus manet id est, manebit, in sæculum sæculi. Et vere manebit, quia cujus humilitas a superbis contenebatur in terra, cornu, id est, humilitas, ejus, virtus, scilicet, exaltabitur in gloria. Hanc autem exaltationem videbit peccator, scilicet, qui præposuit ea quæ videntur, et tunc irascetur cui justius quam sibi, dicens: *Quid ergo profuit nobis superbia, quid dititiarum jactantia? Hæc enim omnia abierunt. Et fremet dentibus suis, quia ibi erit fetus et stridor dentium. Et tabescet, id est, ex toto præ dolore deficiet, sed infructuose, quia tunc poenitentia erit infructuosa. Et ideo tabescit, quia tunc peribit desiderium peccatorum.*

IN PSALMUM CXII.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Ad psallendi officia instituit auditores, docens eos majori cura laudare oportere Deum, quia sit natura magnus, et voluntate beneficus. Aliter, vox Ecclesiæ de fidelibus suis.

EXPLANATIO.

Verba tituli subsequens psalmus exponit. Nam cum sit alleluia laudate Dominum, ita et ipse fecit initium. Propheta David in prima parte commonet devotos, ut laudes Domino jugiter exsultant, et in toto orbe prædicent. Secunda ipse facit, quod alios monet.

COMMENTARIUS.

Laudate, pueri, Dominum. Alleluia. Psalmum istum superiori quidam ita continuant: Quandoquidem cujus cor paratum et confirmatum est sperare in Domino: illius cornu exaltabitur in gloria. Ergo malitia pueri estote, ut sensibus perfecti sitis, et sic laudate Dominum. Qualiter autem laudaturus sic dicit: Laudate nomen Domini. Quisquis idoneum servum se facit, ille laudat nomen Domini, et sit semper benedictum, id est, adactum in vobis nomen Domini.

A Quanto enim servitus in nobis multiplicabitur, tanto nomen ejus in nobis augetur. Et hæc benedictio nominis ejus incipiat ex hoc tempore, ita ut nunc, id est, indilate, quia qui promisit veniam poenitenti, non promisit diem crastinum dissimulanti. Et perseveret usque in sæculum, id est in æternum. Et fiat non in altero populo tantum, sed in utroque; hoc est quod dicit: Nomen ejus sit laudabile a solis ortu usque ad occasum, id est, in Judaico et gentili populo. Per ortum enim solis Judæi designantur, quibus per legis præcepta cognitio veritatis, et sol justitiæ illuxerat: per occasum vero gentiles intelliguntur, qui in occasu veri solis erant, quia creaturæ creatorem postponebant.

Excelsus super omnes gentes Dominus. Ideo merito nomen Domini laudatur et in Judæis et in gentibus, quia Dominus est excelsus non tantum super Judæos, sed super omnes gentes. Et quia parum esset tantum super gentes, ideo addit: Et gloria ejus est super celos, id est, ipse est gloriosus non tantum super gentes, sed etiam super cœlestem creaturam, id est, super angelicos spiritus. Et merito (quasi dicat) et super gentes, et super celos est gloria ejus, quia ipse solus vere est Dominus. Quis enim aliter Dominus sic dominatur sicut Deus noster? Et ostendit quomodo Deus noster dominetur dicens: Qui habitat in altis, id est, qui inhabitando facit altos. Quod enim cœlestes spiritus persistunt in veritate, hoc non habuerunt ex se, sed ex ejus inhabitatione. Et non solum habitat in altis, sed etiam respicit humilia, id est, respectus ejus facti humiles. Quia respectus ejus est in cœlo et in terra, id est, inferiori rationali creatura, et in prælati alios compluentibus, id est, in cœlo et in subditis, qui designantur per terram complutam. Et hoc et in Judæis et in gentibus: hoc est quod dicit: Suscitans inopem, id est, Judaicum populum, qui nec per liberum arbitrium, nec per carnalia instituta salvati poterat, et ideo inops erat. Illum inopem suscitavit Dominus a terra, id est, a terrenis desideriis, quibus inhærebat, faciendo eum bonum inopem, id est, humilem, nihil de libero arbitrio et de legibus institutis præsumentem. Et pauperem, id est, gentilem populum in virtutibus pauperatum, erigit per fidem de stercore, id est, de infidelitate idololatriæ, in qua factidus jacebat. Ergo dico ad tantam dignitatem, ut collocet eum cum principibus, id est, ut concorporaret eum principibus, non quibuscumque, sed principibus populi, id est, illis etiam principibus, qui summi sunt in populo gratiæ, qui specialiter suos est, id est, sanctus apostolis. Augustinum enim et Hieronymum Petro et Paulo concorporavit. Ipse dico, qui per hanc concorporationem sterilem, id est, Ecclesiam de gentibus, de qua prius dictum est: *Lætare, sterilis. Erumpe et clama, quæ non paruris;* hanc, inquam, sterilem facit lætantem habitare in domo, id est, in Ecclesia factam matrem multorum filiorum. Quia ut Apostolus ait: *Multi filii desertæ magis, quam ejus quæ habet virum.* Dictum autem hoc est ad eam similitudinem, quia uxores illæ quæ non pariunt filios, non totam dotem obtinent; illæ autem quæ pariunt, et totam dotem possident, et in domo manent.

IN PSALMUM CXIII.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Recordatione priscorum gestorum ad notitiam deitatis auditores instituit, et suffragio divinorum beneficiorum exsecrationem conciliat idolorum. Loquitur autem ex persona populi, ipsosque inducit mutuo sibi conferentes, quibus quasi principiis divina apud eos agnitio culturaque adoleverit.

EXPLANATIO.

Sicut ex diversis actibus laus divina colligitur, ita et alleluia variis narrationibus et negotiis competentibus applicatur. Est enim intentio psalmi istius, ut iri-

tio Hebraici populi per magna miracula plenitudinem A legi, qui est Dominus Christus mundo præstitum nuntiare, per quas similitudines rerum et hodie unumquemque liberari approbat Christianum. Per totum psalmum propheta loquitur. Primo modo commemorat, quia miracula Dominus Hebræis præstitit et populo Christiano. Secundo sub interrogatione dicit, cur suggerit mare, quare cursum suum Jordanis abstinerit? Responsum gratissimum jungens, a facie Domini terram fuisse commotam. Tertio simulacra gentium inutilia demonstrat adoratoribus suis, et religio Domini quam sit vitalis et saluberrima propriis cultoribus consequenter exponit.

COMMENTARIUS.

In exitu Israel de Ægypto. Alleluia. Legimus Israeliticum populum de Ægyptiaca servitute liberatum, per mare Rubrum et per Jordanem exsiccatum traductum. Quod propheta videtur hic repetere, non ut historiam narrans, sed ad allegoricum sensum invitans. Non enim legitur in historia illa Jordanem retro fluxisse, sed stetisse; neque legitur ibi montes ut arietes, vel colles sicut agnos ovium exsultasse. Attendamus ergo quid admoveamus, quia et facta illa nostræ figuræ sunt, et hæc dicta, ut nos ipsos recognoscamus, exhortantur. Quia si firmo corde retinebimus gratiam Dei, quæ erga nos facta est, et misericordiam quæ nobis exhibita est, Israel sumus, quia vestigia fidei patris nostri Abraham imitamur, et sumus Jacob. Ille autem populus merito perfidiæ reprobatus pertinet ad Esau. Ægyptus vero, quæ tenebræ vel afflictio interpretatur, in figura hujus mundi ponitur: de quo specialiter recedendum est, ne simus jugum ducentes cum infidelibus. Sic autem quisque idoneus civis in Jerusalem efficitur, si huic sæculo abrenuntiaverit. Sicut populus ille in terram promissionis non potuit introduci, quousque de Ægypto educeretur; et sicut populus ille de Ægypto exire non potuit, nisi divino auxilio liberatus: ita nemo huic mundo abrenuntiare poterit, nisi divina misericordia adjutus. Et quod ibi semel figurabatur, hoc quotidianis Ecclesiæ sætibus in hac novissima mundi hora completur, quia omnia lebant illis in figuram. Et quæ tunc futura præfigurabantur, nunc præterita leguntur, et præsentia cognoscuntur. Incipit autem quis de Ægypto exire, cum incipit cor suum Deo applicare, et suavi jugo ejus devotum animum subdere, recedens a pristinis ignorantie suæ desideriis, quasi ab operibus luteis, in quibus frustra laborabat; quia ut alibi dictum est, *Manus ejus in cophino servierunt*. Exiit de populo barbaro, quando separat se a societate blasphemorum et a conformatione malignorum, et sic Judæa sit sanctificatio ejus. Interroget enim se quisque, si fides cor ejus circumcidat, si confessio cor ejus purget; quia non quod in manifesto, Judæus est, sed qui in occulto. Neque in carne circumcisio est, sed quæ in spiritu. Et si hoc in se invenerit, sanctificatus est, et facta est Judæa sanctificatio ejus, et Israel, id est, visio et cognitio Dei, sit potestas ejus. Quia qui prius in Ægypto erant impotentes, sunt potentes, datur enim eis potestas filios Dei fieri. Dum autem hæc fiunt, multa impedimenta sæcularia occurrunt: obstreper mare, id est, multæ li-guæ amicorum carnalium dissuadentium et aliorum terrenorum. Sed postquam cognoscitur exeuntis de Ægypto cor paratum esse sperare in Domino, et in specie illa confirmatum fugit mare, quia subtrahit se ab impedimentis, et sic panditur via ad spirituales libertatem exeunti, vel fugit mare salubriter, quia sæpe multi ex amaricanum exemplo illius exeuntis, ab amaritudine in dulcedinem convertuntur. Jordanis etiam convertitur retrorsum. Per Jordanem qui descensus vel descensio interpretatur, illi figurantur, qui jam gratiam fidei susceperunt, sed in amaricantes fluctus hujus sæculi relapsi sunt, ita ut fontem, id est, creatorem suum haberent retrorsum: mare vero, id

est, mundum qui vere præcipitabantur habent ante vultum. Tales quoque videntes illum tam constantem exitum concutiuntur, et fluunt retrorsum, ita Creatorem habeant ante vultum. Mare vero retrorsum, id est, mundum post dorsum habuerunt, enim scilicet quæ retro sunt obliiti, in ea vero quæ ante sunt extensi. Intendit autem, ut breviter dicatur, propheta docere et exhortari nos in hoc psalmo, ut posthabitis impedimentis omnibus exire de hac Ægypto festinemus; ne, ut prædictum est, simus ducentes jugum cum infidelibus, et dicit ita: *In exitu Israel de Ægypto*, hoc est cum aliquis volens fieri Israel, id est, volens venire ad Dei cognitorem, exeat de Ægypto. Et in exitu domus Jacob de populo barbaro, id est, cum ille idem jam spiritualiter pertinens ad Jacob, exiret de populo barbaro, ut supra dictum est. Ecce facta est Judæa sanctificatio ejus. Quia fides cor ejus circumcidit, et confessio purgavit. Et Israel, id est, Israelitica terra facta est potestas ejus, quia cum prius in Ægypto esset impotens, per cognitionem Dei factus est potens, ut supra dictum est. Hunc exitum vidit mare, id est, alii in peccatis amaricantes cognoverunt exeuntem habere cor sperare in Domino paratum et confirmatum, et ideo fugerunt duobus illis modis, quos prædiximus; et etiam Jordanis videns exitum illum, conversus est retrorsum, ut supra diximus. Et pro hac fuga maris in bonum, et ex conversione Jordanis montes, id est, prælati in Ecclesia in virtutibus aliis eminentes, et in fide constantes exsultaverunt, ut merito illi exsultare debuerunt, qui erant arietes, id est, ovium duces, quorum scilicet imitatione et doctrina hoc factum est. Et colles etiam, id est, minores exsultaverunt de fuga et de conversione illa, sicut merito illi qui erant agni ovium, id est, subditi illorum prælatorum.

Quid est tibi mare. Hanc interrogationem facit, non ut quod quærit, nesciat aut dubium faciat; sed ut in majori certitudine nos ponat. Quasi dicat: *O mare*, quod hactenus oblatrabas, quid est tibi quod modo ab amaritudine ad dulcedinem fugisti? Et tu Jordanis, qui prius fontem ad dorsum habebas, et in mare influebas, quid est tibi nunc quod conversus es retrorsum? Et o montes et colles, quid est vobis quod vos montes exsultastis sicut arietes, et vos colles sicut agni ovium? Ille utique hoc fecit, qui vere est potens et Dominus. Namque terra, id est, terrenitas commota est a facie Domini, id est, qui, quidam qui prius erant in Ægypto et in populo barbaro, reeperunt cognitionem Domini, quorum exemplo tu mare fugisti, et tu Jordanis retro fluxisti, et ideo vos, montes et colles, exsultastis. A facie dico Dei mota est terra non conjuslibet, sed Dei Jacob, id est, vir tui populi. Quamvis enim Deus omnium sit per naturam, hujus tamen est per gratiam. Et ideo dicit Deo Jacob, *Dei dico, qui petram convertit in stagna aquarum*; hoc est qui seipsum qui quandiu cognitus fuerat, quasi petra fuit importabilis; sic notificando se mollicavit, ut esset in cordibus credentium fons aquæ salientis in vitam æternam. Et qui rupem, id est, Paulum, qui vere prius fuit aspera rupes et intractabilis, et alios sanctos prædicatores convertit per notitiam suam in fontes aquarum, scilicet ut ipsi monstrarent aliis aquas vivas, id est, doctrinam cælestem et spiritualia dona.

Non nobis, Domine. Quasi dicat: Ita, Domine, fac da hanc gloriam, scilicet ut convertas petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum, non nobis majoribus, non nobis minoribus, id est, non meritis nostris, sed soli nomini tuo glorificando; quasi dicat: Nemo putet merita nostra hoc effecisse. Non enim nos hoc commoverimus, sed sola gratia illius hoc præstitit, qui peccatores facit justos, servos filios et damnatos electos.

Super misericordia tua. Da, inquam, gloriam nomini tuo, et hoc taliter, misericordia scilicet tua et veritate, quæ desuper est ostensa. Misericordia quæ

dem, qua vocas, qua peccata condonas : veritatem vero, qua vocatos et venientes remuneras. Vocatos vero, et venire nolentes damnas. Et ideo (quasi dicat) rogo ut per hæc ostensa des *gloriam nomini tuo, ne gentes* (quando *pro aliquando*) dicant, id est, universaliter dicere possint ad imperium populi tui : *ubi est Deus eorum?* Solet enim tale quid accidero, cum alicujus bene nutriti domini servum innutrite se habentem videmus. Quia dicitur : Ubi est dominus istius? De illo autem qui bene et nutrite se habent, hoc non dicitur, imo laudatur servus, laudatur et dominus.

Dominus autem. Quasi dicat : Ideo dico ne quando universaliter imperium illud dicatur vel dicant : quia etsi dicitur in paleis, nondum in granis : etsi in terra, nondum autem in caelo : quia Dominus noster *fecit omnia quæcumque voluit*, in his qui sunt caelum, id est, sedes ejus ; anima enim *justi, sedes est sapientie.*

Simulacra gentium. Quasi dicat : *Deus, inquam, noster fecit quæcumque voluit*, dii autem gentium nihil faciunt, quia non sunt dii : nam nec homines sunt. Et vere homines non sunt, quia sunt opera hominum ex auro et argento. Nec ideo hoc dicit, quod omnes de gentibus deos aureos et argenteos habent (habent enim quidam et ligneos et terrenos), sed si erubescunt in pretiosioribus diis, ut tanto magis erubescant in vilioribus. Et quasi dicat : Non qualiacunque opera sunt, sed *simulacra*, id est, simulata et ficta opera. Et hoc probat, quod vere non tantum simulacra hominum sunt, et non homines, quia cum habent lineamenta humani corporis, non exercent aliquid eorum quæ sunt humani corporis, hoc est quod dicit : *Os habent, et non loquentur, oculos habent, et non videbunt; nares habent, et non odorabunt. Manus habent, et non palpabunt*, etc. Ergo quasi dicat, homines non sunt. Etiam non solum homines, sed nec etiam corpora sunt : quia *non clamabunt in gutture suo*, id est, nec rugitum, nec ullius generis animalis sonum ex se edunt.

Similes illis fiant. Quasi dicat : Manifestum est per hæc supra dicta, *simulacra gentium* pro diis non esse colenda, quod tamen quidam faciunt et venerantur. Omnes autem qui faciunt ea, et non solum facientes, sed etiam consentientes, id est omnes qui aliquo modo confidunt in eis, *similes fiant illis*, scilicet ut oculos habentes, veritatem non videant, et aures habentes, quod audiendum est non audiant, etc. Dicit autem hoc non voto maledicentis, sed præsentia prophetantis.

Domus Israel. Quasi dicat : Qui confidunt in simulacris, talia ut diximus, recipiant. *Domus autem Israel*, id est, collectio numerorum fidelium talia non timebit, quia non speravit in illis, sed in *Domino* tantum, in quo jam speravit. Et merito in eo speravit, quia ipse est *adjutor eorum* in bono, et *protector eorum* est a malo. *Domus* etiam *Aaron*, id est, majores non timebunt, quia sperabunt in *Domino* tantum, ut prius. Et quia majores et minores, ergo omnes qui timent Dominum, sperabunt, quia etiam speraverunt in *Domino*. Et merito, qui adjutor et protector eorum est, ut prius. Sciendum, quia quotiescunque *Israel* et *Aaron* sic inveniuntur, per *Aaron* qui sacerdos et prælatus fuit, intelliguntur majores, per *Israel* vero minores. Et quod hic dicitur, de priori populo tantum est accipiendum, quia inferius addet de aliis etiam ovibus.

Dominus memor fuit nostri. Dixit adjutor est eorum. Et quasi dicat : Quod adjutor noster est, hoc non ex meritis nostris, sed ex sola ejus gratia ; quia non nos memores fuimus ejus, sed ipse *memor fuit nostri* ; quia Salvatorem nobis misit, et *benedixit*, id est, incrementum virtutum nobis dedit. *Benedixit dico domui Israel, et domui Aaron*, id est, et majoribus et minoribus. Et sic *benedixit omnibus, qui timent* timore casto *Dominum* in primitivo populo. Et

probat repetitio, quia omnibus, quia *puillis cum majoribus.*

Adjiciat Dominus. Illic inducit de illis aliis ovibus, quasi dicat : Dominus qui vobis primitivis benedixit, *adjiciat alias super vos*, illas alias oves adducendo ; et ita *adjiciat, ut super vos minores, alios majores ; et super filios vestros*, id est, super subditos vestros, alios minores. Et *vos* utrique, id est, majores et minores, sive de primitivo populo, sive de secundario, *benedicti sitis*, id est, semper augmentum recipiatis a *Domino*, qui vos majores *fecit caelum*, adhuc, ut seminaretis spiritualia ; et vos minores *terram*, adhuc ut redderetis carnalia. Et non solum vos prælatos fecit caelum, sed etiam fecit caeli caelum, id est, hominem Dominicum ; ut esset caelum aliorum caelorum. *Caelum caeli* dico, sibi *Domino* colendum. *In eo enim habitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Terram autem*, id est, minores *dedit colendis filiis hominum*, id est, vobis prælatos imitatoribus patriarcharum et prophetarum, qui estis non caeli, sed terræ caelum. Potest etiam caelum caeli ad membra referri, velut ad Paulum, qui merito dicitur caelum caeli, quia non didicit ab homine neque per hominem, sed prostratus in via simul omnia a spiritu sancto audivit et didicit.

Non mortui laudabunt te. Quasi dicat : Pro his omnibus prædicitis, o *Domine, non laudabunt te mortui*, id est, condignas gratias agere, quæ in prima morte adhuc permanent, quia non potest mortuus laudare vivum, neque etiam laudabunt te omnes illi qui vivificati per gratiam in mortem reciderunt, quia *descendunt in infernum*, id est, in profundum vitiorum. *Sed nos soli qui per gratiam tuam suscitati vivimus, benedicimus*, id est, semper gratias agemus de misericordia nobis impensa tibi *Domino*, incipientes *ex hoc* tempore et *nunc*, id est, indilate perseverantes usque dum perducas nos *in sæculum*, id est, in æternitatem.

IN PSALMUM CXIV.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Gratulatio populi de Babylonia reducti. Aliter, vox Christi vel cujuslibet fidelis de tentationibus crepti.

EXPLANATIO.

Excitat nos de somno hujus sæculi sollemnis ac vera communitio liberata propheta de profunda fovea peccatorum, etiam in illa petra misericordiæ constitutus. Primo membro gratias agit quoniam se exauditum esse cognovit, et contra omnia pericula mortis efficaciter se profertur invocasse Dominum, ut liberatus perveniat ad illam requiem sempiternam, quam fidelibus promittit Dominus munere concedendam.

COMMENTARIUS.

Dilexi quoniam exaudiet Dominus. Alleluia. Hoc carmen, id est, hanc laudem cantat fidelis anima, quæ adhuc peregrinatur a Domino. Ovis illa quæ aberravit, filius ille qui mortuus fuerat et revixit, perierat, et inventus est. Cantet ergo hoc anima nostra cum omnibus sanctis desiderantibus illam requiem, et dicat : *Dilexi quoniam*, etc. Tria hic proponit, scilicet, fidem, spem, charitatem, sed ordine præposito. *Major enim ex his*, ut ait Apostolus, *est charitas*, quam iste præmittit, dicens : *Dilexi*. Deinde spem per effectum notat, cum dicit : *Quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ*. Ideo enim sperat, quia Dominus exauditurus est eum. Fides vero colligitur cum dicit : *Quia inclinavit mihi aurem suam*, hoc est, quia prior nos dilexit. Nec unico Filio suo pepercit, et sic in nobis charitatem suam voluit commendare, ut Christum nobis impiis victimandum mitteret. Et est dicere : *Inclinavit aurem suam mihi*, id est, illum misit, per quem me credere fecit. Et quia credidi, ideo speravi ; ideo dilexi, quia dilexi. Ideo, o Domine, *invocabo te in diebus meis*, id est, in diebus tribulationis et carceris, in diebus nebulæ et totius miserie. Quos ego meos feci a te Patre meo recedendo

in longioquam regionem dissimilitudinis, ubi porcos A pavi et dæmones c. lui. Et subdit causam quare diebus invocandum necessarium suis, sic dicens: *Circum-dederunt me in dielus illis dolores mortis*, id est, dolores ducentes ad mortem. Per quod qualiacunque peccata simplicia accipit. *Et invenerunt me pericula inferni*, id est, pericula ducentia ad infernum, id est, in profundum vitiorum. Quæ (quasi dicat) me non invenissent, si ego non aberravisssem. Ego enim prius in loco divitiarum positus fui, sed apostatando in locum serpentum veni. Et ideo merito serpentes prævaluerunt mihi, et omnia mala atque pericula mihi supervenerunt. In quibus periculis constitutus, ignarus putavi in his prosperitatibus exultandum esse, et in terrena felicitate gaudendum. Sed demum inveni, quia *vana salus hominis*; et ideo dixi: Da nobis, Domine, auxilium de tribulatione. Inveni tribulationem, non quæ non erat, sed quæ me latebat. Inveni non hic exercitari adversitatibus, sed obligari prosperitatibus. Inveni non delectationem, sed tribulationem, non gaudium, sed dolorem, non patriam, sed peregrinationem miseram. Hoc est quod dicit: *Tribulationem et dolorem inveni*, et ideo dixi: *Surgam et ibo ad Patrem meum*, etc. Hoc est: *Invocavi nomen Domini*, dicens: *O Domine, libera animam meam. Infelix homo! quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Domini per Jesum Christum*. Audiant ergo qui nondum audierunt, et nondum cognoverunt, et quærant miseriam, et invocent nomen Domini et salvi fiant. Non dico ut quærant miseriam, quam non habent, sed ut inveniant, quam nescientes habent. Nec dico ut deserant terrena necessaria, quibus egent dum moraliter vivunt, sed ut luceant et doleant, quod amiserunt cœlestem satietatem, et terrenis necessariis indigere meruerunt ad sustentationem. Hanc miseriam cognoscant et luceant, et sic faciet lugentes esse beatos, qui voluit semper esse misericors. *Beati enim qui lugent, quoniam consolabuntur*. Sequitur:

Misericors Dominus. Quasi dicat: Ego invocans dixi, o Domine, libera animam meam. Dominus autem me liberabit, Dominus, dico, qui est misericors, quia vocat, quia peccata condonat. *Et justus*, quia post vocationem peccantes flagellat. *Et est Deus noster*, quia post flagella miseretur, quos flagellavit recipiendo. Nec tamen amarum debet videri, quod humiles flagellat, quam dulce, quod post flagella recipit.

Custodiens parvulos Dominus. Vere Dominus miseretur, quia custodit paterno amore parvulos, id est, humiles, ut faciant hæredes magnos. Et ego (quasi dicat) *humiliatus sum*, id est, feci me parvulum: et ideo Dominus liberavit me jam specie ab omnibus malis.

Convertere. Quia tantæ bonitatis Dominus est, ut custodiat parvulos; ergo, *anima mea, convertere in requiem tuam*, id est, convertere ad Dominum tuum, et habebis requiem, quæ prius aversa omnem invenisti inquietudinem. Et vere, si converteris, habebis requiem, id est, bene faciet tibi Dominus, quia jam bene fecit tibi in hoc, scilicet, quia jam eripuit te animam meam de morte, tam actualium quam originalium; et ideo certus sum quia tandem eripiet oculos meos a lacrymis omnibus. Quia *absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum*. Nullus enim ibi fletus, ubi nullus lapsus. Ibi nullus erit lapsus, ubi erit incorruptibile corpus. Et eripiet pedes meos, id est, omnes affectiones meas ab omni lapsu. Nullus enim erit ibi lapsus pedum, ubi infirmæ carui nullum erit lubricum.

Piacebo. Et quia pedes mei a lapsu eripientur, ergo *pacebo Domino*, positus in regione vivorum, qui nunc ei displiceo in regione mortuorum. *Si enim dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est*. Et quisquis labitur vel cogitatione, necessario Domino displicet.

IN PSALMUM CXV.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Ex persona ægotantis Ezechiæ canitur. Aliter vox Pauli apostoli. Hunc psalmum quinta et sexta Editio cum superioribus copulant. Symmachus vero et Septuaginta interpretes dividunt.

EXPLANATIO.

Per totum psalmum invictorum martyrum verba referuntur. Prima positione beneficia Domini commemorant, quibus cum hæsitarent, quid eis dignum potuisset reddi, occurrit utique gloriosus calix martyrum, qui tamen Domini largitate præstatur. Secunda chorus ipse se serum Domini et filium Ecclesiæ catholicæ profitetur, ne Domino placitum etiam hæreticorum putares esse martyrium.

COMMENTARIUS.

Credidi propter quod locutus sum. Alleluia. Dicit Apostolus quod quidam sunt qui Christum non caste prædicant, hoc est, non simplici et puro corde, nec sincera fide quæ per dilectionem operatur. Terrenis enim cupiditatibus consulentes, cœleste regnum annuntiant, habentes in pectore falsitatem, in lingua veritatem. Illi tales quod loquuntur non credunt, et ideo reprobatii sunt. De his Dominus in Evangelio: *Quæcunque dixerint vobis facite, secundum opera vero illorum nolite facere: Dicunt enim, et non faciunt*. Sunt item alii qui bene credunt, sed non loquuntur vel pigritia, vel timore. Pigritia, ut servus ille qui acceptum talentum non erogavit, sed abscondit. Unde a Domino iudice audit: *Serve nequam et piger*. Timore, velut illi de quibus dicitur in Evangelio: *Quia multi ex principibus sacerdotum crediderunt in eum, sed propter timorem non loquebantur*. Timebant enim fieri extra Synagoga. Et quia magis gloriam hominum quam gloriam Dei dilexerunt, ideo isti quoque reprobatii sunt. Et quia hi et illi sunt reprobatii, ideo servus ille solus merito fidelis est. Et probatur qui non loquitur, antequam credat: et cum credit, non tacet, hoc est, qui non erogat quæ habet, nec non erogat quod habet, sed statim cum habet erogat. Talis servus loquitur in hoc psalmo, auditorus a Domino suo: *Intra in gaudium Domini tui*. Et dicit ita: *Credidi propter quod locutus sum*, hoc est, per se esse credidi. Non enim perfecte credunt, qui quod credunt loqui nolunt, quia non laudatur fidelis servus, quia accepit, sed quia fideliter erogavit. Et ideo dicit: *Credidi propter quod locutus sum*. Simul enim credidit, et quod præmium deberet sperare loquendo, et quam pœnam timeret tacendo. Sequitur:

Ego autem humiliatus sum nimis. Quod est dicere: *Locutus sum quod credidi, locutus autem nimis*, id est, valde humiliatus sum ego. Passus est enim multas tribulationes, multas persecutiones, propter verbum veritatis, quod et fideliter tenebat, et fideliter erogabat. Potest autem hoc fieri ut qui veritatem annuntiat humilietur ab illis qui contradicunt veritati, ipsa vero veritas non humiliatur. Unde Apostolus, cum de suis vinculis loqueretur, inquit: *Me quidem alligare potuerunt, verbum autem Domini non est alligatum*. Et ideo servus iste dicit: *Ego non veritas, ipse sum humiliatus: persequere, et dic: Humiliatus dixi in excessu meo*. Ego, insiste prononimi. Per Ego enim notat quod attendit infirmitatem humanam, quia prius de se quodam modo præsumpsit loquendo quod credidit, sed imminentibus minis atque pressuris timens, fere tacuit quod credidit. Et ideo dicit: *Ego, scilicet, intelligens infirmitatem meam in excessu, qui in timore meo dixi: Omnis homo mendax*. Hoc est: Non est sibi homini de se præsumendum, nec de se confidendum, quia omnis homo in quantum homo est, si de se aliquid promittit, mendax est. Deus autem verax est. Cujus gratia facit illum qui per se mendax est veracem, in quantum se subjicit veritati illius qui suscitavit mortuos, qui linguas infantium facit disertas, et qui hu-

niles consolatur, implens eos non tantum fide credere veritatis, sed etiam fiducia annuntiandæ veritatis. Vel quia excelsus accipitur interdum etiam pro divina revelatione, potest hoc quoque sic dici: Ego in excessu meo, id est, ulteriorando a me homine in me Deum, juxta quod Dominus promisit, dicens: *Ego dixi, dii estis, et filii excelsi omnes*, intellexi in ea claritate, et dixi, quod omnis homo per se est mendax.

Quid retribuam Domino? Considerans iste quia per se est tantum mendax, per gratiam autem Domini verax, dicit: *Quid condignum retribuam Domino non tantum pro hac veritate, sed pro omnibus quæ retribuit mihi?* Tribuit enim prius mihi bona, ego retribuui mala; ipse autem pro malis retribuit mihi bona. Quas ergo laudes, quas gratiarum actiones retribuam ei? Utique accipiam *calicem salutaris*, id est, passionem ejus imitabor. Potest huic obijci: O homo in peccato tuo mendax, dono Dei verax, et ideo non jam simplex homo, quid a te habes quod Domino retribuas? *Quid enim habes quod non accipis?* Nonne ut calicem salutaris accipias? Ab illo habes qui dixit: *Poteritis bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Nonne ut passionem ejus imiteris? Ab illo habes qui prior passus est. Contra talem objectionem subdit: *Et nomen Domini invocabo.* Quod est dicere: Dico me calicem accepturum, et ut accipiam, non per me habeo, sed invocabo nomen Domini, id est, in me vocabo, id est, idoneum servum ex hoc do. Qualiter autem calicem accipiat, ostendit, dicens: *Reddam Domino vota*, non exteriora, sed *mea* quæ in me sunt. Illoc est, in ipsum offeram Domino. Quisquis enim cogtat quid digne vovent Deo, se ipsum vovent Deo, se ipsum offerat, hoc enim exigitur, hoc debetur. Et offeram me *coram omni populo ejus*, id est, in ea fide, qua communiter tenetur omnis populus ejus. Hoc est, in catholica communione, extra quam non est veri sacrificii locus. Sequitur:

Pretiosa in conspectu Domini. Quasi dicat: Merito *calicem salutaris accipiam*, quia Dominus emit a me hunc calicem. Namque mors mea et aliorum sanctorum ejus facta, non in aspectu hominum, sed ad Domini conspectum est pretiosa, id est, magno pretio empta ab ipso Domino. Prior enim ipse sanguinem suum fudit pro salute servorum, ut servi non dubitarent effundere sanguinem suum pro nomine ejus. Et quia (quasi dicat) morte tua emisti meam mortem, ideo, o Domine, *sacrificabo tibi hostiam laudis*, id est, offeram tibi me ipsum laudabilem hostiam. Et merito voco te Dominum, quia sum servus tuus emptitius. Ego etiam servus tuus naturalis, quia sum filius ancillæ tuæ, hoc ideo addit, quia multi sunt ejus servi, qui non sunt ancillæ, id est, Ecclesiæ filii, sicut omnes schismatici et omnes hæretici.

Dirupisti vincula. Vere sum servus tuus emptitius, quia tu dirupisti vincula mea, quibus detinebar ligatus sub iugo alienæ, id est, diabolicæ potestatis. Domini enim, ut ait Apostolus, *venundati sub peccato sumus*. Et quia (quasi dicat) de vinculis me eduxisti, ideo merito *sacrificabo tibi hostiam laudis*, ut supra dictum est. Et ut digne sacrificem, *invocabo in me nomen Domini*, idoneum me servum faciendo. Et sicut superius exposuit qualiter acciperet calicem salutaris, ita et nunc exponit quomodo sacrificaturus sit hostiam laudis, dicens: *Reddam vota mea Domino*, ut supra dictum est, in conspectu omnis populi ejus, id est, in ea fide quæ communis est omni populo ejus. Et quem per populum ejus accipiat, determinat dicens: *In atriis domus Domini*, id est, in præsentî Ecclesiæ, quæ quasi atrium est ante super cælestem Ecclesiæ, quæ propter manentem habitationem digne dicitur domus Domini. Et item determinat quæ atria intelligat, dicens: *O Jerusalem*, reddam vota mea in medio tui, id est, in ea communione quæ in te est, hoc est in catholica fide. Jerusalem vocat præsentem Ecclesiæ, et ne Jerusalem in priori tantum populo accipiat, qualiter sit accipienda, subsequenter determinat. Quasi dicat: Jerusalem est non

solum de Judaico populo, sed et omnes gentes et omnes populi, id est, quicumque de qualibet gente vel populo per fidem electi.

IN PSALMUM CXVI.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Convalescens de infirmitate Ezechias, non solum Judæos, sed etiam omnes gentes ad laudandum convocat Dominum, ut quæ novum de cursu solis stupuerunt portentum, Dominum verum tanti miraculi vincerent auctorem. Aliter vox apostolorum.

EXPLANATIO.

Doobus quidem verbis, sed plenarius tituli honor apponitur, ut intelligamus, quamvis pauca in Domini laudibus, semper esse plenissima. Et istum quoque Psalmum ad personam martyrum debemus aptare, qui quasi jam gloriosa passione perfuncti omnes gentes ad Domini laudes excitant; qui talia præstitit servis suis, ut ipsi s potius imbuerentur exemplis.

COMMENTARIUS.

Laudate Dominum. Per bona opera omnes gentes et omnes populi. Et justum (quasi dicat) est ut eum laudatis, quoniam misericordia ejus infirmata est in illo priori populo per superbiam ejus, confirmata super nos per gratiam vocando, justificando, peccata dimittendo. Vel misericordia ejus infirmata per hominem primum confirmata est super nos per secundum. Et ideo laudandus est Dominus, quoniam veritas Domini, et in remunerandis justis, et in damnandis malis, manet in æternum.

IN PSALMUM CXVII.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Reductum de Babylone populum a finitimis gentibus opprimi non potuisse testatur, atque ad laudandum Deum se mutuo cohortantium schema componitur. Aliter vox Christi de se dicentis.

EXPLANATIO.

Hic psalmus primus quatuor versus pari fine conclusit, ut Evangelico numero totum mundum uni Domino laudes debere reddere adhortatione quadrifaria commoneretur fidelis populus peccatorum nexibus absolutus. In prima sectione generaliter hortantur omnes Domino confiteri, quia in tribulationibus exauditus comperit hominem non esse timendum. Secunda in solo dicit Domino confidendum, per quem gentium inimicitias probatus evasisset, et ad veracissimæ vitæ pervenisse remedia. Tertia aperendas sibi portas dicit justitiæ, et angulari etiam lapide, hoc est Domino Salvatore subjungens. Quarta reliquis Christianis frequentanda Domini atria persuadet, de adventu sanctæ incarnationis suavi delectatione congaudentis.

COMMENTARIUS.

Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum. Alleluia. Confessio alia laudis, alia peccatorum. Hic autem non est accipienda confessio, vulnera medico ostendens, sed pro percepta sanitate gratias agens; hoc non peccatorum, sed laudis. Quia vox est primitivæ Ecclesiæ, respectu tamen quorumdam digniorum, exhortantis majores et minores in illo priori populo, ut confiteantur in voce laudis Domino, causas ostendendo multiplices, et postremo illas alias oves admonentis, ut et ipsæ exemplo suo easdem causas attendendo confiteantur Domino. Et est, quasi dicat: Vos, inquam, o consortes de populo meo, *confitemini* laudabili confessione Domino, cui merito confiteri debetis; quoniam est bonus, id est, quia est Deus. Nemo enim bonus, ut Evangelium testatur, nisi Deus. Vel quoniam est bonus, id est, omnibus se digne gustantibus suavis et jucundus. Vel ideo debetis ei confiteri, quoniam misericordia ejus non tantum est in præsentî, sed per-

duratura est in *sæculum*, id est, in æternitatem. Et quia talis est, *dicat nunc*, id est, indilate *Israel*, id est, minoris alter ad alterum, invicem se exhortando, *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam*, etc. Dicit etiam *domus Aaron*, id est, majores alter ad alterum: *Confitemini Domino*, etc. Et sic scilicet et per majores et minores dicant illud idem omnes, qui timent Dominum de populo.

De tribulatione invocavi. Dixi quoniam Dominus est bonus, et hoc mihi experto credite, diceret aliquis de sanctis apostolis, qui præcipue in primitivo Ecclesia tribulationes et persecutiones passi sunt. Nam ego in tribulatione positus *invocavi Dominum*, et hoc *de tribulatione*, id est, ut non esset mihi infructuosa tribulatio, et *Dominus exaudivit me* ponendo *me in latitudine*; vel ita scilicet, ut non solum tribularer, sed et gloriarer in tribulationibus, vel ita ut et diligere persequentes inimicos.

Dominus mihi adjutor. Vere Dominus exaudivit me. Nam *Dominus* fuit *mihi adjutor*, ut non deficerem, imo proficerem in tribulatione. Et *ideo non timebo quid homo*, id est, carni et sanguini adhærens, *faciat mihi*. Et quia non solum tales nobis adversantur, sed et principes illi quidem quibus dicit Apostolus: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus*. Ideo secundo dicit, *Dominus mihi adjutor, et ideo despiciam inimicos meos* de quocunque genere surgant, scilicet, sive de genere iniquorum hominum, sive de nequissimo genere malignorum spirituum.

Bonum est confidere. Quasi dicat: *Inimicos despiciam, in Domino autem prospiciam, et merito: quia bonum est confidere in Domino, et ita bonum, quod melius est quam confidere in homine aliquo*. Hoc ideo, quia in quibusdam etiam hominibus, sicut in sanctis viris pro modulo suo confidendum est. Et non tantum confidere, sed etiam sperare, id est, in longo spem suam in Domino ponere bonum meum, et adeo bonum est, quod melius est quam sperare non dico etiam in hominibus, sed etiam in principibus supercælestibus, id est, in angelis. Principes ideo vocantur angeli, quia legitur in Daniele, quod singulæ religiones habeant ad sui defensionem sibi concessum angelum aliquem vel archangelum. Unde illud: *Verruntamen Michael archangelus princeps vester erit adjutor meus*.

Omnes gentes. Vere bonum est in Domino confidere. Nam *me* confidentem et sperantem in eo *circuierunt omnes gentes* tribulando et persequendo, et tamen hæc circumdatio facta est in nomine Domini glorificando: quia non vicerunt, sed victæ sunt; hoc est quod dicit: *Quia ultus sum in eos* ultione bona, scilicet quia ego quorundam ex ipsis nequitiam gladio spiritus interfeci, non autem ipsi me interfecerunt. Et non solum gentes alienæ, sed etiam *circumdede runt me circumdantes*, id est, simul habitantes, scilicet de populo meo, vel circumdantes, id est, falsi fratres. Et rursus circumdatio hæc in nomine Domini glorificando facta est, *quia ego ultus sum in eos* quosdam ipsorum in malo mortificando, et in bono vivificando. *Circumdede runt me* dico utrique, scilicet et gentes, id est, circumdantes entes *sicut apes*, id est, non me, sed se ipsos, dum me vulneraverunt et tribularunt mortificantes. Dicunt enim apes ex natura hoc habere, ut vitam ponant in vulnere. Vel aliter: *Circumdede runt me entes sicut apes*, id est, facile revincibiles sicut apes, si quando facto exercitu erediuntur facile, id est, jactu exigui pulveris reprimuntur, et in castra revocantur. Vel aliter: *Circumdede runt me entes sicut apes*. Quia sicut apes magno studio et diligentia favum artificiose componunt, ita quanto majorem diligentiam in tormentando et excircundando me ipsi insumpserunt, tanto quasi artificiosiores, id est, exemplabiliores et venerabiliores me fecerunt. Quanto enim pluribus pennis Lau-

rentius est excruciatas, tanto magis bonis venerandus et imitandus factus est. *Et exarserunt in me sicut ignis in spinis*, id est, comparabiles igni illi qui exardet in spinis; quia sicut ille ignis aculeos spinarum, qui graciles sunt comburit, truncum vero qui tegitur herba, non lædit; ita ipsi aculeos iniquitatis in carne peccatrici in me cruciatibus suis excusserunt, robor vero anime non læserunt. Et hæc omnis circumdatio facta est in nomine Domini glorificando, *quia ultus sum in eos*, ut supra. Potest etiam in bonum versus iste accipi sic: *Circumdede runt me* quidam ex gentibus et ex circumdantibus *sicut apes*; quia sicut apes quodam tempore valde confertum stipant favum, ut quod dulce est inde colligant: ita ipsi multum me stipantes dulcedinem verbi Dei de me quasi de favo mel excusserunt, *et exarserunt sicut ignis de spinis*, id est, tam vehemens dilectio accensa est in eis, quanta ardoris vis in igne illo est, qui exardet de spinis. Et ita circumdatio illa facta est in nomine Domini, ut prius.

Impulsus eversus sum. Sic continuatur: Vere gentes circumdede runt me. Nam *impulsus* sum ab eis ad hoc ut *caderem*, et in tantum impulsus quod *eversus sum*, id est, quasi signa quædam casus dedi. Non enim potest fieri in tanta tribulatione, quin caro infirma aliquo modo mutetur. Et tamen non cecidi, quia *Dominus* ne cadere *suscepit me*. Et propterea hæc fiducia Deus suscepit me, quia non ego sum mihi fortis, id est, mihi laudabilis; sed *Dominus est fortitudo mea et laus mea*, quia in eo tantum me reputavi fortem et laudabilem, et ideo *factus est mihi salutem*, quia mihi factus eram in mortem.

Vox exultationis et salutis. Vere *factus est mihi in salutem*. Nam hoc modo, scilicet quia *Dominus est in tabernaculis*, id est, in cordibus *justorum* non vox doloris, et responsum mortis, ut vos exterius in me sævientes putatis: sed potius est tibi vox exultationis, id est, manifesta exultatio, id est, responsum vere salutis.

Dextera Domini. Sic continuatur: Vere Dominus suscepit. Nam *dextera*, id est, potentia *Domini fecit virtutem*, id est, operata est in me de passione victoriam, et vere virtutem. Nam *dextera Domini exaltavit me*. Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem; de infirmitate exhibere perfectionem, de subjectione gloriam. *Dextera* dico *Domini fecit virtutem*, id est, auxilium de tribulatione, scilicet ut afflictis vera Dei salus pateret, affligentibus vero infirma salus hominis remaneret. Ergo (quasi dicat) *non moriar*, sicut vos mortificantes corpus putatis, sed exterius in carne adhuc tamen, *vivam* per venerationem et æternam memoriam, et sic *narrabo opera Domini*. Adhuc enim quotidie opera Domini narrat primitiva Ecclesia, scilicet quia vicit vapulando ferientes, patiendo facientes, diligendo sævientes.

Castigans castigavit. Ideo dico non moriar, quia quod patior, non mortificatio est, sed Domini castigatio. Ergo vos persecutores nihil vobis arrogetis, quia non vos facitis hoc, sed Dominus qui castigat me. Et quia castigat, ideo non tradet me morti, id est, non permittet me, etsi mortificet exterius, mortificari interius.

Aperite. Quasi dicat: Ergo vos persecutores facite quod incepistis, scilicet incarcerate me omnibus modis, excruciate; quia non mihi oberit, sed proderit. Namque hoc modo *aperietis mihi portas justitiæ*, id est, ingressus sum ad æternitatem et beatitudinem, quæ est porta justitiæ; quia soli justi illuc intrabunt. Ergo *aperite mihi has portas*, id est, nolite ab incepto vestro desistere. Et tunc (quasi dicat) rogo ut *aperiat*, quia *ingressus in eas* tunc demum digne *confitebor Domino*, ea scilicet confessione, de qua dictum est: *Beati qui habitant in domo tua, Domine*, etc. Et propter hoc quoque dico *aperite*, quia hæc est *porta Domini*; hoc est, quia post hujusmodi tribulationes ad æternitatem Dominus intravit. Oportebat enim pati Christum, et sic intrare in gloriam suam. Et in eam

portam, id est, ad æternitatem soli *justi*, id est, imitatores Domini intrabunt.

Confitebor tibi. Convertit se ad Dominum, quasi dicat : Dico quod ingressus portas justitiæ confitebor Domino, quod vere faciam; quia tunc, o Domine, *confitebor tibi*; et merito tibi, quoniam tu exaudisti me prius hic in tribulatione, ne deficerem et ita factus es mihi in salutem, cum ergo factus essem mihi in mortem.

Lapidem quem reprobaverunt. Vere factus est mihi in salutem. Nam hoc modo scilicet, quia lapis, quem lapidem ædificantes, id est, Judæi suam justitiam statuerere volentes, et justitiæ Dei non esse subjecti, reprobaverunt, et hominem regem elegerunt : hic, inquam, lapis factus est mihi in caput, id est, regimini non subjecti, sicut membrum capiti. Et non solum mihi factus est in caput, sed et multis aliis; quia factus est caput anguli, id est, factus est lapis angularis, continens duos parietes ex diverso venientes, sed non diversa sentientes. Et istud, scilicet quod factus est ante caput anguli : quanquam inimici Judæi quodammodo fecerint, quia eum crucifixerunt : tamen non ad hoc intenderunt, sed potius nomen destruere ejus voluerunt : ideo non ab ipsis quidem sed a Domino factum est, quod ideo permisit, ut Christus moreretur, ut resurgeret et ascenderet, et promissum Spiritum apostolis mitteret, quorum prædicatione totus mundus post eum abiret, et sic in caput anguli fieret. Et quia factum est a Domino, ideo in oculis nostris, id est, in interioribus oculis credentium, sperantium et diligentium mirabile, id est, desiderabile, scilicet quia desiderare debemus valde sub tali esse capite; vel aliter : Dixit quod lapidem reprobaverunt ædificantes, et istud, scilicet reprobatio illa facta est a Domino, id est, per dispositionem Domini patris, qui voluit ut cæcitas ex parte fieret in Israel, ut plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret. Et ideo hoc est mirabile, id est, formidabile in oculis nostris, scilicet ut aliquis altum sapiat, sed timeat; quia si Deus naturalibus ramis non pepercit usque huc, nec sibi inserto oleastro parceret.

Hæc est dies. Merito hoc mirari debemus, quia hæc dies, id est, hoc tempus dispositionis antiquæ, reparationis novæ, felicitatis æternæ, de quo dicit Apostolus : *Ecce nunc tempus acceptabile*, etc., in quo scilicet tempore factus est lapis ab ædificantibus reprobatus, in caput anguli. *Hæc*, inquam, dies est illa, quam solam Dominus per excellentiam fecit : et ideo in ea exsultandum corpore, et lætandum mente. Quapropter vos, o consortes de populo meo, in hac die exsultemus, bonum vel bene operantes exterius, et lætemur bene cogitantes interius. Nos dico dicentes, o Domine, saluum fac, id est, salutem quam incipisti operare, in nobis perfice, o Domine, bene prosperare, id est, prosperum iter faciat nobis de longinqua regione te revertentibus. Vel aliter : Bene prosperare, id est, prosperam et bene proficientem fac salutem illam, quam in nobis operaris, et in illis aliis ovibus, scilicet ut et illas adducas, et fiat ovile unum, sicut pastor est unus. Et ideo (quasi dicat) debes bene prosperare, quia ille qui venturus est, non in nomine suo, sed in nomine Domini; quod est dicere : Futurus est quidam in nomine suo, filius scilicet perditionis, et maledictus erit. Venturus est autem quidam in nomine tuo, scilicet qui dicit : *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me Patris*; et hic erit benedictus, id est, magno incremento membrorum dignus. Oportebit enim tantum caput grossum habere corpus.

Benediximus vobis. Exsultemus, inquam, et lætemur, illud dicentes, et hoc etiam dicentes illis aliis ovibus : Nos de domo Domini, id est, nos qui sumus familiares Domini per legalia et prophetica scripta, benediximus vobis aliis ovibus in patribus nostris, qui hoc prophetaverunt; et benedicemus, id est, bonum nuntium apportamus vobis in nobis ipsis. Illoc est scilicet, Dominus est Deus, id est, Redemptor noster, est verus Deus. Ut e converso scilicet Deus est factus

A Dominus noster, id est, redemptor noster, et hoc nobis de domo Domini jam illuzit, id est, innotuit. Et ut vobis etiam illuceat, constituite in vobis diem solemnem, id est, mentis sinceritatem, et hoc in condensis non populorum, sed in frequentatione virtutum procedentes usque ad cornu altaris, id est, usque ad solemnitatem divinitatis. Altare vocat ad similitudinem cælestis illud secretarium, ubi Christus verus sacerdos et hostia quotidie se offert Deo Patri pro nobis. Non enim vult ut tantum sub-istant in ejus humanitate, sed ut contemplantur ipsam etiam divinitatem.

Deus meus. Constituite, inquam, diem solemnem, procedentes usque ad cornu altaris : vos dico dicentes, Domine, tu es Deus meus, quod est dicere : Domine, vere mendacium coluerunt patres nostri vanitatem, quæ nihil profuit eis, dicentes lapidi : Tu me creasti, et ligno : Tu me genuisti. Ego autem tibi dico : Tu es Deus meus, quia me creasti, qui me genuisti, et ideo confitebor tibi, id est, merito laudabo te corde. Dico : Deus meus vere es tu, et ideo exaltabo te ut Deum meum ore, et confitebor tibi opere. Et merito, quoniam exaudisti me de umbra mortis et infidelitatis tenebris reducendo; et factus es mihi in salutem, cui illa prius erant ad salutem.

Confitemini Domino. Quasi dicat : Hoc etiam dicatis alter ad alterum exhortantes vos invicem : Confitemini Domino quoniam bonus, etc.

IN PSALMUM CXVIII.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Totus iste psalmus, qui exhortationibus et institutionibus plenus est, sub persona canitur justorum in Babylonica captivitate degentium, qui misceant interdum voces populo convenientes, ut et humiliter exæquent se reis in confessione culparum, et doceant ista ob meritum populo contigisse.

Aleph, doctrina.

EXPLANATIO.

Festivo psalmo et divinarum rerum virtute plenissimo desiderabile alleluia præmittitur, ut meritum divini carminis honore tituli possit agnosci. Est autem Hebræis elementis ad rudes et dociles in scho'a Christi populos instruendis tali ordine depictus, ut ab unaquaque littera octoni versus incipiant, ubi mysterium puto resurrectionis, et veræ circumcissionis ostensum. Josephus autem refert in libris *Ἀρχαιολογίας* hunc psalmum et centesimum quadagesimum quartum, et Deuteronomii anticium elegiaco metro esse compositos, quod scilicet prior versus sex pedibus constet, et inferior uno minus in pentametrum finiatur. Per totum psalmum universalis sanctorum chorus loquitur, qui ab initio mundi sive fuerunt, sive sunt, sive futuri esse creduntur. Inter quos reperiuntur apostoli, prophetæ, martyres, confessores, ecclesiastici ordines, qui sancta Domino integritate famulantur. Quia ergo in singulis quibusque elementis secundum interpretationem eorum debent intelligi quæ sequuntur, bene prima littera aleph doctrina interpretatur, in qua immaculatis in via Domini æterna beatitudo promittitur.

COMMENTARIUS.

Beati immaculati. Alleluia, id est, hæc laus est de doctrina. Aleph enim interpretatur doctrina, et ideo de doctrina, quia psalmus iste exhortatur ad beatitudinem, quam nemo non appetit. Omnes enim beati esse volunt. Quid autem opus est exhortatione in re quam sponte sua humanus animus appetit, nisi forte quia omnes quidem beatitudinem cupiunt, sed quo ordine ad illam perveniant, plurimi nesciunt. Ideoque hoc docet iste qui dicit : *Beati immaculati*, etc. Quasi dicat : Scio quid velis, beatitudinem queris. Ergo si vis esse beatus, esto immaculatus. Illoc quidem omnes, id est, beatitudinem, illud vix pauci

volunt, sine quo non pervenitur ad illud quod omnes volunt, id est, pauci volunt immaculationem, sine qua non pervenitur ad beatitudinem. Hæc autem exhortatio necessaria est mentibus nostri. Quid enim boni sit illud ad quod multi pigri sunt, ostenditur cum beatos esse qui faciunt indicatur. Ut propter illud quod omnes volunt, illud etiam fiat quod plurimi nolunt, id est, ut propter præmium beatitudinis non subterfugiat opus immaculationis. Beatum quippe esse tam magnum quidem est quod omnes volunt et boni et mali. Nec mirum est bonos propterea esse bonos, ut sint beati; valde vero mirum est malos etiam propterea esse malos, ut sint beati. Quisquis enim morchatur, aut furtum, vel homicidium, vel quælibet similia admittit, ob hoc talibus intendit, quia beatitudinem per hoc querit. Sed hæc sunt devia quædam ad similitudinem, hos tales revocat psalmus. Quasi dicat: Quid facitis? quo tenditis? quam viam insistitis? Non hac recte itur, sed devia quædam sunt ad beatitudinem. Non per hoc pervenietis quo tenditis. Beatitudinem queritis, sed his viis in miseriam incidetis. Relinquit ergo malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quo perveniendo inquinamini. Non enim beati inquinati, sed beati immaculati. Et quoniam immaculati sint, ostendit cum dicit: Qui sunt in via, non qui peccando, sed faciunt extra viam. Via autem (quasi dicat) est lex Domini, in qua lege qui ambulat, id est, delectatur, tanquam in ambulare bono, hoc est, qui non timore pœnæ, sed amore justitiæ legem Domini complent, sunt immaculati jam per spem, et quia immaculati, ideo beati.

Beati qui scrutantur. Non aliud genus beatorum videtur hic accipere quam prius. Idem enim sunt qui ambulat in lege Domini, et qui testimonia ejus scrutantur, etc., nisi quia forte plus intelligitur, cum dicit: Qui scrutantur testimonia ejus: hoc est, qui satagunt in præceptis Domini complendis usque ad sanguinis effusionem. Et est dicere: Beati sunt, inquam, immaculati in via, et beati sunt qui scrutantur testimonia ejus, id est, Domini, ita quod exquirunt eum in toto corde suo. Non frustra est hoc additum. Vidit enim Spiritus sanctus multos testimonia scrutari, non ut justi sint, sed ut docti, non ut faciant, sed ut quod faciendum sit sciant, ad hoc, ut vel laudem hominum, vel aliquid sæculare præmium inde acquirant. Et ideo addit *In toto corde*, etc. Quod sic est intellegendum: Beati sunt qui scrutantur testimonia Domini, propter quod ipsa sunt data, scilicet ut in toto corde, id est, tota intentione eum tantum in eis exquirant, et exquisitum inveniant. Non enim qui eum exquirunt beati sunt, sed qui inveniunt, nondum tamen, sed tantum in spe.

Non enim qui operantur iniquitatem. Sic continuatur ad proximum: Vere qui scrutantur testimonia ejus, ut scrutanda sunt, sunt beati. Nam illi qui non scrutantur ea ut scrutanda sunt, quod æquipollenter accipitur ubi dicit: Qui operantur iniquitatem, non sunt beati. Quod item æquipollenter ponit, cum dicit: In viis ejus non ambulaverunt. Ad primum quoque verbum sic continuatur: Vere immaculati ambulat in lege, id est in viis Domini. Nam qui maculati sunt, hoc est æquipollenter, qui iniquitatem, id est, peccatum operantur, illi non ambulant in viis ejus. Et est in hac utraque continuatione vis a contrario. Cur autem omnis iniquitas sit peccatum, sicut Joannes testatur dicens: Qui facit iniquitatem, facit peccatum, videtur ex hac littera, quod nullus faciens peccatum ambulet in viis ejus. Quare videndum est ne quod recte dictum est, non recte intellectum lectorem perturbet. Quia dicit idem Joannes: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Et coapostolus ejus Paulus confitetur etiam peccatum se facere cum dicit: Non quod volo bonum facio, sed quod nolo malum, illud ego. Ergo oportet aut tales putentur non ambulare in viis ejus, aut esse sine peccato. Quod autem sine pec-

cato sint, eorum sententiæ repugnant. Repugnans quoque est, ut in viis ejus non ambulent, quia si talis, scilicet, ille est ut virgo speciosa, et ille qui plus omnibus laboravit, non ambulant in via, qui alii ambulant in via? Interrogetur itaque ipse Paulus apostolus, et dicat quomodo et peccatum faciant, et in via Domini ambulent. De peccato autem dicit: Non autem ego illud operor, sed habitans in me peccatum. In via quoque se ambulare ostendit, ubi ait: Unum eorum quæ retro sunt obliviscens, in ea vero quæ ante sunt extentus semper sequar ad palmam supernæ vocationis, quæ est in Christo Jesu. Ecce soluta est quæstio. Sed rursus alia exoritur quæstio. Queritur enim quomodo idem faciat, et idem non faciat peccatum. Ad quod sic est respondendum: Quandocumque illiciti motus nobis insurgunt, si tantum surgat affectus, et nullus relaxetur effectus, hoc est, si voluntatem non præbimus eorum desideriis, et si sic nos refrenamus, ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitati ad iniquitatem, ecce peccatum non operamur. Sicut Apostolus quoque præcipit: Ecce peccatum in mortali vestro corpore non regnet; et: Nolite exhibere membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem. Sed tamen quoniam non est vigor alienæ naturæ, sed languor infirmitatis nostræ, illud unde desideria illicita surgunt in nobis, unde Apostolus: Sed quod habitat in me peccatum, ideo nos quoque facimus peccatum, et sic idem et facimus et non facimus peccatum. Et ideo rursus queritur, an nos quotidie in Dominica oratione dicamus: Dimitte nobis debita nostra, vel pro his quæ consentientes facimus, vel pro desideriis, quæ non nos, sed peccatum quod habitat in nobis facit. Quod beatus Augustinus solvens, inquit: Prout ad præsens sapere possum, dico universus reatus nostri languoris et nostræ infirmitatis cum omnibus quæ consentientes diximus, fecimus aut cogitavimus, sacramento baptismatis est deletus. Et ideo etsi languor nobis inest, non tamen obest, si non consentiamus ei faciendo, dicendo aut tacite assentiendo. Sed tamen quoniam vita hominis militia est super terram, ideo vigilamus quidem contra majora crimina, et sæpe nobis incautis subrepunt quædam, quæ etsi singula sua mole non conterunt, tamen multa contra nos collata acervo nos obruunt. Et ideo pro his quotidie est orandum, jejunandum et eleemosynamdum. » Nunc ad litteram redeamus, quæ sic exponitur: Qui operantur iniquitatem, id est, illi qui consentiendo fomiti peccati, dicendo, faciendo aut cogitando, operantur iniquitatem, id est, quodcumque peccatum, non ambulant in viis ejus, quia non immaculati sunt, sed maculati. Potest etiam egregia illa iniquitas, quæ a fide recedit, et ad fidem non accedit, quam Dominus in Evangelio singulariter vocat peccatum, dicens: De peccato quidem, quia non credunt in me, et alibi: Si non venissem, et locusus eis non fuisset, peccatum non haberent, id est infidelitas, ut hic accipitur, ut sit dicere: Qui operantur iniquitatem, id est, infidelitatem, illi non ambulant in viis Domini, qui non credunt in eum. Et ideo non experiuntur vias ejus, illas, scilicet, vias de quibus dictum est: universæ viæ Domini misericordia et veritas. Et est misericordia quidem in remittendo peccata, veritas vero in implendo promissa.

Tu mandasti. Sic continuatur. Vere qui scrutantur testimonia sunt beati. Namque tu, Domine, qui nihil mandas nisi quod conducat ad beatitudinem, mandasti custodiri mandata, id est, præcepta tua, et hoc nimis. Istud nimis potest referri vel ad Mandasti custodiri, nec aliter est accipiendum, sicut illud: Ut ne quid nimis. Sed nimis pro valde, ut ibi: Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis. Ecce lex posita, quia dictum est: Tu mandasti mandata tua. Sed quoniam multi dixerunt solam cognitionem legis sufficere ad auxilium liberi arbitrii, ideo subsequenter optat iste auxilium gratiæ, ut per hoc doceat quam sit necessaria gratia. Et ponit verbum optionis, ut tollat superbiam presumptionis, dicens:

Utinam dirigantur. Quasi dicat: Video, Domine, A me neque per præcepta, neque per liberum arbitrium posse dirigere vias meas, quia non est hominis dirigere vias suas. Et ideo opto ut per gratiam tuam, quæ sola hoc præstare potest, dirigantur viæ meæ, id est, opera mea ad custodiendas justificationes tuas, id est, ad implenda præcepta tua vere justificanda.

Tunc non confundar. Ideo opto dirigi vias meas, sic ut custodiam mandata tua. Quia cum perspexero, id est, cum perfecte me quasi in speculo cognovero, in omnibus mandatis tuis exercitatus, tunc amplius non confundar vel ea confusione, ut tantum sciam, et non faciam, vel ut dicatur: *Hic homo cepit ædificare, et non potuit consummare.* Bene dicit *Perspexero*, quia divina præcepta, sive cum leguntur, sive cum in memoria revolvuntur, intuentia sunt speculum, hoc est, ut se aliquis ibi cognoscat quemadmodum in speculo, attestante Jacobo apostolo, qui ait: *Si quis tantum est auditor verbi, et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo.* Consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit. Si quis autem prospexerit in lege perfecte libertatis, et permanserit, non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Talem spiritus querit hic dicens: *Cum perspexero, etc.*, scilicet, qui non sit obliviosus auditor, sed operis factor.

Confitebor tibi. Cum, inquam, perspexero, tunc non confundar, sed confitebor tibi per bona opera in directione cordis, id est, directo corde. In directo dico in eo, id est, per id quod iudicia justitiæ tuæ, id est, ea quæ tu, non quæ homines, iuste iudicas esse facienda, didici, non ad sciendum, sed ad faciendum. Nam quasi dicat: si tantum sciam, et non faciam, non unde lætabor habebō, sed unde damnabor. Et notandum quod hoc verbum, didici, habet hoc in se. Non enim aliter vere diceret, nisi et faceret. Unde Dominus in Evangelio: *Omnis qui audit a Patre meo, et didicit, venit ad me.*

Justificationes tuas custodiam. Confitebor, inquam, tibi, et custodiam justificationes tuas, id est, præcepta tua justificantia, non tam memoria quam vita. Nihil enim valet, si tantum memoria custodiantur et non exercentur. Et ut custodiam, ergo, Domine, non derelinquas me per præsentiam auxilii tui, usque dum sim derelictus quaque, id est, omnimoda derelictione. Quis est autem qui derelinquitur omnimoda derelictione? Ille, scilicet, quisquis tantum gloriatur in se, non in Domino, vel qui cadens non resurgit, sed in æternum perit.

Beth, domus.

EXPLANATIO.

Exponit fidelis populus in sermonibus Domini, quibus delectationibus usufruat, ostendens se esse domum Domini, et receptaculum mandatorum ejus, cujus mysterium secunda littera continet.

COMMENTARIUS.

In quo corrigit. Quasi dicat: Merito custodiam justificationes tuas. Quia per has custoditas, hoc est quod æquipollenter dicitur, in custodiendo sermones tuos, quia idem sunt sermones, quod justificationes; per has, inquam, corrigit viam, id est, vitam suam adolescentior, id est, omnis pertinens ad juniorem populum, per juniorem illum Filium designatum, qui resurgens in se dixit: *Surgam et ibo ad Patrem meum*, etc. Adolescentior enim dicitur, quisquis portat imaginem novi hominis, sicut et senior qui portat imaginem veteris. Et vere, quasi dicat, in his corrigit. Nam in quo alio corrigitur? Necesse itaque est, si non in alio, quod vere in his corrigit. Et ideo quasi dicat: o Domine, merito exquisivi te in his justificationibus in toto corde meo, id est, tota intentione et anima mea. Et quia exquisivi, ergo, Domine, ne repellas me a mandatis tuis, id est, adjuvet me gratia tua

ad perficiendum mandata tua. Ille enim merito re-pulsus putatur, qui a gratia non adjuvatur.

In corde meo. Quasi dicat: Vere te exquisivi. Nam abscondi in corde meo eloquia tua. Nota quod præcepta Dominica et in corde sunt abscondenda, et non sunt abscondenda. Abscondenda enim, et firmiter in corde nostro retinenda sunt ad nostram ædificationem. Unde hic dicitur: Abscondi ea ad hoc, ut non peccem tibi, id est, ut per oblivionem non transgrediar mandata tua. Non autem sunt abscondenda, sed enuntianda, ne conservis donegemus cibaria, quia præcipit hoc utrumque Apostolus, dicens: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Benedictus es. Domine. Quasi dicat: Quia adeo chara eloquia tua habui, ergo, Domine, doce me ulterius, et ulterius insistere justificationes tuas, id est, præcepta tua justificantia. Et ideo te rogo, ut tu doceas, quia es benedictus, id est, quia a te procedit multiplex benedictio, id est, misericordia multiplex. Facis enim de peccatore justum, de servo filium, de damnato in regnum assumptum.

In labiis meis. Quasi dicat: Ideo debes me docere, quia ego non solum abscondi ad meam ædificationem, sed etiam pronuntiavi in labiis meis, ne cibaria conservis denegarem omnia iudicia oris tui. Quomodo dicit se annuntiatum omnia iudicia ejus, cum Apostolus dicat: *O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus.* Et cum alibi dicitur: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis modo portare.* Sed quomodo hoc esse possit, idem spiritus propheticus determinat, quia addit: *Oris tui.* Quasi dicat: Illa omnia iudicia tua non occultavi, sed aliis annuntiavi, quæ os tuum, id est, gratia tua revelavit mihi. Gratia enim Dei, os eius ideo vocatur: quia sicut aliquis ore secreta cordis sui aperit, sic Deus per gratiam secreta sua nobis aperuit.

In via testimoniorum. Quasi dicat: Ideo et abscondi et annuntiavi, quia delectatus sum in via testimoniorum tuorum, id est, non delectationem in gloria mundi habui, sed omnis mea delectatio fuit in Christo, in quo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ sunt absconditi, qui ideo dicitur via testimoniorum, quia testatus est, quantam dilectionem Deus Pater commendavit in nobis, scilicet ut proprio suo Filio non parceret, et Christus moreretur pro impiis, delectatus sum, inquam, in Christo, et hoc in tantum, sicut avarus delectatur in omnibus divitiis. Quia scilicet propter nimium divitiarum desiderium prorsus excedit se ipsum. Est autem hæc vox Pauli et aliorum perfectiorum in corpore Christi cum ipso dicentium: *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, etc.*

In mandatis exercebor. Quasi diceret: Quia adeo in Christo delectatus sum, ideo in mandatis tuis per ipsum datis exercebor, id est, garram non tantum dictis, sed et factis. Garram enim habet alia translatio. Et ideo considerabo vias tuas, id est, semper ante oculos habebō opera tua. Postponam autem vias meas, id est, opera mea, et non tantum (quasi dicat) exterius exercebor, sed etiam interius meditabor in tuis viis, id est, omnis cogitatio mea erit in tuis præceptis, justificationibus: et ideo meos quidem sermones obliviscar, tuos autem sermones, id est, tuas justificationes non obliviscar.

Gimel tributio, vel plenitudo.

EXPLANATIO.

Postulet sanctis, qui in terra incolæ sunt, retribui gratia, quam in primo parente amiserant; sed et persecutionibus eorum restituendum dicit esse quod agunt. Hæc ergo retributio meritorum, ista examinis justitiae plenitudo tertiæ litteræ nomine præmonstrantur.

COMMENTARIUS.

Retribue servo tuo. Sic continuatur: Quoniam

quidem et exercebor et *medi abor in justificationibus* A *tuis*, nullis meis et viis tuis atque sermones præponam, meos postponam. Ergo *retribue mihi servo tuo*, et quid petat ut retribuatur, ostendit cum subdit: *Vivifica me*, et sic *custodiam sermones tuos*. Quasi dicat: *Retribuere mihi liberto tuo mortem*. Mortuus autem non possum custodire sermones tuos, et ideo retribuere mihi jam facti servo tuo vivificationem, et sic *custodiam sermones tuos* non tam memoria, quam vita. Rogat autem retributionem, quæ sit ex indebita gratia. Quatuor enim sunt retributiones. Alia bonum pro bono, alia malum pro malo; alia bonum pro malo, alia malum pro bono. Et primæ quidem duæ sunt justitiæ, tertiæ indebitæ gratiæ, quarta quam non novit Deus, malignorum tantum est, tertiã autem novit Deus; quia si non bona pro malis retribuere, non esset cui bona pro bonis recompensaret. Et notandum, quia non omnino mortuus iste erat. Jam enim initium bona concupiscentiæ habebat, qui vitam obedientiæ rogabat. Ad vitam quippe obedientiæ B *pertinet*, quod dicit: *Virifica me, et custodiam sermones tuos*. Quia videt autem non posse impleri sermones per obedientiam, nisi videantur per intelligentiam, orat et dicit: *Revela, Domine, oculos meos*, id est, illumina mihi per illuminationem gratiæ interiores oculos, et *revelatis oculis considerabo mirabilia precedentia de lege tua impleta*, scilicet quod de peccatoribus sunt justii, de servis filii, etc. *Vel mirabilia precedentia de lege tua*, hoc est mirabilia quæ jubet lex tua, sicut inimicos diligere, et bona pro malis pensare, et similia.

Incola ergo. Quasi dicat: Merito debes mihi oculos revelare, quia concivis tuus sum. Nam *ego sum in hac terra* non natus, sed *incola*, id est advena. Omnes enim qui ad populum Dei pertinent, et si corpore incolant terram, mente in cœlestibus habitant: quia *nostra conversatio in cœlis est*, ut ait Apostolus. Et ideo non cives sunt hic, sed inquilini: quia non hic manentem civitatem se habere deputant, sed inquirunt futuram. Et quia (quasi dicat) non civis, sed *incola in terra sum*: ergo, Domine, non abscondas a me mandata tua. Quomodo autem rogat mandata sibi non abscondi, quæ nota sunt omnibus, quia etiam infidelibus. Quid enim inter fideles notius quam *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum sicut te ipsum*? Quod æquipollet illi, *Quod tibi non fieri vis, alii ne feceris*. Et stat ideo, quod apud infideles etiam notum sit, et utinam tam multis mandata sint clara, quam multis sunt clara: quia fortasse ideo rogat non abscondi, quia difficile est Deum cognoscere, quem consequens est in ipsis mandatis diligere et invenire longe cognitione proximi manifestiorem. Cum autem difficile sit quemquam seipsum ad debet cognoscere, quomodo qui non cognoscit seipsum, diligit proximum tanquam seipsum? quapropter rogat mandata, quæ aliquatenus sciuntur non abscondi, ut magis magisque sciuntur, ut se ipsum cognoscat, et sic proximum tanquam se ipsum diligit, per dilectionem proximi ad dilectionem Dei ascendat.

Concupivit anima mea. Quasi dicat: Ideo non debes abscondere a me mandata tua, quia *anima mea concupivit desiderare*, id est, desideranter, id est, plus quam aliquid aliud cupivit *justificationes tuas*, id est, præcepta tua vere justificantia, et hoc in omni tempore, id est, in adversitate et in prosperitate.

Increpasti. Quasi dicat: Propter hoc merito anima mea desideranter cupivit justificationes tuas: quia, id est, non desideranter concupiscentes, sed per superbiam negligentes duriter increpasti. Superbos vocat parentes primos, qui non per infirmitatem vel ignorantiam, sed per superbiam mandata Dei neglexerunt. De hoc enim præsumperunt, quia a serpente dictum, *Eritis sicut ille*, et dum supra se concupierunt, id est, quod acceperant juste amiserunt, quia morte mulctati sunt; et hoc est quod dicit:

Increpasti superbos, et non solum superbos illos primos increpasti, sed etiam *maledicti* sunt exemplo illorum, id est, morte damnati sunt omnes illi qui per superbiam declinant a mandatis tuis.

Aufer a me opprobrium. Quasi dicat: Ut ego non declinem, ideo, Domine, *aufer a me opprobrium et contemptum*, id est, remove a me omne factum dignum opprobrio et contemptu. Quod debes facere, quia ego *exquisivi testimonia tua*, id est, ex toto corde institi præcepta tua, etiam usque ad effusionem sanguinis; et hoc de me non præsumpsi, sed extra quæsi, id est, auxilium a gratia postulavi, vel aliter: Soleat declinantes a mandatis servis Dei exprobrare, quod credant in crucifixum, et adoret mortuum, et similia. Et ideo rogat iste opprobrium auferri, non quod deputet pœnam unde habiturus est coronam, sed commiserescendo talium, sed exprobrantium optat ut convertantur, et idem opprobrium ab aliis patiantur, dicens ita: *Aufer a me opprobrium et contemptum* B *illum*, quem patior, propterea quia *exquisivi testimonia tua*; hoc est, quia dilexi martyria tua et præcepta tua, quibus testatus es quantam dilectionem Deus Pater commendat in nobis.

Etenim sederunt. Vere *testimonia tua exquisivi*, quia nec animo propter reges vel præsides ea negavi, a quibus multa mala pertuli. Nam *principes sederunt*, id est, in tribunalia sede, ex mora et luna contra me egerunt, et loquebantur *adversum me* non tantum dictis, sed gravissimis tormentorum. *Servus autem tuus*, id est, ego non ideo defeci, sed exercebar semper in *justificationibus tuis* faciendis, et annuntiandis. Et vere (quasi dicat) exercebor in his. Nam et meditando et consulendo: hoc est quod dicit: *Nam et meditatio mea, testimonia tua, et justificationes tuæ sunt consilium meum*. Consilium scilicet patientium contra consilium persequentium. Consilium enim persequentium erat sanctos martyres conventos perdere; consilium vero patientium erat martyrum pro ipsis ut converterentur orare, et ipsos diligere.

Daleth pauper, vel tabulæ vel janua.

EXPLANATIO.

Corporali quidem se dicit necessitate constrictum, sed sola Domini pietate sublevandum, petens ut ab eo vias iniquitatis amoveat, quia viam veritatis elegerit. Et ideo paupertate mundana janua severis divitiis aperit, et frequentius meditatione quasi tabulis sua præcordia Dei mandatis exhibet, quæ velut molli cera complanata promptissime jubentis imperium, quasi graphium scribentis acciperent: Adhæsi, inquit, testimoniis tuis, Domine.

COMMENTARIUS.

Adhæsi pavimento. Quasi dicat: Dico quia *testimonia sunt meditatio mea, et consilium meum*. Sed tamen adhuc timeo deficere, propterea quia *anima mea pavimento adhæret*. Totus mundus quædam magna domus accipitur, cujus quasi camera est cœlum; terra vero quæ conculcatur, pavimento et corpus nostrum de terra est. Unde ipsum pavementum potest dici quoque. Quia ergo caro nostra terra est, ideo dum sumus in hac peregrinatione sæpe subrepunt nobis terrene cogitationes: quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena cogitatio deprimit animam multa cogitantem*: unde semper in hac vita nobis timendum est, ne deliciamus. Quod attendens iste qui hic loquitur, dicit: Timeo, o Domine, deficere, quantumcunque exercear in justificationibus tuis; quia *anima mea adhuc adhæret pavimento*, id est, carnalibus desideriis ex quibus (quasi dicat) mors ei impendet. Et ideo, Domine, *virifica me*, faciendo me spiritualibus affectionibus inhaerere: et hoc non propter meritum meum, sed propter *verbum tuum*, id est, secundum promissionem tuam, scilicet ne sim filius elationis, sed filius promissionis.

Vias meas. Quasi dicat: Ideo debes me vivificare,

quia ego enuntiavi tibi vias meas, lædas, et non pulchras; et tu exaudisti me ponendo in viis tuis pulchris. Ergo, Domine, doce me ulterius et ulterius insistere justificationibus tuis, id est, præceptis tuis justificantibus. Et qualiter roget doceri, exponit dicens: *Instrue me magis et magis frequentare viam justificationum tuarum*, id est justificatione tua, quæ sunt via, et sic exercebor in mirabilibus tuis, id est, in præceptis tuis, quæ scrutantes se mirabiles faciunt scilicet de terra cœlum, de lupo agnum, de servo liberum, et similia.

Dormitavit anima mea. Quasi dicat: Opus est, Domine, ut me instruas, quia anima mea dormitavit, id est, remissius et negligentius quam deberet egit; et hoc præ tædio, id est, quia lædium patior verbi Dei. Unde alibi: *Omnem escam abominata est anima eorum*, etc. vel aliter: *Anima mea dormitavit*, id est, passa est quamdam iniquitatem et motum, sicut qui dormitat inquietus est, quia nec ex toto dormit, nec ex toto vigilat: et hoc præ tædio, id est, quia tædio sunt mihi mali, inter quos conversor, qui me tuo malis exemplis devocant: et ideo, Domine, confirma me in verbis tuis, id est, in præceptis tuis; et ut confirmet, amove a me meam iniquitatem, et pone me in viam æquitalis; hoc est quod dicit, æquipollenter subdit, *Et miserere mei in lege tua*; subaudit ponendo: et (quasi dicat) ideo debes misereri mei, quia ego quantum in me fuit, per liberum arbitrium viam elegi veritatis, id est, præcepta tua vera elegi mihi viam, in quam currerem, et non sum oblitus iudicia tua ut currerem. Et adhæsi testimoniis tuis, ut currerem, scilicet nihil de me præsumendo, sed totum gratiæ tuæ attribuendo. Et ideo, Domine, noli me confundere, id est, fac me talem, ut non possit dici ad meam confusionem: *Hic homo cepit edificare, et non potuit consummare*.

Viam mandatorum. Quasi dicatur: Propter hoc non debes me confundere, quia ego cucurri, id est, omni conamine et voluntate instili viam mandatorum tuorum, et hoc non est ex me, sed quia tu dilatasti cor meum, id est, dedisti mihi in corde dilatationem, hoc agens ut cum charitate per eam currerem.

He, ipsa vel suscipiens.

EXPLANATIO.

Multis modis beata plebs expetit, ut in lege Domini ejus debeat munere custodiri, et pulcherrima ratione suscipiens upp latur, quæ dicit: Da mihi intellectum. Ipsaque non immerito vocatur, quæ in eadem semper intentione persistens, a vanitate sæculi oculos avertit.

COMMENTARIUS.

Legem pone mihi. Idem quod prius dicit: *Cucurri viam mandatorum tuorum*. Modo rogat legem poni sibi, quod videtur contrarium apostolo, qui dicit: *Lex non est posita justo, sed injusto*. Non enim injustus potest accipi ille, qui prius dixit cucurrisse; sed dilatato corde in via mandatorum, quod tantum est justorum, sed non rogat iste legem sibi poni secundum veterem populum, cui lex data est in tabulis lapideis, sed rogat sibi dari legem in tabulis cordis, quia scriptum est: *Auferam a vobis cor lapideum, et ponam in vobis cor carneum; dabo legem in mentibus vestris, et scribam eam in cordibus vestris*. Rogat scilicet legem sibi, non quod tantum intelligendo sciat, sed quam amando faciat non in angustia timoris, sed in latitudine charitatis. Ille autem populus qui legem accepit in tabulis lapideis, lapides litteras illos depictos habuit, non ut honoraretur, sed ut premeretur; non titulum honoris, sed pondus oneris. Qui enim coactus legem facit, non legis est amicus, sed inimicus. Littera sic continuatur et exponitur. Quasi dicat: Ut curram corde dilatato in viam mandatorum tuorum, ergo, Domine, viam justificationum tuarum, id est, justificationes tuas, quæ via sunt, pone mihi legem, id est, fac mihi stabilem legem, scilicet ut quod prius per litteram intellige-

bam, spiritualiter perficiam: et ideo debes mihi ponere legem, quia ego exquiram eam, ut plus et plus in ea proficiam; et hoc semper, id est, dum in hac vita sum, hinc namque semper quæritur, ut teneatur; et continebitur, ne deseratur. Cum autem nec lex illa, de qua dictum est: *Lex subintravit, ut abundaret delictum*, comprehendatur, nisi intellectus ab ipso petatur; ideo iste pro hac lege spirituali, quæ longe dignior est, rogat intellectum, cum dicit: Domine, da mihi intellectum, id est, fac me habere illuminatum intellectum, et dato intellectu, scrutabor legem tuam, non ad sciendum, sed ad faciendum: et vere scrutabor, quia custodium illam in toto corde meo: hoc est ita eam custodium, ut Deum ex toto corde et tota anima diligam, et proximum sicut meipsum. Item quia custodiri non potest, nisi ille adjuvet qui jubet, subdit: *Deduc me*, Domine, quia per me non possum in semita mandatorum tuorum, id est, fac me perficere in mandatis tuis, quæ sunt semita; et bene dicit semitam, quia arcta via est quæ ducit ad atriâ vitæ. Sed tamen per eam non curritur, nisi Dei auxilio, ideo subdit: *Quia ipsam volui*. Et quoniam non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei, qui dat nobis vellet, et pro bona voluntate posse perficere, ideo subjungit:

Inclina cor meum in testimonia tua. Id est, da mihi pronum et devotum animum in tua præcepta, quia testatus es quod Deus exigit a nobis, scilicet certare usque ad sanguinis effusionem: et ita inclina, ut non in avaritia, id est, ut gratis te colam, non propter aliquod emolumentum extra te ipsum. Tunc enim omnis avaritia præscinditur, si gratis Deus colatur. Et quia avaritia non est tantum de pecunia, sed etiam de laude humana, ideo subdit: *Averte oculos meos interiores*, scilicet, de quibus dictum est: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*. Illos, inquam, oculos averte, ne in observatione legis suæ videant, id est, proponant sibi vanitatem; non enim actus nostri considerantur ex officio, sed ex intentione et fine, scilicet, quando aliquid bonum agimus, an illud faciamus pro humana laude, vel propter aliquid tale. Unde Dominus in Evangelio: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, alioquin non habebis mercedem apud Patrem vestrum*. Dixit ne videant vanitatem, quia vanitatem sequitur mors; ideo subdit: *Vivifica me*, Domine, in via tua mortuum in vanitate mea. Viam vocat Christum, qui dicit: *Ego sum via, veritas et vita*; et bene rogat in veritate vivificari, veritas enim contraria est vanitati. Quapropter sicut mortem intulit ea vanitas, ita vitam præstabit veritas.

Statue servo tuo. Quasi dicat: Ut vivifices me, ergo, Domine, qui eloquium tuum fecisti instabile libero tuo, fac eloquium tuum stabile servo tuo, id est, fac ut quod tu eloqueris, non tantum sciam, sed faciam; et hoc in timore tuo, id est, non in timore servili, sed filiali, scilicet, quem perfecta charitas foras non mittit.

Amputa opprobrium. Quasi dicat: Ut stabile mihi sit eloquium tuum, amputa opprobrium meum, hoc, scilicet, quod ego suspicatus sum in aliis, quod gratis te non coleret. Sicut accusator fratrum de beato Job dixit: *Nunquid Job gratis colit Deum?* Multi enim propter malevolentiam aut æmulationem alios ex sola suspitione sic accusant, quia quod in se ipso homine viderunt, hoc facile de alio suspiciantur. Iste autem attendens quid præcipiatur, scilicet: *Nolite ante tempus judicare*, et similia, optat sibi dari dilectionem, quæ omnem auferat pravam de proximo suspitionem. Et ideo (quasi dicat) debes amputare opprobrium meum, quia meum iudicium, quod est ex suspitione, est mihi amarum et insipidum; tua autem iudicia, qui præcipis de proximo nihil judicare, nisi quod bonum sit et verum, illa sunt mihi jucunda, id est, suavia et dulcia. Potest etiam hic accipi iudicia illa vera et certa; quæ tan-

dem erunt, quando veniet Dominus, qui illuminabit A
abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.

Ecce concupivi mandata. Quasi dicat: Ecce cur petam ut auferas opprobrium meum, ideo, scilicet, concupivi mandata tua, id est, dilectionem, scilicet, ut diligam proximum tanquam meipsum, et ulterius de ipso per malevolentiam aut invidentiam non suspicer aliquid malum, sed iudicem omne bonum, quod tu mandasti, dicens: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Novus enim homo nova præcepta dedit mundo. Et quia concupivi mandata tua, ergo, Domine, vivifica me in æquitate tua, id est, in Christo, qui est nobis factus sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio.

VAV, et ipse.

EXPLANATIO.

Postulat congregatio sancta salutarem sibi Domini debere concedi, ut inimicos de æterna remuneratione confundat, et in lege Domini assidua meditatione proficiat. Ipse ergo Dominus atque Salvator Vau litteræ vocabulo designatur, notaque quam pulchre quinta littera, ipsa sexta nuncupetur, et ipse, videlicet, cui dicitur: « Tu autem idem ipse es » id est æternus, in cujus fide et jam Ecclesia ipsa esse, una eademque devotione semper hic et in futuro cum eo regnare promeruit.

COMMENTARIUS.

Et veniat super me. Quasi dicat: Dico ut me vitiviles in æquitate, et ut ego vivificatus concupiscam mandata tua; ergo, o Domine, ille qui non solum misericors, sed ipsa misericordia tua es dicendus, quia per eum omnem misericordiam mundo es ostenturus et exhibiturus, veniat super me ad me sibi conformandum, et hoc non per meritum meum, sed eloquium tuum, id est, secundum promissionem tuam, scilicet, ut secundum fidem firma sit promissio omni semini.

Et respondebo. Quasi dicat: Et illo super me veniente, secure respondebo, id est, exponam verbum fidei exprobrantibus mihi ipsum verbum fidei; hoc est autem verbum fidei: Si credideris in corde tuo quia Dominus est Jesus, et confessus fueris in ore tuo quia Deus Pater suscitavit illum a mortuis, salvus eris. Quia corde creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Respondendo, inquam, non de me præsumendo, sed quia speravi in sermonibus tuis, hoc est, in hoc solo spem meam ponam, quia tu dixisti: Non vos estis qui loquimini, ego enim dabo vobis os et sapientiam, etc. Quia autem multi non sustinentes exprobrationes, negando ceciderunt, sed postea pœnitendo revixerunt, sicut Petrus ad horam quidem peccavit timore territus, postea vero flendo est reparatus, et confitendo etiam coronatus, multi autem ex toto negando ceciderunt, quia postea flendo non profecerunt, ideo iste timens infirmitatem humanam, divinam implorat misericordiam, ne unquam terrore aliquo sic negando cadat, quin saltem reviviscat pœnitendo. Itaque dicit: Et ne auferas. Quod sic continuatur; dixit: Speravi in sermonibus tuis, et quia speravi in te, ergo, Domine, ne auferas verbum veritatis, id est, ne permittas verbum fidei alicuius terrore exprobrationis auferri de meo ore, sicut usquequaque auferatur, hoc est, ne auferatur in tantum, usque dum possit dici quaque ratione, id est omnimode abatum. Ab illis enim omnimode auferatur, qui sic negant, ut amplius pœnitendo non proficiant. Sequitur:

Quia in iudiciis tuis supersperavi. Quod est dicere: Ideo rogo ne auferas usquequaque non absolute, quia si quando cecidero, hoc non erit mihi ad desperationem, sed ad salutem, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Quasi dicat: Sancti et electi præsumentes de te non ceciderunt, alii vero de se præsumentes de te ceciderunt, sed ad tuum

corpus pertinuerunt, quia agnoscendo se steterunt, et multo solidius gratiam invenerunt, quia superbiam amiserunt; et ideo non despero, sed potius spero in iudiciis tuis, id est, si tu me iudicas talem qui aliquando cadam, ut fortior surgam, et non parum spero, sed super quam petimus aut intelligimus.

Et custodiam legem tuam. Dico ne auferas verbum de ore meo, et si non auferas, tunc ego custodiam legem tuam, id est, dilectionem, quæ ideo dicitur lex, quia in duobus mandatis dilectionis universa lex pendet et prophætæ. Et ita custodiam eam, quod semper et vere semper, quia et in hoc sæculum et in sæculum futurum post hoc sæculum, unde dicit Apostolus: Sive prophetiæ evacuabuntur, sive scientia destruat, charitas vero nunquam excidet; hic enim præcepta ejus custodiuntur, sed non sine timore; tunc vero sine omni timore casus observabuntur, quia tanto ardentius Deum amamus, quanto vicinius eum videmus, et tunc proximus sine omni suspitione diligitur, quoniam ipse erit omnia in omnibus.

Et ambulabam in latitudine. Superiores versus hujus psalmi continent orationem et deprecationem; qui vero sequuntur, continent quasi narrationem effectus ipsius deprecationis. Et sic continuatur. Quasi dicat: Hæc quidem quæ prædicta sunt, orabam, et tu me exaudisti ponendo me in latitudinem, in qua latitudine ambulabam, id est, delectabar. Latitudinem vocat spiritum, de quo dictum est: Charitas Dei diffusa est in cordibus vestris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, qui fecit nos petere quod desideramus accipere, quærere quod volumus invenire, pulsare ad quod nitimur peringere. Et vere, quia dicit: Ambulabam in latitudine, quia exquisivi petendo, quærendo, pulsaudo, mandata tua non ad sciendum, sed faciendum.

Et loquebar in testimoniis. Vere exquisivi mandata. Nam et loquendo et meditando et exercendo. Itaque tria ordine ponit, primum de locutione: sic loquebar in testimoniis tuis vel in præceptis tuis annuntians et suadendis etiam in conspectu regum, et non confundebar taciturnitate, vel non devocabar. Et vere non confundebar, quia meditabar in mandatis tuis, semper de eis cogitando ideo, quia ea dilexi. Et non solum loquebar et meditabar, sed etiam levavi manus meas ad ea, ideo quia dilexi ea. Manus sunt opera; et ille levare manus ad mandata dicitur, qui facit ea non propter remunerationem terrenam, sed propter æternam. Qui vero propter humanam laudem, vel propter aliquid terrenum facit, manus non levat, sed deprimit; et (quasi dicat) his tribus modis, scilicet, loquendo, meditando, manus levando, exercebar semper in justificationibus tuis, id est, in præceptis tuis, id est, vere justificationibus.

Zain, oliva vel fornicatio.

EXPLANATIO.

Chorus ille sanctorum spem promissionum Domini sensibus nostris omnino commendat, ut firmum in mente nostra permaneat quod gloriosa veritas pullicetur, asserens propterea fideles ad ærsa mundi libentissime sustinere; quis enim mortem temporalem metuat, cui æterna vita promittitur? Ipsa ergo vita, quæ hic in spe, illic in re percipitur, olivæ nomine, quam Zain littera designat, exprimitur. Nam et in hac peregrinatione sanctorum facies exhilaratur in oleo, et in illa patria perfectius sancti Spiritus æterna visione atque inhabitatione pinguescit. Et quia septiformis est ejusdem spiritus gratia, recte septima littera vocatur oliva. Nomen autem fornicationis congruit peccatoribus derelinquentibus legem Domini.

COMMENTARIUS.

Memor esto. Quasi dicat: Quia exercebar in justificationibus tuis; ergo, Domine, qui immemor fuisti

liberti tui, *esto memor verbi tui*, id est, promissionis factæ *servo tuo*, hoc est, comple servo tuo promissionem tuam, quam fecisti ei dicens : *In patientia vestra possidebitis animas vestras. Capillus de capite vestro non peribit. Et fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod poteritis*, etc. *Memor esto verbi*, in quo verbo dedisti mihi *spem*, id est, sperare fecisti, et hæc spes *consolata est me in humilitate mea*, id est, in gravissima tribulatione, persecutione et dejectione, qua persecutores me humiliare, id est, devocare putaverunt. Et ideo *consolata est me, quia eloquium tuum*, id est, promissionis verbum prædictum *me vivificavit*, id est, vitæ veræ certitudinem mihi dedit, ut illud : *In patientia vestra possidebitis animas vestras.*

Superbi inique. Quasi dicat : Quare dicis te humiliatum et universum tibi humiliatio ? Responso. Ideo scilicet sum humiliatus, quia *superbi*, id est, persecutores legi Dei non obediens esse facere vellent ; ego autem (quasi dicat) illis inique agentibus et devocantibus perstiti, quia *a lege tua transgrediendo non declinavi*. Et ideo *non declinavi*, quia, o Domine, *fui memor judiciorum tuorum a sæculo factorum*, id est, in memoria habui justam damnationem et dejectionem ab initio, id est, in primis parentibus factam, quia declinaverunt a lege tua ; et *consolatus sum* in illis pro contrario, attendendo, scilicet, quia si præcepta tua ab illis neglecta dederunt mortificationem, e contrario observata a me darent vivificationem.

Defectio tenuit. Refer hunc versum ad præcedentis versus primam partem ita : Quia *memor sui judiciorum tuorum*, ideo *tenuit me defectio*, id est, lædium, timens ne deficerem ; et hoc *pro peccatoribus derelinentibus legem tuam*, hoc est, propter persecutores transgredientes, qui me devocabant, et sibi associare volebant. Sequentem quoque versum refer ad ejusdem ultimam partem sic : Quia *consolatus sum* in præceptis tuis, ideo *justificationes tuæ erant mihi cantabiles*, id est, dulces et delectabiles etiam in loco peregrinationis meæ, id est, in hac præsentia vita, ubi omnis miseria est, et vix aliquid delectabile. Potest etiam versus superior, ubi dixit, *Memor esto verbi*, aliter accipi, et secundum hoc quæ inde huc usque dicta sunt, partim mutari, et erit continuatio qua et prius. Quasi dicat : Quia *exercebor in justificationibus tuis*, ergo, Domine, *memor esto Verbi incarnandi*, quod tu promissisti *servo tuo*, hoc est, *mitte quem missurus es*, ut per eum discam qualiter debeam exerceri in justificationibus tuis ; *verbi*, inquam, *memor esto*, in quo mihi dedisti, scilicet, *spem*, quod per ipsum benedictio futura sit omnibus gentibus. Et hæc spes *consolata est me in humilitate mea*, id est, in humilitatione mortalitatis et passibilitatis, quæ a primis parentibus contraxi. Et ideo (quasi dicat) *consolata est me spes data mihi in illo, quia eloquium tuum ab illo ministratum vivificavit me*, id est, doctrina tua per illum mundo exhibitam vitam animæ in me reparavit.

Superbi inique. Quasi aliquis diceret : Nunquid es humiliatus ? Sum utique per traducens peccati primos. Namque *superbi*, id est, parentes primi, qui non per infirmitatem vel ignorantiam, sed per superbiam transgressi sunt mandatum Dei ; illi, inquam, *superbi agebant inique*, et non parum inique, sed *usquequaque*, id est, omnimode, quia non tantum ipsi per peccatum suum mortem meruerunt, sed etiam alii poculum mortis posteritatis suæ propinaverunt.

A lege autem. Quasi dicat : Illos non secutus sum, quia in quantum potui *a lege tua non declinavi*. Et ideo non declinavi, quia *memor sui judiciorum tuorum a sæculo factorum*, et sicut supra dictum est. Et quia *memor sui judiciorum tuorum a sæculo*, ideo *defectio tenuit me*, id est, ideo timui lapsum et defectum *pro peccatoribus derelinentibus legem tuam*, hoc est, propter mortalem et passibilem infirmitatem,

quam contraxi ab illis primis transgressoribus. Sequens versus in hac sententia velut in priori dicitur.

Memor sui nocte. Quasi dicat : Vere in loco peregrinationis meæ *cantabiles mihi erant justificationes tuæ*, quia, o Domine, *memor sui nominis tui*, hoc est, non usurpavi mihi, nec rapinam arbitratus sum nomen tuum, ut vellem mihi Deus esse, et de nutu meo pendere ; sed potius in memoria semper habui hoc nomen, quod est Dominus, attendendo te Dominum, me servum, te omnipotentem, me impotentem et lapidem, et hoc *in nocte*, id est, in adversitate etiam, non tantum in prosperitate ; vel *in nocte mortalitatis et passibilitatis*, id est, in hac præsentia vita, in qua est nox obscura ipsa veritatis ignorantia. Et quia *memor sui nominis tui*, ideo *legem tuam custodivi*, id est, non apostatavi, sicut *superbi primi*. *Memor sui*, inquam, *nominis tui in nocte*, id est, in tribulatione. Et hæc nox est, id est, tribulatio et persecutio, *facta est mihi a persecutoribus derelinentibus legem tuam*, ideo *quoniam ego justificationes* (præcepta tua justificantiæ) quæ illi negligebant, *exquisivi*, non ad sciendum, sed ad faciendum. Vel aliter, scilicet, juxta aliam sententiam de nocte, *hæc nox*, id est, nebula mortalitatis et passibilitatis, *facta est mihi utilis per hoc*, quia ego attendens quod per negligentiam præceptorum tuorum in hanc miseriam incidere, eo studiosius *exquisivi justificationes tuas*, id est, præcepta tua justificantiæ, ut quæ neglecta fuerunt ad mortem, observata essent mihi ad salutem ; vel aliter : *Memor sui*, inquam, *nominis tui*, et hæc memoria ideo *facta est mihi*, quia ego *exquisivi justificationes prædictas*, id est, ex toto corde dilexi justificationes tuas.

Heb, vita.

EXPLANATIO.

Agmen beatum ad octavam litteram venit, in qua desiderat videre faciem Domini, mandatis noscitur obsecutum. Et quia hoc desiderium in resurrectionis gloria perficietur, octava littera vitæ vocabulo gaudet.

COMMENTARIUS.

Portio mea. Respice quod in fine hujus octonarii est, quia illuc continuatio respicit. Quasi dicat : *Quia exquisivi justificationes tuas*, ergo, Domine, doce me ipsas justificationes tuas, ut magis proficiam in eis ; quod debes facere, quia es *portio* (pro participatio) *mea*, hoc est, quia ego te Dominum participo : homo enim dum permanet, homo non potest esse Deus : sed tamen participando Deum non natura, sed gratia, adjungitur diis illis, de quibus dictum est : *Ego dixi, dii estis*, etc. Vel aliter, *Portio mea* es, id est, pars mea. Quasi dicat : Eligant alii quam partem velint de mundanis, ego te solum in universitate reorum partem mihi eligam, et ideo *doce me justificationes tuas*. Sequitur :

Dixi custodire. Probat quod prædixit, hoc est, vere *es portio mea* : quia es portio omnium custodientium legem tuam, etc., quæ sequuntur agentium, et (quasi dicat) ego unis ex illis sum, quia ego *dixi*, id est, firmiter constitui *custodire legem tuam* : ergo es portio mea, ergo *doce me justificationes tuas*. Quia autem lex ejus non potest custodiri, nisi ipso invocato semper, ideo invocandus est : quia sic fides impetrat, quod lex non impetrat. Et ideo subdit : *Deprecatus sum faciem tuam*, hoc est ut per effectum appareret in me facies tua, non facies mea, id est voluntas tua non mea, ut idoneus essem custodire legem tuam : et hoc *in toto corde meo*, hoc est ex omni affectione et ex omnibus viribus meis : et ideo *miserere mei*, non propter meum meritum, sed *secundum eloquium tuum*, id est, secundum promissum tuum ut scilicet promissionis filius, non elationis. Et quasi certus de exauditione, subdit : *Cogitavi vias meas*. Quasi dicat : Quia *deprecatum sum faciem tuam*, ideo *cogitavi*, id est, attendi *vias meas* foedas : et *converti pedes*

meos, id est, affectiones meas in testimonia tua, id est, vias tuas pulchras.

Paratus sum. Quasi dicat: In tantum *converti pedes meos*, quod *paratus sum ut custodiam*, sicut custodienda sunt *mandata tua*: et ita paratus, quod non sum turbatus in custodia illorum ex timore aliquo. Et quasi aliquis querat: Unde tibi timor turbationis? subdit, *Funes peccatorum*. Quasi dicat: *Non sum turbatus*, quanquam multa patiar impedimenta. Nam *funes peccatorum*, id est, multas irretitiones et impedimenta illorum peccatorum, de quibus dictum est: *Vae his qui trahunt peccatu sua sicut restim longam; circumplexi sunt*, id est, undique circumvenerunt me, nunc iniis et tormentis, nunc blanditiis: et tamen me non devoraverunt, quia ego non sum oblitus legem tuam.

Media nocte. Vere non sum conturbatus in custodia mandatorum tuorum: quia in *media nocte*, id est, in ferventissima tribulatione surgebam. Non enim sic tribulatio urgebat eum ut deiceret, sed exercebat eum ut surgeret. Surgebam, inquam, *quod contrahendum tibi*, id est, ad laudandum te corde, et etiam ore; et hoc ideo, quia eram super iudicia, id est, eram non inferior, sed superior factus propter *judicia justificationis tuæ*, id est, propter justam correctionem tuam non deprimentem, sed justificantem. Iudicia vocat tribulationes et paternam flagella, quibus *flagellat omnem filium quem recipit*: de quibus Petrus apostolus dicit: *Oportet ut iudicium incipiat a domo Dei; si autem a nobis initium, quis finis erit illorum qui non crediderunt Evangelio? Si justus vix salvabitur, peccator et impius ubi parebunt?*

Particeps ego. Surgebam, inquam, *ad confitendum tibi*, et sic confitendo tibi factus sum *particeps omnium timentium te* casto timore. Quare positum est hic humiliter, non exaltari, *timentium te, et custodientium mandata tua*. Quasi dicat: In hoc sum factus *particeps timentium te, ut custodiam mandata tua*, quæ ipsi custodiunt. Quorum (quasi dicat) numerus non est parvulus: quia terra ubique est *plena misericordia Domini*, id est, reparatis et innovatis per misericordiam Domini, id est, per illum qui non solum dicendus est misericors, sed ipsa misericordia Domini; quia per eum Dominus omnem misericordiam ostendit mundo, et exhibuit. Et quia *particeps factus sum timentium te*, ergo, *Domine, doce me justificationes tuas*.

Teth, bonum.

EXPLANATIO,

Populus beatus nonam litteram cantaturus ingreditur, in qua gratias agit, humilitatum se fuisse, ut ad justificationes Domini devotissimus perveniret, testimonia ejus asserens sibi supra omnes esse divitias, nomenque præsentis litteræ pariter exponens, bonum suum dicit verbum Dei humiliter meditari

COMMENTARIUS.

Bonitatem fecisti. Ad proximum continuatur sic: Ideo peto ut doceas me justificationes tuas, quo magis in eis proficiam: quia sunt mihi dulces et delectabiles: et hoc non ex me, sed quia tu *fecisti bonitatem cum servo tuo*, id est, fecisti ut delectaret me bonum; et hoc est magnum Dei donum, quod aliquem delectet bonum. Cum autem opus legis, quod est bonum, sit timore poenæ, non amore justitiæ: cum Deus metuitur, non diligitur; serv. liter sit, non liberaliter. *Servus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet.* Itaque *bonitatem fecisti cum servo tuo*, faciendo illum qui prius erat servus filium; ut quod prius faciebat serviliter, faciat liberaliter: et hoc fecisti non propter meum meritum, sed *secundum verbum*, id est, promissum tuum, scilicet ut sim non filius elationis, sed filius promissionis, vel servo dico, jam so agenti *secundum verbum tuum*.

Bonitatem et disciplinam. Quasi dicat: Quia fecisti mihi servo tuo bonitatem, ergo *doce me bonitatem et*

disciplinam et scientiam. Petit hoc sibi augeri et perfici. Quomodo enim qui prius dixit: *Bonitatem fecisti cum servo tuo*: dicit nunc, *Doce me, Domine, bonitatem*, nisi, ut magis immotescat divina gratia dulcedine bonitatis? Nam et illi fidem habebant qui dicebant, *Auge in nobis, Domine, fidem.* Et hæc est oratio vel cantatio proficientium, quændiu hic vivitur. Semper enim in hac vita pro quolibet bono ut augeatur, est orandum ad Dominum: *Doce me disciplinam.* Disciplinam autem vocat paternam correctionem Domini, de qua Salomon dicit: *Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* De qua Petrus Apostolus ait: *Omnis disciplina in præsentem videtur esse non gaudii, sed tristitiæ, postea autem reddit pacatissimum fructum justitiæ, his qui per eam certaverunt.* Cum quo ergo Dominus facit bonitatem, id est, cui inspirat bonus delectationem, instanter debet orare, quo in tantum augeatur in eo illud bonum, ut non solum pro illo contemnat carnales delectationes, sed etiam pro illo patienter qualibet perferat passiones. Sic enim salubris disciplina adjungitur bonitati non quantumlibet, sed tam magnæ bonitati, id est, sanctæ charitati, quæ sub ejus pressura non possit extinguere, se magis magisque accendi. Ideoque quia parum fuit dixisse bonitatem, utique tantum quæ possit sustinere disciplinam: additur tertia sententia: *Quia cum in bonitatem tanta erit charitas, quæ non possit extinguere tribulationibus et tentationibus, quas adhibet disciplina: tunc necessaria erit sententia, scilicet ut homo seipsum cognoscat et sciat quid meruerit, et quid a Domino accepit: ne ingratus sit, et dicat, Doce me, Domine, bonitatem, inspirando charitatem: doce disciplinam, dando patientiam: doce scientiam, illuminando intelligentiam.* Sequitur. *Quia credidi mandatis tuis.* Competentius videtur si diceret, *Quia obtemperavi mandatis tuis.* Promissis ergo creditur, mandatis obtemperatur, sed mandatis aliter accipit hic. Et est dicere: Ideo debes me docere bonitatem, etc., quia ego credidi mandatis tuis: hoc est credidi mandata tua esse justificationes prædictas. Ergo (quasi dicat) fides tua, id est, credidi in petræ gratiam, qua quod mandasti perficiam.

Priusquam humiliarer ego. Dominus dixit: *Doce me disciplinam*: et quasi aliquis diceret: Quare es flagellandus? Ideo scilicet, quia delinqui sicut [sum] flagellandus, sicut prius: quia delinqui, sum flagellatus, Nam (quasi dicat) ego sum humiliatus in primo parente mortis multatione. Sed *priusquam humiliarer ego, delinqui*: hoc est delictum transgressionis, quod præcessit, causa fuit humiliationis: hæc humiliatio recte referenda est ad Adam, in quo omnis humana natura tanquam in radice est vitata: et quia noluit subjecta esse veritati. Et prodest vasis misericordiam experiri hanc humiliationem, ut damnati superbia diligant obedientiam. Sequitur:

Propterea custodivi eloquium tuum. Quod est dicere: Quia propter transgressionem primam tam graviter humiliasti, propterea ne sic amplius humiliarer, custodivi quantum potui, eloquium, id est, præcepta tua.

Bonus es tu. Quasi dicat: Quia custodivi eloquium tuum: ergo, Domine, doce me magis et magis insistere justificationes tuas: et hoc in bonitate, id est, non in tristitia, sed in jucunditate. *Hilarem enim datorem diligit Deus, bonitatem dico tua, et ideo tua, quia naturaliter es bonus*, id est, sanctius et jucundus. Et nihil æquius quam ut illius qui vere bonus est servetur bonitas.

Multiplicata est. Superiori continuatur ubi dixit, *Doce me disciplinam.* Quasi dicat: Opus est ut doceas me disciplinam, dando scientiam, quia timeo delicere, Nam *iniquitas superborum*, id est, iniqua tribulatio et devotio persecutorum est *multiplicata super me*; sed (quasi dicat) quantumvis serveat iniquitas, non refrigescet in me charitas, quia ego in toto corde meo, id est, ex tota mente, et ex omnibus viribus *scrutabor mandata tua. Mandatum, inquit, novum do pob.*

ut diligatis invicem. Vel aliter, *Iniquitas superbiorum*, id est, peccatum primorum parentum, qui per superbiam, non per infirmitatem vel ignorantiam, mandata Dei neglexerunt, est multiplicata super me, quantum ad peccatum; quia per illud infirmus multimode factus sum interius et exterius. Ut autem (quasi dicat) possim evadere, ego quidquid agant alii, non imitabor superbiam eorum, sed in toto corde scrutabor non ad sciendum, sed ad faciendum mandata tua. Mandata generaliter hic accipiuntur præcepta divina: in priori vero sententia determinate tantum dilectionis mandata.

Coagulatum est. Sic continuatur, quasi dicat: Nimirum iniquitas superbiorum sive persecutorum, sive parentum priorum, quia cor eorum quod naturaliter mollium fuit per gratiam, sicut naturaliter lac molle est, per propriam eorum nequitiam est coagulatum, id est, induratum: meum vero (quasi dicat) cor est mollium, quia Deus humilibus dat gratiam, scilicet ut nunc diligant obedientiam, tandem recipiant excellentiam.

Bonum mihi, quia. Dixit superius, *Multiplicata super me iniquitas est superbiorum*, id est, persecutorum. Et hoc (quasi dicat) bonum est, id est, mihi utile est: quia est mihi ad correctionem. Nam per tribulationes istas humiliasti me, ad hoc ut discam justificationes tuas, id est, ut magis insistam et diligam præcepta tua. Quia, ut Salomon ait: *Prosperitas stultorum perdet illos*, vel aliter: *Multiplicata est super me iniquitas superbiorum primorum parentum*; et hoc est mihi bonum, id est, utile, quia ideo sic humiliasti me, ut justificationes tuas, a quibus prius recessi per superbiam, discam insistere et observare per obedientiam. Quia vero hæc justificationes non possunt addisci, nisi ab illo cui dulces et delectabiles sunt: ideo subdit, *Bonum mihi lex oris tui.* Quasi dicat: Dico ut discam justificationes tuas: quas ideo debes me docere quia lex oris tui est mihi bonum, id est, quia præcepta tua sunt mihi jucunda et suavia: et non parum, sed super millia auri et argenti. Plus enim diligit charitas legem Domini, quam cupiditas avari multa millia auri et argenti.

Iuth, scientia vel principium.

EXPLANATIO.

Ad decimam litteram cohors gloriosa progreditur, in qua petit intellectum mandatorum sibi debere concedi, a vere vitæ munere perfruat: et petens ut per Domini misericordiam fiat immaculata, ne possit in illa judicatione confundi. Recte igitur scientia vel principium nuncupatur littera, in qua populus fidelis ab illo capiendi quaerit intellectum, a quo vivendi sumpsit exordium. Manus tuæ, inquiens, fecerunt me, et plasmaverunt: da mihi intellectum, etc. Potest etiam scientia, vel principium ad hoc interpretari, quod dicitur: Cognovi, Domine, quia æquitas iudicia tua, quod in Hebraica veritate ita legitur: Scio, Domine, quia justum iudicium tuum, et hoc scientiæ perfectioris, quæ in futuro revelanda est, esse principium: quia nunc ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus.

COMMENTARIUS.

Manus tuæ fecerunt. Quandoquidem adeo jucunda est mihi lex oris tui, ergo, Domine, da mihi intellectum, id est, recrea in me rationalitatis et intellectualitatis, quam posuisti in me ante prævaricationem, cum in abundantia virtutum existerem. Et merito (quasi dicat) peto a te recreari, quia tu me creasti. *Manus tuæ enim interius in anima fecerunt me, et plasmaverunt me exterius in corpore;* et quasi diceretur, et a spiritu interius præsentente, Quo fruso petis te recreari, ideo scilicet ut alii conformentur mihi, hoc est quod dicit: *Qui timent Christum non hoc est omnes timentes te casto timore, studebunt conformari mihi, et me imitari: et lætabuntur in te non propter me; sed quia ego speravi in verbo, id est, in promissione tua super quam petimus aut in-*

telligimus. Plus enim nobis futurum est boni, quam vel petat ratio nostra, vel intelligat mensura. Tale est illud quod Apostolus dicit: *Imitatores mei estote, filii charissimi*, hoc est non in quantum ex me sum, sed in quantum imitor Christum.

Cognovi, Domine, quia. Quasi dicat: *Idem sperari non in me, sed in verbo tuo:* quia vere cognovi quid tua iudicia, id est, præcepta tua, quæ tu iudicas servanda, sunt non solum aqua, sed ipsa æquitas: quia servantes se faciunt æquos et justos, quare tenenda et diligenda sunt. Ego vero neglexi eam, et ideo humiliasti me per humilitatem mortalem in radice, et hoc in veritate, id est, in vero iudicio tuo.

Fiat misericordia. Quasi dicat: Quandoquidem recedenti prius a mandatis tuis facta est ira tua, ergo, Domine, servo tuo redeunti præsta misericordiam tuam, nam agenti secundum eloquium tuum, id est, secundum mandata tua, fiat misericordia tua, id est, ahibeatur misericors affectio tua, ad hoc ut in hac procellosa tentationis vita consoletur me. Nunc enim sunt consolationes miserorum, tandem erunt gaudia beatorum.

Veniant mihi. Quasi dicat: Non solum peto ut misericordia tua mihi fiat, sed etiam miserationes tuas, id est, exhibitiones ipsius misericordiæ veniant mihi, scilicet voces meæ, peccata condones et iustitias, et sic vivam vita vera: vivam dico, id est, quia lex tua est meditatio mea, id est, quia assidue meditor legem tuam, hæc meditatio conantis est cogitatio. Qui enim sic meditat legem Dei, ut diligant eum, hæc est vita vera. Unde Dominus in Evangelio: *Observa mandata, si vis ad vitam pervenire.*

Confundantur superbi. Quasi dicat: *Mihi, inquam, veniant miserationes, e contrario autem superbi, id est, persecutores confundantur, id est, confusibiles se cognoscant bona vel mala confusione. Et ideo dico confundantur, quia fecerunt injuste: et vere injuste, quia iniquitatem operati sunt in me. Quid enim iniquius quam et hominem in se malum esse, et ut ad malum alios pertrahat, operam dare? Ipsi, inquam, voluerunt me devocare, ego autem potius quam eis acquiescam, exercebor in mandatis tuis non ad sciendum, sed faciendum.*

Convertantur mihi. Quasi dicat: Quandoquidem exercebor in mandatis tuis, ergo convertantur mihi (pro ad me), id est, conforment se mihi, timentes te casto timore, et quasi dicat: *Timentes te dico illos qui noverunt interius testimonia tua, id est, præcepta tua, scilicet non ad sciendum, sed ad faciendum.*

Fiat cor meum. Quasi dicat: *Ut alii exemplo meo convertantur, et me imitentur, ergo, Domine, cor meum fiat immaculatum, id est, fiat sine macula, et irreprehensibile in justificationibus tuis, ad hoc, ut non confundar, id est, ut a sequentibus me non possit dici, Hic homo cepit ædificare, non potuit consummare.*

Caph, manus.

EXPLANATIO.

Undecimam litteram peregrinus in hac terra populus decantat, inquamimum desiderium suum in adventu Domini feliciter confietur. Enumerat quoque quanta superbiorum insultatione pertulerit. Ad postremum petit, ut in mandatis Domini ipsius munere perseveret. Hæc ergo mentis devotio per Caph litteram designatur, quæ ita manus interpretatur, ut ejusdem manus palmam, sive volam, significet. Id est, non contractam eam, sed apertam, expansisque digitis insinuet. Manus ergo significat opera, vel cordis, vel corporis, vel ipsius amoris interni. Apertio vero ejus est quam Psalmista commendans, ait: « Revela ad Dominum riam tuam, et spera in eum, » etc.

COMMENTARIUS.

Defecit in salutari tuo. Quasi dicat: Ideo, Domine, debes facere cor meum immaculatum in justificationibus tuis, et anima defecit in se, ut proficeret in me.

Sciendum quia non omnis defectus est pœnæ, vel culpæ, sed et est laudabilis et optabilis defectus. Cum enim profectus et defectus sint contraria, bene profectus accipitur in bono, et defectus in malo. Et ut in nobis aliquid proficiatur, vel deficiatur, additur per determinationem, tamen et profectus in malo, et defectus in bono accipitur. Quod autem profectus accipitur in malo, testatur Apostolus Timotheo præcipiens : *Profanas vanitates verborum devita; multum enim proficiet ad impietatem, et alibi : Proficient in pejus, defectus vero a bono in malum minus est, a malo autem in bonum bonus est. Talis defectus hic accipitur. Et significat iste defectus quoddam desiderium, quod surgit ex dilectione. Quod desiderium a condito mundo in corpore Christi usque ad Virginis partum non defuit. Semper enim prius aliqui fuerunt qui expectarent quoniam desideratus cunctis gentibus manifestaretur, sicut Simeon, qui dixit : *Putas durabo, putas videbo, etc.* A partu vero Virginis quodam modo quievit hoc desiderium usque ad ascensionem Domini; ab ascensione autem non defuerunt adhuc, neque usque in finem sæculi deerunt expectantes, ut desideratus ille sæculo manifestetur. Quod ostendit Apostolus, dicens : *De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illi die; non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt manifestationem ejus, id est, qui desiderant adventum ejus, et regnum ejus. Et de hoc affectu, scilicet, quod tale desiderium significat, aut iste qui dicit : Anima mea defecit in se, tendens in salutare tuum, et nihil præsumendo de se, sed de sola salvatione tua. Et ideo defecit anima mea, quia speravi non in meritis, sed in verbo, id est, in promissione tua, ut sim, scilicet, filius promissionis, non filius elationis. Et non parum speravi, sed supra quam petimus aut intelligimus; futura enim est major merces, quam sit in vinea labor. Hæc spes facit, ut per patientiam expectetur, quod a creditibus non videtur.**

Defecerunt oculi mei. Idem videtur dicere per similitudinem aïam a servis tractam. Servi enim a suo contuitu deficiunt, etiam in contuitum dominorum prospiciunt, scilicet, ut semper parati sint facere quod illi innuunt. Similiter iste dicit : *Oculi mei, et oculi interiores, ratio et intellectus, defecerunt a suo contuitu, tendentes in eloquium tuum, id est, in promissionem tuam, hoc est, quod nullo meo præsumentes, sed de sola promissione tua oculi mei dico, dicentes : Quando consolaberis me? quia oris tantum est dicere, oculorum vero videre. Sed bene dicit, quia non exteriores, sed interiores oculos accipit, quorum dicere est ipsum des derium orationis. Cum autem dicit : Quando consolaberis me? se moram perpeti ostendit. Quod autem ideo sit, ut dulcior veniat delata jucunditas, aut quia sensus desiderantium exprimitur, cum in spatio temporis, quod subvenienti breve est, illud amanti tardum est, et dicere : Quando consolaberis me, id est, usquequo differes veram consolationem a me. Hic enim est consolatio tantum miserorum, nondum consolatio beatorum, quam iste desiderat; ardescuntibus autem spiritualibus desideriis sine dubitatione torpescunt carnalia desideria. Et hoc est, quod dicit : *Quia factus sum sicut uter in pruina. Per utrum accipitur caro mortalis; per pruina vero, quæ duri ros coeli est, intelligitur cœlestis beneficium, quo tanquam cohíbente frigore carnalia desideria torpescant, et est dicere : Ideo debes me consolari, quia idoneum adhuc me fecisti. Namque factus sum sicut uterus impositus pruinae. Uter per se mollis, si in pruina ponatur, induratur; sic caro nostra, quæ naturaliter propter concupiscentias mollis est, per cœlestis beneficium dura sit et rigida, ne diffusetur per fluida carnis desideria. Et hinc fit ut justificationes Dei a memoria non dilabantur, quia aliunde non cogitatur. Quapropter subsequenter dicit : *Justificationes tuas non sum oblitus, obstreperat enim fervor***

A cupiditatis, ut ferveret amor charitatis. Vel aliter, quasi dicat : Merito opto consolari, quia sicut uter mollis, si ponitur in pruina, inutilis fit ad suscipiendos liquores, nisi prius solvatur a calore, sic quia superabundante iniquitate refrigit in me charitas, inutilis factus sum ad suscipiendos liquores, id est, ad perficiendum præcepta tua atque doctrinam, nisi prius solvar per spiritum tui furoris, id est, charitatem, et est quasi dicat : Quantumcunque sim inutilis, tamen non sum oblitus, in quantum potui, justificationes tuas.

Quot sunt dies servi tui, quando facies de persequentibus me judicium. Dixit quando consolaberis me. Et merito (quasi dicat) opto consolari, quia in diebus meis sum, hoc est, in diebus calamitatis, et totius miseræ, quos ego prævaricando feci meos. Quos enim tu mihi dederas dies, pleni gaudiorum erant et æterni; ego vero mihi dies ærumna plenos et miserabiles feci. Et quot sunt tales dies servi tui, hoc est, quando differes, educere me de diebus carceris et tribulationis? Et quando facies judicium, id est, discretionem, ut educas me de persequentibus me? hoc est, quando differes separare localiter, quos jam divisisti moraliter.

Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua. Quasi dicat : Non frustra dixi persequentes me, quia iniqui narraverunt mihi fabulationes, id est, nugas suas, ut me deciperent et devocarent; sed illæ fabulationes non sunt audiendæ, ut lex tua. Et merito dico ut lex tua, et omnia mandata tua sunt veritas, illorum autem sunt fabulationes, id est, talis est lex tua, in qua non tam delectorum ornato verborum, quantum de virtute sententiarum, pro qua veritate iniqui persecuti sunt me, et ideo, Domine, adjuva me, ne in malo deliciam, et ut in bono proficiam.

Paulo minus consummaverunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua. Quasi dicat : Opus est ut adjuves, quia iniqui consummaverunt me, id est, contribulaverunt et mortificaverunt me, quod est mihi consummatio, id est, perfectio; ipsi, dico, sævientes in terra, id est, in carne mea. Et paulo minus fuit, id est, valde parum fuit quod omnem voluntatem suam in me non compleverunt. Quasi enim responsum mortis in me habui, ego autem quantumcunque sævirent in me, non dereliqui mandata tua. Vel aliter : Consummaverunt me perturbando in terram, id est, in terrena et carnalia desideria, non quod vera consummatio sit inhærere terrenis, sed reputations illorum. Sicut enim spirituales viri cœlestibus inhærere desideriis, consummationem prædicant, sic carnales homines inhærere terrenis, consummationem veram annuntiant. Et ideo dicit : Consummaverunt me reputatione sua, declinantes me in terram. Sed tamen ego non dereliqui mandata tua. Et ideo, Domine, vivifica me intus, et si mortificer interius secundum misericordiam tuam, scilicet, non amando vitam, ne negando vitam, perdam vitam, et sic qui pro vita veritate nolo deserere, vivam moriendo pro veritate. Et ideo (quasi dicat) peto ut vivifices me, ut custodiam non sciendo, sed faciendo testimonia omnia tua, id est, præcepta tua, quæ tu testatus es non solum re, sed et voce.

Lamed, disciplina.

EXPLANATIO.

Ad duodecimam litteram plebs cœlestis advenit, in qua virtutem Domini factaque describens, dicit omnia temporalia finem posse suscipere, mandata vero ejus nequaquam terminum reperire, quorum disciplinæ libentissime subdita proclamat; « In æternum non obliviscar justificationes tuas, et ideo Lamed disciplinam sonat. »

COMMENTARIUS.

In æternum, Domine. Iste qui hic loquitur, quasi Lamed affectus instabilitatis, cujus plena hæc vita

est tentationis, et in tribulatione sua inflammatus desiderio cœlestis patriæ, id est, Jerusalem supernæ, quasi sursum aspiciens, dicit: *In æternum, Domine*, etc. Quasi dicat: Dico, Domine, ut vivifices me; illos autem, qui in cœlis sunt, id est, angelicos spiritus vivificari non oportet, quia in illis *permanet verbum tuum*, id est, præceptum veritatis in æternum.

In generatione. Quasi dicat: Non solum in cœlo, sed etiam in terra *permanet verbum tuum*, quia veritas tua est in generatione et generationem, id est, in omni generatione succedenti et decedenti, in generatione pertinente ad legem et ad prophetas, quia non defecerunt tunc etiam, qui fidem habent, quæ postea revelata est in Christo, et in generatione pertinente ad Evangelicam gratiam, (quasi dicat) quod vel in hac, vel in illa generatione permanet veritas tua, non ex se est, sed quia tu *fundasti terram cultam*, id est, Ecclesiam stabiliter fixisti super illud fundamentum, de quo ait Apostolus: *Fundamentum aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, id est, Christus*. Et quia tu fundasti, ideo manet veritas tua.

Ordinatione tua. Quasi dicat: Non solum ex fundatione tua veritas in terra, sed etiam in cœlo permanet, quia *dies*, id est, supercœlestis spiritus ad verum diem, id est, ad veram claritatem pertinentes, quod apostatæ angelo non adhaeruerunt, sed perseveraverunt in veritate, hoc non habent ex se, sed ex tua ordinatione, id est, ex tua dispositione et voluntate. Et vere ex te habent, quoniam serviunt, id est, subjacent, et parent tibi per omnia non solum terrena, sed et cœlestia. Aliter autem (quasi dicat) peto ut me vivifices; illi autem, quos gratia tua fecit cœlum, id est, complutores aliorum, non indigent vivificatione, quia in cœlo, id est, in illis talibus *permanet verbum tuum in æternum*. Et non solum in cœlo, id est, in prædicatoribus alios doctrinæ verbis complementibus, sed etiam in complutis tam in priori generatione pertinente ad patriarchas et prophetas, quam in posteriori generatione pertinente ad evangelicam gratiam, et hoc non ex se, sed quia tu *fundasti terram, et permanet*, sicut supra dictum est. Et non tantum exultam terram fundasti, sed etiam cultores, quia dies, id est, omnes pertinentes ad lucem fidei, etiam cognitionem præceptorum tuorum, et cultores et culti perseverant in veritate, non per se, sed ex tua ordinatione; quoniam *omnia servant tibi*, ut supra dictum est.

Nisi quod lex. Quasi dicat: Quoniam quidem omnia servant tibi, ergo, Domine, *vivifica me secundum misericordiam tuam*, ob hoc ne peream in humilitate mea, id est, in humilitate mortali, hoc ex line versus accipitur, ubi dicit: *Perissem in humilitate mea*, ita dico, ne peream, sicut tunc forsitan perissem, quando iniqui paulo minus consummaverunt in terra, nisi hoc me juvisset, quod lex tua est meditatio mea, lex utique fidei non inanis, sed quæ per dilectionem operatur, et per quam gratiam, quæ fortes facit in passione temporali, ne pereant in humilitate mortali.

In æternum non obliviscar. Quasi dicat: Quandoquidem lex tua, ne perirem, adjuvit, ergo non *obliviscar justificationes tuas*, id est, præcepta legis tuæ justificantia, et repetit æquipollenter causam, dicens: *Quia vivificasti me in ipsis*, ne scilicet perirem in humilitate mortali.

Tuus sum. Quasi dicat: Quia, quantum in me est, non *obliviscar justificationes tuas*, ergo, Domine, *salvum me fac*, id est, fac me perseverare in ipsis, quod facere debes, quia *tuus sum*. Meus enim esse volui, et perdidisti me; nunc autem factus sum *tuus*, id est, voluntatem tuam insistentem, meam postponens, quapropter debes me salvare. Et vere *tuus sum, quia exquisivi*, non ad sciendum, sed ad faciendum, *justificationes tuas*, postponendo meas.

Me expectaverunt. Vere *justificationes tuas* exqui-

sivi, quia cum *peccatores*, id est, persecutores me expectarent, id est, ex mora et luna mecum agerent, unde alibi: *Sederunt principes, et adversus me loquebantur*; cum me, inquam, expectarent, sicut vere *expectaverunt*, ad hoc, ut *perderent me*, id est, ut me devocarent, et sibi conformarent, quod si facerent, vere me perderent, tamen non me devocaverunt, quia *intellexi testimonia tua*, id est, verum intellectum habui de præceptis tuis, scilicet, quod non tantum essent scienda, sed facienda; et quod esset moriendum prius quam a mandatis tuis recedendum.

Omnis. Quasi dicat: Propter hoc, inquam, *intellexi testimonia tua*, quia *vidi*, id est, proposui mihi *finem omnis consummationis*. Omnis autem consummatio est certare pro veritate usque ad sanguinis effusionem, et pro summo bono omnia dura tolerare: hujus finis, id est, præmium est in vita, et per mortem hujus vitæ tribulationibus et opprobriis multis acquisita. Sed quoniam neutra prædicta consummatio prodest, nisi in patiente et confidente sit charitas, sicut testatur Apostolus, dicens: *Si tradero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil prodest mihi*, ideo subdit: *Vidi*, id est, proposui mihi non tantum *finem consummationis*, sed etiam *mandatum tuum*. *Mandatum*, inquit, *novum do vobis, ut diligatis vos*, id est, charitatis præceptum, quod est *nimis latum*. Quid enim latius quam in quo *pendet omnis lex et prophetæ*? Vel aliter: Vere *testimonia tua intellexi*, quia in charitate ea compleri consideravi, hoc est, quod æquipollenter dicit: *Vidi*, id est, attendi *mandatum tuum nimis latum*, id est, charitatem esse finem omnis consummationis, sicut Apostolus ait: *Finis totius præcepti est charitas*, etc.

Mem, ex quo vel ex ipsis.

EXPLANATIO.

Populus beatus, qui prophetarum atque Evangelii plurima meditatione profecerat, alloquendum superdoceat esse, ac seniores asserens divina intellexisse mandata, et ideo super mel et favum ori suo Scripturarum divinarum testatur provenisse dulcedinem. Quod ergo Mem interpretatur, ex quo, hoc est, qui dicitur: « Quomodo dilexi legem tuam, Domine! » et iterum: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! » id est, ex quo affectu dulcedinis et amoris, ut significet ex itinero; qui vero dixit ut ex ipsis Domini mandatis eorandem concipiendum amorem, unde dicit: « A mandatis tuis intellexi. » Etc.

COMMENTARIUS.

Quomodo dilexi. Quasi dicat: Vere *intellexi testimonia tua*, nam intellexi legem tuam, id est, legem fidei. Quomodo? Id est, eo modo, quo diligenda est. Et quis sit modus ille, exponit, dicens: *Tota die est meditatio mea*, id est, sine intermissione, ex toto corde, et ex omnibus viribus, meditor in ea, non ad sciendum, sed ad faciendum; sic diligenda est lex Domini. Unde sibi: *In lege*, inquit, *voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte*.

Super inimicos meos. Quasi dicat: Merito, Domine, *dilexi legem tuam*, quia tu *fecisti mandato tuo*, id est, per legem tuam *me prudentem super inimicos meos*. Omnes carnaliter legem intelligentes inimici sunt eorum qui spiritualiter eam intelligunt, quia *volentes justitiam suam statuere, et justitiæ Dei non esse subditi*, putant ex justitia factorum se salvari, et ideo inimicantur illis qui nullis meritis, sed soli gratiæ salvationem attribuunt, id est, spiritualiter legem intelligentibus. Quocirca spiritualiter iste legem intelligens, dicit: *Fecisti me per mandatum tuum prudentem super inimicos meos*: quia ego intellexi, quod non potuerunt intelligere, scilicet nomine factorum per legem posse justificari, sed per solam legem fidei, hoc est, quod Apostolus ait: *Gentes quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt eam: Israel vero sectando legem, non invenit legem fidei, quia non*

ex fide, sed quasi ex operibus : offenderunt enim in A lapidem offensionis. Sequitur :

Quia in æternum mihi est. Quasi dicat : Ideo dico, quod prudentem me feceris super inimicos, quia mandatum tuum, quod est illis quasi in tempus, est mihi in æternum, quasi dicit : Quia ego inde exspecto æterna, ipsi vero temporalia.

*Super omnes docentes. Dixit, Fecisti me prudentem super inimicos, et quasi dicat : non super quoscunque inimicos, sed etiam super præcipuos : quia ego intellexi super omnes docentes me, id est, melius intellexi quam omnes scribæ et pharisæi, qui me volebant docere, et se solos perfecte legem scire reputabant. Quibus in Evangelio dicitur : *Væ vobis, qui habetis claves sapientiæ, nec vos intratis, nec alios intrare permittitis. Et vere super eos intellexi, quia cum cogitatio eorum sit terrena vanitas, testimonia tua, id est, præcepta tua, usque ad sanguinis effusionem testando, sunt meditatio mea.**

*Super senes intellexi. Dixit, super omnes docentes me intellexi, et repetit illud requipollenter propter aliam causam, quam subliit, dicens : Intellexi super senes, id est, super illos minoros, volentes esse doctores, qui tantummodo *phyllacteria sua dilatabant, et simbrias magnificabant, legem scriptam in fronte ferentes, qui in corde erant prævaricatores ; et vere super illos intellexi, quia ego quæsi mandata tua, non ad sciendum, sed ad faciendum, quod illi non fecerunt.**

Ab omni via mala. Vere quæsi mandata, quia prohibui non solum manus, sed etiam pedes, id est, affectiones meas, ab omni via mala, id est, ab omni opere malo. Et ideo non solum prohibui manum, sed animam, ut custodiam verba, id est, præcepta tua, quæ sunt sancte custodienda.

A iudiciis tuis. Dixit, Prohibui pedes meos : et hoc modo (quasi dicat) prohibui, quia non declinavi a iudiciis tuis, id est, ab operibus illis, quæ iudicis esse faciendæ. Et merito hoc, quia tu qui nihil inutile præcipis, nihil quod tibi conducatur ad vitam statuis : posuisti mihi legem, non quæ am timebam ut servus, sed quam diligebam ut filius.

Quam dulcia faucibus meis, quasi dicat : Quandoquidem tu posuisti mihi legem, ergo eloquia, id est, præcepta tua sunt dulcia : quia sunt ori meo super mel et favum, id est, dulciora sunt mihi omni dulcedine terrena, vel aliter. Per mel eliquatum patens doctrina sapientiæ intelligitur, per favum vero occulta sapientiæ doctrinæ, quæ in abstrusioribus sacramentis, sicut nœl in favo, clauditur. Et quasi de terreis cellis ore differuntis tanquam ore mandentis exprimitur : et hoc dicere eloquia tua, id est, præcepta, quæ tu specialiter per teipsum dedisti, sunt ori meo super mel et favum, id est, sunt mihi dulciora omni doctrinæ sapientiæ per doctores edocta, sive sit patens, sive occultans, mihi dulcia.

A mandatis tuis. Quasi dicat : Merito per eloquia tua intellectum habui, quia ego intellexi a mandatis tuis : hoc est, verum de mandatis tuis, quia didici ea non audiendo tantum, sicut scribæ et pharisæi, sed faciendo. Perfectus enim scit ille rem, qui discit faciendo. Et quia adeo dulcia sunt mihi eloquia tua, quod æquipollenter dicere est ; quia viam æquitatis dilexi, propterea omnem viam iniquitatis odivi. Nemo enim perfecte diligit æquitatem, qui non perfecte odit iniquitatem.

Nun, sempiternum, sive piscis.

EXPLANATIO.

Ad quartam decimam litteram cohors beata pervenit, in qua pedibus suis Domini verbi lumen radiare congaudet, animam suam humillima satisfactione commendans, expetens retributionem Domini perpetuas, et ob quas littera hæc sempiterni nomen accepit. Porro quod et piscis interpretatur, ostendit eum, qui sæculi fluctibus oblitus, lumen verbi requirit, dicens : Humiliatus sum usquequaque, Domine, etc.

COMMENTARIUS.

*Lucerna pedibus meis. Quasi dicat : Merito eloquia tua sunt lucerna pedibus meis, id est, operibus meis. Et sunt lumen semitis meis, id est, illuminatio sunt ad illa arctiora, quæ sunt mihi insistenda. Nota vero quod dicit : *Lucerna sunt et lumen : lucerna enim a lumine habet lumen, sicut montes illi, de quibus dictum est : Levavi oculos meos in montes, unde venit ad auxilium mihi. Hoc sunt apostoli, a lumine sunt illuminati, quia sol justitiæ exorientis prius illos illuminavit, et per ipsos in convalles rediit, quia propter in his et in aliis doctoribus lucerna est divinum verbum in Christo vero, qui a se ipso illuminationem habuit, quia Deus erat in Christo, mundum sibi reconcilians ; non lucerna, sed lumen est illud, id est, Verbum divinum.**

*Juravi et statui. Quasi dicat : Quia verbum tuum est mihi et lucerna et lumen, ergo juravi et statui, etc. Quod quæque fidelis anima statuit, hoc ex ipsa fide debet esse firmiter. Et ideo dicit : *Juravi, id est, firmiter confirmavi, et ideo me dico jurasse, quia statui custodire iudicia justitiæ tuæ, id est, præcepta tua, quæ tu iudicas esse justa. Pro quibus custoditis humiliatus sum usquequaque, omnimodam tribulationem passus sum. Necessè est enim, quicumque volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur. Et quia mortificor exterius, ideo vivifica me, Domine, interius. Oratio est proficientis, quandiu hic vivitur. Jam enim vivificatus erat, sed adhuc magis magisque vivificari rogat. Vivifica me, inquam, et hoc non secundum meritum meum, sed secundum verbum tuum, id est, secundum promissionem tuam, scilicet ut non sim filius elationis, sed filius promissionis.**

Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine, et iudicia tua doce me. Quasi dicat : Ut vivifices, ideo, Domine, fac me talem, ut sint tibi beneplacita voluntaria oris mei, hoc est, sacrificia laudis confessione charitatis, non necessitate timoris oblata, et doce me ulterius insistere iudicia tua, id est, iusta præcepta tua. Vox item proficientis quandiu hic vivitur.

*Anima mea in manibus meis semper. Quasi dicat : Ideo peto ut doceas me iudicia tua, ut anima mea semper sit in manibus, id est, ut semper tibi offeram animam meam vivificandam et sanctificandam, et secundum hoc ad similitudinem solam dicitur, vel si per manus opera accipiantur, ita dicemus : *Anima mea semper sit in manibus meis, hoc est, fac me talem, ut in omnibus meis fructum animæ meæ intendam, et debes facere, quia in quantum potui, iudicium me feci. Non enim sum oblitus legem tuam, id est, legem fidei, quæ per dilectionem operatur. Multi autem (quasi dicat) ut obliviscerent laboraverunt, quia peccatores, id est, ipsius legis prævaricatores laqueum mihi posuerunt, id est, multa impedimenta mihi paraverunt. Et tamen ego non erravi a mandatis tuis.**

*Hæreditate acquisivisti. Vere non erravi, sed potius acquisivi testimonia, id est, martyria et præcepta tua pro hæreditate possidenda, vel acquisivi ea hæreditate, id est, ad hæreditatem, scilicet ut testis tuus et martyr tuus essem. Testimonia tua dico, in æternum proficientia ; ideo dicit in æternum, quia non est in illis temporalis gloria hominum vana quærentium, sed æterna gloria hominum brevi patientium, et sine fine regnantium. Et ideo subdit : *Quia exsultatio cordis mei sunt. Quasi dicat : Merito feci ea hæreditaria, quia etsi afflictio corporis sunt, tamen propter æternam gloriam, quam per ipsa spero, exsultatio cordis mei sunt.**

*Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter tribulationem. Quasi dicat : Quia testimonia tua lætitia cordis mei sunt, ideo inclinavi cor meum, hoc est, devotum animum habui ad faciendas justificationes tuas in æternum : quia superius dixit : *Inclina, Domine, cor meum. Modo dixit : Inclinaui cor meum, ut ostendat et divini munus esse,**

Id est, voluntatis propriæ, quod recte facimus. Cur autem dicit justificationes esse in æternum, cum ipsæ justificationes, id est, opera misericordiæ, quæ erga necessitates sunt æternæ: fortasse ideo dicit: quia opera illa, si sine dilectione fiant, non sunt justificationes. Si autem per dilectionem fiant, ipsa dilectio est æterna, et ei paratur merces æterna, quocirca inquit: *In æternum propter retributionem.* Id est, ut in æternum diligens in æternitatem inveniat quod diligit.

Samech, adjutorium.

EXPLANATIO.

Ad quintam decimam litteram Catholicam venit examen, in qua dicit iniquos, id est, adversarios legis odio sibi fuisse, legem vero Domini se dilexisse: petens ut ab eo susceptus mala sæculi evadant, carnemque suam timori Domini subijci, ne de ejus prævaricatione judicetur, exoptat: nomen quoque litteræ pariter exponens, ubi ait: *Adjuva me, et salvus ero.*

COMMENTARIUS.

Iniquos odio habui. Ad idem, ad quod et præcedens versus continuatur. Quasi dicat: Quia testimonia tua sunt cordis mei exsultatio, ideo iniquos volentes me devocare ab illis, odio habui et legem tuam dilexi. Videretur competentius esse, si diceret: Iniquos odi habui, et æquos dilexi: aut iniquitatem odii, et æquitatem dilexi. Quia contraria sunt æquus et iniquus, æquitas et iniquitas: sed ideo post iniquos legem posuit, ut ostenderet se homines iniquos non edisse natura, qua homines facti sunt, sed iniquitatem, quia inimici legi Dei facti sunt. Quia autem nemo perfecte potest odisse iniquitatem, et æquitatem diligere, nisi divinitus adjutus, ideo subdit: *Adjutor et susceptor.* Quasi dicat: Dico quia legem tuam dilexi, hoc autem non ex me, sed quia tu es adjutor meus, Domine, ad bonum perficiendum, et susceptor meus ad malum evitandum. Et propterea merito speravi in verba tua, id est, promissionem tuam, super quam petimus aut intelligimus, sicut sæpe jam præliximus.

Declinate a me, maligni. Dixit quia legem dilexit, et ideo convertit se ad iniquos volentes devocare eum, et dixit: *Declinate a me,* id est, desistite a devocatione et vexatione vestra, vos maligni, et sic scrutabor mandata Dei mei. Non dixit, faciam, sed scrutabor. Ut enim diligenter perfecteque legem noverit, malignos a se declinari etiam impellit: quia mali exercent quidem ad faciendum mandata, sed a scrutando avocant, nec solum cum rixantur et persequuntur, sed etiam cum honorant et obsequuntur, avocant suls pravis consiliis et dolosis negotiis.

Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam, et non confundas me ab expectatione mea. Detersis malignis quasi muscis ab oculis cordis, continuat precem suam ad illum, de quo superius dixit. Quasi dicat: Vos maligni ab oculis. Tu autem, Domine, suscipe me ad protegendum a malo, et confortandum in bono secundum eloquium tuum, id est, secundum promissum tuum, non secundum meritum, et sic vivam in corpore, quamvis mortuo propter peccatum. Et quia vivam, ideo non confundas me ab expectatione mea. Expectatio enim ejus erat vita, ex hac expectatione, si vitam non adipiscerentur, confunduntur, quia dicerent: *Hic homo cepit edificare, sed non potuit consummare.*

Adjuva me, et salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper. Tale est, quasi aliquis diceret: Vis non confundi ab expectatione tua, et meditare semper in legendi via. Iste autem timens, ne hæc meditatio assidua languore animi interromperetur, orat et dicit: *Adjuva me.* Quod est dicere, Ut non confundar ab expectatione mea, ergo, Domine, adjuva me, ut quod ex arbitrii libertate incepti, bonum perficiam; et te adjuvante salvus

ero, id est, consequar salutem veram; et ideo ero salvus, quia meditabor semper in tuis justificationibus.

Speristi omnes discedentes a judiciis tuis, quia injusta cogitatio eorum est. Vere me semper meditantem in justificationibus tuis salvabis. Nam non semper meditates damnabis, hoc est quod dicit: *Tu speristi,* id est, damnasti jam per interiores tenebras omnes discedentes a justitiis tuis. id est, omnes illos, qui orarii sunt, et non semper meditantur in præceptis tuis, quæ non solum justa, sed ipsa etiam justitia sunt, quia observata justos faciunt. Et merito speristi eos, quia injusta cogitatio est eorum. Videtur plus esse, si diceret: Quia opera eorum sunt injusta: sed ideo dicit de cogitatione, quia omnia opera, sive bona, sive mala, procedunt de cogitatione. Et prius est innocens vel reus in cogitatione, dictum est: *Et cogitatio sancta subtrahit te.* De mala quoque dicitur: *In cogitatione impii erit interrogatio,* et Apostolus ait: *Cogitationibus invicem se accusantibus vel defendentibus.*

Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua. Quasi dicat: Vere cogitatio eorum est injusta, quia prævaricatores sunt, sed quia dicit Apostolus: *Quod ubi non est lex, nec prævaricatio,* nec gentiles, qui nullam scriptam legem acceperunt, hinc sibi applauderent, universalem sententiam ponit et dicit: *Omnes peccatores terræ,* id est, omnes terrenis inhærent, qui in hoc ipso, quod terrenis inhærent, sunt peccatores, id est, transgressores legis, et si non scriptæ, tamen naturaliter. Hos, inquam, omnes reputo prævaricantes, et horum omnium cogitatio est injusta, quocirca damnabuntur. Ego autem (quasi dicat) ut de illis non sim, ideo dilexi testimonia tua, id est, præcepta tua, non solum ad sciendum, sed ad faciendum.

Confige timore. Quasi dicat: Quia dilexi testimonia tua, ergo, Domine, confige carnes meas, id est, comprime carnalia desideria mea, timore tuo, et timore casto, non in servili, sed filiali, quem perfecta charitas foras non mittit, hinc Apostolus ait: *Christo crucifixus sum cruci.* Et alibi: *Carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis.* Non enim sine causa Dominus, cum in simplici ligno pati posset, et mori, sic extensus est in triplici ligno, ut et pedes ejus et manus sint immobiles; sed per hoc præfiguratum est, quod sic passionem ejus imitari, et ei conformari debemus, ut omnia membra nostra quasi clavis confixa sint immobilia ad iniquitatis operibus. Quod autem addit de timore, tale est, quasi dicat: *Tuo,* inquam, timore, id est, casto timore, comprime carnes meas: quia lex illa, quæ minatur pœnam, et non dat justitiam, non colligit carnes meas. Prohibet enim manum, sed non prohibet animum, quia manet peccandi voluntas, quod tunc apparet in opere, si speratur impunitas: si autem timor tuus castus configit carnes meas, non peccabo, et si speretur impunitas. Ex amore enim justitiæ ipsum peccatum est mihi gravis pœna. Sequitur:

A judiciis enim tuis timui. Quasi dicat: Ideo peto, ut configas carnes meas, quia metuo a judiciis. Non autem a judiciis hominum, sed a judiciis tuis futuris tandem timco, quocirca illa vitare satago.

Ain, fons sive oculus.

EXPLANATIO.

Ad sextam decimam litteram in æternum membra Domini viventia pervenerunt, in qua petunt sacra incarnationis advenit, tempus esse dicentia, ut ad destruendum superbos potentia divina monstraretur. Iste est ergo fons vivus, qui quæritur: iste oculus mundus, qui quærit: oculi, inquit, mei defecerunt in salutare tuo.

COMMENTARIUS.

Feci iudicium. Dixit superius, Dilexi testimonia tua, et vere quasi dicat, dilexi ea, quia feci iudicium probanda ab improbandis discernendo, et feci iustitiam, quæ probanda erat in actum producendo, et ideo, Domine, non tradas me calumniantibus me. Calumniantes sunt persecutores; calumniam, id est, falsa crimina obijcientes et devocantes. Quibus tunc aliquis traditur, quando iusto Dei iudicio eis consentire et conformari permittitur.

Suscipe servum tuum. Non tradas me, inquam, calumniantibus, sed illis impellentibus ad malum suscipe me servum tuum, ut confister in bono. Et ut superbi, id est, persecutores illi non calumniantur me, id est, non calumniando decipiant me; Græca positio est. Competentium enim apud nos diceretur: Non calumniantur mihi Calumniam vocat falsa crimina, ut credere in latronem crucifixum, mortuum adorare, et similia. Et est dicere: Non obsint mihi, Domine, venenatæ calumniæ superborum, quia oculi mei defecerunt in salutari tuo, hoc est, quia ego respicio in serpentem æneum. Notum est omnibus, quod filii Israel in deserto, quia pravaricaverunt, et a serpentibus perierunt. Postquam autem multi perierunt, præcepit Dominus Moysi ut serpentem æneum faceret, et in medio castrorum alte suspenderet; et quisquis a serpentibus percussus in illum serpentem respexit, illi venenum non obtulit. Serpens æneus est Christus, qui venit in similitudinem carnis, sed non in carne peccati, sicut serpens ille formam quidem serpentis habuit, sed non verus serpens fuit. Et bene æneus, quia est solidum et firmum. Et Deus erat in Christo, mundum sibi reconcilians. Quisquis ergo diligentiissima et intentissima pietate in Christum respicit, attendendo quod innocens pro peccatoribus, pius pro impiis mortuus est, illi non oherunt venenatæ objectiones prædictæ. Et ideo subsequenter dicit: Oculi mei, interiores scilicet, defecerunt a se, euntes in salutari tuo, id est, respicientes in Christum, a quo omnis salvatio. Et intendentes in eloquium iustitiæ tuæ, hoc est, vel in præcepta tua justificantia, vel in promissionem tuam justam. Et ideo, Domine, fac cum me servo tuo, non secundum meritum meum, sed secundum misericordiam tuam. Et in hoc peto tuam misericordiam, scilicet, doce me ulterius insistere justificationes tuas. Cantatio est prolicientis quandiu hic vivit.

Servus tuus sum. Merito dico cum servo tuo, quia ego vere servus tuus sum, et ideo da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. Item cantatio est prolicientis. Et debes (quasi dicat) cum servo facere misericordiam, quia, o Domine, tempus est faciendi misericordiam, id est, tempus est revelandæ gratiæ, et mittendi quem missurus es. Et vere tempus est faciendi in sericordiam cum servo tuo, quia non servi dissipaverunt legem tuam pravaricando. Et ideo revelanda est gratia, ut ubi superabundavit delictum, superabundet et gratia; unde Apostolus: Lex subintravit, ut abundaret delictum; et ubi superabundavit delictum, superabundavit et gratia, per quam gratiam et peccata dimittuntur, et opera legis implentur. Et ideo dilexi mandata tua super aurum et topazion, hoc est, magis quam omne pretiosum hujus sæculi. Et vere mandata dilexi, quia odio habui omnem viam iniquitatis. Necesse est enim ut qui perfecte diligit æquitatem, perfecte odio habeat omnem iniquitatem. Et ipsum odium iniquitatis est ei quædam directio ad æquitatem. Quod innuit cum dicit: Propterea ad omnia mandata tua dirigebar.

Phe, os ab ore, non ab osse.

EXPLANATIO.

Septimam decimam litteram sancti populi intrat oratio, asserens se aperuisse os suum, et attraxisse spiritum, ut ejus audiret oratio, exi. usque aquarum trans-

A isse lacrymas pias, quia non sit a Judæis custodita lex Domini, et recte littera vocabulum oris accipit, in qua parvulus quis et humilis introitus cordis aperit, et spiritu divinæ charitatis imbibit.

COMMENTARIUS.

Mirabilia testimonia tua. Quasi dicat: Merito dilexi mandata tua, quia testimonia tua, hoc est, mandata, sunt mirabilia, quia observata mirabile quid faciunt, scilicet, quod de terra cælum, de lupo agnum et similia. Vel in hoc etiam mirabilia, quia faciunt ut inimici diligantur, et ut bona pro malis reddantur. Et ideo anima mea scrutata est ca non ad sciendum. Et merito, quia declaratio sermonis tui, hoc est, testimoniorum, illuminat parvulos. Et vere illuminat, quia dat intellectum verum, scilicet, quid sit cavendum parvulis, id est, humilibus. Superbis enim Deus resistit, humilibus dat gratiam. Quapropter ego me parvulum feci, quia aperui os meum in humilitatem et confessionem. Quid magis stupendum quam quod Deus bonus cum bona præceperit, et tamen legem dederit quos eadem lex vivificare non posset, et quibus et ipsa lege nulla justitia esset. Unde Apostolus: Si enim (inquit) data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset iustitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ea fide Jesu Christi daretur creditibus. Cur ergo data est lex quæ vivificare non posset, et ex qua nulla justitia esset? Nempe mirandum, nempe stupendum. Et hæc mirabilia scrutatur anima istius. Quid autem scrutando invenit? hoc, scilicet, quod declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis. Quibus parvulis? Humilibus, scilicet, et infirmis. Noli ergo superbire, nec de te præsumere, et intelliges cur bona lex a bono Deo data est, cum tamen vivificare non posset, et ex qua nulla justitia esset. Ideo enim data est, ut te magnam faceret parvum, et ut te ad perlicienda mandata de tuo vires non habere demonstraret; et sic indigus opis fugeres ad gratiam, et clamares: Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum. Quis enim potest mandata Domini ita facere, sicut sunt facienda, nisi per fidem, quæ operatur per dilectionem, et nisi in cujus corde charitas per Spiritum sanctum diffundatur? Hoc est, quod iste parvulus intelligens, ait: Os meum aperui in humilitate et confessione, id est, petivi, vel suscepi, et attraxi Spiritum, per quem operatur, per me non potui. Unde in Evangelio dicitur: Si enim vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester celestis dabit spiritum bonum petentibus se. Attraxi, inquit, Spiritum, ideo, quia desiderabam mandata tua, scilicet, implere. Quomodo autem infirmus faceret fortia, parvus magna, nisi per Spiritum, per quem charitas diffusa est in cordibus nostris.

Aspice in me. Dixit attraxi spiritum, et quanto suavius bibit, tanto ardentius sitit, unde subsequenter dicit: Aspice in me humilitatem, qui despexisti me superbientem, et miserere mei, infundendo cordi meo charitatem per spiritum: Miserere, dico, secundum iudicium diligentium nomen tuum, hoc est, secundum illud iudicium, quod fecisti de omnibus diligentibus nomen tuum; scilicet, prior eos dilexisti, ut ipsi te diligerent, sicut Joannes Apostolus ait: Nos diligimus eum, sed hoc ideo, quia ipse prior dilexit nos. Vel secundum iudicium diligentium nomen tuum, hoc est, secundum quod iudicas de omnibus diligentibus nomen tuum dicens: Ego diligentes me diligam.

Gressus meos dirige secundum eloquium tuum. Quod aliud erat, quam ut, donante Deo, diligit Deum, et diligendo Deum diligit se ipsum, et sic salubriter diligit proximum suum sicut seipsum? Et item, quod aliud petit, quam ut præcepta, quæ ille imponit jubendo, faciat ab eo impleri juvando? Dirige, inquam, gressus meos, ut non dominetur mei omnis injustitia, hoc est, nulla. Quanto magis enim dominatur charitas, tanto minus in nobis regnat iniquitas. Ut non

dominetur omnis injustitia, ut, veniente illicito motu, A lex illorum, sed *veritas*. Pro qua lege custodita *tribulatio* exterius et *angustia* interius *invenerunt me*, id est, oppresserunt me; et tamen *mandata tua meditatio mea est*, scilicet, ut illos a quibus opprimebar diligere. Sæviant ergo quantum velint, et persequantur, dum tamen mandata non deserantur, sed propter ipsa mandata illi qui sævium diliguntur. *Mandata tua*, inquam, *meditatio mea est*. Et merito, *quia testimonia tua in æternum mandata sunt*, non solum æqua, sed etiam *æquitas*, et æquos faciunt ipsa, dico, ducentia in æternum. Et ideo *da mihi in ipsis verum intellectum*, scilicet, ut intelligam quam sit contemnendum quod ab inimicis potest auferri; et quod etiam pro ipsis sit moriendum, et sic moriendo *vivam* in regione vivorum. Vel *vivam* vitam in tribulationibus finiendo, ut sic semper vivam. Ab illo enim semper vivitur, a quo in tribulationibus vita finitur.

Coph, vocatio.

EXPLANATIO.

Nonam decimam litteram ingreditur reverendissimus chorus, in qua juxta nomen ejus in toto corde suo clamavit ad Dominum justificationes ejus sedulus exquirens, et in verbo illius anticipata confessione gavisus, adjiciensque se cognovisse testimonia Domini in æternum esse fundata.

COMMENTARIUS.

Clamavi in toto corde. Quasi dicat: Merito debes mihi dare intellectum, quia ego quæsiivi sicut quærendus es, quia *clamavi in toto corde*. Multi enim clamant ore, et non corde, et inanis est clamor eorum. Multi etiamsi tacent ore, et clamant corde, et horum clamor homines quidem latere potest, Deum autem latere non potest. Est autem clamor cordis valida intentio cogitationis, qui est in oratione, exprimitur magnis desiderantis affectus, ut non desperet effectus. Tunc vere toto corde clamant, quoniam aliunde non cogitant. Et hæc cogitationes meæ sunt multis, crebræ sunt paucis, quia a solis fidelibus sic clamant, ut aliunde non cogitent. Quod iste profertur, dicens: *Clamavi in toto corde*, et ideo, *Domine, exaudi me*, ut ego exauditus requiram *justificationes tuas magis et magis*, non ad sciendum, sed ad faciendum. *Clamavi*, dico, *ad te*, et ideo *salvum me fac* dando perseverantiam, ne per infirmitatem te negem. Non est enim salus, ubi succumbit infirmitas, et deseritur veritas. *Salvum me fac*, inquam, *ut custodiam mandata tua*. Et debes salvum facere, quia *præveni faciem tuam* in confessionem *in maturitate*, id est, in consuetudine. Quod tractum est a vicinis, habentibus poma communia, quorum quisque sedulus est anticipare alios in collectione pomorum. Vel si in accipitur non appositum, potest esse vox illorum fidelium qui sub lege erant, et tamen Dominum in carne venturum per spiritum prævidebant, et illi se conformabant. *Immatutum tempus erat*, quoniam adhuc lege premebantur, et nondum gratia juvabantur, quia sancti patriarchæ et prophetæ adhuc Dominum quasi in tenebris expectabant, per quem gratia, ut salvarentur, ministratur. In hoc immaturo tempore pluri prævenerunt faciem ejus in confessione, non credentes per legem justificari, sed per gratiam Domini, et sic clamaverunt ad eum, quia in verbis et in promissionibus ejus supersperaverunt. Vel immaturum tempus potest accipi hoc tempus tribulationis et laboris, et totius mi erit, quantum ad illud tempus in quo Deus abterget omnem lacrynam ab oculis sanctorum, quia hic in spe tantum gaudendum, ibi in re recipiendum. Ideoque hic est donandum, in verbis Domini supersperandum. Potest et aliter adhuc dici, ut insit appositio, non compositio, sicut in prima sententia est dictum. Præseus enim tempus, quod immaturum est, maturum etiam alio respectu dici potest, videlicet, quia nunc fletus prodest, et possunt a fructuosa

Quia exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Recollens iste tempus penitentia præterita prævaricationis, timens iterum videre dicit: *Doce me, B* Domine, *justificationes tuas*, ne amplius prævaricationem incurram. Quia *oculi mei interiores deduxerunt exitus*, qui sederunt largos rivos *aquarum*, quod exaggerative dictum est. Et quare oculi deduxerunt exitus *aquarum*, subjungit: *Quia non custodierunt legem tuam*. Cur ergo non custodita lege fletur, nisi ut gratia impleat, quæ debet petentibus iniquitatem, et adjuvat credentis voluntatem.

Sade, justitia.

EXPLANATIO.

Triumphatrix carnis suæ cohors sanctorum ad octavam decimam litteram venit, in qua secundum ipsius litteræ nomen justitiam Domini confitetur, et eloquia ejus igni continua se dicit dilectione venerari. Ad postremum petens intellectum testimoniorum, unde vivificare debeat in æternum.

COMMENTARIUS.

Justus es, Domine Quasi dicat: Merito pro non custodita lege oculi mei flevit, quia tu, *Domine*, auctor illius es *justus*, et ideo quidquid præcipis est, et quia *judicium tuum rectum est futurum*, in quo nihil relinquitur impunitum. Pro quo *judicio vitando mandasti nimis*, subauditur observare *testimonia tua entia justitiam et veritatem*. Præcepta Domini justitia sunt, quia nihil permittunt vel prohibent, nisi quod est permittendum vel prohibendum. Veritas etiam sunt, quia quidquid minantur impiis, vel promittunt piis, verum est. Et sunt testimonia salvationis quidem impleta, damnationis vero *neglecta*.

Tabescere me fecit. Quasi dicat: Quia tu, *Domine, justus es, et rectum judicium tuum*; ideo *zelus*, id est, pia indignatio *fecit me tabescere* ex compassione, quam habui non tantum erga amicos, sed etiam erga inimicos. Ideo, *quia oblitus sum verba tua*, unde incurrent *judicium tuum*, et hoc non ex me, in quem ignovit vehementer eloquium tuum *ignitum*, id est, igne veritatis accensum. De quo igne dicitur: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat*? Illo igne iste verius ignitus fuit, quia ad hoc proximos ducere satagebat, quod ipse flagrantissime diligebat, qui dicit: *Ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud*. Pro qua dilectione *ego junior filius habitus sum a fratre meo seniore*, id est, a Judaico populo *adolescens*, id est, insipidus et parvus; et etiam *contemptus*, id est, contemptibilis omnibus. Vel ita: Per quam dilectionem *sum ego adolescens*, id est, in fide renovatus, id est, *contemptus* ab omnibus. Et tamen ego non feci quod frater meus senior fecit, quia ille volens justitiam suam statuere, et justitiam Dei non esse subjectus, *justificationes tuas est oblitus*. Ego autem non *sum oblitus justificationes tuas*. Et merito, quia *justitia tua est justitia* producens in *æternum*; illorum autem *justitia est in laudis urceolis* et cæteris talibus. *Et lex tua non umbra*, sicut

est: immaturum vero tempus erit tempus extremi A
iudicii, quoniam etiam tunc erit poenitentia, sed infructuosa, quando dicent impii: *Nos insensati aestimabamus vitam illorum insaniam, et finem illorum sine honore Ecce quomodo computati sunt, quomodo inter filios Dei, etc.* Et ideo est in hac maturitate temporis confitendum et clamandum ad Dominum, et in verbis ejus supersperandum. Unde qui in hac maturitate temporis venerit, et pulsaverit, confestim aperietur ei.

Prævenere oculi mei. Ideo manifestioribus verbis dicit: *Oculi ad te*, subauditur in tempore, *prævenere* te in *diaculo*, id est, in salutate. Unde alibi: *Anticipaverunt vigiliis oculi mei, vel oculi mei, intendentes ad te, prævenere* per lacrymas cordis compunctionem diluendum illud futurum, quoniam revelabuntur abscondita cordis tenebrarum, et manifestata consilia cordium. Vel si pars illa fidelium loquitur, quæ sub lege fuit, possumus accipere diluendum diem Incarnationis Domini, quoniam ipse B
unigenitus Dei Filius, quasi sol verus radio sui omnem depulit veritatis errorem: hunc diem prævenere pluri sperando, et in fide bene operando. Et illi tale dicere possunt: *Oculi mei ad te intenti prævenere* diluendum, adhuc *sol mediter eloquia tua* non ad sciendum, sed ad faciendum: ergo, *Domine, vocem meam*, id est, vocem cordis *audi* non secundum meritum, sed *secundum misericordiam tuam*, id est, ita ut impendas mihi misericordiam, et deinde *vivifica me* per iudicium: prius roganda est misericordia, ne gravemur iudicio, quia prius immisericorditer aufert Deus a peccatoribus, quibus prius iudicium dabit vitam. Quod iste attendens dicit: *Secundum iudicium tuum vivifica me.* Et opus est, ut vivifices me interius, quia sunt qui mortificent me exterius. Nam *persequentes appropinquaverunt* mihi. Satis enim appropinquaverunt, qui carnem tuam dilaniant. Et appropinquant mihi, *appropinquaverunt* mihi *iniquitati*. Quanto magis enim aliquis justos prosequitur, tanto iniquior deputatur. Et sic *longe facti sunt a lege tua*, quæ praecipit etiam inimicos diligere, vel a me servante tuam legem longe facti sunt, licet appropinquare viderentur.

Prope es. Quasi dicit: Persequentes quidem appropinquant exterius, tu autem, *Domine, prope es* tu interius. Et *omnes viæ tuæ*, id est, omnia flagella tua, quæ sunt *veritas*, quia nullum sine causa flagellas. Dicitur alibi: *Universæ viæ Domini misericordia et veritas.* Et hic quod *omnes viæ tuæ sint veritas*, quod videtur esse contrarium, sed non est, quia in bonis utrumque in viis Domini est, scilicet misericordia et veritas, quia et iudicando subvenit, et miserando exhibet, quod promisit. In malis vero et in omnibus flagellandis viæ Domini sunt tantum veritas, quia, ut supra diximus, nullum sine causa flagellat. Et hoc, quasi dicit: *Quod omnes viæ tuæ sint veritas, cognovi de testimonio tuis*, vel per præcepta tua in *initio*, id est, in primis justis: alioquin enim Abel et Job, et alios justos primitivos, non flagellas, nisi flagella tua veritas essent. Nec putet aliquis injuste factum esse, quod Abel martyrizatus est. Sic enim, si quid peccatum fuit temporaliter, fit, ne puniretur æternaliter.

Res, caput.

EXPLANATIO.

Ecce jam vicinam litteram populus victorum victor ingreditur, in qua se velit vivificare, quoniam mandata Domini summo studio requisivit: longe a peccatoribus salutem commemorans, quia similia non fecerunt. In principium quoque verborum Domini testatur esse veritatem. Et hoc est caput, quod littera præsens ostendit.

COMMENTARIUS.

Vide humilitatem meam et eripe me. Humilitas tribus modis hic accipi potest, scilicet vel pro humili-

tate illa, quam quisque fidelis debet exhibere infrimitatem suam agnoscendo, et tamen de se presumendo, vel pro tribulatione et dejectione illata a persecutoribus, vel pro humiliatione facta in primo parente. Et hoc est dicere: Prope, inquam, esto, Domine, et *vide humilitatem meam*, hoc præ oculis habe, quod ego me humilio, et *eripe me* ab elatione, ut possim humiliari: *quia ego non sum oblitus legem tuam.* Nam scilicet, quæ immutabiliter fixa est apud te, quod omnis qui se exaltat, humiliatur: et qui se humiliat, exaltatur. Et ideo, Domine, *iudicium* hoc secundum quod iudicio me esse humiliandum, *judica* faciendo esse *meum*, id est, mihi utile et statorium, et *redime me* ab elatione, et demum *vivifica me propter eloquium tuum*: hoc eloquium pertinet ad legem illam, quam oblitus non est, ut se exaltandus humiliaret: ipsa autem justificatio est exaltatio. Quid enim aliud est justorum exaltatio, quam vita æterna? Ad quam quia peccatores non perveniunt, ideo subdit: *Longe a peccatoribus salus.* Et merito, *quia justificationes tuas non exquisierunt.* Et quasi ab eo quæreretur: Quis te discrevit sic, ut tibi proprie sit salus, quæ longe est a peccatoribus? Nonne hoc, quia justificationes Dei exquisivi, quas illi neglexerunt? Iste vero attendens hanc exquisitionem ex sola Dei misericordia esse, subdit: *Misericordiam tuam multam, Domine.* Quasi dicit: *A peccatoribus quidem longe est salus, quia justificationes tuas non exquisierunt.* *Multam autem misericordiam tuam, Domine,* sunt erga exquirentes, quia vocas, peccata condonas, et justificas. Et ideo, Domine, *vivifica me secundum iudicium tuum*, quod tu facis, scilicet quod non sit sine misericordia, qui exhibet misericordiam, vel qui dixisti: *Ego diligentes me diligo.* Et opus est (quasi dicat) ut justifices me, quia non desunt urgentes me in mortem. *Multi enim sunt, qui persequuntur me exterius, et tribulant me interius.* Ego tamen *non declinavi a testimonio tuis.* Nec mihi sufficit in me ipso esse bonum, sed potius volui aliis esse bonus; quia *vidi prævaricantes, et tabescebam* zelo bono, non ex livore, sed ex amore proveniente: *quia eloquia tua non custodierunt*, ergo, *Domine, vide* in me, id est, misericordiam mihi exhibe: *quoniam mandata tua, Domine, hoc est, non timore poenæ, sed amore iustitiæ, quantum potui, implevi.* Et ideo, Domine, *justifica me* vita vera, non in merito meo, sed in misericordia tua. Cantatio est proficiens, cum hic vivitur. Et merito *dixisti tua mandata, quia veritas est principium verborum tuorum*, id est, verba tua a veritate, quia a te, quia veritas es, procedunt. Et ideo sunt vera, id est, neminem fallentia, prænucciantia vitam pio, et poenam reo. Et hoc immutabiliter, quia *omnia iudicia iustitiæ tuæ sunt in æternum.* Unde alibi: *Verbum Domini manet in æternum.* Aliter: *Vide, Domine, humilitatem meam*, id est, attende tribulationem et dejectionem, quomodo patior a persecutoribus, et *eripe me* ab humilitate hac, non ut tribulatione caream, sed ut in ipsa non deficiam; *quia ego non sum oblitus legem tuam*, scilicet quæ jubet etiam inimicos diligere, et animam pro fratribus ponere. Et quia *legem oblitus non sum*, ergo, Domine, *judica hoc iudicium meum*, id est, hoc flagellum meum, ut sit mihi ad profectum. *Et redime me*, ne pressuris urgentibus deficiam, et me mortificatum exterius, *vivifica* interius, *propter eloquium tuum custoditum.* Nam mortificantur alii propter non custoditum, hoc æquipollenter ponit, dicens: *Longe a peccatoribus salus, quia justificationes tuas non exquisierunt.* Circa autem exquirentes misericordiam tuam multam sunt, ut prius. Aliter. *Vide, Domine, humilitatem meam*, id est, attende mortalitatem et passibilitatem meam, in quam per primum parentem humiliatus sum: *et eripe me*, ne in hac humilitate deficiam, quod facere debes, *quia ego non sum oblitus legem tuam*, id est, præcepta tua sicut illi primi fecerunt. Et tu, Domine, qui iudicium illorum superbiorum iudicasti in morte, *judica iudicium meum* hu-

mitis in salvatione. *Et redime me a mortalitate et passibilitate, vivificando me vita vera non propter meritum, sed propter eloquium, id est, promissum tuum, vel propter præcepta tua custodita.* Et opus est, ut me vivifices, quia in primis parentibus mortificatus sum. Nam *salus, id est, vita vera facta est longe a peccatoribus, et ab eorum imitatoribus. Quia justificationes tuas non exquisierunt.* Ne autem omnes in Adam perirent, misisti misericordem tuum, et per ipsum multæ misericordiæ sunt exhibitæ: scilicet vocatio, justificatio, et peccatorum remissio, et ideo vivifica me. *Vidi prævaricantes, id est, attende qua pœna muletati sunt prævaricatores primi, et tabescebat in præ timore. Quia eloquia tua non custodierunt.* Et tu, Domine, qui ab illis te avertisti, vide me per respectum misericordiæ. *Quoniam ego mandata tua dilexi.* Et sicut illos mortificasti in ira, ita vivifica me in tua misericordia. Versus sequens non mutatur.

Sin, dentes.

EXPLANATIO.

Vicesimam primam litteram sanctorum cœtus ingreditur, in qua persecutiones sævientium charitate Domini sibi dicit esse gratissimas: *scriptis quoque in die laudes Domino dixisse, cui etiam suas rursus notas esse profiteatur. Dentes autem quos hujus litteræ nomen exprimit, vel sanctorum intellige, qui Dominum laudent, vel persecutorum. De quibus dicitur: Filiis hominum, dentes eorum arma et sagittæ.*

COMMENTARIUS.

Principes persecuti sunt. Quasi dicat: *Vivifica me in tua misericordia, quia principes persecuti sunt me in sua nequitia, vel ita: Mandata tua dilexi.* Propter ea me persecuti sunt principes, ut traherent in mortem, et hoc gratis. Nusquam enim sancti debita reddere principibus prohibeant: quia etiam Dominus totius humilitatis et justitiæ exemplum, et pro Petro regium solvit tributum, drachmam scilicet acceptam de ore piscis, et in Evangelio præcipit: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo.* Joannes etiam præco ejus, interrogatus a militibus quid pro æterna vita facere deberent, non dixit eis: *Solvite singulum, depon te arma, et deserte Dominum, sed dixit: Neminem concusseritis, nemini calumniam feceritis, sed stipendiis vestris contenti sitis.* Paulus etiam miles egregius dixit: *Omnia anima sublimioribus potestatibus subdita sit.* Et item: *Omnia reddite debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. Neminis quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis.* Ecce manifestum est, quia gratis, id est, sine causa, principes et mali doctores sanctos persecuti sunt. Quod hic dicitur: *Principes persecuti sunt me gratis.* Et tamen cor meum non formidavit a verbis illorum, sed a verbis tuis. Verba illorum erant: *Occido, proscribo, membra dilatio, et similia: verba autem ejus sunt: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam occidere non possunt; sed potius time te qui potest et animam et corpus perdere in gehennam, et similia.* Ad hujusmodi verba tantum cor istius formidavit, vel ideo quod persecutores ipsius vitam contempsit, et diabolum seductorem devicit.

Lætabor ego super. Quasi dicat: *Ad verba tua formidavi, unde lætabor ego super eloquia tua, id est, factus superior per eloquia tua, quia perficiam ea ex dilectione. Quia enim timore pœnæ, non amore justitiæ mandata perficiuntur, non superest, sed infra. Lætabor, inquam, in tantum, sicut cupidus aliquis, qui spolia multa invenit, lætatur.*

Iniquitatem odio habui. Dixit: *Persecuti sunt me gratis, et vere gratis, quia nihil in eos peccavi.*

Tau, signum vel consummatio.

EXPLANATIO.

Ad vicesimam secundam litteram, Domino juvante,

perventum est, in qua sanctorum chorus, quantum ad finem psalmi, vicinus est, tantum se Christo desiderat proximari. Totum enim ad adventum Domini Salvatoris, quem fidelium devotio ineffabili desiderio sustinebat, ut ovem perditam revocare pietatis suæ munere dignaretur. Ipse ergo est nobis cunctarum consummatio virtutum, quia quicumque eum videre meruerimus, nil ultra querere opus habemus. Ipsius est signum, quem redempti continus: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.*

IN PSALMUM CXIX.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Sub persona David canitur, quando Saulis persecutionibus exsultabat. Aliter, vox Christi ad patrem de Judæis.

EXPLANATIO.

Cantica graduum, cantica ascensionum sunt, unde in Græco significantius dicitur: *Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν*, quod tantum ad superna tendunt: *v. luti si aliquis in foveam ceciderit, et ponatur scala, unde ascendendi capiat facultatem.* In foveam itaque captivitatis cum populus Israeliticus devenisset, cum tribularetur, clamavit ad Dominum, et exauditus est, in patriamque reductus est, ita ut urbe temploque restaurato diceret: *Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini, qui statis in domo Domini. Quo exemplo, qui in peccati foveam cecidit, gradibus humilitatis, quibus superna repetat, opus habet. Qui bene gradus quindecim vel in Psalterio descripti, vel in templo Salomonis compositi esse perhibentur: ut significant nos per hebdomadam legis et octidam Dominicæ resurrectionis ad superna posse resurgere, nec alias mundi principem evadi, nisi requies animæ post carnem quasi in septima etate, et resurrectio carnis in finem, quasi in octavo creatur. Propter hos quindecim gradus, id est, utriusque Testamenti scientiam aqua diluuii, qua concava vallium et planitiem camporum in immensum excesserat, altissimos montes quindecim cubitis transcendisse narratur: quia fides Ecclesiæ, quæ baptisimi unda sacratum, cum gentiles mores facile superet, tum philosophorum summa ingenia virtutis culmine devincit: quia et in hoc sæculo recte videre, et in futuro vitam animæ perpetuam cum corporis resurrectione credere, sperare et diligere novit. Per totum psalmum propheta loquitur. In prima parte clamat ad Dominum, ut liberetur a labiis iniquis, et a lingua dolosa. Secunda vehementer affligitur, qui in hac vita diutius commorans, aliena vitia sustinendo, malorum permixtione prægravatur.*

COMMENTARIUS.

Ad Dominum cum tribularer. Canticum graduum. Legitur quod ad templum illud, quod Salomon ad honorem Domini ædificaverat, quindecim gradibus ascendebatur, quod non vacat a mysterio. Templum enim illud præfigurabat templum illud, quod in cœlesti Jerusalem ædificat Dominus ex vivis lapidibus, ad quod quasi quindecim gradibus ascenditur. Quindecim enim numerus est, et constat ex septenario et octonario. Septenarius vero, ut sæpe jam diximus, hæc terrena significat, quæ voluntur septenarius numero, quibus spreis et contemptis ascenditur ad templum Domini per octonarium numerum, id est, per cœlestia, quæ per octo beatitudines acquiruntur. Vel quia sunt septem criminalia vitia, possunt intelligi per septenarium numerum, quæ quisque debet contemnere qui ad templum Domini vult ascendere. Quomodo ergo debet ascendere per octo beatitudines, quæ intelliguntur per octonarium numerum. Et quia si quindecim psalmi, qui sequuntur, ad ascensionem nos invitant: ideo omnes sub eodem titulo prænotati sunt, Canticum videlicet graduum, quod Græce dicitur *ἀναβαθμῶν*, quod interpretatur *ascensum*, sicut *καταβαθμῶν* descensum. Gradus sunt descendentium et ascendentium. Gradus

isti, qui in istis psalmis notantur, ascendentes significant. Intelligamus ergo psalmum istum tanquam ascensum, et non queramus ascendere corporalibus passibus, sed spiritualibus affectionibus. Unde in alio psalmo: *Ascensiones in corde suo disposuit in valle plorationis, in locum quem posuit. Dixit ascensiones in corde posuit, et unde esset ascendendum notavit. A valle plorationis, et quia ascendendum ad aliud ineffabile, ad aliud intelligibile bonum, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit; et ideo cum explicare non possit Propheta, indeterminate dimisit, et dixit: In locum quem posuit. Vallis autem plorationis humilitatem significat, sicut mons celsitudinem. Est enim mons quo ascendamus, quædam spiritualis celsitudo: et quis est iste mons celsitudinis, nisi Dominus noster Jesus Christus, qui patiendo fecit se convallem plorationis, et in se manendo montem celsitudinis? Et quomodo vallis sit plorationis, audiamus: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Et quomodo vallis plorationis? Saturatus est opprobriis, captus, ligatus, colaphizatus, conspuitus, spinis coronatus, crucifixus, aceto potatus, lancea perforatus, sic factus est vallis plorationis. Est autem mons celsitudinis, quia in principio erat Verbum, et Deus erat Verbum. Sic enim descendit ad te, ut maneret in se: descendit ad nos, ut esset vallis plorationis. Mansit in se, ut esset mons celsitudinis. Hinc ergo est ascendendum, illic ejus exemplo ad ipsius divinitatem: exemplum enim sese fecit nobis humiliando se. Nam qui nolebant a convalle plorationis ascendere, depressi sunt ab ipso: præpostere enim volebant habere ascensum. Altos honores cogitabant, humilitatis viam non attendebant. Unde matri duorum discipulorum petenti, ut unus ex filiis suis sederet ad dextram, et alius ad sinistram, responsum est: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ipsi querebant sublimitatem, et noluerunt in valle plorationis imitari humilitatem; et ideo responsum est de humilitate: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Sic enim ab errore revocabantur, ut attenderent prius esse humiliandum, et postea exaltandum. Cantemus ergo psalmum ascensuri in corde, quia ut nos ascendamus, descensum ad nos est. Nam quia Adam cecidit, ideo Christus descendit. Ille cecidit in superbia, Christus descendit in misericordia. Non autem ipse solus descendit; equidem solus de cælo descendit, sed multi imitando eum descenderunt sancti ad nos. Descendit enim Paulus ad nos a secreta habitudine et spirituali intelligentia, ubi arcanum audivit, quæ non licet homini loqui, condescendo humanæ fragilitati, dixit: *Lac potum vobis dedi, non escam. Sed cum homo Christianus incipit velle proficere, patitur linguas adversantium et detrahentium. Namque dum nondum passus est, non proficit; et qui nondum patitur, nondum proficere conatur. Incipit ergo proficere et ascendere velle, terrena contemnere, fragilia, temporalia, felicitatem sæculi pro nihilo habere, Deum suum cogitare, lucris non gaudere, damnis non contabescere, omnia sua velle vendere, et pauperibus distribuere, et Christum sequi. Taliter vero qui vult proficere incipit pati linguas detrahentium, et multa contradicentium, et quam gravis est quasi confidentium, et consulendo a salute retrahentium. Nam qui consulit, ad salutem confidit. Quia ergo talis habet pallium consulentis, et venenum perimentis, ejus lingua dicitur dolosa, contra quam linguam deprecatur iste Dominum, dicens: *Ad Dominum cum tribularer. Tribulatur quisque, quando ad cælestia suspirat, et terrenas cogitationes vel delectationes viles deputat. Nam qui in ista delectatur, non tribulatur, quod dicit: *Cum tribularer, tibi est, dum miseras meas attendi, clamavi ad Dominum, et ipse exaudivit me, ponendo in gradibus, ut jam voluntatem haberem proficiendi. Et quoniam volens proficere multas patitur linguas dissuadentium, rogat iste a talibus liberari dicens: *Domine, libera animam*******

*A meam a labiis iniquis, et lingua dolosa. Labia iniquorum sunt labia hominum, fideles ab optima vita revocantur, quia sunt plurimi, qui cum viderint alios velle proficere, dehortantur eos, ne hoc faciant. Dicunt enim illam vitam esse arduam, in qua vix aliquis potest perseverare: proponunt sibi etiam multos qui hanc vitam inceperunt, et non perseveraverunt, quibus talibus cum non acquiesceret anima, qua jam non auderet aperte blasphemare vitam illam, quia ubique subvenit et recipitur evangelica auctoritas, dolo aggrediuntur eum, dicentes non opus esse aliam vitam ducere, quia tutum est sibi sic vivere; et sic lingua quæ prius fuit iniqua, facta est dolosa, habens sub se pallium consulenti, venenum nocendi, habens imaginem consulentis, et perniciem nocentis. A tali lingua rogat iste liberari, quasi se ipsum interrogans: *O anima, quid detur tibi, id est, qui necesse est ut tibi videretur, aut apponatur tibi ad linguam dolosam?* subdit, evincendam et evadendam. *Ecce quid detur tibi? Dentur tibi sagittæ potentes acutæ, et apponatur tibi carbonibus desolatoriis. Acutæ sagittæ sunt verba evangelica, corda hominum transigentia, velustatem perimentia, amorem innovationis generantia. Hæ sagittæ sunt potentis sagittarii, Domini, scilicet, longe mittentis sagittas suas quia in omnem terram exivit sonus eorum. Illis sagittis scit Dominus pulchre sagittare, quia interfecit quod male fuit ædificatum, et reparat novum templum. Sed quia dura sunt quæ precipiunt verba evangelica, dicunt enim: *Vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, necesse est ut sagittæ dentur cum carbonibus desolatoriis, id est, cum exemplis sanctorum Patrum qui ea compleverunt, qui prius etiam fuerunt carbonibus desolatoriis, id est, in venustate extincti viventes, sed revixerunt novitate induentes. Hoc modo quisque commode attrahitur ad bonam vitam, si post præcepta evangelica ad corruptionem vitam sanctorum inducitur. Nam facilis quisque studet imitari quod ab alio videt fieri. Vel aliter: *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis, id est, desolantibus nos, ne in terrenis istis delectemur. Unde alia translatio: *Cum carbonibus devotis atoris, id est, quia sancti Patres devastant in nobis cupiditatem terrenorum, id est, excitant in nobis amorem cælestium.*****

*Hæc mihi! quia incolatus meus. Ecce jam data consolatione ad linguam dolosam revincendam, ingemiscendum est adhuc, quia quando in corpore ingemiscimus, peregrinamur a Domino, quia inter filios Babylonie versamur, quod dicit: *Hæc mihi! quia incolatus meus prolongatus est, id est, peregrinatio mea nimis prolongata est. Incola enim, qui alienam terram incolit, quasi peregrinatur, velut omnes qui hic non habent manentem civitatem, sed futuram inquirunt: *Hæc mihi! quia incolatus meus prolongatus est, et hoc ideo, quia hab tavi cum habitantibus Cedar, id est, cum his qui in tenebris habent obscuro intellectum. Cedar est locus ubi Agar ejecta cum filio suo Ismaele fixit tentorium, et interpretatur Cedar tenebræ, quia omnes imitatores Ismaelis mundi, videlicet, amatores, in tenebris conversantur, quod dicit iste: *Habitavi cum habitantibus Cedar. Et ne hanc peregrinationem intelligeremus tantum esse corporis, sed etiam animæ, subjungit: *Multum incola fuit anima mea, quia cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus, id est, pacem ferens, quia cum illi loquebantur de bello, ego de pace vera. Et impugnabant me gratia, quia cum ego eos amarem, illi me odio habebant. Vel aliter legi potest superius, ubi rogavit liberari de labiis iniquis, et a lingua dolosa, et quasi responderet Dominus sic: *Quid vis ut detur tibi? aut quid vis ut apponatur tibi ad linguam dolosam? Ecce quid dabitur: *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. Cætera non mutantur.*******

IN PSALMUM CXX.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Prædicatio vel institutio supplicationis, quæ populo in Babylone posito conveniat. Aliter psalmi graduum dicuntur, quia in ascensu templi canebantur singuli psalmi per singulos gradus. Aliter, vox Ecclesiæ ad apostolos.

EXPLANATIO.

Primo in tribulatione positus propheta ad exemplum Publicani illius, qui, tunc pectore, oculos elevare non audebat ad cælum, liberari se petit a labiis iniquis et a lingua dolosa. Nunc autem respirans ad secundum gradum, oculos levavit ad montes, ad intercessores utique sanctos, quorum suffragio munera mereretur. Hoc enim ex persona sua loquitur propheta, qui tamen et ipse mons erat, et patriarcha mirabilis; sed ideo per istos gradus competenter ascendisse se retulit, ut nobis ignorantibus cælestium virtutum genera distincta narratione monstraret. Propheta, ut diximus, ad cælestem Jerusalem conscendens, primo membro ad sanctorum merita elevasse se dicit oculos, ut eorum precibus juviretur, ne mens illius hostili impugnatione succumberet. Secundo ordine in dubitantibus sibi promittit, quod se integre noverat postulasse, docens ut quo res bona fixa corde petimus, concedi nobis sine dubietate credamus.

COMMENTARIUS.

Elevavi oculos meos. Canticum graduum. Iterum spiritus iste admonet nos, ut ascendamus (quia intitulatur canticum graduum), quia qui incipit velle ascendendo proficere, ejus opus est ut proponat sibi exemplum sanctos Patres, ut eorum exemplo magis proficiat ascendendo. Vel ut ille, qui dicit: *Levavi oculos meos in montes*, id est, sanctos prophetas et patriarchas, attendendo excellentiam vitæ eorum. Unde, id est, a quibus, *veniet auxilium mihi*, quia eorum exemplo commovebor ascendere. Sed licet C auxilium sumendum mihi sit ab eis, tamen principaliter auxilium capiendum est mihi a Domino, qui fecit cælum in majoribus, et alios terram. Unde illud: *Neque qui plantat, neque qui rigat, aliquid est, sed qui incrementum dat, Deus.*

Non det in commotionem. Quasi dicat: Quandoquidem principale mihi est auxilium a Domino postulandum, ergo non det pedes tuos, id est, affectiones tuas, o anima, in commotionem illam, videlicet, qua commotus primus cecidit homo in paradiso positus, et qua commotus de cælo cecidit angelus, et factus est diabolus.

Non let in commotionem pedem tuum, neque dormiet, qui custodit te. Ad similitudinem negligentis custodis, qui dormiendo negligit illos quos custodire debet. Et quasi anima quæreret ubi talem custodem inveniam, qui non dormitet, subjungit:

Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel. Quasi dicat: Quære custodem Israel. Ipse non dormitabit neque dormiet. Dormitabit quisque, quoniam cardinem mortalem portat, dormit quando moritur; sed justus Israel, neque dormitabit neque dormiet, quia *Christus resurgens jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Nota quia Israel est vir videns Dominum, nunc in spe, quandoque in re visurus. Ss ergo in Israel et Dominus custodiet te, et Dominus protectio tua super manum dexteram tuam, quia protegit fidem tuam, per quam venturus es ad dexteram Domini; quæ tua est, quia tibi promissa est. Per manum intelligitur fides, quia fides est potentia, juxta illud: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus*, quod iste dicit: *Dominus protectio tua super manum dexteram tuam*, quia, ab eo protectus, sol non uret te per diem. Sol divinitatem notat, cujus radio quasi sole illuminatur cretus cujusque. Et quia dies sapientiam notat, per

A quam ad divinitatem ascenditur, unde illud: *Dies diei eructat verbum*, maxime opus est unicuique ut protegatur, ne eum urat sol per diem, id est, ne permittat eum divinitas hæc scandalizare in sapientia. Scandalizatur quisque in sapientia, quando Filium, quem per sapientiam æqualem Patri intelligere deberet, minorum esse dubitat, quod dicit: *Sol per diem non uret te.*

Neque luna per noctem. Per lunam vel Christo caro propter defectum mortalitatis et passibilitatis, vel Ecclesia, quæ est corpus suum, denotatur. Per noctem vero scientia intelligitur, perquam intelliguntur ea quæ de carne Christi, vel de corpore, quæ est Ecclesia, intelliguntur. Urit luna quemque per noctem, quando per scientiam quisque de carne Christi, vel de corpore ejus intelligit ea quæ non essent intelligenda. Et ideo opus est ut Dominus protegat quemque, quia si ipse est protector, *per diem sol non uret te, neque luna per noctem.* Quod ut fiat, Dominus custodiat te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus, id est, animalitatem tuam, ne ratio victa animalitate succumbat. Quod ut fiat, Dominus custodiat introitum tuum, ne deliciis vide licet, in tribulationibus, quæ sunt introitus cujusque fidelis, et exitum tuum, ne superbiis devictis tribulationibus, quod faciet ex hoc, nunc et usque in sæculum.

IN PSALMUM CXXI.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Quia in priore psalmo audierat: *Dominus custodiat introitum tuum, et exitum tuum*, nunc propterea lætatum se esse dicit, quod sibi in domo Dei introitus sit repromissus. Aliter, vox Ecclesiæ ad apostolos.

EXPLANATIO.

Audimus gradum, intelligimus ad altiora conscensum, sed iste ascensus firmus est, qui, Domino custodente, servatur: Ecce jam sublevarur propheta tertio gradu secundis altior factus, et de ipsa lætitia principum psalmi sumpsisse declarat. In prima parte gaudet se propheta communitum ad supernam Jerusalem esse venturum, ubi jam sancti securi prosperitate consistunt, et cum Domino misericordia ipsius largiente judicabunt. Secunda loquitur ad cives Jerusalem, optans eis abundantiam pacis, quam se dicit charitate fratrum, et Domini amore prædicasse.

COMMENTARIUS.

Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi. Sicuti amor animam ad hæc terrena concupiscentia inflamat, et quasi in ima præcipiat, sic amor sanctus ad superna levat, et ad æterna desideranda inflamat, ad ea, videlicet, quæ non transeunt, sed semper permanent, ad quorum amorem hortatur nos spiritus iste, qui intitulatur *Canticum graduum*. Gradus vero sunt ascendentiæ, non descendentiæ. Ascendat ergo quisque qui hunc psalmum cantat; et quo ascendat, nisi in cælum, ubi angeli sunt cives nostri, a quibus civibus peregrinatur in terra. In peregrinationibus autem suspiramus, in civitate gaudebimus. Invenimus autem et socios in hac peregrinatione, quia jam cognoverunt ipsam civitatem, et invitant ut curramus ad illam; ad hos gaudet iste venire, qui dicit: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi ab ipsis montibus.* Dixerunt nobis sancti patriarchæ, apostoli et prophetæ: Curramus. Curramus, quia in domum Dei ibimus, Curramus, et non fatigabimur, quia illic veniemus ubi non lassabimur, quod dicit: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi ab ipsis montibus.* Curramus, curramus, etc. Quæ domus Domini non est manu facta, sed æterna in cælis. Et quasi quæreret quæ est illa domus, dicit *Jerusalem*, ubi Dominus, qui condidit ipsam civitatem, est deliciis omnium in ea habitantium. Hic spes, ibi res, ad

quam tanta affectione suspirare debemus, ut dum ad A
cam tendimus, ex nimia affectione nos ibi esse pute-
mus. Et non mirum, si se habeant currentes ad
hanc civitatem in via, quasi ibi sint, dum illi qui ten-
dunt ad temporale festum sic in via loqui soleant,
quasi jam illuc pervenissent; quod iste attendit, qui
hic dicit: *In domum Domini ibimus.* Et non tantum
certus sum quod ibimus, sed, illis auditis, in Jerusa-
lem in atriiis tuis, id est, in contemplatione tui orna-
tus, qui per atrium intelligitur, quia atrium est locus
ante domum, quod solet ornari, ut visus illuc ve-
nientis quadam delectatione gaudeat. In qua dele-
ctatione. . . . .

AD LECTOREM.

*Beda cum historia, quam Ecclesiasticam vocat, scripserat, jam tum annum agebat 60; a discipulis de-
inde, licet sæpius rogatus, mysteriorum sacrarumque in Psalmis divinationum recessus cogitans, explicatio-
nem illius libri aggredi volebat; tamen ut quoquo modo suis satisfaceret, argumenta in singulos psalmos brevi confecit. Auditores vero ipsius, cum importuni iterum instarent, tandem eis titulos psalmorum brevissimis explanationibus illustravit; quibus absolutis, desideriis propriis plus indulgentes, quam præceptoris senium reverentes, eo Venerabilem virum adegerunt, ut etiam integros commentarios in psalmos scriberet. Quos quidem omnes morte præventus, cum jam cxx explicasset, absolvere non potuit, opus tamen inimitabile hoc reliquens. Desiderantur præterea hinc inde quedam in hoc nostro Exemplari, ubi puncta posita sunt; ea, an senis scriptoris intermissione, aut discipulorum collectione neglecta, aut amanuensium incuria deperierint, incertum nobis est.*

IN PSALMUM CXXII.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Ex communi omnium persona qui in captivitatem ducti sunt canitur, libertatem reversionis a Domino postulandum. Aliter, vox Christi ad Patrem.

EXPLANATIO.

Qui prius ad montes oculos levavit, nunc ad ipsum Dominum lumina sui cordis erexit. Propheta metuens amittere quod tenebat, et cautus ex ipsa parte, qua creverat, prima parte perseverantiam precum devotus exequitur, ut suscepta munera divino præmio contineret. Secundo Dominum precatur, ut donec ei misericordiam, quæ investigatione diaboli ab insultantibus multa patiebatur adversa, ut quem consortio non poterant, saltem superbis despectionibus maculerent.

IN PSALMUM CXXIII.

Canticum Graduum David.

ARGUMENTUM.

Etiam sub persona populi jam liberati cantatur, agentis gratias cum enumeratione malorum, quæ a D
Babylone pertulerant. Aliter vox apostolorum.

EXPLANATIO.

Quia gradus istos et una tantum Ecclesia, et innumerabilia ejus membra virum conscendunt, modo in eis psalmista singulari, modo numero loquitur plurali. Memores sancti confessores, quot pericula Domino miserante velut impetum torrentis evaserint: primo capite fatentur se de tot ærumnis sola Dei misericordia liberatos. Secundo gratias agunt, quia non sunt decepti a persecutoribus, sed versa vice contritis ipsorum insidias eripiti.

IN PSALMUM CXXIV.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Ex persona eorum canitur, qui de captivitate redeuntes, impugnatores suos, hoc est, finitimas gentes Deo adjuvante, presserunt. Aliter, vox Ecclesiæ.

EXPLANATIO.

*Sexto gradu clamat propheta nobis in Domino confitendum, ne laboremus incassum. Prima commo-
tionis propter populum fidelem confirmat, dicens: Nullatenus commoveri posse, qui in Domino sint confisi, reddens causam, quare peccatores supra sortem justorum non permittat excrecere. Secundo precatur, ut rectis prosperitas, pravis vindicta proveniat.*

IN PSALMUM CXXV.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

In captivorum personam canitur, supplicantium pro libertate, atque dicentium, quanta bona, et quanta clara laudatio absolutionem talem secutura sit. Aliter convertente Domino captivitatem Sion, hoc est, Jerusalem, quæ prima domum redierat, facti sumus sicut desolati, non dicit consolati. Nondum est enim plena lætitia cæteris in captivitate positis. Aliter vox apostolorum de impiis Judæis.

EXPLANATIO.

Post captivitatem omnium peccatorum voces beatorum ascendentium ad supernam Jerusalem, quam suaviter offeruntur, ut itinere arduo positi sancto se carmine consolentur. Sanctissimi viri divina miseratione liberati, prima parte psalmi gratias agunt, quod de obnoxietate sævissima peccatorum in tantam gratiam sunt recepti, ut inter gentes probarentur esse laudabiles. Secunda deprecatur, ut captivitas eorum commutetur in gaudium, subjungentes mirabilem veramque sententiam: quia qui seminant in lacrymis, in gaudio metent.

IN PSALMUM CXXVI.

Canticum Graduum Salomonis.

ARGUMENTUM.

Carmen hoc, licet Salomonis personæ constituentis domum Domini congruat, prophetæ tamen et secundæ ædificationi aptandum est, quam adnabantur reversi de Babylone; quia utraq; cassa esse, nisi Deo custode et præside niteretur. Aliter, vox Christi ad futuram Ecclesiam.

EXPLANATIO.

Ideo psalmus iste Salomonis titulo prænotatur, ut ipse fabricator temp'i doceret se nihil valere ad ædificationem ejus sine Domini auxilio. Mystice autem Salomon, qui pacificus interpretatur, Christum significat. De quo Apostolus ait: Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraq; unum, id est, circumcisionem et præputium una fide conjuncti. Unde rectissime propter distinctionem testamentorum, Salomonis nomen et hic post septem gradus in capite octo reliquorum, et supra post septuaginta Psalmos in capite octoginta sequentium constat adnotatum. Exsultans propheta, quod novi testamenti gratiam prævidisset in spiritu, nec inde tanto munere præsumptio perniciosa subriperet, primo ingressu docet, ne propriis viribus aliquid boni applicet, cum omnia in divina potestate sint posita, nec præcurrere velit tempus Domini ordinatione dispositum. Secundo modo de ipso Domino, deque ejus apostolis loquitur, vel quicunque ipsius mandata perficiunt.

IN PSALMUM CXXVII.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Reversos de Babylone docet studere debere virtutibus, quando irremunerata talis non possit esse devotio. Aliter, propheta de Christo ad Ecclesiam dicit.

EXPLANATIO.

Quam sit magnificus nonus gradus, numerus ipse declarat, qui trina triplicatione protentus sanctum nobis Trinitatis culmen ostendit. Merito ergo et in tali

gradu et ubique timor Domini nobis commendatur, a quibus custos necessarius approbatur. Primo membro propheta sub quibusdam allusionibus enumerat bona timentium, ut animas devotorum ea lestis præmii calore succendat. Secundo benedicit eos, ut gaudia æterna recipiant ne quis hunc timorem suavissimum pertimescat.

IN PSALMUM CXXXVIII.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Docet reversuros de Babylone, et meminisse veterum honorum, et pro felicitate præsentis gratias referri: ex persona ergo reverentium formatur oratio. Aliter, vox Ecclesiæ.

EXPLANATIO.

Quia laborantes in vinea Domini denario regni remunerantur æterni, in decimo gradu tolerantia passionum suadet, cum crebra Ecclesiæ commemoratur afflictio. In prima positione populum monet Israel, ut dicat, quod certamina vel insidias a suis pertulerit hostibus, ne quis fidelium de propriis posset desperare pressuris. Secunda inimicis Ecclesiæ per parabolas imprecatur, quod eis in judicio futuro noverat esse venturum.

IN PSALMUM CXXXIX.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Sub persona de Babylone canitur, illorum videlicet qui ibi meritis eminebant. Aliter legendus ad lectionem Jonæ Prophetæ.

EXPLANATIO.

In gradu undecimo collocatus propheta pœnitentiæ se satisfactione prosternit, quia nec sanctus quisque in carne constitutus, peccata ad integrum covere potest; sed et hoc dicendum, quia omne peccatum quasi undecimum est, quia decalogi perfectionem transgreditur. Clamat propheta ad Dominum, ut peccatorum profundo liberaretur benevolentia boni judicis de calamitatibus indicatis. Nec mora, ad gratulationis gaudia venit, ut agnoscerent pœnitentes, quanta gratia suscipiuntur, quibus tamen velox medicina præstatur.

IN PSALMUM CXXX.

Canticum Graduum David.

ARGUMENTUM.

Hic quoque Psalmus sub sanctorum in captivitate degentium persona cantatur. Aliter, vox Ecclesiæ regnantis.

EXPLANATIO.

Post labores pœnitentiæ propheta suavia canticorum nobis et menta transmittit, totum videlicet hunc psalmum de mansuetudine atque humilitate decantans, ut quos labor præmissæ confessionis affligerat, gloriosæ devotionis dulcedo reficiat. Primo ordine propheta exemplo suo humilitatem et mansuetudinem docens, populum utique Christianum pœnum sibi gravissimam ponit, si mandata Domini non cum summa humilitate susciperet. Secundo conversus hortatur Israel jugiter sperare in Domino, quatenus tui spe roboratus cunctas sævili adversa es tolerare prævaleat.

IN PSALMUM CXXXI.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Idem argumentum est præsentis et octuagesimi octavi psalmi: prædicens quippe propheta, quæ circa populum in Babylone gesta sunt, inducit ipsum populum velut componentem Deum, quantum beatus David curam religionis et divini cultus habuerit, quantumque studium pro templi ædificatione suscepit, qualiterque illum vicissim Deus remuneratu-

rum se dixerit, promissionibus ad gentem ejus directis, vel ad eos, qui erant ex ejus genere regnaturi. Et quia promissionum talium illa tendebant intentione, ut esset in illa tam imperii populi communis utilitatis, idcirco hujuscemodi propheta psalmos instituit, quibus spes populi nutriat, et credant inmanentem promissionem, saltem propter fidem captivitatem esse laxandam, ut et populus solo patrio, et David posteri a victo instituantur imperio. Aliter propheta ad patrem de Christo dicit.

EXPLANATIO.

Hic gradus incarnationis Dominicæ sacramenta describit. Dignum enim fuerat, ut post duodenarium apostolorum numerum quasi caput omnium ipse tertius decimus adveniret. Neque enim ille humilis, quia hactenus clamaverat de profundis, subito se in tantam laudem potuisset erigere. Sed David hoc loco Christus intelligendus est. Prima parte propheta Christi verba refert, quibus Patri promiserit requiem se non alias sumere, nisi vere religionis afflictum humanis cordibus infudisset. Secunda dicit esse comitum, quod recaciter fuerat a Christo pollicitem, preces suas adjiciens, ut quam totius mundum salvaturus adveniret. Tertia promissionem a Patre illi factam perhibet esse completam, ut fructus uteri virginialis thronum regni sedes æternum: quatenus Ecclesiam ejus benedical, pauperes pascat, sacerdotes glorificet, et potestatem ejus producat, inimicos induat confusione, super eum foreat sanctificatio æternæ justitiæ.

IN PSALMUM CXXXII.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Prædicat propheta duas et decem tribus, quæ prius semper dissidebant, post captivitatem in unam fœderandas esse concordiam. Aliter, vox Ecclesiæ.

EXPLANATIO.

Post illam præcedentis psalmi sanctissimam prædicationem, in decimo quarto gradu jam postus propheta populis beatam prædicat unitatem, ut qui se Christiana religione constringunt, in una charitatis convenientia perseverent. Hic psalmus sicut ceteris decimus sextus divisionem non recipit: et recte, quia et ille omnes gentes populoque ad unius Domini laudes, et iste ad unitatem fraternæ dilectionis hortatur.

IN PSALMUM CXXXIII.

Canticum Graduum.

ARGUMENTUM.

Quasi post reditum ædificata jam domum studium libertatis. Aliter, vox Ecclesiæ in futuro.

EXPLANATIO.

Post monita mutæ dilectionis, nunc consequenter suadet, ut felix adunatio in laudes Domini flagrantissimo charitatis studio concietur. Prima parte invitat propheta ad benedicendum Dominum, unde plurali numero prædictam plebem alloquitur. Deinde populum singulariter benedicit, quia sancta unitas decus est ac virtus Ecclesiæ. Libet referre, quemadmodum usque ad supernam Jerusalem gradus isti pervenerint. Primo quidem gradu sæculi designat horrorem, postquam ad virtutum omnium studia festinatur. Secundo virtus divina defensionis exponitur, cui nihil obviare posse monstratur. Tertio magnum gaudium esse dicitur in Ecclesia Domini pura mente versari. Quarto inter quaslibet angustias docet constanter de Domino præsumendum, donec miseratus exaudiat. Quinto monet ut, liberati perculis, non nobis aliquid, sed omnia Domini virtutibus applicemus. Sexto montibus solidissimis comparatur confidentia a fidelissimis Christianis. Septimo dicitur quam copiosos fructus metant in lacrymis seminantes. Octavo nisi permanere dicitur, quod voluntate propria unusquisque fuerit operatus, sed illa tantum esse firmissima, quæ auctore Domino construuntur.

Nono timore Domini pronuntiat homo beatus fieri, et universa illi profutura concedi. Decimo infundit patientiam derolis, quam per Ecclesie verba commendat ad Dominum, ut in liberandis hominibus quanta sit divinitatis potentia sentiantur. Duodecimo virtus mansuetudinis et humilitatis ostenditur. Tertio decimo sanctae Incarnationis promissio, et dictorum veritas approbatur. Quarto decimo fratribus spiritalibus adunatio praedicatur, supra quos benedictio Domini et aeterna vita provenire monstratur. Quinto decimo in laudibus Domini perfecta illa charitas excitatur, supra quam nihil majus dici, nec gloriosius potest inveniri, sicut Apostolus testatur: « Quia Deus charitas est. » Continet hic numerus et hoc sacramentum, ut cum quinque sensus corporei, per quos fragilis humanitas contrahit omne peccatum, beatæ et individuae Trinitatis fuerint virtute superati, ad quintum decimum gradualium psalmorum nos culmen educat.

IN PSALMUM CXXXIV.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Reversus de Babylone praecipitur, ut tam pro ultione hostium quam pro defensione sui gratias referant Redemptori, qui illos multiplici solatorum genere semper confoverit. Aliter, vox Ecclesiae operantibus, quia increpat idola.

EXPLANATIO.

Post gradualium pulcherrimam constructionem, quae ad culmen usque perpetuae felicitatis egressit, congruo nimis ponitur alleluia, ut laudibus Domini sancta perfretur Ecclesia, cui tale munus noscitur esse praeparatum. Per totum psalmum propheta loquitur. Primo ingressu propter nominis ejus potentiam laudes Domino dicit esse solvendas, quia fecit quae voluit magnalia ipsius diversa commemorans. Secundo, quoniam veritatis perfecta laus est destruere falsitatem, idolorum cultores sub irrisione redarguit. Tertio diversos ordines admonet, ut Dominum laudare non desinant.

IN PSALMUM CXXXV.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Ut supra. Vox apostolorum ad Synagogas.

EXPLANATIO.

Iterum nobis alleluia dicendum est, gratia quidem semper novum, sed assidua expositione novissimum. Hinc psalmus subjectus est, qui per versus unificans misericordiam Domini nobis saepius inculcat, nec immerito. Nam clementia est ejus, quod vivimus, misericordia quod valeamus. Per universum psalmum propheta loquitur. Prima parte magnificentiam Domini et totius orbis conditionem declarat. Secunda miracula refert quae fecerit in Aegypto et gente Judaeorum. Tertia descendit ad Christianos, beneficia Domini consequenter enumerans.

IN PSALMUM CXXXVI.

Psalmus David propter Jeremiam.

ARGUMENTUM.

Captivitas Babylonica prophetatur. Aliter, vox Ecclesiae.

EXPLANATIO.

Triplex hic psalmus intelligi potest: et de captivitate, quae populo accidit Judaeorum, quando in Babylone translati sunt, et ibi variis modis ludificati; et de peccatoribus qui, de Ecclesia jacti, tradantur diaboli potestati; et de superiore captivitate, qua in primis nostri generis parentibus de paradisi gaudiis in convallem lacrymarum devoluti sumus. Populus Hebraeorum prima sectione calamitates suas, quas erat in Babylone passurus, enumerat, subjungens inter quasi debet saeculi hujus angustias nunquam se Jerusalem ullatenus oblivisci, quam is evertendam esse constaret.

A Secunda ad Dominum verba convertit, ut memor sit insultantium Ecclesiae, beatus asserens qui de corde suo incipientes, malas cogitationes objiciunt.

IN PSALMUM CXXXVII.

Ipsi David.

ARGUMENTUM.

Præcedens psalmus querelas captivitatis in Babylone, hic votum redeuntis populi continet, quantasque gratulationes in terra propria Deo reddere voluerit exponit. Aliter, vox Christi ad Patrem.

EXPLANATIO.

Ipsi David, ipsi Domino Christo significat, ad quam psalmi istius refertur universa confessio. Per totum psalmum universalis Ecclesia loquitur. Prima narratione beneficia sibi Domini attributa collaudat, postulans in futuris patientiam, ut adversa mundi ejus possint munere sustineri. Secunda deprecatur ut reges terrae Dominum confiteantur excelsum, quoniam in omnibus majestatis suae miracula dignatur ostendere, orans ne peccatores conversos despiciat, quos creare dignatus est.

IN PSALMUM CXXXVIII.

In finem psalmus David.

ARGUMENTUM.

Ex persona populi fidelis intelligentis Domini potentiam, et quod nulla etiam secreta majestatem ejus fallere possunt, psalmus iste componitur. Aliter, vox Petri apostoli poenitentis.

EXPLANATIO.

In finem in Christum dicitur, ex cujus persona totus est psalmus iste cantatus. In prima parte Dominus de passionem et resurrectionem suam loquitur, Patri omnes cogitationes suas in i dicens esse notissimas. Secunda potentiam paternae divinitatis exponit, quia in id quod homo est, nullo loco, nulla longitudine ab ejus se possit abscondere notitia, addens, quoniam ab utero matris suae, ipso protegente, reservatus est, qui mundi vitia gloriosa sanctitate superavit. Tertia se laudaturum a parte qua subjectus est Patri Dominum proficitur, cujus opera potentia et mirabilia esse jam cognita sunt. Quarta confirmatum asserit beatorum omnium principatum, jubens a se impios obstinatosque discedere, qui tamen nulla erant poenitentiae humilitate salvandi.

IN PSALMUM CXXXIX.

In finem psalmus David.

ARGUMENTUM.

Ezechias contra Assyrios orat, ne, videlicet, exterorum vi vel fraude superetur. Aliter, vox Christi est.

EXPLANATIO.

Finis legis est Christus ad justitiam omni credenti, qui nobis in hoc psalmo, quasi praecoris voce juxta iter, terribilis, omnipotens, et nimium desiderabilis advenit i praedicetur. Per totum psalmum sancta Ecclesia loquitur. Primo membro Dominum deprecatur, ut ab iniquo diabolo eam liberare dignetur, qui multis fraudibus devotionem populi fidelis conatur evertere. Secundo postulat ne tentatori nequissimo tradatur, quam jam constat acervis periculis, ipso protegente, liberatam. Tertio, in judicio futuro vindictam supra eos dicit esse venturam, qui pauperes ejus insanis motibus persequuntur.

IN PSALMUM CXL.

Psalmus David.

ARGUMENTUM.

Sub persona Ezechiae canitur, poenitentiam exercentis, ne contra iram Assyriorum raperetur in iam. Aliter, vox Ecclesiae contra haereticos, sicut et supra.

EXPLANATIO.

Supplicat propheta ut inter artus istos mundanos a diversis liberetur erroribus. Prima sectione propheta Dominum rogat, ut ejus audiat oratio, subjungens a quibus se maxime liberari velit erroribus. Secunda eligit se a justo argui, quam a peccatore laudari, supplicans ut custodiat a laqueis peccatorum, quia nullam se communionem cum eis habere testatur.

IN PSALMUM CXLI.

Intellectus David, cum esset in spelunca, oratio.

ARGUMENTUM.

Titulus manifestus est de David. Potest et ab Ezechia obsessio dictus accipi.

EXPLANATIO

David, ob Saulis insidias, profugus, cum in spelunca lateret, oravit, quoniam Dominum Christum in corpore ante passionem suam significabat esse facturum. Nam cum huic orationi intellectus præmittitur, significatur intellexisse David inter angustias, et fugæ suæ latebras, quia esset Dominus a Judæis passurus, et quomodo Patrem rogaturus. Prima parte Dominus clamat ad Patrem, nefandis dolos iudicii perfectionis exponens. Secunda liberari se de carcere inferni deprecatur, quoniam omnium sanctorum fides in ejus resurrectione pendebat.

IN PSALMUM CXLII.

Psalmus David, quando persequeretur eum Absalom filius ejus.

ARGUMENTUM.

Titulus apertus est a David contra Absalom agi. Potest et ab Ezechia contra Sennacherib dictum intelligi.

EXPLANATIO.

Historia quidem hæc regum lectione notissima est, David a filio persecutum; quæ similitudo, ut quidam volunt, ad omnem porrigitur Christianum qui peccatis sævientibus tanquam a filiis propriis in mundi istius acerbitate vexatur; sed contra hæc pœnitudo remediatis, quam hic psalmus continet, apponitur. Quamvis propheta multos pœnitentiæ psalmos scripserit, tamen quantum compunctione cordis afficitur, ut salubriter examinatus, divinis mundior apparet aspectibus. Prima itaque deprecatione rogat Dominum Christum, ne cum seruo suo velit inire iudicium, sed perturbationi suæ misericordiam ipsius supplicat subvenire. Secunda velociter pervenire se petit ad veniam, ut deductus in viam veritatis, ab inimicorum liberetur insidiis.

IN PSALMUM CXLIII.

Psalmus David, adversus Goliath.

ARGUMENTUM.

Hunc quoque psalmum ipse titulus exponit, nec minus etiam Ezechia: gratiarum actio prætenditur, de obsidione et de infirmitate salvati. Aliter, vox Ecclesiæ adversus diabolum et satellites ejus.

EXPLANATIO.

Bellum istud Davidicum ad designandum certamen est Domini Christi permissum, ut sicut iste gloriam Goliath, qui revelatus, sive transmigrans, interpretatur, sacri teli dimicatione prostravit, ita per petram, quod est Dominus Christus, fortitudo diabolica vinceretur. Post intersectionem Goliath, in prima parte propheta Domino gratias agit peracti belli discrimine se liberatum, deprecans ut cito Domini declararetur adventus, per quem diabolus victus est, et spiritualis Israel liberatus. Secunda in novo et Veteri Testamenti propheta se Domino psallere promittit, liberatus a pessimis inimicis, qui beatitudinem suam in sæculi istius felicitate posuerunt, illos solum beatos esse definiens, quorum est Dominus Deus eorum. Notandum autem quod intersectione Goliath memorata, quasi quidam terminus mundanis est rebus appositus. Neque enim post hunc

A aliquid aut de Ecclesiæ laboribus, aut de amaritudine sæculi, aut de tribulatione pœnitentium, aut de Antichristi abominationes narratur; sed reliqui septem, in magnum mysterium divinis præconiis aptati, cœlesti gaudio videntur esse plenissimi.

IN PSALMUM CXLIV.

Laudatio ipsi David.

ARGUMENTUM.

Ex persona canitur populi de captivitate liberati, admirans Dei potentiam, et agentis gratias beneficiis ejus qui omnibus in tribulatione positus subvenire soleat. Aliter, vox Ecclesiæ ad Christum.

EXPLANATIO

Quæri potest quare titulus hic singulariter contineat, Laudatio ipsi David, cum in omnibus psalmis ipsius David, hoc est Domini Christi, gloria prædicetur? Sed hic ideo districtior duriorque posita est, qui, completis omnibus quibus humana ignorantia fuerat instruenda, nunc ad sola præcipitur Domini vocare præconia, quæ laudes, propter futuri sæculi Sabbathum (ut reor) septenario psalmorum numero sunt comprehensæ. Beati enim, ait, qui habitant in domo tua, Domine, in sæculum sæculi laudabunt te. Et hic autem psalmus Hebræi alphabeti ordinem per versuum capita custodit, in quo tamen notandum, quia Nun litera in Hebræis voluminibus non habetur: sed a Septuaginta interpretibus addita continet hunc versum, Fidelis Dominus in omnibus sermonibus suis, et sanctus in universis operibus suis. Laudatio Christi, quæ a Propheta proposita est, tribus narrationibus explicatur. Prima est laudis ejus infinita promissio. Secunda dicit laudem Domini novem modis esse peragendam. Tertia parte quam in secunda de præconio Christi breviter proposuit, paulo latius atque evidentius explanat, in finem commonens ad omni carne Dominum debere laudari. Prima ergo divisio continet prædicii alphabeti litteras tres, secunda quatuor, tertia quatuordecim.

IN PSALMUM CXLV.

Alleluia Aggæi et Zachariæ.

ARGUMENTUM.

Populus de Babylone salvatus, beneficia in se Dei ab initio commemorat. Aliter, vox Christi ad populum.

EXPLANATIO.

Memoriam Dominicæ laudis, quam præcedente titulo latine posuerat, nunc ad cumulum ejusdem laudis Hebræi alleluia voluit augmentare vocabulo, capite propheta laudes Domini ex toto corde decantari. Primo ingressu dicit in hominibus minime confitendum, ne aliquid ab eo peteretur tepide, si et alius crederetur posse præstare. Secundo pronuntiat totam spem in omnipotente Domino reponendam, et cum sit iste Dominus, ex factis suis pulcherrime definitur, ut gentilitas tam frequenti ratione convicta errores suos fidei devotione relinquat.

IN PSALMUM CXLVI.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Populus liberatus ad laudandum Deum hortatur. Aliter, vox Ecclesiæ et apostolorum ad novellum populum.

EXPLANATIO.

Verba tituli sui subsequens textus exponit, alleluia siquidem significat laudate Dominum. Denique quinta editio psalmi hujus initium ita posuit: Laudate jam, id est, Dominum, quia Ia unum ex decem nominibus Dei intelligitur, quæ Hieronymus ad Marcellam scribens, ita commemorat: Primum nomen est Heli, id est, fortis. Deinde Heloim et Heloe, quod utramque dicitur Deus. Unde geminatum frequenter invenitur, ut est: Deus, Deus meus, quare me dereliquisti; et, Deus, Deus, ad te de luce vigilo, et his similia. Quar-

tum Sabaoth, quod est exercituum. Quintum Ielon, A quem nos excelsum dicimus. Sextum Eser Fiac, quod in Exodo legitur, qui est misit me. Septimum Adonai, quem nos Dominum generaliter appellamus. Octavum Ia, quod Deo tantum applicatur, et in alleluia extrema syllaba sonat. Nonum tetragrammum, quod ineffabile nuncupetur. Decimum Sudaï, id est, robustum et sufficientem ad omnia p-phetanda. Primo modo hortatur Propheta populum devotum laudare Dominum, qui humiles erigit, et superbiorum colla concidit. Secundo alacriter Domino dicit esse psallendum, qui supplicanti- bus beneficia profutura concedit; quoniam qui de suis viribus præsumunt, ei placere non possent.

IN PSALMUM CXLVII.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

A speciali gratiarum actione pro reditu ad generalem Dei laudem convertitur. Aliter, Christi vox ad Ecclesiam.

EXPLANATIO.

Ad consuetum quidem Alleluia revertimur, sed hoc nullatenus repetere fastidimus, cujus verbi tantus honor est, ut cum sit in Hebræa lingua reconditum, nullo tamen constat alieno sermone translatum; sed quidquid deditum Divinitati, dignitatem hujus nominis pia devotione veneratur. Primo capite propheta Jerusalem, id est, supernam alloquitur civitatem, ut secura jam reddita in civibus suis, Dominum jugi debeat exultatione laudare. Secundo mysticis allocutionibus latius enumerat, quanta populo suo pius miserator indulserit. Psalmi isti laudationis David ita dispositi sunt, ut prius de præceptis divini præconii, post de mundi perversitate fugienda, tertio de congregatione Ecclesiæ diceretur. Quarto, qui nunc finitus est, collectæ Jerusalem præcepit laudes Domini celebrare, quæ, de mundi, istius diversis periculis liberata, in æterna requie noscitur constituta. Quapropter choro illi sanctissimo et de mundi partibus aggregato trina subnectet exultatione gaudendum, ut in opere sanctissimo Trinitatis gratia ubique fulgeret.

IN PSALMUM CXLVIII.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Omnis mundi creatura ad laudandum Deum convocatur. Aliter vox apostolorum ad populum.

EXPLANATIO.

Propheta per paucarum commemorationem omnes creaturas ad Domini laudes hortatur, rationales et intellectuales per se; intellectus autem vel sensu carentes per illas utique, quæ opera Domini sapientissima consideratione collaudant. Prima parte cælestia hortatur ad laudes. Secunda allegoricis allusionibus terrena commonet ut Dominum devota mente concelebrent, unam causam probabilem utrisque subjungens, quia dignum est ut creatura suum laudet auctorem.

IN PSALMUM CXLIX.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Reversi de Babylone gratias agere jubentur, quia obsistentes sibi finitimas gentes, Deo adjuvante, devicerint. Aliter, vox Christi ad fideles de futuro et de resurrectione.

EXPLANATIO.

Hoc nomen in usu habere in omnimodis commone- mur, quando et Novum Veteri Testamento decenter aptatur, et Vetus Novo, ubi Ægypti miracula et maris Rubri beneficia describuntur; Novo in præsentis psalmo, quo canticum novum Domino cantare jubemur. Prima positione propter canticum novum Christo Domino diversis modis dicit esse cantandum, qui de toto orbe terrarum universalem suam pietate construxit. Secundo gaudia sanctorum, virtutesque describens, vindictam peccantium gloriam dicit esse justorum, in præcedente psalmo ad præconia Domini omnes hortatus est creaturas. Hic autem distinctius propriusque significavit Israel, novum canticum debere cantare, et de proprio Domino lætum fieri, qui eum fecit de gentium multitudine congregari. Commemoratur et potestas, quæ sanctis est in illa judicatione tribuenda, ut virtus Domini in eorum gloria possit agnosci.

IN PSALMUM CL.

Alleluia.

ARGUMENTUM.

Hortatur propheta tam posteros quam præsentis, ut psallendi insistant officiis. Aliter, Christi vox post sæculum devictum in regno suo lætantis. Amen.

EXPLANATIO.

Admonetur civitas Dei, ut de mundi ambitu congregata Domino laudes, et ore cantet et animo. Psalmus iste levatus ad illam concordem sanctorum omnium unitatem, divisionem habere non debuit; quia totius operis perduxit ad vitam inseparabilis Trinitatis: in finem intentio vero ejus ipsa est, ut Dominus de sanctorum congregatione laudetur. Amen. Deo laudes.

ARGUMENTUM PSALMI.

Hic psalmus proprie scriptus David extra numerum, quando pugnavit cum Goliath. Quinquagesimus est de penitentia, centesimus de misericordia et judicio, centesimus quinquagesimus de Dei laude in sanctis ejus. Sic enim ad æternam beatamque tendimus vitam; primitus nostra peccata damnando, deinde bene vivendo, ut post vitam condemnatam malam, et gestam bonam, mereamur æternam. Vocati enim, renuntiamus diabolo per penitentiam, ne sub jugo ejus remaneamus; justificati sanamur per misericordiam, ne judicium timeamus; glorificati transimus in vitam æternam, ubi Dominum sine fine laudemus.

BEDÆ PRESBYTERI IN PSALTERIUM

ET EJUSDEM VOCABULA EXPOSITIO, ET DE DIAPSALMIS COLLECTIO.

Catalogus diapsalmatum.

I.	Et adversus Christum ejus.	Diapsalma de psalmo II.
II.	Non est salus illi in Deo ejus.	Diapsal. III.
III.	Et exaudivit me de monte sancto suo.	Diapsal. aliud.
IV.	Et queritis mendacium.	Diapsal. IV.
V.	Et in cubilibus vestris compungimini.	Diapsal. al.
VI.	Et gloriam meam in pulverem deducat.	Diapsal. VII.
	Canticum diapsalmatis.	
VII.	Comprehensus est peccator.	IX.
VIII.	Ut sciant gentes, quoniam homines sunt.	Diapsal. al.
IX.	Et holocaustum tuum pingue fiat.	Diapsal. XIX.
X.	Non fraudasti eum.	Diapsal. XX.
XI.	Requirentium faciem Dei Jacob.	Diapsal. XXIII.